# GH. BUZATU

# O istorie a petrolului românesc

III 300.575

Casa Editorială DEMIURG

BCU IASI / CE LIBRARY

BIBL. CENTR. UNIV.
„M. EMINESCU" IAȘI
III 300.575

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

**GH. BUZATU**

*O istorie a petrolului românesc*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

# ROMÂNII ÎN ISTORIA UNIVERSALĂ
# THE ROMANIANS IN WORLD HISTORY

VOL. 151

Coordonator:

GH. BUZATU

Volum editat cu sprijinul
AUTORITĂȚII NAȚIONALE PENTRU CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

GH. BUZATU

549 788

# O ISTORIE A PETROLULUI ROMÂNESC

Ediția a II-a revăzută şi adăugită

458904 B.C.U. IAŞI

ALE

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Casa Editorială *Demiurg*
Iaşi * 2009

Tehnoredactare și redacție de carte: Tamara Avasiloaiei

**Casa Editorială *Demiurg***
**(acreditata de CNCSIS în 2003, reacreditată 2006)**

✉ Șoseaua Păcurari nr. 68, bl. 550, sc. B, et. 4, ap. 16,
700547 - Iași, România
☎ 0232/25.70.33; 0745/37.81.50; 0727/840.275

E-mail: ceddemiurg@gmail.com; ceddemiurg@yahoo.fr
**www.ceddemiurg.ro**

**Consilier editorial**: dr. Alexandrina Ioniță

**Director Marketing: Irina Ioniță**
(☎ 0740/08.20.05).
Editura răspunde la comenzi în limita tirajului disponibil.

**© Casa Editorială *Demiurg***
**Reproducerea în orice formă, inclusiv prin xerocopiere, fără acordul scris al editurii, intră sub incidența legii drepturilor de autor.**

*Toate drepturile rezervate.*
*Nici o parte a acestei publicații nu poate fi reprodusă sau transmisă, în nici o formă, fără acordul scris al editurii, fără a intra sub incidența legii drepturilor de autor.*

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**
**BUZATU, GHEORGHE**
**O istorie a petrolului românesc** / Gh. Buzatu. - Ed. a 2-a. - Iași : Casa Editorială Demiurg, 2009
Bibliogr.
ISBN 978-973-152-159-6

553.982(498)

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

17 FEB. 2010

*În memoria scumpilor şi neuitaţilor*
*mei copii, LAURA şi LUCIAN,*
*plecaţi înainte de vreme Dincolo ...*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

# CUPRINS

*Cuvânt înainte la ediția I-a* ..... 9
*Cuvânt înainte la ediția a II-a* ..... 11

*Lista abrevierilor* ..... 12

CAPITOLUL I
Evoluția problemei mondiale a petrolului ..... 13

CAPITOLUL II
Exploatarea petrolului românesc până la 1914 ..... 25

CAPITOLUL III
Problema petrolului în cursul primului război mondial ..... 35

CAPITOLUL IV
Politica petrolului în România până la 1918 ..... 43

CAPITOLUL V
Bătălia mondială pentru petrol după 1918 ..... 77

CAPITOLUL VI
Evoluția industriei româneşti de petrol după 1918 ..... 93
A. Industria de petrol din România în perioada refacerii postbelice (1918-1924). Interesele capitalurilor româneşti şi străine după primul război mondial ..... 93
B. Tendințe în politica economică şi petrolieră a partidelor de guvernământ din România în perioada interbelică. (Programul „prin noi înşine" şi cel al „porților deschise") 103

CAPITOLUL VII
Problema petrolului românesc în context internațional (1919-1924) ... 123
A. Problema petrolului românesc la Conferința de pace de la Paris 135
B. Naționalizarea subsolului minier şi problema petrolului (1923) 151
C. Dificultățile adoptării legii minelor din 1924 ..... 169

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

**CAPITOLUL VIII**
Noua politică petrolieră a României (1924-1929) ..... 203
A. O lege a petrolului - legea minelor din 1924 ..... 203
B. Dificultăţile aplicării legii minelor ..... 211
C. Rezultatele aplicării legii minelor ..... 218
D. Acţiuni împotriva legii minelor între 1924 şi 1926 ..... 235
E. Negocieri financiare şi implicaţii petroliere (1927-1928) ... 246
F.Modificarea legii minelor în 1929 ..... 262

**CAPITOLUL IX**
Marea criză economică şi problema petrolului (1929-1937) ..... 267
A. Evoluţii mondiale ..... 267
B.Problema petrolului - la ordinea zilei ..... 272
C.Criza şi industria petrolului ..... 290
D. Legea minelor din 1937 ..... 303

**CAPITOLUL X**
Preludiul marii confruntări, 1938-1939 ..... 311
A. Problema petrolului în perspectiva războiului mondial ..... 311
B. Începutul bătăliei pentru petrolul românesc ..... 321

**CAPITOLUL XI**
Petrolul şi războiul mondial ..... 347
A.Petrolul - nervul războiului modern ..... 347
B. Triumful temporar german ..... 384
C. Petrol şi politică în vreme de război ..... 396
D.Legea petrolului din iulie 1942 ..... 401
E. Problema petrolului în evoluţia raporturilor româno-germane 407
F. Aliaţii şi petrolul: un obiectiv prioritar – Ploieştii ..... 435

**CAPITOLUL XII**
Război sau pace? ..... 455

**CAPITOLUL XIII**
După război: Încotro? ..... 463

**CAPITOLUL XIV**
Petroleum is the King! ..... 467

A History of the Romanian Oil (*Translated by Irina Croitoru*) ..... 485
*Bibliografie* ..... 495
*Anexe* ..... 579

BCU IAŞI CENTRUL UNIVERSITAR LIBRARY

# CUVÂNT ÎNAINTE
## la ediția I-a

Este de prisos să argumentez, aici şi acum, *ce a fost* şi *ce este petrolul* ? Nu mă îndoiesc că această *Istorie* îl va convinge pe cititor în privința rolului şi locului „aurului negru" în evoluția civilizației moderne în ansamblu.

*Istoria* noastră retrasează, în baza unei vaste bibliografii şi a unor importante documente descoperite de-a lungul anilor în arhivele române şi străine (SUA, Marea Britanie, Federația Rusă şi Germania), începuturile, dezvoltarea şi deplina afirmare a unei industrii care zeci şi zeci de ani a avut un rol deosebit de important în determinarea destinului României moderne – *industria de țiței,* tot astfel după cum analizează politica petrolieră a cabinetelor de la Bucureşti vreme de aproape o sută de ani (1857-1947), iar, nu în ultimul rând, dacă nu în mod special, urmăreşte evoluția problemei combustibilului lichid românesc în context internațional.

Prefațând această *Istorie,* consider că este o plăcută datorie să exprim cele mai calde mulțumiri şi toată gratitudinea celor care, persoane sau instituții, au susținut şi încurajat preocupările noastre:

- Profesor universitar doctor *Aurel Loghin,* conducătorul ştiințific al tezei mele de doctorat (1971);

- Academicienii *Mihnea Gheorghiu, Mihai Drăgănescu,* fost preşedinte al Academiei Române, *Cristofor I. Simionescu,* preşedintele Filialei Iaşi a Academiei Române;

- Profesor universitar doctor *Ion Pătroiu;*

- Colegii din cadrul *Centrului de Istorie şi Civilizație Europeană* al Filialei Iaşi a Academiei Române, îndeosebi *Stela Cheptea;*

- Colonel doctorand *Mircea Chiriţoiu,* de la Arhivele Militare din Bucureşti;

- Economist *Adriana Frangu,* director economic S.C. Oil Terminal S.A. Constanța;

- Conducerea prestigioasei *Edituri Enciclopedice* din Bucureşti şi directorul ei – colegul şi prietenul desăvârşit, care a fost şi a rămas, *Marcel D. Popa;*

- Conducerile unor mari biblioteci şi arhive din țară şi din străinătate – *Biblioteca Academiei Române* din Bucureşti; *Biblioteca Națională a României* din Bucureşti; *Biblioteca Universității „Al. I. Cuza"* din Iaşi; *Arhivele Naționale ale României* din Bucureşti; *Biblioteca Națională a Federației Ruse* şi *Arhiva Specială* din Moscova; *Library of Congress* şi *Arhivele Naționale ale SUA* din Washington, DC; *Library of Stanford University* şi *Hoover Institution on*

B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

*War, Revolution, and Peace/Hoover Institution Archives* din Palo Alto, California; *F.D. Roosevelt Library* din Hyde Park, New York; *Public Record Office* şi *British Library/British Museum* din Londra; *Bibliotecile Universităţilor* din Freiburg im Breisgau şi Stuttgart, Germania;

- Ministerul Cercetării şi Tehnologiei;
- S.C. Oil Terminal S.A. Constanţa;
- Academia Română şi Fundaţia IREX din Princeton, New Jersey, SUA.

Precizez că unele dintre capitolele *Istoriei* (I-VIII), revizuite şi amplificate acum, au fost anterior valorificate în monografia *România şi trusturile petroliere internaţionale până la 1929* (Iaşi, Editura Junimea, 1981), distinsă cu Premiul Academiei Române. Toate celelalte capitole şi bibliografia sunt inedite, iar anexele le-am adăugat acum *Istoriei.*

În speranţa că judecătorul suprem al unei cărţi, Cititorul, va afla în acest volum multe pagini interesante, demne de profundă meditaţie şi învăţăminte, îmi îngădui să exprim anticipat sincere mulţumiri tuturor celor care vor afla timp şi vor binevoi să stăruie asupra prezentei *Istorii a petrolului românesc.*

Să fie într-un ceas bun!

Iaşi, 31 august 1998

**GH. BUZATU**

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

# CUVÂNT ÎNAINTE
## la ediția a II-a

La început, în 1965, atunci când au debutat cercetările mele în domeniul istoriei petrolului românesc, nu am gândit – sincer să fiu – că va fi chiar aşa ... Adică, nici că investigațiile mele se vor extinde peste decenii, deci până astăzi şi, de aici încolo, cine ştie?; nici că aveam să descopăr atâtea şi atâtea documente relevante în arhivele naționale sau în marile centre ştiințifice ale lumii, în prima ordine din SUA, Marea Britanie, Rusia, Germania şi Franța; nici că studiile şi volumele tipărite de mine se vor bucura de o bună primire din partea cititorului român şi străin, „bilanțul" incluzând o carte distinsă cu Premiul Academiei României (1981), o primă ediție a istoriei globale a „aurului negru" românesc în limba română (1998) şi o alta în limba engleză (I-II, 2004-2006), iar acum ediția secundă a *Istoriei*, pentru care consider că este de datoria mea să-mi exprim întreaga recunoştință Doamnei prof. dr. **Alexandrina Ioniță**, directoarea Casei Editoriale *Demiurg* din Iaşi; nici că, în sfârşit, petrolul, ca materie primă şi combustibil ideale, avea să se impună în asemenea măsură în complexul economiei mondiale contemporane încât să rămână „prezent" consecvent în ceea ce denumim azi atât de frecvent *pol position*!

În atare condiții, trebuie să observ, aşadar, că la urma urmelor nici nu ştiu **cui să atribui mai întâi succesul: cărților mele** ori **„eroului" preferat** – unic şi inconfundabil – **PETROLULUI**? Ori, în cel mai bun caz sau pentru a împăca oricum lucrurile, **ambilor factori**?

*Istoria* prezentă, în raport cu ediția din 1998, nu a suferit alte modificări în afară de reexaminarea integrală a textului, de redefinirea *Încheierii* în capitolul XIII şi de înglobarea unui nou capitol, al XIV-lea, precum şi, desigur, de reactualizarea parțială a bibliografiei generale.

În rest, cu cele mai alese gânduri adresate Cititorului şi sincere urări de sănătate deplină şi noi succese remarcabile.

Iaşi, 5 noiembrie 2009

**GH. BUZATU**

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

# LISTA ABREVIERILOR

*Arhive şi biblioteci*

Arh. MA.E. – Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României, Bucureşti.
A.N.R. – Arhivele Naţionale ale României, Bucureşti.
B.N.R. – Biblioteca Naţională a României, Bucureşti.
Hoover Archives – Hoover Institution on War; Revolution, and Peace, Hoover Archives, Stanford University, Palo Alto, California, S.U.A.
Library of Congress – United States of America, Library of Congress, Washington, D.C.
P.R.O., F.O. – Great Britain, Public Record Office, fondul Foreign Office, London-Kew.
U.SA., N.A.W. – United States of America, National Archives, Washington, D.C.
Osobîi Arhiv – Rossiskaia Federaţiia, Ossobîi Arhiv, Moskva.
ŢGASA – Ţentralnîi Gosudarstvennîi Arhiv Sovetski Armii, Moskva.

*Colecţii de documente şi publicaţii*

A.D.A.P., seria ..., volumul... – Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945.
(Colecţia oficială de documente diplomatice germane, 1918-1945)
DBFP, seria ..., volumul ... – Documents of British Foreign Policy 1919-1939
(Colecţia oficială de documente diplomatice britanice, 1919-1939)
DDF, seria ..., volumul... – Documents Diplomatiques Français, 1933-1939
(Colecţia oficială de documente diplomatice franceze, 1933-1939)
DDI, seria ..., volumul... – I Documenti Diplomatici Italiani
(Colecţia oficială de documente diplomatice italiene, seriile VIII şi IX – 1935-1939 şi 1939-1943)
DGFP, seria ..., volumul... – Documents on German Foreign Policy 1918-1945
(Colecţia oficială de documente diplomatice germane, 1918-1945, publicată parţial în limba engleză)
FRUS, anul..., volumul... – Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers
(Colecţia oficială de documente diplomatice americane, după 1932) (vezi şi Papers...)
M.P.R. – „Monitorul Petrolului Român/Moniteur du Petrole Roumain", Bucureşti, 1900-1946
Papers..., anul..., volumul... – Papers Relating to the Foreign Relations of the United Stated
(Colecţia oficială de documente diplomatice americane, pentru anii 1869-1932) (vezi şi FRUS)

BCU "ST. KLIMENT OHRIDSKI" UNIVERSITY LIBRARY

# CAPITOLUL I

## EVOLUȚIA PROBLEMEI MONDIALE A PETROLULUI

Cercetările de specialitate au stabilit că *petrolul* – supranumit în mod justificat şi *aurul negru,* pentru calităţile şi avantajele ce le oferă – s-a impus printr-o continuă şi remarcabilă diversificare a utilizării lui în cursul istoriei, fiind prezent „pretutindeni, universal şi multiplu dintotdeauna, etern şi misterios"[1]. De fapt, petrolul nu a fost întotdeauna la fel de râvnit şi apreciat. De-abia în ultimul secol a devenit un produs extrem de căutat, absolut necesar desfăşurării vieţii economice moderne, un factor important al politicii internaţionale şi indispensabil în vreme de război, provocând dese şi aprinse conflicte diplomatice şi economice, bătălii „reci" sau „calde", tensiuni şi suspiciuni între state şi naţiuni.

Pe plan mondial, o adevărată problemă a petrolului s-a ivit la confluenţa secolelor al XIX-lea şi al XX-lea, când s-a trecut pentru prima dată la utilizarea derivatelor obţinute din extragerea „aurului negru" drept *combustibili.* În a doua jumătate a veacului trecut, singur lampantul – produs obţinut din distilarea petrolului sau ţiţeiului – era solicitat cel mai adesea pe piaţă, el servind prin excelenţă la iluminat. Celelalte subproduse petroliere mult folosite şi cerute astăzi (*păcura* sau *mazutul, esenţa* sau *benzina, uleiurile minerale, parafina* ş.a.) erau prea puţin cunoscute ori nu-şi găsiseră o întrebuinţare largă. Mai mult chiar, către anul 1900, chiar lampantul a început să fie concurat serios de lampa cu gaz, astfel încât s-a avut în vedere la un moment dat reducerea producţiei de ţiţei, şi aşa destul de neînsemnată pe atunci. În tot răstimpul până la 1900, adică atâta timp cât numai lampantul

---

[1] Cf. Jean-Jacques Berreby, *Histoire mondiale du petrole,* Paris, Éditions du Pont Royal, 1961, p. 9-10. După René Sédillot, din timpurile biblice şi până în pragul epocii moderne, petrolul a fost un produs „bun la toate" – la iluminat şi încălzit, în războaie, la construcţii şi ca medicament etc. (vezi René Sédillot, *Istoria petrolului,* traducere din limba franceză, cu o prefaţă de Bujor Almăşan, Bucureşti, Editura Politică, 1979, p. 28-55). Până în urmă cu aproximativ 100-150 de ani, când s-au identificat calităţile specifice ale petrolului – pentru început la iluminat şi încălzire, apoi aceea de combustibil ideal –, produsul a avut „prea multe utilizări" însă „nici una hotărâtoare" *(ibidem,* p. 53). O dată înregistrat saltul din urmă, petrolul a fost „proclamat" fără reţinere *rege al economiei moderne,* devenind, în jurul anului 1900, *baza „primei industrii" a lumii* (cf. Jacques de Launay, Jean-Michel Charlier, *Istoria secretă a petrolului. 1859-1984,* traducere din limba franceză, cu o prefaţă de Gh. Buzatu, Bucureşti, Editura Politică, 1989, p. 19).

a prezentat interes, arăta Delaisi într-o lucrare celebră, apărută după primul război mondial, extragerea şi prelucrarea petrolului au constituit „cea mai pacifică industrie", nimeni nebănuind că ea avea „să tulbure într-o zi pacea lumii"[2]. Interesul pentru petrol a crescut brusc o dată cu inventarea motorului cu combustie internă în ultimul deceniu al veacului trecut. După cum se ştie, în anul 1897, Diesel a brevetat motorul, ce-i poartă de atunci numele, funcţionând exclusiv pe bază de păcură şi care a căpătat curând o largă utilizare în industrie, căi ferate, marina comercială şi militară etc. În primul deceniu al secolului al XX-lea, graţie perfecţionării continue a motoarelor cu explozie acţionând cu esenţe, cunosc o intensă dezvoltare automobilismul şi aviaţia. Cărbunele, combustibilul solid care în a doua jumătate a veacului al XX-lea a contribuit substanţial la prosperitatea economică a Marii Britanii, Germaniei şi S.U.A., a început să fie concurat serios de produsele petroliere.[3] Între factorii producători de energie în lume, detronarea cărbunelui de către combustibilul lichid – adică de către petrol – a fost de-a dreptul spectaculoasă. Astfel este de ajuns să amintim că deja în anul 1930 peste 26% din energia mondială era furnizată de petrol, în vreme ce astăzi proporţia respectivă s-a dublat.[4] Această ascensiune rapidă s-a datorat indiscutabil avantajelor multiple pe care le-a prezentat din primul moment petrolul, faţă de cărbune, ca producător de energie:

- randament superior (1 kg ţiţei = 1,7 kg cărbune);
- extracţie mai uşoară;
- lesne de transportat (prin *pipe-lines-uri)* şi în timp scurt, cu minim de pierderi;
- transport pe mare în condiţii mai avantajoase (încărcare, securitate, volum etc.)[5];
- prin calităţile lor, produsele petroliere asigură vaselor comerciale sau de război o rază de acţiune superioară şi o mare mobilitate[6].

Deşi calităţile sale de combustibil ideal între ceilalţi producători de energie din lume au determinat esenţialmente ascensiunea sa rapidă, petrolul şi-a dezvăluit curând şi o nouă întrebuinţare – aceea de materie primă.[7] Pe acest ultim tărâm s-au realizat, în ultimele decenii mai ales, importante progrese, astfel că petrolul a ajuns să fie deopotrivă apreciat astăzi ca un preţios izvor de energie şi ca o importantă materie primă servind la prelucrarea celor

[2] Francis Delaisi, *Le pétrole,* Paris, Payot, 1921, p. 35.
[3] Cf. Pierre l'Espagnol de la Tramerye, *La lutte mondiale pour le pétrole,* III[e] édition, Paris, Éditions de la Vie Universitaire, 1923, p. 16.
[4] Vezi Cesare Alimenti, *Il petrolio nell'economia mondiale,* Torino, Giulio Einaudi, Editure, 1939, p. 67; „Lumea", nr. 5/1971, p. 16.
[5] Dr. Paul Horia Suciu, *L'Italia e il petrolio romeno (Studio di politica economica),* Roma, Città di Castello, 1923, p. 12.
[6] Anton Zischka, *Războiul petrolului,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1942, Anexe.
[7] Cesare Alimenti, *op. cit.,* p. 18.

mai diverse produse (cauciuc, solvenți, explozibili, detergenți etc.).[8]

Larga utilizare pe care a căpătat-o petrolul – în virtutea faptelor menționate – la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea a avut drept rezultat creșterea rapidă a cererii mondiale de combustibil lichid. Acest lucru a determinat, la rândul său, sporirea în adevărate salturi a producției de țiței. Astfel, în timp ce între 1857 și 1900 producția mondială anuală de țiței brut a urcat de la 275 tone la 22,3 milioane tone, în 1921 ea atinsese deja 104,9 milioane tone, pentru ca în anul 1927 să se cifreze la 172,8 milioane tone. Sporul înregistrat față de 1900 reprezenta, așadar, 500% în 1921 și circa 1 000% în 1927.[9]

În decursul a numai câteva decenii de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, petrolul s-a transformat într-unul din elementele fundamentale ale vieții economice moderne. El a devenit – după expresia fericită a lui Anton Zischka – „sângele economiei"[10]. Potrivit opiniei lui Cesare Alimenti, petrolul constituie în zilele noastre „cheia de boltă" pentru industrie, transporturi și prima condiție pentru apărarea națională a statelor.[11] De asemenea, un cunoscut specialist român în materie de combustibili arăta, în urmă cu peste patru decenii, că petrolul prezintă „o valoare permanentă, căutată în orice vreme și de toată lumea. Fără el nu se poate concepe energia, mișcarea, fără el nu poate exista viața"[12]. Petrolul – scria Ward în 1960, în același sens – a devenit „universal și internațional. Toate țările au început să-l caute frenetic în solul lor, căci el aduce independența economică și bogăția"[13]. Iar autorul celei dintâi istorii mondiale a „aurului negru" consemna, recent, că civilizația contemporană a ridicat prețiosul combustibil lichid și materie primă la rangul de „rege"[14]. Și, într-adevăr, în epoca noastră care este de neconceput fără existența diverselor tipuri de motoare acționate pe baza subproduselor obținute din țiței, adagiul englezesc *Petroleum is the King*[15] reflectă o realitate incontestabilă. Față de însemnătatea deosebită pe care a căpătat-o în viața economică modernă, petrolul a reținut – începând din jurul anului 1900 – tot mai mult atenția statelor producătoare

---

[8] Edward Ward, *Le pétrole dans le monde. Ses hommes et ses techniques,* Paris, Payot, 1960, p. 7-8.

[9] Cf. Alexandru Topliceanu, *Lupta pentru petrol. Trusturile străine și politica României,* București, 1929, p. 6; „Moniteur du Pétrole Roumain", no. 8/15 aprilie 1931 (Supliment).

[10] Anton Zischka, *op. cit.,* p. 14.

[11] Cesare Alimenti, *op. cit.,* p. 57.

[12] Inginer de mine G. H. Damaschin, *Problema combustibilului și politica de Stat,* București, Tip. „Cartea Medicală", 1924, p. 1.

[13] Edward Ward, *op. cit.,* p. 7-8.

[14] Jean-Jacques Berreby, *op. cit.,* p. 9.

[15] Edgar Faure, *Le pétrole dans la paix et dans la guerre,* Paris, Éditions de la Nouvelle Revue Critique, 1939, p. 12.

sau neproducătoare de combustibil lichid. Şi unele şi celelalte s-au arătat preocupate să-şi asigure cantităţile necesare unei bune desfăşurări a vieţii lor economice, în primul rând. Pentru statele producătoare, problema nu prezenta dificultăţi, iar unele dintre ele (Statele Unite ale Americii îndeosebi) s-au folosit de avantajul stăpânirii unor bogate rezerve de ţiţei pentru a-şi extinde dominaţia lor economică şi politică în diverse regiuni de pe glob. Alte state, lipsite de resurse de ţiţei, dar conştiente de importanţa „aurului negru", au desfăşurat o intensă acţiune pentru acapararea unor întinse câmpuri petrolifere în cele mai diverse puncte de pe glob. În această privinţă s-au remarcat, până la primul război mondial, acţiunile făţiş ofensive ale Marii Britanii şi Germaniei, iar după 1918, şi acelea ale Franţei, Belgiei, Olandei, Italiei şi Japoniei. Pe de altă parte, statele mici producătoare au promovat de-a lungul timpului o politică ce a evoluat necontenit, de la o indiferenţă aproape totală faţă de soarta propriilor rezerve de ţiţei până la adoptarea unor măsuri mai mult sau mai puţin eficace – după cazuri – pentru apărarea bogăţiilor naţionale de pericolul acaparării străine. În ceea ce priveşte statele mici lipsite de combustibil lichid, acestea nu şi-au putut permite să intervină în vreun fel în politica mondială a petrolului, ele mulţumindu-se să-şi procure cantităţile necesare pe baza schimburilor pur comerciale.

Situaţia relevată mai sus a conferit „aurului negru", în decursul secolului nostru, un rol important în cadrul relaţiilor politice şi economice dintre state. După opinia lui Berreby, care consideră că începând de la 1901 încoace „politica mondială miroase a petrol"[16]. În condiţiile intensificării acţiunilor pentru retrasarea unor noi zone de influenţă, petrolul a devenit nu numai un *obiect al disputei* dintre marile puteri, ci şi un *mijloc* indispensabil pentru atingerea ţelurilor urmărite de către fiecare din părţi. Surprinzând tocmai această situaţie, Henry Bérenger, comisar al Franţei pentru combustibili lichizi în timpul primului război mondial, a evidenţiat, într-o notă diplomatică remisă premierului francez Clemenceau în decembrie 1919, semnificaţia majoră pe care o prezintă deţinerea resurselor de petrol de către fiecare dintre marile puteri în epoca modernă: „... Cine va avea petrol va avea Imperiul! Imperiul mărilor prin petrolurile grele; Imperiul aerului prin esenţele uşoare, continentele prin gazoline şi petrolurile lampante; Imperiul lumii prin puterea financiară ataşată unei materii mai preţioase, mai fermecătoare, mai dominatoare a planetei decât însuşi aurul!"[17].

*

Aşa după cum s-a subliniat, forţa dominatoare a petrolului pe plan mondial nu a apărut dintr-o dată. Petrolul nu a devenit atât de râvnit decât treptat, pe măsură ce descoperirile tehnice şi ştiinţifice au scos tot mai mult

[16] Jean-Jacques Berreby, *op. cit.*, p. 175.
[17] Pierre l'Espagnol de la Tramerye, *op. cit.*, p. 14-15.

în evidență imensele lui calități. În linii mari, acest proces poate fi socotit încheiat în ajunul anului 1914, când petrolul era definitiv stabilit între marii producători de energie ai lumii. Din acel moment el a devenit un factor însemnat al politicii internaționale, provocând frecvente și îndârjite lupte politice, diplomatice și chiar conflicte militare între state.

Înainte însă de a deveni un factor important al politicii internaționale, petrolul a format obiectul unor dispute economice care au sporit mereu în intensitate. Începând cu forarea primului puț de către „colonelul" nord-american Edwin L. Drake în 1859, dată unanim acceptată ca inaugurând epoca modernă în exploatarea „aurului negru"[18], petrolul s-a aflat necontenit în atenția organizațiilor economice internaționale, care au căutat să realizeze mari beneficii de pe urma valorificării derivatelor petroliere, mai ales a lampantului. S-a arătat că, spre sfârșitul veacului trecut, lampantul a avut un puternic concurent în lampa cu gaz și, la numai 40 de ani după descoperirea lui Drake, industria țițeiului cunoștea deja marasmul. În acel moment, descoperirea motorului cu combustie internă, cu multiplele-i calități și aplicații, a stârnit din nou interesul pentru petrol, asigurându-i în continuare un „extraordinar imperiu care și astăzi încă – în era atomică – este al lui"[19]. Combustibilul lichid a fost produsul care a favorizat (prin reunirea unor mari capitaluri necesare cercetării și extragerii lui, prin constituirea unor puternice întreprinderi, dezvoltate vertical și orizontal, pentru prelucrarea, desfacerea și transportul lui etc.) închegarea unor puternice organizații capitaliste[20], tipice pentru stadiul evoluțiilor la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului nostru. Astfel, primul trust capitalist – *Standard Oil Co.* – a fost fondat tocmai în domeniul industriei petroliere de John Rockefeller în 1882[21].

Istoria trustului *Standard Oil Co.* a început, de fapt, în 1859, când Rockefeller a realizat prima sa operațiune cu un modest capital de 5 000 dolari. De-abia în anul 1870 s-a format societatea *Standard Oil of Ohio* care se ocupa nu de extragerea petrolului, ci de rafinarea și transportul lui. După 1870, în S.U.A. transportul țițeiului prin conducte *(pipe-lines-un)* a cunoscut o intensă dezvoltare. Rockefeller a reușit ca în decurs de numai șapte ani să-și asigure monopolul asupra conductelor petroliere americane, ceea ce i-a înlesnit subordonarea celor mai mulți producători interni izolați[22], în 1882, el și-a organizat societatea sub forma unui trust, care a ajuns în următoarele trei decenii să stăpânească 90% din conducte și 86,5% din producția americană[23].

---

[18] Cf. Daniel Durand, *La politique pétrolière internationale,* Paris, P.U.F., 1962, p. 5.

[19] Jean-Jacques Berreby, *op. cit.,* p. 114.

[20] Cesare Alimenti, *op. cit.,* p. 77; Karl Hoffmann, *Oelpolitik und angelsächsischer Imperialismus,* Berlin, Ring-Verlag, 1927, p. 24-26.

[21] Henry Peyret, *La bataille des trusts,* Paris, P.U.F, 1954, p. 21-22.

[22] G. Damougeot-Perron, *La Standard Oil Company (1870-1925),* Paris, Éditions Jean Budry, 1925, p. 29-38.

[23] Pierre l'Espagnol de la Tramerye, *op. cit.,* p. 50.

Concomitent, Societatea s-a orientat şi spre cucerirea unor pieţe străine, astfel că pe la 1910 ea domina comerţul cu lampant în Europa şi China[24].

Dominaţia lui *Standard Oil Co.* asupra principalelor pieţe de lampant (S.U.A., Europa, China ş.a.) a început a fi periclitată însă în chiar momentul când s-a apropiat de apogeu, adică în cursul primului deceniu al secolului nostru. Atunci s-au creat în Europa câteva puternice trusturi internaţionale petroliere, care nu au întârziat să se înfrunte fie între ele, fie cu cel nord-american, pentru acapararea resurselor de ţiţei din lume şi împărţirea pieţelor de desfacere. Între acestea, un loc aparte l-a ocupat *Royal Dutch-Shell,* fondat, în 1907, prin reunirea intereselor engleze la *Anglo-Saxon Petroleum* şi a celor olandeze la *Bataafsche Petroleum Maatschappij*[25]. Sub conducerea lui Henry Deterding, supranumit şi „Napoleon al petrolului"[26], trustul anglo-olandez a devenit în cel mai scurt timp cel mai de seamă concurent al trustului nord-american. Sprijinit îndeaproape de către guvernele britanic şi olandez, *Royal Dutch-Shell* a repurtat succese însemnate în noua politică petrolieră pe care a iniţiat-o, şi anume: paralel cu confruntarea cu organizaţiile adverse pentru obţinerea monopolului desfacerii produselor petroliere, el s-a străduit să-şi asigure centrele de producţie prin acapararea a cât mai multe terenuri petrolifere pe glob (în Europa, Asia, America)[27]. Din acest punct de vedere, trustul anglo-olandez a căpătat un serios ascendent asupra lui *Standard Oil Co.,* care nu s-a angajat hotărât în această direcţie decât la sfârşitul primului război mondial[28].

Un alt important trust internaţional s-a format în anul 1909. Este vorba de *Anglo Persian Oil Co. Ltd.,* creat de societatea britanică *Burmah Oil Co.* cu scopul de a prelua exploatarea imensei concesiuni de 500 000 mile pătrate, obţinută de australianul William Knox d'Arcy, de la şahul Persiei, în 1901.[29] În 1914, prin intervenţia lordului Fisher şi a lui Winston Churchill, guvernul englez a preluat un important pachet de acţiuni (reprezentând 56% din capitalul trustului) care avea să-i asigure controlul efectiv asupra lui *Anglo Persian Oil Co. Ltd.*[30]

După cum s-a relevat, către anii 1900-1910 *Standard Oil Co.* reuşise să-şi instaureze un veritabil monopol asupra pieţei europene de lampant, care la confluenţa secolelor al XIX-lea şi al XX-lea a început să fie ameninţat de avântul exploatărilor petroliere din România, Galiţia şi Caucaz. Apoi, între 1901

[24] *Ibidem.*
[25] Pierre l'Espagnol de la Tramerye, *op. cit.,* p. 60-61.
[26] R. Jouan, *Le pétrole, roi du monde,* Paris, Payot, 1949, p. 88.
[27] Cf. *A Petroleum Handbook (Compiled by the Nembers of the Staff of the Royal Dutch-Shell Group),* London, 1933, p. 348-356.
[28] G. Damougeot-Perron, *op. cit.,* p. 94.
[29] Vezi amănunte în Zuhayr Mikdashi, *A Financial Analysis of Middle Eastern Oil Concessions: 1901-1965,* New York – Washington – London, Frederick A. Praeger, Publishers, 1966, p. 10-15.
[30] *Ibidem,* p. 15-16.

şi 1914, s-au înregistrat multiple încercări ale unor puternice grupuri economico-financiare europene (*Rothschild, Nobel, Deutsche Bank, Royal Dutch-Shell* ş.a.) de a concentra interesele europene contra monopolului lui Rockefeller. Paralel cu aceste acţiuni, o intensă activitate au dezvoltat guvernele unor mari puteri ale Europei (Marea Britanie, Germania) care erau direct interesate să-şi asigure independenţa în materie de petrol[31]. Eforturi stăruitoare în acest sens a depus mai ales Germania lui Wilhelm al II-lea care avea nevoie de petrol pentru realizarea planurilor ei expansioniste. De altfel, încă din 1897 guvernul de la Berlin propusese Rusiei încheierea unui acord petrolier îndreptat împotriva lui *Standard Oil Co.*[32]. Pe aceeaşi linie, oficialităţile de la Berlin au sprijinit îndeaproape cointeresările lui *Deutsche Bank, Disconto Gesellschaft, Dresdner Bank, S. Bleichröder* în exploatările petrolifere din Europa şi Caucaz[33]. Guvernele germane au insistat, de asemenea, pentru a aplana divergenţele dintre cele două puternice grupuri de interese petroliere reunite în jurul lui *Deutsche Bank* şi *Disconto Gesellschaft,* acesta din urmă aliat cu *S. Bleichroder.* Până la primul război mondial, strădaniile oficialităţilor de la Berlin în această direcţie au fost infructuoase. În materie de petrol, cele două grupuri amintite au continuat să se înfrunte. Fiecare şi-a creat câte o companie holding, care s-au concurat deschis pe pieţele Europei. Astfel, în 1904 *Deutsche Bank* a înfiinţat *Deutsche Petroleum Aktiengesellschaft,* dispunând de ramificaţii pe întreg continentul[34]. În anul următor, grupul *Disconto Gesell-schaft-S. Bleichröder* a fondat, la rându-i, compania *Allgemeine Petroleum Industrie A. G.,* cu importante poziţii mai ales în România[35]. În Europa, cel mai îndeaproape a servit planurilor guvernelor germane *Deutsche Bank.* Grupul advers *Disconto Gesellschaft-S. Bleichröder* nu a ezitat în unele momente – la 1900 în România şi 1911 în Germania – să se alieze cu *Standard Oil Co.*[36] *Deutsche Bank,* dimpotrivă, şi-a însuşit planurile oficiale germane vizând „eliberarea" pieţei europene a lampantului de sub dominaţia lui Rockefeller. În 1905, din iniţiativa lui *Deutsche Bank,* s-au desfăşurat negocieri, pentru unirea producătorilor europeni, care s-au încheiat la 25 iulie prin constituirea lui *Europäische Petroleum Union (E.P.U.),* un veritabil trust

---

[31] Pierre l'Espagnol de la Tramerye, *op. cit.*, p. 90.

[32] A. A. Fursenko, *Neftianîie trestî i mirovaia politika. 1880-1918* g.g., Moskva, 1965, p. 139-141.

[33] Cf. Henri Hauser, *Les méthodes allemandes d'expansion économiques,* III-e ed., Paris, A. Colin, 1916, p. 88 şi urm. Pentru poziţiile câştigate în România, vezi Frederik Wirth, *Deutsche Arbeit und deutsches Kapital in der rumänischen Erdölindustrie,* Erkelenz, J. Brands'sche Buchdruckerei, 1927, p. 24-42.

[34] Frederik Wirth, *op. cit.,* p. 31.

[35] Vezi dr. Nicolae N. Leon, *Die rumänische Petroleumwirtschaft unter besonderer Berücksichtigung des Bergbaugesetzes („Nationalisierungsgesetzes") vom 4. Juli 1924,* Bukarest, Bucovina, 1927, p. 82.

[36] A. A. Fursenko, *op. cit.,* p. 214, 414-415.

continental al petrolului îmbinând interesele lui *Nobel, Rothschild* şi *Deutsche Bank* contra lui *Standard Oil Co.*[37] *E.P.U.* nu s-a dovedit însă capabil să-şi atingă ţelurile propuse, fiind în permanenţă măcinat de serioase contradicţii. În plus, grupul nu a putut procura cantităţile de petrol necesare pentru acoperirea cererilor mereu sporite ale Europei, în cazul înlăturării lui *Standard Oil Co.* După 1902, producţia Rusiei a fost definitiv depăşită de cea a S.U.A., iar România producea încă prea puţin pentru a putea satisface ambiţiile lui *E.P.U.* De altfel, în anul 1907, el a fost silit să cedeze şi a încheiat un cartel cu *Standard Oil Co.,* valabil pe 8 ani, pe care *E.P.U.* a încercat să-l rupă înainte de termen. În 1911 s-a pornit în Germania o puternică propagandă în vederea introducerii unui monopol de stat în comerţul petrolului. S-a depus chiar un proiect de lege în Reichstag, care ameninţa serios monopolul lui *Standard Oil Co.* Aliat cu *Disconto Gesellschaft,* trustul nord-american a trecut imediat la ofensivă. Votarea proiectului a fost amânată şi, în decembrie 1912, însuşi secretarul de stat german la Finanţe s-a adresat trustului de peste ocean să contribuie mai departe la aprovizionarea Reichului[38].

În ultimă analiză, până la izbucnirea primului război mondial grupurile germane nu au reuşit să „elibereze" Europa de sub dominaţia lui *Standard Oil Co.* Ele au înregistrat importante succese pe linia întăririi influenţei lor în Europa, ajungând să deţină poziţii deloc neglijabile în exploatarea câmpurilor petrolifere din România[39], Rusia sau Galiţia. În 1912-1914, grupurile germane au depus o intensă activitate pentru dobândirea unor poziţii în Turcia, care stăpânea atunci bogatele vilaete petrolifere Mossul şi Bagdad. Eforturile au fost încununate de succes cu numai o lună înainte de declanşarea primului conflict mondial. Atunci, *Deutsche Bank,* împreună cu *Royal Dutch-Shell* şi *Anglo Persian Oil Co. Ltd.,* au obţinut de la guvernul sultanului o întinsă concesiune petroliferă în vilaetele amintite. Pentru exploatarea acestei concesiuni, cele trei grupuri au constituit *Turkish Petroleum Co.*[40].

În ajunul primului război mondial, lupta pentru supremaţie între cele patru trusturi internaţionale de petrol *(Standard Oil Co., Royal Dutch-Shell, Anglo Persian Oil Co. Ltd.* şi *E.P.U.)* atinsese punctul culminant. Încă din jurul anului 1910 fiecare din aceste trusturi poseda pe glob adevărate „sfere naturale" de influenţă a căror încălcare a stârnit nu o dată puternice conflicte[41]. În acest context reiese clar că la originea primului război mondial,

[37] *Ibidem,* p. 256-257; Karl Hoffmann, *op. cit.,* p. 41.

[38] A. A. Fursenko, *op. cit.,* p. 427.

[39] Pentru locul ocupat de germani în industria română de ţiţei, vezi dr. Marcel Bibiri-Sturia, *Germania în România,* Bucureşti, 1916, p. 92-97.

[40] Cf. G. Damougeot-Perron, *op. cit.,* p. 188-189.

[41] Cf. V. Iscu, *Răsboaele mondiale ale petrolului între marele organisaţiuni de petrol de la înfiinţarea lui „E. p. U." şi pînă la răsboiul mondial din iulie 1914, al popoarelor,* Câmpina, Tip. George I. Gologan, 1915, p. 10.

declanşat în vara anului 1914, s-au aflat şi conflictele deschise sau latente, acumulate cu mulţi ani înainte, determinte de tendinţele grupurilor monopoliste de a pune stăpânire pe izvoarele de petrol de pe glob ori de a-şi păstra „sferele de influenţă". În cursul războiului, fiecare parte va urmări înlăturarea celorlalţi concurenţi primejdioşi. În cele din urmă marele eliminat fiind – după eşecul Germaniei din noiembrie 1918 – *E.P.U.* şi în lipsa acestuia – după război – aveau să se înfrunte chiar trusturile foste o vreme „aliate" – cele engleze şi nord-americane[42].

Care a fost, în perioada antebelică, atitudinea guvernelor marilor puteri faţă de trusturile petroliere ? În afară de puţine excepţii, ele au sprijinit ofensiva marilor trusturi, care erau încă de atunci *internaţionale* doar prin aria preocupărilor şi a afacerilor lor, dar foarte *naţionale* prin organizarea şi natura capitalurilor lor. În perioada respectivă s-a remarcat atitudinea cabinetelor britanice, care au acordat de la bun început o largă asistenţă trusturilor *Royal Dutch-Shell* şi *Anglo Persian Oil Co. Ltd.* Explicaţia acestui fapt nu este greu de aflat. Forţa şi existenţa Imperiului Britanic se bazau pe flota lui maritimă. Or, din momentul în care se evidenţiaseră marile avantaje ale utilizării mazutului la punerea în funcţiune a motoarelor navelor comerciale şi militare[43], era firesc ca guvernele engleze să se arate interesate – metropola nedispunând de surse de combustibil lichid – a ajuta orice iniţiativă a cetăţenilor britanici în afacerile de petrol, fie în cuprinsul imperiului, fie în alte puncte de pe glob. Se înţelege că interesul manifestat de guvernele de la Londra faţă de problema petrolului a sporit din momentul când a fost pus în aplicare uriaşul program de înarmare navală de dinainte de primul război mondial. Astfel, când, în octombrie 1911, W. Churchill a preluat conducerea Amiralităţii, el a găsit un vast program de înarmare, iar vasele în construcţie urmau a funcţiona pe bază de combustibili lichizi, care ofereau avantaje „inestimabile" pentru marina militară[44] privind: viteza, raza de acţiune, înmagazinarea etc. Churchill a dezvoltat programul predecesorilor săi, lucru ce impunea ca Marea Britanie să se asigure în privinţa surselor de petrol. Prin această prismă, guvernul britanic a acordat tot sprijinul său trusturilor *Royal Dutch-Shell* şi *Anglo Persian Oil Co.Ltd.* pretutindeni în lume. La sugestia lui Churchill[45], în anul 1914 guvernul englez a preluat o bună parte din acţiunile lui *Anglo Persian Oil Co.Ltd.,* interesându-se din acea clipă în mod nemijlocit de afacerile de petrol. De atunci, trustul respectiv a devenit „principalul instrument de luptă

[42] Cf. Pierre l'Espagnol de la Tramerye, *op. cit.,* p. 92.

[43] Lordul Fisher, care a condus timp îndelungat Amiralitatea britanică, a prevăzut încă de la 1880 că, în materie de combustibili pentru aprovizionarea flotei, avea să se producă deplasarea de la cărbune spre petrol (cf. *Petroleum Twenty-five Years Retrospect 1910-1935,* London, Clayand Sons, Ltd. 1935, p. 1).

[44] Cf. Winston S. Churchill, *La crise mondiale,* I, Paris, Payot, 1925, p. 121-129.

[45] *Ibidem,* p. 133.

în politica petrolieră oficială engleză"[46]. În acest fel, Marea Britanie a fost primul stat[47] care, dându-şi seama de marea importanță a petrolului, a trecut fără reticențe la înlocuirea cărbunelui cu combustibilul lichid la flota militară şi comercială. Churchill, sub a cărui îndrumare s-a înfăptuit acest program, însuşit ulterior şi de celelalte puteri (în ordine, Germania, Statele Unite, Franța ş.a.), a apreciat că decizia luată a fost „formidabilă": se înlocuia un combustibil de care Marea Britanie dispunea în mod sigur şi în cantități suficiente (cărbunele) cu un altul (petrolul) aflat în diverse provincii ale imperiului ori în alte regiuni ale globului[48]. În funcție de situația relatată, Marea Britanie a promovat în deceniile următoare o politică petrolieră externă fățiş expansionistă, susținând acțiunile cetățenilor britanici şi ale trusturilor conaționale în vederea acaparării unor importante zăcăminte petrolifere în toate colțurile globului.

Exemplul Marii Britanii a fost urmat îndeaproape de Germania, care, înțelegând importanța petrolului, nu a neglijat întărirea pozițiilor ei în acest domeniu. Aminteam mai sus că trusturile petroliere germane au obținut, până la 1914, importante succese în această direcție în Europa, Caucaz şi Turcia, realizate, în permanență, cu ajutorul şi „sub îndemnul direct" al Ministerului Afacerilor Externe al lui Wilhelm al II-lea[49].

În comparație cu Marea Britanie ori Germania, o politică distinctă față de trustul *Standard Oil Co.* au urmat, până în vremea primului război mondial, guvernele de la Washington. În S.U.A., abuzurile săvârşite de *Standard Oil Co.* – în primul rând stabilirea unor prețuri ridicate la produsele petroliere – au declanşat o intensă campanie a opiniei publice şi a diverselor state ale Uniunii împotriva trustului Rockefeller. Ca urmare, la 2 iulie 1890, preşedintele Benjamin Harrison a semnat *Sherman Act,* care a stat ulterior la baza întregii legislații antitrust din S.U.A.[50] Articolul 1 din legea amintită declara „ilegale" orice contract sau combinație economico-financiară care ar fi restrâns „libertatea afacerilor sau a comerțului"[51]. În baza acestui articol, trustul condus de Rockefeller a fost declarat în 1892 ilegal în Ohio, exemplu urmat curând şi de alte state cu excepția lui New Jersey, unde nu s-a impus nici o restricție lui *Standard Oil Co.*[52]. Acest fapt a permis ascensiunea rapidă a societății *Standard Oil of New Jersey,* care în 1899 şi-a sporit capitalul

[46] Alexandru Topliceanu, *op. cit.,* p. 24.
[47] Cf. dr. Paul Horia Suciu, *op. cit.,* p. 18.
[48] Winston S. Churchill, *op. cit.,* I, p. 130.
[49] Vintilă I. C. Brătianu, *Petrolul şi politica de stat,* Bucureşti, Imprimeriile Independența, 1919, p. 10.
[50] Simon N. Whitney, *Antitrust Policies, American Experience in Twenty Industries,* I, New York, 1958, p. 3-8; John Ise, *The United States Oil Policy,* New Haven, Yale University Press, MCMXXVIII, p. 225 şi urm.
[51] Simon N. Whitney, *op. cit.,* p. 15.
[52] G. Damougeot-Perron, *op. cit.*, p. 68.

de la 10 la 108,3 milioane dolari şi apoi achiziţionarea a jumătate sau chiar a majorităţii acţiunilor celorlalte societăţi reunite în trust, transformându-se, astfel, într-o „holding company"[53]. Schimbarea nu a fost decât de firmă, întrucât a continuat să acţioneze ca un trust. De altfel, în anul 1907 el a fost amendat pentru 1 462 contravenţii comise (inclusiv pentru cele la legea antitrust) cu suma de 29,2 milioane dolari. În sfârşit, a urmat la 15 mai 1911 dispoziţia Curţii Supreme de dizolvare a trustului. Atunci, grupul lui Rockefeller s-a împărţit în 33 de companii, dintre care cea mai puternică a rămas *Standard Oil of New Jersey*[54]. În acelaşi timp, John Rockefeller a abandonat conducerea efectivă a afacerilor în mâinile lui John D. Archbold. Din 1917, director general al lui *Standard Oil of New Jersey* a devenit Walter Teagle.

În anul 1914, grupul fondat de Rockefeller a avut de înfruntat, pentru ultima dată, măsurile antitrust dictate de către preşedintele W. Wilson la începutul mandatului său. După aceea, evenimente noi (izbucnirea războiului mondial, pătrunderea lui *Shell* pe piaţa americană etc.) au provocat o breşă serioasă în cadrul legislaţiei antitrust, în aprilie 1918, sub noua conducere a lui Teagle, trustul a obţinut primele derogări de la *Sherman Act.* De atunci atitudinea administraţiei de la Washington faţă de *Standard Oil Co.* a contrastat profund cu cea adoptată în perioada anterioară: guvernele americane au sprijinit tot mai hotărât politica de expansiune a trustului în străinătate, iar pe plan intern nu a mai „jenat" activitatea lui[55].

De reţinut este faptul că, deşi până la 1918 guvernele americane au „persecutat" trustul *Standard Oil Co.* în interior, pe plan extern ele au sprijinit totuşi acţiunile lui Rockefeller. Concludentă în această privinţă a fost intervenţia militară americană în Mexic, ţară care între 1910 şi 1919 a constituit un „obiect de dispută" între puternicii rivali *Royal Dutch Shell* şi *Standard Oil Co.*[56]. Cu ajutorul guvernelor lor, cele două trusturi au provocat în Mexic războaie civile şi revoluţii, frecvente lovituri de stat etc.[57], sfârşind prin a ajunge la un acord (Paris, 1919) îndreptat împotriva preşedintelui în funcţie, continuator al liniei predecesorului său Carranza, care, în 1917, naţionalizase întregul subsol petrolifer mexican[58].

Aşa cum s-a subliniat, până la primul război mondial nu toate puterile capitaliste au urmat o politică petrolieră externă activă. Excepţie făcând Marea Britanie, Germania şi Statele Unite, acţiunile celorlalte puteri ale lumii capitaliste (Franţa, Italia ş.a.) nu s-au făcut resimţite pe plan mondial până

[53] *Ibidem,* p. 11.
[54] *Ibidem,* p. 80-81; John Ise, *op. cit.,* p. 226.
[55] Vezi Anton Zischka, *op. cit.,* p. 12-13.
[56] Alexandru Topliceanu *op. cit.,* p. 31.
[57] Vezi Scott Nearing and Joseph Freeman, *Dollar Diplomacy. A Study in American Imperialism,* New York, B. W. Huebsch and the Viking Press, MCMXXV, p. 84-121; Frank Freidel, *Les États d'Amerique au XX-e siècle,* Paris, Éditions Sirey, 1966, p. 86-87.
[58] Alexandru Topliceanu, *op. cit.,* p. 35.

la izbucnirea conflictului din 1914-1918[59]. Aceeaşi a fost situaţia Japoniei, ca şi a Rusiei, aceasta din urmă, deşi deţinătoare a unor extrem de bogate zăcăminte de petrol, nu s-a manifestat ca factor activ al politicii mondiale a petrolului, reprezentând mai degrabă un câmp de înfruntare pentru marile trusturi nord-americane, engleze, germane sau pentru organizaţiile franco-belgiene[60].

Aşadar, creşterea impetuoasă a rolului petrolului pe plan mondial s-a produs la confluenţa secolelor al XIX-lea şi al XX-lea. Cât timp petrolul a servit pentru iluminat, el a constituit o industrie „pacifică". Descoperirea motoarelor cu combustie internă, care au căpătat o foarte largă aplicaţie în epoca modernă, a sporit dintr-o dată însemnătatea petrolului, transformându-l într-unul din principalele izvoare de energie de pe glob, în „carburantul ideal"[61] al veacului nostru. Drept rezultat, ţiţeiul a devenit un produs extrem de apreciat şi de căutat, mai ales datorită repartiţiei lui inegale pe glob. Trusturile internaţionale de petrol şi-au disputat aprig întâietatea asupra principalelor rezerve petroliere cunoscute, reuşind, până la primul război mondial, să acapareze importante centre producătoare sau posibil bogate în ţiţei din Mexic, America Latină, Indiile Olandeze, Caucaz, Persia, Turcia, România ori Galiţia. Împărţirea făcută atunci nu era şi nu putea fi definitivă. Tendinţele marilor trusturi către expansiunea permanentă a propriilor posesiuni, apariţia unor noi pretendenţi, reacţia tot mai hotărâtă a ţărilor transformate în „terenuri de luptă" pentru organizaţiile internaţionale etc. au provocat permanente mutaţii şi nesfârşite conflicte. Primul război mondial, avea să înlăture pe unii dintre candidaţii serioşi (cei germani) la stăpânirea petrolului în lume, dar lăsa să se întrevadă puternice dispute între trusturile, o vreme, aliate.

În felul acesta, cu 15 ani înainte de izbucnirea primului război mondial s-a afirmat – în toată plenitudinea ei – veritabila putere a petrolului, înainte de toate ca izvor de energie şi apoi ca materie primă. Fără a fi jucat un rol decisiv în politica mondială din acea vreme, cum s-a afirmat de către cei mai mulţi cercetători ai problemei[62], petrolul a reprezentat totuşi un factor important în viaţa internaţională, însemnătatea deosebită a petrolului avea să crească apoi, după ce, în urma războiului mondial, aproape toate statele şi naţiunile au căpătat „conştiinţa reală" a valorii lui[63].

---

[59] Cesare Alimenti, *op. cit., passim;* Charles Pomaret, *La politique française des combustibles liquides,* Paris, Éditions de la Vie Universitaire, 1923, *passim.*

[60] A. A. Fursenko, *op. cit., passim.*

[61] M. Baumont, R. Isay et H. Germain-Martin, *L'Europe de 1900 à 1914,* Paris, Éditions Sirey, 1966, p. 354-355.

[62] Vezi critica acestor opinii în A. A. Fursenko, *op. cit.,* p. 4.

[63] Jean-Jacques Berreby, *op. cit.,* p. 171-172.

# CAPITOLUL II

## EXPLOATAREA PETROLULUI ROMÂNESC PÂNĂ LA 1914

Potrivit informațiilor furnizate de N. Iorga și Constantin C. Giurescu, extracția petrolului în România – folosit vreme îndelungată pentru ungerea osiilor la care, pentru iluminatul curților boierești ori în tratarea unor boli la oameni și animale – datează din timpuri foarte vechi[1]. Cele mai vechi mărturii documentare despre existența unor izvoare de țiței se referă la acelea aflate în Moldova (ținutul Bacăului). Un document provenind din cancelaria domnilor Iliaș și Ștefan, fiii și urmașii la tron ai lui Alexandru cel Bun, amintea la 4 octombrie 1440 de satul „Lăcăcești pe Tazlăul Sărat, în dreptul păcurei"[2]. După această dată, informațiile documentare care semnalează prezența în Moldova a unor „fântâni de păcură" se înmulțesc. La 1646, exploatările de păcură din județul Bacău au reținut atenția călugărului străin Bandini, care ne-a lăsat o descriere detaliată a lor[3].

Începând din secolul al XVI-lea se întâlnesc mențiuni privitoare la exploatările de păcură din Muntenia (județul Prahova). Cea dintâi – din 22 noiembrie 1517 – atestă, printre punctele de hotar ale satului Secăreani (azi Țintea), locul numit „la Păcuri"[4]. Peste numai câteva decenii sunt amintite primele exploatări de țiței. Astfel, un zapis din veacul al XVIII-lea certifică faptul că, la 1676, moșnenii din satul Hizești-Păcureți, „precum și părinții lor (străbunici, bunici și tați) au stăpânit, în deplină proprietate, domeniul Hirești pe care se găseau puțuri de petrol". Ținându-se seama de generațiile pomenite în zapisul citat, reiese că începuturile exploatării petrolului la Hizești

---

[1] Vezi N. Iorga, *Introduction,* în Mihail Pizanty, *Le pétrole en Roumanie,* Bucarest, 1931, p. 3; Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor,* III/2, București, 1946, p. 559-561. Despre descoperirea unor obiecte cu urme de bitum în stațiunile noastre antice de la Poiana, Tomis ș.a. vezi, de exemplu, V. Teodorescu, I. Ștefănescu, *Contribuții arheologice la istoria petrolului românesc,* în „Petrol și Gaze", nr. 8/1968, p. 519-520.

[2] Cf. *Documente privind istoria României,* seria A, *Moldova (veacul XIV-XV),* I, București, Editura Academiei, 1954, p. 171; Constantin C. Giurescu, *op. cit.,* III/2, p. 561.

[3] Valerian Popovici, *Începuturile exploatării capitaliste a petrolului în Moldova,* în „Studii și materiale de istorie modernă", I, București, 1957, p. 218-219.

[4] Cf. Constantin C. Giurescu, *Vechimea exploatării petrolului și a „cerii de pământ" în țările românești,* în „Cibinium", Sibiu, 1967-1968, p. 15-16.

pot fi coborâte până către 1550[5].

Aşa după cum se poate observa, menţiunile documentare din veacurile XV-XVI utilizează cu consecvenţă termenul de *păcură* pentru locurile sau exploatările de petrol ori ţiţei consemnate în cuprinsul Ţărilor Române. Cercetările[6] au stabilit că termenul de păcură – derivând din latinescul *picula* şi întâlnit în documente numai în limba română – vine să confirme că, în ţinuturile noastre, a existat „o exploatare necontenită a produsului respectiv din epoca romană şi până în vremurile noastre. Este foarte probabil că şi dacii ar fi cunoscut, înainte de dacoromâni, păcura şi s-o fi utilizat..."

În Ţările Române exploatarea petrolului s-a făcut mult timp (până la începutul veacului nostru) prin mijloace şi cu metode rudimentare. Secole de-a rândul s-au folosit aşa-numitele „puţuri", „groape" sau „băi de păcură" exploatate de mănăstiri, de boieri, de moşneni sau de domni. Pe la mijlocul veacului al XIX-lea au căpătat o largă răspândire puţurile de petrol dintre care multe erau săpate până la adâncimi de peste 250 m[7]. Păcura extrasă în condiţii înapoiate era vândută de către ţăranii *baieşi* sau *gropari* în localităţile din Moldova sau Muntenia. Din 1780, izvoarele vremii atestă exportarea primelor cantităţi de păcură în Turcia şi în Austria. În porturile dunărene preţul petrolului exportat în Turcia ajunsese, pe la 1800, destul de ridicat – 220 lei/ 100 kg[8]. În deceniile 5-6 ale secolului al XIX-lea, importante cantităţi de petrol au luat drumul Austriei şi al Rusiei. Astfel, numai Moldova a trimis în cele două imperii vecine circa 384 000 „ocale" încasând 230 460 lei[9]. Tot către mijlocul veacului trecut se înregistrează o creştere a cererilor de petrol, ca urmare a intensificării consumului de lampant, un subprodus obţinut atunci prin distilarea petrolului brut. Acest derivat a căpătat în foarte scurt timp o largă întrebuinţare, la început pentru iluminatul public, apoi pentru cel casnic. Începând din 1840 se trece la construirea celor dintâi distilerii (Lucăceşti-Bacău), în fapt mici ateliere în care prelucrarea petrolului se făcea în cazane rudimentare[10]. De-abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea au intrat în funcţiune primele rafinării dotate cu instalaţii moderne. Cea dintâi a fost construită

[5] Cf. Ing. Armand Rabischon, *Cucerirea petrolului în România de către fântânarii-moşneni (1550-1854) şi mica burghezie autohtonă (1854-1896),* I, în M.P.R., nr. 22/ 1.XI.1925, p. 1804.

[6] Constantin C. Giurescu, *op. cit.,* p. 16-17; Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri şi până astăzi,* Bucureşti, Editura Albatros, 1971, p. 120, 156, 229.

[7] Ing. V. Puşcariu, *Exploatarea petrolului,* în *Industria petrolului din România în 1908,* Bucureşti, Tip. F. Göbl Fii, 1909, p. 67.

[8] Ing. Armand Rabischon, *op. cit.,* I, p. 1811.

[9] Cf. Valerian Popovici, *op. cit.,* p. 269.

[10] Vezi Gh. Răvaş, *Din istoria petrolului românesc,* Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1955, p. 28.

în 1857 la Râfov, lângă Ploieşti, de către Teodor Mehedinţeanu[11], care în 1858 a trecut în proprietatea fratelui său, Marin Mehedinţeanu[12]. Această rafinărie a obţinut, în baza unui contract încheiat în octombrie 1856 între Teodor Mehedinţeanu şi primăria Bucureştilor, dreptul exclusiv de a aproviziona iluminatul Capitalei muntene cu gaz lampant. Contractul a început a fi executat la 1 aprilie 1857, când, prin înlocuirea uleiului de rapiţă cu produsele furnizate de rafinăria din Râfov, Bucureştii au devenit cel dintâi oraş din lume iluminat în întregime cu ţiţei distilat[13]. Din aprilie 1858 lămpile cu gaz lampant s-au întrebuinţat şi pentru iluminatul public al Capitalei moldovene[14], pentru ca de-abia în 1859 procedeul să fie introdus în primul mare oraş european – Viena. În anul 1857 totalul producţiei Ţărilor Române a însumat 275 tone ţiţei brut. Cu această cifră, România s-a înscris ca cea dintâi ţară în statistica mondială a producţiei petroliere[15], înaintea altor state mari producătoare de combustibil lichid, precum: S.U.A. (1860), Rusia (1863), Mexic (1901), Persia (1913)ş.a.

Perioada care a urmat (1858-1895) nu s-a caracterizat printr-un mare avânt al industriei de ţiţei în România. În acest răstimp sporul producţiei rezultată îndeosebi din exploatarea celor patru judeţe petroliere din Muntenia şi Moldova (Prahova, Dâmboviţa, Buzău şi Bacău) nu a depăşit niciodată nivelul celor 80 000 tone obţinute în 1895[16]. Exploatarea s-a făcut mai departe prin sisteme rudimentare, care nu asigurau un înalt randament. Între 1863 şi 1893 pe mai multe exploatări s-au făcut încercări de introducere a sondajului mecanic în extragerea ţiţeiului, dar rezultatele nu au fost cele scontate, astfel că lucrările au fost în majoritatea cazurilor abandonate. Succesul lor nici nu putea fi garantat în condiţiile lipsei de capitaluri, a personalului tehnic calificat, a unei studieri sistematice a subsolului prospectat etc.[17] Către anul 1870 lampantul românesc a început a fi serios concurat pe pieţele europene de către cel transportat din S.U.A., unde producţia de ţiţei a înregistrat un salt apreciabil după descoperirea lui Drake (3,6 milioane tone în 1880)[18]. În decurs de numai 10 ani (1859-1869) concurenţa petrolului american a provocat scăderea cu peste 75% a preţului ţiţeiului românesc

[11] Constantin M. Boncu, *Contribuţii la istoria petrolului românesc,* Bucureşti, Editura Academiei, 1971, p. 88 şi urm.

[12] Apostol Mihai şi Florica Dumitrică, *Despre începutul prelucrării petrolului în Muntenia,* în „Revista Arhivelor", nr. 2/1967, p. 234.

[13] Constantin Alimănişteanu, *Patruzeci de ani în industria petrolului din România, 1866-1906,* în „Convorbiri Literare", nr. 3-5/1906, p. 442.

[14] Valerian Popovici, *op. cit.,* p. 273.

[15] Cf. The American Geographical Society of New-York, *World Geography of Petroleum,* Princeton University Press, 1950, p. 22-23; M.P.R., nr. 8/15.IV.1931 (Supliment).

[16] *Ibidem.*

[17] Ing. V. Puşcariu, *op. cit.,* p. 68-72.

[18] M.P.R., nr. 8/15.IV. 1931 (Supliment).

în Europa[19], fapt care a însemnat un mic „dezastru" pentru industria română de țiței[20]. De asemenea, României i-au lipsit capitalurile mobiliare necesare care să impulsioneze o industrie aflată prea mult timp în stare de lâncezeală. Între 1860 şi 1895 s-au pus bazele celor dintâi întreprinderi de exploatare şi prelucrare a petrolului – cele mai multe firme particulare – de către români sau străini. Aşa, de pildă, Teodor Mehedinţeanu a iniţiat în 1864 crearea societăţii *Roumanian Petroleum Co. Ltd.,* cu un capital de 5 milioane lei[21]. Mai târziu, în 1867, un grup de economişti şi politicieni români fondează *Compania anonimă română pentru exploatarea şi comerţul cu păcură,* care avea un capital de 100 000 galbeni. Concomitent se înregistrează investirea celor dintâi capitaluri străine în exploatarea petrolului românesc. Prima societate a fost înfiinţată la 1864 de către englezul Jackson Brown – *Valachian Petroleum Co. Ltd.* (capital 4 milioane franci)[22]. O constatare interesantă pentru perioada 1858-1895: până pe la 1860 principalii exploatatori de ţiţei în Ţările Române au fost ţăranii liberi, cunoscuţii băieşi sau gropari. După 1860, când exploatarea „aurului negru" necesita capitaluri tot mai însemnate, rolul ţăranilor a scăzut în favoarea proprietarilor unor bogate terenuri petrolifere. S-a petrecut fenomenul, caracterizat de Rabischon, al trecerii iniţiativei în industria petrolieră de la „fântânarii-moşneni" la „mica burghezie naţională"[23]. Reprezentanţii acesteia proveneau îndeosebi din rândul proprietarilor de perimetre petrolifere (familiile Monteoru, Stănculeanu, Mateescu, Mehedinţeanu, Grigorescu, Câmpeanu ş.a.), care – procedând ei înşişi la exploatarea zăcămintelor – au realizat importante capitalizări din comercializarea ţiţeiului extras[24]. În lipsa unui serios aport al capitalurilor străine, situaţia semnalată a conferit elementelor autohtone o poziţie predominantă în industria de ţiţei din ţară. După unele statistici, pe la 1870-1880, aproximativ 9/10 din industria de ţiţei se aflau în mâinile elementului românesc[25]. Aşadar, rămâne un fapt constatat că industria petrolului din România a avut la începuturi un *caracter naţional.* Internaţionalizarea, înstrăinarea ei s-a produs după anul 1895, în urma puternicului aflux de capitaluri străine înregistrat o dată cu promulgarea celei dintâi legi miniere din România – legea lui Petre P. Carp.

Legea minelor din 1895 a contribuit într-o măsură însemnată la dezvoltarea industriei miniere din România. Prin încurajarea şi organizarea exploatărilor miniere (inclusiv a celor petroliere), prin garanţiile acordate

[19] Cf. Valerian Popovici, *op. cit.,* p. 280.
[20] C. Alimănişteanu, *op. cit.,* p. 446-447.
[21] Ing. V. Toroceanu, *Capitalurile investite în industria petrolului,* în *Industria petrolului din România în 1908,* p. 281.
[22] *Ibidem,* p. 283.
[23] Vezi Ing. Armand Rabischon, *op. cit.,* II, în M.P.R., nr. 23/15.XI.1925, p. 1914.
[24] *Ibidem,* p. 1915; Ing. V. Toroceanu, *op. cit.,* p. 283.
[25] Cf. Constantin Alimănişteanu, *op. cit.,* p. 447.

capitalurilor investite, legea era menită să contribuie la atingerea țelurilor astfel formulate de către autorul ei: „Exploatarea bogățiilor miniere, crearea și dezvoltarea diferitelor industrii la noi, reclamă serios o lege de mine. Numai fixând, garantând și regulamentând raporturile dintre capital, proprietarul suprafeței și oamenii de știință, putem spera că căutările și exploatările miniere vor lua, încetul cu încetul, avântul pe care-l dorim și pe care-l putem cu siguranță aștepta..."[26]. Dintre produsele subsolului românesc, petrolul a atras cu prioritate atenția capitalurilor străine după 1895. Faptul își găsește o dublă explicație. În primul rând, nu trebuie pierdut din vedere că momentul adoptării legii miniere a coincis cu creșterea pe plan mondial a rolului combustibilului lichid în urma invenției motoarelor cu explozie. În al doilea rând, legea lui Carp a introdus pentru petrol, spre deosebire de celelalte substanțe miniere (aur, fier, cărbuni ș.a.), un regim care favoriza afluxul capitalurilor străine, și anume: subsolul petrolifer a fost lăsat la dispoziția proprietarului suprafeței, care putea dispune de el fără nici un amestec sau control din partea statului.

Afluența capitalurilor străine în industria petrolului din România a contribuit netăgăduit la dezvoltarea acestei ramuri a economiei naționale[27]. Rolul capitalurilor străine a fost pozitiv în perioada de început a industrializării moderne a exploatării țițeiului românesc, adică la confluența secolelor al XIX-lea și al XX-lea. Atunci dezvoltarea economică a țării impunea, printre altele, valorificarea neîntârziată a resurselor petrolifere, lucru care era imposibil de înfăptuit numai prin activitatea capitalului mobiliar autohton, insuficient sub raport cantitativ și lipsit de spirit întreprinzător. Or, extragerea țițeiului și crearea unei industrii competitive cu cea din alte țări producătoare reclamau importante capitaluri mobiliare, care nu au putut fi procurate decât peste graniță. În același timp, trebuie subliniat că în scurtă vreme (10-15 ani) capitalurile străine au monopolizat aproape industria petrolului din țară. România a resimțit greu și îndelung consecințele acestei situații, care nu a rămas fără urmări pentru dezvoltarea generală viitoare a țării.

După legea minelor din 1895 afluența capitalurilor străine în industria petrolului din România s-a făcut în două etape, diferite ca intensitate. Prima etapă (1895-1903) s-a caracterizat prin investiții străine importante, dar nu considerabile. Etapa a fost inaugurată prin fondarea societății *Steaua Română,* care avea să devină una dintre cele mai mari întreprinderi petroliere

[26] Cf. P. P. Carp, *Expunerea de motive la proiectul de lege a minelor, carierelor și stabilimentelor dependinte de aceste industrii,* în Institutul Geologic al României; *Legiuirile minere vechi și noi ale României. Desbaterile parlamentare la legea minelor din 1895,* XI, București, 1925, p. 3.

[27] Vezi Octav Constantinescu, *Contribuția capitalului străin în industria petroliferă românească,* București, 1937, p. 57-59; T. Savin, *Capitalul străin în România,* București, Editura Eminescu, 1947, p. 45.

capitaliste din țară. La originea ei s-a aflat *Societatea română pentru industria şi comerțul petrolului,* creată anterior de către un grup român cu concursul firmei vieneze *Offenheim und Singer.* La 1895, firma austriacă a trecut prin mari dificultăți financiare şi a cedat *Băncii ungare pentru comerț şi industrie* din Budapesta interesele deținute în România. În septembrie 1895, banca budapestană a creat societatea *Steaua Română* cu un capital inițial de 2,4 milioane lei aur (maghiar, austriac şi britanic). Prosperitatea întreprinderii a fost rapidă, lucru atestat de sporirea capitalului (10 milioane lei aur în 1898) şi achiziționarea unor bogate terenuri petrolifere în regiunea Câmpina (305 ha în 1897)[28].

După exemplul *Stelei Române,* în anii imediat următori s-au pus bazele altor întreprinderi cu capitaluri străine. În anul 1903, în industria de țiței din România activau 31 de firme românești şi străine, după cum urmează: 12 românești (capital 12,8 milioane lei aur), 2 austro-ungare (18,8 milioane lei aur), 6 olandeze (14,8 milioane lei aur), 4 britanice (6,1 milioane lei aur), 2 belgiene (4,8 milioane lei aur) şi una franceză (300 000 lei aur)[29].

Între 1903 şi 1916 se înscrie a doua etapă de afluență a capitalurilor străine în petrolul românesc caracterizată prin investiții masive. Semnalul l-a dat *Deutsche Bank* care a preluat de la vechii stăpâni conducerea *Stelei Române.* Apoi, în câțiva ani, apare o întreagă rețea de societăți petroliere pe acțiuni, dintre care unele au devenit puternice filiale ale principalelor trusturi internaționale: 1904 – *Româno-Americană (Standard Oil Co.);* 1904-1905 – *Aquila franco-română* şi *Colombia* (Rotschild); 1907 – *Concordia (Disconto Gesellschaft – S. Bleichroder);* 1910 – *Astra Română (Royal Dutch-Shell)* ş.a.[30] Între 1903 şi 1916 investițiile de capital în industria țițeiului au urmat o linie permanent ascendentă. Cea mai mare parte a sporului s-a făcut pe seama contribuțiilor capitaliştilor străini: 1904 – 82,6 milioane lei aur; 1906 – 175,6 milioane lei aur; 1908 – 222,2 milioane lei aur[31]; 1915 – 404,7 milioane lei aur[32]. Aceste cifre reprezintă totalitatea capitalului efectiv vărsat în industria petrolului, valoarea capitalului nominal fiind mult mai mare. Aşa, de pildă, la 31 decembrie 1915 capitalul nominal al societăților petroliere din România atinsese cifra de 519,5 milioane lei aur[33].

Investițiile masive de capitaluri străine au permis valorificarea unor întinse terenuri petrolifere. De asemenea s-a întreprins studierea geologică

[28] Vezi detalii în *Istoricul societății „Steaua Română",* I, M.P.R., nr. 20/15.X.1920, p. 664.
[29] Ing. V. Toroceanu, *op. cit.,* p. 286 (Tabelul II).
[30] Vezi Gh. Răvaş, *op. cit.,* p. 73 şi urm.
[31] Ing. V. Toroceanu, *op. cit.,* p. 187 (Tabelul IV).
[32] Cf. Nicolas Xenopol, *La richesse de la Roumanie,* Bucarest, Atélières Graphiques Socec et Co.S.A., 1916, p. 146.
[33] *Ibidem.* Cifre apropiate indică şi Vintilă Brătianu, Mihail Pizanty ş.a. (cf. Octav Constantinescu, *op. cit.,* p. 123).

a regiunilor petrolifere, îmbunătățindu-se metodele de extragere prin extinderea după 1900 a sistemelor de sondaj mecanic. În prelucrarea țițeiului s-au dobândit succese însemnate prin intrarea în funcțiune a câtorva mari rafinării: *Steaua Română* – Câmpina (1897); *Româno-Americană* – Ploieşti (1905); *Vega* – Ploieşti (1905) ş.a. Nu au fost neglijate nici domeniile înmagazinării şi transportării combustibilului lichid.

Modernizările introduse în industria de țiței, cererile crescânde pe piețele internă şi externă au determinat după 1895 sporirea producției „aurului negru" într-un ritm accentuat. Astfel, dacă în 1895 s-au extras 80 000 tone țiței brut, producția a urcat la: 250 000 tone în 1900; 614 790 tone în 1905; 1 352 407 tone în 1910; 1 885 619 tone în 1913 şi 1 673 145 tone în 1915. Nivelul atins în 1913 – cel mai ridicat dinaintea izbucnirii primului război mondial – a situat România pe locul al patrulea în lume, între țările producătoare de combustibil lichid (după S.U.A., Rusia şi Mexic)[34].

Produsele extrase – brute sau prelucrate – erau consumate în țară sau destinate exportului.

Până la primul război mondial, *consumul intern* de derivate petroliere, deşi a cunoscut o linie ascendentă, a rămas totuşi „slab"[35]. În general, el nu a depăşit 40% din producția realizată[36]. Cel mai mult solicitate erau produsele inferioare: păcura şi lampantul. Păcura servea la punerea în mişcare a motoarelor din întreprinderi şi îndeosebi pentru uzul locomotivelor. În lipsa unor însemnate cantități de cărbune superior, România trecuse încă din ultimii ani ai veacului al XIX-lea la reorganizarea transportului de căi ferate pe bază de reziduuri petroliere. Ca urmare, statul a devenit unul dintre cei mai mari consumatori interni de derivate petroliere, fapt ce a impulsionat creşterea producției. Între 1900 şi 1905 consumul intern de reziduuri a înregistrat un spor de 700%, iar cel de uleiuri minerale de 752%[37]. În acelaşi răstimp, consumul de benzină a urcat doar cu 12,51% şi cel de lampant (care a pornit însă de la o cifră importantă) cu 28,8%[38]. De la sfârşitul secolului trecut satisfacerea consumului intern s-a făcut prin cartelarea producătorilor. Cel dintâi cartel a dăinuit doar un an (1899-1900). Între 1901 şi 1908 a funcționat un alt cartel – *Asociațiunea Petroliştilor* – care s-a ocupat de desfacerea lampantului. La acest cartel au participat unele din cele mai mari societăți din țară în frunte cu *Steaua Română*[39]. În 1905-1907 *Standard Oil Co.* a lansat, prin filiala sa *Româno-Americană,* ofensiva pentru monopolizarea

[34] Vezi M.P.R., nr. 8/15.IV.1931 (Supliment).
[35] Nicolas Xenopol, *op. cit.,* p. 57.
[36] *Ibidem.*
[37] Ing. C. Hălăceanu, *op. cit.,* p. 196.
[38] *Ibidem.*
[39] Vezi Ing. M. T. Djuvara, *Comerțul petrolului,* în *Industria petrolului din România în 1908,* p. 301.

pieței interne de lampant[40]. Pentru a ajunge aici, societatea *Româno-Americană* a scăzut considerabil prețurile la lampant în 1907, de la 8,20 franci la 4,00 franci/100 kg. S-a ajuns la situația stranie că americanii vindeau lampantul mai ieftin decât țițeiul brut (4,50 franci/100 kg)[41]. Pentru a preveni ruinarea micilor producători și rafinori de țiței a fost necesară intervenția guvernului. La 10/23 aprilie 1908 guvernul liberal prezidat de D. A. Sturdza a promulgat legea contingentării consumului intern de lampant (legea Emil Costinescu). Legea permitea guvernului să stabilească anual consumul de lampant, prețuri maximale pentru lampant și ieșirea produsului din fabrică și să repartizeze cuantumul stabilit între rafinării[42].

Prevederile legii au fost curând eludate. Marile societăți din țară au creat la 1/14 iunie 1908 societatea *Distribuția* (capital 500 000 lei) care și-a instaurat ușor monopolul asupra desfacerii produselor petroliere ale rafinăriilor cu un comision de 2%. Ea și-a creat mijloace de transport și depozite proprii în toată țara[43]. Societatea a ajuns să dicteze prețurile interne, urcându-le în permanență. Ea a beneficiat în acest sens chiar de impreciziunile legii Costinescu care stabilea prețurile maximale numai la ieșirea produsului din rafinărie, nu și la desfacerea lui pe piață. Ca atare, *Distribuția* achiziționa lampantul din fabrică la prețurile fixate de guvern și le vindea pe piață pe prețuri infinit mai mari. În ajunul intrării României în primul război mondial prețurile lampantului au ajuns, datorită acestei situații, aproape duble față de cele reale[44].

Până la primul război mondial, cea mai mare parte a producției de țiței a României era destinată *exportului.* El a înregistrat un spor continuu până la 1913: 77 656 tone în 1900; 214 345 tone în 1905; 586 151 tone în 1910; 1 036 446 tone în 1913[45]. Principalele derivate exportate au fost în ordine: lampantul și reziduurile. După 1900 a fost solicitată mult și benzina[46]. Printre principalele țări importatoare de țiței românesc s-au aflat până la 1913: Franța, Marea Britanie, Germania, Austro-Ungaria, Italia, Turcia și Belgia. După 1914 exportul de produse petroliere românești a scăzut: 654 024 tone în 1914 și 429 087 tone în 1915. S-au făcut mari acumulări interne: 18% din producția brută a anului 1914 și 30% din cea a anului 1915[47]. Scăderea exportului după 1914 a fost provocată de doi factori importanți: izbucnirea războiului mondial care, conducând la închiderea Strâmtorilor Mării Negre, a lipsit România de piețele tradiționale aprovizionate pe cale maritimă; apoi, în decursul primelor

[40] *Ibidem,* p. 302-303.
[41] Vezi Dr. G. N. Leon, *Politica mineră în diferitele state și raporturile ei cu politica mineră din România,* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Eminescu", 1915, p. 191.
[42] Vezi „Monitorul Oficial", nr. 11 din 12 (25).IV.1908, p. 541-542.
[43] M. T. Djuvara, *op. cit.*, p. 304.
[44] Dr. G. N. Leon, *op. cit.,* p. 192-193.
[45] Vezi M.P.R., nr. 4/15(28).II.1916.
[46] *Ibidem,* p. 153. Idem, nr. 6/15(28).III.1916, p. 243.
[47] *Ibidem,* p. 242.

luni ale conflictului mondial, guvernul român însuşi a recurs treptat la prohibirea exportului de produse foarte căutate în vreme de război: reziduurile, ţiţeiul brut, benzina şi parafina. Toate aceste derivate nu s-au exportat după aceea decât în compensaţie cu alte mărfuri străine necesare României şi interzise la export în alte ţări[48]. În cursul primilor doi ani ai războiului mondial, adică atâta timp cât România s-a aflat în neutralitate (1914-1916), s-a produs o reorientare a comerţului extern de petrol, şi anume: după închiderea Strâmtorilor, exportul s-a făcut cu precădere pe uscat, fiind îndreptat către Puterile Centrale (Germania şi Austro-Ungaria)[49].

În decursul perioadei examinate, exportul românesc de produse petroliere a fost organizat de către firmele specializate dependente de puternicele trusturi *Standard Oil Co., Royal Dutch-Shell* şi *E.P.U.* Acestea achitau costul produselor de obicei la Constanţa, ceea ce le permitea realizarea unor mari beneficii prin vinderea produselor româneşti pe pieţele străine. Lipsa unor organizaţii proprii de export ale statului român, ca şi poziţia dominantă deţinută de capitalurile străine în industria de ţiţei au înlesnit – în perioada respectivă – atragerea petrolului românesc în luptele dintre trusturile internaţionale pentru acapararea unor noi pieţe de desfacere. S-a relevat că petrolului românesc i s-a conferit un rol însemnat de către grupurile *Deutsche Bank, Rothschild* şi *Nobel* în încercările lor de a „elibera" piaţa europeană a lampantului de sub dominaţia lui *Standard Oil Co.* În acest conflict rolul încredinţat petrolului românesc a fost însă prea mare în raport cu producţia restrânsă a ţării noastre în momentul respectiv[50]. În plus, România nu a avut decât de pierdut, întrucât, pentru câştigarea unor noi pieţe de desfacere, grupurile interesate au recurs mereu la procedeul clasic: vinderea produselor de concurenţă (în acest caz – petrolul românesc) la preţuri mai mici.

Afluenţa masivă a capitalurilor străine până la declanşarea primului război mondial a condus la *internaţionalizarea* industriei de ţiţei din România. În momentul izbucnirii războiului, în industria de petrol din ţară erau investite capitaluri de 11 provenienţe deosebite: german, englez, olandez, francez, american, belgian, austro-ungar, italian, suedez şi românesc"[51]. Referitor la repartizarea pe naţionalităţi a capitalurilor, procentele indicate deţinute de către fiecare dintre ele diferă de la un autor la altul (Vintilă Brătianu, Gh. Damaschin, dr. I. Teodorescu, Octav Constantinescu, L. Mrazec, Mihail Pizanty sau N. Xenopol)[52]. Nepotrivirile de cifre furnizate de autorii citaţi sunt însă neînsemnate, cu un plus sau minus de câteva

[48] Idem, nr. 24/16(29).XII.1915, p. 1077.
[49] *Ibidem.*
[50] Ing. M. T. Djuvara, *op. cit.*, p. 312.
[51] Cf. Tancred Constantinescu, *Expunere de motive la legea minelor,* în *Legea minelor cu expunerea de motive,* Bucureşti, Imprimeria Statului, 1924, p. 135.
[52] O confruntare a datelor, în Octav Constantinescu, *op. cit.*, p. 123-125.

procente. Reproducem, după N. Xenopol, repartiția capitalurilor investite în industria de țiței din România la începutul primului război mondial[53]:

| Natura capitalului | în milioane lei aur | % |
|---|---|---|
| german | 160 | 35,0% |
| englez | 115 | 25,2% |
| olandez | 60 | 13,1% |
| francez | 10 | 10,0% |
| italian | 45 | 2,2% |
| belgian | 10 | 2,2% |
| american | 25 | 5,5% |
| austro-ungar | 6 | 1,3% |
| românesc | 25 | 5,5% |

Se remarcă faptul că pozițiile capitalului autohton erau neînsemnate în raport cu rolul pe care ar fi trebuit să-l joace în exploatarea unei importante bogății naționale.

Capitalul românesc era dispersat în 62 întreprinderi din cele 169 existente în țară în 1916. Societățile naționale acopereau doar 2% din producția de țiței, restul revenind întreprinderilor cu capital străin[54].

Fiind vorba de un izvor de energie de primă însemnătate, situația expusă s-a aflat în atenția oamenilor politici, ca şi a unor cercuri economico-financiare din România. Soluțiile avansate atunci în legătură cu rolul pe care trebuia să-l joace capitalul autohton în industria de țiței, devenită un factor important al dezvoltării şi asigurării independenței economice şi politice a țării, au influențat asupra politicii petroliere promovată de statul român până la primul război mondial, cât şi, îndeosebi, după 1918[55].

[53] Nicolas Xenopol, *op. cit.*, p. 147.
[54] Cf. Tancred Constantinescu, *op. cit.*, p. 135.
[55] Cf. Gh. Buzatu, *România şi trusturile petroliere internaționale până la 1929,* Iaşi, Editura Junimea, 1981, p. 32 şi urm.



BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

# CAPITOLUL III

## PROBLEMA PETROLULUI ÎN CURSUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Primul război mondial din 1914-1918 a evidențiat însemnătatea militar-strategică a petrolului, care a influențat într-o măsură importantă desfășurarea și rezultatele operațiunilor militare, deci și deznodământul conflictului. În război, cele două tabere beligerante au folosit pe scară largă cele mai moderne mijloace de luptă (camioane și tractoare ca mijloace eficace pentru transportul trupelor și al artileriei, tancuri și avioane, vase de război și comerciale), a căror funcționare era condiționată direct de posedarea unei întregi game de derivate petroliere și în cantități îndestulătoare. În asemenea condiții, petrolul s-a transformat într-un „nerv al războiului"[1]. Senatorul H. Bérenger a consemnat la scurt timp după înfrângerea Puterilor Centrale, că țițeiul devenise „o condiție necesară a oricărei strategii și, în consecință, condiția necesară victoriei"[2].

Rolul combustibilului lichid în purtarea războiului modern a reieșit mai cu seamă în evidență în urma încleștării de la Verdun din anul 1916. În acea zonă, Germania dispunea atunci de un bun sistem de căi ferate prin care își avea asigurată în permanență reîmprospătarea forțelor în cursul ofensivei. În ceea ce-i privește pe Aliații occidentali, aceștia nu aveau decât o singură linie de cale ferată spre Verdun. Pentru a compensa acest neajuns, ei au recurs la transportul trupelor, al artileriei și al munițiilor cu ajutorul autocamioanelor (în număr de 30 000)[3], fapt care le-a permis să reziste atacului german. De atunci s-a afirmat că războiul mondial consacrase „triumful camionului asupra căii ferate"[4].

În asemenea condiții este lesne de înțeles că fiecare dintre taberele beligerante a depus eforturi stăruitoare pentru a-și procura cantitățile de petrol trebuincioase în purtarea operațiunilor militare. Pe acest tărâm, victoria a fost repurtată de către Aliații apuseni, lucru care nu a rămas fără urmări pentru evoluția generală a evenimentelor din cursul războiului.

În timpul războiului, Aliații au trecut o singură dată prin clipe critice provocate de lipsa combustibilului lichid. Acest lucru s-a petrecut în anul

---

[1] Paul Apostol et A. Michelson, *La lutte pour le pétrole et la Russie,* Paris, Payot, 1922, p. 34.
[2] Henry Bérenger, *Le pétrole et la France,* Paris, Flammarion, Éditeur, 1920, p. 167.
[3] Paul Apostol et A. Michelson, *op. cit.,* p. 34.
[4] Pierre l'Espagnol de la Tramerye, *op. cit.,* p. 93.

1917, când consumul Aliaților a totalizat un milion tone derivate de țiței pentru forțele terestre și alte 8 milioane tone produse grele pentru marină[5]. În acel timp, numai Franța aloca armatei sale terestre o rezervă lunară de 44 000 tone. Situația a devenit extrem de critică în momentul când, ca urmare a unui consum sporit, rezervele au început să scadă în a doua jumătate a anului 1917. În noiembrie 1917 rezerva franceză lunară era de numai 28 000 tone de produse petroliere, ceea ce însemna că în jurul lui 1 martie 1918 armata avea să sufere o lipsă completă de combustibili lichizi[6]. Faptul a fost de natură să alarmeze pe guvernanții francezi[7], el putând avea „consecințe decisive asupra conducerii războiului"[8]. La 11 decembrie 1917, senatorul Bérenger l-a subliniat gravitatea situației într-un raport prezentat în comisia pentru armată a Senatului[9]. Acțiunea lui Bérenger a determinat pe premierul Clemenceau să se adreseze președintelui Wilson cu cererea de a expedia în Franța 100 000 tone produse petroliere. În cablograma expediată la 15 decembrie 1917, Clemenceau atrăgea atenția președintelui S.U.A. că aprovizionarea Franței cu petrol constituia o problemă de salvare interaliată. Cablograma premierului francez cuprindea un pasaj, care avea să devină celebru, relativ la importanța covârșitoare a deținerii rezervelor de petrol în războiul modern: „...Dacă aliații nu vor să piardă războiul, trebuie ca Franța luptătoare, în clipa atacului suprem german, să posede esența care-i este atât de necesară ca și sângele în bătăliile viitoare"[10].

Apelul lui Clemenceau nu a rămas fără răspuns. În urma intervenției președintelui Wilson, *Standard Oil Co.* și-a îndreptat imediat tancurile petroliere spre Franța. De asemenea, s-a constituit *Interrallied Petroleum Conference,* alcătuită din reprezentanți ai S.U.A., Marii Britanii, Franței și Italiei. Această comisie, prezidată de către John Cadman, unul dintre conducătorii și inspiratorii politicii petroliere britanice, s-a ocupat până la sfârșitul ostilităților de procurarea cantităților de țiței, transportul și distribuirea lor în raport cu necesitățile imediate ale Aliaților. Astfel s-au adunat rezervele petroliere grație cărora Foch a putut rezista cu succes, în primăvara anului 1918, puternicei ofensive germane[11]. După terminarea conflictului din 1914-1918, rolul petrolului în obținerea izbânzii de către Aliați avea să fie stabilit de către marcante personalități politice și militare din Occident. Așa, de pildă, senatorul Bérenger a declarat într-un interviu că benzina a fost „unul dintre marii factori ai victoriei"[12], iar Lordul Curzon,

[5] *Ibidem,* p. 96.
[6] Henry Bérenger, *op. cit.,* p. 41.
[7] În 1917 și Marea Britanie a trăit un timp sub spectrul lipsei de petrol. Atunci rezervele ei au scăzut atât de mult încât flota și-a restrâns manevrele *(ibidem,* p. 172).
[8] *Ibidem,* p. 41.
[9] *Ibidem,* p. 41-57.
[10] *Ibidem,* p. 60; Pierre Fontaine, *La guerre occulte du pétrole,* Paris, Éditions Dervy, 1949, p. 32.
[11] Pierre l'Espagnol de la Tramerye, *op. cit.,* p. 98.
[12] Henry Bérenger, *op. cit.,* p. 157.

ministrul de externe britanic, a remarcat la 21 noiembrie 1918 că, „cu adevărat, viitorul va spune că Aliații au navigat spre victorie pe o mare de petrol”[13].

Dacă în cursul războiului Aliații apuseni au reușit să-și asigure cantitățile trebuincioase de derivate petroliere, nu același lucru s-a petrecut cu Germania și partenerii ei. Reichul, cel mai mare consumator de petrol din tabăra Puterilor Centrale, depindea înainte de 1914 de importurile de combustibil lichid (circa 1,2 milioane tone anual) din S.U.A., Rusia, România și Galiția. După declanșarea ostilităților, toate aceste izvoare i-au fost închise, dintr-o dată sau treptat. În august 1916, ieșirea României din starea de neutralitate i-a provocat un „șoc” Germaniei, căci ea pierdea „resursele vitale de cereale și petrol românesc”[14]. În atare condiții, Reichului nu-i mai rămăsese decât un singur punct însemnat de aprovizionare cu țiței – Drohobycz[15], localitate din Galiția. Ca urmare, lipsa petrolului în Germania a fost foarte puternic resimțită de către forțele terestre, flotă, consumul intern etc. Ludendorff nota că, în timpul războiului, „țăranii își petrecură lungile seri de iarnă în întuneric”, în vreme ce circulația automobilelor particulare a fost cu desăvârșire interzisă[16].

Lipsa de petrol a influențat asupra planurilor de campanie elaborate de către Marele Cartier General german. După Tramerye, nevoile de combustibil lichid au determinat Marele Cartier General să-și orienteze acțiunile ofensive întâi spre Galiția, apoi spre România și Caucaz[17]. În privința României, care până la 1916 fusese unul dintre principalii furnizori de cereale și derivate petroliere ai Reichului, comandamentul german a hotărât – pentru a face față necesităților sporite de combustibili lichizi – să o cotropească în cel mai scurt timp. Trebuia, – consemna Ludendorff, după ce România intrase în război alături de Antantă – „ca să putem trăi, să învingem România”[18]. Iar, în altă parte, tot el relevă că „petrolul românesc era pentru noi de o importanță decisivă”[19].

Este cunoscută evoluția evenimentelor de pe frontul românesc. După un început victorios, armata română a fost silită să se retragă. Către sfârșitul anului 1916 ea a evacuat Muntenia, abandonând în mâinile trupelor inamice bogatele regiuni petrolifere din Valea Prahovei, Buzău și Dâmbovița. Înainte de evacuare, însă, Marele Cartier General român a ordonat distrugerea

---

[13] *Ibidem,* p. 170.

[14] Cf. Winston S. Churchill, *op. cit.,* I, p. 223-224.

[15] Vezi Generalul Erich Ludendorff, *Amintiri din război,* I, București, Editura „Răspândirea culturii”, 1919, p. 339.

[16] *Ibidem,* p. 424.

[17] Pierre l'Espagnol de la Tramerye, *op. cit.,* p. 94.

[18] Generalul Erich Ludendorff, *op. cit.,* I, p. 339.

[19] *Ibidem,* p. 424. Despre rolul petrolului românesc în planurile militare și politice ale Berlinului, vezi lucrarea fundamentală a lui Fritz Fischer consacrată politicii mondiale a Germaniei în cursul primului război mondial *(Grijf nach der Weltmacht. Die Kriegszielpolitik des kaiserlichen Deutschland 1914/18,* ed. a IV-a, Düsseldorf, Drote Verlag, 1971, p. 466-469, 684-698).

regiunii petrolifere din Muntenia, pentru ca Germania şi aliaţii ei să nu poată trage nici un fel de foloase din deţinerea zăcămintelor de ţiţei[20]. Distrugerea regiunii petrolifere din Muntenia înainte de venirea armatelor inamice[21] s-a făcut la cererea reprezentantului britanic în România, cu promisiuni de despăgubire.

Între anii 1916 şi 1918, cât timp Muntenia s-a aflat sub ocupaţia Puterilor Centrale, administraţia militară inamică s-a preocupat în primul rând de organizarea exploatării economice complete a provinciei. În acest cadru s-a acordat o mare atenţie refacerii regiunii petrolifere, în scopul intensificării producţiei de ţiţei de care aveau absolută nevoie Puterile Centrale, Germania îndeosebi, pentru continuarea războiului, în privinţa petrolului, grija majoră a autorităţilor de ocupaţie din 1916-1918 a constat în înfăptuirea unei exploatări cât mai complete, mergându-se până la secătuirea izvoarelor[22]. Către sfârşitul războiului mondial, Puterile Centrale au încercat, prin *Tratatul de pace de la Bucureşti* din 7 mai 1918, să legalizeze şi să perpetueze în România un adevărat regim de înfeudare economică. Stipulaţii înrobitoare s-au impus în acest tratat îndeosebi în materie de petrol, care urma să fie abandonat pe o durată de 90 de ani în mâinile Germaniei[23]. Pentru acest motiv, tratatul a fost calificat cu temei drept o *pace a petrolului*[24]. Anterior semnării sale, reprezentanţii diplomatici ai Marii Britanii, Italiei, Statelor Unite ale Americii şi Franţei la Iaşi, alarmaţi, au comunicat guvernelor lor, printr-o notă identică, faptul că Centralii tindeau la o *main-mise* „completă" asupra industriei române de petrol, la „o spoliere abia deghizată a tuturor intereselor private amice sau străine" din afacerile petroliere din România[25].

Dar cu toate că Germania şi aliaţii ei între 1916 şi 1918 reuşiseră

---

[20] Vezi Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1914, $F_2$ Petrol, vol. 232, ff. 19-23.

[21] *Ibidem,* f. 26.

[22] Detalii la Constantin Kiriţescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919,* III, ed. a II-a, Bucureşti, Atelierele „Cartea Românească", f.a., p. 176-190; Ilie I. Georgianu, *România sub ocupaţiunea duşmană,* II, Bucureşti, Tip. „Cultura neamului românesc", 1920, *passim;* A. Berindey, *La situation économique et financière de la Roumanie sous l'occupation allemande,* Paris, Ed. Duchemin, 1921, p. 137-148; Gr. Antipa, *L'occupation ennemie de la Roumanie et ses conséquences économiques et sociales,* Paris-New Haven 1929, p. 86-149.

[23] Vezi D. Iancovici, *La Paix de Bucarest (7 Mai 1918),* Paris, Payot, 1918, p. 146-159; Vintilă I. Brătianu, *Pacea de robire,* Bucureşti, Imprimeriile Independenţa, 1919, p. 37-42; Constantin Hălăceanu, *Pacea de la Bucureşti şi chestiunea petrolului,* Bucureşti, Imprimeriile Independenţa, 1919; Fritz Fischer, *op. cit.,* p. 684-698; Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* Oxford, Clarendon Press, 1971, p. 79-95 (un întreg capitol priveşte rolul şi locul industriei petroliere în cadrul tratatului din mai 1918).

[24] Vezi Biblioteca Naţională a României, Bucureşti, fond Al. Saint-Georges, pachet XCVII/3 (Louis Engerand, *Les pétroles des Roumanie,* f. 1).

[25] Arhivele Naţionale ale României, Bucureşti, fond *Microfilme Franţa,* rola 23, cadrul 192 (telegrama lui Saint-Aulaire către Stephen Pichon, Iaşi, 25 martie 1918).

să se infiltreze în regiunile petrolifere din România şi Galiţia, ţintind şi asupra petrolului din Caucaz, Centralii nu au putut rezolva defel problema combustibilului lichid în timpul războiului. Această situaţie şi consecinţele ei defavorabile au fost surprinse de însuşi Ludendorff, care consemna: „...Chestiunea carburanţilor era mereu gravă şi ne pricinui cele mai mari dificultăţi atât în conducerea războiului, cât şi în viaţa din ţară"[26]. Problema petrolului a devenit mai ales gravă după ce împăratul Wilhelm al II-lea a hotărât, în ianuarie 1917, să joace „ultima carte" declanşarea războiului submarin total[27]. În 1917, Reichul dispunea de 200 submarine şi intensificarea activităţii lor necesita cantităţi sporite de combustibili lichizi, care lipseau atât de mult Puterilor Centrale.

Însemnătatea militar-strategică pe care a căpătat-o petrolul în primul război mondial a lărgit considerabil cadrul problemei mondiale a combustibilului lichid. S-a intensificat lupta dintre trusturile internaţionale, ca şi sprijinul acordat lor de către guvernele marilor puteri, iar statele – mai mari sau mai mici – care înainte ignoraseră necesitatea unei politici petroliere s-au îndreptat, şovăitoare sau consecvente, către formularea unor principii distincte în acest domeniu. Problema petrolului s-a pus cu aceeaşi acuitate pentru toate statele, producătoare sau neproducătoare de ţiţei, mai ales că era vorba de un produs indispensabil refacerii economice postbelice şi organizării apărării naţionale, de un produs necesar, deci, asigurării independenţei lor economice şi politice.

Progresul realizat în dezvoltarea industriei petroliere din România a fost brusc întrerupt de distrugerile provocate la începutul campaniei militare a României din anii 1916-1918. Pentru a lipsi Puterile Centrale de posibilitatea de a folosi ţiţeiul nostru în războiul purtat contra Antantei, guvernul român a dispus – în preajma retragerii în Moldova – distrugerea întregii regiuni petrolifere din Muntenia. Cu acel prilej, în judeţele Prahova, Dambovita şi Buzău s-a procedat la astuparea a peste 1 500 sonde şi la incendierea altor 1 000 de puţuri şi sonde. Au fost aruncate în aer rezervoare cu o capacitate totală de peste 150 000 $m^3$ şi distruse peste 70 de rafinării. De asemenea, au fost incendiate 830 000 tone produse petroliere. Valoarea totală a pagubelor suportate de România în urma distrugerilor la care a consimţit, la cererea Marii Britanii şi Franţei, a fost evaluată la circa 600 milioane lei aur[28].

Muntenia şi Oltenia s-au aflat sub ocupaţia Centralilor timp de doi ani (1916-1918), administrarea teritoriului revenind nemijlocit germanilor. De acest fapt au profitat trusturile petroliere germane care şi-au desfăşurat activitatea în zona cucerită a României în umbra forţelor militare de ocupaţie, fiind legate de acestea prin însuşi ţelul comun urmărit: procurarea, în cantităţi suficiente, a combustibilului lichid necesar atât de mult Puterilor Centrale

[26] Generalul Erich Ludendorff, *op. cit.*, p. 424.
[27] *Ibidem; Documents du G. Q. G. allemand sur le rôle qu'il a joué de 1916, à 1918*, II, Paris, Payot et C-ie, 1922, p. 55.
[28] Cf. Gh. Răvaş, *op. cit.*, p. 117-118.

pentru continuarea războiului. În cadrul *Administrației militare germane în România (Militärverwaltung in Rumänien)* au funcționat, în consecință, mai multe direcții independente care s-au ocupat exclusiv de diversele operații legate de industrializarea petrolului: Comandatura terenurilor petrolifere românești *(Kommando der rumänischen Ölfelder,* prescurtat *Kodöl)* care se îngrijea de valorificarea și paza terenurilor petrolifere; Secția uleiurilor minerale *(Mineralölabteilung)* destinată să controleze operațiile de rafinare, repartizare, consum intern și export în Germania; *Biroul central pentru conductele de țiței (Zentral-stelle für Ölleitungen)* se ocupa de transportul derivatelor petroliere[29].

Prin eforturi susținute, Administrația militară germană a reușit în scurt timp să înlăture într-o anumită măsură efectele distrugerilor petroliere ordonate la sfârșitul anului 1916. Cu instalații aduse din Germania s-a trecut la desfundarea sondelor și refacerea rafinăriilor. Pentru efectuarea acestor operații au fost folosiți prizonierii români de război și militari ai trupelor de ocupație. Printr-o intensă mobilizare de forțe, autoritățile militare au reușit să pună în funcțiune în februarie 1917 prima sondă de țiței. Apoi, numărul sondelor în producție a sporit continuu: 212 în august 1917; 336 în decembrie 1917 și 492 în septembrie 1918[30]. În primăvara anului 1917 au fost redeschise rafinăriile *Steaua Română, Standard* și *Vega.* Producția de țiței extrasă sub ocupanți a cunoscut o linie ascendentă, în funcție de avansarea lucrărilor de reparare a distrugerilor. Astfel, în februarie 1917 producția medie lunară a fost de 4-14 vagoane, pentru a atinge maximum de 384 vagoane în august 1918[31]. În total, în anul 1917 s-au extras 436 939 tone țiței, un salt important realizându-se abia în 1918 – 1 119 795 tone[32]. Aceste cantități au fost furnizate atât de societățile germane sau austro-ungare, cât și de cele franceze, britanice, belgiene sau americane, devenite inamice și, ca atare, trecute sub sechestru sau aflate în stare de lichidare[33]. De asemenea, cu scopul de a obține o producție cât mai ridicată, în februarie 1918 comandamentul german a concedat spre exploatare societății *Ölländerein-Pacht-Gesellschaft m.b.H.* terenuri petrolifere aparținând statului român[34].

Autoritățile de ocupație au încercat pe toate căile să reducă la minim consumul intern de produse petroliere, rezervându-se astfel cantități cât mai mari pentru a fi expediate în primul rând în Germania. În acest scop s-au stabilit prețuri interne la derivatele de petrol la un nivel mult mai ridicat decât pentru cele destinate exportului. Astfel, pe când în zona de ocupație 100 kg benzină

[29] Vezi A. Berindey, *op. cit.,* p. 138-139.
[30] Ilie I. Georgianu, *op. cit.,* p. 119.
[31] A. Berindey, *op. cit.,* p. 141.
[32] Cf. M.P.R., nr. 1/15.VII.1919, p. 5.
[33] A. Berindey, *op. cit.,* p. 146. Interesele societăților „inamice" (adică antantiste) lichidate sau sechestrate de germani în Muntenia (228 milioane lei aur capital efectiv vărsat) au fost transmise întreprinderii *Erdöl-Industrien-Anlagen-Gesellschaft m.b.H.* (cf. Constantin Hălăceanu, *op. cit.,* p. 54).
[34] *Ibidem,* p. 48.

uşoară se vindeau cu 80 lei, la export aceeaşi cantitate valora doar 17,10 lei. Aceeaşi disproporţie de preţuri între produsele consumate în Muntenia şi cele trimise în Reich s-a menţinut şi pentru restul derivatelor petroliere: lampant (100 kg = 40 lei în zona ocupată/7,80 lei la export); motorină (40 lei/6,90 lei); reziduuri (50 lei/5,70 lei); uleiuri minerale (180 lei/32,30 lei)[35].

În vederea impulsionării exportului de produse petroliere spre ţările Europei Centrale prin porturile dunărene (îndeosebi Giurgiu), germanii au demontat, în 1917-1918 două din cele trei linii ale conductei neterminate Ploieşti-Cernavodă-Constanţa şi au montat o linie dubla prin Ploieşti-Bucureşti-Giurgiu[36].

În vremea ocupaţiei, ca urmare a măsurilor menţionate luate de germani, cea mai mare parte a produselor petroliere extrase a luat drumul exportului, pentru satisfacerea nevoilor Centralilor. După o statistică întocmită, în ajunul terminării războiului, de către comandamentul căilor ferate de ocupaţie, între 1 decembrie 1916 şi 31 octombrie 1918 s-au exportat din Muntenia 1 140 809 tone produse petroliere. Repartiţia acestei cantităţi între Centrali a fost următoarea: Germania – 889 944 tone; Austro-Ungaria – 231 176 tone; Turcia – 13 825 tone şi Bulgaria – 5 864 tone[37]. Dintre diversele subproduse petroliere, benzina, uleiurile minerale şi motorina au fost repartizate aproape exclusiv Reichului: 102 158 tone benzine uşoare din totalul de 103 827 tone exportate şi 206 610 tone motorină din 206 722 tone exportate[38]. În schimb, petrolul brut a fost expediat cu precădere (226 172 tone din cele 227 556 tone exportate) în Austro-Ungaria care dispunea de rafinăriile din Galiţia[39].

După cum se poate observa, Germania s-a înfruptat cel mai mult între 1916 şi 1918 din petrolul românesc. Faptul a fost de natură să-i nemulţumească pe partenerii ei din război, în special pe Austro-Ungaria, care a cerut să fie admisă, cu drepturi egale, la exploatarea terenurilor petrolifere ale statului român, fără însă a obţine aceasta. Singurul lucru important pe care l-a putut obţine Imperiul dualist din partea Reichului a fost stipulat printr-un acord bilateral din 6 aprilie 1918: 25% din producţia de ţiţei brut românesc[40]. La 6 mai 1918 s-a semnat o altă convenţie, între cele două imperii şi Turcia, care a primit şi ea 1/4 din toate „beneficiile" realizate în România[41]. Gândul că această convenţie s-ar putea aplica şi în privinţa distribuirii produselor petroliere între Aliaţii Centrali, a determinat Oficiul imperial al marinei Reichului să intervină, la 8 iunie 1918, pe lângă guvernul de la Berlin cu cererea

[35] Arh. M.A.E., fond 71 (1914), $E_2$ Petrol, vol. 55, partea a II-a, f. 111.
[36] Ilie I. Georgianu, *op. cit.*, p. 120.
[37] *Ibidem*, p. 23.
[38] *Ibidem.*
[39] *Ibidem.*
[40] Cf. Dr. Gustav Gratz and Professor Richard Schüller, *The Economic Policy of Austria-Hungary during the War. In Its External Relations,* New Haven, Yale University Press, 1928, p. 173-174.
[41] Arh. M.A.E., fond 71 (1914), $E_2$ Petrol, vol. 55, partea a II-a, f. 105.

ca Turcia să nu-şi primească partea „cuvenită" din produsele petroliere, care atunci erau atât de „necesare conducerii războiului"[42].

Aşa după cum am mai subliniat, germanii au căutat să-şi menţină poziţiile cucerite în exploatarea petrolului românesc prin pacea de la Bucureşti impusă României în 1918. Încă în cursul negocierilor pentru tratatul preliminar (de la Buftea), delegatul german von Koerner a pretins delegaţilor români – la 23 februarie/8 martie 1918 – importante concesiuni în materie de petrol în favoarea Puterilor Centrale[43]. În tratatul definitiv de pace (24 aprilie/7 mai 1918) a fost inserată renumita *Convenţie a petrolului (Petroleumakbommen),* care prevedea în esenţă următoarele[44]:

– concesionarea pe 30 de ani către societatea *Ölländereien-Pacht-Gesellschaft m.b.H.* a dreptului „exclusiv de a folosi toate terenurile petrolifere" ale statului român neconcedate până la 1 august 1914. Acest drept putea fi prelungit automat până la 90 de ani;

– recunoaşterea de către guvernul român a convenţiei din 18 februarie 1918 prin care coman-damentul german concesionase amintitei societăţi exploatarea terenurilor petrolifere ale statului;

– recunoaşterea de către guvernul român a lichidărilor societăţii „inamice" (antantiste sau aliate) efectuate de administraţia militară şi a transmiterilor făcute către întreprinderea *Erdöl-Industrien-Anlagen-Gesellschaft m.b.H.*;

– obligaţia asumată de guvernul român de a introduce un „monopol comercial" de stat asupra petrolului brut şi care urma a fi concesionat în proporţie de 3/4 unei societăţi indicate de guvernul german. Această societate – care avea să primească şi conductele şi rezervoarele statului prin arendă sau prin cumpărare – stabilea anual nevoile consumului intern şi căpăta dreptul exclusiv de export pentru toate derivatele petroliere.

Stipulaţiile convenţiei au justificat denumirea de „pace a petrolului" care s-a dat tratatului încheiat la Bucureşti în mai 1918. În cadrul regimului de subordonare economică a României de către Puterile Centrale, petrolul a fost produsul care – alături de cereale – a prezentat cel mai mare interes pentru învingătorii de moment. Obligaţiile impuse României trebuiau să concure la atingerea ţelului general stabilit prin directiva 26 280/21 august 1917 a M.C.G. al Reichului: „Sarcina cea mai importantă a Administraţiei militare în România constă în a exploata economiceşte ţara într-o manieră cât mai completă cu putinţă în favoarea metropolei"[45].

Deznodământul primului război mondial a făcut însă caducă pacea spoliatorie din 1918.

---

[42] *Ibidem.*

[43] *Ibidem,* f. 177.

[44] Cf. textul conversaţiei în *Der Friedensvertrag Deutschlands mit Rumänien nebst den deutschen Zusatzverträgen,* Bukarest, 1918, p. 57-70.

[45] Arh. M.A.E., fond 71 (1914), E Petrol, vol. 55, partea a II-a, f. 104.

# CAPITOLUL IV

## POLITICA PETROLULUI ÎN ROMÂNIA PÂNĂ LA 1918

Evidențiind la scurt timp după terminarea primului război mondial necesitatea promovării unei politici eficiente și independente în domeniul industriei petroliere, corespunzătoare cu preponderență intereselor României, I. N. Angelescu își exprima convingerea că, față de un atare imperativ, nici un partid politic nu avea să-și manifeste dezacordul. Mai ales că – observa cunoscutul economist – „este o condiție de viață pentru noi să păstrăm stăpânirea acestor surse de petrol și să nu ne lăsăm să fim încătușați în mișcările noastre în ceea ce privește politica petroleului. Cred [...] că această chestiune nu va fi o piatră de încercare pentru nici un partid politic român"[1]. Aceste cuvinte cuprindeau în fapt un apel –destul de frecvent în epocă –, adresat partidelor politice pentru a se pune capăt divergențelor existente în problema combustibilului lichid.

Încă înaintea conflictului general din 1914-1918, problema petrolului fusese transmutată în România, în funcție de realitățile obiective și de presiunile externe, dar și de doctrinele și interesele partidelor politice de guvernământ (în speță, Partidul Conservator și Partidul Național Liberal), *de pe planul strict economic și pe cel politic,* astfel că în jurul ei – consemna la 15 aprilie 1925 „Moniteur du Pétrole Roumain", unul dintre cele mai serioase și mai cunoscute buletine petroliere din lume din prima jumătate a acestui veac – *„s-au dat lupte înverșunate, s-au dezlănțuit patimi, s-au atacat guverne și s-a zdruncinat chiar situațiunea lor* (subl. ns.)".

Este cazul să precizăm, chiar de pe acum, că politica petrolieră preconizată de România în sensul protejării intereselor sale, formulată și promovată atât înainte cât și mai ales după 1918, îndeosebi de P.N.L., a fost calificată de britanicul Maurice Pearton, unul dintre cei mai de seamă specialiști străini care au stăruit asupra istoriei „aurului negru" românesc alături de elvețianul Philippe Marguerat ș.a., drept *o politică naționalistă,* concretizată în:

1. Crearea unei serii de societăți drept bază a unei industrii naționale (românești);

---

[1] I. N. Angelescu, *Însemnări în politica economică și financiară a României,* București, Tip. Dim. C. Ionescu, 1920, p. 9-10.

2. Subordonarea, ca un corolar, a societăților cu capital străin pozițiilor ocupate de capitalul național (în fond, românesc și, esențialmente, liberal), mai ales conform programului *prin noi înșine* transpus în viață prin anii '20.

Pearton a argumentat că eforturile postbelice de creare a unei „industrii naționale" a petrolului a constituit *o eroare în condițiile lipsei de capitaluri a Bucureștilor,* ceea ce – după opinia noastră – era numai pe jumătate real, aceasta neînsemnând însă că tentativa P.N.L. a fost inutilă și lipsită de anumite rezultate concrete pozitive. Deținerea guvernării a făcut, după Maurice Pearton, *să predomine interesele politice asupra problemelor economice și tehnice ale industriei petrolului,* iar aceasta până în anii '30, când a intervenit *statul român,* care a acționat în funcție de interesele stabilității și existenței sale și, de asemenea, în funcție de rațiuni de politică externă, pentru ca, după 1938-1939, România să ia decizii în domeniul petrolului în cooperare cu Germania, la început, adică pentru epoca celui de-al doilea război mondial, iar apoi cu U.R.S.S., pentru următoarele două-trei decenii[2].

*

În România, ca în mai toate statele, combustibilul lichid nu s-a bucurat dintotdeauna, după cum, sperăm, că a rezultat din paginile precedente, de aceeași atenție din partea cercurilor politice, economice sau financiare corespunzătoare. În Evul Mediu, păcura, deopotrivă cu cele mai multe dintre produsele subsolului (mai puțin aurul și sarea) nu a făcut obiectul vreunor dispoziții în materie de drept de proprietate, condiții de extragere etc. Numai de la începutul secolului al XIX-lea datează primele reglementări scrise, relative la proprietatea minieră[3]. Astfel, în 1817 Codul Callimachi (art. 382 și 509) stabilea în Moldova că bunurile miniere aparțineau statului[4], în vreme ce Codul Caragea din Țara Românească (partea a II-a, cap. I, art. 1) introducea la 1818 regimul primului ocupant[5]. Ambele coduri s-au aplicat până la 1832, când au fost înlocuite cu *Regulamentele Organice.* În materie de drept minier, *Regulamentele* au introdus – după modelul rusesc – un sistem unic de proprietate în ambele Principate: subsolul aparținea proprietarului suprafeței[6]. Au persistat deosebiri numai în ceea ce privea regimul de exploatare a minelor în cele două Principate: astfel, atât în Țara Românească cât și în Moldova proprietarii puteau să-și exploateze singuri minele; dar, dacă refuzau

[2] Vezi Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* 1971, *passim.*

[3] Cf. Ștefan Chicoș, *Legislația minieră,* în *Enciclopedia României,* III, București, 1939, p. 120. Pentru petrol nu au existat în acea vreme dispoziții speciale, el fiind inclus în categoria largă a bunurilor miniere.

[4] Institutul Geologic al României, *Legiuirile miniere vechi și noi ale României. Legiuirile din Vechiul Regat până la 4 iulie 1925,* $VII_1$, București, 1925, p. 3-4.

[5] *Ibidem,* p. 3.

[6] *Ibidem,* p. 4-8; I. Tănăsescu, *Sistemele de organizare a proprietății miniere și politica minieră în diferite state,* București, 1916, p. 74-75.

să procedeze la exploatarea lor, domnia intervenea – după scurgerea unui termen de 18 luni, respectiv 5 ani – pentru a le concesiona unei terțe persoane. Se înțelege interesul domniei în exploatarea minelor căci ea percepea, în Moldova, o taxă egală cu a zecea parte din câştig (zeciuiala) de la exploatatori[7]. Ultimele deosebiri existente între Moldova şi Țara Românească în domeniul regimului minier au dispărut după Unirea de la 1859: la 26 noiembrie 1864 *Codul civil* al lui Cuza a introdus un *regim unic* valabil pe tot cuprinsul tânărului stat român[8]. Articolul 489 din acest cod prevedea: „Proprietatea pământului cuprinde în sine proprietatea suprafeței şi a subfeței lui"[9]. În privința normelor de exploatare, articolul 491 stipula că proprietarii subsolului urmau să se supună prescripțiunilor (neprecizate) ale unei viitoare legi miniere[10]. Constituția din 1866 (art. 131) a relevat, de asemenea, necesitatea elaborării unei legi a minelor în România"[11].

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, bogățiile miniere (inclusiv petrolul) ajung să se bucure de o mai mare atenție, dat fiind rolul lor, ce nu putea fi nicicum neglijat, în dezvoltarea economică a statului român modern. De acum înainte, ele au format obiectul unor dispoziții speciale – legile miniere. Este semnificativ faptul că în a doua jumătate a veacului trecut s-au depus în Parlamentul de la Bucureşti nu mai puțin de şase proiecte de legi miniere, în 1863, 1870, 1873, 1881, 1886 şi 1895[12]. Dintre acestea numai un singur proiect de lege – cel întocmit de ministrul conservator P. P. Carp în 1895 – a apucat să prindă viață. Acest proiect prezintă o triplă însemnătate: a devenit prima lege minieră în România, a introdus o importantă reformă în domeniul proprietății miniere şi, în sfârşit, a inaugurat o politică de stat în domeniul industriei miniere[13].

În cuprinsul legiuirilor miniere, petrolul a ocupat un rol din ce în ce mai important, în raport direct cu creşterea însemnătății lui în epoca modernă. Astfel, pentru început, stipulațiile relative la petrol erau restrânse în câteva articole ale legii din 1895. Apoi s-au elaborat legi speciale ale petrolului ori acestuia i s-a acordat o preponderență evidentă în cadrul legilor miniere generale. Acesta este cazul legilor din 1924, 1929 şi 1937 care, deşi intitulate „miniere", au fost prin excelență *legi ale petrolului.*

Legea minelor din 1895 s-a adoptat în urma unei puternice înfruntări

---

[7] Cf. *Legiuirile miniere vechi şi noi ale României,* $VII_1$, p. 8.

[8] Ştefan Chicoş, *op. cit.*, p. 122.

[9] *Legiuirile miniere vechi şi noi ale României,* $VII_1$, p. 9.

[10] *Ibidem.*

[11] Cf. I. G. Vântu, *Proprietatea zăcămintelor miniere în România,* Bucureşti, Institutul „Mârvan", 1938, p. 10.

[12] *Ibidem;* N. I. Moruzi, *Le régime juridique du sous-sol minier en Roumanie (Loi des mines de 1924),* Paris, Jouve et C-ie, Éditeurs, 1926, p. 36; G. G. Anagnoste, *Legislația minieră şi petroliferă română,* Ploieşti, Tip. „Aurora", p. 15.

[13] Vezi M. Plătăreanu, *Politica economică şi socială a României în trecut şi în cadrul legislației actuale,* p. 169-170.

a poziţiilor celor două partide de guvernământ din România – conservator şi liberal. Proiectul de lege depus de către Petre Carp, ministrul Domeniilor în cabinetul conservator de la 1891-1895, cuprindea o însemnată inovaţie în materie de proprietate minieră. Preluând unele dispoziţii din legile miniere apusene (în special din cea franceză de la 1810) şi aplicându-le la realităţile noastre, Carp a stabilit un regim minier *sui generis* caracterizat printr-un compromis între diversele sisteme de proprietate a subsolului cunoscute *(accesiune, domenial, ocupaţiune* sau *regalian).* Legea ce-i poartă numele a reprezentat un fel de „labirint inextricabil" între toate aceste sisteme[14]. Aşa, de pildă, s-a menţinut articolul 489 din *Codul civil* prin care se proclamase inseparabilitatea proprietăţii suprafeţei de aceea a subsolului în general. Acest principiu nu a fost recunoscut însă şi în ceea ce privea subsolul minier, care a fost separat de proprietatea suprafeţei[15]. A fost introdus sistemul regalian de proprietate minieră pentru cele mai multe dintre bogăţiile subsolului (aur, argint, fier, cărbune ş.a.). Pentru aceste zăcăminte legea a stabilit că, dacă superficiarul nu era dispus să lucreze minele descoperite în subsolul său, atunci intervenea statul care le putea conceda unei terţe persoane pe maximum 75 de ani. În acest caz, superficiarul primea de la exploatator o arendă pentru parcelele ocupate, o redevenţa anuală de 4% din venitul net şi despăgubiri pentru orice eventuale daune cauzate suprafeţei. Statul primea şi el o redevenţa de 2%. Articolul 7 stipula că, mina, o dată constituită cu acordul Ministerului Domeniilor, devenea un bun „distinct de proprietatea suprafeţei"[16]. Cei mai mulţi specialişti în materie de legislaţie minieră au relevat faptul că reforma lui Carp a fost „îndrăzneaţă" pentru momentul când s-a înfăptuit. Aşa după cum a remarcat unul dintre aceştia, ea a lovit „în ideile dominante pe atunci despre proprietatea sacră şi inviolabilă"[17], în adevăr, acesta a fost unul din temeiurile puternice pentru care proiectul lui Carp a fost vehement combătut de proprietari ca şi de opoziţia liberală la Cameră sau Senat. Astfel, la 31 ianuarie 1895 însuşi liderul partidului liberal, D. A. Sturdza a declarat de la tribuna Senatului că proiectul prezentat constituia „atentatul cel mai îndrăzneţ în contra Constituţiunei", printre altele pentru că prin el era atacat „principiul că proprietatea e sacră şi inviolabilă"[18].

Asupra mobilurilor reformei lui P. P. Carp nu poate exista nici un fel de îndoială. Legiuitorul a intuit necesitatea dezvoltării industriale a României prin punerea în valoare a bogăţiilor naturale ascunse în subsolul ţării.

[14] Cf. Dr. G. N. Leon, *op. cit.,* p. 133.

[15] Cf. Gr. Tocilescu, *Raport făcut în numele comitetului de delegaţi ai Senatului pentru cercetarea proiectului de lege a minelor,* în *Legiuirile vechi şi noi ale României,* $XI_1$, p. 26-27.

[16] Vezi *Legiuirile miniere vechi şi noi ale României,* $VII_1$, p. 12.

[17] Ing. Th. Ficşinescu, *Legislaţia minieră în România,* I, în M.P.R., nr. 20/1.X.1925, p. 1623.

[18] *Legiuirile miniere vechi şi noi ale României,* $XI_1$, p. 39.

Acest lucru nu era posibil dacă nu s-ar fi oferit posibilitatea să intervină prin legea minelor pentru a curma bunul plac al proprietarilor. În această perspectivă, reforma lui Carp de la 1895 constând în separarea subsolului minier de proprietatea suprafeței apare – după cum a subliniat însuşi Tocilescu în raportul citat prezentat Senatului – ca fiind „impusă prin însăşi firea lucrurilor: voim să scoatem din fundul pământului avuţiile minerale; voim, cu alte cuvinte, să creăm industria minieră; trebuie atunci să găsim mijloacele proprii pentru asemenea întreprindere, piedicele de tot felul, ce se opun în cale, cată să fie înlăturate; iniţiativa privată încurajată, capitalurile din ţară şi străinătate atrase către o întreprindere grea şi uneori riscată, raporturile, în fine, dintre capital, dintre proprietarul suprafeţei şi oamenii de ştiinţă, trebuie să fie bine lămurite, bine determinate şi garantate!”[19]

În legea minelor din 1895, P. P. Carp a admis două importante excepţii. Una menţinea prescripţiile legii din 3 aprilie 1882 care consacra, în Dobrogea, proprietatea statului asupra subsolului. Cealaltă privea nemijlocit problema petrolului şi a avut serioase consecinţe asupra evoluţiei ei ulterioare. S-a menţionat că legea Carp a procedat la separarea subsolului de proprietatea suprafeţei în materie de substanţe minerale (aur, argint ş.a.). Distincţia nu privea însă şi *substanţele bituminoase* (petrolul, asfaltul şi ozocherita), care au rămas – conform stipulaţiei art. 65 – „cu derogaţiune de la prezenta lege, la libera dispoziţiune a proprietarului suprafeţei”[20]. Rezultă că, în cazul petrolului şi al celorlalte bituminoase, superficiarul putea proceda cum socotea de cuviinţă, fără nici un fel de constrângere din partea statului, în privinţa valorificării sau nevalorificării zăcămintelor, a condiţiilor de concesionare etc. Superficiarul nu era obligat să respecte decât acele dispoziţii din legea minelor referitoare la: poliţia minieră, raporturile dintre muncitori şi concesionari, plata unor taxe miniere către stat[21].

Motivele pentru care petrolul a fost exclus de la regimul stabilit pentru celelalte substanţe minerale au fost, în parte, explicate chiar în cursul dezbaterilor în Parlament a proiectului lui Carp. Astfel, ministrul de externe Al. Lahovary a arătat la Senat că petrolul fusese lăsat la dispoziţia superficiarului, pentru că:

– aşa admitea tradiţia;

– exploatarea ţiţeiului era imposibilă fără o degradare a suprafeţei, ceea ce ar fi provocat, dacă s-ar fi introdus regimul valabil pentru majoritatea substanţelor minerale, o adevărată expropriere a superficiarilor, pe care guvernul conservator nu o urmărea;

---

[19] Gr. Tocilescu, *op. cit.*, p. 28.

[20] *Legiuirile miniere vechi şi noi ale României,* $VII_1$, p. 27. De reţinut faptul că legea lăsa subsolul petrolifer la „libera dispoziţiune” a superficiarului, fără a-i fi recunoscut acestuia vreun drept de proprietate (cf. I. G. Vântu, *op. cit.*, p. 14-15).

[21] *Legiuirile miniere vechi şi noi ale României,* $VII_1$, p. 27-28.

– exploatarea petrolului nu necesita, potrivit opiniei înaltului demnitar, mari capitaluri şi nici o tehnică specială, ea putând fi îndeplinită aşadar chiar de către superficiar cu modestele lui mijloace[22].

Al. Lahovary nu a ocolit, ci a tăgăduit[23] un aspect important al problemei, şi anume faptul că regimul stabilit pentru substanţele bituminoase a fost impus sub presiunea moşierimii. Aşa după cum s-a observat[24] însă, opoziţia marilor proprietari a constituit cauza fundamentală pentru care legea minelor din 1895 a admis excepţia cuprinsă în articolul 65.

În domeniul petrolului, consecinţele regimului introdus prin articolul 65 au fost dintre cele mai grave. Din acest motiv, într-un studiu remis guvernului liberal la 12 aprilie 1923, prevederile legii lui Carp relative la petrol au fost calificate ca alcătuind „nenorocitul regim" de la 1895. Autorul acestui studiu inedit – probabil Vintilă Brătianu – nu întârzia să-şi argumenteze aprecierea. El era de părere că regimul introdus la 1895 a favorizat afluxul capitalurilor străine la noi, ele ajungând în foarte scurt timp să pună bazele unei industrii petroliere dependentă de trusturile internaţionale şi în care iniţiativa naţională nu putea participa decât „în mod cu totul derizoriu". Drept urmare s-a ajuns la situaţia de după primul război mondial când industria ţiţeiului din România se găsea „din ce în ce mai mult sub controlul trusturilor străine şi condusă de interese de peste hotare[25].

Regimul instaurat pentru petrol la 1895[26] a favorizat cel mai bine intrarea capitalurilor străine în România şi, apoi, crearea unei industrii dominată aproape exclusiv de către acestea. Dispunând în mod liber de perimetrele petrolifere, proprietarii lor – cei mai mulţi ţărani, cu parcele între 5 000-10 000 $m^2$ – au acceptat cu uşurinţă ofertele de concesionare ale unor persoane care, în cele mai multe cazuri, nu erau nici măcar exploatatorii direcţi, ci simpli intermediari sau traficanţi[27]. Se cunosc numeroase cazuri în care perimetre extrem de bogate din judeţele Prahova şi Dâmboviţa au fost concesionate iniţial pentru sume derizorii, pentru ca a doua zi să fi fost reconcedate unor societăţi în schimbul unor avansuri considerabile[28]. După legea din 1895 a urmat o adevărată cursă pentru acapararea perimetrelor petrolifere particulare din România iar capitaliştii străini au ajuns să controleze industria ţiţeiului din ţara noastră. Exploatarea terenurilor petrolifere a fost cu totul neraţională şi neeconomică. Micile parcele acaparate nu permiteau comasarea terenurilor aflate în exploatare, dar în schimb încurajau

[22] *Ibidem,* $XI_1$, p. 385 şi 389.
[23] *Ibidem,* p. 389.
[24] Vezi N. I. Moruzi, *op. cit.,* p. 51-52.
[25] Vezi *Petrolul. Politica de stat în legătură cu noua constituţiune şi punerea în valoare a bogăţiilor naţionale* (A.N.R., fond Casa Regală, dosar 5/1923, f. 2).
[26] Vezi şi Maurice Pearton, *op. cit.,* p. 18-20.
[27] Ing. Th. Ficşinescu, *op. cit.,* p. 1625-1626.
[28] Arhivele Naţionale, filiala Ploieşti, Arhiva Societăţii „Astra Română" (Rafinăria Ploieşti), dosar 1/1927, *passim.*

concurența acerbă între concesionari pentru a începe cât mai grabnic lucrările. În acest fel, fiecare concesionar nădăjduia să „fure" țițeiul din subsolul vecinului. În afară de acestea, capitaliștii străini au folosit metode care le permiteau extragerea unor cantități cât mai mari, cu minimum de cheltuieli. De aceea ei au neglijat mult timp, până după primul război mondial, efectuarea unor exploatări raționale, cu sonde dispuse la anumite distanțe și controlul permanent al presiunii gazelor în interior. Metoda cea mai utilizată a fost mult timp cea a „sondelor eruptive". Prin asemenea metode numai o parte neînsemnată (circa 25-30%) din zăcămintele de țiței era adusă la suprafață, restul fiind pierdut probabil pentru totdeauna. Principiul admis prin articolul 65 din legea lui P. P. Carp a dat naștere, ulterior, la două feluri de legiuiri miniere sau petroliere, distincte:

– legiuirile privind petrolul de pe proprietățile particulare;
– legiuirile privind petrolul de pe proprietățile statului[29].

Pe *proprietățile particulare* – drepturile superficiarului au fost precizate prin art. 65. Legiuirile ulterioare și-au propus îndeosebi să reglementeze cât mai bine raportul dintre superficiar (în calitate de *concedent* al unui perimetru) și *concesionar* (care, în schimbul unei sume și redevențe, primea perimetrul respectiv). Legea de la 1895 a ignorat precizarea acestui raport[30], ceea ce a făcut ca, o vreme, concesiunile petrolifere să fie incerte sub aspectul juridic. În numeroasele procese la care au condus impreciziunile juridice ale legii Carp, instanțele de judecată au aplicat art. 1411 din *Codul civil,* care prevedea: concesionarul primește numai folosința unui lucru, pe un timp și la un preț determinant. Cu alte cuvinte, dreptul de concesiune echivala cu dreptul de locațiune, fiind un drept personal iar nu unul real[31]. Această situație i-a favorizat pe concedenți în dezavantajul concesionarilor. Adesea, proprietarii de terenuri petrolifere au concesionat un singur perimetru mai multor persoane, fapt care a provocat interminabile procese între diversele părți interesate. Pentru a se pune capăt acestor neajunsuri, guvernul D. A. Sturdza a promulgat la 9/22 mai 1904 „Legea pentru regularea și consolidarea drepturilor de a exploata petrolul și ozocherita pe proprietățile particulare" (legea C. I. Stoicescu)[32]. Articolul 1 al legii stipula că dreptul concesionarului unui perimetru petrolifer devenea un „drept real mobiliar", opozabil tuturor, care se păstra prin transcrierea actului de concesiune în registre speciale – atunci create – păstrate în regiunile miniere[33]. Legea din 1904 a fost întărită de o alta, a lui N. Xenopol, din 8/21 iunie 1913[34].

[29] I. Tănăsescu, *op. cit.,* p. 78.
[30] G. G. Anagnoste, *op. cit.,* p. 48.
[31] *Ibidem.,* p. 49. Vezi, pe larg, avocat Traian Scurtu, *Monopolizarea desfacerii produselor petroliere,* în „Analele Economice și Statistice", nr. 1-3/1935, p. 289.
[32] *Legiuirile miniere vechi și noi ale României,* $VII_1$, p. 207-212.
[33] *Ibidem,* p. 207.
[34] *Ibidem,* p. 221-231.

Pe *proprietățile statului* – zăcămintele petrolifere intrau sub regimul legii Carp (art. 70) în privința condițiilor de prospecțiune și exploatare, a regulilor de poliție minieră și a modului de constituire și acordare în concesiune a perimetrelor etc. Până la 1900, statul român nu a urmat decât o singură politică în privința terenurilor petrolifere ce-i aparțineau – concesionarea lor în schimbul unor avantaje financiare din ce în ce mai mari. În răstimpul 1895-1900 s-au întocmit trei regulamente pentru concesionarea perimetrelor petrolifere ale statului – în 1895[35], 1899[36] și 1900[37]. Așa după cum a remarcat I. Tănăsescu[38], desele modificări au fost provocate mai mult de necesități fiscale. Astfel, în 1899 s-a mărit redevența statului pentru exploatarea terenurilor sale de la 4% la 8-14%, iar în 1900 la 10-15%. Totodată, s-a extins și suprafața perimetrelor concesionabile, de la 40 la 100 de ha.

În anul 1903, Vintilă Brătianu a subliniat că statul român a „păcătuit" grav în calitatea lui de proprietar al unor bogate terenuri petrolifere. Între 1895 și 1900 a înstrăinat 102 concesiuni, totalizând o suprafață de 3 653 ha[39]. Cele mai multe dintre perimetrele concesionate de stat au ajuns în stăpânirea societăților controlate de capitaliștii străini. Acordarea acestor perimetre se realizase în baza unor simple petiții, însoțite de câte un timbru de 30 de bani. În rest, nu s-a impus solicitantului „nici o condițiune asupra modului cum va face exploatarea, nici garanții că o va face în mod serios"[40].

Rezultă că, până la 1900, statul român nu a promovat o politică petrolieră prevăzătoare. Este adevărat că așa ceva era imposibil în condițiile stabilite de legea minelor de la 1895, dar nu se poate trece cu vederea peste faptul că statul s-a preocupat prea puțin de soarta propriilor sale terenuri, fără a întrevedea urmările masivelor concesionări în condiții din cele mai avantajoase pentru capitaliștii străini în primul rând. Rezultatele nu au întârziat să se resimtă, căci foarte curând capitaliștii străini au acaparat marea majoritate a terenurilor petrolifere – particulare și de stat – din România, acestea constituind rezerva sigură a dezvoltării unei industrii care avea să le rămână, în mare măsură și îndelung timp, aservită.

*

Au trebuit să intervină evenimentele din anul 1900 pentru ca România să afirme – prima în lume, după părerea lui Vintilă Brătianu[41] – necesitatea

[35] *Ibidem,* p. 113-122.
[36] *Ibidem,* p. 118.
[37] *Ibidem,* p. 123-141.
[38] I. Tănăsescu, *op. cit.,* p. 82.
[39] Vintilă I. C. Brătianu, *Scrieri și cuvântări, 1899-1906,* 1, București, Imprimeriile Independența, 1937, p. 138-139.
[40] *Ibidem,* p. 239.
[41] Vezi V. Bratiano, *La politique d'État du pétrole en Roumanie à la suite de la nouvelle Constitution et de Loi des mines,* București, Editura Cartea Românească, 1927, p. 4.

promovării unei politici petroliere de stat şi prevăzătoare. În acel moment, acest imperativ s-a impus atât ca o reacţie naturală la pretenţiile trusturilor petroliere internaţionale, cât şi ca o convingere intimă a cercurilor conducătoare de la Bucureşti privind rolul şi foloasele dezvoltării unei industrii naţionale de ţiţei.

Ce s-a întâmplat în 1900 ? În acel an, sub guvernul conservator al lui Petre Carp (iulie 1900-februarie 1901) România a trecut printr-o puternică criză agricolă şi financiară. Deficitul bugetar atinsese considerabila sumă de 74 milioane lei aur. Trustul *Standard Oil Co.* a căutat să profite de dificultăţile financiare ale României pentru a dezlănţui ofensiva pentru acapararea terenurilor petrolifere ale statului. La 12/25 noiembrie 1900 un emisar al trustului american, Porter, a prezentat ministrului român de finanţe, Take Ionescu, textul unui proiect de convenţie, prin care trustul se angaja să ofere imediat guvernului român, prin *Disconto Gesellschaft,* suma de 10 milioane franci aur, în schimbul căreia a pretins să i se concesioneze, pentru 50 de ani, 15 000 ha terenuri petrolifere aflate în proprietatea statului. Suma oferită guvernului conservator nu era un împrumut ci un avans din redevenţa de 8% pe care urma s-o încaseze statul de la trust pentru exploatarea terenurilor concesionate[42]. Proiectul de convenţie conţinea şi multe alte prevederi inacceptabile pentru statul român (între altele, obligaţia concesionării monopolului conductelor ş.a.), astfel că Partidul Liberal, aflat în opoziţie, a informat opinia publică din ţară asupra pericolelor ce ar fi rezultat din încheierea unei convenţii cu trustul de peste Ocean[43]. La toate acestea s-a mai adăugat şi faptul că la numai două zile după Porter, adică la 14/27 noiembrie 1900, grupul *Disconto Gesellschaft* a solicitat, de data aceasta el singur, concesionarea – în schimbul unui avans de 6,4 milioane mărci aur – a celor 15 000 ha asupra cărora îşi aţintiseră privirea americanii[44]. Ce se întâmplase între timp ?

După unele informaţii[45], între cele două grupuri pretendente – american şi german – au izbucnit unele divergenţe ce nu au mai făcut posibilă colaborarea lor. De asemenea, regele Carol I a opus veto-ul său oricărui acord cu americanii, arătându-se favorabil însă unei concesiuni către grupul german *Disconto,* la care familia Hohenzollern era acţionară[46]. În ce-i priveşte pe liberali,

---

[42] Vezi textul convenţiei propuse în D. Sturdza, *Cestiunea petrolului în România,* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Carol Gobl", 1905, p. 3-5.

[43] Cf. ing. Stelian Ionescu, *Asupra concesiunii, „Standard Oil Company" în România,* Bucureşti, Tip. „Gutenberg", 1900, *passim.*

[44] Vezi textul în D. Sturdza, *op. cit.,* p. 6-7.

[45] Cf. A. A. Fursenko, *Neftianîie trestii mirovaia politika,* p. 215; Gh. Răvaş, *op. cit.,* p. 67-68.

[46] *Ibidem,* p. 68. Există indicii că însuşi cabinetul conservator ar fi solicitat participarea lui *Disconto Gesellschaft* la oferta propusă de *Standard Oil Co.* (Cf. *Le développement de l'industrie du pétrole en Roumanie et la participation de la direction des Disconto-Gesellschaft et S. Bleichroder à ce développement,* Bucarest, Imprimerie

atitudinea lor „energică”[47], ostilă unei convenții cu *Standard Oil Co.* a fost determinată de mai mulți factori. Poziția Partidului Liberal a fost determinată, în primul rând, de motive de oportunitate politică. De asemenea, unii dintre fruntașii liberali erau filogermani convinși, între ei se remarca însuși liderul partidului, D. A. Sturdza, care atât la 1900 cât și în anii următori s-a pronunțat nu o dată în favoarea colaborării cu grupurile economico-financiare germane în scopul „dezrobirii”, pieței europene a petrolului de sub dominația lui Rockefeller[48]. În sfârșit, în rândul Partidului Liberal începuse a se cristaliza opinia – susținută mai ales de gruparea reunită în jurul familiei Brătianu și deținând poziții aflate în continuă dezvoltare în industrie, finanțe și comerț – a unei participări din ce în ce mai intense a capitalului național în industria țițeiului[49]. Asemenea veleități ale grupării liberale nu se împăcau cu concesionarea în bloc a terenurilor petrolifere ale statului către trusturile străine. Pentru această grupare, dacă se punea problema unei alegeri între americani și germani, este de netăgăduit că ea ar fi mers cu aceștia din urmă. Trustul *Standard Oil Co.* nu se bucura de un bun renume în Europa, iar metodele sale de cucerire și dominare a piețelor erau de-a dreptul detestate. Optând pentru colaborarea cu grupurile germane, promotorii direcției amintite din cadrul Partidului Liberal se gândeau că aveau de-a face cu parteneri mai maleabili, putând spera, în consecință, la obținerea pentru început, a unei participări cât de reduse, a capitalului național în exploatarea țițeiului românesc[50].

În împrejurările relatate, care a fost soarta celor două convenții de concesionare a terenurilor petrolifere propuse de către grupurile american și german ? Propunerea americană, neavând sorți de izbândă, a fost retrasă, la scurt timp, de către Porter. Convenția oferită de *Disconto Gesellschaft,* deși primită favorabil de rege și de către unii liberali, a fost respinsă de guvernul conservator care nu putea ierta nimănui eșecul negocierilor angajate cu americanii[51].

Încercările din anul 1900 ale puternicelor grupuri capitaliste străine de a acapara în bloc terenurile petrolifere ale statului român nu au fost lipsite

---

Gutenberg Joseph Gobl, 1907, p. 8).

[47] Cf. Vintilă I. C. Brătianu și ing. C. Hălăceanu, *Politica de stat în industria petrolului,* în Vintilă I. C. Brătianu, *Scrieri și cuvântări, 1907-1911,* II, București, Imprimeriile Independența, 1938, p. 302-303.

[48] Cf. D. Sturdza, *Petrolul românesc,* București, Tip. „Voința Națională”, 1904, *passim.*

[49] Într-un articol tipărit în 1900 în oficiosul liberal „Voința Națională”, Vintilă Brătianu critica programul Partidului Conservator care se pronunța pentru libera pătrundere a capitalurilor străine în economia națională. Urmările unei astfel de politici nu se puteau concretiza, după fruntașul liberal, decât în desființarea „independenței noastre economice și politice” (cf. Vintilă I. C. Brătianu, *Scrieri și cuvântări,* I, p. 106-107).

[50] În articolul amintit din 1900, Vintilă Brătianu insista ca în exploatarea bogățiilor naționale să se rezerve un rol de seamă capitalului autohton, urmând ca să fie utilizate numai „în parte” și capitalurile străine (*ibidem,* p. 107).

[51] Gh. Răvaș, *op. cit.,* p. 69.

de consecințe. Tentativa de a pune mâna pe o importantă bogăție națională, amploarea pretențiilor formulate (care mergeau până la constituirea unui monopol cvasicomplet asupra pieței interne, a conductelor de transport), scutirile vamale solicitate, toate acestea nu puteau să nu alarmeze cercurile conducătoare de la București. Se poate afirma, fără teama de a greși, că ofensiva din 1900 a capitaliștilor străini a constituit factorul esențial care a prilejuit afirmarea hotărâtă a unei politici petroliere a statului român. Cei mai mulți specialiști români, autorități în materie, au fost de părere că politica petrolieră a României datează de la 1900. Începutul ei, propriu-zis, a fost pus în legătură cu reacția stârnită de propunerile trustului *Standard Oil Co.* În rândurile opiniei publice, ale cercurilor politice și economice etc. și de adoptarea unei hotărâri în consecință – respingerea cererilor companiilor străine – de către guvernul conservator al lui P. P. Carp.

Începând de la 1900 problema petrolului a stat serios și definitiv în atenția partidelor politice din România. Cele două partide – conservator și liberal – care-și disputau puterea nu au întârziat să-și precizeze atitudinea față de problema combustibilului lichid. Ele au încercat, mai mult, să transpună în practică ideile avansate în perioadele cât s-au aflat la putere. Urmările acestei situații au fost adesea nefericite, căci au determinat o serioasă lipsă de continuitate în politica petrolieră a României. Totodată, nu se poate trece cu vederea faptul că ambele partide au ajuns, în anumite puncte ale politicii petroliere, și la însemnate acorduri ca cel din anul 1905.

În anul 1905 deosebirile de vederi existente în chestiunea petrolului între partidele conservator și liberal erau apreciate ca fiind considerabile. Potrivit afirmațiilor lui Vintilă Brătianu, se conturaseră atunci două „teorii" care stăteau „față în față"[52]. Astfel, Partidul Conservator era adeptul unei exploatări intensive a țițeiului. Socotind petrolul ca o simplă marfă, nepunându-l în legătură cu interesele economice și politice fundamentale ale țării, conservatorii aveau în vedere exploatarea combustibilului lichid prin orice mijloace și de către oricine, capitaliști străini sau autohtoni, într-o vreme de febrilă activitate și largă ofensivă a companiilor internaționale de petrol, o asemenea poziție nu corespundea, evident, intereselor naționale ale României. Conservatorii disprețuiau capitalul național și socoteau că numai capitalurile străine erau capabile să contribuie realmente la dezvoltarea industriei de țiței în România, a economiei naționale în genere. De aceea, ei nu considerau că trebuia să se pună vreo piedică în calea accesului capitalurilor străine în țară ori că acestea puteau fi jenate în vreun fel[53].

[52] Vintilă I.C. Brătianu, *op. cit.*, I, p. 134.

[53] Traian Lungu, *Unele date cu privire la acapararea industriei petrolifere din România de către capitalul american și englez, la începutul secolului al XX-lea (1895-1914)*, în „Studii și referate privind istoria României", II, București, 1953, p. 1309. Pentru definirea poziției conservatorilor este semnificativă declarația lui Take Ionescu, din

Poziția conservatorilor în problema capitalului străin este lesne de înțeles dacă se are în vedere faptul că ei nu erau legați prea strâns sau aproape deloc de viața industrială, comercială sau financiară a țării, alcătuind în primul rând partidul marilor proprietari de pământ[54].

Atitudinea față de capitalurile străine (investite în petrol sau în alte ramuri ale economiei naționale) avea să constituie un element principal care a separat partidele conservator şi liberal pe tărâmul politicii economice promovate până la sfârşitul primului război mondial[55]. În opoziție cu atitudinea conservatorilor, politica propovăduită de către liberali opta pentru încurajarea capitalului național în exploatarea bogățiilor țării. La baza politicii economice a Partidului Liberal stătea încrederea în capacitatea şi vitalitatea elementului românesc pe plan economic, în triumful lui în acest domeniu[56]. Inițiativa elementului autohton pe planul economic se făcuse simțită chiar în a doua jumătate a secolului al XIX-lea printr-o serie de acțiuni de mare importanță pentru dezvoltarea statului român modern – răscumpărarea C.F.R., a monopolului tutunului, construirea şantierului naval la Turnu Severin ş.a.[57]. Partidul Liberal, ca partid al burgheziei, a fost natural cointeresat de timpuriu în dezvoltarea pozițiilor factorilor naționali (inițiativă, muncă şi capital) în viața economică a țării. Această tendință s-a manifestat pregnant mai ales după crearea *Băncii Naționale a României* (1880) şi promulgarea celei dintâi legi pentru încurajarea industriei naționale (1887). La 1892, cu prilejul alegerii lui D. A. Sturdza la şefia partidului, programul economic definitivat atunci a solicitat protecția factorilor românești cu scopul de a se realiza „emanciparea economică a țării"[58]. În perioada imediat următoare, Partidul Liberal şi-a precizat atitudinea față de capitalurile străine. În manifestul-program din 1911 Partidul Liberal aprecia că sosise momentul să fie încurajate „din ce în ce mai mult capitalul şi inițiativa românească"[59].

---

1901, potrivit căreia „România trebuie să-şi deschidă larg, foarte larg porțile sale intrării capitalurilor străine" *(ibidem)*.

[54] Vezi detalii în Cercul de Studii al P.N.L. (Secțiunea economică), *Naționalismul economic şi doctrina partidelor politice în România,* Bucureşti, Imprimeriile Independența, 1930, p. 53.

[55] Această problemă nu a dispărut nici după primul război mondial. După această dată ea s-a impus, după cum se va arăta, într-un cadru mai vast, al raporturilor dintre P.N.L. şi numeroasele grupări politice apărute în urma conflictului mondial.

[56] Florin Em. Manoliu, *La reconstruction économique et financière de la Roumanie et les partis politiques,* Paris, J. Gamber, 1931, p. 144.

[57] Vezi Constant Georgescu, *Românizarea economiei naționale* (extras), Bucureşti, Dacia Traiană, 1940, p. 25.

[58] Florin Em. Manoliu, *op. cit.,* p. 148.

[59] *Istoricul* p. *N.L. de la 1848 şi până astăzi,* Bucureşti, Imprimeriile Independența, 1923, p. 199. Despre măsura în care programul „prin noi înşine" a corespuns unui „deziderat național" cf. îndeosebi Anastasie Iordache, *Viața politică în România,*

Relativ la gradul în care urma să se dezvolte acțiunea factorilor autohtoni pe tărâmul economic sau financiar, concepțiile liberale au evoluat în permanență. Astfel, inițial liberalii au insistat pentru admiterea capitalului național, alături de cel străin, în viața economică a țării, pentru ca o dată cu dezvoltarea pozițiilor lui economice, către primul război mondial, să întrevadă posibilitatea ca el să capete rolul predominant. Acesta a fost înțelesul formulei avansate de liberali, cu tot mai multă insistență, în ajunul primului război mondial și mai ales după 1918, pentru *naționalizarea* (adică pentru *românizarea)* vieții economice a țării. În felul acesta, politica economică promovată de Partidul Liberal corespundea situației și aspirațiilor membrilor acestei grupări politice (și nu numai atât) în domeniile activității economico-financiare a României. Prin prisma acestor interese, acceptarea de către conservatori a capitalurilor străine fără rezerve și disprețuirea celui autohton, natural nu putea fi în nici un caz pe placul liberalilor. Pretinzând participarea capitalului național la viața economică a țării, liberalii nu excludeau capitalurile străine. Ei erau conștienți de absoluta necesitate a investițiilor străine într-o perioadă când în România se resimțea o puternică lipsă de capitaluri mobiliare. În asemenea împrejurări, nu rămânea decât o singură soluție – pe care liberalii nu au pregetat s-o afirme –, aceea a „colaborării" capitalului național cu capitalurile de peste graniță. Din această colaborare, liberalii sperau să realizeze maximum de foloase: capitalul autohton investit în industrie și finanțe, neînsemnat la început, avea să sporească treptat, să fructifice prin reproducția capitalistă lărgită, ajungând în câteva decenii să ocupe în viața economică a țării o poziție dominantă, precumpănitoare în raport cu capitalurile străine. Bineînțeles, beneficiile burgheziei românești ar fi evoluat în raport direct proporțional cu consolidarea capitalului autohton și acest fenomen – din punct de vedere obiectiv – ar fi prezentat un netăgăduit caracter pozitiv pentru dezvoltarea capitalistă a României.

Politica economică propovăduită de Partidul Liberal în spiritul relevat mai sus a primit, începând din perioada la care ne referim, denumirea *prin noi înșine.* Această politică, care a cunoscut apogeul – în condiții asupra cărora vom insista – după primul război mondial, a întruchipat tendința burgheziei române, mai bine zis a unei părți a ei, a celei mai puternice – cea liberală –, de a-și consolida pozițiile în viața economico-financiară și, ca atare, și în cea politică a țării. Pentru a ajunge aici, liberalii au insistat ca valorificarea bogățiilor naturale ale României să se facă în primul rând cu participarea factorilor proprii, adică *prin noi înșine.*

Programul *prin noi înșine* a cunoscut o evoluție permanentă în primele decenii ale secolului nostru în domeniul petrolului. În jurul anului 1900 au fost avansate cele dintâi principii în acest sens, de către

*1910-1914,* București, Editura Științifică, 1972, p. 36.

C. Alimănişteanu[60]. Încă din 1894, în cadrul unui „serviciu al minelor", acesta iniţiase serioase studii geologice, economice şi chimice asupra ţiţeiului românesc[61]. Apoi, în anul 1900, când s-a produs ofensiva trusturilor internaţionale, fruntaşul liberal a intervenit în dezbaterile privind concesionarea terenurilor petrolifere ale statului. A susţinut că industria de ţiţei trebuia să ia o mare dezvoltare, depăşind faza de „lâncezeală" pe care o traversa de pe la 1858. Alimănişteanu a fost de acord ca dezvoltarea industriei ţiţeiului să se facă cu sprijinul capitalurilor străine şi nu s-a împotrivit concesiunii solicitate de către companiile internaţionale asupra terenurilor petrolifere ale statului. Întrevăzând necesitatea construirii unor conducte de ţiţei, el a opinat însă ca acestea să rămână la dispoziţia statului[62]. Cu toate că a admis afluxul capitalurilor străine în industria petrolului, nu a pierdut din vedere nici capitalul autohton. În privinţa acestuia, Alimănişteanu a susţinut că trebuia să i se asigure „un rol avantajos"[63].

După C. Alimănişteanu, problema petrolului românesc a fost abordată, în cadrul Partidului Liberal, de către Vintilă Brătianu, care a devenit pentru mai multe decenii „mentorul Ţării Româneşti în materie de combustibil lichid"[64]. Din 1900 Vintilă Brătianu s-a preocupat în permanenţă de chestiunea petrolului, întrevăzând la timp rolul şi importanţa combustibilului lichid pe plan naţional şi mondial. Prin numeroase articole de presă, lucrări, intervenţii în Parlament etc, Vintilă Brătianu a contribuit mult la ridicarea problemei petrolului la o chestiune de stat. Vreme de trei decenii, Vintilă Brătianu „a determinat şi a inspirat – după cum a relevat un specialist – toate legiuirile liberale în materie de petrol"[65].

În 1904, însuşi premierul liberal D. A. Sturdza s-a oprit asupra problemei petrolului românesc. Într-o intervenţie prilejuită de un banchet al exploatatorilor de ţiţei de la Bustenari (1/14 iunie 1904), liderul liberal a combătut orice alianţă cu *Stadard Oil Co.*[66]. În încheiere, Sturdza i-a chemat pe toţi cei prezenţi să contribuie la izbânda „devizei... «Prin noi înşine»"[67]. Era, după cunoştinţa noastră, pentru prima dată când formula liberală *prin noi înşine* se referea în mod special la petrol.

Împrejurările şi considerentele expuse mai sus au contribuit fundamental,

---

[60] Vintilă I. C. Brătianu şi ing. C. Hălăceanu, *op. cit.*, p. 313.

[61] Constantin Alimănişteanu, *op. cit.*, p. 447-448.

[62] Idem, *Cestiunea concedării terenurilor petrolifere de pe proprietăţile statului şi a conductelor pentru transportul petrolului,* Bucureşti, Editura Minerva, 1900, *passim.*

[63] Idem, *Rolul elementului românesc în exploatarea bogăţiilor noastre petrolifere,* Bucureşti, Editura Minerva, 1900, p. 19.

[64] G. H. Damaschin, *Petrolul şi drepturile câştigate,* Bucureşti, 1937, p. 78.

[65] Idem, *Problema petrolului român şi agitaţiile stârnite de ea,* IV, în „România Petroliferă", din 10.XI.1924, p. 1.

[66] D. Sturdza, *Petrolul românesc,* p. 36-37.

[67] *Ibidem,* p. 37.

după anul 1900, la impunerea problemei petrolului românesc în atenția cabinetelor de la București. Referitor la politica urmată în această chestiune, trebuie subliniat că ea a fost determinată de interesele și de concepțiile economice ale partidelor politice reprezentate în diversele guverne, precum și de rolul nou pe care l-a căpătat combustibilul lichid în epoca motoarelor cu combustie internă. În egală măsură, guvernele românești nu au putut ignora însemnătatea pozițiilor deținute de către companiile internaționale în industria țițeiului din țară.

Între anii 1900 și 1918 în politica petrolieră a României pot fi distinse trei subperioade: 1900-1910, 1910-1914 și 1914-1918. Distincția pe care o facem este în raport direct cu diversele probleme ce au prevalat, succesiv, în politica petrolieră a statului român până la sfârșitul primului război mondial. Astfel, în subperioada 1900-1910 pe primul plan s-a aflat chestiunea concesionării terenurilor petrolifere ale statului; între 1910 și 1914 s-au ridicat insistent problemele îndrumării industriei țițeiului în raport cu interesele naționale și necesității modificării regimului stabilit prin articolul 65 din legea minelor a lui Carp; în sfârșit, în vremea primului război mondial politica petrolieră a României a fost direct influențată de evenimentele intervenite și de pe urma cărora s-au desprins multe învățăminte pentru viitor.

*

Guvernul liberal condus de D. A. Sturdza (1901-1904) a trebuit să înfrunte mai multe aspecte legate de problema petrolului. Cabinetul a depus străduințe pentru restabilirea echilibrului bugetar numai pe baza resurselor interne. Eforturile au fost încununate de succes și, între 1901 și 1905, deficitul bugetar a fost înlocuit cu un excedent totalizând 89 milioane lei aur. O dată dobândit acest rezultat, problema petrolului nu a mai fost legată de îmbunătățirea situației financiare a țării[68]. Guvernul liberal și-a menținut această poziție și în cursul negocierilor purtate în 1903 cu grupurile germane pentru convertirea a 175 milioane lei aur bonuri de tezaur. Germanii – în speță, *Disconto Gesellschaft* – s-au oferit să consimtă la unele facilități pentru România în schimbul obținerii unor concesiuni petrolifere. D. A. Sturdza a răspuns că poate trata orice combinație serioasă legată de petrol, dar numai separat de convertirea bonurilor de tezaur. Ca urmare, cele două probleme s-au discutat separat la Berlin: în ianuarie 1903 – problema bonurilor de tezaur, iar în iunie 1903 – cea a petrolului[69]. Negocierile petroliere nu au condus însă la nici un rezultat, din cauza „dificultăților materiei tratate"[70]. Guvernul liberal ajunsese la concluzia că terenurile petrolifere ale statului nu puteau fi concedate unui grup străin, fără a se ivi pericolul instaurării unui monopol

[68] Idem, *Cestiunea petrolului în România,* p. III.
[69] Cf. Vintilă I. C. Brătianu, *op. cit.,* I, p. 195-196 și 226-227.
[70] D. Sturdza, *Cestiunea petrolului în România,* p. III-IV.

al acestuia în țară. El a creat la 20 iunie 1903, după întreruperea negocierilor de la Berlin, o „Comisiune a petrolului" cu misiunea de a cerceta în ansamblu problema combustibilului lichid şi de a propune soluțiile corespunzătoare. Cât timp această comisie nu avea să ajungă la o concluzie – s-a stabilit prin „Jurnalul" nr. 5 672 din 6/19 noiembrie 1903 al Consiliului de Miniştri – cabinetul român trebuia să respingă necondiționat toate „cererile existente şi acele cari se vor mai prezenta, în scopul de a obține concesiuni pentru exploatarea petrolului pe proprietățile statului"[71].

Grupurile germane, eşuând în tentativa lor din vara anului 1903 de a-şi apropia terenurile petrolifere ale statului român, au trecut neîntârziat la crearea unor puternice filiale în țară pentru exploatarea zăcămintelor de țiței aflate pe proprietățile particulare ca şi pe cele de stat, concesionate până atunci. Astfel, în august 1903 *Deutsche Bank* a preluat *Steaua Română,* iar în noiembrie același an *Disconto Gesellschaft – Telega Oil*[72]. Exemplul băncilor germane a fost curând urmat şi de către alte grupuri străine – americane, engleze, olandeze, franceze – care au înființat, de asemenea, puternice filiale în România. În scurt timp, acestea au acaparat majoritatea terenurilor petrolifere particulare şi de stat concesionate anterior.

În 1903-1904 „Comisiunea petrolului", alcătuită atunci din Constantin Alimănişteanu, Vintilă Brătianu şi Anghel Saligny, a desfăşurat o intensă activitate, concretizată într-un vast plan de lucrări menite să înlesnească dezvoltarea industriei de țiței în România, prin: înfăptuirea cercetării geologice a teritoriului țării în scopul depistării zonelor petrolifere, construirea unor conducte de transport la mare, instalarea unor rezervoare la Constanța[73]. Lucrările recomandate de comisie au început a fi rapid executate de către stat, care şi-a păstrat şi monopolul asupra lor. Astfel, între 1904 şi s-au construit 25 mari rezervoare şi portul petrolier la Constanța, organizându-se şi serviciul tancurilor fluviale pentru transportul țițeiului pe Dunăre. În anul 1912 au început lucrările la conducta de țiței spre Constanța care avea să fie dată în folosință abia în 1919.

De asemenea, „Comisiunea petrolului" a studiat îndeaproape implicațiile pentru România ale problemei combustibilului lichid. Ea a recomandat, printr-un referat prezentat guvernului la 22 martie 1904, unele principii după care ar fi trebuit să se conducă România în domeniul politicii generale a petrolului[74]. Reține atenția, în referatul amintit, spiritul pătrunzător dovedit de autori în evidențierea

[71] A.N.R., fond Ministerul Industriei şi Comerțului, dosar 1/1903, f. 1.

[72] Vintilă I. C. Brătianu şi ing. C. Hălăceanu, *op. cit.,* p. 321-322. Grupul *Disconto Gesellschaft* şi-a mai creat ulterior câteva filiale în România: *Creditul petrolifer, Vega, Bustenari.* În 1907, din contopirea lui *Telega Oil* cu *Buşstenari* a rezultat societatea *Concordia* (cf. Gh. Răvaş, *op. cit.,* p. 79).

[73] D. Sturdza, *Cestiunea petrolului în România,* p. IV; Vintilă I. C. Brătianu şi ing. C. Hălăceanu, *op. cit.,* p. 305-320.

[74] *Ibidem,* p. 309 şi urm.

rolului industriei petrolifere pentru progresul general al României. Astfel, se recomanda „o organizare desăvârşită şi naţională a acestei industrii. Chestiunea părăseşte ... marginile restrânse ale unei exploatări economice, menită să pună în valoare o bogăţie mai mult a solului nostru, transformându-se într-o problemă care se leagă intim cu politica de dezvoltare a statului român"[75].

În anii 1904-1905 a început o nouă ofensivă a trusturilor internaţionale pentru acapararea terenurilor petrolifere ale statului român. Evenimentele petrecute cu acest prilej au determinat cercurile guvernante din România să formuleze câteva principii ale politicii petroliere care nu au fost părăsite până după terminarea primului război mondial.

În 1904, D. A. Sturdza a primit mai multe comunicări confidenţiale din Viena în legătură cu o eventuală concesionare a terenurilor petrolifere ale statului. În cursul verii aceluiaşi an, aflându-se la Karlsbad, premierul român a fost vizitat de un oarecare dr. H. Fialla, avocat din Viena. Fialla i-a declarat că se prezenta în numele caselor Rothschild, Nobel şi Mantaschev, care erau, pretindea el, pe cale de a constitui o mare societate pentru exploatarea perimetrelor petrolifere ale statului român, dacă acesta era dispus să le concesioneze. Apreciind propunerea drept „serioasă" şi îndreptată contra lui Rockefeller[76], Sturdza a admis să trateze cu Fialla. Dar cum societatea pentru exploatarea ţiţeiului nu era formată, el a înmânat avocatului vienez, la 28 august/10 septembrie 1904, o scrisoare prin care-i acorda un termen de 7 luni pentru constituirea societăţii preconizate, cerându-i totodată, păstrarea secretului asupra negocierilor purtate[77], iar ca „punct de plecare" al colaborării lor a procedat la parafarea unui „anteproiect" de convenţie ce-i fusese prezentat de Fialla[78]. „Anteproiectul" prevedea că cele trei grupuri interesate aveau să constituie o *Societate anonimă a petroleurilor statului român,* care nu putea intra în „nici un fel" de raporturi cu *Standard Oil Co.* Suprafaţa terenurilor petrolifere solicitate în concesiune se ridica la 30 000 ha, alese de specialiştii societăţii amintite dintre terenurile disponibile ale statului român. Redevenţa era stabilită la 8%. Produsele obţinute urmau a fi transportate prin conductele şi căile ferate ale statului. În scrisoarea înmânată lui Fialla, Sturdza a inserat unele amendări la „anteproiectul" propus, insistând între altele pentru participarea statului la beneficiul net al societăţii (în schimbul redevenţei) şi pentru cooptarea unor reprezentanţi de-ai săi în consiliul de administraţie[79].

---

[75] *Ibidem,* p. 312-313.

[76] *Ibidem,* p. 321. La 24 mai/6 iunie 1905, D. A. Sturdza a declarat la Senat că nu putuse refuza să angajeze discuţii cu un emisar al unor grupuri atât de puternice (cf. D. Sturdza, *op. cit.,* p. 63).

[77] *Ibidem,* p. V-VI.

[78] *Ibidem,* p. 8-11.

[79] *Ibidem,* p. VI.

Nu peste mult timp, guvernul liberal a plecat de la putere; fostul premier D. A. Sturdza l-a asigurat însă pe Fialla că angajamentul luat rămânea în vigoare. Noul guvern conservator prezidat de G. G. Cantacuzino (1904-1907) a luat cunoştinţă de faptul că textul „anteproiectului" de convenţie se află pe masa regelui Carol I[80]. Miniştrii conservatori I. Lahovary şi Take Ionescu au continuat negocierile cu Fialla, care în februarie 1905 a făcut cunoscut că reuşise să cointereseze câteva grupuri străine dispuse să participe la crearea societăţii petroliere proiectate. Numai că, de data aceasta, Fialla nu mai vorbea în numele caselor Rothschild, Nobel şi Mantaschev, ci al grupului reunit *Banque de Paris et des Pays Bas – Deutsche Bank*[81]. Totuşi, la 4/17 mai 1905, Take Ionescu şi H. Fialla au elaborat un nou „proiect de concesiune", mai favorabil pentru statul român decât cel din septembrie 1904[82]. Suprafaţa terenurilor concesionate a fost redusă la 20 000 ha, iar redevenţa urcată la 10%. De asemenea, societăţii concesionare i se impuneau obligaţii de lucru mult mai amănunţite[83].

Dar, la fel ca şi în 1900, în jurul concedării perimetrelor petrolifere ale statului a izbucnit o nouă dispută între cele două partide de guvernământ. Ceea ce era straniu a fost faptul că atacul l-au lansat conservatorii, şi nu liberalii aflaţi atunci în opoziţie. La începutul lui mai 1905, presa conservatoare l-a condamnat pe Sturdza, motivând că la 28 august/10 septembrie 1904 ar fi semnat o *convenţie definitiva şi obligatorie* pentru cedarea terenurilor petrolifere ale statului. Liderul liberal, a ripostat prompt în cursul unei întruniri a partidului său din 8/21 mai, ca şi printr-o declaraţie citită la Senat în 13/26 mai 1905. Fostul premier a dezmințit aserţiunea privind caracterul definitiv al convenţiei din 1904, subliniind că în fond n-a fost vorba decât de un anteproiect parafat *ne varietur* (spre neschimbare) şi care era menit să servească numai ca bază de discuţii[84]. Presa guvernului conservator, precum şi reprezentanţii grupului străin au continuat, totuşi, să vorbească despre caracterul definitiv şi obligatoriu al anteproiectului din 1904. Motivele nu sunt greu de înţeles. Guvernul conservator încerca să justifice încheierea convenţiei aruncând întreaga responsabilitate asupra Partidului Liberal[85], iar grupul străin se grăbea să intre în posesiunea terenurilor petrolifere ale statului. S-a produs iarăşi o agitaţie în rândul opiniei publice împotriva

[80] Cf. discursul lui Take Ionescu la Cameră *(Dezbaterile Adunării Deputaţilor, şedinţa din 29.III.1921,* p. 1616).

[81] *Ibidem;* D. Sturdza, *Cestiunea petrolului în România,* p. VI.

[82] *Dezbaterile Adunării Deputaţilor (şedinţa din 29.111.1921),* p. 1615.

[83] Vezi textul convenţiei în D. Sturdza, *Cestiunea petrolului în România,* p. 12-15.

[84] *Ibidem,* p. VII.

[85] Partidul Liberal şi Sturdza personal aveau partea lor de vină. Premierul iniţiase negocierile cu Fialla contrar dispoziţiei *Jurnalului* 5 672 din 6.XI.1903. Mai târziu, I. G. Duca avea să afirme la Cameră că – procedând astfel – D. A. Sturdza ar fi fost „sedus" (cf. *Dezbaterile Adunării Deputaţilor, şedinţa din 29.III.1921,* p. 1605).

concesionării terenurilor statului grupului reunit *Banque de Paris et des Pays Bas – Deutsche Bank.* Pentru a face să cadă oferta străină, un grup de capitaliști și moșieri români au luat inițiativa constituirii unei societăți naționale pentru exploatarea terenurilor petrolifere ale statului. În numai câteva zile (15-17 mai 1905) s-a strâns un capital de 5 milioane lei aur, printre principalii subscriitori figurând cunoscuți oameni politici: Al. Marghiloman, Lascăr L. Catargiu, Barbu Ştirbey, N. Filipescu, P. S. Aurelian, D. A. Sturdza, Spiru Haret, frații Brătianu ș.a. La 18/31 mai 1905, subscriitorii au adresat premierului conservator o „petiție"[86] prin care-l înștiințau că erau pe cale de a constitui întreprinderea *România – societate națională pentru exploatarea terenurilor petrolifere de pe proprietățile statului.* „Petiția" era însoțită de o „propunere"[87] cuprinzând 5 articole în care erau expuse pretențiile societății: obținerea în concesiune, pe termen de 50 de ani, a 10 000 ha terenuri petrolifere ale statului, la alegere; obligații de lucru precise – instalarea a cel puțin 1 000 sonde de exploatare în 50 de ani; redevență progresivă de 10-12% sau participarea statului la beneficii, dacă el era dispus să lucreze „în asociațiune" cu întreprinderea; guvernul putea aproba statutele societății și confirma 1/3 dintre membrii consiliului de administrație și cenzori; toți membrii consiliului de administrație și cenzorii trebuiau să fie cetățeni români. Subscriitorii „petiției" au apelat la G. G. Cantacuzino să examineze „cu toată atențiunea" propunerea lor, care era făcută „mai mult în scop ca una din bogățiile țării noastre să fie pusă în valoare de o asociațiune românească"[88].

Guvernul conservator a fost pus, astfel, în fața a două cereri de concesionare a terenurilor petrolifere ale statului – una a grupului străin reprezentat prin H. Fialla și cealaltă aparținând unui grup autohton special constituit. Neliniștit, grupul străin a trecut la presiuni pentru a forța guvernul român să-i dea lui satisfacție. La 23 mai/5 iunie 1905, „Bukarester Tageblatt" nota, de pildă, că guvernul conservator era dator să respecte convenția încheiată cu Fialla[89]. Dar opinia publică nu era favorabilă unui acord cu capitaliștii străini[90], preferând ca terenurile statului să fie concesionate unei întreprinderi naționale. Guvernul întârzia să-și precizeze poziția și, față de tăcerea lui, D. D. Sturdza a interpelat în Senat, la 24 mai/6 iunie 1905, pe G. G. Cantacuzino „asupra intențiunilor guvernului cu privire la minele de petroleu ale statului și îndeosebi la formarea unei societăți naționale pentru explorarea și exploatarea lor"[91].

Intervenția lui Sturdza a provocat răspunsul lui G. G. Cantacuzino.

[86] Vezi textul în D. Sturdza, *op. cit.*, p. 16.
[87] *Ibidem*, p. 17-18.
[88] *Ibidem*, p. 16.
[89] *Ibidem*, p. XI.
[90] Cf. M.P.R., nr. 14/10(23).V.1905, p. 393-394.
[91] D. Sturdza, *op. cit.*, p. 61.

Premierul român, după ce a specificat că problema concesionării terenurilor petrolifere era deosebit de importantă şi complexă pentru statul român, justificând „toată luarea aminte şi toată solicitudinea noastră", a adăugat că: „Trei idei principale trebuie să ne călăuzească în soluţiunea ce se va da:

1. Păstrarea unei porţiuni a terenurilor petrolifere ale statului ca rezervă de viitor.

2. Evitarea monopolizării acestor terenuri petrolifere într-o singură mână.

3. Păstrarea pe sama statului a tuturor mijloacelor de transport al petrolului şi derivatelor lui prin calea ferată şi prin conductul (pipe-line) ce trebuie să fie construit şi exploatat numai de stat, la momentul oportun"[92].

După expunerea acestui program, Sturdza a luat din nou cuvântul, în replică, pentru a mulţumi premierului conservator pentru răspunsul „neted şi clar" pe care 1-a dat. El a mai adăugat că programul expus, în trei puncte, „scurt, dar cuprinzător, e şi programul Partidului Naţional Liberal în chestiunea petroleului. Putem deci merge cu toţii, în această chestiune, mână în mână"[93].

Programul enunţat de către G. G. Cantacuzino la Senat a contribuit astfel la realizarea, pentru prima dată, a unui acord între cele două partide din România asupra unor aspecte importante ale politicii petroliere. Acordul realizat a fost respectat, în punctele la care se referea, de către toate guvernele care s-au perindat la cârma ţării până în 1918. Acest acord a fost salutat, din primul moment, de către reprezentanţii ambelor partide de guvernământ. După Vintilă Brătianu, el ar fi inaugurat „o fază nouă" în politica petrolieră a României[94]. Dar pe când conservatorii au primit programul expus de Cantacuzino *tale quale,* liberalii au considerat că el era susceptibil de a fi completat. După opinia lor, cel puţin două puncte ale unei politici petroliere adecvată intereselor naţionale mai puteau fi incluse în declaraţia premierului conservator. Astfel, s-ar fi putut prevedea obligativitatea continuării cercetării regiunilor petrolifere din ţară, precum şi „proclamarea principiului în puterea căruia terenurile statului trebuie să fie un mijloc de a se face să participe de fapt elementul naţional, sub toate formele, la exploatarea uneia din cele mai mari bogăţii ale noastre"[95].

Referitor la soarta societăţii *România,* menţionăm că ea s-a constituit legal în a doua jumătate a anului 1905. Ea nu a primit însă în concesiune cele 10 000 ha solicitate lui G. G. Cantacuzino în mai 1905. Faţă de această situaţie, suntem înclinaţi să credem – după „Moniteur du petrole roumain" – că ea a avut mai mult un „scop politic", fiind menită să determine căderea convenţiei de concesionare în bloc a terenurilor petrolifere ale statului român

[92] *Ibidem,* p. 66.
[93] *Ibidem,* p. 68.
[94] Vintilă I. C. Brătianu, *op. cit.,* I, p. 228. După „Moniteur du Petrole Roumain" – o „eră nouă" (M.P.R., nr. 16/1(14).VI.1905, p. 457).
[95] Vintilă I. C. Brătianu, *op. cit.,* I, p. 229-230.

capitaliştilor străini[96].

În spiritul acordului intervenit la 24 mai/6 iunie 1905 între partidele liberal şi conservator s-au întocmit apoi două legi[97] pentru „darea în concesionare a terenurilor petrolifere ale statului". Prima lege, datorată ministrului conservator I. Lahovary, a intrat în vigoare la 28 ianuarie 1906[98]. Ea a stabilit mai multe principii în legătură cu modul de exploatare a terenurilor statului pe viitor: împărţirea terenurilor în loturi de câte 100 ha care se acordau separat, pentru a se evita monopolizarea; un concesionar nu putea obţine mai mult de trei loturi; obligaţia pentru concesionarul perimetrului maxim de exploatare (100 ha) de a explora un perimetru de 1 000 ha în scopul asigurării rezervelor; la alcătuirea loturilor de exploatare, statul trebuia să-şi păstreze „rezerve pentru viitor", după cum urmează: 1/3 din loturile cunoscute şi 1/2 din cele necunoscute; statul îşi rezerva în mod „exclusiv" dreptul de exploatare a mijloacelor de transport ale derivatelor petroliere; cuantumul redevenţelor a fost stabilit între 10 şi 14%; asigurarea participării statului român la beneficiul net al exploatării (până la 50%). O prevedere importantă interesând capitalul naţional a fost inserată în regulamentul pentru aplicarea legii Lahovary: articolul 9 obliga societăţile cu capital străin care ar fi primit concesiuni petrolifere de la stat să pună „la dispoziţia publicului român 1/3 din capitalul menit a fi subscris şi pe preţul emisiunii"[99].

Legea Lahovary nu s-a aplicat; statul nu a acordat nici o concesiune petroliferă conform stipulaţiilor ei[100]. La 18 aprilie 1909, ea a şi fost înlocuită de către cabinetul liberal cu o altă lege (legea A. Djuvara)[101], care cuprindea multe principii similare celor stabilite la 1906 (evitarea monopolizării terenurilor statului, crearea unor rezerve pentru viitor, stăpânirea de către stat a mijloacelor de transport etc). Noua lege cuprindea o stipulaţie specială pentru îndrumarea şi stimularea capitalului autohton în exploatarea petrolului. Astfel, articolul 1 stabilea că 1/4 din loturile petrolifere ale statului se acordau, prin licitaţie publică, numai întreprinderilor posedând acţiuni nominale „rezervate exclusiv detentorilor români"[102]. Legea mai conţinea şi alte prevederi – apreciate ca „drastice" de către specialiştii străini –, cum ar fi fost: sporirea cuantumului redevenţelor la 9-20% şi limitarea lotului maxim de exploatare concesionabil la 30 ha.

Legea Djuvara a avut aceeaşi soartă ca şi cea de la 1906[103]; până la sfârşitul primului război mondial statul român nu a acordat nici o concesiune

[96] M.P.R., nr. 16/1(14).VI.1905, p. 465.
[97] I. Tănăsescu, *op. cit.*, p. 83.
[98] Vezi *Legiuirile miniere vechi şi noi ale României,* $VII_1$, p. 143-147.
[99] *Ibidem,* p. 149-160.
[100] I. Tănăsescu, *op. cit.*, p. 83-84.
[101] Vezi *Legiuirile miniere vechi şi noi ale României,* $VII_1$, p. 171-174.
[102] *Ibidem*, p. 171.
[103] I. Tănăsescu, op. *cit.*, p. 86; Dr. G.N. Leon, *op. cit.*, p. 136.

pe terenurile sale petrolifere, astfel că nu a putut fi vorba de aplicarea stipulațiilor ei[104].

*

În subperioada 1910-1914 două mari probleme au prevalat în domeniul politicii petroliere a României: 1) preocuparea pentru îndrumarea de către stat a industriei de țiței în conformitate cu interesele naționale ale țării şi 2) orientarea către modificarea regimului introdus prin articolul 65 din legea minelor a lui P. P. Carp. Aceste două chestiuni, extrem de dificile de tradus în viață, au fost puse pe tapet de către reprezentanții Partidului Liberal. În această subperioada, problemele amintite au fost doar enunțate, fără a fi intrat în stadiul realizărilor. Dealtfel, înfăptuirea lor nu era deloc uşoară dacă se are în vedere rezistența posibilă ce ar fi întâmpinat din partea cercurilor interesate (capitalurile străine, proprietarii de terenuri petrolifere).

Cea dintâi problemă – aceea a îndrumării de către stat a industriei petrolului în raport cu nevoile României – formase deja înainte de 1910 obiectul unor preocupări din partea liderilor liberali[105]. Această problemă a fost abordată însă în anul 1911 cu cea mai mare seriozitate, de către Vintilă Brătianu şi Constantin Hălăceanu, în cunoscuta lucrare privind *Politica de stat în industria petrolului*[106], a cărei simplă apariție poate fi luată drept punct de reper în domeniul politicii petroliere în România. Autorii erau de părere că politica petrolului promovată în România între 1900 şi 1910 nu putea satisface, înainte de toate pentru că fusese o politică „fără continuitate" şi căreia i-a lipsit „un program de acțiune complet"[107]. La capitolul „realizări", Vintilă Brătianu şi Constantin Hălăceanu includeau doar acordul din mai 1905 în privința terenurilor petrolifere ale statului (cu legile care au urmat), legea de contingentare din 1908 şi dezvoltarea instalațiilor din portul Constanța[108]. Programul din 1904, elaborat de „Comisiunea petrolului", fusese repede şi în mare măsură abandonat. Politica petrolieră promovată de stat după acea dată era susceptibilă de serioase critici, pentru: dezinteresul dovedit față de organizarea transportului produselor petroliere; lipsa de preocupare în formarea personalului tehnic; abandonarea lucrărilor de explorare; lipsa de interes pentru crearea şi încurajarea unei instituții de credit care să-i sprijine pe micii producători autohtoni[109].

Imperative majore (pericolul reprezentat de trusturile internaționale, rolul industriei de țiței în dezvoltarea economică a țării etc.) făceau – notau

[104] G. G. Anagnoste, *op. cit.*, p. 42-43.
[105] Cf. Vintilă I. C. Brătianu, *op. cit.*, vol. I şi II, *passim.*
[106] Vezi idem, *op. cit.*, II, p. 299-438.
[107] *Ibidem*, p. 327.
[108] *Ibidem.*
[109] *Ibidem*, p. 325-321.

Vintilă Brătianu şi Constantin Hălăceanu – ca statul să se intereseze îndeaproape de industria petrolului. Era total contraindicat să se mai recurgă la paleative sau jumătăți de măsură în domeniul politicii petroliere, momentul impunând aflarea unei „soluții integrale" a problemei[110] şi promovarea unei politici „bine hotărâte"[111]. Autorii au consemnat că „nevoia unei politici naționale de stat (a petrolului, – n.s.) se impune îndeosebi "[112]. Această politică era *națională,* în concepția autorilor, în măsura în care servea intereselor generale ale României: combaterea pericolului acaparării trusturilor străine, crearea unor condiții propice dezvoltării industriei de țiței, încurajarea elementelor autohtone (capital, muncă şi experiență) în exploatarea petrolului etc. Era o politică *de stat* în funcție de gradul de intervenție a statului în afacerile petroliere. În privința conținutului *politicii naționale de stat a petrolului* se menționa că ea trebuia să țină seama „şi de interesele capitalurilor străine puse în joc, dar mai ales de situația elementului național şi de posibilitatea şi dreptul ce acesta îl are de a lua parte activă în dezvoltarea acestei industrii"[113]. Soluția preconizată avea, după părerea celor doi autori, să „armonizeze" interesele a cel puțin trei factori: statul român, ca reprezentant al interesului general; capitalul național; capitalurile străine angajate în industria petrolieră din țară[114].

Programul avansat în 1911 de către Vintilă Brătianu şi Constantin Hălăceanu s-a aflat la baza soluțiilor preconizate ulterior de către P.N.L. în domeniul politicii petrolului. Amplificat între 1916 şi 1919 de Vintilă Brătianu, acest program a prefigurat liniile directoare ale politicii petroliere urmate chiar de statul român, în perioadele cât liberalii s-au aflat la putere în epoca postbelică (1918-1919, 1922-1926 şi 1927-1928). Pentru istoricii străini, programul cuprins în *Politica de stat în industria petrolului* a constituit un veritabil „manifest de naționalism economic în privința resurselor de țiței"[115].

Propunerile făcute în 1911 prezintă o semnificație aparte nu numai în ce priveşte politica petrolieră a României, ci şi pe un plan mai larg, general, al orientării diverselor state mici şi mijlocii în materie de combustibil lichid. După cum remarcă tot Maurice Pearton, lucrarea lui Vintilă Brătianu şi Constantin Hălăceanu a reprezentat – pe plan mondial – prima discuție în sensul promovării unei politici naționale de către statele posesoare de resurse de țiței şi asaltate de către trusturile internaționale, orientare ce şi-a aflat, apoi, răspuns în Mexic, Persia, Irak sau Indonezia[116].

S-a amintit că a doua mare problemă care, în subperioada 1910-1914,

[110] *Ibidem,* p. 344.
[111] *Ibidem,* p. 397-398.
[112] *Ibidem,* p. 347.
[113] *Ibidem.*, p. 347.
[114] *Ibidem,* p. 350.
[115] Maurice Pearton, *op. cit.,* p. 66.
[116] *Ibidem,* p. 68, nota 1.

s-a aflat în sfera preocupărilor de prim ordin pe tărâmul politicii petrolului privea modificarea regimului stabilit pentru substanțele bituminoase la 1895 prin legea lui P. P. Carp. Această chestiune a fost avansată în cadrul *Cercului de studii* liberal, abordarea ei fiind grăbită, în preajma primului război mondial imperialist, de două considerente de seamă. Primul era legat de înfăptuirea exproprierii marilor moșii, soluție acceptată de liberali în 1913 și care necesita precizările de rigoare în privința naturii regimului petrolului aflat în subsolul terenurilor ce urmau să fie împărțite țăranilor. Al doilea considerent a izvorât nemijlocit din deficiențele constatate în urma aplicării articolului 65 din legea minieră de la 1895 ce a făcut posibilă acapararea de către capitaliștii străini a marii majorități a terenurilor petrolifere particulare din țară[117].

Aplicarea programului de politică petrolieră formulat de Vintilă Brătianu și Constantin Hălăceanu în 1911 și asigurarea succesului lui puneau direct în discuție problema modificării regimului minier de la 1895. Într-un interviu acordat la 5 aprilie 1913 ziarului „Universul", Vintilă Brătianu a subliniat că era imperios necesară reglementarea „definitivă" a chestiunii regimului proprietății petrolului, parte componentă a unei politici clarvăzătoare în materie de combustibil lichid[118].

Necesitatea revizuirii regimului minier de la 1895 a fost evidențiată nu o dată în ajunul primului război mondial. Soluția preconizată avea în vedere separarea proprietății subsolului de suprafață și în ceea ce privea petrolul, adică se includea acest produs natural în regimul valabil pentru celelalte zăcăminte miniere (aur, argint, cărbuni) care la 1895 fuseseră declarate distincte de posesiunea suprafeței. În acest sens s-au pronunțat G. G. Danielopol[119], Constantin Hălăceanu[120] ș.a.

Datele noi intervenite în evoluția problemei combustibilului lichid o dată cu izbucnirea primului război mondial au fost subliniate de Vintilă Brătianu într-un articol, intitulat semnificativ *Războiul și petrolul,* tipărit la 17/30 decembrie 1914 în oficiosul liberal „Viitorul". „Conflagrația mondială actuală – scria fruntașul liberal – a pus într-o lumină vie unele chestiuni vitale, cărora din nenorocire nu le dădeam până acum importanța ce meritau. Între acestea este și chestiunea petrolului și a derivatelor sale. Câteva luni de război au convins mai mult opinia noastră publică asupra valorii acestei bogății a subsolului nostru decât cei 14 ani de când luptăm ca să punem în condiții normale această pârghie a economiei naționale"[121]. Pentru cercurile conducătoare din România conflictul mondial din 1914-1918 a avut menirea

[117] Vintilă I. C. Brătianu, *op. cit.,* II, p. 19.
[118] Idem, *Scrieri și cuvântări, 1912-1914,* III, București, Imprimeriile Independența, 1940, p. 219.
[119] Cf. „Democrația", nr. 1/1913, p. 27.
[120] Idem, nr. 3/1913, p. 128.
[121] Vintilă I. C. Brătianu, *op. cit.,* III, p. 443.

să le dovedească mai mult importanța excepțională a „aurului negru" și să le îndrume către adoptarea măsurilor corespunzătoare. În cursul războiului mondial câțiva au fost factorii care au convins decisiv asupra absolutei necesități a promovării unei politici adecvate în materie de combustibil lichid.

A) *Dominația capitalurilor străine în industria de țiței din România* a fost de natură să demonstreze cu prisosință dificultățile ce puteau reieși pentru țară, în unele momente grele ale existenței ei, din persistența unei atare situații. În ajunul conflictului mondial din 1914-1918, Constantin Hălăceanu arăta: „...Capitalul străin... dovedește în fiecare zi că rămâne străin de toate interesele și de toate aspirațiile țării noastre"[122]. Faptele ce au urmat au dovedit temeinicia temerilor exprimate. În anul 1914, când a început războiul, industria petrolieră din România se găsea în proporție de 94-96% în mâinile capitalurilor străine anglo-olandeze, germane, americane, franceze ș.a. În timpul neutralității României din 1914-1916, întreprinderile petroliere străine din țară s-au grupat și ele, aidoma taberelor beligerante care se înfruntau pe fronturile de operațiuni, în „antantiste", „centrale" sau „neutre", în funcție de proveniența capitalurilor. Astfel, societățile petroliere existente în țară au optat, fiecare, pentru următoarele alianțe:

— 60 societăți pentru Antantă (262,4 milioane lei aur capital total);
— 15 societăți pentru Puterile Centrale (162,4 milioane lei aur capital total);
— 9 societăți neutre (inclusiv *(Româno-Americană);*
— 59 societăți românești (33,6 milioane lei aur capital total)[123].

Situația creată era de-a dreptul stranie. „Războiul cu armele – relata Vintilă Brătianu – se întindea la petrolul din țară, care nu mai era românesc, ci al Triplei înțelegeri sau al Dublei Alianțe"[124]. Ludovic Mrazec, directorul Institutului Geologic al României, atrăgea și el atenția asupra pericolului ce reieșea din situația prezentată; singurul generator de energie de care dispunea atunci România se afla „nu numai complet în mâna străinilor (circa 95% din producție), dar... întreprinderile acestea – consemna el – fac în industria petrolului politica pe care le-o dictează guvernele țărilor din care provine capitalul întreprinderilor, deși acestea din punct de vedere legal sunt societăți românești. Societățile acestea fac chiar în timp de pace politica economică a țărilor străine, și numai în al doilea rând aceea a României – dacă le convine"[125].

Condițiile semnalate au obligat România să acționeze cu multă precauțiune în privința orientării ei politico-militare în cazul unei eventuale intrări în războiul mondial. Dacă, să presupunem, guvernul român ar fi optat

[122] C. Hălăceanu, *Petrolul și interesele noastre naționale,* în „Democrația", nr. 2/1913, p. 74.
[123] Vezi L. Mrazec, *Problema petrolului în România față de problema mondială din 1915,* București, 1940, p. 41.
[124] Vintilă I. C. Brătianu, *op. cit.,* III, p. 443.
[125] L. Mrazec, *op. cit.,* p. 41-42.

pentru una dintre cele două tabere beligerante, atunci trebuia să se gândească la o posibilă represiune din partea societăților petroliere reunite în grupa adversă de interese prin reducerea și chiar sistarea producției țițeiului atât de necesar în purtarea războiului modern.

B) *Necesitățile mari de derivate petroliere ale beligeranților* pentru continuarea războiului au confirmat în mod definitiv combustibilului lichid calitatea de *armă militară-strategică* de prim ordin în războaiele moderne. În prima parte a conflictului mondial, petrolul românesc (alături de cereale) a fost îndeosebi râvnit de către Germania, care, pentru a intra în posesia lui, nu a fost departe de a viola neutralitatea României, dacă nu s-ar fi produs opțiunea ei mai timpurie pentru Antantă. S-a arătat că ocupația militară germană din 1916-1918 și-a propus, ca unul din țelurile principale, secătuirea resurselor de țiței existente în Muntenia[126].

Pe același plan, *lipsa de combustibil lichid, profund resimțită în Moldova, în anii 1916-1918,* a demonstrat convingător cercurilor guvernante românești că, în războiul modern, acțiunile armatelor pot fi cu ușurință paralizate dacă nu se asigură cantitățile corespunzătoare de produse petroliere necesare desfășurării operațiunilor. Este cunoscut că cea mai mare parte a producției de țiței a României provenea din județele Prahova, Dâmbovița și Buzău. Ponderea județului Bacău în producția globală de țiței a României antebelice era insignifiantă – 40 161 tone din totalul celor 1 885 619 tone extrase în 1913[127]. Or, după retragerea armatelor române în Moldova, la sfârșitul anului 1916, și în condițiile unor insuficiente rezerve de petrol care să fi fost acumulate din timp în această parte a țării[128], județul Bacău rămânea ca tocmai să constituie unicul punct de sprijin în procurarea cantităților de țiței necesare continuării efortului de război al României. Dificultățile în aprovizionarea cu produse petroliere au apărut în primele zile după retragerea în Moldova. Așa, de pildă, „Comisiunea de supraveghere a statului pentru industria petrolului", creată încă din septembrie 1916 în scopul procurării cantităților de țiței trebuincioase în vremea războiului[129], s-a întrunit la Iași în mai multe rânduri – 19 decembrie 1916, 13 și 17 ianuarie, 20 martie 1917. Ultima ședință a „Comisiunii" a prilejuit constatări alarmante: aprovizionarea zilnică a Moldovei necesita 450 tone, iar sondele din județul Bacău nu dădeau o producție mai mare de 150 tone în 24 de ore[130]. Disproporția dintre consum și producție punea în pericol însăși continuarea rezistenței în fața

[126] Vezi și Gr. Antipa, *L'occupation ennemie de la Roumanie et ses conséquences économiques et sociales,* p. 125-126.
[127] Cf. M.P.R., nr. 6/15.III.1929 (Supliment).
[128] Rezervele aduse din Muntenia s-au terminat în jurul lui 1.IV.1917 (cf. A.N.R., fond Ministerul Industriei și Comerțului, dosar 2/1917, f. 3).
[129] M.P.R., nr. 17-19 (14).X.1916, p. 706.
[130] A.N.R., fond Ministerul Industriei și Comerțului, dosar 5/1917, f. 13-14.

trupelor cotropitoare. Pentru remedierea situației, „Comisiunea" a propus sporirea prin orice mijloace a producției de țiței și întreprinderea unor demersuri insistente pentru acoperirea tuturor necesităților prin importuri din Rusia[131]. Autoritățile românești au trecut fără întârziere la aplicarea măsurilor propuse. Prin decizia 2 334/25 ianuarie 1917 a Ministerului de Industrie și Comerț exploatările petrolifere și carbonifere din județul Bacău au fost declarate ca fiind puse „în serviciul statului"[132]. La 16 februarie 1917 s-a creat, în cadrul aceluiași minister, o „Direcție a combustibilului", îndrumată de Al. Cottescu, care se ocupa de organizarea și intensificarea producției de țiței și cărbune în Moldova[133]. Eforturile depuse nu au putut determina însă un spor de producție destul de important. În 1917, producția de țiței realizată în Moldova (57 389 tone)[134] era insuficientă pentru a satisface în bune condiții efortul de război al României. Dar, mai mult decât atât, în același an, România a fost grav amenințată în urma ofensivei dezlănțuite de armatele lui Mackensen în regiunea din sudul Moldovei, care, dacă ar fi fost ocupată de inamic, ar fi lipsit armatele noastre de ultimele rezerve proprii de petrol și cărbune. Acest lucru a constituit un motiv în plus pentru ca trupele române să apere cu îndârjire ori să treacă la ofensivă în regiunea Bacăului, așa cum se ceruse printr-o telegramă din 10 februarie 1917 adresată șefului Marelui Cartier General, generalul Prezan, de către dr. C. I. Istrati, ministrul Industriei și Comerțului. Telegrama dr. Constantin Istrati – expediată „urgentă, cu precădere și secretă" – amintește stăruitor de conținutul renumitei cablograme din decembrie 1917 a lui Clemenceau către Wilson, precedând-o însă: „Tot sacrificiul și toate sforțările ce le face astăzi țara depind – transmitea titularul departamentului de Industrie și Comerț – de regulata exploatare a minelor de cărbuni și de petrol de la Comănești și Moinești. Rog faceți tot posibilul ca frontul să înainteze pe valea Slănicului și la Comănești, ca astfel aceste exploatări să nu fie turburate și calea de comunicație la Tg. Ocna împiedicată"[135].

Situația României, ca urmare a penuriei de combustibil lichid, a devenit extrem de critică la sfârșitul lunii martie 1917, când rezervele de țiței disponibile în Moldova mai ajungeau doar pentru 20 de zile. De aceea, ministrul român de Război, Vintilă Brătianu, s-a adresat la 25 și 26 martie reprezentanților englezi și francezi la Iași, ministrului român la Petrograd, C. Diamandy, și generalului C. Coandă, reprezentantul nostru pe lângă Marele Cartier General rus, pentru a interveni cu toții de „extremă urgență" ca să se obțină trimiterea

[131] *Ibidem,* f. 12.
[132] Idem, dosar 4/1917, f. 2.
[133] *Ibidem,* f. 5. Acest serviciu a fost înlocuit la 23.VII.1918 de „Direcția generală a minelor, carierelor și apelor minerale" din cadrul Ministerului Industriei și Comerțului (idem, dosar 8/1917, f. 18).
[134] Cf. M.P.R., nr. 6/15.II.1929 (Supliment).
[135] A.N.R., fond Ministerul Industriei și Comerțului, dosar 7/1917, f. 50.

unor cantități de produse petroliere din Rusia[136]. Vintilă Brătianu l-a încunoștiințat – prin adresa 1 327 din 25 martie 1917 – și pe generalul Saharov, șeful statului major al armatelor ruseşti staționate în Moldova, că dacă în termen de 20 de zile, România nu va primi combustibilul lichid necesar, atunci rezervele „se vor epuiza şi circulația automobilelor şi a aeroplanelor şi funcționarea industriilor, care lucrează aproape exclusiv pentru armată, se vor opri; chiar circulația trenurilor va fi – poate – parțial suspendată... În aceste condiții noi nu putem să nu semnalăm... dezastrul care ne amenință. Singura ieşire ar fi să aducem din Rusia derivatele care ne sunt trebuincioase.. ."[137]

Sprijinul primit din afară s-a dovedit neînsemnat în raport cu nevoile României, care a continuat rezistența bazându-se în principal pe resursele interne provenind din regiunea sud-vestică a Moldovei. După mai mulți ani de la terminarea primului război mondial, un economist liberal a evidențiat în felul următor rolul zăcămintelor de țiței din Moldova în purtarea campaniei militare a României din 1916-1918: „Să ne gândim, în treacăt, la rezistența noastră din Moldova; cine nu ştie ce însemnătate a avut pentru noi mica exploatare (petroliferă – n.ns.) aflată întâmplător în județul Bacău?"[138]

Evenimentele intervenite între anii 1914 şi 1918 în legătură cu petrolul românesc au evidențiat, pentru cercurile guvernante româneşti, întreaga complexitate a problemei combustibilului lichid, urgentând, în cursul şi îndeosebi după terminarea războiului mondial, adoptarea unor măsuri conforme cu interesele țării. S-a adeverit prezicerea lui Vintilă Brătianu, cu referire directă la petrol, potrivit căreia „războiul, accentuând relele, le-a pus mai bine în evidență, dar a silit şi la măsuri mai temeinice"[139]. Nu este, de aceea, întâmplător că încă în vremea primului conflict mondial problema petrolului a fost abordată, cu toată seriozitatea şi sub multiplele ei fațete, de către cercurile politice şi economico-financiare româneşti. Cum era însă vorba de condițiile excepționale prin care trecea țara, numai puține dintre propunerile avansate atunci au fost traduse în viață. Cele mai multe au reprezentat soluții pentru viitor, aplicabile după încheierea păcii generale şi victoria României. Dintre aspectele problemei petrolului românesc, cel mai mult dezbătute în subperioada 1914-1918 şi de a căror rezolvare pozitivă s-a considerat că depindea în mare măsură însuşi succesul politicii naționale în materie de combustibili lichizi, s-au impus două: 1) revizuirea regimului proprietății petrolifere introdus la 1895 şi 2) încurajarea elementelor naționale în industria de țiței.

Abordată şi înainte de anul 1914, problema modificării regimului

[136] Idem, dosar 2/1917, f. 5-6.
[137] *Ibidem,* f. 3.
[138] Nicolae Constantinescu, *Nevoia veniturilor extraordinare pentru noul stat român (Monopolul petrolului),* I, în „Democrația", nr. 10/1923, p. 20.
[139] Vintilă I.C. Brătianu, *op. cit.,* III, p. 444.

stabilit prin art. 65 din legea lui P. P. Carp a făcut în subperioada cercetată obiectul unor intense preocupări, ca şi al primelor înfăptuiri. Astfel, între 1914 şi 1916 problema a fost cercetată în cadrul Institutului Geologic al României, unde s-au propus soluţii care au fost ulterior însuşite de către guvernul liberal al lui I. I. C. Brătianu (1914-1918)[140]. Profesorul L. Mrazec, de exemplu, a întocmit în primăvara anului 1915 un raport pentru uzul exclusiv al guvernului, intitulat *Problema petrolului în România faţă de problema mondială din 1915* (raportul nu avea să fie publicat de autor decât peste un sfert de veac)[141], în care a subliniat necesitatea unei politici hotărâte de stat în domeniul petrolului ca fiind de „importanţă capitală" în împrejurările de la 1915[142]. „...Independenţa economică – scria Mrazec – înseamnă acelaşi lucru cu independenţa politică; o independenţă economică fără generatori de energie proprii nu se poate concepe"[143]. Tocmai pentru a se mai salva „ce mai poate fi salvat", autorul a indicat ca statul „să inaugureze o nouă politică de petrol favorabilă şi corespunzătoare intereselor economice şi politice ale ţării"[144]. Acest deziderat nu putea fi realizat dacă statul român recurgea la „jumătăţi de măsură". Pentru început, autorul a recomandat introducerea unui monopol de stat asupra petrolului[145]. Regimul propus nu ameninţa poziţiile deja ocupate de către societăţile existente pe terenurile petrolifere obţinute în concesionare (acestea intrau în categoria bunurilor care aveau să fie curând recunoscute ca „drepturi câştigate"), ci avea în vedere numai zăcămintele petrolifere ascunse în perimetrele statului sau în cele particulare, neconcesionate şi nevalorificate încă până atunci. Numai petrolul aflat în aceste perimetre urma să intre sub regimul unui monopol de stat pentru explorare, exploatare, prelucrare, înmagazinare şi desfacere[146]. Propunerea lui Mrazec venea în contradicţie cu regimul petrolifer stabilit prin legea minieră din 1895. Ea a fost împărtăşită imediat şi fără rezerve de către Vintilă Brătianu şi a condus, în cele din urmă la întronarea „marelui principiu" al naţionalizării subsolului minier în 1923[147].

În raportul asupra bugetului României pe anul 1916/1917, încheiat la 18 martie 1916, Vintilă Brătianu a opinat, de asemenea, în favoarea introducerii unui monopol de stat în diverse ramuri ale economiei (inclusiv asupra izvoarelor de energie)[148].

---

[140] Cf. G. Macovei, *Prefaţă,* în L. Mrazec, *op. cit.,* p. 4.
[141] L. Mrazec, *op. cit.,* p. 73.
[142] *Ibidem,* p. 53.
[143] *Ibidem.*
[144] *Ibidem,* p. 56.
[145] *Ibidem,* 57.
[146] *Ibidem,* p. 57-58.
[147] *Ibidem,* p. 8-9.
[148] Cf. Vintilă I. Brătianu, *Raportul asupra bugetului pe exerciţiul 1916-1917,* în *Dezbaterile Adunării Deputaţilor (şedinţa din 23.111.1916),* p. 774. Cf. şi M.P.R.,

Ideea introducerii unui monopol de stat pentru izvoarele de energie (inclusiv, petrolul) a fost imediat respinsă de către cei mai mulți vorbitori care au intervenit în dezbaterile Camerei asupra raportului la buget[149]. Ea a fost combătută şi de către cercurile petroliere interesate. Astfel, „Moniteur du Petrole Roumain" – organ al intereselor petroliere din țară – a respins soluția preconizată, recomandând în schimb consolidarea pozițiilor capitalului național în industria de țiței[150]. În sfârşit, nu este lipsit de interes să consemnăm că, potrivit unei alte opinii exprimate, stabilirea unui monopol de stat asupra petrolului ar fi echivalat cu „sinuciderea" industriei de țiței din România[151].

Necesitatea modificării neîntârziate a regimului proprietății petrolului în România a fost subliniată şi în două lucrări care au apărut, în anii 1915-1916, sub egida Institutului Geologic al României: *Politica minieră în diferitele state şi raporturile ei cu politica minieră din România* şi *Sistemele de organizare a proprietății miniere şi politica minieră în diferie state,* datorate lui G. N. Leon[152] şi, respectiv, I. Tănăsescu[153].

În cursul războiului s-au înregistrat primele înfăptuiri în direcția revizuirii art. 65 din legea minelor de la 1895. În anul 1917, cu prilejul discuțiilor angajate la Iaşi pentru înscrierea în Constituția României a principiului exproprierii, s-a adus cel dintâi amendament regimului proprietății subsolului petrolifer introdus de P. P. Carp. Un aliniat nou inserat în Constituție a prevăzut că subsolul minier (inclusiv zăcămintele petrolifere, cu excepția celor aflate în adâncul unor terenuri în suprafață totală de 12 000 ha) al terenurilor expropriate trecea în proprietatea statului[154].

Încurajarea elementelor naționale în exploatarea țițeiului românesc a constituit, după cum s-a specificat, un alt aspect important al problemei petrolului între 1914 şi 1918. În această direcție s-au pronunțat, printre alții, L. Mrazec[155] şi Vintilă Brătianu[156]. Ultimul, de pildă, a cerut fără reticențe – în memoriul *Petrolul şi politica de stat – Ce trebuie să fie în urma evenimentelor actuale,* prezentat guvernului român la 9 iunie 1916 – să se înfăptuiască „naționalizarea din ce în ce mai mare a întregii" industrii de țiței din România[157].

În acest fel, primul conflict mondial din 1914-1918, evidențiind până

---

nr. 7/1 (14).IV.1916, p. 312-314.

[149] Dezbaterile Adunării Deputaților (şedința din 23.111.1916), p. 779-905. Vezi M.P.R., nr. 8/15 (28).IV.1916, p. 325-328; idem, nr. 9/l(14).V.1916, p. 365-368.

[150] Vezi M.P.R., nr. 8/15 (28).IV.1916, p. 325-328; idem, nr. 9/l(14).V.1916, p. 365-368.

[151] M.P.R., nr. 10/15 (28).V.1916, p. 422

[152] Dr. G.N. Leon, *op. cit.,* p. 139-140.

[153] 1. Tănăsescu, *op. cit.*, p. 23.

[154] Cf. Gh. Buzatu, *România şi trusturile petroliere internaționale până la 1929*, p. 69.

[155] L. Mrazec, *op. cit., passim.*

[156] Vintilă I. C. Brătianu, *op. cit.,* III, p. 445.

[157] Idem, *Petrolul şi politica de stat*, p. 8.

la exagerare rolul deosebit de important al petrolului în apărarea națională[158], a independenței economice și, deci, politice a unui stat[159], a marcat, pentru cercurile conducătoare românești, un factor esențial în abordarea complicatei probleme a combustibilului lichid sub toate aspectele ei și, mai ales, sub acela al asigurării intereselor naționale. Memoriul amintit datorat lui Vintilă Brătianu, alcătuit în 1916 și tipărit abia în 1919, constituie o dovadă elocventă în privința gradului preocupărilor cercurilor guvernante din România față de această problemă, permițând să se întrevadă multe dintre soluțiile care aveau să fie traduse ulterior în practică. În documentul respectiv, teoreticianul politicii economice a P.N.L. a reluat cele mai multe dintre tezele expuse anterior, împreună cu Constantin Hălăceanu în 1911, în problema petrolului, numai că, de data aceasta, a insistat cu un plus de vigoare asupra absolutei necesități a promovării unei politici *naționale* în materie de combustibil lichid. Stabilind drept țel suprem al programului reformulat „apărarea acestei rare și mari bogății naționale" – petrolul[160], Vintilă Brătianu a prevenit că trebuiau depuse toate stăruințele pentru ca „să nu lăsăm ca țara noastră să devie câmpul de luptă al intereselor străine, ca Mexicul, Persia ori Turcia asiatică"[161].

În perioada postbelică, multe dintre ideile, programele etc. avansate înainte de 1918 au devenit importante puncte de reper și de plecare, în același timp, pe calea adoptării, promovării și înfăptuirii unui program pozitiv în domeniul politicii petrolului românesc.

*

Politica petrolieră a României în perioada premergătoare sfârșitului primului război mondial a cunoscut o permanentă evoluție. Pentru faza incipientă de manifestare, caracterul național al acestei politici este aproape insesizabil, fapt care nu poate apărea deloc ca straniu. În jurul anului 1900 combustibilul lichid încă nu se bucura de un regim privilegiat față de restul substanțelor minerale cunoscute și folosite atunci, deși prezenta incomparabile avantaje și calități față de acestea. Cele mai multe state de pe glob nu erau încă conștiente de însemnătatea deosebită a „aurului negru". Ca o excepție de la această stare de lucruri, Marea Britanie și Germania s-au arătat preocupate, încă în preajma noului veac, de problema combustibilului lichid, domeniu în care nu au întârziat să-și formuleze o politică distinctă. După cum s-a relevat, România s-a numărat și ea printre primele state din lume care și-a precizat o *politică petrolieră,* fapt care a reprezentat prin el însuși un însemnat câștig în raport cu indiferența cvasigenerală manifestată pe atunci față de combustibilul lichid. Trebuie remarcat, însă, că prioritatea

[158] *Ibidem,* p. 18.
[159] *Ibidem,* p. 6.
[160] *Ibidem.*
[161] *Ibidem,* p. 18.

dobândită de România pe acest tărâm nu duce, în mod obligatoriu, la concluzia că politica ei petrolieră s-a distins prin câştiguri importante. Este adevărat că acestei politici nu i-a lipsit *o orientare naţională,* aceasta concretizându-se, printre altele, în acordul realizat, în mai 1905, între partidele liberal şi conservator, în neconcesionarea terenurilor petrolifere ale statului trusturilor străine, în tendinţele tot mai presante în direcţia modificării regimului proprietăţii petrolifere, stabilit în 1895, şi, concomitent, a încurajării elementelor naţionale în exploatarea ţiţeiului, ori în încercările de îndrumare a industriei de ţiţei în raport cu dezvoltarea economică generală a ţării. Dar, după cum s-a subliniat, până la 1918 prea puţine dintre punctele avansate au fost traduse în viaţă, ele prefigurând mai degrabă părţile componente ale unui program de viitor, cum s-a şi întâmplat. De aceea, credem că nu contravine realităţii părerea exprimată în 1923 de către Vintilă Brătianu potrivit căreia, până în acel moment, în România *s-a afirmat* „mai mult teoretic o politică de stat (a petrolului – n.ns.) – poate cea dintâi din Europa –, dar, pentru punerea ei în aplicare, trebuie să recunoaştem că nu am făcut decât foarte puţin”[162].

Deţinerea unor bogate zăcăminte de ţiţei a condus iremediabil România la o confruntare şi confluenţă cu puternicele trusturi internaţionale. Acestea, beneficiind de dispoziţiile favorabile ale legii miniere din 1895, au reuşit să acapareze în cel mai scurt timp întinse perimetre petrolifere, pentru exploatarea cărora au fondat numeroase filiale în ţară. Evenimentele survenite până la 1918 au demonstrat că, în epoca modernă, consolidarea dominaţiei capitalurilor străine în industria de ţiţei a unei ţări (în România ele deţineau la 1914 circa 94-96% din totalul investiţiilor pe ramură) era în detrimentul independenţei politice şi economice a ţării respective. Până la sfârşitul primului război mondial, în România s-a propovăduit, mai puţin s-a încercat, îndeosebi de către reprezentanţii burgheziei liberale, restrângerea dominaţiei capitalurilor străine şi întărirea corespunzătoare a influenţei factorilor autohtoni în industria de ţiţei.

În ansamblu, până la 1918, statul român a reuşit să-şi păstreze cea mai mare parte a terenurilor sale petrolifere, premisă importantă pentru promovarea unei politici adecvate în materie de combustibil lichid şi pentru evitarea transformării ţării într-un teren de luptă al trusturilor internaţionale (precum Mexicul sau Persia). În acelaşi timp, însă, statul român, dând dovadă de o „pasivitate culpabilă”[163], nu a intervenit cu promptitudine pentru a abroga regimul proprietăţii petrolului introdus la 1895. Acest lucru a înlesnit ofensiva

[162] Cf. *Petrolul. Politica de stat în legătură cu noua constituţiune şi punerea în valoare a bogăţiilor naţionale,* f. 1.

[163] Cf. I. N. Angelescu, Raport asupra proiectului de lege privitor la comerţul produselor de petrol în România, în Dezbaterile Adunării Deputaţilor (şedinţa din 28.III.1921, p. 1570).

trusturilor în România pe terenurile petrolifere particulare, în care domeniu țara ajunsese înainte de 1914 „la o situație de fapt asemănătoare cu a coloniilor"[164].

În privința raporturilor stabilite între România și trusturile petroliere, trebuie reținut faptul că țara noastră nu a intrat în conflict direct cu puternicele companii străine, deși acțiunile acestora din urmă s-au dovedit nu o dată păgubitoare pentru interesele naționale. Față de trusturile internaționale, România a observat până la 1918 o atitudine de „neutralitate", ea reacționând numai la tendințele lor de acaparare a terenurilor petrolifere ale statului[165].

[164] Ibidem.
[165] Ibidem.

BJU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

# CAPITOLUL V

## BĂTĂLIA MONDIALĂ PENTRU PETROL DUPĂ 1918

Cei dintâi ani de după conflagrația din 1914-1918 s-au caracterizat, între altele, prin întețirea nemaicunoscută a disputei dintre trusturile internaționale, susținute temeinic de marile puteri cointeresate, pentru acapararea principalelor rezerve de țiței – cunoscute ori doar bănuite – de pe glob. A fost o epocă marcată profund de „febra petrolului"[1], o epocă în care s-au legat mari speranțe[2] de simpla posesiune a „aurului negru" și, în consecință, s-au dat lupte aprige pentru stăpânirea lui. La baza politicii petroliere a marilor state capitaliste stătea axioma generală potrivit căreia „cine este stăpânul factorilor de energie, domină lumea". Problema petrolului nu a constituit decât o verigă în lanțul contradicțiilor interimperialiste, cărora primul război mondial și tratatele de pace care i-au urmat nu le-au putut pune capăt.

Pe frontul luptelor desfășurate între puterile capitaliste pentru acapararea resurselor de petrol de pretutindeni, Germania înfrântă a lipsit imediat după război. Japonia nu și-a făcut nici ea simțită pregnant prezența, decât în deceniul al IV-lea. În lipsa acestor două puteri, a izbucnit un puternic conflict între foștii aliați – S.U.A. și Marea Britanie –, conflict care, chiar dacă nu s-a transformat într-o încleștare armată, a îmbrăcat totuși aspectul unui veritabil „război al petrolului"[3]. La acest conflict au mai participat Franța, Olanda, Belgia, Italia, dar într-o măsură mai redusă și, în principal,

---

[1] În acele zile, Pierre l'Espagne de la Tramerye constata în lucrarea sa deja menționată și care s-a bucurat de trei ediții – *Lupta mondială pentru petrol:* „în acest moment nici o chestiune nu pasionează mai mult omenirea decât aceea a petrolului" (Pierre l'Espagnol de la Tramerye, *op. cit.,* p. 212). Situația respectivă a fost surprinsă și de către Maurice Pearton (cf. *Oil and the Romanian State,* p. 96 și urm.), Jacques de Launay și Jean-Michel Charlier (cf. *Istoria secretă a petrolului,* p. 61 și urm.) ca și de reputatul istoric francez Maurice Baumont, autorul unei sinteze clasice consacrate epocii interbelice (cf. *La Faillite de la paix, 1918-1939,* I, *1918-1935,* Paris, P.U.F., 1960, *passim.*).

[2] L. Jauch aprecia că, după 1918, „aurul negru" apărea ca „un panaceu capabil să remedieze totul" (L. Jauch, *Le pétrole et son industrie,* Paris, Augustin Challamel Éditeur, 1921, p. I).

[3] *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1921,* II, Washington, Government Printing Office, 1936, *passim.;* cf. și Gh. Buzatu, *Problema petrolului românesc și naționalizarea subsolului minier în 1923,* în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol", t. V/1968, p. 145.

în calitate de parteneri ai principalilor adversari. Nici unul dintre cei doi mari rivali nu a neglijat alianța acestor parteneri secunzi, căci aportul lor făcea nu o dată (vezi efectele alianței franco-britanice) ca balanța momentană a victoriei să încline de partea beneficiarului unui astfel de sprijin. Bineînțeles, aceste alianțe au fost temporare și nu au condus la dispariția contradicțiilor interstatale, ci doar – în unele momente – la atenuarea lor, tot așa după cum divergențele existente nu au împiedicat părțile în luptă să se împace atunci când interesele lor erau primejduite în vreun punct de pe glob. Participarea guvernelor puterilor capitaliste la „războiul petrolului" de după 1918 s-a concretizat în diverse acțiuni nemijlocite întreprinse, ori prin asistența nelimitată acordată trusturilor internaționale ce se înfruntau pe glob.

La fel ca și înainte de război, după anul 1918, *Marea Britanie* a acordat cea mai largă asistență trusturilor *Royal Dutsch-Shell și Anglo Persian Oil Co. Ltd.* Extinderea posesiunilor petrolifere ale celor două trusturi a fost apreciată ca servind însăși cauza Imperiului Britanic, iar promotorii unei atare politici (Sir Marcus Samuel, Sir Henry Deterding, lordul Curzon, lordul Fisher, Sir John Cadman și W. Churchill) au „binemeritat de la patrie". Spre deosebire de *Standard Oil Co.,* care concentrase în mâinile sale producția de țiței a lumii capitaliste (în virtutea faptului că deținea pozițiile cheie în S.U.A. și Mexic, pe atunci cei mai mari producători de pe glob), trusturile engleze s-au orientat spre altă direcție: acapararea a cât mai multe centre de producție, sigure sau posibile și judicios repartizate în toată lumea (Orientul Mijlociu, America Latină, S.U.A. și România etc.). Între trusturile engleze și cel nord-american au existat și deosebiri de metode: pe când *Standard Oil Co.* a acționat pretutindeni prin mijloace brutale, *Royal Dutsch-Shell* a preferat să acționeze mai mult din umbră și „fără zgomot"[4], dar nu și fără tenacitate pentru atingerea țelurilor urmărite. Prin astfel de metode, în primele două decenii ale acestui secol, Marea Britanie a reușit să-și creeze un adevărat „imperiu al petrolului"[5] ceea ce avea să-i asigure în mare măsură independența în materie de aprovizionare cu derivate de țiței[6]. Faptul acesta îi va neliniști profund pe americani. Astfel, la scurt timp după terminarea războiului, revista „The Nation" a dezaprobat fără reticențe îndelungata politică americană de „automulțumire" rezultată dintr-o exagerată „încredere" în propriile resurse de țiței. Revista consemna că viitorul nu rezervă o soartă deloc fericită Statelor Unite, căci, în cazul epuizării petrolului american, Marea Britanie devenea principalul producător (circa 90-97%) al lumii capitaliste, considerând după terenurile petrolifere de care dispunea[7].

O mare neliniște a provocat în S.U.A. și politica promovată de Marea Britanie în ceea ce privește regimul exploatărilor petrolifere stabilit în diversele

[4] Cf. Charles Pomaret, *op. cit.,* p. 87.
[5] Alexandru Topliceanu, *op. cit.,* p. 29-30.
[6] Pierre l'Espagnol de la Tramerye, *op. cit.,* p. 137.
[7] *Cf. ibidem,* p. 136-137.

zone ale imperiului ei petrolier. Companiile şi presa de peste Ocean, precum şi reprezentanţii oficiali ai Casei Albe şi-au exprimat nu o dată nemulţumirea faţă de legislaţia minieră din Regatul Unit sau din colonii care aveau un caracter restrictiv pentru străini[8], favorizând făţiş pe cetăţenii de origine britanică la acordarea concesiunilor petrolifere[9].

În ceea ce priveşte *Statele Unite,* politica petrolieră postbelică a guvernelor de la Washington s-a deosebit esenţial de cea din perioada antebelică. Între 1918 şi 1920, guvernul american a intervenit progresiv în rivalitatea internaţională pentru petrol, tinzând mereu spre o acţiune „mai agresivă" în străinătate[10]. La acest rezultat s-a ajuns în urma puternicei campanii iniţiată încă din anul 1916 de către Mark L. Requa"[11], ori de către conducătorii lui *Standard Oil Co.*[12], cât şi după analiza situaţiei concrete existentă după război: reacţia faţă de politica petrolieră britanică, însemnătatea căpătată de petrol în cursul conflictului mondial sau „coincidenţa" stranie la care au condus tocmai atunci cercetările geologice din S.U.A. care au prevestit apropiata „epuizare" a resurselor naţionale de ţiţei[13]. În aceste împrejurări, guvernul american ajunge la hotărârea de a susţine toate acţiunile desfăşurate în străinătate de *Standard Oil Co.* ori de cetăţenii americani în domeniul afacerilor de petrol. În cursul anului 1919, Departamentul de Stat a recomandat în trei rânduri (31 mai, 16 august şi 17 octombrie) tuturor reprezentanţilor săi oficiali în străinătate să culeagă şi să trimită informaţii referitoare la afacerile petroliere în ţările unde erau acreditaţi şi, concomitent, să acorde cea mai largă asistenţă cetăţenilor americani în activitatea lor[14]. Unul din aceste ordine, cel din 16 august 1919, după ce sublinia „importanţa vitală a rezervelor de petrol atât pentru prezentul, cât şi pentru viitorul Statelor Unite", recomanda trimişilor Departamentului de Stat peste hotare – inclusiv celor din România – să ajute „orice acţiune întreprinsă... de către industriaşii americani ai petrolului, având cu deosebire în vedere că este vorba de interesele reale ale Americii, şi nu de firme străine, doar constituite în conformitate cu dreptul american"[15].

---

[8] Vezi *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1919,* I, Washington, Government Printing Office, 1934, p. 168-171; *Documents on British Foreign Policy, 1919-1939,* First Series, XIII, London, 1963, p. 66, 256-257, 274, 314-315.

[9] Cf. J. Filhol, *La législation mondiale du pétrole,* Paris, Librairie du Recueil Sirey, 1929, p. 123-151.

[10] Cf. John A. De Novo, *The Movement for an Aggressive American Oil Policy Abroad, 1918-1920,* în „The American Historical Review", LXI, nr. 4/1956, p. 854.

[11] Requa era atunci conducătorul lui „The American Institute of Mining and Metallurgical Engineers".

[12] Cf. John A. De Novo, *op. cit.,* p. 867.

[13] *Ibidem,* p. 857.

[14] *Ibidem,* p. 869-870; *Papers Relating to the Foreign Relations ofthe United States, 1919,* I, p. 163 şi urm.

[15] *Ibidem,* p. 167.

În epoca postbelică, lupta pentru recunoaşterea generală a principiului „porților deschise" în afacerile de petrol pe glob a reprezentat una din permanențele politicii oficiale americane[16]. Proclamată inițial pentru cazul Chinei (1899) de către secretarul de stat John Hay, această politică *(Open Door Policy)* – care recunoştea „anumite interese şi sfere de influență, dar insistă pentru egalitate de tratament în afaceri"[17] – a fost extinsă şi în domeniul luptei pentru petrol[18]. S.U.A. au insistat pentru recunoaşterea egalității de tratament în materie de petrol mai cu seamă după ce Marea Britanie a început să aplice diverse măsuri restrictive pentru străini în coloniile sale sau în teritoriile primite sub mandat prin tratatele de pace de la 1919-1920. Un adevărat „strigăt de alarmă"[19] l-a constituit incidentul petrecut în Palestina în noiembrie 1919: un prospector al trustului *Standard Oil Co.* a fost atunci arestat din ordinul guvernatorului militar britanic pe motiv că prospecțiunile petroliere erau interzise în acel teritoriu sub mandat. Imediat, în S.U.A. s-a dezlănțuit o campanie înverşunată contra politicii „porților închise" promovată de Marea Britanie în domeniul petrolului[20], cerându-se măsuri represive împotriva acesteia. La 21 februarie 1920, Wilson a semnat *Oil Land Leasing Act,* care prevedea că guvernul federal putea refuza concesionarea perimetrelor petrolifere ale statului cetățenilor străini aparținând unor state care, în cuprinsul teritoriului lor, nu acordau drepturi egale americanilor[21].

Politica petrolieră discriminatorie urmată de Marea Britanie a format obiectul intervenției din 10 martie 1920 a senatorului Gore din statul Oklahoma. El a provocat adoptarea de către Senat a unei rezoluții care solicita guvernului federal să prezinte un raport relativ la „măsurile luate de guvernele străine pentru a-i exclude pe americani de la câmpurile petrolifere"[22]. Raportul cerut a fost întocmit de subsecretarul de stat Frank A. Polk şi remis Senatului la 17 mai 1920. Polk a apreciat coordonatele politicii petroliere britanice ca tinzând la izgonirea străinilor „fără excepție din toate parcelele de teren care conțin petrol şi încearcă să treacă sub influența sa toate terenurile petrolifere". Metodele folosite de guvernele britanice (restricții pentru străini, participarea directă a statului în afacerile de petrol, intervenția în afacerile pur comerciale ale societăților, interdicții pentru transferul acțiunilor societăților britanice la străini) au fost oficial dezavuate de Statele Unite[23].

La scurt timp după faptele relatate, secretarul american la Interne,

[16] Cf. William S. Culberston, *International Economic Policies. A Survey of the Economics of Diplomacy,* New York – London, D. Appleton and Company, 1925, p. 265-303.
[17] Vezi Scott Nearing and Joseph Freeman, *op. cit.,* p. 38.
[18] *Ibidem,* p. 66 şi urm.
[19] G. Damougeot-Perron, *op. cit.,* p. 94.
[20] Cf. John Ise, *op. cit.,* p. 347.
[21] *Ibidem,* p. 347-353; G. Damougeot-Perron, *op. cit.,* p. 94.
[22] *Ibidem,* p. 96.
[23] *Ibidem.*

Franklin Lane, a pronunțat cuvinte foarte grave în privința raporturilor de perspectivă anglo-americane în problema petrolului. Combătând politica petrolieră a Marii Britanii, Lane se întreba dacă nu cumva „procedeele acestea (britanice – n.ns.) conduc la pace sau la război ?"[24]

Astfel, în decurs de numai câțiva ani s-a produs – în condiții complexe – o importantă schimbare în politica petrolieră a S.U.A. Guvernele de la Washington au sfârșit prin a susține și încuraja politica trustului *Standard Oil Co.* de acaparare a noi terenuri petrolifere în străinătate. Asistența acordată trustului s-a intensificat sub președințiile lui Harding și Coolidge, care au avut strânse legături cu cercurile petroliere americane[25]. Nu trebuie pierdut din vedere faptul că politica externă americană în timpul administrațiilor Harding și Coolidge a fost condusă de către Charles Hughes, care anterior se numărase printre directorii lui *Standard Oil Co.* Cât timp s-a aflat în fruntea Departamentului de Stat, Hughes a stabilit orientarea acestuia în funcție de lozinca *Standard must prevail* (Standard înainte de toate)[26].

Înainte de primul război mondial, *Franța* a fost un „outsider" în lupta mondială pentru petrol. Nici pe plan intern, guvernele de la Paris nu s-au preocupat în mod deosebit de problema petrolului[27]. De-abia după faptele survenite în cursul războiului, când Franța a trecut prin clipe atât de grele din cauza lipsei combustibilului lichid, guvernanții de la Paris s-au orientat spre o politică hotărâtă în domeniul petrolului. Ei au stabilit ca Franța să nu mai rămână o simplă „spectatoare" în luptele angajate pentru stăpânirea petrolului pe glob[28]. În această direcție, guvernele franceze din perioada postbelică au luat importante măsuri, pe plan intern sau extern. Se știe că aprovizionarea Franței cu produse petroliere era asigurată de trusturile americane sau engleze. Tinzând la cucerirea unei independențe în materie de aprovizionare, în 1926 și 1928 s-au luat importante măsuri privind introducerea monopolului de stat la importul produselor de țiței, contingentarea importului și protecția rafinajului etc.[29] Succesul dobândirii independenței metropolei în materie de petrol depindea, însă, de o activă politică externă capabilă să asigure Franței importante centre de producție în străinătate. Pe acest tărâm, după război, cabinetele franceze au stabilit o strânsă legătură între petrol și politica externă promovată de republică față de unele țări europene (mai ales Polonia,

[24] *Ibidem*, p. 97.
[25] Cf. John Ise, *op. cit.*, p. 356 și urm. După Champdor, președintele Harding ar fi fost „salariatul" lui Rockefeller la Casa Albă (cf. Albert Champdor, *La guerre du pétrole*, Bruxelles, 1933, colecția „l'Eglantine", no. 7-8, p. 38).
[26] Cf. Eugen Gheorghe, *Petrolul în politica lumii*, București, Editura de Stat, 1950, p. 19.
[27] Charles Pomaret, *op. cit.*, p. 175-224.
[28] *Ibidem*, p. 12.
[29] Vezi Edgar Faure, *op. cit.*, p. 61-98.

România şi Cehoslovacia)[30]. Franța şi-a legat mari speranțe de petrolul din Mesopotamia (Mossul), provincie asupra căreia căpătase deja unele „drepturi" încă în 1916 prin convenția Sykes-Picot. Pentru a ajunge să beneficieze de țițeiul din Mossul, Franța a fost nevoită să se alieze cu Marea Britanie împotriva Statelor Unite (acordul de la San Remo din aprilie 1920)[31]. Această politică avea să-i aducă avantaje, deşi inițial ea a fost dezaprobată de importante cercuri politice şi economice din Paris deoarece ar fi contribuit la aservirea țării intereselor britanice[32].

Pentru exploatarea petrolului care îi revenea Franței la Mossul, premierul Poincare a creat în 1924 *Compagnie Française des Pétroles (C.F.P.),* cu un capital inițial de 25 milioane franci, sporit în 1928 la 159 milioane franci. În iunie 1930 a fost încheiat un acord între *C.F.P.* şi statul francez, care căpăta dreptul de a subscrie până la 35% din capitalul companiei. De atunci, *C.F.P.* a devenit „coloana vertebrală" a politicii petroliere franceze în străinătate[33].

În materie de petrol după 1918, alături de Franța, a acționat *Belgia.* Comunitatea franco-belgiană se explică prin apropierea de interese. Ambele țări deținеau, dinainte de 1914, importante poziții în Caucaz şi, după Revoluția din 1917, au adoptat o atitudine similară – nerecunoaşterea naționalizărilor efectuate de guvernul sovietic în domeniul bunurilor private[34]. De asemenea, importante cercuri financiare şi economice franco-belgiene *(Banque de Paris et des Pays Bas, Pétroles de Roumanie, Crédit foncier et agricole d'Algérie, Banque Mirabaud et C-ie, Louis Hirsch et C-ie)* erau prezente pe piața mondială a țițeiului prin *Omnium International des Pétroles (O.I.P.)*[35], care avea interese atât în România cât şi în alte țări.

Marea Britanie a avut şi ea după război un important aliat – *Olanda.* Întocmai ca şi în cazul alianței franco-belgiene, apropierea anglo-olandeză se baza în primul rând pe comuniunea de interese în cadrul puternicului trust *Royal Dutch-Shell.* Urmând exemplul Marii Britanii, Olanda a promovat în coloniile sale (cele mai bogate zăcăminte petrolifere se găseau la Djambi, în sudul Sumatrei) o politică restrictivă în ceea ce priveşte concesionarea perimetrelor de țiței, care se acordau exclusiv cetățenilor olandezi. În 1921, Parlamentul a adoptat chiar o lege în virtutea căreia singur trustul *Shell* a primit concesiunea terenurilor petrolifere din Djambi. Această măsură a provocat

[30] Charles Pomaret, *op. cit.,* p. 12.

[31] Cf. M. Bruks, *Neft i vneşnaia politika,* Moskva, 1949, p. 106.

[32] Vezi Louis Le Page, *L'impérialisme du pétrole. Avec les trusts ou avec la France ?* Paris, Nouvelle Librairie Nationale, MCMXXI, p. 98-99.

[33] Cesare Alimenti, *op. cit.,* p. 158; cf. şi Jean Devaux-Charbonnel, *L'intervention des Etats dans la recherche et dans l'exploitation des gisements de pétrole,* Thèse pour le doctorat en droit, Université de Paris, Faculté de Droit, 1951, p. 140-146.

[34] Cf. Louis Fischer, *L'imperialisme du pétrole,* Paris, Les Éditions Rieder, MCMXXVIII, *passim.*

[35] Vezi M.P.R., nr. 3/1.II.1923, p. 159.

o violentă reacție din partea lui *Standard Oil Co.*, precum și intervenția directă a Departamentului de Stat. Statele Unite au insistat, ca de obicei, pentru aplicarea principiului „porților deschise" în regiunile petrolifere din Indiile Olandeze. Un timp, Olanda a rezistat și nu a dat satisfacție lui *Standard Oil Co.* până în 1924, când a oferit americanilor unele dintre concesiunile care aparținuseră până atunci lui *Royal Dutch-Shell*[36].

*Italia* s-a numărat și ea printre puterile lumii capitaliste care nu au promovat o politică petrolieră activă decât după 1918. Din punctul de vedere al aprovizionării, ea depindea atât – înainte de război cât și după – de trusturile *Standard Oil Co.* și *Royal Dutch-Shell.* La sfârșitul războiului, cabinetele din Roma au nădăjduit să obțină unele poziții în diverse țări în urma lichidării bunurilor ex-inamice. Speranțele au fost însă deșarte. În 1920, la San Remo, Marea Britanie și Franța au căzut la o înțelegere pentru exploatarea unor regiuni petrolifere de pe glob, fără a solicita participarea Italiei. Faptul a alarmat cercurile politice și economice italiene. Într-un *memorandum* comunicat la 20 august 1920 guvernului britanic, ambasada italiană la Londra și-a manifestat „surpriza" pentru cele întâmplate chiar „pe teritoriul Italiei"[37], iar ministrul de stat Luigi Luzzatti a dezvăluit pe un ton vehement, la 29 septembrie 1920, în „Corriere della Sera", pericolul „monopolului monstruos" franco-britanic în domeniul petrolului[38]. După instalarea fascismului la putere, Italia a urmat o politică petrolieră calificată drept „agresivă" în străinătate[39]. În 1922, ea nu a aderat la blocada anglo-franco-belgiană a petrolului sovietic, iar, în 1923, a încheiat un contract petrolier cu U.R.S.S. În 1926 s-a creat, cu sprijinul direct al guvernului mussolinian, *Azienda Generale Italiana di Petroli* (A.G.I.P.), care avea menirea să asigure Italiei zone petrolifere externe de exploatare, să se ocupe de transporturi, desfacere etc.[40]. În scurt timp, A.G.I.P. a reușit să cucerească poziții în România, Albania, iar în 1930 la Mossul[41].

După anul 1918, în condițiile în care combustibilul lichid preocupa într-un grad așa de înalt statele capitaliste, era natural ca petrolul să influențeze într-o măsură apreciabilă evoluția raporturilor internaționale. Există numeroase aprecieri, unele datorate chiar unor autori de prestigiu, potrivit cărora problemei țițeiului i-au fost consacrate ori a constituit cauza directă a eșecului multor conferințe internaționale postbelice – Paris, San Remo, Washington, Genova, Haga și Lausanne[42]. Așa după cum s-a subliniat, disputa între marile puteri

[36] G. Damougeot-Perron, *op. cit.*, p. 212-215.
[37] *Documents on British Foreign Policy, 1919-1939,* First Series, XIII, p. 342. Răspunsul, întocmit de Lordul Curzon la 17 septembrie 1920, nu a dat satisfacție Italiei *(ibidem,* p. 346-347).
[38] Cf. Dr. Paul Horia Suciu, *op. cit.*, p. 42.
[39] Cf. Cesare Alimenti, *op. cit.*, p. 186.
[40] *Ibidem,* p. 186-187.
[41] *Ibidem,* p. 187; Alexandru Topliceanu, *op. cit.*, p. 27.
[42] Vezi Jacques Chastenet, *Histoire de la III-e République,* V, Paris, Hachette, 1960,

capitaliste a cunoscut adesea momente de maximă încordare, încât nu numai o singură dată izbucnirea unui război din cauza petrolului între foştii aliaţi de la 1914-1918 părea iminentă. Amintim în acest sens opinia unui autor care semnala, la patru ani după încheierea păcii generale, că exista „pericolul unui conflict armat în lume" provocat exclusiv de dezbinările înregistrate în cursa pentru acapararea resurselor mondiale de ţiţei[43].

Regiunile de pe glob disputate de către marile puteri şi trusturi internaţionale se aflau în America Latină, Europa şi Asia de Sud-Est, Orientul Apropiat şi Mijlociu, adică pretutindeni unde se găseau zăcăminte de ţiţei ori unde existenţa lor era doar bănuită. După 1918, câteva au fost însă regiunile care au constituit obiectul celei mai îndârjite dispute între trusturile petroliere – Irak, Iran, Djambi şi Venezuela. În majoritatea cazurilor, trusturile au sfârşit prin a se înţelege între ele şi prin a încheia acorduri mai mult sau mai puţin durabile – cu precizarea riguroasă a procentelor ce reveneau părţilor – pentru exploatarea petrolului.

În 1924, *Standard Oil Co.* a fost acceptat să lucreze la *Djambi.* În *Venezuela,* care între 1924 şi 1928 a asaltat treptat şi sigur locul al doilea în producţia mondială de ţiţei, de asemenea s-a ajuns la o delimitare a intereselor britanice şi americane[44]. În *Iran, Anglo Persian Oil Co.* deţinea o importantă concesiune în sudul ţării. În 1920, trustul a obţinut alta în regiunile nordice[45], care a fost anulată de Parlament şi de guvernul de la Teheran în favoarea lui *Standard Oil Co.* Foarte curând a intervenit o „pace petrolieră" între cele două trusturi care şi-au împărţit frăţeşte (câte 50% fiecare) interesele în nordul ţării. Acordul acesta nu a fost recunoscut de Parlamentul iranian[46]. Ca urmare, în schimbul unui credit de 10 milioane dolari, guvernul din Teheran a acordat concesiunea perimetrelor petrolifere din nord unei societăţi americane independente – *Sinclair Co.* Perioada de după 1923 avea să fie marcată de o lungă şi dârză dispută între *Anglo Persian Oil Co. Ltd.* şi guvernul iranian[47].

În sfârşit, în *Irak* realizarea unui acord între trusturile şi companiile petroliere internaţionale a necesitat cele mai îndelungi eforturi. Până la primul război mondial, Irakul făcea parte integrantă din Imperiul Otoman. În virtutea acestui fapt, guvernul sultanului a putut concesiona, la 28 iunie 1914, exploatarea petrolului din vilaetele Bagdad şi Mossul societăţii *Turkish Petroleum Co.,*

---

p. 76: M. Plătăreanu, *Politica economică şi socială a României în trecut şi în cadrul legislaţiei actuale,* Bucureşti, 1936, p. 177; *Petrolul şi conferinţele internaţionale,* în „Viitorul" din 7.XI. 1922, p. 1.

[43] Cf. Albert Champdor, *op. cit.,* p. 19.

[44] Cesare Alimenti, *op. cit.,* p. 122-124.

[45] Zuhayr Mikdashi, *op. cit.,* p. 28.

[46] *Ibidem,* p. 29.

[47] Cesare Alimenti, *op. cit.,* p. 120-121.

constituită atunci prin participarea lui *Anglo Persian Oil Co. Ltd.* (50%), *Royal Dutch-Shell* (25%) şi *Deutsche Bank* (25%)[48]. Societatea nu şi-a putut începe lucrările din cauza războiului mondial izbucnit după câteva săptămâni. În vremea conflictului din 1914-1918, în regiunea vilaetelor concesionate a acţionat celebrul colonel britanic Lawrence. El i-a răsculat pe arabi contra turcilor şi a reuşit să menţină bogata zonă petroliferă în sfera influenţei britanice şi în afara celei a Reichului, aliatul Turciei. În acest fel, interesele lui *Deutsche Bank* la *Turkish Petroleum Co.* au fost practic anulate. În 1916 s-a semnat Convenţia Sykes-Picot pentru împărţirea între puterile Antantei a zonelor de influenţă în Orientul Apropiat şi stabilirea graniţelor ruseşti în Transcaucazia. Vilaetul Mossul, împreună cu Siria şi Cilicia au revenit Franţei, dar au rămas în continuare ocupate de trupele britanice. S-a stabilit că interesele britanice la *Turkish Petroleum Co.* aveau să fie recunoscute valabile de către Franţa, care – în acest fel – primea Mossulul dar fără petrol[49]. După înfrângerea Puterilor Centrale, Antanta a inaugurat sistemul mandatelor asupra teritoriilor dependente odinioară de Turcia. Marea Britanie a solicitat şi obţinut mandate asupra Palestinei şi Mesopotamiei. În decembrie 1918, premierul Lloyd George i-a cerut lui Clemenceau să renunţe la vilaetul Mossul pentru a fi inclus la Irak. Aflat în faţa alernativei să păstreze pentru Franţa Mossulul fără petrol ori să obţină o participare la petrol fără a poseda Mossulul, Clemenceau s-a oprit asupra ultimei soluţii[50]. În consecinţă, premierul francez a cedat Mossulul Marii Britanii şi a organizat imediat negocieri pentru realizarea unei cooperări franco-britanice în afacerile de petrol. Tratativele au fost purtate de Walter Long şi H. Bérenger în timpul Conferinţei păcii de la Paris din 1919, fără ştirea americanilor. În cele din urmă, la 6-8 aprilie 1919, s-a încheiat un acord secret franco-britanic care prevedea în linii generale: transferarea către Franţa a 20% din fostele interese ale lui *Deutsche Bank* la *Turkish Petroleum Co.* şi promisiunea de a i se mai acorda încă jumătate din procentul de 10% cuvenit guvernului irakian; cooperarea anglo-franceză (în proporţie absolut egală de câte 50%) în concesiunile care urmau a fi obţinute în România, Galiţia şi Rusia Sovietică; în fine, fiecare parte ceda celeilalte dreptul de a participa în proporţie de 34% la exploatarea zăcămintelor petrolifere din propriile colonii[51].

Acest acord nu a fost însă ratificat de cele două guverne în cursul anului 1919, ci de-abia, la 24 aprilie 1920, în timpul Conferinţei interaliate de la San Remo. Acordul de la San Remo a rămas un timp necunoscut, iar atunci când conţinutul lui a fost dezvăluit, de către „Le Temps", la 25 iulie 1920, Statele Unite şi Italia au protestat energic. În 1920, guvernul de la Washington

[48] Zuhayr Mikdashi, *op. cit.*, p. 66.
[49] Cf. Charles Pomaret, *op. cit.*, p. 120.
[50] *Ibidem*, p. 120-121; G. Damougeot-Perron, *op. cit.*, p. 190.
[51] *Ibidem;* Charles Pomaret, *op. cit.*, p. 122; Louis Le Page, *op. cit.*, p. 96.

a solicitat cu insistență prin trei note succesie (din 12 mai, 28 iulie și 20 noiembrie) adresate cabinetului britanic să se proclame politica „porților deschise" în exploatarea petrolului irakian[52].

Intervenția hotărâtă a S.U.A. i-a determinat pe britanici să se arate concesivi. Din inițiativa lui sir John Cadman, directorul general al trustului *Anglo Persian Oil Co.,* s-au desfășurat în anii 1921-1922 intense negocieri anglo-americane pentru împărțirea petrolului irakian[53]. Un acord definitiv între grupurile anglo-franco-americane s-a încheiat însă în iunie 1924, când s-a procedat la delimitarea precisă a intereselor la *Turkish Petroleum Co.* după cum urmează: câte 23,75 procente pentru *Anglo Persian Oil Co. Ltd., Royal Dutch-Shell, C.F.P.* și grupul american și 5 procente pentru S.C. Gulbenkian[54]. În anul următor, *Turkish Petroleum Co.* a obținut de la guvernul Irakului o concesiune petroliferă în Mossul pe baze identice ca cea acordată de guvernul otoman la 1914[55]. Societatea – transformată, în 1929, în *Iraq Petroleum Co. Ltd.* – a început lucrările de exploatare în 1927. La 31 iulie 1928 între cele patru grupuri ce alcătuiau *Turkish Petroleum Co.* a intervenit o nouă înțelegere. Respectând procentele din 1924, noul acord – un *Working Agreement* – prevedea abținerea fiecărei părți de la acțiuni „neloiale" împotriva celorlalte într-o vastă zonă bine determinată în jurul regiunii Mossul și delimitată prin faimoasa „linie roșie" *(Red-line)*[56].

Din cele prezentate, rezultă că, în general, prin 1924-1925, după dispute înverșunate care s-au prelungit timp de mai mulți ani, între trusturile petroliere internaționale s-a ajuns la înțelegeri caracterizate printr-o oarecare stabilitate în ce privește împărțirea izvoarelor de țiței din principalele regiuni cunoscute atunci pe glob. Acordurile încheiate au fost realizate cu prețul unor concesii reciproce a tuturor părților angajate în lupta mondială pentru stăpânirea „aurului negru". Pentru a se ajunge la acest rezultat, marile trusturi și companii internaționale au beneficiat de asistența guvernelor marilor puteri, care erau angajate ele însele în lupta mondială pentru acapararea petrolului. Acordurile parafate între trusturile și companiile de petrol au fost extrem de avantajoase și profitabile pentru semnatarii lor. Cât despre țările care au constituit terenul de luptă între trusturile petroliere, ele nu au avut decât de suferit pagube considerabile, atât de ordin material cât și neplăceri legate de încălcarea integrității și suveranității lor naționale. Nu este,

---

[52] Vezi, pe larg, în G. Damougeot-Perron, *op. cit.,* p. 195-196.

[53] Cf. *Mejdunarodnîi kartel neft,* Moskva, 1954, p. 71-72.

[54] G. Damougeot-Perron, *op. cit.,* p. 204-205.

[55] Zuhayr Mikdashi, *op. cit.,* p. 68-69, 303-305.

[56] *Ibidem,* p. 71; cf. și Etienne Dalemont, *Le pétrole,* Paris, P.U.F., 1950, p. 99; Anthony Sampson, *The Seven Sisters. The Great Oil Companies and the World They Shaped,* New York, 1980, p. 80-82. Zona delimitată de „linia roșie" includea: Turcia, Siria, Iordania, Irakul și Arabia Saudită (*ibidem,* p. 81).

de aceea, întâmplător că țările respective nu au recunoscut nicicând valabilitatea acordurilor încheiate atunci și, începând chiar din cursul deceniului al treilea, au tins (Persia, Irakul, Mexicul, Venezuela ș.a.) în permanență la modificarea lor, cu scopul de a obține cât mai multe foloase din exploatarea propriilor bogății naturale[57]. Această acțiune a țărilor posesoare de zăcăminte petrolifere a constituit – prin pericolul ce-l prezenta pentru pozițiile deținute de organizațiile interesate – unul dintre motivele care a asigurat o oarecare logevitate acordurilor încheiate în primul deceniu postbelic între trusturile internaționale de petrol.

În primul deceniu postbelic s-a desfășurat o puternică luptă între trusturile internaționale și pentru cucerirea sau menținerea pieților de desfacere a țițeiului. Pe acest tărâm, ani de-a rândul după primul război mondial s-au acumulat ascuțite și inextricabile contradicții, care aveau să răbufnească cu putere tocmai după ce marile trusturi ajunseseră – pe la 1924-1925 – la acordurile cunoscute privind delimitarea intereselor lor în regiunile petrolifere de pe glob. Conflictul a izbucnit în anul 1926, sub forma unui necruțător „război al prețurilor", imediat după ce au apărut cele dintâi semne ale unei superproducții mondiale de țiței[58], atingând maximum de acuitate și o „amploare mondială" în anii 1927-1928[59]. „Războiul prețurilor" s-a soldat cu pagube importante pentru ambele grupuri participante – *Standard Oil Co.* și *Royal Dutch-Shell.* După unele date, pierderile anuale ale grupului *Royal Dutch-Shell* s-au cifrat la 13 milioane dolari, iar cele ale grupului nord-american la 4 milioane dolari[60]. Deficitele înregistrate au silit cele două trusturi să ajungă la o înțelegere.

Prilejul pentru realizarea unui acord între companiile concurente pe piața mondială l-a constituit o „partidă de vânătoare" organizată de Deterding la castelul său din Scoția (Achnacarry) în septembrie 1928[61]. Directorul general al lui *Royal Dutch-Shell* a avut atunci ca invitați, doi oaspeți de vază – Sir John Cadman și W. Teagle, respectiv, directorii lui *Anglo Persian Oil Co. Ltd.* și *Standard Oil Co.* Despre această reuniune, Teagle a declarat ulterior că „dacă vânătoarea a reprezentat obiectul esențial al acestei vizite, problemele industriei petroliere au făcut natural obiectul a numeroase discuțiuni"[62]. Respingând „concurența nelimitată", care cuprinsese piața mondială a țițeiului în 1927-1928, și pentru a preîntâmpina evoluția faptelor într-un sens nedorit, conducătorii celor trei trusturi au adoptat – înainte de a se despărți – un document, datat 17 septembrie 1928, cunoscut sub numele de *Acordul de la Achnacarry,*

[57] Vezi Zuhayr Mikdashi, *op. cit., passim;* B. Shwadran, *The Middle East, Oil and the Great Powers,* New York, *1913, passim.*

[58] Cf. „Viitorul" din 13.1.1927, p. 1.

[59] Vezi Harvey O'Connor, *L'empire du pétrole,* Paris, Éditions du Seuil, 1958, p. 184.

[60] Vezi M.P.R., nr. 3/1.11.1928, p. 254; Louis Fischer, *op. cit.,* p. 148.

[61] *Mejdunarodnîi kartel neft,* p. 242; Harvey O'Connor, *op. cit.,* p. 185-186; Daniel Durand, *op. cit.,* p. 10-12.

[62] *Ibidem,* p. 10.

cuprinzând trei părți: I) declarația preliminară; II) expunerea de principii și III) dispozițiile de aplicare[63].

Acordul a stabilit controlul trusturilor asupra pieței mondiale a „aurului negru"[64]. Prevederile cele mai însemnate au fost inserate în partea a II-a, care în cele 7 puncte ale sale expunea „principiile" după care urmau să se conducă cele trei trusturi internaționale în afacerile de petrol. Punctul 1, cel mai important al acordului, consacra *statu-quo-ul* pe piețele de desfacere între grupurile semnatare. În rest se mai prevedea: renunțarea la crearea unor instalații complimentare de rafinaj (3); satisfacerea consumului unei zone geografice cu produse provenind din zona respectivă (4); reducerea producției în zonele unde ea s-ar fi dovedit excedentară (6); condamnarea acțiunilor de sporire superficială a prețurilor (7)[65].

În anii marii crize economice din 1929-1933, Acordul de la Achnacarry a fost completat cu încă trei convenții (ianuarie 1930, decembrie 1932 și iunie 1934), la care au aderat și alte organizații petroliere internaționale[66]. Convențiile și acordurile realizate au alcătuit în fapt un tot unitar, inaugurând o perioadă de incontestabilă dominație a unui *cartel internațional* al trusturilor pe piața mondială a țițeiului. Acest cartel, la care au aderat în total 7 trusturi *(Standard Oil of New Jersey, Gulf Oil, Texaco, Standard Oil of California, Socony Mobil Oil, Royal Dutch-Shell* și *Anglo Persian Oil Co. Ltd.),* adevărați „mastodonți" ai industriei petroliere[67], s-a menținut mult timp, având și astăzi un rol important pe piața mondială capitalistă a „aurului negru". Astfel, este de ajuns să amintim că, în 1960, cele 7 grupuri controlau 50,9% din producția lumii capitaliste și aveau un capital de 24,7 miliarde dolari. Beneficiile lor anuale s-au cifrat, tot atunci, la impresionanta sumă de 2,5 miliarde dolari[68]. Această cifră, extrem de semnificativă prin ea însăși, indică pe adevărații beneficiari ai exploatării capitaliste a petrolului din ultimul veac.

*

În istoria mondială a petrolului perioada cuprinsă în intervalul de la sfârșitul secolului al XIX-lea și primele trei decenii ale secolului al XX-lea a rămas ca una din cele mai importante și mai zbuciumate. Însemnătatea acestei perioade este legată de rolul nou, deosebit pe care l-a căpătat „aurul negru" în viața economică modernă a statelor, întâi ca sursă de energie și apoi ca materie primă. Multiplele și eficientele sale aplicabilități au făcut din petrol

[63] Vezi *Mejdunarodnîi kartel neft,* p. 244-256.
[64] *Ibidem,* p. 244.
[65] *Ibidem,* p. 244-245.
[66] Daniel Durand, *op. cit.,* p. 15. Vezi alte detalii în cap. IX.
[67] Harvey O'Connor, *op. cit.,* p. 11-12.
[68] Cf. Daniel Durand, *op. cit.,* p. 20.

unul dintre produsele naturale cele mai căutate şi mai disputate între organizaţiile economice internaţionale, între puterile capitaliste. Cursa pentru acapararea rezervelor mondiale de ţiţei a fost cu atât mai aprigă cu cât repartiţia lor pe glob a fost şi este încă extrem de inegală[69]. Aceste specificităţi au imprimat perioadei amintite din istoria petrolului un caracter extrem de alert, determinat esenţialmente de lupta îndârjită purtată între trusturile internaţionale pentru stăpânirea unor rezerve cât mai considerabile de combustibil lichid.

Într-o perioadă istorică strict delimitată (sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea) posesiunea izvoarelor de petrol de pe glob a constituit un obiectiv de prim ordin al principalelor puteri. Tendinţa era naturală din moment ce se dovedise în mod cert că petrolul constituia o mare sursă de bogăţie şi un instrument de dominaţie pentru posesorii lui. În aceste condiţii sunt lesne de înţeles motivele pentru care guvernele puterilor capitaliste au sfârşit prin a acorda un ajutor eficace trusturilor conaţionale în lupta lor pentru acapararea ţiţeiului. Susţinerea trusturilor a reprezentat unul dintre comandamentele majore ale politicii petroliere promovată de puterile capitaliste, înainte sau după primul război mondial. Ca urmare, politica petrolieră a acestor state, dintre care numai S.U.A. posedau suficiente rezerve de ţiţei pe teritoriul lor, nu putea decât să fie şi a fost – pe plan extern – *expansionistă* şi *agresivă,* în dauna intereselor statelor mici, producătoare.

În ceea ce le priveşte pe aceste din urmă state, dintre care cele mai multe erau slab dezvoltate din punct de vedere economic, lipsite de mijloace financiare puternice, ele nu au putut juca un *rol activ* în politica mondială a petrolului, cel puţin până la izbucnirea primului război mondial. În majoritatea cazurilor, aceste ţări au fost atrase în politica mondială a petrolului în virtutea faptului că subsolul lor ascundea preţiosul combustibil lichid. În atare condiţii, acestor state li s-a rezervat un *rol pasiv,* fiind obiectul disputelor dintre marile trusturi. De altfel, până la 1914, statele respective, cu foarte puţine excepţii (aici intră şi România), nu s-au arătat preocupate de soarta propriilor lor bogăţii petrolifere, lipsindu-le o adevărată politică a combustibilului lichid. De acest lucru au putut profita trusturile internaţionale care au reuşit să acapareze relativ uşor importante terenuri bogate în ţiţei şi la preţuri insignifiante. După primul război mondial situaţia a suferit – treptat – considerabile modificări. Războiul mondial evidenţiase pregnant importanţa deţinerii petrolului de către orice stat. Petrolul era indispensabil desfăşurării activităţii economice şi a devenit, datorită condiţiilor noi în care se poartă războaiele, un factor de prim ordin al apărării naţionale, în consecinţă, pentru fiecare stat, dezinteresul faţă de soarta zăcămintelor petrolifere echivala cu o condamnabilă lipsă de prevedere care nu putea sfârşi decât prin a afecta

[69] Cf. Fernand Maurette, *Le problème de la répartition internationale des matières premières, vu par un géographe,* în „L'Année Politique Française et Étrangere", 3/1926-1927, p. 248-249.

în modul cel mai serios însăşi independenţa economică şi politică a unei naţiuni. De aceea, nu este întâmplător că, după anul 1918, toate statele au urmat o politică a combustibilului lichid, mai mult sau mai puţin distinctă[70]. În această privinţă s-au deosebit:

a) statele care dispuneau de petrol şi care au căutat să-l apere de pericolul acaparării străine, valorificându-l conform intereselor naţionale;

b) statele cărora le lipsea combustibilul lichid şi s-au străduit ca urmare, să-şi asigure aprovizionarea fie acaparând terenuri petrolifere străine, fie prin schimburile comerciale.

Preocuparea, pe plan general după primul conflict mondial, faţă de zăcămintele de ţiţei s-a concretizat, în cele mai multe ţări, în elaborarea unei legislaţii petroliere distincte de cea minieră. S-a remarcat că, în genere, două au fost principiile care au stat la baza legislaţiei petroliere din diversele state în epoca postbelică[71]:

1. încurajarea cercetărilor şi a exploatărilor zăcămintelor de ţiţei;
2. protejarea resurselor naţionale faţă de acapararea străinilor.

Principiile enumerate atestă tendinţa vădită a statelor mici, producătoare de ţiţei, de a-şi valorifica zăcămintele naţionale în conformitate cu propriile lor interese. Politica petrolieră inaugurată după 1918 de statele respective cuprindea multe laturi specifice, dar şi unele trăsături generale, precum: raţionalizarea exploatării câmpurilor petrolifere, dorinţa de emancipare de sub dominaţia trusturilor, realizarea unor venituri fiscale sporite etc.[72]. Astfel, multe ţări (îndeosebi cele din Orientul Apropiat şi Mijlociu) s-au străduit să obţină cote mereu superioare din câştigurile realizate de marile companii prin extragerea petrolului. Pe acest teren, trusturile internaţionale au fost silite să consimtă progresiv la însemnate concesii faţă de ţările producătoare. Aşa, de pildă, dacă în anul 1901 d'Arcy a promis guvernului şahului persan 16% din beneficiile integrale pe care urma să le realizeze din exploatarea câmpurilor petrolifere primite în concesiune, după cel de-al doilea război mondial se aplică, în cele mai multe cazuri, principiul *fifty-fifty* – câte 50% pentru concedent şi exploatator[73]. Alte ţări producătoare (Mexic, România, Columbia) s-au orientat mai cu seamă în direcţia obţinerii unei emancipări faţă de dominaţia trusturilor. Această cale, inaugurată de Mexic în anul 1917, a fost şi cea mai grea. Ea a necesitat mari eforturi din partea ţărilor producătoare şi a condus la puternice conflicte cu trusturile internaţionale de petrol, în spatele cărora s-au aflat permanent guvernele principalelor puteri capitaliste.

---

[70] Cf. V. Viespescu, *Consideraţiuni economice asupra petrolului,* în Emil Severin, *Petrolul. Studiu fizic, chimic, geologic, tehnologic şi economic,* Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1931, p. 627; Cesare Alimenti, *op. cit.,* p. 134.

[71] Cf. Louis Pineau, *Preface,* în J. Filhol, *op. cit.,* p. V.

[72] Cesare Alimenti, *op. cit.,* p. 134.

[73] Cf. Zuhayr Mikdashi, *op. cit.,* p. 139-141.

Pretutindeni unde au întâlnit tendința de limitare a pozițiilor lor, trusturile petroliere internaționale au reacționat violent. Mijloacele folosite împotriva unor țări independente, pentru a le aduce la „ascultare", au fost cele clasice – constrângeri economice și intimidări, provocarea și întreținerea unor lupte civile intestine, campanii ostile în presă etc. Folosind astfel de procedee, trusturile petroliere au reușit să-și mențină în multe țări dominația lor înrobitoare ale cărei consecințe pot fi urmărite și astăzi în diverse regiuni din America Latină sau din Orientul arab. Pentru multe state situate în aceste regiuni, petrolul a fost departe de a fi asigurat bunăstarea și prosperitatea lor, ci dimpotrivă. Nu puține au fost cazurile când soarta unora dintre aceste state a ajuns să fie deplânsă tocmai pentru faptul că subsolul lor ascundea mult râvnitul combustibil lichid. Este extrem de semnificativă, în această privință, aprecierea unui francez, bun cunoscător al istoriei moderne mexicane, Deutsch de la Meurthe, care s-a arătat extrem de îngrijorat de faptul că, într-o zi, și țara sa ar putea deveni producătoare de țiței: „...A găsi petrol pe teritoriul Franței ar fi cea mai mare nenorocire pentru ea"[74].

Și în istoria mondială a petrolului se cunosc puține cazuri care să fi infirmat opinia autorului francez. Exemplul României pare a nu fi constituit nici el o excepție, până în urmă cu câteva decenii.

[74] Cf. Pierre Fontaine, *op. cit.*, p. 215.



BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

# CAPITOLUL VI

## EVOLUȚIA INDUSTRIEI ROMÂNEȘTI DE PETROL DUPĂ 1918

Realizările României pe tărâmul politicii combustibilului lichid până la 1918 au fost puțin însemnate. Pe plan teoretic au fost avansate multe propuneri interesante, care aveau să fie relansate după terminarea războiului mondial din 1914-1918. În practică însă nu s-a înfăptuit decât un singur punct important al politicii naționale petroliere – preîntâmpinarea, după anul 1905, a monopolizării terenurilor petrolifere ale statului de către marile companii internaționale. Acest aspect al politicii petroliere antebelice a avut un revers mai puțin fericit, și anume: statul român, urmărind „conservarea" și „apărarea" cu orice preț a propriilor zăcăminte de țiței, a ignorat – după însăși opinia lui Vintilă Brătianu – punerea în valoare sau îndrumarea industriei respective „în cadrul marilor interese naționale puse în joc de petrol"[1].

După terminarea primului război mondial, pentru cercurile conducătoare de la București a devenit cât se poate de clar faptul că România nu se mai putea dispensa pe viitor de abordarea unui program adecvat în materie de politică petrolieră. Imperativelor care au condus la această concluzie, li s-a adăugat convingerea că o politică prevăzătoare, corespunzătoare marilor interese naționale putea fi încununată de izbândă, în ciuda opoziției trusturilor internaționale ce era ușor de întrevăzut. Aceasta deoarece, spre deosebire de situația antebelică, România întregită după 1918 și înseși pozițiile consolidate ale burgheziei autohtone ofereau speranța, dacă nu certitudinea, a îndeplinirii cu succes a unui program pozitiv în materie de combustibil lichid. Abordarea programului de politică petrolieră a rezultat din interacțiunea unor factori multipli, care au avut un rol mai mult sau mai puțin important.

### A. Industria de petrol din România în perioada refacerii postbelice (1918-1924). Interesele capitalurilor românești și străine în industria de țiței după primul război mondial

În ultimul deceniu care precedase izbucnirea războiului mondial din 1914-1918 dezvoltarea industriei de țiței în România se desfășurase, potrivit unor păreri unanim exprimate, într-un ritm „extraordinar". România ajunsese

[1] Vezi memoriul citat: *Petrolul. Politica de stat în legătură cu noua Constituțiune și punerea în valoare a bogățiilor naționale,* f. 3.

să se bucure de reputația unei importante producătoare și exportatoare de derivate petroliere. Capitalurile investite în afacerile de petrol s-au apropiat, în ajunul izbucnirii războiului în 1914, de cifra de 500 milioane lei aur, aducând în medie un beneficiu brut de 27% și net de 13%. Primul conflict mondial din 1914-1918 a ridicat o „barieră fatală" în calea dezvoltării industriei de țiței din România[2]. Producția și exportul de produse petroliere au scăzut considerabil. La sfârșitul anului 1916, în fața înaintării trupelor Puterilor Centrale, autoritățile românești au dispus distrugerea zonei petrolifere din Muntenia. Pentru a lipsi Puterile Centrale de combustibilul lichid românesc ce le era necesar continuării războiului, distrugerea ordonată s-a urmărit a fi „totală" și ea s-a produs, în adevăr, conștiincios și cu minuțiozitate. Ca urmare, Germania și aliații ei nu au putut beneficia pe deplin de foloasele posesiunii regiunii petrolifere din Muntenia timp de aproape 12 luni, în ciuda marilor eforturi depuse pentru refacerea cât mai grabnică a distrugerilor. De-abia în anul 1918 sporul producției de țiței în Muntenia a fost considerabil (circa 60-70% din cuantumul unui an antebelic), dar foloasele pe care le puteau obține Puterile Centrale erau atunci tardive. Antanta a dezlănțuit ofensiva care avea să-i asigure victoria din noiembrie 1918. A urmat retragerea trupelor de ocupație din Muntenia, la sfârșitul anului 1918. Industria de țiței a fost abandonată fără a mai suferi, la ordinele exprese ale lui Mackensen, grave distrugeri[3].

După terminarea războiului mondial, industria de țiței din România a intrat în perioada refacerii. A fost o perioadă de înlăturare în primul rând a distrugerilor provocate în 1916 și care numai în parte fuseseră reparate de germani. După aceea s-a urmărit vindecarea rănilor provocate acestei industrii de către autoritățile de ocupație între 1916 și 1918, care au urmărit exploatarea rezervelor de țiței până la completa lor secătuire. În sfârșit, era nevoie de restabilirea industriei petroliere pe alte baze, prin dotarea ei cu mijloace noi de exploatare și prelucrare, pentru ca să poată face față cu succes cererilor crescânde de combustibil lichid de după război ca și concurenței produselor străine.

În România, perioada refacerii industriei petroliere s-a prelungit – ca și în restul ramurilor economiei naționale[4] – destul de mult: 1918-1924. Cauzele s-au datorat situației generale a țării după război, precum și numeroaselor dificultăți proprii industriei de țiței în perioada respectivă. În general, se consideră că indicele semnalizator al terminării refacerii

[2] Vezi D. B. Margulies, *Refacerea industriei de petrol a României,* în M.P.R., nr. 5/ 1.III.1921, p. 202.

[3] Vezi Gr. Antipa, *L'Occupation ennemie de la Roumanie et ses conséquences économiques et sociales,* p. 159.

[4] Cf. V. Axenciuc, *Situația economică-socială a României în perioada 1919-1924,* în „Analele Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R.", nr. 4/1966, *passim.*

industriei petroliere 1-a constituit atingerea nivelului antebelic al producției. Iată cum a evoluat după anul 1918 producția de petrol brut a României[5]:

| | | |
|---|---|---|
| 1919 | 920 488 | tone |
| 1920 | 1 034 138 | „ |
| 1921 | 1 163 315 | „ |
| 1922 | 1 365 830 | „ |
| 1923 | 1 515 658 | „ |
| 1924 | 1 851 303 | „ |

Între 1918 şi 1924, industria de țiței din România s-a aflat în fața a numeroase şi dificile probleme, care luate în ansamblu explică întârzierea refacerii. Îndeosebi în primii doi ani postbelici restabilirea industriei s-a făcut într-un ritm foarte lent[6]. La începutul anului 1921, „Moniteur du Petrole Roumain", de exemplu, considera că ceea ce se făcuse până atunci în domeniul reconstrucției petroliere era „atât de puțin că nici nu contează"[7]. După alte informații, situația industriei de țiței în anul 1919 a fost mai grea decât la sfârşitul ocupației germane – scăderea producției, forajul aproape inexistent etc.[8]

După primul război mondial toate sectoarele industriei de petrol din România au fost confruntate cu mari probleme.

În domeniul *producției,* întreprinderile petroliere şi-au continuat ori reluat lucrul după retragerea trupelor inamice. Tendința urmărită de extragere a unor cantități de țiței cât mai însemnate, capabile să acopere cererile crescânde de combustibil lichid, a întâmpinat mari piedici, din cauza: lucrărilor de explorare inexistente, a forajului slab, a lipsei materialelor şi uneltelor de lucru, a curentului electric etc. În primul an postbelic producția a fost chiar inferioară celei din 1918[9]. Către sfârşitul lui 1919, din cauza situației generale dificile (lipsa mijloacelor de transport, restrângerea desfacerii interne şi externe, supraaglomerarea depozitelor) societățile au fost nevoite să-şi reducă producția[10]. Scăderea producției s-a repercutat în primul rând asupra întreprinderilor, ele întâmpinând greutăți în procurarea mijloacelor necesare achiziționării unui nou utilaj de lucru prin vânzarea derivatelor obținute. De asemenea, au avut de suferit toate industriile din țară care utilizau produse petroliere. Lipsurile au fost cu atât mai mari cu cât după 1918 industria petrolieră trebuia să satisfacă necesitățile, sporite, ale României Mari. Industria de țiței a înregistrat pierderi

[5] Vezi M.P.R., nr. 8/15.IV.1931 (Supliment).
[6] Ing. Em. Ioaniţiu, *Situaţiunea industriei de petrol în România,* în „Buletinul Institutului Economic Românesc", nr. 11/1922, p. 849.
[7] *Industria română de petrol în 1920,* IV, în M.P.R., nr. 4/15.II.1921, p. 144.
[8] *Industria română de petrol în 1916-1919,* 1, în M.P.R., nr. 2/15.II.1920, p. 34.
[9] *Un moment hotărâtor,* în M.P.R., nr. 16/15.VIII.1920, p. 520.
[10] Cf. M.P.R., nr. 1/1.I.1920, p. 25.

importante şi din cauza lipsei cantităților necesare pentru acoperirea cererilor pieței externe care au fost în permanentă creştere după război"[11]. Faptul acesta a provocat o sporire generală şi rapidă a prețurilor diferitelor categorii de combustibili (solizi, lichizi, gazoşi), de pe urma cărora nu au putut profita întreprinderile petroliere din România.

După 1918, *prelucrarea țițeiului* nu s-a aflat într-o situație mai bună față de extracție. Rafinăriile s-au resimțit de pe urma lipsei instalațiilor moderne, a curentului electric ori a insuficienței producției. În asemenea condiții, se înțelege că rezultatele obținute în privința prelucrării superioare a produsului brut au fost puțin notabile.

*Transporturile de țiței* au suferit mult de pe urma războiului mondial. După plecarea trupelor lui Mackensen, transportul pe C.F.R. era aproape paralizat pe cuprinsul întregii țări. Funcționa o singură conductă petrolieră (cu două linii) spre Dunăre. Cu mari sacrificii a fost dată în folosință, în a doua jumătate a anului 1919, prima conductă petrolieră spre Constanța. Refacerea integrală a conductelor care legau şantierele în producție de instalațiile de prelucrare a necesitat un timp îndelungat.

În condițiile semnalate, *desfacerea internă* şi *exportul* s-au făcut cu mari greutăți. Starea transporturilor pe căile ferate, lipsa de navlu, a unor organizații de vânzare peste hotare sau pe întreg teritoriul țării, au constituit un timp piedici insurmontabile în calea unei bune organizări a desfacerii interne şi externe a derivatelor de țiței.

În domeniul consumului intern se constată, după 1918, un spor considerabil față de nivelul antebelic. Astfel, în 1920 consumul intern a fost de 553 407 tone, iar în 1921 de 654 290 tone[12]. Sporul înregistrat în raport cu epoca antebelică s-a datorat în primul rând creşterii puterii de absorbție a pieții interne după făurirea României Mari.

În perioada 1918-1924 exportul de produse petroliere nu a înregistrat, din pricina cauzelor menționate, salturi importante[13]:

| | | |
|---|---|---|
| 1919 | 44 014 | tone |
| 1920 | 249 097 | „ |
| 1921 | 377 328 | „ |
| 1922 | 435 526 | „ |
| 1923 | 416 025 | „ |
| 1924 | 437 915 | „ |

[11] Cf. ing. M. Vasiliu, *Quelques aspects du problème des combustibles,* în „Miniera", nr. 9-10/1928, p. 915.

[12] Cf. M.P.R., nr. 6/15.III.1922, p. 298.

[13] Vezi Şerban Gheorghiu, *L'exportation des produits pétrolifères roumains,* în M.P.R. (număr special, 1937), p. 144.



BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Printre țările importatoare de produse românești un loc de frunte au continuat să-l dețină, ca și înainte de război, Italia, Marea Britanie, Franța, Turcia, Germania, Bulgaria ș.a.[14] Între derivatele petroliere exportate primul loc a revenit petrolului rafinat și distilat. După 1921 un spor apreciabil a înregistrat exportul de benzină (circa 25% din total)[15].

În ciuda vicisitudinilor pe care le-a traversat industria de țiței din România între 1918 și 1924, ea a continuat să constituie un punct important de atracție pentru capitalurile străine sau autohtone. În perioada postbelică, profund dominată de o adevărată „febră mondială a petrolului", era firesc ca rezervele românești de „aur negru" să atragă în mod deosebit atenția companiilor internaționale, mai ales că până prin anii 1924-1925 nicăieri în lume nu se descoperiseră noi zăcăminte importante[16]. Capitalurile străine dețineau în România încă dinainte de primul război mondial poziții solide, iar după 1918 au urmărit să și le consolideze și dezvolte. O mai mare atenție a acordat, după război, capitalul autohton intensificării activității sale în domeniul industriei petroliere. Înflorirea afacerilor petroliere din țară constituie o dovadă netăgăduită a sporirii interesului față de „aurul negru" ascuns în subsolul României, între anii 1918 și 1924 s-au creat nu mai puțin de 101 noi întreprinderi pentru extragerea, prelucrarea sau desfacerea țițeiului. Cel mai mare spor (33 de întreprinderi) a fost înregistrat în anul 1922[17]. Numărul societăților petroliere a urcat încontinuu – de la 111 în 1920, la 160 în 1922 și 184 în 1924. Concomitent a sporit capitalul nominal al întreprinderilor petroliere, după cum urmează: 1,9 miliarde lei hârtie la 31 decembrie 1920[18], 4,2 miliarde lei hârtie la 31 decembrie 1922[19] și 8,7 miliarde lei hârtie la 31 decembrie 1924[20]. Aceste sporuri de capital s-au făcut atât prin crearea de noi societăți, cât și prin mărirea capitalurilor societăților existente. Ultima cale a fost preferată îndeosebi de către întreprinderile străine, iar cea dintâi de către capitalul autohton care a pus după 1918 bazele a numeroase societăți petroliere mai puternice sau mai slabe: *Creditul Minier, Industria Română de Petrol (I.R.D.P.), Păcura Românească, Petrolul Românesc, Industria Petrolului Românesc, Pallas, Uniunea Petroliferă, Nafta Română, România Petroliferă, întreprinderile Petrolifere Ioan Grigorescu* ș.a. Investițiile autohtone, încurajate și de stat după război, au condus la modificarea ponderii capitalului național în ansamblul industriei de țiței

[14] M.P.R., nr. 5/1.III.1922, p. 240.
[15] *Ibidem*, p. 241.
[16] Cf. Octav Constantinescu, *Contribuția capitalului străin în industria petroliferă românească*, p. 126.
[17] Vezi M.P.R., nr. 2/15.I.1925, p. 104-106.
[18] Idem, nr. 2/15.I.1921, p. 56-57.
[19] Idem, nr. 2/15.I.1923, p. 91.
[20] Idem, nr. 2/15.I.1925, p. 104-106.

din România. Astfel, după unele surse ponderea capitalului național investit în petrol ar fi crescut de la 8,10% în 1914 la circa 20% în 1921[21]. În același timp, societăților cu capital național le-a revenit un rol mai însemnat în extragerea țițeiului. Dacă în anul 1914 ele produceau doar 2%, în 1924 au ajuns să furnizeze 28% din producția totală de țiței brut a României[22].

Întărirea pozițiilor capitalului național în industria de țiței nu s-a făcut în detrimentul celor deținute de către capitaliștii străini. E adevărat că statisticile postbelice consemnează o scădere ușoară a ponderii capitalurilor străine investite în petrol în favoarea capitalului autohton, dar acest fapt nu indică în mod obligatoriu și o slăbire a situației lor în industria de țiței din România. Între 1918 și 1924 capitaliștii străini au procedat la însemnate sporuri de capitaluri ale întreprinderilor lor din țară, astfel că ponderea investițiilor străine în petrol – semnalată de statistici – nu a scăzut decât relativ; ea a crescut însă considerabil. O succintă analiză a pozițiilor și rolului diverselor capitaluri – străine și autohtone – în afacerile de petrol din România întărește concluzia că cele dintâi continuau și după război să controleze în mare măsură destinul industriei de țiței din țară.

După primul război mondial capitalurile germane și austro-ungare și-au pierdut pozițiile, deținute anterior în industria de țiței a României în folosul capitalurilor așa-zise „antantiste" ori al celui național. În perioada dată, *capitalul anglo-olandez* deținea primul loc în privința investițiilor în industria petrolieră din țară. Principalul punct de sprijin al intereselor anglo-olandeze în România a continuat să-l reprezinte societatea *Astra Română,* filiala puternicului trust *Royal Dutch-Shell.* La fel ca și înainte de război, după 1918 întreprinderea se număra printre cele mai puternice din țară. În 1922, ea a extras 330 000 tone țiței brut, adică 10,1% din producția globală a țării[23]. Societatea poseda rafinării proprii și avea instalate sonde în unele din cele mai bogate regiuni petrolifere – Băicoi, Poiana, Câmpina, Moreni, Ochiuri și Ceptura[24], *Astra Română* și-a sporit considerabil capitalul prin mai multe emisiuni succesive. Astfel, în 1920, la prima emisiune postbelică, societatea și-a ridicat capitalul de la 67,5 milioane lei hârtie la 135 milioane lei hârtie, în 1921 la 225 milioane lei hârtie, în 1923 la 450 milioane lei hârtie, iar în 1924 la 675 milioane lei hârtie[25]. Afacerile întreprinderii au fost foarte rentabile, lucru dovedit de beneficiile mari revenite acționarilor ei.

[21] Cf. Octav Constantinescu, *op. cit.,* p. 129. M. Pizanty indică pentru capitalul național în 1921 o pondere evident exagerată – 35,75% (Mihail Pizanty, *Le pétrole en Roumanie,* Bucarest, 1933, p. 314).

[22] Dr. Ștefan Chicoș, *Les richesses minières de la Roumanie,* în „La Roumanie Économique", nr. 3-4/1926, p. 63.

[23] Cf. „Analele Minelor din România", nr. 10/1923, p. 759.

[24] Vezi S. D. Gartenberg, *Monografia societăților cotate la bursă,* București, 1929, p. 90.

[25] *Ibidem.*

În anul 1921, de pildă, societatea a obținut la un capital de 225 milioane lei hârtie un beneficiu net în valoare de 237,5 milioane lei hârtie, ceea ce înseamnă că beneficiul a depăşit cuantumul capitalului investit[26].

În 1920, capitalul englez a reuşit ca, prin intermediul lui *Anglo Persian Oil Co. Ltd.,* să intre în posesiunea unei părți însemnate din acțiunile celei mai mari societăți foste germane din țară – *Steaua Română.* O parte egală a revenit capitaliştilor francezi, iar majoritatea unui grup românesc.

O altă societate petrolieră din România în care englezii deținеau interese speciale era *Sospiro.* Creată în anul 1920 de către *Sospiro Oilfields* din Londra, această întreprindere a ajuns să se numere curând printre cele mai mari din țară în privința capitalului investit. Astfel, la 31 decembrie 1922 ea poseda un capital în valoare de 350 milioane lei hârtie[27]. În această societate era cointeresată şi familia Cantacuzino. M. G. Cantacuzino a fost primul preşedinte al consiliului de administrație[28].

În perioada postbelică deosebit de activ s-a dovedit a fi în România un alt grup petrolier britanic – *Phoenix Oil and Transport Co. Ltd.* Constituit, la Londra, în 1920, acest grup a ajuns în doi ani la un capital de 2 milioane lire sterline. El deținea controlul unor firme din Marea Britanie *(Anglo Continental Oil Co.* şi *Masterson Oil Syndicate, Anglo-Roumanian Petroleum Co. Ltd., Trajan Roumanian Oil Co. Ltd., The Beciu (Roumania) Oilfields Ltd,* ş.a.) care activau în industria petrolieră a României[29]. *Phoenix Oil and Transport Co.* a intrat, de asemenea, în posesia unui pachet important de acțiuni la societatea *Orion*[30]. El şi-a creat în țară întreprinderi proprii precum *Unirea*[31] sau *Uniunea Petroliferă Română*[32].

În afara societăților amintite mai sus, în România mai exista după război o serie întreagă de firme petroliere cu capitaluri engleze sau olandeze de mai mică însemnătate[33].

După terminarea primului război mondial o activitate intensă a desfăşurat *capitalul franco-belgian* în industria petrolului din România. Acum, el a trecut pe locul al doilea în privința cuantumului investițiilor în industria de țiței. Interesele franco-belgiene erau reprezentate, în primul rând, prin *Omnium International des Petroles* (Paris), care reunea interesele unor cunoscute firme apusene *(Banque de Paris et des Pays Bas, Banque Mirabaud et Co., Louis Hirsch et Co., Petroles des Roumanie* – Anvers

[26] Cf. M.P.R., nr. 1/1.I.1923, p. 15.
[27] Idem, nr. 3/l.II.1923, p. 157.
[28] Idem, nr. 2/15.I.1923, p. 110.
[29] Idem, nr. 3/l.II.1923, p. 160.
[30] Idem, nr. 1/1.I.1923, p. 17.
[31] Idem, nr. 3/1.II.1923, p. 159.
[32] Idem, nr. 1/1.I.1923, p. 10.
[33] Vezi Costin Murgescu şi colab., *Contribuții la istoria capitalului străin în România,* I, Bucureşti, Editura Academiei, 1960, p. 72-73 (Schema $C_1$).



B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

ş.a.)[34]. Această companie controla în România societatea *Colombia* şi o parte importantă a întreprinderii *Union*[35]. Societatea *Colombia,* principala creaţie a lui *Omnium* în România, a fost înfiinţată în anul 1920, cu un capital de 100 milioane lei hârtie. În anii următori, ea şi-a sporit capitalul la 138 milioane lei hârtie[36]. *Colombia* a devenit curând una dintre cele mai importante firme petroliere din ţară. În 1922, extrăgând 27 350 tone ţiţei, s-a situat pe locul al optulea între societăţile producătoare de combustibil lichid din România[37]. Întreprinderea număra printre membrii consiliului ei de administraţie, alături de străini, cunoscuţi politicieni români (Victor Antonescu, C. Argetoianu)[38]. În anul 1928, *Colombia* a fuzionat cu *Aquila Franco-Română,* producţia ei anuală de ţiţei atingând, atunci, 229 864 tone[39].

În privinţa *Aquilei Franco-Române,* trebuie remarcat că, imediat după război, situaţia ei era destul de bună. Creată în anul 1904 de un grup de rafinori francezi[40], societatea avea în 1922 un capital de 72 milioane lei hârtie[41]. Tot atunci, s-a situat pe locul al zecelea între societăţile producătoare de ţiţei din ţară.

Interese speciale în industria de ţiţei din România a deţinut, după război *Compagnie Financière Belge des Pétroles (Petrofina)* din Angers. În urma camuflării bunurilor inamice din România, acest grup a ajuns, împreună cu *Banca Marmorosch, Blank et Co.* din Bucureşti, în posesia majorităţii acţiunilor *Concordiei,* care înainte de război fusese controlată exclusiv de grupul german *Deutsche Erdol A.G. (D.E.A.)*[42]. După 1920, când a trecut sub controlul noului grup, întreprinderea şi-a sporit regulat capitalul până la 245 milioane lei hârtie în 1923[43]. În 1922, producţia societăţii a fost de 70 000 tone. Prin intermediul *Concordiei, Petrofina* a reuşit să-şi instaureze controlul asupra altor societăţi petroliere din România de mai mică importanţă – *Vega, Internaţionala, Creditul Petrolifer* ş.a.[44]

O altă societate puternică, dependentă de capitalul franco-belgian, era firma petrolieră *Petrol Block.* Înfiinţată la sfârşitul războiului prin fuziunea a şase societăţi mai mici, *Petrol Block,* la care erau reprezentate şi interese româneşti, a ajuns, în 1922, în posesia unui capital de 200 milioane lei

[34] M.P.R., nr. 3/1.II.1923, p. 159.
[35] Idem, nr. 4/15.II.1923, p. 241.
[36] S. D. Gartenberg, *op. cit.,* p. 94.
[37] Cf. „Analele Minelor din România", nr. 10/1923, p. 759.
[38] S. D. Gartenberg, *op. cit.,* p. 95.
[39] *Ibidem,* p. 94.
[40] M.P.R., nr. 3/1.II.1923, p. 160.
[41] *Ibidem.*
[42] *Ibidem,* p. 159.
[43] S. D. Gartenberg, *op. cit.,* p. 96.
[44] *Ibidem;* cf. şi M.P.R., nr. 4/15.II.1923, p. 241.

hârtie[45]. În acelaşi an, întreprinderea s-a aflat pe locul al 12-lea în rândul societăților producătoare de țiței din România. De asemenea, societatea a obținut participații la unele firme petroliere cu sediul în străinătate, precum *Société Industrielle des Pétroles Roumains ((S.I.P.E.R.)* şi *Société Pétrol Block Français* din Paris ori *Petrol Block* din Berlin[46].

Pe lângă societățile amintite, capitalul franco-belgian a mai deținut, după război, în România, importante pachete de acțiuni la *Foraky, Societatea Româno-Belgiană de Petrol, Foraj-Lemoine* ş.a. De asemenea, nu trebuie pierdut din vedere faptul că francezii dețineau o parte din acțiunile *Stelei Române*[47]. Toate acestea sunt în măsură să dea o imagine asupra pozițiilor importante ocupate de capitaliştii franco-belgieni în industria petrolului din România după 1918[48].

În perioada postbelică, *capitalul american* nu a reuşit să intre în posesia acțiunilor deținute de vreo mare societate petrolieră ex-inamică (germană) din România. El nu a participat nici la „împărțirea" efectuată în cazul *Stelei Române* între grupurile britanic, francez şi român. În continuare, spre deosebire de capitalurile anglo-olandeze sau franco-belgiene, capitalul american nu s-a angajat în crearea de noi firme petroliere în România[49]. El a procedat însă la sporirea capitalului societății *Româno-Americane,* dependentă în întregime de trustul *Standard Oil Co.* Prin sporuri succesive, această întreprindere a ajuns să dispună în decembrie 1922 de un capital de 500 milioane lei hârtie. În acest fel, filiala lui *Standard Oil Co.* ajunsese „în posesia celui mai mare capital efectiv vărsat dintre toate societățile din România"[50]. De asemenea, ea dispunea de întinse concesiuni petrolifere în regiunile cele mai bogate, cum şi de rafinării proprii. În 1922, s-a situat pe locul al doilea, după *Astra Română,* între societățile producătoare de țiței din țară[51].

În comparație cu situația capitalurilor anglo-olandez, franco-belgiene sau americane, pozițiile deținute în primul deceniu postbelic în industria petrolului din România de către capitalurile străine de alte proveniențe erau neînsemnate. Astfel au ajuns în posesia unor pachete de acțiuni la diverse societăți din țară capitalurile *italian (Uniunea Petroliferă, Prahova, Carpatina Petroliferă)*[52], *german (Sulfobioxid, Deutsche-Rumänische Petroleum A.G.)*[53], *austriac, elvețian, cehoslovac* etc. Societățile controlate de grupurile respective erau mici, fără o influență reală asupra destinelor industriei petroliere din România.

[45] Idem, nr. 3/1.II.1923, p. 158.
[46] S. D. Gartenberg, *op. cit.,* p. 106.
[47] *Ibidem.*
[48] Vezi Costin Murgescu şi colab., *op. cit.,* p. 72-73 (Schema $C_2$).
[49] *Ibidem,* p. 12.
[50] M.P.R., nr. 2/15.II.1923, p. 88.
[51] Cf. „Analele Minelor din România", nr. 10/1923, p. 759.
[52] M.P.R., nr. 3/1.II.1923, p. 160-164.
[53] Idem, nr. 2/15.II.1923, p. 90; idem, nr. 3/1.II.1923, p. 162.

S-a menționat că în perioada postbelică se înregistrează intensificarea activității *capitalului național* în industria de petrol. După război au luat ființă câteva mari societăți cu capital românesc, precum *Redevența, Creditul Minier, I.R.D.P.* ş.a.

Societatea *Redevența* a fost creată în 1918, cu un capital de 2 milioane lei şi-a sporit în 1924 la 300 milioane lei hârtie. Ea poseda sonde la Runcu şi o rafinărie proprie la Ploieşti. În consiliul de administrație al întreprinderii se aflau şi câțiva străini[54].

Societatea *Creditul Minier* a fost înființată în anul 1919. Pornind de la un capital inițial de 17 milioane lei, a ajuns, prin sporuri succesive, la un capital de 502 milioane lei hârtie în 1923[55]. Întreprinderea a primit în anul 1921, printr-un contract de foraj cu statul, mai multe perimetre de exploatare situate în unele din cele mai bogate regiuni petrolifere din țară. În 1922, *Creditul Minier* a ocupat locul al cincilea printre societățile producătoare de țiței din România. Ea şi-a câştigat participații la diverse mari întreprinderi petroliere din țară *(Steaua Română, I.R.D.P.). Creditul Minier* se afla sub controlul finanței liberale, înfăptuit prin intermediul *Băncii Româneşti.* De altfel, în consiliul de administrație al societății intrau mai mulți fruntaşi ai grupării politice şi economice liberale (I. G. Duca, M. Djuvara, N. P. Ştefănescu, V. Alimănişteanu)[56].

Societatea *I.R.D.P.* a fost creată în 1920, cu un capital neînsemnat. Prin mai multe sporuri a ajuns, în 1925, în posesia unui capital de 600 milioane lei hârtie[57]. Deşi dispunea de întinse terenuri obținute de la stat, întreprinderea a avut o producție slabă. În anul 1922, extrăgând doar 950 tone țiței, a furnizat abia 0,08% din producția globală a României[58]. Acțiunile acestei societăți, care inițial aparțineau în întregime unor cetățeni români (îndeosebi finanței liberale), au trecut în anii următori, în parte, şi în mâinile grupului francez S.I.P.E.R. din Paris[59].

În afară de aceste trei mari societăți româneşti create după război, capitalul autohton a ajuns să dețină participații, după camuflările din 1920 şi după acordurile definitive din 1925, la întreprinderile petroliere foste inamice – *Steaua, Vega* şi *Concordia.* De asemenea, capitalul național controla – în perioada la care ne referim – aproape majoritatea micilor societăți petroliere din țară, dintre care, numai câteva *(Forajul, Cometa, Subsolul Român, Petrolul Românesc, Generala Petroliferă)* posedau capitaluri mai însemnate,

[54] S. D. Gartenberg, *op. cit.*, p. 112-113.
[55] *Ibidem,* p. 98.
[56] *Ibidem.*
[57] *Ibidem,* p. 102.
[58] *Ibidem,* p. 102.
[59] *Ibidem,* p. 102.

în jurul a 100 milioane lei hârtie[60]. Această situație ilustrează pozițiile slabe pe care le deținea încă după război capitalul național în industria petroliferă a României. Crearea câtorva mari societăți, precum *Creditul Minier, I.R.D.P.* sau *Redevența,* nu a reușit să modifice hotărâtor ponderea capitalului autohton în ansamblul industriei petroliere din România. În aceste condiții, încurajarea și consolidarea pozițiilor capitalului românesc în domeniul industriei de țiței a rămas unul din deziderateле majore ale programului avansat și aplicat de burghezia autohtonă pe tărâmul politicii combustibilului lichid.

## B. Tendințe în politica economică și petrolieră a partidelor de guvernământ din România în perioada interbelică (Programul „prin noi înșine" și cel al „porților deschise")

După primul război mondial, în România au avut loc profunde transformări social-economice, care au determinat la rândul lor importante modificări pe plan politic[61]. În această vreme au apărut o serie de noi partide politice, paralel cu dispariția treptată a Partidului Conservator. Reforma agrară, votul universal, atitudinea filogermană adoptată de unii dintre liderii Partidului Conservator între 1914 și 1918 au subminat bazele grupării conservatoare-progresiste condusă de Al. Marghiloman, în ceea ce privește Partidul Conservator-Național-ist îndrumat de Take Ionescu, el nu dispunea de o puternică bază socială, forța lui datorându-se în cea mai mare măsură prestigiului dobândit de șeful lui în anii războiului mondial. Partidul Național-Liberal reprezenta gruparea politică a marii burghezii a băncilor și industriei. În această perioadă, P.N.L. a înțeles că dezvoltarea țării pe cale capitalistă necesită înfăptuirea unor reforme și a colaborat la realizarea lor. Dintre formațiile politice apărute după război, ca reprezentante ale țărănimii sau ale burgheziei mici și mijlocii, amintim în primul rând Partidul Țărănesc (I. Mihalache) și Partidul Poporului (general Al. Averescu). Partidul Național-Democrat al lui N. Iorga ființa încă din 1910, când și-a înscris în program reforma agrară și votul universal. După înfăptuirea Unirii din 1918, în viața politică a țării au început să activeze atât grupările politice ale românilor cât și ale naționalităților conlocuitoare din provinciile istorice. Între acestea un rol de seamă avea să-l joace Partidul Național Român din Transilvania (I. Maniu).

Distrugerile considerabile provocate de războiul mondial și cheltuielile mari necesitate de purtarea campaniei militare din 1916-1918 au impus ca prim obiectiv cercurilor conducătoare din România, după anul 1918, înfăptuirea grabnică a refacerii economice și a asanării situației

[60] S. D. Gartenberg, *op. cit.,* p. 102.
[61] Vezi M.P.R., nr. 3/1.II.1923, p. 157-164; idem, nr. 4/15.II.1923, p. 231-240.

financiare a țării, prin valorificarea importantelor bogății naturale. Nu era vorba în fapt de o simplă redresare a țării după război, ci și de impulsionarea dezvoltării ei economico-financiare sub toate aspectele. Vintilă Brătianu subliniase că România trebuia să tindă să ajungă „o țară industrială de export"[62]. După 1918, toate partidele și grupările politice din România au întocmit programe pentru redresarea și dezvoltarea economică a țării[63]. Deși fiecare dintre partidele sau grupările politice amintite își propunea drept țel restabilirea și progresul economico-financiar al țării, între ele au existat totuși importante deosebiri de concepție, determinate de o serie întreagă de factori cum ar fi fost: forțele sociale, diferite, pe care se sprijinea ori le reprezenta fiecare dintre grupările în cauză, pozițiile economice deținute de către fiecare dintre ele etc. Unul din punctele de program cel mai dezbătut și care a condus, în linii mari vorbind, la delimitarea a două tendințe în cadrul politicii economice postbelice a partidelor de guvernământ din România se referea la *rolul capitalurilor străine* în refacerea și, apoi, în dezvoltarea economică a țării. În fond era vorba de reaprinderea vechii dispute, dintre Partidul Liberal și Partidul Conservator, în problema capitalului străin care însă, după război, s-a pus într-un cadru nou și lărgit, separând, în general, P.N.L. de restul grupărilor politice din țară[64]. Trebuie reținut că esența problemei semnalate nu s-a rezumat – simplist – la alternativa: *cu sau fără capitalurile străine.* În rândul cercurilor conducătoare din România a existat o opinie unanimă în privința absolutei necesități a colaborării cu străinătatea la opera de redresare și apoi de dezvoltare economico-financiară postbelică prin exploatarea bogățiilor naturale (inclusiv a petrolului). Dezacordul a intervenit numai în legătură cu *rolul* și *gradul de colaborare* ce trebuia admis și *regimul* care urma să fie aplicat capitalurilor străine. Cele mai multe dintre partidele politice românești s-au pronunțat pentru admiterea în țară a capitalurilor străine fără îngrădiri, pentru libera lor confruntare pe tărâmul economico-financiar cu capitalul autohton. Acest punct de vedere nu a fost însușit de către P.N.L. care, fără a respinge necondiționat colaborarea capitalurilor străine, a insistat ca să se rezerve capitalului național rolul primordial în valorificarea bogățiilor naturale ale României. Din această confruntare de concepții și opinii între partidele politice ale cercurilor guvernante au reieșit principalele tendințe care au divizat burghezia românească – în general vorbind – în două tabere pe tărâmul politicii economice promovate după primul război mondial: politica *prin noi înșine* și cea a *porților deschise.* Tendințele conturate în domeniul politicii economice generale postbelice

[62] Vintilă Brătianu, *Situația economică creată României noi după război,* în *Politica externă a României,* București, 1925, p. 170.

[63] Cf. Florin Em. Manoliu, *La Reconstruction économique et financière de la Roumanie et les partis politiques,* p. 149 și urm.

[64] Cf. *Naționalismul economic și doctrina partidelor politice din România,* p. 3.

s-au manifestat şi pe planul politicii petrolului în România. În nici unul dintre programele economice avansate după 1918 nu s-a putut face abstracţie de rolul petrolului în opera de refacere postbelică a ţării. În plus, dată fiind situaţia cunoscută a intereselor străine şi naţionale angajate în industria de ţiţei din România, este de la sine înţeles că petrolul nu a putut fi neglijat în cadrul unor programe care abordau nemijlocit problema raportului dintre capitalurile străine şi cel autohton.

*

Proclamată de către P.N.L. înainte de primul război mondial[65], politica *prin noi înşine* reflecta interesele celei mai puternice grupări a burgheziei româneşti, în speţă a celei liberale. După 1918, burghezia liberală a ajuns să deţină o puternică pârghie în viaţa economică, financiară şi comercială a României. Centrul de greutate l-au constituit *B.N.R.* şi *Banca Românească* (creată în anul 1911). Prin intermediul acestui sistem bancar şi al ramificaţiilor lui, liberalii controlau o mare parte dintre firmele româneşti create înainte sau după război[66], ei alcătuind – prin poziţiile solide deţinute în sectorul economic – cel mai puternic partid din România. P.N.L. reunea în mâinile lui, după cum a observat un contemporan, „banca, industria şi creditul"[67]. Puterea economică obţinută i-a înlesnit dominaţia politică, care la rându-i contribuia esenţial la întărirea celei dintâi. „Azi – scria, în 1925, cunoscutul teoretician al „neoliberalismului român" Ştefan Zeletin – *Banca Naţională şi Banca Românească* alcătuiesc un singur tot: prima instituţie economică e un izvor de dominare politică, iar dominarea politică devine ea însăşi un izvor de privilegii economice pentru a doua instituţie. De unde reiese că deţinătorii acestei finanţe sunt cârmuitorii politici *reali* ai ţării noastre, chiar când ei nu au în mână puterea politică *formală* (sublinierile lui Şt. Zeletin – n.ns.)"[68].

După primul război mondial, burghezia liberală – bazându-se pe poziţiile sale economico-financiare ca şi pe deţinerea în repetate rânduri a puterii politice în stat (1918-1919, 1922-1926 şi 1927-1928) şi speculând de contradicţiile existente între grupurile monopoliste internaţionale – a încercat, sub lozinca *prin noi înşine,* să se emancipeze de sub dominaţia capitalului străin, acţionând în sensul consolidării intereselor ei în domeniul economic. Politica *prin noi înşine* a exprimat, în esenţă, dorinţa celei mai puternice grupări a burgheziei româneşti de a-şi asigura un loc mai important în industria, băncile şi comerţul din ţară, cu scopul de a obţine pe această cale

[65] Cf. Şt. Zeletin, *Prin noi înşine... (Istoria unui principiu),* în „Viaţa Românească", nr. 1/1929, p. 114-119.

[66] Detalii despre ramificaţiile finanţei liberale cf. în Victor Slăvescu, *Organizaţia de credit a României,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1922, p. 11-19 şi 78-124.

[67] Cf. „Revista Vremii", nr. 24/10.XII.1922, p. 4.

[68] Şt. Zeletin, *Marea finanţă în economia şi politica actuală a României,* în „Independenţa Economică", nr. 2/1925, p. 36.

valorificarea optimă a capitalului propriu şi creşterea mai rapidă a acumulărilor interne[69]. Programul enunţat, tinzând la activizarea capitalului autohton în viaţa economică a României, exprima totodată dorinţa burgheziei liberale de a obţine beneficii tot mai importante din exploatarea bogăţiilor naturale (inclusiv a petrolului).

Aşa după cum s-a mai amintit, teoreticianul incontestabil al politicii *prin noi înşine* a fost Vintilă Brătianu. În guvernarea liberală din 1922-1926 el a îndeplinit importanta funcţie de ministru de finanţe, în care calitate a inspirat sau a participat direct la elaborarea tuturor legiuirilor sau măsurilor cu caracter economic adoptate atunci[70]. În perioada cercetată, fruntaşul liberal a fundamentat programul *prin noi înşine* sub forma lui integrală – aceea a naţionalismului economic. Aşa după cum au observat unii cercetători, concepţia naţionalismului economic – care a stat la baza activităţii economice a multora dintre statele europene în urma primului război mondial[71] – izvora din premisa că „fiecare naţiune constituie o entitate economică autonomă, cu alte cuvinte că fiecare naţiune *alcătuieşte un organism economic,* de sine stătător, având interese specifice (sublinierea autorului, – n.ns.)"[72]. Vintilă Brătianu a dezvoltat doctrina naţionalismului economic într-o serie de studii apărute după război. El a subliniat că, în urma Unirii din 1918, se modificaseră complet condiţiile dezvoltării României devenită o entitate politică[73] a cărei libertate de acţiune nu mai putea fi împiedicată – precum anterior – prin vreo intervenţie a celor trei imperii vecine: Rusia, Austro-Ungaria sau Turcia[74]. Unirea a avut importante consecinţe pe plan economic. Dacă înainte de primul război mondial România era mai mult „o ţară de tranzit a văii Dunării[75], contând doar prin producţia ei de cereale şi de petrol, lucrurile s-au modificat după 1918. Prin unirea Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei cu patria-mamă se schimbaseră datele structurii şi potentele economice ale României. Ultimele două provincii istorice dispuneau de un ridicat potenţial industrial, ca şi de însemnate bogăţii naturale, care au venit toate – în modul cel mai fericit – să le completeze pe cele din Vechiul Regat. Astfel, România a devenit şi o „entitate economică", dispunând – afirma Vintilă Brătianu –

[69] Vezi *Rezultatele politicii bugetare a guvernului liberal din anii 1922, 1923-1928,* Bucureşti, 1929, p. 18.

[70] Vezi *Viaţa şi opera lui Vintilă I. C. Brătianu,* Bucureşti, 1936, *passim.*

[71] Cf. Leo Pasvolski, *Economic Nationalism of the Danubian States,* London, George Allen and Unwin, Ltd., 1928, passim; David Mitrany, *The Effect of the War in Southeastern Europe,* New Haven, 1936, p. 194-195.

[72] Constant Georgescu, *Românizarea economiei naţionale,* p. 3.

[73] Cf. Vintilă I. Brătianu, *Economia naţională a României Mari,* în „Democraţia", nr. 4-5/1919, p. 195.

[74] Idem, *Pentru cei mai tineri,* în „Democraţia", nr. 2/1926, p. 13-14.

[75] Idem, *Problemele ce se pun pentru unificarea şi consolidarea României,* în „Democraţia", nr. 1/1919, p. 26.

„de tot ceea ce trebuie unui stat modern ca să trăiască liber şi să fie un factor viu"[76]. Iar, cu alt prilej, tot el constata că în urma războiului România ajunsese un stat „complet din punct de vedere economic"[77]. Concluzia care se desprindea din această situaţie era aceea că România trebuia să-şi dezvolte o „economie naţională de sine stătătoare"[78]. Ea putea să atingă acest rezultat în primul rând printr-o valorificare superioară a bogăţiilor naturale. În acest cadru, Vintilă Brătianu a întrevăzut ca să se rezerve primul loc „forţelor vii ale naţiunii", adică capitalului, muncii şi iniţiativei româneşti[79]. Dezvoltarea economică a ţării după război era de neconceput fără „participarea factorilor naţionali"[80]. Pronunţându-se pentru conlucrarea activă a capitalului la valorificarea bogăţiilor ţării, este neîndoios că Vintilă Brătianu se gândea – înainte de toate – la utilizarea celui mai puternic din ţară, adică a celui de proveniență liberală. În acelaşi timp, trebuie menţionat că atingerea ţelului vizat de Vintilă Brătianu – crearea unei economii naţionale independente faţă de capitalul străin – ar fi constituit un fapt pozitiv pentru progresul României, pentru libertatea ei economică şi, implicit, politică[81].

Politica economică propovăduită de Vintilă Brătianu şi colaboratorii săi a fost respinsă de către adversarii lor politici şi nu a convenit de fel capitaliştilor străini. Ea a fost calificată ca ţinând de domeniul „naţionalismului economic agresiv"[82] şi ca neconformă cu interesele şi situaţia României după primul război mondial.

Un aspect important al problemei abordate este legat de activitatea diplomatică strălucită desfăşurată de N. Titulescu, în perioada cercetată, pentru protejarea intereselor României. Ca ministru la Londra ori ca ministru de externe, ca delegat al României la diverse conferinţe internaţionale ori la complicate negocieri economico-financiare postbelice, marele diplomat a fost permanent animat – după cum singur a spus – de „imboldul natural de a-ţi apăra ţara"[83]. De asemenea, fiind însărcinat să trateze la Londra reglementarea datoriilor de război ale României către Marea Britanie, el îi comunica lui Vintilă Brătianu, din Paris, la 17 aprilie 1924: „Te rog să crezi că nu voi cruţa nici o sforţare pentru ţară. Am luat la inimă toate aceste chestiuni şi mă voi bate,

[76] Idem, *Pentru cei mai tineri,* p. 14.
[77] Cf. V. B. şi R. A., *Pacea de la Versailles, din punct de vedere economic,* în „Democraţia", nr. 8/1919, p. 437.
[78] Vintilă I. Brătianu, *Problemele ce se pun pentru unificarea şi consolidarea României,* p. 1.
[79] Idem, *Pentru cei mai tineri,* p. 15.
[80] Idem, *Economia naţională a României Mari,* p. 200.
[81] Cf. *Vieaţa şi opera lui Vintilă I. C. Brătianu,* p. 362-363; Gh. N. Leon, *Politica economică a* p. *N.L.,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1932, p. 26.
[82] Cf. Virgil Madgearu, *Bazele noii politici economice,* Bucureşti, 1929, p. 5-6.
[83] Hoover Archives, *N. Titulescu, Diary and Correspondence,* Box No. 2, caietul 23, f. 39 (N. Titulescu către Cudalbu, Londra, 26.VII.1924).

cum mă voi pricepe mai bine, până la epuizare, numai să reuşim în toate greutăţile ce avem"[84]. Misiunile sale l-au pus în contact cu reprezentanţii diverselor state, ai marilor puteri mai cu seamă, fapt ce i-a permis să pătrundă ţelurile şi metodele acestora; iar tratamentul pe care aceştia l-au rezervat în unele privinţe României după primul război mondial Titulescu l-a dezaprobat, observând cu deplină dreptate că: „România a putut face faţă la toate nedreptăţile. Greşelile i-au fost întotdeauna măsurate cu metrul. Nedreptatea şi dreptul, cu milimetrul"[85]. Asemenea altor oameni politici ai timpului, precum şi liberalilor în ultimă instanţă, N. Titulescu a admis colaborarea capitalurilor străine cu cele româneşti la exploatarea bogăţiilor naturale naţionale, opinând chiar că legile economice din 1924 creau acest cadru; din punctul de vedere al diplomatului, o atare colaborare constituia, „în afară de aspectul economic al chestiunii, un mijloc de securitate naţională, prin crearea unei solidarităţi de interese a Occidentului cu noi"[86]. Fiind de acord cu o întrepătrundere a intereselor României cu cele ale puterilor apusene, diplomatul se pronunţa pentru respectarea reciprocităţii, respingând ferm orice ingerinţe în treburile interne ale ţării sale. Cu referire specială la bogăţiile naţionale, el a afirmat pe atunci, la Geneva, „suveranitatea" deplină a dreptului intern[87]. Totodată, într-un subcomitet al Societăţii Naţiunilor el s-a opus cu tărie celor care insistau pentru internaţionalizarea bogăţiilor naturale ale statelor posesoare, precizând – cu menţiune anume la petrolul românesc – că „nu accepta" presiuni pe această temă asupra guvernului de la Bucureşti[88]. Într-o epocă dominată cum se ştie de presiuni ale trusturilor internaţionale şi de tentative de internaţionalizare a bogăţiilor solului şi subsolului, Titulescu remarca cu sagacitate: „Când în România era nevoie de credite, de maşini, de susţinerea schimbului ei, nu aud niciodată vorbindu-se de internaţionalism. Când statele străine au nevoie de bogăţiile României internaţionalismul apare imediat". De aici, propunerea fermă a diplomatului român în faţa forului de la Geneva unde reprezenta ţara: „Să ne punem în comun acord riscurile şi nevoile şi pe urmă să căutăm cum internaţionalismul se poate împăca cu suveranitatea naţională"[89].

Potrivit convingerilor sale, expuse sumar în rândurile precedente, N. Titulescu, la toate reuniunile sau tratativele la care a participat în numele ţării, a reuşit să-şi impună nu o singură dată punctul de vedere care era –

[84] Idem, Box No. 1, caietul 15, f. 42.
[85] Idem, Box No. 2, caietul 25, f. 11 (N. Titulescu către Vintilă Brătianu, Londra, 12.VIII.1924).
[86] *Ibidem*, f. 12.
[87] Idem, caietul 27, f. 43 (N. Titulescu către M.A.S. şi Vintilă Brătianu, Geneva, 29.IX.1924).
[88] *Ibidem*, f. 15 (N. Titulescu către M.A.S. şi Vintilă Brătianu, Geneva, 19.IX.1924).
[89] *Ibidem*, f. 48 (N. Titulescu către Vintilă Brătianu, Geneva, 20.IX.1924).

consecvent – şi acela al României.

În primul deceniu postbelic, programul economic liberal *prin noi înşine* a cunoscut mai multe faze distincte pe calea înfăptuirii sale: 1918-1921, 1922-1926 şi 1927-1928.

Prima perioadă (1918-1921) s-a caracterizat mai cu seamă prin afirmarea puternică a principiilor programului economic. În acest timp, în articolele tipărite în publicaţiile oficioase liberale („Viitorul", „L'Indépendance Roumaine", „Democraţia" ş.a.), în manifestele către ţară sau în programele partidului s-a insistat adesea asupra rolului ce trebuia rezervat factorilor naţionali în activitatea economică prezentă şi viitoare a României. Aşa, de pildă, „Viitorul" subliniind, la scurt timp după terminarea războiului, necesitatea apărării bogăţiilor naturale de pericolul acaparării străine, cerea să se dea „precădere elementului naţional faţă de cel străin" în activitatea economică[90]. Cu alt prilej, un colaborator al ziarului opina ca „să păstrăm pentru români cea mai mare parte a bogăţiilor din România..."[91]. În 1919-1920 politicianul liberal Victor Slăvescu a publicat un grupaj de articole tratând diferitele laturi ale doctrinei economice *prin noi înşine:* rolul şi menirea capitalului autohton, condiţiile colaborării capitalurilor străine, necesitatea „românizării" vieţii economice a ţării etc.[92]. Deşi nu şi-a exprimat dezacordul faţă de colaborarea capitalurilor străine[93], Slăvescu s-a pronunţat pentru „naţionalizarea cât mai grabnică a vieţii economice, mergându-se până acolo ca la baza activităţii economice a ţării să se impună, „în primul rând, şi, dacă s-ar putea, în mod exclusiv, elementul românesc"[94]. În acelaşi spirit manifestul-program lansat cu ocazia alegerilor parlamentare de la sfârşitul anului 1919 menţiona că P.N.L. urmărea să obţină „neatârnarea economică a ţării, prin dezvoltarea bogăţiilor ei şi prin sprijinirea capitalului, a energiei şi a muncii româneşti"[95]. Dar cea mai lapidară expunere a doctrinei *prin noi înşine* se întâlneşte în programul adoptat la congresul P.N.L. din 27 noiembrie 1921. În capitolul special consacrat politicii economice, programul anunţa că ţelul final al politicii economice liberale consta în obţinerea independenţei României pe plan economic, în care scop se impunea refacerea

[90] „Viitorul" din 6/19.III.1919, p. 1.

[91] Cf. Constantin G. Pietraru, *Probleme din România economică de mâine,* în „Viitorul" din 18.VI.1919, p. 1.

[92] Vezi îndeosebi articolele lui Victor Slăvescu despre: *Finanţa naţională şi finanţa internaţională* („Viitorul" din 8.XII.1919); *Metodele de lucru ale finanţei internaţionale* (idem din 14.XII.1919); *Ce urmăreşte finanţa naţională* (idem din 23.XII.1919); *Solidarismul financiar românesc* (idem din 26.XII.1919); *De ce este atacată finanţa naţională* (idem din 1.II.1920); *Finanţa românească şi capitalul străin* (idem din 16.11.1920).

[93] Idem, *Finanţa românească şi capitalul străin,* p. 1.

[94] Idem, *De ce este atacată finanţa naţională,* p. 1.

[95] Cf. „Viitorul" din 5.X.1919, p. 1.

grabnică printr-o valorificare superioară a bogăţiilor naturale. În privinţa mijloacelor materiale necesare punerii în valoare a bogăţiilor României, programul liberal a stabilit că „dezvoltarea" lor avea să se facă, înainte de toate, *„prin munca, iniţiativa şi capitalurile româneşti* (subl. ns.)"[96]. Afluenţa capitalurilor străine era permisă, însă numai cu condiţia ca ele să lucreze în baza unei „cinstite colaborări" cu capitalul autohton şi numaidecât în cadrul intereselor economiei naţionale româneşti[97].

Perioada cuprinsă între anii 1922 şi 1926, cât timp P.N.L. a deţinut puterea prin guvernul condus de Ion I. C. Brătianu, a reprezentat epoca de aplicare a programului economic *prin noi înşine.* În spiritul lui, liberalii au adoptat mai multe legiuiri şi au trecut, apoi, la traducerea lor în viaţă. Iniţial guvernul I. I. C. Brătianu a procedat la promulgarea în martie 1923 a unei noi Constituţii care a creat cadrul juridic adecvat pentru elaborarea celor 4 legi „organice" de exploatare a bunurilor statului şi a bogăţiilor naturale în conformitate cu principiile programului *prin noi înşine:* legea privitoare la comercializarea şi controlul întreprinderilor economice ale statului din 6 iunie 1924[98], legea regimului apelor din 23 iunie 1924[99], legea energiei din 1 iulie 1924[100] şi legea minelor din 4 iulie 1924[101]. Printre alte măsuri adoptate în spiritul aceleiaşi politici economice ar mai fi de menţionat legea organizării marinei comerciale din 20 decembrie 1922[102], ca şi crearea „Comisiunei speciale economice" la 10 august 1922 însărcinată cu stabilirea criteriilor de „românizare" a întreprinderilor aflate în provinciile istorice[103]. Dintre toate legiuirile amintite, punctul culminant al politicii economice liberale *prin noi înşine* l-a marcat adoptarea legii miniere din 4 iulie 1924[104].

Elaborate în spiritul politicii *prin noi înşine,* toate legiuirile economice liberale cuprindeau dispoziţii speciale care favorizau „factorii naţionali" (capital, muncă şi iniţiativă) şi altele restrictive pentru capitalurile străine.

---

[96] Cf. *Istoricul* p. *N.L. de la 1848 şi până astăzi,* p. 233.
[97] *Ibidem.*
[98] „Monitorul Oficial", nr. 121/7.VI.1924, p. 6217-6622.
[99] Idem, nr. 137/27.VI.1924, p. 7185-7197.
[100] Idem, nr. 143/4.VII.1924, p. 7605-7612.
[101] *Ibidem*, p. 7569-7604.
[102] Vezi Avocat Iosif I. Cohen, *Despre naţionalitatea societăţilor în România,* Bucureşti, „Bucovina", 1925, p. 12-13.
[103] *Ibidem*, p. 69-77.
[104] Vezi Gh. Buzatu, *Unele aspecte privind lupta pentru petrolul românesc (Legea minelor din 1924),* în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A. D. Xenopol»", Iaşi, t. VI/1969, *passim;* I. Saizu, *Politica economică a României între 1922 şi 1928,* Bucureşti, Editura Academiei, 1981, p. 38 şi urm.; Anastasie Iordache, *Ion I. C. Brătianu,* Bucureşti, Editura Albatros, 1994, *passim;* Apostol Stan, Mircea Iosa, *Liberalismul politic în România. De la origini până la 1918,* Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1996, *passim.*

În linii generale, legiuirile economice liberale au stabilit condiții similare pentru favorizarea elementelor naționale în activitatea economică a țării (vezi art. 11 și 18 din legea comercializării, art. 11 din legea energiei și art. 32-33 și 80 din legea minelor): a) impunerea nominativității acțiunilor întreprinderilor și a netransmisibilității lor fără avizul consiliilor de administrație; b) stabilirea unui procent minim (60%) din capitalul social al fiecărei întreprinderi care trebuia deținut în mod obligatoriu de către cetățeni români; c) obligativitatea pentru toate întreprinderile care intrau sub regimul legilor economice ca să includă cetățeni români în proporție de 2/3 între membrii consiliului de administrație (inclusiv președintele), ai comitetului de direcție și cenzori; d) impunerea atingerii, într-un anumit răstimp, a procentului de 75% cetățeni români pentru fiecare categorie de personal în întreprinderile în cauză.

Adoptarea de către guvernul liberal a legiuirilor economice cuprinzând dispozițiile de mai sus nu s-a făcut fără mari dificultăți. Pe plan intern, cabinetul I. I. C. Brătianu a trebuit să înfrunte dezacordul partidelor din opoziție care erau în majoritate partizane ale politicii *porților deschise.* De asemenea, acestea au văzut în dispozițiile preconizate – și nu s-au înșelat – mijloacele menite să contribuie la consolidarea aproape exclusivă a pozițiilor economico-financiare liberale, fapt de care s-au temut atât de mult îndeosebi datorită consecințelor ce s-ar fi repercutat pe plan politic. În discuțiile purtate la Cameră în jurul legii comercializării, Virgil Madgearu, reprezentant al Partidului Țărănesc, nu și-a ascuns temerea că liberalii tindeau să instaureze în țară o veritabilă „dictatură economică" care trebuia să le conceadă, ca un corolar, și pe cea politică[105]. Prevederile restrictive pentru capitalurile străine înscrise în legiuirile economice au condus iremediabil la un conflict deschis[106] între guvernul liberal și grupurile monopoliste internaționale care dețineau poziții în România ori voiau să-și facă intrarea. Capitaliștii străini au insistat pentru promovarea unei politici a *porților deschise* în România ca fiind conformă cu propriile lor interese, deși, în țările lor de origine, ei nu aplicau un tratament de egalitate față de ceilalți parteneri și pe care căutau să-i impună altor state. Rămâne un fapt de necontestat că guvernul I. I. C. Brătianu a pornit în adoptarea măsurilor economice de la realitățile obiective din țară în primul rând. Dar, în același timp, nu poate fi tăgăduit faptul că legiuitorul liberal nu s-ar fi inspirat și din politica economică urmată de alte state în perioada postbelică. În urma primului război mondial mai multe țări au recurs la aplicarea unui regim economic favorabil – chiar exclusivist – elementelor naționale. Astfel, în Norvegia întreprinderile pentru exploatarea căderilor de apă sau a minelor erau constituite numai cu capital național. În Franța, legea minieră din 1920 impunea ca acțiunile societăților

[105] Cf. *Dezbaterile Adunării Deputaților (ședința din 28.III.1924),* p. 2205 și urm.

[106] Vezi Dr. I. N. Angelescu, *Politica economică a României în conflict cu politica economică imperialistă,* în „Analele Statistice și Economice", nr. 7-8/1923, p. 124-125.

anonime să fie nominative, iar 2/3 dintre membrii consiliului de administrație, cenzori, președintele consiliului și administratorul delegat să fie autohtoni. Iar în Marea Britanie s-au creat după 1918 așa-numitele „key industries" unde cetățenii britanici dețineau în mod obligatoriu 60% din capitalul social al întreprinderilor[107]. Cu toate acestea, în 1924, Marea Britanie și Franța nu au pregetat să protesteze – așa după cum se va arăta – contra prevederilor restrictive pentru capitalurile străine introduse de guvernul liberal în legea minelor[108]. Ceea ce însemna că pentru puternicii capitaliști străini aplicarea unui tratament de egalitate nu se punea întotdeauna pe terenul celei mai depline reciprocități.

Dispozițiile inserate în legile economice liberale au început a fi aplicate în perioada de sfârșit a guvernării I. I. C. Brătianu. Atunci s-au pus bazele mai multor întreprinderi economice constituite potrivit prevederilor restrictive cunoscute introduse în legile amintite[109]. Liberalii nu au procedat întotdeauna la aplicarea strictă a ansamblului de măsuri enunțat în 1924, ci ei au fost nevoiți să admită adesea derogări de la principiile fixate și să facă importante concesii în favoarea capitalurilor străine.

Guvernul liberal a procedat astfel silit fiind de multiple și serioase motive: lipsa mijloacelor materiale pentru îndeplinirea integrală a prevederilor programului *prin noi înșine,* opoziția capitalurilor străine, starea generală economico-financiară a României etc. Ca atare, orice abatere de la măsurile stabilite în 1924 venea să confirme imposibilitatea aplicării integrale a programului economic *prin noi înșine* și anunța, în perspectivă, renunțarea – treptată și parțială, iar nu totală și bruscă – de către P.N.L. de la principiile avansate. Acest lucru s-a petrecut în cursul guvernărilor I. I. C. Brătianu și Vintilă Brătianu.

Reorientarea intervenită către anii 1927-1928 în domeniul politicii economice *prin noi înșine* și-a găsit o elocventă ilustrare în noul mod în care P.N.L. a înțeles să pună problema capitalurilor străine în manifestul adresat țării de guvernul I. I. C. Brătianu instaurat în vara anului 1927. Astfel, manifestul nu mai vorbea de favorizarea cu precădere a factorilor autohtoni în opera de dezvoltare a economiei naționale prin valorificarea bogățiilor naturale ale României, ci de atingerea acestui țel prin „participarea *cuvenită* a muncii și capitalului românesc" (subl. ns.). Relativ la colaborarea străinătății se exprima fericirea guvernului de a fi văzut „capitalurile străine venind să ajute la dezvoltarea țării"[110].

Problema capitalului străin a reprezentat unul din aspectele cele mai controversate ale politicii *prin noi înșine.* Reprezentanți ai monopolurilor

---

[107] Vezi Avocat Iosif I. Cohen, *op. cit.*, p. 14-15.

[108] Gh. Buzatu, *România și trusturile...,* p. 200 și urm.

[109] Vezi Președinția Consiliului de Miniștri, *Activitatea Corpurilor Legiuitoare și a Guvernului de la ianuarie 1922 până la 27 martie 1926. Dare de seamă înfățișată de d-l Ion I. C. Brătianu,* București, Editura Cartea Românească, S.A., 1926, p. 234.

[110] Vezi „Viitorul" din 26.VI.1927, p. 5.

internaționale sau ai partidelor de opoziție din țară au acuzat, în repetate rânduri, guvernele liberale din 1922-1926 şi 1927-1928 că ele ar fi respins necondiționat aportul capitalurilor străine sau că ar fi manifestat o condamnabilă „xenofobie" față de acestea. În sprijinul acestor acuzații au fost avansate prevederile restrictive înscrise în legile economice liberale din 1924. Asemenea aserțiuni nu corespund adevărului. Membrii guvernelor liberale şi liderii P.N.L. au subliniat nu o dată că ei doreau colaborarea capitalurilor străine şi au admis-o în cele mai multe întreprinderi create conform legilor economice edictate. Aşa, de pildă, ministrul de Externe I. G. Duca a specificat în 1923 că doctrina naționalismului economic împărtăşită de P.N.L. nu respingea nicicum „colaborarea cu străinătatea. Dimpotrivă... o reclamă ca o nevoie şi ca un stimulent. Naționalismul economic ştie că ziduri chinezeşti nu se pot înălța, că infiltrațiunea capitalurilor străine este fatală şi necesară"[111]. În 1927, tot Duca avea să declare tranşant: „Nu este exact că suntem potrivnici capitalurilor străine, cerem numai introducerea lor în viața noastră economică sub formă de colaborare iar nu de acaparare"[112].

În ce ne priveşte, menționăm că nu există nici un temei care ne-ar putea îndritui să afirmăm că P.N.L. era ostil colaborării capitalurilor străine ori că declarații ca ale lui I. G. Duca erau nesincere. Parcurgerea directivelor întocmite de către Vintilă Brătianu pentru uzul exclusiv al cabinetului liberal este în măsură, credem, să ne edifice asupra unuia dintre punctele controversate ale programului *prin noi înşine*. Într-un raport prezentat în vara anului 1923 cabinetului I. I. C. Brătianu, ministrul liberal de finanțe releva că sarcina fundamentală a guvernului consta în dirijarea operei de refacere şi de înzestrare economică a țării prin valorificarea bogățiilor naturale. Îndeplinirea cu succes a acestui plan reclama mari investiții interne şi externe. „...Avem nevoie şi chiar folos – scria Vintilă Brătianu – de participarea capitalului din afară. Sunt atâtea înzestrări noi de făcut... încât ar fi o greşeală de a absorbi în întreprinderea lor tot disponibilul din țară, chiar când el ar fi suficient"[113]. În iunie-iulie 1923, Vintilă Brătianu a efectuat o călătorie în străinătate (Marea Britanie, Italia şi Franța), unde s-a interesat de „posibilitățile concursului financiar străin" la refacerea şi înzestrarea economică a României"[114]. Ministrul român de Finanțe a înaintat personal guvernelor țărilor vizitate, iar Statelor Unite şi Belgiei prin reprezentanții diplomatici un memoriu explicativ asupra programului de dezvoltare economică a țării. În memoriu s-a subliniat că România putea proceda la îndeplinirea programului fie cu mijloace proprii,

[111] I. G. Duca, *Doctrina liberală,* în Institutul Social Român, *Doctrinele partidelor politice,* Bucureşti, 1923, p. 105.
[112] Idem, *P. N.L., partid industrial (O nouă legendă),* în „Democrația", nr. 4/1927, p. 6.
[113] Vezi A.N.R., fond Casa Regală, dosar 9/1923, f. 7.
[114] Vezi Raportul lui Vintilă Brătianu către Consiliul de Miniştri din 19.VII.1923 (A.N.R., fond Casa Regală, dosar 8/1923, f. 1).

fie cu ajutorul străinătății. Guvernul liberal prefera cea de a doua cale – adică apelarea la concursul financiar al „țărilor mai avansate" –, întrucât prezenta avantajul atingerii mai grabnice a țelului propus[115].

Aşadar, nu încape nici o îndoială că guvernul liberal era de acord şi a solicitat chiar concursul capitalurilor străine la dezvoltarea vieții economice a țării. Ceea ce nu accepta guvernul liberal era admiterea capitalurilor străine ca în regimul „porților deschise" aplicat în colonii. Liberalii au insistat pentru a impune recunoaşterea principiului *colaborării* capitalurilor străine cu cel național în cadrul activității de valorificare a bogățiilor naturale ale României. Astfel, I. G. Duca a opinat în 1923 pentru aflarea unei „formule" de colaborare care „să înlăture acapararea unora şi sugrumarea celorlalți"[116]. Un alt teoretician al P.N.L. avea să noteze, peste câțiva ani, că gruparea politică ce o reprezenta admitea afluxul capitalurilor străine în țară dar numai cu condiția „să fecundeze, nu să acapareze. Cerem colaborare cinstită şi rodnică, dar refuzăm orice subjugare..."[117]. Şi Vintilă Brătianu, în cursul călătoriei din 1923 în străinătate, a declarat membrilor cabinetelor apusene că, dacă guvernul său apela la capitalurile străine, aceasta nu însemna că el „scoate la mezat bogățiile naționale" pentru satisfacerea unor imperative de moment"[118]. Totodată, ministrul român de finanțe nu a ascuns interlocutorilor săi că întrevedea participarea capitalurilor străine la valorificarea bogățiilor naturale sub forma unei colaborări a lor cu capitalul autohton"[119]. În memoriul înaintat în numele cabinetului din Bucureşti celor cinci guverne occidentale, Vintilă Brătianu solicita acestora din urmă să răspundă dacă „înțeleg să participe" la înfăptuirea programului de dezvoltare economică a României, aceasta, bineînțeles, „în cadrul politicii române"[120].

Formula „colaborării" între capitalurile străine şi cel național a suferit, la aplicarea ei în practică, importante amendări. Liberalii au fost departe de a se fi dovedit intransigenți.

*

După primul război mondial, importante forțe ale cercurilor conducătoare româneşti nu au fost de acord cu politica *prin noi înşine.* Ele considerau că, mai ales în condițiile postbelice când se făcea îndeaproape simțită o puternică lipsă de capitaluri mobiliare şi se impunea cu stringență refacerea neîntârziată a economiei naționale, era absolut necesar să se apeleze

[115] Vezi memoriul *Situația economică şi financiară a României şi programul de viitor* (B.N.R., fond Al. Saint-Georges, dosar CLXXIV/7, ff. 92-93).
[116] I. G. Duca, *Doctrina liberală,* p. 105.
[117] Mircea Djuvara, *Doctrina* p. *N.L.: Spiritul său,* în „Democrația", nr. 7-8/1929, p. 16.
[118] A.I.N.R., fond Casa Regală, dosar 8/1923, f. 9.
[119] *Ibidem,* ff. 9-10.
[120] *Situația economică şi financiară a României şi programul de viitor,* f. 93.

la ajutorul larg al capitalurilor străine. Această orientare a fost calificată ca ținând de domeniul politicii *porților deschise.* Partizanii acestei tendințe erau de părere că nici un fel de piedici nu trebuiau să bareze calea liberei afluente a capitalurilor străine, acestea având să se bucure de un regim avantajos în România şi nefiind „persecutate" prin vreun fel de măsuri restrictive ca cele cuprinse în legile economice liberale din 1924. Exprimând acest punct de vedere, un colaborator al revistei „Independența economică" a evidențiat astfel necesitatea capitalurilor de peste graniță: „...O revenire grabnică la o stare economică şi financiară normală nu e cu putință fără aportul capitalului străin"[121]. Un alt adept al politicii *porților deschise* nota în 1926: „Singuri nu ne putem reface... Nu există nici o putință de scăpare sau putință de îndreptare fără aportul capitalului străin"[122]. Pentru Aristide Blank, cunoscutul financiar, reliefarea necesității de capitaluri străine nici nu se impunea cel puțin. Era o problemă ținând de însăşi natura lucrurilor şi de „vârsta istoriei omenirii": „...Când omul cavernelor sau pădurilor preistorice a făcut primul gest către un vecin sau trecător pentru a-i cere ajutorul sub forma concretă a praştiei, plasei sau undiței, sau sub forma superioară a sfatului, curajului sau destoiniciei, – atunci se născu pentru prima oară ideea capitalului străin"[123]. Referitor la regimul de care trebuiau să se bucure capitalurile străine, un alt exponent al politicii *porților deschise* în 1923 cerea: „...în politica internă nici un gest nu trebuie făcut, nici un aşezământ nu trebuie înjghebat care să jignească susceptibilitatea capitalurilor străine fără ajutorul cărora nu putem trăi"[124].

În linii generale s-au pronunțat în favoarea unei politici a *porților deschise* acele forțe ale burgheziei româneşti care, din punct de vedere economic, erau mai slabe sau depindeau în largă măsură de creditul străin. Acestea se temeau, totodată, de consolidarea pozițiilor economico-politice ale P.N.L. prin aplicarea programului *prin noi înşine.* Centrul bancar al grupării *porților deschise* l-au reprezentat îndeosebi *Banca Marmorosch, Blank et Co., Banca de Credit Român* şi *Banca Comercială Română,* care erau considerate de liberali ca reprezentante ale intereselor capitalului internațional în România[125]. Aceste bănci – dispunând de puternice ramificații în industria minieră, metalurgică sau textilă din țară[126] – aveau, în adevăr, strânse legături cu finanța străină. În această privință excela *Banca Marmorosch, Blank et Co.,* a cărei comuniune de interese cu unele grupuri occidentale *(Banque de Paris et des Pays Bas* ş.a.) era bine cunoscută[127].

---

[121] Cf. „Independența Economică", nr. 10-12/1923, p. 88.
[122] Cf. „Societatea de mâine" (Cluj) din 28.III.1926, p. 241.
[123] Aristide Blank, *Economice,* I, Bucureşti, Editura Adevărul, S.A., 1932, p. 103.
[124] Cf. C. Argetoianu, *Îndrumări politice,* Bucureşti, 1924, p. 29.
[125] Cf. Victor Slăvescu, *Organizația de credit a României,* p. 19 şi urm.
[126] Vezi ramificațiile acestor bănci în *ibidem,* p. 109-113.
[127] Cf. *Banca Marmorosch, Blank et Co. (1848-1923),* Bucureşti, Cultura Națională,

Pe plan politic, gruparea *porţilor deschise* detaşată din rândurile cercurilor guvernante din România reunea, în mare, toate partidele politice mai importante care s-au aflat în opoziţie în vremea guvernărilor liberale postbelice – Partidul Naţional Român din Ardeal, Partidul Ţărănesc, Partidul Poporului, Partidul Naţionalist-Democrat şi rămăşiţele conservatoare (respectiv grupările lui Take Ionescu şi Al. Marghiloman). Subliniem că între adepţii acestei politici economice se numărau şi membrii casei regale în frunte cu regele şi regina[128].

Între grupările politice amintite, deşi toate partizane ale statornicirii unui regim economic cât mai favorabil capitalurilor străine, au existat însă, în perioada cercetată, importante deosebiri de nuanţe şi interese care ne impun ca să nu le tratăm în bloc.

Pentru *Partidul Poporului*[129] îndrumat de generalul Al. Averescu, care a guvernat ţara în două rânduri după război (1920-1921 şi 1926-1927), nu exista nici o îndoială asupra absolutei necesităţi sau utilităţi a capitalurilor străine în înfăptuirea operei de redresare economică postbelică. „... A vorbi de refacerea noastră – se afirma într-o lucrare oficioasă a partidului – numai prin noi înşine, este o naivitate pe care trebuie să o înlăturăm cu un ceas mai devreme, dacă vrem să facem o operă utilă"[130]. În timpul primei guvernări postbelice, partidul averescan s-a condus în domeniul politicii economice după principiul necesităţii colaborării capitalurilor străine prin investiţii directe, împrumuturi de stat etc. condiţiile tratamentului aplicat acestor capitaluri au fost astfel formulate de către Octavian Tăslăuanu, fost o vreme titularul la Industrie şi Comerţ în cabinetul Averescu: „Capitalul străin se va bucura, firește, de acelaşi regim ca şi cel indigen"[131]. Cu toate acestea, guvernul averescan nu s-a dezinteresat şi de dezvoltarea industriei „în sens naţional"[132]. Într-o perioadă frământată de conflictele violente dintre puternicele state occidentale, care constituiau o ameninţare pentru independenţa economică şi politică a statelor tinere, guvernul din 1920-1921 nu a pierdut din vedere posibilitatea impunerii unei „colaborări" între capitalurile străine şi cel naţional. N. Titulescu, ministrul de finanţe în cabinetul averescan, a exprimat acest punct de vedere în proiectul legii pentru bugetul pe 1921/1922. El era de părere că valorificarea bogăţiilor naturale ale României

---

1923, p. 72 şi urm.

[128] Vezi A.N.R., fond Casa Regală, dosar 6/1925, ff. 1-2; idem, dosar 18/1920, ff. 2-3.

[129] În 1925 rândurile partidului au sporit prin intrarea conservatorilor marghilomanişti (Cf. M. Theodorian-Carada, *Efimeridele. Însemnări şi amintiri (1908-1928)*, Bucureşti, 1937, p. 131).

[130] Partidul Poporului, *Studiu asupra situaţiei ţării în martie 1920, ianuarie 1922 şi aprilie 1926*, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Poporul", 1927, p. 13.

[131] Cf. Octavian C. Tăslăuanu, *Producţia. Un program economic (Epoca guvernului Averescu, 1920)*, Cluj, 1924, p. 27.

[132] *Ibidem*, p. 36.

impunea „colaborarea" statului cu inițiativa particulară autohtonă. Relativ la asistența străinătății, Titulescu arăta: „...România nu respinge ajutorul capitalului străin. Capitalul străin care vrea să se asocieze capitalului român în condițiile impuse de interesul conservării noastre, va fi binevenit". O altă condiție impusă capitalului străin îi cerea să se abțină „să îndeplinească o funcție politică, ci doar una economică"[133].

Unii fruntaşi averescani nu s-au arătat ostili ideii de naționalizare a vieții economice româneşti. Ei priveau, însă, acest fenomen ca un proces îndelungat, rezultat din consolidarea treptată şi naturală a pozițiilor capitalului național în economia României şi nu înfăptuit prin „metode de silnicie" contra capitalurilor străine[134].

În timpul guvernării liberale de la 1922-1926, acțiunile grupării averescane în domeniul politicii economice au fost dominate din ce în ce mai mult de tendința favorabilă *porților deschise.* Ea şi-a găsit ecou îndeosebi la dezbaterile de la congresul Partidului Poporului din octombrie 1923[135] şi concretizarea în manifestul adresat țării de către guvernul Averescu cu prilejul instalării la putere în 1926. Pe plan economic şi financiar – menționa acest manifest – guvernul aprecia că „normalizarea nu este cu putință decât prin colaborarea capitalului străin. Această colaborare nu este îndestulătoare, dacă nu se înlătură acele măsuri de ordin administrativ şi legislativ ale guvernului trecut, care au format până azi piedică oricărui început de îmbunătățire a vieții economice"[136].

Atitudinea Partidului Naționalist-Democrat[137] în problema capitalului străin a fost, la fel ca şi cea a grupării averescane, nuanțată. Liderul acestui partid, N. Iorga, a recunoscut însemnătatea deosebită a exploatării bogățiilor subsolului românesc pentru dezvoltarea țării într-un ritm mai rapid. Fiind partizan convins al întăririi legăturilor cu marii aliați din Apus (mai ales cu Franța),

---

[133] Florin Em. Manoliu, *op. cit.*, p. 202.

[134] Vezi Octavian C. Tăslăuanu, *op. cit.*, p. 27-36.

[135] Cf. Gr. L. Trancu-Iaşi, *Colaborarea capitalului străin,* Bucureşti, 1923, *passim.*

[136] Cf. „Argus" din 9.IV.1926, p. 1.

[137] Sub această denumire gruparea lui N. Iorga a activat în primii ani postbelici. În mai 1924 ea a fuzionat cu C. Argetoianu, care îl părăsise pe Averescu în 1923, formând *Partidul Naționalist al Poporului.* În februarie 1925 se produce o nouă fuziune, cu Partidul Național din Transilvania, creându-se *Partidul Național* (președinți Iuliu Maniu şi N. Iorga). Gruparea lui Iorga şi-a păstrat apoi timp de mai mulți ani denumirea de Partid Național, deşi el încetase practic să existe prin plecarea lui Argetoianu la liberali şi fuziunea separată a ardelenilor lui Maniu cu Partidul Țărănesc în 1926 (Cf. *Politics and Political Parties in Roumania,* London, International Referency Library Publishing Co., 1936, p. 228-231; Partidul Național, *Programul şi congresul partidului de la 5 februarie 1928,* Vălenii de Munte, Tip. „Datina Românească", 1928, p. 42; N. Iorga, *Memorii,* IV, Bucureşti, Editura Națională „S. Ciornei", f.a., *passim).*

istoricul a recomandat să se realizeze o cooperare economică adecvată. În acest cadru, arăta N. Iorga, România „doreşte iniţiativele economice ale prietenilor ei, doreşte capitalurile lor care vor fi bine renumerate". Dar România trebuia să refuze „o tutelă şi se derobează de la tot ceea ce ar putea să însemne acaparare"[138]. În alte împrejurări, N. Iorga a scris că, deşi accepta colaborarea capitalurilor străine, nu putea recomanda ca ele să fie primite „cu prea largă ospitalitate". Fiecare popor are o „existenţă naţională" şi nu poate apela în mod excesiv la bogăţiile acumulate de străini, căci s-ar ajunge la întronarea unei „supremaţii economice" a acestora din urmă[139].

Între 1918 şi 1929 poziţia Partidului Naţionalist-Democrat în problema capitalului străin a fost determinată nu o dată de considerente de conjunctură politică. Adesea, N. Iorga s-a situat – pe plan politic – alături de Partidul Naţional din Ardeal sau averescan în campania purtată împotriva liberalilor. În asemenea context sunt de înţeles aprecierile contradictorii ale lui N. Iorga referitoare la capitalurile străine, precum următoarea declaraţie din 1928: *„Capitalul naţional* este *acela* care sporeşte bogăţia ţării. Şi nu importă de unde vine acel capital (subl. ns.)"[140]. în acest caz, atitudinea liderului P.N.D. era determinată de spiritul opoziţionist faţă de programul economic liberal, care era inspirat de un „capital de origină politică şi de scopuri acaparatoare"[141]. Pe aceeaşi linie, programul grupării iorghiste adoptat în 1928 insista pentru abandonarea politicii economice promovată de P.N.L. până în acel moment şi „deschiderea porţilor pentru capitalul străin onest şi activ"[142].

În problema atitudinii adoptate faţă de capitalul străin au sfârşit prin a se întâlni Partidul Conservator-Naţionalist, Partidul Naţional Român din Transilvania şi Partidul Ţărănesc.

Şeful grupării conservatoare-naţionaliste, Take Ionescu, a fost dintotdeauna un adept al politicii *porţilor deschise.* Se ştie că, în 1900 şi 1905, el a fost de acord cu concesionarea terenurilor petrolifere ale statului român trusturilor străine. Dealtfel, ulterior a devenit avocat al societăţii *Româno-Americane*[143]. După primul război mondial, în calitate de ministru de externe în cabinetul averescan (1920-1921) sau de şef de guvern (decembrie 1921-ianuarie 1922), Take Ionescu s-a pronunţat pentru o largă cooperare a capitalurilor străine la refacerea economică a ţării, ca şi pentru contractarea unor mari împrumuturi externe în schimbul concesionării către capitaliştii

[138] N. Iorga, *La situation politique de la Roumanie d'après sa Constitution,* în „L'Année Politique Française et Étrangère", 1/1926, p. 44.
[139] Idem, *Introduction,* în Mihail Pizanty, *Le pétrole en Roumanie,* p. 5.
[140] Vezi „Viitorul" din 2.II.1928, p. 2.
[141] Cf. „Argus" din 19.III.1925, p. 5.
[142] Partidul Naţional, *Programul şi congresul partidului de la 5 februarie 1928,* p. 49.
[143] Cf. Vasile Th. Cancicov, *Impresiuni şi păreri personale din războiul României (Jurnal zilnic, 1916-1918),* I, Bucureşti, 1920, p. 236-237.

străini a unora dintre bogăţiile naturale ale României (inclusiv a petrolului)[144]. În ţară, Take Ionescu a fost considerat imediat după sfârşitul războiului drept cel mai fervent partizan al politicii *porţilor deschise.* El ar fi fost dispus – se consemna într-o notă informativă prezentată regelui Ferdinand la 3 august 1920 – să dea „tot străinilor"[145]. Atitudinea lui Take Ionescu a fost privită favorabil de către capitaliştii străini şi de către reprezentanţii oficiali ai marilor puteri în România. În cabinetul averescan din 1920-1921, el s-a dovedit – comunica ministrul britanic la Bucureşti, Rattigan, Foreign Office-ului – „în special folositor pentru combaterea ideilor xenofobe ale brătienilor şi ale suporterilor lor din guvern". Eventuala ieşire a lui Take Ionescu din guvern era considerată, în consecinţă, ca o „calamitate" pentru interesele britanice în România[146].

După moartea lui Take Ionescu în 1922, membrii grupării sale politice au trecut, în anul următor, în Partidul Naţional din Transilvania.

Partidul Naţional Român din Transilvania a ajuns să ocupe un loc important în sistemul partidelor politice din România după Unirea din 1918. El reprezenta îndeaproape interesele burgheziei ardelene, care în domeniul economico-financiar dispunea de poziţii însemnate, incomparabil mai slabe însă decât cele ocupate de liberali. Fieful grupării ardelene îl constituiau industriile minieră şi metalurgică şi băncile din Transilvania. După 1918, Partidul Naţional Român s-a străduit să-şi consolideze poziţiile economico-financiare în Transilvania, întâmpinând în această direcţie o puternică ofensivă din partea liberalilor. În acest fel, la contradicţiile politice care separau pe liderii ardeleni de liberali s-au adăugat şi cele economice. În problema capitalurilor străine, burghezia ardeleană a optat pentru promovarea politicii *porţilor deschise.* Ea a considerat că nu puteau fi „excluse" capitalurile străine de la „cimentarea industriei României" şi a fost în permanenţă de acord cu „intrarea netulburată a capitalului străin în ţara noastră pentru întemeierea de industrii, care aduce ţării viaţă nouă şi sânge nou"[147]. Liderul Partidului Naţional-Ţărănesc, Iuliu Maniu, a lansat în anul 1928 lozinca potrivit căreia capitalul străin însemna pentru economia indigenă „ploaia mănoasă" ce făcea să rodească câmpia[148].

Partidul Ţărănesc, îndrumat de Ion Mihalache, reprezenta interesele

---

[144] Vezi B.N.R., fond. Al. Saint-Georges, pachtet XLII/3, f. 140 (Telegrama nr. 1297 a lui N. Titulescu către Take Ionescu, Paris, 7.XII.1920); idem, pachet LXXIX/6, f. 8 (Scrisoarea lui Take Ionescu către prinţul Carol al României, Bucureşti, 15.IX.1920).

[145] A.N.R., fond Casa Regală, dosar 13/1921, f. 21.

[146] Cf. *Documents on British Foreign Policy, 1919-1939,* First Series, XII, London, Her Majesty's Stationery Office, 1962, doc. 352 (Rattigan către Lordul Curzon, Bucureşti, 3.VII.1920).

[147] Cf. A.N.R., fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar 4/1925, f. 23.

[148] Cf. Nicolae Constantinescu, *Capitalul străin în economia naţională,* în „Democraţia", nr. 12/1928, p. 9.

păturilor rurale înstărite şi ale unei părţi a burgheziei mici şi mijlocii. Gruparea a intrat în contact cu finanţa românească, mai ales cu *Banca de Scont*[149] şi *Banca Marmorosch, Blank et Co.*[150]. Sfera relaţiilor întreţinute de ţărănişti permite să se întrevadă că, pe plan economic, ei au fost de asemenea adepţi ai politicii *porţilor deschise.* În lupta dusă contra programului liberal *prin noi înşine,* Partidul Ţărănesc a beneficiat mult de aportul lui Virgil Madgearu, care în perioada studiată s-a detaşat ca teoretician al politicii *porţilor deschise,* iar după 1928 – unul dintre principalii autori ai transpunerii ei în practică. Virgil Madgearu respingea în bloc doctrina economică liberală, menită – după părerea lui – să înlesnească instaurarea „dictaturii economice", cu corolarul ei – dominaţia politică pentru P.N.L. în România[151]. El a propus, în schimb, propriul program de „democraţie economică" în care un loc principal îl ocupa cooperarea capitalurilor străine la valorificarea bogăţiilor naturale româneşti. Virgil Madgearu nu admitea nici o discriminare faţă de capitalurile străine, ele urmând să se bucure în ţară de „aceleaşi condiţii ca şi capitalul autohton"[152].

După cum se observă, poziţiile Partidul Naţional Român şi ale Partidului Ţărănesc în problema capitalului străin erau sensibil apropiate. După mai multe încercări infructuoase (mai ales cea din 1924)[153], cele două grupări politice au fuzionat în octombrie 1926, înfiinţându-se Partidul Naţional-Ţărănesc (P.N.Ţ.). În programul adoptat atunci se prevedea, la capitolul politică economică, că noul partid avea să acţioneze pentru a impune *„egalitatea de tratament a capitalurilor străine şi a capitalurilor naţionale în faţa legii şi a administraţiei"* (subl. ns.)[154].

---

[149] Vezi „Opinia" din 12.XI.1919, p. 1.

[150] Cf. Al. Marghiloman, *Note politice (1897-1924),* V, Bucureşti, 1927, p. 13.

[151] Vezi V. N. Madgearu, *Dictatură economică sau democraţie economică? (Trei discursuri parlamentare cu o introducere),* Bucureşti, Tip. „Reforma Socială", 1925, p. IV-V.

[152] *Ibidem,* p. VI-VII.

[153] Cf. „Adevărul" din 10.III.1925, p. 5.

[154] Florin Em. Manoliu, *op. cit.,* p. 233. Despre activitatea P.N.Ţ. în genere şi doctrina *porţilor deschise* în special, vezi: Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Naţional Ţărănesc,* ed. a II-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1994, *passim,* Vasile Arimia şi colaboratorii, eds., *Istoria* p. *N.Ţ. Documente, 1927-1947,* Bucureşti, Editura ARC 2000, 1994, *passim,* Ion Ilincioiu şi colab., eds., *Doctrina ţărănistă în România. Antologie de texte,* Bucureşti, Editura Noua Alternativă, 1994, *passim,* Gabriel Ţepelea, ed., *Iuliu Maniu în faţa istoriei,* Bucureşti, Editura Gândirea Românească, 1994, *passim,* Ion Diaconescu, Gabriel Ţepelea, eds., *Ion Mihalache în faţa istoriei,* Bucureşti, Editura Gândirea Românească, 1994, *passim;* Ioan Scurtu, *Iuliu Maniu. Activitatea politică,* Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1995, *passim;* idem, *Ion I. C. Brătianu. Activitatea politică,* Bucureşti, Editura Museion, 1992, *passim;* idem, *Istoria României în anii 1918-1940. Evoluţia regimului politic de la*

Fuziunea din octombrie 1926 a creat, în perspectivă, un serios pericol ce amenința pozițiile politice și economice ale P.N.L. Timp de aproape un deceniu după primul război mondial, I. I. C. Brătianu întreținuse – în avantajul evident al P.N.L. – discordia între grupările opoziționiste averescană, țărănistă, iorghistă sau ardeleană[155]. Prin crearea P.N.Ț., devenit al doilea mare partid politic din România interbelică, a apărut o importantă forță de contrapondere față de dominația politico-economică a P.N.L. puțin stingherită imediat după 1918. În domeniul politic, național-țărăniștii au fondat o grupare capabilă să-și dispute puterea în stat de pe poziții sensibil egale cu liberalii. În domeniul economic este adevărat că situația tinerei grupări era inferioară celei deținute de către liberali. Oricum era suficient de importantă pentru a permite național-țărăniștilor, în cazul în care ar fi deținut și puterea politică, să-și îndrepte atacul și asupra bazei economice a P.N.L. De aceea, nu întâmplător, după 1926, național-țărăniștii s-au dovedit a fi cei mai înverșunați adversari ai politicii economice liberale. Deja în 1927, Victor Slăvescu era silit să constate că „toată lupta politică din țara noastră se dă astăzi pe diferitele probleme economice și financiare aflate la ordinea zilei"[156]. În acest context, problema petrolului, una din cele mai prețioase bogății naturale ale țării, nu a jucat nicidecum un rol lipsit de importanță.

*democrație la dictatură,* București, 1996, p. 54-57.

[155] Cf. *Studiu asupra vieții și politicii lui Carol al II-lea,* f. 88 (Biblioteca Academiei Române, Arhiva Palatului, pachet XXII/1a).

[156] Victor Slăvescu, *Problemele economice și partidele politice,* în „Democrația", nr. 7-8/1929, p. 5.



BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

# CAPITOLUL VII

## PROBLEMA PETROLULUI ROMÂNESC ÎN CONTEXT INTERNAȚIONAL (1919-1924)

Anii imediat următori sfârşitului primului război mondial s-au caracterizat – aşa după cum s-a precizat deja – prin aspre dispute între puternicele trusturi internaționale petroliere, secondate îndeaproape de guvernele statelor învingătoare în conflictul din anii 1914 şi 1918, în scopul acaparării principalelor resurse de țiței de pe glob[1]. În acest cadru, România a fost inevitabil implicată, bogățiile ei reținând stăruitor atenția companiilor petroliere internaționale, iar acțiunile sale pentru aplicarea unei politici conformă intereselor proprii întâlnind rezistența celor ce dominau piața mondială a „aurului negru". Se impune să reținem că pentru perioada anilor 1918-1929, când bătălia se dădea îndeosebi pentru satisfacerea cerințelor pieței europene şi în condițiile în care unele mari resurse, cunoscute azi, nu fuseseră valorificate, altele, nici bănuite măcar, petrolul României prezenta o semnificație apropiată celui al țărilor arabe în zilele noastre. Prin desprinderea în 1917 a Rusiei Sovietice din sistemul capitalist, România a ajuns *pe primul loc în Europa* între posesorii şi producătorii de țiței dintre toate statele lumii libere. Este de înțeles de ce, la 3 mai 1920, surprinzând starea reală de lucruri, Alfred Nutling, de la Consulatul general al Statelor Unite în Marea Britanie, informa Washingtonul că în Europa cheia „foamei" de petrol rezida, cu siguranță, în România[2]. Nu apare, deci, surprinzătoare atenția trusturilor internaționale față de petrolul românesc, ele vizând atât consolidarea vechilor poziții deținute dinainte de războiul mondial, cât şi cucerirea altora noi, prevăzută a se înfăptui în principal fie pe seama lichidării intereselor ex-inamice, impusă de tratatele de pace, fie prin extinderea afacerilor în baza obținerii unor noi perimetre petrolifere.

După primul război mondial, România a trebuit cu adevărat să facă față unei puternice ofensive – un „asalt", după cum a reținut chiar în acele

---

[1] Vezi, mai sus, capitolul V.

[2] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, General Records of the Department of State, Decimal File 1910-1929, Box No. 9 970, 87166363/55.

zile cotidianul bucurestean „Adevărul"[3] – din partea trusturilor internaționale petroliere. Acțiunile trusturilor s-au desfășurat pe cele mai diverse căi, recurgându-se la cele mai diferite metode. Astfel, pe linia unor încercări mai vechi, întreprinse în 1900, în 1904 sau în 1905, organizațiile capitaliste internaționale au urmărit să obțină întinse perimetre petrolifere în România. În 1918-1921, reprezentanți ai trusturilor petroliere sau ai marilor puteri au făcut numeroase propuneri – oficiale sau neoficiale – României. În deplasările lor în străinătate, delegații oficiali ai României s-au aflat nu o dată în fața unor atrăgătoare oferte de sprijin pentru redresarea economică a țării venite din partea unor puternice cercuri financiare occidentale, care, în schimb, pretindeau cel mai adesea să li se concesioneze petrolul românesc pe un număr apreciabil de ani ori pe decenii. Așa, de pildă, în primăvara anului 1919, la Paris, un reprezentant al trustului *Standard Oil Co.* i-a propus lui I. I. C. Brătianu să admită exploatarea perimetrelor petrolifere ale statului român în „cooperare" cu americanii, aceştia urmând să dețină 51% din interese, dată fiind „competența" lor în materie. Trebuie să remarcăm, că americanii întârziaseră dat fiind că, cu două zile mai devreme, un grup britanic propusese premierului român realizarea unei „combinații de acelaşi gen", cu singura deosebire că ofertantul se mulțumea cu o participare de „numai" 35%[4]. Mai apoi, în luna decembrie 1920, ministrul de finanțe N. Titulescu a obținut la Paris un împrumut de 100 milioane franci francezi pentru plata cupoanelor întârziate ale datoriei publice externe a României. Unul dintre principalii subscriitori ai creditului, Bouilloux-Laffont, a insistat cu acel prilej să i se concesioneze terenuri petrolifere de-ale statului[5].

La sfârşitul anului 1920 şi la începutul lui 1921 a provocat mare vâlvă în țară propunerea venită din partea unui oarecare domn P. Siccard din Paris. Acesta, într-o scrisoare adresată la 21 noiembrie 1920 premierului Al. Averescu, s-a prezentat ca delegat al firmei *Union Franco-Roumaine,* pe cale de constituire de către un grup franco-britanic. Ea se angaja să livreze României „produse metalurgice, sârmă, vapoare, locomotive sau alte maşini" până la acoperirea sumei de un miliard de lei anual[6]. Întrucât însă statul român nu avea cu ce plăti livrările propuse, firma avea să constituie în țară o societate pentru exploatarea pe 30 de ani a terenurilor petrolifere şi miniere ale statului. Grupul străin urma să dețină 50% din interesele proiectatei întreprinderi, în vreme ce cota de 50% ce avea să revină statului român trebuia să servească la acoperirea furniturilor anuale primite din exterior.

[3] Cf. „Adevărul" din 20.IX.1919, p. 4.

[4] Arh. M.A.E., fond 71/1914, $E_2$ Petrol, vol. 223, f. 175 (radiograma nr. 333 a lui I. I. C. Brătianu către M. Pherekyde, Paris, 23.IV.1919).

[5] B.N.R., fond Al. Saint-Georges, pachet VIII/7, f. 89 (scrisoare din Paris către Take Ionescu, 24.XII.1920).

[6] Cf. „Viitorul" din 12.II.1921, p. 1.

Acceptarea ofertei, opina Siccard, era menită a servi la „avântul măreț al României"[7].

Începând din 1921, România a trebuit să înfrunte asalturile repetate ale unei organizații internaționale reunind interesele celor mai mari trusturi[8] și constituită anume pentru obținerea în concesiune și valorificarea perimetrelor petrolifere ale statului – faimosul *O.P.Q. Syndicate.* În ciuda unor divergențe ivite între membrii săi[9], sindicatul a intervenit adeseori cu oferte de împrumut în schimbul concesionării masive a perimetrelor petrolifere ale statului român, s-a pronunțat – fără a fi fost solicitat – în problemele naționalizării subsolului, a acționat, între 1924 și 1928, contra regimului minier introdus de guvernul liberal al lui I. I. C. Brătianu în 1924, *O.P.Q,* a beneficiat, când a dorit, de sprijinul guvernelor statelor occidentale. Deja la 19 mai 1922, A. C. Bedford, reprezentantul lui *Standard Oil Co.,* informa Departamentul de Stat din Washington asupra scopului sindicatului. Dând curs doleanței exprimate de Bedford, la 2 iunie 1922, Departamentul de Stat l-a înștiințat pe reprezentantul său la București, ministrul Peter A. Jay, să transmită guvernului român că Washingtonul „aproba" participarea nord-americană la *O.P.Q.* și țelurile sale[10]. De reținut că telegrama respectivă s-a transmis la București *pe cheltuiala* trustului *Standard Oil Co.*[11].

În această perioadă, statul român a refuzat să accepte vreuna din numeroasele propuneri ce i s-au prezentat în legătură cu concesionarea terenurilor sale petrolifere. Dacă în această privință atitudinea României după 1918 a rămas neschimbată, trebuie să remarcăm, totuși, că guvernele de la București au consimțit, în alte probleme (mai ales în ceea ce privea lichidarea societăților petroliere ex-inamice) la serioase compromisuri.

Pe plan intern s-a remarcat după război în domeniul industriei de țiței un pronunțat intervenționism de stat ce a avut cel mai adesea în vedere

---

[7] *Ibidem.*

[8] Companiile fondatoare erau următoarele: *Anglo Persian Oil Co. Ltd., Compagnie Française des Pétroles de Roumanie, Royal Dutch-Shell, Standard Oil Co. of New Jersey* și *Whiteball Petroleum Co.* (Library of Congress, Manuscript Division, *W.S. Culberston Papers,* Box No. 100. *Oil,* f. 6; idem, *Romanian Oil,* f. 32). În anul 1922, grupurilor menționate li se va adăuga și unul belgian (U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970.

[9] La 9 ianuarie 1923, S. B. Hunt, vicepreședintele lui *Standard Oil Co.,* se plângea unor reprezentanți ai Departamentului de Stat că, deși interesele membrilor lui *O. P. Q.* erau „comune", „unitatea" lor încă nu se manifestase (U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/101, f. 3).

[10] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/83 (telegrama nr. 22 din 2 iunie 1922 a secretarului de stat Charles Hughes către Jay). Vezi și „Nota" prezentată de Jay Ministerului Afacerilor Străine al României la 21 iunie 1922 (Arh. M.A.E., Fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), ff. 4-5).

[11] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/83.

satisfacerea nevoilor financiare într-un moment când exporturile erau neînsemnate, cursul leului – în continuu regres, iar datoria publică atinsese proporții alarmante. În atare condiții, petrolul se prezenta ca o admirabilă marfă de export aducătoare de valută pentru statul român, care nu a întârziat să tragă foloase. După unele informații, în anul 1919 retribuirea diplomaților români în străinătate a fost făcută în principal cu sumele provenite din desfacerea produselor petroliere şi depuse la *Banque de Paris et des Pays Bas*[12].

Un aspect deosebit ce se impune atenției noastre priveşte situația bunurilor miniere şi petroliere ex-inamice. Prăbuşirea Germaniei şi a aliaților ei în 1918 i-a condus pe învingători, între altele, la dictarea lichidării intereselor economico-financiare externe ale foştilor inamici. Era un prilej fericit pentru capitaliştii Antantei de-a intra – în fapt şi de drept – în posesia unor importante bunuri materiale. În condițiile unei aprigi dispute internaționale pentru „aurul negru" este lesne de bănuit interesul general pentru resursele de țiței sau pentru societățile petroliere devenite ex-inamice. România nu a fost nici ea scutită de aceaste neajunsuri, astfel că, încă în decembrie 1918, guvernul I. I. C. Brătianu a dispus punerea sub sechestru judiciar a 23 de societăți petroliere[13], între care: *Steaua Română, Concordia, Creditul Petrolifer, Orion, Astra Română*[14], *Petrol Block* ş.a. în perioada ianuarie-martie 1919 s-a aflat sub sechestru şi societatea *Distribuția,* la care, alături de cele 58% interese *Steaua Română,* participau *Româno-Americană* şi *Astra Română.* În anii 1918-1920, situația bunurilor miniere şi petroliere din România a fost reglementată în principal *prin şapte decrete-legi* elaborate de guvernele I. I. C. Brătianu, Arthur Văitoianu şi Al. Averescu: decretul-lege nr. 3 603 din 8/21 decembrie 1918[15]; decretul-lege nr. 1 104 din 8/21 martie 1919[16]; decretul-lege nr. 1 353 din 26 martie/8 aprilie 1919[17]; decretul-lege nr. 2 162 din 6 iunie 1919[18]; decretul-lege nr. 4 118 din 12 septembrie 1919[19]; decretul-lege nr. 4 241 din 7 octombrie 1919[20] şi decretul-lege nr. 2 447 din 7 iunie 1920[21], în linii generale, prin aceste decrete-legi[22], absolut

[12] Vezi B.N.R., fond Al. Saint-Georges, pachet CLXXIV/6, f. 359 (telegrama lui Victor Antonescu către M.A.S., Paris, 21.X.1919).

[13] Vezi Dr. Valentina Corpaciu, *Aufbau und Entwicklung der rumänischen Erdölindustrie vom Jahre 1857 bis 1933,* Berlin, 1934, p. 148.

[14] Sechestrul asupra filialei lui *Royal Dutch-Shell,* instituit din eroare, a fost ridicat la 22 ianuarie 1919 (Arh. M.A.E., fond 71/1914, $E_2$ Petrol, vol. 231, f. 107).

[15] „Monitorul Oficial", nr. 209/9 (22).XII.1918, p. 3677-3679. Cf. şi regulamentul de aplicare (idem, nr. 53/24.VI.1919, p. 2914-2915).

[16] Idem, nr. 281/14 (27).III.1919, p. 6461-6462.

[17] Idem, nr. 294/30.111 (12.IV) 1919, p. 7125.

[18] Idem, nr. 43/12.VI.1919, p. 2475.

[19] Idem, nr. 125/21.IX.1919, p. 7169.

[20] Idem, nr. 140/10.X.1919, p. 8013.

[21] Idem, nr. 58/16.VI.1920, p. 1915. Acest decret-lege a fost cel mai cuprinzător dintre

necesare pentru evitarea „volatilizării" bunurilor ex-inamice într-o perioadă propice unor afaceri veroase ale vechilor stăpâni şi ale noilor pretendenţi[23], s-au stabilit: interzicerea libertăţii tranzacţiilor miniere şi industriale pentru o anumită perioadă; obligativitatea obţinerii permisiunii Ministerului Industriei şi Comerţului în cazul fiecărei tranzacţii; revizuirea tranzacţiilor încheiate după 1916; apărarea diverselor categorii de bunuri româneşti de acapararea supuşilor statelor ex-inamice; apărarea drepturilor ce reveneau statului român prin aplicarea sancţiunilor tratatelor de pace (lichidările etc.)[24].

Din nefericire, politica guvernelor de la Bucureşti în problema lichidării bunurilor petroliere ex-inamice a fost lipsită de fermitate şi prevedere, fapt ce s-a concretizat în mari pierderi pentru statul român. Un exemplu elocvent despre modul în care guvernul I. I. C. Brătianu, de pildă, înţelegea să acţioneze îl aflăm în următoarea telegramă expediată din Bucureşti pe adresa delegaţiei române la Conferinţa păcii de la Paris, la 23 februarie 1919: „Legea *nu obligă* să se lichideze societăţile în care figurează, chiar în parte numai, capitaluri inamice; ea *permite numai* lichidarea lor (subl. ns.)"[25]. Vom avea prilejul să insistăm asupra rolului pe care l-a avut petrolul românesc în desfăşurarea lucrărilor, mai ales de culise, ale Conferinţei de pace din 1919; deocamdată să reţinem că atât americanii, cât şi anglo-francezii s-au interesat îndeaproape de soarta societăţilor petroliere ex-inamice din România, fie sugerând delegaţilor noştri planuri, fie înţelegându-se între ei în privinţa modului de acţiune. Aşa au făcut anglo-francezii, care prin Walter Long şi H. Bérenger, ajunseră în martie-aprilie 1919 la un *acord* de delimitare „cordială" a sferelor de interese în unele regiuni petrolifere de pe glob, inclusiv în România[26]. Respectivul document avea să fie întărit, la 24 aprilie 1920, prin acordul petrolier franco-britanic de la San Remo care introducea principiul *fifty-fifty,* în toate combinaţiile posibile, în *România,* Asia Mică, teritoriile fostului Imperiu Rus, Galiţia, coloniile franceze şi engleze, ca şi în „alte ţări", însă după un prealabil

---

toate cele menţionate; de altfel, el a abrogat – cu excepţia decretului-lege nr. 3603/1918 – pe toate celelalte anterioare, stabilind un regim unic pentru tranzacţiile de bunuri miniere, industriale etc., şi anume numai cu „autorizaţia specială" a Ministerului Industriei şi Comerţului.

[22] Vezi Hugo Friedman (ed.), *Decretele-legi privitoare la industrie, mine şi petrol,* Ploieşti, Tip. „Lumina", 1920, *passim.*

[23] Al. Gane, *Le régime minier roumain et le nationalisation du sous-sol,* Paris, Jouve et C-ie, Éditeurs, 1924, p. 60.

[24] *Ibidem,* p. 60-62; G. H. Damaschin, *Contribuţiuni...,* I, Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1933, p. 201.

[25] B.N.R., fond Al. Saint-Georges, pachet CLXXIV/6, f. 145 (telegramă semnată de M. Pherekyde, premier şi ministru de externe ad-interim).

[26] *Documents on British Foreign Policy, 1919-1939,* First Series, vol. IV, London, H.M.S.O., 1925, p. 1089-1092.

„consimțământ mutual". Nu era deloc lipsit de importanță faptul că România, s-a aflat cea dintâi, în atenția semnatarilor acordului, care stabilea concret țelurile „cooperării cordiale" anglo-franceze privind țara noastră: „România – Guvernele britanic şi francez vor susține pe resortisanții lor în toate negocierile comune care vor fi angajate cu guvernul român, în vederea: a) achiziționării concesiunilor petrolifere, a acțiunilor sau altor interese aparținând supuşilor sau societăților vechi sechestrate, ca, de exemplu, *Steaua Română, Concordia, Vega* etc., care constituiau în această țară grupurile petroliere ale lui *Deutsche Bank* şi *Disconto Gesellschaft,* precum şi orice alte interese care vor putea fi obținute; b) concesiunea terenurilor petrolifere aparținând statului român. Toate acțiunile aparținând concesiunilor ex-inamice care vor putea fi achiziționate şi toate celelalte avantaje rezultând din aceste negocieri vor fi împărțite în proporție de 50% în favoarea intereselor britanice şi 50% în favoarea intereselor franceze. Este de la sine înțeles că în acele societăți ce se vor constitui în vederea conducerii sau exploatării ziselor acțiuni cele două țări se vor bucura de aceeaşi proporție de 50% pentru orice alt capital subscris, la fel ca şi pentru reprezentanții în consiliul de administrație şi numărul voturilor"[27].

Acordul de la San Remo, care-i excludea pe americani şi pe italieni din unele regiuni petrolifere de pe glob, a rămas un timp secret[28]. La 25 mai 1920, marele cotidian parizian „Le Temps" a publicat o sumară expunere asupra conținutului său[29]. La puțin timp după dezvăluirile apărute în „Le Temps" şi independent de ele, ziarul „Viitorul", organul P.N.L., a făcut cunoscută partea referitoare la România a înțelegerii din 24 aprilie 1920[30]. Prefațând sau însoțind acest „document surprinzător"[31], Vintilă Brătianu, unul dintre fruntaşii P.N.L. aflat pe atunci în opoziție, îl respingea în termeni dintre cei mai categorici, exprimând „revolta întregului popor român". Difuzarea textului integral al Convenției de la San Remo, la 25 iulie 1920 prin „Le Temps", va surveni în legătură directă cu faptele din România: campania declanşată de liberali prin „Viitorul" a avut ecou şi peste hotare. La 22 iulie 1920, ginerele lordului Curzon, Mosley, l-a interpelat în Camera Comunelor pe premierul Lloyd George asupra veridicității informațiilor apărute la Bucureşti despre existența unei „pretinse" înțelegeri anglo-franceze în domeniul petrolului. Mosley a pretins că, dacă asemenea ştiri nu erau exacte, guvernul să respingă

[27] Vezi Francis Delaisi, *Le Pétrole,* p. 152 (anexa a III-a).

[28] La 18 mai 1920, Departamentul de Stat primea o ştire din Londra despre acordul petrolier anglo-francez referitor la România (U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9970, 8716363/56).

[29] Francis Delaisi, *op. cit.,* p. 124.

[30] Vezi „Viitorul" din 13.VI.1920, p. 3.

[31] Cf. articolul *Acordul de la San Remo,* apărut consecutiv în „Viitorul" din 12 şi 13 iunie 1920, p. 1.

toate „calomniile"[32]. Premierul britanic, în răspunsul său, a recunoscut însă că „unele clauze din înțelegerea anglo-franceză... se referă la relațiunile între guvernele englez, francez și român, privitoare la interesele conaționalilor lor asupra terenurilor petrolifere românești. Aceasta nu prezită nimic ce guvernul Majestății Sale nu ar vrea să dea publicității"[33], în încheiere, Lloyd George a promis că, după ce avea să obțină asentimentul cabinetului francez, va dispune tipărirea textului Convenției de la San Remo. Acest lucru se va petrece la numai două zile după interpelarea lui Mosley.

În momentul acela însă orice acțiune contra Convenției ce punea România alături de „Mesopotamia turcească"[34] era tardivă, fără un folos real pentru statul român. între timp, mai precis în luna mai 1920, guvernul Al. Averescu a ridicat sechestrul asupra societăților *Concordia, Vega* și *Creditul Petrolifer,* consacrând astfel transferul lor din sfera lui *Disconto Gesellschaft* în posesia grupului aliat *Compagnie Financière Belge des Pétroles (Petrofina)*[35]. Surprinși, englezii au protestat, la rege și la Averescu[36], și nu au recunoscut valabilitatea tranzacției decât în preajma admiterii lor la *Steaua Română*[37]. Cât privește această societate, cea mai mare dintre cele deținute anterior de germani, îndeosebi prin *Deutsche Bank,* în România, ea se afla în vara anului 1920 – drept rezultat al unei condamnabile politici a cabinetelor de la București dintre 1918 și 1920 – în pragul „camuflării", adică al transferului participărilor ex-inamice unui grup anglo-franco-român, în conformitate cu textul și spiritul Convenției de la San Remo[38]. Asigurând, în iunie 1920, pe ministrul britanic la București, Rattigan, că nu dorea să „ofenseze"

[32] Arh. M.A.E., fond 71/1914, $E_2$ Petrol, vol. 231, f. 147 (telegrama nr. 1714 a lui Boerescu către M.A.S., Londra, 23.VII.1920).

[33] *Ibidem,* f. 151 (Raportul nr. 1717/20/l.B al lui Boerescu către M.A.S., Londra, 23.VII.1920).

[34] V. Brătianu, *Acordul de la San Remo,* p. 1.

[35] B.N.R., fond Al. Saint-Georges, pachet XLII/3, f. 9 (Nota colonelului Boyle pe marginea societăților petroliere sechestrate în România).

[36] *Documents on British Foreign Policy, 1919-1939,* First Series, vol. XII, London, H.M.S.O., 1962, doc. nr. 337 (Telegrama lui Rattigan către Lordul Curzon, București, 5.VI.1920).

[37] Arh. M.A.E., fond 71/1914, $E_2$ Petrol, vol. 231, f. 153 (Nota oficială a *Foreign Office*-ului din 7.VIII.1920).

[38] Referitor la afacerea *Stelei Române,* vezi detalii, multe contradictorii, la: C. Hoisescu, *Documentele vremii. Camuflarea averilor inamice. Scrisori deschise d-lui Vintilă Brătianu,* București, 1923; Al. Topliceanu, *Lupta pentru petrol,* p. 69-97; G. H. Damaschin, *Contribuțiuni...,* II, p. 39 și urm.; Costin Murgescu și colab., *op. cit.,* p. 66-68; Karl Hoffman, *Oelpolitik...,* p. 69-97; Oct. C. Tăslăuanu, *Steaua Română și I.R.D. P.* , în „Adevărul" din 11.I.1923, p. 3; Virgil Madgearu, *Opera camuflărilor,* în „Independența Economică", nr. 1/1922, p. 3-8.

pe aliații anglo-francezi[39], membrii guvernului Al. Averescu au admis negocierile purtate în iulie-august 1920 în străinătate în scopul „degajării" acțiunilor *Stelei Române.* Din partea română, un rol important în tratative l-a avut însuşi administratorul-sechestru al societății în cauză, C. Osiceanu[40]. În final s-a constituit un grup financiar anglo-franco-român, care – în schimbul sumei de 75 milioane franci elvețieni – a cumpărat partea lui *Deutsche Bank.* Potrivit înțelegerii de la San Remo, francezii şi englezii (respectiv *Banque de Paris et des Pays Bas, Banque Mallet, Banque Mirabeau, Mercier, Champain* şi *Brothers)* au preluat câte 24,95% din acțiunile achiziționate, grupului român *(Banca Marmorosch, Blank et Co., Banca Românească, Banca de Credit Român, Banca Generală* şi *Banca Țărănească)* revenindu-i 50,10%[41]. În atare condiții, prin Jurnalul nr. 2 584 din 12 septembrie 1920 Consiliul de Miniştri a autorizat ştampilarea celor 100 002 acțiuni „foste în mâini inamice"[42]. La 18 septembrie 1920, prin ordonanța nr. 11027 a Tribunalului Ilfov, societatea *Steaua Română* a fost scoasă de sub sechestrul judiciar[43].

Tranzacțiile încheiate în anul 1920[44] în privința principalelor societăți petroliere ex-inamice din România nu au fost definitive. Unele obiecții ale liberalilor, ca şi promulgarea legii pentru lichidarea bunurilor inamice din 13 iunie 1923 vor necesita punerea de acord a aranjamentelor din 1920 cu situațiile intervenite. Acordurile definitive vor fi încheiate, în spiritul legii minelor din 1924, la 12 februarie şi 9 iulie 1925[45].

Camuflarea intereselor petroliere ex-inamice, posibilă în contextul unor intervenții directe ale companiilor petroliere internaționale şi al unei orientări greşite a guvernelor de la Bucureşti[46], s-a soldat cu pierderi considerabile pentru statul român. „Am cunoscut – constata Virgil Madgearu – toate politicile tuturor intereselor private"[47]. „Aşa a fost posibil ca societățile petroliere ex-inamice din România să devină obiectul unei împărțeli ca pradă de război, nu numai a noastră, cum se cuvenea, ci şi a Franței şi Angliei" – conchidea acelaşi politician şi economist[48].

Studierea decretelor-legi elaborate de guvernele de la Bucureşti între

[39] *Documents on British Foreign Policy, 1919-1939,* First Series, vol. XII, doc. nr. 337.
[40] Vezi M.P.R., nr. 19/1.X.1920, p. 623-627.
[41] *Ibidem;* idem, nr. 18/15.IX.1920, p. 587.
[42] „Monitorul Oficial", nr. 132/17.IX.1920, p. 4527.
[43] Oct. C. Tăslăuanu, *op. cit.,* p. 3.
[44] Urmărite cu atenție de americani (vezi U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9970, 8716363/59, 61, 63, 64, 66).
[45] Vezi G. H. Damaschin, *Contribuțiuni...,* II, p. 141-146; Al. Topliceanu, *op. cit.,* p. 96-97; *Activitatea Corpurilor Legiuitoare şi a Guvernului...,* p. 223; M.P.R., nr. 15/1.VIII.1925, p. 1264.
[46] Al. Topliceanu, *op. cit.,* p. 67; „Argus" din 8.VIII.1920, p. 1.
[47] Virgil Madgearu, *Opera camuflărilor,* p. 5.
[48] *Ibidem,* p. 6.

1918 şi 1920 ne permite să constatăm că, peste deficienţele evidenţiate, ele cuprindeau suficiente elemente ce prefigurau o politică petrolieră care – în programul cel mai consistent al epocii, cel al P.N.L. – trebuia să conducă, înainte de orice, la abrogarea regimului minier din 1895. Al. Gane a subliniat că, înaintea promulgării unei noi legi a minelor, respectivele decrete-legi au alcătuit o adevărată *legislaţie provizorie*[49]. Dealtfel, chiar unele dintre decretele-legi anunţau fie un regim „ulterior pentru exploatarea zăcămintelor" (decretul-lege nr. 3 603 din 1918), fie o „nouă organizare a regimului minier, petrolifer şi industrial" (decretul-lege nr. 2 447 din 1920). Reprezentanţii societăţilor petroliere străine din România au acordat tot interesul menţionatelor decrete-legi, dintre care unele le-au provocat „anxietate"[50]: cel din 12 septembrie 1919 referitor la suspendarea oricăror concesiuni petroliere, interpretat de delegaţii societăţii *Româno-Americane* ca aplicând „principiul naţionalizării"[51]; cel din 7 iunie 1920[52] sau decretele din aprilie 1919 şi septembrie 1920 privind condiţiile sau darea în exploatare a unor perimetre petrolifere de-ale statului unor societăţi româneşti *(I.R.D.P.* şi *Creditul Minier)*[53]. La 11 noiembrie 1920, Departamentul de Stat a transmis instrucţiuni Legaţiei din Bucureşti să informeze cu promptitudine Washingtonul asupra măsurilor luate de guvernul român în domeniul industriei de ţiţei şi, de asemenea, să expedieze textele acelor documente[54].

În perioada examinată nici una dintre acţiunile guvernelor de la Bucureşti nu a stârnit atâta nelinişte ca încercarea de-a introduce un monopol de stat în domeniul desfacerii produselor petroliere pe piaţa internă. Aşa după cum se ştie, monopolul desfacerii interne a derivatelor de ţiţei era deţinut, din anul 1908, de societatea *Distribuţia,* creaţie a marilor filiale ale trusturilor mondiale – *Steaua Română* şi *Româno-Americană*[55]. După terminarea războiului mondial, statul român era îndreptăţit să procedeze la lichidarea părţii inamice de la *Distribuţia.* Măsurile luate în acest sens nu au fost însă consecvente. S-a arătat că în ianuarie 1919 se decisese trecerea *Distribuţiei* sub sechestru. Întrucât dispoziţia a provocat „foarte multe nemulţumiri şi protestări"[56], cabinetul I. I. C. Brătianu a suspendat-o în martie 1919[57].

[49] Al. Gane, *op. cit.,* p. 60.

[50] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/52 (Arthur Schoenfeld, însărcinatul cu afaceri al S.U.A. la Bucureşti, către Departamentul de Stat, Bucureşti, 19.IX.1919).

[51] *Ibidem;* idem, 8716363/50.

[52] *Ibidem,* 8716363/66; idem, 8716363/77.

[53] *Ibidem.*

[54] *Ibidem,* 8716363/66.

[55] Interesele deţinute erau astfel repartizate: 58%, 28% şi 14% (vezi Arh. M.A.E., fond 71/1914, $E_2$ Petrol, vol. 223, f. 239).

[56] Cf. Gh. Dumitrescu, *În chestiunea lichidării Societăţii de distribuţia petrolului,* în „Analele Minelor din România", nr. 8-9/1919, p. 154.

A urmat, în februarie 1920, decizia guvernului Al. Vaida-Voevod prin care s-a consacrat monopolul *Distribuției* asupra pieții interne[58], pentru ca, în luna mai 1920, guvernul Averescu să dispună lichidarea „părților străine" în societate[59]. Societatea se afla în această situație când, prin decretul-lege nr. 2491 din 10 iunie 1920, același cabinet a introdus *monopolul de stat* asupra desfacerii interne a produselor petroliere. Exploatarea monopolului se acorda tot atunci, pe termen de cinci ani, cu drept de prelungire, unei societăți naționale, special create, *I.R.D.P.*, care urma să activeze sub „controlul" statului[60].

Desființarea monopolului *Distribuției* determina o scădere sensibilă a pozițiilor și câștigurilor obținute de întreprinderile beneficiare „aliate" – *Româno-Americană* și *Astra Română*, dar și *Steaua Română*, pe cale de camuflare în acea perioadă. Nu a fost, de aceea, surprinzător că reprezentanții trusturilor internaționale ori ai marilor puteri au reacționat imediat contra dispozițiilor cuprinse în decretul-lege nr. 2491. În campania dezlănțuită împotriva introducerii monopolului statului prin intermediul unei societăți românești s-a impus ministrul britanic la București. Astfel, chiar în ziua apariției decretului-lege nr. 2491 în „Monitorul Oficial", Frank Rattigan s-a prezentat la Take Ionescu, ministrul de Externe, căruia i-a declarat că, dacă hotărârea se va aplica, „atunci el își va retrage recomandările și nu va mai sprijini eforturile României pentru obținerea unui mare împrumut pe piața londoneză"[61]. Peste câteva zile, la 16 iunie 1920, Rattigan a participat la o reuniune a reprezentanților diplomatici ai S.U.A., Franței, Belgiei și Olandei la București menită a stabili atitudinea ce trebuie adoptată față de decretul-lege din 10 iunie 1920. Cei cinci diplomați au redactat o notă colectivă, înmânată neîntârziat lui Take Ionescu. După ce atrăgea atenția demnitarului român că dispoziția guvernului lovea „puternic" în „interesele" capitalurilor străine investite în industria de țiței, nota constata: „Miniștrii subscriși nu pot decât să-și exprime toate rezervele în legătură cu aplicarea decretului în discuție, cerând Excelenței Sale Ministrului Afacerilor Străine să amintească Guvernului Regal că, după însești statisticile Ministerului Industriei și Comerțului, proporția capitalurilor străine angajate în industria petrolieră se ridica recent la 90% din totalul investițiilor"[62]. Ministrul Statelor Unite în România, Charles Vopicka, și-a manifestat „neliniștea" în preajma apariției decretului-lege, îngrijindu-se ca o copie să parvină și Washington-ului[63].

[57] Cf. „Analele Minelor din România", nr. 8-9/1919, p. 187.
[58] Vezi Oct. C. Tăslăuanu, *Producția...*, p. 203.
[59] Vezi M.P.R., nr. 22/15.XI.1920, p. 762.
[60] Vezi „Monitorul Oficial", nr. 56/13.VI. 1920, p. 1792.
[61] *Documents on British Foreign Policy, 1919-1939,* First Series, vol. XII, doc. nr. 339 (Telegrama lui Rattigan către Lordul Curzon, București, 13.VI.1920).
[62] B.N.R., fond Al. Saint-Georges, pachet XCII/1, f. 39.
[63] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/57.

La 10 iulie 1920, consulul american la Bucureşti, Edwin C. Kamp, constata cu satisfacţie că, în urma protestului „puternic" al reprezentanţilor diplomatici apuseni pe lângă guvernul Averescu, se ajunsese la „atenuarea" măsurii anunţate; cu toate acestea, consemna acelaşi, motivele de nelinişte pentru petroliştii străini ce făcuseră investiţii în România persistau[64].

Demersurile întreprinse de diplomaţii apuseni acreditaţi la Bucureşti se vor dovedi, în cele din urmă, rodnice. La 20 iunie 1920, Rattigan a fost primit în audienţă chiar de către regele Ferdinand, care a promis solemn că „decretul-lege va fi radical modificat, dacă nu anulat"[65]. La scurt timp după aceea, în urma unei înţelegeri realizate între Take Ionescu şi reprezentanţii societăţii *I.R.D.P.*[66], s-a decis să se renunţe la destinaţia iniţială a acesteia din urmă – preluarea monopolului de stat al distribuţiei interne a derivatelor petroliere. Printr-o adresă din 11 august 1920, societatea *I.R.D.P.* a solicitat Ministerului Industriei şi Comerţului, drept „recompensă" pentru renunţarea sa, să i se permită să instaleze sonde de foraj pe terenurile statului de la Ochiuri, Moreni şi Misleanca[67]. Cererea a fost aprobată, printr-un Jurnal al Consiliului de Miniştri din 30 august 1920[68]. Drept urmare, la 2 septembrie 1920 s-a semnat, între Ministerul Industriei şi Comerţului şi *I.R.D.P.*, contractul de foraj nr. 31 190 vizând perimetrele specificate[69]. *Creditul Minier*, cealaltă mare societate petrolieră naţională constituită după război, nu a întârziat să pretindă „drepturi egale" cu *I.R.D.P.*[70]. Guvernul averescan va fi nevoit să satisfacă şi pretenţiile acestei societăţi, strâns legată de finanţa liberală, astfel că, prin contractul nr. 18 963 din 18 iunie 1921, *Creditul Minier* va obţine dreptul de-a executa foraje de exploatare pe perimetrele statului de la Moreni, Runcu şi Ochiuri[71].

Problema instituirii monopolului statului în domeniul distribuţiei interne a produselor petroliere nu s-a încheiat o dată cu reglementările menţionate în favoarea celor două societăţi româneşti. În vara anului 1920, ministrul Industriei şi Comerţului în cabinetul averescan, Octavian Tăslăuanu, a întocmit un „proiect de lege privitor la comerţul produselor de petrol în România"[72], care redeschidea chestiunea desfacerii derivatelor de ţiţei prin intermediul statului român. Prin urmare ideea introducerii unui monopol

[64] Idem, 8716363/60.
[65] *Documents on British Foreign Policy, 1919-1939,* First Series, vol. XII, doc. nr. 344 (Telegrama lui Rattigan către Lordul Curzon, Bucureşti, 21.VI. 1920).
[66] Al. Topliceanu, *op. cit.*, p. 75-76.
[67] A.N.R., fond Ministerul Industriei şi Comerţului, dosar 10/1920, f. 83.
[68] *Ibidem,* f. 87.
[69] *Ibidem,* ff. 82-83, 88.
[70] Cf. Al. Topliceanu, *op. cit.*, p. 76.
[71] M.P.R., nr. 18/15.IX.1933, p. 1047.
[72] Oct. C. Tăslăuanu, *op. cit.*, p. 206-210; *Dezbaterile Adunării Deputaţilor (şedinţa din 28.111.1921)*, p. 1587-1591.

de stat nu fusese abandonată, după faptele survenite în vara anului 1920 în legătură cu intervențiile diplomaților apuseni. Proiectul Tăslăuanu a fost respins de partizanii politicii *porților deschise* (Take Ionescu, Aristide Blank ș.a.) care se pronunță pentru menținerea libertății comerțului intern de produse petroliere[73], adică pentru prelungirea monopolului *Distribuției.* În ce-i privește pe liberali, aflați în opoziție atunci, ei, deși nu au considerat ca ideal proiectul întocmit, l-au apreciat ca fiind binevenit[74]. De asemenea, buletinul intereselor petroliere din țară a fost de părere că documentul elaborat de Tăslăuanu constituia „începutul și primul punct al unei politici de petrol active" a României[75].

Proiectul Tăslăuanu a fost depus, în luna august 1920, pe biroul Camerei. El a fost luat în dezbatere abia la 28-30 martie 1921 și adoptat cu 135 de voturi contra 4, în favoarea lui pronunțându-se și deputații liberali[76]. Cu aceasta odiseea proiectului Tăslăuanu poate fi socotită încheiată, căci, întrevăzând dezavantajele ce prezenta desființarea monopolului *Distribuției,* trusturile internaționale recurseră la „strașnice intervenții" împotriva lui[77]. Proiectul a întâmpinat opoziție chiar în cadrul guvernului Averescu, ministrul Take Ionescu profetizând, de pildă, că el „nu va deveni niciodată lege"[78]. Și, în adevăr, după ce a fost adoptat de Cameră, proiectul Tăslăuanu avea să se „împotmolească" la Senat, care nu l-a luat în considerație[79].

Problema fiind „reglementată" în acest fel, preocupările capitaliștilor străini pentru afacerile petroliere din România nu au scăzut defel. Noi și noi aspecte intervenind ori acumulându-se noi modificări în raporturile de forțe internaționale și interne, marile trusturi și reprezentanții lor continuară să vegheze, scopul suprem fiind obținerea câștigului maxim din exploatarea bogățiilor naționale. În întreaga perioadă investigată, companiile mondiale de petrol s-au bucurat – după cum s-a mai arătat – de asistența guvernelor puterilor occidentale. Într-o cercetare fundamentală efectuată în urmă cu mai mulți ani, Joan Wilson a dovedit în ce grad, după primul război mondial, diplomația americană a apărat interesele capitaliștilor de peste Ocean pretutindeni pe glob[80]. Specificând că faptul a fost valabil nu numai în cazul

[73] Vezi „Viitorul" din 7.VIII.1920, p. 1.
[74] Cf. Vintilă I. Brătianu, *Monopolul distribuției interne,* în „Viitorul" din 2.IX.1920, p. 1.
[75] M.P.R., nr. 5/1.III.1921, p. 193.
[76] *Dezbaterile Adunării Deputaților (ședința din 30.III.1921),* p. 1637. Respectând instrucțiunile primite (vezi U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9970, 8716363/70 B), Legația S.U.A. din București a înștiințat, la 21 aprilie 1921, Departamentul de Stat asupra deciziei Camerei Deputaților (idem, 8716363/69).
[77] Oct. C. Tăslăuanu, *op. cit.,* p. 122.
[78] *Ibidem,* p. 124.
[79] *Ibidem.*
[80] Vezi Joan Hoff Wilson, *American Business and Foreign Policy, 1920-1933,*

Washingtonului, ci, deopotrivă, al Londrei şi Parisului, apoi al Bruxelles-ului, Hagăi şi Romei, să consemnăm că documente recent descoperite în arhivele americane întăresc afirmaţia. Astfel, după un obicei cunoscut de-acum, Departamentul de Stat a solicitat în repetate rânduri, în cursul anului 1921, Legaţiei din Bucureşti să trimită *rapoarte complete* asupra evoluţiei problemei petrolului în România[81]. Printre instrucţiunile Departamentului de Stat am aflat şi pe cea din 21 noiembrie 1921 care indica lui Peter A. Jay, ministrul S.U.A. în România, „să ţină îndeaproape la curent cu situaţia (în problema petrolului – n.ns.) şi să informeze cu promptitudine Departamentul despre noile evoluţii", cu deosebire în ceea ce privea monopolul consumului intern de derivate de ţiţei şi concesionarea terenurilor petrolifere[82].

Faptele expuse atestă că într-o epocă dominată netăgăduit de *febra* „aurului negru" România, cu resursele sale, a ocupat un loc şi un rol însemnat în planurile trusturilor mondiale şi, în consecinţă, ale marilor puteri învingătoare în 1918. În această situaţie, ne apar lesne previzibile dificultăţile ce vor avea de întâmpinat guvernele de la Bucureşti pentru a introduce unele măsuri conform intereselor statului român şi, în mod special, pentru a le aplica şi impune recunoaşterea lor. Fără a devansa însă evenimentele, să stăruim, pentru început, asupra eforturilor depuse de delegaţia română la Conferinţa de pace de la Paris din 1919 pentru a stăvili ofensiva „aliată" – trusturi şi guverne – ţinând la câştigarea terenurilor petrolifere ale statului.

## A. Problema petrolului românesc la Conferinţa de pace de la Paris

Conferinţa ce a procedat la elaborarea tratatelor de pace care au fost prezentate de statele învingătoare în primul război mondial învinşilor şi-a început lucrările la Paris la 18 ianuarie 1919. Negocierile purtate în capitala Franţei s-au desfăşurat sub semnul supremaţiei *de jure* şi *de facto* a puterilor Antantei – Franţa, Marea Britanie, Statele Unite ale Americii, Italia şi Japonia. Germania şi foştii ei aliaţi au fost excluşi de la tratative. Statelor învinse li s-a recunoscut doar dreptul de a face observaţii pe marginea proiectelor tratatelor, dar Antanta nu era obligată să ţină cont de doleanţele exprimate.

La Conferinţa de pace din 1919 s-au bucurat de un tratament mai puţin binevoitor din partea marilor puteri şi multe dintre statele „aliate şi asociate" ale Antantei. Este vorba de ţările mici şi mijlocii înregimentate în tabăra victorioasă (între ele şi România), cărora partenerii mai puternici din alianţă le-au refuzat, după încheierea armistiţiului, dreptul de-a participa

Boston, Beacon Press, 1971, *passim.*

[81] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9970, 8716363/73; idem, 8716363/75 A.

[82] *Ibidem,* 8716363/77.

la Conferința de pace alături de ei în condiții de deplină egalitate. Aceste țări au fost incluse în categoria celor cu interese așa-zise „limitate", spre deosebire de marile puteri cărora sfera de interese li s-a recunoscut ca fiind „generală". În funcție de această distincție, Conferința și-a desfășurat lucrările. În rolul de organism suprem al ei a fost consacrat, dintru început, *Consiliul celor zece,* alcătuit din șefii de guverne și miniștri de externe ai celor cinci puteri ale Antantei. Cum însă miniștrii de externe nu participau la toate reuniunile șefilor delegațiilor, *Consiliul celor zece* s-a transformat în *Consiliul celor cinci.* Ulterior, acesta s-a restrâns la *Consiliul celor patru,* întrucât premierul Japoniei a hotărât să se retragă de la discuțiile ce nu priveau direct zonele Asiei și Pacificului. Apoi, în urma neînțelegerilor intervenite între Italia și puternicii ei parteneri din Antantă, premierul Orlando a părăsit la un moment dat Conferința, iar *Consiliul celor patru* a suferit o nouă restrângere, funcționând o vreme ca un *Consiliu al celor trei,* alcătuit din președintele american W. Wilson, premierul britanic Lloyd George și omologul său francez, Georges Clemenceau, care deveniră adevărații „dictatori" ai tratatelor de pace înmânate țărilor învinse[83].

La Conferința de la Paris reprezentanții marilor puteri au încercat să asigure dominația politică, economică sau militară a țărilor lor în diverse regiuni de pe glob. Pentru atingerea țelurilor urmărite, ei au colaborat îndeaproape ori au fost divizați, de la caz la caz. A fost evidentă și dorința lor de-a „tutela" într-un fel chiar și unele țări care, în cursul războiului, luptaseră de partea Antantei – Cehoslovacia, Polonia, România[84]. Tratatele izvorâte au purtat amprenta tendințelor semnalate. Ca un fapt deosebit de important și pozitiv, trebuie reținut că sistemul tratatelor de pace a reflectat procesele obiective desfășurate în cursul sau la sfârșitul conflictului mondial, sancționând, de pildă, refacerea statului polonez, formarea statului cehoslovac și constituirea statului național unitar român[85].

La Conferință un loc important în cadrul dezbaterilor l-au avut

[83] Vezi John Maybard Keynes, *Urmările economice ale păcii,* București, Editura Cartea Românească, 1920, p. 24-44; Paul Mantoux, *Les déliberations du Conseil des Quatres, 24 mars-28 juin 1919,* I-II, Paris, C.N.R.S., 1955, *passim;* Robert Lansing, *The Big Four and Others at the Peace Conference,* Boston-New York, Houghton Mifflin Co., 1921, *passim;* Keith Eubank, *The Summit Conferences 1919-1960,* Norman, University of Oklahoma Press, 1966, p. 9-31; Department of State [U.S.A.], *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1919. The Paris Peace Conference,* vol. I-XIII, Washington, G.P.O., 1942-1947; *DBFP,* First Series, *1919,* vol. I-VI, London, 1947-1956; Library of Congress, Manuscript Division, *W. Wilson Papers.*

[84] N. Z. Lupu, Gh. C. Cazan, C. Buşe, *Istoria universală contemporană,* I, *1917-1945,* București, 1979, p. 133 și urm.; Emilian Bold, *Unele probleme privind participarea delegației române la Conferința păcii (1919-1920),* în „Analele Științifice ale Universității AI. I. Cuza", Istorie, Iași, t. XIV/1978, p. 28.

[85] *Ibidem,* p. 29.

chestiunile economice. Alături de cele politice, militare, teritoriale sau juridice, acestea au ameninţat nu o dată să provoace ori chiar au stârnit furtună între foştii aliaţi din cursul războiului. Fiecare dintre puterile învingătoare a încercat să-şi consolideze sau să-şi extindă poziţiile economice în diferite regiuni de pe glob, aceasta fie şi cu preţul sacrificării alianţelor politico-militare statornicite între 1914 şi 1918. În vara anului 1919, Vintilă Brătianu şi R. Angelescu remarcau pe bună dreptate că politica economică a marilor puteri la Conferinţa de pace era dictată de „necesitatea de a avea materii prime şi locuri libere de desfacere a produselor"[86].

Între bogăţiile naturale ce au reţinut în mod aparte atenţia negociatorilor de la Paris în 1919 s-a aflat şi petrolul[87].

*

Evenimentele din cursul primului război mondial, când, în unele momente, lipsa combustibilului lichid a pus într-o situaţie dificilă Antanta erau încă prea recente pentru a putea fi neglijate, iar constatarea fericită a Lordului Curzon despre „navigarea" Alianţelor spre victorie pe „o mare de petrol" obseda încă pe toţi delegaţii prezenţi la conferinţă. „Aurul negru" dovedise în cei câţiva ani ai conflictului mondial că era un produs indispensabil pentru purtarea războiului modern. În plus, existenţa lui era absolut necesară redresării economice postbelice a tuturor ţărilor, iar pentru marile organizaţii monopoliste se arătase a fi un apreciat izvor de câştiguri şi un important instrument de dominaţie economică. În atare condiţii era explicabilă tendinţa marilor puteri ale lumii capitaliste după anul 1918 de a-şi asigura posesiunea unor importante câmpuri petrolifere pe glob ori, cel puţin, cantităţile trebuincioase consumului. Conferinţa de pace s-a dovedit a fi constituit terenul prielnic pentru pertractarea unor importante înţelegeri în domeniul petrolului între delegaţiile participante, mai cu seamă între cele ale marilor puteri capitaliste, a căror acţiune a fost tot timpul conjugată cu cea a reprezentanţilor puternicelor trusturi internaţionale, nelipsiţi nici ei din capitala Franţei în 1919. Conferinţa de pace avea să consacre termenul de *diplomaţie a petrolului*[88] ale cărei efecte s-au resimţit cu pregnanţă mai ales în negocierile de culise. Disputa pentru stăpânirea zonelor petrolifere din lume a izbucnit însă, adesea, şi pe faţă la conferinţă, între reprezentanţii marilor puteri. Este cazul şedinţei din 21 mai 1919 a *Consiliului celor patru* în care, la propunerea lui Wilson, s-a dezbătut mult controversata problemă a posesiunii Siriei. Pe un ton violent, Clemenceau a blamat Marea Britanie

[86] Cf. V. B. şi R. A., *Pacea de la Versailles, din punct de vedere economic,* p. 446.
[87] Vezi Gh. Buzatu, *Problema petrolului românesc la Conferinţa păcii de la Paris din anul 1919,* în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A. D. Xenopol», Iaşi, t. VII/1970, p. 225 şi urm.
[88] Cf. Jacques Chastenet, *Histoire de la III^e République,* V, Paris, 1960, p. 76.

pentru „lipsa de cuvânt" a ei. Premierul francez a relevat că, la sfârşitul anului 1918, consimţise să cedeze Mossulul Marii Britanii, care însă întârzia să recunoască – în schimb – autoritatea Franţei asupra Siriei şi să-şi retragă trupele din zonă. Clemenceau a specificat că o nouă concesie nu mai putea face, căci „guvernul meu ar fi răsturnat mâine şi eu însumi aş vota împotriva lui"[89]. Preşedintele Wilson a intervenit pentru a calma spiritele, ceea ce nu l-a împiedicat pe Lloyd George să pretindă lui Clemenceau să prezinte scuze pentru acuzaţia adusă Marii Britanii cum că nu şi-ar fi respectat promisiunile asumate anterior. Clemenceau a refuzat categoric să satisfacă cererea premierului britanic[90].

Delegaţia României la Conferinţa de pace a activat la Paris, aşadar, în condiţiile când lupta dintre marile puteri pentru acapararea rezervelor de ţiţei de pe glob se desfăşura cu maximum de intensitate. În fruntea delegaţiei române se afla I. I. C. Brătianu, preşedintele Consiliului de Miniştri şi ministrul Afacerilor Străine în perioada noiembrie 1918 – septembrie 1919. Încă de la începutul şederii sale la Paris, Brătianu a intrat în conflict cu marii aliaţi într-o serie de probleme interesând România: respectarea tratatului încheiat în august 1916 între ţara noastră şi Antantă; regimul minorităţilor; problema reparaţiilor de război şi a tranzitului etc. În toate chestiunile semnalate, marii aliaţi au încercat să impună României condiţii grele, cărora premierul Brătianu le-a opus „politica de rezistenţă", sprijinită în ţară de către partizanii săi liberali şi respinsă de toate celelalte grupări politice. Linia politică urmată de I. I. C. Brătianu la Paris a condus lent dar sigur la înrăutăţirea relaţiilor dintre România şi Aliaţi, care nu au admis împotriviri la recomandările lor. Ea a sfârşit prin refuzul României de a-şi pune semnătura pe tratatul de pace cu Austria, plecarea premierului român de la conferinţă la 2 iulie 1919, şi, apoi, prin încordarea raporturilor dintre România şi *Consiliul Suprem,* ce a înlocuit diversele organisme ale areopagului păcii în a doua jumătate a anului 1919[91].

Potrivit informaţiilor tipărite şi inedite de care dispunem, problema petrolului s-a aflat în anul 1919 între factorii care au contribuit într-o măsură

---

[89] Paul Mantoux, *op. cit.,* II, p. 138; *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States. 1919. The Paris Peace Conference,* W. Washington, 1946.

[90] Paul Mantoux, *op. cit.,* II, p. 143.

[91] Detalii privind activitatea delegaţiei române la Paris în 1919 vezi în: Sherman David Spector, *România at the Paris Peace Conference. (A Study of the Diplomacy of Ioan I. C. Brătianu),* New York Bookman Associates, Inc., 1962; H.W.V. Temperley, *A History of the Peace Conference of Paris,* VI, London, Henry Frowde and Hodder and Stoughton, 1921, p. 224-236; V. V. Tilea, *Acţiunea diplomatică a României (noiembrie 1919-martie 1920),* Sibiu, 1925; Gh. I. Brătianu, *Acţiunea politică şi militară a României în 1919 în lumina corespondenţei diplomatice a lui Ion I. C. Brătianu,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1939; C. Xeni, *Take Ionescu, 1858-1922,* ed. a III-a, Bucureşti, 1933, p. 387-407; Emilian Bold, *op. cit., passim;* Gh. Buzatu, *op. cit., passim.*

importantă la determinarea raporturilor dintre România şi puterile Antantei. Acest lucru a fost semnalat neîntârziat de unele publicaţii româneşti şi străine. Astfel, oficiosul liberal „Viitorul" sublinia că, deoarece marii aliaţi din Apus urmăriseră să acapareze petrolul românesc, ei au tratat România la Conferinţa de pace „aproape ca o ţară învinsă"[92]. Cu alt prilej, acelaşi cotidian consemna: „Dacă delegaţia noastră (la Paris – n.ns.) ar fi fost mai «culantă» în chestia petrolului, multe ultimatumuri n-am fi primit şi multe articole de gazetă injurioase împotriva noastră nu s-ar fi scris într-o anumită presă din America şi din Anglia"[93]. Aceeaşi opinie a fost împărtăşită şi de unii observatori străini. Aşa, de pildă, cotidianul italian „II Messagero" din 17 octombrie 1920 remarca, prin intervenţia colaboratorului său Alfredo Mantero, că: „Se poate spune că una din cauzele principale pentru care d. Brătianu [...] a fost boicotat de Conferinţa de la Versailles este chestiunea petrolului. Delegaţii americani la Conferinţa păcii au fost în permanenţă şi în mod sistematic contra revendicărilor României"[94]. De asemenea, istoricul american Clark a observat că la Conferinţa de pace din 1919 i s-au cerut României importante concesii de către marii aliaţi, şi aceasta „îndeosebi în legătură cu petrolul"[95].

Rolul ce a revenit petrolului românesc în definirea situaţiei ţării noastre la Conferinţa de pace a fost subliniat şi de presa internă care se pronunţa pentru promovarea unei politici *a porţilor deschise* faţă de capitalurile străine. Astfel, ziarul „Adevărul" nota: „Atenţia marilor centre producătoare se îndreaptă spre noi. Capitalurile străine se concurează pentru a-şi putea asigura o parte din producţia produselor (sic!) noastre petroliere"[96]. În acelaşi sens, Take Ionescu, un partizan declarat al politicii *porţilor deschise,* mărturisea, în iulie 1919, la Clubul conservator din Bucureşti: „Va veni ceasul când se va dovedi că în atmosfera grea ce domneşte asupra României sunt şi câteva emanaţiuni de petrol"[97].

Delegaţiei României la Conferinţa de pace i s-au făcut diferite propuneri în legătură cu problema petrolului, imediat după sosirea ei la Paris, la sfârşitul lui ianuarie 1919. Reprezentanţii marilor puteri s-au interesat de cele mai diverse aspecte privind chestiunea petrolului la noi: concesionarea şi exploatarea terenurilor petrolifere ale statului; reglementarea lichidării societăţilor petroliere ex-inamice; mijloacele de procurare a unor cantităţi de combustibil lichid necesare aprovizionării centrelor de consum din Occident etc. Aspectele relevate au fost abordate concomitent sau treptat de către

[92] Vezi „Viitorul", din 28.VII.1920, p. 3.
[93] Idem din 20.VI.1920, p. l.
[94] Idem din 3.XI.1920, p. 1.
[95] Charles Upson Clark, *United Roumania,* New York, Dodd, Mead and Co., 1932, p. 225.
[96] Cf. „Adevărul" din 20.IX.1919, p. 4.
[97] Vezi Gh. I. Brătianu, *op. cit.,* p. 65.

delegații marilor puteri. Numai pentru început a precumpănit oarecum problema privind procurarea de produse petroliere românești destinate pieței europene apusene aflată într-o puternică criză de combustibil în urma războiului mondial.

După toate informațiile, Franța a intervenit cea dintâi pe lângă reprezentanții României. Astfel, ministrul nostru la Paris, Victor Antonescu, a comunicat la București lui M. Pherekyde, interimar la Președinția Consiliului de Miniștri și la Afacerile Străine, pe timpul absenței lui I. I. C. Brătianu din țară, că francezii se interesaseră îndeaproape de problema petrolului[98]. Printr-o telegramă din 29 ianuarie 1919, Pherekyde a solicitat precizări diplomatului român în legătură cu conținutul pretențiilor franceze. El a transmis, totodată, că guvernul din București era dispus să vândă derivate petroliere Franței dar că nu avea în vedere „cedarea" terenurilor petrolifere ale statului[99]. În telegrama sa de răspuns, din 31 ianuarie 1919, Victor Antonescu a arătat că era vorba, „pentru moment, de vinderea unor anumite cantități" de produse petroliere Franței, necesare asigurării consumului flotei ei comerciale[100]. Franța nu solicitase nici un alt „aranjament" în privința petrolului românesc[101]. O propunere în acest sens se va face, așa după cum vom arăta, în cursul săptămânilor următoare.

Marea Britanie, de asemenea, s-a arătat preocupată de petrolul românesc. După părerea autorizată a istoricului american S. D. Spector, în precizarea poziției delegației britanice la Conferință față de România grija pentru asigurarea intereselor engleze în industria petrolieră de la noi a jucat „un rol vital"[102]. Interesul pe care l-a acordat Londra, precum și Parisul, petrolului românesc a fost semnalat chiar de I. I. C. Brătianu într-o radiogramă trimisă la București, în ultima decadă a lunii martie 1919, după o vizită în capitala Marii Britanii[103]. În timp ce delegații români se aflau la Paris, guvernul britanic a întreprins unele demersuri și la București în chestiunea petrolului, despre ele, Legația română fiind informată, în februarie 1919, de către cabinetul român, care preciza că i se prezentase un proiect cuprinzând „mai multe sugestii care au un caracter oficial asupra posibilității cooperării între guvernele britanic și român în refacerea industriei noastre petroliere pe baze naționale"[104].

Petrolul românesc a stăruit și în atenția reprezentanților americani prezenți la Conferința de pace, acțiunile lor desfășurându-se cu predilecție în două direcții: obținerea unor concesiuni petrolifere ale statului român

[98] B.N.R., fond Al. Saint-Georges, pachet CLXXIV/6, f. 137.
[99] *Ibidem.*
[100] *Ibidem,* f. 139.
[101] *Ibidem.*
[102] Sherman David Spector, *op. cit.,* p. 163.
[103] B.N.R., fond Al. Saint-Georges, pachet CXII/1 nepaginat (radiograma nr. 233 a lui I. I. C: Brătianu către M. Pherekyde, Paris, 21.III.1919).
[104] Arh. M.A.E., fond 71/1914, $E_2$ Petrol, vol. 231, f. 103.

şi preîntâmpinarea realizării unei înţelegeri anglo-franco-române pentru exploatarea ţiţeiului nostru. Intervenţia americanilor pe lângă delegaţii români a fost, în repetate rânduri, deosebit de viguroasă din moment ce însuşi şeful delegaţiei noastre înştiinţa Bucureştii că „problema petrolului a dezlănţuit împotriva noastră pe marii rechini ai trusturilor americane"[105].

Delegaţia Italiei nu a pierdut nici ea din vedere petrolul românesc. La 11 august 1919, Al. Vaida-Voevod, membru al delegaţiei române la Conferinţa de pace, relata din Paris că se avansase un proiect referitor la importarea de către Italia, pe o perioadă de 10-15 ani, a unei cantităţi anuale de circa 1,5 milioane tone ţiţei brut românesc. Proiectul în cauză era sprijinit de Roma, care era de acord să ofere României, în schimb, un „concurs financiar" pentru refacerea industriei petroliere după război[106].

În 1919, marii aliaţi au încercat să profite de greutăţile de moment ale României după război pentru a obţine de la ea importante concesii în materie de petrol. Prilejul nimerit pentru a trece la atac le-a fost oferit de cererile României de împrumut pe pieţele occidentale. Aliaţii – Franţa, cea dintâi – au condiţionat imediat acordarea oricărui împrumut de obţinerea unor înlesniri în ceea ce privea petrolul[107]. Interesul României pentru obţinerea unor credite de la Aliaţi la începutul anului 1919 era atât de mare încât Ministerul de Finanţe din Bucureşti indica Legaţiei din Paris că guvernul era dispus să primească „orice condiţii" în domeniul petrolului, numai să nu se întârzie sprijinul financiar solicitat[108]. În acel moment, oficialităţile de la Bucureşti considerau că pretenţiile Aliaţilor priveau doar problema furnizărilor de produse petroliere pentru pieţele occidentale[109]. Faptele ulterioare au dezminţit foarte curând această convingere, căci partenerii României nu au întârziat să avanseze cereri tot mai insistente în legătură cu petrolul românesc şi delegaţii noştri la Paris au fost nevoiţi – din multiple motive – să le ia în consideraţie.

România s-a adresat cu o primă cerere de împrumut Franţei. Ea a fost formulată de Victor Antonescu, la 19 februarie 1919. A trebuit să treacă mai mult de lună pentru ca oficialităţile franceze să comunice delegaţiei noastre că aprobaseră un credit de 10 milioane franci francezi[110], actul acesta de bunăvoinţă fiind însoţit, după cum vom constata, şi de revendicări în domeniul petrolului.

---

[105] Cf. Emilian Bold, *op. cit.*, p. 39.

[106] A.N.R., fond Al. Vaida-Voevod, pachet 1/66, f. 14.

[107] Vezi Gh. I. Brătianu, *op. cit.*, p. 62.

[108] B.N.R., fond Al. Saint-Georges, pachet CLXXIV/5, f. 242 (telegrama din 20.II.1919).

[109] *Ibidem.*

[110] Idem, pachet CLXXIV/6, ff. 160-161 (adresa M.A.E. francez către Victor Antonescu, Paris, 26.III.1919). Împrumutul acordat a fost considerat „modest" în raport cu necesităţile României, care se aştepta să primească cel puţin 50 mil. franci francezi (cf. Gh. I. Brătianu, *op. cit.*, p. 61; Arh. M.A.E., fond 71/1914, $E_2$ Petrol, vol. 223, f. 140).

Între timp, reprezentanții români procedaseră la unele schimburi de opinii cu membrii delegației Statelor Unite ale Americii la Conferința de pace. Pentru început s-a discutat problema ajutorării României de către *A.R.A. (American Relief Administration),* al cărei președinte atotputernic era Herbert Hoover, viitorul șef al executivului american. Un acord în acest domeniu a și fost semnat la Paris, la 28 februarie 1919, între I. I. C. Brătianu și H. Hoover[111]. Potrivit clauzelor acordului, americanii urmau să trimită în România importante cantități de alimente, echipament etc. Unele produse erau furnizate cu reduceri de până la 30% din costul lor real, iar pentru plata lor se acordau credite lunare de câte 5 milioane dolari[112]. În cursul negocierilor ulterioare desfășurate la Paris între delegații români și americani pentru aplicarea Convenției din 28 februarie 1919, cei din urmă au făcut propuneri concrete și în chestiunea petrolului nostru. Inițial, americanii s-au interesat la Paris dacă România dispune de cantități suficiente pentru export[113]. La 23 martie 1919 i s-a comunicat colonelului american Logan, de la „Comisia generală de aprovizionare a Europei", că România avea derivate petroliere în cantități „destul de însemnate" pentru export, dar că îi lipseau mijloacele de transport pe mare[114]. Logan a profitat de acel prilej pentru a propune României sprijinul american. El a declarat delegatului român, comandorul Pantazi, că chemase deja la Paris pe directorul trustului *Standard Oil Co.,* cu scopul de „a-l consulta și a vedea – nota interlocutorului român – dacă nu este cazul să ni se acorde un împrumut de 10 milioane dolari, care să ne permită, în lipsa de credite în care ne găsim, a nu fi obligați să încheiem tranzacțiuni ce ar putea să ne fie defavorabile în viitor"[115].

Previziunile lui Logan aveau să se înfăptuiască, căci, în adevăr, partenerii României vor încerca să tragă foloase de pe urma situației sale financiare pentru a-i impune condiții în domeniul petrolului. Se știe că la 26 martie 1919 *Qui d'Orsay-ul* a comunicat lui Victor Antonescu decizia cabinetului Clemenceau de-a acorda României un împrumut de 10 milioane franci francezi. Negocierile fuseseră destul de dificile și delegația română, pentru a grăbi obținerea creditului, a admis că privea sprijinul financiar solicitat

[111] *Ibidem,* ff. 141-144; Hoover Archives, *Documents on the American Relief Administration. European Operations, 1918-1922,* vol. IX, Stanford University, 1932, ff. 290-300).

[112] *Ibidem,* f. 281 și urm. (vezi raportul colonelului W. A. Haskell, intitulat *A.R.A. in Rumania).*

[113] Reprezentanții *A.RA*-ei la București au făcut și ei, în prima jumătate a anului 1919, demersuri pentru a se ajunge la sporirea exportului de derivate petroliere (*ibidem,* ff. 372-376).

[114] Arh.- M.A.E., fond 71/1914 $E_2$ Petrol, vol. 223, f. 160 (raport întocmit de comandorul Pantazi pe marginea convorbirii din 23.III. 1919 cu colonelul Logan).

[115] *Ibidem.*

ca parte integrantă dintr-o viitoare „antantă economică" franco-română[116]. În acest cadru, încă înainte de aprobarea împrumutului, I. I. C. Brătianu a discutat cu francezii şi problema petrolului[117]. Premierul român era convins că, în chestiunea petrolului, guvernul său trebuia să recurgă la colaborarea Franței. Dar nu mică i-a fost surprinderea când, la efectuarea împrumutului, *Quai d'Orsay-ul* i-a pretins „declarația relativă la petrol"[118], care de fapt însemna un angajament asumat de guvernul român de natură să-i limiteze inițiativele viitoare în materie de politică petrolieră[119]. Bineînțeles, că în cadrul orientării proiectate, România urma să favorizeze interesele franceze în industria de țiței. Conştient de consecințele cererii franceze, I. I. C. Brătianu a respins-o. El s-a întâlnit cu ministrul francez de finanțe, Clotz, căruia i-a declarat că nu exclude perspectiva realizării unei cooperări franco-române în materie de petrol, dar nu putea să ia angajamente de asemenea anvergură. În sprijinul explicației sale, premierul român a invocat un argument ce a silit pe interlocutorii săi să se arate mai indulgenți; el a subliniat, cu temei, că „era în interesul comun de a amâna chestiunea petrolurilor întrucât România s-ar găsi într-o situație politică care ar jena liberele ei decizii şi exista temerea intervenției Angliei şi Americii". În consecință, împrumutul francez s-a acordat neîntârziat, fără ca reprezentanții români să-şi mai fi luat vreun angajament relativ la petrol[120]. În ceea ce-i privea pe americani, aceştia erau la curent cu negocierile financiare franco-române, cu tentativele Parisului de-a obține o „concesiune perpetuuă" asupra unor terenuri petrolifere în România. La 18 martie 1919, în numele delegației americane la Paris, Norman Davis, reprezentant al Tezaurului, informa Washingtonul despre strădaniile francezilor şi, totodată, despre dorința sa personală de-a interveni direct la premierul român, avertizându-l că S.U.A. nu îngăduiau ca Bucureştii să pună într-o „poziție mai favorabilă" pe unii petrolişti „aliați", în comparație cu cei nord-americani[121]. Solicitând aprobarea Washingtonului pentru demersul său, Davis a obținut-o printr-o cablogramă a lui Rathbone din 26 martie 1919, când i s-a permis să notifice lui I. I. C. Brătianu că Tezaurul american „obiecta" contra „oricărei" concesiuni ce ar fi pus „într-o situație diferită sau mai favorabilă" decât Statele Unite orice alt guvern aliat[122]. Nici Davis şi nici

[116] Idem, vol. 223, f. 169 (raport al delegației române la Conferința de pace, Paris, 20.IV.1919).
[117] *Ibidem,*
[118] *Ibidem.*
[119] *Ibidem.*
[120] *Ibidem.*
[121] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/47; Library of Congress, Manuscript Division, *W. S. Culberston Papers,* Box No. 100 (Cablogram D-151 din 18.III.1919, Davis către Rathbone).
[122] *Ibidem* (Special Agreements Between Representatives of the United States Treasury and Representatives of the Roumanian Government in Relation to the

alți colegi de-ai săi americani nu au acționat imediat, prilejul ivindu-se, în cursul lunii aprilie 1919, când anglo-francezii au încercat să obțină avantaje în ce privea petrolul României. Despre ce anume era vorba?

În martie-aprilie 1919, în culisele Conferinței de pace, s-a realizat o alianță anglo-franceză, operantă în domeniul „aurului negru", în urma tratativelor dintre Walter Long, ministrul britanic al Afacerilor Petroliere, și H. Bérenger, comisarul francez al combustibililor. Acordul încheiat *(Long-Bérenger Agreement),* care a prefațat întrutotul renumita Convenție petrolieră de la San Remo, stabilea principiile cooperării cordiale dintre Paris și Londra în unele din principalele regiuni bogate în țiței de pe glob: România, Asia Mică, coloniile și protectoratele franceze, coloniile britanice, Galiția și zone ale fostului Imperiu Rus[123]. Referitor la România, acordul Long-Bérenger prevedea o acțiune conjugată anglo-franceză pentru intrarea în posesiunea intereselor foste inamice din industria petrolului. Cooperarea era menținută și în cazul obținerii de noi concesiuni petrolifere de la statul român. În ambele situații, englezii și francezii aveau să-și delimiteze pozițiile după principiul *fifty-fifty*[124].

În primăvara anului 1919, de îndată ce în cursul negocierilor dintre Long și Bérenger s-a întrevăzut perspectiva încheierii unei înțelegeri în problema petrolului între Marea Britanie și Franța, ambele puteri s-au străduit să obțină asentimentul României pentru stipulațiile care o priveau. După ce reușise să rezolve cu bine problema împrumutului de 10 milioane de franci francezi, care a fost separată de cea a petrolului, delegația română de la Paris s-a aflat, deci, în fața unor cereri prezentate în comun de către reprezentanții unor mari puteri. La începutul lunii aprilie 1919, H. Bérenger a insistat pe lângă delegații români, în sensul încheierii unei „antante" pentru exploatarea petrolului. I. I. C. Brătianu a delegat pe L. Mrazec să negocieze cu comisarul francez al combustibililor. Au urmat mai multe întrevederi Mrazec-Bérenger în prima decadă a aceleeași luni și în cursul cărora delegația română a putut constata că Marea Britanie și Franța acționau de comun acord în problema petrolului[125]. Temându-se ca nu cumva respingerea *de plano* a ofertelor prezentate să dăuneze poziției României la Conferința de pace, determinând o atitudine „mai puțin binevoitoare" a puterilor în cauză față de țara sa, I. I. C. Brătianu s-a arătat dispus să ia în considerație avansurile lui Bérenger. Mai mult, premierul român a acceptat să discute principiile după care înțelegerea urma să fie tradusă în practică[126]. Dar, întrucât exista pericolul unei intervenții

Above Indebtedness, f. 6.

[123] Cf. *Documents on British Foreign Policy, 1919-1939,* First Series, IV, London, H.M.S.O., 1952, p. 1089-1092.

[124] *Ibidem,* p. 1089-1090.

[125] Arh. M.A.E., fond 71/1914, $E_2$ Petrol, vol. 223, f. 169 (raport al delegației române la Conferința de pace, Paris, 20.IV.1919).

[126] *Ibidem.*

din partea americanilor, care – se ştie – nu admiteau să fie excluşi de la negocierile petroliere, premierul român a sugerat interlocutorilor săi că era de dorit să se păstreze „cel mai strict secret" asupra negocierilor angajate[127].

Tratativele cu Marea Britanie şi Franţa în problema petrolului românesc s-au desfăşurat în baza unui *Aide-mémoire* propus de Mrazec lui Bérenger. La 4 aprilie 1919, Sir John Cadman, H. Bérenger şi I. I. C. Brătianu au semnat un „Memorandum"[128]. Ulterior, interpretările părţilor interesate în privinţa semnificaţiei documentului parafat au fost deosebite, opuse chiar. Astfel, conducătorii politicii petroliere ai Marii Britanii şi Franţei, respectiv sir John Cadman şi senatorul H. Bérenger, au apreciat că „Memorandumul" din aprilie 1919, care admitea colaborarea anglo-franceză la exploatarea ţiţeiului românesc, obliga România să-i ţină la curent pe partenerii ei asupra întregii „orientări pe care o va da politicii sale petroliere"[129]. După părerea membrilor delegaţiei române la Conferinţa de pace, documentul în discuţie *nu angaja efectiv* guvernul de la Bucureşti în materie de petrol, ci constituia numai o „declaraţie de principii"[130]. Cercetarea textului „Memorandumului" atestă că punctul de vedere susţinut de români era cel adevărat. Semnatarii înşişi ai documentului au specificat că el trebuia să servească „ca bază" pentru discuţiile viitoare dintre guvernele britanic şi francez, pe de o parte, şi cel român, pe de altă parte, în ceea ce privea politica petrolieră a României. Partea română a obţinut includerea în „Memorandum" a prevederii că, pe viitor, va veghea la o exploatare „rezonabilă şi activă" a resurselor petrolifere şi în conformitate cu interesele superioare ale ţării. Guvernele englez şi francez, recunoscând acest principiu, s-au oferit să coopereze la dezvoltarea industriei române de petrol. Guvernul român accepta „cordial" această ofertă[131]. I. I. C. Brătianu a fost de părere ca „Memorandumul" să fie cunoscut şi aprobat şi la Bucureşti, şi în acest scop l-a trimis pe Mrazec în ţară[132]. Întrunit la 17 aprilie 1919 sub preşedinţia lui M. Pherekyde, cabinetul de la Bucureşti a aprobat „Memorandumul" adus de Mrazec şi l-a autorizat pe I. I. C. Brătianu să continue negocierile petroliere cu Aliaţii potrivit prevederilor sale[133].

În felul acesta, acţiunile întreprinse în culisele Conferinţei de la Paris sau la Bucureşti în aprilie 1919 permiteau să se întrevadă posibilă realizarea

---

[127] *Ibidem.*

[128] *Documents on British Foreign Policy, 1919-1919,* First Series, IV, p. 1104-1105.

[129] Arh. M.A.E., fond 71/1914, $E_2$ Petrol, vol. 223, f. 238 (scrisoarea lui H. Bérenger către I. I. C. Brătianu, Paris, 27.VI.1919).

[130] *Ibidem,* f. 170 (raport al delegaţiei române la Conferinţa de pace, Paris, 20.IV.1919).

[131] *Documents on British Foreign Policy, 1919-1939,* IV, p. 1104-1105.

[132] Arh. M.A.E., fond 71/1914, $E_2$ Petrol, vol. 223 (raport al delegaţiei române la Conferinţa de pace, Paris, 20.IV.1919).

[133] *Ibidem,* f. 115 (radiograma Consiliului de Miniştri către Legaţia din Paris, Bucureşti, 18.IV.1919).

unui acord anglo-franco-român în problema petrolului. Acordul prezumtiv se referea atât la situația viitoare a societăților petroliere ex-inamice din România, cât și la posibilitățile de exploatare a bogatelor terenuri ale statului de către englezi și francezi. După o informație apărută la 25 mai 1920 în ziarul „Le Temps" era în discuție o veritabilă convenție pentru exploatarea „în stil mare a petrolului românesc"[134]. Aprecierea era, desigur, exagerată. Așa cum s-a arătat, „Memorandumul" din 4 aprilie 1919, precum și acceptarea – la 10 aprilie același an – a înțelegerii Long-Bérenger de către I. I. C. Brătianu au reprezentat doar *etape* în calea realizării unui astfel de acord, iar *nicidecum acordul propriu-zis*. Semnarea lui va fi zădărnicită, în urma intervenției americanilor.

În aprilie 1919, concomitent cu solicitările anglo-francezilor se produseră și unele ale americanilor. Aceștia din urmă s-au adresat unor delegați români, inclusiv lui I. I. C. Brătianu. În acea perioadă s-a aflat la Paris, „în trecere" fiind, E. J. Sadler, unul dintre conducătorii trustului *Standard Oil Co.* Întâlnindu-l și pe Brătianu, el i-a vorbit deschis despre necesitatea unei cooperări în materie de petrol între trustul de peste Ocean și statul român. Sadler a subliniat că era preferabil să se rezerve americanilor, în cadrul înțelegerii proiectate, peste 50% din interese[135]. Planul propus de americani le-ar fi permis să-și instaureze dominația asupra petrolului românesc, în schimbul unor credite acordate României. În acele zile, presa străină a relevat faptul că, la Paris, americanii tindeau la acapararea resurselor petrolifere românești. Astfel, cotidianul elvețian „Neue Züricher Zeitung", din 25 iunie 1919, aprecia propunerile lui *Standard Oil Co.* ca fiind foarte grele, acceptarea lor echivalând cu pierderea independenței economice a României[136]. Se înțelege, că I. I. C. Brătianu nu a primit oferta lui *Standard Oil Co.* În consecință, americanii au devenit și mai bănuitori față de unele zvonuri în legătură cu ofensiva anglo-franceză contra petrolului românesc. La mai mulți ani după încheierea Conferinței de pace, corespondența schimbată între conducerea trustului fondat de Rockefeller și Departamentul de Stat va atesta că, în 1919, americanii căpătaseră convingerea că un acord se realizase între britanici și I. I. C. Brătianu pentru exploatarea petrolului românesc. Mai precis, în martie 1921, însuși Sadler relata că acordul presupus privea „concesionarea exclusivă" către guvernul sau supușii britanici a unor perimetre petrolifere în schimbul unui împrumut; cât timp stătuse la Paris în 1919, el încercase să procure textul documentului, dar nu reușise[137]. La intervenția lui Sadler,

[134] Cf. „Adevărul" din 5.IX.1924, p. 3.

[135] Arh. M.A.E., fond 71/1914, $E_2$ Petrol, vol. 223, f. 175 (radiograma nr. 333 a lui I. I. C. Brătianu către M. Pherekyde, Paris, 23.IV.1919).

[136] Idem, vol. 231, f. 127.

[137] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/68 (Sadler către Henry P. Fletcher, 23.III.1921).

care dorea o copie a documentului incriminat, Departamentul de Stat a făcut unele investigații, aflând că un acord petrolier anglo-român s-ar fi semnat la Paris în 1919, dar că devenise inoperant în urma intervenției delegaților S.U.A.[138]. În atare situație, Sadler a fost înștiințat că oficialitățile de la Washington nu posedau vreo copie a acordului, celelalte precizări ale sale fiind calificate exacte[139].

Rămâne un lucru câştigat că, în aprilie 1919, pertractările petroliere anglo-franco-române de la Paris nu au fost necunoscute americanilor. O dovadă în plus o constituie şi nota destinată Washington-ului, la 7 aprilie 1919, de către B. Baruch, unul dintre colaboratorii cei mai apropiați ai preşedintelui Wilson în timpul Conferinței de pace, în sensul că s-ar fi constituit un grup anglo-francez pentru achiziționarea acțiunilor societăților petroliere ex-inamice puse sub sechestru în România; expeditorul îndemna să fie consultați „toți" petroliștii americani, pentru a li se asculta opiniile, dacă nu, era cazul ca delegația S.U.A. din Paris să intervină pentru a obține „drepturi egale"[140]. În discuție nu era numai soarta societăților petroliere ex-inamice, ci şi concesionarea perimetrelor bogate în țiței ale statului român. Aflând de existența „Memorandumului" din 4 aprilie 1919, Baruch i-a solicitat neîntârziat o întrevedere lui I. I. C. Brătianu, căruia i-a declarat – va comunica acesta din urmă la Bucureşti – că „țara sa nu admitea ca prin înțelegeri ostile ei, noi să dăm celorlalte țări concesiunea exclusivă a petrolului"[141]. Baruch i-a mai spus premierului român că demersul său era în interesul „propriu" al României, căci el ştia că Anglia şi Franța „voiau să profite de dificultățile noastre pentru a ne exploata"[142]. Şeful delegației române a negat faptul că ar fi concedat monopolul petrolului anglo-francezilor, ceea ce nu l-a liniştit pe Baruch. El a amenințat că, dacă România avea să încheie vreo convenție petrolieră contrară intereselor americane, atunci guvernul S.U.A. se va dezinteresa de continuarea aprovizionării prin *A.R.A.;* de asemenea, a încheiat Baruch, România nu ar mai putea nădăjdui la sprijinul Washington-ului nici „pe alte tărâmuri"[143].

Demersul lui B. Baruch a fost imediat urmat de presiunile lui H. Hoover. Într-o notă adresată lui I. I. C. Brătianu, preşedintele *A.R.A.*-ei a lăsat

---

[138] *Ibidem,* 8716363/70 A (Fletcher către Departamentul Comerțului, 20.IV.1921); Library of Congress, Manuscript Division, *W. S. Culberston Papers,* Box No. 100 (A. W. Mellon către secretarul de stat, 7.IX.1921).

[139] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/68 (F.M. Dearing, Assistent Secretary, către Sadler, 28.IV.1921).

[140] Library of Congress, Manuscript Division, *W. S. Culberston Papers,* Box No. 100 *(Special Agreements...,* f. 7).

[141] Arh. M.A.E., fond 71/1914, $E_2$ Petrol, vol. 223, f. 174 (radiograma nr. 333 a lui I. I. C. Brătianu către M. Pherekyde, Paris, 23.IV.1919).

[142] *Ibidem.*

[143] *Ibidem.*

să se înțeleagă că întreruperea aprovizionării României trebuie avută în vedere[144]. Premierul român, referindu-se la tonul acestei note, a comunicat la București că era „puțin amical". Nota condiționa continuarea livrărilor către România în funcție de satisfacerea mai multor pretenții[145], „toate grave", dar legate, în ultimă instanță, de problema petrolului. Brătianu a intuit că atitudinea americanilor fusese *determinată* de reprezentanții lui *Standard Oil Co.,* prezenți la Paris în cursul Conferinței de pace[146].

Presiunile americanilor, prevăzute de I. I. C. Brătianu, l-au silit pe acesta în cele din urmă – va transmite el la București, în mai 1919 – „să dăm [...] o declarație care ne leagă să nu încheiem nimic în chestiunea petrolurilor [...]. Americanii fuseseră intratabili și dăduseră deja ordin a se opri ravitaierea"[147].

„Declarațiunea" la care se referea I. I. C. Brătianu nu i-a satisfăcut decât parțial pe americani, care aveau să insiste pentru o nouă garanție de aplicare a unui *tratament egal* în afacerile petroliere. Informații despre aceste acțiuni aflăm din corespondența lui Norman Davis cu colegii săi. La 15 aprilie 1919, el s-a adresat lui I. I. C. Brătianu[148], iar a doua zi a înștiințat Washington-ul că prezentase premierului român o scrisoare în care stăruise asupra condițiilor referitoare la creditarea pe mai departe a aprovizionării României de către *A.R.A.*[149]. Totodată, Davis consemna că, în urma unor autorizări anterioare[150], era de acord să se condiționeze orice împrumut al S.U.A. către România de un angajament al acesteia că nu va face „nici o concesiune" și nici o „altă acțiune" care să pună „pe celelalte puteri aliate sau asociate ori pe naționalii lor într-o situație mai favorabilă decât Statele Unite sau naționalii lor...". Impunerea unei atare condiții, opina Davis, reprezenta o problemă de ordin politic și, de aceea, însuși secretarul de stat Robert Lansing se preocupase de formularea conținutului ei, care s-a făcut în condițiile

[144] *Ibidem,* ff. 176-177 (Nota lui H. Hoover către I. I. C. Brătianu, Paris, 24.IV. 1919); Hoover Archives, *Documents...,* vol. X, Stanford University, 1932, f. 185. Mai târziu, într-o scrisoare către Fletcher, de la Departamentul Comerțului din Washington, Hoover a admis că delegații români la Paris fuseseră avertizați despre „oprirea imediată" a aprovizionării (U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9970, 8716363/70 - scrisoarea din 21.IV.1921).

[145] S-a pretins restituirea tratelor deținute de ei la *Banca Națională a României,* prioritatea S.U.A. la plățile pentru pagubele de război suferite de supușii americani în România etc.

[146] Arh. M.A.E., fond 71/1914, $E_2$ Petrol, vol. 223, f. 188 (scrisoarea lui I. I. C. Brătianu către M. Pherekyde, Paris, 27.IV.1919).

[147] *Ibidem,* f. 113 (radiograma nr. 363 a lui I. I. C. Brătianu, Paris, 4.V.1919).

[148] Library of Congress, Manuscript Division, *W. S. Culberston Papers,* Box No. 100 (A. W. Mellon către secretarul de stat, 7.IX.1921).

[149] *Ibidem* (Nota D-222, Davis către secretarul de stat, 16.IV.1919; *Special Agreements...,* ff. 7-8; A. W. Mellon către Charles Hughes, 7.IX.1921).

[150] *Ibidem (Special Agreements...,* f. 7; Nota 954, Rathbone către Davis, 8.IV.1919).

în care circulau numeroase zvonuri cum că Marea Britanie şi Franţa refuzau credite României în afara unor concesiuni petroliere[151].

În condiţiile cunoscute, scrisoarea menţionată a lui Davis către Brătianu, urmată de o alta, la 25 aprilie 1919[152], echivala cu un adevărat *avertisment,* pe care premierul român nu l-a putut evita. Surveni, atunci, o nouă declaraţie referitoare la petrol a lui I. I. C. Brătianu, de această dată ea fiind inclusă într-o scrisoare înmânată lui Norman Davis, la 17 mai 1919. Paragraful esenţial al epistolei avea următorul cuprins: „... De asemenea, aş adăuga că Guvernul Român nu va elabora nici o lege şi nu va acorda nici o concesiune în favoarea oricăror alte Guverne sau a naţionalilor lor; şi nu va încheia nici un acord care să stabilească distincţii în prejudiciul Statelor Unite sau al naţionalilor lor. Această stipulaţie va rămâne în vigoare cât timp România nu-şi va fi lichidat datoriile ei faţă de Guvernul Statelor Unite"[153].

Asigurările date erau cât se poate de clare şi, exceptând împrejurările în care s-au produs, ele avură cel puţin rolul de-a nu îngădui premierului român să facă anglo-francezilor concesii în domeniul petrolului, pe care le-ar fi dorit, tot atât de mult, şi americanii. În anii următori, aceştia apelară nu o singură dată – pentru a-şi susţine unele pretenţii – la promisiunile lui I. I. C. Brătianu în scrisoarea sa din 17 mai 1919. Amploarea intereselor şi trecerea timpului au făcut, cum se întâmplă adesea, să se deformeze sensul documentului în discuţie, devenit, nici mai mult nici mai puţin, *acordul Brătianu-Davis(?!)* în viziunea americanilor... Pentru aplicarea lui vor insista, în 1923 sau în 1925[154], Departamentul de Stat al S.U.A. şi reprezentanţii săi, dar mai cu seamă conducătorul diplomaţiei americane din acea vreme, secretarul de stat Charles Hughes, fost director al trustului *Standard Oil Co.*[155].

După cele întâmplate, concluzia la care a ajuns delegaţia română prezentă la Conferinţa de pace a coincis cu adoptarea punctului de vedere susţinut de I. I. C. Brătianu încă înainte de începerea negocierilor petroliere cu anglo-francezii. De pe atunci, premierul român fusese de părere că chestiunea petrolului nu trebuia abordată în condiţiile în care se găsea România în 1919 – un stat în plină reorganizare şi dependent, în multe privinţe, de aliaţii apuseni. Altminteri, România ar fi fost silită să facă importante concesii în chestiunea petrolului, multe împotriva intereselor sale naţionale. Sugestiile lui I. I. C. Brătianu nu au fost împărtăşite de anglo-francezi,

---

[151] *Ibidem (Special Agreements...,* ff. 7-8; Nota D-222, f. 2).

[152] *Ibidem* (A. W. Mellon către Charles Hughes, 7.IX.1921).

[153] *Ibidem* ff. 4-5 *(Special Agreements...,* f. 5).

[154] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/124 (telegrama 48, Hughes către Jay, 16.VI.1923; telegrama 38, Jay către Hughes, 20.VI.1923); *ibidem,* 8716363/266 (Despatch 732, Jay către Hughes, 12.III.1925).

[155] Cf. Edmond Bloch, *1919-1939, Le pétrole mène le jeu...,* Paris, G. Durassie et C-ié, Éditeurs, 1961, p. 47.

care exercitară presiuni pentru „soluționarea" problemei petrolului românesc în raport cu interesele lor. Acțiunile aliaților vest-europeni au provocat, cum s-a arătat, reacția inevitabilă a americanilor, care s-au dovedit susceptibili ori de câte ori s-au purtat discuții pe marginea problemelor petroliere fără participarea lor. I. I. C. Brătianu a întrevăzut intervenția americanilor și consecințele ei. Demersurile americane reprezentau, în egală măsură, o amenințare și pentru planurile anglo-francezilor, lucru pe care I. I. C. Brătianu nu a întârziat să-l aducă la cunoștința acestora, cu scopul evident de a-i determina să-și modereze pretențiile. Se impunea, deci, cel puțin pentru moment, să se amâne reglementarea problemei petrolului românesc în cadrul plănuitei „antante" la care au îndemnat englezii și francezii în primăvara anului 1919.

După plecarea lui I. I. C. Brătianu de la Paris, la începutul lunii iulie 1919, în semn de protest față de tratamentul pe care marii aliați îl „rezervaseră" României, s-au întrerupt și negocierile petroliere cu anglo-francezii. La 19 iulie 1919, lordul Curzon, la cererea expresă a lui Cadman, a indicat ministrului britanic în România să insiste pentru discutarea la București a problemei petrolului, și aceasta în temeiul celor stabilite la Paris în aprilie 1919[156]. Paralel și împreună cu colegul său francez la București, ministrul britanic, Frank Rattigan, a predat o scrisoare premierului român prin care propunea continuarea tratativelor pentru înfăptuirea unei cooperări anglo-franco-române în exploatarea resurselor de țiței din zona arcului carpatic. Brătianu răspunse prompt că negocierile trebuiau întrerupte ca urmare a „intervenției reprezentanților Statelor Unite"[157].

În lunile următoare, anglo-francezii s-au străduit să ajungă la o înțelegere cu reprezentanții guvernelor României succesoare celui liberal al lui I. I. C. Brătianu pentru reluarea negocierilor în cadrul fixat la Paris în primăvara anului 1919. Problema a fost discutată, fără să fi fost soluționată, la începutul anului 1920 cu ocazia vizitei la Londra a premierului Al. Vaida-Voevod[158]. Abia în aprilie 1920, Marea Britanie și Franța au obținut asentimentul guvernului Al. Averescu asupra clauzelor referitoare la România, incluse în Convenția petrolieră de la San Remo[159].

Rezultă că, în primăvara anului 1919, în culisele Conferinței de pace de la Paris, România a trebuit să înfrunte ofensiva petrolieră a reprezentanților unor mari puteri aliate ori ai trusturilor mondiale. Acționând adesea în bună înțelegere, delegații marilor puteri ori ai companiilor străine urmăreau îndeosebi acapararea resurselor naționale de țiței și, pentru a ajunge aici, au procedat uneori fără menajamente. În ceea ce privește orientarea delegației române, reținem că a precumpănit punctul de vedere susținut de I. I. C. Brătianu.

---

[156] *Documents on British Foreign Policy, 1919-1939,* IV, p. 1103-1104.
[157] *Ibidem,* p. 1110 (scrisoarea lui I. I. C. Brătianu către Rattigan, București, 8.VIII. 1919).
[158] Sherman David Spector, *op. cit.,* p. 318.
[159] *Ibidem.*

Acesta a fost adesea constrâns să inițieze, în culisele Conferinței de pace, negocieri petroliere, mai ales cu reprezentanții Marii Britanii și Franței. De asemenea, el a menținut contacte cu delegații Statelor Unite și ai lui *Standard Oil Co.*, de fiecare dată la cererea acestora. Acțiunea Italiei nu s-a făcut sensibil simțită la Paris în 1919. În discuțiile angajate a reieșit că două mari probleme legate de petrolul românesc preocupau în mod special pe delegații marilor puteri ori ai trusturilor internaționale: lichidarea societăților petroliere cu capital ex-inamic și posibilitățile de a intra în posesiunea unor noi perimetre petrolifere de-ale statului român. Rezultatul în prima problemă fiind de-acum cunoscut, vom nota că tentativele cercurilor petroliere în cea de-a doua direcție se înscriau pe linia eforturilor mai vechi, începute de *Standard Oil Co.* la 1900, pentru obținerea unor concesiuni masive pe terenurile petrolifere ale statului român. În 1919, realizarea unui acord concret în problema petrolului românesc nu a fost posibilă, în primul rând datorită rezervelor manifestate de delegația țării noastre la Conferința de pace, apoi și în urma contradicțiilor ivite între grupurile anglo-franceze și cel american, de care România a profitat în chip nemijlocit[160]. Pe planul concesionării perimetrelor petrolifere ale statului român nu s-a luat în 1919 nici un angajament precis, ceea ce corespundea integral politicii petroliere tradiționale a României după acordul din mai 1905 dintre partidele de guvernământ de atunci referitor la preîntâmpinarea monopolizării terenurilor statului de către trusturile petroliere internaționale.

Faptul a fost de cea mai mare însemnătate întrucât România a căpătat, astfel, posibilitatea de-a reglementa ulterior, în 1924, problema valorificării resurselor de țiței ale statului, sporite considerabil prin naționalizarea subsolului minier în 1923, în condiții netăgăduit mai prielnice propriilor interese decât dacă, la Conferința de pace de la Paris, ar fi satisfăcut pretențiile aliaților ei.

## B. Naționalizarea subsolului minier și problema petrolului (1923)

Nu mai revenim asupra consecințelor negative ale regimului introdus prin art. 65 din legea minelor a lui P. P. Carp în privința zăcămintelor de țiței aflate în subsolul proprietăților particulare. După primul război mondial, promovarea unei politici pozitive în materie de combustibil lichid impunea abrogarea necondiționată a regimului – a „nenorocitului regim", cum l-a calificat, mai întâi, Vintilă Brătianu, apoi I. N. Angelescu – consacrat prin legea din 1895 care a lăsat petrolul la libera dispoziție a superficiarilor. Așa cum am menționat, opinii în acest sens au exprimat, încă înainte de 1918, Vintilă Brătianu, L. Mrazec, I. Tănăsescu, Gh. N. Leon ș.a. în lucrările

[160] Gh. I. Brătianu, *op. cit.*, p. 65.

sau memoriile lor. Toți aceştia, pornind de la rolul deosebit ocupat de zăcămintele miniere (îndeosebi de petrol) în viața economică modernă şi în apărarea națională, s-au pronunțat fără reticențe pentru trecerea subsolului – în întregime ori numai a celui minier – în patrimoniul statului român. Această soluție a fost parțial îmbrățișată cu ocazia revizuirii Constituției în 1917, la Iaşi, sau în decretele-legi de expropriere şi în legile agrare postbelice, prin care subsolul terenurilor expropriate a fost trecut în proprietatea statului. În perioada postbelică, problema revizuirii regimului minier s-a pus nu numai sub presiunea unor necesități superioare, ci şi din nevoia de a se introduce *un regim unic* pe cuprinsul României întregite la 1918. Provinciile istorice care se uniseră cu patria-mamă aveau regimuri miniere deosebite şi au continuat să le păstreze un timp. În ansamblu, regimul minier din România după 1918 se caracteriza printr-o mare varietate, bazându-se pe nu mai puțin de 19 legi, regulamente sau statute miniere[161]. De aceea, reforma ce se întrevedea era menită nu numai să înlăture greşelile de la 1895 în privința substanțelor bituminoase, ci să realizeze şi unificarea regimului minier pe cuprinsul întregii țări.

Revizuirea proiectată a regimului minier punea în discuție dreptul de proprietate în general. Termenul de naționalizare folosit pentru denumirea reformei evidenția faptul că se avea în vedere trecerea subsolului[162] în proprietatea statului. Având în vedere esența naționalizării, numeroşi teoreticieni şi partizani ai proprietății de tip clasic au combătut reforma în pregătire, atestând că reprezenta un „act anarhic şi revoluționar", „izbitor" al dreptului „sfânt" de proprietate, purtând amprenta unei „spoliațiuni şi chiar a unei confiscări"[163]. Asemenea acuzații nu l-au putut împiedica pe legiuitor să înscrie în Constituția promulgată la 28 martie 1923 principiul naționalizării subsolului minier. Guvernul liberal al lui I. I. C. Brătianu (1922-1926), care a pregătit Constituția României întregite, a oferit însă temeiul juridic adecvat pentru reforma subsolului minier, insistând că, în epoca modernă, concepția proprietății înregistrase un salt incontestabil, de la ideea proprietății clasice quiritare romane, sacră şi inviolabilă, la cea a proprietății *ca funcție socială.* Potrivit acestei concepții, proprietatea putea suferi serioase restrângeri atunci când interesele generale le reclamau. Acesta a fost cazul reformei din 1923 impusă de importanța ce prezentau zăcămintele ascunse în subsolul țării (petrolul mai cu seamă) pentru asigurarea progresului societății româneşti[164].

[161] Tancred Constantinescu, *Expunere de motive la legea minelor,* p. 113-132.

[162] În perioada respectivă s-a vorbit cel mai adesea de *naționalizarea subsolului,* deşi reforma din 1923 privea numai *subsolul minier.* Restul subsolului, care alcătuia împreună cu suprafața o unitate distinctă, a continuat să facă obiectul proprietății funciare, separată de cea minieră (cf. Gh. Buzatu, *Problema petrolului românesc şi naționalizarea subsolului minier în 1923,* p. 156).

[163] *Legiuirile miniere vechi şi noi ale României,* $XI_3$, Bucureşti, 1925, p. 8.

[164] I. G. Duca, *Doctrina liberală,* p. 108; Vintilă I. Brătianu, *Nevoile statului modern şi Constituția României Mari,* p. 35-36.

Hotărârea cabinetului liberal de a proceda la modificarea regimului minier a devenit cunoscută la scurt timp după instalarea sa la putere la 19 ianuarie 1922. În februarie 1922, de pildă, „Moniteur du Pétrole Roumain" semnala că existau „indicii" sigure că guvernul va naționaliza subsolul, cu precădere petrolul. Buletinul intereselor petroliere se referea la faptul că Ministerul Industriei și Comerțului începuse a reține toate cererile depuse de particulari pentru a obține aprobarea unor tranzacții miniere, precum și la o declarație a juristului liberal C. G. Dissescu, în sensul că soluționarea problemei constituționale urma să includă și petrolul[165]. În aceeași vreme, cunoscutul și influentul ziar economic „Argus" se afla și el în posesia unor știri după care guvernul liberal intenționa să naționalizeze subsolul minier (inclusiv petrolul)[166].

Orientarea guvernului liberal către naționalizarea subsolului minier a provocat reacții negative în rândul cercurilor petroliere. S-a subliniat că reforma avea să „paralizeze" industria țițeiului[167]. „Moniteur du Pétrole Roumain" a consemnat că intențiile cabinetului Brătianu stârneau „îngrijorare"[168] și o „mare neliniște"[169]. Același buletin al intereselor petroliere din țară și-a exprimat speranța că guvernul nu va recurge la naționalizarea subsolului – o „formulă extremă" și care „ar jigni puternice și legitime interese ale industriei petroliere"[170]. Nu au lipsit avertizări în sensul că în calea reformei proiectate aveau să se afle „mari dificultăți insurmontabile"[171].

Cum a întâmpinat guvernul Brătianu campania dezlănțuită împotriva sa pe tema naționalizării subsolului minier? Pentru moment, presa legată de cercurile liberale a dezmințit formal toate știrile despre intențiile guvernului de a trece subsolul minier în patrimoniul statului[172]. După unele opinii, acest procedeu a avut un scop tactic. În primele luni de guvernare, înainte de organizarea alegerilor parlamentare, liberalii au negat că pregăteau naționalizarea subsolului minier pentru a slăbi campania purtată împotriva lor de opoziție pe acest teren. În ajunul alegerilor din martie 1922, guvernul a dispus chiar afișarea în comune a diverse circulare care calificau drept „calomnioase" acuzațiile opoziției cum că avea să se înfăptuiască naționalizarea subsolului minier[173].

După alegerile parlamentare din primăvara anului 1922, cele două camere liberale – acționând cu puterea de Adunări Naționale Constituante, pe care și-au asumat-o – au decis elaborarea celei dintâi Constituții a României

[165] Vezi M.P.R., nr. 4/15.II.1922, p. 218.
[166] Cf. „Argus" din 23.II.1922, p. 1.
[167] *Ibidem.*
[168] M.P.R., nr. 4/15.II.1922, p. 218.
[169] Idem, nr. 5/1.III.1922, p. 274.
[170] *Ibidem,* p. 274-275.
[171] Idem, nr. 6/15.III.1922, p. 299.
[172] Cf. „Argus" din 23.II.1922, p. 1.
[173] Vezi intervenția lui Gogu Negulescu la Senat *Dezbaterile Senatului, (ședința din 19.III.1929),* p. 1280).

întregite. Din acel moment, problema reformei regimului subsolului minier avea să fie abordată – deschis şi fără nici un fel de menajamente – în cadrul lucrărilor pregătitoare pentru întocmirea noii Constituţii.

În vederea pregătirii anteproiectului de Constituţie s-a creat o „Comisiune Constituţională mixtă" alcătuită din 59 de senatori şi deputaţi[174]. Prima reuniune a „Comisiunii", în prezenţa membrilor guvernului liberal, a avut loc la 21 iunie 1922, cu care prilej s-a procedat la alegerea preşedintelui ei, Mihail Pherekyde, a raportorului, C. G. Dissescu, şi a celor doi secretari – N. D. Chirculescu şi D. Ioanițescu. La propunerea premierului I. I. C. Brătianu, „Comisiunea" a ales o „Delegaţie", compusă din 15 membri, care să întocmească anteproiectul de constituţie[175]. Concomitent s-au stabilit zece mari probleme (Libertatea conştiinţei şi cea religioasă; învăţământ; Stat, teritoriu, minorităţi; Puterile statului; Puterea judecătorească etc.) asupra cărora trebuia să se concentreze atenţia legiuitorului constituţional. Regimul subsolului minier ţinea de punctul al 3-lea dintre cele 10 probleme: „Monopolul de stat, judeţ şi comună. Dreptul de proprietate"[176].

Între 23 iunie şi 14 iulie 1922 „Delegaţia Comisiunii Constituţionale mixte" s-a întrunit în mai multe rânduri, adesea în prezenţa membrilor cabinetului liberal[177]. Între problemele care au preocupat intens pe membrii „Delegaţiei" s-a aflat şi cea a subsolului. Chiar la şedinţa din 23 iunie 1922 Dissescu a citat-o printre problemele constituţionale cele mai dificile care urmau să-şi afle o soluţionare. Raportorul anteproiectului de constituţie a recunoscut deschis că chestiunea proprietăţii subsolului „este cea mai grea"[178].

La şedinţa din 30 iunie 1922, „Delegaţia" a luat în dezbatere problema proprietăţii, în general, şi pe cea a subsolului, în special. Ministrul Agriculturii, Al. Constantinescu, a prevăzut că problema subsolului „va da naştere la mari discuţiuni în Parlament"[179]. Discuţiile purtate în cadrul „Delegaţiei" au evidenţiat existenţa a două puncte de vedere deosebite în privinţa subsolului. Al. Constantinescu, Vintilă Brătianu şi D. Ioanițescu au opinat pentru trecerea întregului subsol în patrimoniul public. Vintilă Brătianu a argumentat că, în ceea ce privea proprietatea minelor, aceasta nu avea „nici o legătură" cu proprietatea suprafeţei. Apoi a adăugat: „... Pentru trecut (proprietatea minelor – n.ns.) e un drept câştigat. Pentru viitor e drept ca această proprietate

[174] Vezi A.N.R., fond Parlament, dosar 2010, f. 160.

[175] *Ibidem,* f. 94 (procesul-verbal al şedinţei din 21.VI. 1922 a „Comisiunii constituţionale mixte"). În această „Delegaţie" intrau: M. Pherekyde, C. G. Dissescu, dr. I. Boeriu, N. Bălănescu, N. Botez, V. Barcă, D. Ioanițescu, Istrate Micescu, C. Nicolaescu, Gr. Procopiu, M. Polycrat, N. Petrescu-Comnen, dr. Aug. Pordea, dr. Hans Otto Roth şi dr. Romul Reuţ *(ibidem,* f. 302).

[176] *Ibidem,* f. 84.

[177] *Ibidem,* f. 96.

[178] Idem, dosar 2084, f. 266 (procesul-verbal al şedinţei din 23.VI.1922 a „Delegaţiei").

[179] *Ibidem,* f. 281 (procesul-verbal al şedinţei din 30.VI.1922 a „Delegaţiei").

să revină comunității, statului, dându-se o despăgubire echivalentă proprietarului suprafeței"[180]. Pe o poziție opusă în problema reformei subsolului s-a situat Istrate Micescu, care era de părere ca subsolul să fie lăsat în continuare la dispoziția proprietarului suprafeței. Un dârz oponent al naționalizării subsolului s-a dovedit a fi fost M. Pherekyde, care a cerut să se aplice lozinca: „... Nici o atingere dreptului de proprietate". Președintele „Delegației" era de acord ca statul să intervină în problemele miniere numai prin regulamente de poliție minieră sau pentru perceperea impozitelor[181]. Subliniem că premierul Brătianu nu a adoptat o poziție tranșantă față de opiniile expuse. El a solicitat să se afle părerile juriștilor și să se examineze regimul subsolului existent în alte țări[182]. Ajungând la concluzia că problema era „complicată", „Delegația" a amânat dezbaterea chestiunii subsolului pentru altă ședință[183].

În ședința din 1 iulie 1922, alți membri ai „Delegației" (N. Bălănescu, R. Reuț) s-au pronunțat pentru trecerea bogățiilor subsolului în proprietatea statului. În cele din urmă s-a hotărât, la propunerea lui Vintilă Brătianu, ca Dissescu să găsească formula „care să concilieze ambele opinii" avansate în problema stabilirii viitorului regim minier"[184].

În perioada iulie-octombrie 1922, C. G. Dissescu a lucrat – pe baza recomandărilor „Delegației" – la redactarea anteproiectului de constituție și a raportului. Lucrările au fost terminate la începutul lui noiembrie 1922, dar juristul liberal nu a prezentat documentele întocmite înainte de a fi consultat încă o dată „Delegația Comisiunii Constituționale mixte" asupra problemelor așa-zise „dificile", printre care s-a aflat și aceea a subsolului[185]. Într-adevăr, dificultatea materiei tratată a fost atestată de ținerea a nu mai puțin de patru reuniuni (2, 3, 4 și 7 noiembrie 1922) ale „Delegației" destinate exclusiv examinării viitorului regim al subsolului. Și de această dată majoritatea participanților la dezbateri s-a pronunțat pentru trecerea subsolului în proprietatea statului. De subliniat este faptul, că mulți dintre cei care au fost de acord cu naționalizarea subsolului au motivat soluția preconizată prin necesitatea de a se stabili un regim cât mai adecvat pentru zăcămintele petrolifere. Această idee a fost strălucit expusă de un specialist în materie de petrol, precum L. Mrazec, care a fost special invitat într-o ședință a „Delegației". Pornind de la deosebita însemnătate economică și națională a combustibilului lichid în viața modernă a statelor, Mrazec a evidențiat – se subliniază în procesul verbal al ședinței din 3 noiembrie 1922 – că „trebuie... a se face o exploatare

[180] *Ibidem.*
[181] Cf. idem, fond Casa Regală, dosar 13/1921, f. 43.
[182] Idem, fond Parlament, dosar 2048, f. 281 (procesul-verbal al ședinței din 30.VI.1922 a „Delegației").
[183] *Ibidem,* ff. 267-268.
[184] *Ibidem,* f. 275 (procesul-verbal al ședinței din LVII. 1922 a „Delegației").
[185] *Ibidem,* dosar 2010, f. 307 (procesul-verbal al ședinței din 2.XI.1922 a „Delegației").

mai rațională a petrolului. Pentru aceasta e nevoie ca exploatarea să se facă pe perimetre mai mari și în condițiuni tehnice pe care le va stabili o lege specială. Conchide că este nevoie ca zăcămintele petrolifere să devină proprietatea statului"[186].

După ce i-a sondat pe membrii „Delegației" într-o serie de probleme, inclusiv cea a subsolului, Dissescu a întocmit primul *Anteproiect de Constituțiune,* pe care l-a prezentat la începutul lunii noiembrie 1922[187]. Acest anteproiect cuprindea un singur articol (art. 19) pentru chestiunea proprietății în general, a spațiului aerian, a căilor de comunicație și a apelor. Relativ la regimul proprietății subsolului, articolul respectiv – dând curs unor opinii formulate în cadrul dezbaterilor anterioare – s-a oprit la formula trecerii în proprietatea statului numai a zăcămintelor miniere, și nu a întregului subsol. În acest sens, art. 19 stipula: „Căile de comunicație de orice fel, apele navigabile și flotabile, spațiul atmosferic, precum și zăcămintele miniere sunt de domeniu public. Exploatările și concesiunile existente se vor respecta până la expirarea termenelor prevăzute în actele de concesiune și în conformitate cu legile respective. Proprietarii terenurilor, cuprinzând zăcămintele miniere, care în temeiul Constituției de față trec în domeniul public vor avea dreptul la o redevență. Această redevență se va stabili prin lege"[188]. Un alt paragraf, șters cu creionul în exemplarul anteproiectului constituției consultat de noi, prevedea că „legi speciale" aveau să determine limitele în care apele, minele etc. puteau fi lăsate în folosința superficiarilor, modalitățile de concesionare de către stat a bunurilor sale, stabilirea despăgubirilor pentru degradările de terenuri ș.a.[189].

Anteproiectul lui Dissescu a fost luat în dezbatere pe articole de către „Delegația Comisiunii Constituționale mixte" la 13 noiembrie 1922. „Delegația", apreciind conținutul art. 19 din anteproiect ca nesatisfăcător, a stabilit să i se dea o „nouă redacțiune"[190] în cursul reuniunilor viitoare. La 18 noiembrie, mai mulți membri ai „Delegației" și ai guvernului au constatat că problema proprietății era prea complicată pentru a fi tratată într-un singur articol. S-a indicat ca materia să fie compartimentată în două-trei articole de către o comisie alcătuită în majoritate din membri ai guvernului (Al. Constantinescu, G. G. Mârzescu, V. P. Sassu, Vintilă Brătianu, M. Pherekyde, D. Ioanițescu și C. G. Dissescu)[191]. Comisia amintită nu a tergiversat lucrurile, și, în timp foarte scurt, a prezentat o nouă formulare a capitolului proprietății eșalonat pe trei articole:

---

[186] *Ibidem,* f. 308.

[187] *Ibidem,* ff. 97-116 *(Anteproiect de constituțiune,* text dactilografiat, cuprinzând 135 de articole).

[188] *Ibidem,* f. 102.

[189] *Ibidem,* ff. 102-103.

[190] *Ibidem,* f. 311 (procesul-verbal al ședinței din 13.XI.1922 a „Delegației").

[191] *Ibidem,* f. 320 (procesul-verbal al ședinței din 13.XI.1922 a „Delegației").

— art. 19 referitor la proprietatea mobiliară şi la cea imobiliară, care erau „garantate" prin Constituţie;

— art. 20 relativ la zăcămintele miniere;

— art. 21 relativ la căile de comunicaţie, spaţiul atmosferic şi apele curgătoare, toate trecute în „domeniul public"[192].

Textul art. 20 privitor la subsolul minier avea următorul cuprins: „Bogăţiile subsolului de orice natură, solidă, lichidă sau gazoasă, sunt proprietate a statului. Legea specială a minelor va determina modul lor de exploatare. La punerea în valoare a acestor bogăţii se va acorda proprietarilor suprafeţei o redevenţă, ce se va stabili prin lege.

Se va ţine seama de drepturile câştigate.

Concesiunile miniere date conform legii minelor azi în vigoare şi exploatările miniere făcute de proprietarii suprafeţei se respectă: cele dintâi pe durata în care s-au concedat, iar cele din urmă numai cât timp proprietarul le va exploata, conformându-se şi unii şi alţii regulelor ce se vor stabili prin legea minelor"[193].

Art. 20 în noua formă redactată, împreună cu art. 19 şi 21, a fost astfel admis de către „Delegaţia Comisiunii Constituţionale mixte" la 23 noiembrie 1922[194]. După dezbaterea în ansamblu a *Anteproiectului de Constituţiune* de către „Delegaţie" şi introducerea unor noi modificări, Dissescu a elaborat un al doilea anteproiect. Acest document intitulat *Ante-Proiect al nouei Constituţiuni* şi datat 11 decembrie 1922[195], a fost imprimat şi distribuit fiecăruia dintre cei 59 membri ai „Comisiunii Constituţionale mixte". Anteproiectul a fost examinat în şedinţă plenară de către „Comisiunea Constituţională mixtă", care nu a operat modificări importante. Textul art. 20 a rămas neschimbat. Documentul a fost adoptat şi din acel moment a devenit *Proiectul Constituţiunii,* titlu sub care a şi fost tipărit la începutul anului 1923 la Imprimeria statului. Ca autor al proiectului figura „Comisiunea Constituţională mixtă"[196].

O dată terminat proiectul noii constituţii, el a fost depus pe birourile Senatului, şi Adunării Deputaţilor. Cele două camere, funcţionând ca Adunări Naţionale Constituante, au admis proiectul şi, înainte de a proceda la dezbaterea şi adoptarea lui, l-au trimis spre examinare „comitetelor de delegaţi" respective[197]. Cele două comitete, care şi-au desfăşurat lucrările în februarie-martie 1923

---

[192] *Ibidem,* f. 126.

[193] *Ibidem.*

[194] *Ibidem,* ff. 322-323 (procesul-verbal al şedinţei din 23.XI.1922 a „Delegaţiei").

[195] *Ibidem,* f. 224 şi urm. El era însoţit de raportul semnat de Dissescu *(ibidem,* ff. 209-223).

[196] *Ibidem,* ff. 169-206.

[197] Comitetul de delegaţi" al Senatului s-a aflat sub preşedinţia lui D. Buzdugan; raportor a fost ales Dissescu. „Comitetul de delegaţi" al Camerei a desemnat ca preşedinte pe Vladimir Athanasovici, iar ca raportor pe N. D. Chirculescu.

şi adesea „în contact”[198] unul cu celălalt, au adus – după cum consemnează raportorul constituției la Cameră, N. D. Chirculescu – „importante modificări” proiectului noii legi fundamentale a statului român[199]. Printre problemele care au reținut îndeosebi atenția delegaților celor două camere s-a aflat şi cea a proprietății, tratată, după cum se ştie, în trei art. distincte (art. 19, 20 şi 21) ale proiectului de constituție. Aşa după cum s-a apreciat de către parlamentari, toate cele trei articole se refereau la „chestii rezervate”[200] şi au fost tratate ca atare. De aceea, avându-se în vedere tocmai „dificultatea” problemei. „Comitetul delegaților” Camerei a hotărât la 23 februarie 1923 să amâne dezbaterea celor trei articole privind proprietatea după examinarea celorlalte părți ale proiectului de constituție[201].

În consecință, problema proprietății a fost discutată şi soluționată abia în ultima şedință a „Comitetului delegaților” Camerei reunită la 1 martie 1923, în prezența membrilor guvernului liberal. Atunci s-a adoptat principiul naționalizării subsolului minier redactat într-o nouă formulare, inserată, de data aceasta, în art. 19 al proiectului de constituție[202]. Principiul naționalizării subsolului minier a fost admis – într-o formulare absolut identică şi cuprinsă tot în art. 19 – şi de către „Comitetul delegaților” Senatului[203], fapt care atestă că cele două comitete au conlucrat în cursul preparativelor pentru adoptarea noii legi fundamentale a statului român.

Textul art. 19 privind naționalizarea subsolului minier în România a căpătat următorul cuprins în urma modificărilor introduse de către comitetele delegaților celor două camere: „Zăcămintele miniere precum şi bogățiile de orice natură ale subsolului sunt proprietatea statului. Se exceptează masele de roci comune, carierele de materiale de construcție şi depozitele de turbă, fără prejudiciul drepturilor dobândite de stat pe baza legilor anterioare.

O lege specială a minelor va determina normele şi condițiunile de punere în valoare a acestor bunuri, va fixa redevența proprietarului suprafeței şi va arăta totdeodată putința şi măsura cu care aceştia vor participa la exploatarea acestor bogății.

Se va ține seamă de drepturile câştigate, întrucât ele corespund unei valorificări a subsolului şi după distincțiunile ce se vor face în legea specială.

Concesiunile miniere de exploatare, instituite sau date, conform legilor azi în vigoare, se vor respecta pe durata pentru care s-au acordat, iar exploatările miniere existente făcute de proprietari, numai cât timp le vor exploata.

---

[198] Vezi raportul lui N. D. Chirculescu asupra proiectului de constituție *(Legiuirile miniere vechi şi noi ale României,* $XI_3$, p. 23).
[199] *Ibidem.*
[200] A.N.R., fond Parlament, dosar 2048, f. 110.
[201] *Ibidem,* f. 18 (şedința nr. 3 a „Comitetului de delegați” al Camerei).
[202] *Ibidem,* f. 43 (şedința nr. 8 a „Comitetului de delegați” al Camerei).
[203] Cf. *Legiuirile miniere vechi şi noi ale României,* $XI_3$, p. 6-7.

Nu se vor putea face concesiuni perpetue.

Toate concesiunile şi exploatările prevăzute în aliniatul precedent vor trebui însă să se conformeze regulelor ce se vor stabili prin lege, care va prevedea şi maximumul de durată al acelor concesiuni şi exploatări şi care nu va trece de 50 ani de la promulgarea acestei Constituţiuni"[204].

Art. 19 a fost menţinut în această formă în textul definitiv al Constituţiei adoptat de Adunarea Deputaţilor şi Senat, respectiv la 26 şi 27 martie 1923. Noua Constituţie a fost promulgată prin Decretul-regal 1360 la 28 martie 1923[205].

Înfăptuind naţionalizarea subsolului minier, legiuitorul constituţional a avut în primul rând în vedere *petrolul,* după cum ne-am referit cu alt prilej[206], în perioada postbelică petrolul a fost principalul produs natural al subsolului românesc care trebuia să fie trecut sub un regim compatibil cu marea importanţă ce-o prezenta şi cu marile interese de stat legate de exploatarea lui. Combustibilul lichid, împreună cu restul substanţelor bituminoase, se număra printre produsele care, la 1895, fuseseră lăsate la dispoziţia proprietarului suprafeţei. Acest regim, rămas în vigoare timp de aproape trei decenii, se impunea a fi revizuit radical mai ales după ce petrolul îşi dovedise multiplele-i calităţi economice şi deosebita însemnătate politico-militară. Astfel, regimul petrolului era acela care stătea în atenţia legiuitorului, întrucât cele mai multe bogăţii minerale (fier, aur, argint etc.) erau valorificate – după legea lui P. P. Carp din 1895 – prin sistemul concesiunilor acordate de stat în virtutea dreptului lui regalian. Se înţelege că naţionalizarea subsolului minier nu atrăgea, pentru aceste substanţe minerale o modificare esenţială în practică, ci, cu prioritate, una juridică. Însă *pentru petrol şi toate substanţele bituminoase* etatizarea subsolului însemna, dimpotrivă, o adevărată reformă. Situaţia existentă i-a determinat pe specialiştii români în materie să aprecieze că reforma înfăptuită prin Constituţia din 1923 a fost *determinată şi făcută mai ales pentru petrol.* Opinia potrivit căreia la naţionalizarea subsolului minier s-a avut în vedere în primul rând petrolul a fost cvasiunanimă[207]. Exprimând acest punct de vedere, un colaborator al ziarului „Argus" nota în 1923: „În momentul de faţă, cine vorbeşte de naţionalizarea subsolului se gândeşte exclusiv la petrol, ca şi cum România n-ar poseda şi alte bunuri

[204] *Ibidem, Dezbaterile Adunării Deputaţilor (şedinţa din 9.III.1923),* p. 1060-1061.
[205] Vezi „Monitorul Oficial", nr. 282/29111. 1923, p. 1315-1334.
[206] Vezi Gh. Buzatu, *op. cit.,* p. 148.
[207] Vezi în acest sens: N. Iorga, *La situation politique de la Roumanie d'après sa Constitution...,* p. 43; N. I. Moruzi, *Le régime juridique du sous-sol minier en Roumanie,* p. 74-76; Al. Gane, *Le régime minier roumain et la nationalisation du sous-sol,* p. 11; G. H. Damaschin, *Contribuţiuni...,* II, p. 15.

miniere foarte apreciate"[208]. Un alt observator remarca: „Reforma naționalizării nu poate viza de fapt decât petrolul"[209].

Caracterul şi semnificația reformei regimului subsolului minier au fost în mod diferit apreciate de diverşi autori. În numeroase rânduri, actul naționalizării subsolului[210] a fost judecat cu obiectivitate, reliefându-se atât meritele cât şi neajunsurile sale, tot aşa după cum, adesea, asupra reformei din 1923 s-au formulat aprecieri opuse. Aşa, de exemplu, după M. Plătăreanu art. 19 din Constituția de la 1923 ar fi marcat, indiscutabil, „cel mai revoluționar act din istoria noastră politică, de la tratatul din Adrianopol şi până azi"[211]. Referindu-se tot la naționalizarea subsolului minier, „Moniteur du Pétrole Roumain" a definit-o drept o „mare şi fundamentală reformă"[212]. Concomitent, abundau aprecierile defavorabile. Potrivit părerii lui C. Hălăceanu, art. 19 a produs „o zguduire fără necesitate a dreptului de proprietate"[213]. Prin prizma efectelor imediate, actul naționalizării subsolului minier a fost socotit cu totul ineficient. Astfel, pornind de la faptul că art. 19 a recunoscut aşa-zisele „drepturi câştigate" pe un termen de mai multe decenii şi, deci, a exclus de la naționalizarea imediată întinse perimetre petrolifere (toate cele exploatate de superficiari, concesiunile acordate anterior promulgării Constituției şi terenurile petrolifere recunoscute), unii autori au apreciat reforma din 1923 drept o „iluzie"[214], care nu ar fi adus „aproape nimic în patrimoniul statului"[215]. După opinia autorizată a lui G. Damaschin, statul român nu dobândea „aproape nimic" prin art. 19, care anunța „numai şi fixa o reformă, care se va aplica definitiv la 1923; până atunci păstrează, cu anumite excepțiuni, *statu-quo ante*"[216].

Fără îndoială, reforma din 1923 a regimului subsolului minier a prezentat, din punctul de vedere al problemei petroliere, o sumă de elemente pozitive[217]. În primul rând, s-a înfăptuit unificarea regimului minier în România. În altă ordine de idei, art. 19 a proclamat principiul potrivit căruia statul era unic propietar al zăcămintelor petrolifere. Înfăptuirea cu rigurozitate

---

[208] Cf. Viator, *Naționalizarea subsolului,* în „Argus" din 22.II.1923, p. 1.
[209] B. Brănişteanu, *Proprietatea subsolului,* în „Adevărul" din 4.XII.1922, p. 1.
[210] Despre aspectele juridice cf. îndeosebi I. G. Vântu, *Proprietatea zăcămintelor miniere în România,* p. 17-18; Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 114-115 (conducătorul *Astrei Române,* Guest, comunica lui Deterding că naționalizarea înfăptuită „nu ne priveşte direct").
[211] M. Plătăreanu, *Politica economică şi socială a României...*, p. 61.
[212] M.P.R, nr.2/15.II.1924, p. 98.
[213] C. Hălăceanu, *Naționalizarea subsolului,* Bucureşti, 1923, p. 7.
[214] Ing. G. H. Damaschin, *Legislația minieră şi producțiunea,* în „Buletinul Institutului Economic Românesc", nr. 9/1924, p. 608.
[215] „Miniera", nr. 11/15.XI.1926, p. 298.
[216] G. H. Damaschin, *Contribuțiuni...,* II, p. 83.
[217] Gh. Buzatu, *op. cit.,* p. 156.

a naționalizării ar fi permis statului român să promoveze o politică eficientă în exploatare și rezervarea resurselor de țiței. În perioada de după 1918, intervenția statului pe acest plan era cu atât mai imperios necesară cu cât în acea vreme a devenit evidentă preocuparea capitalurilor străine pentru acapararea bogățiilor naturale naționale, a „aurului negru" cu predilecție. Stăpân fiind pe zăcămintele petrolifere, statul român avea netăgăduit cel mai mare interes și cele mai eficace mijloace de a evita trecerea lor în mâna trusturilor internaționale, fapt ce ar fi prejudiciat serios independența sa politică și economică. În același timp, statul putea să încurajeze elementele românești în valorificarea subsolului. De asemenea, nu trebuie pierdut din vedere faptul, că naționalizarea subsolului minier a deschis calea pentru sporirea veniturilor statului provenite din exploatarea bogățiilor naturale.

Importanța naționalizării subsolului minier a fost subliniată și de viabilitatea reformei. Regimul subsolului minier introdus în 1923 a fost ulterior menținut prin toate legiuirile cu caracter ordinar sau fundamentale.

În afara elementelor pozitive semnalate, consecințele naționalizării subsolului minier în 1923 au fost mai puțin profunde pe planul înfăptuirilor practice. Din cauza unor îngrădiri, cuprinse inițial în Constituție, apoi în legea minelor din 1924, statul român a beneficiat mai puțin de pe urma reformei. Art. 19 conținea unele prevederi care, pe de o parte, limitau cel puțin pentru o perioadă dreptul statului de-a dispune în mod liber de zăcămintele de țiței naționalizate, iar, pe de altă parte, îngăduiau o mulțime de tranzacții cu perimetrele petrolifere ce se anunțau – și aveau să fie – păgubitoare pentru interesul public. Astfel, pentru a ne referi la principalul neajuns al art. 19, el recunoștea integral „drepturile câștigate" până la acea dată. Aceasta însemna că toate exploatările de țiței efectuate de superficiari pe propriile perimetre, terenurile petrolifere recunoscute ca atare și concesiunile acordate în trecut unor societăți naționale și străine rămâneau practic sub prevederile legii din 1895, nefiind naționalizate pe o anumită perioadă[218]. Rezultă că statul român, deși declarat singurul proprietar al terenurilor petrolifere, nu putea intra în posesia deplină a drepturilor sale decât după 30 de ani[219]. Pe deasupra, terenurile petrolifere asupra cărora se întindeau „drepturilor câștigate" erau situate în cele mai bogate zone din țară și reprezentau o suprafață considerabilă, aproximată de unii autori la 50 000 ha[220].

[218] Art. 19 restrângea la 50 de ani termenul maxim de recunoaștere a „drepturilor câștigate" existente la 1923. Legea minelor din 1924 a limitat la 30 de ani durata „drepturilor câștigate" în materie de bitumine lichide (cf. George Zamfirescu și Const. Zamfirescu, *Legea minelor adnotată,* București, 1927, p. 117-120). Pentru aceeași problemă, vezi și proiectul notei de răspuns la memorandumul sindicatului internațional *O. P. Q. W. S. Culberston Papers,* Box No. 100 *(Rumanian Oil,* ff. 32-33).

[219] Gh. N. Leon, *Petrolul românesc și politica de stat,* București, Tip. „Bucovina", 1938, p. 5.

[220] I. Dinu, *Le pétrole roumain,* în „L'Illustration Économique et Financière.

Este adevărat că aceste terenuri aveau să intre peste trei decenii în proprietatea statului român, dar atunci ele nu mai prezentau un real folos dacă, în răstimp, vor fi secătuite printr-o exploatare prădalnică de către superficiari sau societățile petroliere.

În ceea ce privește terenurile petrolifere neexploatate, neconcesionate și necunoscute ca atare în momentul promulgării Constituției din 1923, pentru acestea prevederile art. 19 intrau imediat în vigoare, fiind excluse orice „drepturi câștigate". Aceste terenuri, cu rezerve sigure sau probabile de țiței, au trecut în proprietatea statului în chiar ziua promulgării noii Constituții. Suprafața totală a acestor terenuri se ridica, după unele aprecieri, la aproximativ 15 000-200 000 ha[221]. Fără îndoială, pe o asemenea suprafață aveau să se descopere importante resurse de țiței care ar fi adus mari venituri statului român și ar fi jucat un rol de seamă în definirea politicii sale economice generale. Totul depindea însă de grija pe care avea s-o manifeste statul român în exploatarea bogățiilor sale, de politica sa petrolieră prevăzătoare și consecventă[222].

*

Deținători ai unor importante interese în industria petrolului din România și doritori să-și extindă pozițiile, capitaliștii străini nu au tratat, nici un moment, reforma subsolului minier cu indiferență[223]. Un cunoscut specialist, prof. I. N. Angelescu, a relatat cu temei despre „surpriza" capitaliștilor străini, a petroliștilor mai ales, la aflarea intențiilor de naționalizare a subsolului minier prin Constituția pregătită de guvernul liberal[224]. Printre cei care și-au manifestat cei dintâi neliniștea s-a aflat J. R. Hughes, conducătorul societății *Româno-Americane*[225]. Bănuim că Seidel, care activa ca reprezentant al lui *Standard Oil Co.* la Paris, a informat conducerea trustului, din moment ce, la 8 august 1922, un delegat al său s-a interesat la Departamentul de Stat asupra intențiilor guvernului din București[226]. Neștiind ce să comunice, Departamentul de Stat a indicat în aceeași zi lui Jay să telegrafieze

---

La Roumanie", Supliment din 7.II.1925, p. 41.

[221] Liviu P. Nasta, *Naționalizarea subsolului,* în „Analele Băncilor", nr. 3/1923, p. 161; Dr. Ștefan Chicoș, *op. cit.,* p. 63.

[222] Gh. Buzatu, *op. cit.,* p. 157.

[223] Vezi Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 112 și urm.; cf., de asemenea, idem, *British Involvement in Romanian Oil,* ff. 6-7 (Second Colloquium of British and Roumanian Historians, London, May 1978).

[224] Dr. I. N. Angelescu, *Politica economică a României,* în „Analele Statistice și Economice", nr. 7-8/1923, p. 125.

[225] A.N.R., fond Casa Regală, dosar 11/1922, f. 3 (Hughes către Seidel, București, 20.VI.1922).

[226] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9970, 8716363/89 (telegrama nr. 31 a lui Hughes către Legația din București, 8.VIII.1922).

„dacă guvernul român a adoptat ori are în vedere adoptarea legislației privind naționalizarea drepturilor asupra resurselor subsolului"[227]. Cu promptitudinea ce-l caracteriza, după numai trei zile diplomatul american înștiința că nu se adoptase o asemenea măsură; Parlamentul urma să se întrunească în luna octombrie şi Vintilă Brătianu era convins că naționalizarea va fi hotărâtă. După alții, era îndoielnic că reforma „poate trece", opinie împărtășită şi de reprezentanții lui *Standard Oil Co.* în România, motiv pentru care nu se impunea încă, o „acțiune imediată"[228]. Detaliile primite de la Jay au fost transmise trustului *Standard Oil Co.,* la 18 august 1922[229].

Se cunoaşte din relatările contemporanilor că, în vara anului 1922, prin aderarea americanilor şi belgienilor, s-a consolidat sindicatul *O.P.Q.* Participarea lui *Standard Oil Co.* a fost susținută de Departamentul de Stat şi adusă la cunoştința guvernului român, întocmai ca şi cele ale grupurilor francez şi anglo-olandez[230]. În legătură directă cu demersurile lui *O.P.Q.,* la 6 septembrie 1922 Jay s-a întâlnit cu ministrul Franței la București, Daeschner, care i-a comunicat că guvernul său sprijinea oficial cererile de concesionare a terenurilor petrolifere ale statului român[231]. Diplomatul francez a opinat că şi colegul belgian aştepta instrucțiuni similare[232]. Chestionat de Jay în privința „şanselor" ca Parlamentul român să decidă, în proxima sesiune, naționalizarea subsolului minier, Daeschner s-a arătat optimist, România fiind „prea dependentă față de capitalul străin ca să edicteze o asemenea riguroasă lege"[233]. În sprijinul declarației sale, el a precizat că numai cu 30 de minute mai devreme, I. G. Duca, ministrul de externe al României, îl asigurase că reforma proiectată de guvernul său nu va afecta „retroactiv" proprietățile companiilor străine din România. Încheindu-şi relatarea, Jay anunța Washingtonul că-l va ține la curent[234], chiar prin telegraf, în caz că vreo „acțiune drastică" a României apărea „amenințătoare"[235].

Într-adevăr, nu peste mult timp, ministrul american la București,

---

[227] *Ibidem.*

[228] *Ibidem,* 8716363/90 (telegrama nr. 34 a lui Jay către Hughes, București, 11.VIII. 1922).

[229] *Ibidem.*

[230] *Ibidem,* 8716363/83; Library of Congress, Manuscript Division, *W. S. Culberston Papers,* Box No. 100 *(Rumanian Oil,* ff. 32-33).

[231] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/93 (telegrama nr. 268 a lui Jay către Hughes, București, 7.IX.1922).

[232] *Ibidem.*

[233] *Ibidem.*

[234] La rândul său, Jay menținea un strâns contact cu reprezentanții societății *Româno-Americane.* Astfel, în „Memorandumul" primit la 26 octombrie 1922 de la J. R. Hughes diplomatul american era avertizat asupra „pericolului" ce decurgea din adoptarea art. 20 al proiectului Constituției elaborat la București; Jay era chemat să acorde „protecția" sa contra „iminentului pericol" reprezentat de amintitul articol *(ibidem,* 8716363/123).

[235] *Ibidem,* 8716363/93.

răspunzând şi de această dată unei chestionări a lui *Standard Oil Co.*[236], avea să stăruie asupra „zvonurilor" despre intenţia guvernului român de-a naţionaliza subsolul minier, despre „prejudiciile" aduse intereselor capitalului american[237]. Realist şi lucid, diplomatul asigura însă că reforma în discuţie nu va dăuna poziţiilor lui *Standard Oil Co.*[238].

În ultima parte a anului 1922, diplomaţii străini acreditaţi la Bucureşti au intensificat „supravegherea" intenţiilor guvernului român. Faptul trebuie pus în legătură şi cu stadiul înregistrat în elaborarea proiectului Constituţiei ce avea în vedere naţionalizarea subsolului minier. În *Memoriile* sale, N. Iorga consemna că la 10 noiembrie 1922 a primit vizita ataşatului comercial al S.U.A. în România care s-a interesat „asupra proiectului de Constituţie şi asupra intenţiilor cu privire la subsol"[239]. O dovadă că trustul *Standard Oil Co.,* de pildă, era bine ţinut la curent cu faptele de la Bucureşti rezultă dintr-o nouă intervenţie a sa pe lângă Departamentul de Stat, care, neîntârziat, l-a interogat pe Jay în problema naţionalizării subsolului minier[240]. Legaţia a răspuns – sub semnătura însărcinatului de afaceri, J. Th. Marriner – că Jay discutase „informativ" chestiunea cu I. G. Duca; şeful diplomaţiei române se exprimase în sensul că problema era încă „nedecisă", dar că, oricum, drepturile existente (considerate „câştigate") vor fi recunoscute integral. Documentul includea ştiri utile despre acţiunea conjugată a reprezentanţilor puterilor apusene la Bucureşti în problema aflată în atenţia noastră: un examen se realizase cu colegii britanici şi francezi, potrivit cărora reforma prevăzută în proiectul Constituţiei era posibilă, dată fiind poziţia în Parlament a partidului de guvernământ[241]. Tot în noiembrie 1922, reprezentanţii Departamentului de Stat au abordat cu prioritate problema petrolului în discuţiile purtate la Washington cu o delegaţie română. Americanii s-au interesat de „legea pentru naţionalizarea subsolului", în pregătire, oferindu-se, date fiind posibilităţile lor financiare şi capacităţile tehnice disponibile, să contribuie la exploatarea resurselor României, numai „să primească permisiunea s-o facă"[242]. La sfârşitul lunii noiembrie 1922, la Bucureşti, ministrul britanic Herbert Dering s-a prezentat la Ministerul Afacerilor Străine, unde s-a întreţinut cu înlocuitorul

[236] *Ibidem,* 8716363/111 (nota lui Peter A. Jay din 26.X.1922).
[237] *Ibidem.*
[238] *Ibidem.*
[239] N. Iorga, *Memorii,* IV, Bucureşti, f. a., p. 13.
[240] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/94 A (telegrama nr. 42 a lui Hughes către Jay, Washington, 22.XI.1922).
[241] *Ibidem,* 8716363/95 (telegrama nr. 55 a lui Marriner către Hughes, Bucureşti, 28.XI.1922). Alte ştiri vezi în raportul consulului S.U.A. la Bucureşti, Elly Palmer, intitulat „Problema naţionalizării subsolului petrolifer în România", din 7 decembrie 1922 *(ibidem,* 8716363/96).
[242] Idem, Decimal File 1910-1929, Box No. 6 691, 71171/5 („Memorandum" semnat de A. W. Dulles la 23.XI.1922).

temporar al lui I. G. Duca, G. G. Mârzescu. Mărturii asupra acestei întrevederi aflăm atât într-un raport al lui J. Th. Marriner din 4 decembrie 1922[243], cât şi, în mod special, într-un „Aide-mémoire" ulterior datorat chiar lui Dering[244]. Diplomatul britanic i-a cerut lui Mârzescu „informaţii din cele mai complete şi precise referitoare la acest subiect (naţionalizarea subsolului – n.ns.). El a precizat că această chestiune interesa îndeaproape guvernul său datorită marii cantităţi de capital britanic plasat în întreprinderile româneşti"[245]. Interlocutorul român, după ce a remarcat că reforma proiectată a regimului subsolului minier avea „ca prim ţel să coordoneze diversele legi afectând subsolul care existau în diferitele părţi ale Regatului", 1-a asigurat pe Dering în mod solemn că „guvernul [...] nu avea nici o intenţie să atingă drepturile existente în ce priveşte exploatarea petrolului sau contractele pe care societăţile au putut să le încheie în trecut", că măsurile preconizate nu aveau să fie în nici un caz „retroactive"[246]. Declaraţiile lui Mârzescu au fost pe placul lui Dering şi au produs o „vie satisfacţie" guvernului britanic[247].

În decembrie 1922 a intervenit un nou element în desfăşurarea faptelor: a devenit cunoscut textul art. (de data aceasta 19, în loc de 20) din proiectul Constituţiei care se referea la naţionalizarea subsolului minier. Marriner, de exemplu, de îndată ce a obţinut documentul, procurat pe căi secrete de un reprezentant al societăţii *Româno-Americane,* l-a transmis prin telegramă Departamentului de Stat[248]. Comentariul ce însoţea proiectul art. 19 reţinea că textul avea un caracter vag în scopul de-a îngădui ulterioare dispoziţii printr-o lege specială a minelor; or, companiile petroliere se temeau tocmai de „favoritisme" sub regimul unei legi dictate de interesul politic imediat. Relativ la proiectul Constituţiei, el urma să fie depus curând în Parlament, dar adoptarea lui apărea „nesigură", cu atât mai mult cu cât clauza naţionalizării subsolului întâmpina pe plan intern o „opoziţiune specială"[249].

Suntem în posesia unor documente ce atestă că trusturile străine au tins nu numai la „ameliorarea" reformei subsolului minier, ci şi la blocarea ei. În ianuarie 1923, ministrul României la Washington, A. Bibescu, se referea la faptul că – pentru atingerea scopurilor sale – reprezentanţii lui *Standard Oil Co.*

---

[243] Idem, Box No. 9 970, 8716363/99 (raportul nr. 316 al lui Marriner către Hughes, Bucureşti, 4.XII.1922).

[244] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), f. 8 („Aide-memoire" din 22.II.1923); cf. şi Gh. Buzatu, *The Place of Oil Problem within the Evolution of Romanian-English Relations (1880-1929),* în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie, «A. D. Xenopol»", Iaşi, t. XV/1978, p. 72-73.

[245] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), f. 8.

[246] *Ibidem.*

[247] *Ibidem.*

[248] U.S.A., N.A.W, Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/97 (telegrama nr. 57 a lui Marriner către Jay, 15.XII.1922).

[249] *Ibidem.*

se plângeau pretutindeni de condițiile „nefavorabile" activității trustului în România[250]. Că lucrurile stăteau în adevăr astfel deducem, în primul rând, din „memorandumul" întocmit pe marginea reuniunii ce a avut loc la Departamentul de Stat, la 6 ianuarie 1923, cu participarea lui Peter A. Jay[251]. Acesta a relatat despre contactele sale cu miniștrii Marii Britanii, Franței și Olandei la București în problema subsolului și a subliniat caracterul ferm al intervențiilor celui dintâi. De asemenea, el a precizat că *Standard Oil Co.* dorea să se acționeze pentru a se „stopa" politica de naționalizare a subsolului, subliniind, totodată că pentru România politica de naționalizare a subsolului constituia *o problemă de ordin intern,* neoferind, deci, o „bază legală" de obiecție[252]. Era convins că societățile străine nu-și vor pierde „drepturile" în posesie în România, tot astfel după cum „accesul" lor la noi terenuri petrolifere îl considerau absolut necesar pentru prosperarea afacerilor în sectorul „aurului negru"[253].

Este semnificativ faptul că peste numai două zile, adică la 8 ianuarie 1923, vicepreședintele lui *Standard Oil Co.,* S. B. Hunt, a adresat o lungă scrisoare secretarului de stat al S.U.A.[254] Hunt prezenta acțiunile „ostile" ale guvernelor de la București după 1918 contra intereselor petroliere ale Statelor Unite în România, insistând asupra următoarelor: măsurile privind desfacerea prioritară pe piața internă a derivatelor de țiței (după luna iunie 1920), suprimarea validării contractelor de concesiune încheiate cu începere din ianuarie 1922 și, cel mai recent, avansarea proiectului articolului de naționalizare a subsolului minier prin Constituție[255]. După ce se prezentau interesele lui *Standard Oil Co.* în România[256], se revenea la chestiunea naționalizării subsolului, despre evoluția căreia reprezentanții trustului în România informau continuu conducerea[257]. Se dădea textul art. 19 din proiectul Constituției, însoțit de comentarii ce exprimau temerea conducerii trustului pentru soarta intereselor americane. În acest fel, se ajungea la motivarea demersului lui Hunt, care reclama deschis: să se facă *„orice este rațional posibil pentru a se bloca eforturile guvernului* (român – n.ns.) *de-a naționaliza subsolul* (subl. ns.)"[258]. În acest scop, Departamentul de Stat era rugat să acorde „tot sprijinul" pentru „protecția" intereselor americane

[250] A.N.R., fond Casa Regală, dosar 15/1923 (telegrama lui A. Bibescu către I. G. Duca, Washington, 17.I.1923).
[251] U.S.A., N.A.W., Record Group 58, Box No. 9 970, 8716363/104 („Memorandum of Conference Relative to Nationalization of Subsoil in Rumania", ff. 1-3).
[252] *Ibidem.*
[253] *Ibidem.*
[254] *Ibidem,* 8716363/101.
[255] *Ibidem,* f. 1.
[256] *Ibidem,* ff. 2-3.
[257] *Ibidem,* f. 3.
[258] *Ibidem,* f. 5.

în România, „suplimentând" eforturile anterioare ale lui Jay[259].

Demersul la care ne-am referit a fost urmat, la 12 ianuarie 1923, de o reuniune organizată de Departamentul de Stat cu reprezentanții lui *Standard Oil Co.*, S. B. Hunt şi Guy Wellman[260]. Aceştia din urmă, mai cu seamă Hunt, recent reîntors din România, au deplâns „dificultățile" create societăților petroliere străine de guvernul Brătianu, intervenția lui „din ce în ce mai crescândă" în industria „aurului negru"[261]. Din schimbul de opinii a rezultat existența unei „convenții" între *Standard Oil Co.* şi ministrul S.U.A. la Bucureşti, Peter A. Jay[262], acesta bucurându-se de aprecierea lui Hunt pentru acțiunile sale. Sondând atitudinea Departamentului de Stat, Hunt şi Wellman au aflat că Washington-ul nu respingea, în principiu, principiul naționalizării subsolului minier în România, atâta timp cât reforma proiectată nu „însemna confiscarea drepturilor existente"[263]. În încheiere, Hunt, exprimând mulțumiri conducerii trustului, a asigurat Departamentul de Stat că-l va solicita la vreme pentru a întreprinde la Bucureşti „acțiunea potrivită"[264].

La 23 ianuarie 1923, Washington-ul a transmis însărcinatului cu afaceri Marriner o copie a scrisorii deja cunoscute a lui S. B. Hunt, din 8 ianuarie 1923[265], împreună cu dispoziția de-a se acorda toată „asistența" necesară apărării intereselor americane din industria de petrol din România[266]. Confirmând recepția unei copii a notei adresată Legației din Bucureşti, Hunt a dat o înaltă prețuire instrucțiunilor transmise de Departamentul de Stat lui Marriner[267].

În perioada următoare s-a avut în vedere, la propunerea britanicilor, un demers prin sindicatul *O.P.Q.*, care trebuia susținut în colectiv de miniştrii occidentali la Bucureşti. Cu prilejul negocierilor preliminare s-a adeverit, dacă mai era nevoie, cât de fragilă era alianța companiilor petroliere denumită *O.P.Q.*[268]. Pentru început, la 26 februarie 1923, însărcinatul cu afaceri Marriner a sesizat Washingtonul că ministrul britanic primise instrucțiuni să se întâlnească cu membrii lui *O.P.Q.* în vederea acțiunii plănuite[269]. După o serie de consultări între Departamentul de Stat şi conducerea trustului *Standard Oil*

---

[259] *Ibidem.*
[260] *Ibidem („Memorandum" din 12.I.1923).*
[261] *Ibidem,* ff. 1-2.
[262] *Ibidem,* f. 3.
[263] *Ibidem,* f. 4.
[264] *Ibidem,* f. 5.
[265] O alta a fost predată, chiar de Hunt, Legației României la Washington, D.C. *(ibidem,* 8716363/105).
[266] *Ibidem* (L. Harrison către J. Th. Marriner, 23.I.1923).
[267] *Ibidem,* 8716363/105 (S. B. Hunt către L. Harrison, 29.I.1923).
[268] În cadrul reuniunii din 12 ianuarie 1923 de la Departamentul de Stat, Hunt a subliniat că „interesele" membrilor lui *O. P. Q.* erau „comune", dar „unitatea" lor nu apăruse încă *(ibidem,* 8716363/101).
[269] *Ibidem,* 8716363/109 (telegrama nr. 7 a lui Marriner către Hughes, 26.II.1923).

*Co.*[270], Washington-ul a informat Legația din București că S.U.A. hotărâseră să-şi apere interesele petroliere nu prin *O.P.Q.*, ci prin negocieri *directe* cu oficialitățile române[271].

Apropiata trecere a Constituției prin Parlament i-a determinat pe unii miniştri occidentali să intervină oficial la București în sprijinul societăților petroliere ale marilor trusturi. Pentru început, la 23 februarie 1923, Herbert Dering i-a înmânat lui I. G. Duca o notă şi un „Aide-mémoire", ambele referitoare la naționalizarea subsolului minier. Documentele prezentate exprimau „încrederea" guvernului de la Londra că orice „eventuale" măsuri ale guvernului român nu vor afecta drepturile existente, în baza cărora capitalurile britanice au contribuit la dezvoltarea industriei petroliere românești[272]. Se constată că, insistând pentru protejarea intereselor britanice, reprezentantul *Foreign Office-ului* nu tăgăduia dreptul statului român de-a înfăptui naționalizarea subsolului minier. În acelaşi spirit se va produce, la 15 martie 1923, intervenția ministrului francez la București, Edouard de Manneville. Acesta, după ce a obținut şi el în prealabil de la I. G. Duca asigurări că naționalizarea subsolului minier se făcea cu „respectul drepturilor câştigate şi aceasta în condițiile cele mai largi"[273], a pretins garanții suplimentare. În numele petroliştilor francezi, reprezentantul *Quai d'Orsay*-ului a cerut să se stabilească rapid pe teren „drepturile câştigate", iar legea minelor, prevăzută de art. 19, să nu fie adoptată înainte de-a fi cunoscut-o şi „publicul" larg[274]. Credem că tot în acest timp Jay i-a prezentat lui I. G. Duca textul „Memorandumului", nedatat, pe care l-am descoperit în arhivele diplomatice românești[275]. După ce se evidenția că intenția guvernului Brătianu de a aplica art. 19 din proiectul Constituției putea avea efecte dăunătoare asupra „plasamentelor făcute în industria petrolului [...] şi ar putea fi prejudiciabilă intereselor capitalului american", reprezentantul S.U.A. a insistat să i se dea „garanții", în sensul că interesele capitalurilor americane vor fi „salvgardate în cazul când guvernul ar naționaliza subsolul"[276].

Se poate conchide că, în anii 1922-1923, acțiunile trusturilor petroliere şi ale reprezentanților oficiali ai puterilor apusene au avut un rol bine determinat în includerea în art. 20 (devenit, apoi, art. 19) al proiectului de Constituție a prevederii privind „recunoaşterea drepturilor câştigate", dar" nu au schimbat *hotărârea guvernului român* de a proceda, în cadrul precizat,

[270] *Ibidem; ibidem,* 871.6363/1 414; *ibidem,* 8716363/117.
[271] *Ibidem,* 8716363/109 (telegrama nr. 30 a lui Hughes către Marriner, Washington, 30.III.1923).
[272] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), f. 8.
[273] *Ibidem,* f. 20 (nota din 15.III.1923 a Legației Franței din București către M.A.S. al României).
[274] *Ibidem.*
[275] *Ibidem,* f. 49.
[276] *Ibidem.*

la naționalizarea subsolului minier. Oricât vor fi fost de mari presiunile externe, dreptul statului român de-a înfăptui această reformă nu a fost pus în discuție. În aceste împrejurări, adoptarea Constituției de către Parlamentul român și promulgarea ei prin decret-regal la 28 martie 1923 nu au fost însoțite de proteste oficiale, nedorite de nici una din părțile implicate. Aceasta nu înseamnă însă că faptele nu au fost urmărite îndeaproape și examinate cu atenție, la Bruxelles și Paris, la Haga, Londra și Washington[277]. În această privință, reținem și telegrama lui Jay către Departamentul de Stat prin care anunța, chiar la 28 martie 1923, că se adoptase noua Constituție a României fără a se fi adus modificări esențiale clauzei referitoare la subsolul minier inserată și cunoscută din proiectul actului fundamental[278]. Tot documentele americane, deocamdată – alături de cele românești – singurele ce ne-au fost accesibile fără nici un fel de restricții, ne oferă cheia deslușirii evoluției ulterioare a evenimentelor: o dată adoptată noua Constituție a României, totul depindea de *aplicarea* art. 19, de conținutul legii miniere anunțate în cuprinsul acestui articol. Pătrunzând această realitate, secretarul de stat Hughes i-a telegrafiat lui Jay, la 13 aprilie 1923, cerându-i să urmărească „orice progres" realizat în elaborarea noii legi a minelor, informând fără întârziere Departamentul de Stat asupra oricărei „acțiuni" s-ar impune pentru apărarea intereselor petroliere americane în România[279]. Se întrevedeau, deci, lesne, dificultățile pe care avea să le întâmpine guvernul I. I. C. Brătianu pentru introducerea unei noi legi a minelor, în locul aceleia din 1895.

## C. Dificultățile adoptării legii minelor din 1924

Din faptele și considerentele expuse, reiese că, după primul război mondial, au intervenit elemente noi în evoluția problemei petrolului atât în România, ca și pe plan general. În perioada postbelică, un fapt nou – în bună măsură determinant – ce a influențat asupra datelor problemei l-a marcat intervenția tot mai pronunțată a burgheziei române, în special a celei liberale, în domeniul afacerilor petroliere. Se știe că în industria petrolieră din România de dinainte de 1914 întâietatea și-o disputau capitalurile străine, care controlau circa 94-96% din investițiile acestei ramuri industriale. Or, în epoca postbelică se remarcă consolidarea pozițiilor industriale și bancare ale unor grupări ale bugheziei naționale. Ca atare, se manifestă tot mai pronunțat

[277] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/116, 119, 120, 122, 139 *(Rumanian Oil,* f. 21 și urm.); vezi și Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 114-115.

[278] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/115 (telegrama nr. 15 a lui Jay către Hughes, București, 28.III.1923).

[279] *Ibidem* (telegrama nr. 14 a lui Hughes către Jay, Washington, 13.IV.1923).

tendința burgheziei române, cu precădere a celei grupate din punct de vedere politic în P.N.L., de a-şi întări poziţiile economice şi financiare faţă de cele deţinute de capitalul străin. Asemenea străduinţe au avut rezultate obiective pozitive, determinând dezvoltarea industriei naţionale şi reducerea într-o anumită măsură a dominaţiei capitalului străin în economia României[280].

Strădaniile burgheziei române – în speţă, ale burgheziei liberale – de consolidare a poziţiilor proprii în industria de ţiţei au fost încununate, după cum s-a precizat, de crearea câtorva mari societăţi naţionale – *Redevenţa, Creditul Minier* şi *I.R.D.P.* Ultimele două ajunseseră să ocupe, în scurt timp, un loc important atât în ceea ce priveşte ponderea lor în producţia de ţiţei a ţării, cât şi a cuantumului capitalurilor investite. De asemenea, în anii 1920-1921 ele au primit în concesiune de la statul român perimetre situate în unele din cele mai bogate regiuni petrolifere ale ţării.

Încercările capitalului autohton de a-şi întări poziţiile în domeniul industriei petroliere au întâmpinat, după cum era de aşteptat, o puternică rezistenţă din partea trusturilor internaţionale *Standard Oil Co., Royal Dutch-Shell* şi *Anglo Persian Oil Co. Ltd.,* care controlau unele dintre cele mai mari societăţi petroliere din ţara noastră, respectiv *Româno-Americană, Astra Română* şi *Steaua Română.*

Guvernul liberal, care a sprijinit natural interesele burgheziei române dornice să-şi consolideze poziţiile în economia ţării, a proclamat oficial planul exploatării bogăţiilor României, inclusiv a petrolului, *prin noi înşine,* adică în primul rând cu concursul capitalului autohton. În privinţa petrolului, conflictul izbucnit între capitalurile străine şi cel autohton s-a manifestat în anul 1923, cu ocazia înfăptuirii reformei naţionalizării subsolului minier. El a atins punctul culminant în 1923-1924, în cursul elaborării şi adoptării noii legi a minelor care trebuia să pună în aplicare principiul naţionalizării subsolului minier şi să stabilească regulile de valorificare a bogăţiilor naturale. Guvernul a inserat în lege unele prevederi care favorizau societăţile petroliere cu capital naţional, fapt ce a stârnit o puternică reacţie din partea capitaliştilor străini[281]. În asemenea condiţii, cabinetul condus de I. I. C. Brătianu a trebuit să dovedească destulă energie, hotărâre şi mult tact pentru a ajunge la adoptarea legii miniere care avea să semnifice însăşi esenţa programului său – cel dintâi, cel mai dezvoltat şi primul care s-a încercat a fi aplicat în România postbelică – în domeniul politicii petroliere. O imagine veridică şi cuprinzătoare asupra eforturilor deosebite depuse pentru votarea legii minelor în 1924 a schiţat

[280] V. Axenciuc, *Situaţia economică-socială a României în perioada 1919-1924.* p. 146.

[281] Unele aprecieri asupra legislaţiei miniere din 1924 se întâlnesc în studiile: S. Mihail, *Caracterul şi urmările legii minelor din 1924,* în „Studii privind istoria economică a României", I, Bucureşti, 1960; Gh. Buzatu, *Unele aspecte privind lupta pentru petrolul românesc. (Legea minelor din 1924), passim;* idem, *The Place of Oil Problem..., passim;* idem, *România şi trusturile petroliere...,* p. 143 şi urm.

Al. Topliceanu, care, întrevăzând foloasele ce pot rezulta din cercetarea materialelor de arhivă inedite pentru elucidarea problemei respective, a consemnat: „...Când mai târziu va veni vremea să se poată vorbi deschis despre împrejurările în care s-a alcătuit această lege şi despre greutăţile ce au trebuit să fie învinse pentru ca proiectul să devină fapt, foarte multe lucruri ce par azi neînţelese se vor lămuri destul de precis. Se va vedea atunci lupta ce a fost necesară ca să ne putem asigura libertatea de a dispune noi de avutul nostru (petrolul – n.ns.), asaltat cu atâta îndârjire de trusturile străine"[282].

Înainte de a examina condiţiile în care s-a întocmit şi adoptat legea minelor din anul 1924[283], sunt necesare unele precizări. Astfel, credem că este de la sine înţeles că în atenţia noastră se află *numai* problema petrolului, neglijând celelalte aspecte – multiple – pe care le-a ridicat stabilirea unui nou regim al zăcămintelor miniere în ansamblu. Analizând desfăşurarea lucrărilor premergătoare introducerii regimului minier liberal în 1924 (cadru în care regimul petrolului a reprezentat, este adevărat, *numai o parte,* dar cu siguranţă cea mai importantă), se impune să nu fie neglijată cercetarea atitudinii, a acţiunilor şi a mobilurilor care le-au determinat, ale tuturor părţilor angajate în luptă: guvernul şi capitaliştii autohtoni, partidele de opoziţie şi, nu în cele din urmă, capitaliştii străini, proprietarii de perimetre petrolifere ş.a.

Studierea poziţiei pe care s-a situat guvernul I. I. C. Brătianu în decursul perioadei de pregătire a legii minelor prezintă un netăgăduit interes. Ea permite, înainte de toate, să se stabilească cadrul, precum şi limitele în care s-a desfăşurat acţiunea cabinetului român către o finalitate cunoscută. Se înţelege că atenţia noastră se va concentra asupra punctelor de vedere ale guvernului liberal numai în acele probleme concrete care s-au dovedit *fundamentale* pentru definirea caracterului şi a conţinutului noului regim petrolier: *condiţiile de concesionare a terenurilor petrolifere ale statului, statutul societăţilor concesionare ale perimetrelor statului, situaţia „drepturilor câştigate".* Aşadar, nu intră în preocupările noastre analiza prevederilor tehnice ale regimului minier pregătit de liberali, deoarece acestea nu sunt concludente pentru stabilirea poziţiei guvernului în cadrul politicii naţionale a petrolului. În schimb, va trebui să insistăm asupra unor chestiuni care ne permit să întrevedem finalul luptei angajate în jurul legii minelor. Astfel, urmează să vedem dacă guvernul Brătianu era destul de hotărât în privinţa tuturor soluţiilor iniţial preconizate, fiind dispus să meargă până la capăt în aplicarea lor. Dacă nu, care au fost cauzele ce au silit guvernul să consimtă la compromisuri? În legătură cu aceste fapte, trebuie surprinse oscilaţiile guvernului în ce priveşte traducerea, în fapt, a propriilor sale măsuri, lucru ce ne va da posibilitatea să intuim eventualele concesii, esenţa şi întinderea lor. Aceste ultime aspecte prezintă o mare însemnătate,

[282] Alexandru Topliceanu, *Lupta pentru petrol,* p. 88.
[283] Vezi Gh. Buzatu, *Unele aspecte..., passim.*

impunându-se atenției cercetătorului problemei. Al. Gane a subliniat, cu puțin înainte de adoptarea legii minelor, că, în ciuda tendinței guvernului de a încuraja capitalul național, poziția lui nu putea fi în nici un caz „exclusivă", adică hotărâtă. În adevăr, guvernul nu putea să nu țină seama de dificultățile economice și financiare ale țării ori de eventualitatea presiunii capitaliștilor străini[284]. Pronosticurile semnalate s-au dovedit întemeiate, căci guvernul Brătianu s-a arătat dispus – în multe probleme ținând de regimul petrolului – să consimtă la acordarea unor înlesniri capitaliștilor străini. Această poziție a cabinetului liberal, care în vremea pregătirii legii minelor a fost departe de a se fi dovedit ireconciliant, a ieșit în evidență din faza inițială. Totuși, ar fi greșit să credem că guvernul nu a dovedit și fermitate în realizarea politicii sale petroliere. Astfel, este adevărat că, în urma repetatelor intervenții întreprinse, în 1923, mai ales de către reprezentanții oficiali ai Marii Britanii și Statelor Unite la București, ministrul de externe, I. G. Guca, a dat asigurări precise că guvernul său va arăta toată „solicitudinea" față de interesele societăților petroliere cu capital străin[285]. În același timp însă este necesar să subliniem că guvernul român nu a găsit indicat să se angajeze prea mult în ceea ce privea natura prevederilor înscrise în viitorul regim minier. Pe proiectul notei remisă la 9 noiembrie 1923 Legației britanice din București, ministrul de finanțe Vintilă Brătianu, consemna: „Soluțiunea definitivă va depinde însă de hotărârea Parlamentului, care va avea să dea forma definitivă legii minelor; în orice caz o abatere de la principiile constituționale ar fi izbită de nulitate". Și, în încheiere: „Credem dar că acesta este cel mai bun răspuns dat unor asemenea intervenții repetate în legătură cu legiuirea noastră internă, în afară de acela că acel ministru (I. G. Duca – n.ns.) ar putea comunica, căci asemenea proceduri nu sunt compatibile cu relațiile obișnuite între statele independente"[286].

O altă problemă care trebuie precizată privește atitudinea partidelor din opoziție (național, țărănesc, naționalist-democrat, averescan ș.a.) față de intențiile guvernului Brătianu în domeniul legislației miniere. În cursul pregătirii legii minelor, campania purtată de partidele amintite contra guvernului liberal își găsea o explicație în tendința de răsturnare a liberalilor de la putere. De asemenea, forțele opoziției se temeau de întărirea situației economico-financiare a liberalilor și, în plus, aveau concepții deosebite relative la atitudinea ce trebuia adoptată față de capitalurile străine. Cu anumite deosebiri de nuanțe, opoziția se pronunța pentru promovarea unei politici economice a *porților deschise,* ceea ce presupunea o strânsă colaborare a capitalurilor străine, admiterea lor în țară fără nici un fel de restricții de genul acelora pe care liberalii tocmai se pregăteau să le treacă în legea minelor. Rezultă că, din motive tactice, datorită divergențelor în materie de politică

[284] Al. Gane, *op. cit.,* p. 148-149.
[285] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), f. 101.
[286] *Ibidem,* f. 100.

economică, precum şi a neliniştii provocate de consolidarea eventuală a poziţiilor liberalilor pe terenul exploatării substanţelor miniere (îndeosebi a petrolului), grupările politice din opoziţie nu puteau adopta o altă atitudine în problema regimului minier în pregătire decât de respingere şi contestatare.

În ceea ce-i privea pe capitaliştii străini, aceştia – după ce obţinuseră prin art. 19 din Constituţie recunoaşterea deplină a „drepturilor câştigate" – s-au străduit să-şi dezvolte poziţiile ocupate deja în industria petrolului din România. Ei au apreciat că, pentru realizarea ţelului propus, art. 19 nu putea constitui o piedică esenţială. Capitaliştii străini şi-au dat seama că adoptarea art. 19 a echivalat numai cu proclamarea principiului naţionalizării subsolului minier. Amănuntele de punere în aplicare a acestui principiu urmau abia să fie stabilite prin noua lege. În această situaţie, capitaliştii străini întrevedeau posibilitatea ca legea să stabilească un regim de exploatare a terenurilor petrolifere ale statului român care să le fie favorabil. Exprimând tocmai acest punct de vedere, „Moniteur du Pétrole Roumain" sublinia, la scurt timp după promulgarea Constituţiei, că „nu atât principiul naţionalizării, cât aplicarea lui vor fi, în cele din urmă, hotărâtoare pentru soarta industriei noastre"[287]. Pentru a-şi asigura şi dezvolta poziţiile în industria petrolieră din România, capitaliştii străini au avut în continuare sprijinul guvernelor lor. Despre spiritul în care s-au succedat intervenţiile oficiale la Bucureşti ilustrativă este „Nota" prezentată la 18 mai 1923 de Legaţia britanică lui I. G. Duca şi prin care se cereau asigurări „că legislaţia ce va fi introdusă în domeniul minier va salvgarda într-o manieră satisfăcătoare interesele capitalului britanic plasate în întreprinderile miniere din România"[288].

Rămânând în continuare posesori ai vechilor concesiuni petrolifere, capitaliştii străini au acordat, după promulgarea Constituţiei, toată atenţia obţinerii de noi perimetre petrolifere dintre cele aparţinând statului român. După unele evaluări, suprafaţa totală a acestora se ridica la circa 150 000-200 000 ha. O parte din această suprafaţă imensă cuprindea în mod cert bogate resurse de ţiţei, în timp ce pe alta existenţa lor era doar presupusă. Asupra tuturor acestor terenuri ale statului şi-au îndreptat atenţia marile trusturi internaţionale de petrol. Această tendinţă a făcut ca, după promulgarea Constituţiei din 1923, marile societăţi cu capital străin din ţară să vegheze asupra sistemului pe care urma să-l introducă proiectata lege a minelor în privinţa exploatării terenurilor statului. Vorbind în numele acestor cercuri, un colaborator de la „Moniteur du Pétrole Roumain" scria, la începutul anului 1924, că esenţa problemei petrolului în România consta pe atunci în „valorificarea terenurilor petrolifere ale statului". Această problemă căpătase o semnificaţie complet nouă în urma naţionalizării subsolului minier care, sporind suprafaţa terenurilor statului,

[287] M.P.R., nr. 8/15.IV.1923, p. 530.

[288] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), f. 54 (nota nr. 87 din 18.V.1923 a Legaţiei britanice către I. G. Duca).

a dat soluționării ei „o importanță și o amploare pe care nu a avut-o în trecut"[289].

Sunt cunoscute eforturile sindicatului *O.P.Q.*, anterioare promulgării Constituției la 28 martie 1923, pentru a obține concesiuni pe terenurile petrolifere ale statului român, acesta fiind însuși țelul organizației potrivit propriilor recunoașteri[290]. În vara anului 1922, sindicatul se adresase guvernului român pentru o „cooperare efectivă" în domeniul petrolului, promițând, în schimb, un mare împrumut[291]. Se știe că respectiva ofertă a fost susținută de reprezentanții oficiali ai puterilor apusene la București, Jay intervenind primul, din ordinul guvernului său și la cererea expresă a lui *Standard Oil Co.*[292]. Exemplul lui Jay a fost urmat de alți colegi de-ai săi apuseni[293]. Am arătat că, în preajma adoptării Constituției, britanicii reactivară *O.P.Q.*, deși americanii nu au agreat procedeul, insistând pentru negocieri directe cu cabinetul Brătianu. În consecință, după promulgarea Constituției și anterior unei vizite a lui Vintilă Brătianu în unele capitale occidentale în vara anului 1923, unii diplomați apuseni, acreditați la București, reinsistară asupra concesionării terenurilor petrolifere ale statului către sindicatul *O.P.Q.* Miniștrii britanic[294], belgian[295], francez[296] și olandez[297] s-au adresat, fiecare din „ordinele" guvernelor lor[298], succesiv, lui I. G. Duca, atrăgându-i atenția asupra ofertei lui *O.P.Q.* Toți miniștrii i-au sugerat demnitarului român ca Vintilă Brătianu, în cursul apropiatului său turneu occidental, să-l viziteze la Londra pe vicontele Long of Wraxall, delegatul lui *O.P.Q.*, pentru a discuta propunerile concrete ale sindicatului.

Și de această dată, *Standard Oil Co.* nu s-a asociat acțiunii celorlalți membri ai *O.P.Q.-ului.* La 11 iunie 1923, conducerea trustului a notificat Departamentului de Stat că prefera pentru moment să aștepte dezvoltarea politicii petroliere a guvernului Brătianu în raport cu prevederile Constituției[299]. Era, în condițiile precizate, poziția cea mai indicată: pe piețele economică

[289] M.P.R., nr. 4/15.II.1024, p. 270.
[290] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), f. 1 („Aide-mémoire" din 21.V.1922).
[291] *Ibidem,* f. 2.
[292] *Ibidem,* ff. 4-5 (nota din 21.VI.1922 a Legației S.U.A. către M.A.S. al României).
[293] *Ibidem,* ff. 65, 70, 75.
[294] *Ibidem,* ff. 64-65 (nota nr. 108 din 6.VI. 1923 a Legației britanice către M.A.S. al României).
[295] *Ibidem,* f. 69 (nota nr. 484 din 7.VI.1923 a Legației belgiene către M.A.S. al României).
[296] *Ibidem,* f. 70 (nota din 8.VI.1923 a Legației franceze către M.A.S.).
[297] *Ibidem,* 7405 (nota nr. 810 din 15.VI.1923 a Legației olandeze către M.A.S. al României).
[298] *Ibidem,* f. 64.
[299] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/133 (Guy Wellman către A. W. Dulles, 11.VI.1923).

şi financiară occidentale se continua campania împotriva României[300], în vreme ce – pe alt plan – se acorda maximum de interes adoptării unei legi miniere nerestrictive pentru capitalurile străine[301].

Guvernul român a beneficiat de condiţiile existente. La cererile de concesionare în folosul *O.P.Q.*, el a făcut cunoscut că nu putea să abordeze problema terenurilor statului înainte de a-şi fi definitivat, prin legea minelor, programul de valorificare a rezervelor naturale ale ţării. Această atitudine a cabinetului Brătianu a fost în mod categoric afirmată de ministrul Finanţelor într-o întrevedere cu diplomatul H. Dering, la 9 iunie 1923. Într-o scrisoare adresată lui Duca, Vintilă Brătianu relata astfel conţinutul declaraţiei pe care i-o făcuse lui Dering: „I-am arătat situaţia delicată în care e pus statul român ca un sindicat, oricare ar fi el, să se formeze pentru o întreprindere a unor bunuri ale statului, pentru care acest stat nu şi-a arătat încă normele după care înţelege să facă această exploatare, că n-am dori să se repete procedura luată la San Remo, când interese de acelaşi fel au fost discutate fără participarea noastră şi fără a fi puse de noi, că nici o lucrare serioasă de acest fel nu s-ar putea face înainte ca statul român să nu-şi fi afirmat programul său; că astăzi, când Constituţia este votată şi deci directivele pentru fixarea acestei politici generale a punerii în valoare a bogăţiilor naturale sunt precizate, vom putea, cum este interesul nostru, să fixăm, în cadrul intereselor statului român şi ale economiei naţionale, programul şi politica statului român"[302].

Precizările lui Vintilă Brătianu consemnau respingerea necondiţionată a ofertei prezentate de companiile internaţionale reunite în *O.P.Q.* şi dovedeau hotărârea guvernului român de a aborda problema valorificării terenurilor petrolifere ale statului în cadrul unui program corespunzător cerinţelor naţionale. Această hotărâre a guvernului român a fost reafirmată cu ocazia întrevederii lui Vintilă Brătianu cu Long of Wraxall în vara anului 1923, la Londra. Aşa după cum a reluat în şedinţa Camerei din 12 februarie 1925, Vintilă Brătianu a declarat reprezentantului lui *O.P.Q.* că nu putea admite să concesioneze terenurile petrolifere ale statului român în schimbul unui împrumut financiar. Ministrul de finanţe a precizat că situaţia financiară a ţării sale era numai „momentan" dificilă, ceea ce nu însemna că România se putea dispensa lesne de bogăţiile sale petrolifere. Dacă ar fi concedat petrolul, România ar fi ajuns „o ţară de exploatat" în mâinile capitaliştilor străini, o situaţie inacceptabilă pentru un stat independent[303].

Nu încape îndoială că marile trusturi s-ar fi împăcat cel mai bine cu instaurarea unui regim al completei libertăţi a tranzacţiilor miniere, singurul

[300] Hoover Archives, *N. Titulescu, Diary and Correspondence,* Box No. 1, caietul 1, f. 10 (N. Titulescu către I. G. Duca, Londra, 10.V.1923).
[301] *Ibidem,* f. 32 (N. Titulescu către Vintilă Brătianu, Londra, 16.V.1923).
[302] *Ibidem,* f. 48 (scrisoarea lui Vintilă Brătianu către I. G. Duca din 12.VI.1923).
[303] Cf. M.P.R., nr. 5/1.III.1925, p. 341-343.

ce le permitea obținerea unor concesiuni petrolifere pe perimetrele statului. În acest domeniu pretențiile capitaliștilor străini au întâmpinat însă opoziția capitalului autohton, care dorea să-şi rezerve rolul principal în exploatarea perimetrelor petrolifere recent naționalizate. Capitalul național spera că, prin înscrierea în legea minelor a unor măsuri restrictive privind concesionarea perimetrelor statului, va reuși să atingă un dublu țel: pe de o parte, să intimideze într-o măsură capitalurile străine, iar, pe de altă parte, să profite în primul rând de tranzacțiile făcute de stat cu perimetrele lui petrolifere.

*

După promulgarea Constituției s-a crezut, un moment, că guvernul Brătianu va depune în Parlament legea minelor cerută de art. 19 încă în cursul sesiunii din 1922-1923. În curând s-a constatat însă că „importanța şi dificultatea materiei" reclamau un „timp mai îndelungat" pentru pregătirea legii[304]. De aceea, guvernul a hotărât să prezinte proiectul legii în sesiunea parlamentară din anii 1923-1924. Acest lucru a fost făcut cunoscut la 15 octombrie 1923, prin mesajul regal de deschidere a lucrărilor camerelor în noua sesiune[305].

O dată respinse tentativele sindicatului *O.P.Q.* din vara anului 1923, guvernul român a continuat pregătirea proiectului legii miniere corespunzătoare intereselor majore ale statului. Soluțiile întrevăzute decurgeau nemijlocit din principiile programului *prin noi înşine* aplicat în domeniul combustibilului lichid. După indicațiile lui Vintilă Brătianu, în 1923-1924, aceste principii au fost în număr de două: 1) bogățiile petrolifere aparțineau statului, iar exploatarea lor se făcea de întreprinderile particulare; 2) la exploatarea petrolului trebuiau să participe efectiv „factorii naționali"[306].

Cele două principii menționate s-au aflat la baza programului de politică petrolieră întocmit imediat după promulgarea Constituției, la 12 aprilie 1923[307]. Autorul lui, care după părerea noastră nu este altul decât Vintilă Brătianu[308], se pronunța pentru promovarea unei politici de stat active în domeniul combustibilului lichid. El menționa că, pentru a fi eficientă şi a corespunde intereselor naționale, o astfel de politică trebuie să tindă la „coordonarea" tuturor elementelor industriei petroliere a țării, şi anume: exploatarea, rafinajul, distribuția internă, exportul şi mijloacele de transport[309].

În cadrul fiecăruia dintre sectoarele menționate ale industriei de țiței,

[304] M.P.R., nr. 8/15.IV.1923, p. 576.

[305] A.N.R., fond Senat, dosar 14, 145, f. 5; idem, fond Parlament, dosar 2017, f. 4.

[306] V. Bratiano, *La politique d'État du pétrole en Roumanie à la suite de la nouvelle Constitution et de la Loi des mines,* p. 7.

[307] Vezi *Petrolul. Politica de Stat în legătură cu noua Constituțiune şi punerea în valoare a bogățiilor naționale.*

[308] Pentru edificare cf. opiniile exprimate în acest memoriu cu punctele de vedere cuprinse în Vintilă Brătianu, *La politique d'État du pétrole...*

[309] Vezi *Petrolul. Politica de Stat...,* ff. 6-7.

politica statului trebuia să se facă simțită prin intervenție hotărâtă și soluții menite să contribuie la apărarea nevoilor naționale. Cel mai mare interes trebuia acordat primului sector – exploatarea, care constituia baza îndrumării destinului industriei petroliere. În privința exploatării, programul în discuție se pronunța pentru delimitarea rapidă și precisă a drepturilor statului de „drepturile câștigate", a căror recunoaștere prin legea minelor în pregătire avea să fie „destul de largă"[310]. Statul, care era direct interesat în exploatările viitoare de petrol, urma să stabilească o strânsă legătură între valorificarea și exploatarea zăcămintelor[311]. De asemenea, era absolut necesar să se evite monopolizarea terenurilor petrolifere, în care scop se propunea împărțirea lor în perimetre de diverse întinderi ce se puteau acorda, cel mult două-trei, unei singure societăți în aceeași regiune. Autorul programului din aprilie 1923 a formulat o serie de considerații în privința condițiilor pe care trebuiau să le îndeplinească întreprinderile care doreau a primi în concesiune perimetre petrolifere de-ale statului. Astfel, a prevăzut că aceste societăți să posede în medie un capital de 50-100 milioane lei și să aibă un „caracter național"[312], care era stabilit în funcție de următoarele condiții: 60% din capitalul întreprinderii respective să fie românesc; 2/3 din consiliul de administrație și din comitetul de direcție să fie compus din cetățeni români; 2/3 personal român[313].

Deși participarea statului la întreprinderile petroliere nu era respinsă, căile indicate pentru a o pune în practică (redevență progresivă, deținerea de acțiuni, reprezentanți în adunarea generală și în consiliile de administrație)[314] o făceau iluzorie. Concluzia ce se desprinde din program este aceea că statul trebuia să se preocupe îndeaproape de sectorul producerii petrolului. În acest domeniu politica statului avea menirea să tindă la „îndrumarea inițiativei naționale" pe toate căile, întrucât astfel s-ar fi păstrat sub „control" și „legată de teritoriu" această importantă ramură a industriei de țiței[315]. Realizând o îndrumare hotărâtă în domeniul producției petrolului, statul s-ar fi aflat automat, după părerea autorului memoriului examinat, în posesia unui mijloc eficace de acțiune asupra celorlalte sectoare (rafinaj, transport, export și consum intern) și, deci, asupra industriei de țiței în ansamblu. Numeroase dintre considerentele avansate și-au găsit, în sfârșit, reflectarea în legea minieră adoptată de guvernul liberal în 1924, lege care a concretizat principiile unei politici naționale prevăzătoare în materie de combustibil lichid.

*

Lucrările pentru întocmirea legii minelor s-au intensificat după

[310] *Ibidem*, f. 7.
[311] *Ibidem*, f. 8.
[312] *Ibidem*, ff. 9-10.
[313] *Ibidem*, f. 10.
[314] *Ibidem*, ff. 10-11.
[315] *Ibidem*, f. 12.

promulgarea Constituției. Primele cercetări în vederea întocmirii noii legi miniere se desfasuraseră la Institutul Geologic al României. Aici, încă din vara anului 1922 inspectorul general al minelor, inginerul I. Tănăsescu, a început redactarea în prima formă a unui anteproiect de lege minieră. Către sfârşitul anului 1923 textul a fost examinat de o „comisiune intimă" ce lucra în cadrul Ministerului Industriei şi Comerțului alcătuită din: Tancred Constantinescu, titularul departamentului, Vintilă Brătianu, A. Rădulescu, consilier la Curtea de Apel din Bucureşti, deputatul Grigore Dumitrescu, I. Tănăsescu şi L. Mrazec[316]. În comisie a fost cooptat apoi şi profesorul I. N. Angelescu, director general la Industrie şi Comerț[317].

Activitatea „comisiunii intime" s-a desfăşurat mult timp cu destulă discreție, astfel că textul integral al anteproiectului legii miniere nu a putut deveni cunoscut decât în februarie 1924. În acest răstimp, cu toate eforturile guvernului de a se păstra tăcere asupra prevederilor înscrise în anteproiect, acest lucru nu a fost posibil. Pe diferite căi, unele dispoziții au devenit cunoscute la scurt timp după inserarea lor în anteproiect; în privința altora s-au făcut doar simple presupuneri, dintre care unele s-au dovedit în cele din urmă întemeiate deoarece aveau ca fundament intențiile mai mult sau mai puțin evidente ale guvernului relativ la caracterul şi conținutul viitoarei legi miniere[318]. Ca urmare, în jurul anteproiectului s-a angajat curând o vie dispută. Guvernul liberal s-a străduit să liniştească campania inițiată, în țară şi în străinătate, pe tema legii minelor. În acest scop el a dat, adesea, asigurări că interesele capitalurilor străine în industria petrolului nu aveau să fie amenințate de noua lege. Paralel, guvernul a făcut cunoscut prin Tancred Constantinescu, faptul că legea ce urma să fie adoptată avea să rezulte din conlucrarea factorilor interesați, astfel ca drepturile nimănui să nu fie atinse. „... Nimic definitiv nu se va face – a declarat ministrul Industriei şi Comerțului – fără ca mai înainte să se asculte glasul tuturor factorilor competenți pe care problema îi interesează". De asemenea, cercurile guvernante au făcut cunoscut că prin viitoarea lege „drepturile câştigate" aveau să fie recunoscute în toată deplinătatea lor[319].

Faptul că în timpul pregătirii anteproiectului, guvernul a încercat să canalizeze discuțiile pe tărâmul „drepturilor câştigate", sublinia că în această

[316] Vezi amănunte la L. Mrazec, *Precuvântare,* în *Legiuirile miniere vechi şi noi ale României,* VII, p. V-VI.

[317] M.P.R., nr. 4/15.II.1924, p. 307.

[318] Încă la 13.XI.1923 ministrul Jay comunica la Washington unele din stipulațiile „anticipate" ale anteproiectului: introducerea monopolului de stat al desfacerii interne a produselor petroliere, favorizarea societăților naționale, confiscarea la nevoie a conductelor aparținând societăților particulare ş.a. (vezi Department of State, *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States. 1924,* II, Washington, Government Printing Office, 1939, p. 597).

[319] M.P.R., nr. 32/1.XII.1923, p. 1663.

direcție era el dispus să facă cele mai însemnate concesii. Totodată, aceasta dovedea dezacordul care s-a ivit la un moment dat între guvernul liberal şi cercurile petroliere străine în legătură cu interpretarea, diferită, pe care o dădeau esenței problemei petrolului în perioada pregătirii legii miniere. Pentru cercurile petroliere străine, problema valabilității „drepturilor câştigate" fusese deja rezolvată prin art. 19 din Constituție[320]. Ele cereau acum ca guvernul, în legea pe care o pregătea, să prevadă că acordarea concesiunilor de perimetre petrolifere ale statului să se facă în condiții de perfectă egalitate între societățile autohtone şi cele străine. Cu alte cuvinte, capitaliştii străini doreau să se bucure prin lege de „drepturi egale" cu capitaliştii autohtoni, ceea ce însemna pentru ei menținerea – fără nici un fel de discriminări – a vechiului sistem de concesionare a terenurilor petrolifere şi pe care-l considerau ca ținând tot de domeniul unor „drepturi câştigate"[321].

Dar guvernul liberal a înțeles să dea o cu totul altă interpretare esenței problemei petrolului. El credea că prin repetatele asigurări date, în sensul că legea va consolida „drepturile câştigate" în toată amploarea lor, va reuşi să potolească într-o măsură campania dezlănțuită împotriva lui. Acest lucru nu s-a întâmplat, însă, deoarece asigurările guvernului au venit într-un moment când cercurile petroliere străine apreciau, cum s-a văzut, că problema „drepturilor câştigate" fusese definitiv reglementată prin art. 19 din Constituție. În 1923-1924 aceste cercuri erau preocupate de modul în care vor reuşi să intre în stăpânirea bogatelor perimetre petrolifere ale statului român. Or, în această problemă guvernul liberal a apreciat că avea şi el un cuvânt de spus, trecând în consecință în anteproiectul legii unele prevederi care favorizau net societățile cu capital național.

Intenția guvernului Brătianu nu era, nicidecum, de a înlătura pe capitaliştii străini dintre beneficiarii terenurilor concesionate de stat, ci doar de a crea o situație avantajoasă pentru întreprinderile româneşti, în special pentru cele legate de finanța liberală. De aceea, guvernul a inserat în anteproiect obligația de *naționalizare* (în fapt, *românizare)* a societăților care doreau să obțină în concesiune perimetre petrolifere de la statul român. Hotărârea guvernului de a înscrie în anteproiectul legii minelor dispoziția referitoare la naționalizarea societăților petroliere în sensul precizat a devenit cunoscută atunci când elaborarea documentului nu se afla într-un stadiu prea avansat. Astfel, în octombrie 1923 se aflase deja că anteproiectul reglementase mult controversata problemă a valorificării terenurilor statului, în ideea ca toate societățile petroliere din țară să primească în concesiune perimetre de la stat, însă „cu gradațiuni determinate de caracterul național al capitalurilor şi personalului lor, inclusiv cel de direcțiune"[322]. Naționalizarea societăților petroliere pe care urmărea s-o înfăptuiască guvernul liberal ilustra

[320] *Ibidem,* p. 601.
[321] *Ibidem.*
[322] M.P.R., nr. 20/15.X.1923, p. 1393.

tendința capitalului autohton de a participa într-o măsură mai mare ca în trecut la exploatarea „aurului negru".

Capitaliștii străini, reprezentanții lor în România, au urmărit, întocmai ca în perioada ce a precedat adoptarea și promulgarea Constituției din 28 martie 1923, toate pregătirile guvernului român pentru introducerea unei noi legi miniere. Se cunoaște că o atare „supraveghere" s-a instituit chiar a doua zi după promulgarea Constituției, cei interesați sperând să determine ca legea cerută de art. 19 să le fie favorabilă. Pentru a exemplifica, să consemnăm că la 17 aprilie 1923 Peter Jady aducea la cunoștința lui Hughes că legile economice[323] pregătite de liberali în spiritul programului *prin noi înșine* erau în discuție la Ministerul Industriei și Comerțului și că aveau în vedere „să limiteze participarea străină la orice exploatări noi la aproximativ o treime"[324]. Cât despre o preîntâmpinare a trecerii unei astfel de prevederi în lege printr-o acțiune comună a sa și a colegilor săi britanic și francez, diplomatul american dezvăluia că aceștia din urmă nu aveau încă în vedere așa ceva, declarându-se satisfăcuți cu asigurările anterioare ale guvernului Brătianu despre respectarea „drepturilor câștigate"[325].

Neliniștea capitaliștilor străini nu a mai fost reținută cu începere din toamna anului 1923, când, după cum s-a menționat, anteproiectul legii minelor se afla într-un stadiu mai avansat și unele dintre prevederile sale restrictive pentru societățile neromânești deveniră cunoscute cercurilor interesate[326]. Pentru a-și menține avantajele, acestea au recurs la mijloacele cunoscute: campanie în presa română și străină, acțiuni pe piețele financiare internă și internațională și, *the last but not the less,* demersuri la nivelul miniștrilor apuseni la București ori al legațiilor României din străinătate. În unele momente, la București orice intervenție a unui diplomat a fost precedată de intense consultări, fapt reflectat de documentele publicate ale politicii externe americane din perioada respectivă[327]. Din aceste documente, ca și din cele netipărite încă, observăm că între reprezentanții societăților străine din țară și diplomații acreditați la București ai puterilor occidentale au existat constant strânse raporturi[328].

Din informațiile de care dispunem, ministrul britanic H. Dering a inaugurat seria notelor din 1923-1924 cuprinzând obiecții pe marginea prevederilor anteproiectului sau proiectului legii minelor[329]. Într-o notă remisă

[323] În fapt era vorba de anteproiectele lor.

[324] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/120 (telegrama nr. 19 a lui Jay către Hughes, 17.IV.1923).

[325] *Ibidem.*

[326] Vezi nota 318.

[327] *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States. 1924,* II, p. 597-647.

[328] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/148 (scrisoarea lui Louis F. Van Norman, ad-interim al ataşatului comercial american la Bucureşti, 23.XI.1923).

[329] *Ibidem; ibidem,* 8716363/169 (Department of State, „Memorandum of Telephone

lui Duca, la 10 noiembrie 1923, Dering şi-a exprimat surprinderea faţă de „diversele indicaţii" apărute în presa internă despre unele stipulaţii pe care guvernul le-ar fi introdus în anteproiect. Dering a enumerat prevederile care provocaseră cea mai mare neliniştе capitaliştilor străini: stabilirea monopolului de stat în desfacerea internă a derivatelor de ţiţei, „insistenţa pentru o majoritate de acţionari români în fiecare întreprindere de petrol şi preponderenţa cetăţenilor români în consiliile de administraţie[330].

Intervenţia ministrului britanic trebuia să fie urmată de o alta a lui Jay. La 13 noiembrie 1923, acesta a solicitat instrucţiuni guvernului său în legătură cu atitudinea ce avea s-o adopte după prezentarea notei britanice[331]. La 22 noiembrie, el a primit autorizarea Departamentului de Stat să protesteze cu hotărâre în cazul când va considera că prevederile viitorului regim minier vor fi de natură să prejudicieze „drepturile" americanilor în România[332]. La 10 decembrie 1923, diplomatul american va informa Departamentul de Stat că intrase în legătură cu Dering, care l-a pus în cunoştinţă de cauză cu demersurile sale. Pentru moment, ambii au ajuns la concluzia că nu mai era necesar să întreprindă vreo acţiune pe lângă guvernul român, făcându-se un „protest de precauţie", întrucât nu era cunoscut cu precizie şi nici definitiv stabilit textul anteproiectului legii minelor. Jay a mai informat Washingtonul că, pentru orice eventualitate, luase toate măsurile de rigoare pentru a interveni la timp şi eficace în scopul apărării „drepturilor şi intereselor în vigoare ale cetăţenilor Statelor Unite" în România. În acest sens, nu neglijase nici contactul cu reprezentanţii întreprinderilor petroliere americane din România[333].

Concluzia la care au ajuns Jay şi Dering despre inutilitatea unui „protest de precauţie" în condiţiile descrise s-a dovedit întemeiată şi a rămas valabilă atâta vreme cât anteproiectul sau proiectul legii minelor nu au fost definitivate. Pe parcurs au pornit de la Bucureşti noi precizări în legătură cu activitatea unor comisii ori cu intenţiile guvernului Brătianu în privinţa viitorului regim al petrolului[334]. Într-un rând, îl aflăm pe însuşi Guy Wellman că se interesează – pornind de la o ştire apărută în „The Times" –

---

Conversation with Mr. Wellman", 20.V.1924).

[330] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924) f. 104 (nota nr. 196 din 10.XI.1923 a Legaţiei britanice către I. G. Duca).

[331] *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1924,* II, p. 597 (telegrama nr. 60, Jay către Hughes).

[332] *Ibidem,* p. 598 (telegrama nr. 44, Hughes către Jay); vezi, de asemenea, U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/167 (Despatch no. 582 din 29.III.1924, Jay către Hughes).

[333] *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1924,* II, p. 599 (Despatch nr. 495/10.XII.1923, Jay către Hughes).

[334] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/151 (Despatch no. 522 din 18.I.1924, L. Dennis, însărcinat cu afaceri, către Hughes).

de pregătirea noii legi miniere[335]. Departamentul de Stat a confirmat primirea scrisorii şi l-a asigurat că va solicita noutăţi pentru *Standard Oil Co.*[336], motiv pentru care Wellman s-a arătat recunoscător[337].

În acest mod, examinarea faptelor anunţă că disputa decisivă se va produce în momentul când guvernul I. I. C. Brătianu îşi va fi concretizat intenţiile, în anteproiectul şi, mai ales, în proiectul legii minelor.

*

Anteproiectul legii minelor a fost terminat în februarie 1924. Tot atunci, el a fost supus spre dezbatere unei „mari comisiuni parlamentare", alcătuită din deputaţi şi senatori[338]. Lucrările comisiei au fost inaugurate de către ministrul Industriei şi Comerţului, Tancred Constantinescu, care a prezentat, în cadrul primei reuniuni, o largă expunere pe marginea anteproiectului ce a devenit, astfel, cunoscut unui cerc mai larg. În zilele următoare, în presa economică din ţară au apărut ample relatări asupra dispoziţiilor anteproiectului[339].

În expunerea amintită, Tancred Constantinescu a insistat asupra principalelor probleme reglementate prin anteproiect: semnificaţia noii legiuiri miniere, clasificarea zăcămintelor miniere, întinderea terenurilor concesionabile ale statului, obligaţiile concesionarilor, drepturile statului, regimul „drepturilor câştigate". Relativ la regimul concesionării perimetrelor petrolifere ale statului, anteproiectul stabilea că pe viitor urmau să primească concesiuni numai acele societăţi care dispuneau în majoritate (60%) de capital autohton, emis în acţiuni nominative. Se cerea, de asemenea, ca cetăţenii români să deţină majoritatea locurilor în consiliile de administraţie şi în comitetele de conducere ale întreprinderilor. Societăţile străine puteau primi şi ele în concesiune perimetre de la stat, numai dacă se obligau să se supună obligaţiilor de mai sus, adică dacă s-ar fi „naţionalizat" (ori românizat) într-o perioadă de maximum 5 ani. Societăţile străine nu se supuneau acestor dispoziţii în cazul când ar fi dorit să achiziţioneze perimetre de la particulari[340].

Din prezentarea sumară a anteproiectului legii minelor se poate observa că multe din informaţiile obţinute sau din presupunerile făcute anterior cu privire la natura prevederilor inserate în el s-au adeverit întocmai. Dintre acestea, stipulaţia referitoare la „naţionalizarea" societăţilor petroliere avea să stârnească cea mai violentă reacţie din partea cercurilor petroliere străine.

După ce anteproiectul a fost dezbătut în cadrul „marii comisiuni

[335] *Ibidem,* 8716363/153 (Wellman către A. W. Dulles, 20.II.1924).
[336] *Ibidem* (Dulles către Wellman, 25.II.1924).
[337] *Ibidem,* 8716363/155 (Wellman către Dulles, 29.II.1924).
[338] În această comisie au intrat zece deputaţi şi patru senatori (cf. „Argus" din 18.II.1924, p. 1).
[339] Vezi M. Bucur, *Noua lege a minelor,* în „Argus" din 18.II.1924, p. 1; „Bursa", nr. 1010/24.II.1924, p. 122-123.
[340] M. Bucur, *Noua lege a minelor,* p. 1.

parlamentare", care nu i-a adus nici o modificare esențială, el a apărut la începutul lunii martie 1924 în paginile mai multor ziare şi reviste economice ori politice din țară[341]. Este interesant de semnalat faptul că, în timp ce majoritatea publicațiilor au tipărit textul integral al anteproiectului, oficiosul liberal a făcut să apară numai o expunere asupra principalelor dispoziții ale lui[342]. În felul acesta, cabinetul liberal căuta să diminueze efectul defavorabil pe care l-ar fi putut eventual produce unele articole cuprinse în anteproiect. De altfel, oficiosul liberal a ținut să precizeze că anteproiectul se afla încă în stadiu de „discuție" şi că, până atunci, nimic nu fusese definitiv stabilit[343].

Cercurile străine interesate în industria petrolului din România şi-au manifestat – imediat şi deschis – nemulțumirea față de conținutul anteproiectului la care se oprise guvernul liberal. Ele s-au arătat mai ales potrivnice prevederilor înscrise în art. 35-36 relative la „naționalizarea" întreprinderilor petroliere care ar fi solicitat perimetre de la stat[344]. Făcându-se ecoul opiniei acestor cercuri, unele publicații economice din țară s-au pronunțat pentru revizuirea neîntârziată şi „în bloc" a anteproiectului. S-a cerut, de asemenea, ca „să se amâne legea" pentru ca pe calea „unei discuțiuni cât mai largi" să se ajungă la stabilirea unei modalități care „să asigure şi apărarea proprietății statului şi o naționalizare treptată în capital şi personal şi respectarea drepturilor câştigate de societățile existente"[345].

Din inițiativa *Asociației Industriaşilor de Petrol din România* s-au organizat adunări de protest împotriva măsurilor inserate în anteproiect. O importantă întrunire a avut loc în 25-26 martie 1924 la sediul din Bucureşti al societății *Distribuția.* La întrunire, prezidată de C. Osiceanu, au participat delegați ai marilor întreprinderi petroliere străine din țară[346]. S-a procedat la alegerea unei comisii care avea menirea să consemneze într-un raport toate prevederile anteproiectului care nu conveneau petroliştilor. Pe această bază urma să se întocmească un memoriu ce trebuia prezentat lui Tancred Constantinescu. Cele mai aprige critici le-au provocat art. 35-36 din anteproiect. Exprimându-şi dezacordul față de „naționalizarea" societăților petroliere, delegații au cerut în majoritate să se prevadă prin viitoarea lege „asimilarea" întreprinderilor străine mai vechi cu cele naționale. Alții au opinat pentru o „naționalizare cât mai largă"[347], adică pentru menținerea intactă a vechiului regim.

Guvernul a încercat să liniştească într-un fel campania dezlănțuită contra ante-proiectului, recurgând la unele subterfugii. Între altele a creat

[341] Vezi „Argus" din 5.III.1924, p. 3-4.
[342] Cf. „Viitorul" din 5.III.1924, p. 1.
[343] *Ibidem.*
[344] Viator, *Legea minelor,* în „Argus" din 19.III.1924, p. 1.
[345] M.P.R., nr. 7/1.IV.1924, p. 510.
[346] Vezi „Argus" din 28.III.1924, p. 1.
[347] *Ibidem.*

o aşa-zisă „comisiune mixtă" compusă din reprezentanţi ai industriei miniere şi delegaţi ai Parlamentului[348]. Consimţind ca în această comisie să fie prezenţi şi delegaţi ai societăţilor petroliere străine ori naţionale, guvernul a urmărit să demonstreze că el era dispus să asculte sugestiile venite din partea cercurilor petroliere. Ştirea despre înfiinţarea comisiei nu a fost însă întâmpinată cu prea mare entuziasm de către cercurile interesate. S-a considerat că rolul ei era neînsemnat din moment ce guvernul stabilise dinainte „principiile generale (ale viitoarei legi – n.ns.) şi comisiunea nu avea să se pronunţe decât asupra amănuntelor tehnice"[349].

Anteproiectul legii minelor a fost aprobat la 25 martie 1924 de către „Consiliul economic superior", fără a i se fi adus modificări importante[350]. Din acel moment, anteproiectul a devenit proiect de lege; el urma să fie supus, la sfârşitul lunii martie 1924, spre aprobarea Consiliului de Miniştri, iar în cursul lunii aprilie – depus pe birourile camerelor.

Din cele expuse, am constatat că anteproiectul, deşi trecuse prin mai multe comisii, nu a suferit prea multe şi radicale revizii. În atare condiţii era de aşteptat ca reprezentanţii societăţilor petroliere străine, care combătuseră din primul moment anteproiectul, să întâmpine cu şi mai mare nemulţumire, la sfârşitul lunii martie 1924, vestea că proiectul va fi prezentat, în forma cunoscută, camerelor. Această ştire a stârnit, după opinia ziarului „Adevărul", o adevărată „furtună"[351], atât în ţară cât şi în străinătate. S-a intervenit insistent – ne informează acelaşi cotidian – ca să se amâne ori să se modifice esenţial proiectul legii minelor[352]. Relatările sunt întărite de documentele române şi americane, editate ori inedite. Peter Jay va dezvălui[353] că la 26 martie 1924, adică a doua zi după ce „Consiliul economic superior" şi-a spus cuvântul, conducătorul *ad-interim* al societăţii *Româno-Americane,* Woltman, i-a prezentat, tradus în engleză deja, textul proiectului legii minelor[354]. Prevederile proiectului şi ştirea că el urma să fie adoptat de Parlament la mijlocul lui aprilie 1924 au provocat o „gravă anxietate" în rândul cercurilor petroliere americane, comunica Jay. Tocmai de aceea, el s-a consultat imediat cu miniştrii britanic, olandez şi francez, dintre care ultimul – în aşteptarea instrucţiunilor de la Paris – a prevăzut că va fi autorizat să prezinte un „viguros"

[348] La lucrările comisiei şi-au trimis delegaţi societăţile *Steaua Română, Colombia, Creditul Minier* şi *I.R.D.* p. (cf. „Argus" din 10.III.1924, p. 5).
[349] M.P.R., nr. 6/15.III.1924, p. 432.
[350] Vezi îndeosebi: „Bursa", nr. 1 015/30.III.1923, p. 223; „Argus" din 27.III.1924.
[351] „Adevărul" din 1.IV.1924, p. 4.
[352] *Ibidem.*
[353] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/167 (Despatch no. 582/29.III.1924, Jay către Hughes).
[354] O copie s-a transmis, tot la 29 martie 1923, Departamentului de Stat. La Arhivele Naţionale din Washington, D. C, nu am găsit însă acest document între cele anexate de Jay *(ibidem).*

protest contra „formei actuale" a proiectului[355]. După opinia diplomatului american, proiectul era „extrem de drastic"[356]. La 28 martie 1924, lui Jay i s-a încredințat un memorandum din partea conducerii societății *Româno-Americane* referitor la acțiunile întreprinse până atunci contra anteproiectului legii minelor[357]. Jay s-a decis să procedeze potrivit indicațiilor Departamentului de Stat de la 22 noiembrie 1923 şi a redactat o „Notă" destinată lui I. G. Duca. A doua zi, la 29 martie 1924, *înainte* de a se întâlni cu ministrul român de Externe, Jay a aflat că guvernul Brătianu se decisese să amâne trecerea legii minelor prin Parlament pentru sesiunea din toamnă[358]. Cu toate acestea, el nu a renunțat la planul inițial şi a prezentat verbal „Nota" cunoscută lui I. G. Duca, cu intenția – mărturisită către Hughes – de a determina „poziția ulterioară" a cabinetului liberal[359]. Documentul în cauză exprima în termeni plini de curtoazie nemulțumirea Washingtonului față de conținutul proiectului legii minelor, rămânând însă ceea ce Jay a dorit să fie: *un protest,* şi astfel a fost luat în considerație chiar de funcționari ai Departamentului de Stat[360]. În „Notă", se arăta că unele prevederi ale proiectului atingeau direct interesele societăților petroliere americane din România, fapt ce a provocat o „serioasă aprehensiune" Washingtonului[361]. Jay a menționat două dispoziții ale proiectului cu care americanii nu puteau fi de acord: stipulațiile privind naționalizarea în termen de cinci ani a societăților petroliere şi dispoziția privind validarea „drepturilor câştigate" care le apărea că punea sub semnul întrebării cele stabilite deja prin art. 19 din Constituție[362], în încheiere, ministrul american specifica cum că nu se aştepta ca guvernul român să adopte „o lege de caracterul celei precizate şi, de altmintrelea, susceptibilă să lezeze drepturile şi interesele cetățenilor americani în România"[363].

Exemplul lui Jay urma să fie imitat de colegii săi apuseni de la Bucureşti[364], dar ideea prezentării unor proteste de către englezi, francezi sau olandezi fu abandonată, după ce s-a anunțat că Parlamentul român va dezbate

[355] *Ibidem* (Despatch no. 582). În anexa a 2-a a scrisorii erau adunate extrase ale articolelor celor mai combătute din proiectul legii minelor: 9, 10, 35-36, 47-48, 82-85, 139, 186, 190, 204-205, 255-256, 261-263, 267, 270, 272 *(ibidem).*

[356] *Ibidem.* Vezi şi *Papers...,* II, p. 599-600 (textul nu s-a publicat integral, iar anexele - deloc).

[357] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/167 (anexa 3).

[358] *Ibidem,* Despatch no. 582.

[359] *Ibidem.*

[360] *Ibidem,* 8716363/169 (Department of State, „Memorandum...", 20.V.1924).

[361] *Ibidem,* 8716363/167 (anexa 4); vezi şi *Papers...,* II, p. 600-601; Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), f. 116.

[362] *Ibidem.*

[363] *Ibidem.*

[364] Cf. *Papers...,* II, p. 602 (Despatch no. 586/8.IV.1924, Jay către Hughes).

legea minelor abia în toamna anului 1924[365].

Nu este greu de constatat că, după demersurile întreprinse ori numai proiectate, reprezentanții guvernului român s-au preocupat să „explice" sensul diferitelor stipulații ale legii miniere. În primul rând, I. G. Duca, răspunzând la nota lui Jay, a asigurat că proiectul legii minelor, apărut până atunci numai în presă, reprezenta un „simplu studiu", pe care Ministerul Industriei și Comerțului încă nu-l considera definitiv[366]. De asemenea, Tancred Constantinescu a făcut cunoscut presei că guvernul român hotărâse se amâne votarea legii minelor[367], adăugând că era necesar ca bazele viitorului regim minier să constituie pe mai departe „obiectul unui studiu atent și serios". Ministrul Industriei și Comerțului a promis că guvernul său se va strădui să împace, în acest timp, toate interesele, astfel încât prin lege să nu se impună „nimic în chip forțat". S-a relevat, totodată, că amânarea votării legii se datora faptului că Parlamentul intra în vacanță pe timpul turneului regelui Ferdinand în unele capitale occidentale[368].

Presa economică românească, deși s-a declarat dispusă să admită explicațiile oficiale despre temeiurile amânării votării legii minelor, a insistat asupra semnificațiilor „presiunilor" capitaliștilor străini[369] ori ale „demersurilor" societăților petroliere depinzând de marile trusturi petroliere[370]. Avem în vedere faptul că decizia guvernului român rezulta din dorința de a destinde oarecum atmosfera pe timpul vizitei regelui Ferdinand în Apus. Scopul nu a fost atins integral, căci proiectul legii minelor, o dată aflat în atenția cercurilor petroliere interesate, continua să le îndemne la acțiune. În cursul vizitei regelui la Londra, N. Titulescu, ministrul nostru în Marea Britanie, a fost chestionat, la un banchet, de premierul britanic despre soarta legii minelor[371]. Tot pe atunci, Guy Wellman, în calitatea lui de asociat al consiliului juridic al trustului *Standard Oil Co.,* pregătea pentru Departamentul de Stat un memorandum, înglobând rezervele în privința articolelor esențiale ale proiectului legii minelor (art. 35-36, 202, 255 și urm., 264-272)[372].

---

[365] *Ibidem.*

[366] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), f. 118 (nota lui I. G. Duca către Peter A. Jay, datată 6.IV.1924 și predată la 8.IV.1924).

[367] Vezi „Argus" din 30.III.1924, p. 1.

[368] *Ibidem;* Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 115 (Guest a admis aceste explicații, dar se aștepta ca, după revenirea regelui, proiectul legii minelor să fie tot și luat în considerație de Parlament).

[369] „Bursa", nr. 1 021/11.V.1924, p. 348.

[370] „Argus" din 5.V.1924, p. 1.

[371] N. Titulescu, *Documente diplomatice,* București, Editura Politică, 1967, p. 136-137, doc. nr. 62; Hoover Archives, *N. Titulescu. Diary and Correspondence,* Box No. 2, caietul 17, f. 27 (N. Titulescu către V. Brătianu, Londra, 14.V.1924). Vezi și Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 123.

[372] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/162 (Wellman către A. W. Dulles, 21.V.1924). În document, referiri și la proiectul legii comercializării

Guvernul liberal a revenit curând asupra hotărârii de la sfârşitul lunii martie 1924. La 14 mai 1924, el s-a decis să supună proiectul legii minelor, aflat de data aceasta în redactare definitivă, în discuţia camerelor[373]. La 26 mai 1924, proiectul a fost depus la Senat. În acel moment, reprezentanţii societăţilor petroliere străine şi, prin ei, conducerile trusturilor aflaseră de decizia guvernului Brătianu. În memorandumul amintit al lui Wellman sau într-o scrisoare a sa din aceeaşi zi, Departamentul de Stat era înştiinţat că *tocmai* se primise ştirea că legea minelor urma să fie votată până la sfârşitul lunii mai[374]. Era nevoie – consemna Wellman – de o „extremă urgenţă" să se acţioneze la Bucureşti şi, cel mai bine, în „cooperare" cu reprezentanţii Marii Britanii şi Franţei[375]. Pentru început, conchideau atât scrisoarea, cât şi memorandumul la care ne-am referit, se impunea ca Departamentul de Stat să-i indice lui Jay, printr-o cablogramă expediată *pe cheltuiala trustului Standard Oil Co.,* să se opună „cu tărie" adoptării prevederilor restrictive ale proiectului legii minelor[376].

O dată în plus, secretarul de stat al S.U.A. a dovedit promptitudine în a da curs doleanţelor lui *Standard Oil Co.* La 23 mai 1924, el a întocmit textul telegramei pe care, în ziua următoare, i-a trimis-o lui Jay, la Bucureşti[377]. Reţinând ştirile recepţionate de conducerea trustului despre votarea neîntârziată a legii minelor şi despre stipulaţiile proiectului ce „prejudiciau" cel mai mult companiile petroliere (art. 35-36, 202, 205 şi urm., 262-272), Charles Hughes recomanda ministrului din România să informeze telegrafic despre acţiunile planificate de diplomaţii celorlalte puteri şi, de asemenea, despre „cele mai bune" măsuri întrevăzute de el însuşi în scopul „protecţionării" intereselor americane[378].

Potrivit relatărilor lui Jay, în replică la instrucţiunile Departamentului de Stat, constatăm că devansarea votării legii minelor l-a surprins „complet" pe el, ca şi pe colegii occidentali; din schimbul de vederi cu reprezentanţii societăţii *Româno-Americane* a dedus că proiectul legii era „dezastruos" intereselor străine. De aceea, neoficial, se străduia să-i convingă pe diplomaţii apuseni să procedeze imediat, înainte de-a primi instrucţiuni, la „proteste

---

*(ibidem)*. Vezi şi *Papers...*, II, p. 602-604.

[373] Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 115-116.

[374] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/162; *Ibidem,* 8716363/161 (Wellman către A. W. Dulles, 21.V.1924). În ajun, Wellman avusese o convorbire telefonică cu Dulles, avertizând că legea minelor tindea la „lichidarea" societăţii *Româno-Americane (ibidem,* 8716363/170).

[375] *Ibidem,* 8716363/161.

[376] *Ibidem; ibidem,* 8716363/162; *Papers...*, II, p. 604.

[377] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/163 (telegrama nr. 15 a lui Hughes către Jay, 24.V.1924); *Papers...*, II, p. 604. Între textul documentului aflat în arhivă şi cel publicat există unele neconcordanţe semnificative.

[378] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/163.

orale"[379]. Pentru a le da curaj, se pare că, Jay s-a întâlnit cu I. G. Duca, la 27 mai 1924, şi i-a expus, cu „cea mai mare energie", temerile sale despre prejudicierea societăților petroliere străine prin viitoarea lege a minelor[380].

Un impediment pentru acțiunea conjugată imediată a diplomaților străini decurgea din necunoaşterea textului proiectului legii minelor în forma în care fusese depus în Parlament[381]. Atunci când documentul le-a parvenit, ei aveau să consemneze că modificările operate erau „nesatisfăcătoare"[382].

Față de această situație, la 31 mai 1924, Hughes a transmis – tot pe cheltuiala trustului *Standard Oil Co.*[383] – o telegramă urgentă lui Jay şi în care se expuneau argumentele pentru combaterea articolelor neconvenabile din proiectul legii minelor (art. 35-36, 102, 255-258 şi 202)[384], presupunându-se că erau necesare ministrului pentru „ghidarea" lui numai în demersurile verbale pe lângă oficialitățile române; dacă diplomatul aprecia ca necesar un „protest scris", înainte de-a fi primit alte instrucțiuni, atunci putea să includă toate obiecțiile recepționate, evitând însă să prezinte în scris orice sugestie pentru eventuale modificări ale proiectului legii minelor[385].

Decizia guvernului Brătianu privind votarea neîntârziată a legii minelor a fost însoțită de unele concesii, între care prelungirea termenului de naționalizare a societăților străine de la cinci la zece ani se anunța ca fiind cea mai importantă[386]. Respectivele concesii au fost primite cu oarecare satisfacție de cercurile interesate[387], dar, în ansamblu, apreciate ca insuficiente[388]. În consecință,

---

[379] *Ibidem; Papers...*, II, p. 605 (telegrama nr. 18 a lui Jay către Hughes, 27.V.1924).

[380] Vezi detalii: U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/174 (Despatch no. 618/9.VI.1924, Jay către Hughes). Din această scrisoare, în colecția americană oficială nu s-a tipărit decât primul paragraf (cf. *Papers...*, II, p. 607) şi, dintre cele şapte anexe, numai „Nota" lui Jay din 6 iunie 1924. Din scrisoarea lui Jay reținem informația că Legația păstra „un strâns contact" cu societatea *Româno-Americană* în cursul evenimentelor (U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/174).

[381] *Ibidem.*

[382] *Ibidem,* 8716363/167 (telegrama nr. 19 a lui Jay către Hughes, 30.V.1924); *Papers...*, II, p. 605-606.

[383] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/164 (telegrama nr. 16 a lui Hughes către Jay, 31.V.1924). Dată fiind amploarea textului, costul expedierii s-a ridicat la 47,30 dolari. În colecția oficială de documente americane, această telegramă nu a fost reținută, cu excepția paragrafului final, inserat într-o notă (cf. *Papers...*, II, p. 606, nota 9).

[384] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/164, ff. 1-3.

[385] *Ibidem,* f. 3. Despre aceste instrucțiuni, Departamentul de Stat va sesiza şi conducerea trustului *Standard Oil Co. (ibidem,* 8716363/162, Harrison către *Standard Oil Co.,* 3.VI.1924; *ibidem,* 871.6363/163, 4.VI.1924).

[386] Vezi M.P.R., nr. 12/15.VI.1924, p. 993.

[387] Vezi „Argus" din 12VI.1924, p. 1.

[388] *Papers...*, II, p. 606-607 (telegrama nr. 22 a lui Jay către Hughes, 5.VI.1924);

o activizare a campaniei contra legii minelor era inevitabilă[389]. Cu adevărat, la începutul lunii iunie 1924, pentru prima dată de la începerea lucrărilor de pregătire a noii legi miniere, guvernul Brătianu se va afla în fața unei acțiuni de amploare a reprezentanților marilor puteri la București – demersul direct, dar nu comun, al miniștrilor Marii Britanii, Franței, Belgiei, Olandei și Statelor Unite ale Americii.

Primul a intervenit ministrul britanic Herbert Dering. Într-o notă înmânată lui I. G. Duca la 2 iunie 1924, Dering atrăgea atenția, pe un ton „amical"[390], asupra prevederilor incluse în proiectul legii minelor și care păreau că ar provoca o „serioasă atingere capitalului străin plasat în România", deci, implicit, și celui englez[391]. Dering a formulat obiecții asupra articolelor privind naționalizarea societăților străine, necesitatea exproprierii conductelor petroliere, comasarea ș.a.[392] La 4 iunie 1924 a intervenit Legația Franței din București[393]. Trebuie să specificăm că, dintre toate demersurile făcute în 1924 în problema legii minelor, nota franceză a fost redactată în tonul cel mai moderat. Faptul își găsea explicația în relațiile politice cordiale dintre Franța și România și a fost de natură, după cum vom vedea, să-l îngrijoreze și chiar să-l nemulțumească pe Jay, care s-a gândit, la un moment dat, la un hotărât demers colectiv. În esență, nota franceză recunoștea că proiectul definitiv al legii minelor, depus la Senat, suferise „fericite" retușări în unele „puncte esențiale" în comparație cu anteproiectul[394]. Totuși, se constata că și în ultima redactare a proiectului se întâlneau prevederi „de natură să prejudicieze serios interesele franceze a căror importanță este considerabilă"; dintre articolele incriminate, art. 33 (fost 35) a reținut în mod deosebit atenția ministrului francez, care era, însă, încredințat că dificultățile ivite aveau să fie depășite cu succes[395].

În aceeași perioadă, cercurile interesate așteptau și intervenții din

---

U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9970 8716363/166 (opinia conducerii societății *Româno-Americane* transmisă conducerii lui *Standard Oil Co.* prin intermediul Legației S.U.A. la București). La 9 iunie 1924, Jay va expedia pe adresa Departamentului de Stat proiectul legii în formă definitivă, datat iunie 1924 *(ibidem,* 8716363/174, anexele 5-6).

[389] *Ibidem,* 8716363/165; *Papers...,* II, p. 606 (telegrama nr. 21 a lui Jay către Hughes, 3.VI.1924).

[390] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), f. 122 (nota nr. 98 a lui Dering către Duca, București, 2.VI.1924).

[391] *Ibidem,* ff. 122-123.

[392] *Ibidem,* ff. 123-124; vezi U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/174 (anexa 3).

[393] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), f. 125 (Nota nr. 69 din 4.VI.1924 a lui Ed. de Manneville către I. G. Duca).

[394] *Ibidem.*

[395] *Ibidem.*

partea reprezentanților Belgiei şi Olandei la Bucureşti[396].

La 6 iunie 1924 se produsese intervenția lui Peter Jay[397]. Pe un ton „amical"[398], Jay înşira cu grijă toate prevederile proiectului ce nu conveneau americanilor: naționalizarea societăților petroliere, calificată drept o „confiscare" a întreprinderilor străine[399], confiscarea instalațiilor petroliere la expirarea concesiunilor (art. 99), exproprierea conductelor petroliere în caz de necesitate (art. 195), obligativitatea introducerii personalului român în proporție de 75% pentru toate categoriile de salariați (art. 81), procedura de validare a „drepturilor câştigate" (art. 237 şi 241)[400]. Jay nu şi-a ascuns temerea că aplicarea „riguroasă" a legii propusă de guvernul român avea să conducă la „lichidarea forțată şi dezastruoasă" a societăților cu capital străin din țară. Ministrul lăsa să se înțeleagă că un asemenea rezultat conducea la înrăutățirea nedorită a raporturilor româno-americane[401].

Acțiunile întreprinse de miniştrii apuseni s-au produs în ciuda faptului că guvernul român făcuse, după cum se ştie, unele concesii în proiectul legii minelor prezentat camerelor. Importanța acestor concesii a fost evidențiată în nota – identică în conținut – adresată de Ministerul Afacerilor Străine al României legațiilor Marii Britanii, Franței şi S.U.A., ca răspuns la demersurile asupra cărora am insistat mai sus[402]. După opinia guvernului român, specifica „Nota" din 24 iunie 1924, prevederile noi introduse satisfăceau „în întregime" interesele societăților petroliere străine[403]; totodată, se respingeau ca „nefondate" criticile aduse art. 33 privind naționalizarea societăților. În încheiere, se exprima încrederea că „un examen aprofundat al proiectului de lege, aşa cum se prezintă el astăzi, vă va dovedi că el dă satisfacții preocupărilor legitime ale naționalilor. Dv. şi că el este departe de a justifica criticile la care a dat naştere în diverse cercuri"[404].

Dar, cu toate asigurările date de guvernul român, campania dezlănțuită de cercurile deținând interese în industria română de petrol nu a contenit. Dimpotrivă, ea va influența direct discuțiile purtate în Parlament în jurul proiectului legii minelor.

---

[396] *Papers*..., II, p. 606.

[397] *Ibidem*, p. 607-608; U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/174 (anexa 1); Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), f. 129 şi urm. (nota nr. 64 a lui Peter A. Jay către I. G. Duca, Bucureşti, 6.VI.1924).

[398] *Ibidem*, f. 129.

[399] *Ibidem*, f. 130.

[400] *Ibidem*, f. 131.

[401] *Ibidem*.

[402] *Ibidem*, ff. 137-138 (notă din 24.VI.1924).

[403] *Ibidem*, f. 137.

[404] *Ibidem*, f. 138; U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 971, 8716363/190 (Despatch no. 625. 1.VII.1924, Jay către Hughes, anexa 2).

*

Dezbaterea parlamentară pe marginea proiectului legii minelor a reprezentat ultima fază ce a precedat introducerea noului regim minier în România. Discuțiile nu au fost prea ample, desfășurându-se la sfârșitul unei sesiuni – cea mai lungă din istoria de până atunci a Parlamentului român[405] – aglomerată cu adoptarea a numeroase legi și de primă importanță (regimul apelor, legea învățământului primar, legea comercializării ș.a.). Virgil Madgearu a sesizat că discuția legii minelor a avut loc „sub auspicii cu totul deosebite", la un „sfârșit de sesiune, într-o atmosferă de dezinteresare parlamentară"[406].

Proiectul legii, prezentat Senatului la 26 mai 1924, conținea o seamă de modificări în raport cu textul adoptat de „Consiliul economic superior" cu două luni mai devreme. Comitetul de delegați al Senatului a operat unele revizuiri, interesante amendamente depunându-se la textul art. 35-36 din anteproiect, devenite 32-33[407]. Astfel, la art. 32 s-au adăugat două noi alineate ce stabileau avantaje pentru exploratorii individuali ai terenurilor necunoscute; acestora li se acorda un termen de un an pentru a se constitui în societate în cazul când doreau să primească în concesiune o suprafață explorată de ei cu rezultat. În caz contrar, statul putea prefera pe oricine, iar exploratorului i se recunoștea numai dreptul la o cotă din redevență[408].

Comitetul delegaților Senatului a definitivat și conținutul art. 33 care, în ultima redactare, a apărut „îndulcit" față de anteproiectul din martie. S-a menținut clauza potrivit căreia concesiunile petrolifere ale statului se acordau numai societăților naționale, denumite „societăți anonime miniere române", categorie în care intrau doar acelea care posedau acțiuni nominative, aveau 60% din capital deținut de cetățeni români și 2/3 din membrii consiliilor de administrație, ai consiliilor de directori și cenzori ocupate de cetățeni români. Președintele consiliului de administrație trebuia să fie, de asemenea, un cetățan român. În ceea ce privește restul societăților, denumite „societăți anonime române", s-a stabilit, pentru cazul când ar fi dorit să obțină perimetre petrolifere de la stat, ca ele să se angajeze să se românizeze în decurs de zece ani[409], adică să ajungă a aplica statutul fixat pentru „societățile anonime miniere române", mai puțin ponderea capitalului (45% capital străin). Prevederea a fost menținută întocmai și în textul definitiv al legii minelor.

Modificările operate de Comitetul de delegați al Senatului s-au făcut cu asentimentul guvernului. Raportorul legii la Senat a specificat acest lucru într-o declarație[410]. Fără a mai suferi alte schimbări esențiale, proiectul a fost adoptat

[405] N. Iorga, *Supt trei regi,* București, 1932, p. 306.
[406] *Dezbaterile Adunării Deputaților (ședința din 15.VI.1924),* p. 3256
[407] A.N.R., fond Senat, Dosarul legii minelor din 1924, nr. 14 293, f. 308.
[408] *Ibidem.*
[409] *Ibidem.*
[410] *Ibidem,* f. 446.

de Senat la 18 iunie 1924, cu o majoritate de 83 voturi contra patru[411].

În aceeaşi zi, proiectul legii minelor a fost depus pe biroul Adunării Deputaţilor[412]. La Cameră s-a creat, de asemenea, un comitet de delegaţi pentru examinarea proiectului. Rolul său s-a redus doar la simpla înregistrare şi admitere a proiectului[413].

Discuţiile purtate la Cameră în jurul proiectului legii minelor le-au depăşit în amploare pe cele de la Senat. Faptul s-a datorat mai ales atacurilor iniţiate de partidele din opoziţie; în plus s-a prezentat un mare număr de amendamente (73), dintre care nouă au fost respinse şi restul admise[414]. Cele mai multe amendamente (patru) s-au propus la art. 33. Dintre ele nu a fost primit cel care cerea ca proporţia de 45% a capitalului străin în societăţile „naţionalizate" să fie emise în acţiuni la purtător, nu nominative[415]. Deşi guvernul şi-a însuşit majoritatea amendamentelor[416], proiectul nu a suferit schimbări esenţiale. El a fost adoptat în cele din urmă de Cameră, la 27 iunie 1924, în unanimitate (134 voturi)[417]. Adoptat anterior şi de Senat, proiectul legii minelor a devenit, astfel, lege, care a fost promulgată la 3 iulie 1924 şi tipărită în „Monitorul Oficial" la 4 iulie 1924.

Cu prilejul dezbaterilor în Parlament s-a putut defini şi atitudinea partidelor de opoziţie faţă de noul regim minier. Reprezentanţii partidelor naţional şi ţărănesc au combătut proiectul. Deputatul ardelean I. Lapedatu a învinuit guvernul că prin adoptarea legii se urmărea atingerea unor „scopuri speciale" în favoarea partizanilor politici ai P.N.L.[418]. În cadrul discuţiilor generale a luat cuvântul şi liderul Partidului Naţional, Iuliu Maniu[419]. Ţărăniştii au criticat şi ei proiectul legii minelor. Virgil Madgearu a dezvoltat, de altfel, cel mai convingător atac împotriva regimului minier pregătit de liberali[420]. În cuvântările lor, reprezentanţii majorităţii, ca şi unii membri ai guvernului s-au străduit să justifice principiile înscrise în proiectul de lege, cu scopul de a linişti opoziţia şi cercurile interesate. În genere, intervenţiile liberalilor s-au caracterizat printr-un ton moderat. S-a relevat faptul că prevederile noii legi

[411] *Dezbaterile Senatului (şedinţa din I8.VI.I924),* p. 1716. Vezi şi U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/175; idem, Box No. 9971, 8716363/190 (Despatch no. 625/1.VII.1924, Jay către Hughes).

[412] A.N.R., fond Parlament, dosar 2043, f. 170.

[413] *Ibidem,* f. 226.

[414] *Ibidem,* ff. 288-362.

[415] *Ibidem,* f. 288.

[416] Toate amendamentele au fost cercetate personal de Tancred Constantinescu şi admise tot de el *(ibidem,* ff. 308, 311, 316, 318, 323, 325-327).

[417] *Ibidem,* f. 364. Vezi şi U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 971, 8716363/190.

[418] *Dezbaterile Adunării Deputaţilor (şedinţa din 23.VI.I924),* p. 3212.

[419] *Ibidem,* p. 3218.

[420] *Ibidem,* p. 3256 şi urm.

nu urmăreau să lezeze interesele nimănui. Pentru înțelegerea spiritului în care s-au făcut atare intervenții deosebit de semnificative sunt cuvintele cu care Tancred Constantinescu și-a încheiat discursul la Cameră, înainte de a se fi procedat nemijlocit la adoptarea legii: „... Desigur, trebuie să menajăm capitalul străin, să-l facem să vină în țară și să-i dăm posibilitatea să câștige cât mai mult, să-l punem în condițiuni egale cu cel românesc, să-i acordăm toate menajamentele cu putință, să nu avem nimic contra lui, nici noi, nici toate guvernele din Țara Românească"[421].

*

Votarea și promulgarea legii minelor au fost urmărite cu cel mai mare interes de reprezentanții societăților petroliere străine și de diplomații apuseni. A excelat, ca și în alte rânduri, Peter A. Jay, de aceea am stăruit și vom stărui asupra acțiunilor sale la București. Așa, de pildă, el a întocmit pentru folosul Departamentului de Stat un raport ce reprezenta *o cronologie completă* a faptelor din iunie 1924, cu detalii mai mult sau mai puțin semnificative: la Senat, adoptarea legii minelor a durat opt ore și jumătate, în vreme ce la Cameră – circa 12 ore și jumătate[422]. Cu puțin timp înainte, ministrul american vestise la timp Washingtonul despre decizia Senatului ori, la 29 iunie 1924, despre cea a Camerei: „Legea minelor a trecut..."[423] Tot astfel, mai apoi, va informa Departamentul de Stat despre semnarea și promulgarea legii minelor[424]. Jay a avut rolul său în canalizarea nemulțumirilor colegilor săi, diplomații apuseni, pe care i-a îndemnat la noi proteste în ultima decadă a lunii iunie 1924[425]. Astfel, la 21 iunie 1924 el a predat un memorandum lui Duca, pe care-l atenționa că votarea legii minelor va produce „o impresie rea în Statele Unite"[426]. La 26 iunie 1924, Duca a primit tot de la Jay o notă[427], un adevărat „protest formal" contra legii minelor[428], pe care însă nu a reușit s-o blocheze.

Francezii și belgienii, britanicii și olandezii nu erau nici ei satisfăcuți de conținutul proiectului legii minelor aflat în dezbaterea Parlamentului și, adeseori, reprezentanții lor diplomatici la București au dat glas nemulțumirilor. Din Londra pornea atunci știrea că *Foreign Office*-ul ar fi declarat că,

[421] *Ibidem*, p. 3427.
[422] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9970, 8716363/190; *Papers...*, II, p. 609-610 (incomplet).
[423] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/176 (telegrama nr. 27 a lui Jay către Hughes, București, 29.VI.1924).
[424] *Ibidem*, 8716363/186 (telegrama nr. 43 a lui Jay către Hughes, București, 17. VII.1924).
[425] Vezi Despatch no. 625/1.VII.1924.
[426] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), ff. 128-129.
[427] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 971, 8716363/190 (anexa 4); *Papers...*, II, p. 612-613. Era un răspuns la nota lui Duca din 14 iunie 1924 (vezi mai sus).
[428] Formularea aparținea lui Jay (cf. Despatch no. 625).

„dacă legea trece definitiv [prin cele două camere], se va produce, nu numai în City, dar pretutindeni, o mişcare contra României"[429].

Realitatea este că, între timp, *Foreign Office*-ul trecuse deja la fapte. Aşa, de exemplu, o telegramă urgentă expediată la 19 iunie 1924 de Londra lui Sir Herbert Dering îl atenţiona pe acesta că, potrivit ştirilor culese de companiile britanice interesate în industria română de petrol, legea minelor avea să fie adoptată în zilele următoare; amendamentele introduse în proiectul legii (îndeosebi la art. 33) nu satisfăceau pretenţiile companiilor. Se impunea, în cazul în care diplomatul ar fi aflat despre adoptarea mai degrabă de Parlament a legii minelor, să coopereze cu colegii săi occidentali acreditaţi la Bucureşti pentru a întreprinde „un viitor protest", evidenţiind guvernului român „impresia deplorabilă ce va fi creată dacă legea este trecută în forma actuală"[430].

Răspunsul lui Dering la precedentul document, în fond un detaliat raport adresat personal premierului James Ramsay MacDonald[431], ne introduce în atmosfera Bucureştilor din timpul adoptării legii minelor în Senat şi apoi în Adunarea Deputaţilor. În primul rând, distingem că acţiunile diplomatului britanic erau corelate cu acelea ale miniştrilor american şi francez – Jay şi, respectiv, de Maneville[432], care, cu toţii, erau în contact permanent şi nemijlocit cu reprezentanţii companiilor petroliere din România, îndeosebi cu Guest[433], delegatul lui *Royal Dutch-Shell (Astra Română)*. La 20 iunie 1924, Dering a reuşit să-l întâlnească pe I. G. Duca, liderul diplomaţiei Bucureştilor, pe care l-a înştiinţat că fusese instruit de Londra să-i prezinte un protest formal împotriva prevederilor proiectului legii minelor ce se considera că afectau interesele capitalului străin[434]. De asemenea, diplomatul a transmis că modificările introduse în proiect erau insuficiente, că, mai cu seamă, „naţionalizarea" stipulată de art. 33 rămânea „practic nealterată"[435], situaţie în care adoptarea legii avea să creeze „o impresie deplorabilă" în Marea Britanie[436]. Duca a replicat însă că amendamentele deja introduse se dovediseră „substanţiale" şi l-a sfătuit pe Dering să urmărească cu atenţie declaraţiile recente ale lui Tancred Constantinescu şi chiar să discute cu acesta despre obiectivele reale şi interpretarea legii minelor[437]. Cu totul confidenţial, Dering

[429] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), f. 151 (telegrama nr. 2 416 a lui Djuvara către Duca, Londra, 28.VI.1924).
[430] Great Britain, Public Record Office, Foreign Office - 371/9 970, f. 21 (telegrama no. 41, Foreign Office către Sir Herbert Dering, London, 19.VI.1924).
[431] *Ibidem,* ff. 93-96 (memorandum no. 316, Sir Herbert Dering către J. R. MacDonald, Bucureşti, 20.VI.1924).
[432] *Ibidem, passim.*
[433] *Ibidem.*
[434] *Ibidem,* f. 94.
[435] *Ibidem.*
[436] *Ibidem,* ff. 94-95.
[437] *Ibidem,* f. 95.

raporta că Duca remarcase *entre-nous* cum că guvernul român s-ar fi arătat dispus să modifice legea minieră dacă şi Londra ar fi făcut acelaşi lucru în privinţa regulamentelor de exploatare minieră introduse până atunci în Colonii. „El [Duca] ştia foarte bine – raporta Dering – că noi n-am admis niciodată capitalul străin în interesele petroliere din coloniile britanice". Ceea ce nu l-a împiedicat pe englez să observe, totuşi, că situaţia era oarecum diferită, întrucât guvernele de la Bucureşti fuseseră acelea care ar fi „invitat" şi „salutat" pătrunderea capitalurilor străine în România[438], în zilele ce au urmat, Dering a ţinut consecvent la curent Londra în legătură cu faptele intervenite la Bucureşti în procesul definitivării şi adoptării[439] legii minelor de către Adunarea Deputaţilor, mai precis.

— La 22 iunie 1924, printr-o telegramă, care informa că reprezentantul intereselor britanice în România (Guest) era „extrem de nervos"[440] ori relata despre acordul realizat cu colegii săi american şi francez în privinţa prezentării separate, în cursul aceleiaşi zile, a unor proteste verbale separate Ministerului Afacerilor Străine al României, ceea ce se şi întreprinsese[441].

— La 25 iunie 1924, printr-un lung raport[442], în care, se înţelege, evoluţiile de la Bucureşti erau surprinse în detaliu, iar în mod deosebit: acţiunile lui Jay[443], Guest[444], contele de Maneville[445] şi ale omologilor olandez şi belgian[446], ca şi desfăşurarea dezbaterilor pe tema legii miniere şi atitudinile reprezentanţilor opoziţiei ori ai puterii[447].

— La 27 iunie 1924, tot printr-un raport referitor în esenţă la ecourile demersurilor anterioare şi la faptul, semnificativ, că Regele Ferdinand I însuşi şi secretarul său privat ar fi procedat la examinarea proiectului legii minelor[448].

---

[438] *Ibidem,* f. 96.

[439] După ce, cum se ştie, la 18 iunie 1924, legea minelor fusese votată de Senat cu 88 contra 4 voturi *(ibidem).*

[440] P.R.O., F.O. - 371/9 970, ff. 23-24 (telegrama no. 58. Sir Herbert Dering către Foreign Office, Bucureşti, 22.VI.1924).

[441] *Ibidem.* I. G. Duca l-a asigurat pe Dering că amendamentele depuse erau foarte importante şi că îi va prezenta fără întârziere *textul final* al legii. Dering a examinat rapid textul, nu a găsit modificările atât de importante şi l-a expediat în aceeaşi zi prin curier *Foreign Office*-ului. În privinţa noului demers, Duca i-a precizat lui Dering că nu va întârzia să-l dezbată împreună cu membrii cabinetului *(ibidem,* f. 24).

[442] *Ibidem,* ff. 116-122 (raport no. 330, Sir Herbert Dering către J. R. MacDonald, Bucureşti, 25.VI.1924).

[443] *Ibidem,* f. 116.

[444] *Ibidem,* ff.116-117.

[445] *Ibidem,* f. 111.

[446] *Ibidem,* ff. 121-122.

[447] *Ibidem,* ff. 18-121.

[448] *Ibidem,* ff. 129-134 (raport confidenţial no. 334, Sir Herbert Dering că J. R. MacDonald, Bucureşti, 27.VI.1924).

— Tot la 27 iunie 1924, printr-o telegramă se releva satisfacția lui Guest față de ultimele demersuri ale diplomaților apuseni acreditați la București împotriva legii minelor[449].

Între timp, Sir Herbert Dering a fost în mod concret admonestat printr-o telegramă din 24 iunie 1924 expediată de *Foreign Office* la București și care-i imputa că nu întrevăzuse intenția premierului I. I. C. Brătianu de a trece neîntârziat legea minelor prin Parlament și, de asemenea, pentru că se mulțumise să-i prezinte lui I. G. Duca doar proteste verbale[450]. În consecință, Sir Herbert Dering era capacitat ca, în comun acord cu miniștrii occidentali, să facă „un energic protest scris"[451]. Dering s-a conformat chiar a doua zi, așadar la 25 iunie 1924, când a prezentat lui I. G. Duca un avertisment privind „neliniștea" Londrei față de noua lege minieră, iar copii de pe document le-a distribuit, spre cunoștință, celorlalți colegi străini, în frunte cu Peter Jay, care a sesizat prompt Departamentul de Stat din Washington[452].

Ministrul britanic a relatat apoi despre efectul depunerii notei sale din 25 iunie 1924[453] ori a comentat replica lui Duca la documentul respectiv și care oferea asigurări că legea minelor nu avea să „afecteze" nicicum interesele societăților petroliere străine. Legea fusese adoptată în ziua precedentă, cu 134 de voturi, textul deja tipărit, iar neobositul Guest îi promisese să obțină un exemplar, spre a fi trimis prin curier la Londra[454]. Guest s-a ținut de cuvânt[455], prezentând Legației documentul adoptat de Cameră[456] și, de asemenea, împărtășindu-și opiniile; a punctat cu satisfacție – reținea ministrul britanic – că unele amendamente inițiate de el fuseseră cuprinse în art. 34 și 77, că art. 33 însuși suferise o „alterare", dar „principiul naționalizării (românizării – n.ns.) fusese, totuși, menținut[457]. De remarcat că în arhivele londoneze am descoperit și un alt document, intitulat *Legea românească a minelor,* cuprinzând obiecțiile britanicilor și predat Bucureștilor la câteva zile după promulgarea legii[458]. În baza examinării textului definitiv, Dering a informat *Foreign Office*-ul

[449] *Ibidem,* f. 140 (telegrama no. 62, Sir Herbert Dering către Foreign Office, București, 27.VI.1924).
[450] *Ibidem,* f. 26 (telegrama no. 43, Foreign Office către Sir Herbert Dering, London, 24.VI.1924).
[451] *Ibidem.*
[452] Vezi U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 971, 8716363/190 (anexa 3); *ibidem,* Despatch no. 625.
[453] P.R.O., F.O - 371/9 970, ff. 138-139 (raport no. 342, Sir Herbert Dering către J. R. MacDonald, București, 28.VI.1924).
[454] *Ibidem,* f. 139.
[455] *Ibidem,* ff. 161-162 (raport no. 347, Sir Herbert Dering către J. R. MacDonald, București, 30.VI.1924).
[456] În raportul său, Dering, desigur din eroare, se referea la Senat (?!).
[457] *Ibidem.*
[458] *Ibidem,* f. 151 (document înregistrat în fondurile Foreign Office-ului sub cota

printr-o telegramă despre procedura votării şi despre modificările „minore" operate în cuprinsul art. 34 şi 77[459]. Finalmente, trimisul *Foreign Office*-ului a fost acaparat de realităţile bucureştene ce au urmat promulgării legii minelor[460]. Pe acelaşi plan, documentele descoperite de noi în anul 1986 în arhivele britanice ne trimit la negocierile anglo-române (oficiale ori la nivelul reprezentanţilor companiilor petroliere) angajate pe malurile Tamisei pentru aplanarea diferendelor apărute, mai precis pentru „punerea de acord" a intereselor societăţilor străine cu noua lege a minelor, în litera şi în spiritul ei real[461]. În iunie-iulie, la Bucureşti au avut loc întruniri de protest ale delegaţilor societăţilor petroliere, cele mai multe desfăşurate aproape concomitent cu intervenţiile diplomaţilor apuseni şi concretizate în memorii adresate Parlamentului şi guvernului condus de I. I. C. Brătianu. Astfel, un lung memoriu a fost predat, la 11 iunie 1924, titularului Ministerului Industriei şi Comerţului, Tancred Constantinescu. Memoriul, semnat de împuterniciţi ai 26 de societăţi petroliere cu capitaluri în majoritate străine[462], solicita schimbarea proiectului legii minelor în părţile sale fundamentale: dispoziţiile privind prospecţiunile terenurilor necunoscute, drepturile exploratorilor, regimul concesiunilor miniere, naţionalizarea societăţilor, stabilirea şi cuantumul redevenţelor, distribuţia internă a produselor petroliere, validarea „drepturilor câştigate"[463].

*

Reacţiile cercurilor petroliere interne şi externe în urma votării şi promulgării legii minelor au fost diferite. Salutat cu satisfacţie de adepţii introducerii programului *prin noi înşine* în domeniul industriei de ţiţei, noul regim minier a fost primit de susţinătorii politicii *porţilor deschise,* cu sentimente amestecate de la suspiciuni nemărturisite şi până la unele „protestări energice"[464]. Presa bucureşteană a reţinut aprecierile defavorabile ale unor influente ziare şi reviste economice străine („Financial News", „Petroleum Times", „The Economist", „The New York Times" ş.a.), obiecţiile

C-10 683/4 iulie 1924). Vezi, în capitolul următor, analiza legii minelor din 1924.

[459] P.R.O., F.O. - 371/9 970, f. 136 (telegrama no. 63, Sir Herbert Dering către Foreign Office, Bucureşti, 1.VII.1924).

[460] *Ibidem,* ff. 369-371.

[461] *Ibidem,* ff. 323-324 (documentul C-11 076/10.VII.1924); *ibidem.* ff. 343-344 (documentul C-11 489/17.VII.1924).

[462] Printre semnatari s-au remarcat delegaţii societăţilor *Astra Română, Româno-Americană, Colombia, Aquila Franco-Română, Orion, Sospiro* sau *Petrol Block* (cf. M.P.R., nr. 12/15.VI.1924, p. 931). Concomitent s-a depus un memoriu şi de către reprezentanţii societăţilor cu capital naţional, care „mulţumeau" guvernului pentru iniţiativa adoptării unui nou regim minier (idem, nr. 13/LVII. 1925, p. 1010-1020).

[463] M.P.R., nr. 12/15.VI.1924, p. 931-950.

[464] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), f. 158 (telegrama nr. 377 a lui Pâclianu către Duca, Stockholm, 1.VII. 1924).

lor contra stipulațiilor „inacceptabile" ale legii minelor[465]. Ştiri alarmante au sosit, în primul moment, mai cu seamă de la Londra[466] şi Washington[467]. Este locul să precizăm că protestul comun – dorit şi prevăzut de americani, de pildă[468] – nu s-a produs. Evenimentele demonstrează, dacă mai era cazul, că interesele trusturilor petroliere şi ale statelor interesate se dovedeau *mai puternice* decât atitudinile consecvente. Din acest punct de vedere, Marea Britanie şi Franța s-au arătat mult mai reticente decât era de aşteptat, fapt pentru care Peter Jay s-a declarat nu o dată nemulțumit în mesajele adresate Departamentului de Stat[469]. Credem că situația decurgea din acordurile realizate ori în perspectivă de a se realiza dintre guvernul român şi majoritatea societăților petroliere străine – *mai puțin* filialele lui *Standard Oil Co.* şi *Royal Dutch-Shell* – în privința aplicării dispozițiilor noului regim minier[470], inclusiv a celor referitoare la naționalizarea lor în limita a zece ani[471]. Jay a găsit, astfel, un prilej în plus să conchidă că, în comparație cu interesele anglo-francezilor, cele ale S.U.A. erau cel mai serios amenințate de legea liberală a minelor[472]. Că lucrurile au fost interpretate în acest mod a demonstrat-o mai demult, într-o binecunoscută lucrare, Essad Bey, după care prin legea din 1924 Rockefeller ar fi fost „singurul lezat", iar britanicii „deliberat avantajați"[473].

Nu a lipsit, în acele condiții, nici ştirea-bombă: plecarea lui Peter Jay în Statele Unite în semn de protest împotriva promulgării legii minelor în forma cunoscută. Aflat între suprasolicitările conducerii trustului *Standard Oil Co.* şi informațiile sosite de la Bucureşti, Departamentul de Stat a decis rechemarea ministrului de la Bucureşti, cu gândul de a acționa într-un cadru mai larg, legând problema legii minelor de celelalte chestiuni economice pendinte între S.U.A. şi România[474]. Presa americană, mai precis „The Washington Post"

[465] Vezi „Adevărul" din 4.VII.1924; „Bursa" (1924), p. 593, 642, 705, 796, 804.
[466] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), f. 164 (telegrama nr. 34 890, Legația din Londra către I. G. Duca).
[467] *Ibidem,* f. 308 (telegrama nr. 3 902/15.VII.1924, A. Bibescu către I. G. Duca).
[468] Cf. „Bursa", nr. 1 030/13.VII.1924, p. 496.
[469] Vezi Despatch no. 625/1.VII.1924; *Papers...,* II, p. 614-615 (telegrama nr. 29 a lui Jay către Hughes, Bucureşti, 6.VII.1924). Cf. şi U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No 9 970, 8716363/177.
[470] Cf. Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 124-125, 126 şi urm.
[471] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), 173-174 (telegrama Direcției presei din M.A.S. al României către legațiile din 17 țări, Bucureşti, 5.V.II.1924). Prin grija legațiilor, documentul s-a tipărit în unele cotidiene internaționale faimoase (vezi „The New York Times", nr. 24 269/5.VII.1924, p. 6).
[472] *Papers...,* II, p. 617 (telegrama nr. 43/17.VII.1924, Jay către Hughes) U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 971, 8716363/210 (Despatch no. 635/26.VII.1924, Jay către Hughes).
[473] Essad Bey, *L'épopée du pétrole,* Paris, Payot, 1934, p. 274-275.
[474] *Papers...,* II, p. 613-614 (telegrama nr. 19/3.VII.1924, Hughes către Jay). Vezi şi

şi „The New York Times" din 7 iulie 1924, a dezvăluit că rechemarea diplomatului semnifica „un protest" contra „restricţiilor petroliere" impuse prin noua lege[475]. În ziua următoare, printr-o telegramă *urgentă,* Jay a fost instruit să anunţe oficial Bucureştii că pleca la Washington pentru „consultări"[476].

Ştirea despre plecarea diplomatului american, salutată din primul moment de oamenii lui *Standard Oil Co.*[477], a fost succedată de intense contacte diplomatice între Bucureşti şi Washington. Peter Jay a solicitat să i se rezerve o întrevedere cu I. G. Duca[478]. Deoarece şeful diplomaţiei române era plecat, la 10 iulie 1924 Jay lăsă la Ministerul Afacerilor Străine o „Notă" ce punea în discuţie întregul dosar al raporturilor economico-financiare româno-americane[479]. Înainte de revenirea lui Duca, ministrul român la Washington a avut o convorbire cu Grew, adjunctul secretarului de stat, pe marginea rechemării lui Jay[480]. Memorandumul întocmit la Departamentul de Stat asupra acestei convorbiri s-a trimis de îndată Legaţiei din Bucureşti, cu menţiunea că rechemarea rămânea în vigoare[481]. Atunci, la 18 iulie 1924, la cererea şefului Legaţiei americane acesta a fost primit de I. G. Duca[482], iar după aceea a avut o discuţie cu Vintilă Brătianu, în prezenţa ministrului român de Externe[483]. Peste două zile, Jay a fost primit de regele Ferdinand şi regina Maria, care s-au arătat încrezători că reîntoarcerea diplomatului după „consultările" de la Washington va contribui la rezolvarea „problemelor complexe" dintre România şi Statele Unite[484]. În sfârşit, la 21 iulie 1924 Duca a predat diplomatului american răspunsul la „Nota" sa din 10 iulie 1924[485].

---

U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 971, 8716363/213 (anexele); idem, Box No. 9 970, 8716363/177 A (telegrama 21/7.VII.1924, Hughes către Jay).

[475] *Ibidem;* „The New York Times", nr. 24 271/7.VII.1924, p. 5.

[476] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/177 (telegrama nr. 22/8.VII.1924, Graw către Jay); *Papers...,* II, p. 615-616.

[477] *Ibidem,* 8716363/179 (Wellman către Hughes, 10.VII.1924).

[478] *Ibidem,* 8716363/181 (telegrama nr. 38/13.VII.1924), Jay către Hughes).

[479] Idem, Box No. 9 971, 8716363/201 (Despatch no. 634/21.VII.1924, L. Dennies către Hughes, anexa); *Papers...,* II, p. 618-619; Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), ff. 323-324 (nota nr. 72/10.VII. 1924 a Legaţiei S.U.A.). La această notă, M.A.S. al României a replicat cu un lung şi documentat „Mémoire", însoţit de două anexe, datat 20 iulie 1924 şi predat a doua zi *(ibidem,* ff. 349-363 şi 369-372); *Papers...,* II, p. 621 şi urm.

[480] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/185 („Memorandum" din 15.VII.1924, ff. 1-3); idem, Box No. 4 299, 71171/7. Peste şase zile, Bibescu îl întâlni pe A. W. Dulles (idem, Box No. 9 971, 8716363/193).

[481] Idem, Box No. 9 970, 8716363/182 (telegrama nr. 27/15.VII.1924, Grew către Jay); *Papers...,* II, p. 616-617.

[482] *Ibidem,* 8716363/188 (telegrama nr. 45/18.VII.1924, Jay către Hughes).

[483] Idem, Despatch no. 634/21.VII.1924.

[484] *Ibidem.*

[485] *Ibidem,* Guvernul S.U.A. va răspunde la 15 octombrie 1924 (*ibidem,* Box No. 9



B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

Repetatele demersuri americane n-au rămas fără ecou în climatul politic intern al epocii. N. Iorga a relatat, de exemplu, că, după una din intervențiile lui Jay, ar fi urmat o audiență de trei ceasuri a lui I. I. C. Brătianu la rege, prilej cu care premierul şi-ar fi prezentat demisia. Primul ministru a evidențiat însă impresia total nefavorabilă pe care ar fi provocat-o demiterea unui guvern român ca rezultat al unei intervenții din afară; atunci, regele a îndemnat la înțelegere cu americanii, declarând că nu putea admite o „ruptură" cu ei[486]. Atitudinea conciliantă a regelui Ferdinand s-a verificat, cum s-a văzut, şi în discuția cu Jay de la 21 iulie 1924.

Față de campania declanşată, guvernul I. I. C. Brătianu, în afara acordurilor încheiate cu unele societăți petroliere străine, a făcut precizări oficiale despre natura noului regim minier. S-a afirmat constant că interesele capitalurilor străine în țară nu erau atinse prin lege. Dispozițiile privind naționalizarea se aplicau numai societăților care doreau să primească perimetre petrolifere de-ale statului, nu şi de la particulari[487]. De asemenea, guvernul a subliniat că era dreptul său incontestabil de a adopta măsuri pe plan intern menite să preîntâmpine acapararea bogățiilor țării şi să contribuie la salvgardarea independenței ei economice şi politice[488].

Eforturile guvernului român s-au soldat cu rezultate însemnate. Cabinetele din Londra şi Paris au renunțat la ideea de a protesta oficial contra legii minelor[489]. Respectând instrucțiunile primite între timp[490], Jay a părăsit Bucureştii după ce diferendul se aplanase într-o oarecare măsură. După constatările noastre, decisive au fost nota predată de Duca la 21 iulie 1924 şi afirmarea categorică a hotărârii României de a examina în ansamblu aspectele economice şi financiare ale raporturilor cu S.U.A. După aceea, la 9 august 1924, adică cu o zi înaintea plecării lui Jay spre Washington, prin Paris şi Londra, acesta s-a reîntâlnit cu I. G. Duca şi a fost primit după aceea, de I. I. C. Brătianu, care i-ar fi dat – după propriile-i mărturisiri – „asigurări verbale" că dorea reglementarea diverselor probleme aflate pe agenda raporturilor româno-americane[491]. Încă înainte de aceasta, Departamentul de Stat se convinsese de seriozitatea intențiilor guvernului român şi, la 30 iulie 1924, a sfătuit pe Jay ca „să nu închidă" calea progreselor viitoare în negocierile

971, 8716363/210). Vezi, de asemenea, *ibidem,* 8716363/191.

[486] N. Iorga, *Memorii,* IV, p. 177-178, *Supt trei regi,* p. 387.

[487] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), f. 173 (telegrama nr. 2 506 a Legației din Londra către I. G. Duca, 8.VI.1924).

[488] *Ibidem,* f. 143.

[489] *Ibidem,* f. 308.

[490] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/188 (telegramă urgentă nr. 31/22.VII.1924, Grew către Jay); idem, Box No. 9 971, 8716363/205 A (telegrama nr. 261/9.VIII.1924, Departamentul de Stat către Ambasada din Paris); vezi şi Despatch no. 640/10.VIII. 1924 (mai jos).

[491] *Ibidem,* 8716363/213 (Despatch no. 640, Jay către Hughes).

*globale* americano-române[492]. Credem că o atare solicitare se impunea în cazul lui Jay, care tocmai pregătea un detaliat memorandum ce prezenta în culori sumbre legea minelor din 4 iulie 1924[493]. Cu toate acestea, el s-a referit la acțiunile sale, soldate cu *cinci note scrise* predate Ministerului Afacerilor Străine al României, în comparație cu numai *două note britanice* și *una franceză*[494].

La Washington, Peter Jay a avut intense consultări la Departamentul de Stat, cu reprezentanții lui *Standard Oil Co.* și cu președintele C. Coolidge. Concluzia la care s-a ajuns a fost aceea că relațiile dintre cele două țări nu puteau merge până la o ruptură și că o înțelegere era posibilă și necesară[495]. La 16 septembrie 1924, ministrul român la Washington comunica deja că diferendul cu S.U.A. „se va sfârși cu bine"[496], iar în octombrie 1924 a anunțat apropiata revenire a lui Jay la București[497]. Jay va sosi, într-adevăr, la 9 noiembrie 1924[498]. Acest deznodământ a fost posibil numai după ce guvernul român a dat asigurări în sensul respectării intereselor americane în industria de petrol și s-a angajat să procedeze la rezolvarea afacerii Baldwin și să depună eforturi pentru a se ajunge la un acord pentru datoriile de război către S.U.A. Dacă guvernul român a reușit o soluție pozitivă cu marile puteri în problema legii minelor din 1924, acest lucru a fost imposibil de realizat atunci cu cele două trusturi mondiale *Standard Oil Co.* și *Royal Dutch-Shell,* care nu au acceptat nici un moment prevederile noului regim minier[499] și, tot timpul cât el se va aplica, nu vor înceta lupta pentru a obține abrogarea lui.

[492] *Ibidem,* 8716363/196 (telegrama nr. 34/30.VII.1924, Grew către Jay); *Papers...,* II, p. 626.
[493] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 971, 8716363/213 (Memorandum din 7.VIII.1924).
[494] *Ibidem.*
[495] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), f. 401 (telegrama nr. 4 743/23.VII.1924, A. Bibescu către I. G. Duca).
[496] *Ibidem,* f. 416 (telegrama nr. 5 206/16.IX.1924, A. Bibescu către I. G. Duca).
[497] *Ibidem,* f. 246 (telegrama nr. 5 481/15.X.1924, A. Bibescu către I. G. Duca).
[498] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 2 113, 71171/22 (Despatch no. 694/17.XI.1924, Jay către Hughes).
[499] Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 125.

# CAPITOLUL VIII

# NOUA POLITICĂ PETROLIERĂ A ROMÂNIEI (1924-1929)

## A. O lege a petrolului – legea minelor din 1924

Legea minelor face parte, după cum s-a observat[1], din complexul măsurilor economice (legile comercializării, energiei şi apelor) elaborată de guvernul I. I. C. Brătianu în spiritul politicii *prin noi înşine.* Ca parte integrantă a acestui program economic, ea a semnificat – atât datorită importanţei materiei (minele şi petrolul), cât şi prevederilor în direcţia naţionalizării vieţii economice – *punctul său culminant,* expresia sa cea mai desăvârşită. De aceea, legea minelor a constituit, atâta timp cât s-a aflat în vigoare, obiectivul principal al atacului tuturor cercurilor politice şi economice care nu îmbrăţişau programul liberal *prin noi înşine.*

Ţinând seama de împrejurările în care a fost adoptată şi de adversităţile manifestate faţă de legea din 1924 este uşor de înţeles că aprecierile în privinţa ei au fost din cele mai diverse, în majoritatea cazurilor opuse chiar. Astfel, nu socotim straniu faptul că liberalii şi-au lăudat opera, semnificaţia şi rezultatele ei pozitive. Semnificativă în acest sens este opinia exprimată de însuşi autorul legii din 1924[2]. La polul opus se situează opiniile celor care au combătut legea fie din convingere, fie din pur oportunism. În fruntea celor din urmă s-a aflat, negreşit, Virgil Madgearu care, în calitatea lui de ministru la Industrie şi Comerţ în cabinetul naţional ţărănesc de la 1928-1930, a procedat în cel mai scurt timp la modificarea legii din 1924 tocmai pentru că nici unul dintre ţelurile ei nu ar fi fost atins[3]. În aceste împrejurări, literatura extrem de bogată, referitoare la legiuirea minieră din 1924, în majoritate de partid, nu a înregistrat decât în rare cazuri aprecieri cu adevărat obiective asupra conţinutului intrinsec al regimului minier liberal.

---

[1] Vezi Ilie Georgianu, *Legile de îndrumare economică,* în „Analele Statistice şi Economice", nr. 7-8/1924, p. 121 şi urm.; Demetrius Leontieş, *Die Industrialisierung Rumäniens bis zum zweiten Weltkrieg,* München, 1971, p. 151; Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 116 şi urm.

[2] Tancred Constantinescu, *Modificarea legii minelor,* în „Viitorul" din 13.1.1929, p. 2.

[3] Cf. Virgil Madgearu, *Bazele nouei politici economice,* p. 98 şi urm.; *Legea minelor,* publicată sub îngrijirea d-lui I. Vasilescu-Nottara, Bucureşti, Editura Ancora, S. Benvenisti et Co., 1929, p. 1.

Aşa este, de pildă, cazul lui N. I. Moruzi, care într-o teză de doctorat consacrată Legii minelor din 1924 a apreciat-o ca alcătuind un veritabil „cod minier"[4]. Părerea exprimată de Moruzi, care s-a referit îndeosebi la latura tehnică a regimului introdus de liberali, nu este deloc exagerată. Legea din 1924 a fost rezultatul unui serios şi îndelung travaliu, îndeplinit de un grup de specialişti români în materie, în frunte cu L. Mrazec, I. Tănăsescu, I. N. Angelescu ş.a. Textul legii miniere adoptat în 1924 este incomparabil mai precis şi mai complex decât al celei precedente de la 1895 şi, în multe privinţe (clasificarea zăcămintelor minerale, stabilirea modului de valorificare a lor, prevederile relative la comasare, cărţile miniere etc.), avea să rămână aproape neschimbat în cuprinsul legilor miniere ulterioare, de la 1929 şi 1937, care doar *au modificat iar nu înlocuit* cele mai multe dintre cele statuate în 1924. Considerentele expuse justifică pe deplin denumirea de „cod minier" care s-a dat legii din 1924 şi a cărei analiză integrală nu constituie obiectul preocupărilor noastre. În raport cu problema aflată în atenţia noastră, nu ne propunem să urmărim detaliile „tehnice" ale legii din 1924, ci numai pe acelea care reprezintă interes din punctul de vedere al concretizării principiilor unui program de politică naţională în materie de combustibil lichid.

Procedând la examinarea conţinutului legii miniere din 1924 din punctul de vedere relevat, trebuie să subliniem că nu poate fi neglijată *expunerea de motive* care a însoţit proiectul legii prezentate în dezbaterea Parlamentului. Datorită lui Tancred Constantinescu, expunerea de motive[5] consemnează succint principiile politicii miniere generale după care s-a condus legiuitorul român. Împreună cu legea minelor, expunerea de motive constituie un tot inseparabil. Ele se susţin reciproc: textul legii reuneşte dispoziţiile – lapidar formulate – referitoare la cele mai diverse aspecte ţinând de domeniul minier, iar expunerea de motive vine să explice, nu fiecare formulare în parte, ci sensul general al stipulaţiilor inserate şi măsura în care ele concordă cu liniile directoare ale politicii guvernului român în materie de substanţe miniere, între substanţele minere înglobate sub regimul legii din 4 iulie 1924 s-au aflat şi zăcămintele de ţiţei. În clasificarea zăcămintelor minerale, propusă de art. 2 din lege, petrolul a fost inclus în clasa combustibililor lichizi, împreună cu gazele naturale şi derivatele lor[6]. În economia legii, petrolului i s-a acordat cel mai însemnat spaţiu special (art. 176-198)[7] dintre toate zăcămintele luate în discuţie.

Este incontestabil că petrolul a reprezentat produsul minier cel mai important dintre toate acelea pentru care s-au avansat diverse soluţii în 1924. Dar ar fi greşit, considerăm, să se presupună că rolul petrolului în cadrul

[4] N. I. Moruzi, *op. cit.*, p. 101-102.
[5] Vezi *Legea minelor cu expunerea de motive*, p. 105-180.
[6] *Ibidem*, p. 3.
[7] *Ibidem*, p. 70-78.

regimului minier de la 1924 poate fi determinat doar în funcție de mărimea spațiului ce i-a fost rezervat în textul legii. Însuşi spiritul legii dovedeşte irefutabil că petrolul a fost principalul zăcământ minier aflat în atenția legiuitorului liberal. Despre legea minieră din 1924 s-ar putea afirma ceea ce s-a consemnat şi despre mobilurile naționalizării subsolului minier prin art. 19 din Constituție, şi anume că dacă reforma de la 1923 s-a înfăptuit în special pentru petrol, regimul minier promulgat în 1924 privea îndeosebi combustibilul lichid. Expunerea de motive a legii nu ezită să sublinieze faptul că, în definirea politicii miniere (inclusiv petroliere) a statului român după primul război mondial, rolul esențial l-a jucat reconsiderarea intervenită în legătură cu importanța combustibilului lichid pe plan mondial şi național. Aşadar, nu pot surprinde lungile pasaje din expunerea de motive a lui Tancred Constantinescu consacrate analizei luptei mondiale dintre trusturile internaționale petroliere de la începutul secolului al XX-lea[8].

Potrivit afirmațiilor legiuitorului, regimul minier a fost întocmit în funcție de interesele generale superioare ale statului român. Regimul introdus la 1924 s-a urmărit a fi „potrivit cu natura zăcământului şi cu noile directive ce se desemnează în politica minieră de stat sub înrâurirea nevoilor economice interne şi în concordanță cu politica economică mondială"[9]. Tancred Constantinescu a evidențiat că desfăşurarea vieții economice moderne era „strâns legată" de utilizarea produselor miniere. Acest lucru determina orice stat să se preocupe de soarta industriei miniere, promovând o „anumită politică minieră" în cadrul politicii lui economice generale. Sub raportul eficienței, politica minieră a fiecărui stat trebuia să conducă în mod obligatoriu la rezultate pozitive pentru a corespunde năzuințelor de independență economică şi politică a statului respectiv şi pentru a înlesni progresul lui general[10]. În funcție de aceste țeluri au fost definite comandamentele politicii miniere a statului român, care trebuia să tindă la:

„1. O cât mai bună valorificare a zăcămintelor miniere;

2. Dezvoltarea economiei naționale, prin întărirea şi armonizarea tuturor factorilor producției naționale, precum şi asigurarea conservării lor pe piața internațională"[11].

Principiile expuse erau aplicabile tuturor substanțelor miniere aflate – după naționalizarea subsolului minier în 1923 – în posesia statului român. Ele erau mai cu seamă valabile pentru zăcămintele de țiței, incluse de Tancred Constantinescu între produsele miniere prezentând o deosebită însemnătate din punctul de vedere al garantării independenței țării,

[8] *Ibidem*, p. 151-159.
[9] *Ibidem*, p. 140.
[10] *Ibidem*.
[11] *Ibidem*, p. 140-141.

dezvoltării ei economice generale şi asigurării apărării naţionale[12]. Programul trasat de Tancred Constantinescu dovedeşte în ce măsură, după primul război mondial, conţinutul politicii petrolului suferise o extindere considerabilă: de la apărarea zăcămintelor de ţiţei ale statului faţă de pericolul monopolizării până la preocuparea, infinit mai cuprinzătoare şi dificilă, pentru asigurarea unei exploatări raţionale a lor şi în raport cu nevoile vieţii economice generale a ţării. De asemenea, nu au fost neglijate nici aspectele relative la apărarea intereselor româneşti pe piaţa internaţională. Programul politicii miniere expus la 1924 avea menirea să înlesnească dezvoltarea economiei capitaliste româneşti. Burghezia română tindea, având la dispoziţie bogăţiile ascunse în subsolul ţării întregite după 1918, să ajungă la crearea unor „industrii de export sau să ajutăm să devină industrii de export pe acele industrii care au în ţară condiţiile naturale de dezvoltare"[13]. În aceste condiţii, industria minieră, dovedindu-se un „instrument de conducere a economiei naţionale", ţelul politicii statului român consta, pe deasupra, în „înlăturarea putinţei de acaparare a producţiei miniere de către forţele financiare cu direcţii opuse intereselor economiei noastre naţionale"[14]. În acest punct s-a atins nemijlocit problema colaborării capitalurilor străine la exploatarea bogăţiilor naturale ale României. În contextul stabilit, statul român nu mai putea privi indiferent la afluxul investiţiilor de peste hotare în ramurile industriei miniere, fiind necesar să intervină pentru a preîntâmpina străduinţele capitaliştilor străini de „a pune stăpânire" pe bogăţiile miniere româneşti şi „în special pe unele dintre ele", adică pe petrol[15]. După cum se observă, autorul expunerii de motive revine nu o dată la chestiunea petrolului în justificarea comandamentelor superioare care au condus statul român la afirmarea unei politici miniere active după primul război mondial. Într-un loc din expunere, Tancred Constantinescu a insistat chiar asupra celor două principii fundamentale care trebuiau sa stea la baza politicii petroliere a statului român: 1) menţinerea fără nici o atingere a „drepturilor societăţilor existente"; 2) luarea în consideraţie a „intereselor economice interne ale ţării" şi a „tendinţelor şi practicelor" politicii mondiale a combustibilului lichid[16].

Textul legii minelor din 1924 concretiza principiile politicii miniere în general – ale celei petroliere, în special – a statului român formulate în expunerea de motive. Legea nu s-a îndepărtat de spiritul programului economic liberal *prin noi înşine* pe care, dimpotrivă, l-a ilustrat în cel mai înalt grad, aşa după cum s-a arătat. Legea din 4 iulie 1924 cuprindea trei părţi:

*Partea I,* cea mai mare, înmănunchea 170 din cele 271 de articole ale legii.

[12] *Ibidem,* p. 149-150.
[13] *Ibidem,* p. 148.
[14] *Ibidem.*
[15] *Ibidem,* p. 149.
[16] *Ibidem,* p. 159.

Această parte cuprindea, la rândul ei, un *titlu preliminar* şi alte *trei titluri.* În titlul preliminar au fost inserate „dispoziţiunile generale" relative la substanţele miniere (art. 1-3). Astfel, art. 1 dezvolta dispoziţiile art. 19 din Constituţia de la 1923 privind naţionalizarea subsolului minier[17]. Articolul următor proceda la clasificarea zăcămintelor minerale în 12 categorii (petrolul a fost inclus la grupa $I_2$ – clasa combustibililor minerali lichizi), iar art. 3 prevedea că valorificarea bogăţiilor subsolului urma să se facă după normele stabilite de lege şi în conformitate cu cele două regimuri existente în privinţa apartenenţei substanţelor minerale:

I. Regimul substanţelor care aparţineau statului;

II. Regimul substanţelor miniere rămase la dispoziţia proprietarului suprafeţei[18]. Titlul I din prima parte a legii minelor se ocupa de „regimul de punere în valoare a substanţelor minerale care aparţin statului" (art. 4-109). Dispoziţiile incluse în acest subcapitol al legii priveau îndeaproape şi zăcămintele de ţiţei, cunoscut fiind faptul că statul român dispunea de bogate perimetre petrolifere pe care-şi propusese să le valorifice, în etapa ulterioară, în raport cu interesele sale. În acest sens, art. 19 al legii stabilea că, în primele 8 luni după promulgare, Ministerul Industriei şi Comerţului trebuia să delimiteze o suprafaţă de circa 500 ha perimetre petrolifere care urma să fie concesionată[19].

Relativ la procedura de valorificare a substanţelor minerale aparţinând statului, legea din 4 iulie 1924 stipula că ea urma să se înfăptuiască *direct* de către stat sau prin *concesionare* unor particulari (art. 4). Concesiunile se acordau numai în regiunile declarate în prealabil „proprietăţi miniere concesionabile". Lucrările anterioare declarării unei proprietăţi concesionabile constau din: 1) *prospecţiuni* – cercetarea generală la suprafaţă a unei regiuni (art. 5) şi 2) *explorări* – care presupuneau lucrări ceva mai complexe (galerii, puţuri, sondaje adânci), soldate cu constatarea „efectivă" a existenţei zăcământului (art. 6). Prospectorul nu căpăta prin lege nici un drept în efectuarea lucrărilor ulterioare (exploatare sau concesionare), spre deosebire de explorator care, în caz de succes, obţinea posibilitatea de a beneficia în cazul exploatării zăcământului descoperit de el.

După explorarea cu folos a unei regiuni, aceasta era declarată concesionabilă (art. 21). Prevederile incluse în legea minelor referitoare la regimul concesiunilor au fost extrem de detaliate (art. 21-109) şi priveau cele mai diverse chestiuni aferente: instituirea, felul şi durata concesiunilor, obligaţiile părţilor contractante, încetarea concesiunilor, dispoziţii relative la personal etc.

În ceea ce privea instituirea concesiunilor, legea cuprindea unele restricţii pentru societăţile solicitante care nu ar fi avut capital naţional sau nu ar fi fost constituite cu capital în majoritate autohton. Potrivit art. 32 puteau

[17] *Ibidem,* p. 3.
[18] Ibidem, p. 4-5.
[19] *Ibidem,* p. 73.

beneficia de dreptul de a primi în concesiune perimetre de-ale statului *„numai"* anumite întreprinderi miniere, şi anume:

a) *„Societăţile anonime miniere române"* constituite după prevederile codului comercial român şi cele ale legii în discuţie;

b) *„Societăţile anonime române"*, dacă îndeplineau „condiţiunile prevăzute" de lege;

c) *cooperativele miniere*[20].

Art. 33 din legea minelor preciza detaliat în ce constau deosebirile între „societăţile anonime miniere române" şi „societăţile anonime române". Astfel, în cazul celor dintâi întreprinderi statutele trebuiau să observe respectarea următoarelor obligaţii:

„a) Acţiunile vor fi nominative şi de valoare nominală maximă de 500 lei; ele nu vor putea fi transmise decât cu autorizarea consiliului de administraţie. Între români această autorizare nu e necesară;

b) Numărul voturilor fiecărui acţionar va fi limitat;

c) La sporuri de capital, numai 70% din spor se va da vechilor acţionari; echivalent salariul pe un an, însă cel mult până la 10%, se va rezerva funcţionarilor şi lucrătorilor întreprinderii în aceleaşi condiţiuni ca şi vechilor acţionari; restul va fi distribuit la acţionarii noi, dându-se preferinţă subscriitorilor cu sume mici. Subscripţiunile vor fi publice;

d) Capitalul deţinut de cetăţenii români în societate trebuie să reprezinte cel puţin 60% din capitalul social. Pentru întreprinderile existente, care în decurs de 10 ani de la promulgarea legii se obligă a se naţionaliza, proporţia capitalului românesc se va reduce la 55%;

e) Două treimi dintre membrii consiliului de administraţie, ai comitetului de direcţie şi dintre cenzori, precum şi preşedintele consiliului de administraţie, vor fi cetăţeni români"[21].

Pornind de la organizarea „societăţilor anonime miniere române" este indubitabil că legiuitorul le-a asimilat cu întreprinderile pur naţionale, avantajându-le net prin prevederile art. 32-33. Concomitent, credincios programului *prin noi înşine* de încurajare a capitalului autohton dar nu şi de excludere a celor străine, legiuitorul din 1924 a admis ca şi „societăţile anonime române" – deci toate întreprinderile miniere care nu îndeplineau stipulaţiile literelor *a-e* din art. 33 – să se bucure de aceleaşi drepturi ca şi „societăţile anonime miniere române", dar numai dacă „în primii zece ani de la promulgarea legii... se transformă după normele arătate... şi cu condiţiunea ca de la început majoritatea membrilor consiliului de administraţie, comitetului de direcţie, precum şi preşedintele să fie români" (art. 33, alineatul ultim)[22]. Prevederea era valabilă în speţă pentru întreprinderile cu capital străin, care –

[20] *Ibidem*, p. 17.
[21] *Ibidem*, p. 17-18.
[22] *Ibidem*, p. 18.

pentru a putea beneficia de concesiuni miniere de-ale statului – trebuiau să se „naționalizeze" în decurs de 10 ani.

Potrivit legii, concesiunile miniere acordate de stat pe terenurile sale se instituiau sub una din următoarele trei forme (art. 34-38): a) pe bază de redevență către stat; b) sub forma unei asociațiuni între stat și întreprinderea concesionară; c) sub forma unei combinații a sistemului de mai sus[23].

În rest, titlul I din prima parte a legii minelor mai cuprindea dispoziții referitoare la: participarea la redevență a superficiarilor subsolului minier naționalizat în 1923 (art. 39), de asemenea a exploratorilor (art. 41), formalitățile necesare pentru constituirea concesiunilor (art. 44-49), indicații pentru întocmirea „caietului de sarcini" al fiecărei concesiuni (art. 50), obligația pentru concesionar de a aproviziona cu precădere piața internă (art. 86) etc. O reacție îndârjită din partea societăților petroliere cu capital străin a provocat stipulația înscrisă în art. 80 care stabilea că, după 7 ani de la promulgarea legii, personalul întreprinderilor care primiseră perimetre de la stat trebuia să reprezinte 75% cetățeni români „în fiecare categorie"[24].

Titlul al II-lea din partea întâi a legii minelor se referea la „regimul de punere în valoare a substanțelor minerale lăsate la dispoziționea proprietarului suprafeței" (art. 110-112)[25]. Dispozițiile din acest subcapitol al legii priveau zăcămintele ascunse în subsolul minier naționalizat în 1923, dar lăsat pe o perioadă determinată de maximum 50 de ani (30 de ani pentru petrol) la dispoziția superficiarilor, în virtutea recunoașterii așa-ziselor „drepturi câștigate". Între substanțele minerale aflate sub acest regim rolul proeminent îl ocupa netăgăduit petrolul, atât în privința importanței lui cât și a întinderii „drepturilor câștigate" recunoscute. Art. 19 din Constituția de la 1923 a creat categoria „drepturilor câștigate", iar partea a III-a a legii miniere din 1924 a dezvoltat procedura de constatare și validare a lor într-o manieră extrem de largă, conform promisiunilor făcute de guvernul liberal în iunie 1924. Potrivit aprecierilor unei publicații oficiale, ca urmare a recunoașterii „drepturilor câștigate" naționalizarea zăcămintelor de petrol proclamată în 1923 a fost mai mult „teoretică". Aproximativ 50 000 ha terenuri petrolifere au rămas la dispoziția superficiarilor, pentru acestea aplicarea art. 19 din Constituție urmând a se înfăptui de-abia cu începere de la 28 martie 1923[26].

Legea minelor din 1924 nu a neglijat substanțele miniere (petrolul în speță) rămase la dispoziția proprietarilor suprafețelor. Art. 110 a precizat că statul intervenea atunci când superficiarul sau concesionarul unui perimetru proceda la exploatarea lui, care nu putea începe fără să se fi obținut avizul

[23] *Ibidem*, p. 18-19.
[24] *Ibidem*, p. 35.
[25] *Ibidem*, p. 45-46.
[26] Cf. Royaume de Roumanie, Ministère de l'Industrie et du Commerce, *Les mines et le pétrole en Roumanie*, Bucarest, Imprimerie Socec et Co., f.a., p. 9.

autorității miniere regionale[27]. Același articol mai prevedea că exploatarea zăcămintelor miniere rămase în categoria „drepturilor câștigate" se supuneau stipulațiilor legii atunci când era vorba de: a) conservarea și exploatarea economică a substanțelor miniere; b) protecția suprafeței, a instalațiilor și clădirilor aflate pe ea; c) siguranța personalului și a lucrătorilor; d) asigurarea nevoilor consumației interne[28].

Titlul al III-lea din prima parte a legii minelor (art. 115-170) cuprindea dispoziții diverse în legătură cu problemele aferente exploatărilor miniere în general; taxe, impozite și redevențe; comasare; accidente miniere; sancțiuni; autoritatea minieră; cărțile miniere; atribuțiile „Consiliului superior de mine" etc. Art. 146 stabilea că autoritatea minieră supremă era exercitată de Ministerul Industriei și Comerțului, prin Direcțiunea generală a minelor. Aceasta era îndrituită să intervină oricând și oriunde pentru a veghea la: conservarea bogățiilor miniere, exploatarea lor economică și industrializarea lor; protecția suprafețelor și a personalului; asigurarea nevoilor consumului intern și a celor impuse de apărarea națională (art. 147)[29].

*Partea a II-a* din legea minelor (art. 171-234) cuprindea dispoziții speciale pentru fiecare clasă de substanțe miniere: cărbuni; bitumine (solide, lichide și gazoase); fier, crom, mangal; grafit și roci grafitoase; fosfați; minerale de toriu și pământuri rare; pietre prețioase și seminobile; săruri; gaze naturale (altele decât hidrocarburile gazoase); izvoare minerale și ape mineralizate subterane sau curative; turbă; masele de roci comune"[30].

Dispozițiile speciale relative la petrol (art. 176-198) priveau o gamă largă de probleme interesând exploatarea acestui combustibil lichid: constituirea perimetrelor de exploatare; delimitarea suprafeței petrolifere concesionabile a statului (500 ha) și a perimetrelor de exploatare (între 10-30 ha fiecare); stabilirea cuantumului redevențelor cuvenite statului; regimul rafinăriilor și al conductelor de petrol; măsuri pentru satisfacerea „completă" și „cu întâietate" a consumului intern (art. 198).

În sfârșit, *partea a III-a* a legii minelor (art. 235-271) se referea la recunoașterea și validarea „drepturilor câștigate"[31]. Până acum am avut prilejul să ne referim în mai multe rânduri la semnificația acestor „drepturi câștigate" consacrate prin art. 19 din Constituția de la 1923 și la larghețea de care a dat dovadă guvernul liberal în 1924 în recunoașterea și validarea lor. S-a arătat, de asemenea, că subsolul bogat în zăcăminte de țiței constituia categoria cea mai întinsă a „drepturilor câștigate". La acest capitol al politicii petroliere, legiuitorul din 1924 a fost silit să facă sensibile concesii.

[27] *Legea minelor cu expunerea de motive,* p. 45.
[28] *Ibidem.*
[29] *Ibidem,* p. 60-61.
[30] *Ibidem,* p. 69-89.
[31] *Ibidem,* p. 90-104.

Examinarea legii minelor din 4 iulie 1924 dovedeşte că ea a concretizat multe principii ţinând de domeniul unei *politici naţionale* a combustibilului lichid: intervenţia statului în problemele industriei de ţiţei; grija pentru apărarea resurselor „aurului negru" faţă de pericolul acaparării lor de către trusturile internaţionale; preocuparea pentru valorificarea superioară a ţiţeiului; asigurarea nevoilor de combustibil lichid pe piaţa internă şi pentru apărarea naţională; încurajarea elementelor naţionale angajate în industria petrolieră. Cât priveşte măsura în care aceste principii au fost traduse în practică, ea ţine de domeniul eficienţei politicii petroliere ilustrată prin legea din 1924.

## B. Dificultăţile aplicării legii minelor

Pentru guvernele de după 1924 aplicarea legii minelor din 4 iulie 1924 a necesitat eforturi tot atât de susţinute ca acelea depuse de cabinetul liberal al lui I. I. C. Brătianu pentru a ajunge la adoptarea ei. Începând cu Decretul-lege nr. 2 377 din 14 iulie 1924[32], prin care se numeau membrii „Consiliului Superior de Mine", guvernele de la Bucureşti au intervenit în repetate rânduri pentru a asigura traducerea în viaţă a dispoziţiilor cuprinse în lege. În acest scop s-a dispus, între altele: deschiderea unui credit iniţial de 5 milioane lei pentru punerea în aplicare a legii minelor din 1924[33]; stabilirea condiţiilor de validare a „drepturilor câştigate"[34]; prelungirea termenelor stabilite pentru validare[35]; măsuri referitoare la comasarea terenurilor petrolifere[36]; prelungirea termenului de înscriere în cărţile miniere a drepturilor recunoscute asupra perimetrelor petrolifere[37]; diverse măsuri privind situaţia cererilor de explorare rămase nerezolvate după anul 1922[38]; definirea calităţii de explorator[39] sau acordarea permiselor de explorare[40]; sancţiuni miniere şi interzicerea folosirii femeilor şi a copiilor sub 18 ani în muncile subterane[41];

[32] *Ibidem,* p. 493.
[33] A.N.R., fond Ministerul Industriei şi Comerţului, dosar 4/1924, f. 95.
[34] *Legea minelor cu expunerea de motive,* p. 495-498.
[35] Potrivit art. 236 din legea minelor, procedura de validare a „drepturilor câştigate" avea să dureze până la 4 iulie 1925. După acea dată termenul s-a prelungit în mai multe rânduri. Societăţile petroliere mari şi mici nu au întârziat să îndeplinească formalităţile impuse pentru a obţine recunoaşterea „drepturilor câştigate" asupra vechilor perimetre (vezi Arhivele Naţionale, filiala Ploieşti, Arhiva societăţii *Steaua Română.* Serviciul terenuri, Câmpina, 1860-1930, dosarele 9-11/1924; dosarele 1-34/1925; dosarele 1-47/1926).
[36] Vezi „Miniera", nr. 4/15.IV.1926, p. 99-100.
[37] A.N.R., fond Ministerul Industriei şi Comerţului, dosar 4/1924, f. 6.
[38] *Ibidem,* ff. 1-2.
[39] *Ibidem,* f. 3.
[40] *Ibidem,* ff. 14-15.
[41] *Ibidem,* ff. 10, 17.

delimitarea de către Institutul Geologic al României a unei suprafețe de 500 ha perimetre petrolifere concesionabile[42] și instituirea concesiunilor pe această suprafață[43]; elaborarea regulamentului de poliție minieră al legii în 1928[44]. De asemenea, în perioada 1925-1928 legea minelor a suferit modificări parțiale: revizuirea art. 32 în decembrie 1925; a art. 236 (alineatul 1) în aprilie 1927 și a art. 258 (alineatul 1) în martie 1928; art. 124 și 170, tot în 1928[45]. Se înțelege că pentru tema abordată de noi este necesar să urmărim aspectele legate nemijlocit de realizarea țelurilor politicii petroliere concretizate în legea din 4 iulie 1924: românizarea (naționalizarea, în documentele oficiale) a industriei petroliere; asigurarea intereselor apărării naționale; corelarea dezvoltării industriei de țiței cu a celorlalte ramuri economice; grija pentru valorificarea optimă a zăcămintelor de țiței; apărarea intereselor industriei petrolului pe piața mondială. Aici trebuie să subliniem că, între 1924 și 1929, cabinetele de la București nu au stăruit, cu egală atenție și energie, la îndeplinirea deziderateloг semnalate. În multe cazuri, intervenția guvernelor I. I. C. Brătianu, Al. Averescu, Barbu Ştirbey, I. I. C. Brătianu, Vintilă Brătianu și Iuliu Maniu s-a făcut prea puțin simțită, iar în altele a fost de-a dreptul persistentă, ceea ce nu înseamnă că și rezultatele dobândite au fost pe măsura eforturilor.

Pentru problema ce formează obiectul atenției noastre, de cel mai mare interes este urmărirea modului în care s-a procedat la concesionarea perimetrelor petrolifere ale statului român, în conformitate cu stipulațiile legii din 1924. S-a specificat că trusturile internaționale, înainte și după primul război mondial, își ațintiseră privirile asupra terenurilor petrolifere ale statului român, urmărind acapararea lor. Statul a trebuit, după 1918, să facă față unei adevărate ofensive a companiilor străine. În timpul pregătirii regimului minier din 1924, insistentele și repetatele intervenții ale trusturilor, ca și ale guvernelor apusene interesate s-au datorat în bună măsură faptului că ele doreau să obțină condiții din cele mai avantajoase pentru achiziționarea bogatelor perimetre petrolifere ale statului român. În cele din urmă, guvernul Brătianu a consimțit la multe concesii, dar a menținut unele principii restrictive în legea minelor inserate îndeosebi în art. 32-33. Legea a creat un tip special de întreprinderi – *societățile anonime miniere române* –, care beneficiau în principal de pe urma distribuirii unor noi terenuri petrolifere

[42] *Ibidem,* f. 64.

[43] „Monitorul Oficial", nr. 252 din 15.XI.1924, p. 12563-12564.

[44] M.P.R., nr. 13/1.VII.1928, p. 1261-1263.

[45] Vezi Virgiliu Ştef. Serdaru, *Le nouveau régime minier en Roumanie, Étude économique, financière et juridique,* Paris, Jouve et C-ie, Éditeurs, 1931, p. 115-121. Despre interpretările britanice date modificării art. 32 în 1925, vezi A.N.R., Colecția *Microfilme Anglia,* rola 440, cadrul 736 („Memorandum" din 11.I.1926 al ataşatului comercial al Marii Britanii la București); cf. și *ibidem,* cadrele 742, 745-746, 749, 752-753.

de-ale statului român. Acestea erau întreprinderi naționale, având capital în majoritate autohton și conducere românească.

Celelalte societăți, în care predomina capitalul străin și erau denumite *societăți miniere române,* nu erau excluse de la concesionările statului dacă se obligau să se naționalizeze în primii 10 ani după promulgarea legii. După părerea lui Moruzi, stipulațiile cuprinse în art. 32-33 din legea minelor au determinat *esențialmente* caracterul ei, dezvăluind tendința peremptorie a legiuitorului de a înfăptui românizarea industriei miniere, în general, a celei petroliere, în special[46]. Potrivit opiniei aceluiași autor, prin dispozițiile respective s-a urmărit, concomitent, înlăturarea „posibilității de supremație a capitalului străin, a marilor societăți internaționale, mai ales în materie de petrol"[47]. Prevederile art. 32-33 au nemulțumit cel mai mult grupurile străine. După 1924, acestea au combătut din legea minelor tocmai stipulațiile neconforme cu interesele și țelurile lor inserate în art. 32-33. Trusturile *Standard Oil* și *Shell* au refuzat categoric să se supună prevederilor în discuție. În campania dezlănțuită contra legii minelor, ele au avansat adesea ideea că în România filialele lor erau „persecutate", dat fiind că – neprimind noi perimetre petrolifere de la stat – erau lipsite de terenuri de rezervă care să le asigure continuitatea producției. Aserțiunea era inexactă. Pe lângă faptul că societățile *Româno-Americană* și *Astra Română* dispuneau de mari rezerve de terenuri petrolifere, legea din 1924 nu le excludea total de la achiziționarea altora, chiar dacă nu admiteau să se „naționalizeze" în zece ani. Astfel, ele își puteau procura întinse terenuri de la proprietarii cărora li se recunoscuseră „drepturile câștigate"[48]. Art. 256 din lege stabilise că aceste suprafețe rămâneau „sub regimul liberei tranzacțiuni până la expirarea termenului prevăzut pentru clasa respectivă de zăcământ (30 de ani pentru țiței – n.ns.)". În temeiul acestei dispoziții, în anii imediat următori promulgării legii, proprietarii beneficiari ai „drepturilor câștigate" au concesionat, îndeosebi societăților străine, întinse perimetre petrolifere a căror întindere a fost aproximată la „câteva zeci de mii de ha"[49]. Dar societățile cu capital străin

[46] N. I. Moruzi, *op. cit.,* p. 124.

[47] *Ibidem.* Despre obiecțiile societăților străine, în speță ale filialei lui *Standard Oil Co., Româno-Americană,* împotriva aplicării regimului minier, vezi U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 971, 871 6363/214, 221, 230-234, 236, 238, 241, 244, 247, 249-250, 253-254, 257, 260, 263, 273-274, 279, 291, 296.

[48] În arhivele marilor societăți aflăm bogate informații care atestă că, sub regimul legii din 1924, s-au încheiat numeroase tranzacții de primire în concesiune a unor vaste suprafețe în terenurile bogate în țiței. Astfel, *Steaua Română* a achiziționat 42 perimetre numai în anul 1927 (cf. Arhivele Naționale, filiala Ploiești, Arhiva societății *Steaua Română,* dosarele 1-19/1927. *Astra Română* a semnat 60 de contracte de luare în concesiune în 1925, 18 în 1926, 39 în 1928 și 190 în 1929 (idem, Arhiva societății *Astra Română,* dosarele 1-61/1925; 1-35/1926; 1-42/1928; 1-192/1929).

[49] C. C. Zamfirescu, *Însemnări economice,* Craiova, f.a., p. 9. După unele informații,

puteau intra – de asemenea fără a se naționaliza – și în posesiunea unor concesiuni petrolifere de-ale statului român. Era vorba de întreprinderile care, potrivit art. 179 din legea minelor ar fi făcut explorări cu rezultat favorabil și cărora li se cuveneau de drept un perimetru de 50 ha în jurul punctului explorat. Numai în cazul când societatea în cauză ar fi dorit sa preia în concesiune și alte perimetre ea era obligată să se naționalizeze în termen de 10 ani[50].

În contextul semnalat, distribuirea perimetrelor petrolifere ale statului român – art. 183 a stabilit un prim lot în suprafață maximă de 500 ha[51] – a căpătat nu numai o deosebită importanță, ci și o egală semnificație. Era pentru prima dată după 1900 când statul proceda la concesionarea unor perimetre petrolifere de-ale sale. Între 1895 și 1900 se distribuiseră, în conformitate cu legea lui P. P. Carp, circa 3 500 ha, cu unicul țel de a se procura surse suplimentare de venituri pentru stat. După adoptarea legii miniere din 1924, situația se schimbase fundamental. Față de rolul căpătat de petrol după primul război mondial în viața economică modernă, statul nu-și mai putea permite luxul să comercializeze pur și simplu bogatele sale zăcăminte de țiței. Gh. Damaschin, director general al minelor în 1926, a declarat atunci că statul român nu urmărise prin concesionarea celor 500 ha realizarea unui „câștig imediat" financiar. Prețul încasat a fost minim (10 000 lei pentru un ha concesionat), atunci când s-ar fi putut obține câștiguri însemnate: 1-2 milioane lei pentru un ha. Damaschin a explicat că, după 1924, statul a urmărit „un scop mai înalt" – crearea unei industrii petroliere cu caracter național și dispunând de capacitatea tehnică adecvată și de terenuri sigure[52]. În acest scop, guvernul liberal a avantajat întreprinderile cu capital autohton cu prilejul distribuirii perimetrelor petrolifere ale statului în conformitate cu legea din 1924. Importante concesiuni s-au acordat și unora dintre societățile cu capital străin, după ce s-au angajat să se „naționalizeze" în decurs de zece ani.

Îndată după promulgarea legii minelor din 1924 au început, în cadrul Ministerului Industriei și Comerțului, lucrările în vederea instituirii concesiunilor pe cele 500 ha. Ministerul a întocmit un proiect de regulament pentru acordarea concesiunilor petrolifere. Suprafața declarată proprietate concesionabilă a fost delimitată, cu avizul Institutului Geologic al României, mai întâi la 432 ha[53], iar apoi, la recomandarea „Consiliului Superior de Mine"[54],

---

în 1924, anul promulgării legii minelor, suprafața terenurilor particulare concesionate se ridica la 47 133 ha. În 1927, ea a sporit deja la 56 457,6 ha (cf. Dr. I. Teodorescu, *L'évolution de l'éxploitation des richesses minières de la Roumanie pendant la période 1919-27,* în „La Roumanie Economique", nr. 7-8/1928, p. 100).

[50] George Zamfirescu și Const. Zamfirescu, *Legea minelor adnotată,* p. 80-81; *Legea minelor cu expunerea de motive,* p. 71.

[51] *Ibidem,* p. 73.

[52] Vezi M.P.R., nr. 18/15.IX.1926, p. 1828-1829.

[53] A.N.R., fond Ministerul Industriei și Comerțului, dosar 4/1924 (procesul-verbal al ședinței din 2.X.1924 a „Consiliului Superior de Mine").

la 500 ha. Pe baza avizului „Consiliului Superior de Mine" şi a unui raport al Institutului Geologic al României, ministrul de industrie şi comerţ, Tancred Constantinescu, a întocmit referatul nr. 67 751 din 10 noiembrie 1924 pentru „aprobarea delimitării şi declarării de proprietate minieră concesionabilă pentru exploatarea de bitumine lichide" a unei suprafeţe maxime de 500 ha reunind perimetre dispuse în continuarea imediată a zonelor aflate atunci în exploatare. Referatul lui Tancred Constantinescu a fost aprobat prin *Jurnalul* nr. 3 085 din 10 noiembrie 1924 al Consiliului de Miniştri[55]. Acest jurnal a declarat concesionabilă o suprafaţă de 494 ha 7 027 $m^2$, reunind perimetre aflate în unele din cele mai bogate centre petroliere din ţară: Moreni, Ochiuri, Runcu-Mislea şi Băicoi-Ţintea[56]. Potrivit art. $V_8$, concesiunile de exploatare se acordau numai societăţilor care îndeplineau condiţiile prevăzute de art. 32-33 din legea minelor. În caz de neconformare, concesiunile urmau să fie retrase[57]. Pornind de la dispoziţiile cuprinse în *Jurnalul* nr. 3 085, Tancred Constantinescu a redactat textul „Regulamentului pentru instituirea concesiunilor în regiunile petrolifere prevăzute de art. 183 din legea minelor" care a fost aprobat de Consiliul de Miniştri la 14 noiembrie 1924 şi promulgat în aceeaşi zi prin decretul-lege nr. 3 802[58].

„Regulamentul" din 10 noiembrie 1924 a împărţit suprafaţa declarată concesionabilă în 42 de perimetre petrolifere. Întinderea fiecărui perimetru nu putea fi mai mică de 10 ha şi mai mare de 30 de ha. În raport cu suprafaţa perimetrului s-a stabilit durata concesionării lui: 20 de ani pentru cel de 10 ha şi 30 de ani pentru suprafeţele mai mari. Întreaga suprafaţă concesionabilă a fost divizată în două grupe. Din prima grupă (21 perimetre = 239 ha 4 525 $m^2$) se acordau concesiuni numai „societăţilor anonime miniere române". Celelalte societăţi primeau perimetre din grupa a doua (21 perimetre = 255 ha 0 602 $m^2$), cu condiţia să se „naţionalizeze" în zece ani[59]. „Regulamentul" stipula că eventualul concesionar trebuia să-şi asume obligaţii stricte prin „caietul de sarcini" în ceea ce privea: condiţiile generale de lucru; durata, expirarea, renunţarea sau retragerea concesiunii; plata redevenţei ş.a.[60]

Termenul pentru depunerea cererilor de către societăţile care doreau să primească concesiuni pe terenurile statului expira la zece zile după publicarea „Regulamentului"[61].

În răstimpul stabilit s-au depus 78 de cereri pentru cele 42 de perimetre

[54] *Ibidem,* f. 192 (procesul-verbal al şedinţei din 3.X.1924 a „Consiliului Superior de Mine").
[55] Vezi „Monitorul Oficial", nr. 252/15.XI.1924, p. 12564-12568.
[56] *Ibidem,* p. 12564.
[57] *Ibidem,* p. 12567.
[58] *Ibidem,* p. 12563-12564.
[59] *Ibidem;* vezi şi M.P.R., nr. 22/15.XI.1924, p. 1806-1807.
[60] „Monitorul Oficial", nr. 252/15.XI.1924, p. 12564.
[61] *Ibidem.*

petrolifere concesionabile. Cererile aparţineau unui număr de 20 de societăţi cu capital autohton sau străin[62]. Ministerul Industriei şi Comerţului a examinat fiecare cerere pentru a constata în ce măsură întreprinderile solicitante se conformau prevederilor legii minelor relative la: capacitatea tehnico-financiară, naţionalitatea societăţii, proporţiile capitalului naţional şi ale celui străin, naţionalitatea membrilor consiliului de administraţie şi ai direcţiei etc.[63] Un „chestionar" special înglobând toate aceste probleme a fost prezentat întreprinderilor solicitante de către Ministerul Industriei şi Comerţului în primăvara anului 1925[64]. „Consiliul superior de mine", care aviza asupra fiecărei cereri de concesiune[65], nu s-a aflat în faţa unor situaţii insolubile decurgând din neconformarea vreunei societăţi solicitante cu litera legii minelor din 4 iulie 1924. Toate întreprinderile petroliere care au solicitat perimetre se angajaseră să se conformeze art. 32-33 din legea minelor. *Astra Română şi Româno-Americană,* filialele trusturilor *Shell* şi *Standard Oil Co.* care refuzaseră să accepte condiţiile legii minelor din 4 iulie 1924, nu au pretins perimetre petrolifere de la stat[66]. În rest, societăţi naţionale *(Creditul Minier, I.R.D.P., Petrolul Românesc, Naphta Română, Uniunea Petroliferă* ş.a.) şi multe dintre cele cu capital străin ori mixt *(Steaua Română, Colombia, Orion, Aquila Franco-Română, Unirea-R.C.O.L.)* s-au angajat, în primele luni după promulgarea legii, să se conformeze art. 32-33 în ceea ce privea: nominativitatea acţiunilor, asigurarea proporţiilor de 55% sau 60% capital autohton şi a preponderenţei elementului naţional în conducere[67]. Că urmare, cele mai multe dintre întreprinderile solicitante au putut beneficia de pe urma concesionării perimetrelor petrolifere ale statului român. În anii 1925-1926 pe cele aproximativ 500 ha s-au delimitat 43 de perimetre petrolifere[68], care s-au acordat în concesiune de exploatare următoarelor întreprinderi sau grupuri constituite ad-hoc:

1. *Steaua Română* – 9 perimetre (10 ha + 10 ha + 10 ha + 10 ha + 11 ha 2 000 $m^2$ + 13 ha 0400 $m^2$ + 15 ha 5 750 $m^2$ + 20 ha + 23 ha 6 127 $m^2$).

2. *Creditul Minier* – 1 perimetre (10 ha + 10 ha + 10 ha + 10 ha + 10 ha 1 847 $m^2$ + 10 ha 7 600 $m^2$ + 11 ha 7 000 $m^2$).

3. *Grupul Petrolul Românesc – Govora – Forajul – Întreprinderile petroliere I. Grigorescu* – 5 perimetre (10 ha + 10 ha + 10 ha 6 300 $m^2$ + 12 ha

[62] M.P.R., nr. 23/1.XII.1924, p. 1906-1907.
[63] *Ibidem,* p. 1 901.
[64] A.N.R., fond Ministerul Industriei şi Comerţului, dosar 11/1925, ff. 45-47.
[65] Idem, dosar 13/1925, *passim.*
[66] Cf. „România Petroliferă" din 20.II.1926, p. 1.
[67] Hotărârile în acest sens au fost adoptate în cadrul adunărilor generale ale întreprinderilor respective (vezi M.P.R., nr. 15/1.VIII.1924, p. 1242-1260; idem, nr. 22/15.XI.1924, p. 1808, 1809; idem, nr. 8/15.IV.1925, p. 647; „Monitorul Oficial" din 25.XI.1924, p. 12968-12970; idem, din 6.XII.1924, p. 13397).
[68] „Regulamentul" din noiembrie 1924 prevăzuse 42 de perimetre petrolifere.

2 000 $m^2$ + 17 ha 6 000 $m^2$).

4. *I.R.D.P.* – 4 perimetre (10 ha + 10 ha + 11 ha 1 000 $m^2$ + 12 ha 4 250 $m^2$).

5. *Grupul Duplex – Petrol Matiţa – Morenii – Banca Minelor – Uniunea Petroliferă* – 3 perimetre (13 ha 1 675 $m^2$ + 17 ha + 17 ha).

6. *Grupul I.R.D.P. – Mica – România Petroliferă* – 3 perimetre (10 ha + 10 ha + 10 ha).

7. *Colombia* – 3 perimetre (10 ha + 10 ha + 10 ha).

8. *Unirea – R.C.O.L.* – 3 perimetre (10 ha +10 ha + 10 ha).

9. *Grupul Generala Petroliferă – Naphta Română* – 2 perimetre (10 ha 4 750 $m^2$ + 10 ha 3 575 $m^2$).

10. *Grupul Sondajul – Petrolul* – 2 perimetre (10 ha + 10 ha).

11. *Grupul Subsolul Român* – Morenii – un perimetru (11 ha 5 000 $m^2$).

12. *Petrol Block* – un perimetru (10 ha)[69].

Se poate observa că unele societăţi petroliere cu capital naţional, îndeosebi *Creditul Minier, I.R.D.P,* şi grupul *Petrolul Românesc – Govora – Forajul – întreprinderile Petrolifere I. Grigorescu*[70], s-au numărat printre principalii beneficiari ai distribuirii perimetrelor statului după anul 1924. Potrivit aprecierii buletinului „Moniteur du Pétrole Roumain" din 15 septembrie 1924, spiritul însuşi al legii minelor consta în favorizarea „cu osebire a societăţilor cu capital curat românesc", între care *Creditul Minier* şi *I.R.D.P.* Cele două societăţi desfăşuraseră o intensă activitate încă din primii ani postbelici, astfel că ele ajunseseră în rândul celor mai mari întreprinderi producătoare din ţară şi unele dintre cele mai puternice sub raport financiar. În aceste condiţii era natural ca *Creditul Minier* şi *I.R.D.P.* să beneficieze de atenţia conducătorilor politicii petroliere româneşti pentru care ele simbolizau „întreprinderile pe care se va baza viitoarea dezvoltare, în sens naţional, a industriei de petrol"[71]. După promulgarea legii minelor din 1924, *Creditul Minier* şi *I.R.D.P.* au beneficiat nu numai de pe urma concesiunilor acordate lor în limita celor 500 ha. Potrivit art. 259 din lege, printr-un jurnal al Consiliului de Miniştri din decembrie 1924, drepturile celor două întreprinderi decurgând din contractele speciale de foraj din 1920-1921 au fost trecute „în situaţiunea concesiunilor acordate conform legii minelor"[72].

---

[69] Vezi ing. Fl. Dumitrescu, *Perimetrele acordate de stat pentru explorarea şi exploatarea petrolului,* p. 1044. Date precise referitoare la întinderea perimetrelor concesionate, vezi la A.N.R., fond Ministerul Industriei şi Comerţului, dosar 9/1924, f. 42.

[70] Grupul respectiv s-a format la sugestia Ministerului Industriei şi Comerţului (cf. Arhivele Naţionale, filiala Ploieşti, Arhiva societăţii *Creditul Minier,* dosar 22/1925, ff. 371-373). El depindea nemijlocit de finanţa liberală prin *Creditul Minier (ibidem,* f. 13).

[71] M.P.R., nr. 15/1.VIII.1924, p. 1270.

[72] Idem, nr. 1/1.I.1925, p. 49. Suprafaţa totală a perimetrelor vizate era de 154 ha *(Creditul Minier* – 80 şi *I.R.D.P,* – 74 ha). Tot conform legii minelor din 1924 s-au mai reînnoit apoi mai multe concesiuni (suprafaţă totală: 281 ha) pe cale de-a expira

Modul în care s-a înfăptuit distribuirea perimetrelor petrolifere ale statului român în anii 1925-1926 nu a fost unanim apreciat. Astfel, reprezentanții puternicelor trusturi *Standard Oil Co.* şi *Dutch-Shell* au acuzat fățiş guvernul român de „persecutarea" capitalurilor străine investite în țară. S-a specificat că filialele celor două trusturi *(Astra Română* şi *Româno-Americană)* nici nu solicitaseră perimetre de la stat. Ele dispuneau de întinse rezerve de terenuri petrolifere pentru încă cel puțin 25-30 ani de activitate şi nu s-au arătat dispuse să suporte rigorile art. 32-33 privind „naționalizarea" în schimbul a 20-30 ha pe care le-ar fi primit în concesiune de la statul român[73]. În acelaşi timp, favorizarea unor societăți naționale la distribuirea perimetrelor petrolifere a fost vehement combătută de către partidele aflate în opoziție. Acestea au susținut că încurajarea întreprinderilor respective a survenit datorită faptului că în ele predomina capitalul liberal. Într-adevăr, finanța liberală era interesată în cele mai multe dintre întreprinderile petroliere beneficiare, controlând nemijlocit *Creditul Minier, I.R.D.P.* sau *Petrolul Românesc.* Încurajarea acestora prin legea din 1924 a prezentat, fără îndoială, un mare folos pentru finanța liberală, dar, în acelaşi timp, nu trebuie pierdut din vedere faptul că întărirea societăților naționale folosea şi intereselor economiei României. Acest aspect al problemei a fost neglijat în cursul disputelor politice interne prilejuite de adoptarea şi aplicarea legii din 4 iulie 1924.

În sfârşit, nu au lipsit opiniile potrivit cărora s-a procedat greşit fărâmițindu-se perimetrele petrolifere ale statului şi acordarea acestora unor societăți sau grupuri de întreprinderi mai mult sau mai puțin puternice. Soluția cea mai potrivită, după D. Iorgovici, ar fi constat în realizarea unei fuziuni a societăților naționale într-o organizație puternică care ar fi fost singura beneficiară a distribuirii perimetrelor statului[74]. Propunerea nu era lipsită de interes şi înfăptuirea ei ar fi condus, negreşit, la rezultate superioare pe tărâmul politicii naționale a petrolului în România.

## C. Rezultatele aplicării legii minelor

Abordând problema referitoare la rezultatele aplicării regimului minier din 4 iulie 1924, se impune să precizăm dintru început că opiniile exprimate în această privință au fost din cele mai împărțite. Deşi problema respectivă prezintă o serie de elemente sigure, atestând evoluția unui proces obiectiv şi controlabil lesne, după statisticile publicate, ea a fost de preferință abordată şi dezbătută prin prisma intereselor de partid ori ale unor specialişti.

---

în favoarea unor întreprinderi care s-au angajat să se „naționalizeze" – *Sirius, Sondrum* şi *Unirea – R.C.O.L.* (cf. ing. Fl. Dumitrescu, *op. cit.,* p. 1047).

[73] Ing. D. Iorgovici, *Politica petrolului,* Bucureşti, 1928, p. 33.

[74] *Ibidem,* p. 32.

În aceasta situație, s-a ajuns, inevitabil, la avansarea unor puncte de vedere opuse. Astfel, pe de o parte, liberalii au apreciat și, de cele mai multe ori, au exagerat însemnătatea introducerii regimului lor minier. Pe de altă parte, grupările politice din opoziție, în frunte cu P.N.Ț., după 1926, au contestat faptul că legea din 1924 răspundea țelurilor stabilite de autor, aplicarea ei neducând la realizări notabile. Pentru a ilustra această stare de lucruri, să amintim, de pildă, că Al. Topliceanu, unul dintre partizanii politicii economice liberale, vorbea despre „roadele apreciabile" ale aplicării regimului minier de la 4 iulie 1924[75]. De asemenea, Gh. N. Leon a apreciat câștigul „foarte fericit" al introducerii regimului minier liberal[76], în vreme ce autorul lui, Tancred Constantinescu, scria, firesc, în 1929: „Legea minelor (din 1924 – n.ns.) a dat, în cei patru ani de aplicare, *rezultate admirabile.* S-au creat industrii puternice românești, s-a mărit considerabil participarea capitalului național, statul a dobândit averi și venituri mari, iar industria petrolului s-a dezvoltat formidabil. Faptele și cifrele o dovedesc"[77]. În același spirit, Vintilă Brătianu a afirmat că aplicarea legii în discuție a marcat succesul politicii statului român în materie de combustibil lichid[78]. Un punct de vedere total opus au susținut reprezentanții partidelor aflate în opoziție și adepții politicii *porților deschise.* Virgil Madgearu, conducătorul politicii economice a P.N.Ț., procedând la modificarea legii miniere liberale, a explicat în expunerea de motive a noii legi din 1929 că regimul stabilit la 1924 nu-și atinsese nici unul din telurile vizate[79]. În același context, un alt adversar al politicii *prin noi înșine* a considerat că legea minelor din 1924 a condus la un „singur rezultat", provocând „animozitatea capitalurilor străine contra țării"[80]. Nu este cazul să insistăm asupra opiniilor enunțate de reprezentanții trusturilor internaționale care au respins în bloc legea minieră liberală. Potrivit aprecierilor unei cunoscute publicații legate de cercurile economico-financiare apusene („The Manchester Guardian Commercial"), s-a înregistrat un „fiasco" total în privința îndeplinirii principalului deziderat al legii din 1924 – „românizarea" industriei petroliere din țară[81].

Opiniile emise în privința rezultatelor aplicării legii minelor din 1924 sunt greu de împăcat. În ceea ce ne privește, precizăm că în aprecierea

[75] Al. Topliceanu, *Lupta pentru petrol,* p. 109.

[76] Gh. N. Leon, *Petrolul românesc și capitalul străin,* în *Economie politică și politică economică,* București, 1943, p. 183.

[77] Tancred Constantinescu, *Modificarea legii minelor,* p. 2.

[78] V. Bratiano, *La politique d'État du pétrole à la suite de la nouvelle Constitution et de la Loi des mines,* p. 5.

[79] Virgil Madgearu, *Bazele nouei politici economice,* p. 98 și urm.; *Legea minelor* (ed. I, Vasilescu-Nottara), p. 1.

[80] Cf. H. R., *Noua lege a minelor,* în „Petrol. Buletin săptămânal", an. II, nr. 10/6.III. 1929, p. 2.

[81] Vezi „România Petroliferă" din 10.XI.1926, p. 1.

rezultatelor legii respective ne conducem după datele şi faptele incontestabile reflectând evoluţia industriei petroliere şi a problemelor aferente ei între anii 1924 şi 1928. Menţionăm, de asemenea, că analiza problemei abordate va fi întreprinsă din două puncte de vedere: 1) Prin prisma ritmului înregistrat în dezvoltarea industriei ţiţeiului sub regimul legii minelor din 4 iulie 1924; 2) Din punctul de vedere al rezultatelor concrete dobândite sub regimul acestei legi pe tărâmul politicii naţionale a petrolului în România.

1. Adversarii P.N.L. au susţinut că perioada 1922-1928, cât timp programul *prin noi înşine* s-a aflat, cu intermitenţă, la baza politicii economice oficiale a României, s-ar fi caracterizat printr-o „stagnare" a vieţii economice a ţării[82]. Aserţiunea nu corespunde realităţii şi, ulterior, unii dintre cei mai înverşunaţi oponenţi ai programului *prin noi înşine* au fost siliţi să înregistreze şi să evidenţieze progresul dobândit în dezvoltarea vieţii economice a României în perioada guvernării liberale[83]. După ce în anul 1924 se încheiase, în linii mari, procesul refacerii economice a ţării după primul război mondial[84], a urmat o perioadă de accentuare a dezvoltării economice generale a României[85]. În acest cadru s-a înregistrat şi progresul industriei petroliere din ţară.

Progresul realizat între 1924 şi 1928 în dezvoltarea industriei de ţiţei, sub regimul legii liberale a minelor, este ilustrat în primul rând de creşterea producţiei brute a „aurului negru". Astfel, în cei patru ani de aplicare a legii minelor sporul producţiei a depăşit de circa 2,5 ori nivelul anului 1924[86]:

| | | |
|---|---|---|
| 1924 | 1 851 303 | tone |
| 1925 | 3 316 504 | „ |
| 1926 | 3 241 329 | „ |
| 1927 | 3 661360 | „ |
| 1928 | 4 268 541 | „ |

Creşterea importantă înregistrată nu a permis României să facă un salt sensibil în ierarhia mondială a ţărilor producătoare de ţiţei. Întocmai ca şi în perioada 1919-1924, între 1925 şi 1928 România a continuat să se menţină pe locurile 6-7 în producţia mondială de combustibil lichid, după Statele Unite, Venezuela, U.R.S.S., Mexic şi Indiile Olandeze[87].

[82] Cf. „Dreptatea" din 7.V.1928, p. 3-4.

[83] Vezi Virgil N. Madgearu, *Evoluţia economiei româneşti după războiul mondial,* Bucureşti, 1940, p. 132.

[84] V. Axenciuc, *Situaţia economică-socială a României în perioada 1919-1924,* p. 136.

[85] Cf. *Enciclopedia României,* III, p. 813.

[86] Cf. M.P.R., nr. 8/15.IV.1931 (Supliment).

[87] *Ibidem.* Cf. şi *Apercu general sur l'industrie du pétrole roumain,* în „La Roumanie Économique", nr. 8-9/1927, p. 80 (în continuare vom cita *Aperçu général...).*

Sporul producției brute de țiței după anul 1924 s-a făcut îndeosebi pe seama exploatării intensive a perimetrelor petrolifere noi concesionate de statul român. În perioada respectivă, societățile petroliere au „menajat" extragerile pe cuprinsul perimetrelor primite în concesiune de la particulari, intensificând exploatarea terenurilor statului și, mai ales, a celor 500 ha acordate conform legii minelor din 1924. De aceea s-a ajuns ca, în anul 1927, 52,5% din producția de țiței a României (peste 1,9 milioane tone) să fie realizată din valorificarea terenurilor statului[88]. Faptul era deosebit de îngrijorător întrucât evidența tendința manifestă a societăților particulare de a secătui într-un ritm intens terenurile statului. Pentru a exemplifica această tendință este destul să amintim că, după unele statistici, în anul 1927, concesiunile petrolifere ale statului însumau 1 994,5 ha, iar cele particulare 56 457,6 ha. Din aceste suprafețe se aflau în exploatare 1 010,2 ha din prima categorie și doar 3 240,2 ha din cea de-a doua[89].

În a doua jumătate a deceniului al III-lea s-a acordat atenție prelucrării superioare a produsului brut. Într-o măsură mai mare decât oricând în trecut, țițeiul a fost supus diverselor operații de distilare, rafinare sau rectificare în scopul obținerii unor derivate. În general, între 1924 și 1928 circa 95% din totalul producției de țiței a fost prelucrat în rafinării sau distilării[90]. În România existau atunci 60 de rafinării, dintre care 52 dispuneau de o capacitate anuală de prelucrare de peste 4 000 tone fiecare. Cele mai multe dintre rafinăriile mari aparțineau societăților străine: *Vega, Astra Română, Româno-Americană* sau *Colombia*[91]. Capacitatea anuală de prelucrare a tuturor rafinăriilor din țară a depășit în orice moment nivelul producției brute de țiței. În 1927, de exemplu, ea s-a ridicat la 4,8 milioane tone[92].

Randamentul mediu obținut prin prelucrarea țițeiurilor românești în perioada cercetată a oscilat în jurul următoarelor cifre: 25% – benzine; 18% – lampant; 8% – motorină și uleiuri minerale; 49% – păcură sau mazut[93]. După cum se observă, produsele inferioare (păcura și reziduurile) dețineau încă o pondere mare între derivatele obținute, în vreme ce benzina – principalul și cel mai apreciat dintre produsele superioare – se obținea în cantități reduse. Pierderile rezultate au fost considerabile. Cu titlu de exemplu, amintim că,

[88] Vezi Dr. I. Teodorescu, *op. cit.*, p. 99.

[89] *Ibidem,* p. 100. Date apropiate furnizează și M. Pizanty, după care în 1927 concesiunile particulare reprezentau 54 039 ha (din care doar 3 319, adică 6,14%, în exploatare), iar concesiunile de stat 1 724 ha (din care 893 ha, adică 51,80%, în exploatare) (vezi Mihail Pizanty, *Situația actuală a industriei române de petrol,* București, Cartea Românească, 1928, p. 5; idem, *Petroleum in Roumania,* București, Cultura Națională, 1930, p. 75).

[90] Mihail Pizanty, *Situația actuală a industriei române de petrol,* p. 10-11.

[91] *Aperçu général...,* p. 83.

[92] *Ibidem.*

[93] *Ibidem.*

în anul 1928, valoarea totală a produselor petroliere româneşti a depăşit cifra de 8 miliarde lei hârtie. Dintre derivatele exportate, cele mai însemnate venituri au fost obținute prin vinderea benzinei (4,3 miliarde lei hârtie, adică 54,4 din total) [94], deşi acest produs din punct de vedere cantitativ a fost departe de a fi deținut primul loc în schimbul extern de derivate petroliere.

Cele mai indicate procedee pentru obținerea unor cantități sporite de benzine constau în modernizarea instalațiilor de rafinare şi, mai ales, în introducerea metodelor de cracking, foarte răspândite pe atunci în Statele Unite. S-a apreciat că, prin cracarea întregii cantități de păcură obținută, România ar fi beneficiat de un spor de încă 40% benzine, alături de cele realizate prin metodele obişnuite de rafinare[95]. În România, însă, s-a procedat cu destul de mare întârziere la introducerea procedeului de cracking. Astfel, cea dintâi instalație a fost montată de-abia la sfârşitul anului 1926 de către societatea *Colombia*[96]. Deşi în anii următori procedeul de cracare avea să capete o mai largă extindere, totuşi catitățile de benzine rezultate pe această cale au continuat a fi insuficiente în raport cu exigențele unei prelucrări superioare a țițeiului. Situația consemnată nu s-a modificat până în ajunul celui de-al doilea război mondial[97].

Perioada postbelică a înregistrat o creştere sensibilă a consumului intern şi extern de derivate petroliere româneşti. Pe plan intern, nevoile refacerii economiei naționale şi intensificarea procesului de industrializare către sfârşitul deceniului al treilea au determinat mărirea permanentă a cererilor de produse petroliere. Astfel, dacă în anul 1919 consumul intern de derivate de țiței a reprezentat 471 674 tone (indice 100%), el a sporit în 1924 la 1 119 464 tone (indice 253%), iar în 1927 la 1 368 477 tone (indice 290%)[98]. Nu poate fi trecut cu vederea faptul că produsele superioare erau mai puțin solicitate pe piața internă, unde ponderea cea mai însemnată revenea derivatelor inferioare. Numai în anul 1927 din cele peste 1,3 milioane tone derivate petroliere consumate în interior, industria a necesitat 721 225 tone reziduuri iar rafinăriile 264 286 tone"[99].

În privința exportului de produse petroliere s-a constatat o intensificare neobişnuită a lui după anul 1925[100]:

[94] Mihail Pizanty, *Le pétrole en Roumanie,* ed. 1931, p. 124.
[95] Idem, *Situația actuală a industriei române de petrol,* p. 12.
[96] Cf. M.P.R., nr. 7/1.IV.1927, p. 594.
[97] Vezi *Contribuții la problema materiilor prime în România,* II, Bucureşti, 1939, p. 118 şi urm.
[98] Dr. I. Teodorescu, *op. cit.,* p. 101.
[99] *Ibidem.*
[100] Şerban Gheorghiu, *L'éxportation des produits pétrolifères roumains,* p. 144.

| | | |
|---|---|---|
| 1924 | 437 915 | tone |
| 1925 | 790 175 | „ |
| 1926 | 1499 919 | „ |
| 1927 | 1 922 108 | „ |
| 1928 | 2 351690 | „ |

Dintre produsele exportate, până în 1924-1925 au predominat în ordine lampantul şi benzinele. Ţiţeiul brut şi păcura – produse absolut necesare desfăşurării în condiţii optime a vieţii economice interne a ţării – au fost mulţi ani după sfârşitul primului război mondial interzise la export. După anul 1926 s-a permis exportul de păcură, astfel că dublarea şi apoi triplarea, în anii imediat următori, a cantităţilor de produse petroliere trimise peste graniţă s-a făcut mai ales pe seama acestui derivat[101].

Valoarea globală a produselor exportate nu a urcat continuu, în raport direct cu cantităţile expediate peste graniţă. Ea a oscilat în funcţie de nivelul preţurilor mondiale care erau dictate de marile trusturi internaţionale. Astfel, în 1924, valoarea exportului a fost de 3,3 miliarde lei hârtie, în 1925 de 5,7 miliarde lei hârtie, a atins maximul de 9,4 miliarde lei hârtie în 1926 pentru a coborî apoi la 7,4 miliarde lei hârtie în 1927 ori la 8,0 miliarde lei hârtie în 1928[102]. Veniturile realizate din vinderea derivatelor petroliere româneşti în străinătate au asigurat o pondere tot mai mare ţiţeiului în exportul general al ţării. Aşa, de pildă, în anul 1924 produsele petroliere au asigurat 11,9% din valoarea totală a exportului României, în 1925 – 19,85%, în 1926 – 24,73%, iar în 1928 – 29,80%[103]. La fel ca şi în perioada anterioară, printre principalii clienţi ai României s-au aflat Marea Britanie, Franţa şi mai multe ţări din bazinul Mediteranei. În anii 1927-1928 printre importatorii de derivate de ţiţei româneşti au figurat chiar Statele Unite, cel mai mare producător de combustibil lichid din lume[104].

Cantităţile de combustibil lichid exportate au asigurat României un loc de frunte (7) în rândul ţărilor exportatoare şi o participaţie de 4% în 1927 la comerţul mondial de derivate petroliere[105].

Perioada care a urmat promulgării legii minelor din 1924 a cunoscut, de asemenea, o febrilă activitate în domeniul afacerilor financiare legate de industria petrolului românesc. Paralel cu dispariţia unor societăţi mai vechi de petrol, în perioada cercetată au apărut altele noi, înregistrându-se şi sporirea investiţiilor plasate în industria de ţiţei. După unele informaţii,

[101] Dr. I. Teodorescu, *op. cit.*, p. 102.
[102] *Ibidem.* Cf. date apropiate, în Ing. Dr. Valeriu Patriciu, *Probleme fundamentale pentru viitorul industriei noastre de petrol,* Bucureşti, 1937, p. 7.
[103] Şerban Gheorghiu, *op. cit.*, p. 144.
[104] *Ibidem,* p. 145.
[105] Mihail Pizanty, *Situaţia actuală a industriei române de petrol,* p. 17.

între 1923 şi 1928 s-au creat 55 întreprinderi noi petroliere, dintre care cele mai multe cu capital autohton[106]. În 1928 existau în industria „aurului negru" din țară peste 140 de societăți anonime, din care peste 70 erau specializate în exploatarea combustibilului lichid, iar restul în foraj, rafinare etc.[107] În acelaşi timp s-a dublat cuantumul capitalurilor investite în industria română de țiței: de la 5,3 miliarde lei hârtie în 1923 la 11,7 miliarde lei hârtie în 1928[108]. Valoarea investițiilor plasate în industria petrolieră a ajuns să reprezinte circa 40-50% din totalul capitalului social ocupat în întreaga industrie din țară[109]. Această situație este deosebit de semnificativă pentru reliefarea locului şi rolului pe care ajunsese să-l dețină industria „aurului negru" în cadrul complexului economic general al României.

Unele fapte intervenite în domeniul industriei petrolului către sfârşitul perioadei examinate au prefigurat fenomenele ce aveau să devină proprii marii crize economice din 1929 şi 1933. Între anii 1919 şi 1926 sporirea permanentă a consumului mondial de țiței şi, în consecință, a cererilor a condus la o creştere corespunzătoare a prețurilor tuturor derivatelor rezultate din prelucrarea „aurului negru". Pentru a ne referi la situația României, amintim că după 1921 prețurile loco ale țițeiurilor de Buştenari şi Moreni au sporit neîncetat, până în mai 1926, când au atins cel mai înalt nivel postbelic: 1 vagon de țiței = 31 000 lei hârtie[110]. După această dată, prețurile țițeiurilor româneşti au oscilat câteva luni, iar din septembrie 1926 au început să scadă vertiginos. A urmat, nu numai în România ci şi pe piața mondială, o adevărată „degringoladă" a prețurilor produselor de țiței care s-a prelungit vreme de mai mulți ani[111]. Principalii factori care au determinat această scădere au fost creşterea neobişnuită, după luna martie 1926, a producției americane de țiței şi, apoi, dezlănțuirea necruțătorului „război al prețurilor" între trusturile *Standard Oil Co.* şi *Royal Dutch-Shell*[112]. Conflictul dintre cele două trusturi, izbucnit în Asia, s-a extins în Europa şi, în cele din urmă, asupra întregii piețe mondiale a „aurului negru". Ca întotdeauna când se angajau într-o asemenea dispută, trusturile beligerante au recurs, fiecare, la metoda

[106] Vezi Costin Murgescu şi colab., *Contribuții la istoria capitalului străin în România,* I, p. 126-127.

[107] Mihail Pizanty, *Situația actuală a industriei române de petrol,* p. 17-18. După Topliceanu, în anul 1928 statisticile au înregistrat 145 de societăți anonime activând în industria țițeiului (capital total 11,8 miliarde lei hârtie), dintre care numai 92 erau în producție (Al. Topliceanu, *op. cit.,* p. 106).

[108] Costin Murgescu şi colab., *op. cit.,* p. 127. Sporul constatat a fost mai cu seamă cifric iar nu valoric, din cauza devalorizării leului (cf. Mihail Pizanty, *Le pétrole en Roumanie,* ed. 1933, p. 312).

[109] Costin Murgescu şi colab., *op. cit.,* p. 123.

[110] Cf. M.P.R., nr. 14/15.VII.1927, p. 1369-1370.

[111] Mihail Pizanty, *Le pétrole en Roumanie,* ed. 1933, p. 312.

[112] M.P.R., nr. 15/1.VIII.1927, p. 1486 şi 1553.

cunoscută: aruncarea pe piață a unor cantități suplimentare de produse petroliere şi coborârea prețurilor lor cu scopul de a slăbi pozițiile adversarilor. Conflictul dintre trusturile petroliere – care s-a prelungit până către mijlocul anului 1928 – a lovit direct şi piața românească. S-a arătat că *Dutch-Shell* a utilizat țițeiul extras în România în războiul purtat contra lui *Standard Oil* în India[113]. Scăderea prețurilor derivatelor petroliere pe piața mondială a determinat o reducere considerabilă a veniturilor încasate prin exportarea produselor româneşti. În general, prețurile de vânzare ale produselor româneşti – aflate în permanent declin din luna septembrie 1926 – au acuzat scăderi de până la 50%[114]. Cel mai mult au coborât prețurile benzinelor care, în a doua jumătate a anului 1927, au ajuns să se vândă cu 60% mai ieftin decât înainte de declanşarea războiului dintre *Standard Oil Co.* şi *Royal Dutch-Shell*[115]. Industria română de petrol a suferit grele pierderi de pe urma „degringoladei" prețurilor din anii 1926-1928. Scăderea prețurilor derivatelor petroliere – apreciată de C. Osiceanu a fi condus la „cea mai grea criză care a bântuit vreodată industria noastră de petrol"[116] – a coincis cu alte fapte (creşterea cursului leului, ceea ce a determinat urcarea cheltuielilor de producție[117], impunerea de către stat a industriei petroliere la noi taxe etc.), care au venit să agraveze situația acestei importante ramuri a economiei naționale. În aceste condiții, intervenția guvernului Barbu Ştirbey, care în iunie 1927 a redus taxele vamale la export şi tarifele de transport pe C.F.R. pentru derivatele petroliere[118], nu a oferit decât simple paleative pentru redresarea situației industriei de țiței. Dificultățile prin care a trecut industria de țiței la sfârşitul perioadei cercetate sunt atestate şi de următoarele date: pentru anul 1928 şi-au publicat bilanțurile, până în noiembrie 1929, un număr de 114 întreprinderi petroliere. Dintre acestea 38 de bilanțuri au acuzat pierderi, iar 32 nici un fel de beneficii. Doar în 44 de cazuri s-au înregistrat beneficii, totalizând 610,4 milioane lei hârtie[119]. Fără a pierde din vedere faptul că bilanțurile întocmite de către societățile petroliere în cauză au fost departe de a reflecta situația lor reală întrutotul, trebuie să subliniem că cifrele reproduse sunt cu mult inferioare anilor precedenți. O investigație asupra randamentului obținut în industria petrolului după 1926 vine să confirme acest lucru. Astfel, randamentul mediu înregistrat în industria de țiței din țară a evoluat în perioada cercetată: 16,14% în 1926, 5,20% în 1927 şi 5,19% în 1928[120].

[113] Idem, nr. 3/1.II.1928, p. 254.
[114] Cf. „La Roumanie Nouvelle", nr. 26/25.V.1927, p. 431.
[115] Cf. M.P.R., nr. 20/15.X.1927, p. 2060.
[116] *Ibidem.*
[117] Idem, nr. 11/1.VI.1927, p. 1026.
[118] Idem, nr. 12/15.VI.1927, p. 1196.
[119] Idem, nr. 22/15.XI.1929, p. 1810.
[120] Idem, nr. 2/15.II.1933, p. 64.

Dificultățile ivite îndeosebi în anii 1927-1928, provocate de factori externi ori interni, nu pot lăsa în umbră progresul înregistrat de industria de petrol din România sub regimul legii minelor din 4 iulie 1924[121]. Legea a contribuit netăgăduit la atingerea acestui rezultat. Deşi în aparență poate părea că regimul minier din 1924 nu a avut vreo legătură nemijlocită cu aspectele tratate, necondiționând evoluția lor, trebuie remarcat că el a creat cadrul adecvat dezvoltării industriei petroliere în România într-o perioadă bine determinată. Din acest punct de vedere, regimul minier liberal din 1924 a răspuns intențiilor şi scopurilor legiuitorului[122].

2. Aşa după cum s-a subliniat, regimul minier de la 4 iulie 1924 a întruchipat, în concepția legiuitorului liberal şi nu numai a lui, un program de politică națională în domeniul petrolului. Rămâne ca, în rândurile care urmează, să examinăm *rezultatele obținute din punctul de vedere al politicii naționale a combustibilului lichid* în urma aplicării legii minelor din 1924. Aspectele asupra cărora vom insista sunt strict legate de problema enunțată, întrucât, într-un cadru mai vast, orice factor care contribuie la progresul industriei petroliere poate fi integrat pe planul unei politici naționale în acest domeniu, dată fiind însemnătatea excepțională a combustibilului lichid în viața modernă a statelor.

a) Pe tărâmul unei politici naționale a combustibilului lichid *preîntâmpinarea acaparării resurselor petrolifere româneşti de către trusturile internaționale* a constituit unul din marile deziderate urmărite de legiuitorul liberal de la 1924. Acest țel, prezent şi în unele legiuiri antebelice, s-a impus cu acuitate după anul 1918. Petrolul a căpătat o însemnătate deosebită, iar terenurile bogate în zăcăminte de țiței aparținând statului s-au extins în urma naționalizării subsolului minier în 1923. S-a arătat că statul nu putea interveni, pentru o perioadă limitată la 30 de ani după naționalizare, în cazul terenurilor petrolifere trecute sub regimul „drepturilor câştigate". Recunoaşterea în toată întinderea lor a „drepturilor câştigate" a constituit una din carențele serioase ale măsurilor adoptate de burghezia liberală în anii 1923-1924. Pentru perimetrele petrolifere asupra cărora se întindeau „drepturile câştigate" era foarte dificilă, dacă nu imposibilă, intervenția statului cu scopul de-a preîntâmpina achiziționarea lor de către companiile internaționale. În privința modului de concesionare a acestor perimetre, legea din 1924 nu intervenea în nici un fel pe durata recunoaşterii „drepturilor câştigate". Terenul de aplicare a legii minelor avea să-l constituie, în urma restrângerii semnalate, numai perimetrele petrolifere ale statului român. Insuficiențele care au decurs de aici pentru politica națională petrolieră a României nu au fost deloc neglijabile.

[121] A. L. Dinopol, *Industria de petrol a României şi politica de stat,* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „îndreptarea", 1933, p. 5.
[122] *Legea minelor cu expunerea de motive,* p. 105.

Străduindu-se să înlăture pericolul acaparării terenurilor petrolifere ale statului, legiuitorul din 1924 a procedat într-un fel deosebit față de predecesorii săi de dinainte de 1914. Astfel se ştie că legile din 1906 şi 1909 conţineau dispoziţii menite să preîntâmpine monopolizarea perimetrelor statului de către una sau mai multe întreprinderi. Asemenea stipulaţii nu au lipsit mai cu seamă în legea minelor din 1924[123]. Deosebirea a constat însă în faptul că, pe când în perioada antebelică statul nu a distribuit sub regimul legilor din 1906 şi 1909 perimetre de-ale sale, în 1925-1926 el nu a mai urmat aceeaşi politică. De data aceasta, el a instituit prin decrete-legi concesiuni pe un număr de 43 de perimetre petrolifere în suprafaţă de circa 500 ha. Dintre filialele trusturilor internaţionale au beneficiat doar patru întreprinderi *(Colombia, Steaua Română, Petrol Block* şi *Unirea-R.C.O.L.)*[124], care s-au angajat toate să se „naţionalizeze" în decurs de 10 ani conform art. 33 din legea minelor. În felul acesta soluţia înfăptuită în raport cu dispoziţiile legii din 3 iulie 1924 a fost indiscutabil avantajoasă pentru statul român, care nu-şi putea permite să treacă la concesionarea dintr-o dată şi în bloc a perimetrelor sale petrolifere fără periclitarea propriilor lui interese.

b) Elaborată în spiritul programului economic liberal *prin noi înşine,* legea minelor din 1924 a răspuns, chiar dacă nu în măsura aşteptată, uneia din cerinţele lui de bază: *încurajarea participării factorilor naţionali la exploatarea resurselor de ţiţei.* Este cunoscut conţinutul programului P.N.L., adoptat în noiembrie 1921, care-şi propunea pe plan economic valorificarea bogăţiilor naturale ale ţării în primul rând prin iniţiativa, munca şi capitalul autohton. Înfăptuirea acestui deziderat, care nu ar fi însemnat în nici un caz excluderea capitalurilor străine, s-a aflat în atenţia guvernului liberal la elaborarea tuturor legiuirilor economice din anul 1924. Legea din 4 iulie 1924 cuprindea mai multe dispoziţii menite să contribuie la încurajarea iniţiativelor româneşti în industria minieră şi, mai ales, în cea a petrolului. Edificatoare în acest sens erau prevederile înscrise mai cu seamă în art. 32-33 din lege prin care erau net avantajate întreprinderile cu capital autohton. În plus, legiuitorul liberal a condiţionat participarea societăţilor străine la valorificarea unor bogăţii de-ale statului în funcţie de acceptarea unei „colaborări" cu capitalul şi elementele autohtone. Acest lucru urma să fie înfăptuit în cadrul aşa-ziselor întreprinderi „naţionalizate" unde factorii

[123] Ne referim îndeosebi la prevederile inserate în art. 180-182 prin care se interzicea societăţilor petroliere să achiziţioneze – în fiecare din grupele de terenuri de-ale statului declarate proprietate concesionabila – mai mult de două (în unele cazuri trei) perimetre. În baza acestor dispoziţii s-a înfăptuit distribuirea celor 500 ha perimetre petrolifere în 1925-1926. Cele 12 întreprinderi sau grupuri beneficiare au primit perimetre în fiecare din localităţile declarate proprietate minieră concesionabilă – Moreni, Ochiuri, Mislea, Gura Ocniţei (cf. ing. Fl. Dumitrescu, *op. cit.,* p. 1044).

[124] *Ibidem.*

autohtoni trebuiau să deţină cel puţin 40-45% din capitalul şi preponderenţa în organismele de conducere. În ceea ce priveşte forţa de muncă naţională, art. 80 din lege obliga toate societăţile miniere ca după primii şapte ani de la promulgare să funcţioneze cu cel puţin 75% personal românesc pentru „toate categoriile" de salariaţi (muncitori, corp tehnic etc.).

Sub regimul legii minelor din 1924 întreprinderile cu capital naţional s-au bucurat de sprijinul tuturor cabinetelor româneşti[125]. În rândurile de mai sus s-a relevat că, alături de *Steaua Română,* societăţile petroliere autohtone s-au numărat printre principalii beneficiari ai distribuirii perimetrelor statului. Încurajarea întreprinderilor româneşti a contribuit la consolidarea poziţiilor lor în ansamblul industriei petroliere din ţară. Această evoluţie, evidentă deja în perioada 1918-1924, s-a accentuat în urma aplicării legii minelor din 1924. Statisticile timpului, deşi nu concordă toate în privinţa cifrelor indicate, atestă faptul că ponderea capitalului naţional în industria petrolieră s-a întărit simţitor în raport cu situaţia antebelică. După Topliceanu s-ar fi ajuns ca la sfârşitul anului 1928, în urma aplicării legii liberale a minelor, capitalul naţional să deţină 42% din totalul investiţiilor din industria ţiţeiului[126]. Cifra este evident exagerată şi nu concordă cu cea dată de însuşi teoreticianul politicii *prin noi înşine* pentru anul 1927: 20%[127]. De remarcat că cifre alăturate furnizează cei mai mulţi dintre specialiştii în materie care, în lucrările lor, se referă la situaţia din anii 1928-1929. Astfel, după Octav Constantinescu[128] capitalul naţional ar fi reprezentat la sfârşitul perioadei analizate circa 24% din investiţiile petroliere din ţară. Mihail Pizanty stabileşte la 26,62% ponderea capitalului autohton angajat în 1930 în industria ţiţeiului[129]. Într-o lucrare mai recentă[130] aportul capitalului românesc este apreciat pentru perioada respectivă la circa 23% din totalul investiţiilor petroliere. Această cifră se apropie de cea indicată de Serdaru şi care, după părerea noastră, corespunde cel mai mult situaţiei reale. Astfel, după Serdaru investiţiile autohtone în industria petrolului s-ar fi ridicat în urma aplicării legii din 1924

[125] Cf. G. H. Damaschin, *Contribuţiuni...,* II, p. 137.
[126] Al. Topliceanu, *op. cit.,* p. 107.
[127] V. Bratiano, *op. cit.,* p. 7-8.
[128] Octav Constantinescu, *Contribuţia capitalului străin în industria petroliferă românească,* p. 155.
[129] Mihail Pizanty, *Le pétrole en Roumanie,* ed. 1931, p. 161. Cifra comunicată de Pizanty a fost preluată din „Moniteur du Pétrole Roumain" care furnizează următoarele date pentru anul 1930: capital total investit în industria ţiţeiului – 12,8 miliarde lei hârtie (100%), repartizat astfel: capital românesc – 26,62% (3,4 miliarde lei hârtie); englez – 20,62%; anglo-olandez – 16,21%; francez – 15,49%; american – 10,10%; belgian – 6,44%; italian – 3,00%; olandez – 0,56%; german – 0,38%; alte capitaluri – 0,58% (cf. M.P.R., nr. 3/1.II.1923, p. 93).
[130] Cf. Costin Murgescu şi colab., *op. cit.,* I, p. 132.

la 20,00% capital românesc pur şi 7,7% în colaborare cu cel străin[131]. Presupunând că, în cadrul investiţiilor mixte, cel puţin 1/2 ar fi revenit capitalului naţional şi adăugând acest procent celorlalte 20,00%, rezultă că la sfârşitul perioadei cercetate ponderea integrală a capitalului autohton investit în afacerile de petrol din ţară a ajuns la circa 23-25% din total[132]. Creşterea era, după cum a constatat Vintilă Brătianu[133], „considerabilă" în raport cu situaţia antebelică când capitalul autohton deţinea 6-8 procente din investiţiile în industria petrolului, iar restul revenea capitalului străin.

După 1924, dintre întreprinderile naţionale petroliere un număr de cinci *(Creditul Minier, I.R.D.P., Petrolul Românesc, Forajul* şi *Petrolul-Govora)* au ajuns într-o situaţie bună. Între 1925 şi 1928 ele au produs la un loc peste 4 milioane tone ţiţei brut, au valorificat 820 ha şi au explorat alte 3 000 ha. De asemenea, au plătit statului circa 2,5 miliarde lei hârtie sub formă de redevenţe, taxe sau impozite miniere. La începutul anului 1929 capitalul total al celor cinci întreprinderi, împreună cu rezervele acumulate, însuma 1,7 miliarde lei hârtie[134]. Consolidarea poziţiilor capitalului autohton în industria petrolului s-a efectuat direct sub inspiraţia şi sub regimul legii miniere din 4 iulie 1924.

Consolidarea întreprinderilor naţionale de petrol, îndeosebi a *Creditului Minier* şi a *I.R.D.P.*, a fost însoţită de creşterea rolului lor în viaţa economică a ţării. Dispunând de bogate perimetre petrolifere şi exploatându-le în mod raţional şi prin metode moderne, un număr de trei întreprinderi româneşti *(Creditul Minier, I.R.D.P.* şi *Petrolul Românesc)* au reuşit să se instaleze în 1925-1928 între primele zece societăţi producătoare de ţiţei din România[135]. În tot acest răstimp, *Creditul Minier* nu a coborât niciodată sub locul al treilea, iar în anul 1927 – cu o producţie brută de 595 458 tone – a ocupat locul întâi, înaintea marilor societăţi *Astra Română* şi *Steaua Română*[136]. Rolul deţinut după 1924 de către capitalul naţional este încă mai pregnant ilustrat dacă ne referim la ansamblul producţiei de ţiţei. Astfel, potrivit datelor comunicate de însuşi Virgil Madgerau în expunerea de motive la legea minelor din 1929, ponderea întreprinderilor cu capital autohton în producţia generală a României a evoluat astfel: 1913-1%; 1924-28%; 1925-30%; 1926-53%; 1927-57%; 1928-60%[137]. Paralel s-a înregistrat scăderea corespunzătoare a cotei deţinute de societăţile străine în producţia de ţiţei

[131] Virgiliu Ştef. Serdaru, *op. cit.*, p. 73.

[132] Aportul de 25% al capitalului naţional în industria petroliferă din ţară a fost consemnat şi într-o lucrare oficială (cf. Preşedinţia Consiliului de Miniştri, *Activitatea Corpurilor Legiuitoare şi a Guvernului...*, p. 223).

[133] V. Bratiano, *op. cit.*, p. 7-8.

[134] Cf. Barbu Solacolu, *Modificarea legii minelor (O constatare)*, în „Săptămâna Politică", seria a II-a, an. I, 7/7.IV.1929, p. 7.

[135] *Legea minelor* (ed. I. Vasilescu-Nottara), p. 26.

[136] *Ibidem.*

[137] *Ibidem*, p. 13.

a țării: de la 99% în 1913 la 40% în 1928[138]. Poziția pe care întreprinderile naționale au ajuns s-o ocupe în ansamblul producției de petrol a României a venit să confirme, după opinia lui Topliceanu, unul dintre „succesele remarcabile" ale aplicării legii minelor din 1924[139].

S-a specificat că legiuitorul liberal şi-a propus, pe linia unor preocupări mai vechi, evidente şi în legile de încurajare a industriei naționale din 1887 şi 1912[140], promovarea muncii românești în industria de țiței. Pentru atingerea acestui țel, legea minelor a impus tuturor societăților concesionarea unor perimetre de-ale statului, precum şi folosirea personalului românesc, în proporție de cel puțin 75%. Nu au fost neglijate nici organismele de conducere ale întreprinderilor respective, unde elementele autohtone trebuiau să fie reprezentate în proporție de 2/3. Roadele aplicării dispozițiilor din legea minelor privitoare la personal, au fost diferit apreciate. După Al. Topliceanu legea din 4 iulie 1924 ar fi condus, pe acest teren, la rezultate „elocvente"[141]. Pentru societățile naționale este în afară de orice dubiu că proporțiile de personal stabilite s-au îndeplinit întocmai. În ceea ce privea însă întreprinderile străine care se obligaseră să se „naționalizeze", lucrurile stau cu totul altfel. Este sigur că procentul de 75% personal român s-a înfăptuit pentru categoriile inferioare de salariați (lucrători calificați sau necalificați), din moment ce chiar societățile care nu s-au conformat legii minelor *(Astra Română* şi *Româno-Americană)* apelau, în asemenea cazuri, aproape exclusiv la munca națională. *Astra Română,* de exemplu, utiliza, în 1927-1928, un număr de 833 lucrători necalificați români (dintr-un total de 835) şi 214 lucrători români calificați (dintr-un total de 216)[142]. Dar în privința personalului administrativ sau tehnic, societățile petroliere străine au recurs în continuare într-o măsură limitată la serviciul personalului autohton. Acest fapt poate fi controlat în cazul întreprinderilor petroliere care s-au angajat să se „naționalizeze" în 1924. Aşa, de pildă, 55% din personalul administrativ superior al *Stelei Române* – societate care după acordurile din 1925 cu statul român a fost considerată efectiv „românizată" – provenea în anul 1934 de peste granița[143]. Pentru aceeaşi categorie de personal, proporția era încă mai redusă (66% personal străin) pentru o altă societate care trebuia să se „naționalizeze" după 1924 – *Concordia*[144]. Exemplele date sunt în măsură să convingă că dispozițiile relative la personal inserate în legea

[138] *Ibidem.*
[139] Al. Topliceanu, *op. cit.,* p. 108.
[140] Dr. Constantin Moteanu, *Considerațiuni asupra utilizării elementului românesc în industria de petrol,* în „Analele Economice şi Statistice", nr. 10-12/1925, p. 126-128.
[141] Al. Topliceanu, *op. cit.,* p. 109.
[142] Arhivele Naționale, filiala Ploiești. Arhiva societății *Astra Română,* dosar 2/1927, ff. 176-177.
[143] *Ibidem.*
[144] *Ibidem.*

minelor din 1924 au fost în cea mai mare măsură eludate de către societățile petroliere cu capital străin din România.

c) Legiuitorul de la 1924[145] a tins la *stabilirea unei strânse corelații între exploatarea izvoarelor de energie (și în primul rând a petrolului) și dezvoltarea tuturor factorilor economiei naționale.* Legiuitorul liberal a pornit de la premisa, pe deplin îndreptățită și realistă, că rolul industriei miniere era de prim rang în progresul vieții economice a României. Era îndeosebi de neconceput avântul economiei naționale după război în condițiile penuriei combustibilului lichid, cel mai prețios și cel mai însemnat din punct de vedere cantitativ dintre producătorii de energie ai României în epoca respectivă. „O industrie – consemna Tancred Constantinescu în expunerea de motive la legea minelor – poate fi zdrobită, dacă îi lipsește sau i se dă prea scump combustibilul de care are nevoie. În genere, satisfacerea consumului intern cu combustibil sau forță motrice, și anume satisfacerea acestui consum în condițiuni avantajoase, asigură dezvoltarea industriei naționale de orice fel"[146]. În acest spirit, autorul legii miniere din 1924 s-a arătat preocupat să se asigure în mod complet și cu întâietate consumul intern de combustibil lichid și ca prețurile interne de desfacere să fie necontenit inferioare celor de export (art. 198). Pentru satisfacerea deplină a cererilor interne s-a interzis exportul masiv de țiței brut și păcură până în anii 1925-1926. Ca urmare a măsurilor luate de guvernele românești, economia națională nu a suferit nici un moment, după 1924, datorită lipsei de combustibil[147]. Nu a putut fi împlinit, însă, deziderатul formulat de legiuitorul liberal în ce privea procurarea produselor petroliere pe piața internă la prețuri mai mici decât pe piața externă. Deși art. 198 îndrituia statul român să organizeze consumul intern pe bază de contingentare între rafinării, veghind la menținerea unui decalaj corespunzător între prețurile interne și cele de pe piața mondială, el nu a intervenit după 1924 în acest sens. Drept urmare s-a ajuns, după declanșarea „războiului prețurilor" între trusturi, la situația anormală că prețurile interne le-au depășit pe cele externe. Faptul a devenit posibil atunci când, în urma dificultăților întâmpinate în vinderea produselor petroliere peste granița după 1926, societățile din țară au creat un cartel de desfacere internă care a impus prețuri din ce în ce mai mari[148].

d) *întărirea capacității de apărare națională* a constituit o altă direcție importantă a politicii petroliere a României inaugurată prin legea minelor din 1924. După făurirea unității ei politice la sfârșitul primului război mondial, România a vegheat în permanență pentru apărarea integrității teritoriale și salvgardarea independenței naționale. Ea nu a manifestat în nici un fel

[145] *Legea minelor cu expunerea de motive,* p. 146 și urm.
[146] *Ibidem,* p. 146.
[147] Cf. *Legea minelor* (ed. I. Vasilescu-Nottara), p. 14.
[148] *Ibidem,* p. 14-15.

tendințe agresive, de cotropire, față de statele limitrofe sau din alte regiuni de pe glob. Această orientare şi-a găsit reflectarea în sistemul militar românesc interbelic care a păstrat numai un caracter defensiv. În acest cadru, cercurile guvernante de la Bucureşti au fost preocupate de asigurarea apărării naționale. Este inutil să mai demonstrăm în ce grad, în epoca modernă, apărarea națională a unui stat depinde de factorii economici[149]. Dintre aceştia, un rol deosebit revine surselor de energie şi materiilor prime, absolut indispensabile pentru desfăşurarea vieții economice a statului respectiv în vreme de pace şi, cu atât mai mult, în caz de război[150]. Or, în epoca contemporană produsul ideal care serveşte în acelaşi timp ca izvor de energie şi materie prima este petrolul. În primele capitole s-a relevat în ce măsură combustibilul lichid a influențat desfăşurarea conflictului mondial din anii 1914-1918, dovedindu-se unul dintre factorii victoriei Aliaților în război. Faptele intervenite atunci în legătură cu petrolul au determinat, ulterior, toate statele să se preocupe de problema combustibilului lichid, dacă nu din alte motive, cel puțin din dorința de a răspunde unuia din comandamentele majore ale apărării naționale. Este un merit al inspiratorilor politicii petroliere a României de a nu fi ignorat acest aspect al problemei. Legiuitorul din 1924 a stabilit programul politicii petroliere formulat atunci în funcție de satisfacerea dezideratului apărării naționale a țării: producerea unor cantități suficiente de țiței, prelucrarea lor superioară, asigurarea din vreme a unor cantități de rezerve şi construirea de rezervoare pentru caz de război[151], conducerea intereselor industriei petroliere de către elementele româneşti etc.

e) Tinzând la o *valorificare superioară a zăcămintelor miniere (inclusiv a celor de petrol)*[152], legiuitorul din 1924 s-a dovedit conştient de rolul substanțelor miniere în epoca modernă, cum şi de faptul că bogățiile naturale ale subsolului nu se găsesc în cantități nelimitate. De aceea, statul nu putea privi indiferent la exploatarea, în orice fel de condiții, a bogățiilor ascunse în subsol ori la epuizarea lor cu minimum de foloase. În perioada contemporană, dată fiind marea însemnătate a zăcămintelor miniere pentru buna desfăşurare a vieții economice a unei țări, valorificarea lor trebuie să se facă rațional şi în funcție de interesele superioare ale fiecărei națiuni, înfăptuirea acestui comandament a constituit unul din motivele fundamentale pentru care statul român a procedat în 1923 la naționalizarea subsolului minier. Devenit proprietar al subsolului minier, statul român şi-a propus să urmeze o politică de conservare a bogățiilor naturale şi să se îngrijească

[149] Dr. P. Dedulescu, *Factorul economic ca determinant al războiului şi al păcii,* f. 1, 1925, *passim;* Căpitan C. V. Marcu, *Apărarea națională din punct de vedere economico-financiar,* Bucureşti, 1938, *passim.*

[150] Ştefan Chicoş, *Economia națională în serviciul războiului,* Bucureşti, 1943, p. 26-28.

[151] Cf. *Legea minelor cu expunerea de motive,* p. 37.

[152] *Ibidem,* p. 141 şi urm.

de valorificarea rațională a celor date în exploatare[153]. El nu mai putea permite, în nici un caz, o exploatare prădalnică ca cea efectuată în domeniul petrolului înainte de primul război mondial. În consecință, în legea minelor din 1924 au fost înglobate mai multe norme (comasarea perimetrelor mici, evitarea accidentelor miniere, asigurarea unor foraje de calitate, a protecției suprafețelor etc.), menite să contribuie la înfăptuirea unei exploatări economice a zăcămintelor subsolului. În domeniul exploatării raționale a bogățiilor miniere autoritatea statului s-a stabilit prin lege nu numai asupra zăcămintelor care-i aparțineau, ci și asupra celor trecute pentru o perioadă determinată în categoria „drepturilor câștigate" (art. HO)[154]. Intervenția statului în această direcție a fost considerată de societățile străine ca fiind o încălcare a „drepturilor câștigate" recunoscute. Așa, de pildă, societatea *Româno-Americană* a intrat în conflict cu autoritățile miniere românești pentru motivul că acestea i-au impus să aplice dispoziția din lege privind respectarea unei distanțe maxime de 30 m până la hotar pentru fiecare sondă instalată pe un perimetru petrolifer[155]. Ulterior, împotriva acestei stipulații din lege a intervenit și societatea *Astra Română*[156].

Tinzând la realizarea unei valorificări raționale a bogățiilor naturale ale subsolului, legiuitorul din 1924 nu a înțeles – precum predecesorii săi din perioada antebelică – să limiteze ori să împiedice exploatarea zăcămintelor petrolifere ascunse în terenurile statului de teama unei epuizări pretimpurii a resurselor[157]. Dimpotrivă, el a recomandat concesionarea a 500 ha perimetre petrolifere situate în cele mai bune regiuni aparținând statului. Mai mult încă, în anul 1927 statul a dispus concesionarea a încă 1 390 ha pentru efectuarea unor lucrări de exploatare, a societăților: *Creditul Minier, I.R.D.P., Steaua Română* și *Prahova.* În majoritatea cazurilor, lucrările de exploatare au condus la rezultate bune, astfel că pe terenurile respective s-au instituit concesiuni de exploatare ale societăților amintite[158].

Rezultatele obținute între 1924 și 1928 în privința extragerii economice a zăcămintelor petrolifere au fost considerabile. După părerea lui Damaschin[159], în acest răstimp (mai precis în 1926-1927) s-a produs trecerea

---

[153] *Ibidem,* p. 142.

[154] *Ibidem,* p. 45.

[155] *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States. 1924,* II, p. 630 (Riggs către Hughes, București, 24.IX.1924).

[156] *Ibidem,* p. 632 (Riggs către Hughes, București, 30.IX.1924). Un acord în această problemă s-a realizat – între americani și guvernul român – în martie 1925 *(ibidem,* p. 647). În 1926, specialiștii societății *Astra Română* au respins măsurile incluse în legea minelor (Arhivele Naționale, filiala Ploiești. Arhiva societății *Astra Română,* dosar 36/1926).

[157] Cf. *Legea minelor cu expunerea de motive,* p. 142.

[158] Cf. ing. Florin Dumitrescu, *op. cit.,* p. 1040.

[159] Cf. G. H. Damaschin, *Contribuțiuni...,* II, p. 168-173.

de la vechiul sistem de exploatare neraţională, predominant înainte de primul război mondial, la un altul nou, superior sub raport tehnic şi economic. Astfel, s-a renunţat la aglomerarea sondelor pe o unitate de suprafaţă, iar în domeniul extracţiei a fost abandonată metoda erupţiei libere, în folosul utilizării sistematice a sondelor. În domeniul extracţiei a dat excelente rezultate – producând o adevărată „revoluţie în arta forajului" în România[160] – introducerea în 1927-1928 a coloanei mecanice cu cimentare după modelul american. Noua metodă a contribuit la realizarea unor importante economii la foraj şi, de asemenea, la reducerea cazurilor de inundare a zăcămintelor. Desigur, nu poate fi trecut cu vederea faptul că rezultatele dobândite s-au datorat mai cu seamă progreselor tehnice şi ştiinţifice care s-au aplicat în extragerea petrolului[161]. Totodată, trebuie reţinut că autorităţile miniere româneşti s-au dovedit receptive la adoptarea celor mai noi metode în scopul executării unei exploatări raţionale şi economice[162]. Procedând astfel, autorităţile în cauză – cum a fost, de pildă, „Direcţia generală a minelor" din cadrul Ministerului Industriei şi Comerţului – acţionau în conformitate cu spiritul legii miniere din 1924. Pe planul consecinţelor directe ale legii asupra valorificării superioare a zăcămintelor naţionale de ţiţei, trebuie consemnat că nu s-a reuşit comasarea perimetrelor mici[163]. După anul 1928, la intervenţia „Direcţiei generale a minelor" s-a impus respectarea unei distanţe mai mari între sondele aflate în producţie[164]. Ar mai fi de semnalat că importante progrese în direcţia unei valorificări economice s-au realizat de societăţile petroliere care au primit concesiuni de la stat, ele fiind obligate prin caietele de sarcini la lucrări tehnice precise[165].

Rezultatele obţinute în privinţa valorificării superioare a zăcămintelor de ţiţei au înlesnit creşterea producţiei de combustibil lichid a României.

f) *Apărarea intereselor economiei naţionale pe piaţa internaţională* a alcătuit încă unul din ţelurile urmărite de legiuitorul de la 1924 în materie de politică petrolieră[166], înfăptuirea acestui ţel a fost unul dintre cele mai dificile, întrucât plasarea convenabilă a derivatelor petroliere româneşti pe pieţele străine a depins, în afară de calitatea produselor noastre, de intervenţia trusturilor internaţionale care dictau preţurile. În plus, ar fi de relevat faptul că principalele societăţi producătoare şi exportatoare din ţară erau filiale

[160] *Ibidem,* p. 183.
[161] *Ibidem,* p. 168.
[162] *Ibidem,* p. 178-180.
[163] *Ibidem,* p. 195. Dr. I. Costinescu, autorul expunerii de motive a legii minelor din 1937, consemna că „de la data promulgării legii minelor din 1924 şi până azi comasarea nu s-a putut realiza în nici un caz concret" (cf. *Legea minelor,* adnotată de Mihail Ciocâlteu, Bucureşti, Editura Curierul Judiciar S.A., 4937, p. 191).
[164] G. H. Damaschin, *Contribuţiuni...,* II, p. 196.
[165] *Ibidem,* p. 198.
[166] Cf. *Legea minelor cu expunerea de motive,* p. 141.

ale trusturilor mondiale, ceea ce împiedica statul român să controleze în mod eficace destinația produselor peste granițe. Dacă se ține seama de toți acești factori, precum și de situația survenită la sfârșitul perioadei examinate („războiul prețurilor" și ofensiva generală a trusturilor *Standard Oil Co.* și *Royal Dutch-Shell* împotriva României), este lesne de înțeles că, după 1924, România nu a reușit să-și plaseze în condiții optime produsele sale petroliere pe piețele externe[167].

*

Departe de a fi fost ideal, regimul minier din 1924 a fost, indiscutabil, superior celui care 1-a precedat și a favorizat în largă măsură progresul industriei miniere, în general, și a celei petroliere, în special. Între 1924 și 1929, cât s-a aflat în vigoare, regimul minier liberal nu a putut fi aplicat integral, fiind confruntat necontenit cu presiunea evenimentelor, și mai cu seamă cu opoziția înverșunată a trusturilor mondiale *Standard Oil Co.* și *Royal Dutch-Shell,* la acestea adăugându-se și lipsa de fermitate a guvernelor de la București care au acționat ca atare din oportunitate, din lipsă de mijloace financiare necesare aplicării integrale a legii ori de program într-un aspect sau altul al problemei petrolului. Expresie fidelă a intereselor economico-financiare și politice ale clasei politice românești, în primul rând, ale celei grupate în P.N.L., legea minelor din 1924 s-a aplicat însă cu destule rezultate pozitive din punctul de vedere al legiuitorului sau al statului român, dar nu a satisfăcut pe deplin speranțele niciunuia.

## D. Acțiuni împotriva legii minelor între 1924 și 1926

Examinarea împrejurărilor în care a fost adoptată legea minelor în 1924 ne a permis să constatăm că atitudinea adoptată de guvernele principalelor puteri capitaliste ori de reprezentanții trusturilor mondiale petroliere față de regimul minier propus de guvernul I. I. C. Brătianu a fost numai până la un punct identică. Dacă înainte de promulgarea legii cercurile menționate au formulat ori au acționat deschis împotriva anteproiectului sau proiectului, după 4 iulie 1924 situația s-a modificat considerabil, înainte de această dată, guvernul român angajase negocieri și căzuse la învoială ori era pe cale de a încheia acorduri concrete cu reprezentanții multora dintre grupurile petroliere internaționale care aveau interese în România pentru desfășurarea activității lor viitoare în temeiul noii legi. Astfel de înțelegeri au fost perfectate, de pildă, cu *Anglo Persian Oil Co. Ltd.,* în privința *Stelei Române,* cu *O.I.P.* pentru *Columbia,* cu *Petrofina* pentru grupul *Concordia* ori cu *Phoenix Oil and Transport Co.* în legătuură cu filialele sale de la noi *(Unirea-R.C.O.L.* ș.a.).

[167] Cf. *Legea minelor* (ed. I. Vasilescu-Nottara), p. 15.

Detaliile înțelegerilor perfectate au fost riguros stabilite după 4 iulie 1924[168], însă guvernul I. I. C. Brătianu a obținut inițial acordul de principiu al unor importante grupuri petroliere străine pentru a orienta activitatea filialelor lor în România în cadrul noii legi. Mai precis, era vorba de îndeplinirea stipulațiilor cuprinse în art. 32-33 din lege referitoare la „naționalizarea" societăților petroliere străine care ar fi dorit să obțină în concesiune perimetre de la stat. În consecință, Agenția română „Rador" a putut difuza, chiar în ziua publicării legii în „Monitorul Oficial", o telegramă care – reluând o declarație făcută tot atunci de Tancred Constantinescu, ministrul Industriei și Comerțului – anunța că cele mai multe dintre societățile petroliere cu capital străin din țară aderaseră formal la regimul promulgat[169]. Apoi, Tancred Constantinescu a furnizat noi precizări, menționând că societățile *Concordia, Steaua Română, Petrol Block, Unirea* ș.a. acceptaseră să se „naționalizeze" în decurs de zece ani[170]. În același timp, ministrul a specificat că numai *Astra Română* și *Româno-Americană* refuzaseră să accepte condițiile stabilite prin art. 33 din lege. Precizând că prin atitudinea lor cele două societăți nu-și manifestau obligatoriu opoziția față de noul regim minier. Tancred Constantinescu găsea că ele „ezitau" doar să-și asume obligații pe care nu le puteau onora și exprima speranța „sinceră" ca „aceste societăți să intre în cadrul politicii care convine țării în care s-au stabilit și în care s-au dezvoltat"[171].

Doleanța exprimată de demnitarul român nu avea să se îndeplinească și, atâta vreme cât legea minelor din 4 iulie 1924 s-a aflat în vigoare, s-a menținut între trusturile internaționale petroliere distincția precizată imediat după promulgarea regimului minier liberal, și anume: unele au primit dispozițiile relative la „naționalizare", iar *Standard Oil Co.* și *Royal Dutch-Shell* le-au respins categoric. Poziția guvernelor principalelor puteri capitaliste a coincis numai până într-un punct cu cea a marilor trusturi petroliere, pe care, totuși, le sprijineau. Dacă înainte de promulgarea legii minelor asistența acordată trusturilor a fost mai puțin condiționată[172], după 4 iulie 1924 acest lucru s-a făcut diferențiat, și mai nuanțat. Guvernele respective nu au încetat să vegheze la respectarea „intereselor" din România ale grupurilor petroliere internaționale, dar intervenția directă și protestul colectiv contra legii minelor, în atâtea rânduri anunțate, nu au mai survenit. Marea Britanie

[168] Vezi Președinția Consiliului de Miniștri, *Activitatea Corpurilor Legiuitoare și a Guvernului...*, p. 222-223.

[169] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), f. 173. S-a tipărit și în principalele cotidiene internaționale (cf. „The New York Times", nr. 24 269/5.VII.1924, p. 6).

[170] Cf. M.P.R., nr. 14/15.VII.1924, p. 1100; idem, nr. 23/1.XII.1924, p. 1907.

[171] *Ibidem.*

[172] Potrivit unor relatări, în toiul campaniei contra legii minelor, *Standard Oil Co.* ar fi amenințat cu „demonstrații navale ale vaselor americane în apele românești"! (cf. „România Petroliferă" din 1.III.1927, p. 1).

şi Franța, urmate de celelalte state, inclusiv de S.U.A., au sfârşit prin a nu pune guvernul român în asemenea situații, ceea ce nu înseamnă că nu s-au ivit, în anii următori, fricțiuni între România şi țările interesate tocmai în legătură cu aplicarea legii minelor[173].

Elaborată în spiritul programului *prin noi înşine,* legea din 1924 nu respingea colaborarea capitalurilor străine. Într-un memoriu prezentat de Vintilă Brătianu şi Tancred Constantinescu unor cabinete occidentale, în cadrul întrevederilor pe care le-au avut cu reprezentanții lor, la scurt timp după promulgarea legii minelor, s-a afirmat cu insistență că România tindea să asigure, prin noul regim minier, o colaborare a capitalurilor străine cu cel național, care era „necesară şi de dorit[174]. O astfel de colaborare, cu participarea statului român[175], a urmărit a realiza guvernul I. I. C. Brătianu în domeniul petrolului, pentru societățile care s-au angajat să se naționalizeze în temeiul legii minelor. Este ştiut că *Steaua Română* şi grupul *Concordia* au încheiat în 1925 acorduri speciale cu statul român şi prin care s-a consemnat „naționalizarea" lor. Alte societăți petroliere *(Unirea, Colombia* sau *Petrol Block)* au promis să se românizeze în următorii zece ani după promulgarea legii. În urma înțelegerilor intervenite cu întreprinderile respective, statul român le-a concesionat acestora bogate perimetre de-ale sale ori le-a întărit concesiunile mai vechi. Dar în prea puține cazuri guvernul a reuşit să impună societăților străine respectarea întocmai a prevederilor referitoare la proporțiile capitalului (40% sau 45% capital străin). Potrivit chiar unor date oficiale, statul şi particularii români au ajuns să controleze la *Steaua Română* 55%, iar la *Internationala* 52,5%, nu din capitalurile investite, ci din numărul voturilor[176]. Pentru a pune de acord situația societăților petroliere pe cale de naționalizare cu prevederile legii minelor, guvernul liberal a inserat o nouă dispoziție în cuprinsul art. 32. Prin legea promulgată cu decretul-regal nr. 3511 din 5 decembrie 1925[177] s-a prevăzut că, între „societățile anonime miniere române", deci între cele care îndeplineau condițiile de românizare, intrau şi acelea, „existente la promulgarea acestei legi (din 3 iulie 1924 – n.ns.), care au capitalul şi consiliul de administrație în majoritate românesc

[173] Joseph S. Roucek, *Contemporary Roumania and Her Problems. A Study in Modern Nationalism,* London, Humphrey Milford, 1932, p. 312.

[174] Vezi *Aperçu sur la situation actuelle de la Roumanie et programme d'avenir dans le cadre des nouvelles lois économiques (Mémoire présenté par les Ministres des Finances et du Commerce de Roumanie. Août 1924),* Bucarest, Imprimeriile Independența, 1924, p. 15.

[175] *Ibidem,* p. 15-16. Despre necesitatea unei atare colaborări comunica şi Titulescu lui Vintilă Brătianu din Londra, la 12 august 1924 (vezi Hoover Archives, *N. Titulescu. Diary and Correspondence,* Box No. 2, caietul 25, f. 12).

[176] Președinția Consiliului de Miniştri, *Activitatea Corpurilor Legiuitoare şi a Guvernului...,* p. 223.

[177] „Monitorul Oficial", nr. 270/6.XII.1925, p. 13671-13682.

şi care îndeplinesc toate condiţiunile cerute de actuala lege cu privire la tratamentul funcţionarilor şi muncitorilor". Această dispoziţie prezenta evidente avantaje pentru societăţile străine, care căpătau un cadru mai vast de activitate în comparaţie cu cel stabilit iniţial prin art. 33 (care introducea proporţii fixe atât pentru capital, cât şi pentru personalul de conducere)[178].

Acordurile încheiate în cadrul legii minelor din 1924 cu unele societăţi petroliere străine au influenţat direct asupra poziţiei urmărite de trusturile internaţionale în cauză faţă de politica petrolieră a României până la 1929. Între 1924 şi 1929, atitudinea grupurilor străine interesate *(Phoenix Oil and Transport Co., Petrofina, O.I.P.* sau *Anglo Persian Oil Co. Ltd.)* s-a caracterizat în general prin bunăvoinţă şi reţinere de la acţiuni ostile României. Numeroase declaraţii şi gesturi ale conducătorilor companiilor menţionate au fost favorabile legii din 1924. Astfel Leon Wenger, reprezentant al intereselor franco-belgiene, a exprimat surpriza sa că legea din 4 iulie 1924 putuse stârni „atâta opoziţie" în Apus, întrucât era evident că ea asigura un „plasament de primul ordin şi siguranţa necesară" investiţiilor străine în industria română de petrol[179]. De asemenea, Sir Edward Manville, preşedintele grupului *Phoenix,* şi-a asigurat compatrioţii – printr-o circulară specială adresată acţionarilor – că prin legea minelor „guvernul român nu are intenţia de a lua măsuri care ar afecta în mod serios interesele pe care le deţine acum capitalul străin" în România[180]. Netăgăduit, bunăvoinţa manifestată de unele grupuri străine faţă de regimul minier din 1924 a depins de avantajele obţinute, pentru că atunci când, în 1929, s-a procedat la revizuirea legii minelor, grupurile petroliere respective nu şi-au exprimat deloc regretul pentru regimul minier abrogat[181], ele descoperind pe dată că devenise deja „prea îngust", dar ale cărui dispoziţii nu le-au respectat nicicând integral.

*

Din primul moment, filialele trusturilor *Standard Oil Co.* şi *Royal Dutch-Shell* din România au făcut cunoscut că refuzau să se conformeze prevederilor de naţionalizare cuprinse în legea din 4 iulie 1924. Atitudinea societăţilor *Româno-Americană* şi *Astra Română* a rămas neschimbată între 1924 şi 1929, ele conformându-se în fond directivelor primite din partea trusturilor tutelare ce nu admiteau, în regiunile de pe glob unde reuşiseră să se infiltreze, restrângeri ale regimului *porţilor deschise.* Apreciind că legea minelor din 1924 atingea tocmai asemenea tratament, *Standard Oil Co.* şi *Royal Dutch-Shell* s-au manifestat în permanenţă adversarii ei ireductibili.

[178] Introducerea acestui nou alineat în cuprinsul art. 32 a provocat oarecare satisfacţie în rândurile unor cercuri petroliere apusene (cf. „Argus" din 20.III.1926, p. 1).
[179] Vezi „Viitorul" din 4.X.1924, p. 1-2; „România Petroliferă" din LXI. 1924, p. 1.
[180] Cf. M.P.R., nr. 14/15.VII.1924, p. 1196.
[181] Cf. „Viitorul" din 23.III.1929, p. 5.

Deşi după 1924 în raporturile dintre cele două trusturi s-au înregistrat, simultan cu atitudini binevoitoare, puternice contradicţii, ele au acţionat în general de pe o platformă comună împotriva legii minelor din 1924, reuşind în cele din urmă să obţină modificarea ei, în martie 1929.

Ofensiva trusturilor contra politicii petroliere a României concretizată în legea din 1924 s-a desfăşurat, iniţial, prin sindicatul *O.P.Q.*[182]. După cum se ştie, sindicatul îşi propusese, la originile sale, să preia concesiunea, în schimbul unui împrumut financiar acordat României, a importante suprafeţe petrolifere de-ale statului şi, în acest scop, făcuse diferite oferte – respinse toate de guvernul Brătianu – înainte de adoptarea regimului minier în 1924. După promulgarea legii minelor, ale cărei clauze au fost socotite „vătămătoare" pentru capitalurile străine investite în industria de ţiţei din România, *O.P.Q.* hotărî să-şi „reconsidere" poziţia. Într-un articol tipărit în „The Times" la 31 iulie 1924, de exemplu, sindicatul a făcut cunoscut că, în urma adoptării legii minelor, el îşi retrăgea oferta de împrumut. Nereuşind să-şi atingă obiectivul pentru care fusese creat, sindicatul s-a autotransformat în *O.P.Q. Association,* care căpăta menirea să vegheze la „protejarea" capitalurilor străine investite în industria petrolului din România[183]. Acţiunea lui *O.P.Q.* nu a rămas fără răspuns din partea Bucureştilor. La 1 august 1924, în aceeaşi zi în care Vintilă Brătianu se întâlnea la Londra cu unii delegaţi ai lui *O.P.Q.*[184], N. Titulescu, ministrul român în Marea Britanie, preciza tot în „The Times" că nu putea fi nicicum vorba de retragerea vreunei oferte a sindicatului, întrucât guvernul român nu luase în discuţie nici o propunere de împrumut pentru că era „contra politicii sale, deoarece nu putea să permită ca necesităţile financiare să aibă efect asupra dezvoltării terenurilor petrolifere. *Guvernul român a încercat întotdeauna a menţine independenţa cu privire la petrolul român* (subl. ns.)"[185]. După această precizare de esenţă a ilustrului diplomat referitoare la baza politicii petroliere a României în perioada investigată, Tancred Constantinescu avea să intervină şi el, atestând că oferta lui *O.P.Q.* fusese inacceptabilă, că nici nu se putea vorbi de o „retragere" a ei, din moment ce nimeni nu solicitase vreun împrumut în numele guvernului de la Bucureşti[186].

Conducerea lui *Standard Oil Co.* a insistat ca Departamentul de Stat

---

[182] Cf. „Argus" din 25.IX.1924, p. 1.

[183] Cf. M.P.R., nr. 16/15.VIII. 1924, p. 1343.

[184] Hoover Archives, *N. Titulescu. Diary and Correspondence,* Box No. 2, caietul 29, f. 47.

[185] La puţin timp după aceea, marele diplomat va declara, chiar în legătură cu petrolul, că el „nu acceptă" intervenţii în treburile interne ale ţării sale pe această problemă (idem, caietul 27, f. 15, N. Titulescu către Vintilă Brătianu, Geneva, 19.IX.1924) şi va lupta pentru a impune recunoaşterea „suveranităţii dreptului intern" în cazul bogăţiilor naţionale ale statelor *(ibidem,* f. 43, N. Titulescu către Vintilă Brătianu, Geneva, 29.IX.1924).

[186] Cf. „Viitorul" din 21.VIII.1924, p. 3.

să intervină oficial la Bucureşti în legătură cu măsurile preconizate de *O.P.Q.* Scrisoarea trimisă Washingtonului explica că „retragerea" împrumutului fusese determinată de caracterul „ostil", „discriminatoriu" al legislației miniere românești[187]. Confirmând primirea documentului, Departamentul de Stat înştiința că Legația din Bucureşti fusese instruită că ar putea avertiza „într-un fel" guvernul român despre decizia lui *O.P.Q.*, dar că nu va da curs cererii de-a se face un demers comun cu reprezentanții celorlalte state[188]. În adevăr, în ajun, secretarul de stat Hughes solicitase lui Riggs, înlocuitorul lui Jay, să discute cu cercurile interesate, inclusiv cu delegații societății *Româno-Americane,* dar să nu admită a prezenta guvernului Brătianu o comunicare împreună cu colegii săi britanic, francez şi olandez[189]. Instrucțiunile şefului diplomației americane au fost respectate întocmai de Legația din Bucureşti[190].

Renunțând de bunăvoie la propunerea de împrumut şi, de asemenea, la statutul său de sindicat, grupul devenit *O.P.Q. Association* a prezentat la 23 octombrie 1924 lui N. Titulescu, printr-o scrisoare personală, memoriul intitulat *General Remarks by the O.P.Q. Association on Matters Affecting Interests in the Roumanian Oil Industry*[191]. Aceste „observații generale" erau destinate lui Vintilă Brătianu. Ele exprimau dezacordul grupului față de politica petrolieră a României, respingându-se cu precădere dispozițiile în vigoare „cu privire la concesionarea terenurilor petrolifere ale statului, cele referitoare la posibila instituire a unui monopol de stat la desfacerea internă a derivatelor de țiței, ca şi sarcinile fiscale impuse industriei de petrol"[192]. Memoriul consemna că „mai ales legea minelor, alcătuită spre a aplica noua Constituție, a cauzat mare neliniște străinilor, acționarilor societăților petroliere din România"[193]. Cu scrupulozitate, *O.P.Q.* a înşirat toate articolele din lege cu care nu era de acord: 32-33, 43, 75-80, 118, 132, 145, 193-195, 197-202, 231-236, 251, 253-254 şi 268[194]. Concluzia ce se desprindea din „Observațiile generale" a fost inserată, în fapt, în preambulul documentului. Astfel, *O.P.Q.* insista înainte de toate să se respecte „drepturile" societăților petroliere străine din România, ca acestea „să rămână străine în structura şi administrația lor". Se revendicau, în continuare, „drepturi identice pentru toate societățile, oricare ar fi structura lor, cu libertatea de a face oferte pentru

[187] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 971, 8716363/209 (Guy Wellman către L. Harrison, 1.VIII.1924).
[188] *Ibidem* (Harrison către *Standard Oil Co.,* 26.VIII.1924).
[189] *Ibidem* (Hughes către Riggs, telegrama nr. 39/25.VIII.1924).
[190] *Ibidem,* 8716363/215 (Riggs către Hughes, telegrama nr. 61/2.IX.1924).
[191] Vezi originalul în Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), ff. 453-461. Textul tradus al memoriului *(ibidem,* ff. 440-451).
[192] *Ibidem,* f. 440.
[193] *Ibidem.*
[194] *Ibidem,* ff. 442-446.

toate terenurile neconcesionate, pe o bază de concurență"[195]. În sfârșit, toate întreprinderile petroliere din țară trebuiau să capete posibilitatea de-a activa „liber" în domeniile distribuției interne sau exportului derivatelor de țiței"[196]. Revendicările formulate dovedeau convingător că *O.P.Q.*, în postura de paravan al trusturilor *Standard Oil Co.* și *Royal Dutch-Shell* în primul rând, puneau în discuție *principiile de bază* ale politicii petroliere a statului român, concretizate în legea de la 4 iulie 1924.

Documentul examinat, imprimat prin grija *O.P.Q.*, deși pregătit pentru Vintilă Brătianu, sub pretextul că răspundea îndemnului acestuia de la 1 august 1924 de a i se prezenta toate obiecțiile pe marginea legii minelor[197], a avut și alți destinatari. Și aceasta tot prin grija lui *O.P.Q. Association,* mai bine zis a membrilor săi: astfel, la 29 octombrie 1924, secretarul grupului, locotenent-colonelul Medlicott, a expediat un exemplar pe adresa lui Peter Jay, la Legația S.U.A. din București[198], iar la 14 noiembrie 1924 un altul a parvenit direct Departamentului de Stat, de la conducerea lui *Standard Oil Co.*[199]. În ceea ce-l privește, N. Titulescu, care a primit memoriul pentru a-l transmite lui Vintilă Brătianu, îi comunica acestuia opinia sa despre presiunile lui *O.P.Q.*, și anume că nu poate admite oficial „observații" împotriva unei legi votate de Parlamentul român, de oriunde ar fi venit ele din afară[200].

Se punea, astfel, în discuție conținutul celor discutate și precizate în întâlnirea de la Londra din 1 august 1924 dintre Vintilă Brătianu și unii reprezentanți ai *O.P.Q.*, în frunte cu Walter Long, viconte de Wraxhall. Ministrul român al finanțelor, în calitatea-i de inspirator și practician al programului *prin noi înșine,* opinase la câteva zile după întrevedere că nu socotea „serioase" repetatele oferte și retrageri ale lui *O.P.Q.*[201]. Într-o altă scrisoare către Titulescu, Vintilă Brătianu relata că a aflat și la Paris o atmosferă ostilă contra legii minelor, întreținută mai ales de H. Bérenger. Relativ la *O.P.Q.*, demnitarul român se interesa daca se prezentase „chestionarul de care era vorba"? Dacă nu, continua expeditorul, care *recunoștea,* așadar, că dorise să afle obiecțiile grupului internațional contra noului regim minier, să nu se insiste, pentru a nu se crea impresia „că alergăm după ei (după reprezentanții

[195] *Ibidem,* f. 441.
[196] *Ibidem.* La 14 noiembrie 1924, un exemplar al acestui document a fost transmis și Departamentului de Stat (vezi mai jos).
[197] Hoover Archives, *N. Titulescu. Diary and Correspondence,* Box No. 2, caietul 29, f. 47; U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 971, 8716363/256 (Despatch no. 685/21.XI. 1924, Jay către Hughes).
[198] *Ibidem.*
[199] *Ibidem,* 8716363/251 (anexa la scrisoarea lui A. C. Bedford către A. W. Dulles).
[200] Hoover Archives, *N. Titulescu. Diary and Correspondence,* Box No. 2, caietul 29, f. 47.
[201] Idem, Box No. 12 (Vintilă Brătianu către N. Titulescu, Paris, 4.VIII.1924).

lui *O.P.Q.* – n.ns.)"[202]. De altfel, observa *atunci* Vintilă Brătianu, problema *O.P.Q.* devenise „fără efect" după votarea legii minelor, ce nu îngăduia concesionarea terenurilor petrolifere ale statului; situația se prezenta altfel pentru societățile petroliere străine, dar acestea trebuiau „fiecare... să-şi arate *izolat* nevoile şi observațiile lor (subl. ns.)"[203]. Căpătăm, în acest fel, o confirmare a precizărilor noastre anterioare că, pentru depăşirea dificultăților legate de votarea şi aplicarea legii din 4 iulie 1924, guvernul român a preferat, natural, să trateze cu delegații societăților petroliere străine situația lor sub noul regim minier.

Dată fiind natura discuțiilor purtate între Vintilă Brătianu şi Walter Long cu colegii săi, se înțelege de ce oficialitățile de la Bucureşti s-au preocupat şi au prezentat un răspuns la „Observațiile generale" ale *O.P.Q.* Lucrările preliminare pentru întocmirea replicii s-au desfăşurat în cadrul a trei departamente: Ministerul Industriei şi Comerțului s-a ocupat de legea minelor, Ministerul Finanțelor de chestiunea financiară, iar Ministerul Afacerilor Străine de aspectele juridice şi politice[204]. Cel mai mare interes pentru noi prezintă lucrările efectuate la Ministerul Industriei şi Comerțului, rezultatul lor fiind consemnat, la 7 ianuarie 1925, într-un „Material pentru întocmirea unui răspuns"[205]. „Materialul aducea, pentru cele mai multe aspecte, argumente detaliate, iar, pe alocuri, nu era deloc reținut în combaterea procedeelor utilizate de sindicatul străin. Aşa, de pildă, acțiunea sindicatului era apreciată ca „nedreaptă"[206], remarcându-se că „centrul de greutate", „nodul întregii acțiuni" inițiate de *O.P.Q.* contra legii minelor fuseseră determinate de „măsura legislativă referitoare la acordarea concesiunilor pe proprietățile aflate în patrimoniul statului, adică dispozițiunilor art. 32 şi 33 din legea minelor"[207]. Din motive lesne de înțeles, multe dintre accentele critice prezente în „Material" nu au fost reținute în „Nota" oficială înmânată de guvernul român grupului *O.P.Q.*, în 1925, ca răspuns la „Observațiile generale"[208].

„Nota" guvernului român oferea, pentru fiecare dintre chestiunile tratate (regimul concesiunilor, taxele miniere, monopolul distribuției interne, dispozițiile relative la capital şi personal, problemele tehnice), explicații şi asigurări ferme că legea minelor nu atingea „drepturile câştigate". Totuşi, prima parte a documentului, ținând seama de situația *sui generis* a grupului *O.P.Q.*, care nu deținea nici un fel de terenuri petrolifere în România,

[202] *Ibidem* (Vintilă Brătianu către N. Titulescu, Paris, 3.VIII.1924).
[203] *Ibidem.*
[204] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63 (1922-1924), f. 481 (Scrisoarea lui Tancred Constantinescu către I. G. Duca, Bucureşti, 7.I.1925).
[205] *Ibidem,* ff. 482-500 („Material...").
[206] *Ibidem,* f. 499.
[207] *Ibidem,* f. 497.
[208] *Ibidem,* ff. 71-74.

nu omitea să conteste dreptul său de-a interveni, întrucât el se afla „practic în imposibilitatea de a fi lezat" de legea din 4 iulie 1924[209].

Schimbul de note care s-a făcut între *O.P.Q.* şi guvernul român a confirmat că cele două părţi nu erau dispuse să-şi reconcilieze poziţiile, adică: cea dintâi să înceteze campania contra legii minelor, iar ultima să renunţe la unele dintre prevederile înscrise în aceeaşi lege. Drept urmare, disputa în jurul legii minelor se va prelungi pe toată durata aplicării ei, timp în care trusturile petroliere *Standard Oil Co.* şi *Royal Dutch-Shell* nu-şi precupeţiră eforturile pentru a ajunge la rezultatul dorit – abrogarea legii promulgate la 3 iulie 1924. În campania purtată în acest scop, trusturile mondiale au utilizat o gamă variată de metode şi mijloace.

Efectele campaniei conjugate desfăşurată de cele două trusturi împotriva legii minelor s-au resimţit de îndată după promulgarea ei. Acţionând „mână în mână", trusturile au început prin a concura produsele româneşti exportate în apusul Europei[210]. Simultan, la intervenţia trusturilor, au fost coborâte în mod artificial preţurile derivatelor petroliere preluate pentru export în portul Constanţa[211]. Pierderile înregistrate de economia naţională în consecinţă au fost importante, mai ales datorită faptului că trusturile concurau derivatele exportate de societăţile naţionale cu altele prelucrate... tot în ţara noastră de către filialele lor. Această metodă a fost consemnată într-un document precum darea de seamă pe anul 1928 a grupului *O.I.P.*[212], care se asociase cu *Standard Oil Co.* şi *Royal Dutch-Shell* la exploatarea petrolului din Irak.

În rapoartele anuale întocmite de trusturi, situaţia filialelor lor din România a fost prezentată în permanenţă ca fiind dificilă. Vizând legea minelor, rapoartele trusturilor deplângeau fiscalitatea excesivă impusă întreprinderilor petroliere din România, starea rea a transporturilor, scăderea profiturilor etc.[213]. Tocmai pentru a dovedi efectul „nefavorabil" al legii minelor, filialele celor două trusturi şi-au restrâns lucrările ori au micşorat beneficiile acordate acţionarilor. Astfel, societatea *Româno-Americană* a repartizat în anul 1925 la capitolul beneficiu net, deci impozabil, doar 43,2 milioane lei hârtie din cele 474,7 milioane lei hârtie înscrise la beneficiul brut[214]. Disproporţia a fost şi mai sensibilă în cazul *Astrei Române,* care, în acelaşi an, a alocat pentru beneficiul net numai 118,1 milioane lei hârtie din beneficiul brut de 1 miliard lei hârtie. Cota dividendului nu a depăşit,

[209] *Ibidem,* f. 71.
[210] Cf. „Argus" din 25.IX.1924, p. 1.
[211] Idem din 26.IX.1924, p. 3.
[212] Dr. D. Ionescu Bujor, *Legea minelor din 1928/1929 împotriva capitalului naţional,* Bucureşti, Editura „Universul", 1929, p. 28.
[213] Victor Slăvescu, *Royal Dutch,* în „Viitorul" din 5.VIII.1927, p. 1.
[214] M.P.R., nr. 9/1.X.1926, p. 1856-1857.

de aceea, indicele de 4%[215], în comparație cu 165% în 1922[216]. Reducând cota dividendelor, conducerea trustului anglo-olandez urmărea să determine pe acționari (inclusiv ori mai ales pe cei români) să exercite și ei presiuni asupra guvernului român pentru a modifica legea minelor[217]. De asemenea, filiala lui *Shell* a procedat după 1924 la scăderea producției. Datele de arhivă atestă că, pentru cele mai multe șantiere ale *Astrei Române,* producția de țiței brut s-a înjumătățit în primele șase luni ce au succedat promulgării legii din 4 iulie 1924[218]. Dealtfel, raportul prezentat de Deterding la adunarea generală a lui *Shell* pe anul 1925 a semnalat că producția *Astrei Române* scăzuse și mai mult în acel an față de cel precedent – de la 450 590 tone la 392 944 tone[219]. Atotputernicul conducător al trustului anglo-olandez nu s-a sfiit să explice că situația decurgea direct din măsurile „nefaste" luate potrivit legii minelor din 1924 care „te încurajează foarte puțin să lucrezi" în România[220].

Un alt procedeu folosit de trusturile american și anglo-olandez cu scopul de a forța guvernul român în problema legii minelor a constat în influențarea cursului leului pe principalele piețe occidentale. Datorită legăturilor vaste în lumea financiară, precum și ca urmare a dispunerii unor importante resurse proprii, nu a fost dificil pentru cele două trusturi să provoace permanente și mari fluctuații ale monedei românești la Zürich, Paris sau Londra[221]. În momentele pe care le-au socotit cele mai dificile pentru ele – ca, de exemplu, în vara anului 1924, când s-a dezbătut, aprobat și promulgat legea minelor – trusturile și-au făcut simțită intervenția prin imprimarea unei puternice tendințe de depreciere a leului pe piața internațională. În aceste împrejurări, nu ne apare surprinzător faptul că cel mai scăzut nivel postbelic al cursului leului s-a înregistrat doar la câteva zile după promulgarea legii minelor: la 10 iulie 1924, el a fost cotat la bursele apusene la 2 centime aur[222].

Între 1924 și 1929, trusturile mondiale au întreținut necontenit în presa străină o campanie ostilă României. În perioada respectivă, paginile unor prestigioase și influente ziare și reviste din Occident („The Times", „Petroleum Times", „The Economist", „Manchester Guardian Comercial", „Daily News", „Chicago Daily Tribune", „The Sunday Times" ș.a.), au găzduit atacuri contra statului român, a politicii sale petroliere și a legii minelor[223].

---

[215] *Ibidem.*

[216] A. T., *Trusturile străine și petrolul românesc (O punere la punct)* în „Democrația", nr. 9/1927, p. 44.

[217] *Ibidem.*

[218] Vezi A.N.R., fond Ministerul Industriei și Comerțului, dosar 14/1924, ff. 102-103, 136-137, 145-146.

[219] Cf. „România Petroliferă" din 10.VIII.1926, p. 2.

[220] *Ibidem.*

[221] Cf. Liviu P. Nasta, *Legea minelor,* în „Analele Băncilor", nr. 7-8/1924, p. 281.

[222] *Ibidem.*

[223] Vezi „Bursa", nr. 1047/9.XI.1924, p. 796; „Adevărul" din 25.VI.1924, p. 4; idem

Există dovezi certe că această „campanie de denigrare şi de boicot" a României"[224], provocată de nemulţumirea faţă de prevederile restrictive ale legii minelor, a fost iniţiată şi îndrumată de *Standard Oil Co.* şi *Royal Dutch-Shell.* Atacurile la adresa României[225] din presa apuseană – dintre care multe au fost preluate, în ţară, de către partidele din opoziţie în acţiunea lor de răsturnare a guvernelor liberale – s-au integrat, astfel, campaniei generale purtate contra legii din 4 iulie 1924 de către cele două trusturi, care au făcut „tot ce le-a stat în putinţă pentru a parveni la dărâmarea ei"[226]. O imagine concludentă în privinţa tonului campaniei de presă externe ne-o oferă această declaraţie a bancherului american William Halbrook, fost ministru federal şi acţionar la *Standard Oil Co.,* apărută în 1924 în paginile unui ziar financiar din Viena: „...Capitalul american [...] îşi vede periclitate interesele sale în România. Din această cauză, va fi absolut necesar să luăm măsuri de apărare pe tărâmul economic. Dacă chestiunea legii minelor nu va fi rezolvată spre satisfacţia generală, s-a sfârşit cu orice tratative şi cu orice contact cu România de acum înainte"[227].

Desprindem că acţiunile trusturilor *Standard Oil Co.* şi *Royal Dutch-Shell* împotriva legii minelor din 1924 s-au desfăşurat într-un larg cadru, înglobând, cum s-a afirmat, metode şi mijloace diverse, pentru atingerea unui singur scop – renunţarea la legea din 1924. Pentru România au rezultat de aici serioase dificultăţi pe plan extern, tot timpul cât legea minelor s-a aflat în vigoare. În perioada de referinţă, România a avut de tranşat cu străinătatea importante chestiuni politice, economice şi financiare şi, adesea, ea a întâmpinat ostilitatea marilor puteri pe motiv că, după 1924, capitaliştii străini ar fi fost supuşi unui regim discriminator în exploatarea petrolului. Fără a pierde din vedere interesele marilor trusturi, reprezentanţii oficiali ai marilor puteri au lăsat să se înţeleagă adesea în 1924 şi 1926 că România putea căpăta „satisfacţie" într-o serie de probleme (reparaţiile, reglementarea datoriilor de război către marii aliaţi, împrumuturile externe etc.), dacă guvernul I. I. C. Brătianu ar fi consimţit la importante concesii în materie de petrol, la revizuirea unor stipulaţii ale legii minelor. N. Titulescu, care a condus, la faţa locului, negocierile pentru consolidarea datoriilor de război ale ţării noastre către Marea Britanie şi S.U.A., a comunicat în repetate

din 4.VII.1924, p. 3; idem din 16.VIII.1924, p. 1; „România Petroliferă" din 10.VI.1924, p. 1; idem din 10.XI.1926, p. 1; „Argus" din 5.XI.1926, p. 1; M.P.R., nr. 5/1.III.1927, p. 396; B.C.S., fond M. Kogălniceanu, pachet LXXI/l 5, nepaginat; Arh. M.A.E., fond 71/S.U.A., vol. 9 (Presă), ff. 192, 271, 274; idem, fond 71/Anglia, vol. 15 (Presă), ff. 240-242.

[224] Cf. G. H. Damaschin, *Contribuţiuni...,* II, p. 116.

[225] Al. Topliceanu, *Lupta pentru petrol,* p. 99.

[226] *Ibidem.*

[227] Liviu P. Nasta, *Legea minelor: la noi şi în alte ţări,* în „Import-Export", nr. 8-9-10/1924, p. 35.

rânduri Bucureştilor detalii despre piedicile întâmpinate din partea cercurilor petroliere occidentale. Astfel, până la realizarea unui acord de despăgubire cu petroliştii britanici pentru distrugerile din 1916, diplomatul român s-a plâns consecvent că cei în cauză „strigă"[228] ori că lupta contra lor era „foarte grea"[229]. După alte 12 luni, în octombrie 1926, Titulescu avea să relateze: „Nu ştiţi prin câte greutăţi am trecut cu petroliştii"[230]. Cu americanii lucrurile evoluară întocmai. Într-un rând, Titulescu reţinea că ambasadorul american la Londra „s-a plâns" de legea minelor şi a calificat-o „de spoliaţie"[231]. Apoi, în cursul discuţiilor de la Washington, el va constata că petrolul era prezent la masa tratativelor[232]. După semnarea acordului pentru consolidarea datoriilor de război, ministrul român la Londra sesiza că: „Am avut de combătut (în S.U.A – n.ns.) multe obiecţii trase din legea minelor şi comercializării..."[233]

În ciuda diverselor presiuni, trusturile petroliere nu au ajuns, între 1924 şi 1926, la scopul urmărit – abrogarea legii minelor. Numai în perioada ulterioară, profitând de prilejul oferit de angajarea unor tratative financiare de către România pentru contractarea unui mare împrumut financiar extern necesar stabilizării monetare[234], ele vor insista şi vor obţine revizuirea legii din 4 iulie 1924. Până atunci, comunica N. Titulescu la Bucureşti, în 1925, trusturile petroliere interesate se pregăteau în vederea unei ofensive puternice, la care „nu se ştie cum va rezista România"[235].

## E. Negocieri financiare şi implicaţii petroliere (1927-1928)

În noiembrie 1927, după moartea lui I. I. C. Brătianu, s-a format un nou cabinet liberal condus de Vintilă Brătianu. În faţa noului guvern se ridicau numeroase şi serioase probleme dintre care se detaşau, prin dificultatea lor,

[228] Hoover Archives, *N. Titulescu. Diary and Correspondence,* Box No. 4, caietul 53, f. 31 (N. Titulescu către Vintilă Brătianu, telegramă din 24.IX.1925).
[229] Idem, caietul 54, f. 4 (N. Titulescu către Vintilă Brătianu, scrisoare din 1.X.1925).
[230] Idem, Box No. 5, caietul 80, f. 28 (N. Titulescu către Vintilă Brătianu, Londra, 28.X.1926).
[231] Idem, Box No. 3, caietul 3, f. 46 (N. Titulescu către M.A.S. şi Vintilă Brătianu, telegrama din 28.V.1925).
[232] Idem, Box No. 4, caietul 59, f. 8 (N. Titulescu către I. G. Duca, pentru Vintilă Brătianu, telegramă din Washington, 18.XI.1925).
[233] Idem, caietul 61, f. 1 (N. Titulescu către I. G. Duca, pentru Vintilă Brătianu, New York, 23.XII.1925).
[234] Cf. Al. Topliceanu, *Trusturile petrolifere străine şi împrumutul României,* în „Democraţia", nr. 10/1928; Gh. Buzatu, *Le problème du pétrole dans les négociations financières de la Roumanie pour la conclusion de l'emprunt extérieur de stabilisation de 1929,* în „Revue Roumaine d'Histoire", nr. 2/1972.
[235] A.N.R., fond Casa Regală, dosar 27/1925, f. 63.

chestiunea constituțională (succesiunea regelui Ferdinand), cea a raporturilor dintre partidele politice și, mai ales, aspectele economico-financiare[236]. Ținând seama de complexitatea situației și, pentru a facilita rezolvarea „marilor chestiuni la ordinea zilei"[237] Vintilă Brătianu a propus constituirea unui guvern de „uniune națională"[238]. O asemenea soluție a apărut liderului liberal ca fiind cea mai indicată pentru a se ajunge la un acord între principalele grupări politice atât în ceea ce privea atitudinea lor față de Regență, cât și încetarea disputelor politice cu consecințe negative pentru țară, discreditând-o în fața străinătății[239]. Înfăptuirea unui guvern de concentrare națională era, după părerea lui Vintilă Brătianu, cu atât mai mult necesară, cu cât urmau să înceapă în străinătate negocieri financiare în vederea contractării unui mare împrumut pentru stabilizarea cursului leului. Faptul impunea ca țara să se prezinte „unită" în fața străinătății, creându-se, deci, o bună impresie și ușurându-se realizarea împrumutului, căci se oferea o garanție serioasă eventualilor creditori[240]. Propunerea lui Vintilă Brătianu pentru alcătuirea unui „guvern național" în 1927 a eșuat în urma refuzului P.N.Ț. de a colabora în vreun fel cu liberalii și a pretenției sale de a forma singur guvernul[241]. În acest mod, s-a prelungit menținerea liberalilor la putere, sub conducerea lui Vintilă Brătianu, care și-a propus să soluționeze complicatele probleme ce frământau țara. Între acestea, chestiunea financiară nu s-a aflat, cum s-a specificat, nicidecum pe ultimul plan al preocupărilor[242].

---

[236] Cf. „Viitorul" din 7.XI.1928, p. 3-4. Deja în primăvara anului 1927, W. S. Culberston, succesorul lui Peter A. Jay în postul de ministru al S.U.A. la București, sesiza că problemele economice și, în primul rând, împrumutul extern ajunseseră la o poziție „dominantă" în atenția cercurilor oficiale românești (vezi Library of Congress, Manuscript Division, *W. S. Culberston Papers,* Box No. 13, Raport nr. 395/1.IV. 1927). Despre problema dinastică, vezi opiniile aceluiași (idem, Raport nr. 501 /27.XI.1927). În problema împrumutului, diplomatul american conchisese, de îndată după sosirea sa în România, că S.U.A. nu trebuie sa ajute guvernul liberal al lui I. I. C. Brătianu, care nu accepta să înlăture „restricțiile" contra capitalurilor străine din legea minelor (U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 6 691, 71171/16, Culberston către Kellogg, București, 22.I.1926).

[237] „Viitorul" din 23.III.1928, p. 1.

[238] *Ibidem;* cf. și „Dreptatea" din 7.V.1928, p. 3-4.

[239] Vezi A.N.R., fond Casa Regală, dosar 12/1928 (Memoriu din 1.X.1928 al lui Vintilă Brătianu referitor la stabilizarea monetară).

[240] *Ibidem.*

[241] Cf. „Viitorul" din 23.III.1928, p. 1-2. Despre acțiunile P.N.Ț. în perioada respectivă contra P.N.L., vezi știrile comunicate de W. S. Culberston Washington-ului (Library of Congress, Manuscript Division, *W. S. Culberston Papers,* Box No. 13. Raportul nr. 507/9.XII.1927; raportul nr. 512/1.I.1928; idem, Box No. 100, Raportul nr. 564/21.III.1928).

[242] Aflat la București în decembrie 1927, N. Titulescu, devenit ministru al Afacerilor Străine, a discutat cu Vintilă Brătianu problema împrumutului extern necesar

Întocmai ca în cele mai multe state europene, România a trecut după primul război mondial printr-o puternică criză financiară. Cheltuielile mari făcute în timpul războiului unității naționale, desele împrumuturi efectuate la Banca Națională a României și repetatele emisiuni de monedă-hârtie au contribuit la sporirea inflației. Cursul leului a scăzut foarte mult în comparație cu nivelul antebelic, fapt ce a provocat numeroase complicații în viața economică a țării și în relațiile comerciale cu străinătatea. Față de această situație, apare ca naturală tendința guvernelor din epoca postbelică de a înfăptui o redresare cât mai grabnică a monedei naționale. Soluțiile propuse în acest sens nu au fost identice, ele variind în funcție de concepțiile economice și de interesele diverselor partide politice ce s-au perindat la putere. Între 1922 și 1926, guvernul I. I. C. Brătianu a fost partizanul revalorizării treptate a leului la paritatea lui din anul 1914. S-a preconizat că prin revenirea la normal a vieții economice generale avea să se ajungă inevitabil la situația ca leul să-și redobândească vechiul curs. Planul urmărit de liberali s-a dovedit nerealizabil. În anii 1926-1927, guvernul Al. Averescu și-a propus o stabilizare a monedei, dar nu a apucat s-o înfăptuiască. Astfel, în noiembrie 1926, atât premierul român, cât și M. Manoilescu, subsecretar de stat la Finanțe, s-au întâlnit cu ministrul britanic Robert Greg căruia i-au declarat că guvernul era „foarte nerăbdător" să obțină un împrumut de circa 12-20 milioane lire sterline pe piața londoneză pentru consolidarea căilor ferate și stabilizarea leului[243]. În toamna anului 1927, liberalii aderară și ei, în mod oficial, la soluția stabilizării leului[244], care fusese îmbrățișată mai demult de către P.N.T[245]. În cursul anului 1927 se înregistrase de-acum o stabilizare *de fapt* a leului la 3,2 centime aur, dar ea trebuia să fie urmată de una

stabilizării monedei. Noul șef al diplomației românești a indicat, atunci, ca România să caute a obține împrumutul de la Societatea Națiunilor, posibil de realizat până în martie 1928, ocolindu-se băncile particulare din Apus care ar fi impus grele condiții (Hoover Archives, *N. Titulescu. Diary and Correspondence,* Box. No. 6, caietul 105, ff. 14-15, însemnare din 20.XII.1927).

[243] A.N.R., colecția *Microfilme Anglia,* rola 439, cadrele 269-270 (Robert Greg către Austen Chamberlain, București, 19.XI.1926); *ibidem,* cadrele 291-294 (Robert Greg către Austen Chamberlain, București, 14.XI.1926).

[244] Vezi Vintilă I. C. Brătianu, *Expunere de motive la proiectul de lege pregătitoare a stabilizării monetare,* în *Dezbaterile Adunării Deputaților (ședința din 27.VII.1928),* p. 10-11; idem, *Asupra stabilizării monetei românești,* București, 1928, p. 8-9. În fapt, încă înainte de acest moment, Vintilă Brătianu preconizase – în corespondența sa cu N. Titulescu – să se apeleze, după normalizarea situației financiare a țării, la concursul financiar străin, recomandând, în consecință, să se adopte necesara „atitudine de pregătire" (Hoover Archives, *N. Titulescu. Diary and Correspondence,* Box No. 12, Vintilă Brătianu către N. Titulescu, scrisoare din 27.X.1925; Vintilă Brătianu, note pentru N. Titulescu, 28.X.1925).

[245] Cf. „Dreptatea" din 2.I.1928, p. 7.

*legală*[246]. Trecerea de la stabilizarea de fapt la cea legală nu era deloc lesnicioasă, lucru pe care l-a sesizat la timp guvernul Vintilă Brătianu. Pentru înfăptuirea ei, guvernul trebuia să obțină solidarizarea unor mari bănci de emisiune străine pentru recunoașterea noului curs al monedei, precum și un mare împrumut extern necesar consolidării emisiunii la *B.N.R.* sau pentru acoperirea nevoilor de capital ale reproducției capitaliste lărgite[247].

Guvernul Vintilă Brătianu a acordat, din primul moment, toată atenția înfăptuirii stabilizării monedei[248]. Propunerile făcute de premier, la sfârșitul anului 1927, în sensul creării unui cabinet de concentrare națională au fost legate și de dorința de a afla o cale pentru rezolvarea problemei monetare. La 18 mai 1928, șeful cabinetului declara la Clubul liberal din București că privea stabilizarea drept „cheia de boltă a consolidării noastre financiare"[249]. Cu alt prilej, Vintilă Brătianu avea să noteze că stabilizarea devenise „o chestiune de ordin național" și de cea mai extremă urgență[250].

Guvernul român a început negocierile financiare în vederea contractării împrumutului străin al stabilizării în decembrie 1927[251]. Premierul a respins atunci propunerea lui Titulescu de a se adresa Societății Națiunilor, acceptând sugestia lui Victor Antonescu de a se face apel direct la bancherii străini[252]. Prin intermediul consulului general al României în Franța, Louis Dreyfus,

---

[246] Cf. Viator, *Anul economic 1927,* în „Argus" din 1.I.1928, p. 5.

[247] Vintilă Brătianu, *Expunere de motive...,* p. 11 și urm.; cf. și *Stabilizarea monetară în Europa și consecințele ei economice,* București, 1928, p. XI; Constantin C. Kirițescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui,* II, București, 1927, p. 322.

[248] Cu peste 13 luni înainte de a ajunge premier, Vintilă Brătianu împărtășea lui N. Titulescu opinia că problema financiară devenise – pe plan general – „pivotul" guvernelor (Hoover Archives, *N. Titulescu. Diary and Correspondence,* Box No. 12, Vintilă Brătianu către N. Titulescu, București, 29.IX.1926).

[249] Cf. „Viitorul" din 20.V.1928, p. 3. Aproximativ în aceeași vreme, șeful guvernului român scria lui Titulescu despre necesitatea de a obține „cât mai repede" împrumutul extern pentru stabilizarea monedei (Hoover Archives, *N. Titulescu. Diary and Correspondence,* Box No. 12, Vintilă Brătianu către N. Titulescu, București, 28.V.1928).

[250] A.N.R., fond Casa Regală, dosar 12/1928, f. 2.

[251] Virgil N. Madgearu, *Împrumutul,* în „Dreptatea" din 28.III.1928, p. 1; Emilian Bold, *Contribuții la cunoașterea împrejurărilor în care au fost contractate de România împrumuturile de stat din anii 1929 și 1931,* în „Analele Științifice ale Universității Al. I. Cuza", Iași, t. IX/1963, p. 40 și urm.

[252] Hoover Archives, *N. Titulescu. Diary and Correspondence,* Box No. 6, caietul 105, ff. 14-15; idem, Box No. 16, *passim;* vezi și „Dreptatea" din 28.VI.1928, p. 4. La începutul anului 1926, N. Titulescu sondase piața londoneză pentru un împrumut de 12 milioane lire sterline și fusese „sfătuit" să trateze cu una din marile companii petroliere – *Anglo Persian Oil Co. Ltd., Standard Oil Co.* sau *Royal Dutch-Shell* (A.N.R., colecția *Microfilme Anglia,* rola 439, cadrul 239, W. J. Sainsbury către S. D. Waley, London, 10.II.1926).

guvernul român a intrat în legătură cu grupul american *Blair and Co.*[253] care s-a oferit, la început, să acorde un credit în valoare totală de 250 milioane dolari. Treptat, cercul partenerilor s-a lărgit. Astfel, guvernul a solicitat şi a obţinut sprijinul Franţei, îndeosebi al premierului Poincare[254]. Drept urmare, a primit asistenţă şi din partea lui Emile Moreau, atotputernicul guvernator al *Băncii Franţei*[255]. De asemenea, au fost trimişi emisari în Statele Unite ale Americii pentru a pregăti terenul în vederea lansării împrumutului peste Ocean[256]. A fost dificil să se obţină sprijinul *Băncii Angliei*[257], care a salutat acţiunea de stabilizare a monedei, dar şi-a condiţionat participarea în funcţie de recunoaşterea valabilităţii unei rente din 1913[258]. Nu au fost ocolite cercurile economico-financiare din Italia, Elveţia, Suedia, Germania, cele mai dificile dovedindu-se tratativele cu cele din urmă[259].

---

[253] Vezi Paula S. Nicolau, *Aspecte din problema împrumuturilor de stat din anii 1928-1931,* în „Studii şi referate privind istoria României", II, Bucureşti, 1953, p. 1681 şi urm. în ianuarie 1928, presa străină relata că România angajase negocieri cu Morgan şi grupurile Blair şi Schroeder (Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 131 (1926-1928), ff. 15, 18).

[254] A.N.R., fond Casa Regală, dosar 42/1928, f. 35; idem, dosar 36/1925, ff. 318-319.

[255] Moreau şi consilierii săi au vizitat apoi toate centrele financiare mai importante (New York, Berlin, Londra, Roma, Zürich) cu scopul de a obţine promisiuni sau garanţii de participare la acoperirea împrumutului solicitat de Bucureşti (cf. Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 131, ff. 35, 55; B.N.R., fond Al. Saint-Georges, pachet XCVIII/3, ff. 61, 90). Acţiunea francezilor îşi afla rostul în dorinţa lor de a-şi întări influenţa în România. După încheierea împrumutului la începutul anului 1929, presa engleză va consemna, de altfel, că prin sprijinul primit România putea fi considerată „protejata" Parisului (Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 132, f. 77).

[256] A.N.R., fond Casa Regală, dosar 42/1928, f. 55. În S.U.A., România nu era bine privită, după cum se ştie, după promulgarea legii minelor (cf. Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 131, f. 66). *Dillon, Read and Co.,* invitat să participe la acoperirea împrumutului României pe piaţa americană, şi-a condiţionat aportul de... colaborarea lui *Standard Oil Co.,* iar trustul de înlăturarea dificultăţilor întâmpinate de societatea *Româno-Americană* (cf. U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 971, 8716363/301, Raportul lui W. S. Culberston nr. 537/4.II.1928).

[257] A.N.R., fond Casa Regală, dosar 36/1925, f. 319.

[258] *Ibidem.*

[259] Vezi rapoartele lui Victor Antonescu către Vintilă Brătianu despre tratativele de la Berlin din iunie 1928 (B.N.R., fond Al. Saint-Georges, pachet XCVIII/3, f. 59 şi urm.). Atunci, au reţinut atenţia două probleme mai ales: situaţia purtătorilor germani de rentă românească antebelică şi datoria Reichului către România pentru biletele emise de *Banca Generală în* anii ocupaţiei din 1916-1918 *(ibidem,* f. 68). Neînţelegerile vor fi aplanate prin convenţia germano-română din 10 noiembrie 1928 (cf. „Viitorul" din 14.XI.1928, p. 5; Emilian Bold şi I. Agrigoroaiei, *Despre tratativele româno-germane la sfârşitul crizei economice din 1929-1933,* în „Analele Ştiinţifice ale Universităţii Al. I. Cuza", Istorie, t. X/1964, p. 96).

Negocierile cu bancherii străini au avansat greu. Avertismentele lui N. Titulescu că discuțiile cu grupurile particulare aveau să fie mai dificile decât calea Genevei s-au adeverit întocmai; dealtfel, dezacordul dintre el şi restul membrilor guvernului, îndeosebi Vintilă Brătianu, s-a soldat cu demisia celui dintâi de la conducerea Ministerului Afacerilor Străine, în vara anului 1928[260]. Acordarea împrumutului, anunțată în repetate rânduri de guvernul liberal ca fiind „apropiată", întârzia mereu. De-abia la 19 iulie 1928 s-a semnat, la Bucureşti, o convenție în baza căreia urma să se încheie, în toamna aceluiaşi an, un acord definitiv. Multe probleme esențiale rămaseră atunci nerezolvate, stabilindu-se în principal că se vor acorda 250 milioane dolari în mai multe tranşe[261]. După aceea a fost convocat, în sesiune extraordinară, Parlamentul care, la 27 iulie, a autorizat guvernul Brătianu să încheie o convenție de împrumut în valoare maximă de 250 milioane dolari[262].

Tratativele pentru contractarea împrumutului stabilizării leului oferiră capitaliştilor străini prilejul aşteptat de a acționa de o manieră *decisivă* pentru a obține modificarea legiuirilor economice liberale din 1924 (inclusiv regimul minier din 4 iulie) şi a-şi institui controlul financiar asupra României. Guvernul Vintilă Brătianu, în scopul de a asigura succesul negocierilor, a consimțit să facă unele concesii[263]. Acest fapt şi îndeosebi poziția adoptată în acea vreme de P.N.Ț., care s-a declarat dispus să procedeze imediat la revizuirea tuturor legilor economice, în sensul doleanțelor capitaliştilor străini[264], a creat un iminent pericol pentru independența economică şi politică a țării. Cu intuiția sa recunoscută, Titulescu arăta, într-o telegramă adresată lui Vintilă Brătianu, că negocierile economice trebuiau urmărite „cu îngrijorare, cu foarte mare îngrijorare", pentru că *România „interesează străinătatea mai ales pentru bogățiile ei naturale* (subl. ns.)". În adevăr, capitaliştii străini nu au slăbit interesul lor pentru bogățiile naturale ale țării noastre, care, în acele condiții, – aprecia cu temeinicie Titulescu – în loc să asigure „fericirea țării" amenințau să conducă la „nenorocirea" ei[265]. Între aceste bogății, petrolul a reținut – lucru binecunoscut – insistent şi îndeaproape atenția capitaliştilor străini. Marile trusturi nu întârziară să acționeze pentru revizuirea legii minelor

[260] Hoover Archives, *N. Titulescu. Diary and Correspondence,* Box No. 8, caietul 137, f. 47; idem, Box No. 16, *passim.*

[261] Cf. „Dreptatea" din 30.VIII.1928, p. 1.

[262] *Dezbaterile Adunării Deputaților (şedința din 27.VII.1928),* p. 26.

[263] A.N.R., fond Casa Regală, dosar 23/1928, f. 12.

[264] La 31 martie 1928, Culberston aprecia că Iuliu Maniu simboliza „revolta economică împotriva sistemului Brătianu"; totodată, fruntaşii P.N.Ț.-ului opinau deschis – față de americani – că țara „trebuie să fie deschisă capitalului străin şi restricțiile pentru străini – revizuite", iar legile economice din 1924, abrogate (Library of Congress, Manuscript Division, *W. S. Culberston Papers,* Box No. 13; U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 971, 8716363/300, Raport no. 564/31.III.1928).

[265] A.N.R., fond Casa Regală, dosar 41/1928, f. 109 (telegramă din 26.II.1928).

din 4 iulie 1924, pe care o socoteau, cum s-a arătat, „îngrăditoare" pentru desfăşurarea activităţii lor nestingherite în industria de ţiţei din România.

*

Din primul moment al angajării negocierilor pentru împrumutul stabilizării monetare, pentru guvernul liberal a devenit clar faptul că participarea capitaliştilor străini nu avea să fie obţinută dacă nu admitea unele concesii economice, între altele – oricum, nu în cele din urmă – în materie de petrol. Chiar în ajunul preluării conducerii guvernului, Vintilă Brătianu l-a invitat pe W. S. Culberston la o discuţie în cursul căreia au fost abordate cu prioritate problemele economice. Cel dintâi a manifestat un viu interes pentru ajungerea la o „soluţie satisfăcătoare" cu *Standard Oil Co.* în cadrul legii minelor din 1924, în sensul ca societatea *Româno-Americană* să consimtă să se „naţionalizeze", obţinând în schimb alte avantaje[266]. Diplomatul american a expus lui Charles Hughes şi H. G. Seidel comunicarea lui Vintilă Brătianu, avertizându-i că schimbul de opinii putea continua cu prilejul apropiatei vizite a lui Barbu Ştirbey la Paris[267]. În adevăr, ajuns în capitala Franţei, Ştirbey avu, la 9 decembrie 1927, o întâlnire cu reprezentantul lui *Standard Oil Co.,* Seidel. Acesta a insistat, bineînţeles, pentru acordarea unor condiţii „favorabile" de activitate viitoare în industria petrolului din România şi nu a obţinut de la interlocutorul său, care nu a avansat nici un fel de „propuneri concrete", decât promisiunea că s-ar putea ajunge la un „aranjament de lucru"[268].

După cum era de presupus, asemenea contacte nu au rămas fără efecte. Seidel 1-a informat pe însuşi W. Teagle, preşedintele lui *Standard Oil Co.,* iar în momentul când delegaţii lui *Dillon, Read and Co.* şi *Blair and Co.* dezbăteau la New York problema acoperirii împrumuturilor României el a fost solicitat să-şi spună părerea în legătură cu regimul petrolului de la noi. Atunci, Seidel a întocmit textul unui articol ce *trebuia* să fie introdus în legea minelor din 1924, pentru a se „rezolva" complet chestiunea colaborării capitalurilor străine[269]. Soluţia propusă avea în vedere acordarea de concesiuni petrolifere de către statul român „tuturor companiilor care satisfac exigenţele legii referitoare la condiţiile de capacitate tehnică şi financiară", deci „fără nici o distincţie în ceea ce priveşte originea capitalului ori naţionalitatea acţionarilor". Potrivit constatărilor lui Culberston, care făcea cunoscută propunerea

[266] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 971, 8716363/298; Library of Congress, Manuscript Division, *W. S. Culberston Papers,* Box No. 13) raportul nr. 399/23.XI.1927).

[267] *Ibidem.*

[268] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 971, 8716363/299 (raportul lui W. S. Culberston nr. 509/14.XII.1927).

[269] *Ibidem,* 8716363/300; Library of Congress, Manuscript Division, *W. S. Culberston Papers,* Box No. 13 (raportul nr. 565/31.III.1929). Cf. şi *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States,* III, *1928,* Washington, G.P.O., 1943, p. 798-799.

lui Seidel, acceptarea propunerii semnifica „abandonarea" principiului fundamental al legii liberale a minelor – naționalizarea societăților petroliere[270].

Bineînțeles, trustul *Royal Dutch-Shell* a participat la campania vizând modificarea legii minelor. După unele ştiri, chiar conducătorul trustului, Sir Henry Deterding, declanşase atacul[271]. Acesta, într-un interviu acordat la 27 ianuarie 1928 ziarului „Argus", şi-a exprimat nemulțumirea față de politica economică „naționalistă" a guvernului liberal[272]. El a subliniat că această politică stârnea neîncredere şi nemulțumire în rândurile capitaliştilor străini, din care cauză ei ezitau să facă investiții serioase în România. Referitor la cererile de împrumut ale României, Deterding a observat: „Capitalul se duce acolo unde i se asigură libertate de circulație şi siguranță..."[273]. Era o aluzie la faptul că România nu avea să primească împrumutul extern solicitat dacă nu renunța ori nu „corecta" legiuirile economice din 1924, în primul rând legea minelor.

*

Începute la sfârşitul anului 1927, negocierile financiare au fost tergiversate în continuu de către bancherii apuseni. Cauzele reale au fost dezvăluite de „The Times" la 21 august 1928. Într-un articol intitulat *Capitalul străin în România,* cotidianul londonez se declara nemulțumit de regimul aplicat până atunci la noi, capitalurilor străine şi la care, în acele zile, guvernul liberal apela să participe la acoperirea împrumutului[274]. Ziarul mai adăuga că legislația economică liberală avea un caracter „discriminatoriu" față de capitalurile străine şi că printre principalele sale „victime" se numărau societățile petroliere. Se indica drept „singura metodă practică pentru remediere" modificarea fără întârziere a legii minelor din 1924[275]. Tot în acele zile, mai precis la 23 august 1928, „The Manchester Guardian Commercial" a sugerat şi el că „o revizuire a actualei legi a minelor, favorabilă străinilor, ar ajuta foarte mult România în actualele împrejurări. Un asemenea gest ar contribui la risipirea rezervei pe care capitalul străin şi-o impune azi față de România"[276], iar ziarul „Daily Mail" a insistat chiar ca britanicii să „evite" acoperirea împrumutului solicitat de România, atâta timp cât aceasta

[270] *Ibidem*
[271] Cf. „Democrația", nr. 2/1928, p. 33-38. Inițiativa lui Deterding nu era întâmplătoare: la 4 decembrie 1928 se consemna că „regele petrolului" îl „detestă" pe Vintilă Brătianu, ca autor al legilor economice liberale din 1924 (Hoover Archives. *N. Titulescu. Diary and Correspondence,* Box No. 9, caietul 145, f. 2).
[272] Vezi „Argus" din 19.III.1928, p. 1.
[273] *Ibidem.*
[274] Vezi Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 131 (1926-1928), ff. 275-277.
[275] *Ibidem,* f. 277.
[276] Cf. „Argus" din 31.VIII.1928, p. 1.

nu-şi schimba radical atitudinea faţă de capitalurile străine[277].

În acelaşi timp cu campania din presa străină, în ţară s-au intensificat acţiunile opoziţiei, ale P.N.Ţ. în primul rând, pentru răsturnarea liberalilor de la putere. Încă din decembrie 1927, naţional-ţărăniştii inauguraseră aşa-numita „campanie de răsturnare" a guvernului liberal, care a culminat, la 6 mai 1928, cu o adunare la Alba Iulia. P.N.Ţ. a tăgăduit orice drept guvernului liberal de a contracta un împrumut de stabilizare a leului[278]. Acţiunile opoziţiei au fost urmărite cu interes şi satisfacţie de capitaliştii străini. În presa engleză[279], americană şi franceză[280] au apărut articole ce salutau iniţiativele P.N.Ţ.-ului şi programul lui economic de revizuire a tuturor legilor întocmite în spiritul doctrinei *prin noi înşine.*

Se ştie că în iulie 1928 s-a semnat la Bucureşti o convenţie între guvernul român şi reprezentanţii bancherilor străini. Înainte însă de a acorda împrumutul promis prin convenţie pentru toamna anului 1928, bancherii străini au căutat să obţină de la Vintilă Brătianu asigurarea solemnă că va revizui acele dispoziţii ale legii pe care ei le considerau prea „aspre"[281]. În acest scop, la 31 august 1928, grupul de bancheri londonezi participanţi la negocierile financiare a trimis o scrisoare premierului român[282]. În scrisoare se preciza că, departe de a se identifica cu companiile internaţionale de petrol, grupul londonez împărtăşea impresia, mult răspândită în Marea Britanie, că „guvernul român nu ar favoriza plasarea capitalului străin în România. Această impresie pare a se datora unei credinţe generale care considera că au fost aplicate măsuri discriminatorii împotriva companiilor

[277] A.N.R., fond Casa Regală, dosar 31/1925, f. 113.
[278] „Dreptatea", din 28.VI.1928, p. 4.
[279] Cf. Idem din 18.II.1928, p. 4.
[280] Cf. A.N.R., fond Casa Regală, dosar 40/1928, ff. 36-37, 56-57, 89-90.
[281] Precizăm că, înainte de formarea guvernului său, din anii 1926-1927, Al. Averescu, în discuţiile purtate cu unii emisari britanici în legătură cu primirea unui împrumut la Londra pentru stabilizarea cursului leului, fusese avertizat că „România *trebuie* să se înţeleagă cu companiile petroliere (subl. ns.)" (A.N.R., colecţia *Microfilme Anglia,* rola 439, cadrul 241, S. D. Waley către Baterman, London, 12.II.1926). Tot pe atunci, generalul C. Coandă, preşedintele societăţii *Astra Română,* a opinat că, dacă guvernul liberal în funcţie nu va modifica legea minelor, un nou cabinet Averescu „o va face în mod sigur" (idem, rola 440, cadrul 735, H. Dering către Miles Lampson, Bucureşti, 15.I.1926). Discutând ulterior cu un intermediar britanic (Goligher?) chestiunea unui împrumut de 100 milioane lire sterline pe termen de 25 de ani, Averescu a fost confruntat cu unele obiecţii la adresa legii minelor şi a comercializării; din explicaţiile date de premier, interlocutorul său a dedus că guvernul român „intenţiona să modifice aceste legi astfel ca să admită intrarea liberă a capitalurilor străine în ţară" (idem, rola 439, cadrul 255, Memorandum al lui Department of Overseas Trade, 10.XI.1926).
[282] Vezi A.N.R., fond Casa Regală, dosar 9/1928, ff. 17-18

petroliere străine mulți ani după ce, cu autorizarea guvernului român, ele au investit sume mari de bani în dezvoltarea acestei industrii"[283]. De aceea, bancherii britanici considerau că, „înainte de a putea lansa cu succes o emisiune în Londra, este important ca această impresiune să fie, într-un fel sau altul, risipită"[284]. Pentru a se realiza aceasta, bancherii i-au propus lui Vintilă Brătianu să primească la București pe un reprezentant de-al lor, pentru a studia împreună „cauzele de nemulțumire" ale companiilor petroliere străine, cu scopul de a se ajunge la o soluție reciproc acceptabilă[285]. Aceasta – apreciau bancherii londonezi – era *însăși condiția* trecerii la „lansarea cu succes" a împrumutului României în Marea Britanie[286].

Deși bancherii britanici au negat că ar fi acționat *în legătură* cu trusturile petroliere, totuși nu poate scăpa atenției faptul că demersul lor s-a desfășurat simultan cu intervențiile lui Deterding. Astfel, publicația „The Near East and India", organ al trusturilor *Anglo Persian Oil Co. Ltd.* și *Royal Dutch-Shell,* a ținut să remarce în mai multe rânduri – spre surpriza lui N. Titulescu, căci anterior revista se dovedise favorabilă politicii României[287] – că orientarea economică a guvernului Vintilă Brătianu „descuraja" cooperarea capitalurilor străine[288]. La 13 septembrie 1928, revista a revenit asupra nemulțumirilor capitaliștilor străini contra legii minelor[289]. Aceste acțiuni puteau echivala cu veritabile avertismente, propunându-și să indice guvernului român că, dacă nu va renunța la unele din stipulațiile regimului minier din 1924, trebuie să se aștepte la posibilitatea sabotării împrumutului de stabilizare pe piața britanică de către cele două grupuri petroliere. Ar fi urmat o adevărată reacție în lanț, întrucât sabotarea împrumutului românesc în Marea Britanie ar fi condus, negreșit, la un rezultat identic și pe alte piețe europene.

Bancherii britanici și grupurile petroliere amintite au precedat alte companii străine în cererile adresate guvernului român de a modifica regimul minier de la 1924. La câteva luni după faptele relatate, oficiosul „Viitorul" avea să menționeze că revizuirea legii minelor a fost cerută de „majoritatea" cercurilor economico-financiare cu care guvernul intrase în tratative pentru

[283] *Ibidem,* f. 17.
[284] *Ibidem,* ff. 17-18.
[285] *Ibidem.*
[286] *Ibidem,* f. 18.
[287] Hoover Archives, *N. Titulescu. Diary and Correspondence,* Box No. 9, caietul 141, f. 11 (N. Titulescu către N. Ciotori, Veneția, 21.IX.1928). Cu puțin înainte, un diplomat american a remarcat că Vintilă Brătianu se temea ca împrumutul să nu fie sabotat – ceea ce ar fi constituit o „mare lovitură" pentru guvernul său – ca urmare a „fricțiunilor" româno-americane *(Papers...,* III, *1928,* p. 811, Despatch no. 596/ București, 22.VI.1928, Robert Patterson către secretarul de stat).
[288] „The Near East and India", nr. 901/23.VIII.1928, p. 22; idem, nr. 903/6.IX.1928, p. 260.
[289] Idem, nr. 904/13.IX.1928, p. 302-303.

împrumut[290]. Modificarea regimului minier a fost cerută atunci, cu deosebită insistență, de către trustul lui Rockefeller care se considera a fi fost cel mai mult „lezat" în drepturile şi interesele sale în România[291]. Pentru a ajunge la rezultatul dorit, trustul nord-american şi-a pus în mişcare, în 1928, întreaga „maşină": băncile din S.U.A. au refuzat să promită creditarea României iar coloanele presei de peste Ocean au fost aglomerate cu articole care deplângeau „barbaria" legii miniere din 1924. *Standard Oil Co.* nu a tăinuit faptul că dorea o nouă lege minieră care să se fi dovedit „mult mai favorabilă" intereselor lui. În această situație, negocierile financiare ale României au constituit pentru trust „prilejul" nimerit să impună adoptarea unei noi legi miniere de către guvernul de la Bucureşti[292].

Guvernul liberal, aflat în fața perspectivei de a-şi vedea zădărnicite eforturile pentru încheierea împrumutului de stabilizare monetară, a cedat în cele din urmă pretențiilor capitaliştilor străini. În septembrie 1928, cabinetul liberal a dat curs propunerii formulate de bancherii britanici în scrisoarea lor din 31 august acelaşi an. Fără însă a primi vreun reprezentant străin la Bucureşti, guvernul l-a trimis la Londra pentru tratative pe însuşi autorul legii minelor din 4 iulie 1924, pe Tancred Constantinescu. În capitala britanică, delegatul român s-a întâlnit cu reprezentanți ai grupului de bancheri britanici, a ascultat propunerile lor şi a înfățişat punctul de vedere al guvernului liberal în legătură cu o eventuală modificare a legii minelor.

Până în prezent, informațiile referitoare la conținutul şi urmările tratativelor purtate de Tancred Constantinescu la Londra în 1928 sunt sărace şi disparate. O primă relatare despre activitatea delegatului liberal la Londra a apărut chiar în oficiosul P.N.L., la câteva luni după evenimentele în discuție. Fără a se fi furnizat prea multe amănunte, s-a menționat numele unora dintre reprezentanții britanici cu care a convorbit Tancred Constantinescu: sir Robert Kindersley, fost guvernator al *Băncii Angliei,* Smith, directorul în funcție al *Băncii Hambros* şi faptul că s-a ajuns la un „acord perfect" pentru introducerea unor modificări în legea din 1924. „Viitorul" a mai precizat că, în urma acordului perfectat, împrumutul de stabilizare era „virtual" încheiat[293]. O altă mențiune despre negocierile de la Londra se întâlneşte în cuvântarea ținută la Cameră de Madgearu, în 24 martie 1929, pe marginea proiectului de lege a minelor depus de guvernul național-țărănist. Madgearu a explicat atunci că liberalii admiseseră la Londra să facă concesii foarte largi, mergând până la revizuirea integrală a legii minelor: „Dacă ar fi stat la putere, înainte chiar de a i se fi acordat împrumutul, dacă ar fi fost vorba să-l obțină (guvernul liberal – n. ns.) ar fi fost silit să vină la Canossa şi să modifice, după *dictatul de la Londra,*

[290] „Viitorul" din 23.III.1929, p. 5.
[291] Cf. Essad Bey, *L'épopée du pétrole,* p. 274.
[292] *Ibidem,* p. 274.
[293] „Viitorul" din 23.III.1929, p. 5.

regimul minier, dictat pe care l-a primit în călătoria sa ultimă, la Londra, fostul ministru al Industriei şi Comerţului (subl. ns.)"[294]. Unele referiri despre tratativele din 1928 nu lipsesc dintr-un studiu mai nou[295], în care nu se menţionează însă sursa informaţiei. Este mai mult ca sigur că autorul acestui studiu a utilizat datele relatate de „Viitorul", fără să specifice acest lucru.

Unele documente, descoperite de noi la Arhivele Naţionale din Bucureşti[296], ne permit să furnizăm informaţii suplimentare asupra negocierilor purtate de Tancred Constantinescu la Londra în septembrie 1928. Dosarul înmănunchind actele întregii probleme cuprinde notele luate de Savel Rădulescu în cursul reuniunilor lui Tancred Constantinescu cu bancherii[297], *Memorandumul* reprezentanţilor britanici[298] şi *Memoriul* explicativ al guvernului român relativ la cererile de modificare a legii minelor[299].

Negocierile de la Londra s-au desfăşurat între 25 şi 29 septembrie 1928. Au participat: Sir Robert Kindersley, Smith, Tyser, Tancred Constantinescu, N. Ciotori, Savel Rădulescu şi încă un englez, al cărui nume nu este specificat de autorul notelor. Chiar în cursul primei reuniuni, Smith a formulat clar doleanţele bancherilor britanici. El a cerut ca Vintilă Brătianu să adreseze o scrisoare, al cărei secret era garantat, *Băncii Angliei* prin care se angaja că „va schimba politica financiară, făcând o largă politică pentru admiterea capitalurilor străine şi se va angaja că va schimba legea minelor"[300]. Reprezentanţii bancherilor londonezi au indicat capitolele din legea minieră care nu erau pe planul companiilor străine: „drepturile câştigate", „obligaţia de naţionalizare" impusă societăţilor străine care doreau să primească concesiuni de la stat, impozitele „exagerate", stipulaţiile relative la personal.

Străduindu-se vizibil să fie pe placul interlocutorilor săi, Tancred Constantinescu a explicat spiritul în care guvernul român a aplicat şi înţelegea să aplice mai departe legea din 3 iulie 1924. El a specificat că art. 32-33 nu se aplicau atunci când societăţile petroliere străine primeau concesiuni de la particulari, ci numai când ar fi dorit să achiziţioneze perimetre de-ale statului. Termenul de „naţionalizare" în 10 ani, în acest ultim caz, putea fi prelungit, dacă întreprinderile în cauză făceau dovada că nu găsiseră între cetăţenii români cumpărători pentru acţiunile noi emise. La sfârşit, delegatul român a promis în numele guvernului că se va repara „orice nedreptate" cauzată până atunci societăţilor cu capital străin din ţară[301].

---

[294] Virgil Madgearu, *Bazele nouei politici economice,* p. 69.
[295] Stelian Safta, *Legea antinaţională a minelor din anul 1929,* în „Studii şi referate privind istoria României", II, Bucureşti, 1953, p. 1700.
[296] A.N.R., fond Casa Regală, dosar 9/1928.
[297] *Ibidem,* ff. 1-5.
[298] *Ibidem,* ff. 14, 16.
[299] *Ibidem,* ff. 9-13.
[300] *Ibidem,* f. 1.
[301] *Ibidem,* ff. 1-2.

La 26 septembrie 1928, delegații britanici au înmânat lui Tancred Constantinescu un *Memorandum* care, în cele cinci puncte ale lui, expunea următoarele obiecții pe marginea legii minelor:

1) Nemulțumirea societăților străine pentru faptul că nu puteau primi în concesiune perimetre petrolifere de la statul român, întrucât legea stabilea că acestea se acordau numai întreprinderilor dispuse să se „naționalizeze" în conformitate cu art. 33;

2) Nemulțumirea pentru obligația impusă societăților „naționalizate" de a folosi în proporție de 75% personal român pentru toate categoriile de salariați (muncitori, personal tehnic, administrativ etc);

3) Incertitudinea întreprinderilor străine provocată de stipulația legii miniere relativ la posibila introducere a unui monopol de stat în domeniul desfacerii interne a derivatelor petroliere. În acest caz, societățile în cauză erau amenințate să-şi piardă bunurile;

4) Nemulțumirea întreprinderilor străine pentru faptul că plăteau statului, chipurile, impozite mai mari decât societățile cu capital autohton;

5) Societățile străine cereau să li se restituie cantitățile de derivate petroliere împrumutate în 1920-1921 guvernului român pentru plata locomotivelor Baldwin[302].

La reuniunea din 27 septembrie, Tancred Constantinescu a răspuns punct cu punct la obiecțiile cuprinse în *Memorandum*[303]. Astfel, la primul punct a insistat din nou asupra faptului că termenul „naționalizării" putea fi prelungit dacă societățile nu găseau solicitanți pentru acțiunile emise ca să asigure proporția stabilită de lege (55% sau 60% capital autohton) între cetățenii români. Delegatul a remarcat că o dispoziție în acest sens ar putea fi inserată într-un regulament al legii[304]. În continuare, Tancred Constantinescu a dat asigurări că guvernul său nu intenționa să aplice în „spirit strâns sau obstructiv" dispozițiile relative la personal[305] şi că, în caz de constituire a unei societăți de stat pentru distribuția internă a derivatelor de țiței, bunurile întreprinderilor străine nu urmau să fie „confiscate" ci răscumpărate la un preț acceptabil[306]. Autorul legii din 1924 a promis, de asemenea, că guvernul român va lua măsurile de rigoare pentru a satisface doleanțele societăților străine exprimate în ultimele două puncte din *Memorandum*[307].

Explicațiile date de Tancred Constantinescu au servit pentru întocmirea, la 28 septembrie 1928, a unui *Memoriu* în numele guvernului român.

---

[302] *Ibidem*, ff. 14, 16.
[303] *Ibidem*, ff. 6-8.
[304] *Ibidem*, f. 6.
[305] *Ibidem*.
[306] *Ibidem*, f. 7.
[307] *Ibidem*, ff. 7-8.

Acest document[308] conținea răspunsuri detaliate la fiecare din cele cinci puncte inserate în *Memorandumul* bancherilor londonezi. Extrem de interesante erau considerațiile pe marginea punctelor 1 și 2. Așa, de pildă, în privința „naționalizării" societăților petroliere guvernul se arăta dispus „dacă societățile petroliere o doresc, să stabilească, de comun acord cu ele, o procedură detaliată pentru a reglementa prelungirea și eventual metode de a determina ceea ce constituie o ofertă echitabilă, și să publice această procedură sub forma unui regulament al legii miniere"[309]. Referitor la problema personalului întrebuințat în întreprinderile „naționalizate" guvernul promitea că nu va cere aplicarea automată a procentului de 75%, lăsând întreprinderilor o „mare libertate" de acțiune[310].

În cadrul ultimei reuniuni, de la 29 septembrie 1928, s-au discutat explicațiile verbale date de Tancred Constantinescu cu două zile mai devreme. Delegații bancherilor s-au declarat satisfăcuți de asigurările și promisiunile făcute. În ce privește *Memoriul* întocmit la 28 septembrie de delegații români în numele guvernului lor, el nu a fost – la sugestia lui Savel Rădulescu[311] – remis bancherilor, înainte de încheierea convorbirilor de la Londra. S-a pornit de la considerentul că nici un document nu trebuia lăsat în mâinile bancherilor atâta timp cât nu era văzut și aprobat personal de Vintilă Brătianu. De-abia după aceea urma să se trimită o notă din partea guvernului român, însoțită de *Memoriu,* bancherilor londonezi, potrivit uzanței indicate de ei în scrisoarea lor din 31 august 1928[312]. Această notă, care exprima angajamentul guvernului Vintilă Brătianu de a modifica clauzele incriminate de capitaliștii străini ale legii minelor[313], nu va întârzia să intre în posesia cercurilor interesate.

Deducem că angajamentul guvernului Vintilă Brătianu în privința legii minelor era cât se poate de clar. Și, totuși, nu putem aprecia că problema era rezolvată: șeful guvernului se străduia pe atunci să afle temeiul lăuntric al acțiunii sale, context în care bănuim că, pe lângă presiunile trusturilor, rolul preponderent l-au jucat propriile constatări despre necesitatea „corectării" programului *prin noi înșine.* Numai așa se înțelege sensul acestei declarații extrem de semnificativă pentru problema în discuție făcută de Vintilă Brătianu lui N. Titulescu, la Veneția, în toamna anului 1928: *„...Intenționez anume modificarea legii minelor ca o politică a statului român; nu admit să mi-o dicteze bancherii străini* (subl. ns.)"[314].

---

[308] *Ibidem,* ff. 9-13.
[309] *Ibidem,* f. 9.
[310] *Ibidem,* f. 10.
[311] *Ibidem,* f. 5.
[312] *Ibidem.*
[313] Al. Topliceanu, *Lupta pentru petrol,* p. 12.
[314] Hoover Archives, *N. Titulescu. Diary and Correspondence,* Box No. 9, caietul

Faptele consumate după negocierile de la Londra sunt în genere bine cunoscute[315]. Primind asigurări că guvernul Brătianu va revizui unele prevederi ale legii minelor, reprezentanții finanței internaționale s-au declarat dispuși să susțină cererea de împrumut a României[316]. La sfârșitul lui octombrie și începutul lui noiembrie 1928, s-a căzut de acord asupra tuturor detaliilor convenției de împrumut. În jurul datei de 15 noiembrie urmau să sosească la București delegații bancherilor străini pentru a se proceda la parafarea convenției[317]. În consecință, la 31 octombrie 1928, guvernul liberal a putut înștiința Regența că, înainte de 1 decembrie, împrumutul și stabilizarea vor fi efectuate. S-a ales ziua de 24 noiembrie 1928 pentru votarea de către Parlament a legii stabilizării monetare[318].

Evenimentele interne și externe, care s-au precipitat la finele anului 1928, au împiedicat însă guvernul Vintilă Brătianu să subscrie *el* împrumutul extern și să legifereze stabilizarea monedei. Este incontestabil că politica economică promovată de liberali în spiritul doctrinei *prin noi înșine* nu a convenit capitaliștilor străini. În 1928, aceștia au apreciat că sosise momentul pentru a obține renunțarea la această politică. Când au început negocierile financiare, capitaliștii străini au înțeles că, pentru liberali, succesul tranzacției ar fi condus la consolidarea lor la putere[319]. Or, în 1928, ei erau cel mai puțin dispuși să acorde un semn de încredere – împrumutul de stabilizare – cabinetului condus de Vintilă Brătianu. Pe linia „garanțiilor" pe care le considerau necesare pentru acordarea împrumutului, bancherii străini nu au ascuns faptul că, pentru ei, P.N.Ț. – care se declarase favorabil promovării unei politici economice a *porților deschise* – era preferabil[320]. În felul acesta, apare foarte clar că tergiversarea negocierilor financiare a fost legată, într-o măsură însemnată, de refuzul străinătății de a contribui la consolidarea guvernării liberale, prin satisfacerea imediată a cererilor sale de împrumut extern. În fața eventualului eșec al tratativelor financiare, Vintilă Brătianu

141, f. 25 (N. Titulescu către Vintilă Brătianu, Veneția, 22.IX.1928).

[315] Al. Topliceanu, *Lupta pentru petrol,* p. 112; Gh. Buzatu, *Le problème du pétrole...,* p. 320 și urm.

[316] Vezi Stelian Safta, *op. cit.,* p. 1700.

[317] Cf. „Adevărul" din 4.XI.1928, p. 4.

[318] Idem din 3.XI.1928, p. 4.

[319] A.N.R., fond Casa Regală, dosar 23/1928, f. 13; „The Near East and India", nr. 882/12.IV.1928, p. 469.

[320] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 131 (1926-1928), ff. 309-311. Reținem din „schița biografică" făcută la 12 iunie 1925 lui Vintilă Brătianu de către colaboratorii Legației britanice din București următoarele: „... A fost îndeosebi remarcabil pentru tenacitatea sa în ce privește scopul urmărit în politica sa binecunoscuută și îngustă a *excluderii colaborării străine* la exploatarea abundentelor resurse naturale ale României. Proba elocventă a acestei politici este demonstrată în legea minelor și legea comercializării..." (cf. A.N.R., colecția *Microfilme Anglia,* rola 440, cadrul 250).

însuşi a recomandat Regenţei, în memoriul din 1 octombrie 1928, retragerea cabinetului său şi aducerea la putere a naţional-ţărăniştilor. Liderul liberal a insistat numai să nu se lase impresia că guvernul său demisiona din cauza nerealizării împrumutului de stabilizare, deci, în ultimă instanţă, a intervenţiei unei împrejurări externe[321]. Ceea ce s-a şi întâmplat: guvernul Vintilă Brătianu îşi asigurase, în urma concesiilor făcute capitaliştilor străini (inclusiv promisiunea de revizuire a prevederilor legii minelor, în septembrie 1928, la Londra), succesul negocierilor de împrumut, la începutul lunii noiembrie 1928. În acel moment, semnarea convenţiei reprezenta doar o chestiune de zile. Dificultăţile ivite *pe plan intern* au împiedicat guvernul liberal s-o facă. La 31 octombrie 1928, Regenţa a exprimat premierului liberal „satisfacţia" pentru bunul mers al tratativelor financiare. Ea l-a desemnat pe Vintilă Brătianu să parafeze convenţia de împrumut şi să supună legea de stabilizare votului Parlamentului, dar a ezitat să-i acorde o încredere de durată. Cu alte cuvinte, guvernul liberal urma să se retragă de la putere după îndeplinirea tuturor operaţiilor legate de stabilizarea leului[322], rămânând în sarcina unui alt guvern *aplicarea* programului propriu-zis.

Vintilă Brătianu a refuzat mandatul ce i-a fost încredinţat. El nu a voit să-şi asume răspunderea pentru realizarea împrumutului extern şi votarea stabilizării de vreme ce aplicarea lor reveneau guvernului ce-i succeda[323], eventual unuia de tranziţie, către care înclina Regenţa[324]. În aceste condiţii, la 3 noiembrie 1928, Vintilă Brătianu şi-a prezentat demisia guvernului său, primită de Regenţă. După încercarea infructuoasă a lui N. Titulescu de a forma un guvern de concentrare naţională[325], la 10 noiembrie 1928 Regenţa a încredinţat liderului P.N.Ţ., Iuliu Maniu, misiunea de a constitui un cabinet monocolor. Pe linia negocierilor începute de guvernul precedent[326], noul cabinet naţional-ţărănesc a semnat la 16 noiembrie 1928 convenţia „de încredere" dintre *B.N.R.* şi 16 institute de emisiune străine. În sfârşit, la 2 februarie 1929 s-a semnat şi contractul împrumutului de stabilizare prin care se acorda României o primă tranşă în valoare de 100,7 milioane dolari[327].

---

[321] Idem, fond Casa Regală, dosar 12/1928, f. 20.
[322] Cf. „Adevărul" din 3.XI.1928, p. 4.
[323] *Ibidem.*
[324] Idem din 4.XI.1928, p. 4.
[325] Idem din 10.XI.1928, p. 4. Vezi detalii la M. Rusenescu, I. Saizu, *Viaţa politică în România, 1922-1928,* p. 239-240.
[326] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 131 (1926-1928), f. 391.
[327] Vezi detalii la C. Murgescu şi colab., *Contribuţii la istoria capitalului străin în România,* I, p. 444 şi urm. Vezi şi Paula S. Nicolau, *op. cit.,* p. 1682 şi urm.

## F. Modificarea legii minelor în 1929

Acordul realizat în septembrie 1928 la Londra între Tancred Constantinescu şi delegaţii bancherilor britanici impunea guvernului liberal, ca o condiţie primordială pentru obţinerea împrumutului de stabilizare solicitat, să facă importante concesii, în punctele esenţiale ale legii minelor, capitaliştilor străini. Aranjamentul perfectat nu obliga guvernul român la *o revizuire integrală* a regimului minier adoptat cu patru ani mai devreme. Dacă în 1929 s-a ajuns, totuşi, la un astfel de deznodământ, răspunderea cade asupra guvernului naţional-ţărănist al lui Iuliu Maniu (noiembrie 1928-iunie 1930), care, în stadiul final al negocierilor financiare, şi-a asumat obligaţii suplimentare faţă de capitaliştii străini. Între acestea, angajamentul de a proceda fără întârziere la revizuirea radicală a întregii legislaţii economice liberale s-a aflat pe primul plan. Desigur, capitaliştii străini au condiţionat acordarea împrumutului în funcţie şi de modificarea legii minelor din 4 iulie 1924 în avantajul lor. O asemenea operaţiune – comunica, la 10 decembrie 1928, Al. Cretzianu din Washington – era „de natură a asigura succesul împrumutului"[328]. Dar cererile capitaliştilor străini puteau fi considerate împlinite şi numai prin satisfacerea celor stabilite în septembrie 1928 la Londra. Cu alte cuvinte, guvernul Maniu, desăvârşind negocierile pentru împrumutul financiar, *putea să nu depăşească cadrul angajamentelor asumate de cabinetul precedent,* iar succesul ar fi fost acelaşi – obţinerea împrumutului. În ianuarie 1929, N. Titulescu s-a pronunţat şi el pentru obţinerea împrumutului în condiţiile stabilite de guvernul liberal, şi aceasta în primul rând „pentru că numai *în aceste limite* România era angajată (subl. ns.")[329].

Guvernul naţional-ţărănesc însă nu a urmat această cale. El s-a declarat de acord să facă *concesii suplimentare* capitaliştilor străini faţă de cele la care consimţiseră liberalii. În domeniul politicii economice, cabinetul Iuliu Maniu a făcut cunoscut – imediat după instaurarea sa – că avea să procedeze la o nouă orientare, înlăturând legislaţia adoptată, în 1924, în spiritul programului *prin noi înşine.* S-a menţionat, în acelaşi timp, că la baza politicii economice a noului guvern va sta principiul *porţilor deschise,* în accepţiunea stabilirii celei mai depline egalităţi de tratament între capitalurile străine şi cel naţional[330].

Despre intenţiile sale, noul guvern a înştiinţat şi pe reprezentanţii oficiali ai puterilor occidentale la Bucureşti. Astfel, la 17 noiembrie 1928,

---

[328] Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944, Dosare speciale, vol. 131 (1926-1928), f. 423 (telegrama nr. 9 279 a lui Al. Cretzianu către M.A.S.).

[329] *Ibidem,* f. 22 (telegrama nr. 213 din 29.I.1929, N. Titulescu către M.A.S.); Hoover Archives, *N. Titulescu. Diary and Correspondence,* Box No. 9, caietul 148, f. 17; cf. şi N. Titulescu, *Documente diplomatice,* p. 263, doc. nr. 158.

[330] Cf. „La Roumanie Nouvelle", nr. 45/25.XII.1928, p. 1037.

Iuliu Maniu 1-a primit în audiență pe proaspătul ministru al Statelor Unite ale Americii în România, Charles S. Wilson. Cu acest prilej, premierul român a declarat că va depune eforturi pentru depășirea „problemelor blocate", economice și financiare, ce se aflau pe agenda relațiilor dintre România și Statele Unite[331]. De mai multe ori în cursul întrevederii, a reținut diplomatul american, Iuliu Maniu a promis că va modifica legile economice liberale (inclusiv legea minelor), astfel ca să fie posibile atragerea capitalurilor străine și punerea lor într-o „absolută egalitate" cu cele românești[332]. La scurt timp după aceea, tot Charles Wilson avea să informeze Washingtonul despre declarațiile publice ale reputatului profesor și economist Virgil Madgearu, ministru al Industriei și Comerțului în cabinetul național-țărănesc, în sensul că „dispozițiile obiecționale" ale legii minelor din 1924 aveau să fie abrogate, și că revizuirea legii era „în curs de pregătire"[333]. În ianuarie 1929, se înregistrau, deja măsurile practice ale guvernului Maniu pentru schimbarea legii din 1924[334].

Într-adevăr, Virgil Madgearu precizase, la 28 noiembrie 1928, că avea să procedeze, cât de curând, la modificarea legii liberale a minelor, legea viitoare urmând să asigure un tratament „pe picior de egalitate a capitalului străin ce/cel național"[335].

Observăm că, prin natura lor, modificările întrevăzute depășeau limitele angajamentelor asumate de guvernul Vintilă Brătianu în septembrie 1928 la Londra, de exemplu. Este adevărat că o asemenea decizie corespundea întrutotul promisiunilor neîncetate făcute de P.N.Ț. pe când era în opoziție și anume că va schimba, de îndată ce va prelua puterea, întreaga legislație economică liberală. O astfel de măsură era conformă, în primul rând, cu însăși doctrina economică propovăduită de național-țărăniști[336]. Apoi, înlăturând legislația economică „naționalistă" liberală, guvernul Maniu urmărea să-și câștige simpatia capitaliștilor străini. Virgil Madgearu a declarat în această privință, la 27 iunie 1928, la Clubul P.N.Ț. din București, că dacă partidul său ar fi inițiat negocierile pentru împrumut în străinătate, atunci „noi am fi revizuit aceste legi (economice – n. ns.) imediat. Am fi ridicat toate acele dispozițiuni (restrictive – n. ns.) și am fi atras pe calea aceasta întreaga simpatie a capitaliștilor din străinătate[337]. Dar motivul esențial care a determinat guvernul Maniu să modifice fundamental legea minelor din 1924 1-a constituit intervenția trusturilor petroliere internaționale, a lui *Royal Dutch-Shell*

[331] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box 6 691, 71171/22 (Despatch no. 30/17.XI.1928, Charles Wilson către secretarul de stat Kellogg).
[332] *Ibidem.*
[333] Vezi *Papers...*, III, *1928,* p. 814; U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 971, 8716363/308 (Despatch no. 50/7.XII.1928, Charles Wilson către Kellogg).
[334] *Ibidem,* 8716363/309 (Despatch no. 82/14.I.1929, Charles Wilson către Kellogg).
[335] Cf. M.P.R., nr. 23/1.XII.1928, p. 2 119.
[336] Idem, nr. 8/15.IV.1929, p. 649.
[337] Cf. „Dreptatea" din 28.VI.1928, p. 1.

în mod special. Nu încape nici o îndoială că, recurgând la modificarea legii minelor din 1924, guvernul național-țărănesc a acționat la cererea ori sub presiunea celor mai puternice companii internaționale de petrol. Acest lucru a fost relevat de numeroase mărturii ale unor persoane contemporane cu evenimentele la care ne referim. Astfel, după Al. Topliceanu, modificarea legii din 1924 s-a făcut exclusiv în „folosul și la comanda trusturilor străine"[338]. Cu alt prilej, același autor, bine informat ca întotdeauna, a consemnat faptul că actul guvernului Maniu nu a fost determinat de necesitățile ori de interesele țării, ci a constituit „rezultatul unor presiuni venite din afară, din partea trusturilor străine, care urmăresc cu atâta perseverență acapararea petrolului nostru"[339], că guvernul respectiv a îndeplinit – în acest mod – „angajamentele mai vechi"[340]. Peste câțiva ani, tot Topliceanu avea să aprecieze că legea din 1924 fusese „dărâmată... sub presiunea trusturilor petroliere străine"[341]. Opinii identice a exprimat și cunoscutul economist liberal Gh. Leon[342]. Iar, potrivit lui Damaschin, revizuirea principiilor esențiale ale regimului minier de la 1924 s-a făcut din „servilism" față de interesele străine[343]. Detalii interesante a furnizat oficiosul liberal „Viitorul", după care modificarea legii minelor n-a fost solicitată de consorțiul bancar care a acordat împrumutul, ci de către grupul condus de Deterding. După încheierea acordului cunoscut cu bancherii londonezi, care se declaraseră mulțumiți de explicațiile și asigurările primite, trustul *Royal Dutch-Shell* și-ar fi văzut „cauza" pierdută și atunci a trecut „direct" la un atac asupra României[344]. Oficiosul liberal subliniase și anterior că revizuirea legii minelor s-a înfăptuit la cererea atotputernicelor trusturi *Royal Dutch-Shell* și *Standard Oil Co.*, îndeosebi a celui dintâi[345].

O dată anunțată hotărârea de a modifica legea minelor din 1924, guvernul Maniu a luat măsuri pentru înfăptuirea ei în practică. Prin mesajul regal de deschidere a lucrărilor noilor camere, prințul regent Nicolae a înștiințat parlamentarii că, în curând, urmau să se cerceteze „modificările de adus legilor apelor, energiei, minelor și comercializării". Prințul regent nu a întârziat să aprecieze spiritul în care trebuiau să se facă modificările anunțate, adăugând: „în vederea asigurării colaborării capitalurilor străine pentru

[338] Al. Topliceanu, *Situația terenurilor petrolifere,* în „Analele Economice și Statistice", nr. 9-10/1929, p. 135.
[339] Idem, *Lupta pentru petrol,* p. 126.
[340] *Ibidem,* p. 113.
[341] Cf. P.N.L., *Politica industrială (Studii și rapoarte),* București, Imprimeriile Independența, 1933, p. 24.
[342] Gh. N. Leon, *Petrolul românesc și capitalul străin,* în *Economie politică și politică economică,* p. 182.
[343] G. H. Damaschin, *Contribuțiuni...,* II, p. 205.
[344] Cf. „Viitorul" din 10.IV.1929, p. 5.
[345] Idem din 23.III.1929, p. 5.

punerea în valoare a bogățiilor naționale, trebuie să se acorde, în toate aceste legiuiri, o egalitate de tratament capitalului străin cu cel românesc"[346].

Guvernul național-țărănesc a creat o comisie pentru studierea modificărilor ce trebuiau aduse legii minelor[347]. După consultarea reprezentanților industriei miniere, comisia[348] trebuia să întocmească și proiectul modificator al legii minelor. Ea și-a inaugurat lucrările în prezența lui Virgil Madgearu, care nu a scăpat prilejul de a întreprinde un fulminant atac împotriva regimului minier liberal de la 1924 elaborat în spiritul „naționalismului economic agresiv"[349].

Lucrările comisiei îndrumată de Em. Miclescu au fost laborioase. În numai câteva săptămâni, proiectul noii legi de modificare a celei din 1924 a fost terminat. În a doua jumătate a lunii martie 1929, el a fost depus în Parlament, unde a format obiectul unor dezbateri sumare, căci cele mai multe intervenții au excelat nu în examinarea modificărilor propuse, ci în combaterea politicii petroliere liberale, concretizată în legea minelor din 1924. Apreciind că proiectul legii de modificare nu corespundea intereselor României, lucru consemnat și în avizul Consiliului legislativ[350], reprezentanții P.N.L. și ai Partidului Poporului s-au retras de la discuția lui de către cele două camere. Așa după cum a declarat senatorul liberal M. G. Orleanu, prin gestul lor cele două partide au urmărit „să lase guvernului toată răspunderea politicii periculoase și neînțelese pe care a adoptat-o"[351]. Majoritatea apreciabilă de care dispunea guvernul în Parlament a asigurat trecerea proiectului, care a fost adoptat de Senat la 20 martie 1929[352] și de Camreă la 24 martie 1929[353]. Noua lege, pentru „modificarea legii minelor din 4 iulie 1924", a fost promulgată prin decretul – regal nr. 971 din 1929 și publicată în „Monitorul Oficial" din 28 martie 1929[354].

Legea din 1929 a însemnat abrogarea programului liberal din 4 iulie 1924. Charles Wilson, ministrul S.U.A. la București, neomițând să releve sprijinul acordat de Legație societății *Româno-Americană* pentru a se ajunge la rezultatul cunoscut, a informat Departamentul de Stat că legea național-țărănistă a minelor reprezenta o „răsturnare completă" a politicii anterioare întruchipată în regimul minier de la 4 iulie 1924[355]. Cu adevărat, elaborată

---

[346] *Dezbaterile Adunării Deputaților (ședința din 22.XII.1928),* p. 2.

[347] Vezi detalii în M.P.R., nr. 1/1.I.1929, p. 61-62; idem, nr. 2/15.I.1929, p. 1005-107.

[348] Comisia avea următoarea componență: Em. Miclescu – președinte, Aurel T. Ianculescu – secretar, C. Hoisescu, V. Iscu, C. R. Mircea și I. Tănăsescu – membri.

[349] Cf. M.P.R., nr. 2/15.I.1929, p. 105.

[350] Cf. *Dezbaterile Senatului (ședința din 19.III.1929),* p. 1268-1272.

[351] *Ibidem,* p. 1272-1273.

[352] Idem *(ședința din 20.III.1929),* p. 1379.

[353] *Dezbaterile Adunării Deputaților (ședința din 24.III.1929),* p. 2161.

[354] Vezi „Monitorul Oficial", nr. 71/28.III.1929, p. 2458-2503.

[355] U.S.A., N.A.W., Record Group 59, Box No. 9 970, 8716363/16 (Despatch no. 154/26.111.1929, Wilson către Kellogg). Mai târziu, Wilson a transmis Departamentului

în conformitate cu doctrina economică a *porților deschise* propovăduită cu consecvență de P.N.Ț., legea minelor din 1929 a abandonat principiile esențiale înscrise în programul politicii petroliere adoptat de liberali cu cinci ani mai devreme. Astfel, legea modificatoare nu a mai reținut dispozițiile vechi privitoare la încurajarea capitalului național (art. 32-33), cele referitoare la stabilirea preponderenței elementului românesc în organele de conducere ale întreprinderilor de petrol din țară etc. Potrivit doctrinei *porților deschise,* legiuitorul din 1929 a stabilit cel mai deplin tratament de egalitate între capitalurile străine și cel autohton, concretizat în art. 30 ce stipula: „Concesiunile se pot acorda *societăților de orice fel, române și străine* (subl. ns.), care îndeplinesc formele cerute de legile române, precum și persoanelor juridice, de orice fel"[356].

Tratamentul de perfectă egalitate, statuat în anul 1929, între capitalurile străine și cel național a fost, se înțelege, primit favorabil și salutat de către reprezentanții marilor trusturi petroliere. Raportul de activitate pe 1929 al societății *Astra Română,* până atunci atât de ostilă politicii petroliere a statului român, consemna în mod semnificativ că noua lege a venit să inspire „încredere" capitalurilor străine din România, având o influență „foarte înviorătoare" asupra industriei de țiței[357]. Asemenea aprecieri au contrastat evident cu părerile – realiste – exprimate de către adversarii politicii economice promovate de noul guvern național-țărănesc. Astfel, C. Argetoianu, fost partizan al politicii *porților deschise,* a afirmat categoric că o astfel de politică se putea aplica în orice ramură economică, „numai în materie de petrol, nu"[358]. De asemenea, una dintre publicațiile P.N.L. a relevat faptul că modificarea legii din 1924 a constituit o „enormă greșeală"[359], întrucât fusese abandonat unul dintre principiile esențiale ale politicii petroliere tradiționale a statului român: preîntâmpinarea acaparării resurselor naționale de țiței de către trusturile străine. Pe aceeași linie, Vintilă Brătianu a observat cu îndreptățire că revizuirea legii minelor din 4 iulie 1924, înfăptuită „în detrimentul intereselor naționale", putea conduce la o situație „care să dea trusturilor străine controlul factorilor principali de energie ai țării noastre"[360].

---

de Stat și textul noii legi, procurat de societatea *Româno-Americană (ibidem,* 8716363/17).

[356] „Monitorul Oficial", nr. 71/1929, p. 2460; C. Hamangiu, *Codul general al României,* 1929, București, p. 290 și urm.

[357] Cf. M.P.R., nr. 9/1.V.1930, p. 498.

[358] C. Argetoianu, *În marginea legii minelor,* în „Săptămâna Politică", seria a II-a, an. I, nr. 6/1929, p. 3.

[359] Cf. „Democrația", nr. 10/1929, p. 63.

[360] Vezi *Memoriul d-lui Vintilă Brătianu prezentat C.C. al P.N.L. în ședința din 30 septembrie 1930,* București, 1930, p. 11.

# CAPITOLUL IX

# MAREA CRIZĂ ECONOMICĂ ŞI PROBLEMA PETROLULUI (1929-1937)

## A. Evoluții mondiale

Istoria mondială a petrolului consemnează după perioada cuprinsă între anii 1928 şi 1929[1] importante fapte şi fenomene, reținute cu atenție de specialiști[2]. Perioada a fost dominată de marile descoperiri petrolifere din Orientul Mijlociu, între acestea impunându-se erupția din Irak (Kirkuk, 15 octombrie 1927)[3], de aceeaşi însemnătate pentru evoluția industriei mondiale de „aur negru" precum, descoperirile făcute anterior la Tampico (Mexic, 1907)[4] şi Maracaibo (Venezuela, 1922)[5]. Faptul a impulsionat, netăgăduit, marile companii să ajungă la faimoasele acorduri din 1928 la care ne-am mai referit. Unul dintre acorduri *(Red Line Agreement)* a fost semnat la 31 iulie 1928 şi, după cum ne amintim, stabilea o zonă imensă delimitată de o *linie roşie* ce cuprindea Turcia, Siria, Iordania, Irak, Arabia Saudită şi regiunea Golfului Persic (fără Kuweit) pentru exploatarea căreia trusturile căzuseră la o înțelegere în cadrul lui *Turkish Petroleum Company*[6] (devenită în 1929

---

[1] Pentru perioada anterioară a se vedea Capitolul I.

[2] Vezi, în acest sens, Réné Sédillot, *Istoria petrolului,* Bucureşti, Editura Politică, 1979, p. 190 şi urm. (ed. orig. – Paris, 1974); Jacques de Launay, Jean-Michel Charlier, *Istoria secretă a petrolului. 1859-1984,* Bucureşti, Editura Politică, 1989, p. 61 şi urm. (ed. orig. – Paris, 1985); Anthony Sampson, *The Seven Sisters. The Great Oil Companies and the World They Shaped,* New York, Viking Press, 1980, p. 70 şi urm.; Zuhayr Mikdashi, *A Financial Analysis of Middle Eastern Oil Concessions: 1901-65,* New York-Washington-London, Frederick A. Praeger Publishers, 1966, p. 71 şi urm.; Jean Devaux-Charbonnel, *L'intervention des états dans la recherche et dans l'exploitation des gisements de pétrole,* Paris, 1951, p. 136 şi urm.; R. Jouan, *Le pétrole, roi du monde,* Paris, Payot, 1949, *passim;* Daniel Durand, *La politique pétrolière internationale,* Paris, PUF, 1962, *passim;* Jean-Jacques Berreby, *Histoire mondiale du pétrole,* Paris, Éditions du Pont Royal, 1961, p. 190 şi urm.

[3] Vezi Réné Sédillot, *op. cit.,* p. 195-197.

[4] R. Jouan, *op. cit.,* p. 123.

[5] Réné Sédillot, *op. cit.,* p. 204.

[6] După războiul mondial, în 1924 şi 1925, *Turkish Petroleum Company* s-a reorganizat,



BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

*Iraq Petroleum Company Ltd.),* unde dispuneau de „drepturi egale" (a se citi **participări)** *Anglo-Persian Oil Company Ltd.* (din 1935, *Anglo-Iranian Oil Company Ltd.), Royal-Dutch Shell, Compagnie Française des Petroles* şi *Near East Développment Corporation*[7] – câte 23,75% şi Gulbenkian cu 5%[8]. *Turkish Petroleum Company* a încheiat ulterior mai multe convenţii de exploatare cu Persia (din 1935, Iran), cea mai importantă, datând din 29 aprilie 1933[9]. Tot în 1928, în septembrie, Sir Henry Deterding, de la *Royal Dutch-Shell,* a avut iniţiativa unei întâlniri, la un castel al său din Scoţia (Achnacarry), cu John Cadman şi Walter Teagle, reprezentând interesele lui *Anglo-Persian Oil Co. Ltd.* şi, respectiv, *Exxon (Standard Oil Co. of New Jersey).* Acordul realizat, denumit *As Is* şi rămas, în cea mai mare parte secret până în 1952[10], a pus bazele unui veritabil cartel internaţional al petrolului ce se conducea după *şapte principii* (delimitarea pieţelor de desfacere, respectarea unor limite în creşterea producţiei şi în fixarea tarifelor, aprovizionarea pieţelor cele mai apropiate, stabilirea **preţului de bază** după nivelul atins în Golful Mexic, excluderea pieţei interne a SUA etc.)[11]. Până la izbucnirea celui de-al doilea război mondial înţelegerea de la Achnacarry a fost completată în 1930, 1932 şi 1934[12] de alte trei acorduri[13], dintre care, cel mai important, a fost

realizându-se „prin bună învoială" excluderea intereselor germane şi cooptarea „noilor veniţi" (învingători în 1918): americanii şi francezii, astfel că participarea ajunsese de câte 23,75% pentru *Anglo-Persian Oil Co. Ltd., Royal Dutch-Shell, Compagnie Française des Pétrole* şi *grupul american,* plus 5% nelipsitul Calouste Gulbenkian, care mijlocise înţelegerea (cf. G. Damougeot-Perron, *La Standard Oil Company (1870-1925),* Paris, Éditions Jean Budry, 1925, p. 204-205; Jean-Jacques Berreby, *op. cit.,* p. 191; Zuhayr Mikdashi, *op. cit.,* p. 71.

[7] *NEDC* reunea şi reprezenta interesele lui *Standard Oil of New New Jersey (Esso), Standard Oil of Indiana, Sinclair, Texaco,* căci, mai înainte, *Standard Oil of California* se retrăsese din *Iran Petroleum Company,* obţinând concesiuni în Bahrein (cf. Jean-Jacques Berreby, *op. cit.,* p. 195).

[8] Vezi Anthony Sampson, *op. cit.,* p. 80-82 (la p. 81 se publică harta lui Gulbenkian pe care s-a trasat *linia roşie);* Jacuques de Launay, Jean-Michel Charlier, *Istoria secretă a petrolului,* p. 65; Cesare Alimenti, *II petrolio nell'economia mondiale,* Torino, Giulio Einaudi, Editore, 1939, p. 89.

[9] Cf. Zuhayr Mikdashi, *op. cit.,* p. 297-298.

[10] Anthony Sampson, *op. cit.,* p. 87.

[11] *Ibidem,* p. 86-89; Daniel Durand, *op. cit.,* p. 10-13; Jacques de Launay, Jean-Michel Charlier, *op. cit.,* p. 72; Federalnaia torgovlea Komissiia SSA, *Mejdunarodnîi neftianoi kartel,* Moskva, 1954, p. 243. Documentul final de la Achnacarry, datat 17 septembrie 1928 şi cuprinzând 17 pagini dactilografiate, avea **trei părţi:** o introducere, cele şapte principii şi consideraţii privind programul şi procedura de aplicare *(ibidem,* p. 244-252). Cele dintâi informaţii despre acord s-au publicat, la 20 septembrie 1928, în „The Oil and Gas Journal" (declaraţiile lui W. Teagle).

[12] Cf. Daniel Durand, *op. cit.,* p. 15. Acordurile, reclamând „preţuri rezonabile", şi-au propus să regularizeze pieţele de consum de pe mapamond.

memorandumul din 20 ianuarie 1930 care privea şi România[14]. Mai multe mari companii nord-americane au subscris ulterior la documentul parafat de regii neîncoronaţi ai petrolului din 1928 (Deterding, Cadman şi Teagle), punându-se astfel bazele celui mai puternic şi de durată cartel al „aurului negru", care domină şi în prezent piaţa mondială. Cele **şapte surori,** cum au fost denumite trusturile participante la cartel[15], au fost şi au rămas următoarele:

— *Royal Dutch-Shell*

— *Exxon (Standard Oil of New Jersey)*

— *Anglo-Persian Company* (apoi *Anglo-Iranian Oil,* apoi *British Petroleum)*

— *Standard Oil of California (Socal)*

— *Gulf*

— *Texaco*

— *Socony* (apoi *Mobil Oil) (Standard Oil of New York)*[16]

Implicarea marilor puteri în susţinerea intereselor companiilor mondiale de petrol a fost incontestabilă şi în perioada examinată[17]. Pentru obţinerea de pieţe ori pentru apărarea „redutelor" deja cucerite, trusturile

---

[13] Cf. *Mejdunarodnîi neftianoi kartel,* p. 277 şi urm.

[14] *Ibidem,* p. 277-291. În fapt, încă înainte de semnarea memorandumului s-a admis că toate societăţile din România aveau să coopereze la stabilirea unui „prag" al producţiei. Au urmat tratative, la care filialele marilor trusturi anglo-americane *(Astra Română* şi *Romano-Americană)* au dovedit maximum de înţelegere, ajungându-se la un acord, din care *Steaua Română,* în noiembrie 1930, s-a retras *(ibidem,* p. 286-287). În 1931 s-au reluat negocierile, cu participarea lui Sir Henry Deterding, sosit special la Bucureşti. Participanţii români au insistat pentru o conferinţă internaţională, reunită la Paris în iulie 1932, pentru ca obligaţiile pentru România să se stabilească în septembrie *(ibidem,* p. 288). Ele nu au fost respectate, nefiind posibil ca România să controleze grupurile producătoare independente *(ibidem,* p. 289). Mai mult, în anul următor România a sporit producţia de petrol, iar exportul cu 20% faţă de 1932, iar derivatele petroliere au fost trimise chiar în Canada şi Australia *(ibidem,* p. 303). După acordul de la Paris din 1932, în 1934 s-a realizat un altul, de asemenea având în vedere stabilirea producţiei şi a preţurilor *(ibidem,* p. 306). Referiri la menţionatele acorduri, în inginer G. Gane, *Problema petrolului în România,* Bucureşti, 1938, Tip. F. Göbl Fii S.A., p. 30-31.

[15] După unele calcule, în 1960 cele **şapte surori** furnizau 50,9% din producţia mondială de ţiţei, posedau active nete în valoare de 24,7 miliarde dolari şi realizau beneficii de 2,5 miliarde dolari (Daniel Durand, *op. cit.,* p. 20).

[16] Despre apariţia şi evoluţia acestor ultime patru companii petroliere vezi Anthony Sampson, *op. cit.,* p. 42-51).

[17] Vezi Jean Devaux-Charbonnel, *op. cit., passim;* Jean-Jacques Berreby, *op. cit.,* p. 187 şi urm.; William Stivers, *Supremacy and Oil. Iraq, Turkey, and the Anglo-American World Order, 1918-1930,* Ithaca-London, Cornell University Press, 1982, p. 124 şi urm.; Peter R. Odell, *Oil and World Power,* ed. a V-a, Harmondsworth, Penguin Books, 1980, *passim.*

au solicitat şi au obţinut sprijinul statelor interesate, iar – după cum s-a constatat – faptul a fost evident cu precădere în domeniul **materiilor prime**, al **petrolului** în rândul întâi[18]. Reputaţii istorici Pierre Renouvin şi J.-B. Duroselle au exemplificat chiar cu acţiunile întreprinse de *Standard Oil Co.* şi *Royal Dutch-Shell,* intervenţia statelor fiind explicabilă într-o epocă în care „aurul negru" a devenit „esenţial pentru transporturile terestre, maritime şi aeriene şi avea un rol capital în folosirea forţelor armate"[19]. Apreciind că nu a intervenit un „război **al petrolului**", autorii menţionaţi au reţinut totuşi că petrolul din Orientul Apropiat şi Mijlociu, din Rusia şi America Latină devenise un „element de gravă tulburare" în relaţiile politice dintre state, diplomaţia lor fiind dominată de mobilurile militare şi strategice: „... Statele doresc să poată dispune, în caz de război, de materiile prime indispensabile pentru industriile metalurgice şi chimice, precum şi de carburanţii necesari pentru transporturi"[20]. Controversa va creşte în intensitate în anii 1935-1939[21]. În perioada crizei din 1929-1933, zona de maximă dispută dintre marile companii şi marile puteri au reprezentat-o încă teritoriile foste ale Imperiului Otoman[22], unde s-au împărţit mandatele între Marea Britanie şi Franţa şi unde SUA, cum s-a relatat, au fost admise prin „bună înţelegere", reprezentate fiind de trusturile lor „naţionale"[23]. Manifestările crizei economice au determinat statele mici şi mijlocii să adopte măsuri de prevedere, calificate drept „naţionaliste" de către marile puteri[24], care au insistat pentru un regim al „porţilor deschise"[25]. În anii care au precedat nemijlocit izbucnirea celui de-al doilea război mondial rolul factorilor economici (inclusiv petrolul) în determinarea evoluţiei raporturilor internaţionale a devenit major[26], mai ales că disputa dintre state s-a accentuat concomitent cu apariţia şi afirmarea unor „modele" şi tendinţe ce nu îndemnau spre colaborare în general (concentrarea şi raţionalizarea economică, naţionalismele economice faţă de eforturile de globalism economic, etatismul,

[18] Vezi studiul clasic publicat de Pierre Renouvin şi Jean-Baptiste Duroselle, *Introduction à l'histoire des relations internationales,* Paris, A. Colin, 1964, p. 81-86.
[19] *Ibidem,* p. 82.
[20] *Ibidem,* p. 85.
[21] *Ibidem.*
[22] Vezi William Stivers, *op. cit., passim;* Al. Adrăguţei, *Uneltirile imperialiştilor în Orientul Apropiat şi Mijlociu,* Bucureşti, 1954, *passim.*
[23] Cf. Anthony Sampson, *op. cit.,* p. 78; Thorsten V. Kalijarvi şi colab., *Modern World Politics,* ed. a II-a, New York, Thomas Y. Crowell Company, 1945, p. 580-581.
[24] Vezi Maurice Baumont, *La Faillite de la Paix (1918-1939),* I, Paris, PUF, 1961, p. 395 şi urm.; Wilhelm Roepke, *L'économie mondiale aux XIX-e et XX-e siècles,* Geneve-Paris, Librairie E. Droz et Librairie Minard, 1959, p. 34; Michael A. Heilperin, *Le nationalisme économique,* Paris, Payot, 1963, p. 66 şi urm.
[25] *Ibidem.*
[26] Vezi Maurice Baumont, *La Faillite de la Paix (1918-1939),* II, Paris, PUF, 1961, p. 587 şi urm. (bibliografie pentru petrol, p. 588).

modificarea unor structuri economice şi dificultăţile financiare, evoluţiile sociale etc.)[27]. Iar faptul că, dintre puterile totalitare, cu excepţia URSS, care deţinea locul al doilea în producţia mondială de ţiţei, Germania şi Italia erau lipsite de resurse de materii prime, în general, de cele petroliere îndeosebi, a agravat şi mai mult situaţia. La celalalt capăt al lumii, în Extremul Orient, Japonia, care era pe cale de-a făuri o **Axă** cu Berlinul şi Roma, suferea de aceleaşi lipsuri. Toate au pus în discuţie, mai mult decât sistemul tratatelor de pace de la Paris-Versailles instituit în urma marii conflagraţii din 1914-1918, ci **ordinea mondială însăşi.** Rusia Sovietică, deşi din punct de vedere doctrinar se afla la polul opus, se număra între contestatari. Cum de prin 1937-1938 a devenit evident că pentru „soluţionarea" situaţiei calea unui **nou război mondial** nu mai putea fi exclusă, problema petrolului s-a situat între priorităţile politicii mondiale. Lucrurile au devenit evidente mai ales după ce, în acţiunile ce **au prefaţat** războiul mondial din 1939-1945 (campania Italiei în Abisinia în 1935-1936[28] ori conflictul din Spania din 1936-1939[29]), rolul petrolului pentru armatele moderne s-a impus de la sine. După cum s-a subliniat atunci, triumful lui Benito Mussolini în Abisinia a fost cu prioritate o „victorie a petrolului"[30]. Pentru toţi, şi pentru statele „satisfăcute", şi pentru cele „solicitante", petrolul a redevenit, precum în urmă cu vreo două decenii, panaceul universal de care depindea atât supravieţuirea, cât şi condiţia viitorului război[31]. Nu mai puţin **cauza**. Jean-Jacques Berreby, menţionat de noi în atâtea rânduri, a observat cu deplină îndreptăţire: „**Mai mult decât primul război mondial, războiul din 1939-1945 a depins de petrol, a cărui importanţă a fost esenţială** (subl. ns.)"[32].

Desigur, România, cu resursele sale de petrol importante, nu s-a putut sustrage faptelor şi fenomenelor provocate de manifestările crizei economice generale şi de consecinţele acesteia[33], după cum nici evoluţiilor în perspectivă[34].

---

[27] *Ibidem,* p. 589-622. Tendinţe identice (concentrarea industrială, autarhismul economic etc.) au fost surprinse în evoluţia economică a României (cf. I. Veverca, *Industria,* în *Aspecte ale economiei româneşti,* Bucureşti, 1939, p. 142; Ion Ivănescu, *Monopolurile,* în idem, p. 425-453; Victor Scărlatescu, *Libertate economică şi intervenţionism de stat,* în idem, p. 616-635).

[28] Vezi Maurice Baumont, *op. cit.,* II, p. 690-708.

[29] *Ibidem,* p. 709-726.

[30] Cf. Cesare Alimenti, *Il petrolio nell'economia mondiale,* p. 62.

[31] *Ibidem,* p. 131 şi urm.; Jean-Jacques Berreby, *op. cit.,* p. 205.

[32] *Ibidem,* p. 201.

[33] Vezi ing. dr. Nicolae Arcadian, *Legislaţia industrială,* în Ministerul Economiei Naţionale, *Industria românească. Situaţia şi înfăptuirile realizate sub 10 ani de domnie ai Maiestăţii Sale Regelui Carol II,* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Lupta" N. Stroilă, 1940, p. 22-48; Paul Sterian, *Idealul panromânesc şi dezvoltarea economică a ţării,* Bucureşti, Imprimeria Centrală, 1938.

[34] Despre planurile de extindere economică a Germaniei lui Hitler în sud-estul

## B. Problema petrolului – la ordinea zilei

Este întrutotul semnificativ ca în perioada 1929-1937, precum şi în primii ani de după războiul din 1914-1918[35], problema petrolului a reintrat în atenţia opiniei publice internaţionale, ca să nu mai vorbim de cercurile economice, financiare şi politice de pe mapamond, interesate oricând, natural, în aceasta privinţă. Credem că faptul se explică, în primul rând, prin complicaţiile ce le-a provocat marea criză de supraproducţie din 1929-1933, apoi de rolul sporit al petrolului în economia mondială, ca să nu mai discutăm în cadrul preparativelor de război intensificate după 1933, o dată cu venirea lui Hitler la putere în Germania. Nu este cazul sa intrăm în detalii, dar bibliografia completă ilustrează în ce grad petrolul a revenit în atenţia a numeroşi istorici, economişti, politicieni, militari, ziarişti în anii de referinţă. S-au evidenţiat, de regulă, interesul major pentru petrol, rolul lui sporit în societate şi în conflictele internaţionale. Un reflex al acestei situaţii l-a reprezentat *Congresul mondial al petrolului,* întrunit la Paris între 14 şi 19 iunie 1937. Manifestarea a reunit, este adevărat, oamenii de ştiinţă şi tehnicienii momentului, dar semnificaţia nu a putut fi trecută cu vederea, fapt pe care prestigiosul buletin **„Monitorul Petrolului Român/Moniteur du Pétrole Roumain**", editat de peste 30 de ani, l-a consemnat în numărul special consacrat Congresului[36]. În *Consideraţiuni în preajma Congresului Mondial de Petrol,* Valer Pop, ministrul în funcţie al Industriei şi Comerţului, sublinia „interesul deosebit" al României pentru manifestarea proiectată[37], argumentând: „...Reuniunile internaţionale sunt un fericit prilej ca prin rapoarte documentate să se cunoască progresele obţinute de unii şi să se constate lipsurile ce le au alţii, cu constanta preocupare de a ridica nivelul

---

Europei încă de prin 1933-1934 vezi Krastjo Mancev, *La visite du ministre des Affaires Étrangeres du III-e Reich, Neurath, à Belgrade, Sofia et Budapest enjuin 1937,* în „Études Balkaniques", Sofia, nr. 1/1971, p. 77-78; Chr. Daneva-Michova, *La Grande Bretagne et l'expansion économique de l'Allemagne hitlerienne en Bulgarie après l'Anschluss et Munich,* în „Études Balkaniques", nr. 2/1972, p. 84-85. Tot despre planurile Germaniei în privinţa bogăţiilor României (cereale şi petrol), despre un veritabil *Drang nach Osten* spre Bucureşti al lui Hitler, în Denise Basdevant, *Terres Roumaines. Contre vents et marées,* Paris, Les Éditions de l'Epargne, 1961, p. 113-114.

[35] Vezi Mihail Pizanty, *Problemele actuale ale industriei române de petrol. O privire generală asupra situaţiei economice, statistice şi juridice,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1929, *passim.*

[36] Vezi *À l'ouverture du II-e Congres Mondial du Pétrole,* în „Monitorul Petrolului Românesc/Moniteur du Pétrole Roumain", Numero consacre au 2-e Congres Mondial du Petrol, Paris, 14-19 Juin 1937, 248 p. De menţionat că, după Congresul de la Londra din 1933, acesta era considerat al doilea de nivel mondial, în raport cu acelea antebelice, internaţionale (?!), de la Paris (1900), Liège (1904) şi Bucureşti (1907).

[37] M.P.R., număr special 1937, p. 19.

tehnic al exploatărilor. România posedă însemnate bogații de subsol între care petrolul deține un loc foarte important. Importanța acestei bogății miniere rezultă nu numai din mărimea capitalurilor investite şi numărul mare de personal căruia îi asigură o mulțumitoare existență, ci se datoreşte mai ales aportului ce-l aduce economiei naționale prin procurare de combustibil lichid de calitate, prin caracterul unui îmbelşugat izvor de venit pentru Stat şi ca factor primordial în comerțul exterior al țării"[38].

Autorul, a subliniat de asemenea, dorința de tratament egal – de către statul român – al capitalurilor străine cu cel român. Era momentul să se aibă în vedere strict **capacitatea financiară, tehnică şi de producție** a societăților interesate, iar capitalurile străine să-şi păstreze „întreaga libertate de mişcare şi activare", căci: „Capital național sau capital străin este binevenit şi găseşte putința unei întrebuințări remuneratorii în exploatarea zăcămintelor noastre de petrol"[39].

Diverse intervenții, cuprinse în numărul menționat, au insistat asupra rolului major al petrolului în economia modernă. Potrivit lui Grigore Trancu-Iaşi, fost ministru al muncii, „aurul negru" devenise incontestabil „nervul războiului şi al păcii, având un rol considerabil în evoluția comerțului mondial în general şi a comerțului românesc în particular"[40]. La rândul său, ziaristul B. Brănişteanu a evocat rivalitatea din ultimele două-trei decenii pentru sursele de petrol de pe mapamond, îndeosebi din Iran, Caucaz etc., cu precizarea că – tocmai avându-se în vedere însemnătatea politică şi militară a petrolului – s-a ajuns ca politica internațională să fie dominată de principiul „cherchez le pétrole"[41]. Cel care a tratat problema în modul cel mai sistematic şi concis a fost dr. Ernest Ene, fost secretar general la Ministerul Industriei şi Comerțului. Relevând că „petrolul – ca şi pământul, apa şi pădurile – este un bun național, un element esențial al vieții materiale a națiunii", autorul, motivând necesitatea unei politici de stat care să îndrume producția şi folosirea produsului pentru prosperitatea şi securitatea națională, a expus „punctele de reper" ce se impuneau României, ca şi oricărei alte țări producătoare şi exploatatoare de petrol. **Punctele de reper** ale dr. Ene erau următoarele: 1. dezvoltarea unei producții cât mai mari; 2. asigurarea în condiții optime a consumului intern; 2. participarea cât mai intensă a muncii şi a capitalului național la explorare, exploatare, prelucrare şi desfacere; 4. asigurarea de rezerve pentru viitor; 5. păstrarea în țară a unei cote cât mai mari din contravaloarea exportului de produse petroliere; 6. întrebuințarea exportului în vederea unei folositoare politici comerciale externe; 7. atragerea capitalurilor străine serioase; 8. acordarea înlesnirilor necesare străinilor participanți

[38] *Ibidem*, p. 20.
[39] *Ibidem*, p. 21.
[40] *Ibidem*, p. 179.
[41] *Ibidem*, p. 198.

la capitalul sau la conducerea exploatărilor de petrol[42].

Un reflex direct al **dezbaterii largi** ce a avut loc în țară în jurul problemei petrolului este bogata literatura apărută în perioada 1929-1937. Au intervenit în discuții cunoscute personalități, s-au impus prestigioase condeie. Așa cum s-a subliniat, problema petrolului în cadrul asigurării dezvoltării economice generale a statului a preocupat **toate** partidele politice[43], și în mod special P.N.L.[44], Partidul Poporului[45], P.N.Ț.[46] și Partidul Naționalist-Democrat al istoricului N. Iorga[47]. S-a evidențiat, lucru de-acum cunoscut, că orientarea și programul înfăptuit de liberali au fost în spiritul „naționalismului economic"[48], context în care s-a impus legea minelor din 1924, care peste toate deficiențele – de vreme ce art. 33 a împiedicat afluxul capitalurilor străine[49] – a avut un rol esențial în **unificarea regimului minier** în România[50]. În contrast, programul economic al Partidului Poporului, în spiritul neoliberalismului, s-a dovedit mai generos, și mai suplu decât cel al P.N.L.[51], deși, dintre direcțiile ce au predominat, acelea ale P.N.Ț., care insistau pentru atragerea capitalurilor străine în dezvoltarea bogățiilor naturale, erau cele dominante pentru moment[52]. Pe plan general însă s-a resimțit lipsa unei „continuități de vederi politice și absența totală a unui program unitar de reconstrucție economică și financiară pe care să o fi adoptat toate partidele și căreia să i se fi supus toți politicienii"[53]. Transferate în câmpul luptelor politice, problemele economice au avut de suferit, mai ales că programul înaintașilor a fost aproape obligatoriu „sabotat" de succesori[54]. Pentru o politică națională

[42] *Ibidem*, p. 112-113.
[43] Cf. Florin M. Manoliu, *Le reconstruction économique et financière de la Roumanie et les partis politiques*, Paris, J. Gamber, Editeurs, p. 136 și urm.
[44] *Ibidem*, p. 142-199.
[45] *Ibidem*, p. 200-226.
[46] *Ibidem*, p. 227-281.
[47] *Ibidem*, p. 282-288.
[48] *Ibidem*, p. 144.
[49] *Ibidem*, p. 181.
[50] *Ibidem*, p. 171.
[51] *Ibidem*, p. 200-201.
[52] *Ibidem*, p. 233.
[53] *Ibidem*, p. 290.
[54] *Ibidem*, p. 290. Vezi, de asemenea, Const. Gr. C. Zotta, N. Tulceanu, *Partidele politice din România. Istoricul și programele lor*, București, Tip. „Revistei Geniului", 1934; Cercul de Studii al PNL, Secțiunea Economică, *Naționalismul economic și doctrina partidelor politice în România. Rezultatele politicei economice de la 1859 până la 1930*, București, Imprimeriile Independența, 1930, *passim*. Se expun politica și programul PNL în domeniul economic, după principiul: „dezvoltarea bogățiilor țării în primul rând prin munca, inițiativa și capitalurile românești" (*ibidem*, p. 57). Această politică **nu înlătura capitalurile străine**, dar presupunea o „cinstită și frățească conlucrare [a capitalurilor străine cu cele românești], iar nu

a petrolului au insistat numeroşi specialişti, printre care îi citãm pe: Eugen Severin[55], G. H. Damaschin[56], prof. L. Mrazec[57], C. Osiceanu[58], A. L. Dinopol[59],

legături de asuprire sau de acaparare, primejdioase suveranităţii naţionale, care ar lăsa poporul român sărac, într-una din cele mai binecuvântate ţări ale Europei" *(ibidem)*. Deosebit de interesante, precizările lui I. G. Duca şi C. I. C. Brătianu, la Secţia Economică a Centrului de Studii al PNL (preşedinte – Tancred Constantinescu) în 12 martie 1933, în Partidul Naţional-Liberal, *Politica industrială (Studii şi rapoarte alcătuite de secţiile economice ale Cercului Central de Studii PNL)*, Bucureşti, Imprimeriile Independenţa, 1933.

[55] Cf. *Petrolul. Studiu fizic, chimic, geologic, tehnologic şi economic,* Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1931, cu colaborările lui M. N. Constantinescu şi V. Viespescu. În privinţa interesului statului român pentru industria de ţiţei, V. Viespescu argumenta că acesta se impune de la sine cât timp pentru cucerirea şi apărarea lui „se duc crâncene războaie economice" *(ibidem,* p. 638). Vezi şi Emil Severin, *Izvoare actuale de energie,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1929, unde se expun calităţile remarcabile ale petrolului pentru funcţionarea societăţii moderne (p. 14-22). Se apreciază că, în domeniu, „ţara noastră are tot ce trebuie... Pentru a scăpa de vasalitatea economică nu ne lipseşte decât voinţa" *(ibidem,* p. 30-31).

[56] Vezi – *Petrolul şi drepturile câştigate,* Bucureşti, 1937, *passim;* idem, *Contribuţiuni...,* I-II, ed. citată (1933). Autorul susţine că, în 1929, modificarea legii minelor din 1924 „n-a fost reclamată de rezultatele aplicaţiunii ei" *(ibidem,* II, p. 238). Demonstrând necesitatea unei politici de stat în domeniul combustibilului, G. Damaschin recomandă acţiuni armonice şi convergente, pe cale directă şi indirectă *(ibidem,* p. 449), în categoria celor dintâi întrevăzând: inventarierea zăcămintelor; delimitarea zonelor în care e presupusă existenţa petrolului; cadastrul proprietăţilor petrolifere, delimitându-se cele ale statului de cele purtătoare de „drepturi câştigate"; producţia minieră şi valorificarea ei; un regim cât mai stabil de impozite şi taxe; asigurarea şi deţinerea transportului; înlesnirea condiţiilor de creditare a întreprinderilor „serioase" (p. 452-456). Nu mai puţin interesante erau acţiunile indirecte: sprijinirea oricărui acord între producători şi consumatori, între aceştia şi statul român ori cu acele state care urmăresc aprovizionarea, iar nu ţeluri de monopol; solidarizarea întreprinderilor române de petrol, încurajarea lor în organizarea comerţului intern şi a exportului; exploatarea în comun a şantierelor; urmărirea recuperării capitalurilor investite şi fructificarea lor *(ibidem,* p. 456-458).

[57] Cf. *Statul şi politica naţională a petrolului,* în „Analele Economice şi Statistice", nos. 10-12/1935, p. 182-192. Reputatul om de ştiinţă recomandă reglementări ferme pentru prospecţiuni *(ibidem,* p. 184) şi deschiderea unei ofensive pentru explorări, dacă nu se dorea ca în următorii zece ani să fi survenit scăderea producţiei *(ibidem,* p. 187). La propunerea Institutului Geologic al României, pe care îl conducea, în 1929 s-a admis prin legea minelor că acordarea unor concesiuni de exploatare era condiţionată de lucrări simultane de explorare în zonele necunoscute; dar principiul nu s-a respectat şi nici n-au fost aplicate sancţiuni *(ibidem,* p. 188). De asemenea, autorul insista pentru conservarea zăcămintelor, prin exploatarea raţională, colaborarea între societăţi, comasarea terenurilor. Era obligatorie asigurarea unui raport just între extracţie şi rezerve, mai ales că în ultimii şapte ani producţia de petrol a României

sporise **anormal,** ceea ce provocase şi o prăbuşire a preţurilor *(ibidem,* p. 186). Nu aveau să fie neglijate problemele desfacerii produselor petroliere pe piaţa internă şi externă. Pentru a fi ţinut la curent statul român cu tendinţele manifeste în politica mondială a combustibililor lichizi, se impunea constituirea unui „Oficiu Naţional de Petrol" *(ibidem,* p. 192). Vezi, de acelaşi, *Rezervele şi politica petroliferă a României,* în M.P.R., nr. 13/1935, p. 929-930; *Situaţia industriei de petrol în România în legătură cu exportul derivatelor de petrol,* Bucureşti, Imprimeriile Independenţa, 1928; *Quelques remarques sur un politique du combustible en Roumanie,* Bucarest, 1934.

[58] Cf. *Aperçu général sur la politique du pétrole,* Bucureşti, Tip. „Cartea Medicală", 1931. Ultimii ani (1926-1930) au marcat o îngrijorare în ceea ce privea evoluţia industriei de petrol: în România, semnele crizei economice au fost vizibile încă de prin 1926 *(ibidem,* p. 10), producţia şi exporturile au crescut mereu, deşi preţurile au fost mai mici *(ibidem);* fiscalitatea a fost excesivă (25% din preţul de cost, p. 17); consumul intern a staţionat; perfecţionarea metodelor de exploatare şi de prelucrare. O soluţie era unirea tuturor intereselor româneşti *(ibidem,* p. 18-19). Vezi, de acelaşi, *Industria de petrol a României în 1937,* Bucureşti, 1937 (Colecţia Institutului Român de Energie, nr. 143); *Combustibilul lichid mondial şi consideraţiuni generale asupra industriei de petrol din România,* ed. a II-a, Bucureşti, 1936 (cu o anexă cuprinzând expozeul prezentat la Conferinţa Parlamentară Internaţională de Comerţ, 21 septembrie 1936, p. 73-80). Opiniile expuse de autor, adept al libertăţii depline în domeniul industriei petrolului *(ibidem,* p. 60), aveau o deosebită semnificaţie, el fiind preşedintele „Asociaţiei Generale a Petroliştilor din România", al „Uniunii Camerelor de Comerţ şi Industrie", al Institutului Român al Petrolului şi director general al societăţii *Steaua Română:* după 1918, problema petrolului a devenit una de stat *(ibidem,* p. 3). O sinteză a locului industriei petroliere româneşti în anii 1930-1935 în cadrul celei mondiale: producţie, suprafeţe concesionate, foraj, capitalurile investite, cracarea, exporturile, veniturile realizate de stat, foraj etc. Dintre măsurile ce se impuneau, în acord cu cele recomandate şi în 1931 (vezi mai sus), reţinem: formarea de personal românesc; intensificarea consumului intern; scăderea taxelor; construcţia unei conducte de benzină spre Constanţa; constituirea de rezerve cât mai mari, prin acordarea de perimetre de explorare etc. *(ibidem,* p. 59-60). Problemele concrete ale industriei petroliere, în lumina legii minelor din martie 1937 şi a scăderii producţiei în ultimul semestru 1936/primul semestru 1937 au fost prezentate în *Industria de petrol...,* p. 7-9.

[59] Cf. *Industria de petrol a României şi politica de stat,* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Îndreptarea", 1933. Atenţia deosebită ce trebuie acordată industriei de ţiţei rezulta automat din rolul „aurului negru" ca generator de energie, din calităţile derivatelor sale (colorante, produse farmaceutice, parfumuri etc), sursă de venituri, „bază" a apărării naţionale *(ibidem,* p. 6). Constata: „Fără petrol şi derivatele lui, transporturile se opresc, avioanele amuţesc, automobile, tancuri, tractoare rămân în nemişcare, în scurt toată tehnica războiului modern se năruie" *(ibidem).* Deşi în genere autorul nu admitea intervenţia statului în domeniul economic, el găsea că, în materie de petrol, rolul său era deosebit, că politica sa trebuia să fie „bine definită"; statul – se susţinea – „trebuie să fie un factor ponderant, să facă oficiu de regulator şi, armonizând interesele industriei de petrol cu interesele generale ale ţării, să vegheze la conservarea şi dezvoltarea normală a acestei avuţii" *(ibidem,* p. 11-12). Dintre măsurile preconizate reţinem: crearea unei mari societăţi petroliere; reducerea

Gh. N. Leon[60], prof. G. Macovei[61], Ion G. Rarincescu[62], I. P. Gigurtu[63], Pascal Toncescu[64], G. Gane[65], Neculai Macarovici[66], Andrei Drăgulănescu[67], Aristide

numeroaselor taxe (impozitul minier de la 3% la 1 %, iar impozitul industrial nu avea să depăşească 7%); revizuirea tarifelor de transport; libertatea exportului de ţiţei (precum şi în cazul cerealelor); trecerea tuturor conductelor de ţiţei în patrimoniul statului, cu o prealabilă şi justă despăgubire; exploatarea raţională a petrolului brut *(ibidem,* p. 12-14).

[60] Cf. *Consideraţii asupra politicii naţionale a petrolului,* în M.P.R., nr. 10/1935, p. 685-687. Publicaţia nu a fost de acord cu opiniile exprimate de autor, de unde şi rezervele exprimate *(ibidem,* p. 723-729): nu era de presupus că resursele petrolifere ale României aveau să se epuizeze în următorii 5-6 ani; necesitatea unor mari credite: schimbarea sistemului de acordare a concesiunilor; sporirea exportului a avut şi rezultate pozitive (acoperirea veniturilor statului); fiscalismul exagerat, care apasă asupra consumului intern, dar îndeosebi asupra produselor exportate (cărora li se adaugă taxe de export, pe cifra de afaceri, portuare, de transport etc.) Valoarea taxelor pentru consumul intern a sporit, de la 1,7 miliarde lei în 1931, la 2,3 miliarde lei în 1934; pentru produsele exportate, ele au evoluat de la 2,3 miliarde lei la 2,9 miliarde lei, în aceeaşi ani *(ibidem,* p. 728-729).

[61] Vezi *Rezervele noastre de petrol şi politica de explorări,* în „Analele Economice şi Statistice", nos. 10-12/1935, p. 12-26; în limba franceză, în M.P.R., nr. 3/1936, p. 183-187. Pentru asigurarea producţiei, statul – îndemna cunoscutul specialist – trebuia să îndrume explorările. La baza politicii statului român se aflau două principii: 1) crearea de noi rezerve; 2) conservarea lor (cf. *Rezervele...,* p. 20). Potrivit prof. G. Macovei, zăcămintele petrolifere ale României nu ajunseseră nicidecum la epuizare, dar nici nu erau atât de importante încât statul să se dezintereseze de ele *(ibidem,* p. 26). Vezi şi idem, *Les gisements de pétrole. Géologie, statistique, économie,* Paris, Masson et C-ie, Éditeurs, 1938, p. 463 şi urm.

[62] Vezi *Imperativele economiei şi apărării naţionale în politica petrolului din România,* Bucureşti, Institutul Român de Energie, 1938.

[63] Cf. *Le pétrole,* în M.P.R., nr. 9/1938.

[64] Cf. *Politica naţională a petrolului,* Bucureşti, Tip. „Cartea de Aur", 1934. O analiză comparativă, pe plan mondial şi naţional, a evoluţiei industriei petroliere, cu referiri speciale la politica României (p. 22 şi urm.). În mod surprinzător, autorul găseşte că statul român a promovat o politică petrolieră **până Ia 1914** *(ibidem,* p. 22), iar, în epocă, se impune intervenţia statului, cu preocupări mai mult economice şi financiare – transport (p. 28 şi urm.); asigurarea redevenţelor statului şi consumul intern (p. 38 şi urm.); export (p. 44 şi urm.); taxe şi tarife (p. 54 şi urm.).

[65] Vezi *Problema petrolului în România,* ed. citată.

[66] Vezi *Petrolul,* Iaşi, Institutul de Arte Grafice „Tătăraşi", 1935.

[67] Cf. *Exploatarea raţională a petrolului (Economia gazelor, conservarea presiunei, refacerea presiunei). Miliarde pierdute sau miliarde câştigate,* în „Analele Economice şi Statistice", nos. 10-12/1935, p. 27-68. Autorul, director tehnic al societăţii *Steaua Română,* insistă, după cum rezultă şi din titlu, asupra problemelor tehnice ale industriei petroliere – foraj, extracţie, prelucrare. Se relevă perfecţionările tehnice intervenite în ultima decadă, dovadă costul de producţie mai mic de 10 ori faţă de 1926 *(ibidem,*

Blank[68], GrigoreTrancu-Iaşi şi George Stroe[69], Florin Dumitrescu[70], prestigiosul director al „Monitorului Petrolului Românesc" – Mihail Pizanty[71], Valeriu

p. 27-28). Era justificată o modificare a legii minelor din 1929, dar cu scopul de a se asigura **exploatarea raţională** a zăcămintelor *(ibidem,* p. 67). A se vedea şi *Industria de petrol sub influenţa crizei,* în *Aspectele crizei româneşti în cadrul crizei mondiale,* Bucureşti, Tip. „Bucovina", 1937, p. 259-274.

[68] Cf. *Economice,* I, Bucureşti, Editura „Adevărul", S.A., 1932.

[69] Vezi *Aspecte comerciale. Comerţul românesc şi comerţul internaţional. 1928-1929,* Bucureşti, Tip. I. C. Văcărescu, 1930; George Stroe, *Solidaritatea economică. Tendinţele politicei comerciale internaţionale,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1933.

[70] Cf. *Perimetre acordate de stat pentru explorarea şi exploatarea petrolului,* în M.P.R., nr. 18/1933, p. 1037-1048.

[71] În afară de intervenţiile sale în M.P.R. şi de numeroasele lucrări tipărite în perioada respectivă, remarcăm, în mod cu totul deosebit, acest volum ce reprezintă sinteza tuturor cărţilor autorului şi un îndreptar excelent în industria română de petrol: *Le pétrole en Roumanie. Aperçu général sur la situation économique, géologique, juridique ainsi que sur les perfectionnements dans le domaine de l'exploitation et du raffinage,* ed. completă, 1933, 384 p. (cu numeroase ilustraţii, tabele, scheme), lucrare dedicată inginerului Constantin Osiceanu şi apărută sub egida **Institutului Român al Petrolului.** Probleme fundamentale la nivelul anilor 1930-1931 abordate de autor: importanţa mondială a petrolului (p. 1 şi urm.); legislaţia română a petrolului (p. 20 şi urm.); geologia regiunilor petrolifere şi activităţile de prospecţiune (p. 29 şi urm.); situaţia generală pentru anul 1930 – producţie, foraj, rafinaj, consum intern, export, debuşeuri, preţurile şi cursul acţiunilor (p. 42-176); exploatarea petrolului (p. 177 şi urm.); veniturile statului (p. 201 şi urm.); tratarea petrolului brut (p. 207 şi urm.); gazele naturale (p. 223 şi urm.); personalul de pe şantiere şi din rafinării (p. 233 şi urm.); consumul intern (p. 237 şi urm.); mijloacele de transport (p. 247 şi urm.); exporturile petroliere (p. 255 şi urm.); debuşeurile petroliere ale României (p. 271-302); preţurile interne şi la export (p. 303 şi urm.); capitalul şi randamentul societăţilor petroliere (p. 317 şi urm.); bursa acţiunilor petroliere la Bucureşti şi la Paris (p. 317 şi urm.); tarife de transport, taxe şi cheltuieli fiscale care apasă asupra produselor şi întreprinderilor petroliere (p. 320 şi urm.); concluzii (p. 343 şi urm.); situaţia în diferite ţări producătoare de petrol (p. 349 şi urm.); tabele etc. (p. 368-384). După cum se poate constata, studiul realizat de M. Pizanty este **complet.** După autor, statul român a promovat o politică propriu-zisă în domeniul petrolului cu începere de la 1900 *(ibidem,* p. 21), iar în 1906 şi 1909 s-au precizat anume principii: conservarea unei părţi a terenurilor aparţinând statului ca rezervă pentru viitor, statul unic proprietar al mijloacelor de transport, mijloace de stimulare a capitalului naţional, crearea de loturi de teren şi concesionarea lor prin adjudecare *(ibidem).* Prin naţionalizarea subsolului în 1923, statul a devenit unicul proprietar al bogăţiilor petrolifere *(ibidem,* p. 23), perimetrele deţinute de societăţile particulare ţinând de domeniul „drepturilor câştigate", valabile pe o perioadă de 50 de ani, adică până în 1973 *(ibidem).* Legea minelor din 1924 a fost conformă cu principiul naţionalizării subsolului proclamat în 1923 *(ibidem,* p. 23-24), iar legea din 1929 a urmărit valorificarea superioară a bogăţiilor subsolului României *(ibidem,* p. 24). A se vedea

Patriciu[72], Vasile Iscu[73], C. D. Buşilă[74], George Ştefan Serdaru[75], Ion Basgan[76] ş.a. După cum se poate constata, în ciuda divergenţelor manifestate[77], din raţiuni politice, exclusiv economico-financiare[78] ori doctrinare[79], problema

şi *Le pétrole en Roumanie et à l'étranger,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1934, cu micromonografii ale principalelor societăţi petroliere din România; *Privire retrospectivă asupra industriei petrolifere în perioada 1930-1939,* Bucureşti, 1940; *Aperçu général sur l'industrie pétrolifère en Roumanie,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1940; *La situation de la Roumanie dans le commerce mondial du pètrole,* Bucureşti, 1937.

[72] Cf. *Probleme fundamentale pentru viitorul industriei noastre de petrol,* Bucureşti, 1937. Textul a fost publicat iniţial în M.P.R., nos. 5-6-7/1937 (p. 297-306, 387-391, 527-536), sub acelaşi titlu: *Problèmes fondamentaux pour l'avenire de notre industrie du pétrole,* I-III.

[73] Vezi *Secătuirea zăcămintelor de ţiţei şi viitorul industriei petrolului în România,* Bucureşti, Imprimeriile Statului, 1937, p. 3-12.

[74] Vezi *Politica economică,* Bucureşti, 1932.

[75] Vezi *Le nouveau regime minier en Roumanie. Étude économique, financière et juridique,* Paris, Jouve et C-ie, Éditeurs, 1931. Potrivit concluziilor expuse în lucrare, susţinută ca teză de doctorat la Facultatea de Drept a Universităţii din Paris (3 decembrie 1931), noile tendinţe economice şi politice din România îndeamnă la faptul că ţara trebuie „să deschidă larg toate porţile sale capitalurilor străine" (p. 11). Legea minelor din 1929, în dezacord cu cea liberală din 1924, a acordat „deplină libertate" de acţiune capitalurilor străine şi naţional *(ibidem,* p. 237-238).

[76] Vezi *Politica petrolului în funcţie de situaţia explorărilor şi problema combustibilului,* Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1935 (Colecţia Institutului Naţional Român pentru Studiul Amenajării şi Folosirii Izvoarelor de Energie, nr. 97). După autor, „o politică adevărată naţională a petrolului va fi aceea care va ţine seamă de interesele prezente şi viitoare ale naţiunii, în funcţie de situaţia rezervelor petrolifere şi de dezvoltarea tehnică şi ştiinţifică a omenirii" *(ibidem,* p. 3).

[77] Cele mai de seamă divergenţe manifestate de reprezentanţii PNŢ în raport cu politica PNL, în speţă punctele de vedere exprimate îndeosebi de Virgil Madgearu, *Bazele nouei politici economice,* Bucureşti, Atelierele Grafice Socec and Co., S.A., 1929. Vezi şi Cercul de Studii al PNŢ-Iaşi, *Pentru biruinţa ţărănismului,* Iaşi, Tip. „Brawo", 1934 (profesorii N. Costăchescu, G. Zane, Traian Ionaşcu ş.a.).

[78] Vezi Aristide Blank, *Economice,* I, *passim;* John Calvin Brown (cf. *Punctul de vedere al unui american asupra problemelor economice din România* [Bucureşti], Societatea „Amicii Statelor Unite ale Americii" [1932]) insistă pentru a se deschide „larg uşile ţării" capitalurilor străine în exploatarea zăcămintelor de petrol *(ibidem,* p. 19).

[79] Vezi, de exemplu, Şt. Zeletin, *Prin noi înşine... (Istoria unui principiu),* în „Viaţa Românească", Iaşi, nr. 1/1929, p. 114-129. După autor, „niciodată în decursul dezvoltării statelor moderne afluxul de capital şi experienţă străină n-a fost o primejdie, dimpotrivă, totdeauna a fost o binecuvântare pentru ţara care a ştiut să le atragă"; menţionând cazurile Germaniei şi Angliei, Zeletin conchidea apoi: „...Capitalul străin [finalmente] nu rezistă: el pe încetul se naţionalizează, lăsând numai roadele binefăcătoare" (p. 118). Abia în perioada respectivă, România se îndrepta spre adevărata

petrolului rămânea în sfera interesului general, exprimându-se categoric opinii în favoarea intervenției statului român, deși limitele recomandate erau de natură deosebită – interesul superior al independenței politice și economice, al apărării militare ori rațiuni strict economice, financiare, tehnice etc.[ Cu toate acestea, dezbaterea și-a avut efectul ei pozitiv, influențând asupra politicii de ansamblu a României. Credem că acest lucru și-a aflat ilustrarea în noua lege a minelor publicată în „Monitorul Oficial" la 24 martie 1937 și căreia îi consacrăm un subcapitol aparte. Tocmai dificultatea materiei, socotim, a necesitat studii temeinice, astfel că proiectul s-a aflat în atenția Parlamentului timp de aproape un an de zile (februarie 1936 - martie 1937)[80], iar legea, adoptată nu fără așteptatele și inevitabilele dificultăți[81], răspundea, cel puțin în materie de petrol, principiilor politicii României, cuprinzând noi și largi dispoziții privind explorarea și concesionarea terenurilor petrolifere de stat, consolidările petroliere, respectul „drepturilor câștigate", comercializarea produselor etc.[82] Peste toate obiecțiile[83], legiuitorul a impus prevalarea intereselor superioare ale statului român în ceea ce privește producerea și valorificarea resurselor de „aur negru", ca și în asigurarea conservării patrimoniului petrolifer[84]. În aceleași condiții, Banca Națională a României a încredințat în toamna anului 1937 unor comisii studiul materiilor prime. Comisiei a VI-a i-au revenit domeniile petrolului, coloranților, cauciucului, maselor plastice și rășinilor naturale, iar materialele rezultate, sub forma unor rapoarte, au fost încredințate tiparului[85]. Bineînțeles, cel mai temeinic, mai cuprinzător și mai important raport a fost acela consacrat petrolului, datat iunie 1938[86] și întocmit de mai mulți și recunoscuți specialiști[87].

---

politică „prin noi înșine" = „a crea valorile înăuntru, nu de a le importa din afară", dar cu apel ... la capitalurile și la experiența străină *(ibidem,* p. 119).

[80] Vezi *Industria de petrol și modificarea legii minelor,* în M.P.R., nr. 4/1937, p. 239.

[81] Vezi Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* Oxford, Clarendon Press, 1971, p. 203-205. După istoricul britanic, proiectul – avansat de prof. Gh. Leon, subsecretar de stat la Ministerul Industriei și Comerțului în guvernul Gh. Tătărescu (1934-1937) – a întâmpinat dificultăți din cauza tendințelor sale „naționaliste" *(ibidem,* p. 203). Este un punct de vedere dificil de susținut.

[82] Cf. *Considerațiuni asupra noii legi a minelor,* în M.P.R., nr. 7/1937, p. 451-454.

[83] Vezi pe acelea formulate de Léon Wenger, administratorul în exercițiu al societății *Concordia* (M.P.R., nr. 11/1937, p. 877-878).

[84] *Considerațiuni asupra noii Legi a Minelor,* p. 451.

[85] Vezi Banca Națională a României, *Contribuțiuni la problema materiilor prime în România,* II, București, Tiparul Românesc S.A., 1939, 423 p. (Colecția „Biblioteca monetară, economică și financiară", seria I, *Realitățile economiei naționale).*

[86] *Ibidem,* p. 9-200.

[87] Aceștia erau: N. Dănăilă (președinte), I. Constantinescu, M. Firu, D. G. Rădulescu, I. Stăvar (secretari), O. Bolgiu, N. Dragoș, D. Gheorghiu, N. Petrescu și M. Gr. Romașcanu (membri). Dintre cei menționați, prof. N. Dănăilă era director al Institutului

Semnificația apariției raportului fiind deosebită, atât sub aspect editorial cât și sub acela al influențării factorilor de decizie de la București, vom consacra *Contribuțiunilor la problema materiilor prime în România* atenția cuvenită[88].

În mod concret, publicat în 1939 și terminat de redactat în 1938, raportul despre situația petrolului reflecta evoluțiile anilor 1929-1937. Beneficiind de o bogată literatură de specialitate și de principalele publicații economico-financiare din lume[89], menționate anume în raport[90], autorii, fără a intra în detalii, au relevat rolul și locul petrolului în societatea modernă. Vom extrage din raport aceste considerații demne de interes și astăzi: „Petrolul a ajuns peste noapte combustibilul cel mai dorit de toate popoarele. Nu numai pentru că rezervele cunoscute sunt cu mult mai reduse decât ale cărbunilor, nu numai pentru că derivatele sale (benzina și motorina) se pot întrebuința în motoarele cu explozie care au un randament termic cu mult superior mașinii cu vapori, nu numai pentru că reprezintă materia primă pentru o serie întreagă de alte derivate prețioase, dar mai ales pentru că este un combustibil ușor transportabil. Toate produsele petroliere curg, se pot transporta în tancuri și se pot împinge pe conducte la mari distanțe. În plus, produsele petroliere se pot conserva ușor și pe loc puțin. O dată cu creșterea producției de petrol, cărbunele și-a pierdut încetul cu încetul importanța, iar minele carbonifere și-au micșorat debitul [...] Astăzi nervul mișcării și al energiei, atât în timp de pace dar mai ales în timp de război, este petrolul sub diferitele lui forme. Transporturile pe uscat, pe apă și în aer sunt imposibile fără motorină și benzină. Armatele s-au motorizat, tancurile și avioanele s-au înmulțit, muniția se fabrică în uzine care consumă petrol. De asemenea și celelalte produse necesare războiului: oțelul, metalele, îmbrăcămintea, armamentul și hrana, toate sunt legate de combustibilul lichid, numit cu drept cuvânt „aurul negru". În 1914 numai 2,5% din vapoarele și vasele de război consumau păcură, iar restul foloseau cărbuni. În 1934 proporția ajunsese la 46%; azi este și mai mare, căci toate vasele construite între timp ard păcură, motorină sau benzină. Numărul automobilelor în lume a crescut în aceeași perioadă

---

de Chimie Industrială, iar M. Gr. Romașcanu, colaborator al *Enciclopediei României* (ed. D. Guști).

[88] De remarcat că respectivul volum al *Contribuțiunilor...*, după cum și tomul I consacrat industriei lemnului în România au fost amplu examinate de Virgil Madgearu în binecunoscuta sinteză *Evoluția economiei românești după războiul mondial,* ed. I, București, 1940; ed. a II-a, București, Editura Științifică, 1995. Vezi și considerațiile expuse în „Monitorul Petrolului Român": *Contributions au problème des matières premières en Roumanie* (nr. 21/1939, p. 1379-1381).

[89] Menționăm, între altele, *Analele Minelor din România, Annuaire Statistique de la Société des Nations* (Geneva), *Deutsche Bergwerks Zeitung* (Berlin), *Génie Civil* (Paris), *Japan Times Weekly* (Tokyo), *Monitorul Petrolului Român* (București), *Die Vierjahresplan* (Berlin), *World Petroleum* (New York).

[90] Vezi *Contribuțiuni...*, II, p. 134-135.

de la 2 la 26 milioane. Azi circulă în lume peste 45 milioane de vehicule automobile. Numărul aeroplanelor a crescut într-un tempo tot atât de rapid"[91]. Importanța petrolului în economia modernă a condus, la confluența veacurilor al XIX-lea și al XX-lea la o luptă acerbă între marile puteri și trusturi pentru acapararea zăcămintelor, luptă care nici pe atunci, în 1938, **„nu este sfârșită, ea continuă sub ochii noștri"**[92]. Era greu de dat pronosticuri, căci: **„Se poate spune că SUA au câștigat-o** [lupta] **în ce privește exploatarea actuală, pentru că ele posedă azi 75% din toate zăcămintele aflate în exploatare și produc 61% din totalul producției mondiale. În schimb, Marea Britanie stăpânește cele mai bogate și întinse rezerve teritoriale de petrol"**[93].

Comisia a VI-a a Băncii Naționale a României a investigat în 1937-1938 problema valorificării petrolului românesc din **trei puncte de vedere**, menționate anume în raport, mai precis: 1) rezervele de hidrocarburi gazoase și lichide ale României și problemele legate de aceste rezerve; 2) valorificarea industrială a hidrocarburilor gazoase și lichide în România; 3) benzina sintetică obținută prin lichefierea cărbunilor[94]. Cum era și natural, toate aspectele precizate au fost abordate sistematic și în raport nemijlocit cu **„vasta problemă a valorificării hidrocarburilor gazoase și lichide din România"**[95].

Astfel, în ceea ce privește **rezervele de hidrocarburi** ale României, raportul, insistând mai întâi asupra celor gazoase (p. 12-17), identifică regiunile din Transilvania aflate în exploatare (Sărmăsel, Copșa Mică, Saros, Bazna, Nadeș), în explorare (Boian-Cetatea de Baltă, Zaul, Șincai, Bunești-Crit, Daia) ori nu (Noul Săsesc, Cristur, Teleac ș.a.)[96], stabilind suprafața productivă probabilă (374,5 km/p.) și nivelul rezervelor sigure și probabile (575 miliarde m.c.)[97]. Rezervele Transilvaniei puteau fi mai mari, lor adăugându-li-se acelea din restul țării, în zonele unde gazele erau asociate cu țițeiul (aproximativ 14 miliarde m.c.)[98], precum și altele presupuse[99]. În domeniul exploatării, un sistem rațional funcționa numai în Transilvania, nicidecum în Muntenia, unde pierderile anuale înregistrau circa 1,3 miliarde m.c. Problemele interesând prospecțiunile și explorările se puneau în legătură directă cu acelea pentru țiței[100].

---

[91] *Ibidem*, p. 137-139.
[92] *Ibidem*, p. 137.
[93] *Ibidem.*
[94] *Ibidem*, p. 11.
[95] *Ibidem.*
[96] După datele comunicate de Serviciul Geologic al „Societății Naționale de Gaz Metan" *(ibidem*, p. 13).
[97] *Contribuțiuni...*, II, p. 13.
[98] *Ibidem.*
[99] *Ibidem*, p. 13-14. Se prezintă, la pagina 15, harta regiunilor posibile de gaze în afară de Transilvania și regiunile petrolifere.
[100] *Ibidem*, p. 16-17.

Subcapitolul din raport consacrat hidrocarburilor lichide era, desigur, nu doar mai extins, ci şi mai semnificativ din punctul nostru de vedere[101]. După informaţii culese de la Institutul Geologic al României, zăcămintele sigure şi probabile de ţiţei erau „cantonate" în marea lor majoritate în judeţele Prahova, Dâmboviţa, Buzău şi Bacău (4 957 ha), rezervele fiind evaluate la 1 308 400 vagoane[102]. În cazul în care sondele aflate în 1938 în producţie (2 501) ar fi continuat să fie exploatate în acelaşi ritm, între 1938 şi 1942 se prefigura o producţie totală de 1 763 300 vagoane, remarcându-se o descreştere de la an la an:

| | |
|---|---|
| 1938 | 600 000 vagoane |
| 1939 | 400 000 vagoane |
| 1940 | 300 000 vagoane |
| 1941 | 240 000 vagoane |
| 1942 | 223 000 vagoane[103] |

Din exploatarea sondelor noi, pentru aceeaşi perioadă, se prezumau următoarele cantităţi extrase:

| | |
|---|---|
| 1939 | 31 000 vagoane |
| 1940 | 57 000 vagoane |
| 1941 | 80 000 vagoane |
| 1942 | 120 000 vagoane[104] |

Pentru anul 1942, rezulta o producţie totală de 353 000 vagoane, scădere inevitabilă – cu o marjă de eroare de 10-20% plus sau minus – dacă nu se descopereau noi regiuni exploatabile[105]. Pentru anul 1938 însă, luându-se în calcul şi alte terenuri sigure şi probabil exploatabile cu rentabilitate (circa 2 967 ha şi 938 700 vagoane ţiţei), raportul stabilea la 2 702 000 vagoane rezervele de ţiţei exploatabile[106]. Având în seamă prefigurările pesimiste pentru următorii cinci ani[107], raportul stabilea un program ferm de prospecţiuni[108] şi explorări[109], numai astfel fiind posibil să se asigure ţării

[101] *Ibidem,* p. 17-58.
[102] *Ibidem,* p. 18-19 (tabel).
[103] *Ibidem,* p. 21.
[104] *Ibidem,* p.31.
[105] *Ibidem.*
[106] *Ibidem,* p. 22.
[107] Discuţia a fost reluată, în anul următor, de prof. Virgil Madgearu, care a avut în vedere şi previziunile sumbre privind rezervele sigure de petrol ale României (cf. *Evoluţia economiei româneşti după războiul mondial,* ed. a II-a citată, p. 78-79).
[108] *Contribuţiuni...,* II, p. 34-40.
[109] *Ibidem,* p. 41-58.

„petrolul de care va avea nevoie câteva decenii de acum înainte”[110].

După cum ne reamintim, un al doilea subcapitol din raport examina chestiunea sub aspectul valorificării industriale a hidrocarburilor gazoase şi lichide[111]. Se aprecia că problema prezenta o importanţă „deosebită” pentru România[112], situaţia existentă fiind binecunoscută:

„...Dacă examinăm realizările industriale din România în domeniul petrolier, observăm că ele s-au rezumat la o exploatare anarhică a zăcămintelor şi, în acelaşi timp, la o industrializare extrem de redusă a ţiţeiului brut. La începutul anului 1938, industria rafinajului în România se afla în situaţia în care era acum zece ani industria rafinajului din America. În industrializarea gazelor naturale din exploatările petrolifere nu s-au făcut decât slabe progrese. Această industrializare se limitează numai la separarea complexului de hidrocarburi mai grele [...] În industrializarea ţiţeiului este aceeaşi situaţie. Fabricile petroliere care au un utilaj modern întrebuinţează şi azi drept combustibil gazele de cracking, un preţios material din care se pot fabrica cele mai variate produse, începând de la benzinele sintetice până la alcooli şi răşină [...] Numai 25% din păcura obţinută este supusă operaţiunilor de crackare sau pentru producerea asfaltului, a parafinei şi a uleiurilor, iar restul păcurii este vândut sub formă de combustibil sau exportat spre a fi industrializat în mod economic în alte ţări...”[113].

Deficienţele constatate impuneau, şi în acest domeniu, un program de valorificare a hidrocarburilor gazoase, după exemplele Germaniei şi SUA[114], precum şi al hidrocarburilor lichide[115]. Era un prilej, pentru autorii raportului, de a examina situaţia industriei de rafinaj din România. Se constata o dată în plus că, la capitolul distilaţie primară, capacitatea de prelucrare a rafinăriilor (11 520 000 tone în 1937) depăşea net cantităţile prelucrate (6 656 564 tone în acelaşi an). Producţia de bază revenea îndeosebi marilor rafinării (6 459 549 tone), după cum şi cele mai mari cantităţi obţinute prin cracare (1,3 milioane tone) ori dintre uleiuri, parafine şi asfalturi[116], şi anume: *Astra Română, Steaua Română – Câmpina, Steaua Română – Moineşti, Concordia, Româno-Americană, Orion, Unirea, Standard, Colombia, Creditul Minier, Xenia, Prahova* şi *Dacia*[117]. Din ţiţeiul prelucrat de rafinării în 1937 au rezultat:

[110] *Ibidem*, p. 58.
[111] *Ibidem*, p. 58-133.
[112] *Ibidem*, p. 58.
[113] *Ibidem*, p. 58-59.
[114] *Ibidem*, p. 60-100.
[115] *Ibidem*, p. 100-133.
[116] *Ibidem*, p. 102-103.
[117] *Ibidem*.

| | |
|---|---|
| Benzină | 1 624 202 tone |
| Lampant şi white | 1 100 996 tone |
| Motorină | 997 163 tone |
| Uleiuri | 51 460 tone |
| Parafină | 7 816 tone |
| Asfalt | 60 079 tone |
| Cocs | 19 235 tone |
| Alte produse | 44 210 tone[118] |

Raportul a avut în atenție natura capitalurilor în industria de petrol. După datele comisiei, predominanța capitalurilor străine era indiscutabilă, fie în ceea ce privea **valoarea investițiilor** (1937):

| | | |
|---|---|---|
| Capital străin | 7 281 568 000 lei | 72,92% |
| Capital românesc | 1 460 403 000 lei | 14,63% |
| Capital mixt | 1 243 710 000 lei | 12,45% |

Fie în ceea ce privea **valoarea producției** (1937):

| | | |
|---|---|---|
| Producția societăților străine | 6.054 895 tone | 86,73% |
| Producția societăților româneşti | 743 533 tone | 10,66% |
| Producția societăților cu capital mixt | 182 572 tone | 2,61%"[119] |

În funcție de constatările observate, comisia a avansat un program riguros de măsuri pentru industrializarea gazelor şi a țițeiului, recomandând, concomitent, eforturi pentru a se produce cauciuc sintetic, alcool etilic, solvenți speciali, uleiuri sintetice, produse farmaceutice, insecticide pentru agricultură ori, după modelul SUA, Germaniei, Italiei şi Marii Britanii[120], pentru obținerea de combustibili prin hidrogenarea cărbunilor[121]. Nu a scăpat atenției stimularea rafinăriilor cu capital românesc, subliniindu-se că era „pe lângă o necesitate economică şi o necesitate din punct de vedere al apărării naționale"[122].

Un al treilea subcapitol din raport trata problema valorificării superioare a materiilor prime prin prepararea benzinei şi a uleiurilor sintetice

[118] *Ibidem,* p. 111. A se vedea şi Theodor Ficşinescu, Tudor Dobrescu, *Petrolul,* în *Enciclopedia României,* III, p. 643 (tabel VIII – produsele obținute din prelucrarea petrolului brut în perioada 1930-1936).
[119] *Contribuțiuni...,* II, p. 101.
[120] Creditate, în 1937, cu următoarele cantități: 500 000, 825 000, 250 000 şi, respectiv, 150 000 tone *(ibidem,* p. 133).
[121] *Ibidem.*
[122] *Ibidem,* p. 132.

îndeosebi prin lichefierea cărbunilor[123]. Pornind de la enunțul lui Essad Bey[124], în sensul că **„istoria invizibilă a zilelor ce trăim se scrie cu petrol"**[125], autorii raportului pledează pentru *necesitatea producerii benzinei sintetice*[126], cu trimiteri la eforturile Germaniei, Marii Britanii, SUA în acea direcție. Între argumente, două aveau prioritate indiscutabilă: „grija de istovire a zăcămintelor și teama de izolare în caz de război a popoarelor lipsite de petrol"[127]. Se cita ca sursă de informație *World Petroleum* din New York care indica faptul că, în comparație cu 1928 (nivelul producției mondiale – 181 440 000 tone), în 1937 producția de petrol ajunsese la 279 337 000 tone, deci sporul fusese de peste 97 milioane de tone = 54%[128]. În aceeași perioadă, sporuri remarcabile la consum s-au înregistrat la: benzine (cu 63,3%), la motorină și păcură (cu 53,9%), la lampant (cu 41,3%) și la uleiuri minerale (cu 22,7%)[129], manifestă fiind și tendința unor state de a absorbi producția proprie: SUA în proporție de 89,7%, Rusia – 79,1%, Polonia – 75,4% ș.a.[130]. În schimb, unele țări produceau cu prioritate pentru export: Venezuela, al III-lea producător mondial la acea dată, cu 95,7%[131], Columbia cu 91,2%, Iranul (inclusiv Bahreinul) cu 80,9%, Irakul cu 87,1%, România cu 73,6%[132]. Nu era surprinzător, în atare împrejurări, că **războiul petrolului** continua, mai cu seamă între marile puteri, după cum nici faptul că guvernele (SUA, Marea Britanie etc.) susțineau acțiunile trusturilor în dispută[133]. Tot astfel, un reflex al situației prezentate conducea statele „sărace" în petrol, precum în rândul

---

[123] *Ibidem,* p. 134-196.

[124] Vezi *L'épopée du pétrole,* Paris, Payot, 1934.

[125] *Contribuțiuni...,* II, p. 142.

[126] *Ibidem,* p. 139-145.

[127] *Ibidem,* p. 142.

[128] *Ibidem,* p. 139. Datele după M.P.R.: 272 mil. tone, respectiv 281,7 mil. tone *(ibidem,* nota 2).

[129] *Ibidem,* p. 140.

[130] *Ibidem,* p. 141.

[131] După datele cuprinse în *Enciclopedia României,* în anul 1937 ierarhia mondială era următoarea: SUA – 172,9 milioane tone; URSS – 27,6 milioane tone; Venezuela – 21,6 milioane tone; Iran (inclusiv Bahreinul) – 11,4 milioane tone; Indiile Olandeze – 7,263 milioane tone; România – 7,2 milioane, tone *(Enciclopedia României,* III, p. 645, tabelele IX-X). Potrivit lui Victor Slăvescu, România ocupa **locul 5** între țările producătoare de petrol (cf. Victor Slăvescu, *L'industrie pétrolifère dans le cadre de l'industrie mondiale,* în M.P.R., număr special, 1937, p. 91).

[132] *Contribuțiuni...,* II, p. 141. Despre exporturile României, vezi și *Enciclopedia României,* III, p. 647-648; M. Constantinescu, *L'importance de la Roumanie dans le commerce mondial du pétrole,* în M.P.R., număr special, 1937, p. 67 și urm.; Șerban Gheorghiu, *L'exportation de produits pétrolifères roumains,* în M.P.R., număr special, 1937, p. 143 și urm. (îndeosebi tabelul B – valoarea exporturilor totale ale României pentru anii 1913/1920-1936, exporturi petroliere și țările de destinație).

[133] *Contribuțiuni...,* II, p. 141-142.

întâi Germania, la preocupări pentru obținerea de **produse sintetice**; *I. G. Farbenindustrie,* cel mai puternic concern de chimie din lume, de exemplu, sub protecția şi cu concursul Berlinului, în disputa cu companiile britanice şi olandeze, reuşise să-şi asigure brevetele dr. Friedrich Bergius pentru lichefierea cărbunelui ori dezvoltase procedee noi Fischer-Tropsch, Pott, Boche ş.a. Se aprecia că, în consecință, cu începere din 1938, Germania era în stadiul de a-şi acoperi integral consumul de benzină (aproximativ 2 milioane tone/an)[134]. Situația era încurajatoare şi pentru România, mai cu seamă că prin hidrogenarea cărbunelui se punea capăt pierderilor enorme de calorii: prin arderea cărbunilor se utilizau doar 15% din puterea lui calorică, iar prin lichefiere – 85%. Importanța „covârşitoare" a producerii benzinelor sintetice se impunea, în consecință, de la sine[135]. Exemplele altor țări (în ordine, Germania, Marea Britanie, Franța, SUA, Italia, Japonia, marile trusturi de petrol)[136] trebuiau să constituie un imbold şi pentru România, după Rusia, cea mai bogată țară europeană, în resurse petrolifere şi al şaselea producător mondial al anilor 1937-1938. La noi, problema ajunsese la un „punct de inflexiune", iar, în plus, trebuia să se manifeste şi grija pentru asigurarea pe viitor a resurselor de energie[137]. Perspectivele nu erau încântătoare, mai ales în lumina statisticilor ultimilor ani ce indicau, în general, o stagnare a producției şi exportului în perioade dintre anii (1934 şi 1936)[138], iar în 1937 chiar un regres[139]:

| Anii | Producția tone | Export tone | Diferența tone |
|---|---|---|---|
| 1928 | 4 282 000 | 2 351 000 | 1 930 310 |
| 1932 | 7 348 000 | 5 169 231 | 2 178 769 |
| 1934 | 8 466 000 | 6 547 343 | 1 918 657 |
| 1935 | 8 385 000 | 6 613 063 | 1771937 |
| 1936 | 8 676 000 | 6 884 778 | 1791222 |
| 1937 .....6 657 000 | | 5 668 337 | 988 663[140] |

Or, în raport cu tendințele ultimilor ani, pentru 1940 se apreciau necesitățile de export la circa 11-11,5 milioane tone, iar consumul intern la 2,5 milioane tone, ceea ce presupunea o producție totală de cel puțin 13,5

[134] *Ibidem,* p. 142-144.
[135] *Ibidem,* p. 145.
[136] *Ibidem,* p. 174 şi urm.
[137] *Ibidem,* p. 186-187.
[138] Vezi şi Virgil Madgearu, *Evoluția economiei româneşti după războiul mondial,* ed. a II-a citată, p. 81-82.
[139] Vezi şi I. Puia, *Relațiile economice externe ale României în perioada interbelică,* Bucureşti, Editura Academiei, 1982, p. 123-135.
[140] *Contribuțiuni...* II, p. 186-187.

milioane tone, nivel imposibil de atins în raport cu producția din 1937 (6,6 milioane tone). Pentru sporirea producției de petrol și derivate se impuneau:

- ușurarea și încurajarea explorărilor și descoperirea de noi zăcăminte de petrol;
- ameliorarea randamentului instalațiilor în funcție de rafinare și de cracare;
- polimerizarea gazelor de sondă și naturale[141].

În sfârșit, revenind la capitolul din raport consacrat special fabricării benzinei și uleiurilor sintetice, reținem concluzia fundamentală a specialiștilor: trebuia găsit **„mijlocul de a spori, pe de o parte, producția de petrol prin mijloace eroice și, în același timp, de a crea pentru consumul intern combustibili lichizi, folosind în acest scop rezervele foarte mari de cărbuni de care dispunem"**[142].

**Concluziile generale**[143] ale raportului prezentat examinau problema **valorificării superioare a petrolului românesc** în funcție de **situația *de fado* a industriei** și de **imperativele timpului,** impunând atenției factorilor de decizie **trei direcții** de abordare[144] și recomandând **28 de măsuri concrete** privind **exploatarea, prospectarea** și **exploatarea** „aurului negru", **valorificarea industrială a hidrocarburilor gazoase și lichide, fabricarea în țară a benzinelor sintetice prin lichefierea cărbunilor**[145]. Pe primele locuri între măsurile preconizate figurau **constituirea unui „organism de stat care să supravegheze, să studieze și să îndrumeze exploatarea zăcămintelor de petrol"**[146], modernizarea **industriei de rafinaj,** cu **încurajarea** „în anumite limite" a societăților românești[147], **generalizarea întrebuințării gazelor**

[141] *Ibidem,* p. 190-191.
[142] *Ibidem,* p. 190.
[143] *Ibidem,* p. 197-200.
[144] Acestea erau: 1) concluzii privitoare la rezervele de hidrocarburi gazoase și lichide ale României și la problemele în legătură cu aceste rezerve; 2) concluzii privitoare la valorificarea industrială a hidrocarburilor gazoase și lichide în România; 3) concluzii privitoare la prepararea benzinei sintetice prin lichefierea cărbunilor *(ibidem,* p. 197).
[145] La scurt timp după aceea, Virgil Madgearu opina dimpotrivă: „Experiența altor țări învederează însă că fabricarea benzinei și uleiurilor sintetice reclamă capitaluri mari, iar costul de producție este foarte ridicat. De bună seamă, cât timp producția de petrol se va putea menține la nivelul corespunzător necesităților economice, problema fabricării benzinei și uleiurilor sintetice va **rămâne în domeniul teoretic.** Dar dacă în urma exploatărilor ce se vor întreprinde nu se vor descoperi, în timp util, noi izvoare de țiței îndestulătoare, fabricarea benzinei și uleiurilor sintetice va constitui **singura soluție practică, a cărei realizare nu va putea întârzia fără prejudicii economice și naționale"** (subl. ns.) *(Evoluția economiei românești după războiul mondial,* p. 82).
[146] *Contribuțiuni...,* II, p. 197.
[147] Se constată că industria de rafinaj aparținea în proporție de 90% capitalurilor străine *(ibidem,* p. 199).

**drept combustibili**[148].

Evenimentele ulterioare au justificat cu prisosință realismul recomandărilor raportului din 1938, nefiind în măsură, din păcate, să infirme prognozele formulate. Acesta este și motivul pentru care am insistat asupra acestui document.

Este demn de reținut faptul că, aproximativ în același timp cu Comisia a VI-a din cadrul Băncii Naționale a României, a funcționat echipa de specialiști de sub conducerea lui D. Gusti ce pregătea ampla și solida *Enciclopedie a României* în patru volume. Dintre colaboratori, I. G. Rarincescu a consemnat în subcapitolul *Politica petrolului* elementele ce trebuiau să se afle la baza „noii politici" a statului român în domeniul „aurului negru". Astfel, statul român avea „dreptul și obligația":

1. Să impună întreprinderilor petroliere, pe bază de regulamente și prescripții oficiale și sub garanția aplicării unor sancțiuni foarte severe, să organizeze și să raționalizeze exploatările zăcămintelor petrolifere în raport cu progresele tehnice corespunzătoare în funcție de cele mai noi metode de exploatare.

2. Să impună întreprinderilor petroliere o restrângere procentuală accentuată (de ex., 20% pe an) a cantităților de gaze ce erau arse ori răspândite în aer, în raport cu cantitatea din anul precedent.

3. Să evalueze, cu cea mai mică aproximație posibilă, pe baza prospecțiunilor și exploatărilor anterioare, precum și a datelor rezultate din exploatările existente, **rezerva sigură și probabilă de țiței a** României, determinând, în funcție de resurse, nivelul producției anuale care s-ar epuiza în cel puțin 10-15 ani.

4. Să se preocupe de executarea prospecțiunilor și exploatărilor necesare pentru descoperirea **de noi terenuri** petrolifere.

5. Să se facă toate înlesnirile posibile pentru executarea sondajelor, precum și pentru transportul și distribuirea gazelor.

6. Să se impună rafinăriilor să-și modernizeze instalațiile, cu scopul de a se adapta ultimelor progrese în domeniul **rafinajului.**

7. Să se facă toate înlesnirile pentru încurajarea folosirii generatorilor naturali de energie[149].

Așa cum se constata, recomandările aproape coincideau cu acelea din raportul *Considerațiuni la problema materiilor prime în România,* iar imperativul era același: „Statul – concluziona I. G. Rarincescu – **trebuie să ducă** (subl. ns.) o politică a energiei, unitară și conformă cu interesele superioare ale țării"[150].

---

[148] *Ibidem.*

[149] Fragmente reținute din I. G. Rarincescu, *Politica petrolului,* în *Enciclopedia României,* III, p.209-210.

[150] *Ibidem,* p. 210. Vezi și alte propuneri, cuprinzând în esență aceleași puncte de

## C. Criza şi industria petrolului

Cel mai adesea s-a afirmat că marea criză economică de supraproducţie din 1929-1933 a început **pe neaşteptate,** la bursa din New York City, la 29 octombrie 1929, când s-au vândut peste 16 milioane de acţiuni, făcând ineficace intervenţia marilor grupuri (Morgan ş.a.) pentru a se stopa prăbuşirea, ce avusese loc în săptămâna „furtunoasă" imediat anterioară[151]. Totul se produsese după o perioadă de creştere spectaculoasă **(boom)** a economiei şi finanţelor americane, fapt consumat după 1926 şi în Europa[152]. În realitate, însă, semnele crizei au fost evidente înainte de octombrie 1929 în mai multe ţări de pe bătrânul continent, inclusiv în România. În general, în toate statele cu o producţie agricolă dezvoltată dificultăţile au persistat în întregul deceniu ce a succedat războiului mondial din 1914-1918, iar, în industrie, la noi, debutul **crizei**[153], **în 1926,** a afectat în primul rând, după opinia autorizată a lui C. Osiceanu, chiar petrolul[154]. Pe plan general, apogeul crizei economice s-a atins în anul 1932, când s-au înregistrat peste 30 milioane de şomeri[155]. În România, cu excepţia petrolului, în celelalte ramuri industriale indicii au scăzut, pe ansamblu producţia industriei prelucrătoare diminuându-se de la 100% în 1928 la 53,4% în 1932, iar valoric cu 48,8%[156]. În agricultură, deşi producţia de cereale a sporit, indicele general al preţurilor s-a prăbuşit în 1933 cu 44,9% faţă de 1929[157]. Între 1929 şi 1933 s-au înregistrat 10 650 de falimente industriale şi comerciale[158] ori ale unor instituţii financiare, precum *Banca Generală*

---

program (ing. G. Gane, *Problema petrolului în România,* p. 95-97, unde se expune un program în zece puncte).

[151] Vezi Richard Lewinsohn, *Histoire de la Crise. 1929-1934,* Paris, Payot, 1934, p. 31-37.

[152] *Ibidem,* p. 18 şi urm.

[153] Potrivit unui punct de vedere autorizat, în primele decenii ale acestui veac industria petrolieră în România a traversat permanent o criză, dată fiind larga utilizare doBandită în răstimp de combustibilul lichid pe plan mondial şi de necesitatea de „adaptare" a noastră (cf. ing. A. Drăgulănescu, *Industria de petrol sub influenţa crizei,* în *Aspectele crizei româneşti în cadrul crizei mondiale,* Bucureşti, Tip. „Bucovina", 1937, p. 259-260).

[154] Cf. Ing. C. Osiceano, *Bref aperçu sur la politique du pétrole,* în M.P.R., nr. 13/1931, p. 649. (Discurs pronunţat, la 28 iunie 1931, la reuniunea „Asociaţiei inginerilor şi tehnicienilor din industria minieră" din România).

[155] Vezi *Istoria economiei naţionale a României,* coord. M. A. Lupu, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1974 (în continuare, se va cita: *Istoria economiei naţionale); Progresul industrial în România,* Bucureşti, 1977, p. 242-243.

[156] *Ibidem,* p. 246.

[157] *Ibidem,* p. 250. Vezi şi datele furnizate de N. P. Arcadian, în *Enciclopedia României,* III, p. 813-824.

[158] Emilia Sonea, Gavrilă Sonea, *Viaţa economică şi politică a României. 1933-*

*a Țării Românești, Banca Bercovitz* și *Banca Marmorosch, Blank et. Co* (în total, 1048 bănci în 1929, 749 în 1934)[159]. Datoria publică externă a României a ajuns la 127 miliarde lei la 1 ianuarie 1933[160], ivindu-se mari dificultăți în asigurarea plăților externe, motiv pentru care au poposit la București controlorii străini în frunte cu Charles Rist, iar între anii 1932 și 1933 s-a negociat și s-a semnat așa-numitul „plan de la Geneva" privind amânarea unei plăți a anuității datoriei publice în schimbul admiterii controlului străin direct al finanțelor României[161]. Redresarea situației economice a țării s-a realizat treptat în anii 1934-1937[162], pentru ca **în anul 1938** să se atingă cel mai ridicat nivel al producției capitaliste[163]. În acest răstimp, au survenit mutații caracteristice în economia națională de tip agrar-industrial a României[164], încă din 1935 – după constatările lui M. Manoilescu – industria asigurând 70% din necesitățile țării. Așadar, nu se mai putea vorbi despre România ca despre un stat „eminante agricol"[165]. Pe plan politic, perioada crizei economice a fost gestionată îndeosebi de cabinetele național-țăraniste, dar și de cele naționalist-democratice și liberale (N. Iorga, respectiv I. G. Duca), pentru ca redresarea să coincidă cu guvernarea Gh. Tătărescu, premierul aparținând mai puțin finanței liberale și mai mult grupului oligarhic în formare și deplină afirmare în industria grea, metalurgică și de armament de sub oblăduirea personală a regelui Carol II[166].

S-a apreciat că, în perioada crizei economice, sporirea producției „aurului negru" la care ne-am referit a devenit „amenințătoare"[167]. Punctul culminant al crizei industriei de petrol[168] a fost atins la confluența anilor 1930-1931, când a survenit degringolada prețurilor[169]. După recordul la prețuri,

---

*1938,* București Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 13.

[159] *Ibidem.*

[160] Cf. *Progresul economic în România,* p. 400; *Enciclopedia României,* IV, p. 808-809.

[161] *Progresul economic în România,* p. 400-401.

[162] Vezi *Istoria economiei naționale,* p. 406 și urm.; *Les industries de Roumanie,* Bucarest, 1936, *passim.*

[163] *Istoria economiei naționale,* p. 407.

[164] Cf. *Progresul economic în România,* p. 261.

[165] Vezi *Enciclopedia României,* III, p. 257.

[166] Pentru detalii vezi Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire,* II-III, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986-1988, *passim;* Emilia Sonea, Gavrilă Sonea, *op. cit.,* p. 107-108.

[167] *Ibidem.*

[168] În privința datelor statistice menționate în continuare, precizăm că ele au fost coroborate cu alte surse disponibile, dintre care cele mai importante: *Statistica industriei extractive* (diverși ani); *Anuarul statistic al României* (diverși ani); Victor Axenciuc, *Evoluția economică a României. Cercetări statistico-istorice 1859-1947,* I, *Industria,* București, Editura Academiei, 1992, p. 261-292.

[169] Gh. Antoniu, *Industria română de petrol în anul 1931,* în „Miniera", nr.

din 1927[170], în decembrie 1930 produsele de țiței ating cel mai scăzut nivel după 1922[171]. Un alt moment dificil a survenit în vara anului 1934[172]. În interviul acordat „Monitorului Petrolului Român" din 15 februarie 1931, Sir Henry Deterding, admițând că situația din România era un „segment al crizei de pe piața mondială a petrolului" şi ilustrând cu cazul societății *Astra Română,* consideră că „industria română de petrol stă, practic vorbind, în **fața ruinei**"[173]. Producția de țiței însă a cunoscut în epoca cercetată[174], cu excepția unui singur an (1935)[175], o curbă ascendentă[176]:

| Anul | Nivelul producției | % din producția mondială |
|---|---|---|
| 1926 | 3 241 329 tone | 2,16 |
| 1927 | 3 661 358 tone | 2,12 |
| 1928 | 4 269 541 tone | 2,35 |
| 1929 | 4 827 280 tone | 2,38 |
| 1930 | 5 744 000 tone | 2,89 |
| 1931 | 6 657 803 tone | 3,53 |
| 1932 | 7 350 321 tone | 4,09 |
| 1933 | 7 387 000 tone | 3,73 |
| 1934 | 8 473 355 tone | 4,05 |
| 1935 | 8 394 000 tone | 3,70 |
| 1936[177] | 8 704 000 tone | 3,53 |

1/ianuarie 1932, p. 2130-2133. Vezi şi ing. T. Dobrescu, *Industria prelucrării țițeiului în ultimii 50 de ani. 1881-1931,* în „Buletinul Societății Politehnice", nr. 12/decembrie 1931, p. 10 şi urm.

[170] *1930. Un an de criză acută şi de fiscalism excesiv,* în M.P.R., nr. 1/1 ianuarie 1931, p. 6; *Industria petroliferă română în anul 1930,* în M.P.R., nr. 2/1931, p. 57-63.

[171] *Variația prețurilor la țiței şi produsele petrolifere în cursul anului 1930,* în M.P.R., nr. 5/1931, p. 209-216.

[172] *În ceasul al 12-lea,* în M.P.R., nr. 11/1 iunie 1934, p. 673-677. (Date şi comentarii foarte interesante privind manifestările crizei din 1929-1933 în industria petrolului).

[173] *Sir Henry Deterding despre criza petrolului român. (Interview special acordat „Monitorului Petrolului Român"),* în M.P.R., nr. 4/1931, p. 171-173.

[174] Menționăm că avem în vedere cifrele comunicate de M.P.R.

[175] Cf. Florian G. Dumitrescu, *Criza producției de țiței în România,* în M.P.R., nr. 24/1937, p. 1855 şi urm.

[176] Vezi *Producția de țiței a României, pe şantiere, între anii 1857-1936,* în M.P.R., nr. 17/1937, p. 1315 şi urm. (şi tabel). În total, după 1857, de la primele statistici, şi până în 1936, inclusiv, în România s-au extras 99 795 656 tone *(ibidem,* p. 1315).

[177] Vezi şi Mihail Pizanty, *Aria exploatării petrolifere în România,* Bucureşti, Tiparul Cartea Românească, 1938, p. 21.

| | | |
|---|---|---|
| 1937[178] | 7 153 000 tone | 2,54[179] |

Creşterea producţiei de petrol, cu maximum atins în 1936, a provocat reacţia specialiştilor şi autorităţilor statului, pentru care s-a ivit spectrul epuizării apropiate a rezervelor sigure disponibile[180]. Reputatul economist Gh. N. Leon aprecia în context: „Politica economică de până acum a petrolului n-a avut în vedere decât un spor continuu de producţie, fără nici o consideraţiune cu privire la crearea de rezerve pentru nevoile viitoare ale economiei naţionale şi ale statului. Ceea ce este mai trist este faptul că sporul de producţie nu s-a făcut în condiţiuni economice"[181]. La un moment dat, Victor Slăvescu a considerat problema asigurării rezervelor de viitor ca fiind de „o gravă **actualitate** (subl. ns.)"[182].

Este interesant de subliniat că, în aceeaşi perioadă, după ce producţia mondiala a sporit necontenit până în 1929, a scăzut un timp, pentru a se redresa imediat după depăşirea crizei în 1934-1935[183]:

| Anul | Nivelul producţiei |
|---|---|
| 1926 | 150 018 000 tone |
| 1927 | 172 788 000 tone |
| 1928 | 181 440 000 tone |
| 1929 | 203 222 000 tone |
| 1930 | 198 425 000 tone |
| 1931 | 188 711 000 tone |
| 1932 | 179 894 000 tone |
| 1933 | 198 112 000 tone |

[178] *Ibidem.*

[179] *Ibidem.*

[180] Vezi îndeosebi *Contribuţiuni...,* II, *passim;* ing. A. Drăgulănescu, *op. cit.,* p. 267; ing. dr. Valeriu Patriciu, *Probleme fundamentale pentru viitorul industriei noastre de petrol,* Bucureşti, 1937, p. 15-27.

[181] Cf. *Consideraţiuni privitoare la politica naţională a petrolului,* în „Analele Economice şi Statistice", nos. 1-3/1935, p. 2.

[182] Cf. Victor Slăvescu, *Industria petroliferă în cadrul industriei naţionale,* în M.P.R., nr. special 1937, p. 91-92. Vezi şi G. Macovei, *Nos réserves de pétrole et la politique de l'exploration,* în M.P.R., nr. 3/1936.

[183] *Producţia mondială de ţiţei în anul 1936,* în M.P.R., nr. 19/1937, p. 1455 şi urm. (şi tabel). România figurează **pe locul patru în lume** între producătorii de ţiţei: SUA – 150,4 milioane tone; URSS – 27 milioane tone; Venzuela – 22,9 milioane tone; **România** – 8,7 milioane tone; Iran – 8,3 milioane tone *(ibidem,* p. 1456). Cifre apropiate în C. Osiceanu, *Combustibilul lichid mondial,* p. 16.

[184] *Ibidem,* p. 19. C. Osiceanu indică acelaşi nivel al producţiei mondiale, plasând România **pe locul al IV-lea în lume,** după SUA (59,95% din total), URSS (11,11%), Venezuela (9,68%), cu 3,70% (adică 8,3 milioane tone).

[185] Pentru anul 1937, cifrele sunt preluate din *Contribuţiuni...,* II, p. 396-397.

| | |
|---|---|
| 1934 | 209 052 000 tone |
| 1935 | 227 152 000 tone[184] |
| 1936 | 247 575 000 tone |
| 1937 | 283 673 095 tone[185] |

Aceeaşi tendinţă descendentă şi apoi ascendentă a înregistrat-o consumul mondial de produse petroliere[186]:

| Anii | Total tone |
|---|---|
| 1931 | 823 000 |
| 1932 | 178 240 000 |
| 1933 | 186 168 000 |
| 1934 | 194 870 000 |
| 1935 | 212 364 000 |
| 1936 | 231100 000 |
| 1937 | 252 001000 |

Desigur că toate datele trebuie confruntate cu sursele principale folosite şi citate de noi[187].

Sporul de producţie s-a realizat în ciuda prăbuşirii generale a preţurilor[188]. Cu toate acestea, consumul intern de produse petroliere a sporit (de la 1,2 milioane tone în 1930 la 1,4 milioane tone în 1935)[189], iar statul a realizat importante venituri (de la 1,7 miliarde lei în 1931 şi 2,3 miliarde lei în 1934)[190]. Totuşi, Virgil Madgearu[191] a inclus România în rândul statelor înapoiate sub raportul consumului intern[192]. Concomitent, exportul produselor

[186] *Ibidem.*

[187] Vezi, de exemplu, *Contribuţiuni...*, II, *passim;* Virgil N. Madgearu, *Evoluţia economiei româneşti după războiul mondial,* ed. citată, p. 78 şi urm.; C. Osiceanu, *Combustibilul lichid mondial,* ed. a II-a, Bucureşti, 1936, p. 33; Mihail Pizanty, *Le pétrole en Roumanie,* édition complète, Bucureşti, 1933, p. 47 (date pentru anii 1913, 1922-1930, apropiate de cele furnizate de M.P.R.); ing. Al Teodoreanu, *Petrolul,* în PNL, *Politica industrială (Studii şi rapoarte alcătuite de secţiile economice ale Cercului Central de Studii PNL),* Bucureşti, Imprimeriile Independenţa, 1933, p. 183-184; Ioan I. Tatos, *Structura producţiei şi a comerţului mondial în perioada de criză 1929-1935,* Bucureşti, Editura Independenţa Economică, 1937, *passim.*

[188] Cf. Mihail Pizanty, *Le pétrole en Roumanie,* p. 303 şi urm.; Virgil N. Madgearu, *Evoluţia economiei româneşti...*, p. 207.

[189] C. Osiceanu, *Combustibilul lichid mondial,* p. 42; Mihail Pizanty, *Petrolul în statele balcanice,* Bucureşti, 1934, p. 11.

[190] *Ibidem,* p. 44. Vezi şi ing. Em. Ioaniţiu, *Redevenţele şi impozitele realizate de stat din exploatările petrolifere,* în M.P.R., nr. 9/1932, p. 341-347; Mihail Pizanty, *Le pétrole en Roumanie,* p. 201 şi urm.

[191] Virgil N. Madgearu, *Evoluţia economiei româneşti...*, p. 81.

[192] Mihail Pizanty, *La situation de la Roumanie dans le commerce mondial du*



BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

petroliere a înregistrat un salt considerabil (practic s-a dublat), deşi valoric a scăzut[193], cum era şi natural într-o epocă de criză[194]:

| Anii | Export | Valoare lei |
|---|---|---|
| 1929 | 2 881 000 tone | 9,6 |
| 1930 | 3 867 220 tone | 10,4 |
| 1931 | 4 667 983 tone | 6,9 |
| 1932 | 5 166 485 tone | 7,1 |
| 1933 | 5 883 720 tone | 7,8 |
| 1934 | 6 546 973 tone | 7,2 |
| 1935 | 6 611 491 tone | 8,4 |
| 1936 | 6 884 778 tone | 8,9[195] |
| 1937 | 5 668 337 tone | 12,1[196] |
| 1938 | 4 497 100 tone | 9,3 |
| 1939 | 4 178 100 tone | 11,2[197] |

În baza disponibilităţilor sale, România ocupa în 1936 locul al treilea în lume (cu 11,60% din total) în comerţul mondial de petrol[198]. Principalele produse solicitate la export erau benzina (31,4% din total în 1935) şi păcura (23,7% din total, în acelaşi an)[199]. Marile societăţi *Astra Română* şi *Româno-Americană* dispuneau, pentru distribuţia externă, de filialele trusturilor *Royal Dutch-Shell* şi, respectiv, *Standard Oil Co.*[200], iar *Steaua Română* îşi avea

*pétrole,* p. 26-27.

[193] Paul Sterian a observat că „avântul exportului petrolului micşorează valoarea lui" (cf. *Idealul panromânesc şi dezvoltarea economică a ţării,* p. 99).

[194] C. Osiceanu, *Combustibilul lichid mondial,* p. 45. Vezi şi P. Constantinescu, *Comerţul exterior şi politica valutară,* în *Aspecte ale economiei româneşti,* Bucureşti, 1939, p. 213-261.

[195] Cifre apropiate în Şerban Gheorghiu, *Exportul produselor petrolifere româneşti,* p. 144. Vezi şi Mihail Pizanty, *La situation de la Roumanie dans le commerce mondial du pétrole,* p. 20-21.

[196] Pentru anii 1936-1937, cifrele sunt indicate după *Contribuţiuni...,* II, p. 186-187.

[197] Pentru anii 1929 şi 1938-1938, cifrele au fost extrase din Virgil N. Madgearu, *Evoluţia economiei româneşti...,* p. 82.

[198] Victor Slăvescu, *Industria petroliferă în cadrul industriei naţionale,* p. 91; ing. M. Constantinescu, *Importanţa României în comerţul mondial de petrol,* în M.P.R., număr special, 1937, p. 68. (Autorul se baza şi pe un studiu special al lui Mihail Pizanty – *Situaţia României în comerţul mondial de petrol,* 1936 sau *La situation de la Roumanie dans le commerce mondial du pétrole,* 1937); Şerban Gheorghiu, *Exportul produselor petrolifere româneşti,* în M.P.R., număr special, 1937, p. 142 şi urm. (comentarii şi tabel cu exporturile pe ţările de destinaţie 1913, 1920-1936); ing. Paul Zotta, *Contributions to Some Problems of the Roumanian Oil Distribution,* Bungay (Suffolk), Richard Clay and Sons, Ltd., 1936, *passim.*

[199] C. Osiceanu, *Combustibilul lichid mondial,* p. 65.

[200] Cf. Paul Zotta, *Contributions...,* p. 1-3.

filiale proprii[201]. Pentru consumul intern funcționa societatea *Distribuția,* la care erau subsidiare *Astra Română, Româno-Americană* sau *Steaua Română,* iar, din 1934, *Concordia* (grupul *Petro fina*)[202].

În aceeași perioadă, ca urmare a tendințelor manifestate (dezacordul între cantitățile exportate și prețuri), veniturile statului (taxe de export, cifra pe afaceri, taxe pe prețuri, de transport, comunale etc.) nu au înregistrat salturi spectaculoase[203]:

| | |
|---|---|
| 1931 | 2,0 miliarde lei |
| 1932 | 2,1 miliarde lei |
| 1933 | 2,3 miliarde lei |
| 1934 | 2,65 miliarde lei |
| 1935 | 2,69 miliarde lei |

S-a apreciat, de către majoritatea specialiștilor, că „sarcini destul de mari grevează exportul"[204], dar fiscalitatea era considerată „exagerată" pentru întreaga industrie de petrol[205].

Valoarea totală efectivă a exporturilor petroliere, în condițiile depresiunii economice mondiale, a oscilat de la un an la altul, dar în nici un moment – ca urmare a prăbușirii prețurilor – nu s-a aflat la nivelul anului 1929. În 1937, Șerban Gheorghiu, directorul secției de statistică a comerțului exterior din cadrul Ministerului Finanțelor, a calculat diferențele (adică – pierderile) dintre valoarea reală la nivelul 1929 și cea efectivă înregistrate în exportul derivatelor petroliere[206]:

| Anii | Valoarea totală după preț mediu 1929 | Valoarea totală efectivă |
|---|---|---|
| 1930 | 12,9 miliarde lei | 10,4 miliarde lei |
| 1931 | 16,6 „ „ | 6,8 „ „ |
| 1932 | 17,7 „ „ | 7,1 „ „ |
| 1933 | 19,2 „ „ | 7,8 „ „ |
| 1934 | 21,4 „ „ | 7,2 „ „ |

[201] *Ibidem,* p. 3.
[202] *Ibidem,* p. 7.
[203] *Ibidem,* p. 48. Vezi și Mihail Pizanty, *Petrolul în statele balcanice,* p. 9.
[204] Mihail Pizanty, *Le pétrole en Roumanie,* p. 267-268; Paul Zotta, *Contributions...,* p. 17-22 (Sunt analizate comparativ cele 6 taxe ce au grevat exportul în 1932-1935. Cumulate, acestea au reprezentat, de pildă, în 1935: 146,85 lei pe tona de benzină; 93,50 lei/tona de lampant; 105,20 lei/tona de motorină; 39,45 lei/tona de păcură, *ibidem,* p. 22).
[205] Ing. G. Gane, *Problema petrolului în România,* p. 71.
[206] Șerban Gheorghiu, *Exportul produselor petrolifere românești,* p. 144.

| | | |
|---|---|---|
| 1935 | 21,6 „ „ | 8,6 „ „ |
| 1936 | 22,8 „ „ | 8,9 „ „ |
| TOTAL: | 132,3 miliarde lei | 57,0 miliarde lei |

S-a apreciat, pe bună dreptate, că era vorba de un dezastru al prețurilor obținute la export, situația fiind cu atât mai gravă dacă se raportau realitățile anilor crizei economice din 1929-1933 la prețurile medii în lei aur 1913[207].

În ceea ce privește destinația principalelor cantități exportate[208] au survenit în epocă importante schimbări, ilustrate în primul rând prin faptul că, în 1936, Germania a devenit principalul importator[209], surclasând Marea Britanie și Franța[210], ca și Italia[211]:

| | |
|---|---|
| Germania | 1 072 402 tone[212] |
| Franța | 866 322 tone |
| Marea Britanie | 846 276 tone |
| Italia | 653 222 tone[213] |

S-a menționat deja, astfel că nu mai revenim, la nivelul anilor 1935-1936 România se afla între cei dintâi producători din lume în domeniul derivatelor de țiței, mai precis, după SUA, URSS, Venezuela, dar înaintea Iranului, Indiilor Olandeze, Mexicului sau Irakului[214]. Apreciind în funcție de

[207] *Ibidem,* p. 145. Despre problemele exportului vezi și P. Constantinescu, *Comerțul exterior și politica valutară,* în *Aspecte ale economiei românești,* p. 213-261; Florin Em. Manoliu, *Politica prețurilor,* în idem, p. 263-304.

[208] Vezi situația principalilor consumatori în 1931, în Mihail Pizanty, *Le pétrole en Roumanie,* p. 271 și urm., iar relativ la toți destinatarii din anii 1913 și 1920-1936 cf. Șerban Gheorghiu, *Exportul produselor petrolifere românești, passim.*

[209] Anterior, în 1920 și în 1928 Germania se mai aflase înaintea Marii Britanii și Franței, dar, în 1929-1935, consecvent în urma Italiei *(ibidem,* tabel B).

[210] Vezi Mihail Pizanty, *La situation de la Roumanie dans le commerce mondial du pétrole,* tabelul VI.

[211] Cf. *L'exportation des produits pétrolifères en 1936,* în M.P.R., nr. 6/1937, p. 371-379. În numărul special consacrat Congresului Mondial al Petrolului de la Paris din 1937, Șerban Gheorghiu indică alte cifre, respectiv: Germania – 1 680 401 tone, Franța – 1 232 208 tone, Marea Britanie – 1 209 813 tone și Italia – 559 213 tone (față de anul precedent – 1 834 156 tone) (vezi Șerban Gheorghiu, *op. cit.,* tabelul B).

[212] Din 1938 Germania s-a instalat ferm pe primul loc în importul și exportul general al României (36,8% și, respectiv, 26,5%) (vezi *Progresul economic în România. 1877-1977,* București, 1977, p. 303-304).

[213] Italia s-a aflat, în 1935, pe primul loc, cu 1 644 890 tone importate din România *(ibidem,* p. 372). Vezi și C. Osiceanu, *Combustibilul lichid mondial,* p. 53-54.

[214] Vezi tabel privind producția mondială între 1857 și 1936 (M.P.R., nr. 19/1 octombrie 1937). Mihail Pizanty a plasat România pe locul 4 în producția mondială de țiței (3,52% din total) în 1936, iar în 1937 pe locul 6 (2,54% din total) (vezi *Aria*

disponibilitățile de export, România se situa, după Venezuela, pe locul al doilea în lume cu 73,6% din producție, iar numai 26,4% pentru consumul intern[215]. În comerțul mondial de produse petroliere din 1936 România succeda imediat Venezuelei și Iranului[216]. Pentru a se evita exagerări nedorite, trebuie consemnat că, în ciuda celor constatate, în orice moment al evoluției sale moderne și contemporane România n-a fost mai mult decât un producător și comerciant important de țiței[217], dar nicidecum de nivel mondial[218].

După cum vom avea prilejul să constatăm, în anii următori, care au coincis în principal și cu perioada celui de-al doilea război mondial, disputa puterilor europene (am numit Marea Britanie, Franța[219], Germania și Italia) pentru a-și „rezerva" avantajele pieței românești de produse petroliere se va accentua[220], dând momentan câștig de cauză Germaniei, care în 1940-1944 a devenit principalul aliat al Bucureștilor. După 1944-1945, URSS, care nu intra în calcul în perioada antebelică, în virtutea faptului ca a ocupat România pe un număr de ani, a dispus de toate resursele noastre economice, inclusiv ori, mai ales, de cele petrolifere[221].

---

*exploatării petrolifere în România,* p. 9).

[215] *Contribuțiuni la problema materiilor prime în România,* II, p. 141.

[216] Ing. M. Constantinescu, *Importanța României în comerțul mondial de petrol,* p. 68. Un alt aspect interesant evidențiat de autor: „... România mai prezintă o deosebită însemnătate în comerțul mondial de petrol și prin **independența relativă** (subl. ns.) a comerțului sau față de marile trusturi internaționale, ce controlează mai toate piețele exportatoare. Într-adevăr, pe când Venezuela, Indiile Olandeze și Irakul sunt controlate complet de aceste trusturi, din România exportul filialelor lor n-a reprezentat în anii 1935 nici 1/3 din totalul exportului – **Astra Română** 1 392 676 tone; **Româno-Americană** 889 005 tone. Restul de aproape 4 500 000 tone a fost exportat de diverse societăți, cu interese engleze, franceze, franco-belgiene și italiene independente; în afară de societățile cu capital românesc – **Creditul Minier, Redevența, Rafinajul** etc. – al căror export a trecut de 1 000 000 tone" *(ibidem,* p. 69).

[217] Virgil Madgearu o situa, în 1940, pe locul al șaselea între țările producătoare, după SUA, URSS, Venezuela, Indiile Olandeze și Iran (cf. *Evoluția economiei românești...,* p. 78), după ce, în 1936, se situase pe locul al cincilea, după Victor Slăvescu, *Industria petroliferă în cadrul industriei naționale,* în M.P.R., număr special, 1937, p. 91.

[218] Cf. Mihail Pizanty, *La situation de la Roumanie dans le commerce mondial du pétrole,* p. 52-53.

[219] Deja în 1935 Ion Basgan surprindea, în urma descoperirilor din Irak, diminuarea rolului Marii Britanii și Franței între importatorii de produse petroliere din România (cf. *Politica petrolului în funcție de situația explorărilor și problema combustibilului,* p. 45-46).

[220] Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain, 1938-1940. Contribution à l'étude de la pénétration économique allemande dans les Balkans à la veille et au début de la Seconde Guerre mondiale,* Genève – Leiden, 1977, *passim.*

[221] Cf. Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945,* Iași, Centrul de

O problemă care a preocupat pe specialişti, confruntaţi cu scăderea producţiei după 1936, a fost asigurarea unei prelucrări superioare a derivatelor ţiţeiului[222]. S-au semnalat nu numai insuficienţa cantităţilor supuse cracării[223], dar şi învechirea instalaţiilor. Modernizarea rafinăriilor ar fi determinat o valorificare dublă a derivatelor[224], în vreme ce, pe moment, în România încă nu se produceau uleiuri şi benzina octanică, ele fiind importate[225].

Nu mai puţin presante au fost apreciate problemele personalului folosit în industria „aurului negru"[226] sau ale transportului produselor petroliere, realizându-se în toate domeniile (prin conducte, pe căi ferate şi pe şosele) în condiţii precare ce presupuneau pagube importante; România nu dispunea încă de o conductă pentru transportul de benzină care să lege regiunea Ploieşti cu portul Constanţa[227].

Sub raport financiar, în anul 1936[228] se aprecia valoarea totală a capitalurilor investite în industria petrolului din România la 10,8 miliarde lei, ceea ce reprezenta 1/4 din suma de 41,8 miliarde lei plasate în întreaga industrie[229]. Faţă de anii anteriori, se constată diminuări importante, în urma unor falimente înregistrate[230]. Potrivit lui Victor Slăvescu, care în 1937 era preşedintele

---

Istorie şi Civilizaţie Europeană, 1995, p. 48 şi urm.

[222] Vezi Mihail Pizanty, *L'industrie du raffinage en Roumanie. Bref expose d'ordre économique et statistique,* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Satelit" SAR, 1937, *passim;* G. Gane, *Problema petrolului în România,* p. 41 şi urm.

[223] În 1935, doar 25% din totalitatea cantităţilor de păcură extrase la prima distilaţie (G. Gane, *Problema petrolului în România,* p. 44).

[224] *Ibidem,* p. 48.

[225] *Ibidem,* p. 49. Aceleaşi aspecte în idem, *Procédés modernes de traitement du pétrole en Roumanie pour sa meilleure valorification,* Bucarest, 1938; idem, *Carburanţii de petrol pentru avioane,* Bucureşti, Tip. F. Göbl Fii S.A., 1939; ing. Radu Tăruşanu, *Distileriile de ţiţei,* în Ministerul Economiei Naţionale, *Industria românească,* ed. citată, p. 214.

[226] Vezi Mihail Pizanty, *Situation du personnel dans l'industrie du pétrole,* Bucureşti, 1939, *passim.*

[227] G. Gane, *Problema petrolului în România,* p. 73-80.

[228] Pentru 1937 în *Contribuţiuni...,* II, p. 100-101 se comunică valori mai mici.

[229] Vezi Victor Slăvescu, *Industria petroliferă în cadrul industriei naţionale,* p. 92. Vezi şi *Capitalurile investite, rezumatul cifrelor din bilanţuri şi rentabilitatea industriei petrolifere,* în M.P.R., nr. 5/1938, p. 231, unde se indică suma capitalului vărsat în industria de petrol la suma de 10 478 391 000 lei. Sunt nominalizate cele 43 de societăţi petroliere cu capital naţional (în frunte aflându-se: *Creditul Minier* - capital 605 000 000 lei; *Petrol Block* - 565 400 000 lei; *IRDP* - 596 660 000 lei; *Redevenţa* - 225 820 000 lei; *Petrolul Românesc* - 70 637 000 lei; *Petrol Govora* - 57 900 000 lei; *Întreprinderile I. Grigorescu* - 50 000 000 lei ş.a. cu capitaluri mai mici), toate înregistrând 2 561 236 000 lei, adică cca 25% din capitalurile investite în ramură *(ibidem,* p. 231-237).

[230] Cf. C. Osiceanu, *Combustibilul lichid mondial,* p. 37. După autor, în 1930



B.C.U. MIHAIL EMINESCU IAŞI

„Uniunii Generale a Industriaşilor din România" şi director al **Creditului Industrial,** din cele 10,8 miliarde lei plasate în **114 societăţi petroliere,** majoritatea copleşitoare a capitalului vărsat (92%) se realizase în societăţi de producţie sau rafinare, iar restul (8%) în comercializare, transporturi etc.[231] O problemă ce s-a aflat în atenţia contemporanilor era **natura capitalurilor.** În consecinţă, în epocă s-au avansat diverse date[232], apropiate în linii generale[233]. Vom lua în seamă cifrele comunicate pentru anii 1930 şi 1931[234] de către „Monitorul Petrolului Român"[235] şi, respectiv, de surse de proveniență PNL[236]:

| Capitalul | Anul 1930[237] | | Anul | |
|---|---|---|---|---|
| | milioane lei | % | milioane lei | % |
| român | 3 432 | 26,62 | 3 488 | 26,35 |
| englez | 2 653 | 20,62 | 2 637 | 19,92 |
| anglo-olandez | 2 985 | 16,21 | 2 135 | 16,13 |
| francez | 1993 | 15,49 | 2 157 | 16,30 |
| american | 1300 | 10,10 | 1 389 | 10,49 |
| belgian | 828 | 6,44 | 856 | 6,47 |
| italian | 387 | 3,00 | 387 | 2,92 |
| olandez | 72 | 0,56 | 68 | 0,51 |

valoarea totală a capitalurilor vărsate în industria de ţiţei atinsese 13,2 miliarde lei, apoi 12,8 miliarde în 1931, 11,2 miliarde în 1933 şi 10,7 miliarde în 1934 *(ibidem).* Pentru 31 decembrie 1929, George Ştef. Serdaru indică, având la bază pe Mihail Pizanty, totalul capitalurilor investite la 22,9 miliarde lei (cf. *Le nouveau régime minier en Roumanie. Étude économique, financière et juridique,* p. 69).

[231] *Ibidem.* Vezi şi dr. Ion Teodorescu, *Capitalul investit în industria petrolului,* în „Analele Economice şi Statistice", nos. 10-12/1935, p. 107-125.

[232] Vezi, comparativ pentru anii 1920 şi 1929, George Ştef. Serdaru, *Le nouveau régime minier en Roumanie,* p. 63, 73. Se constată participarea capitalului românesc între 22,19% şi 20%, iar a capitalului mixt (românesc + participare străină) la 7,7% în 1929. Vezi şi Ion Veverca, *Industria,* în *Aspecte ale economiei româneşti,* ed. citată, p. 133-164.

[233] Pentru anul 1934 vezi Ion Basgan, *Politica petrolului în funcţie de situaţia explorărilor şi problema combustibilului,* p. 17-18.

[234] Pentru perioada anterioară anului 1929, vezi Mihail Pizanty, *Probleme actuale ale industriei române de petrol,* p. 43-46 (lista societăţilor petroliere mai importante din România după proveniența capitalurilor).

[235] Vezi *Statistica societăţilor anonime acţionând în industria petroliferă (Societăţile străine interesate în petrolul românesc),* în M.P.R., nr. 3/1932. p. 93.

[236] Vezi ing. Al. Teodoreanu, *Petrolul,* în PNL, *Politica industrială...,* ed. citată 1933, p. 207.

[237] Sursă M.P.R.

[238] Sursă ing. Al. Teodoreanu.

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| german | 49 | 0,38 | 32 | 0,25 |
| alte capitaluri | 75 | 0,58[239] | 87 | 0.66[240] |
| TOTAL | 12 865 | 100,00 | 13 236 | 100,00 |

Reexaminând situația în 1937-1938[241], Comisia a VI-a a petrolului din cadrul Băncii Naționale a României a sintetizat datele, prezentând o situație diferită, pe care am comentat-o deja[242]:

| Natura capitalului | Valoarea în lei | Procente |
|---|---|---|
| Capital străin | 7 281 568 000 | 72,92 |
| Capital românesc | 1 460 403 000 | 14,63 |
| Capital străin în colaborare cu cel românesc | 1 243 710 000 | 12,45 |
| TOTAL | 9 985 681 000 | 100,00 |

Pentru anul 1931, „Monitorul Petrolului Român" comunica lista trusturilor/societăților străine cointeresate în industria „aurului negru" din România[243]:

| | |
|---|---|
| americane | 1 |
| britanice | 16 |
| franceze | 15 |
| belgiene | 9 |
| olandeze | 2 |
| italiene | 1 |

Cu titlu de exemplu, să reținem că în acest tabel figurau între altele: **Standard Oil Company** (la **Româno-Americană,** cu 750 milioane dolari);

[239] Aceleași date, fără a se indica sursa, sunt comunicate de Constanța Bogdan și Adrian Platon, *Capitalul străin în societățile anonime din România în perioada interbelică. Cu referire specială la anii 1934-1938,* București, Editura Academiei, 1981, p. 54.

[240] Tot pentru anul 1931 se raportau, pentru investiții însumând 13,2 miliarde lei, următoarele capitaluri: anglo-olandez - 36%; francez - 16,5%; american - 10,5%; belgian - 6,5% și român - aproximativ 25% (Dr. Franz Grosse, *Germania și sud-estul Europei,* București, Institutul Grafic „Editura" SAR, f.a. [1940], p. 10).

[241] Vezi și datele comunicate de Philippe Marguerat pentru anul 1938 (cf. *Le III-e Reich et le pétrole roumain...,* p. 57), mai precis: capitaluri anglo-franco-belgiano-olandeze - 45%; capitaluri americane - 9%; capitaluri italiene - 3%; capitaluri germane - 0,2%; capitaluri românești - 43%); I. Puia, *Relațiile economice externe ale României în perioada interbelică,* p. 170-171.

[242] Vezi *Contribuțiuni...,* II, p. 101.

[243] Cf. *Statistica societăților anonime activând în industria petroliferă...,* p. 94-95.

**Phoenix Oil and Transport Company Ltd.** (grupul **Unirea,** cu 3,7 milioane lire sterline); **Steaua Française** (cu 115 milioane franci francezi) şi **SIPER** (societate holding pentru **IRDP,** cu 70 milioane franci francezi); **Petrofina (Concordia,** cu 300 milioane franci belgieni); **Bataafsche Petroleum Matschappij (Astra Română,** cu 300 milioane florini olandezi) şi **AGIP (Prahova şi Petrolul Bucureşti,** cu 140 milioane lire italiene)[244]. În anul 1937, societăților cu capital străin le revenea cea mai mare pondere din **producție şi capacitatea de rafinaj,** respectiv[245]:

| Societăți | Producția/tone Tone | % | Prelucrare Tone | % |
|---|---|---|---|---|
| Capital străin | 6 054 895 | 86,73 | 8 933 500 | 84,60 |
| Capital românesc | 743 533 | 10,66 | 974 000 | 9,22 |
| Capital mixt | 182 572 | 2,61 | 654 000 | 6,18[246] |
| TOTAL | 6 981000 | 100,00 | 10 561 500 | 100,00 |

În felul acesta, din multiple puncte de vedere (producție şi rafinare, concentrarea şi natura capitalurilor, comercializarea internă şi externă, exploatarea zăcămintelor, situația prospectărilor şi explorărilor, evaluarea resurselor sigure, modernizarea exploatării şi prelucrării etc.) **viitorul se anunța incert pentru industria petrolului din România[247]. Iar decada ce a urmat nu a făcut decât să confirme** *integral* cele mai sumbre **previziuni[248].**

[244] *Ibidem.*

[245] *Contribuțiuni...,* II, p. 100-101.

[246] Discuții privind situația capitalurilor străine, național şi mixte în industria petrolului, în 1913 ori în anii '20, cf. în Costin Murgescu şi colab., *Contribuții la istoria capitalului străin în România,* I, p. 132; Gh. Buzatu, *România şi trusturile petroliere internaționale până la 1929,* p. 38, 192-194; Octav Constantinescu, *Contribuția capitalului străin în industria petroliferă românească,* Bucureşti, 1937, p. 154-155; Al. Topliceanu, *Lupta pentru petrol. Trusturile internaționale şi politica României,* Bucureşti, 1929, p. 107; Ion Stanciu, *În umbra Europei. Relațiile României cu Statele Unite în anii 1919-1939,* Bucureşti, Editura Silex, 1996, p. 199.

[247] Să reținem că, în epocă, inginerul G. Gane a opinat că nu se punea în discuție epuizarea zăcămintelor noastre de petrol, ci doar a celor cunoscute (cf. *Problema petrolului în România,* p. 10-11). A se vedea şi Mihail Pizanty, *L'industrie du raffinage en Roumanie,* Bucureşti, 1939, *passim.*

[248] Vezi *Contribuțiuni..., passim;* Victor Slăvescu, *Industria petroliferă în cadrul industriei naționale,* p. 93. (După acesta, gravitatea problemei consta în „menajarea posibilităților viitoare ale industriei noastre petroliere").

## D. Legea minelor din 1937

Încă din 1935-1936 s-a apreciat ca fiind imperioasă modificarea legii minelor din 1929[249]. Între cei care au motivat argumentat necesitatea elaborării unei legi noi, în primul rând pentru asigurarea importanței României ca țară producătoare și exportatoare de produse petroliere, s-a aflat prof. Valeriu Patriciu, titular al disciplinei de geologie economică de la Școala Politehnică din Timișoara[250]. La 13 februarie 1936, Consiliul Legislativ a avizat schimbarea unor articole din textul legii Madgearu[251]. Mai apoi[252], un proiect de lege a fost depus în atenția Parlamentului din București[253]. Au urmat intense dezbateri, s-au avansat diverse propuneri, ministrul Industriei și Comerțului, Valer Pop, a primit numeroase delegații de parlamentari și industriași[254]. La un moment dat, proiectul a fost socotit abandonat[255]. La 20 ianuarie 1937 a fost depus la Cameră un proiect de lege socotit „definitiv"[256], cu numeroase modificări față de textul inițial[257]. Comisia minieră și Comisia industrială ale Camerei au dezbătut proiectul, printre participanți distingându-se Virgil Madgearu, făuritorul legii miniere precedente; unele dintre amendamentele propuse de acesta au fost admise[258]. Au avut posibilitatea să-și prezinte punctele de vedere și cercurile petroliere. Astfel, în primul rând, societățile cu capital național *(Creditul Minier, IRDP, Redevența, Petrolul Românesc, Mica, Petrol Block, Forajul, Întreprinderile Petrolifere Ioan Grigorescu* ș.a.) au predat un memoriu comun Ministerului Industriei și Comerțului[259], iar restul societăților, neprocedând identic, și-au afirmat totuși așteptările ori și-au exprimat opiniile, în sensul că „proiectul conține imperfecțiuni a căror aplicare va împiedica dezvoltarea acestei industrii și asigurarea randamentului său,

[249] Cf. M.P.R., nr. 6/1937, p. 421.

[250] Vezi *Problèmes fondamentaux pour l'avenir de notre industrie du pétrole,* III, în M.P.R., nr. 7/1937, p. 527-528. În concluziile studiului său, autorul insistă pentru „o modificare radicală a legislației miniere actuale" *(ibidem,* p. 535). Vezi și ediția în limba română – *Probleme fundamentale pentru viitorul industriei noastre de petrol,* p. 59-60.

[251] *Ibidem.*

[252] Vezi detalii în Gh. N. Leon, *Romanian Oil and the New Draft Mining Law,* București, 1937, *passim;* Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 203-204.

[253] M.P.R., nr. 4/1937, p. 239.

[254] Idem, nr. 2/1937, p. 121-122.

[255] Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 204.

[256] *Ibidem.* Raportor al proiectului de lege era eminentul jurist I. G. Vântu.

[257] M.P.R., nr. 6/1937, p. 421-422.

[258] *Legea Minelor în comisia industrială a Camerei Deputaților,* în M.P.R., nr. 7/1937, p. 545.

[259] *Industria de petrol și modificarea Legii Minelor,* în M.P.R., nr. 4/1937, p. 237-238. Memoriul societăților cu capital național insistă pentru un regim preferențial în acordarea perimetrelor de explorare și exploatare *(ibidem).*

prin descoperirea de noi regiuni petrolifere"[260]. Fără virulența de altădată, în chip precis din 1924, au intervenit și reprezentanții oficiali ai unor puteri străine la București. Mai întâi, miniștrii Marii Britanii, SUA, Franței, Belgiei și Olandei au sondat opinia oficialităților, primind asigurări că interesele țărilor lor nu aveau să fie atinse[261]. La 12 martie 1937, primul ministru Gh. Tătărescu a dat el însuși asigurări în acest sens[262]. În continuare, totuși, ministrul SUA, L. Harrison, care, temându-se de posibilitatea unor eventuale discriminări în privința intereselor americane (art. 7), la 20 martie 1937 s-a adresat nemijlocit lui Gh. Tătărescu[263]. S-a apreciat, la un moment dat, că adoptarea legii avea să fie anulată[264]. Totuși, la 13 martie 1937, documentul a fost distribuit parlamentarilor[265] și luat în discuție peste două zile[266]. După ce inițial a fost în discuție faptul că se avea în vedere reformularea „câtorva articole" din vechiul text, cu prilejul discuțiilor în plen – la Cameră în 19 martie 1937[267], iar, la Senat, a doua zi[268] – s-a constatat că în fond fuseseră modificate 120 de articole (din 276) și că se adăugaseră 33 articole noi[269]. Textul complet al noii legi a fost publicat în „Monitorul Oficial" la 24 martie 1937[270] și, de asemenea, în „Monitorul Petrolului Român"[271].

Promulgarea noii Legi a minelor a fost un prilej de bilanț în domeniul politicii petroliere a statului român după războiul mondial din 1914-1918. Nu au lipsit, desigur, studiile comparative între legiuirile miniere de la 1924, 1929 și 1937[272]. În raport cu legea din 1924[273] ori cu cea din 1929[274], legea din

---

[260] *Ibidem,* p. 238.

[261] Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 207.

[262] *Ibidem.* (Acțiunile respective sunt menționate și comentate în raportul din 26 martie 1937 al ministrului britanic la București, Sir Reginald Hoare).

[263] Vezi Ion Stancu, *În umbra Europei...,* p. 198.

[264] M.P.R., nr. 4/1937, p. 238.

[265] Idem, nr. 6/1937, p. 439. Sunt prezentate modificările admise delegației comisiei miniere a Camerei și inserate în art. 192-193, 208, 278-281 din textul nou (cf. *Modificarea Legii Minelor în Parlament,* în *Ibidem,* p. 439-440).

[266] *Ibidem.*

[267] Ion Constantinescu descrie atmosfera de la acel sfârșit de sesiune parlamentară: „Mai sunt câteva zile până la închiderea sesiunii. Năvala de legi pe care nimeni nu mai are timpul să le studieze și nici chef să le mai facă opoziție zadarnică" (cf. *Din însemnările unui fost reporter parlamentar. Camera Deputaților, 1919-1930. Note și memorii,* București, Editura Politică, 1973, p. 405).

[268] M.P.R., nr. 7/1937, p. 553.

[269] *Ibidem.*

[270] Vezi „Monitorul Oficial", partea I, nr. 69/24 martie 1937, decretul-regal de promulgare nr. 1 466/1937; C. Hamangiu, *Codul general al României, 1856-1937,* vol. XXV, partea I, 1937, București, Imprimeria Centrală, 1938, p. 614-709.

[271] M.P.R., nr. 7/1937, p. 471-514 (text în limba franceză). Ulterior, textul s-a publicat și în limba engleză (M.P.R., nr. 8-9-10/1937, p. 595-609, 703-720, 807-818).

[272] Cf. *Considerațiuni asupra noii legi a linelor,* în M.P.R., nr. 7/1937, p. 451-454.

1937[275] a realizat, la stadiul imperativelor timpului, conexiunea necesară între politica petrolului şi politica de stat[276]. Noua lege[277], cuprinzând 309 articole, repartizate în patru părţi, reafirma dintru bun început (art. 1) faptul că statul era proprietarul tuturor bogăţiilor minerale ale subsolului[278]. Rămâneau la dispoziţia proprietarilor suprafeţelor masele de roci comune, carierele de materiale de construcţie şi depozitele de turbă, fără prejudiciul intereselor statului (art. 1). Articolul 2 clasifica substanţele ce făceau obiectul legii:

1. Combustibilii minerali:
— cărbunii (antracit, huilă, cărbune brun, lignit);
— bituminele:
a) solide (ozocherită, roci bituminoase etc);
b) lichide (petrol brut, şisturile bituminoase);
c) gazoasele (hidrocarburi care formează zăcăminte proprii).
2. Mineralele metalifere (platină, aur, argint, uraniu, radiu, plumb, zinc, fier, crom ş.a.).
3. Mineralele de aluminiu şi silicaţii (bauxită, aluniţă, mică, kaolin).
4. Grafitele.
5. Fosfaţii.
6. Pietrele preţioase şi semi-preţioase.
7. Sarea şi apele sărate.
8. Gazele naturale.
9. Sursele minerale şi apele subterane minerale ori curative.
10. Turba.
11. Masele de roci comune (calcar, gresie etc.)[279].

Din punctul de vedere al legiuitorului sau al intereselor statului român în materie de petrol, cel mai important capitol era cuprins în **Partea I/1 – Regimul de punere în valoare a substanţelor miniere aparţinând Statului** (art. 4-92), cu prevederi speciale pentru prospecţiuni şi descoperiri, explorări, concesiuni, declaraţia proprietăţilor miniere concesionabile, drepturi şi obligaţii

---

[273] Care a avut în vedere **trei principii fundamentale** ale PNL – valorificarea bogăţiilor subsolului, dezvoltarea economiei naţionale şi apărarea intereselor noastre pe pieţele de desfacere.

[274] Care să fi condus după următoarele principii: precizarea drepturilor câştigate, valorificarea la maximum a explorărilor, asigurarea cu precădere a necesităţilor consumului intern, ocrotirea intereselor producătorilor fără rafinării şi, îndeosebi, egalitatea de tratament **a capitalurilor** române şi străine.

[275] Vezi un studiu comparativ în I. G. Vântu, *Proprietatea zăcămintelor miniere în România,* p. 19 şi urm.

[276] *Consideraţiuni asupra noii legi a minelor,* în M.P.R., nr. 7/1937, p. 451.

[277] Vezi o analiză sumară a legii în Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 205-207.

[278] M.P.R., nr. 7/1937, p. 471.

[279] *Ibidem.*

în relație cu concesiunea minieră, personalul minier, metalurgic și industrial, obligațiile de aprovizionare a țării, renunțarea și retragerea concesiunilor etc. Un compartiment aparte (1/2) stabilea regimul de valorificare a substanțelor de la suprafață (art. 93-95), iar un altul (1/3, art. 96-173) se referea la comasări și la terenurile miniere învecinate, la taxe, impozite și redevențe, la taxele pentru suprafețe și la stabilirea redevențelor, la sancțiuni și la autoritățile miniere, la jurisdicția minieră și la funcționarea Consiliului Superior de Mine (articolele 153-160)[280], la registrul minier și dispoziții diverse. Legea stabilea că, în privința prospecțiunilor, privilegiul atribuirii depindea de descoperitorul zăcământului (art. 6), în vreme ce, pentru **explorări,** permisul exclusiv se acorda în mod diferențiat, comparativ cu restul zăcămintelor, pentru bituminele lichide (art. 7), în sensul că se aveau în vedere societățile ce dispuneau de capacitatea tehnică și financiară necesară, cu capital nominativ deținut **în majoritate** de cetățeni români și al căror consiliu de administrație era format în majoritate din români; societăților din această ultimă categorie li se rezervau perimetre în mod special, în proporție de 1 la 4 din cele declarate concesionabile, iar transmiterea perimetrelor era îngăduită doar în condițiile legii[281]. Relativ la perimetrele concesionabile legea impunea principiul licitației publice, la care erau admise societățile care făceau dovada „capacității lor tehnice și financiare" (art. 33)[282]. Separat (art. 187) se avea în vedere ca, la concesionarea rezervelor statului, 60% din suprafețe să se distribuie **societăților naționale,** prin bună învoială, în vreme ce restul era scos la licitația publică[283]. De asemenea, dispozițiile noi insistau (art. 69) pentru utilizarea personalului românesc potrivit legii din 16 iulie 1934. Este indiscutabil că dispoziții precum cele prezentate au justificat obiecțiunile cercurilor interesate în exploatarea petrolului românesc cum că legea minelor din 1937 avea drept **prim postulat avantajarea societăților cu capital național**[284]. În același timp, s-a admis că situația corespundea cu asigurarea intereselor României, în genere, ale apărării naționale în special, prezervându-se și resursele de viitor. „Prin ele [prin societățile cu capital românesc] și cu ajutorul lor, s-a înțeles – citim în „Monitorul Petrolului Român"[285] – că **se vor putea exercita** [de către stat] **atributele de control în exploatările**

[280] CSM-ul, care asista Ministerul Industriei și Comerțului la execuția drepturilor sale, era compus din 11 membri, mai precis: 2 consilieri de la înalta Curte de Casație, 3 consilieri de la Curtea de Apel București, directorul minelor, directorul Institutului Geologic al României și 4 ingineri specialiști (din care unul în petrol și gaze) *(ibidem,* p. 492-493).

[281] *Ibidem,* p.472.

[282] *Ibidem,* p. 476.

[283] *Ibidem,* p. 498. În mod concret, se aveau în vedere, după formularea identică din art. 7, societățile **„al căror capital este nominativ și deținut în mare parte de români și al căror consiliu de administrație este format în întregime de români"** *(ibidem).*

[284] Cf. M.P.R., nr. 7/1937, p. 452-453.

[285] *Ibidem*, p. 451-152.

**şi industria petrolului, atribute care în ultimă instanţă să asigure statului izvoarele de producţie. Interese de apărare naţională implică, în acelaşi timp, asigurarea izvoarelor de energie, conservarea lor printr-o extracţie cât mai raţională şi crearea de rezerve pentru acoperirea nevoilor viitoare pe o durată cât mai lungă, cât şi un control eficace în toate ramurile legate de exploatarea bogăţiei** (subl. ns.)". Legea minelor cuprindea dispoziţii separate pentru toate substanţele ce se aflau sub incidenţa ei (**Partea a II-a,** art. 174-245): combustibilii minerali (art. 174-212), minereuri metalifere (art. 213-215), fier şi crom (art. 216), aluminiu (art. 217-219), grafiţi (art. 220), fosfaţi (art. 221), pietre preţioase (art. 222), sare (art. 223-228), gaze naturale (art. 229), ape minerale (art. 230-239), turbă (art. 240) şi roci comune (art. 241-243). Cel mai mare spaţiu din economia legii revenea, se înţelege, stipulaţiilor privind **bituminele lichide** (art. 178-208)[286], fiind prevăzute condiţiile de explorare, concesionarea rezervelor statului (articolele 186-189), redevenţele cuvenite statului, comasările şi distanţele dintre sonde, condiţiile de exploatare, transport şi distribuţie (art. 202-208). Legiuitorul liberal de la 1937 s-a preocupat, în condiţiile în care – după cum s-a menţionat – a reafirmat dreptul de proprietate al statului asupra bogăţiilor subsolului, de **recunoaşterea drepturilor câştigate (Partea a III-a,** art. 246-282) pe o durată de 50 de ani din momentul înscrierii principiului naţionalizării subsolului în Constituţia din 1923[287]. Partea finală a legii (IV, art. 283-309) reunea nelipsitele dispoziţii diverse, finale şi tranzitorii. Legea minelor a fost în mod diferenţiat apreciată, atât în epocă de către specialiştii în problema petrolului, cât şi, mai apoi, de către istorici. După cum am menţionat, „Monitorul Petrolului Român" a subliniat de îndată atât avantajele, cât şi neajunsurile[288]. Léon Wenger, administratorul *Concordiei,* a exprimat punctul de vedere al societăţilor cu capital străin, comentând dispoziţiile referitoare la explorare şi exploatare şi deplângând „sumele enorme" care, nu numai în România, grevau producţia şi distribuţia derivatelor „aurului negru"[289]. În cunoscuta-i schiţă socio-vulgară a istoriei petrolului românesc, Gh. Răvaş

[286] *Ibidem,* p. 495-502.

[287] Cf. I. G. Vântu, *Proprietatea zăcămintelor miniere în România,* p. 24-40.

[288] Cf. *Consideraţiuni asupra noii Legi a Minelor,* în M.P.R., nr. 7/1 aprilie 1937, p. 451-454. Reţinem din considerentele finale: „... Rapiditatea cu care s-a votat noua lege nu ne-a îngăduit ca în timp util să exprimăm pe larg dezideratele industriei de petrol la înfăptuirea unei legi care trebuia să armonizeze interesele politicii de stat cu propăşirea viitoare a industriei noastre de petrol, sub absolut toate aspectele. Astăzi, după ce legea a fost votată, o critică negativă este inutilă. O lege este făcută pentru a fi aplicată; pe măsură ce dispoziţiile ei vor veni în atingere cu interesele pe care este menită să le apere, vom semnala lacunele şi vom arăta dispoziţiile ce contrazic scopul urmărit" *(ibidem,* p. 454).

[289] Cf. *Les effets de la nouvelle Loi des Mines den Roumanie,* în M.P.R., nr. 11/1937, p. 877-878.

a consemnat: „În 1937 guvernul liberal a întocmit şi a pus în aplicare pe cale de decret[290] o nouă lege a minelor. Legea încerca să împace deopotrivă **poftele de jaf ale capitalului românesc, ca şi cele ale capitalului străin** (subl. ns.). Întreaga «modificare» s-a mărginit, de altfel, la introducerea în vechea lege a unor dispoziţii potrivit cărora, pe de o parte, «la patru perimetre de explorare atribuite oricăror societăţi anonime se va rezerva un perimetru pentru societăţile româneşti», iar, pe de altă parte, 50-60% din rezervele de terenuri petrolifere ale statului urmau să fie atribuite spre exploatare «prin bună învoială» societăţilor «al căror capital este nominativ de deţinut în majoritate de români şi al căror consiliu de administraţie este alcătuit în întregime din români [...]». Era o modificare special adusă pentru favorizarea celor 2-3 întreprinderi petroliere cu capital românesc, în frunte cu *Creditul Minier,* aparţinând sferei de interese a *Băncii Româneşti,* citadela financiară a Brătienilor"[291]. După cum se poate constata, intenţiile legiuitorului de la 1937 au fost puse sub semnul întrebării, ca de altfel şi modificarea. Pe de altă parte, istoricul britanic Maurice Pearton a insistat asupra spiritului „naţionalist" în care a fost elaborată legea[292], ilustrat şi de reapariţia – în conformitate cu legea din 1924 – a termenilor de companii **naţionale** şi cu **capital străin**[293]. Acelaşi atesta că, finalmente, **toate** cercurile interesate în exploatarea petrolului românesc au constatat că legea era „nesatisfăcătoare" pe planul prevederilor tehnice[294], acesta fiind şi motivul pentru care în primăvara anului 1938, după ce a intrat în vigoare Constituţia regimului lui Carol al II-lea[295], Constantin Argetoianu, noul ministru al Industriei şi Comerţului, l-a împuternicit pe prof. L. Mrazec să prepare un „plan de cinci ani", vizând regimul industriei petroliere, stimulând prospecţiunile şi explorările[296]. Însă toate studiile preliminare

[290] Legea Minelor a fost promulgată prin decret regal.

[291] Gh. Răvaş, *Din istoria petrolului românesc,* Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1955, p. 235-236.

[292] Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 203-207. Într-un loc, M. Pearton vorbeşte de „sensul naţionalist" al modificării, impusă de interesele societăţilor *Creditul Minier* şi *IRDP (ibidem,* p. 203).

[293] *Ibidem,* p. 207. Aprecieri similare despre **naţionalismul economic** promovat de PNL în România interbelică în Hugh Seton-Watson, *Eastern Europe between the Wars. 1918-1941,* ed. a II-a, Cambridge, University Press, 1946, p. 129-132; Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain,* p. 87.

[294] Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 207-208.

[295] Cf. I. G. Vântu, *Proprietatea zăcămintelor miniere în România,* p. 41-53; Avocat Nic. E. Ionescu, *În pragul unui nou regim minier,* în M.P.R., nr. 5/1 martie 1938, p. 345-346; idem, *Anul 1938: Bilanţul dreptului minier şi al valorificării subsolului minier al statului,* în M.P.R., nr. 1/1939, p. 19-21.

[296] Pentru detalii, vezi ing. dr. V. Patriciu, *Ideile conducătoare şi inovaţiunile cuprinse în anteproiectul de lege a minelor întocmit de „Asociaţia Industriaşilor de Petrol din România",* în M.P.R., nr. 14/15 iulie 1939, p. 923-935; *Punctul de vedere unitar al*

efectuate aveau să necesite timp, mai ales că la orizont se profila un nou război mondial, iar România, în disputa ce se anunța între marile puteri, intra în categoria statelor râvnite de acestea. Încă din perioada 1938-1939, Reichul nazist și liderii săi, Adolf Hitler sau Hermann Göring, priveau insistent spre zăcămintele de țiței ale României[297].

Considerăm că legea minelor din 1937 trebuie încadrată în contextul epocii, al dispozițiilor care, așa cum s-a observat, au deschis larg „căile intervenționismului de stat în sectorul industriei românești, în scopul îndrumării, stimulării, organizării și controlului activității industriale"[298]. În spiritul celor precizate, în perioada analizată s-a elaborat o întreagă legislație ținând de domeniul **economiei dirijate** și al încurajării **factorului național** în economie[299]. Amintim unele dintre măsurile adoptate: legea pentru utilizarea personalului românesc în întreprinderi din 16 iulie 1934; legea privitoare la organizarea și încurajarea industriei din 22 martie 1937; decretul-lege din 11 decembrie 1937 pentru prelungirea termenului de aplicare a legii din 1912 în anii 1937-1942; decretul-lege pentru reglementarea și controlul cartelurilor din 10 mai 1937; decretul-lege pentru înființarea Ministerului Economiei Naționale (7 aprilie 1938), a Ministerului înzestrării Armatei (15 octombrie 1938) și a Consiliului Superior Economic (3 iunie 1938); decretele-legi din 5 aprilie și 26 septembrie 1939 pentru modificarea unor articole din legea minelor (118 și 172) sau decretul-lege pentru crearea „Comisariatului General al Petrolului" din 17 ianuarie 1940[300].

*industriei petrolifere în proiectul noii legiferări miniere,* în M.P.R., nr. 8/15 aprilie 1939, p. 481-483; Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 208. L. Mrazec a propus un **subcomitet,** alcătuit din I. Marinescu *(Concordia),* Th. Ficșinescu *(Colombia) și* Otto Stern *(Astra Română),* care, nereușind să ajungă la un program comun, s-a mulțumit să realizeze schimburi de memorii cu societățile cu capital **național** sau **străin,** acest „dialog" fiind perturbat de izbucnirea celui de-al doilea război mondial *(ibidem,* p. 208-211).

[297] Vezi Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain...,* p. 15-16, 95-96; Gh. Buzatu, *Dosare ale războiului mondial (1939-1945),* Iași, Editura Junimea, 1978, p. 17 și urm.

[298] Vezi ing. dr. Nicolae P. Arcadian, *Legislația industrială,* în *Industria românească,* ed. citată, p. 351.

[299] *Ibidem,* p. 22-23.

[300] *Ibidem,* p. 30-45.

# CAPITOLUL X

# PRELUDIUL MARII CONFRUNTĂRI,

# 1938-1939

## A. Problema petrolului în perspectiva războiului mondial

În anii 1938 şi 1939, şi mai ales în lunile care au marcat **preludiul** celui de-al doilea război mondial, în lumea petrolului au survenit importante transformări. Réné Sédillot a reţinut între acestea dispariţia sau diminuarea rolului regilor neîncoronaţi ai petrolului din perioada interbelică: în 1937 a murit însuşi John D. Rockefeller, legendarul fondator al lui *Standard Oil Co.*, iar în 1938 i-a urmat Sir Henry Deterding, devenit între timp şi mare admirator al lui Adolf Hitler. Cum conflictul se apropia cu fiecare zi ce se scurgea către 1 septembrie 1939, succesorii lui Rockefeller şi Deterding, oamenii marii finanţe şi ai industriei „aurului negru" au trecut în umbră, pe primul plan impunându-se statele ce se vor confrunta pe câmpul de luptă şi, implicit, liderii lor, „lorzii războiului"[1]. Aceştia, în Italia ori în Japonia, au avut fără putinţă de tăgadă iniţiativa, dar în fruntea tuturor s-au situat Adolf Hitler şi Iosif Vissarionovici Stalin. După micile lovituri aplicate, în anii 1935 şi 1936, sistemului tratatelor de pace de la Paris-Versailles, în 1938 Hitler a desfiinţat Austria independentă, înfăptuind **Anschlussul,** iar – cu acordul Marii Britanii, Franţei şi Italiei, exprimat la München – a ocupat regiunea sudetă, aflată în componenţa Cehoslovaciei, pentru ca în primăvara anului 1939 trupele germane **(Wehrmachtul)** să invadeze întreaga Cehoslovacie şi portul Memel, iar cele italiene – Albania[2]. Venise rândul Poloniei, deşi iniţial Hitler nu a pretins, pentru a-şi disimula intenţiile, decât Danzigul şi Coridorul ce separa Prusia Orientală de restul Germaniei. Documentele secrete, valorificate intens după terminarea conflagraţiei secolului au atestat, însă, că Führerul ţintea mult mai departe (spre Polonia şi spre întregul sud-est european etc.), iar în această privinţă pretenţiile sale s-au întâlnit cu acelea ale URSS, motiv pentru care, la 23 august 1939, Berlinul şi Moscova au semnat binecunoscutul pact de neagresiune, însoţit de un protocol secret ce le delimita „sferele de interese" în Europa est-centrală. România însăşi era direct vizată, dar pentru Hitler protocolul secret a însemnat pentru

[1] Vezi Réné Sédillot, *Istoria petrolului,* p. 224-227.
[2] Maurice Baumont, *La Faillite de la Paix (1918-1939),* II, p. 766 şi urm.

moment garanția evitării unui război pe două fronturi (cu URSS, în est, cu anglo-francezii, în vest), astfel că, după numai opt zile, el a atacat Polonia, fiind urmat de URSS la 17 septembrie 1939. În contextul în care şi-au exprimat neîntârziat hotărârea de a veni în ajutorul Varşoviei, Marea Britanie şi Franța, la 3 septembrie 1939, s-au pus în **stare de război** împotriva Germaniei agresoare. În acest fel, pactul de neagresiune germano-sovietic a reprezentat **cauza imediată** a celui de-al doilea conflict mondial, în fapt Hitler optând pentru confruntare cu mai mult timp în urmă. Încă de la 11-13 august 1939, atunci când ministrul de externe italian, Galeazzo Ciano, s-a întâlnit cu Adolf Hitler şi Joachim von Ribbentrop, şeful diplomației germane, la Salzburg, acesta din urmă, chestionat fiind în privința planurilor reale ale Reichului nazist, i-a mărturisit intenția imediată şi implacabilă a Berlinului: **„Noi vrem războiul"**[3].

Din cele relatate reiese clar că ultimul conflict mondial **nu a izbucnit pentru petrol.** Nici un incident sau accident survenit în legătură nemijlocită cu „aurul negru" nu a aruncat lumea în război, deşi în planurile statelor agresoare (Germania, Italia şi Japonia) lipsa cronică a materiilor prime şi a combustibililor a avut **un rol determinant.** A fost, aşadar, un **război şi pentru petrol,** tot astfel precum, în perspectiva ostilităților, anterioare datei fatidice de 1 septembrie 1939, toți potențialii beligeranți s-au preocupat să-şi **asigure rezervele de țiței** necesare pentru duelul armat[4]. În ajunul conflagrației, mareşalul Pétain, prefațând o lucrare a generalului polonez W. Sikorsky despre războiul modern, publicată şi la Bucureşti, surprindea „principala preocupare a națiunilor" pentru asigurarea „mijloacelor materiale caracterizate prin viteză şi putere", toate funcționând pe bază de derivate ale țițeiului[5]. La câteva luni numai după debutul operațiunilor, un cunoscut publicist francez afirma: „Războiul nu poate fi condus fără petrol şi pacea îi află folosințe atât de numeroase şi de diverse încât el a devenita **mărfa de prima necesitate"** (subl. ns.)[6]. Chiar în anul declanşării luptelor, Edgar Faure a descifrat rostul major al combustibilului lichid în determinarea stărilor

[3] *Ibidem,* p. 857-858; Galeazzo Ciano, *Diario. 1939-1943,* Milano, Rizzoli, 1971, p. 157; *The Ciano Diaries. 1939-1943,* edited by Hugh Gibson, Garden City, Doubleday and Co., Inc., 1946, p. 119.

[4] Vezi Cesare Alimenti, *Il petrolio nell'economia mondiale, passsim;* Ştefan Th. Possony, *L'économie de la guerre totale,* Paris, Librairie de Medecis, 1939, p. 118-119; Edgare Faure, *Le pétrole dans la paix et dans la guerre,* Paris, Éditions de la Nouvelles Revue Critique, 1939, *passim;* André Labarthe, *La France devant la guerre. La balance des forces,* Paris, Éditions Bernard Grasset, 1939, *passim.*

[5] General W. Sikorsky, *Războiul modern. Caracterul. Problemele,* Bucureşti, Tip. „Cuvântul Românesc" [1938], p. VI-VII.

[6] Victor Forbin, *Le pétrole dans le monde,* Paris, Payot, 1940, p. 5. Vezi şi Jean-Jacques Berreby, *Histoire mondiale du pétrole,* p. 207.

de **pace ori de război**[7]. Un alt publicist, R. Jouan, a surprins, la scurt timp după încheierea ostilităților generale în 1945, că petrolul se dovedise „sufletul operațiunilor militare"[8], iar dificultățile enorme cauzate de penuria lui avuseseră „un rol capital" în prăbușirea Germaniei și, mai cu seamă, a Japoniei[9]. Din perspectiva unei perioade revolute, pentru autor situația se profila fără nici un fel de dubii: „Primul conflict mondial a pus în lumină importanța decisivă pe care a câștigat-o petrolul în viața modernă. Cel de-al doilea a demonstrat ca el a devenit **sângele însuși al războiului** (subl. ns.)"[10].

După cum ne reamintim din perioada anterioară, în România problemele petrolului ajunseseră a fi abordate, din aceleași rațiuni, cu prioritate ca element de bază al civilizației moderne, iar, în condițiile neclare ale anilor '30, prin prisma utilizării în caz de război. Inginerul C. Osiceanu a remarcat, în anul 1938, că petrolul însemna „puterea pusă în slujba libertății economice a unei țări" și, deopotrivă, „o normă prin care se câștiga războiul"[11]. Într-o lucrare, de înaltă ținută științifică și practică, tipărită la Paris în 1938, eminentul profesor George Macovei a fixat în chipul următor rolul și locul petrolului în viața modernă: **„în ceea ce privește desemnarea aceluia dintre generatorii de energie care se adaptează cel mai lesne multiplelor exigențe ale vieții moderne, a aceluia care răspunde cel mai bine gradului de perfecționare a mașinismului actual și care poate fi utilizat oricând și oriunde, pe scurt, a aceluia ale cărui avantaje, din toate punctele de vedere, asigură de departe primul loc, nu putem ezita de a afirma categoric: Este petrolul"**[12].

Pe plan general, evoluția economică a României, după redresarea din anii 1934-1937, a cunoscut – după cum ne amintim – cel mai înalt nivel în 1938[13]. Marea industrie și-a revenit (de la 4 094 întreprinderi în 1927 la 3 487 în 1933 și, în 1937, la 3 512), iar valoarea producției a sporit de la 59,0 miliarde lei în 1927, la 32,4 miliarde lei în 1932 și la 64,5 miliarde lei în 1937)[14]. În 1938, industria și sectoarele de construcții, transporturi și telecomunicații au reprezentat 50,8% din produsul social și au asigurat 41,7% din venitul național[15]. Totodată, agriculturii și silviculturii le-au revenit

[7] Vezi Edgare Faure, *Le pétrole dans la paix et dans la guerre,* p. 13.
[8] Cf. Idem, *Le pétrole, roi du monde,* p. 155.
[9] *Ibidem.*
[10] *Ibidem,* p. 4.
[11] Vezi *Câteva cuvinte despre petrolul românesc,* în *Bucureștii și bogățiile României,* București, Editura de Propagandă „România", 1938, p. 79.
[12] Vezi *Les gisements de petrole,* p. 2.
[13] Cf. *Istoria economiei naționale,* p. 433; *Progresul economic în România,* p. 257-175; V. Axenciuc, *Evoluția economiei românești în anii 1918-1938,* în „Anale de Istorie", București, nr. 6/1966, p. 6-8.
[14] Cf. *Enciclopedia României,* III, p. 1097 (tabel I).
[15] *Ibidem,* p. 434.

30,2% din produsul social şi 38,5% din venitul național[16]. În raport cu anul 1927 (indice 100%), producția industriala în ansamblu a ajuns la 155,1[17], iar valoarea producției agricole şi-a revenit considerabil comparativ cu 1929 (139,5 miliarde de lei, în 1938 - 120,7 miliarde lei)[18]. În 1938-1939, se realizează importante concentrări de capitaluri, afirmându-se grupurile marii burghezii industriale, bancare şi comerciale (**Reşita/UGIR, Titan-Nădrag, Malaxa, Banca Românească, Banca de Credit Român, Creditul Minier, IRDP, Distribuția** etc.) reunite în jurul regelui Carol II, care a instaurat un regim de autoritate (februarie 1938-septembrie 1940)[19], interesat în afirmarea şi protejarea propriilor interese[20]. Nu a fost o întâmplare că la 9 februarie 1938, deci în ajunul acțiunii regale, s-a inaugurat **Clubul Marii Finanțe** din Bucureşti[21]. Victor Slăvescu, care prezida pe atunci **Creditul Industrial** şi viitor titular al Ministerului înzestrării Armatei (1939-1940), a fost cu insistență curtat şi implicat în evenimente şi ne îngăduie să-i cunoaştem pe cei mai mulți dintre membrii noii oligarhii industrial-financiare patronată de suveran: Constantin Argetoianu[22], Ion Gigurtu[23], George Cretzianu, Max Auşnit, Ion Bujoiu, Aristide Blank, Oscar Kaufman, Nicolae Malaxa, Oscar Kiriacescu, Alexandru Romalo, Mihai Şapira, Dumitru Mociorniță şi mulți alții cuprinşi în activități petroliere (C. Osiceanu[24], Th. Ficşinescu[25],

[16] *Ibidem.*

[17] *Progresul industrial în România,* p. 264.

[18] *Ibidem,* p. 267.

[19] Vezi Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire,* II/2, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1988, p. 787 şi urm.

[20] Pentru exemplificare, a se vedea faptele reținute din belşug în jurnalul lui Victor Slăvescu, *Note şi însemnări zilnice,* II, *2 ianuarie 1938-31 decembrie 1939,* Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1996, *passim.*

[21] *Ibidem,* p. 217.

[22] Între altele, membru în Consiliul de administrație la **Sospiro** (cf. M.P.R., nr. 11/ 1939, p. 740) şi **Petrol-Block** (cf. M.P.R., nr. 14/1939, p. 937). În 1938-1940, C. Argetoianu, în afară de prim-ministru şi ministru în diverse cabinete, a îndeplinit şi funcțiile de consilier regal, preşedinte al Senatului şi preşedinte al Consiliului Superior Economic, în această ultimă calitate avansând, la 12 aprilie 1938, anteproiectul **planului cincinal** de organizare şi raționalizare a economiei țării (vezi M.P.R., nr. 13/1939, p. 851-856). Între obiectivele **planului** se înscriau **inventarierea bogățiilor, reglementarea rațională** a exploatărilor de petrol *(ibidem,* p. 851-852) şi **modificarea legii minelor** „pentru a o pune în măsură să facă față nevoilor economiei noastre naționale şi intereselor apărării naționale" *(ibidem,* p. 853). Menționăm că, prin decretul-regal nr. 1 327/28 martie 1938, s-a constituit o „Comisiune pentru stabilirea şi redactarea unui plan cincinal de raționalizare a exploatărilor, prospecțiunilor şi explorărilor terenurilor petrolifere" (M.P.R., nr. 14/1939, p. 924).

[23] Între altele, preşedintele Consiliului de administrație la societatea **Petroliferă Româna** (cf. M.P.R., nr. 16/1939, p. 1075).

[24] Inginerul Constantin Osiceanu a fost timp de mai mulți ani preşedinte al

I. Marinescu[26], M. Constantinescu[27], Th. Dobrescu[28], C. D. Buşilă[29] ş.a.) Din acest punct de vedere, deosebit de semnificative se dovedesc însemnările zilnice ale regelui Carol II însuşi[30]. La 10 februarie 1938, Suveranul impuse demisia cabinetului Octavian Goga, încredinţând noul mandat, într-un cadru constituţional schimbat[31], Patriarhului Miron Cristea[32]. Guvernele care s-au perindat la putere în timpul dictaturii regale[33] au elaborat legi speciale de încurajare a industriei[34] şi de concentrare a întreprinderilor[35], astfel încât monopolurile[36] şi cartelurile (în număr de 59 în 1939)[37], care au fost recunoscute

„Asociaţiei Industriaşilor de Petrol din România", demisionând şi fiind urmat, cu începere de la 1 iulie 1939, de Alexandru Zănescu, preşedintele în funcţie al Consiliului de administraţie şi administratorul delegat al societăţii **Unirea** (cf. M.P.R., nr. 14/1939, p. 971).

[25] Preşedinte al Comitetului director al societăţii **Colombia.**

[26] Preşedinte al Comitetului director al societăţii **Concordia** (cf. M.P.R., nr. 854/1939, p. 854). A susţinut în Senat anteproiectul lui C. Argetoianu al planului economic de cinci ani *(ibidem,* p. 854-856).

[27] Directorul **Creditului Minier.**

[28] Din primăvara anului 1939, director general al **Creditului Minier** (cf. M.P.R., nr. 7/1939, p. 461).

[29] Între altele, membru în Consiliul de administraţie la **Creditul Minier,** alături de Jean Th. Florescu, C. Osiceanu, Savel Rădulescu, V. Viespescu ş.a. (cf. M.P.R., nr. 12/1939, p. 787), ca şi la **Astra Română,** alături de fostul premier G. G. Mironescu (preşedinte), J. B. A. Keeler şi I. M. Mitilineu (vicepreşedinţi), Otto Stern (administrator delegat) (cf. M.P.R., nr. 9/1939, p. 583).

[30] Carol II, *Între datorie şi pasiune. Însemnări zilnice,* I, *1914-1939,* ediţie Marcel-Dumitru Ciucă şi Narcis Dorin Ion, Bucureşti, Editura Silex, 1995, *passim.*

[31] După cum este cunoscut, noul regim a sfârşit în condiţii jalnice, la 6 septembrie 1940, după prăbuşirea graniţelor României Mari. Suveranul şi camarila au fost cei dintâi vinovaţi. Printre aceştia un loc principal l-a ocupat metresa Regelui, Elena Lupescu („Duduia"). În plin regim carlist, la 6 februarie 1939, Armand Călinescu reţinea în jurnal cuvintele Mareşalului Palatului Regal: „Ernest Urdăreanu îmi povesteşte conflictul cu **Duduia.** Se amestecă în toate – în remaniere, în politică şi ameninţă cu scandal în faţă Regelui, câteodată în faţă Voievodului [Mihai]. Nu mai poate suporta, va pleca" (vezi Armand Călinescu, *Însemnări politice. 1916-1939,* ediţie Al. Gh. Savu, Bucureşti, Editura Humanitas, 1990 p. 405).

[32] *Ibidem,* p. 377.

[33] Acestea au fost, în ordine, conduse de Patriarhul Miron Cristea (februarie 1938-martie 1939), Armand Călinescu (martie-septembrie 1939), generalul Gh. Argeşanu (septembrie 1939), Constantin Argetoianu (septembrie-noiembrie 1939), Gheorghe Tătărescu (noiembrie 1939-iulie 1940) şi Ion Gigurtu (iulie-septembrie 1940).

[34] Vezi M. Manoilescu, în *Enciclopedia României,* III, p. 259; N. P. Arcadian, *Legislaţia industrială,* în *Industria românească,* p. 351; *Istoria economiei naţionale,* p. 414.

[35] Ion Veverca, *Industria,* în *Aspecte ale economiei româneşti,* p. 142.

[36] Cf. Ion Ivănescu, *Monopolurile,* în *Aspecte ale economiei româneşti,* p. 438-439.

[37] După ce, potrivit decretului din 10 mai 1937, s-au înregistrat 96 de carteluri (cf.

oficial în urmă cu doi ani[38], au primit comenzi şi credite cu larghețe, inclusiv de la **Banca Națională a României.** Au prosperat, cu sprijinul statului şi prin politica de credite, industriile metalurgică, extractivă, uşoară, alimentară şi de armament[39]. Este perioada în care s-a manifestat viguros **intervenționismul statului,** curentul fiind la modă în Europa sub denumirea de **economie dirijată**[40]. În comparație cu 1929 (indice 100%), în 1938 s-au redresat exporturile cu 53,8%, iar importurile cu 45,5%[41]. După informațiile de care dispunem, în 1938 Germania (inclusiv Austria, înglobată în Reichul nazist) **a devansat toate celelalte țări** (Marea Britanie, Franța, Italia, Cehoslovacia) exportatoare/importatoare din România, cu 26,5% şi, respectiv, 36,8 din total[42]. Afirmarea capitalului național în economie pe ansamblu a coincis cu reducerea ponderii investițiilor străine – aproximativ 38% din totalul societăților industriale pe acțiuni[43]. Dintre capitalurile străine plasate în societățile anonime, în 1938, au predominat în ordine cele englez (13,59%), francez (9,33%), american (5,88%), italian (3,04%)[44], în vreme ce ponderea investițiilor germane în economia României era încă extrem de slabă (0,60%), situația suferind importante modificări în 1939-1940[45], când locurile s-au inversat: capitalul german cu 11,01%, succedat de capitalurile francez (3,10%), italian (2,80), englez (2,50%) şi american (1,61%)[46]. În același an, venitul național pe cap de locuitor a atins în România, precum şi în Polonia, nivelul de 94 dolari, comparativ cu Franța (246), Germania (235), Cehoslovacia (141), Ungaria (108), Iugoslavia (106), Bulgaria (89), Portugalia (81), Grecia (76) şi Turcia (62)[47].

În contextul examinat, rolul petrolului a fost – nu mai trebuie să insistăm –

---

*Istoria economiei naționale,* p. 432-433).

[38] Vezi *Progresul economic în România,* p. 261.

[39] *Istoria economiei naționale,* p. 415-416. Pentru toate ramurile, date privind capitalul social, investițiile, beneficiul, producția, în Virgil N. Madgearu, *Evoluția economiei românești după războiul mondial,* ediția 1995, tabele (p. 292 şi urm.).

[40] Victor Scărlătescu, *Libertate economică şi intervenționism de stat,* în *Aspecte ale economiei românești,* p. 624-625.

[41] Vezi, îndeosebi, Virgil N. Madgearu, *op. cit.,* p. 196-222 (cap. *Comerțul exterior);* N. Georgescu-Roegen, *Comerțul exterior al României, 1919-1938,* în *Enciclopedia României,* IV, p. 471 şi urm.; *Progresul economic în România,* p. 272.

[42] *Progresul economic în România,* p. 273-274.

[43] *Istoria economiei naționale,* p. 408-409.

[44] *Progresul economic în România,* p. 307.

[45] *Ibidem,* p. 304-305. Despre expansiunea economică germană spre sud-estul european, în V. Alboteanu, *Ideologie şi afaceri... A.B.C.-ul economiei naționale,* București, 1939, p. 157-168.

[46] *Progresul economic în România,* p. 307-308. Situația survenea în urma transformării capitalurilor aliate pentru a se „salva" în Europa nazistă devenind capitaluri olandeze, suedeze, elvețiene şi, nu în cele din urmă, românești.

[47] Cf. V. Axenciuc, *Evoluția economiei românești în anii 1918-1938,* p. 12.

major. Prin calitățile sale de excepție și multiple – materie primă de bază, combustibil atât de râvnit în epocă și substanță chimică pentru obținerea de subproduse ori de produse specifice (sintetice, medicamente etc.) – „aurul negru" și-a afirmat întâietatea. Un specialist sublinia că „problema materiilor prime **domina economicul actual,** iar pentru noi, care nu ne putem plânge de lipsa materiilor prime, ea se pune totuși cu aceeași tărie, **în ce privește actuala lor estimație și mai ales în ce privește o justă și cât mai economică consumație"** (subl. ns.)[48]. S-au impus, în consecință, intervenția statului în domeniul petrolului[49] și tendințele de afirmare a elementelor naționale (capital și muncă)[50]. Produs principal la export, petrolul era un factor de echilibru al balanței comerciale și de plăți a statului român[51], iar, în general, al asigurării prosperității economice și întăririi apărării naționale. Sub aceste aspecte, inginerul Ion G. Rarincescu, directorul **Energiei** din cadrul Ministerului Economiei Naționale, observa în mod justificat: **„Nimeni nu poate contesta azi importanța esențială a petrolului în dezvoltarea economică și organizarea apărării naționale a fiecărui popor** (subl. ns.)"[52].

*

* *

În capitolul precedent, am stăruit asupra legii miniere din 1937. Întocmai ca precedentele (din 1895, 1924 sau 1929), legea din martie 1937 privea eminamente domeniul combustibilului lichid. Nu a fost întâmplător, prin urmare, că și ea a precedat la rândul ei o alta, din 1942, care avea să fie anume **o lege a petrolului.**

---

[48] V. Alboteanu, *op. cit.,* p. 93. Vezi și Gh. N. Leon, *Economia națională românească,* în *Bucureștii și bogățiile României,* ed. citată, p. 107-108; ing. M. Sophian, *Despre economia energetică în România,* în *ibidem,* p. 311-312; I. Veverca, *Economia energetică,* în *Aspecte ale economiei românești,* p. 165-174.

[49] Cf. ing. D. Iorgovici, *Politica petrolului,* în M.P.R., nr. 12/1938, p. 799-800.

[50] N. Arcadian, *Protecția și încurajarea economică a elementului românesc,* București, Editura Bucovina, 1939, p. 12-13; Paul Sterian, *Idealul românesc și dezvoltarea economică a țării, passim.*

[51] Ing. I. P. Gigurtu, *Le pétrole,* în M.P.R., nr. 9/1938, p. 681-682.

[52] Vezi *Imperativele economiei și apărării naționale în politica petrolului din România,* București, Institutul Român de Energie, 1938, p. 3. În aceeași lucrare se prezintă programul în opt puncte pe care trebuia să-l aplice statul român în domeniul industriei de petrol – explorări, prospecțiuni și exploatare, evaluarea rezervelor, transport și distribuire, modernizarea rafinăriilor, folosirea de produse substitute etc. *(ibidem,* p. 27-36). Concluzia se impunea de la sine pentru autor: „... Statul trebuie să ducă o politică a energiei unitară și conformă cu interesele superioare ale țării" *(ibidem,* p. 36). Vezi și programul în zece puncte recomandat de inginerul G. Gane, la care ne-am mai referit, cu insistența ca statul „să concentreze într-un singur organism toate manifestările și problemele industriei de petrol" *(Problema petrolului în România,* p. 94-95).

Constatăm, însă, că imperfecțiunile dispozițiilor din 1937[53], conjugate cu situațiile în continuă mișcare și cu fenomenele survenite pe plan național și general, de ordin politico-diplomatic, economico-financiar, social și, nu mai puțin, militar, au condus obligatoriu la încercări de revizuire, parțiale și chiar totale[54]. A intervenit, la 27 februarie 1938, Constituția lui Carol II ce cuprindea dispoziții speciale în domeniul minier (art. 17), prevăzând în primul rând **o nouă lege a minelor**[55]. Noul text constituțional, spre deosebire de actul fundamental din 1923 care proclamase naționalizarea subsolului minier cu **recunoașterea „drepturilor câștigate"** (art. 19), nu mai cuprindea nici o referire la acestea, apreciindu-se că ele stânjeniseră politica minieră a statului român în răstimp[56]. Așa după cum s-a observat[57], rațiuni de ordin juridic și economic au determinat menținerea **sistemului domenial,** statul fiind declarat proprietar al zăcămintelor miniere și al bogățiilor de orice fel ale subsolului. Articolul 17 reclama o altă lege a minelor care să stabilească normele și condițiile de valorificare a zăcămintelor miniere, cu recunoașterea dreptului proprietarilor suprafețelor la 50% din redevențe și din prețurile încasate pe hectar la concesionare, precum și eventuala lor participare la exploatare. Nefiind menționate „drepturile câștigate", faptul a provocat „oarecare neliniște" în rândurile cercurilor interesate, astfel că, de îndată, prin decretul-lege nr. 1 057 din 1 martie 1938, s-au avansat preciziunile care lipseau, în sensul că se reafirmau principiul proprietății de stat asupra subsolului minier și respectarea „drepturilor câștigate" de stat până în acel moment[58]. Referitor la restul „drepturilor câștigate", prevederile erau cât se poate de clare și liniștitoare[59], mai precis: „Drepturile dobândite de proprietari și concesionari prin aplicațiunea articolului 19 al Constituției din 1923 și care, de altfel, se găsesc garantate prin articolul 16 al Constituției din 1938, sunt respectate astfel cum au fost recunoscute și dezvoltate prin legea minelor din 24 martie 1937. Hotărârile de validare definitive, obținute până astăzi, sunt respectate, iar procesele de validare vor continua a se judeca conform legii minelor din 24 martie 1937. Drepturile de explorare și exploatare acordate de stat rămân în ființă pentru toată durata de timp pentru care au fost acordate"[60]. Se poate considera, prin urmare, că râvnitele „drepturi câștigate"

[53] Încă în noiembrie 1937 s-a solicitat modificarea legii (cf. M.P.R., nr. 8/1939, p. 481).
[54] Vezi Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 208-211.
[55] I. G. Vântu, *Proprietatea zăcămintelor miniere în România,* ed. citată, p. 40-41.
[56] *Ibidem,* p. 41.
[57] *Ibidem,* p. 40-41; Avocat Nic. E. Ionescu, *În pragul unui nou regim minier,* în M.P.R., nr. 5/1 martie 1938, p. 345-346; idem, *Anul 1938: Bilanțul dreptului minier și al valorificării subsolului petrolifer al statului,* în M.P.R., nr. 1/1 ianuarie 1939, p. 19-21.
[58] *Ibidem,* p. 19.
[59] I. G. Vântu a considerat prevederile respectivului decret-lege ca fiind anticonstituționale, din moment ce corecta art. 17 (cf. *op. cit.,* p. 53).
[60] *Ibidem;* I. G. Vântu, *op. cit.,* p. 40-41.

ale proprietarilor de suprafețe ori ale concesionarilor erau recunoscute integral pentru durata pentru care fuseseră anterior admise (cel mai târziu, până **la 28 martie 1973**[61]), dar, lucru foarte important, articolul 17 nerecunoscând retroactivitatea, nu mai puteau fi proclamate altele noi.

În conformitate cu prevederile constituționale, la Ministerul Economiei Naționale, în martie 1938, o comisiune formată din specialiști a început lucrările de elaborare a unei noi legi miniere[62]. În același timp, profesorul L. Mrazec a fost împuternicit de C. Argetoianu să pregătească un „plan cincinal" pentru industria de petrol, stimulându-se prospecțiunile și explorările de „aur negru"[63]. Am mai discutat despre rosturile **subcomitetului** creat de Mrazec și care-i reunea pe delegații **Concordiei, Colombiei** și **Astrei Române,** respectiv I. Marinescu, Th. Ficșinescu și Otto Stern, între care au apărut divergențe. Societățile cu capital național **(Creditul Minier, Redevența** ș.a.), pentru a-și apăra interesele, au fondat „Uniunea Națională a întreprinderilor de Petrol". În noiembrie 1938, Ministerul Economiei Naționale a solicitat industriașilor români și străini din petrol să prezinte un anteproiect de lege, ceea ce s-a realizat la 19 aprilie 1939[64]. În forma sa finală, textul fusese pregătit de „Asociația Industriașilor de Petrol din România"[65]. El s-a aflat în discuția factorilor de decizie. La 22 octombrie 1938, de exemplu, Victor Slăvescu a discutat cu inginerul M. Constantinescu, directorul **Creditului Minier,** acest „bastion românesc în industria de petrol", situația societății și proiectul legii minelor. Cel din urmă a vorbit despre o „colaborare între grupul capitalist străin și cel românesc, dar în cadrul armonic al intereselor de stat"[66]. Mihai Constantinescu avea să revină la 28 octombrie același an, vorbindu-i lui Victor Slăvescu despre „acordul" realizat între societățile petrolifere cu capitaluri străine și cele românești în privința „principiilor de baza ale viitoarei legi a minelor"[67]. După numai trei zile, Victor Slăvescu a abordat „ultimele chestiuni" privind legea proiectată

[61] Adică termenul limită de 50 de ani din momentul intrării în vigoare a Constituției din 1923 care, în schimbul naționalizării subsolului minier, a introdus așa-numitele „drepturi câștigate" (art. 19).

[62] Vezi *Punctul de vedere unitar al industriei petroliere în proiectul noii legiferări miniere,* în M.P.R., nr. 8/1939, p. 481; Avocat Nic. E. Ionescu, *Anul 1938...,* p. 19; Ing. dr. V. Patriciu, *Ideile conducătoare și inovațiunile cuprinse în anteproiectul de lege a minelor întocmit de „Asociația Industriașilor de Petrol din România",* în M.P.R., nr. 14/15 iulie 1939, p. 923 și urm.; M.P.R., nr. 4/1939, p. 257.

[63] Vezi Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 208.

[64] Ing. dr. V. Patriciu, *Ideile conducătoare...,* p. 923; Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 209-210.

[65] Vezi ing. dr. V. Patriciu, *Ideile conducătoare...,* p. 923-935; M.P.R., nr. 8/1939, p. 517. Textul complet al anteproiectului, în M.P.R., nr. 14/1939, p. 925-935.

[66] Victor Slăvescu, *Note și însemnări zilnice,* II, p. 298.

[67] *Ibidem,* p. 301.

cu Otto Stern, directorul general al **Astrei Române**[68]. Recepționând noul anteproiect de lege a minelor, Ministerul Economiei Naționale a desemnat o „Comisiune restrânsă" pentru cercetarea și sistematizarea materialului; din informațiile de care dispunem, în 1939 această comisiune lucra zilnic[69], astfel că în cele din urmă anteproiectul a fost definitivat, urmând să fie supus ministrului în funcție al Economiei Naționale, Ion Bujoiu[70]. Evenimentele precipitându-se[71], noua lege a minelor se va lăsa mai mulți ani așteptată[72], fapt pentru care între timp textul din martie 1937 va suferi ample și consistente modificări sau amputări[73].

---

[68] *Ibidem,* p. 302.

[69] Vezi *Noul guvern față de industria petrolului,* în M.P.R., nr. 4/15 februarie 1939, p. 275; M.P.R., nr. 14/1939, p. 965. Se sublinia importanța prezenței inginerului Ion Bujoiu în fruntea Ministerului Economiei Naționale, opinându-se că „anul acesta [1939] este sortit să ofere industriei petroliere surprizele cele mai reconfortante: o lege a minelor, care, prin respectul angajamentelor ce-și va lua statul, să stimuleze prospecțiunile și explorările, dând inițiativei particulare toate posibilitățile de realizare a progresului de care țara are nevoie pe tărâmul industrial" (idem, nr. 4/1939, p. 275).

[70] Cf. M.P.R., nr. 15/1939, p. 1033.

[71] Vezi *Zgomotul armelor a înlocuit acțiunea diplomaților,* în M.P.R., nr. 18/1939, p. 1185 și urm.; *ibidem,* p. 1219; idem, nr. 21/1939, p. 1389; idem, nr. 23/1939, p. 1505.

[72] În noiembrie 1939, „Monitorul Petrolului Român" consemna: „Analizarea materialului privind întocmirea unei legi a minelor, sau mai hotărât a unei **Legi a Petrolului,** se continua de forurile oficiale. Desigur că momentul când o astfel de legislație complet pusă la punct va fi gata nu poate fi precizat. Preocuparea există și o muncă temeinică se depune în această direcție" (nr. 21/1939, p. 1391). Mai apoi, în nenumărate rânduri, „Monitorul Petrolului Român" avea să publice informații despre activitatea „Comisiunii" pentru modificarea legii miniere din 1937 (vezi M.P.R., nr. 2/1940, p. 97; nr. 5/1940, p. 271; nr. 6/1940, p. 355 – „Legea minelor este pe punctul de a căpăta o formă definitivă"; nr. 9/1940, p. 531; nr. 11/1940, p. 639; nr. 21/1940, p. 1 157; nr. 7/1941, p. 329; nr. 8/1941, p. 369; nr. 14/1941, p. 623-625; nr. 15/1941, p. 663-664; nr. 21/1941, p. 876).

[73] Victor Slăvescu, *Note și însemnări zilnice,* II, p. 302. Vezi toate modificările operate după 1937: Avocat Nic. E. Ionescu, *Modificările aduse până în prezent Legii Minelor din 24 martie 1937,* I-II, M.P.R., nos. 5 și 6/1941, p. 213-217, 255-259; idem, *Bilanțul dreptului minier și al valorificării subsolului petrolifer al Statului în 1940,* în M.P.R., nr. 1/1940, p. 29-30; idem, *Privire generală asupra regimurilor miniere aplicate între anii 1923-1941,* în M.P.R., nos. 16-17/1941, p. 749-752; Consiliul Legislativ, *Repertoriul analitic al legilor în vigoare. 1943,* București, Imprimeria Centrală, 1944, p. 150-151; C. Hamangiu, *Codul general al României,* vol. XXX, partea III, 1942, București, Editura Monitorul Oficial, 1943, p. 2487. (În anii 1937-1943 s-au adus 16 modificări sau completări majore textului din 1937). După opinia lui Nic. E. Ionescu: „Legea minelor de la 24 martie 1937 a suferit, într-un timp relativ scurt, foarte numeroase rectificări și modificări; atât de numeroase, încât le vine greu să se descurce, când e vorba de aplicarea acestei legi, chiar și specialiștilor, necum simplilor interesați" *(Modificările...,* I, p. 213).

## B. Începutul bătăliei pentru petrolul românesc

În 1938-1939 numeroase fapte au intervenit pe plan intern şi extern în legătură cu petrolul românesc, afectându-i mai mult ori mai puţin destinul, apropiat ori îndepărtat. Mobilul tuturor mutaţiilor declanşate rezidă în schimbările petrecute în Germania după instalarea lui Adolf Hitler la putere, la 30 ianuarie 1933, moment ce a coincis cu afirmarea şi concretizarea unor tendinţe şi planuri ale noului **Reich nazist** de revizuire a sistemului de la Paris-Versailles la nivel continental pentru început, iar, în perspectivă, la cel mondial. În primii ani de existenţă a Reichului, Berlinul s-a interesat cu prioritate de problemele **spaţiului german** (zonele renană şi sudetă, porturile Danzig şi Memel, Austria şi Boemia-Moravia)[74], iar, ulterior, de ţările din **Europa est-centrală.** Mai pretutindeni, Reichul a trebuit să combată prezenţa sau influenţa anglo-franceză, instalate după victoria din 1918. Timp de mai mulţi ani (1934-1939), în Europa s-au acumulat numeroase conflicte latente între Germania (susţinută de Italia de la un moment dat, apoi de URSS), pe de o parte, şi Marea Britanie şi Franţa, pe de alta parte, deznodământul survenind la 3 septembrie 1939, atunci când între cele două tabere a izbucnit **la guerre éclair.** Se cunoaşte că tendinţele Reichului nazist au aflat „înţelegere" la Londra şi Paris, acestea manifestând până la invadarea Cehoslovaciei la 15 martie 1939, bunăvoinţă faţă de acţiunile externe politico-diplomatice, economice şi militare ale lui Hitler, cu convingerea că, satisfăcându-i unele pretenţii în spaţiul german sau est-central continental, îl vor „linişti". Nu a fost aşa, lucru care a agravat situaţia Marii Britanii şi Franţei puse în faţă deciziei Führerului de a declanşa războiul pentru cotropirea Poloniei şi, apoi, a Europei.

Preocupările lui Adolf Hitler pentru spaţiul european est-central s-au soldat concomitent cu propria-i consolidare la conducerea Germaniei. Astfel, încă din 13 martie 1933 diplomaţii germani investigau posibilităţile de pătrundere a Berlinului în statele Micii Înţelegeri (Cehoslovacia, Iugoslavia, România)[75]. Ulterior, în octombrie 1934, la funeraliile regelui Alexandru al Iugoslaviei, regele Carol II s-a întâlnit la Belgrad cu omul nr. 2 de la Berlin, Hermann Göring, care şi-a afirmat interesul, în primul rând, pentru achiziţionarea produselor agricole româneşti. Deşi Suveranul român a declinat oferta şi a subliniat că la Bucureşti nu era de conceput o orientare antifranceză[76], Berlinul şi oamenii săi nu s-au descurajat. De îndată după Acordul de la München, care a marcat punctul culminant al politicii anglo-franceze de încurajare a Germaniei, Hitler a opinat că sud-estul european se află în „sfera de **interese esenţiale** ale Reichului, mai ales în domeniul economic"

[74] Vezi Maurice Baumont, *La Faillite de la Paix (1918-1939)*, II, *passim.*
[75] Vezi Krastjo Mancev, *La visite du ministre des Affaires Étrangères du III-e Reich, Neurath, à Belgrade, Sofia et Budapest en juin 1937,* în loc. cit., p. 78.
[76] *Ibidem,* p. 79.

(subl. ns.)[77]. De altfel, încă din 6 aprilie 1938 „Berliner Boersenzeitung", organul cercurilor de afaceri germane, considera Sud-Estul drept **„piața naturală a Germaniei"** (subl. ns.)[78]. De cealaltă parte, din tabăra anglo-franceză, nu au lipsit încurajările, precum acelea ale premierului britanic, Neville Chamberlain, care a declarat la 1 noiembrie 1938 în Camera Comunelor: „Pentru considerente de ordin geografic, Germania trebuie să ocupe un loc preponderent în Europa Centrală şi de Sud-Est. În ceea ce priveşte Anglia, noi nu avem nici o intenție de a înlocui Germania în această regiune, nici de a o supune unei încercuiri economice"[79].

Nu este nevoie de argumente pentru a demonstra că interesele Reichului, aflat în expansiune, se îndreptau **spre cerealele şi petrolul** României. Acest lucru a rezultat cu prisosință din negocierile economice româno-germane inițiate la 26 octombrie 1938 şi finalizate la 10 decembrie 1938 printr-un acord ce admitea ca, în schimbul importului de armament, petrolul livrat Germaniei să reprezinte 25% din totalul exporturilor româneşti[80]. Ceea ce, sub raport cantitativ, nu însemna prea mult, dacă avem în vedere că pretențiile de atunci ale Reichului erau de aproximativ 400 000 tone pe lună, iar România nu-i livra în medie decât 61 000 tone/lună[81]. Oricum, în condițiile marcate de reacțiile Marii Britanii şi Franței[82], toamna anului 1938 a constituit **momentul** în care Germania – aşa după cum a demonstrat istoricul elvețian Philippe Marguerat – a declanşat **ofensiva diplomatică** „destinată să-i consolideze poziția în economia românească şi să-i asigure monopolul exporturilor de petrol românesc"[83]. Parteneră a Germaniei în **Pactul anticomintern** (din 1937) sau în **Pactul de oțel,** Italia nu a fost mai puțin avidă de resursele de „aur negru" ale României[84]. În ajunul celui de-al doilea război mondial, Europa est-centrală era considerată de Germania şi Italia ca făcând parte din categoria **zonelor de mare interes**[85].

În ceea ce o priveşte, România a adoptat, în perioada de după Acordul de la München din 29 septembrie 1938, o **politică de realități,** astfel după cum a calificat-o Grigore Gafencu, ministrul Externelor, instalat în decembrie același an[86]. În cel dintâi expozeu prezentat la Radio București, în 29 decembrie 1938,

---

[77] Chr. Daneva-Michova, *La Crande Bretagne et l'expansion économique de l'Allemagne hitlerienne en Bulgarie après l'Anschluss et Münich,* în loc. cit., p. 84.
[78] *Ibidem,* p. 85.
[79] *Ibidem,* p. 91.
[80] Viorica Moisuc, *Diplomația României...,* p. 126.
[81] Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain,* p. 124-125.
[82] *Ibidem,* p. 103 şi urm.
[83] *Ibidem,* p. 100.
[84] Cf. V. A. Marcotte, *L'Italie dans le monde,* Bruxelles, 1941, p. 284-285.
[85] Vezi Thorsten V. Kalijarvi şi colaboratori, *Modern World Politics,* ed. citată, p. 526-527.
[86] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/Germania, vol. 76 bis, f. 77

Gafencu a precizat că „România urmăreşte în afară, cu statornică voinţă, o politică de pace"[87]. Ca efect al creşterii rolului Germaniei în Europa est-centrală, atât după ocuparea Austriei şi a zonei sudete, cât şi în urma concesiilor făcute de Paris şi Londra, România a acordat o importanţă deosebită precizării raporturilor cu cel de-al III-lea Reich. Or, la confluenţa anilor 1938-1939, relaţiile româno-germane traversau o perioadă dificilă. La scurt timp după întâlnirea Hitler-Carol II (24 noiembrie 1938)[88], asasinarea lui Corneliu Z. Codreanu şi a altor legionari nu a putut să nu surprindă Berlinul, care a aflat un pretext pentru a sili guvernul de la Bucureşti la concesii economice şi politice favorabile Reichului[89]. Despre atmosfera ostilă României la Berlin[90], ataşatul militar german al aerului la Varşovia şi Bucureşti, colonelul A. Gerstenberg, i-a relatat lui Grigore Gafencu în cursul unei întrevederi din 29 ianuarie 1939[91]. Numai mareşalul Hermann Göring ar fi rămas „binevoitor" României, reuşind la un moment dat sa-l calmeze pe Hitler[92]. Cât despre preţul împăcării, mareşalul Reichului l-a transmis direct prin Gerstenberg, adică **„dacă e cu putinţă să se stabilească** [între Germania şi România] **o legătură economică trainică în cuprinsul unui plan mai larg şi de mai lungă durată?... Se interesează** [Göring] **de petrol şi de cereale în condiţiile pe care le-a supus Majestăţii Sale** [Carol II, în noiembrie 1938], **adică pentru supraproducţia de petrol şi de cereale"**[93] (subl. ns.). Göring mai propunea să trimită de urgenţă la Bucureşti pe directorul ministerial Helmuth Wohltat, care să trateze chiar cu Carol II posibilitatea încheierii unui acord economic bilateral[94]. A doua zi, la 30 ianuarie 1939, Gafencu l-a primit pe Wilhelm Fabricius, revenit de la Berlin, şi care a declarat, ca ministru

(Instrucţiuni transmise la 23 ianuarie 1939 de Grigore Gafencu d-lor Al. Cretzianu, Radu Crutzescu şi I. Christu); Gregoire Gafencu, *Préliminaires de la Guerre à l'Est. De l'accord de Mascau (21 Août 1939) aux hostilités en Russie (22 Juin 1941),* Berne, Egloff, 1944, p. 265 şi urm.

[87] Idem, *Politica externă a României. 1939. Cinci cuvântări,* Bucureşti, 1939, p. 7.

[88] Vezi Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain,* p. 120-122.

[89] Într-o notă din 13 decembrie 1938, Karl Clodius, negociatorul acordului economic germano-român din 10 decembrie 1938, a evidenţiat că tensiunea politică ce a urmat asasinatului din 29-30 octombrie 1938, a favorizat tratativele, întrucât Bucureştii se străduiseră să aprofundeze diferendul cu Berlinul (cf. *Les archives secrètes de la Wilhelmstrasse,* V/l, Paris, Pion, 1954, p. 388).

[90] Faţă de atacurile presei berlineze împotriva României, regele Carol II a dispus, în decembrie 1938, rechemarea ministrului român la Berlin, Radu Djuvara, iar, la rându-i, ministrul german la Bucureşti, Wilhelm Fabricius, a plecat „în concediu" (A. Niri, *Istoricul unui tratat înrobitor. Tratatul economic româno-german din martie 1939,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1965, p. 171).

[91] Arhiva MAE, fond 71/Germania, vol. 76 bis, ff. 96-97 (Nota întrevederii Gafencu-Gerstenberg).

[92] *Ibidem,* f. 97.

[93] *Ibidem.*

[94] *Ibidem,* ff. 97-98.

al Germaniei la Bucureşti, că Reichul aştepta din partea României „soluţii economice, fapte şi limpezirea atmosferei de neîncredere"[95]. Aflaţi la Berlin pentru sondarea terenului[96], Gheorghe Brătianu şi Atta Constantinescu au fost puşi, la 1 februarie 1939, în faţă avertismentului lui Göring cum că „îndoiala" Reichului în privinţa orientării generale a României „poate fi înlăturată în primul rând prin acordurile economice ce trebuiesc realizate în timpul cel mai scurt"[97].

În acest mod, pregătindu-se febril în vederea războiului, Germania depunea eforturi pentru a-şi apropia, pe calea unor acorduri avantajoase, produsele de bază ale economiei româneşti, petrolul şi cerealele[98]. Scopurile urmărite de Berlin nu coincideau de fel cu intenţiile guvernului român, atunci când acesta s-a decis să angajeze negocieri în vederea semnării unui acord economic cu Reichul. Poziţia Bucureştilor a fost stabilită într-un document fundamental: instrucţiunile transmise de Gafencu lui Cretzianu, Crutzescu şi Christu în urma consfătuirii de la Ministerul Afacerilor Străine din 13 ianuarie 1939[99]. Se reţinea că în privinţa surprinderii motivelor atitudinii Reichului faţă de România se puteau avansa două presupuneri. Cea dintâi, „cea mai proastă" pentru Bucureşti, era aceea că „Germania ar pretexta supărarea de azi pentru a merge până la capăt şi pentru a impune o **main mise** a ei asupra României, spre **a putea dispune de petrolul nostru şi a cuceri o poziţie sigură la Gurile Dunării"** (subl. ns.), situaţie în care „nu ar fi locul de a negocia, şi [ci] numai de a ne apăra cu armele"[100]. Pe de altă parte, se putea presupune că „Germania aşteaptă un semn de la noi pentru a relua acţiunea de apropiere, încercând însă să profite de această conjunctură **pentru a-şi asigura anumite avantaje de ordin politic şi economic"**[101] (subl. ns.). Într-o asemenea situaţie, propunea Gafencu, „trebuie să studiem poziţia noastră pentru a fi pregătiţi să facem unele concesiuni Germaniei, dar în acelaşi timp să ne menţinem poziţiunile în toate chestiunile care ar primejdui independenţa şi suveranitatea noastră"[102]. În urma celor convenite, regele

[95] *Ibidem,* f. 106 (Nota întrevederii Gafencu-Fabricius).

[96] La 30 ianuarie 1938, Armand Călinescu a intervenit la Rege pe tema „dorinţei de înţelegere cu Germania", respingând „nevoia de a se da satisfacţie Germaniei" (cf. *însemnări politice,* p. 403-405).

[97] Arhiva MAE, fond 71/Germania, vol. 76 bis, ff. 125-126 (Telegrama nr. 39 068/Berlin, 2 februarie 1939, Brabetzianu către Gafencu). Despre discuţiile lui Atta Constantinescu şi Gh. Brătianu la Berlin vezi, de asemenea, *Les archives secrètes de la Wilhelmstrasse,* V/l, p. 415-416, 419-420.

[98] Vezi raportul întocmit la 28 februarie 1939 de Helmuth Wohltat, după prima rundă (13-22 februarie 1939) a tratativelor economice germano-române *(Les archives secrètes de Wilhelmstrasse,* V/l, Paris, 1954, p. 446).

[99] Arhiva MAE, fond 71/Germania, vol. 76 bis, ff. 76-77.

[100] *Ibidem,* f. 76.

[101] *Ibidem,* f. 77.

[102] *Ibidem.*

Carol II[103] şi-a dat acordul pentru primirea lui Wohltat[104] la Bucureşti[105], stabilită iniţial pentru 10 februarie 1938. De altfel, îl va primi în audienţă la 15 februarie 1939[106]. În prealabil, în aşteptarea delegatului german, chiar la 10 februarie a avut loc la Preşedinţia Consiliului de Miniştri o consfătuire cu participarea unor miniştri (Armand Călinescu – Interne şi *ad-interim* la Preşedinţie, Grigore Gafencu – Externe, Ion Bujoiu – Economie Naţională, Victor Slăvescu – înzestrarea Armatei şi Mitiţă Constantinescu – Finanţe) pentru adoptarea unui punct de vedere comun. Titularul de la înzestrarea Armatei ne comunică despre cele convenite: „...Ne dăm seama că trebuie să facem anumite sacrificii economice pentru a ne salva hotarele, pe care Germania ar fi dispusă să ni le recunoască sub formă precisă (pact de neagresiune etc.). Examinăm metoda de lucru şi natura bazei de înţelegere, apărând moneda şi admiţând colaborarea economică, pentru a pune în valoare bogăţiile (petrolul) şi pentru o mai bună producţie agricolă (motorizare) etc."[107].

Tratativele economice româno-germane, desfăşurate pe parcursul mai multor runde, s-au dovedit dificile[108]. Cauza rezida în ţelurile, expuse ori ascunse, urmărite de negociatorii Berlinului. Astăzi acestea ţin de domeniul evidenţelor pentru istorici. Să-l urmărim pe Philippe Marguerat: „Scopul propus de Berlin era dublu: 1) a obţine o mărire în termenii cei mai rapizi a importurilor de petrol, precum şi a livrărilor de lemn şi diverse minereuri; 2) a promova o colaborare germano-română pe termen lung în domeniul economic, cu puncte diverse, precum adaptarea agriculturii româneşti la necesităţile pieţei germane, exploatarea în comun a resurselor subsolului românesc şi colaborarea băncilor române şi germane. Prin crearea societăţilor mixte germano-române, Reichul conta să se poată implanta sub raport financiar în ţară şi să contrabalanseze influenţa capitalurilor franco-britanice. Era, în ochii forurilor economice şi militare germane, **singurul mijloc de a-şi asigura de o manieră definitivă monopolul petrolului românesc"** (subl. ns.)[109]. Referitor la tratativele propriu-zise, Marguerat a observat că, în timp ce Bucureştii

[103] Din dispoziţia Suveranului, la 17 ianuarie 1939 C. Argetoianu s-a adresat lui Wohltat, invitându-l la Bucureşti (cf. Viorica Moisuc, *Diplomaţia României...*, p. 128-129).

[104] După expresia lui Victor Slăvescu, Wohltat urma „a netezi pe cale economică încordarea politică dintre Germania şi România" (cf. *Note şi însemnări politice,* II, p. 354).

[105] Arhiva MAE, fond 71/Germania, vol. 76 bis, ff. 98-99.

[106] Victor Slăvescu, *Note şi însemnări zilnice,* II, p. 355.

[107] *Ibidem,* p. 354.

[108] Vezi Viorica Moisuc, *Diplomaţia României...*, p. 131-132; A. Niri, *Istoricul unui tratat înrobitor,* p. 176-184; Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain,* p. 130-135; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu. Relaţiile germano-române. 1938-1944,* Bucureşti, Editura Humanitas, 1994, p. 76-82; Gh. Buzatu, *Dosare ale războiului mondial,* p. 20-22.

[109] Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain,* p. 131.

„căutau să le plătească partenerilor lor în cuvinte frumoase şi să evadeze în generalităţi", nemţii, dimpotrivă, voiau „să obţină angajamente precise"[110]. În acest spirit, proiectul de acord avansat de Wohltat avea în vedere „adaptarea" economiei româneşti necesităţilor Germaniei, mai ales în domeniul agriculturii; dezvoltarea unei „industrii germano-române de petrol"; exploatarea în comun a resurselor subsolului românesc şi pădurilor; dezvoltarea unor industrii exportatoare[111].

Berlinul s-a arătat mulţumit de evoluţia primei faze a tratativelor economice[112], ceea ce nu a exclus exercitarea în continuare a unor presiuni asupra României, precum, de exemplu, această declaraţie făcută de mareşalul Göring lui Radu Djuvara cu prilejul audienţei acordate la încheierea misiunii sale diplomatice în capitala celui de-al III-lea Reich: „... A sosit momentul ca România să se decidă definitiv dacă voieşte sau nu să meargă cu Germania"[113].

Runda a doua a negocierilor economice (10-15 martie 1939) s-a desfăşurat, din partea Reichului, sub presiunea evenimentelor care au premers invadarea Cehoslovaciei de către forţele **Wehrmachtului.** Astfel, la 3 martie 1939, Fabricius a telegrafiat Ministerului de Externe din Berlin că aflase, din sursă sigură, despre intenţia Marii Britanii de a declanşa o „mare ofensivă economică" în România, situaţie în care era recomandabilă revenirea neîntârziată a lui Wohltat la Bucureşti[114]. Drept urmare, la 9 martie 1939, Wohltat a sosit la Bucureşti. Între timp, la Bucureşti, cercurile conducătoare şi militare au delimitat cadrul negocierilor iniţiate; acesta a fost expus de Carol II la 10 martie 1938: „Înţelegere cu Germania. Nu ne desolidarizăm de ceilalţi [Cehoslovacia] şi nu ne aruncăm în braţele Germaniei. Nu te legi de cei slabi, nici de cei nenorocoşi"[115]. Propunerile avansate de nemţi la 10, 11 şi 13 martie erau mai cuprinzătoare decât cele din februarie 1939[116]. Wohltat insista de această dată asupra constituirii unor „unităţi economice germane în România care să producă bunuri necesare Germaniei şi să le exporte pe piaţa germană"[117], pentru crearea de întreprinderi economice „mixte"[118] sau de

[110] *Ibidem.*

[111] Vezi *Les archives secrètes de la Wilhelmstrasse,* V/l, p. 430-431 (Raportul lui Wohltat şi Fabricius către MAE din Berlin, Bucureşti, 14 februarie 1939); *ibidem,* p. 446 (Raport al lui Wohltat către Wiehl, Berlin, 27 februarie 1939); Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 78.

[112] Arhiva MAE, fond 71/Germania, vol. 76 bis, f. 176 (Telegrama nr. 39 120/Berlin, 2 martie 1939, Djuvara către MAS român).

[113] *Ibidem.*

[114] *Les archives secrètes de la Wilhelmstrasse,* V/l, p. 451 (Telegrama lui Fabricius către MAE german, Bucureşti, 3 martie 1939).

[115] Armand Călinescu, *Însemnări politice,* p. 407.

[116] Vezi Viorica Moisuc, *Diplomaţia României...,* p. 132 şi urm.; A. Niri, *Istoricul unui tratat înrobitor,* p. 185 şi urm.

[117] Viorica Moisuc, *Diplomaţia României...,* p. 133.

„zone libere" în porturi[119]. Poziția părții române față de pretențiile germane a fost precizată în contrapropunerile prezentate la 15 martie 1939[120]. Documentul nu ascundea faptul că proiectul Wohltat depășea, prin consecințele sale, lesne de întrevăzut, cadrul „strict economic" al tratativelor[121] și insista asupra obligativității de-a se asigura „independența economică a României" și, implicit, cea politică[122]. Premierul Armand Călinescu a surprins la 14 martie 1939 esența negocierilor: „Se pune o problema între noi și Germania. Ca obiective și scopuri, următoarele: Chestia are un aspect dublu: politic și economic. Economicul e important și decisiv, iar politicul este accesor și element de șantaj. Aceasta pentru germani. Pentru noi, invers. Noi vrem să asigurăm fruntariile și plătim"[123]. În acel stadiu al tratativelor economice germano-române s-a produs invazia **Wehrmachtului** în Cehoslovacia. După cum am văzut, ofertele germane veneau în atingere cu importante obiective economice și politice, dar, pentru impunerea lor, trimișii Berlinului **nu au prezentat nici un ultimatum României,** așa cum, la 17 martie 1939, ministrul român la Londra, Viorel Virgil Tilea, a alertat forurile diplomatice britanice, iar, în consecință, opinia publică mondială. În afară de faptul că s-a admis că gestul lui Tilea a fost plin de consecințe pe planul politicii mondiale a marilor puteri, determinând abandonarea conciliatorismului de către Londra și Paris[124], studiile consacrate problemei în discuție[125] nu reține producerea

[118] *Ibidem,* p. 133-134.
[119] *Ibidem,* p. 134.
[120] A. Niri, *Istoricul unui tratat înrobitor,* p. 186.
[121] Reținem din jurnalul lui Victor Slăvescu (13 martie 1939): „... Luăm în cercetare [I. Bujoiu, Armand Călinescu, Mitiță Constantinescu, Mihai Ghelmegeanu, Victor Slăvescu] propunerile concrete ale lui Wohltat și precizăm condițiunile de colaborare între noi și Germania. Suntem de acord că ne aflam în fața unor propuneri concrete – singurele până astăzi – și că, amenajate și racordate la interesele noastre, pot constitui o bază serioasă de discuțiune. Bujoiu are temere de o împănare și o strangulare a țării sub ferula germană. Cred că exagerează. Totul atârnă de condițiunile technice de stabilit în care elementul volum, preț și monetă sunt factori hotărâtori" *(Note și însemnări zilnice,* II, p. 365).
[122] *Ibidem.*
[123] Vezi *Însemnări politice,* p. 408-409. În acele zile, Călinescu și colaboratorii săi au raportat regelui Carol II detalii asupra desfășurării tratativelor economice. La un moment dat, regele le-a recomandat „să nu prea grăbească lucrurile", așteptând „cum se dezvoltă evenimentele" în urma invadării Cehoslovaciei (Carol II, *Însemnări zilnice,* I, p. 308). După aceea, Carol, Călinescu și Bujoiu s-au înțeles că prin tratatul economic proiectat „se pot mulțumi și ei [germanii] fără a ne periclita interesele noastre" *(ibidem,* p. 309).
[124] Cf. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 26-27.
[125] Informații privind problema faimosului ultimatum, în W. N. Medlicott, *British Foreign Policy since Versailles 1939-1963,* London, Methuen and Co., Ltd., 1968,

unui asemenea demers german la Bucureşti. De altfel, la numai câteva zile după evenimentele survenite, premierul Armand Călinescu a ţinut să declare la şedinţa Consiliului Superior al Frontului Renaşterii Naţionale că negocierile româno-germane avuseseră „un caracter **absolut normal**" (subl. ns.)[126]. Cu acelaşi prilej, Grigore Gafencu, declarând că România traversase „evenimente serioase"[127], nu a semnalat intervenţia vreunei note ultimative germane[128]. De asemenea, în calitatea sa de titular al Externelor, Gafencu a dezminţit oficial zvonurile despre existenţa ultimatumului german şi a dispus rechemarea pentru o scurtă perioadă a ministrului român de la Londra[129]. Regele însuşi, în însemnările sale confidenţiale, l-a blamat pe Tilea pentru că luase „iniţiative nepermise"[130] ori pentru că „şi-a permis să spuie, chiar organelor oficiale engleze, că Wohltat ne-ar fi dat un ultimatum"[131]. Totodată, se impune a constata că, fără a fi ales calea ultimatumului, delegaţia economică germană nu s-a abţinut de la anume presiuni pentru a face partea română „mai înţelegătoare"[132]. După demersul lui Tilea, presa germană în bloc a respins

---

p. 202-203; Martin Gilbert, Richard Gott, *Conciliatorii,* Bucureşti, Editura Politică, 1966, p. 306; Sidney Aster, *1939: The Making of the Second World War,* London, A. Deutsch Ltd., 1973, p. 61-78; Paul D. Quinlan, *The Tilea Affair: A Further Inquiry,* în „Balkan Studies", Thessaloniki, vol. 19/1978; David Britton Funderburk, *Politica Marii Britanii faţă de România 1938-1940,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983, p. 95, 103; Gh. Buzatu, *Dosare ale războiului mondial,* p. 11-43 (cap. *Martie 1939: Cazul Tilea);* idem, *Din istoria secretă,* p. 10-27 (cap. *Demersul lui Viorel Virgil Tilea).*

[126] Arhiva MAE, fond 71/România General, vol. 6, f. 191 (Discursul lui Armand Călinescu din 27 martie 1939). Vezi, de asemenea, Armand Calinesco, Gregoire Gafenco, *La Roumanie et la crise de l'Europe Centrale. Declarations,* Bucureşti, 1939, p. 14 şi urm. A se vedea şi memoriile recent editate ale secretarului general de atunci al MAS din Bucureşti, Alexandru Cretzianu, *Relapse into Bondage 1918-1947: The Political Memoirs of...,* în „Southeastern Europe", Idyllwild (California), vol. 16/1989 [1997], p. 59-60.

[127] Arhiva MAE, fond 71/România General, vol. 6, f. 231 (Discursul lui Grigore Gafencu din 27 martie 1939). În telegrama nr. 17 798 din 18 martie 1939 către Legaţia României din Berlin, acelaşi a precizat: „Ţin să adaug că misiunea d-lui Wohltat la Bucureşti **nu a ieşit niciodată din cadrul unor negocieri economice de la stat la stat**" (subl. ns.) (Arhiva MAE, fond 71/Germania, vol. 76 bis, f. 212).

[128] Idem, fond 71/România General, vol. 6, f. 235 şi urm.; Grigore Gafencu, *Politica externă a României...,* ed. citată, p. 20-30.

[129] Vezi A. Niri, *Istoricul unui tratat înrobitor,* p. 194; Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain,* p. 153.

[130] Carol II, *Însemnări zilnice,* I, p. 312 (18 martie 1938).

[131] *Ibidem* (20 martie 1939).

[132] Viorica Moisuc, *Diplomaţia României...,* p. 142 şi urm.; Al. Gh. Savu, *Dictatura regală (1938-1940),* Bucureşti, Editura Politică, 1970, p. 293-294. Un martor francez constata că, după 15 martie 1939, delegaţii germani la Bucureşti se comportau „cu

ipoteza unui ultimatum. Întreaga poveste rezultă din dorința unor cercuri occidentale interesate „a provoca Germania pentru a motiva crearea unui bloc anti-german", după cum consemna „Deutsche Allgemeine Zeitung" din 21 martie 1939[133]. După cum se ştie prea bine, duritatea s-a aflat între procedeele obişnuite ale diplomației Reichului nazist, ea făcându-se simțită în cadrul negocierilor economice de la Bucureşti din februarie-martie 1939. Ministrul I. Bujoiu, de pildă, referindu-se la semnificația propunerii lui Wohltat de creare a unor „unități economice cu capital german" în România, pe care o găsea „inadmisibilă", semnala că în consecință țara avea să fie redusă la situația de „simplă furnizoare de brațe de muncă, bogățiile ei naturale şi posibilitățile ei de producțiune servind exclusiv la satisfacerea nevoilor germane"[134]. Gafencu, la rândul său, într-un interviu apărut la 22 martie 1939 într-un cotidian din Istanbul, după ce a precizat ca „în realitate **nu a fost nici un fel de ultimatum**"[135] (subl. ns.), a explicat totuşi că, în cadrul negocierilor ajunse în stadiul final, Reichul, „natural, cere mult"[136]. Regele Carol II l-a primit pe ministrul britanic la Bucureşti, Sir Reginald Hoare, însoțit de Grigore Gafencu, dezmințind toată povestea ultimatumului declanşată de „gafa lui Tilea"[137].

Un alt fapt de care trebuie să se țină seama este acela că, în runda finală a negocierilor economice (16-23 martie 1939), Wohltat[138] s-a folosit

---

aroganță. Pretențiile germane devin tot mai presante şi mai imperative" (Henri Prost, *Destin de la Roumanie, 1918-1945,* Paris, Editions Berger-Levrault, 1954, p. 129).

[133] A.N.R., fond Preşedinția Consiliului de Miniştri, dosar 143/1939, f. 14. Au mai intervenit: „Volkischer Beobachter" (22 şi 23 martie 1939); „National Zeitung" (24 martie 1939); „Angriff" (24 martie 1939) ş.a. *(ibidem, passim).* Oficialul nazist „Volkischer Beobachter" considera a doua zi după semnarea tratatului că acesta ilustra „principiul de camaraderie" instalat în raporturile dintre Berlin şi Bucureşti *(ibidem,* f. 16), în timp ce „National Zeitung", tipărind textul integral al documentului, comenta că în consecință Reichul devenea „cel mai important partener economic al României" *(ibidem,* f. 15).

[134] Cf. Viorica Miosuc, *Diplomația României...,* p. 133.

[135] Arhiva MAE, fond 71/România General, vol. 6, f. 157 (Interviu apărut în „La République" din Istanbul, 22 martie 1939).

[136] *Ibidem.*

[137] Carol II, *Însemnări zilnice,* I, p. 313 (20 martie 1939). Diplomatul britanic a informat **Foreign Office-ul** în privința absenței ultimatumului, dar a primit confirmarea regelui Carol II ca propunerile germane cuprindeau numeroase elemente „dezagreabile" (unpalatable) *(Documents on British Foreign Policy 1919-1939,* Third Series, IV, *1939,* London, HMSO, 1968, p. 398, telegrama nr. 56/Bucureşti, 20 martie 1939, Sir R. Hoare către Halifax).

[138] Acesta, în articolul tipărit în cotidianul „Aftenpost" din Oslo la 28 aprilie 1939, va considera tratatul drept „un exemplu care poate încuraja relațiile economice între o țară săracă în materii prime dar puternic industrializată şi o țară slab industrializată dar bogată în materii prime". De asemenea, autorul găsea că „sarcina acordului germano-român este, deci, aceea de a exploata sistematic bogățiile naturale până

cu prisosință de avantajul câştigat de Reich după/prin invadarea Cehoslovaciei pentru a intimida oficialitățile de la Bucureşti[139]. Tratatul a fost în cele din urmă la 23 martie 1939[140], iar problema ce se punea de-acum era aceea a **aplicării sale**[141]. Grigore Gafencu, în spiritul orientării ce impusese diplomației Bucureştilor înaintea începerii negocierilor economice cu germanii şi, de asemenea, al hotărârii din 17 martie 1937 a Consiliului de Coroană[142], şi-a exprimat din primul moment punctul de vedere şi anume că tratatul convenit nu creea o stare de lucruri, el stabilind numai „directivele pentru un plan **ce va trebui construit**"[143] (subl. ns.). Şi la acest capitol, al aplicării tratatului româno-german, Gafencu s-a numărat printre cei dintâi dintre oficialii de la Bucureşti care – într-un memoriu din 15 aprilie 1939 – a îndemnat la organizarea unor „acțiuni interne de rezistență sistematică" pe plan economic față de pretențiile Germaniei[144]. Măsuri precum cele preconizate pentru contracararea tratatului economic cu cel de-al III-lea Reich erau deja concretizate sau, cel puțin, în curs de înfăptuire fie prin acordurile economice cu Franța (31 martie 1939) şi Marea Britanie

---

acum insuficient exploatate, precum, de exemplu, petrolul şi minereurile..." (Arhiva MAE, fond 71/Germania, vol. 77, ff. 86-88).

[139] Vezi Viorica Moisuc, *Diplomația României...,* p. 137-144; Gh. Buzatu, *Dosare ale războiului mondial,* p. 21-22. Este semnificativ că, la 19-23 martie 1939, regele Carol II şi sfetnicii săi s-au întrunit în mai multe rânduri pentru a discuta ultimele propuneri germane ori pentru „a pune la punct unele retuşări" (cf. *Însemnări zilnice,* I, p. 312-315, notele din 19, 22 şi 23 martie 1939). Finalmente, în după-amiaza de 23 martie 1939, tratatul economic s-a semnat, după care Regele l-a primit în audiență de plecare pe Wohltat. Abia apoi, Suveranul a răsuflat uşurat: „Ducă-se..." *(ibidem,* p. 315).

[140] După două zile, Legația României din Berlin a informat MAS din Bucureşti că tratatul economic germano-român fusese „deosebit de bine primit de presa germană care subliniază atât valoarea lui în sine, cât şi semnificația lui de contribuție pozitivă la colaborarea Germaniei cu sud-estul european" (Arhiva MAE, fond 71/Germania, vol. 76 bis, f. 263, telegrama nr. 39 192 a lui Brabetzianu şi Crutzescu către Gafencu).

[141] Vezi Gh. Buzatu, *Dosare ale războiului mondial,* p. 36.

[142] Carol II, *Însemnări zilnice,* I, p. 311 (N. Iorga a propus rezistența în „caz de atac" al Germaniei după ocuparea Cehoslovaciei). Regele, de asemenea, după cum confirmă Armand Călinescu, s-a exprimat fără reticențe: „Dacă ne vor ataca pe teritoriu [germanii], ne vom apăra" (cf. *Însemnări politice,* p. 410). La granița de nord-vest a României s-au concentrat forțe armate, iar locotenent-colonelul britanic G. A. Macnab, inspectându-le în perioada 30 martie-30 aprilie 1939, s-a declarat în bună parte mulțumit (PRO, London/Kew, FO – 371/23 852, ff. 16-36 – raport). Ulterior a revenit, constatând lipsa de pregătire a rezerviştilor *(ibidem,* f. 60 – raportul nr. 185/ R/39 din 3 mai 1939 către **War Office** din Londra).

[143] Arhiva MAE, fond 71/Germania, vol. 76 bis, f. 254 (Telegrama cifrată semnată Grigore Gafencu către toate ambasadele şi legațiile române, mai puțin cea din Berlin, Bucureşti, 25 martie 1939).

[144] Cf. Viorica Moisuc, *Diplomația României...,* p. 150-151.

(11 mai 1939)[145], fie prin supravegherea strictă a îndeplinirii de către partea română a celor stabilite la 23 martie 1939[146]. Rezultatele nu au întârziat să apară, de vreme ce, deja la 3 iulie 1939, Direcția Economică din cadrul Ministerului Afacerilor Străine din București constata că **„din punctul de vedere al aplicării practice a tratatului din martie nu s-a făcut nimic efectiv până în prezent"**[147] (subl. ns.). Admițând că în urma tratatului economic din martie 1939 a intervenit o „anumită ameliorare" în schimburile comerciale germano-române[148], Philippe Marguerat a observat că clauzele convenite, oricât ar fi fost de impresionante, ele nu au făcut nimic altceva „decât să schițeze cadrul și au rămas foarte generale. Totul depinde în fapt **de maniera în care ele vor fi îndeplinite**"[149] (subl. ns.).

Tratatul germano-român, încheiat pe o durată de cinci ani și apreciat drept un „dictat"[150], avea în vedere pe perioada respectivă aplicarea unui plan economic care să mențină „echilibrul schimburilor economice"[151]. El ținea seama

---

[145] *Ibidem,* p. 156 și urm. La 20 martie 1939, Gafencu declarase lui F. Mott Gunther, ministrul SUA, că „este loc pentru toți în România" *(Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers. General,* I, *1939,* Washington, GPO, 1956, p. 75, telegrama nr. 50/București, 20 martie 1939, Gunther către Cordell Hull). Despre „contraofensiva" anglo-franceză în România, desfășurată pe plan economic, dar și politic, prin acordarea așa-numitelor „garanții" din 31 martie și 13 aprilie 1939, dovedite inefective în lunile următoare (?), presa română și străină a ținut la curent opinia publică (vezi M.P.R., nr. 9/1939, p. 598; Arhivele Naționale, București, fond Microfilme RDG, rola 4, *passim* – „Observer" și „Sunday Times" din 23 aprilie 1939; „Times of India" din 27 aprilie 1939; „Le Figaro" din 12 mai 1939; „Daily Herald" și „Daily Express" din 12 mai 1939; „Le Temps" din 14 mai 1939; „La République" din 7 iunie și 15 iulie 1939).

[146] În cadrul convorbirii lui Gafencu cu colonelul Gerstenberg, ataşatul militar german la București, din 29 august 1939, s-a evidențiat că „raporturile româno-germane se sprijină pe Acordul economic și sunt condiționate de acest Acord" (Arhiva MAE, fond 71/Germania, vol. 77, f. 307), respectându-se politica Bucureștilor „de independență și de integritate teritorială" *(ibidem).* După două zile, premierul Armand Călinescu s-a întâlnit cu ministrul Fabricius, care a exprimat dorința Germaniei pentru menținerea relațiilor „în același fel și, îndeosebi, să se poată executa convenția economică" *(ibidem,* f. 314). De asemenea, premierul a mai declarat: „...Noi vom executa cu loialitate angajamentele. Bineînțeles, întrucât va fi reciprocitate și întrucât și Germania va livra comenzile noastre punctual, îi observ că până acum noi le-am dat petrol chiar peste cotă, iar dânșii au oprit unele transporturi de armament" *(ibidem,* ff. 314-315).

[147] Cf. *Marea conflagrație a secolului XX. Al doilea război mondial,* ediția a II-a, București, Editura Politică, 1974, p. 65.

[148] Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain,* p. 149.

[149] *Ibidem,* p. 135.

[150] Viorica Moisuc, *Diplomația României...,* p. 144.

[151] Vezi textul în M.P.R., nr. 7/1939, p. 459; comentarii în Viorica Moisuc, *Diplomația României...,* p. 144-149.

atât de necesitățile de import ale Germaniei, cât şi de posibilitățile de dezvoltare ale producției românești, de nevoile interne românești şi de acelea de schimburi economice cu străinătatea (art. I). Planul opera în mai multe domenii: dezvoltarea şi orientarea producției agricole românești; dezvoltarea industriilor agricole existente şi crearea unora noi; domeniul silvic; livrările de maşini şi instalații pentru industria minieră românească; fondarea unor societăți mixte pentru valorificarea unor minereuri; colaborarea pe tărâm industrial; crearea unor „zone libere"; livrări de armament şi echipament pentru armata şi industria de război românească; construcția unor instalații de utilitate publică; colaborarea unor bănci române şi germane spre interesul ambelor țări, îndeosebi în direcția finanțării afacerilor (art. I, paragrafele 1-3 şi 5-10). Din punctul nostru de vedere, cea mai importantă clauză era inserată în articolul 1/4: „Fondarea unei societăți mixte româno-germane care se va ocupa de exploatarea petrolului şi de execuția unui program de foraj şi de tratarea petrolului brut"[152]. Pentru realizarea diverselor proiecte comune luaseră ființă două comisii guvernamentale (art. III), care aveau să decidă procentele pentru contravaloarea furniturilor executate (art. IV). Dacă nu era denunțat până la 31 martie 1944, tratatul se prelungea pe o durată nedefinită (art. V)[153]. La încheierea tratatului, Grigore Gafencu a afirmat că documentul, în liniile sale generale, afecta domeniul colaborării economice în vederea „satisfacerii intereselor complementare germano-române, care au fost totdeauna atât de importante"[154]. Se insista asupra elementului că fiecare dintre semnatari îşi exprima „scopurile pacifice" ale politicii lor[155], reafirmându-se că respectul independenței naționale constituia idealul suprem pentru toate popoarele Europei[156].

Astfel, analiza împrejurărilor în care a fost negociat şi semnat tratatul româno-german din 23 martie 1939, cât şi a conținutului său dovedeşte importanța pe care a dobândit-o petrolul în relațiile României cu Reichul nazist în perspectiva apropierii celui de-al doilea război mondial. Documentele diplomatice, economice şi militare publicate după 1945, îngăduie să exprimăm o concluzie fermă în acest sens. Ele ne oferă totodată detalii din cele mai semnificative referitoare la **rolul şi locul petrolului românesc** în politica generală a Reichului nazist.

În ciuda temerilor existente în primăvara anului 1939, documentele

[152] Apud M.P.R., nr. 7/1939, p. 459.
[153] *Ibidem.*
[154] *Ibidem.*
[155] *Ibidem,* p. 459-460.
[156] *Ibidem,* p. 460; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 80-81. Aşa după cum s-a constat în scurt timp, în urma tratatului şi a începerii războiului european, s-a consolidat locul Reichului în exporturile/importurile României (cf. Dr. Franz Grosse, *Germania şi sud-estul Europei,* ed. citată [1940], tabel – Comerțul exterior al României, 1933-1939). Despre efectele tratatului, vezi şi Andreas Hillgruber, *op. cit.,* p. 114 şi urm.

diplomatice şi militare germane, devenite cunoscute după prăbuşirea celui de-al III-lea Reich[157], nu îngăduie să se presupună că, după operaţiunea Praga, **Wehrmachtul** ar fi fost pregătit şi pentru invadarea României. Aceleaşi surse dezvăluie un alt aspect, şi anume ca orice planuri ale Berlinului în legătură cu România luau în consideraţie **resursele agricole şi factorul petrol,** dar tocmai din acest motiv Reichul nu era interesat, nici atunci şi nici în perioada imediat următoare, în angajarea unor acţiuni militare. În acest sens, ne referim la discursul rostit de Hitler, la 8 martie 1939, la întâlnirea cu reprezentanţii cadrelor militare, economice şi de partid din întreaga Germanie. Cu acel prilej, Führerul a „eşalonat" programul acţiunilor ofensive ale Reichului pentru anii 1939-1940 şi care, după cum a rezultat din însăşi desfăşurarea evenimentelor, avea să fie riguros respectat. Astfel, în 1939-1940 Hitler avea în vedere:

— ocuparea Cehoslovaciei („nu mai târziu" de 15 martie 1939);

— „apoi urmează Polonia"[158];

— pentru Ungaria şi România nu s-au planificat acţiuni militare, deşi – a specificat Führerul – „ele, indiscutabil, **intrau în spaţiul vital al Germaniei.** Căderea Poloniei şi exercitarea unor presiuni corespunzătoare le vor face, desigur, înţelegătoare. Atunci **noi vom controla pe deplin marile lor resurse agricole şi sursele de petrol.** Acelaşi lucru se poate spune şi despre Iugoslavia. Acesta este planul care va fi îndeplinit până în 1940. Şi atunci Germania va deveni de neînvins"[159] (subl. ns.).

Respectând asemenea indicaţii ale lui Hitler, un colaborator al Ministerului de Externe german, dr. Kleist, a dezvăluit unui ziarist amploarea, caracterul şi mobilurile acţiunilor externe următoare ale Reichului nazist. El nu a prevăzut nici o operaţiune militară împotriva României, întrucât – se spera – că numai ocuparea Cehoslovaciei[160], proiectată chiar pentru a doua zi, va determina „sa avem în mâinile noastre Ungaria, România şi Iugoslavia"[161]. Documentele din arhivele germane, capturate după război de

---

[157] Vezi *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945,* Serie D, *1937-1945,* Band VI, *Die letzten Monate vor Kriegsaubruch. März bis August 1939,* Baden-Baden, Imprimerie Naţionale, 1956, p. 26 (Telegrama lui Fabricius către MAE german, Bucureşti/18 martie 1939); Margot Hagemann, *Die ungarisch-rumänische Grenze und die Politik des deutschen Imperialismus im Jahren 1940,* în „Jahrbuch für Geschichte der USSR und der volks democratischen Länder Europas", Band 9, Berlin, DVW, 1966, p. 72.

[158] *FRUS. General,* I, *1939,* p. 672-673.

[159] *Ibidem.*

[160] Moravia şi Boemia au fost trecute sub protectorat german, iar Slovacia – proclamată stat independent.

[161] Vezi *SSSR v borbe za mir nakanune vtoroi mirovoi voinî (Sentiabr 1939 g. – avgust 1939 g.). Dukumentî i materiali,* Moskva, 1971, p. 233-234, doc. nr. 149.

trupele SUA[162], contribuie într-o măsura esențială la deslușirea planurilor secrete ale Reichului nazist în 1939. Din cercetarea lor[163] se poate desprinde ca, în ceea ce privea România, autoritățile politice și militare de la Berlin erau interesate într-un înalt grad de **poziția guvernului român** în caz de război, de situația economiei, cu precădere a industriei petroliere. În perioada de referință, la nivelul Statului Major Economic al Comandamentului Suprem al armatei germane *(Oberkommando der Wehrmacht/Wehrwirtschaftsstab)* s-au elaborat două materiale orientative: unul relativ la situația economică a României în genere[164], iar celălalt privind **industria petrolului**[165]. Același serviciu a întocmit, de asemenea, în aprilie 1939, un raport despre *Aprovizionarea Germaniei cu produse petroliere în timp de război*[166]. Documentul cuprindea un paragraf de cea mai mare importanță pentru definirea poziției celui de-al III-lea Reich față de România, paragraf ce subliniază că **„stăpânirea terenurilor petrolifere românești și, de asemenea, a întregului spațiu dunărean constituie *condiția preliminară* a unei aprovizionări suficiente a Germaniei cu produse petroliere în cazul unui război de durată"**[167] (subl. ns.). Atingerea obiectivului propus, recte **„stăpânirea terenurilor petrolifere**

---

[162] Și, deopotrivă, de către forțele militare ale URSS și Marii Britanii (cf. Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Kremlinului,* București, Editura Univers Enciclopedic, 1996).

[163] Vezi și Eugen Preda, *Miza petrolului în vâltoarea războiului,* București, Editura Militară, 1983, p. 25 și urm.

[164] Vezi *Übersicht über die wehrwirtschaftliche Lage Rumäniens (Privire de ansamblu asupra situației economiei de război a României),* martie 1939 (A.N.R., fond Microfilme SUA, rola 611, cadrele 1797 630-1798 134). Documentul, expediat de **OKW** prin adresa nr. 2 690/31 martie 1939, era difuzat în 250 exemplare. Capitolul II/a din material privea **petrolul** – rezerve, producție, rafinare, export 1937-1938 *(ibidem,* cadrele 1 797 641-1 797 643). Astfel, rezervele României în 1939 erau evaluate la aproximativ 45 milioane tone, iar la capitolul producție ea se situa pe locul al șaselea în lume (1938), cu 6,6 milioane tone (după producția maximă, în 1936, de 8,7 milioane tone), după: SUA (164, 7 milioane tone); URSS – 29,3 milioane tone; Venezuela – 27,7 milioane tone; Iran – 10,0 milioane tone și Indiile Olandeze – 7,3 milioane tone *(ibidem,* cadrul 1 797 642). Interesante erau datele despre **ponderea capitalurilor** în domeniul industriei petroliere: engleze – 42%; **românești – 29%;** franco-belgiene – 23%; americane – 6% *(ibidem,* cadrul 1 797 643). Un alt document asemănător privind situația din anul 1940 *(ibidem,* cadrul 1 798 135 și urm.)

[165] Vezi *Das rumänische Erdöl (Petrolul românesc),* 11 aprilie 1939 *(ibidem,* cadrele 1 797 521-1 797 537). Despre industria de țiței, politica petrolului și interesele germane în România, cu referiri la legislația în domeniu (legile miniere din 1924, 1929 și 1938).

[166] Vezi *Die Mineraloelversorgung Deutschlands im Kriege,* expediat prin adresa nr. 1 010/aprilie 1939 (idem, rola 500, cadrele 1 666 886-1 666 950). Se aveau în vedere un **război fulger (Blietzkrieg),** poziția statelor europene, inclusiv a României *(ibidem,* cadrul 1 666 889); Eugen Preda, *Miza petrolului...,* p. 25-26.

[167] A.N.R., fond Microfilme SUA, rola 611, cadrul 1 666 893.

**românești"**, se putea înfăptui – evidenția documentul – pe una dintre aceste trei căi: **1. Economică** – prin instaurarea monopolului german asupra petrolului românesc; 2. **Diplomatică** – printr-un tratat de alianță care să subordoneze România Reichului; 3. **Militară** – pentru dominația deplină asupra „aurului negru" din România[168]. Situația generală existentă în primăvara anului 1939 impunea „convingerea" României pe primele două căi, apreciate drept „paşnice"[169]. Recurgerea la metoda militară se putea solda cu ocuparea militară a țării şi distrugerea „radicală" a zonelor petrolifere, caz în care resursele românești de „aur negru" „își pierd valabilitatea [pentru Germania] şi România va înceta pe un timp îndelungat să mai livreze produse petroliere"[170]. Totuşi, o analiză obiectivă, din punctul de vedere al planurilor germane şi în lumina aplicării tratatului economic din 23 martie 1939, **nu îndemna la excluderea ipotezei războiului:**

**„Tratatul economic cu România nu oferă o garanție corespunzătoare pentru disponibilități de livrări reale** [ale României către Germania] **în timp de război. Poziția de monopol a Germaniei în economia petrolieră românească a eşuat. Subordonarea României prin mijloace de politică externă nu s-a realizat până în prezent. Pentru stăpânirea terenurilor petrolifere românești, mijloacele militare constituie încă în prezent *singura garanție reală*. Aplicarea lor trebuie să aibă ca scop menținerea capacității de funcționare a industriei române de petrol"**[171] (subl. ns.).

Nu mai puțin interesantă era sinteza *Petrolul românesc* din 11 aprilie 1939 şi semnată de un anume **Dr. F/F** (?)[172]. Autorul investiga evoluția industriei române de petrol după anul 1900 (producție, rafinare, desfacere), valoarea resurselor (între 60 şi 120 milioane de tone), exporturile în 1913 şi 1921-1938 în Germania, Italia, Marea Britanie şi Franța[173]. Un compartiment anume era rezervat **politicii petroliere** în România, reținându-se în context

---

[168] *Ibidem.* Capitole distincte erau consacrate situației industriei române de petrol (producție, rafinare, transport, export etc., cadrele 1 666 893-1 666 897) şi politicii petrolului *(ibidem,* cadrele 1 666 913 şi urm.), iar, în anexe, se examina situația Reichului (consum, rafinare, flota de tancuri dunărene, transporturi etc. *(ibidem,* cadrele 1 666 925-1 666 950).

[169] *Ibidem,* cadrul 1666 919.

[170] *Ibidem.*

[171] *Ibidem,* cadrul 1 666 921. În concluziile documentului, se revenea asupra „necesității" pentru Reich de a domina terenurile petrolifere românești şi întreg spațiul dunărean. Posibilitatea ocupării zonelor petrolifere românești nefiind exclusă, se condiționa acțiunea de grija menținerii în stare de funcționare a industriei. Ca alternativă, diplomația Berlinului trebuia să capteze „prin mijloace politice" prietenia României în situație de război. Se anunțau clarificări cu Italia în privința **priorității germane** asupra petrolului românesc în caz de ostilități *(ibidem,* cadrul 1 666 923).

[172] *Ibidem,* cadrele 1 797 521-1 797 537.

[173] *Ibidem,* cadrul 1 797 525.

situația capitalurilor investite până la 1914-1916, interesele germane (prin **Deutsche Bank, Disconto-Gesellschaft, Dresdner Bank** și **Bankverein,** la **Steaua Română, Concordia, Rafinăria Vega, Creditul Petrolifer** sau **Regatul Român),** preponderența anglo-franceză după Convenția de la San Remo[174], capitalurile investite în epoca interbelică (1921 - 2,2 miliarde lei; 1931 - 13,2 miliarde lei)[175], lista principalelor societăți (situația lor financiară și dependența față de firmele mamă), în mod concret: **Astra Română/Royal Dutch-Shell; Unirea/Phoenix Oil and Transport Co.,** Londra; **Dacia/ România Petroleum Syndicate, Ltd.,** Londra; **Danube Oil Trading Company of România, Ltd.,** Londra; **Româno-Americană/Standard Oil Company of New Jersey; Concordia/Petrofina; Colombia/Omnium International de Pétroles SA,** Paris; **Româno-Belgiana/Grup franco-belgian; Foraky Românească/Porgefina** și **Foraky SA,** Belgia; **Foraj Lemoine/Grup belgian; IRDP/Petrol Block** și **SIPER,** Paris; **Prahova/ AGIP,** Roma; **Steaua Română/Grup român** și **franco-britanic; Creditul Minier/Grup român majoritar; Redevența/idem; Petrol Block/idem**[176].

Potrivit convingerii noastre, documentele examinate sunt pilduitoare pentru descoperirea **intențiilor celui de-al III-lea Reich**[177] față de România în perspectiva războiului mondial. Credem că **soluția războiului** nu mai era exclusă la Berlin cu începere din martie-aprilie 1939[178], fiind impusă

[174] *Ibidem,* cadrele 1 797 525-1 797 527.

[175] Despre **ponderea investițiilor** erau comunicate aceste date *(ibidem,* cadrul 1 797 528):

| Interese | 1921 | 1924 | 1931 |
|---|---|---|---|
| anglo-olandeze | 29% | 54,6% | 36,6% |
| franco-belgiene | 24,8% | 19,1% | 22,8% |
| americane | 9,35 | 5,0% | 10,5% |
| italiene | 0,5% | 1,3% | 2,9% |
| românești | 36,4% | 19,0% | 26,4% |
| altele | 0,0% | 1,0% | 0,8% |

[176] *Ibidem,* cadrele 1 797 534-1 797 535.

[177] După război a fost descoperit un memorandum pregătit la solicitarea lui A. Hitler (august 1936) privind **pregătirea pe plan economic** a războiului de către Germania (apud V. I. Dasicev, *Bankrostvo strateghii ghermanskogo faşizma. Istoričeskii ocerki. Dokumentî i materiali,* I, Moskva, Izdatelstvo Nauka, 1973, p. 317-323). Termenele-limită acordate de Führer pentru armată și economie erau de **patru ani** *(ibidem,* p. 323), iar între „marile probleme" se aflau asigurarea alimentelor și materiilor prime, inclusiv combustibilii *(ibidem,* p. 321-322).

[178] Despre posibilitățile germane de producție și necesitățile de război vezi V. I. Dasicev, *Bankrostvo strateghii ghermanskogo faşizma,* I, p. 310. Prin **„Planul de patru ani",** Reichul trebuia să atingă 3,9 milioane tone în 1939 și 4,7 milioane tone în 1940, dar, la începutul operațiunilor în Polonia, rezervele de produse petroliere erau suficiente pentru: 4,8 luni la benzina de aviație; 4,9 luni pentru motoarele Diesel; 3,5 luni pentru motoare în genere. Situația limita automat perioada ostilităților, iar, în caz

de necesitatea de-a captura **resursele române de petrol.** Să reţinem, de asemenea, că, admiţându-se calea militară de „soluţionare" a problemei, Comandamentul Suprem al **Wehrmachtului** impunea un plan de acţiune[179] care să nu se soldeze cu **distrugerea zonelor petroliere**[180]. În acelaşi sens, la 24 mai 1939, generalul Georg Thomas, şeful Statului Major Economic al OKW-ului, a reiterat posibilitatea unei campanii militare contra României[181]. Într-un raport prezentat Ministerului de Externe din Berlin, generalul a insistat asupra situaţiei fragile în domeniul asigurării Reichului cu combustibili lichizi[182]. Speranţele erau legate tot de România, dar şi în această privinţă persistau numeroase semne de întrebare: „...Astfel, trebuie să recunoaştem că, chiar dacă vom reuşi să punem nemijlocit mâna pe industria română de petrol, atunci nici ea – împreună cu întreprinderile Germaniei – încă nu ajunge să acopere toate necesităţile pe care le vor încerca statele **Axei** în caz de război. Iar pentru duşmanii noştri sunt caracteristice gigantica producţie de combustibili în SUA, în ţările Americii de Sud; posibilităţile de import de petrol ale Angliei şi Franţei din Irak, Iran şi Indiile Olandeze. În consecinţă, în faţa puterilor occidentale se deschid complet alte perspective decât cele ale statelor **Axei.** În afară de acestea, aprovizionarea Germaniei cu petrol românesc rămâne încă o problemă nerezolvată din punctul de vedere al transportului"[183].

În etapa următoare, pe măsură ce evenimentele generale s-au derulat spre ostilităţile din Polonia, în cadrul OKW-ului s-au realizat noi studii pe tema creării şi asigurării unui „mare spaţiu economic german", iar din proiectele respective nu au lipsit consideraţiile privind însemnătatea petrolului românesc, nici în iulie 1939[184] şi nici în august 1939[185]. În ajunul războiului chiar, se explică prezenţa României în proiectele Berlinului:

**„Însemnătatea României din punctul de vedere al economiei de război** [a celui de-al III-lea Reich] **constă în producerea a 40% din necesarul total de produse petroliere"** (subl. ns.)[186].

---

contrar, cucerirea unor rezerve şi zone străine *(ibidem).*

[179] Nu au fost ignorate activităţile serviciilor secrete germane în zonă (A.N.R., fond Microfilme SUA, rola 611, cadrul 1797 535).

[180] Primit de Gafencu la 29 august 1939, colonelul Gerstenberg a exprimat temerea Berlinului că, în caz de război, britanicii ar putea distruge zona petroliferă din România (Arhiva MAE, fond 71/Germania, vol. 77, f. 308).

[181] Vezi V. I. Dasicev, *Bankrostvo strateghii ghermanskogo faşizma,* I, p. 323-335.

[182] *Ibidem,* p. 329-330.

[183] *Ibidem,* p. 330-331.

[184] A.N.R., fond Microfilme SUA, rola 500, cadrele 1 667 147-1 667 202 (documentul *Moeglichkeiten einer Gossraumwehrwirtschaft).*

[185] *Ibidem,* cadrele 1 667 068-1 667 141 *(Moeglichkeiten einer Crossraumwehrwirtschaft unter deutsche Führung).* Ţările incluse erau Slovacia, Italia, Spania, Ungaria, Iugoslavia, Bulgaria şi **România** (cadrul 1 667 068).

[186] *Ibidem,* cadrul 1 667 073.

În acelaşi timp s-au produs demersurile Marii Britanii şi Franţei la Bucureşti. De unde, iniţial, de îndată după Acordul de la München, s-a constatat **dezinteresul** Londrei şi Parisului pentru sud-estul european[187]. În mod concret, premierul Neville Chamberlain a înclinat să admită preponderenţa economică a Reichului în Balcani[188], dar **Foreign Office-ul** şi organismul interministerial denumit **Comitetul de Asistenţă Economică către Europa Centrală şi de Sud-Est,** creat încă în mai 1938 şi coordonat de F. Leith-Ross, au preconizat, din contră, **o contraofensivă** britanică faţă de avansurile Germaniei în zonă[189]. În acel context s-a semnat, la 2 septembrie 1938, un acord de **clearing** cu Marea Britanie[190], apoi anglo-francezii şi-au concentrat eforturile pe planul întăririi relaţiilor comerciale cu România[191]. După cum am constatat, negocierile pentru tratatul economic din 23 martie 1939 şi-au aflat reflexul în noile disponibilităţi declarate de Paris şi Londra[192] pentru pieţele române de cereale şi petrol, iar acestea au fost concretizate în acordul economic franco-român semnat, la Paris, la 31 martie 1939[193] şi în protocolul anglo-român din 11 mai 1939, întărit de un acord la 12 iulie 1939[194]. Italia, de asemenea, a avut în atenţie resursele româneşti de petrol[195]. Nefiind cazul să intrăm în detalii, vom reţine, pentru perioada ce a precedat nemijlocit izbucnirea celui de-al doilea război mondial, interesul Londrei şi Parisului pentru sondarea şi chiar determinarea poziţiei României în caz de ostilităţi – beligerantă de partea Aliaţilor occidentali sau, cel puţin, neutralitate[196]. De îndată după atacarea Poloniei de către Germania, ministrul britanic la Bucureşti, Sir Reginald Hoare, şi ambasadorul francez, Adrien Thierry, au considerat de bun augur informaţia ce le-a fost comunicată în cea mai strictă confidenţă de premierul Armand Călinescu cum că România îşi mobilizase forţele armate[197]. Nu a fost desigur surprinzător că, în condiţiile date, aliaţii

---

[187] Vezi Viorica Moisuc, *Diplomaţia României...,* p. 115 şi urm.; Philippe Marguerat, *Le III-e Reich el le pétrole roumain,* p. 104 şi urm. Vezi, mai jos, detalii despre memorandumul din 12 februarie 1940 prezentat de guvernul român reprezentanţilor oficiali ai Marii Britanii şi Franţei la Bucureşti.

[188] Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain,* p. 108.

[189] *Ibidem.*

[190] *Ibidem,* p. 109-110.

[191] *Ibidem,* p. 115 şi urm.; Viorica Moisuc, *Diplomaţia României...,* p. 119 şi urm.

[192] Vezi *Semnarea acordului pentru exportul a 560 000 tone produse petroliere în Franţa,* în M.P.R., nr. 8/1939, p. 521; *Misiunea economică engleză la Bucureşti,* în idem, nr. 9/1939, p. 598.

[193] Cf. M.P.R., nr. 7/1939, p. 460.

[194] Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain,* p. 153-155.

[195] Cf. Viorica Moisuc, *Diplomaţia României...,* p. 244.

[196] PRO, FO - 371/23 852, f. 111 (Nota din 29 iulie 1939, Morton către Nichols).

[197] *Ibidem* f. 179 (Telegrama nr. 386/12 septembrie 1939, Sir Reginald Hoare către **Foreign Office).**

tradiționali ai României au avut privirile îndreptate și spre soarta industriei de petrol, fiind preocupați ca resursele românești să **nu ajungă** în mâinile Germaniei. Sub acest raport, generalul Maurice Gustave Gamelin o luase înaintea tuturor atunci când, încă la 18 octombrie 1938, se adresase premierului francez, Edouard Daladier, propunându-i pregătiri pentru „distrugerea eventuală a petrolurilor românești"[198]. La 15 iunie 1939, Sir Reginald Hoare îi mărturisea lui E.M.B. Ingram, de la **Foreign Office,** gândurile ce-l frământau, și anume că, în caz de război, România să-și proclame neutralitatea și să procedeze la **distrugerea industriei de petrol,** aceasta din urmă măsură fiind „în interesul omenirii"[199]. Diplomatul nu excludea atragerea României în tabăra occidentală, iar pentru aceasta recomanda ca Marea Britanie să-și organizeze o forță aeriană în Cipru și o armată de 100 000 de oameni gata de intervenție[200]. În baza comunicărilor lui Hoare și ale altora, în iulie 1939 M. Nichols, din cadrul Foreign Office-ului, a întocmit două sinteze privind avantajele și dezavantajele pentru Londra ale neutralității Bucureștilor în perspectiva războiului[201]. România, se aprecia în document, putea interveni numai dacă ar fi fost atacată de Ungaria sau de URSS, altfel s-ar fi proclamat neutră, iar Marea Britanie nu avea cum s-o convingă să procedeze altmintrelea[202]. Neutralitatea României atrăgea după sine pe aceea a Ungariei, dar prezenta o serie de **dezavantaje,** precum în primul rând: continuarea aprovizionării cu petrol a Germaniei și Italiei[203] sau disponibilizarea pentru **Wehrmacht** a 15-20 de divizii bune de folosit pe un alt teatru de operațiuni[204]. Între **avantaje,** la loc de frunte, figura **lipsirea Axei de materii prime, mai ales de petrol**[205]. Nu erau de ignorat nici dispersarea unor trupe germane și nici implicarea Turciei în conflict. Pentru aflarea rezultatului dorit, diplomatul britanic recomanda noi presiuni economice și politice ale Londrei la București și Budapesta, deși admitea că, cel puțin pentru început, România avea să fie neutră[206]. Precizarea poziției României în viitorul război s-a aflat la baza discuțiilor desfășurate la Londra la 5 iulie, 3 și 26 august 1939 de Viorel Virgil Tilea cu lordul Halifax, liderul diplomației britanice[207]. La fel de activ în epocă s-a dovedit ambasadorul Franței la București, Adrien

[198] P. Allard, *Les plans secrets de G. Q. G. pendant la Guerre,* Paris, Les Editions de France, 1941, p. 39.
[199] PRO, FO - 371/23 852, f. 75 și urm.
[200] *Ibidem,* f. 84.
[201] *Ibidem,* ff. 97-108, 129-141.
[202] *Ibidem,* f. 108.
[203] *Ibidem* f. 129-130.
[204] *Ibidem.*
[205] *Ibidem,* f. 130.
[206] *Ibidem,* ff. 140-141.
[207] *Ibidem*, ff. 209-212, 213-220, 229-235.

Thierry[208]. La 25 august 1939, regele Carol II a consemnat că ambasadorul l-a vizitat pe Gafencu tocmai pentru a-l sonda dacă „intrăm sau nu" în război, cu toate că accepta, pentru început, neutralitatea noastră[209]. Răspunsul primit din partea oficialităților de la București de toți diplomații străini a fost unul singur, sintetizat de Carol II în discuția din 28 august 1939 cu atașatul militar german Gerstenberg, și anume „că ne vom lupta, cu orice risc, dacă suntem atacați"[210]. În ceea ce privește problema petrolului, în aprilie 1939 Al. Cretzianu, secretarul general al Ministerului Regal al Afacerilor Străine din București, fiind primit de Alexis Léger, secretarul general al Ministerului de Externe din Paris, a fost confruntat cu propunerea acestuia din urmă de a se pregăti tehnic distrugerea sondelor de țiței în eventualitatea unei invazii a Reichului[211]. La 16 august 1939, premierul Armand Călinescu îi primește pe Thierry, însoțit de Gafencu. Dezbaterile se axează pe o problemă devenită curentă în ultimele luni: „Ambasadorul îmi vorbește din nou de petrol (distrugerea sondelor)"[212].

În funcție de evoluția evenimentelor internaționale, îndeosebi ca urmare a „războiului declarațiilor" germano-polone și a desfășurării nesatisfăcătoare a convorbirilor tripartite anglo-franco-sovietice de la Moscova, dar și ca o consecință a știrilor parvenite în România[213], în jurul datelor de 10-15 august 1939, la București s-a presupus că Germania avea de gând să atace sud-estul Europei, având ca obiective petrolul românesc și Strâmtorile Mării Negre[214]. Revenit la București[215], după o călătorie cu iahtul „Luceafărul" în Marea Mediterană și Marea Neagră, regele Carol II primește de îndată, la 12 august 1939,

---

[208] Vezi *Documents diplomatiques français, 1933-1939,* 2-e Série, *1936-1939,* t. 13-18, Paris, Imprimerie Nationale, 1978-1985.

[209] Carol II, *Însemnări zilnice,* I, p. 413.

[210] *Ibidem*, p. 415

[211] Vezi Horia Brestoiu, *Acțiuni secrete în România. În preajma și la începutul celui de-al doilea război mondial,* București, Editura Științifică, 1973, p. 69.

[212] Armand Călinescu, *Însemnări politice,* p. 424.

[213] Vezi Viorica Moisuc, *Diplomația României...,* p. 211-212.

[214] *Ibidem.*

[215] Viorica Moisuc a argumentat că revenirea regelui Carol II a fost precipitată de o telegramă alarmantă transmisă de Armand Călinescu, de acord cu Grigore Gafencu, care avertizau asupra posibilității unei acțiuni germane în sud-est. Premierul se referea și la poziția preconizată a României într-un asemenea caz: Dacă avea să fie agresată România se va apăra, iar dacă **va fi atacată spre a i se lua bogățiile, în special petrolul, „atunci România nu va ezita să distrugă puțurile ce are.** Un asemenea avertisment ar da de gândit Germaniei, reținând-o poate de la o agresiune, **care ar deveni în scopul ei inutilă..."** (subl. ns.) (Apud *Diplomația României...,* p. 212, 268-269). În acest fel, documentul menționat releva, pe lângă hotărârea Bucureștilor de a sacrifica industria și zona petroliferă în situația unei agresiuni germane, faptul că oficialităților române pătrunseseră esența planurilor hitleriste din 1939: atacarea și ocuparea României de către forțele **Wehrmachtului** nu ar avea rost dacă s-ar solda cu distrugerea petrolurilor.

pe Armand Călinescu şi Grigore Gafencu, pentru a-l pune „în curent cu situaţia"[216]. Faţă de pericolul ce se profila, primul ministru a sugerat Suveranului să reafirme oficial poziţia paşnică a României şi hotărârea că, **„dacă va fi atacată, se va apăra şi pentru independenţa ei va sacrifica orice. Dacă va fi atacată spre a i se lua cu forţa bogăţiile ei, în *special petrolul poate fi luat,* apoi atunci România nu va ezita să distrugă puţurile ce are"** (subl. ns.)[217]. În continuare, cu numai câteva ceasuri înainte de semnarea la Kremlin a pactului de neagresiune germano-sovietic, dublat de faimosul protocol secret, care punea în discuţie pacea lumii şi integritatea teritorială a Europei est-centrale, inclusiv a României[218], la Palatul Regal din Bucureşti s-a întrunit un consiliu restrâns pentru examinarea situaţiei generale[219]. Armand Călinescu a opinat că „noi nu trebuie să ne atragem inutil agresiunea Germaniei. Aşa am încheiat convenţia economică, pe care o respectăm, trebuie să o continuăm"[220]. Carol II a fost de acord, spunând „neted că doreşte înfrângerea Germaniei [într-un eventual război], că speră să o obţină franco-englezii, dar ca **noi în fond le putem face** [naziştilor] **unele concesii (mărfuri, petrol etc.),** nu însă în forma să ne arătăm favorabili" (subl. ns.)[221].

Problema petrolului s-a impus distinct în corespondenţa diplomatică parvenită Ministerului Afacerilor Străine din Bucureşti în ultimele zile ale păcii şi în cele dintâi zile ale războiului mondial din 1939-1945. Faptul că pactul Hitler-Stalin din 23 august 1939 provocase războiul[222] nu mai constituia

---

[216] Carol II, *Însemnări zilnice,* I, p. 399.

[217] Apud Viorica Moisuc, *Diplomaţia României...,* p. 212.

[218] După cum se ştie, era vorba de Basarabia, cedată de Hitler în „sfera de interese" a URSS, iar, în privinţa poziţiei de ansamblu a Bucureştilor, la 25 august 1939, Führerul i-a comunicat lui Benito Mussolini că, în urma documentelor semnate la Moscova, „România nu se mai afla în postura de a putea lua parte la vreun conflict împotriva Axei" (cf. Gh. Buzatu, *România şi războiul mondial din 1939-1945,* p. 6). Despre rolul pactului sovieto-nazist pentru canalizarea evenimentelor în direcţia celui de-al doilea război mondial, vezi Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* II, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1995, p. 225 şi urm. Dintre istoricii străini, Walter Hofer a apreciat că, la 23 august 1939, Kremlinul i-a dat lui Hitler „semnalul verde" să atace Polonia, declanşând conflagraţia secolului (cf. *Hitler déchaîne la Guerre,* Paris, Editions du Seuil, 1967, p. 112), iar Pierre Renouvin a considerat că „pactul de la 23 august 1939 a fost acela care **a decis soarta păcii"** (subl. ns.) (cf. *Histoire des relations internaţionales,* VIII/2, *Les crises du XX-e siècle. De 1929 à 1945,* Paris, Hachette, 1958, p. 198). A se vedea, mai recent, solida contribuţie a lui Donald Cameron Watt, *How War Came: The Immediate Origins of the Second World War, 1938-1939,* London, Heinemann, 1989, *passim.*

[219] Viorica Moisuc, *Diplomaţia României...,* p. 239-240.

[220] Armand Călinescu, *Însemnări politice,* p. 426.

[221] *Ibidem;* Carol II, *Însemnări zilnice,* I, p. 408-409.

[222] Vezi Bernard Bromage, *Molotov. The Story of an Era,* London, Peter Owen Ltd., MCMLVI, p.187-188.

o surpriză pentru Bucureşti, tot mai îngrijoraţi de semnalele tot mai presante, în sensul că la Moscova se pusese în discuţie şi integritatea hotarelor României, în mod precis soarta Basarabiei. Dintre diplomaţii români acreditaţi în capitalele străine, Al. Gurănescu, de la Berna, s-a aflat între cei dintâi şi a fost cel mai insistent în a sublinia situaţia gravă în care fusese plasată România. La 1 octombrie 1939, de exemplu, el transmitea din „izvor sigur" faptul că Germania şi URSS „ajunseseră la o înţelegere definitivă. Această înţelegere multiplă se întinde asupra sferelor de influenţă economică şi politică în Europa. Germania se obliga să dea mână liberă Rusiei în chestiunea Basarabiei"[223]. Din Copenhaga, ministrul Mihail Sturdza transmisese acelaşi lucru (ruşii se pregăteau „să ceară Basarabia")[224], după cum şi Radu Irimescu din Washington[225]. Radu Crutzescu, din Berlin, informa că ştirea despre iminenta semnare a pactului germano-sovietic „a căzut ca un trăznet"[226], iar Victor Brabetzianu observa că numai pentru moment problema Basarabiei nu avea să fie „deschisă", dat fiind că pentru Germania şi URSS era „de un interes vital [...] să nu aprindă focul în Peninsula Balcanică"[227]. Ambasadorul român la Paris, Gh. Tătărescu, opina că vizita ministrului german de externe, Joachim von Ribbentrop, pentru semnarea pactului marca o „dată epocală" în istoria contemporană[228]. Pactul deschidea posibilitatea unei largi colaborări între zvastica germană şi secera şi ciocanul sovietice, iar „această perspectivă atinge în cel mai mare grad interesele vitale ale ţării noastre"[229]. În consecinţă, guvernul de la Bucureşti şi-a precizat, încă de la finele lunii august, atitudinea faţă de evoluţiile mondiale, adică **neutralitatea,** conjugată, după cum transmitea Gafencu la Paris şi Londra, cu hotărârea **de a apăra cu orice preţ independenţa şi integritatea hotarelor**[230]. În acelaşi sens, legaţiile noastre de la Berlin şi Roma erau asigurate concomitent că „în împrejurările de azi România urmăreşte desfăşurarea evenimentelor cu linişte şi sânge rece. Angajamentele ei nu o obliga să între într-un război al Marilor Puteri atâta vreme cât hotarele şi independenţa ei nu sunt ameninţate"[231]. Peste câteva zile, Gafencu revenea: „... Gesturile noastre [...] nu sunt inspirate decât de propriul nostru interes de pace şi de linişte şi de dorinţa noastră de a evita – dacă va fi posibil – ostilităţile în această regiune"[232]. Aceste consideraţii

[223] Arhiva MAE, fond 71/Germania, vol. 78, f. 121 (Telegrama nr. 2 116).
[224] Idem, fond 71/URSS, vol. 87, f. 106 (Telegrama nr. 6 083 din 19 septembrie 1939).
[225] *Ibidem,* f. 23 (Telegrama nr. 10 708 din 6 septembrie 1939).
[226] Idem, fond 71/Germania, vol. 77, f. 270 (Telegrama nr. 39 425 din 22 august 1939).
[227] Idem, fond 71/URSS, vol. 87, f. 322 (Telegrama nr. 39 577/Berlin, 14 octombrie 1939).
[228] Idem, fond 71/Franţa, vol. 69 bis, f. 35 (Telegrama nr. 507/23 august 1939).
[229] *Ibidem,* f. 36.
[230] Idem, fond 71/România, vol. 7 General, f. 157 (Telegrama cifrată nr. 53 903/ Bucureşti, 28 august 1939, Gafencu către misiunile române din Paris şi Londra.
[231] Idem, fond 71/Germania, vol. 77, f. 158 (Telegrama nr. 53 905 din 28 august 1939).
[232] *Ibidem,* f. 311 (Telegrama nr. 43 394 din 30 august 1939 către legaţiile din Berlin

ale liderului diplomației române au fost exprimate şi în public, în repetate rânduri, atât în ajunul cât şi la începutul ostilităților[233].

În contextul relevat s-a impus **problema petrolului.** După cum am relatat deja, la 29 august 1939 Grigore Gafencu l-a primit pe ataşatul militar german Gerstenberg, iar, la 31 august 1939, premierul Armand Călinescu s-a întâlnit cu ministrul german la Bucureşti, Fabricius. De fiecare dată, problema petrolului s-a aflat în discuție[234]. De asemenea, la 23 august 1939, primindu-l pe dr. Gerhard Steltzer, însărcinatul cu afaceri al Germaniei la Bucureşti, Grigore Gafencu a obținut detalii despre negocierile preliminarii ale pactului Hitler-Stalin[235]. În dezacord cu faptele reale, Gafencu l-a asigurat pe diplomatul german că cercurile politice şi opinia publică română primiseră ştirea despre pact „cu cea mai desăvârşită liniște"[236]. La întrebarea lui Steltzer despre îndeplinirea în continuare a tratatului din 23 martie 1939, Gafencu a răspuns „foarte ferm că este în afară de orice dubiu că România, potrivit politicii ei de pace şi de leală respectare a angajamentelor luate, va îndeplini cu strictețe acordul economic româno-german"[237]. Tot pe atunci, de la Roma, Duiliu Alex. Zamfirescu transmitea că în cercurile ambasadei Reichului să acreditase opinia după care: „Dacă România ar face azi cel puțin un gest de bunăvoință care să asigure Germania de neutralitatea ei binevoitoare în caz de conflict, dând certitudinea că îi va furniza tot grâul şi petrolul necesar, Germania nu are motive de a se lega de ea, în caz contrar România merge la dezastru şi la sinucidere"[238]. La 31 august 1939, tot Zamfirescu informa despre interesul Italiei pentru continuarea livrărilor de petrol din România[239]. De asemenea, de la Vatican, N. Petrescu-Comnen, indicând surse din anturajul lui Hitler, consemna că unii colaboratori de-ai Führerului îi pretindeau să atace din primele zile ale războiului şi România, pentru ca ea să nu „reînceapă jocul din 1914"[240]. Unica ieşire era trimiterea de urgență a unor persoane cu „mare suprafață" la Berlin şi care să dea noi asigurări Reichului despre hotărârea Bucureştilor „de a rămâne neutri şi de a livra Reichului produsele de care are nevoie"[241].

Aici este locul să stăruim asupra unui episod survenit după izbucnirea

---

şi Roma).

[233] Vezi Grigore Gafencu, *Politica externă a României. 1939. Cinci cuvântări,* Bucureşti, 1939, *passim.*

[234] Arhiva MAE, fond 71/Germania, vol. 77, ff. 307-309 (Nota convorbirii din 29 august 1939); *ibidem,* ff. 314-318 (Nota întrevederii din 31 august 1939).

[235] *Ibidem,* ff. 273-276 (Nota din 23 august 1939).

[236] *Ibidem,* f. 275

[237] *Ibidem,* f. 276

[238] *Ibidem,* f. 262 (Telegrama nr. 4 951 din 20 august 1939).

[239] Idem, fond 71/Italia, vol. 66, f. 111 (Telegrama nr. 5 117).

[240] Idem, fond 71/Germania, vol. 77, f. 293 (Telegrama nr. 588 din 26 august 1939).

[241] *Ibidem.*

celui de-al doilea război mondial, dar cu trimitere precisă la perioada în discuție: La 31 ianuarie 1940, ministrul de externe britanic, Lordul Halifax, în contextul blocadei economice a Reichului și al ofensivei anglo-franceze pentru contracararea penetrației germane în economia românească după declanșarea ostilităților[242], i-a prezentat lui Viorel Virgil Tilea un **Aide-mémoire** prin care, luând act de noul acord româno-german din 21 decembrie 1939[243], asigura Bucureștii că Londra va continua să dezvolte relațiile economice și comerciale cu România, dar „numai atâta timp cât guvernul român se abține a lua, fără consultarea prealabilă a guvernului Majestății Sale, angajamente care ating direct interesele vitale ale Regatului Unit"[244]. Bucureștii nu au întârziat răspunsul, la 12 februarie 1940, tot sub forma unui **Aide-mémoire** în limba franceză[245], fiind predat ministrului Reginald Hoare, iar în copie ambasadorului francez, Adrien Thierry[246]. Guvernul de la București, după ce reafirma că avea „în inimă" relații cordiale și pline de încredere cu Marea Britanie, îndemna la explicații deschise asupra problemelor, avându-se în vedere atitudinea fermă, din ultimele luni, a României „de a-și apăra independența și de a se apăra împotriva oricărei agresiuni"[247]. Situația necesita importuri de armament și impunea ca bogățiile țării să răspundă intereselor superioare ale apărării naționale[248]. Totuși, între anii 1938 și 1939[249] nu au putut fi ignorate eforturile Germaniei de-a pătrunde pe piața românească, iar guvernele de la București au atenționat la timp Londra și Parisul asupra consecințelor, solicitându-le, chiar cu prețul unor sacrificii, să adopte măsuri care să le îngăduie „a lupta la egalitate cu Germania pe piața românească"[250]. Se reamintea, totodată, că, în mai 1938, la sesiunea Consiliului Societății Națiunilor, N. Petrescu-Comnen, ministrul român de externe în funcție, a predat omologilor săi britanic și francez, Lordul Halifax și, respectiv, Georges Bonnet, câte un memoriu[251] prin care sugera Londrei și Parisului să acționeze

---

[242] Vezi Viorica Moisuc, *Diplomația României...,* p. 274 și urm.; Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain,* p. 168 și urm.

[243] Vezi *ibidem,* p. 187; Viorica Moisuc, *Diplomația României...,* p. 270-271.

[244] Apud Viorica Moisuc, *Diplomația României...,* p. 275.

[245] *Ibidem.*

[246] Originalul în Arhiva MAE, fond 71/România, vol. 8, General, ff. 72-81.

[247] *Ibidem,* ff. 72-73.

[248] *Ibidem,* f. 73.

[249] Despre problemele industriei române de petrol în 1938-1939, vezi lucrările lui Mihail Pizanty, *Privire retrospectivă asupra industriei petrolifere în perioada 1930-1939,* ed. citată; *Aperçu général sur l'industrie pétrolière de Roumanie,* ed. citată; *La vitalite de l'industrie petroliere roumaine,* ed. citată; *La balance commerciale de la Roumanie et le commerce exterieur mondial. Participation de l'industrie pétrolière à l'exportation roumain,* București, 1939.

[250] Arhiva MAE, fond 71/România, vol. 8, General, f. 74.

[251] *Ibidem,* p. 82-86, 87-91.

**„pentru a împiedica preponderența economică a Germaniei pe piața românească"** (subl. ns.). S-a solicitat, în chip nemijlocit, ca Marea Britanie să suplinească cu derivate petroliere româneşti importurile din Mexic, dar nu s-a primit nici un răspuns şi, în consecință, raporturile economice româno-germane s-au amplificat, mai ales după ocuparea Cehoslovaciei, unde Bucureştii avea importante comenzi de armament[252].Cu atât mai mult, în acele zile ale începutului anului 1940, livrările de armament din Germania (îndeosebi tunuri antiaeriene şi anticar) aveau „o importanță primordială pentru România, decisă să-şi apere independența națională şi integritatea hotarelor"[253]. Relativ la petrol, se ştia că de mai mulți ani derivatele sale ocupau unul dintre „capitolele importante" ale schimburilor economice între România şi cel de-al III-lea Reich şi au făcut obiectul acordurilor încheiate la 23 martie, 24 mai şi 7 septembrie 1935, 24 septembrie 1936, 9 decembrie 1937, 21 iunie şi 10 decembrie 1938 ori 23 martie 1939[254], prin care s-a convenit „ca exporturile de petrol să reprezinte 25% din valoarea totală a exporturilor româneşti în Germania". Totodată, s-a convenit că, în afara cotei stabilite, Germania să vândă produse de război, fără nici un fel de limite, astfel ca, până la 1 septembrie 1939, Reichul şi-a procurat importante cantități de țiței[255], iar România, „grație livrărilor sale de petrol, a putut la rându-i să comande în Germania sau în teritoriile aflate sub autoritatea [ocupația] Germaniei importante cantități de armament indispensabil pentru apărarea sa națională"[256]. Date fiind pagubele suportate, în condițiile acordurilor pe bază de **clearing,** România a intervenit în ultima vreme pentru stabilirea unei cote maxime de 130 000 tone produse petroliere/lună exportate în cel de-al III-lea Reich, fără a admite pretenții suplimentare şi nici livrări anticipate[257]. În concluzie se putea admite cu temei că, după începerea războiului, România nu acordase „drepturi noi" Germaniei, ci, din contră, le „limitase" pe cele existente[258]. Ca o dovadă, în **anexa C** a memorandumului[259] se prezentau datele concrete ce atestau cifric că, după 1 septembrie 1939, exporturile petroliere în direcția Marii Britanii şi Franței sporiseră „considerabil", concomitent cu diminuarea celor destinate Germaniei[260]. În final, guvernul

[252] *Ibidem,* ff. 75-76.
[253] *Ibidem,* f. 11.
[254] *Ibidem.*
[255] Vezi livrările lunare de petrol ale României către Germania în perioada 1935-1944, după surse berlineze (Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 291-292).
[256] Arhiva MAE, fond 71/România, vol. 8, General, ff. 77-78.
[257] *Ibidem,* ff. 78-79.
[258] *Ibidem,* f. 79.
[259] *Ibidem,* f. 92.
[260] Vezi şi Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain,* p. 177 (comparativ exportul român general şi cel de petrol în Germania, Imperiul Britanic

român dădea asigurări ferme, în sensul că raporturile economice **„n-au influențat niciodată cu nimic atitudinea politică a României, care totdeauna a urmărit cu consecvență și hotărâre aceeași linie de conduită inspirată din decizia sa de a-și menține independența și integritatea teritorială"** (subl. ns.)[261]. Altfel spus, Marea Britanie și Franța trebuiau să fie convinse că România le rămânea un aliat, iar guvernul de la București, în ciuda acordurilor încheiate cu Germania, **nu considera petrolul mai mult decât o marfă, devenită – este adevărat – deosebit de importantă în perspectiva ostilităților generale.**

*

* *

După cum se poate constata, cel de-al doilea război mondial încă nu depășise faza sa europeană, dar **mirosul de petrol devenise extrem de persistent.** Războiul planetar, cu atât mai mult, avea să releve rolul major al combustibilului lichid, recunoscut necondiționat „rege" al ostilităților generale[262].

---

și Imperiul Francez în perioada septembrie 1939-martie 1940). Reținem, din cifrele calculate de Marguerat, după „Monitorul Petrolului Român", câteva date: Germania (cu țările ocupate) a importat 69 691 tone în septembrie 1939, 88 835 tone în noiembrie 1939 (cota maximă), 28 246 tone în ianuarie 1940 și 44 797 tone în martie 1940; Imperiul Britanic a importat 33 578 tone în septembrie 1939, 39 088 tone în noiembrie 1939, 145 699 tone în decembrie 1939 (nivelul maxim), 123 180 tone în ianuarie 1940 și 130 398 tone în martie 1940, iar Imperiul Francez: 8 859 tone în septembrie 1939, 58 203 tone în decembrie 1939 (cota maxima), 59 533 tone în ianuarie 1940 și 18 556 tone în martie 1940 *(ibidem)*. În menționata **anexă C** a memorandumului guvernului român din 12 februarie 1940 se prezentau exporturile române de petrol către Germania, Marea Britanie și Franța în perioada 1 aprilie - 31 decembrie 1939; cifrele diferă în raport cu cele calculate de Philippe Marguerat, iar la **total** situația se prezenta astfel: Franța - 179 723 tone importate în ultimele nouă luni ale anului 1939; Marea Britanie - 397 807 tone; Germania - 662 703 tone (Arhiva MAE, fond 71/România, vol. 8, General, f. 92).

[261] *Ibidem,* f. 81.

[262] Vezi Maurice Levêque, *Le pétrole et la Guerre,* Paris, Nouvelles Éditions Debresse, 1958, p. 135 (În cursul războiului din 1939-1945, **„Aliații au știut... că petrolul rămăsese rege..."**).

# CAPITOLUL XI

# PETROLUL ŞI RĂZBOIUL MONDIAL

## A. Petrolul – nervul războiului modern

În comparaţie cu războiul mondial din 1914-1918, desfăşurările conflagraţiei din 1939-1945 au depins infinit mai mult de **factorul petrol.** Nu numai recunoaşterile celor interesaţi ori implicaţi, dar şi evoluţia operaţiunilor militare ca şi multiplele demersuri politico-diplomatice, politica economică a statelor beligerante, grija deosebită a tuturor statelor pentru păstrarea, exploatarea şi cucerirea principalelor resurse petrolifere pretutindeni pe mapamond sunt categorice în acest sens. Ample şi temeinice cercetări de specialitate au stabilit cu precizie faptul că de deţinerea/lipsa combustibilului lichid au depins într-o importantă măsură succesul/eşecul operaţiunilor militare cruciale din Europa de Vest şi de pe Frontul de Est, din Africa de Nord şi din Asia, din Oceanul Atlantic, Marea Mediterană sau din Oceanul Pacific, bătăliile aeriene de pe toate teatrele majore, iar, la scară globală, apropierea ori ratarea victoriei din 1945[1]. Un publicist francez era

[1] Vezi, în mod special, Robert Goralski, Russell W. Freeburg, *Oil and War. How the Deadly Struggle for Fuel in WWII Meant Victory or Defeat,* New York, William Morrow and Company, Inc., 1987, *passim;* Jean-Jacques Berreby, *Le pétrole dans la strategie mondiale,* Paris, Casterman, 1974, *passim;* George Lenczowski, *The Middle East in World Affairs,* ed. a II-a, Ithaca (New York), Corneli University Press, 1956, p. 438 şi urm.; E. M. Friedwald, *Oil and the War,* London-Toronto, William Heinemann Ltd., 1941, *passim;* Benjamin Shawdran, *The Middle East, Oil and the Great Powers,* ed. a II-a, Boulder – London, Westview Press, 1985, p. 5 (petrolul – „cea mai decisivă forţă în război"); F. Venn, *Oil Diplomacy in the Twentieth Century,* London, Macmillan, 1986, p. 83-104; Maurice Leveque, *Le pétrole et la Guerre,* ed. citată, *passim;* Eugen Preda, *Miza petrolului,* ed. citată, *passim;* Constantin Croutziou, *L'importance du pétrole dans la vie économique,* Paris, Librairie Sociale et Economique, 1941, p. 28 (petrolul – „nerv al războiului"); Jacques de Launay, Jean-Michel Charlier, *Istoria secretă a petrolului,* ed. citată, p. 79-88; Réné Sédillot, *Istoria petrolului,* ed. citată, *passim;* Henri Michel, *La drôle de guerre,* Paris, Hachette, *passim;* Viorica Moisuc, *Diplomaţia României,* ed. citată, *passim;* Horia Brestoiu, *Acţiuni secrete în România,* ed. citată, *passim;* Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* ed. citată, p. 223 şi urm. În anii războiului au fost editate în româneşte lucrările de succes ale lui Anton Zischka, *Războiul petrolului,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1942; *Ştiinţa distruge monopolurile,* ed. a II-a, Bucureşti, Editura Gorjan, 1942. Din această ultimă lucrare, reţinem: „petrolul a

de părere că, dacă în 1914-1918, petrolul i-a ajutat pe aliații anglo-franco-americani „să câştige războiul", ulterior, în perioada interbelică, i-a determinat „să piardă pacea"[2], impunându-se ca „stăpân al păcii şi al războiului"[3]. Réné Sédillot observa că, **„aparent, petrolului îi revin răspunderi mai mari în declanşarea celui de-al doilea conflict al secolului decât în a primului"**[4]. Desfăşurarea conflagrației secolului avea să confere unor specialişti de talia profesorilor Pierre Renouvin şi Jean-Baptiste Duroselle un fructuos şi exemplar domeniu de cercetare în istoria relațiilor internaționale, confirmând în ce măsură evoluția acestora între 1939 şi 1945 a depins hotărâtor de forțele **profunde** (factorii geografici, condițiile demografice, forțele economice şi financiare, sentimentele național şi pacifist, naționalisme) ori de acțiunile **oamenilor de stat**[5]. Relevând că, în 1935-1939, bătălia mondială pentru rezervele de materii prime s-a accentuat, cei doi specialişti francezi au subliniat că, mai mult decât interesele economice, preocupările politice s-au aflat la esența fenomenului, **politica materiilor prime fiind dominată de mobiluri militare şi strategice**[6], atât în ajunul cât şi în cursul războiului mondial, adăugăm noi. Dintre autorii menționați, majoritatea s-au ocupat în special ori au relevat rolul şi locul României ca țară posesoare de petrol în planurile beligeranților fie, în perioada inițială a războiului, ca obiectiv al Germaniei, fie apoi ca „satelit" al acesteia (1940-1944) şi adversar al Națiunilor Unite, fie, în cele din urmă, ca partener al acestora în asaltul decisiv asupra Reichului nazist în Europa. Desfăşurarea ostilităților a dovedit în ce grad deținerea/lipsa zăcămintelor de „aur negru" a avantajat/dezavantajat cele două tabere ostile, respectiv puterile Axei (Germania, Italia, Japonia şi aliații lor) şi pe cele aliate, a căror coaliție s-a făurit treptat între 1939 şi 1941 (Marea Britanie, Franța, URSS, SUA şi China). În consecință, încă de la început războiul mondial s-a desfăşurat, pentru fiecare dintre taberele beligerante, sub semnul posedării ori al penuriei de petrol. Réné Sédillot comenta: **„De la început este... evident că petrolul se afla în tabăra Aliaților, şi nu în tabăra națiunilor Axei. Acestea din urmă au încheiat un pact de fier: el nu este un pact de fier. De la început e limpede că, în desfăşurarea conflictului, petrolul va lucra pentru victoria**

---

devenit sângele flotelor de război şi automobilelor, al avioanelor şi motoarelor Diesel" (p. 217). În *Războiul petrolului* s-a demonstrat rolul de sânge al economiei atins de „aurul negru" (p. 14).

[2] Cf. Edmond Bloch, *1919-1939. Le pétrole mène le jeu...*, Paris, G. Durassie et C-ie, Editeurs, 1961, p. 119.

[3] *Ibidem*, p. 116-119.

[4] Réné Sédillot, *Istoria petrolului*, p. 227.

[5] Vezi *Introduction à l'histoire des relations internationales*, ed. citată, *passim;* Jean-Baptiste Duroselle, *Tout empire périra. Théorie des relations internationales*, Paris, A. Colin, 1992, p. 129 şi urm.

[6] *Introductions...*, p. 85.

**națiunilor care îl au deja, pentru înfrângerea națiunilor lipsite de el. Jocurile sunt făcute. Singura şansă a Germaniei – sau a Japoniei – ar fi un război fulger victorios: ele ar trebui să triumfe în câteva săptămâni sau în câteva luni. Altfel lipsa petrolului le-ar anula orice speranță de succes. Sau ar trebui să acapareze cât mai repede zăcăminte importante – Caucazul în cazul germanilor, Indiile Olandeze în cazul japonezilor. Fără ele, cauza lor este pierdută"**[7]. Jean-Jacques Berreby, la care revenim, a afirmat cu deplin temei: **„Mai mult decât primul război mondial, războiul din 1939-1945 a depins de petrol, a cărui importanță a fost esențială"**[8]. În bătălia declanşată, România, ca subiect dar mai ales ca obiect, a avut un rost indiscutabil. Potrivit statisticilor vremii, România deținea 2,2% din producția mondială de țiței brut, fiind al şaselea, producător din lume şi al doilea din Europa, după SUA, URSS, Venezuela, Iran-Bahrein şi Indiile Olandeze[9]. Documentele editate după război au subliniat rolul major pe care l-a avut problema petrolului românesc în marile decizii militare şi politico-diplomatice ale taberelor care s-au înfruntat pe câmpurile de luptă. Dintr-o multitudine de informații, reținem momentan declarația făcută de Hermann Göring, mareşalul Reichului nazist, în cursul întrevederii de la Berlin, din 26 noiembrie 1941, cu Mihai Antonescu, vicepreşedintele Consiliului de Miniştri şi titularul Afacerilor Străine ale Bucureştilor, şi anume că petrolul, după jertfa de sânge pe Frontul de Est, reprezenta **„cea mai de preț contribuție pe care România o poate aduce în slujba cauzei comune** (adică a **Axei** Berlin-Roma-Tokyo subl. ns.)"[10].

Izbucnirea ostilităților, în septembrie 1939, a deschis imediat şi cu toată brutalitatea problema petrolului, pentru beligeranți şi nebeligeranți deopotrivă. Observatorii politici şi militari ai evenimentelor s-au pus imediat de acord în această privință. Cesare Alimenti, un nume cunoscut cititorului, vorbea chiar în anul 1939 despre rostul petrolului ca „armă de război"[11],

[7] Réné Sédillot, *Istoria petrolului,* p. 228.

[8] Jean-Jacques Berreby, *Histoire mondiale du pétrole,* ed. citată, p. 207.

[9] Cf. Mihail Pizanty, *Aperçu général sur l'industrie pétrolière de Roumanie,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1940, p. 4; idem, *Privire retrospectivă asupra industriei petrolifere în perioada 1930-1939,* Bucureşti, 1940, p. 6.

[10] *Documents on German Foreign Policy, 1918-1945,* Series D, vol. XIII, London, HMSO, 1964, p. 844. Aflat la Berlin, la sfârşitul lunii noiembrie 1941, Mihai Antonescu s-a mai întâlnit cu Joseph Goebbels, Joachim von Ribbentrop şi Adolf Hitler (*ibidem,* p. 891-894), căruia i-a promis ca va spori livrările de petrol către Germania (minutele germane ale întrevederilor). Minutele convorbirilor ministrului român de externe în forma dictată de el însuşi, în Jean Ancel, ed., *Documents Concerning the Fate of Romanian Jewry during the Holocaust,* IX, *Romanian-German Relations, 1936-1944,* New York, The Beate Klarsfeld Foundation, 1980, p. 269 şi urm.

[11] Cf. Cesare Alimenti, *Il petrolio nell'economia mondiale,* ed. citată, p. 62.

şi italianul nu a fost singurul[12]. La Bucureşti, „Monitorul Petrolului Român", constatând că după exact 25 de ani cataclismul războiului răvăşea din nou străvechiul continent, consemna că industria petrolului devenise „un element vital pentru mijloacele folosite de războiul modern. Mai mult decât **în trecutul conflict mondial, derivatele obţinute din ţiţei pot fi înlocuite în parte cu produse sintetice ce se găsesc în materiile prime aflate din abundenţă în multe ţări nepetrolifere sau cu producţie insuficientă. Pe de altă parte, alcoolul şi benzolul, amestecate în proporţii variabile în produse obţinute din ţiţei, sporesc cantităţile ce pot fi utilizate. Potenţialul aviaţiei şi al armamentelor motorizate a sporit enorm faţă de trecut, reclamând cantităţi imense de combustibil lichid. Alături de hrana trupelor, asigurarea combustibilului pentru motoarele care mijlocesc deplasările lor ca şi înălţarea în văzduh a avioanelor apare ca o grijă primordială"**[13]. Datele problemei petrolului au devenit presante şi în raport cu constatările privind consumul mondial de produse petroliere[14], producţia şi circulaţia mondială de autovehicule[15] sau consumul flotei comerciale şi de război în 1938-1939[16]

---

[12] Vezi Ştefan Th. Possony, *L'économie de la guerre totale,* ed. citată, *passim;* Edgar Faure, *Le pétrole dans la paix et dans la guerre,* ed. citată, *passim;* André Labarthe, *La France devant la guerre. La balance des forces,* Paris, Éditions B. Grasset, 1939, p. 10; V. Forbin, *Le pétrole,* Paris, 1940, p. 5 („aceia dintre beligeranţi care pot conta pe rezerva suficientă de produs petroliere deţin gajul victoriei"). După un deceniu de la declanşarea ostilităţilor, R. Jouan preciza că petrolul fusese „sufletul operaţiunilor militare", că **„posedarea lui, odată trecute primele surprize, a jucat un rol capital, chiar decisiv, în prăbuşirea Germaniei şi, mai ales, aceea a Japoniei"** (*Le pétrole, roi du monde,* Paris, Payot, 1949, p. 155).

[13] *Zgomotul armelor a înlocuit acţiunea diplomaţilor,* în M.P.R., nr. 18/15 septembrie 1939, p. 1185. Pe aceeaşi temă, vezi, de asemenea, *La guerre et le pétrole,* în M.P.R., nr. 10/1940, p. 571 şi urm. (comentarii pe marginea studiului generalului Serrigny – *L'Allemagne face à la guerre totale); Le pétrole dans la guerre mondiale,* în M.P.R., nr. 17/1940, p. 984; V. Cerchez, *Le pétrole au bout d'une année de guerre,* în M.P.R., nr. 17/1940, p. 940 şi urm.; *Le combustible liquide au Japon,* în M.P.R., nr. 5/1941, p. 243 şi urm.; *Importanţa zăcămintelor din Caucaz în industria de petrol a URSS,* în M.P.R., nr. 24/1941, p. 935-944; M.P.R., nr. 19/1939, p. 1277; M.P.R., nr. 23/1940, p. 1225 (prefaţă prof. G. Macovei, datată septembrie 1940, la lucrarea prof. L. Mrazec *Le problème du pétrole en Roumanie par rapport au problème mondial en 1915,* apărută şi în limba română: *Problema petrolului în România faţă de problema mondială din 1915,* Bucureşti, 1940); M.P.R., nr. 1/1941, p. 35; M.P.R., nr. 8/1941, p. 375; M.P.R., nr. 11/1941, p. 521.

[14] Vezi *Consumul mondial al produselor petrolifere în 1939,* în M.P.R., nr. 12/1940, p. 663-664. Situaţia din ultimii ani care au precedat războiul mondial: 1935 – 212 231 000 tone; 1936 – 231 000 000 tone; 1937 – 254 500 000 tone; 1938 – 249 100 000 tone; 1939 – 255 786 000 tone (*ibidem,* p. 663).

[15] Vezi M.P.R., nr. 23/1939, p. 1472 şi urm. (În anul 1938 se aflau în circulaţie pe mapamond 43 223 000 de autovehicule, necesitând 90% din consumul mondial de

ori în raport cu aprecierea lui Mihail Pizanty, la 11 august 1939, în cadrul cursurilor Universității Populare de la Vălenii de Munte, despre însemnătatea **„vitală"** a industriei petroliere în ansamblul economiei naționale a României[17].

Războiul mondial, declanşat la 1 septembrie 1939 prin atacul fulger al Germaniei împotriva Poloniei, i-a divizat evident pe beligeranți în privința modului în care ei au abordat ori au fost confruntați cu problema petrolului. În fapt, încă din perioada anterioară, Germania şi Marea Britanie – după cum remarca ministrul de externe al Reichului, Joachim von Ribbentrop – se situaseră pe poziții net antagoniste atât în privința supremației militare germane pe continent, cât şi în domeniul redistribuirii materiile prime, Berlinul pretinzând un loc nu numai în Europa, ci şi în unele dintre vechile sale colonii[18]. A fost de la sine înțeles că războiul a acutizat asemenea dispute, bătălia dintre **Axă** şi **Națiunile Unite** desfăşurându-se din 1941-1942 pe viață şi pe moarte, în ianuarie 1943 (Casablanca) lansându-se binecunoscuta formulă a **impunerii capitulării necondiționate** Germaniei şi aliaților ei mai mari ori mai mici, ceea ce, practic, a însemnat că înfruntarea nu se putea termina decât cu eliminarea uneia dintre tabere. În materie de petrol, după cum s-a menționat, fiecare dintre cele două tabere au beneficiat de situații diferite. Totalmente dezavantajate, țările Axei, vor căuta să câştige timp, întocmindu-şi planurile politico-economice şi militar-strategice în funcție **şi de factorul petrol**[19]. Încă din primul an al conflictului, „blocată" pe vechiul continent, Germania, în afară de sursele proprii de țiței şi ale țărilor ocupate (neînsemnate) ori bazându-se pe cantitățile (total insuficiente) obținute prin procedee moderne[20],

benzină, p. 1473).

[16] M.P.R., nr. 21/1939, p. 1347-1357. În anii de referință, tonajul mondial a sporit la 69,4 milioane tone vase comerciale; 11,4 milioane tone petroliere; 6,9 milioane tone vase de război, pentru toate categoriile de nave ordinea fiind, în genere, aceeaşi: Marea Britanie şi coloniile ori posesiunile, SUA, Japonia, Norvegia, Germania, Italia, Franța etc. Vezi şi Mihail Pizanty, *Le tonnage de la flotte mondiale. Situation des navires de commerce, des navires-citerne et des bateaux de guerre,* Bucureşti, 1939, *passim* (extras din M.P.R.).

[17] Idem, *La vitalité de l'industrie pétrolière roumaine,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1939, p. 3.

[18] Cf. Joachim von Ribbentrop, *De Londres à Moscou. Mémoires,* Paris, B. Grasset, Editeur, 1954, p. 57.

[19] Cf. Robert Goralski, Russell W. Freeburg, *Oil and War,* p. 324, 334. Al doilea război mondial a dovedit **„legătura crucială"** între petrol şi securitatea națională a statelor, rolul de **„pivot crucial"** al combustibilului lichid în determinarea politicii de ansamblu a tuturor statelor; Constantin Croutziou, *L'importance du pétrole dans la vie économique,* ed. citată, p. 149-151 (despre rostul **carburanților** în bătălia în curs dintre Marea Britanie şi Germania).

[20] *Ibidem,* p. 77-80.

s-a orientat spre România[21] şi a beneficiat de bunele raporturi statornicite de Hitler şi Stalin în anii 1939-1941. După ce s-a produs agresiunea Reichului din 22 iunie 1941, Stalin a pretins că Führerul avea în vedere şi **cucerirea resurselor sovietice de „aur negru"**[22], iar ulterior, în mod sigur, planurile operaţionale ale Wehrmachtului[23] în anul crucial 1942 au depins categoric de voinţa lui Hitler şi a înaltului Comandament Suprem german *(O.K.W.)* de-a captura Caucazul[24]. Tot de factorul petrol au fost inspirate principiile de bază ale politicii economice a Reichului în anii războiului[25] ori proiectele vizând zona Orientului Apropiat şi Mijlociu[26]. Azi ne apare cu totul straniu că, în 1940-1943, acţionând în spaţiul nord-african, trupele germane şi italiene au suferit de pe urma penuriei combustibililor lichizi[27], deşi peste câteva decenii

---

[21] În anii 1940-1944, România a reprezentat **„principala sursă de aprovizionare cu produse petroliere"** pentru Reichul nazist (cf. S. M. Lisičikin, *Neftianaia promîşlennost stran narodnoi demokratii,* Moskva, 1960, p. 133). După F. Venn, România, prin livrările de produse petroliere din 1939-1944, a avut „o contribuţie substanţială la [funcţionarea] maşinii de război germane" (cf. *Oil Diplomacy in the Twentieth Century,* ed. citată, p. 85).

[22] Vezi I. V. Stalin, *Despre Marele Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei,* ed. a III-a, Bucureşti, Editura PMR, 1952, p. 22 (din cuvântarea rostită la radio de Stalin la 3 iulie 1941:
**...[Germania] îşi pune drept scop [în războiul declanşat la 22 iunie 1941] cotropirea pământului nostru, udat de sudoarea noastră, acapararea grânelor noastre şi a** *petrolului nostru,* **obţinute prin munca noastră...")**

[23] Pentru activitatea O.K.W.-ului între 1940 şi 1945, vezi un document fundamental, editat de cunoscuţii istorici germani Hans-Adolf Jacobsen, Andreas Hillgraber, Walther Hubatsch şi Percy Ernst Schramm, *Krlegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht (Wehrmachtführungsstab),* I-IV, Frankfurt am Main, Bernard Graefe Verlag für Wehrwesen, 1961-1965. Trimitem, de asemenea, la **directivele de război** ale lui A. Hitler, editate de Walther Hubatsch, *Hitlers Weisungen für die Kriegführung 1939-1945. Dokumenle des Oberkommandos der Wehrmacht,* Frankfurt am Main, Bernard und Graefe Verlag fur Wehrwesen, 1962 (după care s-au realizat ediţiile engleză şi franceză: Adolf Hitler, *Directives de guerre,* presentées par H. R. Trevor-Roper d'après Walther Hubatsch, Paris, Arthaud, 1965).

[24] Cf. Robert Goralski, Russell W. Freeburg, *Oil and War,* p. 174 şi urm. (cap. 11 – *Germany Bleeds for Oil: The Caucasus and Stalingrad,* cu acest **motto: „Dacă nu voi captura petrolul din Maikop şi Groznîi, atunci eu trebuie să sfârşesc războiul",** A. Hitler, 1 iunie 1941).

[25] Vezi Dietrich Eichholtz, *Geschichte der deutschen Kriegswirschaft 1939-1945,* 1, *1939-1941,* Berlin, Akademie-Verlag, 1971, p. 168 şi urm.

[26] Vezi Andreas Hillgruber, *Die Zerstorung Europa. Beiträge zur Weltkriegsepoche 1914 bis 1945,* Frankfurt am Main - Berlin, Propyläen, 1989, p. 219 şi urm.; idem, *Deutsche Grossmacht-und Weltmacht im 19. und 20. Jahrhundert,* Düsseldorf, Droste Verlag, 1979, *passim.*

[27] Robert Goralski, Russell W. Freeburg, *Oil and War,* p. 124 şi urm. (cap. 8 - *Mideast Oil and the Mediterranean).*

în zonă se va descoperi... o „mare de petrol" (Libia)[28]. Problema petrolului a fost nu mai puțin presantă decât pentru Germania ori Italia, pentru Japonia[29], în schimb, pentru Marea Britanie și Franța chestiunea petrolului a îmbrățișat coordonate diferite. Posibilitatea lor de a „bloca" Germania în iarna anului 1939-1940[30] le oferea o altă perspectivă, iar în acel stadiu s-au aflat în studiu planuri de preîntâmpinare a aprovizionării Reichului cu resurse din URSS[31] ori din România[32]. Din cercetările noastre, am desprins că în primele luni de război (septembrie-decembrie 1939) *War Cabinet*-ul din Londra, reunit de 123 de ori, a avut în atenție specială problema petrolului românesc[33], care a fost abordată și soluționată în conexiune cu **blocada economică**[34] instituită de aliații anglo-francezi în scopul „sufocării" Reichului nazist. În acest sens, istoria oficială britanică a războiului din 1939-1945 a reținut că, pentru purtarea ostilităților, Berlinul acordase o „mare importanță" asigurării aprovizionărilor cu oțel din Suedia și cu petrol din URSS, Polonia și România[35]. Era de așteptat ca, preconizând blocada totală a Reichului încă din primele zile ale conflagrației[36], oficialitățile londoneze să investigheze sursele de combustibil lichid aflate la dispoziția lui Hitler, între acestea și cele românești[37]. Așa după cum vom consemna în continuare, planurile comune

---

[28] *Ibidem.*

[29] *Le combustible liquide au Japon,* în M.P.R., nr. 5/1941, p. 243 și urm.; Robert Goralski, Russell W. Freeburg, *Oil and War,* p. 141 urm. (cap. *Japan's Oil Gains).*

[30] Robert Goralski și Russell W. Freeburg au insistat asupra faptului că succesul **blocadei** economice a Germaniei, depinzând de înfăptuirea **blocadei navale,** a „exacerbat" pentru Berlin problema combustibilului lichid pentru tot cursul războiului mondial (cf. *Oil and War,* p. 38).

[31] Cf. Henri Michel, *La drôle de guerre,* p. 240-249.

[32] *Ibidem,* p. 244-245; Sir Llewellyn Woodward, *British Foreign Policy in the Second World War,* I, London, HMSO, 1970, *passim.*

[33] Cf. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* I, p. 200-201.

[34] Vezi W. N. Medlicott, *The Economic Blockade,* I, ed. citată, *passim.* Despre preocupările guvernului britanic pentru asigurarea cantităților de petrol necesare războiului, vezi D. J. Payton-Smith, *Oil A Study of War-time Policy and Administration,* London, HMSO, 1971, *passim;* W. K. Hancock, ed., *History of the Second World War. United Kingdom Civil Series, Statistical Digest of the War,* London - Neudeln, HMSO and Kraus Reprint, 1975, p. 87-94 *(Petroleum).* Relativ la rolul determinant al petrolului în precizarea planurilor strategice ale Imperiului Britanic în anii războiului, cf. Sir Charles Webster, Noble Frankland, *The Strategic Air Offensive against Germany 1939-1945,* vols. 1/1-3, II, HI/5, IV, London, HMSO, 1961. Despre **blocada** din anii primului război mondial, cf. Marion C. Siney, *The Allied Blockade of Germany 1914-1916,* The University of Michigan Press, 1957.

[35] Cf. J. R. M. Butler, *Bolșaia strateghiia,* I, *Sentiabr 1939-iun 1941,* Moskva, 1959, p. 86.

[36] *Ibidem,* p. 85.

[37] *Ibidem,* p. 87.

franco-britanice elaborate în 1939 şi 1940 vor avea în vedere distrugerea regiunii petrolifere a României şi blocarea transporturilor terestre şi navale în direcţia Reichului. Evoluţia generală a ostilităţilor a preîntâmpinat aplicarea acelor planuri[38]. Deocamdată, să reţinem că la 12 septembrie 1939 mai mulţi membri ai *Cabinetului de Război* britanic au avansat propuneri menite să prevină situaţia ca „stocurile petroliere şi producţia viitoare de petrol a României să ajungă în Germania"[39]. S-a adoptat un program exprimând în esenţă decizia Marii Britanii ca, în cooperare cu Franţa, să se achiziţioneze imediat toate cantităţile de combustibil lichid aflate în stoc în România şi să se semneze contracte ferme pentru producţia următoarelor şase luni. Lordul Halifax, titularul *Foreign Office*-ului, a recunoscut că măsurile adoptate puteau prezenta un risc, şi anume acela ca Reichul nazist ar fi fost determinat „să invadeze România"[40]. În zilele următoare, *War Cabinet*-ul, având în vedere evoluţiile din Polonia, a opinat că *Wehrmachtul* putea avea în vedere prelungirea campaniei sale şi în România, pentru a-i captura resursele şi pentru a ieşi la Marea Neagră, ceea ce, desigur, ar fi afectat întreg sud-estul continentului[41]. Pentru operaţiunile în perspectivă ale Germaniei, în speţă pentru **campania din Vestul Europei,** era de mare însemnătate – a precizat şeful Statului Major Imperial din Londra – ca să se prevină folosirea imediată de către Hitler a resurselor petrolifere aflate în Galiţia ori România. Dezbaterile pe marginea problemei petrolului românesc au fost iniţiate la recomandarea *Foreign Office*-ului şi Comitetului de Apărare Imperial (C/D)[42]. Gravitatea situaţiei şi importanţa chestiunii au determinat *War Cabinet*-ul să creeze un **comitet special** prezidat de Lordul M. Hankey[43], ministru fără

[38] Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* I, p. 209.

[39] Great Britain, Public Record Office, Kew, London, 766, War Cabinet 65/1, War Cabinet 13 (39) (după A.N.R., fond *Microfilme Anglia,* rola 7). Vezi detalii în lucrarea fundamentală a lui W. N. Medlicott, *The Economic Blockade,* I, p. 250-251. Este demnă de reţinut credinţa opiniei publice britanice în epocă cum că **blocada economică** reprezenta „arma secretă" care putea da rezultate hotărâtoare în război (cf. şi V. G. Truhanovski, *Vneşneaia politika Anglii v period vtoroi mirovoi voim, 1939-1945,* Moskva, Nauka, 1965, p. 64). Este menţionat exemplul celebrului istoric britanic Arnold Toynbee potrivit căruia, în iarna 1939-1940. Aliaţii căpătaseră convingerea că, prin blocadă, Germania ar putea fi silită la moderaţie *(ibidem,* p. 65).

[40] Great Britain, PRO 766, War Cabinet 65/1, War Cabinet 13 (39), 12 septembrie 1939.

[41] Idem; War Cabinet 15 (39), 14 septembrie 1939.

[42] *Ibidem.*

[43] Vezi Stephen Roskill, *Hankey. Man of Secrets,* MII, London, Collins, 1970-1974. Comitetul lui Sir Maurice Hankey se intitula oficial **Preventing Oil Reaching Germany (POG),** ceea ce spune totul despre menirea sa *(ibidem,* III, p. 431). În legătură cu **Hankey Committee** (1939-1940), în anul 1940 şi după aceea a funcţionat, cu rosturi identice, aşa-numitul *[Sir Geoffrey] Lloyd Committee* (cf. Sir Charles Webster, Noble Frankland, *The Strategic Offensive against Germany 1939-1945,* I, p. 158-159).

portofoliu[44]. Marea Britanie va avea să intervină prin unele societăți particulare – *Royal Deutsch-Shell, Steaua-British* şi *Phoenix Oil Co.*[45]. La 16 septembrie 1939, membrii cabinetului de război britanic au reexaminat problema cumpărării stocurilor disponibile ale României, apreciindu-se drept nefirească – de către John Simon, ministrul secretar de stat al Finanțelor – poziția trustului *Royal Dutch-Shell,* care, deşi de apartenență integral aliată, se îngrijea pe atunci, în virtutea contractelor deja semnate la izbucnirea ostilităților, de aprovizionarea... Germaniei cu derivate petroliere[46]. La reuniunea din 18 octombrie 1939 s-a evocat iarăşi problema petrolului românesc[47], aceasta într-un moment în care „ofensiva economică" britanică în România înregistrase succese în dezavantajul Reichului[48], efectele fiind apreciate drept „catastrofale" pentru Berlin (nivelul prețurilor şi scăderea exporturilor în Germania)[49]. În continuare, problema derivatelor de petrol românești a mai revenit de câteva ori în atenția *War Cabinet*-ului: la 3 noiembrie 1939[50] ori la 16 noiembrie 1939[51], când Lordul Hankey şi-a informat colegii că, în cadrul *Comitetului* pe care-l îndruma, au fost monitorizate toate aprovizionările germane cu petrol; n-a ignorat că, față de succesele înregistrate de Aliați, Germania făcea presiuni serioase la Bucureşti, amenințând chiar cu invazia[52]. Apelând la statistici, vorbitorul a estimat că Reichul putea cumpăra din România, în primul an de război, aproximativ 2-4 milioane tone produse petroliere, situație în care a recomandat *War Cabinet*-ului să aprobe ca Sir Reginald Hoare, ministrul de la București, să intervină pentru ca Reichul să nu beneficieze de livrări care ar fi depăşit 1 milion de tone[53]. Preocupat consecvent de blocarea economică a Reichului, cabinetul britanic a examinat, la 24 noiembrie 1939, situația generală a aprovizionărilor germane cu produse petroliere. La baza discuțiilor s-a aflat tot un raport al Lordului Hankey, care avea în vedere noi măsuri pentru sporirea eficacității „barajului" economic instituit în preajma Reichului, mai precis: 1) controlul ferm al traficului de contrabandă din Dardanele; 2) supravegherea achizițiilor prin intermediul Italiei neutre şi 3) a celorlalți neutrali; 4) supravegherea exporturilor românești; 5) instrucțiuni pentru Hoare de a sprijini misiunea londoneză trimisă la București; 6) controlul şlepurilor de grâne folosite de nemți pentru

[44] Idem, War Cabinet 15 (39), 14 septembrie 1939; Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain,* p. 168-169.
[45] *Ibidem,* p. 169.
[46] PRO 766, War Cabinet 65/1, War Cabinet 17 (39), 16 septembrie 1939.
[47] Idem, War Cabinet 50 (39), 18 octombrie 1939.
[48] Cf. Phillipe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain,* p. 171 şi urm.
[49] *Ibidem,* p. 170-172.
[50] PRO 766, War Cabinet 65/2, War Cabinet 69 (39), 3 noiembrie 1939.
[51] Idem, War Cabinet 85 (39), 16 noiembrie 1939.
[52] *Ibidem.*
[53] *Ibidem.*

transportul derivatelor petroliere pe Dunăre[54]. În acest fel, raportul Lordului Hankey definea clar **locul** petrolului românesc în strategia economică aliată în iarna 1939-1940. Germania, bineînțeles, nu a întârziat, după cum se va observa mai jos, să reacționeze[55].

*

* *

În condițiile existente la începutul celui de-al doilea război mondial, expuse în linii esențiale, nu se poate afirma că poziția României, fie și numai având în calcul problema „aurului negru", nu prezenta interes pentru beligeranți. Evoluția ostilităților avea să ilustreze acest lucru.

La 4 septembrie 1939, deci a doua zi după declanșarea stării de război între Germania, pe de o parte, și Marea Britanie și Franța, pe de altă parte, guvernul Armand Călinescu a decis adoptarea unei „atitudini pașnice" față de toate statele, implicate ori nu în război[56]. După două zile, la 6 septembrie 1939, un Consiliu de Coroană condus de regele Carol II a hotărât în unanimitate „observarea strictă a regulilor neutralității stabilite prin convențiile internaționale față de beligeranții din actualul conflict"[57]. Neutralitatea declarată a României[58]

---

[54] Idem, War Cabinet 93 (39), 24 noiembrie 1939.

[55] Cf. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* I, p. 211.

[56] Cf. Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945,* ed. citată, p. 7.

[57] *Ibidem;* Ion Mamina, *Consilii de Coroană,* București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 176-188; N. Daşcovici, *Neutralitatea României,* Bucureşti, 1939, p. 14. După cum observa reputatul specialist în drept internațional, neutralitatea Bucureștilor „nu are nimic împotriva nimănui dintre beligeranții actuali" *(ibidem),* România fiind decisă să-și apere integritatea teritorială, independența politică *(ibidem,* p. 21) și economică *(ibidem,* p. 18), inclusiv apărarea regiunii petrolifere împotriva unor distrugeri, sabotaje etc. *(ibidem,* p. 24).

[58] După cum am precizat deja, atitudinea României nu constituia o surpriză, cele mai importante capitale fiind avertizate în acest sens încă dinaintea atacării Poloniei: Parisul (cf. Arhiva MAE, fond 71 Franța, vol. 69 bis, ff. 68-70, telegrama nr. 576/ Paris, 9 august 1939, Franasovici către MAS din București; *ibidem,* f. 42, telegrama nr. 537/29 august 1939, Franasovici către MAS); Londra (idem, fond 71 Anglia, vol. 40, f. 286, telegrama nr. 43 061/București, 8 iulie 1939, Gafencu către Legația din Londra; Great Britain, Public Record Office, London-Kew, FO - 371/23 852, minuta întrevederii Tilea-Lordul Halifax, Londra, 26 august 1939); Belgradul (Arhiva MAE, fond 71 Iugoslavia, vol. 52, telegrama nr. 52 570/București, 17 august 1939, Gafencu către Legația din Belgrad), Ankara (idem, fond 71 Turcia, vol. 61, *passim);* Berlinul (idem, fond 71 Germania, vo!. 77, ff. 312-313, nota întrevederii Gafencu-Fabricius din 31 august 1939); Roma (idem, fond 71 Italia, vol. 66, *passim)* și, de asemenea, Moscova (idem, fond 71 URSS, vol. 87, *passim),* în ciuda faptului că, din tot mai multe direcții, soseau mesaje tot mai presante, în sensul că, „atunci când URSS va avea ocaziunea și o va putea, va pune problema Basarabiei" *(ibidem,* f. 425, telegrama nr. 753/Paris, 30 octombrie 1939, Franasovici către MAS din București; *ibidem,* f. 386, telegrama nr. 10 761/Washington, 23 octombrie 1939, Irimescu către

s-a prelungit până la finele lunii mai 1940, ea nu a avut un caracter absolut şi definitiv, fiind efectiv orientată spre tabăra anglo-franceză şi ostilă Germaniei şi aliaţilor ei, faţă de care însă s-au admis anume concesii şi previziune[59]. Se spera, astfel după cum a pretins N. Iorga în Consiliul de Coroană din 6 septembrie 1939, pe înrolarea finală în tabăra aliaţilor anglo-francezi[60], dar ulterior, în condiţiile prăbuşirii Franţei, la 29 mai 1940 neutralitatea a fost abandonată[61], Bucureştii optând pentru nonbeligeranţă (mai 1940-iunie 1941), România orientându-se tot mai vădit spre Reichul triumfător[62], pentru ca, după abdicarea lui Carol II, la 6 septembrie 1940, să se integreze, sub guvernările generalului Ion Antonescu şi cu statut de **stat satelit iar nu ocupat,** în **Europa nouă** preconizată de Adolf Hitler[63]. Între timp a survenit **prăbuşirea României Mari,** desprinzând-se din trupul ţării străvechi teritorii româneşti (Transilvania de Nord-Vest, Basarabia şi Bucovina de Nord, Dobrogea de Sud), iar cu prilejul **notelor ultimative ale URSS** din iunie 1940 ori al **„arbitrajului" de la Viena** din august 1940 un rol important în dictarea deciziilor şi în evaluarea consecinţelor l-a jucat problema petrolului[64].

---

MAS; *ibidem,* f. 387, telegrama nr. 4 757/Budapesta, 23 octombrie 1939, Crutzescu către MAS).

[59] Gh. Buzatu, *România şi războiul mondial din 1939-1945,* p. 7-8.

[60] Apud Ion Mamina, *Consilii de Coroană,* p. 184 („...Facem astăzi o altă politică decât aceea pe care o avem în inimă. Nu o putem face decât pe aceea de azi!")

[61] Gregoire Gafenco, *Préliminaires de la Guerre á l'Est. De l'accord de Moscou (21 Août 1939) aux hostilités en Russie (22 Juin 1941),* ed. citată, p. 338 şi urm. Până la 29 mai 1940, cât timp undeva pe continent mai era un centru de rezistenţă antigermana, România era hotărâtă, potrivit mărturiilor ministrului de externe din perioada decembrie 1938-mai 1940, „a-şi apăra cu armele independenţa sa naţională şi politica sa loială faţă de ordinea de drept europeană" *(ibidem,* p. 329). Din septembrie 1939, armata fusese mobilizată, România fiind capabilă să suporte un prim şoc dinspre Est, Nord sau Vest, apoi repliindu-se pe poziţii defensive. O reuniune convocată de Carol II la 19 aprilie 1940 decisese **rezistenţa armată** a României în orice condiţii şi cu orice preţ *(ibidem,* p. 336-337). În atare condiţii, **„toate preparativele tehnice şi militare fuseseră puse la punct în vederea incendierii, dacă era necesar, a industriei şi zăcămintelor de petrol** (subl. ns.)" *(ibidem,* p. 337).

[62] Gregoire Gafenco, *Préliminaires de la Guerre á l'Est...,* p. 338.

[63] Gh. Buzatu, *România şi războiul mondial din 1939-1945,* p. 8-11; Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 225-226.

[64] Vezi însemnările din 1940 ale ministrului de externe italian Galeazzo Ciano (apud *The Ciano Diaries,* Garden City, 1946, p. 269-170, 288. La 28 august 1940, înainte de a se deplasa la Viena, Ciano a fost primit de Hitler, care a solicitat ca prin „arbitrajul" pregătit „să fie asigurată pacea" în Sud-Est. Diplomatul italian şi-a explicat dorinţa Führerului, şi anume ca **„petrolul românesc să continue a fi pompat în rezervoarele lui** [ale lui Hitler]", *(ibidem,* p. 288); Robert Goralski, Russell W. Freeburg, *Oil and War,* p. 59-61; Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 223-224; Andre Fontaine, *Istoria războiului rece,* vol. I, *1917-1950,* Bucureşti, Editura

Guvernele din ultimul an al domniei regelui Carol II nu şi-au depăşit condiţia unora „de serviciu". Aflate sub tutela necondiţionată a Suveranului, a camarilei şi a partidului unic patronat de acesta (Frontul Renaşterii Naţionale, rebotezat la 22 iunie 1940 Partid al Naţiunii), cabinetele carliste, dirijate pe rând de Armand Călinescu, generalul Gh. Argeşanu, C. Argetoianu, Gh. Tătărescu şi I. Gigurtu, au gestionat o ţară care, în perspectiva neîndoielnică a eşecului Marilor Aliaţi din Vest în faţa Reichului, se îndrepta sigur – în ciuda deţinerii unor atuuri ferme (inclusiv petrolul) – spre catastrofa graniţelor din vara lui 1940. Lipsa de fermitate a guvernanţilor, viciată de preocuparea permanentă de a nu fi în dezacord cu hegemonii continentului, aliaţii anglo-francezi ori Axa lui Adolf Hitler[65], i-a descurajat şi derutat pe români, iar pe potenţialii adversari i-a fortificat. Criza **„vechiului regim"** carlist devenise cronică înainte ca acesta să se fi prăbuşit, la 5-6 septembrie 1940, sub impactul nemulţumirii populare provocate de prăbuşirea graniţelor României Mari. În domeniul politicii petroliere, în orice moment, fiecare cabinet, instalat după asasinarea lui Armand Călinescu la 21 septembrie 1939, a venit cu noi promisiuni şi a fost întâmpinat cu nejustificate speranţe: guvernul Gh. Argeşanu[66], urmat după numai şapte zile de echipa lui C. Argetoianu[67], iar la 28 noiembrie 1939 de aceea a lui Gh. Tătărescu[68]. În condiţiile incendiului ce bântuia Europa, premierul Tătărescu a lansat din prima zi un ambiţios program presupunând **realizări imediate** şi **reforme** eşalonate pe o mai lungă durată, urmărindu-se în ansamblu „a se rezolva problemele prezentului şi a se asigura căile viitorului"[69]. Efectele războiului s-au reflectat de îndată în saltul, apreciat neobişnuit, al preţurilor produselor petroliere destinate exportului[70], în raport cu stagnarea costurilor interne[71]. S-a stabilit un nou regim al exporturilor şi importurilor, iar controlul său cădea în sarcina unui organ special înfiinţat – **Oficiul schimburilor cu străinătatea**[72]. De asemenea, cu începere de la 17 septembrie 1939 s-a introdus controlul devizelor rezultate din exporturi (inclusiv ori, mai ales,

---

Militară, 1992, p. 179-180; Raymond Cartier, *La Seconde Guerre mondiale,* I, *1939-1942,* Paris, Larousse-Paris Match, 1965, p. 172. Istoricul francez a reţinut declaraţia lui Hitler în sensul că, fără petrolul românesc, „Germania nu ar putea continua războiul; trebuie pus la adăpost de pericolul rusesc" *(ibidem).*

[65] Vezi Al. Gh. Savu, *Dictatura regală (1938-1940),* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1970, *passim.*

[66] Cf. M.P.R., nr. 19/1939, p. 1283.

[67] *Ibidem,* p. 1283-1284.

[68] Idem, nr. 23/1939, p. 1510.

[69] *Ibidem,* p. 1511.

[70] Idem, nr. 21/1939, p. 1392.

[71] *Ibidem.*

[72] *Ibidem*1389.

petroliere), Banca Națională a României devenind principalul beneficiar[73], iar la 16 ianuarie 1940 s-a constituit **Comisariatul general al petrolului,** pentru controlul și coordonarea exploatărilor de țiței[74]. În cel mai scurt timp, pentru beligeranți ori pentru virtualii beligeranți[75] petrolul a încetat de a mai fi o simplă marfă, el a devenit un **produs strategic** și, nu mai puțin, **o armă diplomatică**[76]. Nimeni altul decât prof. L. Mrazec, prefațând o lucrare de specialitate, reținea acest fapt deosebit: **„Nici unul dintre generatorii de energie naturali n-a provocat un interes așa de viu din punct de vedere economic și politic ca petrolul"**[77]. Un alt specialist, dr. Ioan Roceric, includea petrolul în rândul materiilor prime devenite de o „covârșitoare importanță pentru însăși existența statelor", ele fiind tot una cu **„oxigenul vieții economice și politice a statelor, iar lipsa lor, dacă în timpuri normale se resimte doar în mod penibil, poate deveni o catastrofă în caz de război pentru statul pus în imposibilitate de a se aproviziona sau de a înlocui materiile prime de care are nevoie cu altele similare"**[78]. Un reputat istoric, George Brătianu, a evidențiat în același context că România, țară „esențial agrară", căpătase, **exclusiv datorită petrolului, o „importanță cu adevărat mondială"**[79].

Firește, în aceste condiții, nu a fost surprinzător că, de îndată după declanșarea celui de-al doilea război mondial, Bucureștii s-au văzut „asaltați" pe cele mai diverse căi pe tema problemei petrolului. La 11-12 septembrie

---

[73] Idem, nr. 23/1939, p. 1505.

[74] Cf. Viorica Moisuc, *Diplomația României,* p. 274; Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain,* ed. citată, p. 189-190.

[75] Cf. Axente Sever Banciu, *Aspectul economic al războiului actual (Potențialul economic al marilor puteri),* București, Editura Universul, 1941, *passim;* Marcel Livian, *L'Entente Balcanique et l'après-guerre actuelle,* Paris, Librairie Generale de Droit et de Jurisprudence, 1940, p. 130-131.

[76] Vezi detalii în Viorica Moisuc, *Diplomația României,* p. 246 și urm. (cu trimiteri la acordurile economice româno-germane din 28 septembrie 1939, cuprinzând dispoziții speciale referitoare la petrol, cereale etc. schimbate pentru armament, fapt ce a determinat al III-lea Reich să acționeze pentru stăvilirea momentană a extinderii conflictului în Sud-Est).

[77] Cf. dr. ing. Ioan Basgan, *Petrolul și gazele naturale în România,* București, Institutul Român de Energie, 1940, p. 3. A se confrunta cu opiniile exprimate în 1940 (L. Mrazec, *Problema petrolului în România față de problema mondială din 1915,* ed. citată, p. 10-11).

[78] Cf. *Lupta pentru înlocuirea materiilor prime coloniale cu surogate și materii sintetice,* București, Editura Cartea Românească, 1940, p. 3.

[79] Cf. G. I. Brătianu, *Roumanie et Hongrie. Considérations démographiques et économiques,* ed. a II-a, Bucarest, Editura Dacia, 1942, p. 10-11. Vezi și M. N. Constantinescu, *Importanța europeană a petrolului românesc,* București, Imprimeria CFR - Filaret, 1943, *passim.*

1939[80], premierul Armand Călinescu s-a întâlnit cu reprezentanții oficiali ai Marii Britanii și Franței, Sir Reginald Hoare și, respectiv, A. Thierry[81]. La 18 septembrie 1939, Călinescu l-a primit pe W. Fabricius, ministrul german la București[82]. După dispariția primului ministru, discuțiile cu reprezentanții marilor puteri au continuat, la 3 noiembrie 1939, de exemplu, Grigore Gafencu abordând cu miniștrii aliați chestiunea distrugerii industriei petroliere „dacă împrejurările o vor cere"[83]. În septembrie 1939, la Paris, R. Franasovici a angajat negocieri financiare cu un grup american, fiind chestionat cu brutalitate „dacă am putea opri toate livrările de petrol în anumite țări [Germania și Italia?!]"[84]. Pe de altă parte, Berlinul a intervenit adesea la București, solicitând asigurarea livrărilor de petrol către Reich în funcție de necesitățile războiului[85], care a rămas o problemă la ordinea zilei în iarna 1939-1940, căreia i s-au adăugat mereu altele, îndeosebi preîntâmpinarea sabotării regiunii petrolifere de către anglo-francezi[86]. La Londra, în august-octombrie 1939, ministrul român V. V. Tilea a avut intense negocieri cu liderul *Foreign Office*-ului, Lordul Halifax[87], diplomatul nostru fiind adesea avertizat asupra posibilității extinderii agresiunii germane din Polonia spre România, situație în care – la 17 octombrie 1939 – s-a solicitat distrugerea puțurilor de petrol și sistarea livrărilor de țiței către Germania[88]. În decembrie 1939, Tilea și Lordul Halifax au abordat problema unei agresiuni conjugate Germania-URSS împotriva României[89], trimisul Bucureștilor interesându-se

[80] Vezi Viorica Moisuc, *Diplomația României,* p. 269.

[81] Arhiva MAE, fond 71 Anglia, vol. 40, f. 369.

[82] Vezi Armand Călinescu, *Însemnări politice,* p. 432. Detalii în Victor Slăvescu, *Note și însemnări zilnice,* II, p. 427-429 (Premierul relatează conținutul discuțiilor cu Fabricius care au stat la aza unui viitor acord – din mai 1940 – având ca bază schimbul petrol/armament, p. 428).

[83] Arhiva MAE, fond 71 Anglia, vol. 40, ff. 369-374; Viorica Moisuc, *Diplomația României,* p. 270.

[84] Arhiva MAE, fond 71 Franța, vol. 69 bis, f. 66 (telegrama nr. 565/Paris, 8 septembrie 1939).

[85] Vezi întrevederea Fabricius-Călinescu din 15 septembrie 1969, în *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945,* Serie D: *1937-1945,* Band VIII, *Die Kriegsjahre,* I, *4. September 1939 bis 18. Marz 1940,* Baden/Baden - Frankfurt/ Main, P. Keppler Verlag KG, 1961, p. 57-58 (telegrama nr. 549/București, 15 septembrie 1939, Fabricius către MAE german).

[86] Arhiva MAE, fond 71 Germania, vol. 78, f. 202 (telegrama nr. 39 665/Berlin, 6 decembrie 1939, Crutzescu către MAS din București); *ibidem,* ff. 188-189 (nota verbală nr. 7 125/18 noiembrie 1939, Legația Germaniei către MAS din București).

[87] Great Britain PRO, London-Kew, FO - 23 852, *passim.*

[88] *Ibidem,* ff. 279-285 (minuta Lordului Halifax pe marginea întrevederii cu Tilea). Tilea a replicat că, în numai șase săptămâni, Germania ar putea reface distrugerile, dar că „dezastruoasă" pentru aliații anglo-francezi ar fi invazia României *(ibidem,* f. 280).

[89] *Ibidem,* f. 336 și urm. (minută asupra convorbirii din 4 decembrie 1939).

de valabilitatea garanțiilor din aprilie 1939, dar răspunsul fiind totalmente dezamăgitor[90]. Sfârșitul anului 1939 a marcat pentru Germania importante succese pe tărâmul asigurării prin înțelegeri[91] a unor importuri petroliere din România, concretizate în acordul economic din 29 septembrie[92] ori în cele din 21 decembrie 1939[93], interpretate de Berlin ca „o nouă dezvoltare" a înțelegerii din 23 martie 1939[94]. Timp de mai multe luni s-a desfășurat o susținută **contraofensivă britanică și franceză**[95], cu tendințe manifeste de a se limita ori chiar stopa, fie chiar prin achiziții masive, livrările românești de petrol către Reichul nazist, de a realiza ca filialele din România ale marilor trusturi să-și reorienteze exporturile[96]. Purtată îndeosebi pe tărâm comercial, ofensivă aliată a avut rezultate pozitive[97], confirmate de statisticile privind exporturile române de produse petroliere către Germania și imperiile britanic

[90] Cf. Paul D. Quinlan, *Clash over România. British and American Policies towards România: 1938-1947,* Los Angeles, 1977, p. 57; Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* I, p. 216-217.

[91] La 13 septembrie 1939, regele Carol II nota în *Jurnal* cum că „Gafencu este îngrijorat căci îi e teamă de venirea lui Clodius zilele acestea care poate ne va pune cereri exorbitante [la export]" (Carol II, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice,* I, p. 431).

[92] Vezi *ADAP,* Serie D, voi. VIII, p. 134-135 (telegrama nr. 673/București, 29 septembrie 1939, Fabricius și Clodius către MAE german); *ibidem,* p. 315-316 (raport al lui Clodius, Berlin/ 12 noiembrie 1939, despre acordul din 29 septembrie 1939 prin care Reichul livra României materiale de război în valoare de 100 milioane mărci în schimbul a 600 000 tone produse petroliere); *ibidem,* p. 342 (raport din 21 noiembrie 1939 al lui Wiehl); Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le petrole roumain,* p. 160-163, 178-179; Viorica Moisuc, *Diplomația României,* p. 246-248.

[93] *Ibidem,* p. 250; *ADAP,* Serie D, vol. VIII, p. 726-727 (von Ribbentrop către Goring, Berlin/16 martie 1940 - despre acordul din 21 decembrie 1939, care asigura livrări petroliere lunare de 130 000 tone, cu perspectiva sporirii lor, de la 1 martie 1940, la 200 000 tone/lună).

[94] Viorica Moisuc, *Diplomația României,* p. 250.

[95] Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain,* p. 168-178. Faptul se desprinde din documentele franceze capturate în vara anului 1940 de trupele germane și care, după război, au ajuns la Moscova, fiind returnate Parisului în 1993. în 1939-1940, Ministerul de Război din Paris, beneficiind de sprijinul faimosului Birou 2 al Statului Major al Armatei franceze, a întocmit diverse sinteze examinând penetrația germană în economia română (inclusiv, dacă nu îndeosebi, în domeniul petrolului). În acest sens, trimitem la sintezele *La pénétration allemande en Roumanie* (din 21 aprilie 1940, ȚGASA, Moskva, dosar 375, ff. 108-156) sau *Activité allemande en Roumanie* (2 mai 1940, *ibidem,* f. 157 și urm.) Se aprecia, în ultima sinteză, că expansiunea germană fusese „sistematică" pe planurile economic și politic, pregătindu-se în fapt intervenția militară *(ibidem).* în acele condiții se preconiza replica aliată (cf. **Note sur la politique alliee du petrole roumain, 1** mai 1940, *ibidem,* ff. 159-162) (vezi și Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Kremlinului,* ed. citată, p. 200-201).

[96] Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain,* p. 169, 173, 175.

[97] *Ibidem,* p. 174.

şi francez în perioada septembrie 1939-martie 1940[98]:

| Perioada | Reichul German | Imperiul Britanic[99] | Imperiul Francez |
|---|---|---|---|
| 1939 | | | |
| septembrie | 69 691 tone | 33 578 tone | 8 859 tone |
| octombrie | 83 713 tone | 34 049 tone | 32 567 tone |
| noiembrie | 88 835 tone | 39 088 tone | 25 011 tone |
| decembrie | 81 923 tone | 145 699 tone | 58 203 tone |
| 1940 | | | |
| ianuarie | 28 246 tone | 123 180 tone | 59 533 tone |
| februarie | 30 778 tone | 81 516 tone | 15 160 tone |
| martie | 44 797 tone[100] | 130 398 tone | 18 556 tone |

Scăderea exporturilor de petrol către Reich[101], în primele luni ale războiului, au „alarmat" la un moment dat Ministerul Economiei din Berlin, care a acţionat de îndată pe lângă delegaţii săi la Bucureşti[102], care – se pare – au intervenit eficient pe lângă oficialităţile româneşti[103].

Potrivit lui Andreas Hillgruber, în iarna 1939-1940 exporturile româneşti de petrol către Reich au fost „cu mult sub cerinţele crescânde

[98] *Ibidem,* p. 177.

[99] Despre „reorientarea" unor societăţi petroliere *aliate* în privinţa exportului către Germania, menţionăm că, în 1940, situaţia s-a prezentat astfel: *Aslra Română* - 22 050 tone din 564 550 tone; *Româno-Americană* - 135 122 tone din 417 656 tone; *Steaua Română* - 1 710 tone din 228 348 tone; *Concordia* - 2 481 tone din 206 424 tone, în raport cu *Creditul Minier* - 468 178 tone din 517 017 tone (cf. M.P.R., nr. 6/15 martie 1941, supliment).

[100] Vezi alte cifre, în Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* ed. citată, p.291-292.

[101] Potrivit statisticilor germane: de la 70 000 tone în octombrie 1939 la 60 000 tone în noiembrie 1939.

[102] *ADAP,* vol. VIII, p. 367 (telegrama nr. 835/Berlin, 30 noiembrie 1939, Wiehl către Clodius).

[103] *Ibidem,* p. 387-388 (telegrama nr. 963/Bucureşti, 6 decembrie 1939, Clodius şi Fabricius către MAE german - s-au obţinut garanţii pentru exporturi petroliere de 130 000 tone/lună). În aceleaşi condiţii, fiind evident interesul Reichului pentru petrolul românesc, Grigore Gafencu s-a întâlnit cu Wilhelm Fabricius, căruia i-a exprimat temeri în legătură cu posibile acţiuni ale URSS şi Ungariei contra României, ceea ce ar fi periclitat securitatea zonei Ploieşti *(ibidem,* p. 391-392, telegrama nr. 975/ Bucureşti, 8 decembrie 1939). Fabricius a primit instrucţiuni, în zilele următoare, să asigure Bucureştii că România nu trebuia să fie neliniştită de pericolul intervenţiei URSS în problema Basarabiei (*ibidem,* p. 419-420, telegrama nr. 891/Berlin, 15 decembrie 1939, Weizsäcker către Fabricius).

ale Germaniei"[104], dar cauzele s-ar fi datorat îndeosebi transportului[105]. Complicațiile ivite au determinat Berlinul, în ianuarie 1940, să-l numească pe dr. Hermann Neubacher, primarul de până atunci al Vienei, în postul de **însărcinat special al Reichului cu probleme economice** pe lângă Legația din București[106]. Și aceasta după ce, la 2 ianuarie 1940, la Karinhall, mareșalul Hermann Göring a convocat al său „stat major economic", cu participarea reprezentanților Ministerului Economiei Reichului, ai *OKW*-ului (generalul Thomas), ai *Abwehrului* și *SD*-ului (amiralul Canaris, respectiv generalii SS Heydrich și Johst), ai Legației germane la București (colonel A. Gerstenberg, atașatul aerului)[107]. Vorbitorii, în frunte cu Göring, Clodius și Landfried (secretar de stat al Ministerului Economiei), au relevat rolul petrolului românesc pentru economia de război a Reichului. S-au apreciat necesitățile la cantitatea minimă de 130 000 tone pe lună[108], context în care trebuiau asigurate căile de transport pe Dunăre[109], iar amiralul Canaris a fost solicitat să acționeze pentru a împiedica eventualele sabotaje[110]. În acest ultim scop, Göring a recomandat ca *Abwehrul* să coopereze cu *SD*-ul în România[111].

---

[104] Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu,* p. 119.

[105] Despre problemele exportului și ale transportului petrolului îndeosebi pe Dunăre în prima etapa a războiului mondial, vezi Mihail Pizanty, *Privire retrospectivă asupra industriei petrolifere în perioada 1930-1939,* ed. citată, p. 29-31; *Exportul petrolifer al României în anul 1940,* în M.P.R., nr. 5/1941, p. 199 și urm.; *Les conduites de pétrole,* nr. 10/1941, p. 461 și urm.: *La flotte marchande danubienne de la Roumanie et des pays voisins,* în M.P.R., nr. 7/1941, p. 339; *Le trafic sur le Danube maritime en 1940,* în M.P.R., nr. 3/1941, p. 122 (după comentariile lui S. Foca în hebdomadarul economic „Excelsior"). Date comparative privind traficul pe Dunărea maritimă în 1939-1940: 484 vase/386 vase, din care: 72 grecești, 71 germane, 60 franceze, 45 britanice, 34 italiene, 29 românești în 1940, față de 134 grecești, 125 italiene, 49 britanice, 62 românești, 7 franceze în 1939, cu un tonaj total de 552 455 în raport cu 1 037 007. în 1940 au scăzut drastic, în urma războiului, cantitățile de produse transportate: la 373 290 tone față de 1 332 746 tone în 1939 *(ibidem).*

[106] *Ibidem; ADAP,* Serie D, vol. VIII, p. 593. Vezi și memoriile celui împricinat: *Sonderauftrag Südost 1940-1943. Bericht eines fliegenden Diplomaten,* Gottingen-Berlin-Frankfurt am Main, Muster Schmidt Verlag, 1957.

[107] Vezi *ADAP,* vol. VIII, p. 469-473 (raport al lui Wiehl pe marginea reuniunii de la Karinhall). Reprezentanții MAE al Reichului nu au fost invitați (vezi *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945,* Serie D, Band IX, *Die Kriegsjahre,* II, *18. Marz 1940 bis 22. Juni 1940,* Frankfurt/Main, P. Keppler Verlag KG, 1962, p. 24, telegrama nr. 295/Berlin, Wiehl către Fabricius, 27 martie 1940). Răspunsul lui Clodius și Fabricius la comunicarea respectivă *(ibidem,* p. 33-34, telegrama nr. 399 din 29 martie 1940).

[108] *ADAP,* vol. VIII, p. 470.

[109] *Ibidem.*

[110] *Ibidem,* p. 471.

[111] *Ibidem,* p. 472. Pe aceeași temă, ulterior, ministrul de externe al Reichului,

În același timp, Parisul și Londra se interesau de stadiul livrărilor petroliere ale României Reichului, în capitolul precedent examinându-se schimbul de mesaje anglo-român din ianuarie-februarie 1940. La 2 martie 1940, *Foreign Office*-ul a apreciat „forța" argumentelor anterior prezentate de MAS al României în privința necesității de-a obține rapid armamentul necesar din Germania[112]. Londra se angaja chiar să furnizeze credite pentru armament[113], dar insista ca România să nu depășească plafonul[114] de 130 000 tone produse petroliere/lună livrate Reichului[115]. În răspunsul său, din 21 martie 1940, Bucureștii se angajau să țină la curent Londra „asupra împrejurărilor din țară"[116], asigurând că nu va admite facilități pentru asigurarea cotei de 130 000 tone produse petroliere destinate pieței germane[117], tot astfel precum nu făcuse și nu avea în gând să facă presiuni asupra societăților petroliere cu capital de origină aliată pentru a forța exporturile de țiței în direcția Reichului[118].

În ajunul și în prima fază a conflagrației mondiale din 1939-1945 protagoniștii europeni (britanicii, francezii și germanii[119]) au avut în atenție câteva **soluții radicale** privind petrolul românesc, în speță – **distrugerea zonei Ploiești**[120] sau **ocuparea României**[121]. În condiții total schimbate, se repeta scenariul pus în aplicare în cursul primului război mondial[122], obiectivul fiind același: decizia anglo-francezilor în 1916 de a lipsi Germania,

---

Joachim von Ribbentrop, i-a propus lui Goring să accepte colaborarea „agenților săi personali", adică a agenților strecurați în misiunile diplomatice *(ibidem,* p. 482-484, von Ribbentrop către Goring, Berlin/4 ianuarie 1940).

[112] Arhiva MAE, fond 71 România, General, voi. 8, f. 102.

[113] *Ibidem,* f. 104.

[114] Reconfirmat printr-o „convenție provizorie" româno-germană din 6 martie 1940 (cf. Viorica Moisuc, *Diplomația României,* p. 278).

[115] *Ibidem,* f. 103.

[116] *Ibidem,* f. 110.

[117] *Ibidem.*

[118] *Ibidem.*

[119] Cu toții au ținut „sub supraveghere" România, pe tărâmurile politic, militar, economic etc., inclusiv în privința petrolului (vezi A.N.R., colecția *Microfilme SUA,* rolele 36-39, 43, *passim,* documente germane). În ce-i privea pe francezi, vezi sintezele despre **căile fluviale ale României** (ȚGASA, Moskva, fond 198, opis 2, dosar 403), **organizarea armatei** (idem, dosarele 419, 421, 424, 427-429), **căile ferate** (idem, dosar 402), **rețeaua telefonică** (idem, vol. 401), **marina comercială și portul Constanța** (idem, vol. 400), **petrol** (idem, dosarele 395-396).

[120] ȚGASA, Moskva, fond 198, opis 2,dosarele 395-396, *passim.*

[121] Vezi Galeazzo Ciano, *The Ciano Diaries,* p. 233 (însemnare din 8 aprilie 1940: decizia Statului Major General german de-a ocupa zona petroliferă Ploiești în cazul în care URSS ar ataca România).

[122] Vezi Gh. Buzatu, *România și trusturile petroliere internaționale până la 1939,* ed. citată, p. 31, 39.

în condițiile „blocadei totale" ce i-au impus[123], de posibilitatea de a se aproviziona cu produse petroliere provenind din România. Așa cum a devenit cunoscut ulterior, la 19 noiembrie 1916, ministrul român de externe, Em. Porumbaru, s-a adresat premierului I. I. C. Brătianu, înștiințându-l că ministrul britanic în România, Sir Barclay, solicitase să se ia măsuri pentru ca societățile petroliere „să proceadă la distrugerea petrolului, sondelor și rafinăriilor ce le aparțin. Țările aliate [Anglia și Franța] se angajează a despăgubi guvernul român de pierderile care vor fi consecința acestei măsuri"[124]. Diplomatul britanic precizase că guvernul său atribuia chestiunii distrugerii petrolului „o **importanță de primul ordin, căci durata războiului** [mondial din 1914-1918] **depinde de ea în mare parte** (subl. ns.)"[125] După cum se știe, sacrificiul reclamat de Aliați a fost admis de guvernul român: echipe de specialiști au procedat fără întârziere[126], în județele Prahova, Dâmbovița și Buzău, la distrugerea a 1 677 de sonde (din care 1 047 în producție), 26 de rafinării, rezervoare din schele și fabrici și la incendierea a 827 000 tone derivate de țiței[127]. Apreciind importanța excepțională a resurselor de țiței, după ocuparea celei mai mari părți a României, Marele Cartier General german a luat măsuri pentru refacerea de îndată a pagubelor, cu începere din februarie 1917 primele sonde fiind repuse în funcțiune, iar producția realizată în continuare – apreciată drept însemnată[128]. Deși ulterior miniștrii aliați în România, îndeosebi Sir Barclay, au dat repetate asigurări că, pentru distrugerile provocate, guvernul român avea să fie despăgubit și societățile petroliere la fel[129], după terminarea războiului mondial în 1918 a survenit marele spectacol al constituirii unor **comisiuni**[130], **evaluării pagubelor**[131] și

[123] Cf. Marion C. Siney, *The Allied Blockade of Germany 1914-1916,* p. 192.

[124] Apud *Istoricul chestiunii distrugerilor din 1916 (Actele și documentele oficiale),* în M.P.R., nr. 24/1925, p. 1983-1988.

[125] *Ibidem,* p. 1983-1984.

[126] Vezi ordinele nr. 1 787/6 noiembrie 1916 al Comandamentului General de Etape și Comunicații (apud Arhiva MAE, fond 71/1914, E/2 Petrol, vol. 232, ff. 20-21), nr. 3 216/16 noiembrie 1916 al Marelui Cartier General Român *(ibidem,* f. 19) și nr. 3 490/20 noiembrie 1916 *(ibidem,* f. 22), dispunând distrugerea zonei petrolifere chiar **înainte** de a se fi produs intervenția Aliaților; Biblioteca Națională a României, fond Al. Saint-Georges, pachet XCIV/3, *passim.*

[127] *Ibidem,* p. 1984-1985.

[128] Vezi M.P.R., nr. 1/1919, p. 3-6; M.P.R., nr. 2/1919, p. 41 și urm.; M.P.R., nr. 2/1919, p. 50 și urm.; M.P.R., nr. 6/1919, p. 182-184.

[129] *Ibidem.*

[130] Cea dintâi comisiune s-a întrunit la 9 februarie 1922, cuprinzând pe prof. L. Mrazec, I. Tănăsescu și L. Wenger.

[131] În octombrie 1922 pagubele particularilor au fost estimate la 9 980 527 lire sterline (cf. *Istoricul chestiunii distrugerilor...,* p. 1986), în vreme ce ministrul de externe din anii 1922-1926, I. G. Duca, a apreciat valoarea totală a pierderilor la 15

stabilirii **modului de plată** (despăgubiri pentru/contra datoriile româneşti)[132].

Experienţa primului război mondial a determinat, în 1939-1940, guvernele de la Bucureşti să fie extrem de prevăzătoare în privinţa propunerilor anglo-franceze de distrugere a zonei petrolifere, căci, de partea cealaltă, Germania era interesată să prevină un atare deznodământ, iar, pentru a-l evita, a planificat chiar ocuparea ţării noastre. În paginile precedente am expus opiniile lui Grigore Gafencu, titularul Externelor, după care România încheiase **toate preparativele tehnice şi militare** pentru a trece la fapte[133]. Numeroase şi extrem de documentate studii apărute în ultimele decenii infirmă un asemenea punct de vedere, impunându-se faptul că pregătirile au fost minuţioase şi importante, că factorii de decizie de la Bucureşti (regele, guvernele, Marele Stat Major) au receptat semnalele anglo-francezilor, că s-au efectuat studii şi s-au analizat ipoteze, dar **nu s-a pus problema să se treacă la fapte,** varianta distrugerilor petroliere fiind considerată drept o **ultima ratio în** cazul unei agresiuni militare directe a Reichului, sprijinit de vecinii revizionişti (îndeosebi Ungaria şi URSS). Cum între anii 1939 şi 1940 România, în funcţie de desfăşurarea generală a ostilităţilor, nu a fost confruntată cu o atare situaţie, ea a oscilat evident spre Germania, soluţia distrugerilor petroliere a fost **eliminată treptat din calcul de către Bucureşti,** autorităţile române ajungând ca, în momentul în care tratau cu anglo-francezii[134], să stabilească cu germanii măsuri efective pentru preîntâmpinarea eventualelor sabotaje[135]. La Bucureşti s-a apreciat adesea în perioada 1939-1940

milioane lire sterline (vezi Arhiva MAE, fond 71 Anglia, 1921-1929, vol. 15/Presa, f. 48-49). La 6 martie 1922, prof. L. Mrazec întocmise un **raport** ce stabilea valoarea pagubelor la 15 537 389 lire sterline, în raport cu suma de 8 872 998 lire sterline, admisă de anglo-francezi (Biblioteca Naţională a României, fond Al. Saint-Georges, pachet XCII/6, ff. 114-115).

[132] Vezi Arhiva MAE, fond 71/1914, E/2, Despăgubiri vol. 5, *passim;* idem, E/2, Despăgubiri 7, vol. 76, *passim;* idem, fond 71/1914, E/2 Petrol, vol. 231 (1916-1927), *passim* (îndeosebi despre negocierile lui N. Titulescu la Londra în 1925-1926); idem, fond 71/1914. E/2 Petrol, vol. 232 (1928-1933), *passim* (convenţiile semnate de N. Titulescu cu englezii la 1 noiembrie 1926 şi franco-belgienii la 8 noiembrie 1926, ff. 221-230); idem, fond 71/1914, fond E/2 Petrol, vol. 233 (1934-1940), *passim;* A.N.R., fond Casa Regală, dosar 21/1925, *passim;* Biblioteca Naţională a României, fond Al. Saint-Georges, pachet CCCLXVIII/15, *passim;* M.P.R., nr. 22/ 1926, p. 2163-2165; *Rezolvarea problemei despăgubirilor pentru distrugerile din ordin,* în M.P.R., nr. 24/1926, p. 2291-2295; M.P.R., nr. 1/1927, p. 35-38; M.P.R., nr. 7/1929, p. 621-623.

[133] Cf. Gregoire Gafenco, *Préliminaires de la Guerre à l'Est...,* p. 327 şi urm. (cap. XIII – *L'agonie de la neutralité roumaine).*

[134] Aceştia apreciau pe atunci că petrolul românesc era de „supremă importanţă" pentru economia germană de război (cf. Hammerton şi colab., *The Second Great War,* II, London, 1945, p. 557, 566).

[135] Vezi, în acest sens, Horia Brestoiu, *Acţiuni secrete în România. În preajma şi la*

că apărarea neutralității țării[136] presupunea măsuri pentru salvarea petrolului de la distrugere de către anglo-francezi[137]. Nu este, desigur, cazul să revenim asupra preparativelor franco-britanice, examinate și prezentate în detaliu în lucrările menționate semnate de Viorica Moisuc și Horia Brestoiu[138], ca și în **amintirile** rămase de la regele Carol II, Armand Călinescu, Victor Slăvescu, Grigore Gafencu[139] ori în diverse lucrări apărute chiar în cea dintâi fază a războiului mondial[140] în temeiul dezvăluirilor interesante făcute de Berlin după capturarea, în decursul prăbușirii militare a Franței în mai-iunie 1940, a documentelor franceze, îndeosebi în localitatea La-Charité-sur-Loire. După cum am menționat, documentele respective au fost valorificate în scop propagandistic de Berlin, iar, la sfârșitul războiului mondial, ele au fost capturate de pe teritoriul Reichului de forțele Armatei Roșii, transportate și depozitate la Moscova, unde am avut posibilitatea să le studiem în 1992[141]. În baza documentației existente, putem stabili că au existat mai multe proiecte

---

*începutul celui de-al doilea război mondial,* ed. citată, *passim;* idem, *Impact la paralela 45. Incursiune în culisele bătăliei pentru petrolul românesc,* Iași, Editura Junimea, 1986, *passim;* Viorica Moisuc, *Diplomația României,* p. 267 și urm. Un rol deosebit de important în prevenirea sabotajelor l-au jucat agenții celebrului serviciu de spionaj și contraspionaj militar *Abwehrul,* de sub comanda amiralului W. Canaris *(ibidem,* p. 272-273), care s-a bucurat de colaborarea lui M. Moruzov, șeful *Serviciului Secret Român* (Horia Brestoiu, *Acțiuni secrete...,* p. 247-252).

[136] De îndată după audiența ce-i acordase la 28 august 1939 Carol II, colonelul Gerstenberg informa Berlinul, deci atunci când războiul încă **nu începuse,** că Regele României **„a respins oferta de sabotaj anglo-franceză în România contra terenurilor petrolifere, dat fiind neutralitatea țării"** (apud Horia Brestoiu, *Impact la paralela 45,* p. 105). Carol II a reținut în **Jurnal** că Gerstenberg se prezentase cu un mesaj – „grav", în fapt „o încercare de intimidare" – din partea lui Göring: adoptarea unei poziții neutrale în eventualitatea unei război (cf. Carol II, *Însemnări zilnice,* I, p. 415).

[137] Vezi opinia exprimată în cotidianul „Timpul" din 28 iulie 1940 (apud *Acestea era garanțiile anglo-franceze. Planurile de distrugeri ale Aliaților în regiunea petroliferă și pe Dunăre,* București, Institutul Grafic „Arta" [1940], p. 13).

[138] Vezi mai sus.

[139] Vezi mai sus.

[140] *Acestea erau garanțiile anglo-franceze. Planurile de distrugeri ale Aliaților în regiunea petroliferă și pe Dunăre,* ed. citată, *passim;* Paul Allard, *Les plans secrets de G.Q.G. pendant la Guerre,* ed. citată, *passim;* Rudolf van Wehrt, *Astfel se făcu războiul,* București, Editura Cartea Românească, f.a., *passim.*

[141] Vezi Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Kremlinului,* cap. IX – *Arhive pierdute, arhive capturate, arhive regăsite* (p. 167 și urm.) Am studiat dosarele respective cu numai un an înainte de a fi restituite, printr-o înțelegere, guvernului francez (decembrie 1993): vezi ȚGASA, Moskva, fond 198, opus 2, dosar 395, 203 file (intitulat *Roumanie: Destruction des puits de pétrole);* idem, dosar 396, 229 file *(Rumanien: Mission Wenger).*

având în vedere distrugerea zonei petrolifere româneşti de o manieră cât mai sistematică, pentru a se evita, precum în 1916, o acţiune ce ar fi îngăduit nemţilor să realizeze fără prea mare întârziere refacerea pagubelor. În acele condiţii s-a impus aşa-numitul **plan Léon Wenger** din 1 octombrie 1939[142] şi care la 18 octombrie 1939 a fost recomandat guvernului din Paris de către generalul Maurice Gamelin, şeful Statului Major General francez[143]. **Planul Wenger** avea în vedere distrugerea puţurilor de petrol şi blocarea căii Dunării pentru a se reduce drastic ori întrerupe legăturile fluviale româno-germane[144]. Pentru atingerea obiectivelor, guvernele francez şi britanic au menţinut strânse contacte pe cale diplomatică, iar serviciile secrete de la Paris şi Londra, după cum am constatat, au intrat în acţiune[145], precum şi, pe de altă parte, *Abwehrul* amiralului Canaris, pentru contracararea planurilor apusene[146].

---

[142] ŢGASA, Moskva, fond 198, opis 2, dosar 395, ff. 129-146 *(Rapport sur la destruction de l'industrie pétrolière;* două fotocopii ale documentului, în Horia Brestoiu, *Acţiuni secrete...,* p. 64-65). Planul fostului director al consorţiului franco-belgian *Petrofina,* care controla la noi *Concordia,* prevedea **două variante** – cea dintâi o **distrugere rapidă** (executată în 24 de ore) şi o **distrugere metodică** (în 10-30 de zile), paralizându-se producţia în proporţie de 90% şi mijloacele de transport (cf. *Acestea erau garanţiile anglo-franceze...,* ed. citată, p. 7; Horia Brestoiu, *Impact la paralela 45,* p. 111-112). S-a constituit un „stat major" de coordonare (Roger Sarret, Pierre Angot, Jacques Pierre Coulon ş.a.), care a stabilit contacte, pe teritoriul românesc, cu grupul de ofiţeri ai *Intelligence Service*-ului (colonelul Colin Gubbins, maiorul Garfit Watson şi Ted Masterson). Planul franco-britanic a fost comunicat Marelui Stat Major al armatei române *(ibidem,* p. 113). În pregătirile britanicilor s-a acordat atenţie „acţiunilor de sabotaj" în zona petroliferă (în programul comun adoptat se avea în vedere că „trebuie distruse mai ales instalaţiile de sonde, de producţie, de transport şi de rafinare", în *Acestea erau garanţiile anglo-franceze...,* p. 6), nefiind ignorată paralizarea traficului pe Dunăre (vezi Horia Brestoiu, *Acţiuni secrete...,* p. 115 şi urm.). De partea română, la nivelul Marelui Stat Major se ştie că s-au făcut intense pregătiri (cf. Viorica Moisuc, *Diplomaţia României,* p. 289), dar, în condiţiile presiunile Reichului şi ale orientării Bucureştilor spre Berlin, ale **colaborării** Canaris-Moruzov în 1939-1940 tocmai în zona petroliferă, ele nu au fost în nici un fel concretizate şi nici dezvăluite (vezi Horia Brestoiu, *Acţiuni secrete...,* p. 172 şi urm.).

[143] Apud Paul Allard, *Les plans secrets...,* p. 39; Horia Brestoiu, *Acţiuni secrete...,* p. 95-96 (copie foto).

[144] PaulAllard, *Les plans secrets...,* p. 40. În telegrama strict secretă nr. 1 114 din 28 septembrie 1939 expediată de Adrien Thierry Centralei sale din Paris se sublinia în acest sens: „După părerea mea, avem un interes decisiv de a realiza, fără întârziere, un baraj al Dunării, astfel ca traficul fluvial între România şi Germania să fie complet întrerupt", ceea ce „ar însemna pentru noi un avantaj cel puţin echivalent cu distrugerea izvoarelor de petrol, fiindcă ar paraliza în acelaşi timp toate transporturile de petrol şi de cereale" (apud *Acestea erau garanţiile anglo-franceze...,* p. 9).

[145] *Ibidem,* p. 41 şi urm.; Ian Colvin, *L'amiral Canaris,* Paris, 1952, p. 204-205; Henri Michel, *La drôle de guerre,* p. 240 şi urm.

[146] Vezi Horia Brestoiu, *Acţiuni secrete..., passim.*

Sub acest ultim aspect documentele recent editate prin grija lui Cristian Troncotă[147] se dovedesc cu adevărat fundamentale. Se adevereşte că Mihail Moruzov, şeful *Serviciului Secret Român,* a fost acela care a iniţiat, la sfârşitul lui octombrie 1939, o „colaborare informativă" cu serviciul omolog de la Berlin al armatei germane *(Abwehrul),* condus de Wilhelm Canaris. Colaborarea viza în general întreg Estul Europei[148], dar în principal – cu trimitere la epoca celui de-al doilea război mondial – Moruzov avea în vedere domeniul economic, cunoscut fiind interesul major al Reichului pentru produsele agricole şi cele ale subsolului românesc[149], în discuţiile purtate la Berlin de delegatul special al *SRS*-ului, maiorul C. Gh. Ionescu-Micandru, propunerea de colaborare avansată de Bucureşti a fost primită cu „foarte multă satisfacţie" de nemţi[150]. S-a stabilit ca legăturile, fără a avea un caracter oficial[151], să se menţină direct între cele două servicii de informaţii[152], iar *Abwehrul* să-l delege în acest scop la Bucureşti pe maiorul dr. Hans Wagner[153]. La 8 noiembrie 1939, Wagner a sosit într-o scurtă vizită la Bucureşti[154], iar în cursul discuţiilor s-a relevat atenţia Berlinului pentru observarea de către România a principiilor neutralităţii, precum şi pentru îndeplinirea cât mai corectă a obligaţiilor asumate faţă de Germania. Trimisul Abwehrului nu a ascuns faptul că Germania avea să avanseze cât de curând noi propuneri pentru „o cât mai strânsă colaborare economică cu România"[155]. Revenit în România la 22 noiembrie 1939, Wagner – cu mesaje speciale din partea mareşalului Reichului Göring şi a amiralului Canaris – a exprimat „considerabila importanţă" colaborării între *SRS* şi *Abwehr*[156], insistând direct asupra grijii pentru supravegherea comună a două obiective: portul Giurgiu şi regiunea Ploieşti, pentru care s-au delegat şi persoane speciale[157]. Ambele obiective au fost inspectate şi s-au purtat discuţii la *Secţia a II-a (Informaţii)* a Marelui Stat Major român, preocuparea esenţială constând în evitarea actelor de sabotaj în domeniul industriei de petrol şi al transporturilor dunărene de ţiţei[158]. La 8 decembrie 1939, Moruzov a avut surpriza să-l primească la Bucureşti pe însuşi amiralul Canaris, care i-a comunicat

[147] Vezi Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov şi Serviciul de Informaţii al Armatei Romane. Studii şi documente,* Bucureşti, Editura I.N.I., 1996, p. 177 şi urm.
[148] *Ibidem,* p. 300 (doc. nr. 47).
[149] *Ibidem,* p. 302-303.
[150] *Ibidem,* p. 310 (Raportul lui C. Gh. Ionescu-Micandru, doc. nr. 48).
[151] *Ibidem,* p. 313.
[152] *Ibidem.*
[153] *Ibidem,* p. 314.
[154] *Ibidem,* p. 320-324 (Raportul lui Ionescu-Micandru asupra vizitei, doc. nr. 49).
[155] *Ibidem,* p. 323.
[156] *Ibidem,* p. 336 (Raport din 4 decembrie 1939, doc. nr. 55).
[157] *Ibidem.*
[158] *Ibidem,* p. 336-344.

din primul moment, în termeni categorici, scopul deplasării şi posibila reacţie a Reichului în cazul neîndeplinirii de către România a livrărilor de petrol[159]. Extragem dintr-o notă redactată de Moruzov de îndată după plecarea înaltului oaspete: „În primul rând, înaltul Comandament şi guvernul german sunt într-o stare de extremă enervare datorită importanţei considerabile ce se acordă eventualelor acţiuni de sabotaj în România, avându-se în vedere *că această ţară – la ora actuală – este singura şi sigura sursă de aprovizionare a celei de-al III-lea Reich, în special cu petrol. În al doilea rând, am socotit ca foarte necesar să-mi dau seama personal, dacă măsurile luate de autorităţile româneşti pentru prevenirea actelor de sabotaj sunt sincere şi suficiente, spre a oferi Germaniei siguranţa şi liniştea necesare în aceasta privinţă* (subl. ns.)"[160]. La 28-30 mai 1940, amiralul Canaris a revenit la Bucureşti[161], după ce colaborarea serviciilor secrete româno-germane pentru protecţia zonei petrolifere şi a transporturilor fluviale şi terestre spre Germania se dovedise efectivă, preîntâmpinându-se actele de sabotaj. Nu în zadar, la conferinţa din 29 mai 1940, şeful *Abwehrului* a mulţumit regelui Carol II şi lui M. Moruzov, exprimând, pentru „sprijinul nepreţuit", menţiunile lui A. Hitler şi „ale Germaniei întregi"[162]. De asemenea, M. Moruzov s-a deplasat la Berlin[163], după cum şi la Paris şi Londra[164]. În acest timp, Bucureştii au primit nenumărate semnale de la Berlin, de la Hitler şi Göring personal, care, amândoi, s-au declarat nu o singură dată impresionaţi de „loialitatea"

[159] Extragem din **nota** redactată chiar de Moruzov: „.... *Am ţinut mult* – a început Canaris – *ca să fac acest voiaj la Bucureşti, în scopul ca – pe de o parte – să vă salut personal, iar – pe de altă parte – să examinez, la faţa locului, problema sabotajului, întrucât înaltul Comandament şi guvernul german se află într-o stare de extremă enervare datorită proporţiilor ce se acordă acţiunii de sabotaj din România. Dată fiind gravitatea extremă a acestei chestiuni, am socotit că este foarte necesar să-mi dau seama personal dacă măsurile pentru prevenirea actelor de sabotaj sunt sincere şi suficiente, astfel încât să poată oferi Germaniei siguranţa şi liniştea necesară, urmând ca – în caz contrar – Germania să-şi spună cuvântul. În orice caz, pentru mine persoana Domniei Voastre, ca şef al Serviciului Secret de Informaţii al armatei române, cât şi organizarea Serviciului pe care îl conduceţi prezintă o deplină siguranţă, totuşi, având în vedere că alimentarea Germaniei cu cele necesare, conformă acordului economic* (din 23 martie 1939 - n.ns.), *este de extremă importanţă, am fost delegat să fac un surplus de constatări asupra acestei chestiuni şi, ca urmare, apelez la Domnia Voastră să-mi acordaţi sprijinul colegial, atrăgându-vă atenţia că această problemă interesează în mod egal ambele state" (ibidem,* p. 351, Nota lui Moruzov din 11 decembrie 1939, doc. nr. 58).

[160] *Ibidem,* p. 352 (doc. nr. 59).

[161] *Ibidem,* p. 445-450 (Nota lui M. Moruzov, doc. nr. 106).

[162] *Ibidem,* p. 447.

[163] *Ibidem,* p. 419-421 (Raport, doc. nr. 92).

[164] *Ibidem,* p. 389-397 (doc. nr. 77), 407-415 (doc. nr. 90), 416-419 (doc. nr. 91), 421-425 (doc. nr. 92).

dovedită de oficialitățile române pe tărâmul colaborării economice[165] şi care, tocmai pe această bază, s-au angajat să garanteze „integritatea teritorială a României"[166], în fața tuturor pericolelor, inclusiv a celui sovietic[167]. Primit la începutul lui martie 1940 la Berlin de generalul Wilhelm Keitel, şeful OKW-ului, M. Moruzov a recepționat mulțumirile acestuia **„pentru spiritul de completă loialitate în care se desfăşoară colaborarea dintre serviciile de informații german şi român, în ceea ce priveşte problema siguranței regiunilor petrolifere şi transporturilor din România în Germania** (subl. ns.)"[168]. Asistența SRS-ului se dovedise substanțială în descoperirea şi prevenirea actelor de sabotaj pe Dunăre[169] ori a ignorat transporturile ilegale germane de arme destinate pazei rafinăriilor[170], după cum a cooperat şi la aplicarea unui plan comun româno-german de protecției a zonei petrolifere împotriva unui eventual atac anglo-francez[171]. Totul s-a desfăşurat normal, iar creditul lui M. Moruzov la Berlin s-a consolidat permanent până când a survenit neprevăzutul: în iunie 1940, în cursul bătăliei decisive pentru Franța, trupele germane au capturat importante arhive politico-diplomatice şi militare ale Parisului. Din cercetarea neîntârziată a fondurilor descoperite în La-Charité-sur-Loire, germanii au deținut probe irefutabile despre **jocul dublu** al lui M. Moruzov, şi anume că, în vreme ce în iarna 1939-1940 asistase *Abwehrul* în operațiunile menționate, el nu întrerupsese colaborarea cu *Deuxième Bureau* ori cu *Intelligence Service*-ul[172]. Din **acel moment** destinul lui Moruzov, putem considera, că a fost determinat; după se ştie foarte bine, el avea să fie arestat o dată cu instalarea regimului lui I. Antonescu şi executat de legionari

[165] *Ibidem,* p. 368 (doc. nr. 62).
[166] *Ibidem,* p. 369 (doc. nr. 63).
[167] *Ibidem.*
[168] *Ibidem,* p. 391 (doc. nr. 77).
[169] *Ibidem,* p. 425-430 (doc. nr. 93). Mai mulți agenți ai SRS-ului („Cg", „T" ş.a.) fuseseră infiltrați pe vasele britanice care s-au deplasat încărcate cu armament şi explozibili spre Giurgiu, cu traseul final spre zona Porților de Fier. După blocarea convoiului britanic pe Dunăre, A. Hitler – după cum comunica H. Göring prin colonelul A. Gerstenberg la București – s-a declarat „extrem de mulțumit de măsurile luate de România pentru prevenirea actelor de sabotaj în general şi, mai ales, cu ocazia controlului făcut vaselor engleze la Giurgiu" *(ibidem,* p. 403, doc. nr. 84).
[170] *Ibidem,* p. 440-441 (doc. nr. 103).
[171] *Ibidem,* p. 437-438, 438-439 (doc. nos. 100-101, din 16 mai 1940).
[172] Vezi Raportul propriu al lui M. Moruzov asupra vizitei în Franța în care erau inserate mărturisirile colonelului Rivet, şeful organismului suprem de spionaj militar francez, în sensul că: „Materialul informativ de care dispune Serviciul de Informații francez – în special asupra Germaniei – este **în mare majoritate material procurat de Serviciul nostru** (subl. ns.)" (apud Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov,* p. 407, doc. nr. 90). La Londra, de asemenea, şeful *Inteligence Service*-ului i-a prezentat felicitări **„pentru activitatea informativă a Serviciului nostru"** (subl. ns.) *(ibidem,* p. 416, doc. nr. 91).

la Jilava în noiembrie 1940. Anterior, în noaptea de 24-25 iulie 1940, maiorul Hans Wagner i-a solicitat lui M. Moruzov, după publicarea în presa română a unora dintre documentele secrete descoperite în La-Charité-sur-Loire privitoare la preparativele franco-britanice pentru distrugerea zonei petrolifere Ploieşti şi blocarea traficului dunărean, să procedeze de urgenţă la identificarea şi expulzarea din România a persoanelor implicate în afacere. Ceea ce s-a realizat imediat[173], dar pentru şeful *SRS*-ului era, totuşi, prea târziu[174].

Neprevăzând nicidecum o atare desfăşurare a faptelor, M. Moruzov a continuat între timp să se arate fidel „cărţii germane". Astfel, nu mai departe decât la 20 mai 1940, într-o întâlnire cu Manfred von Killinger[175], viitorul ministru al Reichului la Bucureşti, el s-a prezentat necondiţionat drept filogerman şi adept al apropierii imediate între Bucureşti şi Berlin. Mai mult, Moruzov 1-a asigurat pe trimisul special al Reichului că, în cazul în care URSS s-ar apropia prea mult de regiunea Ploieşti, va dirija personal distrugerea zonei[176]. La 17 mai 1940, la Paris fiind, Wenger a prezentat oficial Ministerului Lucrărilor Publice istoricul misiunii sale în România, solicitând celor în drept permisiunea de a trece la fapte[177]. În acelaşi sens, la 15 mai 1940, A. Thierry, ambasadorul Franţei la Bucureşti, a primit textul relativ la planul de distrugere, o dată cu asigurarea că avea să revină în România după 12 zile, dar neimpunându-se să fie aşteptat pentru a se trece la acţiune[178]. Prăbuşirea Franţei, eficacitatea contramăsurilor germane şi temerile României în privinţa perspectivelor imediate ale războiului aveau să determine clasarea

[173] *Ibidem,* p. 481-482 (doc. nr. 126).

[174] În iulie 1940, Fabricius s-a întâlnit cu generalul Ion Antonescu, care i-a declarat că ceruse regelui Carol II înlăturarea lui M. Moruzov, un „trădător". Fabricius a luat apărarea şefului S.R.S.-ului (cf. A.N.R., colecţia *Microfilme SUA,* rola T 120-175, cadrele 137 086-137 088, telegrama nr. 1 142 din 9 iulie 1940, Fabricius către MAE din Berlin).

[175] În aprilie 1940, acesta a fost primit de regele Carol II, căruia i-a prezentat date privind rolul petrolului românesc pentru continuarea războiului Germaniei. Suveranul n-a respins importanţa problemei, dar a insistat asupra pericolului sovietic în Basarabia, făcând aluzii la posibilitatea, în caz de urgenţă, a apărării zonei petrolifere de către Reich (cf. *ADAP,* Serie D, vol. IX, p. 134-135, raport din 14 aprilie 1940, Bucureşti, Manfred von Killinger către MAE german). Von Killinger a recomandat Centralei să aibă în atenţie serioasă colaborarea *Abwehrului* şi SD-ului cu *Serviciul Român Secret* şi *Siguranţă Generală* pentru protejarea zonei petrolifere româneşti faţă de eventualele sabotaje *(ibidem,* p. 135).

[176] Vezi Larry L. Watts, *Romanian Cassandra. Ion Antonescu and the Struggle for Refonn, 1916-1941,* New York/Boulder, Columbia University Press, 1993, p. 214; Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* II, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1985, p. 97.

[177] ŢGASA, Moskva, fond 198, opis 2, dosar 395, ff. 75-77.

[178] *Ibidem,* f. 78.

dosarului Wenger[179].

În acest răstimp, la Bucureşti şi Paris, la Berlin, Moscova şi Londra, la Roma şi Washington au provocat senzaţie[180] dezvăluirile făcute, în primul rând de agenţiile germane şi române, despre tentativele britanicilor, la începutul lunii aprilie 1940, de a bloca Dunărea[181], cu prioritate în zona Porţilor de Fier[182]. Descoperirea de la Giurgiu nu îngăduia dubii că scopul operaţiunii planificate era „blocarea petrolului românesc de-a fi transportat

---

[179] Dintre documentele aflate în „dosarul" original Wenger menţionăm: *Roumanie – Destruction des puits de pétrole. Pièces antérieures ă la guerre* (ŢGASA, fond 198, opis 2, dosar 395, ff. 168-203); *Mission Wenger – Pièces de base (ibidem,* ff. 72-167; idem, dosar 396, ff. 5-191); *Pétroles – Lutte contre les achats roumains (ibidem,* ff. 192-229); *Note sur une politique du pétrole en Roumanie pendant sa neutralité,* studiul de L.W. datat 6 noiembrie 1939 *(ibidem,* ff. 59-75); studiul *La politique pétrolière en Roumanie,* datat 7 februarie 1940 *(ibidem,* ff. 129-142); buletine privind traficul maritim şi exporturile petroliere ale României în 1939-1940 *(ibidem,* ff. 143-158); sinteza *Sur une politique économique en Europe Orientale,* 4 aprilie 1940 *(ibidem,* ff. 163-167); *Note au sujet de la Mission Wenger,* 24 noiembrie 1939 *(ibidem,* ff. 39-41); procesul-verbal al „reuniunii Wenger" din 28 decembrie 1939 în care s-a decis declanşarea unei acţiuni care să paralizeze producţia de petrol şi transporturile din România *(ibidem,* ff. 13-24). Din documente mai desprindem că, încă în **luna mai 1939,** cercurile oficiale franceze au abordat problema distrugerilor petroliere în România (idem, fond 198, opis 2, dosar 395, ff. 170-172).

[180] Vezi Horia Brestoiu, *Acţiuni secrete...,* p. 167 şi urm.

[181] Despre preparativele operaţiunii, detalii în Horia Brestoiu, *Acţiuni secrete...,* p. 143-167; Paul Allard, *Les plans secrets...,* p. 42-44. La 3 aprilie 1940 a ajuns la Giurgiu un convoi alcătuit din mai multe remorchere şi şlepuri **(Britania, Elisabeth, King George, Scotland, Lord Byron, Thermond** ş.a.) Pe vase, deservite de echipaje predominant engleze, s-au aflat importante cantităţi de armament, în privinţa cărora guvernul român a decis iniţial „sigiliul la bord". Informat, ministrul german la Bucureşti, Fabricius, a intervenit imediat, solicitând măsuri ferme pentru blocarea operaţiunii de dinamitare a unor sectoare de-a lungul Dunării şi, îndeosebi, la cataracte (Horia Brestoiu, *Acţiuni secrete...,* p. 163-164; Viorica Moisuc, *Diplomaţia României,* p. 289).

[182] La 10 aprilie 1940, ministrul SUA la Bucureşti, F. M. Gunther, transmitea secretarului de stat Cordell Hull că informaţiile despre intenţiile englezilor fuseseră captate de spionii nazişti, care împânziseră România (apud National Archives of the USA, Washington, DC, Record Group 59, Department of State, Box No. 2 113, telegrama nr. 118). Vezi rapoartele speciale întocmite de Gunther pe această temă: *Attempted British Sabotage on the Danube* (idem, Box No. 2 115, Despatch No. 1 353/Bucureşti, 13 aprilie 1940, Gunther către Hull) şi *British Efforts to Effect Sabotage on the Danube and so Impede Deliveries to Germany by River (ibidem,* Despatch no. 1 358/Bucureşti, 22 aprilie 1940, Gunther către Hull). În acea perioadă, Gunther urmărea îndeaproape statisticele înregistrând exporturile de ţiţei ale României – cantităţile lunare şi ţările de destinaţie (cf. idem, Box No. 2 115 A, telegrama nr. 221/Bucureşti, 21 mai 1940, Gunther către Hull).

în Germania"[183]. S-au impus, în consecință, măsuri stricte pentru supravegherea traficului dunărean, atât de către România cât şi de către Iugoslavia[184]. S-a vorbit, la un moment dat, despre faptul că Germania ar fi solicitat Ungariei dreptul de-a patrula pe Dunăre[185], dar apoi zvonul a fost infirmat de Berlin[186], care s-a declarat mulțumit de intervenția promptă a guvernului Gh. Tătărescu[187]. În martie-mai 1940, trimişii Reichului la Bucureşti (Fabricius, von Killinger, Clodius, Neubacher), concomitent cu eforturile de-a ajunge la un Pact al petrolului cu România (Ölpakt)[188], realizat în cele din urmă la 27 mai 1940[189], au abordat cu regele Carol II[190], cu premierul român[191] şi ministrul de externe[192],

[183] Idem, Box No. 2 113 (telegrama nr. 95/Belgrad, 9 aprilie 1940, Lane către Hull). La sfârşitul lunii martie 1940, Clodius s-a întâlnit cu premierul Tătărescu, în discuție aflându-se şi problema exporturilor petroliere în Germania. S-a căzut de acord că transportul era dificil, că, de ambele părți, se impuneau măsuri pentru prevenirea sabotajelor (cf. *ADAP,* Serie D, vol. IX, p. 39-42, raport din Bucureşti/30 martie 1940, Clodius şi Fabricius către MAE german). Despre sabotajul de pe Dunăre pus la cale de către britanici von Kilîinger a informat Berlinul *(ibidem,* p. 134-135, raportul menționat din aprilie 1940).

[184] National Archives, Washington, Record Group 59, Box No. 2 113 (telegrama nr. 122/Bucureşti, 12 aprilie 1940, Gunther către Hull).

[185] Idem, Box No. 2 112 (telegrama nr. 76/Budapesta, 12 aprilie 1940, Montgomery către Huli).

[186] *Ibidem* (telegrama nr. 940/Berlin, 12 aprilie 1940, Kirk către Hull).

[187] *Ibidem* (telegrama nr. 31/Sofia, 13 aprilie 1940, Earle către Hull; telegrama nr. 127/Bucureşti, 14 aprilie 1940, Gunther către Hull); idem, Box No. 2 114 (telegrama nr. 1 027/Berlin, Kirk către Hull). Despre tentativele britanice de sabotaj pe Dunăre Departamentul de Stat al SUA a întocmit o sinteză pentru perioada 4-11 aprilie 1940 *(ibidem,* 7400011/2384).

[188] Vezi *ADAP,* Serie D, vol. IX, p. 35 (telegrama nr. 400/Bucureşti, 29 martie 1940, Fabricius şi Neubacher MAE german).

[189] *Ibidem,* p. 375-377 (raport secret din Bucureşti/28 mai 1940, Neubacher către MAE german); Viorica Moisuc, *Diplomația României,* p. 293-294. „Pactul petrolului – după opinia Vioricăi Moisuc – a consemnat instituirea controlului Germaniei asupra uneia dintre principalele ramuri ale industriei României; exploatarea, prelucrarea şi dirijarea celei mai mari părți a produselor petroliere spre piața germană au trecut, în scurtă vreme după semnarea pactului petrolului, asupra Germaniei; participările străine în industria română a petrolului au fost preluate de societățile cu capital german. Pactul petrolului a fost impus pe temeiul juridic al tratatului economic din 23 martie 1939 şi în condițiile prilejuite de agravarea situației internaționale a României în primăvara anului 1940" *(ibidem,* p. 294). Vezi textul complet al *Pactului Petrolului,* în Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire,* II/2, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1988, p. 1082-1084. Cf., de asemenea, Margot Hege-mann, *Die Grenze...,* p. 75 şi urm.

[190] *ADAP,* vol. IX, p. 285 (telegrama nr. 712/Bucureşti, 16 mai 1940, Fabricius către MAE german).

[191] *Ibidem,* p. 39-42 (raportul menționat al lui Clodius şi Fabricius din 30 martie 1940).

problema preîntâmpinării sabotajelor anglo-franceze în industria şi transporturile petroliere. Problemele strict financiar-economice au fost dezbătute de delegaţii germani cu Victor Slăvescu şi Mircea Cancicov, miniştrii înzestrării şi Economiei de la Bucureşti, iar negocierile s-au desfăşurat în perioada februarie-mai 1940, cu unele perioade de criză[193]. Unele acorduri semnate în răstimp au fost provizorii (martie 1939)[194], la un moment dat solii Berlinului au părăsit Bucureştii, pentru ca la 27 mai 1940 să se ajungă la faimosul Pact al petrolului, semnat de Cancicov şi Neubacher, cunoscut şi sub numele de Pactul Armament-Petrol[195], prin care România livra Reichului cantităţile de ţiţei ce-i reveneau ca redevenţe de stat, iar Reichul trimitea arme, inclusiv cele capturate în Polonia. Pentru schimbul realizat, părţile nu efectuau plăţi în numerar[196], deşi s-au stabilit preţurile în baza cărora se făceau tranzacţiile. La 22 mai 1940, Victor Slăvescu şi H. Neubacher au parafat o convenţie, potrivit căreia preţurile produselor petroliere s-au fixat la nivelul atins în martie 1940 (preţ mediu 3 826 lei/tona) şi care, în cursul războiului, vor înregistra mai multe ajustări[197]. Este de semnalat faptul că, în lunile mai-iunie 1940, în raport direct cu evoluţia favorabilă a operaţiunilor *Wehrmachtului* pe Frontul de Vest, regele Carol II şi miniştrii săi s-au arătat tot mai concilianţi faţă

---

[192] *Ibidem,* p. 354-356 (telegrama nr. 790/Bucureşti, 25 mai 1940, Fabricius către MAE german).

[193] Cf. Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 119-120.

[194] Viorica Moisuc, *Diplomaţia României,* p. 278; Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain,* p. 189-191. După istoricul elveţian, prin acordul din 6 martie 1940 Reichul a căpătat un „tratament privilegiat" în domeniul comerţului petrolului *(ibidem,* p. 190), preţurile admise de Bucureşti fiind inferioare acelora ale pieţii, care au continuat să fie valabile pentru englezi şi francezi. Astfel, în perioada anterioară semnării acordului nemţii plăteau în medie 9 600 lei/tonă, iar după aceea preţurile au fost stabilite la 3 826 lei/tonă (*ibidem,* p. 190, nota 4; la p. 191, nota 1, preţurile comparative la 15 martie 1940 la esenţe, petrol, gasoil şi mazut, pe categorii la: preţuri stabilite prin acord, preţurile pieţii şi preţurile mondiale **fob Golfe,** adică lei 4 407, lei 8 889 şi, respectiv, lei 3 065). De asemenea, la 20 decembrie 1939 se stabilise cursul leului în raport cu marca germană: 49,50 lei = 1 DM *(ibidem,* p. 187).

[195] Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 120.

[196] *Ibidem.*

[197] Vezi A.N.R., fond Ministerul Industriei şi Petrolului, dosar 41/1943, f. 2. Ajustările preţurilor produselor petroliere livrate Reichului, la care ne referearn, au constat în mai multe majorări: cu 9% la 18 iunie 1941; cu 15% la 31 octombrie 1941; cu 26% la 12 martie 1943; cu 30% la 9 februarie 1944, astfel ca la ruperea „alianţei" româno-germane sporul total înregistrat, în raport cu luna mai 1940, era de 128,69% *(ibidem).* Pentru coordonarea importurilor de petrol din România, la solicitarea Ministerului Economiei Reichului, la 12 martie 1940 s-a constituit societatea *Rumänien-Mineralöl GmbH (Ruminöl)* (cf. Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 120).

de solicitările Berlinului, inclusiv ori mai cu seamă în domeniul petrolului[198], admițându-se oficial colaborarea lui M. Moruzov cu serviciile secrete germane pentru siguranța zonei petrolifere împotriva sabotajelor planificate de agenții aliați[199]. În asemenea condiții[200], la 21 iunie 1940, deci chiar în ajunul capitularii oficiale a Franței, ministrul Fabricius a primit din partea guvernului Tătărescu textul unei declarații ce reconfirma asigurările din mai 1940, şi anume că Bucureştii erau hotărâți „să întărească şi să lărgească colaborarea" cu Berlinul, colaborare impusă de „condițiile geopolitice ale României" şi de „noua ordine europeană"[201]. Se avea în vedere o „organizare rapidă" a colaborării în discuție, atât pe plan politic, cât şi economic[202]. Se declanşase, astfel după cum am evidențiat la începutul acestui capitol, **orientarea României spre Axa Berlin-Roma-Tokyo,** neutralitatea proclamată în septembrie 1939 fiind **abandonată** în chip unilateral de Bucureşti[203]. Ceea ce **nu au salvat** nici România Mare de la dezastrul granițelor şi, cu atât mai puțin, regimul regelui Carol II.

*

* *

---

[198] Vezi *ADAP,* Serie D, vol. IX, p. 382-383 (telegrama nr. 808/Bucureşti, 29 mai 1940, Fabricius către MAE german); *ibidem,* p. 383-385 (raport al lui Manfred von Killinger, Berlin, 29 mai 1940).

[199] *Ibidem,* p. 383-384.

[200] La sfârşitul lunii mai 1940 englezii deciseră să-şi retragă spre Istanbul vasele care asiguraseră transportul pe Dunăre. La intervenția lui Fabricius, Bucureştii au oprit plecarea a 20 de vase (5 remorchere, 11 şlepuri, 2 tancuri, un elevator şi un ponton = 73 mii. lei); în momentul semnării armistițiului, la 22 iunie 1940, echipajele vaselor franceze (19) au solicitat să fie trecute sub pavilion britanic, ceea ce guvernul român n-a acceptat; de asemenea, în aceleaşi condiții, la Hârşova au fost blocate vase olandeze şi belgiene, iar pe teritoriul român au fost surprinşi de evenimente 27 supuşi britanici (ingineri şi funcționari) care planificaseră acțiunile de distrugere ori sabotare a industriei petroliere româneşti. În cele din urmă, la 3 iulie 1940, guvernul Gh. Tătărescu decise expulzarea lor (vezi Arhiva MAE, fond 71/România General, vol. 8, ff. 442-450, **Diferende pendinte între România şi Marea Britanie).** În ceea ce priveşte predispozițiile noului guvern I. Gigurtu de-a „întări" colaborarea cu Reichul, inclusiv prin asigurarea livrărilor de petrol, premierul i-a comunicat lui H. Göring chiar în iulie 1940 că: „... **Suntem** dispuşi **să dublăm livrarea în ceea ce** priveşte **cantitatea. Ca mijloace de transport sunt puse la dispoziție [...] 3 000 cisterne** [...] Aceeaşi **sforțare se va face acum pentru livrarea de cereale...** (subl. ns.)" *(ibidem,* f. 437).

[201] Vezi *ADAP,* Serie D, vol. IX, p. 543-544 (text transmis prin telegrama nr. 957/Bucureşti, 21 iunie 1940, Fabricius către MAE german).

[202] *Ibidem.*

[203] Gregoire Gafenco, *Préliminaires de la Guerre à l'Est...,* p. 343-344.

Renunțarea României la neutralitate[204] a fost numai în aparență un act benevol, inițiat de guvernanții de la București. Decizia de orientare spre Germania, cu menținerea **de jure** și **de facto** a unui **statut de nonbeligeranță** vreme de mai mult de un an (mai 1940-iunie 1941), a survenit într-un anume context al evoluției ostilităților pe continentul european și cu repercusiuni imediate asupra tuturor statelor, beligerante ori nu[205]. Regele Carol II, care a avut rolul hotărâtor în imprimarea noii orientări, s-a confesat *Jurnalului* său: „... **Primejdia de a reataşa [România] de Germania este mare, dar, dacă fatalitatea ne împinge în această direcție, mai bine să o facem la ora a 12-a**"[206]. În ceea ce privește contextul, regele Carol II nu a ascuns consecințele prăbușirii Aliaților pe Frontul din Apus, Marea Britanie rămânând singură în confruntarea decisivă cu Reichul nazist, beneficiind, de puțin timp, și de susținerea Italiei: „Mi se prăbuşeşte – scria Carol – o politică pe care am voit să o duc de zece ani încoace [de când s-a instalat pe tronul României], de apropiere de Anglia, dar în care aceasta nu mi-a dat nici o mână de ajutor [?!], dar această prăbuşire vine şi cu prima serioasă lovitură dată prestigiului britanic [de către A. Hitler]"[207]. În perioada imediat următoare, România s-a aflat în postura unui pacient; ea a fost amputată, fără nici un fel de șovăire, pierzând, prin voința învingătorilor de moment (Germania, în primul rând) și pradă a poftelor nesăbuite ale imperialismelor vecine mari și mici, în mai puțin de trei luni, o treime din teritoriu și tot atâta din populație, în marea ei majoritate românească, respectiv aproximativ 100 000 kmp și 7 milioane de locuitori[208]. În vara anului 1940 răşluirile teritoriale efectuate în dauna României au depins într-o importantă măsură de **factorul petrol**, fie că s-a urmărit (din partea URSS) **apropierea** de zona Ploieşti, fie garantarea (din partea Germaniei) a securității regiunii împotriva planurilor expansioniste moscovite ori a unor eventuale sabotaje puse la cale de britanici. Pentru Hitler – aşa cum

[204] Aşa după cum a semnalat în epocă N. Daşcovici, eminent specialist în dreptul internațional, pentru România neutralitatea consacrase situația în care ea „nu are nimic împotriva nimănui dintre beligeranții actuali" (cf. *Neutralitatea României,* ed. citată, p. 14). O analiză completă a situației interne și externe a României în ajunul și la începutul celui de-al doilea război mondial, în Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire,* II/2, *passim.* Cu referire la abandonarea neutralității, *ibidem,* p. 1085-1086

[205] Cf. Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945,* p. 10-11.

[206] Cf. Carol II, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice,* II, *1939-1940,* ediție Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis Dorin Ion, București, Editura Șansa, 1996, p. 177.

[207] *Ibidem;* idem, *În zodia satanei. Reflexiuni asupra politicii internaționale,* ediția I, București, Editura Universitaria, 1994, p. 134-135. Despre tentativa lui Carol II de „adaptare la realități" vezi Constantin I. Kiriţescu, *România în al doilea război mondial,* I, ed. Gh. Buzatu, București, Editura Univers Enciclopedic, 1995, p. 110-111.

[208] Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945,* p. 11; Constantin I. Kiriţescu, *România în al doilea război mondial,* I, p. 116 și urm.

i-a declarat lui Ciano la 1 octombrie 1939[209] – acordul „sferelor de influență" în România, realizat după 23 august 1939 între Germania și URSS, a funcționat deplin, iar, dacă bucureștii cutezau să facă vreo mișcare greșită, atunci Führerul ar fi încercat „prin toate mijloacele" să mobilizeze Moscova, Budapesta și Sofia ca „să lichideze chestiunea română". Cum se știe și cum s-a constatat, România n-a înfruntat în vreun fel Reichul, ceea ce, în vara anului 1940, nu l-a împiedicat să susțină pe rând pretențiile URSS, Ungariei și Bulgariei față de România. Kremlinul a acționat cu prioritate, la 26-27 iunie 1940, după ce obținuse acordul Berlinului, care-i impusese o moderare a pretențiilor[210]. Prin ocuparea Basarabiei și nordului Bucovinei, a Ținutului Herța și a unor ostroave pe Dunăre, forțele Armatei Roșii s-au apropiat nepermis de mult, din punctul de vedere al lui Adolf Hitler, de regiunea Ploieștilor[211]. Faptul era cu atât mai straniu cu cât avansul sovietic se realizase **cu acordul** Führerului! Italia[212], chiar până și Germania, s-a simțit amenințată de riscul pierderii petrolului românesc[213]. Robert Goralski și Russell W. Freeburg, citați frecvent în paginile precedente, au observat, cu justificat temei, că **n-a fost o coincidență între** agresiunea sovietică contra României în iunie 1940 și momentul în care Hitler s-a decis irevocabil să **atace URSS** în cel mai scurt timp posibil[214]. După cum se știe, în **Mein Kampf,** Hitler insistase asupra necesității Germaniei de **spațiu vital (Lebensraum),** iar aceasta în detrimentul țărilor est-europene, inclusiv URSS: „... **Noi începem acolo unde ea** [politica externă tradițională a Germaniei] **a fost încheiată acum șase sute de ani. Noi oprim eternul marș al germanilor spre sudul și spre vestul Europei și ne îndreptăm privirile către Răsărit. Noi punem capăt**

[209] Vezi *The Ciano Diaries,* p. 154; G. Cioranesco și colab., *Aspects des relations russo-roumaines. Rétrospective et orientations,* I, Paris, Minard, 1967, p. 153-154; Andreas Hillgruber, ed., *Les entretiens secrets de Hitler. Septembre 1939-Décembre 1941,* Paris Fayarad, 1969, p. 47.

[210] Inițial, URSS avusese în vedere să impună României prin nota ultimativă „transmiterea" imediată nu numai a Basarabiei, ci și a **întregii Bucovine,** pentru ca în urma intervenției lui Hitler să-și reducă pretențiile numai la **nordul provinciei** respective (cf. G. Cioranesco și colab., *Aspects des relations russo-roumaines,* I, p. 158-159; Valeriu Florin Dobrinescu, *Bătălia diplomatică pentru Basarabia. 1918-1940,* Iași, Editura Junimea, 1991, p. 149-150; Ion Constantin, *România, Marile Puteri și problema Basarabiei,* București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 64-65).

[211] Cf. Henri Michel, *La Seconde Guerre mondiale,* I, *1939-1943,* Paris, PUF, 1968, p. 228; Robert Goralski, Russell W. Freeburg, *Oil and War,* p. 59-60.

[212] În 1939-1940, la Londra s-a manifestat speranța că Italia ar fi putut să abandoneze nonbeligeranța, optând pentru cauza Aliaților, în care scop, de exemplu, la 1 octombrie 1939 Churchill i-a promis statutul unei „puteri mari și prietene" (cf. V. G. Truhanovski, *Vneșneaia politika Anglii v period vtoroi mirovoi voinî,* p. 46).

[213] *Ibidem,* p. 61.

[214] *Ibidem.*

**politicii coloniale şi comerciale dinainte de război şi inaugurăm politica teritorială a viitorului [...] Nu ne putem gândi mai întâi decât la Rusia şi la ţările limitrofe care depind de ea** (subl. ns.)..."[215]. Intenţia de „a lichida" URSS nu l-a părăsit pe Hitler nici chiar în momentul când s-a decis să încheie cu Stalin pactul din 23 august 1939[216]. La întâlnirea secretă din 23 noiembrie 1939 cu principalii comandanţi ai *Wehrmachtului,* Führerul s-a destăinuit: „Eu m-am întrebat îndelung dacă să **nu încep cu un atac în Răsărit, iar apoi în Apus** (subl. ns.)"[217]. Cum însă tocmai lichida statul polonez liber, fiind implicat în consecinţă în conflict cu puterile occidentale, Hitler a promis în chip ferm: **„Noi vom putea porni împotriva Rusiei când vom fi liberi în Apus** (subl. ns.)"[218]. În mai-iunie 1940, în toiul campaniei victorioase din vestul continentului, Hitler şi-a făcut cunoscute intenţiile – după cum a mărturisit la procesul de la Nürnberg generalul Alfred Jodl, şeful secţiei operaţii din cadrul *OKW* – de a ataca URSS în viitorul apropiat[219]. Imediat după capitularea Franţei, la 25 iunie 1940, generalul Franz Halder, şeful Statului Major al forţelor terestre germane, a reţinut în *Jurnalul* său declaraţia Führerului din ziua respectivă, în sensul că oscila între o debarcare în insulele britanice şi „o lovitură în Est (atacarea URSS – Gh. B.)"[220]. Potrivit lui Andreas Hillgruber, încă din 21 iunie 1940 Hitler s-ar fi decis să pregătească invadarea Rusiei[221]. În săptămânile următoare la Berlin s-au precizat intenţiile militare ale Reichului, astfel că, la 22 iulie 1940, comandantul trupelor terestre, von Brauchitsch, a exprimat în aceşti termeni hotărârea lui Hitler: „Problema rusă va fi rezolvată **pe cale ofensivă. Trebuie elaborat planul operaţiunii proiectate** (sub. ns.)"[222]. După nouă zile, la Berghof, la o consfătuire cu generalii săi, Hitler însuşi s-a pronunţat: „... **Rusia trebuie să fie lichidată. Termen – primăvara anului 1941. Cu cât mai repede vom zdrobi Rusia, cu atât mai bine** (subl. ns.)"[223]. S-au desfăşurat, în consecinţă, la nivelul

---

[215] Apud Adolf Hitler, *Mein Kampf,* traducere Maria Florea, Bucureşti, Editura Pacifica, 1993, p. 465; vezi şi Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* I, p. 69.

[216] *Ibidem,* I, p. 69-70.

[217] Apud *Istoriia Velikoi Otecestvennoi voinî Sovetskogo Soiuza 1941-1945,* vol. 1, Moskva, 1960, p. 351.

[218] *Ibidem.*

[219] D. M. Proektor, *Agressiia i katastrofa,* ed. a II-a, Moskva, 1972, p. 189; Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* I, p. 70.

[220] Cf. F. Halder, *Voennîi dnevnik, 1939-1942 gg,* II, Moskva, 1969, *passim* (însemnările din 3, 4, 5 şi 18 iulie 1940, p. 29, 31, 37, 52). Referiri la România (însemnările din 9, 11 şi 14 iulie 1940, p. 41, 45, 47).

[221] Cf. *Hitlers Strategie. Politik und Kriegführung 1940-1941,* Frankfurt am Main, Bernard und Graefe Verlag für Wehrwesen, 1965, p. 449.

[222] F. Halder, *op. cit.,* II, p. 60.

[223] *Ibidem,* p. 80-81 (notă asupra reuniunii militare din 31 iulie 1940).

*OKW*-ului ample preparative, astfel că la 18 decembrie 1940 Hitler a semnat **directiva de război** nr. 21 pentru atacarea URSS în cel mai îndepărtat termen la 15 mai 1941 **(Operațiunea „Barbarossa")**[224]. Reîntorcându-ne la problema ocupării teritoriilor istorice românești de către forțele Armatei Roșii, vom constata că agresiunea sovietică a condus la un „război rece" între București și Moscova, prelungit până la 22 iunie 1941[225]. Mișcarea Kremlinului l-a nemulțumit profund pe Hitler, cu atât mai mult cu cât după 28 iunie 1940 zona petroliferă Ploiești intra în raza de acțiune a aviației sovietice ori, în caz de conflict româno-ungar, provocat de Budapesta, Führerul se temea că Rusia Sovietică putea să intervină și să ocupe pur și simplu partea de răsărit a țării noastre. Este adevărat că protocolul secret al pactului de neagresiune din 23 august 1939 recunoștea Basarabia în „sfera de influență" a URSS, apoi, după 28 iunie 1940, Moscova a ocupat și nordul Bucovinei, Ținutul Herței și câteva ostroave pe Dunăre, ceea ce pentru Hitler a echivalat cu o „trădare" din partea lui Stalin[226], dar, la 10-13 noiembrie 1940, aflat în vizită la Berlin, V. M. Molotov, șeful guvernului și al diplomației sovietice, a expus categoric liderilor naziști planurile Kremlinului de-a nu renunța la **expansiunea în sud-estul Europei**[227], deși se interesa și de „marele spațiu asiatic de est". Hitler a găsit un argument în plus în măsură

---

[224] Cf. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* I, p. 71-72; William L. Shirer, *Le Troisième Reich des origines à la chutte,* Paris, Stock, 1967, p. 848-849; Henri Michel, *La Seconde Guerre mondiale,* I, p. 228; Lt-Colonel Eddy Bauer, *The History of World War II,* Leicester, Galley Press, 1984, p. 157-164.

[225] Constantin I. Kirițescu, *România în al doilea război mondial,* I, p. 129; Gh. Buzatu, *România și prăbușirea hotarelor în 1940,* în *Sovietizarea nord-vestului României. 1944-1950,* Satu Mare, 1996, p. 5-9.

[226] Cf. Ion Constantin, *România, Marile Puteri și problema Basarabiei,* p. 64-66; Hermann Weber, *Die Bukowina im zweiten Weltkrieg,* Hamburg, 1972, p. 11 și urm.; Anatol Petrencu, *Basarabia în al doilea război mondial,* Chișinău, Lyceum, 1997, p. 59-60.

[227] Despre vizita lui V. M. Molotov la Berlin vezi *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945,* Serie D, *1937-1945,* Band XI/1, *Die Kriegsjahre,* IV/1, *1. September bis 13. November 1940,* Bonn, Gebr. Hermes KG, 1964, p. 448 și urm. (minutele întrevederilor V. M. Molotov – Adolf Hitler din 12 noiembrie 1940, doc. nr. 326, p. 455-461 și din 13 noiembrie 1940, doc. nr. 328, p. 462-472; minutele întrevederilor V. M. Molotov – Joachim von Ribbentrop din 12 noiembrie 1940, doc. nr. 325, p. 448-455 și din 13 noiembrie 1940, doc. nr. 329, p. 472-478). Minutele întrevederilor Molotov – Hitler au fost tipărite în ediție critică de istoricul Andreas Hillgruber (vezi *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler,* I, *1939-1941,* Frankfurt am Main, Bernard und Graefe Verlag fur Wehrwessen, 1966 și ediția franceză – *Les entretiens secrets de Hitler,* ed. citată, p. 399-307 (întrevederea din 12 noiembrie 1940) și p. 308-321 (întrevederea din 13 noiembrie 1940). Despre interesul URSS pentru sud-estul Europei, *ibidem,* p. 306, 321. Pentru a atrage URSS la planurile **Axei,** Hitler n-a exclus aderarea ei la **Pactul Tripartit** (*ibidem,* p. 306-307).

să justifice pregătirile sale în curs pentru „lichidarea pericolului rus"[228], iar – revenim – **factorul petrol** a revenit obsesiv în calculele sale[229]. La Berlin, Führerul nu i-a ascuns lui Molotov – la 13 noiembrie 1940 – satisfacția pentru modul în care repartizase „sferele de interese" cu URSS și a menționat expres nordul Bucovinei cedat Moscovei peste limitele „înțelegerii" din 1939[230]. Diplomatul sovietic, dimpotrivă, a replicat că URSS era nemulțumită, întrucât Germania **garantase** integritatea teritorială a României, ceea ce însemna că Berlinul ignorase interesele Kremlinului asupra ... sudului Bucovinei[231]. Hitler nu a rămas dator oaspetelui, precizând că Bucovina fusese provincie a Imperiului Habsburgic și, admițând ruperea nordului, dovedise înțelegere față de „exigențele ruse", mai cu seamă că, în cooperare cu Italia, el insistase la București, în iunie 1940, ca România să cedeze Basarabia. În acel moment, Führerul a motivat astfel prezența Axei în afacerile românești: „... **România reprezintă un real interes germano-italian în virtutea resurselor sale de petrol** (subl. ns.) și guvernul ei a solicitat Germaniei s-o protejeze pe căile aeriană și terestră de teroarea atacurilor britanicilor. Cât privește amenințarea unei debarcări britanice la Salonic, Germania nu va permite, dar ea promite să-și retragă trupele din România de îndată ce războiul se va sfârși"[232]. Față de asemenea noi situații cu care se confrunta URSS, Molotov a conchis că, tocmai de aceea, Moscova nu voia „să rămână deoparte de marile probleme ale Europei și ale Asiei"[233]. După cum a constatat Joachim von Ribbentrop vizita lui Molotov la Berlin și schimbul de vederi realizat nu a ameliorat relațiile germano-sovietice; dimpotrivă[234], în decembrie 1940, el s-a întâlnit cu Hitler, care i-a mărturisit că, dacă în problema Finlandei era dispus să cedeze presiunilor moscovite, el nu admitea să discute statutul Dardanelelor și situația Bulgariei. Și aceasta pentru un motiv cât se poate de clar: **„Dacă Bulgaria ar fi supusă influenței militare sovietice, atunci Balcanii și îndeosebi România și zăcămintele sale petrolifere ar cădea necesarmente sub tutela rusă** (subl. ns.)"[235]. Pentru Berlin s-a întărit concluzia că decizia Führerului[236] din lunile precedente

[228] Cf. G. Cioranesco, *Aspects des relations russo-roumaines,* I, p. 162.
[229] *Ibidem;* Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* II, p. 253-254; Robert Goralski, Russell W. Freeburg, *Oil and War,* p. 61.
[230] Andreas Hillgruber, ed., *Les entretioens secrets de Hitler,* p. 312-313.
[231] *Ibidem,* p. 311-312.
[232] *Ibidem,* p. 319.
[233] *Ibidem,* p. 321.
[234] Joachim von Ribbentrop, *Des Londres à Moscou,* p. 183.
[235] *Ibidem,* p. 183-184.
[236] În scrisoarea din 15 decembrie 1943 trimisă Mareșalului Antonescu, Hitler avea să relateze: „...Căci, în noiembrie 1940, când Molotov a sosit la Berlin, s-a discutat în mod deosebit nu situația Germaniei ci a Finlandei, României, Bulgariei și problema Dardanelelor. Conștientă atât de mult de răspunderea sa europeană pentru

de-a **lichida chestiunea rusă** era cea mai convenabilă[237]. Goralski şi Freeburg au concluzionat: **„Nu a fost o coincidenţă că, la câteva săptămâni după ce a primit cu repulsie pretenţiile Rusiei în România, Hitler s-a orientat irevocabil către invazia sa în Uniunea Sovietică** (subl. ns.)"[238]. **ARITMETICA PETROLULUI,** după cum sugerează plastic cei doi autori menţionaţi[239], a avut **un rol predominant** în definirea strategiei celui de-al III-lea Reich în 1940-1941, mai cu seamă că Berlinul **era interesat nu numai în resursele de petrol ale României, ci, prin înseşi obiectivele „operaţiunii Barbarossa", viza să-şi apropie şi bogăţiile de „aur negru" din Marea Caspică şi Caucaz**[240]. Cât priveşte **momentul** de la finele anului 1940, mai precis dintre vizita lui Molotov şi sancţionarea **directivei de război nr. 21,** trebuie reţinut faptul că Reichul reuşise deja să se asigure în privinţa României: acţiunea Kremlinului împotriva Basarabiei şi nordului Bucovinei încurajase Sofia şi Budapesta, care au avansat neîntârziat pretenţii teritoriale, susţinute deopotrivă de Germania, Italia, URSS şi, parţial, de Marea Britanie, guvernul I. Gigurtu, emanaţie a regimului lui Carol II, angajat în continuare pe linia integrării în „noua ordine europeană" patronată de Adolf Hitler, s-a înclinat şi, prin „acordurile" semnate la Craiova (7 septembrie 1940) şi Viena (30 august 1940), Dobrogea de Sud (Cadrilaterul) şi nord-vestul Transilvaniei au fost „cedate" Bulgariei şi, respectiv, Ungariei[241]. În prealabil, România a renunţat la garanţiile anglo-franceze (1 iulie 1940)[242], s-a retras din Societatea Naţiunilor (11 iulie 1940)[243], iar regele Carol II s-a adresat lui Hitler – la 1 iulie 1940 – solicitând trimiterea unei misiuni militare pentru „a ne proteja

---

a se opune dorinţei sovietice, atunci Germania a intrat în cel mai sângeros război al tuturor timpurilor" (Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ştefan Lache, eds., *Antonescu-Hitler. Corespondenţă şi întâlniri inedite (1940-1944),* II, Bucureşti, Editura Cozia, 1991, p. 130) (În continuare, se va cita: *Antonescu-Hitler).*

[237] Cf. William L. Shirer, *Le Troisième Reich...,* p. 846-848; David Irving, *Churchill's War,* New York, Avon Books, 1991, p. 378 şi urm. (pregătirile de război ale lui Hitler împotriva URSS surprinse de britanici graţie maşinii de descifrat *Enigma).*

[238] Robert Goralski, Russell W. Freeburg, *Oil and War,* p. 61.

[239] *Ibidem,* p. 63.

[240] *Ibidem,* p. 53-67 (cap. 4 intitulat *Russian Oil: The German Key).* Capitolul 5 al lucrării menţionate *(The Russian Campaign,* p. 68-86) poartă drept **motto** aceste cuvinte ale lui I. V. Stalin: **„Războiul a fost determinat de motoare şi de octan"** (p. 68); William L. Shirer, *Le Troisième Reich ...,* p. 940-941.

[241] Cf. Gh. Buzatu, *România şi războiul mondial din 1939-1945,* p. 12-13; Constantin I. Kiriţescu, *România în al doilea război mondial,* I, p. 140-152. Cabinetul care a acceptat şi semnat actele de cedare teritorială este denumit ca „guvernul groparilor ţării" *(ibidem,* p. 134). Vezi şi Mircea Muşat, *Drama României Mari,* Bucureşti, Editura Fundaţiei România Mare, 1992, *passim.*

[242] Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire,* II/2, p. 1137.

[243] *Ibidem,* p. 1159-1160.

în aceste vremuri de grea încercare"[244]. De asemenea, la 6 iulie 1940, Carol II face cunoscut, prin noul ministru de externe, M. Manoilescu, că România era dispusă să inițieze negocieri cu Ungaria și Bulgaria, pentru a se examina pretențiile lor teritoriale[245]. În continuare, premierul I. Gigurtu și M. Manoilescu vizitează Berlinul (26-27 iulie 1940)[246] și Roma[247]. I. Gigurtu reînnoiește cererea regelui Carol II de a se trimite o misiune militară în România[248]. Astfel, Hitler nu pierde prilejul să-și reconfirme fariseismul ce-i caracteriza orientarea externă: afirmă „dezinteresul" politic și teritorial al Reichului față de Balcani[249], ceea ce nu era valabil în domeniul economic. Țările din această zonă, a specificat Führerul, erau pentru Germania „parteneri comerciali ideali", pentru schimbul de produse agricole și industriale, iar **„în cazul României pentru petrol** (subl. ns.)"[250]. Hitler însuși a dezvăluit că documentele secrete capturate de la francezi – și trimiterea era la arhivele din La Charité-sur-Loire – atestau că Londra și Parisul urmăriseră „să dea foc Balcanilor", ceea ce el nu accepta, acționând pentru soluționarea pașnică a problemelor Europei de Sud-Est[251]. Hitler a îndemnat la soluționarea „diferendelor" României cu Ungaria și Bulgaria, iar, în ceea ce privea Reichul, el a precizat că va „examina îndeaproape interesele sale", acționând pentru „a le apăra" cu armele[252]. Este de reținut că, în proiectul notei asupra întrevederii de la Berghof, s-au specificat care erau acele interese: **„aprovizionarea cu petrol și grâu** (subl. ns.)"[253]. În săptămânile următoare, în preajma dictatului de la Viena, Franz Halder a reținut în **Jurnalul** său la 27 și 28 august 1940 că Reichul era decis să intervină pe plan militar pentru „apărarea intereselor sale în zona petroliferă [Ploiești]"[254]. În august 1940, Italia și îndeosebi Germania au fost profund implicate în impunerea „soluției" **dictatului de la Viena,** astfel că miniștrii de externe ai celor două puteri ale **Axei,** Galleazzo Ciano și Joachim von Ribbentrop, s-au impus ca **autori ai odiosului document**[255]. Tot lor le aparține și formula „intrândului secuiesc"

---

[244] *Ibidem,* p. 1137. Hitler va răspunde la 15 iulie 1940 (ibidem, p. 1162-1164), iar Carol II la 26 iulie 1940 *(ibidem,* p. 1167-1171).

[245] *Ibidem*, p. 1147-1148.

[246] *Ibidem,* p. 1175-1187.

[247] *Ibidem,* p. 1187; *The Ciano Diaries,* p. 279.

[248] Andreas Hillgruber, ed., *Les entretiens secrets de Hitler,* p. 174 (minuta întrevederii lui A. Hitler cu I. Gigurtu și M. Manoilescu, Berghof, 26 iulie 1940).

[249] *Ibidem*, p. 177.

[250] *Ibidem*, p. 178.

[251] *Ibidem,* p. 179.

[252] *Ibidem*, p. 181.

[253] *Ibidem,* p. 181, nota e.

[254] Franz Halder, *Voennîi dnevnik,* t. 2, p. 116-118.

[255] Vezi detalii în: Aurică Simion, *Dictatul de la Viena,* ed. a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Albatros, 1996, *passim;* Mihail Manoilescu, *Dictatul de*

ce extindea zona cedată Ungariei horthyste până în preajma oraşului Braşov[256], de unde Reichul german putea să țină la 1-2 ore sub controlul motorizatelor sale zona Ploieşti, în cazul unei agresiuni sovietice împotriva României[257] ori al unui atac aerian (minim pe moment) pornit de la bazele din Mediterană ale Marii Britanii[258]. Ribbentrop şi Ciano au oferit României trădate şi îngenuncheate, a doua zi după dictat, **garanția teritorială** a Berlinului şi Romei pentru integritatea statului revenit practic la forma României Mici **ante** 1916, fapt ce a nemulțumit profund Moscova, care, văzându-şi retezate pretențiile imperialiste în Sud-Est, nu a încetat să protesteze, acuzând Berlinul şi de ... încălcarea pactului din 23 august 1939[259]. Prăbuşirea României Mari a marcat sfârşitul regimului lui Carol II[260], nu înainte de a fi încredințat formarea unui nou guvern generalului Ion Antonescu, care a devenit oficial **conducător al statului român** (1940-1944) şi a asigurat menținerea sistemului monarhic prin readucerea pe tron a regelui Mihai I (1927-1930, 1940-1947), fiul suveranului care tocmai abdicase şi a plecat în exil[261].

## B. Triumful temporar german

Sub regimul generalului Ion Antonescu, mareşal din august 1941[262], guvernul format mai întâi în colaborare cu Garda de Fier (septembrie 1940 – ianuarie 1941), apoi cel preponderent militar au asigurat integrarea

---

*la Viena. Memorii. Iulie-august 1940,* ediție Valeriu Dinu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1991, *passim;* Valeriu Pop, *Bătălia pentru Ardeal,* ediție Sanda Pop, Nicolae C. Nicolescu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1992, *passim.*

[256] În memorandumul trimis lui Hitler în septembrie 1943, Mareşalul Antonescu examina împrejurările în care „a luat naştere" dictatul din 30 august 1940: asigurarea obiectivelor militare ale Germaniei, în primul rând prin crearea **coridorului** secuiesc, care „cobora spre petrolul românesc" (apud Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ştefan Lache, eds., *Antonescu-Hitler. Corespondență şi întâlniri inedite (1940-1944),* II, p. 108).

[257] Cf. Aurică Simion, *Dictatul de la Viena,* p. 317-318; Mircea Muşat, *Drama României Mari,* p. 149.

[258] Cf. Andreas Hillgruber, ed., *Les entretiens secrets de Hitler,* p. 319.

[259] Prince Michel Sturdza, *The Suicide of Europe. Memoirs of...,* Boston-Los Angeles, Western Islands Publishers, 1968, p. 171-174.

[260] Constantin I. Kiriţescu, *România în al doilea război mondial,* I, p. 157 şi urm.; Paul D. Quinlan, *The Playboy King. Carol II of România,* Westport-London, Greenwood Press, 1995, p. 208-218; Mircea Muşat, *Drama României Mari,* p. 234-236.

[261] Vezi Gh. Buzatu, *România şi războiul mondial din 1939-1945,* p. 16-17.

[262] Pentru A. Hitler, a fost liniştitor faptul că I. Antonescu acceptase primirea unei misiuni militare germane, al cărei scop principal era **apărarea zonei petrolifere Ploieşti** în cazul unui atac împotriva URSS (cf. Trumbull Higgins, *Hitler and Russia: The Third Reich in a Two-Front War, 1937-1943,* New York, Macmillan, 1966, p. 70-71).

**sui generis** a României în sistemul statelor Axei Berlin-Roma-Tokyo[263]. Timp de aproape patru ani, până la 23 august 1944, România s-a menținut la **statutul de țară satelită iar nu ocupată**[264] a Puterilor Axei fasciste, alături de care în 1941-1944 a participat la ostilități, pentru eliberarea Basarabiei, nordului Bucovinei, Ținutului Herța și a ostroavelor din zona Gurilor Dunării și, deopotrivă, pentru distrugerea pericolului comunismului[265]. Pe Frontul de Est, războiul României, declanșat simultan cu Germania și aliații acesteia la 22 iunie 1941, a fost purtat paralel[266], ostilitățile fiind angajate așadar împotriva URSS inițial, pentru ca apoi starea de beligerantă să se extindă și la restul Națiunilor Unite, în primul rând Marea Britanie (1941)[267] și SUA (1942).

În contextul integrării României în sistemul Axei, sosirea misiunii militare germane – urmată, pentru a se potoli susceptibilitatea „ducelui" B. Mussolini[268], și de un grup italian de aviație[269] – a avut o semnificație aparte.

---

[263] *Ibidem,* p. 19.

[264] Voit sau nu, această confuzie încă persistă, România neintrând de fel în categoria **statelor ocupate** de vreuna dintre puterile Axei, în mod concret de Germania (cf. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* I, p. 328 și urm., cap. 15 – *Statutul internațional al României între 1939 și 1945).* Semnalăm, în legătură cu subiectul tratat, scrisoarea lui Joachim von Ribbentrop adresată la 20 iulie 1944 feldmareșalului Wilhelm Keitel, comandantul *OKW*-ului*:* **„A trata România ca un teritoriu ocupat, cum se tinde ocazional de către diferite foruri germane, nu** este, firește, posibil (subl. ns. *)"* (*ibidem,* p. 332).

[265] Vezi Mareșal Ion Antonescu, *Un ABC al anticomunismului românesc,* I, ediție Gh. Buzatu, Iași, Editura Moldova, 1992, *passim;* Ioan Scurtu, C. Hlihor, *Complot împotriva României, 1939-1947,* București, Editura Academiei de înalte Studii Militare, 1994, p. 32 și urm.; Alesandru Dutu, Mihai Retegan, eds., *Armata Română în al doilea război mondial,* I, *Eliberarea Basarabiei și a părții de nord a Bucovinei (22 iunie-26 iulie 1941),* București, Editura Militară, 1996, p. 138 și urm.

[266] Cf. Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu,* p. 275.

[267] Consemnând că la 7 decembrie 1941, ora 12, intervenea starea de război „între mica Românie și imensa putere", Mareșalul constata: „Marea Britanie nu a mai cunoscut de secole tragedia și umilințele ocupației străine. Noi am trecut de două mii de ani, nu numai în cursul vremurilor, dar și în cursul aceluiași veac, din luptă în luptă, din ocupație în ocupație, din tragedie în tragedie. Marea Britanie se bate de secole pentru a cuceri, noi ne batem pentru a ne apăra" (apud Ion Șuta, *România la cumpăna istoriei. August '44,* București, Editura Științifică, 1991, p. 394).

[268] În ciuda tuturor presupunerilor cum că Berlinul n-ar fi fost înștiințat Roma în privința pregătirii trimiterii unei misiuni militare în România, precizăm că la întrevederea cu Mussolini și Ciano din 19 septembrie 1940 din capitala italiană Joachim von Ribbentrop a menționat că, la solicitarea Bucureștilor, se avea în vedere trimiterea unor unități; el s-a referit clar și la o acțiune comună italo-germană de sprijinire a României, avându-se în vedere pericolul rusesc și „protecția" zonei petrolifere *(ADAP 1918-1945,* Serie D, Band XI/l, p. 97 și urm., doc. nr. 73). Se pare că Ciano a „uitat" să-l țină la curent pe Mussolini. Oricum, la 8 octombrie 1940,

Solicitată încă din 2 iulie 1940 de regele Carol II lui Wilhelm Fabricius[270], generalul Ion Antonescu, abia instalat la guvernare, a revenit, insistând în acelaşi sens, la 7 septembrie 1940, în cursul unei întrevederi cu ataşatul militar german al Aerului la Bucureşti, col. A. Gerstenberg[271]. De asemenea, la 13 septembrie 1940, primindu-i pe miniştrii Germaniei şi Italiei la Bucureşti, Wilhelm Fabricius[272] şi, respectiv, P. Ghigi, Ion Antonescu a solicitat concursul „garanţilor" României pentru apărarea zonei petrolifere faţă de pericolul unor „posibile atacuri aeriene [inamice/britanice]"[273]. În consecinţă[274], la 15-17 septembrie 1940, generalul Kurt von Tippelskirch, viitorul cunoscut istoric militar al războiului mondial din 1939-1945, a sosit la Bucureşti, unde a fost primit chiar de Antonescu[275]. S-a căzut de acord ca zona principală de staţionare a misiunii să fie cea petroliferă, mai precis în perimetrul Bucureşti

---

atunci când devenise cunoscut că o misiune militară germană „se află în regiunile petrolifere româneşti", acelaşi Ciano a consemnat în *Jurnal* că Mussolini îi declarase că era „foarte nemulţumit" (cf. *The Ciano Diaries,* p. 299). După două zile, Ducele s-a declarat chiar „indignat de ocuparea României de către germani", ameninţând că avea să procedeze identic: adică Hitler avea să afle „din ziare" cum că Italia va ocupa Grecia *(ibidem,* p. 300). Ceea ce s-a petrecut la 28 octombrie 1940!

[269] Cf. Edwin Packer, *Fiasco italien en Grèce ou les déboires d'un dictateur,* în „Historia-Magazine", Paris, no. 13/1968, p. 341.

[270] Vezi Margot Hegemann, *Einige Dokumente zur «Deutschen Heeresmission in Rumänien» (1940-1941),* în *Jahrbuchfür Geschichte Osteuropas,* vol. 5, Berlin, 1961, p. 315.

[271] Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 133-134.

[272] Acesta, încă la 2 septembrie 1940, transmitea MAE german ca avea să acţioneze la Bucureşti pentru ca guvernul „să reînnoiască dorinţa trimiterii unei misiuni militare" (apud Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Mircea Muşat, eds., *23 august 1944. Documente,* I, *1939-1943,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1984, p. 130, nota 1).

[273] Vezi I. E. Levit, *Uceastiie faşistskoi Rumînii v agresii protiv SSSR,* I, *1939-1942,* Chişinău, Ştiinţa, 1981, p. 109. Raporturile anglo-române s-au deteriorat imediat după modificarea cursului politicii externe a României către Germania. Au fost în atenţie numeroase probleme interesând sectorul petrolier (sabotaje în zona Ploieşti, navigaţia pe Dunăre, arestarea şi deferirea justiţiei a unor supuşi britanici chiar în septembrie 1940 etc.) (vezi Valeriu Florin Dobrinescu, Lenuţa Nicolescu, Gh. Nicolescu, *Relaţii militare româno-engleze. 1918-1947,* Piteşti, Editura Cultura, 1998, p. 62-69).

[274] Menţionăm că între timp, la 10 septembrie 1940, Hitler l-a primit pe generalul Sztojay, ministrul ungur la Berlin, căruia i-a împărtăşit raţiunile pentru care intervenise ca „ceea ce mai rămăsese din statul român să nu se prăbuşească"; el a explicat că Germania lupta pentru victorie, căci, în caz de eşec, toate revizuirile teritoriale deveneau caduce; or, scopul urmărit impunea securitatea economiei, iar, în acel context, acţionau „doi factori de interes vital pentru Germania...: fierul suedez şi petrolul românesc" (vezi Andreas Hillgruber, ed., *Les entretiens secrets de Hitler,* p. 207-208; *ADAP 1918-1945,* Serie D 1937-1945, Band XI/1, *Die Kriegsjahre,* IV/l, *1. September 1940 bis 13. November 1940,* Bonn, 1964, p. 44 (doc. nr. 41).

[275] Cf. Margot Hegemann, *Einige Dokumente...,* p. 322-325, doc. nr. 9 (nota întrevederii).

– Ploieşti – Buzău – Braşov[276]. Mai apoi, în urma discuțiilor de la București, von Tippelskirch a întocmit un raport[277], în baza căruia, la 19 septembrie 1940, s-a decis la Berlin trimiterea unei misiuni militare în România. A doua zi, generalul W. Keitel, şeful *O.K.W.*, a semnat directiva care preciza sarcinile Misiunii Militare Germane[278]. Este interesant că între „sarcinile reale" ale Misiunii pentru armata de uscat, care nu trebuiau divulgate nici Bucureştilor şi nici trupelor proprii, pe primul loc se aflau **„apărarea regiunii petrolifere de atacul unei terțe puteri, ca şi de distrugere"**, iar după aceea instruirea armatei române ori pregătirea mobilizării forțelor germane şi române în cazul unui război „impus" de URSS[279]. De asemenea, pentru Misiunea germană a aerului se preciza rostul *Luft-waffe-i,* care era „în prima ordine să protejeze câmpurile petrolifere româneşti"[280]. La 30 septembrie 1940, Berlinul a informat Bucureştii că acceptase trimiterea Misiunii, pentru ca, la începutul lunii octombrie 1940, Reichul să înştiințeze Roma[281] şi Moscova[282]. În sfârşit, la 7 octombrie Ministerul Propagandei din București a difuzat comunicatul ce anunța sosirea Misiunii, care şi-a trimis primul detaşament la 12 octombrie, adică în aceeaşi zi în care şi Berlinul a făcut cunoscut oficial acest lucru[283]. Tot atunci, Preşedinția Consiliului de Miniştri a anunțat – prin comunicatul nr. 125 – că primul eşalon al Misiunii sosise în acea zi la Bucureşti[284]; se semnala că, în timpul trecerii prin Transilvania, „populația a făcut o entuziastă primire glorioşilor reprezentanți ai armatei germane"[285]. La 14 octombrie 1940, la Cercul Militar din București, Ion Antonescu a fost prezent la banchetul oferit în cinstea Misiunii Militare Germane, generalul rostind o cuvântare[286]. Şeful Misiunii Militare terestre era

[276] *Ibidem,* p. 324.

[277] *Ibidem,* p. 326 (doc. nr. 11, din 18 septembrie 1940); *ADAP 1918-1945,* Serie D, Band XI/1, p. 108-110 (doc. nr. 75).

[278] Margot Hegemann, *Einige Dokumente...,* p. 328-329 (doc. nr. 13); Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 134-135.

[279] *Ibidem;* Margot Hegemann, *Einige Dokumente...,* p. 328; *ADAP 1918-1945,* Serie D, Band XI/l,p. 123-124 (doc. nr. 84).

[280] *Ibidem,* p. 124.

[281] Primindu-l la Obersalzburg, la 28 august 1940, pe contele Ciano, Hitler i-a declarat că un element material de *„o importanță primordială pentru conducerea războiului"* îl constituia **aprovizionarea cu petrol a Germaniei şi Italiei deopotrivă;** Reichul s-ar fi putut dispensa de petrolul românesc, dar, totuşi, pierderea lui antrena după sine **„o agravare a conducerii războiului şi o mare restricție a consumului normal al economiei"** (cf. Andreas Hillgruber, ed., *Les entretiens secrets de Hitler,* p. 201).

[282] Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 135-136.

[283] *Ibidem.*

[284] A.N.R., fond Preşedinția Consiliului de Miniştri, dosar 456/1940, f. 25.

[285] *Ibidem.*

[286] Idem, dosar 325/1940, ff. 138-140.

generalul Erik Hansen, iar al celei aeriene – generalul Wilhelm Speidel. După război, în 1953 sau în 1956, răspunzând unor chestionare ale Institutului de Istorie Contemporană din München, Hermann Neubacher şi generalul în retragere, Erik Hansen, aveau să precizeze că scopul esenţial al misiunilor lor în România era domeniul petrolier[287].

Încă înainte de plecarea Misiunii[288] cercurile politico-diplomatice şi militare şi presa din Marea Britanie şi Statele Unite au apreciat că faptul echivala cu **ocuparea României** de către forţele celui de-al III-lea Reich. Aşa, de exemplu, la 4 octombrie 1940 ziarul „The Christian Science Monitor" considera deja că România trecuse sub controlul direct al naziştilor[289]. Presa nord-americană s-a ocupat intens de „intrarea" trupelor germane în România. S-a menţionat că la Viena Germania se angajase să garanteze frontierele României, iar acţiunea propriu-zisă viza apărarea regiunilor petrolifere ce prezentau un foarte mare interes pentru cel de-al III-lea Reich[290]. Prestigiosul cotidian „The New York Times", după ce la 18 septembrie 1940 îşi informase cititorii despre solicitarea generalului Ion Antonescu pentru o misiune militară germană, la începutul lui octombrie 1940 a reţinut cu predilecţie ştiri despre sosirea trupelor şi a unor experţi[291]. „The Washington Post" din 8 octombrie 1940 nu limita totul la rosturile regiunilor petrolifere româneşti, ci descoperea în planurile Reichului şi intenţii „nelămurite încă", argumentând: „... Dacă România are nevoie de protecţie nu este contra Angliei, ci mai mult contra Rusiei şi poate că ocuparea României (sic!) a avut scopul de a intimida Moscova. Deci, chestiunea importantă este ce va face Rusia. Dacă acceptă situaţia nou creată înseamnă că consimte la stabilirea pe flancul ei balcanic a unei forţe care în viitor ar putea constitui un adevărat pericol pentru securitatea ei. O consecinţă a ultimei mişcări germane în sud-est ar putea fi – prezicea cotidianul – accelerarea apropierii dintre Rusia

[287] Vezi Dan-Radu Vlad, ed., *Evenimentele din ianuarie 1941 în arhivele germane şi române,* Bucureşti, Editura Majadahonda, 1998, p. 158 şi urm. (doc. nr. 39-40). Deja la 1 octombrie 1940, Ministerul Aerului şi Marinei îl informa pe generalul Ion Antonescu prin nota 3464 în privinţa măsurilor adecvate pentru asigurarea transportului materiilor prime – o „mare problemă" pentru *Axă* – din România şi Rusia spre Germania şi Italia. Pentru transportul produselor petroliere se recomanda calea Dunării, deşi britanicii luaseră straşnice contramăsuri „violente şi ilicite" (document comunicat de colonel Ioan Damaschin la colocviul internaţional organizat de „Revista de Istorie Militară", Mangalia, 14-15 septembrie 1998).

[288] Numeroase documente edite şi inedite privind contextul intern şi internaţional în care Misiunea a sosit în România, în Ion Ardeleanu şi colab., eds., *23 august 1944...,* I, p. 129-138.

[289] Cf. A.N.R., fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar 523/1940, f. 5.

[290] *Ibidem,* f. 6.

[291] Vezi „The New York Times" din 2.10.1940; idem, 7.10.1940; idem, 8.10.1940; idem, 9.10.1940; idem, 12.10.1940; idem, 13.10.1940.

şi Anglia"[292]. Faimosul cotidian „The New York Times" din 15 octombrie 1940 întrevedea, mai mult, înscrierea României în orbita Germaniei **pentru viitorul război germano-rus,** în care lui Antonescu i se rezervase un „rol important"[293]. Evenimentele din România din septembrie-octombrie 1940 au fost urmărite cu atenţie la Londra[294]. Se considera, pentru moment, că era dificil de prezis „viitorul României"[295], sigur fiind sprijinul acordat de Hitler lui Antonescu, iar acesta din interesul Reichului pentru menţinerea păcii în sud-est care să-i asigure petrolul şi alte materii prime[296]. Mai apoi s-a considerat că alianţa lui Antonescu cu Germania şi Italia se impusese ca o garanţie că ambiţiile URSS în sud-estul Europei fuseseră stopate[297]. Generalul Antonescu a admis cooperarea economică cu al III-lea Reich, iar spectrul ocupaţiei germane devenise inevitabil[298]; după unele informaţii, penetraţia militară germană deja „începuse", iar zonele petrolifere nu puteau fi ocolite[299]. Liderul PNŢ, Iuliu Maniu, adresându-se personal Conducătorului statului român, a subliniat că „instructorii" din cadrul Misiunii Militare Germane anunţau ocuparea ţării[300], pentru ca, la 20 mai 1941, C. I. C. Brătianu, şeful PNL, de asemenea într-un mesaj trimis generalului Antonescu, să aprecieze pur şi simplu: „suntem sub ocupaţia germană"[301]. Numeroşi istorici aveau să considere că sosirea Misiunii Militare Germane a coincis cu începutul ocupaţiei României de către cel de-al III-lea Reich[302]. Alte studii au nuanţat însă problema statutului României în anii celui de-al doilea război mondial, arătând că nu a fost în discuţie **ocuparea, ci instalarea dominaţiei germane în România,** trecerea ei **în rândul statelor satelite Berlinului,** regim rămas în vigoare până la 23 august 1944, ceea ce a a fost cu totul

[292] A.N.R., fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar 523/1940, f. 7.
[293] *Ibidem,* ff. 13-14.
[294] Cf. Great Britain, Public Record Office, London-Kew, *Weekly Politicul Intelligence Summary,* no. 49/11.9.1940, p. 10-12; idem, no. 50/18.9.1940, p. 11-12; idem, no. 51/ 25.9.1940, p. 13-14; idem, no. 52/2.10.1940, p. 11-12; idem, no. 53/ 9.10.1940, p. 12.
[295] Idem, no. 49/1940, p. 11.
[296] *Ibidem.*
[297] Idem, no. 51/1940, p. 13.
[298] Idem, no. 53/9.10.1940, p. 12.
[299] *Ibidem.* Vezi şi PRO, War Office 201/1625 (Cronologia evenimentelor din România, 1940, 9 file).
[300] Vezi Mareşal Ion Antonescu, *Epistolarul Infernului,* ediţie Mihai Pelin, Bucureşti, Editura Viitorul Românesc, 1993, p. 40 (Scrisoarea din 4 decembrie 1940).
[301] *Ibidem,* p. 135.
[302] Vezi Ilie Ceauşescu şi colab., *România în anii celui de-al doilea război mondial,* I, Bucureşti, Editura Militară, 1989, p. 319-322. În macheta tratatului academic de *Istoria României,* vol. VI (Bucureşti, Editura Academiei, 1968) se afirma: „«Misiunea militară» s-a comportat ca o adevărată armată de ocupaţie într-o ţară învinsă" (p. 645).

altceva[303]. Oricum, atunci, în septembrie-octombrie 1940, primirea Misiunii Militare Germane la Bucureşti a complicat raporturile României cu Puterile Occidentale[304], îndeosebi cu Marea Britanie[305]. Atât guvernul londonez[306], cât şi cel american[307] declaraseră că nu recunoşteau valabilitatea dictatului de la Viena în problema Transilvaniei. La 20 noiembrie 1940, R. A. Butler, subsecretar de stat al **Foreign Office**-ului, a declarat în Camera Comunelor că guvernul britanic nu mai privea cabinetul român „ca având controlul deplin al propriei sale țări ori a politicii sale externe"[308]. Tocmai, având în vedere evoluția raporturilor româno-germane, tot pe atunci guvernul londonez îngăduise lui Sir Reginald Hoare, ministrul britanic la Bucureşti, să aibă în studiu, la discreția sa, ruperea relațiilor cu România[309]. Pe de altă parte, Washingtonul

[303] Cf. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* I, p. 328 şi urm. (vezi mai sus, în notă); Ion Şuta, *România la cumpăna istoriei...,* p. 99 şi urm. Cunoscutul istoric american Keith Hitchins a notat de asemenea: „De ochii lumii, ele (forțele Misiunii – Gh. B.) erau destinate să participe la instruirea şi reorganizarea armatei române. Oficialitățile germane aşteptau însă de la acestea să-şi îndeplinească misiunile lor «reale», şi anume să protejeze câmpurile petrolifere româneşti împotriva unui atac al unei terțe puteri şi să pregătească atât forțele germane, cât şi cele române pentru războiul cu Uniunea Sovietică, dacă acesta ar fi intervenit..." (*România. 1866-1947,* Bucureşti, Editura Humanitas, 1996, p. 488). Mihail Sturdza, ministrul de externe în guvernul legionaro-antonescian în 1940, a fost cel mai în măsură să precizeze statutul internațional al României în cursul războiului mondial: **„Nu a fost niciodată o ocupație germană a României"** (cf. *The Suicide of Europe,* p. 173). Un alt contemporan, generalul Platon Chirnoagă, va consemna după război în calitatea-i de istoric: *„Ele* (unitățile Misiunii – Gh. B.) *nu erau trupe de ocupație, ci se găseau pe teritoriul României cu același titlu şi aceeaşi misiune cu care se găsesc trupele americane de atâția ani în Europa şi în alte părți ale lumii: siguranța față de Rusia* (subl. autorului)" (*Istoria politică şi militară a războiului României contra Rusiei sovietice. 22 iunie 1941-23 august 1941,* ed. a III-a, Iaşi, Fides, 1997, p. 66).

[304] Cf. Paul D. Quinlan, *Clash over România. British and American Policies towards România: 1938-1947,* Los Angeles, A.R.A., 1977, p. 66-67.

[305] Vezi Great Britain, PRO, FO - 371/24 996, *passim.*

[306] Paul D. Quinlan, *Clash over România...,* p. 65.

[307] Cf. Stephen Fischer-Galati şi colab., eds., *România between East and West: Historical Essays in Memory of Constantin C. Giurescu,* Boulder/New York, 1982, p. 372-373.

[308] Apus Elisabeth Barker, *British Policy in South-East Europe in the Second World War,* London, Macmillan, 1976, p. 76; V. F. Dobrinescu, Ion Pătroiu, *Anglia şi România între anii 1939-1947,* Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1992, p. 101. Istoricul britanic Maurice Pearton avea să conchidă însă că, şi după sosirea trupelor germane, „România a rămas *un stat suveran* (subl. ns.)" (*Oil and the Romanian State,* ed. citată, p. 226).

[309] Idem, FO - 371/24 993 (8 octombrie 1940); David Britton Funderburk, *Politica Marii Britanii față de România. 1938-1940,* Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică,

decise blocarea bunurilor României din S.U.A.[310]. În acelaşi timp, din Ankara se recepţionau semnale despre poziţia Turciei, care considera că România îşi pierduse „total" independenţa[311]. Anterior suspendării relaţiilor oficiale între Bucureşti şi Londra (februarie 1941 şi decembrie 1941)[312] şi Washington (decembrie 1941 şi iunie 1942)[313] în Marea Britanie s-a constituit, la 29 noiembrie 1940, un *Comitet Naţional Român,* condus de ministrul român la Londra, V. V. Tilea[314], care, precipitat, s-a grăbit să comunice presei ştirea despre demisia în bloc a tuturor persoanelor din cadrul Legaţiei sale, în semn de protest contra „asasinatului politic" practicat la Bucureşti[315]. Între timp, România îşi anunţase orientarea fermă spre Axa fascistă, împlinită la 23 noiembrie 1940 prin semnarea protocolului de aderare la Pactul Tripartit[316]. Generalul Ion Antonescu, de pildă, declarase pentru cotidianul italian „La Stampa" din 25 septembrie 1940: „Voi merge cu Axa, fiindcă interesele noastre politice şi economice coincid, fiindcă pentru securitatea noastră nu există posibilitatea de a ne separa de Italia şi de Germania şi fiindcă România nu intră în sfera economică anglo-franceză"[317]. Guvernul URSS, având în vederea raporturile excelente pentru moment cu Germania, nu a avut iniţial obiecţii faţă de sosirea Misiunii Militare Germane[318]. Dar Joachim von Ribbentrop s-a preocupat să expedieze Ambasadei germane din Moscova o telegramă specială privind informarea omologului său sovietic V. M. Molotov despre trimiterea Misiunii în România. Extragem din telegramă acest pasaj: numai la cererea guvernului român şi, „ţinând seama de interesul nostru de a se menţine liniştea şi ordinea în Balcani şi de a proteja interesele noastre pentru petrol şi cereale contra oricăror încercări de tulburare din partea Angliei, ne-am declarat dispuşi să răspundem invitaţiei române. După cum Uniunea Sovietică ştie, noi avem un interes vital faţă de aceste teritorii

1983, p. 162-163. Recomandarea *Eoreign Office*-ului succeda arestării şi deferirii justiţiei militare, la 25 septembrie 1940, a unor supuşi britanici lucrând în industria petrolului, problema afectând raporturile diplomatice între Bucureşti şi Londra. Lordul Halifax, titularul *Foreign Office*-ului, a ameninţat atunci cu „ruperea relaţiilor diplomatice" (cf. V. F. Dobrinescu, Ion Pătroiu, *Anglia şi România...,* p. 95-96).

[310] Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 225-226.

[311] Cf. Eliza Campus, *Din politica externă a României. 1913-1947,* Bucureşti, Editura Politică, 1980, p. 558.

[312] Ion Ardeleanu şi colab., eds., *23 august 1944...,* I, p. 336 (doc. nr. 249).

[313] *Ibidem,* p. 337 (doc. nr. 251).

[314] Cf. V. F. Dobrinescu, *Emigraţia română din lumea anglo-saxonă,* Iaşi, Institutul European, 1993, p. 95. *Comitetul* a fost urmat de alte două formaţiuni cu pretenţii de „cabinet în exil": *Romanian Democratic Committee* şi *Free Romanian Movement* (*ibidem,* p. 98-99).

[315] *Ibidem,* p. 93-94.

[316] Cf. Ion Şuta, *România la cumpăna istoriei,* p. 393-394.

[317] A.N.R., fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar 325/1940, f. 149.

[318] Cf. Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 136.

(subl. ns.), pe care nu le-am putea lăsa periclitării de către englezi [...] Ținând seama de relațiile prietenești, am voit să comunicăm acest lucru guvernului sovietic..."[319]. V. M. Molotov, într-adevăr, avea să fie contactat oficial de W. von Tippelskirch, consilierul Ambasadei germane din Moscova[320]. Se știe deja în ce mod, în noiembrie 1940, Adolf Hitler i-a „explicat" lui V. M. Molotov, aflat la Berlin, interesul Germaniei și Italiei față de petrolul românesc[321]. Într-o telegramă din 10 octombrie 1940, Joachim von Ribbentrop exprimase că fusese „marele interes germano-italian" de a se trimite Misiunea în România pentru a se asigura nestingherită producția de petrol și pentru a se preîntâmpina tentativele de sabotaj din partea Angliei[322]. De asemenea, Karl Ritter, ambasador la MAE german, i-a transmis telefonic la 10 octombrie 1940 ministrului W. Fabricius instrucțiuni privind forma definitivă a comunicatului în problema trimiterii Misiunii Militare în România; se impunea un demers și la M.A.S. din București pentru instruirea într-un anume sens a reprezentanțelor române din străinătate: „cel mai important este ca acțiunea să capete o notă antiengleză și în nici un caz una antirusă"[323]. Tot în aceeași zi, o directivă semnată de Hitler[324] stabilea scopurile, funcționarea și organizarea Misiunii Militare Germane în România[325]. La 22 octombrie 1940 avea să se semneze un *protocol* ce stabilea statutul trupelor germane din România[326]. Se impune

[319] Ion Ardeleanu și colab., eds., *23 august 1944...*, I, p. 129-130 (doc. nr. 98). În același timp, von Ribbentrop l-a contactat pe ambasadorul sovietic la Berlin *(ibidem)*. A doua zi, ministrul de externe german a expediat o circulară către reprezentanțele diplomatice ale Reichului din străinătate (mai puțin, de la Moscova) referitoare la „interpretarea oficială" a trimiterii unor trupe în România *(ibidem,* p. 135-137, doc. nr. 102): la cererea guvernului I. Antonescu și pentru „reorganizarea armatei române pe baza experienței de război germane". Pentru propria informare a diplomaților se evidenția însă că „determinante" (sic!) au fost „marele interes germano-italian față de o producție petrolieră română nestânjenită și pericolul de încercări engleze de sabotaj" *(ibidem)*.

[320] *Ibidem,* p. 137-138 (doc. nr. 103).

[321] *ADAP 1918-1945,* Serie D, Band XI/1, p. 470 (doc. nr. 328).

[322] *Ibidem,* p. 237-238 (doc. nr. 169). De remarcat că, având în atenție perspectiva ruperii relațiilor diplomatice cu România, Legația britanică din București a stabilit „măsuri pentru pregătirea sabotajelor și a rezistenței politice" (V. F. Dobrinescu, *Emigrația română...*, p. 84). Despre rețeaua britanică de sabotaj din România în 1939-1940: George Beza, *Misiune de război. Al II-lea război mondial,* București, Editura Niculescu, 1994, p. 30-33.

[323] Ion Ardeleanu și colab., eds., *23 august 1944...*, I, p. 134-135 (doc. nr. 101).

[324] *ADAP 1918-1945,* Serie D, Band XI/1, p. 239-240 (doc. nr. 171).

[325] Despre Misiunea Militară Germană în România: D. Șandru, I. Saizu, *Unele aspecte privind consecințele economice ale prezenței trupelor germane în România (1940-1944),* în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»", Iași, t. IV/1967, p. 117 și urm.

[326] Ion Șuta, *România la cumpăna istoriei,* p. 100-101. Despre sosirea și rostul

să reținem că, în noiembrie 1940, cu prilejul primei sale vizite la Berlin, generalul Antonescu s-a întâlnit și cu feldmareșalul Wilhelm Keitel, șeful *O.K.W.*-ului, ambii căzând de acord că, în afara forțelor Misiunii, Reichul să mai trimită în România o divizie blindată[327].

Atât înainte, cât, mai ales, după declanșarea Războiului din Est, autoritățile române și germane au acordat maximum de atenție fortificării zonei petrolifere, în care Ploieștii ajunseră, pe bună dreptate, un veritabil *nervum rerrum*[328]. Un document german fundamental precum *Jurnalul înaltului Comandament al Wehrmachtului (Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht),* editat după război de un grup de istorici[329], oferă datele cele mai concludente despre importanța strategică a petrolului în acțiunile militare ale celui de-al III-lea Reich în anii 1940-1945[330]. Sunt de înțeles pregătirile speciale ale lui Hitler, încă din iarna 1940-1941, pentru întărirea zonelor considerate nevralgice din România: Ploiești, perimetrul Constanța-podul de la Cernavodă și portul Giurgiu[331]. În 1941 și 1942, cu prilejul deselor întrevederi ale liderilor germani și români, inclusiv ori mai ales la nivelul Hitler-Antonescu, problema petrolului nu a fost niciodată neglijată. În această perioadă, după intrarea SUA în războiul planetar, acestea și-au asumat treptat nu numai rolul de lider politic și militar, dar și acela de coordonator și executant al operațiunilor de amploare împotriva statelor *Axei* pe mapamond, mai puțin pe frontul sovieto-german[332]. În consecință, România era angajată cu trupele terestre departe în interiorul URSS, iar acasă a trebuit să suporte

---

Misiunii Militare Germane, detalii la Platon Chirnoagă, *Istoria politică și militară a războiului României...,* p. 65 și urm.; A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940-ianuarie 1941,* Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976, p. 121 și urm.; Horia Brestoiu, *Impact la paralela 45°. Incursiune în culisele bătăliei pentru petrolul românesc,* Iași, Editura Junimea, 1986, p. 283 și urm.; James Dugan, Carroll Stewart, *Ploesti. The Great Ground-Air Battle of 1 August 1943,* New York, Random House, 1962, p. 24 și urm.; John Sweetman, *Ploesti Oil Strike,* New York, Ballantine Books Inc., 1974, p. 33 și urm.

[327] A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940-ianuarie 1941,* p. 128-129.

[328] Vezi James Dugan, Carroll Stewart, *Ploesti..., passim:* Raymond Cartier, *La Seconde Guerre mondiale,* II, Paris, Paris-Match, 1966, p. 100.

[329] Percy Ernst Schramm, Hans-Adolf Jacobsen, Andreas Hillgruber, Walter Hubatsch și Donald S. Detwiler.

[330] Vezi *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht (Wehrnachtführungsstab),* vols. I-IV, Frankfurt am Main, Graefe Verlag für Wehrwesen, 1961-1965, *passim;* reeditare în opt volume, München, 1982 (în Colecția Bibliotecii „Dr. Faust Brădescu" a Centrului de Istorie și Civilizație Europeană al Filialei Iași a Academiei Române).

[331] Cf. Constantin Chiper, *Orașul Ploiești – obiectivul strategic al coaliților beligerante în cel de-al doilea război mondial,* în Ilie Manole, ed., *Societate și Armată în Europa secolului XX,* București, 1995, p. 137.

[332] Eddy Bauer, ed., *The History of World War II,* Leicester, Galley Press, 1984, *passim.*

în 1942-1944 asaltul aviației aliate (îndeosebi americane). Primit de Adolf Hitler şi Joachim von Ribbentrop în septembrie 1942, la Jitomir şi Vinnița, Mihai Antonescu, ministrul de externe român, a aflat un prilej nimerit pentru a evidenția „contribuția" țării sale la cauza Axei, pe plan militar, politico-diplomatic, economic etc. Întâlnirea având loc în perioada succeselor notorii ale armatelor germane, vizitatorul nu a ezitat să-i prezinte Führerului o carte cu o dedicație măgulitoare: „Omului pe care se reazemă onoarea unui secol, liniştea Europei şi dreptatea Țării mele"[333]. În acelaşi timp, Mihai Antonescu nu i-a ascuns omologului său german că, la Cotul Donului şi în regiunea Stalingradului, dispozitivul de iarnă al trupelor române era „dintre cele mai periculoase"[334]. Despre aportul la cauza comună, relevante i s-au părut diplomatului român livrările de combustibil lichid. Comparativ cu armamentul promis de Germania României, „am semnalat, avea să dicteze el, revenit la Bucureşti, că [...] noi am livrat petrol în cantități **excepțional de mari** (subl. ns.) trecând de 6 700 000 tone pentru Axă şi [din care] 5 500 000 tone pentru Germania..."[335]. La 23 septembrie 1942, la Vinnița, primit fiind de Adolf Hitler, Mihai Antonescu a insistat asupra situației „dintre cele mai primejduite" în care se aflau trupele române în zona Stalingrad. A primit, în schimb, de la Führer numeroase asigurări şi promisiuni, inclusiv aceea – probabil singura îndeplinită! – că „va trimite totuşi avioane de vânătoare pentru apărarea noastră şi va instala o rețea de la coasta Mării Negre bulgară până la coasta noastră şi [pentru apărarea a.a. a regiunii] Ploieşti cu acest scop"[336]. Încă după atacul aerian american din 12 iunie 1942 la Ploieşti şi Constanța[337], care a constituit mai mult un avertisment[338], autoritățile militare române şi germane au întărit apărarea a.a. a zonei Ploieşti-Valea Prahovei[339]. După datele cunoscute, în anii 1943-1944 au fost grupate cu acest rost Brigada 5 a.a. română (regimentele 7, 9) şi Divizia 5 a.a. germană (regimentele 180, 202) ce totalizau 82 de baterii, inclusiv 14 baterii proiectoare şi 15 stații Würzburg pentru depistarea avioanelor inamice, plus escadrile de avioane, baloane încărcate cu hidrogen, generatoare „Nebeltopf" pentru producerea ceții şi un Serviciu de pândă şi alarmă[340]. Generalul Kuderna, comandant

[333] Vezi minuta dictată de Mihai Antonescu pe marginea întrevederilor de la Vinnița, în Jean Ancel, ed., *Documents Concerning the Fate of Romanian Jewry during the Holocaust,* IX, New York, 1986, p. 458 (doc. nr. 176).
[334] *Ibidem,* p. 447.
[335] *Ibidem.*
[336] *Ibidem,* p. 457. Vezi şi minuta germană a întrevederii, în Andreas Hillgruber, Hrsgb., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler,* II, ed. citată, p. 129 (doc. nr. 13).
[337] Vezi, mai jos, **operațiunea „Halpro".**
[338] Constantin Chiper, *Oraşul Ploieşti – obiectivul strategic...,* p. 137.
[339] Vasile Berheciu, *Sistemul de apărare antiaeriană din zona strategică Valea Prahovei în anii 1943-1944,* în Ilie Manole, ed., *Societate şi Armată...,* p. 133 şi urm.
[340] *Ibidem,* p. 133-134.

al Diviziei 5 a.a., coordona toate trupele din zonă; în fapt, marele „Protector" era generalul Alfred Gesternberg[341], ataşatul militar al Aerului la Bucureşti, care în condiţiile prăbuşirii regimului antonescian, la 23 august 1944, avea să-şi asume nu întâmplător comanda forţelor germane surprinse în România[342]. La câteva zile după faimosul raid aerian aliat din 1 august 1943 asupra Ploieştilor, oficiosul nazist „Volkischer Beobachter", evidenţiind că petrolul românesc reprezenta „o materie primă de importanţă militară", asigura că România avea să apere „cu toate mijloacele" această „mare bogăţie", în colaborare cu „camarazii germani"[343]. Ploieştii au devenit în acest fel un punct central al aşa-zisei **fortăreţe Europa** a lui Adolf Hitler, cel mai bine apărat, dar şi cel mai vizat de inamic (forţele Naţiunilor Unite)[344] şi, în consecinţă, cel mai vulnerabil. Însuşi premierul britanic Winston Churchill avea să considere că, din **Fortăreaţa Europa (Festung Europa)**, în zona petroliferă Ploieşti se afla **„rădăcina pivotantă a puterii germane"**[345]. Iar, având în vedere dispozitivul de apărare creat în jurul marilor rafinării, numeroşi autori au vorbit despre o veritabilă **Festung Ploieşti**[346]. Dintr-o lucrare deja cunoscută extragem următoarele rânduri despre **fortăreaţa Ploieşti**: *„Hitler a înzestrat-o cu o redutabilă apărare antiaeriană: 40 de baterii îngropate, fiecare dotată cu şase tunuri de 88, cărora li se adăugau baterii mai uşoare, sute de mitraliere, patrule escadrile «Messerschmidt»*

---

[341] Cf. James Dugan, Carroll Stewart, *Ploesti...*, p. 25.

[342] Vezi Gh. Buzatu şi colab., *Din istoria unei zile*, Iaşi, 1979, p. 105 şi urm.

[343] A.N.R., fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar 106/1944, f. 58 („V.B." din 5.8.1943).

[344] Potrivit lui Leon Wolff, Ploieştii reprezentau pentru Aliaţi „obiectivul prioritar Nr. 1 în întreaga Europă a **Axei**" (cf. *Low Level Mission*, New York, Arno Press, 1972, p. 190). Vezi şi Constantin Chiper, *Oraşul Ploieşti – obiectivul strategic...*, în Ilie Manole, ed., *Societate şi Armată...*, p. 136-140; Vasile Berheciu, *Sistemul de apărare antiaeriană din zona strategică Valea Prahovei în anii 1943-1944*, în *Societate şi Armată...*, p. 133-136; Jipa Rotaru, *Bombardamentul de la 1 august 1943: victorie sau înfrângere?*, în *Societate şi Armată...*, p. 140-143; Gheorghe Boblea, *Acţiunile trupelor de jandarmi pentru salvarea avutului cetăţenilor şi stingerea incendiilor produse de bombardamentele americane (1943-1944)*, în *Societate şi Armată...*, p. 144-145; Aurel David, Şerban Pavelescu, *Organizarea apărării antiaeriene în zona petroliferă Valea Prohovei în perioada 1942-1944*, în *Societate şi Armată...*, p. 146-148; Ion Aramă, *Impactul psihologic al bombardamentelor americane din 1943-1944 asupra autorităţilor şi opiniei publice din România*, în *Societate şi Armată...*, p. 149-150; Aurel Pentelescu, *Colonelul american Crowne în România: Apărarea a.a. – „Rezultate cu totul excepţionale"*, în *Societate şi Armată...*, p. 150-153.

[345] Apud James Dugan, Carroll Stewart, *Ploesti...*, p. 3; Alesandru Duţu, Florin Constantiniu, *Raidul american asupra Ploieştiului din 1 august 1943. Mărturie inedită*, în „Revista Istorică", nr. 7-8/1991, p. 412.

[346] James Dugan, Carroll Stewart, *Ploesti...*, p. 33.

*109, totalizând 52 de aparate, iar pe aerodromurile învecinate alte 60 de aparate de vânătoare. ÎNTREGUL ANSAMBLU ALCĂTUIA «FESTUNG PLOIEŞTI», «FORTĂREAŢA PETROLULUI» – CEA MAI MARE CONCENTRARE DE FOC DIN ÎNTREAGA EUROPĂ!* (subl. autorului)"[347].

## C. Petrol şi politică în vreme de război

Evoluţia ostilităţilor de la stadiul de conflict european la cel planetar, în 1941, a determinat redimensionarea coordonatelor problemei generale a petrolului. O bogată literatură apărută în epocă a evidenţiat situaţia intervenită. L. Mrazec, membru al Academiei Române, era desigur una dintre vocile cele mai autorizate să se pronunţe în această problemă. A făcut-o în repetate rânduri. Astfel, prefaţând o lucrare de specialitate, L. Mrazec a opinat: „Niciunul dintre generatorii de energie naturali n-au provocat un interes aşa de viu din punct de vedere economic şi politic ca petrolul"[348]; pentru petrol – a observat el – în acele zile ale anului 1940 se dădeau **„lupte grele şi fără cruţare"**[349]. Publicându-şi în acelaşi an o lucrare întocmită la începutul precedentului război din 1914-1918, L. Mrazec a subliniat că ţinuse seama de condiţiile conflictului mondial în curs[350]. De asemenea, pentru ing. dr. Ioan Basgan, autorul lucrării prefaţate de L. Mrazec, petrolul se impusese ca „un minunat mijloc pentru dominarea spaţiului şi cucerirea naturii"[351]. În anul 1942, pe acelaşi specialist îl vom reîntâlni ca raportor al legii petrolului din iulie 1942, cu care prilej a insistat pentru protejarea capitalului naţional şi a celor mai mici. El a căzut de acord cu Ion Antonescu că interesele în materie de petrol trebuiau avute în vedere, dar, în acelaşi timp, a trebuit să ţină seama de insistenţele Mareşalului pentru sporirea producţiei de combustibil lichid. În acel context, Mareşalul declarase hotărât: „...Am datoria să îndrept o situaţie fără să compromit victoria"[352]. Rolul materiilor prime, cu prioritate al petrolului, în război apărea specialiştilor ca fiind de la sine înţeles. Ştefan Chicoş releva că, fără combustibilul lichid, „un război modern, cu aviaţie, tancuri şi alte vehicule motorizate etc., **ar fi literalmente imposibil** (subl. ns.)"[353].

---

[347] Horia Brestoiu, *Impact la paralela 45,* p. 292.
[348] Cf. Ioan Basgan, *Petrolul şi gazele naturale în România,* p. 3.
[349] *Ibidem.*
[350] Cf. L. Mrazec, *Problema petrolului în România faţă de problema mondială din 1915,* Bucureşti, 1940, p. 10-11.
[351] Ioan Basgan, *Petrolul şi gazele naturale în România,* p. 100.
[352] Idem, *Principiile politicii economice în legislaţia petroliferă din România* (I). *Problema apei în Dobrogea* (II), Bucureşti, Imprimeria CFR, f.a. [probabil 1944], p. 6.
[353] Ştefan Chicoş, *Economia naţională în serviciul războiului,* Bucureşti, 1943, 116 p.

Un principiu admis şi recomandat a fost acela al necesităţii intervenţiei statului în promovarea unei politici ferme a energiei[354]. Aceleaşi probleme ale rolului statului şi capitalurilor naţionale şi străine sau ale legiferării în materie s-au impus atenţiei cunoscutului profesor Gh. N. Leon, autorul unui impresionant volum de studii[355]. Totodată, în colecţia oficioasă *La Roumanie et la Guerre,* Gh. N. Leon a publicat un studiu special despre naţionalizarea vieţii economice[356]. Reluând o contribuţie din 1932, Leon trata **capitalul naţional** ca fiind „acela care se naşte în limitele teritoriale ale statului şi care lucrează la punerea în valoare a muncii şi avuţiei naţionale", spre deosebire de **capitalul internaţional,** care, „indiferent de ţara în care el s-a născut, se socoteşte fără patrie, pentru că se duce întotdeauna acolo unde este mai bine renumerat, chiar dacă în ţara străină lucrează în contra intereselor generale ale patriei din care a plecat"[357]. Nu este greu de presupus că autorul, implicat cum se ştie în elaborarea legii minelor din 1937, insista **pentru o politică naţională a petrolului**[358]. În anii războiului, când politica României s-a orientat spre Axă, profesorul Leon a recomandat aplicarea unei politici economice radicale[359]. Remarcăm că nicidecum nu era în discuţie decât aspectul economic al problemei, autorul pronunţându-se pentru o **românizare** deplină a economiei naţionale (capitaluri, personal etc.), domeniu în care considera că în perioada cuprinsă între anii 1940 şi 1941 se obţinuseră rezultate importante, ca de pildă crearea la 3 mai 1941 a unui *Centru Naţional de Românizare*[360]. Trebuie să constatăm că, în acelaşi an, Mihail Manoilescu a abordat de asemenea aspectele **tehnicii românizării,** în celebra-i sinteză *Rostul şi destinul burgheziei româneşti*[361]. Marele economist

---

[354] Cf. Ing. Ion G. Rarincescu, *Priviri retrospective în politica energiei,* Bucureşti, 1943, p. 166.

[355] Cf. Gh. N. Leon, *Economie politică economică,* Bucureşti, 1943.

[356] Vezi *La Nationalisation de la vie économique,* Bucureşti, Tip. „Dacia Traiană", 1942. Un studiu ştiinţific consacrat problemei datorăm, între alţii, unui reputat profesor de la Institutul Universitar de înalte Studii Internaţionale din Geneva – Michael A. Heilperin, *Le Nationalisme Économique,* Paris, Payot, 1963. După autor, naţionalismul economic reprezintă „un ansamblu de politici naţionale care reglementează raporturile între o ţară şi restul lumii. Politicile la care se aplică acest termen sunt foarte vechi, termenul însuşi fiind de origină recentă" (p. 16). Autorul a investigat naţionalismul economic de-a lungul veacurilor (p. 47 şi urm.), precizând însă că el s-a intensificat *după 1918,* în toate statele, cu prioritate în cele „tinere" vizavi de interesele Marii Britanii, SUA ş.a. (p. 66). Posibilitatea triumfului naţionalismului economic ar constitui o „eroare" (p. 11).

[357] Gh. N. Leon, *Economie politică...,* p. 220.

[358] *Ibidem,* p. 295 şi urm.

[359] Idem, *La Nationalisation...,* p. 14.

[360] *Ibidem,* p. 16-23.

[361] Ediţia întâi – Bucureşti, Editura Cugetarea – Georgescu Delafras, 1942; ed. a II-a,

şi profesor a considerat că românizarea nu se mai făcea **cu bani** (capitaluri), ci **cu oameni**[362], iar în privinţa înfăptuirii practice excludea **metodele empirice,** insistând pentru **metode legale** şi **generale de expropriere** a proprietăţilor industriale şi comerciale evreieşti[363]. După cum am constatat, Mihail Manoilescu nu a fost singurul care a dezbătut problema menţionată, ea fiind deosebit de dezbătută în acea epocă[364]. În mod hotărât, nu credem, aşa după cum s-a susţinut recent[365], că abordările lui Mihail Manoilescu relativ la românizarea economiei în 1942 suportă vreo comparaţie cu planul lui Hitler privind „soluţia finală" a problemei evreieşti ori, mai recent, cu crimele oribile petrecute în Bosnia sau Rwanda (!?)[366].

Într-o epocă dominată de **-isme,** toate implicate într-un război mondial şi total (fascism, comunism, capitalism), a fost natural – considerăm – să se manifeste tendinţele naţionale şi naţionaliste, unele formulate la extrem. Unul dintre autori a explicat „primejdiile pe care le prezintă capitalul străin şi amestecul altor ţări în politica internă şi externă a ţării noastre"[367]. Dar, în funcţie de situaţia prezentă, autorul se dovedea mult prea ancorat în problemele curente: el respingea necondiţionat colaborarea capitalurilor anglo-franco-americane, pentru a o admite pe aceea a capitalului german, care, chipurile, se realiza în „alte condiţii"(?!)[368]. Tot pe atunci au fost investigate problema **românizării economiei,** din perspectivă istorică ori contemporană, ca şi rezultatele concrete obţinute şi perspectivele scontate[369]. Constant Georgescu a explicat că doctrina **naţionalismului economic** pornea de la premisa

---

Bucureşti, Editura Athena, 1997 (Ediţie – Leonard Oprea; studiu critic introductiv – Dan Pavel).

[362] Mihail Manoilescu, *Rostul şi destinul burgheziei româneşti,* ed. a II-a, p. 337.

[363] *Ibidem,* p. 333.

[364] Vezi Anastase N. Hâciu, *Evreii în Ţările Româneşti, Bucureşti,* Editura Cartea Românească, 1943, p. 321-519 (cu referiri la perioada 1918-1940, dar cu concluzii actualizate pentru epoca respectivă, p. 626-631).

[365] Vezi consideraţiile lui Dan Pavel în studiul introductiv citat (apud Mihail Manoilescu, *Rostul şi destinul burgheziei româneşti,* p. 47-49). În menţionatul tratat academic de *Istoria României,* VI, s-a insistat asupra „esenţei de clasă" a aşa-numitei românizări, care a coincis „înfeudării" României Reichului nazist, însoţită, din partea „dictaturii militare-fasciste" a lui I. Antonescu de „înăsprirea teroarei în interior şi dezlănţuirea unui puternic val de şovinism care s-a întins şi la domeniul economic" (p. 655).

[366] Apud Mihail Manoilescu, *Rostul şi destinul burgheziei româneşti,* p. 48.

[367] Dr. I. Cengher, *Problema capitalului străin în România legionară,* Bucureşti, Tiparul Românesc, 1941, p. 4.

[368] *Ibidem.*

[369] Vezi Constant Georgescu, *Românizarea economiei naţionale,* Bucureşti, Tip. „Dacia Traiană" (extras din „Buletinul Academiei de Ştiinţe Morale şi Politice", 1941-1942); Iosif Maior, *Problema românizării economiei naţionale,* Bucureşti, Editura Lumina Românească [1940].

că „fiecare națiune constituie o entitate economică autonomă, cu alte cuvinte că fiecare națiune alcătuiește un organism economic, de sine stătător, având interese specifice"[370]. Naționalismul economic presupunea **intervenția statului,** țelul fiind asigurarea **dominației autohtonilor în economie**[371]. Distingând mai multe etape în afirmarea naționalismului economic în România[372], Constant Georgescu descoperea că ultima era cea a realizărilor culminante, cu rezultate „de drept și de fapt"[373]. Pe deplin încrezător în Mareșalul Antonescu, autorul nu se îndoia de succes: „românii pot râvni la stăpânirea completă a vieții economice din România"[374]. Naționalismul economic și-a aflat un interpret competent în Ion Veverca[375], care aprecia: „Astăzi, peste toate formulările doctrinare, naționalismul economic a devenit fructul istoriei. Condițiile de dezvoltare economică și politică a țării, precum și tendințele de evoluție ale economiei moderne cu destrămarea economiei mondiale și lupta autarhică, îl impun în politica economică în forma sa integrală: *fără a mai putea rămâne doar o școală de idei, a devenit un imperativ național* (subl. autorului)"[376]. Mai moderat și mai nuanțat, și mai aproape de realități, Mihail Manoilescu descoperea că naționalismul burgheziei fusese în acel moment depășit de **cel totalitar**[377], situație în care burghezia[378] nu mai era un scop și naționalismul un mijloc, ci, viceversa, naționalismul devenise **„scopul suprem, iar burghezia unul din mijloacele prin care acesta își realizează idealurile** (subl. ns.)"[379]. Războiul mondial fiind în plină desfășurare, specialiștii au abordat problema materiilor prime și izvoarelor de energie – între care se impunea prin însemnătate petrolul[380] – în contextul evenimentelor[381].

[370] Constant Georgescu, *Românizarea...,* p. 3.
[371] *Ibidem,* p. 4-5.
[372] Acestea erau următoarele: I - 1800-1829; II - 1829-1859; III - 1859-1887; IV - 1887-1914; V - 1914-1927; VI - 1927-1938; VII - 1938-1942.
[373] Constant Georgescu, *Românizarea...,* p. 34.
[374] *Ibidem,* p. 39.
[375] Vezi *Enciclopedia României,* III, București, 1939, p. 275-286 (cu bibliografia problemei).
[376] *Ibidem,* p. 286.
[377] Vezi Mihail Manoilescu, *Rostul și destinul burgheziei românești,* p. 331.
[378] Autorul constata *eșecul românizării economiei* de către burghezia română, bilanțul fiind „mediocru" (*ibidem,* p. 328-329).
[379] *Ibidem.* În anexa lucrării, M. Manoilescu a investigat *tehnica românizării* economiei (*ibidem,* p. 333-335). În primii ani după războiul mondial din 1939-1945 a fost cercetată, din rațiuni științifice ori propagandistice, problema capitalurilor române și străine (cf. Lucian Grigorovici, *Considerațiuni asupra capitalismului românesc,* București, Tip. „Presa" D. Andreescu, 1946; T. Savin, *Capitalul străin în România,* București, Editura Eminescu, 1947; Aurel Vijoli, *Cercetări asupra capitalului financiar în țara noastră,* București, 1949; Ion Totu, *Vintilă Brătianu,* București, Editura Clujana, 1946; idem, *Iuliu Maniu,* București, Editura Clujana, 1946; Petre Ghiață, *Ionel Brătianu,* București, Editura Clujana, 1946).
[380] Vezi E. Severin, *Izvoare actuale de energie,* București, Editura Cartea Românească,



B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

Importanța lor pentru stadiul de atunci al civilizației era indiscutabilă[382]. Făcând trimitere directă la faptele şi procesele contemporane, autorii în discuție au fost de părere că materiile prime erau nu numai importante **izvoare de bogăție,** dar „prin repartiția lor atât de inegală pe suprafața pământului ele sunt şi **principalele** cauze ale războaielor (subl. ns.)"[383]. Nu era straniu, în consecință, justificarea războiului Axei fasciste împotriva **Națiunilor Unite**[384]. Axente Sever Banciu îşi argumenta demonstrațiile cu această declarație din 1940 a lui Mussolini despre cauzele reale ale războiului: „este **lupta popoarelor sărace, dar bogate în brațe, împotriva exploatatorilor care dețin sălbatic monopolul tuturor bogățiilor şi al întregului aur al pământului** (subl. ns.)"[385]. Cu alt prilej, Banciu revenea, observând că războiul se ducea „pentru stăpânirea lumii"[386], **toate marile puteri (Marea Britanie, S.U.A., Germania, Italia, Japonia, URSS, Franța, China)**[387] fiind implicate, de vreme ce toate aveau „interese expansioniste, fie pe linia politică, fie economică,

1943, p. 15 şi urm.; ing. Mihail N. Constantinescu, *Producerea şi folosirea energiei în România. Dezvoltarea lor rațională,* Bucureşti, 1942, p. 12-13; idem, *Importanța europeană a petrolului românesc,* Bucureşti, Imprimeria C.F.R. – Filaret, 1943, *passim.*

[381] Cf. Axente Sever Banciu, *Importanța mondială a materiilor prime,* Bucureşti, Editura Universul, 1942, p. 51-75. Se menționa că, în ultimele decenii, petrolul „a revoluționat toată industria şi economia lumii şi a contribuit la schimbarea profundă a tacticii războiului" (*ibidem,* p. 51). După conflictul mondial, Axente Sever Banciu a revenit cu *Materiile prime în ultimul război,* în „Almanahul economic 1947", Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1947, p. 237-242.

[382] Axente Sever Banciu, *Importanța mondială a materiilor prime,* p. 7 şi urm.

[383] *Ibidem,* p. 17.

[384] Dr. Ioan A. Roceric *(Lupta pentru înlocuirea materiilor prime coloniale cu surogate şi materii sintetice,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1940) considera materiile prime ca fiind „oxigenul vieții economice şi politice a statelor, iar lipsa lor, dacă în timpuri normale se resimte doar în mod penibil, poate deveni o catastrofă în caz de război, pentru statul care este pus în imposibilitate de a se aproviziona sau de a înlocui materiile primele de care are nevoie cu altele similare" (p. 3). Inegala repartizare a materiilor prime a constituit „cauza primordială" a tendințelor imperialiste care au provocat conflictele armate" *(ibidem).* Despre rolul petrolului în context (p. 26-28), iar despre războiul în curs (martie 1940): „...Nu este decât rezultatul națiunilor care se ridică şi vor să se afirme prin ele însele. Ele se ridică împotriva națiunilor cu o situație economică dominantă" (p. 33).

[385] Axente Sever Banciu, *Importanța mondială a materiilor prime,* p. 18.

[386] Idem, *Războiul imperialismelor,* Bucureşti, Editura Universul, 1943, p. 8.

[387] Investigate în această ordine *(ibidem,* p. 17-120). Vezi, de asemenea, dr. P. Dedulescu, *Factorul economic ca determinant al războiului şi al păcii,* f. 1., 1925; A. Soreanu, C. J. Ciorogaru, *Civilizație şi potențial de război,* Bucureşti, Imprimeria Națională, 1935; căpitan Constantin V. Marcu, *Apărarea națională din punct de vedere economico-financiar,* Bucureşti, 1938.

fie doctrinară şi, deci, sunt imperialiste"[388]. Se cunoaşte că problema petrolului l-a preocupat pe reputatul istoric Gh. I. Brătianu. Aurul negru şi derivatele sale confereau industriei române de profil o importanţă cu adevărat **mondială,** de unde şi includerea combustibilului lichid în rândul **bogăţiilor** blestemate[389]. Aspectele problemei petroliere nu au fost neglijate, se înţelege, de colaboratorii solidei *Enciclopedii a României* (ediţia Carol II)[390]. Tot în acei ani s-a editat *Cursul de economie politică* al profesorului Virgil Madgearu[391]. Un loc important a fost rezervat traducerii unor *best-seller*-uri[392].

Dezbaterile antamate pe tema politicii combustibilului lichid a statului român în condiţiile războiului general şi total nu puteau să nu-şi afle expresia în legislaţia epocii, în mod special în legea **petrolului din 17 iulie 1942.**

## D. Legea petrolului din iulie 1942

În capitolul precedent, am prezentat avantajele şi dezavantajele legii minelor din 1937. Se ştie că apropierea, declanşarea şi extinderea conflagraţiei din 1939-1945 au precipitat discuţiile pentru modificarea legii respective, avându-se în vedere elaborarea unui text nou care să plaseze bogăţiile de ţiţei în mod special într-o situaţie cât mai apropiată de rolul ocupat în războiul modern[393]. Oricum, în septembrie 1939, adică în momentul în care în urma atacului lui Hitler împotriva Poloniei, s-a instalat starea de război între Marea Britanie şi Franţa, pe de o parte, şi Germania, pe de altă parte, la Bucureşti se declanşaseră discuţiile pentru revizuirea legii din 1937[394]. Războiul, agravând toate problemele, a grăbit lucrările comisiei ce lucra deja în cadrul Ministerului Economiei Naţionale, al cărui titular era ing. I. Bujoiu, la un proiect de lege minieră, în consultare cu „Asociaţia Industriaşilor de Petrol din România"[395]. Comisia din cadrul Ministerului

---

[388] Axente Sever Banciu, *Războiul imperialismelor,* p. 8. Cf. şi Idem, *Aspectul economic al războiului actual,* Bucureşti, Editura Universul, *passim.*

[389] Cf. G. I. Brătianu, *Roumanie et Hongrie,* p. 10-11.

[390] Vezi I. G. Rarincescu, *Politica petrolului,* în *Enciclopedia României,* III, p. 204-210; Theodor Ficşinescu, Tudor Dobrescu, *Petrolul,* în idem, III, p. 617-650; Paul Gr. I. Dragomir, *Economia energetică,* în idem, III, p. 591-617.

[391] Bucureşti, Institutul de Cercetări Economice, 1944.

[392] Vezi Anton Zischka, *Războiul petrolului;* idem, *Ştiinţa distruge monopolurile;* Henry Peyret, *Lupta pentru alimentele vitale,* Bucureşti, Editura Contemporană, 1943 (Ulterior, acelaşi a publicat *La bataille des trusts,* Paris, P.U.F., 1954, cu bogate referiri la istoria mondială a petrolului).

[393] Cf. Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 238.

[394] Vezi *Punctul de vedere unitar al industriei petroliere în proiectul noii legiferări miniere,* în M.P.R., nr. 8/1939, p. 481-482; *ibidem,* p. 517; idem, nr. 15/1939, p. 1033.

[395] Idem, nr. 18/1939, p. 1219; idem, nr. 217/1939, p. 1391. *AIPR* avansase în fapt

Economiei Naționale a lucrat intens în 1939-1940[396]; la fel și după schimbările de regim din septembrie 1940 și ianuarie 1941[397]. În acel răstimp, astfel cum s-a mai relatat, legea din 24 martie 1937 a suferit modificări formale ori de conținut ale unor articole (2, 7, 11, 21, 38, 45, 60, 67, 69, 71, 76, 106, 113, 118, 136, 139, 145-147, 151, 153, 158, 171-173, 175, 181, 184-185, 187, 190, 196, 200, 206-207, 230, 243, 260, 301 și 308)[398]. Alte modificări au survenit ulterior (art. 144 ș.a.)[399]. S-au avansat noi propuneri și soluții privind regimul minier și al valorificării subsolului petrolifer al statului român[400]. În plin război, la 10 iulie 1941, David Preda, secretar general al Ministerului Economiei Naționale, întâlnindu-se cu reprezentanții principalelor societăți petrolifere afiliate la „Asociația Industriașilor de Petrol din România", le-a împărtășit care erau deziderateле „la ordinea zilei" în domeniu:

— sporirea producției pe terenurile în exploatare;

— pregătirea unui nou regim al petrolului[401].

Aceste obiective au preocupat pe membrii comisiei care a funcționat, ca de obicei, în cadrul Ministerului Economiei Naționale în 1941-1942[402]. Factorii de decizie au fost serios alarmați de faptul că, potrivit statisticilor, producția de țiței după 1939 se dovedise nesatisfăcătoare în raport cu necesitățile României în război:

| | |
|---|---|
| 1939 | 6 240 000 tone |
| 1940 | 5 810 000 tone |
| 1941 | 5 495 000 tone |
| 1942 | 5 648 140 tone[403] |

un anteproiect propriu (cf. ing. dr. V. Patriciu, *Ideile conducătoare și inovațiunile cuprinse în anteproiectul de lege a minelor întocmit de „Asociația Industriașilor de Petrol din România"*, în idem, nr. 14/1939, p. 924-935).

[396] Idem, nr. 2/1940, p. 97; idem, nr. 5/1940, p. 271; idem, nr. 6/1940, p. 355; idem, nr. 9/1940, p. 531.

[397] Idem, nr. 11/1940, p. 639; idem, nr. 7/1941, p. 329, idem, nr. 8/1941, p. 369.

[398] Vezi avocat Nic. E. Ionescu, *Modificări aduse până în prezent legii minelor din 24 martie 1937,* I, în M.P.R., nr. 5/1941, p. 213-217; *Modificări...,* II, în idem, nr. 6/1941, p. 255-259. Cf. și C. Hamangiu, *Codul general al României. Legi uzuale,* vol. XXX/III, *1942,* București, Editura Monitorul Oficial [1942], p. 2487, nota 1 (modificări aduse legii minelor din 24 martie 1937).

[399] M.P.R., nr. 21/1941, p. 876.

[400] Cf. M.P.R., nr. 1/1941, p. 29-30; idem, nr. 14/1941, p. 623-625; idem, nos. 16-17/1941, p. 749-752.

[401] Cf. *Expunerea domnului secretar general Preda...,* în M.P.R., nr. 15/1941, p. 663-664.

[402] A.N.R., fond Ministerul Industriei Petrolului, dosar 1/1942, *passim.*

[403] Idem, dosar 9/1943, ff. 9-10. În ceea ce privește atitudinea *factorilor de decizie* de la București în problemele economice, se impune să reținem în primul rând opiniile lui I. Antonescu exprimate în ședințele de cabinet, în directivele transmise colaboratorilor săi, precum și în declarațiile și recunoașterile consimțite în etapa

Pe de altă parte, cu diferite ocazii, liderii politici şi militari ai celui de-al III-lea Reich şi reprezentanţii lor la Bucureşti (ministrul Manfred von Killinger, Hermann Neubacher, Carl Clodius ş.a.) au intervenit sistematic pentru adoptarea unor măsuri ferme care, determinând creşterea producţiei de ţiţei, asigurau livrări sporite de produse petroliere către Reichul nazist[404]. A fost cazul, asupra căruia vom reveni, al Reichsmareşalului Hermann Göring, care, primindu-l, la 26 noiembrie 1941, la Berlin, pe Mihai Antonescu, ministrul român al Externelor şi vicepreşedintele Cabinetului Mareşal Antonescu, i-a cerut, „în interesul comun al continuării războiului [în Est], sporirea producţiei de petrol românesc la cel mai mare nivel posibil, prin toate mijloacele care pot fi concepute"[405]. Acţionând potrivit unor dispoziţii din cele mai înalte cercuri berlineze, ministrul Carl Clodius, director adjunct al Departamentului de Politică Economică din cadrul MAE al Reichului nazist, un personaj pe care-l vom reîntâlni deseori în paginile de mai jos, la 17 ianuarie 1942 i-a scris lui Mihai Antonescu. Subiectul abordat era unul de rutină pe atunci: satisfacerea cererilor, mereu mai mari, de produse petroliere ale Germaniei. Iar finalmente Clodius insista pe lângă demnitarul român să roage guvernul ca: „Să se îngrijească ca noua lege a minelor, a cărei intrare în vigoare, după părerea germană, este o condiţie esenţială pentru creşterea producţiei de petrol românească, să fie de data

---

pregătitoare a „procesului" din mai 1946. Subliniem că Antonescu a precizat că, încă din cursul detenţiei sale la Mănăstirea Bistriţa (iulie-august 1940) ori în cadrul primelor contacte cu liderii naziştilor la Berlin (noiembrie 1940), el a formulat şi explicat „programul de guvernământ" propriu şi care, în domeniul economic, avea în vedere printre altele: *„1. Nu alterez fondul avuţiilor româneşti; 2. Românizez viaţa economică a statului român. Vasăzică, nu alterez fondul bogaţilor româneşti. În aceasta intră tot, şi cărbunele, şi petrolul, şi gazul metan. Al doilea principiu: românizez viaţa economică a statului român. Dar, gonind capitalul evreiesc şi capitalul străin, nu suntem în stare să ocupăm în întregime [locurile lor], pentru că nu avem capitalul şi tehnicienii necesari... Acest vid... [...] îl ţin la dispoziţia Germaniei, cu respectarea principiului ca să am posibilitatea de a fi conducătorul oricărei acţiuni economice. Eu dictez în viaţa economică a statului român, deci în fiecare compartiment, ca şi ansamblul unor compartimente de producţie, eu trebuie să am 50 plus unu la sută, ca să am conducerea..."* (apud Marian Ştefan, în „Magazin Istoric", nr. 9/1998, p. 14-15). Confruntând aceste directive cu realităţile regimului din 1940-1944, se poate constata că Mareşalul s-a dovedit consecvent propriilor formule avansate la începutul guvernării sale.

[404] Cf. A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale revoluţiei române din august 1944,* Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1979, p. 156-158; D. Şandru, I. Saizu, *Cu privire la acapararea petrolului românesc de către Germania hitleristă (1940-1944),* în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A. D. Xenopol»", Iaşi, 1.11/1965, p. 16.

[405] *Documents on German Foreign Policy 1918-1945,* series D, XIII, *The War Years. June 23, 1941 - December 11, 1941,* London, Her Majesty's Stationery Office, 1964, p. 844 (doc. nr. 505, stenograma Paul Otto Schmidt a convorbirii din 26 noiembrie 1941).

aceasta cât mai curând posibil publicată"[406].

Totuşi, pregătirile pentru elaborarea şi promulgarea noii legi, care avea să fie una exclusiv a petrolului, s-au prelungit până în vara anului 1942[407]. Potrivit lui Aurică Simion, „Antonescu a dat indicaţii subalternilor săi să pregătească o nouă *Lege a petrolului,* ale cărei prevederi să reducă câmpul de acţiune a monopolurilor străine şi să favorizeze, în schimb, expansiunea capitalurilor româneşti în industria petrolieră"[408]. Istoricul britanic Maurice Pearton este de părere că legea petrolului şi expunerea de motive, elaborată de Ion C. Marinescu, titularul Economiei Naţionale, aveau un caracter naţionalist, straniu comparativ cu reglementările anterioare în domeniu în România[409]. Legea petrolului a fost promulgată prin decretul-lege nr. 2 017, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 164 din 17 iulie 1942[410].

**Legea petrolului**[411] – aşa după cum s-a observat[412] – avantaja indiscutabil societăţile cu capital românesc (art. 96 – acordarea dreptului de exploatare pe proprietăţile miniere exploatabile). Sub titlul XI (dispoziţiuni diverse), capitolul IV purta acest titlu: *Încurajarea societăţilor cu capital românesc* (art. 269). Reţinem din acest articol alineatul I: *„Pentru a stimula participarea capitalului românesc în exploatările de petrol şi pentru a încuraja gruparea întreprinderilor cu capital românesc existente, Statul acordă întreprinderilor existente sau care s-ar înfiinţa, care vor avea un capital minimum de 400 000 000 în acţiuni nominative, deţinute în proporţie de 75% de români etnici – persoane fizice sau societăţi anonime, având 75% acţiuni sau părţi sociale deţinute de români etnici, persoane fizice – şi al căror preşedinte, consiliu de administraţie, comitet de direcţie şi comitet de cenzori vor fi compuse din români etnici, în aceeaşi proporţie"* o serie de avantaje (reducerea impozitului, reducerea redevenţelor către stat, reducerea taxelor, scutirea impozitului fiscal asupra dividendului, scutiri de taxe până la

[406] Jean Ancel, ed., *Documents Concerning the Fale of Romanian Jewry during the Holocaust,* IX, New York, The Beate Klarsfeld Foundation, 1986, p. 333 (doc. nr. 120).
[407] Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 238-239.
[408] A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice...,* p. 158.
[409] Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 239.
[410] Vezi textul integral cercetat de noi, în C. Hamangiu, *Codul general al României. Legi uzuale,* vol. XXX/III, *1942,* Bucureşti, Editura Monitorul Oficial [1942], p. 2486-2553. *Raportul* asupra legii, în *ibidem,* p. 2553-2570 (vezi, în Anexe în acest volum, doc. nr. 45).
[411] Textul cuprindea 293 de articole, dispuse în mai multe compartimente (titluri): dispoziţiuni generale (I, art. 1-5), prospecţiuni (II, 6-11), explorări (III, 12-60), ţinuturi miniere (IV, 61-90), exploatări (V, 91-119), exploatarea zăcămintelor de ţiţei (VI, 120-165), zăcăminte de gaze (VII, 166-178), comasări (VIII, 179-191), transportul, prelucrarea şi comercializarea gazelor, ţiţeiului şi derivatelor sale (IX, 192-214), Institutul Naţional al Petrolului (X, 215-231), dispoziţiuni diverse (XI, 232-293).
[412] A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice...,* p. 158-159.

500 000 000 lei, credite în bani, scutiri de impozitul de 0,5% asupra acțiunilor noi)[413]. Revenim la aprecierile lui Aurică Simion, care a considerat că, deşi asemenea prevederi ale legii petrolului din 17 iulie 1942 „au frânat pătrunderea capitalurilor germane în economia română", totuşi ele **nu au putut stăvili total expansiunea lor**[414]. Unele societăți *(Creditul Minier, Petrolul Românesc* ş.a.) au obținut avantaje sub regimul legii, dar nu se adevereşte aserțiunea că, sub aceleaşi condiții, monopolurile germane ar fi reuşit „să controleze cu rigurozitate industria petrolului românesc"[415]. Pe de altă parte, Maurice Pearton a fost preocupat de „rivalitatea" care a opus manifestările germane autorității statului român în anii războiului[416]. În privința legii din 1942, oficialitățile germane au fost nemulțumite mai ales de posibilitățile tehnice oferite, decât de prevederile discriminatorii pentru capitalurile străine; demersurile Germaniei au vizat esențialmente posibilitățile de sporire cu orice chip a producției de petrol[417]. De altfel, evoluția României în războiul mondial a marcat condiția determinantă pentru care rezultatele legii petrolului din 17 iulie 1942 au fost în general infructuoase.

În anii războiului, producția de țiței a României a înregistrat următoarele cote:

| Anii | Sursa[418] | Sursa[419] |
|---|---|---|
| 1939 | - | 6 240 000 tone |
| 1940 | 5 810 000 tone | 5 815 000 tone |
| 1941 | 5 453 179 tone | 5 577 000 tone |
| 1942 | 5 665 367 tone | 5 665 000 tone |
| 1943 | 5 273 432 tone | 5 330 000 tone |
| 1944 | 3 525 000 tone | 3 525 000 tone |
| 1945 | 4 640 000 tone[420] | 4 640 000 tone |

După cum se constată, diferențele sunt neînsemnate. Pentru aceeaşi perioadă, raportul între consumul intern şi cel extern a evoluat astfel (în mii tone)[421]:

[413] C. Hamangiu, *Codul general al României...,* XXX/III, *1942,* p. 2547. Comentarii pe marginea acestor prevederi, în Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 241-242.
[414] A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice...,* p. 159.
[415] D. Şandru, I. Saizu, *op. cit.,* p. 17.
[416] Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 237-238.
[417] *Ibidem,* p. 243.
[418] M.P.R., nos. IX-X/1945, p. 297.
[419] Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 289 (anexa II, tabelul 3).
[420] Cf. Victor Axenciuc, *Evoluția economică a României. Cercetări statistico-istorice 1859-1947,* I, *Industria,* p. 291 (tabel 273).
[421] *Ibidem,* p. 275 (tabel 250).

| Anii | Total | Consum intern | Export | Export % |
|---|---|---|---|---|
| 1939 | 5 965 | 1 785 | 4 178 | 70,0 |
| 1940 | 5 356 | 1 862 | 3 495 | 65,2 |
| 1941 | 5 946 | 1 811 | 4 135 | 69,5 |
| 1942 | 5 492 | 2 097 | 3 395 | 61,8 |
| 1943 | 5 184 | 2 007 | 3 177 | 61,3 |
| 1944 | 3 227 | 1 108 | 2 119 | 65,7 |
| 1945 | 4 616 | 1 444 | 3 172 | 68,7 |

Şi în anii războiului marile societăţi petroliere au avut o pondere majoră în realizarea producţiei brute de ţiţei[422]:

| Societatea | % în 1942 | % în 1943 |
|---|---|---|
| Astra Română | 30,93 | 31,69 |
| Concordia | 11,66 | 12,32 |
| Româno-Americană | 10,89 | 10,48 |
| Steaua Română | 10,24 | 10,14 |
| Unirea | 9,27 | 9,32 |
| Colombia | 7,63 | 7,84 |
| Creditul Minier | 4,73 | 5,01 |
| Prahova | 4,32 | 4,16 |
| IRDP | 2,13 | 2,42 |

Este indiscutabil că de cel mai mare interes sunt datele privind livrările de produse petroliere româneşti către Germania în anii războiului (în tone):

| Anii | Germania[423] | Germania şi armata germană de pe fronturi[424] | Protectorat[425] |
|---|---|---|---|
| 1939 | 1 258 000 | 1 272 000 | 284 000 |
| 1940 | 1 196 000 | 1 177 000 | 127 800 |
| 1941 | 2 314 000 | 2 963 000 | 210 700 |
| 1942 | 1 497 000 | 2 192 000 | 110 400 |
| 1943 | 1 214 000 | 2 406 000 | 66 700 |
| 1944 | 591 000 | 1 043 000 | 35 900[426] |

[422] Cf. D. Şandru, I. Saizu, *op. cit.*, p. 17 (tabel).

[423] Cf. Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 290 (tabelul nr. 4).

[424] *Ibidem,* p. 291 (tabelul nr. 6).

[425] *Ibidem* (tabelul nr. 5).

[426] Pentru orice eventualitate, datele au fost confruntate cu cele comunicate în ediţia germană (cf. Andreas Hillgruber, *Hitler, Konig Carol und Marschall Antonescu. Die*



BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Un interes aparte, desigur, pentru istoric îl prezintă studiul **pe ani şi pe luni** (1935-1944) al livrărilor petroliere ale României către Germania, situaţie pentru care trimitem la solida monografie a lui Andreas Hillgruber privind raporturile româno-germane dintre 1938 şi 1944[427].

## E. Problema petrolului în evoluţia raporturilor româno-germane

Deopotrivă cu aspectele militare şi teritoriale, politico-diplomatice ori cu acelea privind caducitatea arbitrajului de la Viena, *problemele financiar-economice* s-au aflat constant pe agenda raporturilor româno-germane dintre 1940 şi 1944, mai ales că în orice moment Germania a fost profund interesată de grânele şi de petrolul românesc, absolut necesare pentru continuarea efortului de război. Nu este de fel exagerat dacă apreciem că, din septembrie 1940 şi până la 23 august 1944, problema petrolului românesc s-a aflat pe agenda relaţiilor dintre Bucureşti şi Berlin, afectându-le. Mai mult decât atât, se poate afirma fără reticenţă că în perioada la care ne referim raporturile româno-germane, contactele la nivelul Hitler-Antonescu au fost marcate – precum războiul mondial în ansamblu – de mirosul petrolului[428].

Pentru început vom consemna că, de îndată după ce a preluat conducerea statului român, la 6 septembrie 1940, generalul Ion Antonescu a socotit necesar, în acea „zi istorică", să adreseze un mesaj lui Adolf Hitler, transmiţându-i „mărturia credincioasă" a neamului românesc în Führer şi în poporul german, o dată cu încrederea în „securitatea prezentului şi nădejdea viitorului"[429]. În săptămânile următoare, prin intense contacte politico-diplomatice[430], s-au pregătit vizita lui Antonescu la Berlin şi aderarea României la Pactul Tripartit. Înainte de întâlnirea din 22 noiembrie 1940 a lui Antonescu cu Hitler, care a precedat aderarea oficială de a doua zi a României la tabăra Axei Berlin-Roma-Tokyo, conducătorul statului român a avut o lungă convorbire cu Joachim von Ribbentrop, liderul diplomaţiei naziste[431]. Înaintea deplasării

---

*deutsch-rumänischen Beziehungen, 1938-1944,* ed. a II-a, Wiesbaden, Franz Steiner Verlag GmbH, 1965, p. 249-250.

[427] *Ibidem,* p. 250-251 (tabelul nr. 7). Vezi şi ediţia română: idem, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 291-292 (tabelul nr. 7).

[428] Vezi Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu, passim;* Vasile Arimia şi colab., eds., *Antonescu-Hitler,* I-II, *passim.* După istoricul român Viorel Roman **petrolul românesc a jucat „un rol central" în planurile est-europene ale lui A. Hitler** (cf. *Rumänien im Spannungsfeld der Grossmächte,* II, *1878-1944,* Offenbach, Dr. DieterFalk Verlag, 1989, p. 154).

[429] *Antonescu-Hitler,* I, p. 23.

[430] Cf. A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940-ianuarie 1941,* p. 121 şi urm.

[431] Vezi *ADAP 1918-1945,* Serie D, Band XI/2, *Die Kriegsjahre,* IV/2, *13.*

la Berlin, Antonescu şi ministrul de externe legionar M. Sturdza fuseseră primiţi de Mussolini şi Ciano la Roma[432]. Generalul găsise o primă ocazie să condamne dictatul de la Viena, iar aceasta chiar în faţa celor care îl impuseseră. Von Ribbentrop, desigur, aflase aceasta de la contele Ciano, „cu surpriză şi regret", după cum i-a mărturisit personal generalului[433]. Acesta a fost motivul pentru care, înainte de a-l conduce pe Antonescu la Hitler, a considerat necesar să-i explice condiţiile în care Germania şi Italia impuseseră „verdictul de la Viena"[434]. Din prezentarea făcută, diplomatul german nu putea decât să justifice cele întâmplate, precizând chiar că României i se făcuse... „un mare serviciu"[435]. Contextul era pregătit pentru a se sublinia rosturile intervenţiilor Reichului în conflictul ce opusese în august 1940 Ungaria României, recunoscând fără reticenţă că pentru Berlin esenţială fusese preîntâmpinarea unui conflict în Balcani, în care URSS s-ar fi pregătit să intervină. Iar războiul trebuia evitat pentru un motiv temeinic, în privinţa căruia Ungaria a fost avertizată categoric, şi anume: „din cauza ameninţării [în caz de război] asupra câmpurilor petrolifere din România"[436]. Ion Antonescu a recunoscut importanţa problemelor politice, militare şi economice pendinte între Bucureşti şi Berlin[437], dar a precizat că nu le aborda în calitate de politician ori de diplomat, ci ca soldat[438]. În aceeaşi zi, tot ca soldat, generalul român a discutat cu Hitler[439]. Acesta a avut în vedere „strânsa colaborare" în perspectivă între Germania şi România[440], iar oaspetele a insistat, solicitând ajutor în sfera politică şi economică[441]. În acel stadiu al convorbirilor, Antonescu şi-a mărturisit dispoziţia ca, aderând la Pactul Tripartit, „să lupte cu arma în mână împreună cu Puterile Axei pentru victoria civilizaţiei"[442].

---

*November 1940 bis 31. Januar 1941,* Bonn, 1964, p. 548-554 (doc. nr. 380); *Antonescu-Hitler,* I, p. 24-33 (doc. nr. 3).

[432] Prince Michel Sturdza, *The Suicide of Europe. The Memoirs of...,* p. 175-182 (vezi şi ediţia în limba română: *România şi sfârşitul Europei. Amintiri din ţara pierdută,* Alba Iulia-Paris, Editura Fronde, 1994); Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 150.

[433] *Antonescu-Hitler,* I, p. 24.

[434] *Ibidem,* p. 24-26.

[435] *Ibidem,* p. 25.

[436] *Ibidem; ADAP 1918-1945,* Serie D, Band XI/2, p. 549.

[437] *Antonescu-Hitler,* I, p. 31.

[438] *Ibidem.*

[439] *Ibidem,* p. 36 (doc. nr. 4, sinteza germană a convorbirii Hitler-Antonescu). Acelaşi document, în original, în *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945,* Band XI/2, p. 554 şi urm. (doc. nr. 381); Andreas Hillgruber, ed., *Les entretiens secrets de Hitler,* p. 354 şi urm. (doc. nr. 48).

[440] Cf. *Antonescu-Hitler,* I. p. 35.

[441] *Ibidem,* p. 38-39.

[442] *Ibidem,* p. 39.

Spre sfârşitul convorbirii, Führerul a revenit asupra chestiunilor economice, declarând că Germania era „foarte mult interesată în Balcani", unde nu dorea doar să-şi exporte mărfurile, ci, de asemenea, dorea să devină „un mare cumpărător", în mod anume – materii prime[443]. Era şi motivul pentru care el nu admitea extinderea ostilităţilor în sud-estul continentului[444]. Hitler a propus tratate comerciale pe termene lungi (de 10-20 ani) cu România, iar în cadrul lor Reichul ar prelua surplusurile de produse româneşti (între acestea, desigur, în primul rând cele petroliere), la preţuri fixe stabilite pe mai mulţi ani curgători[445]. După cum se observă, Hitler a reiterat spiritul tratatelor şi convenţiilor bilaterale intervenite între Berlin şi Bucureşti în ultimii ani, dar, în acelaşi timp, bazându-se pe „afinitatea" între cele două regimuri[446], a trasat cadrul înţelegerilor în perspectivă, în esenţă ale acordului economic din 4 decembrie 1940[447]. În raport cu disponibilitatea spre dialog manifestată de Antonescu, Hitler a admis că „verdictul de la Viena" din 30 august 1940 nu reprezentase „o soluţie ideală"[448]. Problemele colaborării economice româno-germane au fost aprofundate, la 23 noiembrie 1940, într-o nouă convorbire cu Joachim von Ribbentrop[449], asistat de ambasadorul cu însărcinări economice Carl Clodius. Nu mai puţin interesantă s-a dovedit întâlnirea cu feldmareşalul Wilhelm Keitel[450]. Înainte de plecarea din Berlin, la 23 noiembrie 1940, Antonescu a fost din nou primit de Hitler. Generalul a sintetizat rezultatele discuţiilor sale cu oficialităţile Reichului, inclusiv înţelegerea în domeniile economic şi financiar[451]. A fost un nou prilej pentru generalul pentru a-l asigura pe Führer că România era gata „să lupte pentru drepturile sale", iar gazda a garantat că Reichul „va susţine, în toate privinţele, pe aliatul său, atât pe tărâm politic, cât şi pe cel economic"[452]. Revenit la Bucureşti, Antonescu a declarat presei la gară, în 25 noiembrie 1940: „Când am plecat, v-am asigurat că mă voi întoarce cu încrederea poporului german. Pot să vă asigur astăzi că mă întorc cu încrederea Führerului şi a poporului german. România va merge la biruinţă. România va avea drepturile ei. Trăiască România!"[453]. De asemenea, Antonescu a prezentat în şedinţa cabinetului

[443] *Ibidem,* p. 41.
[444] *Ibidem.*
[445] *Ibidem,* p. 42.
[446] *Ibidem.*
[447] Cf. A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940-ianuarie 1941,* p. 156 şi urm.
[448] *Antonescu-Hitler,* I, p. 44.
[449] Vezi *ADAP 1918-1945,* Band XI/2, p. 569-572 (doc. nr. 387).
[450] *Ibidem,* p. 572-276 (doc. nr. 388); *Antonescu-Hitler,* I, p. 45-51 (doc. nr. 5).
[451] *ADAP 1918-1945,* Band XI/2, p. 576-577 (doc. nr. 389); *Antonescu-Hitler,* I, p. 52-53 (doc. nr. 6).
[452] *Ibidem,* p. 53.
[453] A.N.R., fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar 325/1940, f. 123.

din 26 noiembrie 1940 bilanțul negocierilor de la Berlin[454]. La acea reuniune de guvern au predominat evoluțiile interne, dar, cu referire la succesul înregistrat la Berlin, premierul a ținut să precizeze avantajele dobândite pe plan economic: stabilirea unui plan de colaborare pe zece ani, pentru care tratativele, cu participarea lui Clodius, începuseră deja la Predeal şi Bucureşti; obținerea de credite pentru dezvoltarea agriculturii, căilor de comunicație, irigări şi industria alimentară; prin insistențe personale la Hitler, reducerea dobânzii la credite de la 6% la 3,5%[455]. Istoricul german Andreas Hillgruber a investigat derularea convorbirilor germano-române la nivel înalt din noiembrie 1940 şi a reținut că Ion Antonescu a făcut o impresie deosebită asupra lui Adolf Hitler[456]. Gheorghe Barbul, care l-a însoțit pe general, a consemnat declarația lui Hitler la sfârşitul negocierilor: „În viitor, toată politica mea externă privind România sau interesele sale se va baza pe strânsa prietenie prin care doresc să mă leg de dv. [...] Contez pe dv., contați pe mine"[457]. Un alt martor important al convorbirilor din noiembrie 1940 a fost Mihail Sturdza, ministrul în exercițiu al Afacerilor Străine[458]. În ciuda faptului că, deşi avertizat din timp de von Ribbentrop, generalul reținuse timp de două ore atenția Führerului cu un atac dur împotriva dictatului de la Viena. S-a menționat că a obținut de la Hitler o anume recunoaştere[459]. Dar, încurajat de succesul inițial, Antonescu va reveni totodeauna în întâlnirile sale cu Hitler asupra problemei. „...*Antonescu* – scrie Hillgruber – *nu a renunțat niciodată la ideea unei revizuiri a Arbitrajului de la Viena...* (subl. autorului)"[460]. În problemele economice însă, observa acelaşi, „Antonescu, ca soldat, era foarte nesigur şi bănuitor. Numai în problemele referitoare la petrol, pe care le judeca din punct de vedere militar şi nu din punct de vedere economic, era mai deschis. Dispozițiile sale erau însă respectate numai parțial de cei din subordine. De obicei era foarte atent şi căuta să împiedice orice imixtiune germană"[461].

Andreas Hillgruber şi Aurică Simion s-au ocupat de conținutul şi semnificația acordului economic româno-german semnat la 4 decembrie 1940

---

[454] *Antonescu-Hitler,* I, p. 53-62 (doc. nr. 7); Marcel-Dumitru Ciucă şi colab., eds., *Stenogramele şedințelor Consiliului de Miniştri. Guvernarea Ion Antonescu,* I, *septembrie-decembrie 1940,* Bucureşti, 1997, p. 493-523 (doc. nr. 25).

[455] *Ibidem,* p. 495.

[456] Cf. Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 151.

[457] Gheorghe Barbul, *Memorial Antonescu. Al treilea om al Axei,* ediție V. F. Dobrinescu, Iaşi, Institutul European, 1992, p. 26.

[458] Mihail Sturdza, *România şi sfârşitul Europei,* p. 195 şi urm. Referiri la discuțiile de la Cancelaria Reichului privitoare la terenurile petrolifere *(ibidem,* p. 196).

[459] Gh. Barbul pretinde că Hitler ar fi declarat: „Nici o frontieră a continentului nu este definitivă [...] Chiar hotarele Reichului nu sunt decât provizorii..." (Gh. Barbul, *op. cit.,* p. 24).

[460] *Ibidem.*

[461] *Ibidem,* p. 193.

la Berlin de C. Greceanu, ministrul României în Germania, şi V. Dimitriuc, subsecretar de stat al Ministerului Economiei Naţionale pentru problemele petrolului, de o parte, şi Carl Clodius, de cealaltă parte[462]. Documentul, în opt puncte, denumit *protocol,* stabilea pentru zece ani cadrul cooperării economice între Berlin şi Bucureşti, reglementând primirea creditelor din Germania şi cuantumul dobânzilor, iar – separat, pe articole – fixa condiţiile pentru fiecare domeniu (agricol şi silvic, industrie, căi de comunicaţii şi mijloacele de transport, sistemul bancar şi de credit, raporturi comerciale etc.). Unul din cele mai importante articole (& 7) stabilea preţuri fixe pentru produsele furnizate de România (în primul rând, grâne şi petrol) şi, mai mult decât atât, asigura Berlinul că piaţa românească avea să constituie „un debuşeu sigur" pentru Germania aflată în război[463]. Acordul s-a semnat într-un moment în care se declanşase deja ofensiva germană pentru întărirea poziţiilor în România – concomitent în metalurgie, şantiere navale, firme comerciale *(Malaxa, Reşiţa, Metrom, Cugir, Şantierele Navale Galaţi, Astra, Hunedoara, Agromex, Dunarex* ş.a.)[464] – în industria de petrol ori a marcat un semnal care a încurajat acţiunea respectivă[465]. Berlinul a avut în grijă, în primul rând, achiziţionarea în întregime ori parţial a acţiunilor societăţilor aparţinând cetăţenilor/firmelor din statele ocupate (Cehoslovacia, Olanda, Belgia, Franţa)[466], printre acestea aflându-se *Petrol Block* (care avea interese şi la *IRDP), Concordia, Colombia*[467], *Astra Română*[468], *Foraky, Steaua Română,*

[462] A. Simion, *Regimul politic din România...,* p. 156-165; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 197-198. Problematica în discuţie a fost aprofundată de dr. I. Chiper în comunicarea prezentată la simpozionul internaţional organizat de „Revista de Istorie Militară" la Mangalia, 14-15 septembrie 1998 (cf. *Problema petrolului în cadrul raporturilor germano-române. 1940-1944).* Autorul comunicării ne-a pus la dispoziţie unele documente descoperite în fondurile Arhivelor Federale din Germania (**Bundesarchiv Koblenz,** Rumänien 2/14157) privind integrarea României în „marele spaţiu economic" al Reichului nazist în perioada octombrie 1940-decembrie 1942, planul de colaborare economică pe zece ani din 4 decembrie 1940 (*ibidem,* ff. 63-64), acordul germano-român din 1 octombrie 1940 relativ la schimbul şi plata produselor petroliere, evoluţia preţurilor între 1940 şi 1942, acordul de credit bilateral din 4 decembrie 1940.

[463] A. Simion, *Regimul politic din România...,* p. 159-160.

[464] *Ibidem,* p. 163-164.

[465] *Ibidem,* p. 161-163; D. Şandru, I. Saizu, *Cu privire la acapararea petrolului românesc...,* p. 10 şi urm.; Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* ed. citată, p. 227 şi urm. Potrivit istoricului britanic, acordul din 4 decembrie 1940 a echivalat cu un plan „pentru reorganizarea întregii economii a României sub auspicii germane" (*ibidem,* p. 228).

[466] *Ibidem,* p. 229.

[467] Despre aceste societăţi, vezi *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945,* Serie E: *1941-1945,* Band II, *1. März bis 15. Juni 1942,* Gottingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 1972, p. 467-468, doc. nr. 273.

*Explora* ş.a.[469] Singura societate care a făcut oarecum excepţie a fost *Româno-Americană;* în 1940-1941, ea s-a aflat sub „protecţia" unui comisar special al Ministerului Economiei Naţionale, iar din octombrie 1941 s-a întărit tutela germană[470], în măsura în care, la un nivel superior, se realizase acordul între *Standard Oil Co.* şi *I. G. Farbenindustrie* de a veghea reciproc la apărarea intereselor lor în cele două tabere beligerante[471]. După acordul economic din decembrie 1940, ofensiva germană în domeniul petrolier s-a intensificat, mai ales prin crearea, la 27 martie 1941, a companiei transnaţionale *Kontinentale Öl A. G.*[472]. Eforturile Germaniei, surprinse în numeroase alte lucrări de specialitate[473], se consideră că au fost încununate prin înţelegerea dintre *Kontinentale Öl A. G.* şi *Astra Română* din mai 1941, care, în opinia lui Andreas Hillgrubber, ar fi *„pecetluit pătrunderea capitalului german în industria petrolieră română, unde a dobândit o poziţie însemnată, dacă nu chiar dominantă* (subl. ns.)"[474]. Este inutil să precizăm că, în anii războiului din Est (1941-1944), lucrurile nu au rămas pe loc, situaţia firmelor şi intereselor germane în industria ţiţeiului consolidându-se necontenit[475], ca şi controlul german[476].

Fără a fi în măsură să delimităm cu exactitate natura capitalurilor investite în industria petrolieră în epoca războiului, vom apela la datele comunicate în 1945 de „Monitorul Petrolului Român" pentru anul în curs[477]:

---

[468] Filială a lui „Bataafsche Petroleum Matschappij" **(Shell),** unde a fost instalat tot un olandez, dar devotat Reichului – Rost van Tonningen (A. Simion, *Regimul politic din România...,* p. 162; Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 230).

[469] *Ibidem,* p. 229-230

[470] *Ibidem,* p. 236.

[471] D. Şandru, I. Saizu, *op. cit.,* p. 12-13.

[472] Compania, fondată în baza instrucţiunilor lui Hermann Göring din noiembrie 1940, avea menirea de a prelua societăţile aparţinând ţărilor inamice sau neutre ocupate de al III-lea Reich. Ea dispunea de un capital de 80 000 000 DM, garantat de statul german, de marile bănci şi de diverse întreprinderi petroliere germane (Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 231). În România, interesele companiei aveau să fie conduse, din august 1941, de *Kontinentale Öl G.m.b.H.* din Berlin *(ibidem,* p. 232). Potrivit unei înţelegeri din martie 1941, *Kontinentale Öl A.G.* a primit 50% din participările la *Astra Română* (cf. Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 194 -195).

[473] Vezi James Dugan, Carroll Stewart, *Ploesti...,* p. 25; D. Şandru, I. Saizu, *op. cit.,* p. 10-12 (cu interesante detalii în baza unor documente inedite din arhivele române).

[474] Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 195.

[475] Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 232 şi urm.; D. Şandru, I. Saizu, *op. cit., passim;* A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice...,* p. 148-150.

[476] Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 232-237. Ceea ce, după cum remarcă istoricul britanic, nu a exclus rivalitatea germano-română în domeniu *(ibidem,* p. 237-238).

[477] Cf. M.P.R., nos. XI-XII/1945; Victor Axenciuc, *Evoluţia economică a României...,* I,

| Proveniența capitalului | Total (mil. lei) |
|---|---|
| românesc | 3 840,9 |
| american | 1 728,0 |
| belgian | 480,7 |
| englez | 3 161,7 |
| elvețian | 170,1 |
| francez | 1 495,9 |
| italian | 533,5 |
| olandez | 228,9 |
| URSS | 1 759,9 |
| alte capitaluri | 647,0 |
| TOTAL | 14 046,5 |

După cum se observă, capitalurile românesc şi britanic deţineau întâietatea, fiind succedate de **cel sovietic,** adică de cel care prin decretul-lege publicat în „Monitorul Oficial" din 19 iulie 1945 a fost scos de sub proveniența germană şi transferat URSS[478]. În acest fel, indirect, suntem în măsură să stabilim ponderea capitalurilor germane, bineînțeles având în vedere nu numai pe cele transferate ocupantului sovietic al României, ci şi proporțiile care în 1940-1944 au fost deținute în sferele britanice-olandeze, franceze sau belgiane.

Generalul Ion Antonescu a revenit în Germania, la Obersalzburg, la 14 ianuarie 1941, pentru negocieri hotărâtoare cu Hitler şi von Ribbentrop în vederea şi în ajunul confruntării cu legionarii din 21-23 ianuarie 1941[479]. Pentru întrevederea lor beneficiem de două minute: una a translatorului lui Hitler, Paul Otto Schmidt[480], iar cealaltă întocmită de colaboratorii premierului român[481]. Numai varianta germană oferă detalii despre faptul că Antonescu s-a referit la pericolul unor atacuri britanice asupra regiunilor petrolifere româneşti şi a rezervelor de țiței depozitate în portul Constanța[482]. Oaspetele român a relevat în context că țara sa era în măsură să folosească „toate mijloacele de care dispune" pentru a contribui pe viitor la victoria

p. 286 (tabel nr. 265).

[478] Acest capital a constituit cel dintâi aport al URSS la înființarea societății „Sovrom-petrol" din 1945-1954 (Victor Axenciuc, *op. cit.*, I, p. 286, nota 1).

[479] Cf. Radu-Dan Vlad, ed., *Evenimentele din ianuarie 1941..., passim.*

[480] Vezi *ADAP 1918-1945,* Serie D: *1937-1945,* Band XI/2, p. 905-911 (doc. nr. 652); Andreas Hillgruber, ed., *Les entretiens secrets de Hitler,* p. 432-441 (doc. nr. 59); *Antonescu-Hitler,* I, p. 65-74 (doc. nr. 9).

[481] *Ibidem,* p. 79-82 (doc. nr. 11).

[482] *Ibidem,* p. 11-12.

Puterilor Axei[483]. Întrevederea a avut un rol major în a-l convinge pe Hitler să-l sprijine pe Antonescu în conflictul ce se profila cu legionarii[484]. Antonescu şi-a consolidat poziţia câştigată. Ajuns la Bucureşti, el a expediat Führerului un memorandum care sintetiza problemele dezbătute la 14 ianuarie 1940 şi care, mai mult, se constituia într-un program de viitor[485]. Poziţia-cheie a României în dispozitivul german din sud-estul continentului şi apartenenţa la tabăra **Axei** erau indiscutabile şi necondiţionate. **„România reprezintă astăzi pentru Germania** – citim în memorandum – **un centru strategic şi o bază pentru supremaţia politică asupra Europei de Est şi de Sud-Est [...] În caz de necesitate, România este gata să treacă la acţiuni militare de partea Germaniei [...] În cazul când Rusia va ataca, România doreşte să participe la operaţia militară cu toate forţele sale"**[486]. Pregătirile în perspectivă ale României antrenau mai multe domenii: **militar, economic, diplomatic şi politic**[487]. Capitolul din memorandum relativ la domeniul economic nu putea să ignore problema petrolului: **„În calitate de ţară cu potenţial industrial, economia României este suplimentară faţă de economia Germaniei; în felul acesta, industria germană are posibilitatea de a stabili cu uşurinţă centrul pentru producţia industrială şi desfacerea produselor în întreaga zonă. Fiind în posesia celor mai apropiate rezerve de petrol şi formând un centru strategic între Mediterana, Balcani, Strâmtori şi Rusia, pe viitor România va continua să aibă aceeaşi importanţă ca şi azi în privinţa securităţii Germaniei în sectorul Europei de Răsărit** (subl. ns.)"[488].

În prima parte a anului 1941, în contextul preparativelor Germaniei pentru declanşarea operaţiunii **„Barbarossa"** împotriva URSS la 22 iunie, problema petrolului a fost cel mai adesea abordată în cadrul contactelor între Berlin şi Bucureşti: la 6 februarie 1941, cu prilejul întâlnirii noului ministru german în România, Manfred von Killinger, cu şeful Biroului 2 al Marelui Stat Major al Armatei Române[489]; la 11 iunie 1941[490], la întâlnirea generalului

[483] *Ibidem*, p. 72.

[484] De altfel, la sfârşit – reţinem din minuta germană – Führerul s-a declarat „convins că Antonescu este singurul om capabil de a călăuzi destinele României" *(ibidem*, p. 74).

[485] *Ibidem*, p. 75-79 (doc. nr. 10).

[486] *Ibidem*, p. 75.

[487] *Ibidem*, p. 76.

[488] *Ibidem*, p. 77.

[489] Diplomatul nazist, prieten al lui Adolf Hitler, a evidenţiat atunci care erau „interesele comune vitale" germano-române: „Schimbul reciproc de produse: Germania, petrolul şi grânele României; iar România, maşinile şi uneltele Germaniei; lupta comună contra bolşevismului, inamicul comun al ambelor ţări" (Radu-Dan Vlad, *Evenimentele din ianuarie 1941...*, p. 132-133, doc. nr. 28).

[490] În aceeaşi zi, Antonescu s-a întâlnit separat cu Joachim von Ribbentrop, dar minuta întrevederii nu s-a tipărit.

Ion Antonescu cu liderii militari şi diplomatici ai Reichului în frunte cu Hitler la München[491]; memorandumul prezentat Führerului la München şi datat 11 iunie 1941[492], cuprinzând asigurări de consolidare a colaborării industriale germano-române, cadru în care România putea deveni „un centru de aprovizionare al întregii regiuni europene", cu materiile sale prime şi mâna ieftină de lucru[493]. De asemenea, în cadrul pregătirii operaţiunii militare în Est, la 23 mai 1941 Cartierul General al lui Hitler l-a desemnat pe generalul Ritter von Schobert comandant suprem al forţelor armate germane din România şi i-a stabilit atribuţiile, inclusiv subordonarea forţelor Misiunii Militare Germane lui Erik Hansen, al căror prim rol consta în „asigurarea regiunii petrolifere"[494]. În luna martie 1941, Antonescu a fost primit de Hermann Göring[495], la Palatul „Belvedere" din Viena[496]. La dorinţa Reichsmareşalului, discuţiile s-au concentrat **numai asupra problemei petroliere: aprovizionarea Reichului şi a Wehrmachtului, resursele Germaniei (singure: România şi Rusia)[497], locul şi rolul României în aprovizionarea Reichului pe moment şi în perspectivă, sporirea producţiei de ţiţei şi descoperirea unor noi rezerve[498], posibilitatea unor atacuri aeriene inamice (britanice şi sovietice!)**

[491] Vezi *Documents on German Foreign Policy 1918-1945,* Series D *1937-1945,* XII, *The War Years. February 1-June 22, 1941,* London, Her Majesty's Stationery Office, 1962, p. 996-1006 (doc. nr. 614); Andreas Hillgruber, ed., *Les entretiens secrets de Hitler,* p. 590-603 (doc. nr. 81, minuta Schmidt); *Antonescu-Hitler,* I, p. 93-105 (doc. nr. 15). În faţa războiului pregătit împotriva URSS, liderul român a declarat că poporul român şi-a legat soarta de aceea a Reichului, întrucât România şi Germania aveau de înfruntat „un pericol comun", iar cele două popoare „se completează economic şi politic" *(ibidem,* p. 93). Antonescu a mai adăugat că sub aspect economic făcuse „tot posibilul" pentru a-i uşura Reichului conducerea războiului, fapt ilustrat de acordul din 4 decembrie 1940 *(ibidem,* p. 94-95). Ulterior, generalul Antonescu a exprimat – prin Mihai Antonescu – insatisfacţia pentru discuţiile cu Joachim von Ribbentrop *(Documents on German Foreign Policy 1918-1945,* Series D, XII, p. 1025, doc. nr. 626).

[492] *Antonescu-Hitler,* I, p. 89-92 (doc. nr. 14).

[493] *Ibidem,* p. 92.

[494] *Ibidem,* p. 87 (doc. nr. 13); *DGFP 1918-1945,* Series D, XII, p. 864 (doc. nr. 544, directiva lui W. Keitel 44780/41).

[495] Anterior întrevederii programate cu Ion Antonescu, Hermann Göring făcuse cunoscut, în februarie 1941, că proiectase o „societate continentală" pentru apărarea intereselor petroliere ale Germaniei (viitorul holding *Kontinentale Öl A.G.)* şi, de asemenea, că avea să abordeze aspectele problemei petrolului cu premierul român, pentru care motiv şi-a exprimat dorinţa ca oaspetele să vină însoţit de specialişti în domeniu (A.N.R., colecţia *Microfilme SUA,* rola 8, cadrele 89446-89452).

[496] *Ibidem,* p. 221-227 (doc. nr. 126, minuta Schmidt asupra întrevederii din 5 martie 1941).

[497] *Ibidem,* p. 221.

[498] *Ibidem,* p. 222.

**asupra zonei petrolifere Ploieşti**[499]**.**

Cu numai câteva zile înaintea agresiunii antisovietice, Adolf Hitler, potrivit celor convenite la München, s-a adresat lui Ion Antonescu, pentru a-l informa de „hotărârea definitivă" luată în privinţa momentului atacului. Era 18 iunie 1941[500] şi Führerul a subscris **unul dintre documentele cele mai elocvente din perioada războiului, în care recunoştea rolul esenţial al petrolului românesc în conducerea şi desfăşurarea ostilităţilor.** Din punctul de vedere al OKW-ului, forţele germane din România (Armata a 11-a şi Misiunile terestră, navală şi aeriană) împreună cu cele române (Armatele 2 şi 3) alcătuiau grupul **forţelor aliate,** de sub comanda generală a lui Ion Antonescu, iar pentru acestea Führerul stabilea **misiunea iniţială în război,** care consta în:

**„1. A apăra teritoriul român contra invaziei forţelor ruseşti.**

**În această ordine de idei, se acordă o importanţă deosebită pazei contra atacurilor aeriene, contra acţiunilor paraşutiştilor şi a acţiunilor de sabotaj în regiunea petroliferă, VITALĂ PENTRU CONDUCEREA COMUNĂ A RĂZBOIULUI, asupra portului Constanţa şi asupra podului peste Dunăre"**[501]**.**

Se aveau în vederea crearea unor capete de pod la est de Prut şi, apoi, trecerea la ofensivă. În atare condiţii, misiunea forţelor aeriene militare române era multiplă, dar **în primul rând** se punea **„problema asigurării securităţii României ŞI ÎN SPECIAL A REGIUNII PETROLIFERE"** (subl. ns.)[502].

**Evoluţia evenimentelor şi proceselor militare, politico-diplomatice şi financiar-economice până la 23 august 1944, când România a defectat din *Axa* fascistă, a confirmat integral opinia cuprinsă în mesajul lui Hitler din 18 iunie 1941**[503]**: PROBLEMA PETROLULUI ROMÂNESC ERA ŞI A RĂMAS *VITALĂ* PENTRU REICHUL NAZIST ANGAJAT ÎNTR-UN RĂZBOI GENERAL ŞI TOTAL.**

În cursul campaniei din Est, problema petrolului – după cum am consemnat deja – s-a aflat constant pe agenda raporturilor româno-germane[504]. La 27 iulie 1941, după eliberarea Basarabiei şi Bucovinei de Nord, Hitler îi solicitase lui Antonescu să coopereze pe plan militar cu trupele germane, dincolo de Nistru şi în zona Bugului. Războiul purtat hotăra „soarta Europei

---

[499] *Ibidem,* p. 226-227.

[500] *Ibidem,* p. 1047-1049 (doc. nr. 644).

[501] *Ibidem,* p. 1048; *Antonescu-Hitler,* I, p. 108 (doc. nr. 16).

[502] *Ibidem,* p. 109.

[503] Informaţii inedite referitoare la preocupările înaltului Comandament al **Wehrmachtului** pentru asigurarea şi transportul petrolului românesc în Germania în vederea războiului cu URSS, în A.N.R., rola 500, *passim.*

[504] Vezi îndeosebi Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 193 şi urm. (Cap. *Relaţiile economice germano-române, în special livrările de petrol).*

pentru secole"[505]. Ion Antonescu, convins că slujea „nu numai neamul românesc şi populaţiile româneşti de peste Nistru, dar şi comandamentul civilizaţiei şi nevoia de a lupta conştient la întemeierea noii soarte a Europei", s-a decis grabnic, prin scrisoarea din 31 iulie 1941, să-l asigure pe Führer că va continua lupta „până la capăt" alături de Reichul nazist[506].

În noile condiţii, Berlinul şi Bucureştii[507] au ajuns la importante înţelegeri[508]. Nu întâmplător toate documentele româneşti cunoscute înregistrează faptul că toate acordurile bilaterale realizate erau avantajoase pentru Germania[509]. Oficialii români, cel mai adesea Mihai Antonescu, titularul Externelor după 29 iunie 1941, au negociat intens cu delegaţii Berlinului, în problemele petrolului în chip deosebit cu Manfred von Killinger, Hermann Neubacher, Carl Clodius, generalul Georg Thomas de la *OKW* ş.a.[510]. Ce anume pretindeau trimişii Reichului? Nu este greu de bănuit: **în primul rând PETROL!** La 10 noiembrie 1941, de exemplu, von Killinger, vorbind în numele feldmareşalului W. Keitel, a cerut ca România să respecte înţelegerile economice şi, în acest fel, „să facă jertfele de colaborator strâns al Germaniei", pretenţiile exprimate determinând replica liderului diplomaţiei Bucureştilor, şi anume că Mareşalul Antonescu se angajase în război, dar el înţelegea „să apere şi drepturile României"[511].

---

[505] *Documents on German Foreign Policy 1918-1945,* Series D *1937-1945,* XIII, *The War Years. June 23, 1941 - December 11, 1941,* London, Her Majesty's Stationere Office, 1964, p. 225-227 (doc. nr. 159); *Antonescu-Hitler,* I, p. 115-117 (doc. nr. 21).

[506] *Ibidem,* p. 117-119 (doc. nr. 22); *Documents on German Foreign Policy 1918-1945,* Series D, XIII, p. 266-267 (doc. nr. 167).

[507] În capitala României situaţia industriei de ţiţei era examinată şi prezentată în detaliu în aşa-numitele „Buletine interne" (cu circulaţie restrânsă) editate de „Asociaţia Industriaşilor de Petrol din România", anii I-II/1941-1942 (A.N.R., fond Ministerul Industriei Petrolului, dosar 14/1942, buletinele 1-8/ianuarie-noiembrie 1942).

[508] Numeroase documente care atestă aceste realităţi se publică (integral sau fragmentar) în **Anexe** din prezentul volum.

[509] Vezi Jean Ancel, ed., *Documents...,* IX, p. 197-213 (doc. nr. 85, din 17 septembrie 1941 – **Raport asupra avantagiilor acordate Germaniei prin Acordurile comerciale şi de plăţi de la începutul războiului, septembrie 1939 şi până astăzi).** Numai din exportul de produse petroliere, din cauza diferenţelor de preţuri, România înregistrase în doi ani pierderi în valoare de 90 mil. mărci/5,4 miliarde lei la cursul zilei *(ibidem,* p. 198-199).

[510] *Ibidem,* p. 216 şi urm. (nota convorbirii M. Antonescu-H. Neubacher, 22 septembrie 1941); *ibidem,* p. 238 şi urm. (nota convorbirii M. Antonescu-Carl Clodius, 17 octombrie 1941); *ibidem,* p. 249 şi urm. (nota convorbirii M. Antonescu-Manfred von Killinger, în prezenţa consilierului dr. Steltzer, 10 noiembrie 1941); *ibidem,* p. 219 şi urm. (nota convorbirii M. Antonescu-generalul Thomas, 25 septembrie 1941); *ibidem,* p. 251 (nota convorbirii M. Antonescu-H. Neubacher, 15 noiembrie 1941).

[511] *Ibidem,* p. 249.

Tot pe atunci, la 19 noiembrie 1941, von Killinger, organizând o conferință de presă la Legație cu ziariștii germani, nu a ascuns că: „Ne trebuiesc multe și în special petrol"[512]. La finele lui noiembrie 1941, Mihai Antonescu, pentru a semna aderarea României la Pactul Anticomintern[513], s-a deplasat la Berlin, unde a fost primit pe rând de către Hermann Göring[514], Joachim von Ribbentrop[515], Adolf Hitler[516] și Joseph Goebbels[517]. Cititorul bănuiește, desigur, că între termenii cei mai utilizați ai întrevederilor s-au aflat câteva: Führer, Mareșal, război, jertfe, acorduri economice, iar între ele – **petrol.** Mihai Antonescu, de exemplu, i-a relevat ministrului Propagandei Reichului: „Presupun că nu vă spun noutăți [...] când insist mai ales asupra contribuții noastre în petrol, grâne și vite, de la începutul războiului, în septembrie 1939, și până astăzi..."[518]. Lui Joachim von Ribbentrop, diplomatul român i-a imputat soluția dictatului vienez din 1940, când Germania a intervenit pentru a-și rezerva petrolul românesc și pentru a-și menaja poziția strategică[519]; totuși, războiul, cheltuielile Misiunii Militare Germane în România și, mai cu seamă, inechitatea schimburilor comerciale cu Reichului provocaseră o situație economică și financiară gravă, țara fiind amenințată de inflație și dezordine; singura soluție era ca Reichul să furnizeze imediat aur și devize pentru importurile românești[520]. Comentariile lui Mihai Antonescu succedau constatărilor lui von Ribbentrop, care apreciase contribuția militară a României la războiul antisovietic, pentru a ruga apoi ca Bucureștii să furnizeze Germaniei „petrol, păcură și cereale, pentru a putea [Reichul] să continue

[512] *Ibidem,* p. 253.

[513] Cf. A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice...,* p. 154 și urm.

[514] Jean Ancel, ed., *Documents...,* IX, p. 257-266 (doc. nr. 101, notă dictată de Mihai Antonescu pe marginea primirii la Reichsmareșalul Reichului); *Documents on German Foreign Policy 1918-1945,* Series D, XIII, p. 844 și urm. (doc. nr. 505, minuta germană a întrevederii Mihai Antonescu-Hermann Göring); *Antonescu-Hitler,* I, p. 132-140 (doc. nr. 30, minuta Mihai Antonescu).

[515] *Documents on German Foreign Policy 1918-1945,* Series D, XIII, p. 870-876 (doc. nr. 513, minuta germană a întrevederii); Jean Ancel, ed., *Documents...,* p. 269-276 (doc. nr. 104, nota dictată de Mihai Antonescu); *Antonescu-Hitler,* I, p. 140-147 (doc. nr. 31, minuta Mihai Antonescu).

[516] *Documents on German Foreign Policy 1918-1945,* Series D, XIII, p. 891-894 (doc. nr. 519, minuta germană a întrevederii); Andreas Hillgruber, ed., *Les entretiens secrets de Hitler,* p. 676 și urm. (doc. nr. 94, minuta germană); Jean Ancel, ed., *Documents...,* IX, p. 277-285 (doc. nr. 105, nota dictată de Mihai Antonescu pe marginea convorbirii sale cu Führerul Adolf Hitler); *Antonescu-Hitler,* I, p. 147-153 (doc. nr. 32, minuta Mihai Antonescu).

[517] Jean Ancel, ed., *Documents...,* IX, p. 286-300 (doc. nr. 106, nota dictată de Mihai Antonescu).

[518] *Ibidem,* p. 293.

[519] Jean Ancel, ed., *Documents...,* p. 272.

[520] *Ibidem,* p. 270; *Antonescu-Hitler,* I, p. 142.

războiul"[521]. În ceea ce-l priveşte, Adolf Hitler, apreciind pe conducătorul fanatic care era Mareşalul Antonescu[522], a punctat că, pe Frontul de Răsărit, **„poporul român a făcut jertfe nu numai de ordin economic, dar şi jertfe de sânge** (subl. ns.)"[523]. Era şi motivul pentru care Führerul agrea ca România, în Est, să primească „drepturi şi puteri fără limită; luaţi cât credeţi"[524] – a venit îndemnul. Se ştie însă că Bucureştii nu aveau să accepte nici un moment aşa ceva[525]. Fără îndoială însă că Mihai Antonescu s-a dovedit cât mai elocvent faţă de Hermann Göring, căruia i-a relatat despre sacrificiile armatei române şi despre bogatele aprovizionări cu petrol[526]; continuarea exporturilor solicita aur şi devize pentru finanţare; rezervele erau ameninţate cu epuizarea, iar, în caz de victorie, Mihai Antonescu a riscat să observe că Germania va rezerva României condiţii avantajoase în regiunile petrolifere din... Rusia[527]. Reichsmareşalul nu s-a abţinut să facă promisiuni (aur, devize, conducte de petrol etc.), ba chiar în problema Transilvaniei de nord-vest ocupată de Horthy a fost locvace: „Aveţi încredere şi răbdare"[528]. Dar, în mod sigur, Hermann Göring a pledat cel mai bine **în problema petrolului.** Dintru început, Reichsmareşalul a observat – după cum deducem din minuta germană a întrevederii – că problema căpătase „o **importanţă neaşteptată**"[529]. Observând cu temei, că Germania lui Hitler şi România lui Antonescu **„pot câştiga împreună ori pierde împreună războiul"**, Reichsmareşalul a declarat necruţător, şi anume: **„Imediat după sângele soldaţilor ei, cea mai importantă contribuţie pe care România o poate avea la cauza comună era în consecinţă PETROLUL"**[530].

În felul acesta, atât Hitler, cât şi von Ribbentrop şi Göring[531] insistau asupra importanţei excepţionale a resurselor şi livrărilor româneşti de petrol pentru continuarea eforturilor de război ale Germaniei. Lor avea să li se alăture feldmareşalul Keitel, care, în nenumărate rânduri, s-a adresat Bucureştilor cu cereri de petrol[532], precum le 29 octombrie 1942[533], când

[521] *Ibidem,* p. 141.
[522] *Ibidem,* p. 152.
[523] *Ibidem.*
[524] *Ibidem.*
[525] Cf. Reinhard Rurup, ed., *Voina Ghermanii protiv Sovetskogo Soiuza 1941-1945,* Berlin, Argon, 1992, p. 77-78 (Hitler expune lui Göring limita pretenţiilor lui Antonescu în Răsărit).
[526] Jean Ancel, ed., *Documents...,* IX, p. 257-258; *Antonescu-Hitler,* I, p. 133-134.
[527] *Ibidem,* p. 134.
[528] *Ibidem,* p. 139.
[529] *Documents on German Foreign Policy 1918-1945,* Series D, XIII, p. 844.
[530] *Ibidem.*
[531] La 6 mai 1942, Reichsmareşalul avea să se adreseze personal lui Ion Antonescu cu cereri în domeniul carburanţilor (Jean Ancel, ed., *Documents...,* IX, p. 398).
[532] Cf. Iosif Constantin Drăgan, ed., *Antonescu, Mareşalul României şi războaele de*

i-a telegrafiat personal Mareşalului Antonescu în aceşti termeni gravi şi presanți: „În numele Führerului, apelez la Excelența Voastră şi solicit intervenția Dvs. personală pentru extrema grăbire a livrărilor de păcură, necesară conducerii războiului în Mediterana, către marina de război italian. Situația din Africa este extrem de precară din cauza lipsurilor de aprovizionare. [...] Cu stimă camaraderească, devotatul Dv."[534]. La un alt nivel, nici Manfred von Killinger, ministrul german la Bucureşti, nu a fost mai reticent; dimpotrivă. În nota asupra convorbirii sale cu diplomatul nazist de la 23 ianuarie 1942, Mihai Antonescu a reținut: „[Manfred von Killinger] a venit să intervină pentru sporirea cantităților de petrol şi păcură la export [în Germania]. Mi-a arătat că exportul nostru în ultima vreme a fost foarte slab"[535]. La 5 ianuarie 1942, von Killinger şi Neubacher informaseră MAE din Berlin despre situația exporturilor româneşti de produse petroliere pe luna decembrie 1941. Dintr-un total de 287 196 tone destinațiile exporturilor s-au stabilit la:

| | |
|---|---|
| 142 297 tone | Reichul29 |
| 524 tone | Wehrmachtul |
| 15 171 tone | Protectoratul Cehiei şi Moraviei |

*reîntregire,* III, Cannaregio/Veneția, Nagard, 1989, p. 259-262 (mesaj din 2 mai 1942, doc. nr. 81). A se compara cu mesajul din 28 iunie 1944 (A.N.R., fond Ministerul Industriei Petrolului, dosar 1/1942, f. 26). Adresându-se liderului român, Keitel, cel mai adesea s-a consultat cu von Ribbentrop, căruia, în octombrie 1942, i-a sesizat „marea importanță a livrărilor de petrol românesc pentru conducerea războiului" (idem, colecția *Microfilme SUA,* rola 607, cadrele 1796472-1796473).

[533] Vezi, în Anexe, doc. nr. 47.

[534] A.N.R., colecția *Microfilme SUA,* rola 39, cadrul 1 796 405.

[535] Jean Ancel, ed., *Documents...,* IX, p. 337 (doc. nr. 123). Demersuri similare, la Berlin ori la Bucureşti, au întreprins: Clodius la 17 ianuarie sau la 5 mai 1942 *(ibidem,* p. 333, 394-395; *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945,* Serie E: *1941-1945,* Band I, *12. Dezember 1941 bis 28. Februar 1942,* Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 1969, p. 258-260, doc. nr. 144, raport nr. 144 din 18 ianuarie 1942 pentru von Ribbentrop; *ibidem,* p. 392-393, doc. nr. 217, raport secret semnat Wiehl din 9 februarie 1942); Neubacher la 10 martie şi 15 aprilie 1942 *(ibidem,* p. 389, 390-391); Neumann la 15 mai 1942 *(ibidem,* p. 396-397); generalul Reinecke (Iosif Constantin Drăgan, ed., *Antonescu...,* III, p. 253-255), dar, cel mai adesea, același Manfred von Killinger *(ibidem, passim; ADAP 1918-1945,* Serie E, Band I, p. 7-10, doc. nr. 7, telegrama nr. 4 202 din 13 decembrie 1941 asupra discuțiilor cu Mihai Antonescu în problema raporturilor economice; *ibidem,* p. 142-144, doc. nr. 79, raport din 1 ianuarie 1942). Von Killinger, în acțiunile sale, a fost instruit cel mai adesea de Joachim von Ribbentrop (cf. *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945,* Serie E, Band I, p. 127-128, doc. nr. 68, telegrama nr. 1 338 din 30 decembrie 1941; *ibidem,* p. 480-482, doc. nr. 255, 18 februarie 1942).

[536] *ADAP 1918-1945,* Serie E, Band I, p. 171-172 (doc. nr. 93, telegrama nr. 41).

| | |
|---|---|
| 4 951 tone | Slovacia |
| 14 219 tone | Elveția (prin Germania) |
| 206 162 tone | total pentru Germania |
| 70 098 tone | Italia |
| 7 119 tone | Bulgaria |
| 2 417 tone | Grecia |
| 1 400 tone | Serbia[536] |

Manfred von Killinger şi Hermann Neubacher au abordat adesea cu Mareşalul Antonescu dosarul schimburilor economice germano-române, pe primul loc aflându-se, la începutul anului 1942, problema petrolului[537]. În august 1943, Joachim von Ribbentrop a expediat din Berlin mai multe telegrame lui Hermann Neubacher să abordeze cu Mareşalul Antonescu personal problemele sporirii livrărilor de țiței la export, refacerii rafinăriilor din zona Ploieşti în urma bombardamentelor aliate etc., având în vederea importanța „hotărâtoare" a combustibilului lichid pentru purtarea războiului[538].

De la Berlin adesea au fost recepționate la Bucureşti mesaje ale negociatorilor noştri care deveniseră exasperați de amploarea pretențiilor germane şi de brutalitatea presiunilor exercitate. Astfel, la 14 ianuarie 1942, prin bunăvoința Legației României din Berlin, N. Răzmeriță comunica din capitala Reichului că discuțiile economice şi financiare (inclusiv în chestiunea petrolului) fuseseră „drastice", astfel că „ne-am putea considera aproape pe punctul ruperii tratativelor la ora aceasta"[539].

În desfăşurarea operațiunilor militare, tot mai avansate, în teritoriul URSS, în ultimele luni ale anului 1941 Hitler i-a comunicat lui Antonescu că rațiunea lor consta, între altele, şi în lichidarea bazelor aeriene sovietice ce ar fi putut amenința zona petroliferă Ploieşti[540].

Un nou mesaj, probabil cel mai semnificativ din toată istoria războiului, a pornit din Berlin spre Bucureşti la 29 decembrie 1941: Führerul îl înştiința pe Mareşalul Antonescu despre stadiul operațiunilor militare în ansamblu şi despre modificările ce operase la nivelul conducerii forțelor terestre după primele eşecuri în Rusia, invitându-l să participe cu noi unități la ofensiva din Est planificată pentru primăvara 1942[541]. În partea finală a scrisorii Führerului se afla un pasaj care, posibil, explica însăşi rațiunea

[537] *Ibidem,* p. 182-184 (doc. nr. 98, telegrama nr. 63 din 6 ianuarie 1942).
[538] A.N.R., colecția *Microfilme SUA,* rola 9, cadrele 182486-182488, 182497-182498.
[539] Jean Ancel, ed., *Documents...,* IX, p. 332.
[540] *Antonescu-Hitler,* I, p. 119-120 (doc. nr. 23, scrisoarea din 14 august 1941); *ibidem,* p. 130-131 (doc. nr. 28, scrisoarea din 5 octombrie 1941). Vezi şi replicile Mareşalului Antonescu *(ibidem,* p. 121-122, 122-124, 131-132).
[541] *Ibidem,* p. 154-158 (doc. nr. 33); *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945,* Serie E, Band I, p. 113-116 (doc. nr. 63).

expedierii documentului:

**„În sfârşit, Vă mai rog încă o dată, Domnule Mareşal, de a face tot posibilul pentru a pune la dispoziţia războiului nostru comun LUCRUL CU CARE POATE CONTRIBUI ROMÂNIA CEL MAI MULT: PETROL ŞI BENZINĂ"**[542].

Din mesajul de răspuns din 5 ianuarie 1942 nu putem să desprindem decât că Mareşalul Antonescu a fost încântat de atenţia Führerului şi a reafirmat, o dată în plus, hotărârea de a combate în tabăra germană pentru zdrobirea „slavismului comunist"[543]. Răspunzând direct solicitărilor Führerului, Mareşalul a impulsionat exportul a 33 380 tone benzină şi derivate petroliere în afara angajamentelor, în domeniul cerealelor dictând măsuri similare. Un angajament concret era binevenit: „Cel mai larg efort va fi făcut pentru viitor, reducând consumaţia [de produse petroliere] şi înlocuind-o cu cărbuni"[544].

Angajamentele asumate de Mareşal au reprezentat cel mai adesea faţada contradicţiilor profunde financiar-economice şi comerciale ce minau „colaborarea" româno-germană. Tocmai de aceea au fost necesare intervenţii de ambele părţi, iar diferendele intervenite erau aplanate în sesiunile Comisiunilor guvernamentale. La 17 ianuarie 1942, cea de a 11-a sesiune a Comisiunilor guvernamentale a condus la semnarea unui protocol ce a reglementat divergenţele dintre Berlin şi Bucureşti rezultate din modalităţile de decontare a livrărilor de materiale de război[545]. Din studiile efectuate la Bucureşti s-a desprins că, şi după încheierea protocolului, contul de clearing al României la Berlin atinsese suma de 600 milioane mărci, din care statul român ar fi putut valorifica maximum 200 milioane de mărci[546].

La 11 februarie 1942, Mareşalul Antonescu s-a deplasat la Cartierul General al lui Adolf Hitler de la Rastenburg – Prusia Orientală *(Wolfsschanze – Bârlogul lupilor),* unde a avut două întrevederi totalizând patru ore cu Führerul[547]. A fost un prilej pentru examinarea evenimentelor militare şi

---

[542] În germană: *„Endlich bitte ich Sie nochmals, Marschall Antonescu, alles zu tun, um unserer gemeinsamen Kriegführung das zur Verfugung zu stellen, was Rumänien am meisten beisteuern kann: Öl und Benzin" (ibidem,* p. 116); *Antonescu-Hitler,* I, p. 154-158 (doc. nr. 33).

[543] *Ibidem,* p. 163 (doc. nr. 37).

[544] *Ibidem,* p. 162.

[545] Vezi Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 199.

[546] Vezi Jean Ancel, ed., *Documents...,* IX, p. 342-344 (doc. nr. 127, *Observaţiuni asupra acordurilor economice încheiate cu Germania la 17 ianuarie 1942,* Bucureşti, 4 februarie 1942).

[547] Vezi minutele Schmidt, în Andreas Hillgruber, Hrsgb., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler,* II, Frankfurt am Main, Bernard unde Graefe Verlag für Wehrwesen, 1970, p. 44-57 (doc. nr. 2); *ibidem,* p. 57-61 (doc. nr. 3); ADAP *1918-1945,* Serie E, Band I, p. 443-456 (doc. nos. 244-245); *Antonescu-Hitler,* I, p. 185-188 (doc. nr. 41, extrase din minuta celei de a doua convorbiri); *ibidem,* p. 179-184 (doc.

politico-diplomatice la scara mapamondului, context în care Antonescu a preciza hotărât: „Nu acceptăm [ca] definitiv arbitrajul de la Viena"[548]. Ambele minute, germană şi română, atestă că, deşi au predominat aspectele militar-strategice, problemele economice nu au fost neglijate. Este lesne de bănuit că pe primul loc s-a aflat livrarea produselor petroliere româneşti către ţările Axei: 3,9 milioane tone dintr-o producţie de 5,3 milioane tone[549]. La 12 februarie 1942, Antonescu s-a întâlnit separat cu Joachim von Ribbentrop, în centrul discuţiilor situându-se problema petrolului[550]. De o mare importanţă a fost memorandumul[551] prezentat de Ion Antonescu lui A. Hitler, datat 11 februarie 1942[552]. Cum era şi de aşteptat, Mareşalul reînnoia asigurările de „adeziune" a României la cauza pe viitor a Germaniei, ceea ce nu trebuia să conducă la neglijarea contribuţiilor anterioare, pe care semnatarul documentului le-a categorisit în 11 domenii (militar-strategic, jertfe financiare şi alimentare, pregătirea şi trimiterea unor forţe pe front, declanşarea agresiunii antisovietice etc.[553] Punctele *g-h-i-j* îndeosebi din memorandum expuneau situaţia cheltuielilor de război şi a livrărilor de mărfuri româneşti către Germania în perioada precedentă:

**„G. [România] a făcut jertfe financiare de 200 miliarde lei pentru pregătirea şi susţinerea acestui război;**

**H. A pus la dispoziţia Germaniei 2 672 000 tone petrol, dându-şi ultimele rezerve de benzină ale propriei sale aviaţii şi impunând privaţiunile cele mai drastice populaţiei sale.**

**Producţia întinsă până la epuizarea rezervelor şi păcura românească au avut un rol hotărâtor în susţinerea războiului şi acţiunea din Mediterana;**

**I. A dat 88,6% din întregul său comerţ exterior Germaniei, ajungând astfel la un adevărat monopol de export în favoarea Germaniei;**

**J. A dat cereale, animale şi contingentele de export care reprezintă 31,6 miliarde lei"**[554].

1942 a fost anul marii ofensive de vară a trupelor germane şi aliate (române, ungare etc.) în sud-estul URSS, pe direcţiile Stalingrad şi Caucaz[555].

---

nr. 40, rezumatul convorbirilor dictat de I. Antonescu colonelului Radu Davidescu, şeful Cabinetului Militar); Iosif Constantin Drăgan, ed., *Antonescu...*, III, p. 249-252 (doc. nr. 75, minuta Davidescu).

[548] *Antonescu-Hitler,* I, p. 184.

[549] *ADAP 1918-1945,* Serie E, Band I, p. 452 (minuta Schmidt).

[550] Cf. A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice...*, p. 174-177.

[551] Documentul a fost întocmit de Mihai Antonescu *(Antonescu-Hitler,* II, p. 21).

[552] *Antonescu-Hitler,* I, p. 166-177 (doc. nr. 39).

[553] *Ibidem,* p. 167-168.

[554] *Ibidem,* p. 167; Jean Ancel, ed., *Documents...*, p. 345 şi urm.

[555] Cf. Adolf Hitler, *Directives de guerre,* ediţie Walther Hubatsch şi H. R. Trevor-Roper, Paris, Arthaud, 1965, p. 143 şi urm. (doc. nr. 41, Directiva de război nr. 41 a lui A. Hitler, 5 aprilie 1942).

Pregătirea ofensivei, declanşată la 28 iunie 1942 (operaţiunea **Blau-Braunschweig**)[556], a presupus o serie de acţiuni concertate pe planurile militar şi politico-diplomatic la Bucureşti[557]. Nu a fost neglijat, bineînţeles, sectorul economic, domeniu în care grija pentru asigurarea resurselor petroliere necesare războiului a predominat[558]. Au intervenit, în acele condiţii, Hitler, Keitel, von Ribbentrop. Răspunzând unei scrisori din 6 mai 1942 a lui Hermann Göring, I. Antonescu a dat noi asigurări că România va exporta „fără menajamente" produsele petroliere în direcţia Reichului, iar aceasta se va face cu sacrificarea consumului intern[559]. Mareşalul era încântat că Hermann Göring aprecia eforturile de război ale României în termeni măgulitori, ceea ce, în compensaţie, smulgea asigurările Conducătorului Statului român în sensul că „vom continua cu eforturi înmulţite până la totala dobândire a victoriei"[560]. În septembrie 1942, în toiul ofensivelor trupelor **Axei** spre Stalingrad ori în Africa de Nord, Mareşalul Antonescu l-a asigurat pe feldmareşalul W. Keitel în privinţa eforturilor făcute pentru a asigura produsele petroliere necesare Germaniei şi Italiei, cărora le expediase în anii 1940-1942 peste 6,4 milioane tone[561]. Acceptarea unor condiţii germane şi asigurările date nu reuşeau însă, din partea Mareşalului Ion Antonescu, să ascundă puternicele conflicte de interese româno-germane, în primul rând pe planul economic. Adresându-se la 29 octombrie 1942 lui C. I. C. Brătianu, liderul PNL, Mareşalul observa: „Mă acuzaţi că înfometez ţara şi o lipsesc de combustibil când dau Germaniei cereale şi păcură în schimbul armamentului, deşi ştiţi bine că nu pot să dau altceva şi nu pot să aduc altfel armamentul"[562].

---

[556] Cf. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* I, p. 111-112.

[557] Vezi *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945,* Serie E: *1941-1945,* Band II, doc. nos. 39, 91, 95, 97; *ADAP 1918-1945,* Serie E: *1941-1945,* Band III, *16. Juni bis 30. September 1942,* Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 1974, doc. nos. 18, 19, 36, 47, 85.

[558] *Ibidem,* II, doc. nos. 110, 192, 495.

[559] Jean Ancel, ed., *Documents...,* IX, p. 398-399 (doc. nr. 148).

[560] *Ibidem,* p. 398. Ceea ce însă nu-l împiedica pe mareşal să-i prezinte lui Göring şi situaţii inacceptabile: restrângerea la limită a consumului intern de produse petroliere, dirijarea extremă a exporturilor spre Germania şi Italia (237 000 tone derivate din ţiţei din 264 900 tone lunar), preţuri sub nivelul celor mondiale (între 1 octombrie 1940 şi 1 mai 1942, România a exportat în Germania 3 965 550 tone produse petroliere, pierzând în consecinţă 15 miliarde lei), stabilizarea preţurilor la produsele petroliere exportate, comparativ cu majorarea până la 218% a preţurilor armamentului furnizat României etc. *(ibidem,* p. 399-400).

[561] Iosif Constantin Drăgan, ed., *Antonescu...,* III, p. 267-268. La 29 octombrie 1942, Keitel s-a adresat din nou lui Ion Antonescu insistând pentru grăbirea livrărilor de păcură (A.N.R., colecţia *Microfilme SUA,* rola 39, cadrul 1 796 405).

[562] Iosif Constantin Drăgan, ed., *Antonescu...,* II, Cannaregio/Veneţia, Nagard, 1988, p. 231-281 (doc. nr. 23).

Eşecul de proporţii al forţelor **Axei** la Stalingrad şi în Caucaz din iarna 1942-1943, soldat cu catastrofa Armatelor 3 şi 4 Române[563], a provocat serioase tensiuni politico-diplomatice şi militare între Bucureşti şi Berlin[564]. Mareşalul Antonescu s-a adresat personal lui Adolf Hitler[565], ca şi feldmareşalului Erich von Manstein, comandantul armatelor **Axei** de la Vest de Stalingrad (Grupul de Armate „B")[566].

O nouă rundă de negocieri Antonescu-Hitler s-a desfăşurat tot la **Wolfsschanze** la 10-12 ianuarie 1943 şi sub presiunea evenimentelor militare de pe Frontul de Est, ca şi după evadarea temporară a lui Horia Sima din lagărul de concentrare de la Berkenbruck[567]. Cu toate acestea, aspectele cu caracter economic şi financiar nu au fost ignorate. Mareşalul a fost însoţit de Mihai Antonescu şi generalii Gh. Dobre şi Ilie Şteflea, ministrul Economiei Naţionale şi, respectiv, şeful Marelui Stat Major român. Mihai Antonescu, titularul Externelor şi vicepreşedintele Consiliului de Miniştri, şi-a informat colegii de cabinet asupra vizitei la Cartierul General german din 10-12 ianuarie 1943[568]. În temeiul convenţiilor de credit româno-germane din 17 ianuarie şi 17 august 1942, Mihai Antonescu, după negocieri cu Carl Clodius şi Joachim von Ribbentrop, a obţinut semnarea unui nou protocol de plăţi[569]. Avantajele obţinute de partea română erau explicabile în baza furnizărilor

---

[563] Cf. Cornel I. Scafeş şi colab., *Armata Română 1941-1945,* Bucureşti, Editura R.A.I., 1996, p. 49 şi urm.

[564] Cf. Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele şi Mareşalul Antonescu,* p. 188.

[565] Vezi Iosif Constantin Drăgan, ed., *Antonescu...,* III, p. 293-294 (doc. nr. 113, telegrama lui Ion Antonescu către colonelul Ion Gheorghe, ataşatul militar român la Berlin, 22 noiembrie 1942, orele 23,20); *Antonescu-Hitler,* I, p. 193 (doc. nr. 45, telegrama din 23 noiembrie 1942, ca răspuns la cea din ajun, p. 190-191, doc. nr. 43).

[566] Iosif Constantin Drăgan, ed., *Antonescu...,* III, p. 317-324; *Antonescu-Hitler,* I, p. 199-210 (doc. nr. 49, scrisoare din 9 decembrie 1942); *ibidem,* p. 211-214 (doc. nr. 50, răspunsul lui von Manstein, 15 decembrie 1942).

[567] Vezi minutele Schimdt ale întrevederilor Hitler-Antonescu din 10 ianuarie 1943 (Andreas Hillgruber, Hrsgb., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler,* II, p. 197-203 (doc. nr. 26); *ibidem,* p. 202-208 (doc. nr. 27). Alte informaţii, în A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice...,* p. 237-252.

[568] Vezi **Declaraţia** d-lui Mihai Antonescu la reuniunea din 18 ianuarie 1943 a guvernului (*Antonescu-Hitler,* II, p. 20-57 (doc. nr. 53).

[569] Documentul a fost semnat de Mihai Antonescu şi Joachim von Ribbentrop (vezi **Protocolul** semnat la 11 ianuarie 1943, în Anexe din acest volum – doc. nr. 49 (apud Iosif Constantin Drăgan, ed., *Antonescu...,* III, p. 347-348, doc. nr. 141). Se avea în vedere ca România să achite numai jumătate din preţul de cumpărare al fiecărei comenzi în Germania, iar Berlinul dispunea (art. 2) ca Banca Reichului să pună imediat la dispoziţia *B.N.R.*-ului 30 tone aur (84 mil. mărci) şi să-i vândă (art. 3) în următoarele şase luni 43 milioane franci elveţieni (*ibidem,* p. 347; *Antonescu-Hitler,* II, p. 32-33). Respectivul protocol avea să fie succedat de un altul, la 17 iulie 1943 (apud Iosif Constantin Drăgan, ed., *Antonescu...,* III, p. 363-364, doc. nr. 153).

anterioare de produse petroliere, pe care Germania nu reuşise să le „acopere" cu livrări de armament în cantităţi şi la o valoare egale. Dezechilibrul survenit, a specificat Mihai Antonescu în şedinţa Guvernului, ameninţa cu o inflaţie gravă, ce putea determina prăbuşirea sistemului economic al României, ceea ce nu era nici în intenţia şi nici în interesul celui de-al III-lea Reich[570]. Trebuie să reţinem că tratativele economice şi financiare germano-române s-au purtat în baza unui memorandum, datat 9 ianuarie 1943, adresat de Ion Antonescu lui Adolf Hitler, dar elaborat de Mihai Antonescu şi prezentat, tot de el, lui Joachim von Ribbentrop şi Carl Clodius[571]. Documentul, după cum reiese încă din preambul, îşi propunea să trateze toate problemele, prezente şi viitoare, referitoare la războiul comun împotriva bolşevismului[572]. Se consemna că, în urma războiului alături de Germania, România a dezrobit „pământurile nedrept ocupate prin agresiunea sovietică"[573], fapt remarcabil, dar obţinut prin „sleirea" capacităţii sale militare[574]. În perspectivă, sprijinul Germaniei pentru România devenea foarte important şi Bucureştii se străduiau să evite situaţia de „umilire la pace şi în reorganizarea de mâine a continentului"[575]. Mareşalul însă avea deplină încredere în „cuvântul leal" al Führerului şi, în acel spirit, compartimentul secund al memorandumului[576] insista asupra jertfelor româneşti în conflictul mondial: pierderi în oameni, armament, respectarea angajamentelor economice cu Germania, în acest ultim sens expunându-se detaliat şi alarmant rolul şi condiţiile industriei române de petrol[577]. La vizita de despărţire efectuată de Ion Antonescu şi colaboratorii lui Adolf Hitler, Führerul, după ce studiase memorandumul primit[578], a elogiat colaborarea germano-română, inclusiv în domeniul economic; era – a pretins Mihai Antonescu, în şedinţa de cabinet – când despre efortul economic al României se vorbea la un asemenea nivel şi „întovărăşind recunoaşterea de recunoştinţă"[579].

Istoricul Aurică Simion a comentat astfel rezultatele convenite la Wolfsschanze în ianuarie 1943: „În pofida acordurilor semnate şi a angajamentelor reciproc asumate, neînţelegerile dintre guvernele român şi german au continuat să se manifeste cu tărie şi în perioada următoare,

[570] *Antonescu-Hitler,* II, p. 30.
[571] Cf. *ibidem,* p. 27-28.
[572] Sunt cunoscute două variante: *Antonescu-Hitler,* II, p. 9-20 (doc. nr. 52); Iosif Constantin Drăgan, ed., *Antonescu...,* p. 340-347 (doc. nr. 140). A se vedea, de asemenea, un alt memorandum, tot din 9 ianuarie 1943 (apud Jean Ancel, ed., *Documents...,* p. 531-538, doc. nr. 195).
[573] *Antonescu-Hitler,* II, p. 9.
[574] *Ibidem,* p. 10.
[575] *Ibidem.*
[576] *Ibidem,* p. 11-13.
[577] *Ibidem.* Vezi textul în Anexe din acest volum (doc. nr. 48).
[578] *Antonescu-Hitler,* II, p. 29.
[579] *Ibidem,* p. 53.

deoarece fiecare interpreta şi înţelegea să aplice într-un mod propriu acordurile semnate. După semnarea Protocolului din 11 ianuarie 1943, au avut loc la Berlin consfătuiri între experţii germani şi români, pentru stabilirea măsurilor necesare într-o primă etapă în vederea obţinerii celor 4 milioane de tone petrol solicitate de guvernul Reichului. După cum rezultă dintr-o scrisoare adresată mareşalului Reichului Hermann Göring de către unul dintre negociatorii germani, la aceste consfătuiri s-a vădit că «guvernul român porneşte numai în silă la luarea măsurilor pentru îndeplinirea promisiunilor date Führerului de către Antonescu»..."[580].

Desfăşurarea în continuare a ostilităţilor generale şi dificultăţile tot mai mari ale Axei au determinat ca Berlinul să intervină într-una la Bucureşti, cu insistenţe ca România să-şi intensifice eforturile pe toate planurile, inclusiv economice (în domeniul petrolului ce prezintă interes pentru noi aici). Câteva exemple se impun. La 30 martie 1943, Mihai Antonescu l-a primit la Preşedinţia Consiliului de Miniştri din Bucureşti pe faimosul „ambasador al petrolului" Hermann Neubacher, însoţit de mai mulţi consilieri germane. Nemţii veniseră, va relata Antonescu în nota asupra convorbirii, să ceară din nou bani pentru Misiunile terestră şi aeriană din România, dar îndeosebi **„a formulat noi cereri de petrol, solicitând ca să dăm din rezervele de petrol ale aviaţiei şi armatei"**[581]. Reproducem răspunsul demnitarului român: **„I-am spus d-lui ministru Neubacher că acest lucru devine imposibil, mai ales sub ameninţarea bombardamentului rafinăriilor, care ar ajunge să paralizeze complet producţia noastră de petrol şi o dată cu ea nu numai activitatea întreprinderilor legate de combustibilul lichid, dar şi apărarea naţională"**[582].

Următoarea rundă de negocieri Hitler-Antonescu din 12-13 aprilie 1943 a intervenit în momentul în care, după eşecurile de proporţii ale Axei la Stalingrad şi Caucaz, România însăşi şi-a intensificat demersurile secrete pentru posibila abandonare a taberei germane[583]. Mihai Antonescu se implicase în afacere, iar Berlinul captase probe sigure în acel sens[584]. Astfel că, atunci când Mareşalul Antonescu şi suita lui ajunseră la Castelul Klessheim (Salzburg), l-au găsit pe Hitler extrem de furios. Gh. Barbul îşi amintea:

---

[580] A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice...*, p. 253.

[581] Jean Ancel, ed., *Documents...*, IX, p. 557 (doc. nr. 205).

[582] *Ibidem.*

[583] Cf. Gh. Barbul, *Memorial Antonescu,* p. 97-98; A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice...*, p. 271 şi urm.; Gh. Buzatu, A. Simion, *Preliminarii diplomatice ale actului de la 23 august 1944,* în *Actul de la 23 august 1944 în context internaţional. Studii şi documente,* coord. Gh. Buzatu, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1984, p. 220-221.

[584] Cf. General Ion Gheorghe, *Un dictator nefericit: Mareşalul Antonescu (Calea României spre statul satelit),* ediţie Stelian Neagoe, Bucureşti, Editura Machiavelli, 1996, p. 267-268.

„... L-am găsit pe Hitler tunând şi fulgerând. El striga că este trădat. Mareşalul a putut să judece cu proprii săi ochi ce însemna un acces de furie a lui Hitler"[585]. Ca urmare, discuţiile au gravitat în jurul „cazului" Mihai Antonescu[586], Mareşalul luând apărarea acestuia[587]. Nu a fost în zadar, căci, în consecinţă, Mihai Antonescu avea să fie păstrat de Mareşal în componenţa guvernului său[588]. În ceea ce priveşte problema petrolului, aceasta – nici cu ocazia rundei Klessheim – nu a fost ignorată. Dimpotrivă, ea s-a dezbătut cu prioritate, la 13 aprilie 1943, în întrevederea Antonescu-von Ribbentrop[589].

În perioada care a urmat, problema petrolului avea să revină adesea la ordinea zilei în evoluţia raporturilor între Berlin şi Bucureşti. Mai întâi, Mareşalul Antonescu însuşi, s-a adresat în repetate rânduri lui Hitler[590].

Anterior noului protocol economic şi financiar româno-german din 17 iulie 1943[591], ample negocieri s-au derulat la Berlin[592], iar Carl Clodius a revenit la Bucureşti. La 15 iulie 1943, el a fost primit de Mihai Antonescu şi miniştrii români de resort[593]. Au fost evocate plăţile comenzilor făcute în Germania (jumătate pentru comenzile de material de război) efectuate prin convenţiile de credit din 27 ianuarie 1942 şi 17 august 1942 după semnarea

---

[585] Gh. Barbul, *Memorial Antonescu,* p. 98.

[586] S-a dezbătut şi „dosarul Iuliu Maniu", respins de Mareşalul Antonescu pe motivul întemeiat că nu voia să-l transforme, prin arestare, în „martir" (A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice...,* p. 284).

[587] Vezi minutele Schmidt ale întrevederilor din 12 aprilie 1943 (Andreas Hillgruber, Hrsgb., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler,* II, p. 214-227, doc. nr. 29; *Antonescu-Hitler,* II, p. 63-75, doc. nr. 59) şi 13 aprilie 1943 (Andreas Hillgruber, Hrsgb., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler,* II, p. 228-233, doc. nr. 30; *Antonescu-Hitler,* II, p. 78-83, doc. nr. 60).

[588] Gh. Buzatu, A. Simion, *Preliminarii diplomatice...,* p. 223.

[589] *Antonescu-Hitler,* II, p. 84-91 (doc. nr. 61). Vezi, în Anexe, doc. nr. 50.

[590] Vezi *Antonescu-Hitler,* II, p. 106-119 (doc. nr. 63, septembrie 1943 – memorandum trimis de I. Antonescu Führerului A. Hitler, cu referiri la furnizările româneşti de ţiţei către Reich după 1940 şi la rolul zonei Ploieşti în impunerea de către Hitler a dictatului de la Viena, p. 107-108); *ibidem,* p. 122-128 (doc. nr. 66, 15 noiembrie 1943 – scrisoare adresată de Mareşal lui Hitler, cu trimitere la faptul că România exportase în Germania „imense cantităţi de petrol, ameninţând nu numai producţia, dar înseşi rezervele româneşti", p. 124) şi Jean Ancel, ed., *Documents...,* IX, p. 625-629 (doc. nr. 227); Iosif Constantin Drăgan, ed., *Antonescu...,* III, p. 373-381 (doc. no. 163-164, original şi variantă). Vezi şi răspunsul lui Hitler, din 15 decembrie 1943, la scrisoarea lui Antonescu din luna precedentă (apud *Antonescu-Hitler,* II, p. 129-134, doc. nr. 67.

[591] Apud Iosif Constantin Drăgan, ed., *Antonescu...,* III, p. 363-364 (doc. nr. 153); Jean Ancel, ed., *Documents...,* IX, p. 594-595 (doc. nr. 218).

[592] *Ibidem,* p. 576-579 (doc. nr. 215, raportul confidenţial din 8 iulie al ministrului Ion Gheorghe către Mihai Antonescu).

[593] Stenograma întâlnirii, în Jean Ancel, ed., *Documents...,* IX, p. 580-588 (doc. nr. 216).

protocolului din 11 ianuarie 1943[594], iar Clodius s-a interesat de apărarea petrolului românesc – „o problemă națională"[595]. Mihai Antonescu nu şi-a menajat oaspetele: „Nu puteți compara eforturile Germaniei cu cele ale României. Societățile petroliere exportează aproape unanimitatea exportului (sic!) în profitul Germaniei; noi am făcut prețuri excepționale pentru a vă da petrol, ne epuizăm resursele de petrol pentru război şi spuneți că România nu face destule sforțări şi nu dă destul pentru război. Alte țări au făcut ceva asemănător, d-le Clodius? La ce cifră a ajuns exportul de petrol [în anii războiului]? *D-l ministru ing. Stavri Chiolu:* 10 milioane tone. *Prof. Mihai Antonescu, vicepreşedintele Consiliului de Miniştri:* Aceste tone le-am dat pentru război. Ele nu există?..."[596]. În calitatea sa de şef al diplomației române, Mihai Antonescu – într-un document strict-confidențial din 30 iulie 1943 – i-a transmis ministrului la Berlin, generalul Ion Gheorghe, ample considerații asupra tratativelor recent încheiate cu Clodius[597]; el a explicat că, vizavi de „leala contribuție" a Mareşalului Antonescu, trimişii germani, cu Clodius în frunte, s-au comportat necorespunzător[598]. „Germania – era convins Mihai Antonescu – face de multe ori greşeala să confunde loialitatea unor oameni de onoare cu rezervă sau ostilitate şi să ia de multe ori ipocrizia şi devotamentul simulat drept un act pe care poate să se rezeme"; or, România „dăduse" războiului în curs peste 11 milioane de tone de petrol, mai ales teritoriul său şi-şi trimisese forțele „pe întinsul blestemat al Rusiei alături de trupele germane", şi de aceea reacția şi comportamentul trimişilor Berlinului îl ofensau[599]. Mihai Antonescu avea să-l reîntâlnească pe Carl Clodius la 21 octombrie 1943[600], menționând acelaşi ton față de oaspete, căruia i-a declarat că România va ajuta Germania cu exporturi de petrol şi de cereale, dar solicita ca, pentru aceasta, Berlinul să pedepsească țara noastră aruncând-o în brațele inflației[601]. Un document nedatat din acel timp atestă că, între 1939 şi 1942, exporturile româneşti de petrol fuseseră destinate Germaniei în proporție de 75%, la prețuri care au înregistrat oscilații minime (27-45%), în raport cu acelea ale principalelor materii prime (platină, zinc etc.) importate din Germania (85-193%)[602].

În 1943-1944, aspectele economice (iar, în context, dacă nu în principal, problema petrolului) au persistat pe agenda fiecăreia dintre ultimele

[594] *Ibidem*, p. 582.
[595] *Ibidem.*
[596] *Ibidem*, p. 584.
[597] *Ibidem*, p. 596-601 (doc. nr. 219).
[598] *Ibidem*, p. 597.
[599] *Ibidem*, p. 598.
[600] *Ibidem*, p. 615-617 (doc. nr. 223, notă asupra convorbirii dictată de M. Antonescu).
[601] *Ibidem*, p. 616.
[602] *Ibidem*, p. 620-621 (doc. nr. 225 – Notă asupra evoluției prețurilor la import şi export în relațiile economice româno-germane).

întrevederi Hitler-Antonescu[603]. În acest interludiu[604], la 15 decembrie 1943, a intervenit un mesaj trimis de Adolf Hitler Mareşalului Ion Antonescu şi care reaminteşte fără îndoială de celebra cablogramă a lui Georges Clemenceau din 15 decembrie 1917 către preşedintele SUA în privinţa necesităţii absolute de combustibil lichid în război ca şi de sângele ostaşilor[605], şi anume:

„... **DOMNULE MAREŞAL, PENTRU CĂ RĂZBOIUL DIN RĂSĂRIT ESTE FOARTE ASPRU ŞI FOARTE GREU, SĂ RECUNOAŞTEM CE NE AŞTEAPTĂ PE TOŢI DACĂ ACEASTĂ LUPTĂ NU AR FI CÂŞTIGATĂ. DE ACEEA, EA TREBUIE CÂŞTIGATĂ! DAR ACEASTA ESTE CU PUTINŢĂ NUMAI DACĂ NOI RENUNŢĂM LA ORICE PUNCT DE VEDERE CARE NE ABATE ATENŢIA ŞI NE DEDICĂM UNEI SINGURE IDEI: CE POATE ÎNTĂRI FORŢA NOASTRĂ ŞI CE POATE FI DE AJUTOR SOLDAŢILOR NOŞTRI?** ***FIECARE TONĂ DE PETROL CARE VA PUTEA FI ECONOMISITĂ ÎN ROMÂNIA VA REPREZENTA UN SPRIJIN PENTRU RĂZBOIUL PURTAT DE GERMANIA, DECI PENTRU VIITORUL NOSTRU COMUN. CĂCI EA NU IA CALEA GERMANIEI PENTRU A SE IROSI ACOLO, CI PUNE ÎN MIŞCARE DIVIZIILE NOASTRE DE TANCURI, SERVICIILE NOASTRE DE ÎNTĂRIRE, FOLOSIND ASTFEL FRONTULUI DE LUPTĂ*** (subl. ns.)"[606].

Orice comentariu este, evident, de prisos!

Până în ultimul moment al defecţiunii României din tabăra Axei acordurile economice cu Germania şi aplicarea lor s-au aflat în atenţia guvernanţilor de la Bucureşti[607].

---

[603] Ne referim la întrevederile din 2 şi 3 septembrie 1943 (apud Andreas Hillgruber, Hrsgb., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler,* II, p. 301-311, 311-314, doc. nos. 38-39); 26 şi 27 februarie 1944 *(ibidem,* p. 348-354, 355-359, 360-363, doc. nos. 44-46); 23 şi 24 martie 1944 *(ibidem,* p. 389-397, 398-406, doc. nos. 50-51, minutele Schmidt; vezi şi notele dictate de Mareşal colonelului Radu Davidescu – *Antonescu-Hitler,* II, p. 143-149, doc. nr. 71) şi 5 august 1944 (apud Andreas Hillgruber, Hrsgb., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler,* II, p. 481-484, 484-501, doc. nos. 63-64; *Antonescu-Hitler,* II, p. 176-194, doc. nr. 84 – minutele Schmidt; *Antonescu-Hitler,* II, p. 166-176, doc. nr. 83 – notă dictată de Ion Antonescu; *ibidem,* p. 195-204, relatarea generalului Titus Gârbea).

[604] Diverse informaţii de cel mai mare interes pentru aceşti ani, în A.N.R., colecţia *Microfilme SUA,* rolele 33, 607, 611, *passim.* Un raport berlinez din 5 iulie 1944 analiza situaţia industriei de ţiţei din întreg sud-estul Europei, iar în privinţa România se înregistra pe un ton alarmant scăderea exporturilor de la 269 200 tone (martie 1944) la 92 000 tone (iunie 1944) (idem, rola 607, cadrele 1792745-1792746).

[605] Vezi Gh. Buzatu, *România şi trusturile internaţionale de petrol până la 1929,* p. 13.

[606] *Antonescu-Hitler,* II, p. 135.

[607] Vezi, de exemplu, datele examinate în şedinţa din 16 iunie 1944 a guvernului, sub preşedinţia lui Mihai Antonescu (A.N.R., fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri,

Vom reține însă că în interogatoriul luat la Moscova Mareşalului Ion Antonescu de reprezentanții *NKVD*-ului în 4 aprilie 1946, el a declarat între altele că[608]: „În perioada războiului Germaniei şi României împotriva Uniunii Sovietice petrolul extras de România era transportat în principal în Germania şi parțial în Italia, Turcia şi Bulgaria. În total, în România în această perioadă se extrăgeau anual 4 400 000 tone de petrol, din care se trimiteau în Germania 3 000 000 tone. Întreaga industrie petrolieră a României se afla în mâinile societăților petroliere engleze, americane, olandeze, belgiene şi franceze. În acest fel, s-a întâmplat că producătorii englezi şi americani de petrol îi asigurau Germaniei petrolul". Iar în continuare: „Livrările de petrol românesc Germaniei s-au efectuat în conformitate cu convenția economică încă înainte de venirea mea la putere. În noiembrie 1940, la prima mea întâlnire cu Hitler, între noi a fost încheiată o nouă convenție economică, conform căreia nemții livrau României avioane marca «Messerschmidt-109», tancuri, tractoare, artilerie antiaeriană şi antitanc, automate şi alt armament, primind din România – petrol, benzină şi pâine. În afară de aceasta, în primăvara anului 1941 la întâlnirea de la Viena cu Goering am convenit verbal cu el că România să se străduiască să mărească livrările de petrol şi în locul acestuia va primi de la nemți echipament petrolier. Această convenție purta un caracter general şi ulterior a fost dezvoltată şi concretizată prin tratative..."[609].

După prăbuşirea regimului antonescian[610], în cursul şi în urma „procesului" cabinetului Mareşalului Antonescu din mai 1946, s-a acreditat opinia că toate guvernele de la 1940-1944 n-ar fi avut altă menire decât înrobirea efectivă a României Reichului nazist, sub toate raporturile (ideologic, politico-diplomatic, economic, militar etc.). O atare realitate, contrazisă de studiile de specialitate[611], a fost însă amplu expusă în **Actul de acuzare** prezentat în deschiderea lucrărilor „Tribunalului Poporului" din Bucureşti la 6 mai 1946, mai multe compartimente fiind semnificativ intitulate: „trădarea" şi „dezastrul" țării, politica de „jaf" promovată exclusiv în folosul Germaniei hitleriste etc.[612]. Într-un loc din document se aflau

---

dosar 79/1944, ff. 1-28). Mai devreme, în şedința cabinetului din 15 mai 1944, Mihai Antonescu, comentând dezastrul financiar prognozat de Gheron Netta, titularul Finanțelor, a precizat la rându-i că, dacă situația existentă mai ține şase luni, „ne dăm peste cap răsturnând tot statul şi toată averea oamenilor" (apud V. Liveanu şi colab., *Din cronica unor zile istorice,* Bucureşti, Editura Academiei, 1971, p. 26).

[608] Apud Alina Tudor, Şerban Pavelescu, *Mareşalul Antonescu: Alte interogatorii,* în „Magazin Istoric", nr. 10/1997, p. 29-30; Teodor Mavrodin, *Mareşalul Antonescu întemnițat la Moscova,* Pitești, Editura Carminis, 1998, p. 180-182.

[609] *Ibidem.*

[610] Ion Şuta, *România la cumpăna istoriei,* p. 175 şi urm.

[611] Cf. A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice..., passim.*

[612] Vezi Marcel-Dumitru Ciucă, ed., *Procesul Mareşalului Antonescu. Documente,* I, Bucureşti, Editura Saeculum I. O./Editura Europa Nova, 1995, p. 63 şi urm. (**Actul**

asemenea considerații: „... Hitler a avut nevoie de întreținerea pentru trupele lui, destinate să atace Balcanii și apoi Uniunea Sovietică, și slugile lui antonesciene i-au dat-o cu prisosință; a avut nevoie *de petrolul românesc* (subl. ns.), și l-a avut până la secătuirea izvoarelor noastre de bogăție[613]; a vrut cerealele noastre, și le-a avut până la flămânzirea populației; a vrut munca de sclavi a brațelor românești; a vrut stăpânirea totală a industriei și comerțului românesc; a vrut controlul asupra întregului sector economic, și toate i-au fost puse la dispoziție de guvernul lui Antonescu"[614]. De asemenea, Alexandru Voitinovici, președintele „Tribunalului Poporului", l-a chestionat pe Ion Antonescu: „În ce privește aservirea economică, după venirea germanilor [în România, octombrie 1940], care a fost rolul dv. în această aservire economică?..."[615]. Răspunsul principalului acuzat, foarte scurt, a fost cât se poate de precis: „Aservirea economică a fost făcută de predecesorii mei și am găsit o situațiune dată. Și, această situațiune, noi am luptat ca s-o ameliorăm"[616]. Mareșalul Antonescu avea să revină în *Ultimul cuvânt:* „... Nu am premeditat și pus la cale primirea coloanei a cincea germane pe teritoriul țării [...] În ceea ce privește aservirea bogățiilor țării, mi se aduce pe nedrept această acuzație. Dacă mi-ați fi dat putința, v-aș fi arătat legile economice, v-aș fi arătat ce acoperire bună avea moneda [...] Am salvat capitalul străin, telefoanele și chibriturile. Nu am avut legi de vasalitate față de Germania, ci de egalitate..."[617]. Totuși, la sfârșit, condamnarea miniștrilor antonescieni și, mai cu seamă, trimiterea Mareșalului în fața plutonului de execuție s-a făcut în baza declarării lor drept vinovați de „dezastrul țării", de „crime împotriva umanității" și de „crime de război"[618]. În cazul special al lui Ion Antonescu s-a reținut că – pe planurile militar și politico-economic – ar fi aservit „fără scrupule și fără nici o milă țara și bogățiile ei lui Hitler și clicii lui. Astfel, imediat după preluarea puterii, Ion Antonescu și miniștrii săi, nu fac altceva decât să lucreze pentru interesele și scopurile Germaniei hitleriste"[619]. Studiile istoricilor, și ne referim la cei care au avut posibilitatea să studieze integral dosarele „procesului marii trădări naționale", au dovedit netemeinicia unor atare acuzații[620]. De altfel, în cursul „procesului" acuzații înșiși au clamat

---

**de acuzare nr. 1** din 29 aprilie 1946, citit în ședința publică a „Tribunalului Poporului" din 6 mai 1946).

[613] Semnalăm că, exact în același timp, guvernanții de la București și organizatorii „procesului marii trădări naționale" asistau la secătuirea reală a bogățiilor țării de către puterea ocupantă – URSS!

[614] *Procesul Mareșalului Antonescu. Documente,* I, p. 90.

[615] *Ibidem,* p. 201.

[616] *Ibidem.*

[617] Apud Gh. Buzatu, *România cu și fără Antonescu,* Iași, Editura Moldova, 1991, p. 335.

[618] Vezi *Procesul Mareșalului Antonescu. Documente,* I, p. 113.

[619] *Ibidem,* p. 115.

[620] Vezi îndeosebi Ioan Dan, *„Procesul" Mareșalului Ion Antonescu,* București,

inconsistența acuzațiilor[621], iar, în 1948, Mircea Vulcănescu, în ***Ultimul cuvânt*** rostit în fața Curții de Apel din București, a demonstrat sistematic absurditatea teoriilor despre „jefuirea" țării în folosul hitleriștilor între 1940 și 1944 ori despre „subjugarea" ei politică și economică Reichului. Un capitol aparte l-a consacrat acordurilor și protocoalelor economice și financiare din 23 martie 1939, 4 decembrie 1940, ianuarie 1942, ianuarie 1943 și februarie 1944[622]. Potrivit lui Mircea Vulcănescu, acordurile și protocoalele semnate cu trimișii Berlinului s-au realizat în temeiul principiilor impuse și urmărite consecvent de Mareșalul Antonescu, și anume[623]:

**„1. Nu se exportă nimic în Germania decât după ce se rezervă cantitățile necesare consumului intern și după ce se rezervă și cantitățile de export necesare pentru acoperirea importurilor trebuitoare țării, pe care aceasta nu și le poate procura din Germania;**

**2. Schimburile se fac în mod echilibrat, la prețuri fixe; fiecare spor de preț dintr-o parte trebuie compensat de un spor corespunzător de cealaltă. Se admit depășiri momentane într-un sens sau altul, dar ele trebuie să fie compensate în cursul anului contractual;**

**3. În acoperirea exporturilor, se primesc mărfuri necesare pieței și investițiunilor statului; unelte agricole, mașini, piese de schimb, dar și rente, averi mobiliare și răscumpărări de datorii externe;**

**4. Petrolul, materialul necesar războiului, se exportă pe armament;**

**5. Efortul net de finanțare, făcut în interior pentru aceste schimburi, se acoperă cu aur și devize libere".**

Relativ la „stoarcerea" economiei românești de către Germania (grâne, petrol etc.)[624], Mircea Vulcănescu a dezvăluit cu totul alte realități decât cele vehiculate de autoritățile comuniste de la București:

**„... România a izbutit să-și răscumpere creanțe din străinătate și să-și procure în același timp din străinătate aur și devize liber convertibile în aur de circa 11 vagoane (din care 8 și jumătate din Germania), dublându-și, astfel, stocul B. N. R. de la 13 și jumătate la 24 și jumătate vagoane aur. Este o situație unică, nemaiîntâlnită în nici o altă țară, chiar victorioasă, cum e cazul Angliei, care nu a putut să-și acopere nevoile decât cedând din aurul și portofoliile străine, pe care le poseda în alte țări, rămânând și îndatorată. Astfel, România nu numai că n-a fost secătuită [de Germania], dar ea a putut să constituie, prin**

---

Editura Tempus, 1993, p. 171-183.

[621] *Procesul Mareșalului Antonescu. Documente,* I, p. 188 și urm.

[622] Cf. Mircea Vulcănescu, *Ultimul cuvânt,* ediție Marin Diaconu, București, Editura Humanitas, 1992, p. 63; idem, *Ultimul cuvânt,* ediție Virgil Ierunca, în „Ethos", Paris, nr. 4/1983, p. 20 și urm.

[623] *Ibidem,* p. 50; idem, *Ultimul cuvânt,* ediție Marin Diaconu, p. 67-68.

[624] *Ibidem,* ediția Humanitas, p. 69-71.

**rezervele acumulate pe teritoriul ei, o bază importantă de aprovizionare a Aliaților în războiul dus în Vest, după 23 august 1944"**[625].

Exactitatea situației expusă de Mircea Vulcănescu a fost rediscutată în materialele apărute recent, cu prilejul discuțiilor antamate în jurul problemei aurului nazist. În baza unor surse provenind de la Banca Națională a României şi a unor documente inedite[626], s-a reconfirmat că, potrivit acordurilor economice şi comerciale româno-germane din 1940-1944, în afara tehnologiei şi tehnicii militare primite în schimbul (în principal) al exporturilor de grâne şi petrol, Bucureştii au condiționat şi obținut de la Berlin plata în aur a livrărilor executate. În consecință, în anii războiului Germania a livrat României: 3,4 tone aur în 1940; 14,3 tone aur în 1942; 29,9 tone aur în 1943 şi 10,3 tone aur în 1944; în total, deci, 58,1 tone aur fin (sub formă de lingouri sau monede). Aşa se face că, în momentul răsturnării regimului lui Ion Antonescu, România poseda cea mai mare rezervă de aur din istoria sa: 244,9 tone[627]. La „procesul" în care compăruse, în *Ultimul cuvânt,* Antonescu menționase că la 23 august 1944 a lăsat în seifurile Băncii Naționale a României 49 vagoane de aur adunate în vreme de război, comparativ cu perioada anterioară de pace, creditată doar cu 16 vagoane de aur[628].

Numeroşi istorici români şi străini au insistat până în prezent asupra dificultăților traversate în anii războiului de relațiile economice[629]. Pe de altă parte însă nu mai sunt valabile condițiile pentru a prelua întocmai materialele propagandistice oficiale şi oficioase elaborate şi publicate după 23 august 1944 relativ la subjugarea economiei româneşti de către cel de-al III-lea Reich sub regimul antonescian[630].

---

[625] *Ibidem,* p. 70-71.

[626] Apud „Evenimentul zilei", Bucureşti, 8 decembrie 1997, p. 3.

[627] *Ibidem;* Daniel Pavel, *Banca Națională a României deține 60 tone de aur nazist,* în „Național", Bucureşti, 5 decembrie 1997, p. 3; „Adevărul", Bucureşti, 3 decembrie 1997, p. 20. **Evoluția ulterioară a stocului de aur al BNR: 53,1 tone aur în 1953; 111 tone aur în 1969; 64,6 tone aur în 1972; 118,7 tone aur în 1983; 42,4 tone aur în 1987 şi, în 1997, 93,4 tone aur.**

[628] Cf. Gh. Buzatu, *România cu şi fără Antonescu,* p. 335.

[629] Vezi, în acest sens, Costin C. Kirițescu, *Sistemul bănesc al leului şi precursorii lui,* II, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997, p. 503-531; D. Şandru, A. Karețchi, I. Saizu, *Dificultăți în „colaborarea" româno-germană (1940-1944),* în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A. D. Xenopol»", Iaşi, t. XXIII/1986; Gh. Buzatu, I. Saizu, *Apariția şi dezvoltarea contradicțiilor dintre regimul antonescian şi Germania hitleristă,* în Gh. Buzatu şi colab., eds., *Românii în istoria universală,* III/I, Iaşi, 1988; I. Saizu, *Ion Antonescu despre relațiile economice româno-germane (1940-1944),* în Mihai Timofte, ed., *Concepte şi metodologii în studiul relațiilor internaționale,* II, Iaşi, Antheros, 1998.

[630] Vezi *Rezultatele „colaborării" economice cu Germania şi ale participării noastre la războiul hitlerist,* Bucureşti, 1945 (referiri speciale la industria petrolului, p. 9-11).

## F. Aliații și petrolul: un obiectiv prioritar – Ploieștii

După cum s-a constatat, în condițiile existente în prima etapă a războiului mondial, nu numai pentru Germania și statele Axei, dar și pentru Puterile Aliate, la început pentru Marea Britanie și Franța, apoi pentru SUA și URSS, problema petrolului românesc a căpătat o semnificație aparte. Din martie până în august 1939, Parisul a avut în atenție specială aspectele economice în raporturile cu Bucureștii[631]. Am insistat în cele arătate asupra preparativelor franco-britanice, în 1939-1940, pentru distrugerea zonei petrolifere în caz de atac german, pregătirile fiind anihilate în bună parte ca rezultat al colaborării Canaris-Moruzov. Dacă însă, în urma capturării arhivelor franceze în La-Charité-sur-Loire de către germani, planurile Parisului au fost dezvăluite încă în 1940, se știe mai puțin despre intențiile Londrei. Cercetările noastre în arhivele londoneze s-au soldat cu descoperirea unor documente elocvente, dintre care unele au fost incluse în anexa volumului. Din documente rezultă că, în operațiunea secretă vizând distrugerea zonei petrolifere, britanicii au lucrat nu numai în cooperare cu francezii, ci și pe cont propriu, dar cu asistența autorităților militare române. Din partea britanică au fost antrenate nu numai serviciile secrete, dar și militari și diplomați, situație specifică anilor 1939-1941, când Legația Angliei din București a avut un rol bine definit. Astfel, ministrul britanic, Sir Reginald Hoare, a controlat și a ținut la curent Londra cu activitățile ataşatului militar, colonelul Macnab[632]. Raportul din 15 decembrie 1939 al colonelului Macnab privea discuțiile sale din ajun cu colonelul Leonida din cadrul Biroului de Operații al Statului Major General român. Ataşatul militar reamintea că, încă din august 1939, îi predase șefului Statului Major General din București planul lui *War Office* privind distrugerile petroliere „în caz de război", iar, în acest scop, la 8 decembrie *Foreign Office*-ul făcuse cunoscută decizia de a expedia explozibili în România[633]. Despre „progresul" preparativelor, Macnab

[631] Cf. *Documents diplomatiques français, 1932-1939,* 2-e série *(1936-1939),* tome XV, Paris, Imprimerie Nationale, 1981, doc. nr. 177, 221, 230, 269; *Documents diplomatiques français, 1932-1939...,* 2-e série *(1936-1939),* tome XVII, Paris, Imprimerie Nationale, 1985, *passim;* Marie G. Brătianu, *Roumanie 1938-1940 vue de France. Recherche dans les archives françaises,* Paris, 1996, p. 59 și urm. A se vedea, în replică, acțiunile Berlinului, Romei și Moscovei reflectate în colecțiile de documente diplomatice oficiale tipărite până în prezent: *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945,* Serie D *(1937-1941),* vols. VII-VIII, Baden-Baden, 1956-1961; *I Documenti diplomatici italiani,* Nona serie *(1939-1943),* vols. I-II, Roma, 1954-1957; *Dokumentî vneşnei politiki. 1939 god,* t. XXII/I, Moskva, Izdatelstvo Mejdunarodnîh Otnoşeneiia, 1992.

[632] Great Britain, Public Record Office, Foreign Office - 371/23852, f. 189 (R. Hoare către Foreign Office, București, 16 decembrie 1939).

[633] *Ibidem,* f. 190 (București, Despatch No. 16/1939, Macnab către R. Hoare).

consemna că delegații Statului Major General român aveau în vedere:

— distrugerea mijloacelor de comunicație;

— distrugerea tuturor instalațiilor portuare pe Dunăre și blocarea sectorului Orșova-Baziaș;

— minarea unor sectoare;

— distrugerea regiunii petrolifere[634].

În 1940-1941 încadrarea treptată a României, în condițiile succeselor *Wehrmacht*-ului în Vestul Europei, în tabăra Axei a fost urmărită îndeaproape de trimișii Marii Britanii la București și care, nu întâmplător, au avut în atenție industria petrolului și toate problemele conexe (apărarea antiaeriană a zonei Ploiești, exporturile în Germania, producția și legislația etc.). Reamintim, în acest cadru, de amplele rapoarte expediate din București privind situația generală a industriei române de petrol[635], protecția antiaeriană a rafinăriilor din regiunea Ploiești[636], exporturile petroliere în Germania și Italia în 1940[637] etc. După ce în februarie 1941 membrii Legației britanice au părăsit România, numeroase informații privind industria petrolului au parvenit la Londra – via Washington – prin bunăvoința Legației SUA din București[638]. O importanță deosebită a căpătat, pe măsura extinderii ostilităților, mai ales după atacarea URSS la 22 iunie 1941 și inițierea cooperării politico-diplomatice și militare anglo-sovietice, bombardarea zonei petrolifere a României, a rafinăriilor și mijloacelor de transport, a porturilor de la Dunăre și Marea Neagră[639]. Este de reținut că, la 28 aprilie 1941, adresându-se lui Sir Cecil Kisch din cadrul lui *Petroleum Department,* propunea efectuarea unor

---

[634] *Ibidem,* ff. 190-193.

[635] *Ibidem,* ff. 33-34 (Raport nr. 95/1 februarie 1941, semnat E. A. Berthoud); *ibidem,* ff. 101-105 (Raport din 2 martie 1941, semnat de același E. A. Berthoud și intitulat *Roumanian Oil Situation).* Documentul, difuzat de *Committee on the Enemy Oil Position* din Londra, a ajuns și în posesia organismelor de spionaj britanice *(ibidem,* f. 100).

[636] *Ibidem,* ff. 30-31 (Raport nr. 94/1 februarie 1941, semnat E. A. Berthoud).

[637] *Ibidem,* ff. 68-69 (Raport nr. 90, București, 17 ianuarie 1941, semnat E. E. Berthoud).

[638] *Ibidem,* f. 149; *ibidem,* ff. 156-157; *ibidem,* ff. 173-180; *ibidem,* f. 202. (Toate mărturiile se publică în Anexă).

[639] *Ibidem,* ff. 196-197 (schimbul de scrisori din 8-9 iulie 1941). Cu începere din 1940, un rol major în planificarea, organizarea și înfăptuirea acțiunilor de sabotaj în țările Europei est-centrale, inclusiv România (petrol, rebeliunea legionară etc), l-a avut faimosul serviciu secret britanic *S.O.E. (Special Operations Executive),* care avea menirea – după exprimarea premierului W. Churchill – „să dea foc" bătrânului continent (vezi Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* II, p. 12-13). În 1943-1944, operațiunea condusă de A.G.G. de Chastelain (denumirea-cod *Autonomous)* a fost coordonată tot de *S.O.E.* și a avut în vedere, nu în ultimul rând, industria română de petrol *(ibidem,* p. 335 și urm.; Ivor Porter, *Operațiunea „Autonomous". În România în vreme de război,* traducere, București, Editura Humanitas, 1991, *passim).*

raiduri aeriene pornind din Grecia ori Turcia[640]. Imediat după 22 iunie 1941 s-a ivit posibilitatea lovirii obiectivelor petroliere din România de către forțele aeriene ale URSS cu baza la Odessa[641]. Dar speranțele puse în ruși nu aveau să fie confirmate, operațiunile lor din iunie-iulie 1941 dovedindu-se, în condițiile succeselor „războiului fulger" al lui Hitler, nesemnificative. În ceea ce-i privește pe britanici, aceștia nu au fost în măsură, cel puțin în 1940 și 1941, după cum i-a comunicat la 9 aprilie 1941 general-maior Sir H. L. Ismay, de la *War Cabinet,* să nu întreprindă nici un fel de acțiuni aeriene împotriva zonei petrolifere românești; problema s-a dezbătut chiar în acea zi la nivelul șefilor de state majore din Londra și nu s-a luat nici o hotărâre, deși operațiunea reprezenta un foarte râvnit obiectiv[642]. Evoluția ulterioară a ostilităților, marcată de intrarea SUA în tabăra condusă până atunci de URSS și Marea Britanie va determina în continuare, pentru 1942 și anii următori, implicarea în principal în misiunea bombardării petrolurilor românești a aviației americane, mai întâi cu baza în Africa de Nord, apoi în Italia[643].

În SUA, deja înainte de atacul japonez de la Pearl Harbor din 7 decembrie 1941, Harold L. Ickes, ca secretar de stat la Interne, se preocupa de problema combustibililor, atât pe plan național, cât și pe plan general[644]. El s-a aflat, de exemplu, între inițiatorii reuniunii din 10 noiembrie 1940 de la Washington a reprezentanților Administrației Roosevelt cu delegații marilor trusturi americane[645] și cu care prilej s-au examinat situația petrolului în țările Axei, eforturile acesteia, în frunte cu Germania, pentru cucerirea unor noi zone ale „aurului negru"[646]. S-a căzut de acord în privința faptului că Germania, Italia și Japonia erau în perspectivă amenințate de penuria de combustibil lichid, cantitățile procurate din URSS și România fiind numai pentru moment satisfăcătoare[647]. În iunie 1941, specialiștii americani au dezbătut aspectele distrugerii izvoarelor petroliere accesibile Axei din Indiile Olandeze ori din România[648]. La numai 24 de ore după raidul japonez din Hawaii, adică la 8 decembrie 1941, în capitala americană s-a constituit, în prezența lui Harold Ickes, unul dintre apropiații președintelui, un Consiliu

[640] P.R.O., Foreign Office - 371/23852, ff. 146-147.
[641] *Ibidem,* f. 165 (Lordul Hankey către Sir Charles Portal, Mareșalul Aerului, Londra, 24 iunie 1941). Pe aceeași temă, Lordul Hankey s-a adresat lui Philip Nichols de la Foreign Office *(ibidem,* f. 196, Londra 8 iulie 1941).
[642] *Ibidem,* f. 49 (Sir H. L. Ismay către Gladwyn Jebb, de la Foreign Office).
[643] Cf. Platon Chirnoagă, *Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei Sovietice,* p. 183-184.
[644] Vezi *The Secret Diary of Harold L. Ickes,* III, *The Lowering Clouds, 1939-1941,* New York, Simon and Schuster, 1954.
[645] *Standard Oil* a fost reprezentat de E. J. Sadler, vicepreședinte.
[646] *The Secret Diary of Harold L. Ickes,* III, p. 297.
[647] *Ibidem,* p. 297-298.
[648] *Ibidem,* p. 537.

reunind toate marile companii petroliere şi producătorii independenţi *(Petroleum Industry War Council)*[649]. Mai apoi, în funcţie de hotărârea luată la 10 noiembrie 1940 de a se înainta preşedintelui F. D. Roosevelt un plan de acţiune în domeniul combustibilului lichid[650], la 25 mai 1941 şeful executivului nord-american l-a desemnat pe ministrul de interne şi ca *Petroleum Coordinator*[651]. Într-o scrisoare din 18 iunie 1941, Roosevelt avea să-i precizeze lui Harold Ickes că exportul/importul petrolului în SUA reprezentau „o parte a politicii noastre externe curente"[652]. După intrarea Statelor Unite în război, Administraţia Roosevelt aprobă noua denumire a organismului pus sub conducerea lui Harold Ickes: *Office of Petroleum Coordinator for War,* care avea să funcţioneze până la sfârşitul ostilităţilor (1942-1945)[653]. În anii războiului, serviciul lui Ickes a avut un rol deosebit atât în mobilizarea resurselor pentru conducerea operaţiunilor, cât şi în planificarea politicii petroliere a SUA. S-au elaborat nenumărate studii şi sinteze[654] ori programe[655]. Unul dintre aceste programe din 1943, investigat de noi în arhiva prezidenţială americană de la Hyde Park (New York), sublinia că petrolul devenise – prin folosinţă şi grad de interes – **un produs universal**[656], de unde şi concluzia că **securitatea naţională a SUA se baza pe în faptul ca „aurul negru" să se afle în posesia americanilor**[657]. Aşa după cum am relevat mai demult, în baza datelor din arhivele nord-americane, am considerat natural ca, în decursul ostilităţilor care au opus România Statelor Unite în perioada decembrie 1941 (iunie 1942)-august 1944, Washingtonul să-şi propună şi să realizeze radiografierea inamicului de la Gurile Dunării, iar, în acest sens, un rol esenţial a revenit organismelor de informaţii militare ori civile – *Militarry Intelligence Division* (prin *G-2), Office of Naval Intelligence* şi, mai cu seamă, faimosul *Office of Strategic Services (OSS),* predecesorul C.I.A.-ului de astăzi[658]. Se înţelege că, în fluxul de informaţii cu care era bombardat Washingtonul, un loc de seamă era rezervat ori privea industria petrolului din

[649] Vezi F. D. Roosevelt Library, Hyde Park, New York, Official File 4435 B (Petroleum Coordinator for War).
[650] *The Secret Diary of Harold L. Ickes,* p. 298.
[651] Vezi F. D. Roosevelt Library and Archives, Official File 4 435 (Petroleum Coordinator for War).
[652] *Ibidem.*
[653] *Ibidem.* H. L. Ickes era *Petroleum Adminstrator for War.*
[654] Vezi, de exemplu, **Raportul** din aprilie 1994, cu numeroase trimiteri la rolul şi locul României în industria mondială de ţiţei (Official File 4 435 B).
[655] Cf. *A Foreign Oil Policy for the United States (ibidem).*
[656] *Ibidem.*
[657] *Ibidem.*
[658] Vezi Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* I, p. 361 şi urm.

România[659], mai ales că autoritățile nord-americane au interpretat corect rolul Bucureștilor în aprovizionarea cu combustibil lichid a unei Germanii, care, în ciuda succeselor militare deosebite din faza 1939-1942 a războiului mondial, rămânea „flămândă de petrol"[660]. Nenumărate au fost rapoartele ce identificau **obiectivele militare** din România, iar, între ele, se impuneau zona Ploiești și Valea Prahovei[661]. Tot astfel, în analizele consacrate situației politico-militare și economice a Germaniei marile agenții americane de informații au insistat, când a fost cazul, asupra României și petrolului românesc[662] în susținerea efortului de război al **Axei**[663]. Știrile captate de pe mapamond prin diversele canale erau centralizate[664] la nivelul organismului suprem al SUA – Comitetul Reunit al Informațiilor/Joint Intelligence Committee (JIC), care edita un **buletin săptămânal** ce ajungea periodic pe biroul șefului executivului. Este de la sine înțeles că, în buletinele menționate, nu puteau lipsi referirile despre România și despre petrolul românesc. Astfel, în iunie 1943, România și Iugoslavia, Grecia și Ungaria erau considerate ca fiind „de o importanță considerabilă pentru Axă", desigur pentru produsele lor livrate cu prioritate Reichului nazist (petrol, cupru și crom, nichel și hrană)[665]. Pierderea acestor țări ar fi provocat un „substanțial disconfort economic" **Axei,** dar în mod

[659] *Ibidem,* p. 361-363.

[660] Cf. *Petrolul și strategia germană* (buletin din 5 martie 1942 al Serviciului pentru Coordonarea Informațiilor al SUA, în A.N.R., fond *Microfilme SUA,* rola 634, cadrele 320-331).

[661] Vezi, de exemplu, raportul maiorului Dudley J. Scholten din 22 iunie 1943 (idem, rola 687, cadrele 138-139) ori raportul lui Allen Dulles, de la *OSS* (filiala din Elveția) pentru *G-2 (ibidem,* cadrul 142).

[662] Vezi, de exemplu, materialele: *Studiu comparativ asupra situației Germaniei în 1918 și 1943,* din 13 august 1943; *Studiu comparativ asupra economiei Germaniei pe picior de război în 1918 și în 1943,* din 5 octombrie 1943; *Condițiile în care Germania ar putea accepta o pace separată cu Rusia,* din 12 octombrie 1943; *Procesul prăbușirii Germaniei,* din 4 decembrie 1943 (apud Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* I, p. 366-367).

[663] Vom observa, pe de altă parte, că în România numeroase grupuri și rețele secrete (Iuliu Maniu, Rică Georgescu ș.a.) s-au ocupat anume cu adunarea și transmiterea de informații britanicilor și americanilor privind industria petrolieră (cf. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* II, *passim;* Ivor Porter, *Operation 'Autonomous'. With S.O.E. în Wartime România,* London, Chatto and Windus, 1989, *passim).* Grupul *Autonomous* al lui de Chastelain, lansat în decembrie 1943, avea ample ramificații în cercurile din industria de țiței, în primul rând liderul lucrând înainte de 1941 în domeniu (cf. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă...,* II, p. 351-352).

[664] După cum și la Londra, la nivelurile lui *Military Intelligence 6 (Intelligence Service), S. O. E. (Special Operations Executive)* ori *J.I.C. (Joint Intelligence Committee)* (Gh. Buzatu, *Din istoria secretă...,* II, p. 9-13).

[665] Cf. Joint Intelligence Committee, *Weekly Summary,* Number 23/16 June 1943, p. 13 (apud F. D. Roosevelt Library, Hyde Park, New York, *Map Room Papers,* Container 227).

precis **lipsa petrolului românesc** ar fi constituit **„o lovitură serioasă pentru maşina de război germană"**[666]. În acelaşi buletin, dar la capitolul privind **România,** se menţiona că Bucureştii se aflau pe primul loc între furnizorii europeni de petrol ai Germaniei, acoperind 1/3 din totalul producţiei Axei fasciste[667]. România se impunea atenţiei analiştilor în sintezele referitoare la situaţia mondială a combustibilului lichid, din 1942/1943, de pildă[668]. În **Festung Europa** a lui Adolf Hitler, România ocupa de departe locul I în producţia de ţiţei brut[669], iar Ploieştii între centrele petroliere europene[670]. Tocmai de aceea, „tăierea" aprovizionării cu petrol românesc constituia o **serioasă lovitură pentru efortul militar german**[671], iar bombardarea regiunii Ploieşti era recomandată[672]. După cum, la 13 mai 1942, generalul George V. Strong, din conducerea lui G-2, îi evidenţiase generalului D. D. Eisenhower „importanţa strategică a Ploieştilor"[673]. Ploieştii deveneau, astfel, pentru perioada următoare, „obiectivul de maximă prioritate" al bombardamentelor americane[674]. Şi rezultatul unor atare propuneri nu a întârziat să fie concretizat, încă de pe atunci când forţele nord-americane se aflau „în preajma" Europei, în Africa de Nord. Preparativele pentru bombardarea Ploieştilor de către avioanele americane decolând de la cele mai diverse baze (Sevastopol – 380 mile; Ekaterinoslav – 650 mile; El Adem, Cirenaica – 900 mile; Fuka, Egipt – 1 050 mile) au fost examinate în detaliu[675]. La 12 iunie 1942[676], la o săptămână după ce Congresul american a oficializat intervenţia stării de război între SUA şi România, Bulgaria şi Ungaria laolaltă[677], 13 fortăreţe americane de tipul **B-24,** cu baza de pornire la peste 1 300 de mile (Fayid, Egipt), au atins Constanţa şi îndeosebi Ploieştii (rafinăria *Astra Română).* Numele cod al operaţiunii a fost **Halpro**[678], iar succesul a fost mai

[666] *Ibidem.*
[667] *Ibidem,* p. 16.
[668] Cf. *The Western Axis Oil Position,* în J. I. C, *Weekly Summary,* No. 24/23 June 1943, p. 20 şi urm. (apud *Map Room Papers, Container 227).*
[669] *Ibidem,* p. 22.
[670] *Ibidem,* p. 22-23.
[671] *Ibidem,* p. 23.
[672] *Ibidem.*
[673] Memorandum, în A.N.R., fond *Microfilme SUA,* rola 687, cadrul 135.
[674] *Ibidem.*
[675] John Sweetman, *Ploesti Oil Strike,* p. 50 şi urm.
[676] În mai 1942, două avioane sovietice au bombardat rafinăria „Orion" din Ploieşti, scoţând-o din funcţiune pentru patru luni (Conferinţa internaţională organizată de Institutul de Istorie şi Teorie Militară, Secu-Ploieşti, mai 1993, unde s-au prezentat „bilanţul" şi „graficul" bombardamentelor aeriene aliate asupra Ploieştilor din perioada 1 august 1943-19 august 1944).
[677] Cf. James Dugan, Carroll Stewart, *Ploesti...,* p. 8.
[678] De la numele generalului Henry („Hap") H. Arnold (1886-1950), şeful Forţelor

mult decât modest[679]. Faptul că obiectivul esențial l-au reprezentat Ploieștii rezulta din însemnătatea remarcabilă a zonei pentru războiul lui Hitler[680], care, așa după cum am consemnat, s-a preocupat și a reușit să-i transforme în **cel mai redutabil punct al fortăreței sale europene**[681].

În istoria celui de-al doilea război mondial, **raidul aviației aliate asupra** Ploieștilor **din 1 august 1943** (denumirea-cod: **Tidal Wave/Valul** nimicitor)[682] ocupă un loc special din numeroase puncte de vedere: pregătire, execuție, forțe participante (de ambele părți), semnificația loviturii, implicațiile militare, politice, economice și psihologice. Deși, dacă avem în vedere rezultatele modeste, la care ne vom referi, atacul din 1943 după cum și cel din iunie au fost „de o valoare strategică marginală"[683]. Numeroși specialiști, unii dintre ei participanți la **Valul nimicitor**[684], au stăruit asupra operațiunii[685] ori au inclus episodul respectiv – pe care unii lideri

---

Aeriene americane.

[679] James Dugan, Carroll Stewart, *Ploesti...,* p. 62-64; Alesandru Duțu, Florin Constantiniu, *Un episod puțin cunoscut al celui de-al doilea război mondial,* în „Revista de Istorie", nr. 7/1989, p. 723 și urm.

[680] Aceasta, într-un mesaj destinat lui Mussolini la 20 noiembrie 1940, considera că, „dacă rafinăriile de petrol [de la Ploiești] sunt distruse, atunci pierderea va fi ireparabilă" *(ADAP 1918-1945,* Serie D, Band XI/2, *Die Kriegsjahre,* IV/2, *13. November 1940 bis 31. Januar 1941,* Bonn, 1964, p. 536 (doc. nr. 369).

[681] Cf. James Dugan, Carroll Stewart, *Ploesti...,* p. 24 și urm.; Leon Wolff, *Low Level Mission,* p. 67 și urm.

[682] Despre pregătirea raidului, la nivelul înaltului Comandament Militar american.

[683] Cf. Robert Goralski, Russell W. Freeburg, *Oil and War,* p. 243.

[684] Vezi *best-seller*-ul internațional *Ploesti. The Great Ground-Air Battle of 1 August 1943,* de James Dugan și Carroll Stewart, ed. citată, IX (cf. traducerea franceză – *Operation «Raz de marée» sur les pétroles de Ploesti. 1-er Août 1943,* Paris, Robert Laffont, 1963); Leroy W. Newboy, *Target Ploesti. View from a Bombsight,* Novato (California), Presidio Press, 1983.

[685] Vezi Leon Wolff, *Low Level Mission,* ed. citată; John Sweetman, *Ploesti Oil Strike,* ed. citată; Horia Brestoiu, *Impact la paralela 45°,* ed. citată; Eugen Preda, *Miza petrolului în vâltoarea războiului,* ed. citată; Eugen Stănescu, Iulia Stănescu, Gavriil Preda, *Petrol și bombe la Ploiești,* Ploiești, Editura Imprimes, 1994; Șerban Constantinescu, *Bombardamentele anglo-americane efectuate asupra României în al doilea război mondial,* București, 1995; Șerban-Liviu Pavelescu, *Petrolul românesc de la intenții la fapte în strategia de război a Aliaților. Prima mare lovitură aeriană asupra zonei petrolifere românești – 1 august 1943,* în Institutul de Studii Operativ-Strategice și Istorie Militară, *Anuar. Studii de politică de apărare, teorie, doctrină, artă și istorie militară,* București, Editura Vasile Cârlova, 1996, p. 158 și urm.; Alesandru Duțu, Florin Constantiniu, *Raidul american asupra Ploieștiului din 1 august 1943,* în loc. cit.; general-maior Vasile Berheciu, *Sistemul de apărare antiaeriană din zona strategică Valea Prahovei în anii 1943-1944,* în loc. cit.; colonel dr. Constantin Chiper, *Orașul Ploiești – obiectiv strategic al coaliților*

ai Națiunilor Unite l-au evocat în cursul Conferinței interaliate de la Casablanca (ianuarie 1943)[686] – în istoriile oficiale ale conflagrației din 1939-1945[687]. Nu fără temei. Dacă se ține seama de coordonatele problemei. Expuse, de altfel, în atâtea documente oficiale sau în lucrări științifice. Ne vom îngădui să apelăm numai la argumentarea aflată într-unul din documentele care au stat la baza avizării de către autoritățile militare din Washington a planului operațiunii **Tidal Wave.** Ne referim la sinteza **The Significance of Rumanian Oil**[688], din care desprindem considerațiile inserate la & 1:

**„Bombardarea capacităților de producție, rafinare și transport în și din preajma Ploieștilor, România, reprezintă de departe cel mai strălucit mijloc de a provoca un dezastru imediat economiei de țiței a *Axei* și, în consecință, efortului de război al *Axei.* Producția de petrol a României se ridică la aproximativ 6 000 000 tone anual. Această producție reprezintă 35 din totalul producției de combustibil al *Axei* (inclusiv produsele sintetice și substitutele) și 70% din totalul producției de petrol brut[689]. Fără producția României de 500 000 tone lunar,**

---

*beligerante în cel de-al doilea război mondial,* în loc. cit.; Jipa Rotaru, *Bombardamentul de la 1 august 1943: victorie sau înfrângere?,* în loc cit.; Gheorghe Boblea, *Acțiunile trupelor de jandarmi pentru salvarea avutului cetățenilor și stingerea incendiilor produse de bombardamentele americane (1943-1944),* în loc. cit.; Aurel David, Șerban Pavelescu, *Organizarea apărării antiaeriene în zona petroliferă Valea Prohovei în perioada 1942-1944,* în loc. cit.; Ion Aramă, *Impactul psihologic al bombardamentelor americane din 1943-1944 asupra autorităților și opiniei publice din România,* în loc cit.; Aurel Pentelescu, *Colonelul american Crowne în România: Apărarea a.a. – „Rezultate cu totul excepționale",* în loc. cit.; *Mesajul adresat de aviatorii americani veterani la comemorarea bombardamentelor aeriene din 1942-1944 în România,* în loc. cit.

[686] Cf. James Dugan, Carroll Stewart, *Ploesti...,* p. 35-36; Constantin Chiper, *Orașul Ploiești – obiectiv strategic...,* p. 138.

[687] Vezi, de exemplu, United States Army Air Force. Office of Air Force History, *The Army Air Forces in World War II,* în șapte volume, II, Chicago, 1949, p. 477-484; III, Chicago, 1951, p. 172 și urm. (Pentru operațiunile aeriene din 1944); Sir Charles Webster, Noble Franklan, *The Strategic Air Offensive against Germany, 1939-1945,* II/4, *Endeavour,* London, HMSO, 1962, p. 221-222; Sir Charles Webster, Noble Frankland, *The Stratefic Air Offensive against Germany, 1939-1945,* III, *Victory,* London, HMSO, 1961, p. 225-243; C. J. C. Molony și colab., *History of the Second World War. Military Series. The Mediterranean and Middle East,* V, London, HMSO, 1973, p. 220-222. Informații în marile dicționare și enciclopedii consacrate războiului (cf. Thomas Parrish, S.L.A. Marshall, eds., *The Simon and Schuster Encyclopedia of World War II,* New York, 1978, p. 499-500, 629).

[688] A.N.R., fond *Microfilme SUA,* rola 653, cadrele 34-36.

[689] Datele comunicate erau aproximativ corecte. În ianuarie 1943, la Berlin, reprezentanții români și germani au căzut de acord asupra livrărilor petroliere românești pe anul în curs – 4 milioane tone Reichului și aliaților săi (cf. A.N.R.,

**Europa nazistă ar rămâne cu numai 900 000 tone lunar să confrunte un consum total care n-ar putea fi mai mic de 1 400 000 tone lunar, atunci când aşteptata ofensivă de vară începe. Dacă producţia de petrol românesc ar fi distrusă, Germania ar fi constrânsă să apeleze la stocurile ei de rezervă, care ar fi practic epuizate în patru luni (pentru detalii, vezi Tabelul A)[690]. Ca o consecinţă a acestei situaţii, dacă Germania ar fi privată de tot petrolul românesc, poziţia petrolieră a *Axei* ar deveni rapid atât de dezastruoasă încât s-ar interfera în mod serios cu continuarea conducerii militare a operaţiunilor pe o scară majoră"[691].**

Din câte cunoaştem, nu credem să se afle în alte surse o recunoaştere mai consistentă – în afară, poate, de aceea a lui Winston S. Churchill – în privinţa motivelor **pentru care** Ploieştii au căpătat o semnificaţie copleşitoare pentru ambele tabere angrenate în conflagraţia secolului din 1939-1945.

Pentru executarea lui **Tidal Wave,** programată după debarcarea în Sicilia (operaţiunea Husky, 9 iulie 1943), a fost desemnată Forţa aeriană americană IX, de sub comanda colonelului (ulterior – general) Lewis H. Brereton (1890-1967), cu baza în Africa de Nord, în zona Benghazi[692]. Antrenamentele grupurilor de aviaţie din subordine s-au desfăşurat, într-un ritm susţinut, asupra unui „fals Ploieşti", mai ales în ultima decadă a lunii iulie 1943, toate ţintele vizate fiind „atinse" într-un timp pe deplin satisfăcător. Finalmente, lui Brereton i-au fost destinate 178 de bombardiere[693] de tipul **Liberator B-24** (pe care s-au îmbarcat, în total, 1 761 de americani, plus un canadian şi un britanic)[694], împărţite în mai multe grupări – **Liberando** (grupa 376), în faţă, **Traveling Circus** (grupa 93), **Pyramiders** (grupa 98) **Eight Balls** (grupa 44) şi **Sky Scorpions** (grupa 389) –, fiecare având de atins obiective distincte: **White 5** (rafinăria *Colombia Aquila)* şi **Blue** (rafinăria *Creditul Minier* – Brazi); **White 2** (rafinăria *Vega,* societatea *Concordia)* şi **White 3** (rafinăriile *Orion, Speranţa* şi *Standard, Petrol Block);* **White 1** (rafinăria *Româno-Americană),* **White 4** (rafinăria *Astra Română)* şi **Red** (rafinăria *Steaua Română* – Câmpina)[695]. Cu puţin timp înainte de misiune,

---

fond Ministerul Industriei Petrolului, dosar 1/1942, ff. 154-159).

[690] Idem, rola *653,* cadrul 38.

[691] *Ibidem,* cadrele 34-36. Centrul petrolier Ploieşti, se sublinia în continuare, la & 2, era **cel mai concentrat din lume** *(ibidem).*

[692] Cf. James Dugan, Carroll Stewart, *Ploesti...,* p. 41 şi urm.

[693] Leroy W. Newby, *Target Ploesti,* p. 1-2. Un aparat a explodat la decolare, un altul s-a prăbuşit în Mediterana, iar altele s-au întors din drum, astfel vor angaja lupta 165 de fortăreţe **B-24.**

[694] James Dugan, Carroll Stewart, *Ploesti...,* p. 83-84. Lista tuturor participanţilor americani la raid, în *ibidem,* p. 304-385, după cum şi aceea a combatanţilor germani şi români *(ibidem,* p. 386-397).

[695] Vezi John Sweetman, *Ploesti: Oil Strike,* p. 143-145; Constantin Chiper, *Oraşul Ploieşti – obiectiv strategic...,* p. 138. De asemenea – James Dugan, Carroll Stewart,

din ordinul generalului Henry („Hap") H. Arnold, şeful Forţelor Aeriene Militare ale SUA, generalului Brereton i s-a interzis să zboare la Ploieşti[696], locul său fiind luat de generalul Uzai G. Ent[697]. În zorii zilei de 1 august 1943[698] s-a dat semnalul de zbor. În ciuda tuturor precauţiilor (secretul absolut al misiunii, interzicerea convorbirilor radio, zbor la joasă altitudine pentru a se preîntâmpina depistarea radar etc.), de îndată ce forţele pentru **Tidal Wave** şi-au luat zborul de la Benghazi cu direcţia Ploieşti, nemţii au aflat imediat: un post, necunoscut serviciilor secrete aliate instalat lângă Atena, a interceptat transmisiunile Forţei Aeriene IX[699]. În aceste condiţii, impresionanta „Armadă" aeriană a fost ţinută de nemţi sub supraveghere pentru a i se afla destinaţia (Viena, Sofia, Atena?), iar, la trecerea Dunării, un avion de pază românesc o interceptează, profilându-se un nou obiectiv – Bucureştii. S-a dat alerta generală. Surpriza nu mai putea fi realizată. A intervenit şi un alt element: două dintre grupări **(Liberando** şi **Traveling Circus)** au confundat, la „poarta de intrare" de la Târgovişte, direcţia, virând spre Bucureşti, abia apoi revenind spre Ploieşti. Atacul bombardierelor americane asupra rafinăriilor din Ploieşti şi Câmpina s-a declanşat în jurul orei 13,45 (ora locală), prelungindu-se 27 de minute. Unele obiective au fost integral ratate: „nava amiral" a grupului **Liberando** (K. K. Compton, generalul Ent) survolează obiectivul **White I** (rafinăria *Româno-Americană),* fără să-l atingă. Era – după cum remarcau Dugan şi Stewart[700] – cel de-al treilea obiectiv ca importanţă economică, dar cel dintâi sub raport propagandistic. „Menajându-l", americanii aveau să-i ofere lui Joseph Goebbels pretextul să se declanşeze, afirmând că americanii nu s-au putut atinge de bunurile lui *Standard Oil Co.,* lovind în schimb rafinăriile engleze, franceze sau belgiene. Şi, în adevăr, obiectivele **Red** (rafinăria *Steaua Română* din Câmpina) şi **White 4** (rafinăria *Astra Română)* au fost atinse, suferind pierderi în proporţie de 20-30%, oricum inferioare *Creditului Minier* **(Blue),** creditat cu distrugeri în proporţie de 75%[701]. Elementele neprevăzute intervenite s-au conjugat cu o eroare de apreciere comisă de americani înainte de declanşarea lui **Tidal Wave:** ei nu au stabilit cum se cuvine ori au ignorat (ceea ce este acelaşi lucru) capacitatea şi posibilitatea practică de ripostă a forţelor române şi germane de apărare în regiunea Ploieşti. Deşi înainte de 1 august 1943 în tabăra aliată toată lumea fusese de acord că Ploieştii deveniseră „un colosal

L. Newby ş.a.

[696] James Dugan, Carroll Stewart, *Ploesti...,* p. 76.

[697] *Ibidem,* p. 76-77, 322.

[698] La ora 04.00 GMT (ora locală în Egipt - GMT + 3, iar în România - GMT + 2) *(ibidem,* p. 85).

[699] *Ibidem,* p. 86-87.

[700] *Ibidem,* p. 139-140.

[701] Cf. Constantin Chiper, *Oraşul Ploieşti – obiectiv strategic...,* p. 138.

cuirasat terestru, armat pentru a rezista celui mai teribil atac aerian"[702], această realitate nu a fost tratată ca un avertisment[703], astfel că pierderile înregistrate de americani aveau să fie foarte grele. Ele au fost comunicate ca atare Congresului SUA, la 16 august 1943, de către preşedintele F. D. Roosevelt: 53 de avioane distruse, 37 grav avariate, altele ajunse pe diverse aeroporturi aliate ori neutre şi numai 88 revenite la bază, în Benghazi, dar şi acelea avariate în proporţie de 2/3[704]. Importante au fost pierderile echipajelor; din 1 726 aviatori aliaţi angajaţi în lupta deasupra zonei petrolifere, 310 au murit, 130 au fost răniţi, 108 au fost făcuţi prizonieri, iar 79 internaţi în Turcia[705]. Desigur că, în raport cu pierderile suferite, pagubele provocate de americani la 1 august 1943 nu au fost foarte importante. Remedierea obiectivelor atinse a fost posibilă în numai câteva săptămâni după efectuarea raidului[706]. Semieşecul suferit[707] i-a determinat pe Aliaţi ca, în perioada 2 august 1943-4 aprilie 1944, să suspende bombardamentele aeriene asupra zonei petrolifere. Ele aveau să fie reluate sistematic în după-amiaza de 5 aprilie 1944, prelungindu-se până în august 1944[708], fiind atinse rafinăriile: *Astra Română, Româno-Americană, Vega, Orion, Colombia, Creditul Minier, Standard, Xenia* ş.a.[709] După terminarea operaţiunii **Tidal Wave,** ambele părţi au procedat la analiza evenimentelor şi la evaluarea pagubelor. Din partea română, la numai câteva zile după atac, s-a întocmit o *dare de seamă* detaliată de către de Secţia a II-a a Statului Major al Aerului şi care, la 9 august 1943,

---

[702] James Dugan, Carroll Stewart, *Ploesti...,* p. 34.

[703] Vezi opinia colonelului american Crowne, în Aurel Pentelescu, *Colonelul american Crowne în România: Apărarea a.a. – „Rezultate cu totul excepţionale",* p. 150-152.

[704] Eugen Stănescu şi colab., *Petrol şi bombe la Ploieşti,* p. 48-49; Şerban-Liviu Pavelescu, *Petrolul românesc în strategia Aliaţilor...,* p. 155; Jipa Rotaru, *Bombardamentul de la 1 august 1943: victorie sau înfrângere,* p. 140-143; Constantin Chiper, *Oraşul Ploieşti – obiectiv strategic...,* p. 138.

[705] Eugen Stănescu şi colab., *Petrol şi bombe la Ploieşti,* p. 48.

[706] După statisticile oficiale, în cursul raidului aerian s-au înregistrat, de partea română, 121 de morţi şi 90 de răniţi.

[707] Ne întemeiem afirmaţiile pe recunoaşterea preşedintelui F. D. Roosevelt în Congresul american la două săptămâni după **Tidal Wave,** precum şi pe faptul că James Dugan şi Carroll Stewart, autorii celei mai cunoscute şi apreciate lucrări consacrate evenimentelor din 1 august 1943, au desemnat ziua raidului aerian ca fiind **duminica neagră** (vezi *Ploesti...,* cap. 13 – **Black Sunday,** p. 224 şi urm.)

[708] Pentru respectiva perioadă s-au înregistrat 696 de morţi şi 657 de răniţi (tabel prezentat la Conferinţa internaţională de la Secu-Ploieşti, mai 1993). Detalii privind misiunile aeriene aliate asupra României, cu deosebire Ploieşti, în mesajele secrete din 7, 11, 18, 21 şi 25 aprilie; 2, 6, 8, 16, 18, 22, 23, 25 şi 30 mai; 6 şi 13 iunie; 4, 11, 25 şi 29 iulie; 9 august 1944 (F. D. Roosevelt Library, Hyde Park, New York, *Map Room,* Box no. 136, *passim).*

[709] Vezi tabelul prezentat la Conferinţa internaţională de la Secu-Ploieşti (mai 1993); Eugen Stănescu şi colab., *Petrol şi bombe la Ploieşti,* p. 59-63.

într-o formă abreviată a fost prezentată Cabinetului Militar al Mareşalului Ion Antonescu[710]. S-au făcut şi alte evaluări, înregistrându-se: pagube 52 537 tone produse petroliere din stocuri, dar salvate 121 265 tone; rafinării lovite, în ordine, *Steaua Română, Creditul Minier, Colombia, Astra Română, Vega* şi *Orion,* pentru care valoarea totală a pagubelor a fost estimată la minimum 6 miliarde lei[711]. În ce-i priveşte pe americani, aceştia au fotografiat zona petroliferă între 3 şi 19 august 1943[712]. Un prim raport, întocmit de serviciul secret al Armatei americane, la 21 august 1943, se dovedea peste măsură de optimist: se aprecia că rafinăriile *Steaua Română* şi *Creditul Minier* fuseseră în întregime distruse, iar altele *(Astra Română, Vega, Româno-Americană* şi *Unirea)* fuseseră „serios atinse". Se aprecia că, pentru reparaţii, termenul minimum era de şase luni, în timp ce o jumătate din producţia de ţiţei a României fusese pierdută pentru un an de zile[713]. Mai apoi s-a revenit, precizându-se că o „interpretare completă" era de aşteptat după analiza informaţiilor prelucrate în baza fotografiilor stereoscopice executate după raid[714]. Cele dintâi evaluări convenabile în privinţa eficacităţii operaţiunii **Tidal Wave** şi-au aflat locul în buletinele informative difuzate de *J.I.C.* care i-au parvenit preşedintelui F. D. Roosevelt[715].

În primăvara şi vara anului 1944, în funcţie de evoluţia operaţiunilor militare pe fronturile din Mediterana şi Europa (ofensiva aliată din Italia, debarcarea în Franţa, loviturile Armatei Roşii pe frontul de est), zona petroliferă Ploieşti a rămas **un obiectiv prioritar** pentru aviaţia anglo-americană. Numeroase din mesajele ultrasecrete parvenite preşedintelui F. D. Roosevelt, declasificate abia în 1973[716], atestă în ce grad Valea Prahovei şi oraşul Ploieşti au stăruit în centrul atenţiei Aliaţilor. Aşa, de pildă, la 11 aprilie 1944 se aprecia că poziţiile economice ale celui de-al III-lea Reich în România erau „de cel mai mare interes"[717]. Adeseori în lunile aprilie-mai 1944, centrele de comunicaţie şi petrolifere din România au fost incluse între

[710] Vezi Alesandru Duţu, Florin Constantiniu, *Raidul american asupra Ploieştiului din 1 august 1943. Mărturie inedită,* p. 413-424.

[711] A.N.R., fond Ministerul Industriei Petrolului, dosar 41/1943, filele 86-91 (Nota din 16 august 1943).

[712] Vezi raportul nr. 9 585/25 august 1943 elaborat de *Middle East Air Intelligence* al SUA (A.N.R., colecţia *Microfilme SUA,* rola 687, cadrul 114 şi urm.)

[713] *Ibidem,* cadrul 112 (G. V. Strong către William T. Stone, Office of Economic Warfare).

[714] *Ibidem,* cadrul 116 (Charles B. Rayner, de la Office of Economic warfare, către generalul George V. Strong, şeful lui *Joint Intelligence Committee,* 27 august 1943). Charles B. Rayner era şeful lui *Enemy Oil Committe,* iar raportul său final va sosi la 13 septembrie 1943 *(ibidem,* cadrul 113 şi urm.).

[715] F. D. Roosevelt Library, Hyde Park, *Map Room Papers,* Container 227 (J.I.C., *Weekly Summary,* nr. 30/4 august 1943, p. 4-5).

[716] Ele erau expediate de *War Department* şi toate purtau indicativul **Top Secret.**

[717] F. D. Roosevelt Library, Hyde Park, New York, *Map Room,* Box no. 136.

obiectivele preferate ale aviației anglo-americane[718]. La 15 mai 1944 se reținea că „petrolul de la Ploiești era **cel mai important obiectiv din Balcani, mai important decât comunicațiile** [taberei **Axei**] **și oricare alte centre** (subl. ns.)"[719]. De asemenea, la 6 iunie 1944, deci în ceasurile care au succedat imediat începerii debarcării în Normandia, Cartierul General al Forțelor Aeriene Aliate din Caserta raporta Departamentului de Război din Washington că declanșase un atac masiv (cu participarea a 704 aparate) asupra obiectivelor – rafinăriile din Ploiești, Brașov, Turnu Severin, Pitești și Belgrad[720]. Era cât se poate de clar că acțiunile aeriene aliate pe teatrele europene aveau drept scop esențial sprijinirea debarcării în Vest[721]. Peste numai câteva zile, la 13 iunie 1944, Washingtonul transmitea Cartierului General al Forțelor Aeriene Aliate din Mediterana *(AFHQ)* că:

**„1. Obiectivele petroliere rămân cea dintâi prioritate pentru bombardamentele în sud-estul Europei. Dacă toate rafinăriile de la Ploiești vor fi scoase din acțiune, atacurile se pot orienta asupra rafinăriilor din Austria și Ungaria.**

**2. Prioritatea secundară – transportul** – [va consta] **în particular în minarea Dunării, pentru a se preveni transportul țițeiului brut din România către rafinăriile de oriunde"**[722].

În același sens, la 11 iulie 1944, Comitetul Reunit al Șefilor de State Majore ale Forțelor Armate ale SUA transmitea lui *AFHQ:*

**„Prioritățile pentru efortul de bombardament în sud-estul Europei.**
**1. Obiectivele petroliere rămâne de cea mai mare prioritate.**
**2. Obiectivele profitabile de pe Dunăre și vasele în tranzit"**[723].

La 25 iulie 1944, se revenea cu o precizare cât se poate de categorică:

„... **Petrolul rămâne** [pentru bombardamentele aeriene aliate în sud-estul continentului] **obiectivul suprem"**[724].

Situația nu s-a schimbat nici înainte de cotitura României în războiul mondial la 23 august 1944. Extragem din mesajul din 9 august 1944:

„... **Petrolul rămâne prioritatea absolută"**[725].

Confruntate cu pericolul bombardamentelor aliate, autoritățile române s-au străduit să asigure măsuri de protecție[726]. Feldmareșalul Keitel a dat

[718] *Ibidem, passim* (mesajele din 18, 21 și 25 aprilie, 2, 8, 15, 16, 22, 23 și 30 mai 1944.
[719] *Ibidem.*
[720] *Ibidem.*
[721] *Ibidem* (Mesajul din 7 iunie 1944).
[722] *Ibidem.*
[723] *Ibidem.*
[724] *Ibidem.*
[725] *Ibidem.*
[726] La 25 ianuarie 1944, Mihai Antonescu a discutat asemenea măsuri cu Carl Clodius, A. Gerstenberg ș.a. (A.N.R., fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 15/1944, ff. 385-411).

dispoziții repetate pentru limitarea pagubelor bombardamentelor aliate asupra zonei Ploiești[727]. Și, totuși, până în ultimul moment al cotiturii de la 23 august 1944, pagubele înregistrate de principalele societăți petroliere nu au încetat să fie contabilizate[728], tot astfel precum și declinul exportului către Germania[729]. În atare condiții, presa din țările neutre considera nefericită poziția României de țară posesoare de resurse de țiței în vreme de război și, totodată, prevedea: „Regiunea de la Ploiești – glosa cotidianul „Neue Berner Zeitung" la 9 aprilie 1944, în articolul **Bătălia** pentru România – a adus României multă bogăție, dar și gelozie din partea altor țări. De partea aliată se crede că pierderea Ploieștilor ar pune capăt războiului într-un timp relativ scurt"[730].

## G. Cotitura României din 23 august 1944

Evenimentele din România din august 1944 și consecințele lor au fost examinate de istorici în profunzime și sub multiple aspecte (militar, politico-diplomatic, economic, propagandistic etc.). Nu este necesar, de aceea, să intrăm în detalii[731]. Este suficient să relevăm că, după stabilizarea frontului româno-german față de cel sovietic pe aliniamentul Kuty-Paşcani-Tg. Frumos-Iași-Chișinău-Dubăsari-linia Nistrului până la Marea Neagră, în mai 1944, ambele tabere aveau în principal în atenție apărarea/respectiv cucerirea liniei fortificate Focșani-Nămoloasa-Brăila și a zonei petrolifere Ploiești, pentru fiecare din ele fiind în discuție păstrarea dispozitivului ori, dimpotrivă, crearea condițiilor propice pentru acțiunile viitoare. La 5 august 1944, când

[727] Idem, colecția *Microfilme SUA,* rola 607, cadrul 1792894 (documente din 25 mai 1944).

[728] Idem, fond Ministerul Industriei Petrolului, dosarele 66 și 89/1944; idem, dosar 1/1942 (documente din 1942-1944).

[729] Idem, dosar 145/1944. Numeroase documente privind evaluarea pagubelor și contramăsurile impuse de situații se află în Arhivele Militare Române, Pitești, fond 951 (Cabinetul Militar I. Antonescu), 1942-1944, poziția 26, ff. 3, 14, 19-20, 33. Sunt, în majoritate, note informative din vara anului 1944 referitoare la bombardamentele aliate din 24, 24 și 24 iunie sau 2-3 iulie 1944 (informații comunicate de prof. dr. Valeriu Florin Dobrinescu).

[730] A.N.R., fond Ministerul Propagandei Naționale (Presa externă), dosar 1395, fila 26. De reținut că, după răsturnarea regimului Antonescu, organismele de profil de la Berlin s-au preocupat până în ianuarie 1945 să refacă bilanțul complet al relațiilor economice germano-române în perioada martie 1940-august 1944 (cf. dr. I. Chiper, *Problema petrolului în cadrul raporturilor germano-române. 1940-1944,* comunicare, Mangalia, 14-15 septembrie 1998). Problematica este bogat reflectată în documentele descoperite de I. Chiper la **Bundesarchiv Koblenz,** Rumänien 7/2 275, 3009 și 3266). În același timp, dr. Carl Clodius a examinat evoluția prețurilor petroliere între 1939 și 1943. Unele documente cuprind cererile Berlinului ca România să renunțe la plata în aur pentru produsele livrate Germaniei **(Bundesarchiv Koblenz,** Rumänien 7/3 266).

[731] Vezi considerații și bibliografia la zi, în Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945, passim;* Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX,* București, Editura Paideia, 1998, *passim.*

l-a vizitat ultima oară pe Hitler la Rastenburg, Mareşalul Antonescu, la întrebarea directă a Führerului privind continuarea luptei până la capăt alături de Germania, a precizat categoric că un răspuns presupunea garanția *O.K.W.*-ului că *Wehrmachtul* avea să garanteze linia existentă a frontului în România şi, de asemenea, **siguranța regiunii petrolifere**[732]. În planurile germane de apărare, într-adevăr, zona Ploieşti şi mijloacele de transport pentru derivatele din țiței s-au aflat în primăvara-vara anului 1944 în centrul atenției[733]. Pe măsură ce se apropia momentul, bănuit şi aşteptat, al ofensivei Fronturilor 2 şi 3 Ucrainene în regiunea Iaşi-Chişinău (20 august 1944), autoritățile militare şi civile germane şi române au fost îngrijorate în lunile iulie-august 1944 de securitatea zonei Ploieşti[734]. De cealaltă parte, aviația aliată îşi continua raidurile asupra obiectivelor petroliere[735], în vreme ce înaltul Comandament Sovietic *(Stavka),* pregătind operațiunea împotriva forțelor germano-române (Grupul de Armate «Ucraina de Sud»), viza în primul rând o acțiune concentrică la Iaşi-Chişinău pentru capturarea Armatei 6 germană şi dezvoltarea concomitentă a ofensivei pe direcția liniei Focşani-Nămoloasa-Brăila[736]. Evenimentele de pe frontul din Moldova, după 20 august 1944, au oferit prilejul şi nu cauza pentru acțiunea forțelor politice de la Bucureşti[737], care în după-amiaza de 23 august 1944, cu un devans de trei zile față de planul stabilit anterior, au înfăptuit lovitura de stat, marcată prin arestarea mai întâi a lui Ion şi Mihai Antonescu[738]. Din primul moment al defecțiunii României, din punctul de vedere al Germaniei, evenimentele de la Bucureşti şi ofensiva Aliaților s-au condiționat reciproc. Prăbuşirea regimului antonescian a condus automat la ruperea alianței României cu Reichul nazist şi ultimii săi sateliți din Europa şi la înrolarea trupelor române în rândul forțelor Națiunilor Unite în războiul final împotriva Germaniei (august 1944-mai 1945)[739]. În condițiile militare şi politico-diplomatice survenite, *Stavka* de la Moscova a fixat, la 29 august 1944,

---

[732] Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 250.

[733] Cf. Percy Ernst Schramm, Hrsgb., *Kriegslagebuch des Oberkommandos cler Wehrmacht (Wehrmachführungsstab),* IV/7, *1 Januar 1944-22. Mai 1945,* München, Bernard und Graefe Verlag, 1982, p. 783 şi urm.

[734] *Ibidem,* p. 802-803.

[735] Cf. Sir Charles Webster, Noble Frankland, *The Strategic Air Offensive against Germany 1939-1945,* III/5, *Victory,* London, 1961, p. 225-229.

[736] Vezi P. A. Jilin şi colab., eds., *Osvoboditelnaia missiia Sovetskih Voorujennîh sil v Evrope vo Vtoroi Mirovoi voine. Dokumnentî i materiali,* Moskva, Voennoe Izdatelstvo, 1985, p. 39-40 (doc. nr. 17 – directiva din 2 august 1944 a *Stavkăi* sovietice, semnată I. V. Stalin şi A. I. Antonov, pentru ofensiva Fronturilor 2 şi 3 Ucrainene – **operațiunea Iaşi-Chişinău).**

[737] Gh. Buzatu, ed., *Actul de la 23 august 1944 în context internațional. Studii şi documente, passim.*

[738] Idem, *România şi războiul mondial din 1939-1945,* p. 155 şi urm.

[739] *Ibidem.*

ca obiectiv fundamental pentru Frontul 2 Ucrainean al lui Rodion Malinovski ocuparea restului României, cu regiunea petroliferă Ploieşti în centrul atenţiei[740]. Capturarea zonei petrolifere de către sovietici i-a scutit pe Aliaţii occidentali de eforturi suplimentare: după 23 august 1944 unităţile lui *15 Air Force* nu au mai fost mobilizate pentru bombardarea ţintelor petroliere în România[741].

Preferinţele câştigate de Aliaţi prin defecţiunea României din Axă au fost întărite prin dezavantajele provocate Germaniei şi sateliţilor săi. Prestigiosul cotidian „The New York Times" avea tot temeiul să aprecieze, la puţine ceasuri după arestarea Antoneştilor în Palatul Regal din Bucureşti, că **„Din punct de vedere politic şi militar dezertarea României din *Axă* reprezintă un triumf major pentru Aliaţi"**[742]. Iar premierul britanic Winston S. Churchill, prins de evenimente în Italia, avea să noteze în *Memoriile* care se vor bucura de o celebritate mondială că acţiunea României determinase **„o răsturnare completă a situaţiei militare"**[743]. Marile comandamente şi cancelariile europene şi extraeuropene, opinia publică internaţională au reacţionat prompt după cotitura României, admiţând în cvasiunanimitate semnificaţia ei majoră pentru derularea ostilităţilor pe planurile militar, politico-diplomatic, economic şi propagandistic. Buletinele editate la Washington de *Comitetul Reunit al Informaţiilor (Joint Intelligence Committee – JIC)* a apreciat de îndată că, pe teatrele de operaţiuni din Franţa şi din România, Germania suportase „o serie de răsturnări militare şi politice descumpănitoare"[744]. Sistemul de apărare german în sud-estul Europei suferise o „dezintegrare completă"[745]. Reichul era lipsit de cel puţin 30 de divizii, dar nu mai puţin gravă era, sub raport economic, **pierderea regiunii petrolifere Valea Prahovei.** Din această zonă, Reichul acoperise cel puţin 28% din consumul său de combustibil lichid, fiind după 23 august 1944 lipsit de sursa **„cea mai preţioasă"**[746]. Tot la Washington, *Biroul de Spionaj Naval (Office of Naval Intelligence – ONI)* aprecia în termeni similari urmările loviturii de stat de la Bucureşti. O sinteză a serviciului din 6 septembrie 1944, considerând că importanţa petrolului românesc pentru

[740] Cf. P. A. Jilin şi colab., eds., *op. cit.,* p. 55 (doc. nr. 30).

[741] Sir Charles Webster, Noble Frankland, *The Strategic Air Offensive against Germany 1939-1945,* III/5, p. 229.

[742] Vezi nr. 31 624 din 24 august 1944, p. 11.

[743] Cf. Winston S. Churchill, *Mémoires sur la Deuxième Guerre mondiale,* VI/1, Paris, Plon, 1953, p. 86. Harold Macmillan, viitorul premier britanic, l-a întâlnit pe Churchill la 28 august 1944, la Pomigliano (Italia), fiind într-o „excelentă stare de spirit, datorată mai cu seamă ultimelor ştiri de pe câmpurile de bătălie şi evenimentelor surprinzătoare din România" (vezi *War Diaries. Politics and War in the Mediterranean. January 1943-May 1945,* London, Macmillan, 1985, p. 510).

[744] Cf. *JIC Weekly Summary,* nr. 85/24 august 1944 (F. D. Roosevelt Library, Hyde Park, New York, *Map Room Papers,* Container nr. 233).

[745] Idem, nr. 86/31 august 1944, ff. 6-8.

[746] *Ibidem,* ff. 18-19.

Germania fusese **„enormă"**, întrevedea că pierderea sursei respective de către Berlin avea să constituie **„o serioasă lovitură fizică şi morală"**[747]. Dincoace de Ocean, la Londra, *Subcomitetul Reunit al Informaţiilor (Joint Intelligence Sub-Committee – JIC),* fără a avea în vedere cotitura de la 23 august 1941 a României, a decis cu două zile mai devreme continuarea bombardamentelor asupra sud-estului european, cu menţiunea specială că **„obiectivele petroliere prezintă încă prioritatea de vârf"**[748]. După 24 de ore, decizia *JIC*-ului era identică: **„obiectivele petroliere trebuie să rămână cea mai înaltă prioritate pentru operaţiunile aeriene împotriva Europei Sud-Estice"**[749]. După răsturnările de la Bucureşti, la 28 august 1944 *JIC*-ul a elaborat sinteza **Situaţia Germaniei în Balcani**[750] din care se desprindea ca previzibilă „o schimbare fundamentală în strategia germană", în urma ultimei „serii de dezastre" militare şi a **„pierderii petrolului românesc"**[751]. La 30 august 1944, *JIC*-ul a întocmit şi înaintat forurilor britanice raportul intitulat **Efectul capitulării României asupra poziţiei petroliere a Germaniei**[752], concluzia ce s-a impus fiind una singură: defecţiunea Bucureştilor **„a sporit imens dificultăţile petroliere ale Germaniei"**[753]. Problema a fost aprofundată în cursul reuniunii din 4 septembrie 1944 a *JIC*-ului[754]. Realităţile erau alarmante pentru Axă: bombardamentele aeriene asupra tuturor obiectivelor petroliere germane de pe continent, combinate cu defecţiunea României, redusese producţia de combustibil lichid a inamicului **„la cifre foarte joase"**[755]. Cum resursele româneşti deveniseră „inaccesibile" Reichului, producţia totală pe luna precedentă nu depăşise 540 000 tone, adică 40% din producţia „normală" de 1 340 00 tone/lună[756]. În consecinţă, pentru luna septembrie 1944 – prin eliminarea resurselor româneşti – producţia de petrol a Reichului era evaluată la 600 000 tone (43% din „normal")[757]. Pentru rezistenţa Reichului în faţa asaltului Aliaţilor pe întreg continentul european se anunţa ca sigură **„o paralizie tot mai accentuată a maşinii de război"**[758].

---

[747] Cf. *The ONI Weekly,* vol. III, nr. 36/6 septembrie 1944, p. 2785 (F. D. Roosevelt Library, Hyde Park, New York, *Map Room Papers,* Container 223).
[748] Great Britain, Public Record Office, London, Kew, *Cabinet* 79/79, f. 343 [JIC (44) 367 (0)].
[749] *Ibidem,* f. 338 [COS (44) 283rd Meeting (2)].
[750] *Ibidem,* ff. 140-143 [JIC (44) 379 (0) Final].
[751] *Ibidem,* f. 142.
[752] Idem, *Cabinet* 79/80, ff. 145-147 [JIC (44) 382 (Final)].
[753] *Ibidem,* f. 147.
[754] Vezi Gh. Buzatu, *România şi războiul mondial din 1939-1945,* p. 252-255 (doc. nr. 37); Great Britain, PRO, *Cabinet* 79/80, f. 236 şi urm. [JIC (44) 390 (0) Final].
[755] Gh. Buzatu, *op. cit.,* p.253.
[756] *Ibidem.*
[757] *Ibidem.*
[758] *Ibidem,* p. 254.

Atmosfera existentă la Cartierul General al Führerului în momentul parvenirii ştirii despre arestarea Antoneştilor a fost surprinsă în numeroase documente şi lucrări memorialistice[759], ca şi în sinteze consacrate războiului. Andreas Hillgruber a investigat **catastrofa** trupelor germane din România după lovitura din 23 august 1944[760]. Cunoscutul istoric britanic David Irving a descris cu acurateţe faptele[761]. Deopotrivă cu regretul pierderii unui aliat de bază în persoana Mareşalului Antonescu şi cu consecinţele militare şi politico-diplomatice imprevizibile, Führerul a fost şocat de perspectiva lipsirii de resursele româneşti de petrol[762]. Un alt reputat specialist britanic, John Erickson, a considerat: **„Defecţiunea României de la 23 august a schimbat înfrângerea militară a Germaniei într-o catastrofă"**[763]. Pentru Leon Wolff, istoric menţionat deja, pierderea rafinăriilor din Ploieşti în august 1944 a coincis cu momentul în care „maşina de război germană a început să se prăbuşească"[764].

Este cazul să ne întrebăm, la sfârşit, în ce a constat dezastrul provocat de pierderea petrolului românesc de către Hitler? Potrivit datelor valorificate de Andreas Hillgruber[765], livrările de petrol ale României în **perioada ianuarie 1939-iulie 1944** către Germania, armatele germane de pe fronturi şi Protectoratul Cehiei şi Moraviei au însumat **11 632 000 tone**[766]. După izvoarele cele mai demne de încredere, la care am apelat adeseori în paginile de mai sus, această cantitate a reprezentat, în ansamblu, **1/3 din consumul general al Reichului în cursul conflagraţiei mondiale din 1939-1945.** Nu a fost, aşadar, o cantitate exagerată, dar nici neînsemnată! Oricum, suficientă pentru a asigura conducerea operaţiunilor la scară continentală, şi nu numai. Semnificaţia deplină a contribuţiei în petrol a României antonesciene a fost în modul cel mai nimerit subliniată de către unul dintre personajele-cheie ale Germaniei hitleriste. Fostul ministru al Armamentului Reichului, Albert Speer, căci despre el este vorba, în dialog cu cunoscutul istoric Jacques de Launay, în 1966, la întrebarea acestuia „care a fost cauza materială a înfrângerii finale a Germaniei?", a răspuns fără reticenţă:

**„E LIMPEDE CĂ ACEASTĂ CAUZĂ A FOST LIPSA DE CARBURANŢI. DACĂ LUĂM NUMAI NECESITĂŢILE DE BENZINĂ ALE AVIAŢIEI, ACESTEA ERAU ÎN 1944 DE CIRCA 175 000 TONE LUNAR. OR, ÎNCEPÂND DIN IUNIE, NU PUTEAM**

[759] *Ibidem,* p. 181 şi urm.
[760] Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 261 şi urm.
[761] Vezi David Irving, *Hitler's War (1942-1945),* London, Macmillan, 1983, p. 692-694; idem, *Hitler's War,* ediţie abreviată, New York, Avon Books, 1990, p. 679-681.
[762] *Ibidem,* p. 797.
[763] John Erickson, *The Road to Berlin. Stalin's War with Germany,* vol. 2, London, Weidenfeld and Nicolson, 1983, p. 360.
[764] Leon Wolff, *Low Level Mission,* ed. citată, p. 222.
[765] După surse exclusiv germane.
[766] Vezi Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu,* p. 290-291 (tabelele nr, 5 şi 6).

**ASIGURA DECÂT SUB 50 000 TONE LUNAR, IAR DIN AUGUST 1944, CÂND TRUPELE NOASTRE AU TREBUIT SĂ PĂRĂSEASCĂ ROMÂNIA, CIFRA A SCĂZUT SUB 20 000 TONE. ERA CLAR CĂ MERGEM SPRE DEZASTRU.**

**ACEASTA A FOST CAUZA ÎNFRÂNGERII. EA A APĂRUT NU CA URMARE A BOMBARDAMENTELOR STRATEGICE AERIENE EXECUTATE DE BRITANICI ŞI AMERICANI, ÎNTRUCÂT PRODUCŢIA CONTINUA SĂ SPOREASCĂ LA SONDELE DIN VEST, CI** ***PRIN PIERDEREA, DUPĂ 23 AUGUST 1944, A SURSELOR DE APROVIZIONARE DIN ROMÂNIA [...]***

***FĂRĂ DOAR ŞI POATE, ACEA ZI DE 23 AUGUST 1944, DE LA BUCUREŞTI, A DUS LA O ÎNTORSĂTURĂ DECISIVĂ ÎN ISTORIA PRODUCŢIEI ŞI ECONOMIEI DE RĂZBOI, DECI ÎN ISTORIA CONFLAGRAŢIEI ÎNSĂŞI*** (subl. ns.)"[767].

DIN NEFERICIRE PENTRU EA, ROMÂNIA, ANGAJATĂ DUPĂ 23 AUGUST 1944 ŞI PÂNĂ LA 12 MAI 1945 ÎN RĂZBOIUL ÎMPOTRIVA GERMANIEI ŞI A ULTIMILOR EI SATELIŢI, ÎN TABĂRA NAŢIUNILOR UNITE (TRUPELE NOASTRE AU FOST „ÎNCADRATE" ÎN MARILE UNITĂŢI ALE U.R.S.S.), NU A BENEFICIAT ÎN VREUN FEL ÎN URMA SITUAŢIEI INTERVENITE. NU PUTEM ÎNSĂ AFIRMA CĂ ROMÂNIA *AR FI CÂŞTIGAT RĂZBOIUL* ALĂTURI DE MARII ALIAŢI, DAR, *ÎN MOD SIGUR, EA A PIERDUT PACEA!* **RĂZBOIUL DIN 1941-1944 ŞI PETROLUL AU REPREZENTAT CAUZA ESENŢIALĂ A ACESTEI CATASTROFE.**

[767] Vezi Jacques de Launay, *23 august 1944: O cotitură hotărâtoare pentru sfârşitul războiului,* în „Magazin Istoric", Bucureşti, nr. 12(129)/decembrie 1977, p. 15.



BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

# CAPITOLUL XII

## RĂZBOI SAU PACE?

S-a scris şi s-a vorbit suficient despre **blestemul poziţiei geopolitice a României**[1]. Fără să ignorăm o realitate ori, dimpotrivă, fără a o exagera, trebuie să precizăm că, în opinia noastră, în perioada celui de-al doilea război mondial acest blestem s-a dovedit efectiv. România, înconjurată şi râvnită din toate direcţiile, cu excepţia Mării Negre, de către imperialismele mari şi mici, mai apropiate sau mai depărtate, după o perioadă de neutralitate, şi aceea pândită, a participat la conflagraţia secolului de partea ambelor tabere, oricum nu în funcţie de propria-i voinţă, liber exprimată, ci sub presiunea condiţiilor generale şi speciale, rezultate dintr-o situaţie geopolitică complexă. Deşi nu ne place să admitem că respectivele condiţii au intervenit, vom preciza că, relativ la faptele şi procesele survenite în urmă cu peste o jumătate de veac, **catastrofa României** a rezultat inevitabil şi din situaţia geopolitică la care ne-am referit. Nu mai puţin însă şi din erorile liderilor politici ai timpului. Prefaţând cel dintâi număr al publicaţiei **Geopolitică şi geoisiorie** (1941), Gh. I. Brătianu formula: **„România are sorocul – şi primejdia, natural – de a sta la o astfel de răspântie geopolitică. Suntem ceea ce Nicolae Iorga numea: un stat de necesitate europeană. Răzimată pe cetatea carpatică şi veghind asupra gurilor Dunării, străjuind aici în numele şi interesul întregii Europe din spatele ei – ba încă, şi peste – se cheamă că România noastră trăieşte şi vorbeşte aicea nu numai pentru dânsa singură. Statul nostru este, deci, în atenţia Estului şi Vestului, Nordului şi Sudului deopotrivă – şi în tot timpul"**[2]. Beneficiind de importante bogăţii de petrol, România – după cum reiese, credem, din capitolele precedente – nu s-a putut sustrage, în timpurile moderne, jocurilor care-i cuprind în strategia continentală, şi chiar mondială, pe toţi posesorii resurselor de **aur negru**[3]. În etapă finală a celui de-al doilea război mondial, în urma şi în ciuda cotiturii de la 23 august 1944, România, în chip contradictoriu, s-a văzut confruntată cu situaţia **degradării**

---

[1] Cf. Emil I. Emandi, Gh. Buzatu, Vasile Cucu, eds., *Geopolitica,* I, Iaşi, Editura Glasul Bucovinei, 1994, *passim.*

[2] Apud Emil I. Emandi, Gh. Buzatu, Vasile Cucu, eds., *Geopolitica,* II, Iaşi, Editura Glasul Bucovinei (sub tipar), p. 21.

[3] Cf. Jean-Jacques Berreby, *Le pétrole dans la strategie mondiale,* ed. citată, p. 12; Robert Goralski, Russell W. Freeburg, *Oil and War,* ed. cit., p. 330 (România, odată *„o ţară bogată în petrol"*, a fost *„centrul unei mari atenţii înaintea şi în timpul celui de-al doilea război mondial").*

**statutului său internațional**: de la un stat aflat **în orbita Axei fasciste** (1940-1944), ca „**satelit**", ea a decăzut, imediat și necondiționat, **la statutul de stat ocupat** de către URSS, care a acționat, vreme de trei ani, și în numele Puterilor Aliate și Asociate ale Națiunilor Unite (SUA, Marea Britanie ș.a.)[4]. În decurs de numai câteva luni, resursele românești de petrol au trecut nu numai de sub dominația germană sub cea sovietică[5], ci **sub controlul** URSS. Aceasta în cadrul acordurilor secrete încheiate între Marii Aliați în vara anului 1944 și, apoi, în octombrie 1944, la Moscova, cu privire la cedarea tuturor țărilor din Europa est-centrală în „sfera de interese" a lui I. V. Stalin[6]. Între timp, *convenția de armistițiu* din 12 septembrie 1944, impusă României cu importante prevederi având atingere cu domeniul industriei de petrol[7], prevestea regimul de colonie sovietică rezervat țării noastre pentru anii următori, cu concursul și înțelegerea reprezentanților Puterilor Occidentale[8]. În februarie 1945, la Conferința de la Yalta a celor Trei Mari lideri ai Națiunilor Unite (I. V. Stalin, F. D. Roosevelt și Winston S. Churchill) problema dominației sovietice în Europa est-centrală a fost tratată ca fiind o realitate evidentă[9]. Pe linia concesiilor admise anterior, la Moscova, în octombrie 1944, în privința situației bunurilor anglo-saxone în domeniul petrolului în cazul trecerii României sub dominația URSS, la Yalta delegații britanici au avut inițiativa dezbaterii problemei instalațiilor petroliere din zona Ploiești[10]. Problema în ansamblu avea să fie reglementată la următoarea întâlnire a celor Trei Mari (I. V. Stalin, Harry Truman, Winston S. Churchill/ Clement Attlee) de la Potsdam din iulie-august 1945, deci după terminarea războiului în Europa[11]. Acordul convenit, în urma unor propuneri britanice și

[4] Cf. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* I, ed. citată, p. 329.

[5] Vezi Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 265 și urm.

[6] Florin Constantiniu, *Doi ori doi fac șaisprezece. A început războiul rece în România?,* București, Eurosong and Book, 1997, p. 69-104.

[7] Îndeosebi articolele privind plata și modalitățile de plată ale „reparațiilor de război" către URSS și transferul „materialului de război" inamic (german) de pe teritoriul național în posesia învingătorului (sovietic) (Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 268 și urm.; Valeriu Florin Dobrinescu, *România și organizarea postbelică a lumii. 1945-1947,* București, Editura Academiei, 1988, p. 235-240).

[8] Mihai Pelin, *Culisele spionajului românesc. DIE, 1955-1980,* București, Editura Evenimentul Românesc, 1997; P. 115-116; Gh. Buzatu, Mircea Chiriţoiu, eds., *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete: 1944-1989,* 1, București, Editura Paideia, 1998, P. 17-18.

[9] Cf. Arthur Conte, *Yalta ou le partage du monde (11 février 1945),* Paris, Robert Laffont, 1964, *passim;* Pompiliu Teodor, ed., *The Lessons of Yalta,* Cluj-Napoca, Cluj University Press, 1998, *passim.*

[10] Arthur Conte, *op. cit.,* p. 360.

[11] Mihai Pelin, *op. cit.,* p. 116-117, 181-184.

americane[12], a avut la bază poziția sovietică referitoare la trecerea în posesia URSS a echipamentului petrolier aliat din România în contul „reparațiilor de război"[13]. În ședința plenară din 1 august 1945 Stalin și Truman s-au înțeles negustorește și într-un spirit mai larg. Astfel că toate investițiile străine din Europa de Est recunoscută sub tutela Moscovei se transferau URSS-ului, în vreme ce acelea de la vest de „zona sovietică" li se cuveneau Occidentalilor. Stalin a făcut trimitere specială la faptul că „de exemplu investițiile germane în România și Ungaria aveau să cadă în mâinile rușilor"[14]. Textul a fost reținut ca atare în raportul asupra reuniunii de la Potsdam din ziua respectivă[15]. Înțelegerea avea să provoace numeroase complicații, cu prilejul aplicării Tratatului de Pace de la Paris din 1947 ori în condițiile reglementării obligațiilor României față de Occident la confluența anilor '50-'60[16].

În România, aflată între anii 1944 și 1947 sub regimul nefastului armistițiu din septembrie 1944, dominația sovietică s-a instalat imediat și pe deplin. În industria petrolului, în conformitate cu stipulațiile convenției de armistițiu (art. 10, 11, 18 ș.a.), s-a creat rapid **un sector sovietic**[17]; reprezentat din 1945 de faimoasa societate de tristă amintire **Sovrompetrol,** care, așa după cum s-a observat, în condițiile prăbușirii Reichului nazist, a luat locul lui *Kontinentale Öl A.* G.[18]. În domeniul exploatării și valorificării „aurului negru" dacă înainte se putea vorbi de o **colaborare** a intereselor române și străine, din toamna anului 1944 ea s-a transformat într-o **subordonare necondiționată** a tuturor intereselor față de ocupantul sovietic și de statul român, care îl reprezenta pe cel dintâi întocmai[19]. Cantități importante de produse petroliere au fost destinate trupelor rusești staționate în România ori de pe front. La nici o lună după cotitura de 23 august 1944, Ministerul Economiei Naționale – prin nota 690/20 septembrie 1944 – înseria unele dintre bunuri, instalații, mărfuri și produse petroliere, nave capturate de sovietici pe teritoriul român, precum:

---

[12] Cf. *Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers. The Conference of Berlin (The Potsdam Conference). 1945,* II, Washington, GPO, 1960, p. 743-745 (doc. nos. 841-842).

[13] *Ibidem,* p. 745-746 (doc. nr. 843).

[14] *Ibidem,* p. 566-567.

[15] *Ibidem,* p. 563 (cap. 7 – *Allied Oil Equipment in Rumania).*

[16] Mihai Pelin, *op. cit.,* p. 117-118; Robert Forrest, *Romanian-American Economic Relations, 1947-1975,* în Stephen Fischer-Galați și colab., eds., *România between East and West: Historical essays in Memory of Constantin C. Giurescu,* Boulder-New York, Columbia University Press, 1982, p. 385 și urm.

[17] Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State,* p. 273-290.

[18] *Ibidem,* p. 279.

[19] Despre „eliberarea" zonei petrolifere Ploiești de către armatele sovietice, detalii în Mihai Irimiea, ed., *Prahova, front în spatele frontului,* I, *23 august-12 septembrie 1944,* Ploiești, Fundația Gh. Cernea, 1996, *passim;* Ilie Manole, Constantin Hlihor și colab., eds., *Armata Roșie în România. Documente,* I, București, 1995, *passim.*

— combustibili încărcați în tancuri;
— 2 000 butoaie cu carburanți;
— 540 000 kg benzină proprietatea Marinei etc.[20]

La 21 noiembrie 1944, Direcția Superioară a Motomecanizării din cadrul Ministerului de Război din București va prezenta *situația carburanților* pe țară la data respectivă[21]. Situația era catastrofală: de la 17 noiembrie 1944, ocupantul blocase consumul intern de produse petroliere, iar cantitățile rezultate destinate frontului și exportului (a se citi: în URSS)[22]. În situația creată, unitățile române din interior rămăseseră fără cantitățile necesare[23]. Tot pe atunci, mai precis la 22 noiembrie 1944, Comisia Aliată (Sovietică) de Control, prezidată de generalul I. Susaikov, a fixat livrările datorate de România URSS în contul celor 300 000 000 dolari pe următorii șase ani (1944-1950). Din suma totală a „despăgubirilor de război" pretinse (art. 11 din Convenția de Armistițiu), cea mai mare parte era acoperită de produsele petroliere = 150 000 000 dolari[24].

Un raport sumar din 1945 reflectă cheltuielile după primele zece luni de la încheierea armistițiului: 263 miliarde lei, adică: 25 000 vagoane cereale și furaje, 10 000 vagoane zarzavaturi și fructe, 3 500 vagoane carne și grăsimi, 150 vagoane spirt, 5 000 vagoane de combustibil, 1 miliard țigări și 350 milioane cutii chibrituri[25]. Importante cantități de mărfuri au fost trimise în URSS[26], unele după contabilizări falsificate de sovietici, iar echipamentul petrolier a fost pretins[27] ori furat de învingător[28], în cele din urmă luni ale ostilităților în Europa, cele mai împovărătoare s-au dovedit obligațiile

[20] Arhivele Militare Române, București, fond 35 Marină, dosar 6, ff. 38-53.
[21] Vezi, în acest volum, doc. nr. 54 (Anexe).
[22] Arhivele Militare Române, București, fond Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului, fond 129, f. 463.
[23] *Ibidem.*
[24] Idem, dosar 143, ff. 83-85 (Memorandumul nr. 6 350/27 noiembrie 1944 adresat de Savel Rădulescu, președintele Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului, președintelui Comisiei Aliate de Control).
[25] Marin Radu Mocanu, ed., *România și armistițiul cu Națiunile Unite. Documente,* II, București, 1995, p. 458 (doc. nr. 118).
[26] Valeriu Florin Dobrinescu, *România și organizarea postbelică a lumii...,* p. 74-75. Produsele petroliere, cheresteaua, vitele și grânele, vasele maritime și fluviale, vagoane de trenuri etc. au fost preluate de sovietici în conformitate cu convenția româno-sovietică din 16 ianuarie 1945, care, în aplicarea art. 11 din acordul de armistițiu, stabilea livrări anuale în ritmul de 50 milioane dolari pe ani.
[27] Cf. raportul generalului C.V.R. Schuyler, reprezentantul SUA în Comisia Aliată (Sovietică) de Control în România, din 19 martie 1945 (Marin Radu Mocanu, ed., *România și armistițiul cu Națiunile Unite,* II, p. 269-270, doc. nr. 66).
[28] Potrivit lui Maurice Pearton, numai în perioada septembrie-decembrie 1944 autoritățile sovietice de ocupație au achiziționat din România 50 678 tone echipament petrolier (cf. *Oil and the Romanian State,* p. 275).

către trupele de pe front, iar nu cele trecute la capitolul despăgubiri. O *Notă* a Comisiei Române de Armistițiu sesiza la 26 mai 1945: „Cea mai mare parte din aceste cheltuieli importante ale armistițiului provin nu din executarea obligațiunilor de despăgubire prevăzute în art. 11 al Convenției de Armistițiu, ci într-o proporție mai mare din cauza obligațiunilor și a necesităților reclamate de întreținerea trupelor aliate [sovietice], în vederea purtării războiului, în cadrul art. 10"[29]. După date incomplete, numai în primul an după aplicarea armistițiului (12 septembrie 1944-11 septembrie 1945), România a livrat URSS, în contul „reparațiilor de război", 544 000 tone produse petroliere pentru întreținerea trupelor Armatei Roșii și peste 1 700 000 tone la „export" (art. 10-11 din convenție)[30]. Mai apoi, cantitățile de produse petroliere prestate în perioada septembrie 1944-decembrie 1945 au fost evaluate la 3 611 000 tone[31], adică 1/3 din cantitățile exportate vreme de aproape șase de România antonesciană în Reichul hitlerist! În ianuarie 1945 s-au stabilit sarcinile ce-i reveneau României pentru achitarea în șase ani (1944-1950) a datoriei de 300 milioane dolari către URSS[32]; din totalul fixat, cea mai mare parte o reprezentau produsele petroliere (150 milioane dolari) și utilajul petrolier (20 milioane dolari)[33]. Din cauza secetei, la 1 septembrie 1945 prof. Mihail Ghelmegeanu, președintele Comisiei Române de Armistițiu, a propus ca o parte din livrările de cereale (grâu, porumb) să fie compensate cu produse petroliere în valoare de aproximativ 8 milioane dolari[34]. Am menționat numai unele cifre în comparație cu care, fără îndoială, orice alte date despre „jaful german" dintre 1940 și 1944 pur și simplu pălesc.

---

[29] Ilie Manole, Constantin Hlihor și colab., eds., *Armata Roșie în România,* I, p. 145 (doc. nr. 109).

[30] Cf. Marin Radu Mocanu, ed., *România și armistițiul cu Națiunile Unite,* II, p. 207 (doc. nr. 46); Valeriu Florin Dobrinescu, *România și organizarea postbelică a lumii...,* p. 82.

[31] Cf. Constantin Hlihor, *Armata Roșie în România. Adversar – aliat – ocupant. 1940-1948,* București, Editura Academiei de înalte Studii Militare, 1996, p. 285 (doc. nr. 28 – memoriul lui Gh. Tătărescu, vicepreședintele Consiliului de Miniștri și ministrul de externe al României, către generalul I. Z. Susaikov, președintele Comisiei Aliate de Control în România).

[32] După cum se știe, în scop propagandistic, s-a comunicat ulterior că Moscova ar fi „redus" obligațiile Bucureștilor, dar numai până la semnarea Tratatului de pace din 10 februarie 1947 furnizările României au depășit... 2 miliarde dolari (*ibidem,* p. 84).

[33] Marin Radu Mocanu, ed., *România și armistițiul cu Națiunile Unite,* II, p. 205-206 (doc. nr. 46). Graficul livrărilor repartizate pe ani în aplicarea art. 11 era următorul: 21 074 mil. dolari (anul I), 26 082 mil. dolari (II), 25 957 mil. dolari (III), 24 970 mil. dolari (IV) și câte 25 957 mil. dolari (V și VI) *(ibidem,* p. 210).

[34] *Ibidem,* p. 344 (doc. nr. 89). La 11 septembrie 1945 s-a semnat, la Moscova, o convenție sovieto-română privind „înlocuirea obligațiunii de livrare a unei părți din cereale cu livrarea de produse petroliere și pentru amânarea unei alte părți de cereale ce urmează să fie efectuate în anul 1945" *(ibidem,* p. 363-364, doc. nr. 97).

Documentele timpului relevă starea şi condiţiile jalnice în care s-a prăbuşit industria petrolului românesc. La 27 noiembrie 1944, în memoriul adresat de C. I. C. Brătianu lui A. I. Vîşinski, vicecomisarul pentru externe al URSS sosit la Bucureşti, liderul PNL semnala că întreg sectorul industrial al României fusese afectat în ultimele luni; el era „grav atins", iar situaţia industriei petroliere ameninţa să devină „precară"[35]. Mai mulţi ofiţeri ai misiunii OSS-ului la Bucureşti, la 16 decembrie 1944, într-un raport adresat unuia dintre şefii temutului organism de spionaj nr. 1 al SUA, istoricul William L. Langer, relatau modul în care sovieticii înţelegeau să aplice convenţia de armistiţiu. Din capitolul **petrol** al documentului, reţinem: „Se pare că ruşii au reacţionat foarte dur la protestele anglo-americanilor faţă de mutarea echipamentului petrolier de la Ploieşti. Argumentul ruşilor că echipamentul este «de prisos» sau «german» nu are o valoare prea mare. Ceea ce este important este să recunoaştem premisele nedeclarate ale poziţiei ruşilor. Petrolul românesc a permis înaintarea camioanelor şi tancurilor româneşti şi germane până departe în inima Rusiei. Diviziile române, alături de nemţi, i-au forţat pe ruşi să-şi distrugă propriile rezervoare şi instalaţii la Groznîi şi Maikop şi au devenit o ameninţare pentru zona Baku. Rusia este acum slab dotată cu echipament petrolier şi poate intra în posesia celui de la Ploieşti. Este, de aceea, puţin probabil ca, în această situaţie, ruşii să acţioneze respectând cu stricteţe drepturile internaţionale privind proprietatea sau măcar prevederile Convenţiei de Armistiţiu. Este chiar de aşteptat ca «un amestec» din partea anglo-americanilor să fie privit ca o dorinţă de a pune mai presus interesele câtorva acţionari decât pe cele ale unui stat biruitor şi epuizat"[36]. O **sinteză** a centralizat toate datele privind efortul României pentru aplicarea Convenţiei de Armistiţiu pe perioada 12 septembrie 1944-31 martie 1947[37], iar la capitolul petrol a contabilizat la 5 772 409 tone livrările de produse decurgând din obligaţiile asumate faţă de învingători (URSS, în speţă) prin art. 10-11-12 ale documentului din 12 septembrie 1944[38]. Din aceeaşi sinteză desprindem informaţii interesante privind producţia, consumul intern şi exportul de produse petroliere ale României pe ultimii zece ani (tone)[39]:

| Anii | Producţie | Consum intern | Export |
|---|---|---|---|
| 1938 | 6 610 000 | 1 647 046 | 4 159 325 |
| 1939 | 6 240 000 | 1 784 750 | 3 848 403 |
| 1940 | 5 810 000 | 1 862 000 | 3 192 523 |

[35] *Ibidem,* p. 118 (doc. nr. 24).
[36] *Ibidem,* p. 132 (doc. nr. 29).
[37] Ilie Manole, Constantin Hlihor şi colab., eds., *Armata Roşie în România,* I, p. 149-205 (doc. nr. 111).
[38] *Ibidem,* p. 160-161.
[39] *Ibidem,* p. 158-160.

| | | | |
|---|---|---|---|
| 1941 | 5 453 000 | 1 810 887 | 3 683 028 |
| 1942 | 5 665 000 | 2 097 053 | 2 947 334 |
| 1943 | 5 273 000 | 2 007 005 | 2 797 616 |
| 1944 | 3 525 000 | 1 108 148 | 1 338 681 |
| 1945 | 4 680 000 | 1 443 852 | 185 997 |
| 1946[40] | 4 232 000 | 1 600 068 | 485 482 |
| 1947[41] | 3 650 000 | 1 600 000 | – |
| 1947[42] | 971 000 | – | – |

În cadrul reuniunilor Consiliului Miniştrilor Afacerilor Externe ai URSS, SUA şi Franţei (Londra, Moscova şi Paris, 1945-1946), la Conferinţa de pace de la Paris (iulie-octombrie 1946) ori la Consiliul MAE ai Puterilor Aliate şi Asociate de la New York (noiembrie-decembrie 1946), **de îndată după** clauzele privind **statutul internaţional şi politic, noile graniţe ale României, despăgubirile de război (cuantumul, modalităţile şi ritmul lor de plată), problema petrolului, separat ori în cadrul acestui ultim capitol, a preocupat pe învingători, Tratatul de Pace,** semnat la Paris, la 10 februarie 1947, reflectând această aserţiune (partea a IV-a – reparaţii şi restituiri; partea a VI-a – clauze economice; unele anexe). După atâţia ani de convulsii, România reintra în concertul naţiunilor, cu speranţe pe care Tratatul, prin conţinutul său şi în condiţiile în care a fost redactat şi impus[43],

[40] Cifre provizorii.
[41] Evaluări.
[42] Perioada 1 ianuarie-31 martie 1947.
[43] Relativ la aceste aspecte, vezi îndeosebi: Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României, Bucureşti, fond Conferinţa de Pace de la Paris (1946); National Archives of the USA, Washington, DC, Record Group 43; Arnold Toynbee, Veronica M. Toynbee, eds., *Survey of International Affairs. The Realignment of Europe,* London-New York-Toronto, Oxford University Press, 1955; Sir John Wheeler-Bennett, Anthony Nichols, *The Semblance of Peace: The Political Settlement after the Second World War,* New York, St. Martin's Press, 1972; A. G. Mileikovski, ed., *Mejdunarodnîie otnoşeniia posle vtoroi mirovoi voinî,* I, *1945-1949 g.g.,* Moskva, Izdateltsvo Politiceskoi Literaturî, 1962; Emil C. Ciurea, *Le Traité de Paix avec la Roumanie du 10 Février 1947,* Paris, Ed. A. Pedone, 1954; *Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers. 1946,* VI, Washington, GPO, 1969; *Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers. 1947,* IV, Washington, GPO, 1972; Ion Enescu, *Politica externă a României în perioada 1944-1947,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1979; Marin Radu Mocanu, ed., *România si armistiţiul cu Naţiunile Unite. Documente,* II, ed. citată; idem, ed., *România în anticamera Conferinţei de Pace de la Paris. Documente,* Bucureşti, 1996; V. FI. Dobrinescu, *România şi organizarea postbelică a lumii (1945-1947),* ed. cit.; Ştefan Lache, Gh. Tutui, *La Roumanie et la Conférence de la Paix de Paris (1946),* Bucureşti, Editura Academiei, 1987 (ed. în limba română, abreviată, Cluj-Napoca,

nu i le îngăduia nicidecum.

La 30 decembrie 1947, forțele comuniste interne, încurajate şi asistate de Kremlin, au impus abdicarea regelui Mihai I. Regatul României a fost proclamat *Republică Populară.* S-a trecut fără întârziere la „construcția" societății socialiste în România, după modelul stalinist. Transformările efectuate în consecință nu s-au lăsat aşteptate. Domeniul petrolului, precum întreaga industrie, avea să intre cu prioritate sub incidența deciziei de etatizare (naționalizare) din 11 iunie 1947. În contradicție flagrantă cu propaganda oficială a epocii, toate bogățiile naționalizate, devenind ale statului, ar fi trebuit considerate ca fiind „în mâinile poporului". În realitate, ele au intrat în posesia statului comunist, instrument docil pe atunci în slujba ocupantului moscovit.

**Dar Istoria în genere, şi cea a petrolului în special, nu aveau să se oprească la momentul 1947. Faptele survenite în ultima jumătate de veac şi cele în perspectivă confirmă cu prisosință această realitate.**

1978); Sever Neagoe, *Teritoriul si frontierele în istoria Românilor,* Bucureşti, Editura MAI, 1995; Alesandru Duțu, coordonator, *România de la război la pace. 1939-1947, Semnificații politico-militare. Studii,* Bucureşti, Editura Cârlova, 1997; V. F. Dobrinescu, Doru Tompea, *România la cele două Conferințe de Pace de la Paris (1919-1920, 1946-1947). Un studiu comparativ,* Focşani, Editura Neuron, 1996.



BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

# CAPITOLUL XIII

## DUPĂ RĂZBOI: ÎNCOTRO?

Pentru a înțelege exact **rolul şi locul problemei petrolului românesc** şi pentru a nu formula concluzii hazardate, se impune înainte de orice să prezentăm cititorului câteva date comparative privind evoluția producției de țiței a României şi a altor țări în răstimpul 1857-1972 (în milioane tone)[1]:

| | 1857 | 1859 | 1880 | 1900 | 1913 | 1923 | 1929 | 1937 | 1945 | 1947 | 1972 | 1989 | 1997 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| România | 00,2 | 00,4 | 0,1 | 0,2 | 1,8 | 1,5 | 4,8 | 7,1 | 4,6 | 3,8 | 14 | 8,9 | 6,5[2] |
| SUA | - | 00,3 | 3,4 | 8,3 | 34 | 100,3 | 138, | 172,8 | 231, | 250 | 471 | | |
| Rusia | - | 0,4 | 0,3 | 10,3 | 9,1 | - | - | - | - | - | - | | |
| URSS | | - | - | - | -- | 5,2 | 13,5 | 27,8 | 20,4 | 26,5 | 394 | | |
| Arabia Saudită | - | - | - | - | - | - | - | 00,8 | 2,8 | 12,5 | 285 | | |
| Iran | - | - | - | - | 0,2 | 3,3 | 5,5 | 10,3 | 17,1 | 20 | 254 | | |
| Venezuela | - | - | - | - | - | 0,6 | 20,4 | 27,7 | 46,3 | 64 | 167 | | |
| Irak | - | - | - | - | - | - | 0,1 | 4,2 | 4,6 | 4,8 | 67 | | |
| Indonezia | - | - | - | 0,4 | 1,5 | 2,8 | 5,3 | 7,2 | 0,9 | 1,1 | 54 | | |
| Mexic | - | - | - | - | 3,8 | 22,7 | 6,7 | 7,1 | 6,1 | 7,5 | 23 | | |
| Argentina | - | - | - | - | - | - | - | 2,2 | 3,3 | 12,5 | 22 | | |
| Libia* | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 198[3] | | |
| Kuweit* | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 152 | | |
| Nigeria* | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 89 | | |
| Canada* | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 87 | | |
| Algeria* | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 52 | | |
| Abu Dabi* | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 50 | | |
| China* | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 30 | | |
| Quatar* | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 23 | | |
| Australia* | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 15 | | |

[1] Date prelucrate în baza următoarelor surse: Victor Axenciuc, *Evoluția economică a României. Cercetări statistico-istorice 1859-1947,* 1, p. 291; „Monitorul Petrolului Român", Bucureşti, 1900-1947; R. Andeassian, *La crise énergetique et le pétrole proche-oriental,* în „Temps Nouveaux", Moscou, No. 16/1973, p. 23-26.

[2] Pentru anii 1989 şi 1997 s-a luat în considerație numai România.

[3] Pentru țările marcate cu *) s-a luat în considerație numai anul 1972.



BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Datele reținute în tabelul de mai sus impun, desigur, o **recapitulare: producția totală de țiței a României pe ultimii 140 de ani a fost de 677 milioane tone**[4].

După cum se desprinde cât se poate de clar din datele sintetice prezentate, dacă România **a fost prima țară din lume** care **a inaugurat statistica producției mondiale de țiței, în 1857,** ulterior, în oricare moment al istoriei moderne, ea a rămas să ocupe **un rol important dar nicidecum decisiv** în evoluția industriei „aurului negru" pe toate planurile. În anumite faze, mai precis în cursul conflictelor mondiale din 1914-1918 şi 1939-1945, țara noastră a ajuns, numai prin forța lucrurilor, să provoace un interes sporit, chiar decisiv, pentru unii dintre beligeranți. A fost, în speță, vorba de Germania, care, lipsită orişicând de resurse proprii de țiței şi supusă unei intense blocade economice de către adversari (Marea Britanie, SUA, Franța ş.a.), nu a avut o altă ieşire decât să se orienteze ferm spre România. Pe care, mai ales din cauza petrolului, a transformat-o dintr-un posibil aliat ori partener, într-un stat sub jugat, cu statut oficial de **satelit.** Pe de altă parte, în atare context, România a devenit pentru adversarii Germaniei în război **un obiectiv de primă mărime.** Fiind de la sine înțeles că, pentru URSS, Marea Britanie sau SUA, de pildă, zdrobirea acestui obiectiv reprezenta o lovitură majoră date economiei şi, deopotrivă, potențialului de război în ansamblu al Germaniei şi al aliaților ei de moment ori de conjunctură.

Dar, în anul de grație 1944, a survenit cu adevărat, imprevizibilul: **dominația germană** în România a fost înlocuită cu **regimul de ocupație** al URSS, care avea să se prelungească până în 1958, dar, în condițiile în care a coincis cu începuturile instalării regimului comunist la Bucureşti, va afecta pe termen lung evoluția țării în toate privințele. Cu consecințe care, astăzi, la zece ani după prăbuşirea regimului comunist, sunt şi vor mai fi din plin resimțite de către poporul român.

Cu totul altele au fost rolul şi locul problemei petrolului în evoluția României pe plan intern. Dacă, în mod sigur, din punctul de vedere al derulării relațiilor internaționale ale României în epoca modernă „aurul negru" le-a afectat evident şi, uneori, chiar le-a determinat, atunci, în climatul politic, economic, militar, social şi cultural intern, rostul petrolului a fost aproape neîntrerupt **hotărâtor în perioada 1900-1947.** Efectele acestei situații s-au resimțit netăgăduit asupra politicii externe a României moderne.

În ceea ce le priveşte, clasele politice dominante şi cercurile financiar-economice de la Bucureşti au experimentat de-a lungul epocii moderne **mai multe orientări,** reflectate în timp în diverse legi miniere şi petroliere (1895, 1924, 1929, 1937 şi 1942). Politicile promovate au tins natural la încurajarea elementului românesc în industria petrolului, şi nu numai, dar nici un program

[4] Cf. Cristian Bădescu, *România mai are petrol doar pentru 30 de ani,* în „Capital. Săptămânal economic şi financiar", Bucureşti, nr. 11 (273) din 19 martie 1998, p. 1, 11.

nu s-a concretizat – în ciuda tuturor afirmațiilor și demonstrațiilor contrare – în măsuri cu caracter naționalist agresiv, și nicidecum rasist. Un rezultat important a constat, între 1918 și 1929, în faptul că România **a atins nivelul unei „relative independențe" în materie de politică petrolieră**[5]. Cel mai adesea, din considerente primordial interne, sub presiunea extraordinară a factorilor externi în 1939-1944 și 1944-1958, toate orientările în privința unei politici petroliere moderne, ferme și ancorate în limitele stricte ale interesului național nu au fost de durată, cel mai adesea eșuând în contrariul lor. **Istoria** noastră – sperăm – a reflectat aceste evoluții și involuții spectaculoase.

O problemă deosebită, care a preocupat și preocupă cercurile politice și financiar-economice românești, și nu numai, a fost/este aceea privind **evaluarea rezervelor noastre de țiței.** Problema respectivă s-a impus de la sine de vreme ce veacul nostru a devenit eminamente **un veac al petrolului**[6]. Și, mai cu seamă, după ce, în anul 1970, peste 45% din consumul mondial de energie se baza pe petrol, pentru a decade, în 1982, la 40%[7]. Dintre multiplele evaluări, în 1988 rezervele mondiale de țiței au fost limitate la circa 121 miliarde tone[8]. Relativ la România, M. N. Constantinescu a stabilit în 1943 că, între 1857 și 1940, România realizase **3,36% din producția mondială de țiței,** comparativ cu SUA (68,84%), Rusia/URSS (12,01%), America de Sud (8,48%), Asia (4,37%), Oceania (2,79%) și Africa (0,15%)[9]. Tot pe atunci, același specialist a apreciat rezervele de țiței ale României ca fiind „cele mai însemnate" dintre țările europene, adică aproximativ 2/3 din cele cunoscute[10]. În mod concret, la 1925 inginerul A. Rabischon a stabilit resursele potențiale de țiței ale țării după datele obținute de la prestigiosul Institut Geologic al României: 1 530 000 000 tone[11]. Ulterior, reputați specialiști (G. Macovei ș.a.)[12] au avansat cifre mai mult ori mai puțin optimiste. În prezent, situația se prezintă astfel: **rezerva inițială de țiței a României** (1857) a fost de **2,7 miliarde tone,** din care, după cum s-a precizat, s-au extras în ultimii 140 de ani **677 milioane tone.** Restul de peste două miliarde tone ar constitui **rezerva remanentă de țiței, din care ar fi recuperabile doar 7%, adică aproximativ**

[5] Vezi M. N. Constantinescu, *Importanța europeană a petrolului românesc,* București, Imprimeria CFR-Filaret, 1943, p. 9.
[6] Jean-Jacques Berreby, *Le pétrole dans la strategie mondiale,* p. 11.
[7] Cf. Michel Mourre, *Dictionnaire Encyclopédique d'Histoire,* vol. 6, Paris, Bordas, 1993, p. 3627.
[8] *Ibidem.*
[9] M. N. Constantinescu, *op. cit.,* p. 3. Situația s-a modificat esențial după cel de-al doilea război mondial, îndeosebi în ceea ce privește ponderea Asiei și Africii în producția mondială de țiței.
[10] *Ibidem.*
[11] Cf. A. Rabischon, *Rezervele petrolifere ale României,* în M.P.R., nr. 19/1925, p. 1592.
[12] Vezi bibliografia anexată volumului.

**190 milioane tone**[13]. În acest fel, în vreme ce în subsol ar rămâne două miliarde tone de țiței nerecuperabile, rezervele recuperabile **vor asigura – la nivelul producției medii a ultimului deceniu (peste 6,5 milioane tone anual) – necesarul de combustibil lichid al României pe cel mult 30-31 de ani**[14].

Ajungând la anul 1947, **Istoria** noastră se încheie într-un moment grav pentru România, cu fapte și constatări deosebit de triste. La 1947, nu numai petrolul nostru, ci România însăși și tot ceea ce avea ea mai bun – oameni, bogății, natură – se aflau în pragul transformării lor într-o colonie a URSS.

... Și, astfel, după sute de ani de „minerit" în condiții primitive și după alți 90 de ani de exploatare modernă, petrolul înceta să mai aparțină României. Pentru **cât timp** și, mai ales, **cu ce** consecințe? Astăzi încă, după o jumătate de veac, lucrurile nu par să-și fi revenit. Să se adeverească oare povestea stranie potrivit căreia, cel mai adesea, avantajele imense ce rezultă pentru orice țară din posesiunea râvnitelor rezerve de **aur negru** sunt însoțite în chip obligatoriu de urgiile vreunui blestem? Cine ar cuteza un răspuns? Este însă neîndoielnic că **tot oamenilor pământului** acestuia, lor, celor mulți, desemnați de Dumnezeu să scrie ultimele și, probabil, cele mai frumoase pagini din epopeea petrolului românesc, le rămâne să dovedească că **nu este nicidecum în discuție vreo legendă!**

[13] Cf. Cristian Bădescu, *România mai are petrol doar pentru 30 de ani,* p. 11.
[14] *Ibidem.*



BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

# CAPITOLUL XIV

## PETROLEUM IS THE KING!

Cunoscut şi utilizat încă din Antichitate[1], **petrolul** deţine de peste o sută de ani un rol şi un loc inconfundabile, oricum cele dintâi ca factor determinant, în domenii atât de variate şi decisive, precum - economie, politică şi război, ştiinţă şi cultură, raporturi sociale ori internaţionale etc.

Drept pentru care în răstimp s-a afirmat şi confirmat categoric că *PETROLUL ESTE REGELE*! Adagiul, de circulaţie internaţională, s-a impus cum spuneam în urmă cu mai mult de un secol, pentru ca ulterior, mai precis după războaiele mondiale din 1914-1918 şi 1939-1945, să probeze că, de fiecare dată în bătăliile decisive, Marile Puteri învingătoare (SUA, Marea Britanie, Franţa, iar, în 1945, URSS şi China) – dacă şi-au atins ţelurile – au făcut-o, după cum s-a recunoscut oficial, avansând *„pe valuri de petrol"*! De peste un veac, aşadar, populaţia planetei cunoaşte şi admite că petrolul, folosit în prima ordine drept combustibil, apoi drept materie primă, s-a impus drept un ***nervum rerum*** al economiei moderne, astfel încât supra-denumirea de *aur negru* s-a dovedit, mai mult decât o recunoaştere, o consacrare definitivă şi totală care, deja, nu mai are nevoie de nici un efort pentru a-i promova în vreun fel ... „imaginea" ...

***

În acest stadiu al cercetărilor, dispunem de câteva cifre pe care le considerăm, din multiple puncte de vedere, absolut necesare şi, mai ales, concludente: **24 – 26 – 40**. Ele reprezintă procentele pe care, la acest debut de veac şi de mileniu, fiecare dintre hidrocarburile de bază, respectiv **cărbunele, gazele naturale** şi **petrolul**, le deţin în economia globală a energiei[2].

---

[1] Vezi amplul studiu, nedepăşit încă sub raportul bogăţiei informaţiilor şi al sagacităţii interpretărilor, semnat de André Séguin, *Recherche sur le pétrole dans l'Antiquité,* în „Revue des questions historiques", 64-e année, Janvier 1936, Paris, p. 3-41.

[2] Paul Roberts, *Sfârşitul petrolului. În pragul unui dezastru,* Bucureşti, Litera Internaţional, 2008, p. 12. Vezi, de asemenea, J. P. Cole, *Geography of World Affairs,* fourth edition, Harmondsworth – Baltimore, Penguin Books, 1974, *passim*; Ion Leţea, *Geografia petrolului pe glob,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1974, *passim*, dar şi cele mai recente monografii şi sinteze relativ la epopeea „aurului negru" în România, dintre care, în rândul celor mai recente apariţii, se disting: Gh. Ivănuş şi colaboratorii, *Istoria petrolului în România,* Bucureşti, Editura AGIP, 2004, 570 p.; Gh. Ivănuş şi colaboratorii, *Industria de petrol şi gaze din România. Tradiţie şi*

În analiza noastră, nu avem în calcul decât petrolul. În adevăr, ce ar fi de spus despre situația lui prezentă – 40% din tehnologia energetică actuală? Este mult – este puțin? Sau, poate, suficient, dar numai pentru moment, viitorul urmând, fără îndoială, a ne rezerva suficiente „surprize" ....

Putem accepta evident orice variantă, dar nu la fel stau lucrurile – o intuim prea bine – dacă, în schimb, am admite doar atât: ce ar însemna astăzi Lumea ... ***fără petrol***? Mai ales că energiile solară şi nucleară ori un nou combustibil miraculos (hidrogenul?), făgăduit şi aşteptat de ceva timp, încă traversează vârsta copilăriei, bineînțeles din punctul de vedere sugerat, şi anume în privința rolului şi locului specifice în complexul economiei mondiale contemporane. Un specialist american, Paul Roberts, menționat deja, a observat pe drept că, deşi trăim în plină dominație a **Imperiului petrolului**, glorioasa *epocă de aur* a petrolului „este pe sfârşite", astfel că deznodământul – dacă ar surveni brusc – ar provoca o **undă de şoc** imprevizibilă prin consecințele la nivel mondial[3].

Prețul petrolului (1985-2006) – dolari/baril.

Este semnificativ faptul că problema nu se pune, acum, pentru prima şi cu asemenea acuitate în istoria modernă a petrolului, proclamat de mai bine de un veac **aurul negru** al planetei şi de când a preocupat în chip serios cercurile interesate (guvernamentale, economico-financiare, militare, educaționale etc.), precum, mai cu seamă, în cursul şi după conflagrațiile mondiale din 1914-1918 şi 1939-1945 sau prin anii '50-'70[4]. Era şi natural, de vreme ce,

*perspective,* Bucureşti, Editura AGIP, 2008, 818 p.; Gh. Buzatu, *A History of Romanian Oil,* I-II, Bucharest, Mica Valahie Publishing House, 2004-2006, 614 p. + 615 p.

[3] Paul Roberts, *Sfârşitul petrolului*, p. 11.

[4] Cf. Jacques de Launay, Jean-Michel Charlier, *Istoria secretă a petrolului. 1959-1984,* Bucureşti, Editura Politică, 1989, *passim*; Gh. Buzatu, *A History of Romanian Oil,* I, p. 13 şi urm.



BCU ASSISTENTAL UNIVERSITARA

atunci ca şi acum, **petrolul** sau **ţiţeiul** – recunoscut cu temei **Regele** tuturor combustibililor – se impuse deja, cum s-a observat de către specialişti, „pretutindeni, universal şi multiplu, din totdeauna etern şi misterios"[5]. În ceea ce ne priveşte, faptul are o deosebită semnificaţie, dat fiind că **însuşi debutul erei moderne a petrolului este definitiv şi indestructibil legat de *România şi de Ploieşti***, având şi o dată definită – **anul 1857**.

S-au împlinit, aşadar, 150 de ani de la momentul de referinţă, acesta având o triplă însemnătate, dat fiind că:

- în primăvara anului 1857 a început să funcţioneze, în marginile Ploieştilor (la bariera Râfov), cea dintâi „fabrică" pentru distilarea ţiţeiului brut (proprietatea lui Marin Mehedinţeanu), pentru ca la sfârşitul aceluiaşi an să intre în funcţiune o a doua instalaţie, tot la marginea oraşului, ridicată de supusul austriac Eduard Madasch.

- o dată cu 1 aprilie 1857, Bucureştii au devenit primul oraş din lume iluminat cu ţiţei rafinat;

- tot în 1857, deci înaintea unirii Moldovei şi Ţării Româneşti, petrolul românesc apare **cel dintâi** înscris (cu o producţie de numai 275 tone) în statistica mondială a combustibilului lichid[6], precedând pe toţi marii producători de mai târziu – SUA (1860), Rusia (1883), Mexic (1901) sau Persia/Iranul (1913)[7].

În acest fel, multiple fapte şi argumente ne determină a nu ignora, mai ales fiind vorba de zona Ploieştilor, **istoricul petrolului**, schiţând acele date şi aspecte esenţiale, suficiente pentru a surprinde subiectul investigat în ansamblu. Sub acest raport, cititorul va fi de acord că, fără urmă de exagerare, putem aprecia, schimbând ce-i de schimbat, desigur, că, dacă vreme de secole Egiptul s-a dovedit un produs al Nilului, ***pentru oraşul Ploieşti şi întreaga zonă prahoveană petrolul n-a avut, mai puţin, un rol minor în desfăşurările ultimilor 150 de ani***[8]. De altfel, nu întâmplător, M. Sevastos, reputatul autor al *Monografiei oraşului Ploieşti*, a reţinut în această operă fundamentală, pagini importante cuprinzând detalii şi comentarii, statistici

[5] Jean-Jacques Berreby, *Histoire mondiale du pétrole,* Paris, Éditions du Pont Rayal, 1961, p. 9-10.

[6] Vezi tabelul producţiei mondiale dintre 1857 şi 1936, „Monitorul Petrolului Român/ Moniteur du Pétrole Roumain", Bucureşti, nr. 19/1 octombrie 1937.

[7] Gh. Buzatu, *O istorie a petrolului românesc,* Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1998, p. 24.

[8] Situaţie reflectată fidel în excelentele lucrări privind trecutul Ploieştilor – o bibliografie şi un ghid istoric (vezi Marian Chirulescu, Gh. Marinică, *Ploieşti – Trecut şi prezent. Bibliografie selectivă, adnotată, cronologico-alfabetică,* Ploieşti, Editura Ploieşti Mileniul III, 2005, *passim*; Mihai Apostol, *Dicţionar istoric al Judeţului Prahova,* Ploieşti, Editura Ploieşti Mileniul III, 2004, articolele privind localităţile Ploieşti, Câmpina, Băicoi, Păcureţi, Boldeşti-Scăeni, Ţintea ş.a.).

şi documente atestând trăinicia (chiar intimitatea) **relaţiei petrol – Ploieşti**[9] într-o evoluţie de mai multe ori seculară şi căreia, spre laudă lor, cercetătorii şi muzeografii prahoveni i-au consacrat numeroase şi temeinice studii[10] sau volume, inclusiv solide monografii şi sinteze[11]. Beneficiind de rezultatele acestor investigaţii, ale celorlalţi istorici români şi străini, precum şi de roadele unor cercetări proprii şi de durată în bibliotecile şi arhivele interne sau externe, **se impune, credem, retrasarea unor elemente fundamentale ale istoriei petrolului în conexiune cu evoluţia Ploieştilor şi, acolo unde sau atunci când a fost cazul, cu procesul devenirii României moderne.** Nefiind nicidecum vorba, în viziunea noastră, **de o evoluţie paralelă sau de o tratare forţată şi fortuită, ci de una firească, naturală, aşa cum a fost.**

***

În mod incontestabil, după conflictul mondial din 1939-1945, Ploieştii şi-au consolidat poziţia câştigată anterior – aceea de **Capitală a petrolului românesc.** Iar aceasta în ciuda tuturor dificultăţilor traversate de industria de ţiţei după 1944/1945 – comunizarea României şi naţionalizările din 1948,

---

[9] M. Sevastos, *Monografia oraşului Ploieşti,* Bucureşti, Tip. Cartea Românească, 1937, p. 656-658, 674-677, documente + anexe foto.

[10] Valorificate îndeosebi în paginile publicaţiilor de specialitate – „Petrol şi gaze" (Bucureşti), „Arhivele Prahovei", „Anuarul Muzeului de Istorie şi Arheologie", „Studii şi materiale" sau „Anuarul" editat de Fundaţia pentru Istoria Prahovei (Ploieşti).

[11] Vezi, în special, Mihai Apostol, Fl. Dumitrică, *Despre începuturile prelucrării petrolului în ţara noastră,* în „Studii şi materiale privitoare la trecutul istoric al Judeţului Prahova", vol. III, 1970, Ploieşti, p. 31-54; Constantin M. Boncu, *Contribuţii la istoria petrolului românesc,* Bucureşti, Editura Academiei, 1971; Iulia Stănescu, Eugen Stănescu, Gavriil Preda, *Petrol şi bombe la Ploieşti,* Ploieşti, Imprimex, 1994; Gheorghe Calcan, *Industria petrolieră din România în perioada interbelică. Confruntări şi opţiuni în cercurile de specialişti,* Bucureşti, Editura Tehnică, 1997; C. Dobrescu, Mihai Rachieru, *Istoria Rafinăriei „Astra Română" Ploieşti reflectată în documente (1889-1948),* Ploieşti, Karmat Press, 1998; C. Zidaru, Lucian Stanciu, N. Dumitrescu, *Din istoria transportului ţiţeiului prin conducte,* I-II, Bucureşti, Silex, 1998; Ion Şt. Baicu, *Comentarii pe teme de istorie economică. Epoca modernă. 1821-1918,* Ploieşti, Scrisul Prahovean – Ceraşu, 2000; Gavriil Preda, *Importanţa strategică a petrolului românesc. 1939-1947,* Ploieşti, Editura Printeuro, 2001; C. Dobrescu, *Istoricul Societăţii „Astra Română" (1880-1948),* Ploieşti, Scrisul Prahovean – Ceraşu, 2002; Gavriil Preda, Ilie Manole, Eugen Stănescu, eds., *Festung Ploieşti,* I-II, Ploieşti, Editura Printeuro, 2003-2004; Eugen Stănescu, Gavriil Preda, Iulia Stănescu, *Războiul petrolului la Ploieşti,* Ploieşti, Editura Printeuro, 2003; Gh. Ivănuş (coordonator), Ion Ştefănescu, Ştefant-Traian Mocuţa, Ştefan N. Stirimin, Mihai Pascu Coloja, *Istoria petrolului în România,* ediţia citată; Gh. Ivănuş, Ion Şt. Ştefănescu, Nicolae Napoleon Antonescu, Ştefan-Traian-Mocuţa, Mihai Pascu Coloja, *Industria de petrol şi gaze din România,* ed. citată; Mihai Irimiea, *Istoria economiei naţionale,* Ploieşti, Editura Universităţii, 2005.

epoca **Sovrompetrolului,** refacerea şi dezvoltarea/modernizarea întregului complex industrial sub regimul comunist, evoluţiile de după evenimentele din 1989[12], concretizate în reprivatizare şi internaţionalizare.

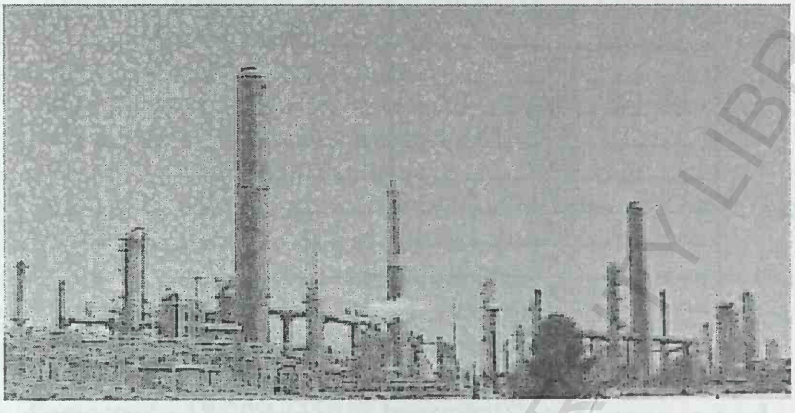

Ploieşti – Capitala „aurului negru" românesc.

Reţinem cu prioritate atenţia cititorului insistând asupra rezultatelor obţinute în domeniile extracţiei şi prelucrării „aurului negru", tendinţă remarcată prin câteva exemple[13]:

| Anii | Cantităţi extrase (mii tone/an) | Cantităţi prelucrate (mii tone/an) |
|---|---|---|
| 1945 | 4 620 | 4 242 |
| 1950 | 5 047 | 5 016 |
| 1955 | 10 555 | 10 555 |
| 1960 | 11 500 | 11 500 |
| 1965 | 12 800 | 12 571 |
| 1970 | 13 700 | 13 377 |
| 1975 | 15 000 | 19 675 |
| 1976[14] | 15 100[15] | 23 175 |
| 1980 | 12 000 | 26 752 |
| 1985 | 11 300 | 14 626 |
| 1989 | 9 600 | 30 615[16] |
| 1990 | 8 100 | 23 664 |

[12] Pentru aceste aspecte vezi îndeosebi Gheorghe Ivănuş, coordonator, *Istoria petrolului în România*, p. 373 şi urm.; Mihail Florescu, *Industria chimică şi petrochimică din România. Studii şi articole,* Bucureşti, Editura Tehnică, 1972, *passim.*

[13] Gheorghe Ivănuş, coordonator, *Istoria petrolului în România,* p. 469-470.

[14] Maximum al producţiei de ţiţei brut realizat în România.

[15] După unele date, cantitatea reală ar fi fost de 14,7 milioane tone.

[16] Cea mai mare cantitate rafinată în România.



BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

În funcție directă de involuția surselor de țiței, producția a cunoscut cifre corespunzătoare, mai precis:

| Anii | Producția (mii tone/an) |
|---|---|
| 1997 | 6 501 |
| 1998 | 6 300 |
| 1999 | 6 132 |
| 2000 | 6 059 |
| 2001 | 5 810 |
| 2002 | 5 702 |
| 2003 | 5 650 |
| 2004 | 5 541 |
| 2005 | 5 200 |
| 2006 | 5 000 |

În tot acest răstimp, Ploieștii au rămas, se înțelege, în centrul **constelației „aurului negru"** extras, prelucrat și valorificat în România ori exportat de către noile societăți particulare, cele mai importante apărute în urma privatizării celor constituite în cursul epocii comuniste sau reconstituind fondurile celor naționalizate în 1948, după cum, îndeosebi:

***Petrom*** (1991), care dispune de dreptul exclusiv de a extrage resurse de țiței în România (capacitatea actuală – circa 5 milioane tone/an), de mari și mici rafinării, ca și de o rețea de benzinării. Nu demult (2004) societatea a fost privatizată, prin vinderea a 51% din totalul acțiunilor consorțiului internațional cu sediul la Viena – ***OMV*** (1956), statul român rămânând acționar.

***Rompetrol*** – reprezentant inițial al statului român în afacerile internaționale (1974), achiziționat de omul de afaceri Dinu Patriciu (1998), pentru ca în 2007 o companie din Kazahstan să-și apropie 75% din acțiuni pentru 2,7 miliarde euro. Dispune de importante capacități de rafinaj ori de stații de desfacere.

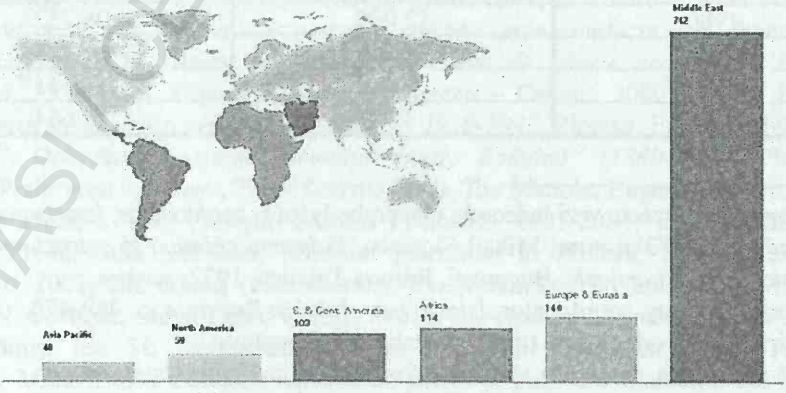


Repartiția actuală a rezervelor petrolifere pe glob.

În ultima perioadă, principalele rafinării (cu o capacitate de prelucrare depăşind 35 milioane tone/an) şi-au desfăşurat în general activităţile la Ploieşti ori în zonă, printre cele mai importante fiind[17]:

- ***Petrobrazi*** Ploieşti şi ***Arpechim*** Piteşti (Grupul ***Petrom***)
- ***Petromidia*** (Grupul ***Rompetrol***)
- ***Petrotel*** Ploieşti (Grupul ***Lukoil***)
- ***RAFO*** Oneşti (Grupul ***Imperial Oil*** + ***Canyon Service***)
- ***Astra*** Ploieşti (Compania ***Kreyton Ltd.*** ş.a.)
- ***Vega*** Ploieşti (Grupul ***Rompetrol***)
- ***Steaua Română*** Câmpina, ***Rafinăria Dărmăneşti*** (Grupul ***Imperial Oil***) şi ***Petrolsub*** Surplacu de Barcău (Grupul ***Euro Trading***).

În ceea ce priveşte distribuţia de carburanţi pe piaţa internă, ea revine – după informaţii mai noi - următoarelor companii[18]:

***OMV*** – în proporţie de 28% (600 de benzinării)
***LukOil*** – 25% (300 de benzinării)
***Rompetrol*** – 18-20% (350 de benzinării)
***MOL*** – 14% (119 benzinării).

Concluzionând, se impune să revenim la opinia unuia dintre specialiştii de prestigiu menţionat adeseori în *Istoria* noastră, acesta fiind **Mihail Pizanty,** fost timp de decenii director şi îndrumător al celebrului buletin mondial al „aurului negru" (1900-1948), tipărit în România, „Monitorul Petrolului Românesc/Moniteur du Pétrole Roumain", şi care în 1933 a relevat – în cea mai amplă şi solidă monografie ce-i datorăm - o situaţie întru totul valabilă şi în prezent, şi anume că, ***„petrolul este astăzi nervul vital al întregii vieţi industriale a lumii [...] Este imposibil să ne imaginăm existenţa noastră actuală fără petrol"***[19].

În mod incontestabil, dar, schimbând ce-i de schimbat, după aproape 80 de ani datele problemei[20] au rămas în linii esenţiale aceleaşi! Dacă nu cumva chiar s-au agravat?...

***

În ce ne priveşte, opinăm că, în prezent, ca şi de atâtea ori în trecut, semnificaţia excepţională a petrolului este ilustrată - în afară de rolul efectiv jucat în viaţa economică contemporană, unde, până la descoperirea unui alt

[17] *Industria petrolului în România,* în http://ro.wikipedia.org./wiki/industria_petrolului
[18] *Ibidem.*
[19] Mihail Pizanty, *Le pétrole en Roumanie,* Bucarest, Institut Roumain du Pétrole, 1933, p. 1.
[20] Pentru consideraţii cu totul recente pe marginea problemei a se vedea Gh. Buzatu, *Sfârşitul petrolului ori un Nou Început?,* în „Historia", nr. 89/mai 2009, p. 18-19. Din motive lesne de înţeles, reţinem în anexele I şi II articolele de referinţă afişate în celebra *Enciclopedie* mondială on-line ***WIKIPEDIA.***

combustibil „ideal", se dovedeşte indispensabil – de bogata literatură ştiinţifică apărută în ultimul deceniu[21], după cum, nu mai puţin, de abundenţa materialelor şi informaţiilor difuzate pe Internet[22]. Cu menţiunea că unele lucrări le-am inclus deja în bibliografia prezentei *Istorii*, apreciem că se impune să reţinem finalmente atenţia cititorului asupra unora dintre contribuţiile relevante din ultima perioadă, aşa precum cele datorate unor specialişti români sau străini: Gheorghe Ivănuş, Ion Ştefan Ştefănescu, Ştefan-Traian Mocuţa, Ştefan N. Stirimin şi Mihai Pascu Coloja, *Istoria petrolului în România* (Bucureşti, Editura AGIP, 2004); Gh. Buzatu, *A History of Romanian Oil*, I-II (traducere din limba română, Bucharest, Mica Valahie Publishing House, 2004-2006); Ion Alexandrescu şi Gh. Buzatu, capitole speciale în volumele VIII-IX al Tratatului Academiei Române - *Istoria Românilor, 1918-1940* şi *1940-1947* (Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2003, 2008); Victor Axenciuc, *Evoluţia economică a României. Cercetări statistico-istorice, 1859-1947,* I, III (Bucureşti, Editura Academiei, 1992, 2000); N. Constantinescu (coordonator), *Istoria economică a României*, II, Bucureşti, Editura Economică, 2000; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu. Relaţiile germano-române, 1938-1944*(traducere, Bucureşti, Editura Humanitas, ediţiile 1994 şi 2007); Keith Hitchins, *România. 1866-1947*, ediţia a III-a revăzută şi adăugită (traducere, Bucureşti, Editura Humanitas, 2003); Mihai Irimiea, *23 August 1944. Consecinţe economice* (Ploieşti, Editura Prahova, 2002); idem, *Sub semnul armistiţiului. 12 septembrie 1944-12 septembrie 1945. Documente* (Ploieşti, Editura Universităţii, 2004); idem, *Istoria economiei naţionale* (Ploieşti, Editura Universităţii, 2005); idem, *Petrolul în relaţiile economice ale României cu ţările europene (1857-1947)* (extras); Constantin Dobrescu, Mihai Rachieru, *Istoria Rafinăriei „Astra Română" reflectată în documente (1889-1948)* (Ploieşti, Editura Karmat Press, 1998); Constantin Dobrescu, *Istoricul Societăţii „Astra Română" (1880-1948)* (Ploieşti, Scrisul Prahovean – Ceraşu, 2002); Gavriil Preda, Ilie Manole, Eugen Stănescu, eds., *Festung Ploieşti,* I-II, Ploieşti, Editura Printeuro, 2003-2004; Eugen Stănescu, Gavriil Preda, Iulia Stănescu, *Războiul petrolului la Ploieşti,* Ploieşti, Editura Printeuro, 2003; Gh. Calcan, *Industria petrolieră din România în perioada interbelică* (Bucureşti, Editura Tehnică, 1997); René Sedillot, *Istoria petrolului*, (traducere, Bucureşti, Editura Politică, 1979); Jacques de Launay, J. M. Charlier, *Istoria secretă a petrolului. 1859-1984* (traducere, prefaţă de Gh. Buzatu, Bucureşti, Editura Politică, Bucureşti, 1989); André Nouschi, *Petrolul şi relaţiile internaţionale din 1945 până în prezent* (traducere, Iaşi, Institutul European, 2007); Valeri Paniuşkin, Mihail Zîgar, *Gazprom. Noua armă a Rusiei* (traducere, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2008); Gabriel Stoian, *Petrolul românesc. Cronologie*

[21] Vezi unele referinţe *supra* (nota 11).

[22] Vezi, în anexe, unele materiale ilustrative (cf. şi nota 20).

(Ploieşti, Editura Milenium III, 2008); idem, *Bibliografia românească a petrolului* (Ploieşti, Bioedit, 2008); Paul Roberts, *Sfârşitul petrolului. În pragul unui dezastru* (traducere, Bucureşti, Editura „Litera Internaţional", 2008); „Buletinul" Universităţii de Petrol – Gaze din Ploieşti, apărut la împlinirea a 60 de ani de la fondarea prestigioasei instituţii şi consacrat integral istoriei şi problemelor petroliere (Ploieşti, vol. XL, no. 1 bis/2008), iar, cu totul recent, Andy Stern, *Cine a câştigat războaiele petrolului?* (traducere, Bucureşti, Editura RAO International, 2009).

Am lăsat intenţionat la urmă volumul masiv tipărit de Gheorghe Ivănuş (coordonator), Ion Ştefan Ştefănescu, Ştefan-Traian Mocuţa, Niculae Napoleon Antonescu, Mihai Pascu Coloja, *Industria de petrol şi gaze din România. Tradiţie şi perspective* (Bucureşti, Editura AGIR, 2008, 818 p.). După o excelentă *Istorie a petrolului în România*, semnată de Gheorghe Ivănuş, Ion Ştefan Ştefănescu, Ştefan-Traian Mocuţa, Ştefan N. Stirimin şi Mihai Pascu Coloja (Bucureşti, Editura AGIP, 2004, 570 p.), lucrare de sinteză, pe care de altfel am şi recomandat-o în *Cuvântul înainte* (p. 9-10) drept „o carte temeinică, dedicată unei probleme fundamentale şi implicaţiilor ei multiple şi profunde în trecutul apropiat şi în lumea contemporană", cei mai mulţi dintre membrii aceluiaşi colectiv de autori, cărora li s-a adăugat prof. Niculae Napoleon Antonescu, ne oferă o amplă şi, evident, completă monografie privind istoricul, starea prezentă şi perspectivele industriei „aurului negru"

şi gazelor din România. Beneficiind de suportul unei bogate bibliografii (însumând 366 titluri), de investigaţii în arhivele interne sau în depozitele Muzeului Petrolului din Ploieşti, autorii reconstituie, cu atenţie şi acurateţe, trecutul de două ori milenar al „aurului negru", stăruind – cum era şi firesc – asupra ultimilor 150 de ani care, netăgăduit, **au însemnat istorie**, atât pentru România modernă, cât şi pentru dezvoltarea în sine a industriei de petrol şi gaze, după ce, în 1857, trei descoperiri au impus ţara noastră pe plan mondial prin deschiderea celei dintâi rafinării (distilerii) la Râfov/Ploieşti, prin consacrarea Bucureştilor drept primul oraş din lume iluminat cu petrol distilat şi, nu mai puţin, prin înscrierea producătorilor autohtoni pe locul I (cu o cantitate de 272 tone extrase) în statistica mondială a ţiţeiului, înaintea SUA (1859), Rusiei (1863), Mexicului (1901) sau Iranului (1913). Ar mai fi de adăugat, după rezultă din volum, că, în paralel cu naşterea şi evoluţia unei industrii dovedită fabuloasă şi hotărâtoare pentru destinul civilizaţiei moderne, s-au impus „pionierii" ei de excepţie, români şi străini, aşa precum: Teodor Mehedinţeanu, Edwin L. Drake, John D. Rockefeller, H. W. A. Deterding, Lazăr Edeleanu, colonelul John Griffiths, C. Gulbenkian, Ion Basgan şi mulţi alţii (p. 28-57, 795-801). Într-o riguroasă ordine cronologică, cele zece capitole ale monografie acoperă atât **toate etapele majore** înglobând originile, fondarea, dezvoltarea, avântul extrem şi şansele viitoare ale industriei de petrol şi gaze, dar şi **problemele fundamentale** (geologie, sistemul de foraj sau de extracţia a zăcămintelor de ţiţei şi gaze, tehnologia prelucrării, depozitare şi transport, petrochimia, utilajul petrolier, lumea afacerilor, sistemul de învăţământ şi cercetare ştiinţifică în domeniu etc.) care s-au impus – toate ori gradual – pentru fiecare dintre treptele evoluţiei din ultimul veac, cel puţin. Apreciem că este în folosul cititorului să reţinem titlurile compartimentelor monografiei, fără a neglija nici spaţiile grafice rezervate fiecăruia, fapt plin de semnificaţie în cazul unui volum de o asemenea amploare şi valoare ştiinţifică: **1** – *Provocările petrolului*; **2** – *Din vremuri străvechi*; **3** – *Trei premiere petroliere mondiale realizate în România*; **4** – *Formarea şi afirmarea unei industrii, 1857-1916*; **5** – *Primul război mondial şi petrolul românesc*; **6** – *Maturitatea unei industrii, 1920-1939*; **7** – *Petrolul românesc în cel de-al doilea război mondial*; **8** – *Petrolul românesc după cel de-al doilea război mondial*; **9** – *Petrolul românesc după 1990*; **10** – *Quo vadis?* Lucrarea dispune de o necesară şi utilă schiţă cronologică, precum şi de o vastă bibliografie. Pentru motive lesne de înţeles, nu vom intra în detalii, preferând, din ultimul capitol, să reţinem consideraţiile cu trimitere la angoasa generală actuală relativ la epuizarea resurselor de ţiţei ale planetei în următorii 50 de ani (p. 779 şi urm.), situaţie în care se impune – dacă avem în seamă rolul determinant al combustibilului lichid şi al gazelor naturale pentru destinul civilizaţiei contemporane – o singură şi precipitată întrebare: *Quo vadis?*

Iată de ce, în contextul precizat, considerăm ca prezentând o relevanță deosebită apariția cărții lui Paul Roberts, *Sfârşitul petrolului. În pragul unui dezastru,* menționată deja. Cartea ziaristului american Paul Roberts, apărută în original în 2004 și difuzată la noi în tiraj de masă, atestă indubitabil – dacă mai era cazul – amploarea și precipitarea dezbaterilor în privința unei chestiuni majore a contemporaneității, și anume: dacă a început ori ne aflăm cumva în pragul dezastrului provocat de epuizarea petrolului? Ridicat de aproape un secol la rangul invidiat de „rege" al economiei moderne, de veritabil *nervum rerum* al evoluțiilor globale și, deopotrivă, al tuturor conflictelor internaționale din acest răstimp, petrolul – supranumit, defel fără nici un rost, *aurul negru* al lumii contemporane –, în calitatea-i de combustibil și de materie primă de excepție, odată instalat în vârful piramidei, amenință, prin secătuirea rezervelor exploatabile, să determine (în accepțiunea lui Paul Roberts, dar nu numai lui!) **un dezastru**! În condițiile prezente, agravate de criza financiar-economică actuală, alerta a devenit, cum altfel, extrem de serioasă, chiar generală, mai ales în contextul mondializării economice. Situație suficientă pentru a înțelege **de ce** problema petrolului s-a instalat, sub toate aspectele și în toate privințele, în centrul atenției opiniei publice, inclusiv și cu nimic mai prejos a istoricilor.

Cartea lui Paul Roberts, departe de-a se limita la o expunere cronologică și sistematică, tentează către o sinteză consacrată proceselor intervenite la intersecția secolelor XX-XXI, faptele și personajele cuprinse „în schemă" populând mai degrabă *o epopee*, în desfășurarea căreia autorul

îşi îngăduie să intervină cel mai adesea, avansând puncte de vedere şi concluzii dintre cele mai şocante. În acest fel, pentru ca lucrurile să fie cât se poate de clare, istoria nu este siluită, ci silită a admite opinii nicidecum ortodoxe; ca urmare, discursul câştigă în vivacitate, iar soluţiile preconizate şi semnele de alarmă declanşate devin, în mod sigur, cu atât mai eficiente. În context, să reţinem câteva exemple. Paul Roberts, de pildă, nu ascunde că „economia noastră energetică [actuală] şi-a atins şi ea propria limită. În fiecare an, lumea cere din ce în ce mai multă energie, fără un punct terminus care să poată fi întrezărit. Şi, în fiecare an, este din ce în ce mai evident faptul că extraordinara maşină pe care am construit-o pentru a ne satisface această nevoie nu mai poate funcţiona în forma actuală [...] Încrederea în puterea industrială, un produs secundar al economiei noastre energetice mondiale de-a lungul unei mari părţi a secolului XX, a fost încet-încet înlocuită cu teamă". Cum altfel, de vreme ce rezervele de petrol sunt în scădere progresivă, iar cererile în continuă creştere. La întrebare **Ce-i de făcut?**, autorul, fără rest de complex, recunoaşte cu sinceritate: „Am început să mă întreb dacă nu cumva glorioasa epocă de aur a petrolului este pe sfârşite. Cât vor mai ţine rezervele de petrol? Ce s-ar întâmpla cu fantastica noastră bogăţie şi cu minunatul nostru stil de viaţă dacă producţia de petrol ar ajunge la limită, rezervele s-ar împuţina şi preţurile ar creşte? Au guvernele sau companiile furnizoare de energie un plan de asigurare a unei treceri line şi graduale la un nou tip de combustibil, ori la o nouă tehnologie energetică? Sau epuizarea petrolului ne-ar lua pe nepregătite, stârnind unde de şoc în economia globală şi dând startul unei periculoase curse pentru obţinerea ultimelor rezerve de petrol?". Temerile exprimate, concretizate astfel într-un avertisment, sunt, desigur, reale, dacă ar fi confruntate în prima ordine cu cifrele actuale, când 40% din piaţa mondială a energiei revin produselor petroliere, în timp ce numai 26% cărbunelui şi 24% gazelor naturale, Ca atare, dacă n-am admite că economia energetică este „defectuoasă" şi, deci, obligatori pe punctul de-a fi remediată, corectată, modificată, dacă dorim, se impune singura concluzie pertinentă – aceea că a sosit ori doar se profilează ***însuşi finalul* economiei bazate pe consumul resurselor de „aur negru"**. Aceasta, bineînţeles, dacă nu se profilează **UN NOU ÎNCEPUT?!**

Ceea ce – trebuie să recunoaştem – **amână irevocabil sfârşitul oricăror investigaţii ştiinţifice, inclusiv al prezentei *Istorii a petrolului* ...**

# ANEXE

## - I -

## Muzeul Național al Petrolului

De la Wikipedia, enciclopedia liberă

Salt la: Navigare, căutare

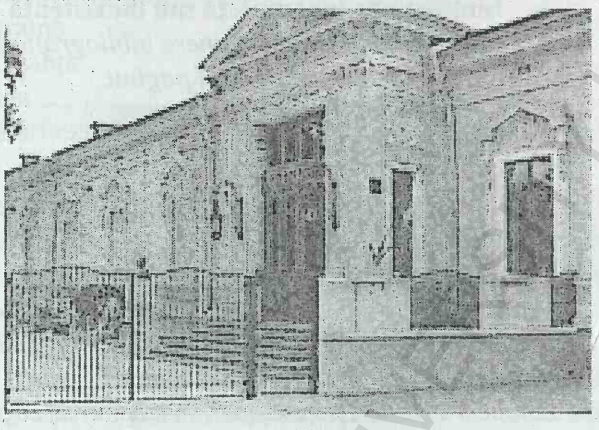

Ploiești - Muzeul Național al Petrolului.

**Muzeul Național al Petrolului** a fost inaugurat la 8 octombrie 1961, ca urmare a sărbătoririi centenarului industriei petroliere românești, în 1957. Este găzduit de un frumos edificiu care a permis amenajarea unor săli și cu o curte care a fost transformată într-o expoziție în aer liber. Patrimoniul muzeului a crescut de la 800 piese în 1961, la peste 8.000 în 1994. Este singurul muzeu de acest gen din România, înființarea sa la Ploiești fiind o recunoaștere a statutului orașului în cadrul industriei petroliere din țara noastră.

În muzeu pot fi văzute exponate de mare interes istoric și documentar:

- o hecnă (un fel de găleată mare) acționată de cal;
- macheta primei instalații de foraj mecanic folosită în România;
- macheta „fabricii de gaz" din 1856 a fraților Mehedințeanu de la bariera Râfov;
- unelte și lămpi de miner din secolul al XIX-lea;
- felinare cu petrol din București – primul oraș din lume iluminat cu petrol în 1859;
- utilaje de foraj din lemn sau metalice din secolul al XIX-lea;
- panouri exemplificând sistemul de solventare selectivă cu dioxid de sulf, inventat de Lazăr Edeleanu, și aplicat în întreaga lume;
- istoricul fabricării parafinei, uleiului, benzinelor;
- hărți geologice, mostre mineralogice, diplome, medalii, fotografii aparținând unor personalități din domeniu: Gregoriu Ștefănescu, Grigore Cobălcescu, Ludovic Mrazec, Valeriu Patriciu, Ion Tănăsescu, Virgiliu Tacit, Ion Basgan, Andrei Dragulănescu, Lazăr Edeleanu, Nicolae Debie.

- II -

## Petrol

**De la Wikipedia, enciclopedia liberă**

Salt la: Navigare, căutare

**Acest articol sau această secțiune are bibliografia incompletă sau inexistentă.**
*Puteți ajuta găsind susținere bibliografică pentru conținutul paginii.*

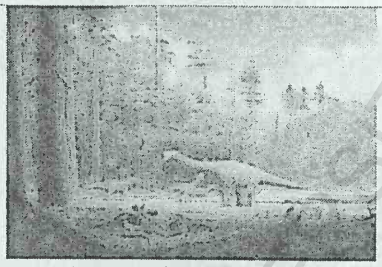

Scenă din *Jurasicul superior*; în prim-plan sunt doi *Compsognathus*, în spate o turmă de *Iguanodon*. (Pictură de G. Boeggemann).

Ignacy Łukasiewicz (1822-1882) a descoperit rafinarea benzinei din țiței.

**Petrolul**, sau **țițeiul**, împreună cu *cărbunii* şi *gazele naturale* fac parte din zăcămintele de origine biogenă care se găsesc în scoarța pământului. *Petrolul*, care este un amestec de hidrocarburi solide şi gazoase dizolvate într-un amestec de hidrocarburi lichide, este un amestec de substanțe *lipofile*. Țițeiul în stare brută (nerafinat) conține peste 17 000 de substanțe organice complexe, motiv pentru care este materia primă cea mai importantă pentru industria chimică (vopsele, medicamente, materiale plastice, etc.) şi producerea *carburanților*. Ca o curiozitate, se poate menționa că unele varietăți de țiței devin fosforescente în prezența luminii ultraviolete.



BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

**Cuprins**

[ascunde]

1 Istoric
2 Formare
3 Obținere (extracție)
4 Galerie de imagini
5 Diagrame
6 Importanță
7 Vezi și
8 Legături externe

## [modifică] Istoric

*Petrolul* a fost descoperit în urmă cu câteva mii de ani. Având densitatea mai redusă decât a apei sărate, s-a găsit în caverne și zone cu straturi sedimentare calcaroase, argiloase, sau nisipoase de la suprafață, (în Germania, de exemplu, în jurul Hanovrei și Braunschweig). În cazul în care straturile impermeabile de argilă sunt deasupra, nepermițând ieșirea la suprafață a petrolului, acesta se va găsi în straturile profunde de unde va fi extras prin sonde petroliere.

Straturile de petrol situate la suprafață prin oxidare se transformă în *asfalt* acesta fiind deja descoperit în Orient în urmă cu cca. 12 000 de ani în Mesopotamia antică. Oamenii au învățat să folosească asfaltul, prin amestecare cu nisip și alte materiale ce etanșează pereții corăbiilor. Din timpul Babilonului provine denumirea de *naptu* (*nabatu = luminează*) care ne indică faptul că petrolul era utilizat la iluminat, acesta fiind amintit și în *legile lui Hammurabi* 1875 î.e.n. fiind prima dovadă istorică scrisă pentru reglementarea folosirii petrolului. *Petroleum* este un cuvânt de origine romană care provine din „oleum petrae" = *ulei de piatră* denumire pe care romanii au preluat-o de la egipteni, care descoperă petrol la suprafață în regiunea munților *Golfului Suez* se presupune că în antichtate romanii foloseau petrolul ca lubrifiant la osiile carelor romane, sau în timpul Bizanțului acesta era parte componentă a *focului grecesc* o armă temută în luptele navale de odinioară.

Petrolul era folosit și în medicina veche fiind vândut ca *leac miraculos universal*. Prima rafinărie de petrol din lume a fost construită în România[*necesită citare*], la marginea orașului Ploiești, în apropierea gării de Sud, pe strada Buna Vestire, nr. 174, de către frații Mehedințeanu. Instalațiile rafinăriei erau destul de primitive, toate utilajele fiind formate din vase cilindrice din fier sau fontă, încălzite direct cu foc de lemne. Aceste utilaje au fost comandate în Germania firmei Moltrecht ce construia cazane pentru distilarea șisturilor bituminoase, iar în decembrie 1856 începe construcția "fabricii de gaz" din Ploieşti, pe numele lui Marin Mehedințeanu. Prețul petrolului scade rapid prin creșterea numărului de rafinării, *petrolul lampant*

BCU CLUJ UNIVERSITY LIBRARY

devine o resursă tot mai importantă în iluminat, înlocuind treptat lumânările.

Exploatarea masivă a petrolului începe în secolul XIX pe motivul răspândirii folosirii petrolului în iluminat, care dădea o lumină mai bună producând fum mai puțin în comparație cu lămpile cu ulei de balenă, sau lumânările de ceară. În anul 1852 medicul și geologul canadian Abraham Gesner obține patentarea *rafinării petrolului lampant curat* numit *petroleum*, iar în 1855 chimistul american Benjamin Silliman propune purificarea petrolului cu acid sulfuric.

Pentru obținerea masivă a petrolului, urmează o perioadă de forare intensivă. Cel mai renumit foraj este efectuat de Edwin L. Drake la 27 august 1859 în Oil Creek, Pennsylvania, fiind finanțat de industriașul american George H. Bissell, aici găsindu-se la 21,2 m adâncime zăcăminte mari de petrol. După introducerea iluminatului electric a scăzut importanța petrolului în iluminat, dar s-a extins utilizarea drept carburant în industria automobilului. Familia de industriași americani Rockefeller, întemeietoare a companiei Standard Oil Company, a convins opinia publică să folosească *benzina* în locul *etanolului* pe post de carburant în industria automobilului, combătând concepția lui Henry Ford.

### *[modifică] Formare*

**Teoria biogenă** de formare a zăcămintelor de petrol susține că petrolul ia naștere din organisme marine plancton care după moarte s-au depus pe fundul mării, fiind acoperite ulterior de sedimente. Conform acestei teorii perioada de formare a petrolului se întinde pe perioada de timp de ca. 350 - 400 milioane de ani în urmă Devonian perioadă în care a avut loc în rândurile florei și faunei o mortalitate în masă, explicată prin teoria meteoritului uriaș care a căzut în aceea perioadă pe pământ, declanșând temperaturi și presiuni ridicate.

Astfel s-au format așa numitele substanțe cherogene ce provin din substanțe organice cu un conținut ridicat în carbon și hidrogen. Prin procesele următoare de diageneză aceste substanțe cherogene pot deveni substanțe bituminoase, rocile sedimentare ce conțin substanțe cherogene sunt denumite roci mamă a zăcămintelor de petrol. Materia cherogenă alcătuită din *particule fin dispersate* în roca mamă, sub anumite condiții, mai ales în prezența temperaturilor înalte suferă un *proces de migrație* fiind împinse de apa sărată care are o greutate specifică mai mare, sub presiunea exercitată *particulele fine* se unesc într-o *masă compactă* de *petrol*. Această *migrație* are tendință ascendentă spre suprafață, dacă acest proces de migrație este oprită de un strat impermeabil (argilos), are loc sub presiune îmbogățirea zăcământului care se află deja în porii rocii de depozitare a petrolului, în condiții asemănătoare i-au naștere *gazele naturale*, de aceea deasupra unui zăcământ de petrol se poate afla o cupolă de gaz natural. În peninsula Arabiei zăcămintele de petrol se află înmagazinate într-un calcar poros biogen care a luat naștere din corali.

Compoziția zăcământului de petrol poate avea un raport diferit de alcani şi alchene, la fel poate diferi raportul grupărilor *alifatice* şi *aromatice*. **Teoria abiogenă** are adepți mai puțini (Thomas Gold) petrolul ar fi rezultat din minerale, roci cu un conținut ridicat în carbon şi hidrogen care având greutatea specifică mai mică au fost presate spre suprafață.

[...]

### *[modifică] Galerie de imagini*

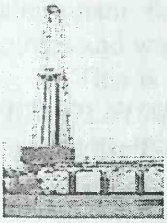

Turn de sondă de petrol cu rezervoare pentru lichidul de sondă

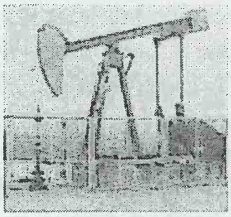

Extracția petrolului cu o pompă de adâncime mare

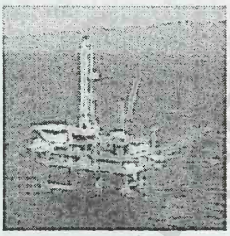

*Platformă de extragere* a petrolului (Insulă de foraj) pe mare

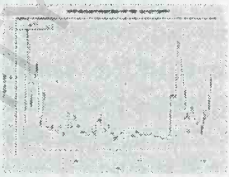

Prețul petrolului (nominal şi real) din 1900

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

# A HISTORY OF THE ROMANIAN OIL

Known and used since the Antiquity, the ***petroleum*** holds for more than a century an unmistakable role and place, however among the first as a determinant factor, in so diverse and decisive fields, such as economy, politics and war, science and culture, social or international relations etc.

This is why over time it was explicitly stated and confirmed that the ***PETROLEUM IS THE KING*** ! The aphorism, of international circulation, imposed itself, as we were saying, more than a century ago, such that following, more precisely after the World Wars of 1914-1918 and 1939-1945, to prove that every time during the decisive battles, the Great Winning Powers (USA, Great Britain, France, and, in 1945, USSR and China) – if they reached their goals – they did it, as it was officially recognized, advancing on "***waves of oil***"! So, for over a century, the planet's population has known and admitted that petroleum, used in the first degree as fuel, then straight as raw material, imposed itself straight as a ***nervum rerum*** of the modern economy, so that the over-naming of *black gold* was proven as more than a recognition, a definite and total devotion which, already, does not require any effort in promoting in either way ... "the image"...

***

At this stage of the research, we have a few numbers which we consider, from multiple points of view, absolutely necessary and, especially, conclusive: **24 – 26 – 40**. They represent the percentage which, at this début of decade and millennium, each of the base hydrocarbons, namely ***coal***, ***natural gases*** and ***oil***, we have in the global economy of energy. In our analysis, we consider only the petroleum. In truth, what could be said about its present situation – 40 % of the present energetic technology ? Is it a lot – is it few ? Or, maybe, sufficient, but only for the moment, the future following, without a doubt, to reserve us sufficient "surprises"...

We can obviously accept any version, but the things do not stand the same – we infer well that – if, in exchange, we would admit only this: what would the World mean today... ***without oil*** ? Especially if the solar and nuclear energies or a new miraculous fuel (hydrogen ?), promised and waited for some time, still crosses the age of childhood, of course from the point of view suggested, and namely regarding the role and place specified in the contemporary global economy complex. An American specialist, Paul Roberts rightly observed that, although we live under full domination of the *Petroleum's Empire*, the glorious *golden era* of the petroleum "is about to end",

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

thus the outcome – if it would suddenly occur – would cause an unpredictable ***wave of shock*** through its consequences at the global level.

It is significant the fact that the problem is not being raised now for the first time and with such accuracy in the modern history of the petroleum, proclaimed for over a century the ***black gold*** of the planet and since it preoccupied in a serious manner the circles interested (governmental, financial-economic, military, educational etc.), as well as, especially, during and after the global conflagrations of 1914-1918 and 1939-1945 or through the years of 1950s-1970s. It was only natural that, since then as well as now, the ***petroleum*** or ***oil*** – known earnestly as the ***King*** of all fuels – imposed itself already, as it was observed by the specialists, "all over, universal and multiple, always eternal and mysterious" (Jean-Jacques Berreby). As far as we are concerned, the fact has a special significance, given by the debut itself of the modern era for the petroleum was definitely and indestructibly related to **Romania and Ploieşti**, having also a definite date – **the year 1857.**

Thus, 150 years were reached since the moment of reference, this having a triple significance, given that:

- in the spring of the year 1857 it began to function, in the suburbs of Ploieşti (at the Râfov barrier), the first plant for the distillation of the raw oil (property of Marin Mehedinţeanu), so that at the end of the same year it entered into function a second installation, also in the suburbs of the city, raised by the Austrian vassal, Eduard Madasch.

- starting with 1st of April 1857, Bucharest became the first city in the world illuminated by refined oil;

- also in 1857, thus before the unification of Moldova and Walachia, the Romanian petroleum appears as the *first* enrolled (with a production of only 275 tones) in the global statistics of the liquid fuel, preceding all the great later producers – USA (1860), Russia (1883), Mexic (1901) or Persia/Iran (1913).

In this way, multiple facts and arguments determine us not to ignore, especially when it comes about the area of Ploieşti, the *history of the petroleum*, sketching those dates and essential aspects, sufficient to surprise the subject investigated overall. In this report, the reader will agree that, without exaggerating, we can appreciate, changing what it needs to be changed, of course, that, if during the centuries Egypt proved to be a product of the Nile, **for the city of Ploieşti and the entire area the petroleum did not have, at least, a minor role in the development of the last 150 years.** Moreover, not by chance, M. Sevastos, the acknowledged author of *Monografia oraşului Ploieşti* (*The Monography of the city of Ploieşti*), retained in this fundamental work, important pages comprising details and comments, statistics and documents attesting the durability (and even the intimacy) or the *relation oil-Ploieşti* in an evolution many times secular and which, for their praise, researchers and curators from Prahova consecrated numerous and thorough studies or volumes, including solid monographies

and synthesis[1]. Benefiting from the results of those investigations of the other Romanian and foreign historians, as well as the results of some own and long standing in the internal or foreign libraries and archives, **it imposes, we believe, the retracing some fundamental elements in the history of the petroleum in connection with the evolution of the city of Ploieşti and, where and when it was the case, with the process of becoming the modern Romania. It is not the case, in our vision, of a parallel evolution or of a forced and fortuitous analysis, but a normal, natural one, as it was.**

***

Indisputably, after the global conflict of 1935-1945, Ploieşti consolidated its position earned previously – that of the ***Capital of the Romanian oil.*** And this despite all the difficulties crossed by the oil industry after 1944/1945 – communization of Romania and nationalizations in 1948, the age of **Sovrompetrol**, recovery and development/modernization of the entire industrial complex under the communist regime, the evolutions after the 1989 events, materialized with re-privatization and internalization.

We retain with priority the attention of the reader insisting upon the results obtained in the fields of extraction and processing of the "black gold", a tendency remarked through a couple of examples:

---

[1] See especially Mihai Apostol, Fl. Dumitrică, *Despre începuturile prelucrării petrolului în ţara noastră,* în „Studii şi materiale privitoare la trecutul istoric al Judeţului Prahova", vol. III, 1970, Ploieşti, p. 31-54; Constantin M. Boncu, *Contribuţii la istoria petrolului românesc,* Bucureşti, Editura Academiei, 1971; Iulia Stănescu, Eugen Stănescu, Gavriil Preda, *Petrol şi bombe la Ploieşti,* Ploieşti, Imprimex, 1994; Gheorghe Calcan, *Industria petrolieră din România în perioada interbelică. Confruntări şi opţiuni în cercurile de specialişti,* Bucureşti, Editura Tehnică, 1997; C. Dobrescu, Mihai Rachieru, *Istoria Rafinăriei „Astra Română" Ploieşti reflectată în documente (1889-1948),* Ploieşti, Karmat Press, 1998; C. Zidaru, Lucian Stanciu, N. Dumitrescu, *Din istoria transportului ţiţeiului prin conducte,* I-II, Bucureşti, Silex, 1998; Ion Şt. Baicu, *Comentarii pe teme de istorie economică. Epoca modernă. 1821-1918,* Ploieşti, Scrisul Prahovean – Ceraşu, 2000; Gavriil Preda, *Importanţa strategică a petrolului românesc. 1939-1947,* Ploieşti, Editura Printeuro, 2001; C. Dobrescu, *Istoricul Societăţii „Astra Română" (1880-1948),* Ploieşti, Scrisul Prahovean – Ceraşu, 2002; Gavriil Preda, Ilie Manole, Eugen Stănescu, eds., *Festung Ploieşti,* I-II, Ploieşti, Editura Printeuro, 2003-2004; Eugen Stănescu, Gavriil Preda, Iulia Stănescu, *Războiul petrolului la Ploieşti,* Ploieşti, Editura Printeuro, 2003; Gh. Ivănuş (coordonator), Ion Ştefănescu, Ştefant-Traian Mocuţa, Ştefan N. Stirimin, Mihai Pascu Coloja, *Istoria petrolului în România,* ediţia citată; Gh. Ivănuş, Ion Şt. Ştefănescu, Nicolae Napoleon Antonescu, Ştefan-Traian-Mocuţa, Mihai Pascu Coloja, *Industria de petrol şi gaze din România,* ed. citată; Mihai Irimiea, *Istoria economiei naţionale,* Ploieşti, Editura Universităţii, 2005.

| Years | Extracted quantities (thousands of tons per year) | Processed quantities (thousands of tons per year) |
|---|---|---|
| 1945 | 4 620 | 4 242 |
| 1950 | 5 047 | 5 016 |
| 1955 | 10 555 | 10 555 |
| 1960 | 11 500 | 11 500 |
| 1965 | 12 800 | 12.571 |
| 1970 | 13 700 | 13 377 |
| 1975 | 15 000 | 19 675 |
| 1976 | 15 100 | 23 175 |
| 1980 | 12 000 | 26 752 |
| 1985 | 11 300 | 14 626 |
| 1989 | 9 600 | 30 615 |
| 1990 | 8 100 | 23 664 |

According to the direct involution of the oil sources, the production knew corresponding numbers, more precisely:

| Years | Production (thousands of tons per year) |
|---|---|
| 1997 | 6 501 |
| 1998 | 6 300 |
| 1999 | 6 132 |
| 2000 | 6 059 |
| 2001 | 5 810 |
| 2002 | 5 702 |
| 2003 | 5 650 |
| 2004 | 5 541 |
| 2005 | 5 200 |
| 2006 | 5 000 |

All this time, Ploieşti remained, it is to be understood, in the centre of the ***constellation of the "black gold"*** extracted, processed and capitalized in Romania or exported by the new private companies, the most important appeared after the privatization of those constituted during the communist era or reconstituting the funds of those nationalized in 1948, especially:

***Petrom*** (1991), that has the exclusive right to extract resources of oil in Romania (present capacity of approx. 5 million tons per year), of large and small refineries, as well as a network of gas stations. Not long ago (2004) the company was privatized, through the selling of 51 % of the entire shares to the international consortium with the headquarters in Wien – ***OMV*** (1956), the Romanian government remaining shareholder.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

***Rompetrol*** – represented initially by the Romanian government in the international affairs (1974), acquired by the business man Dinu Patriciu (1998).In 2007 a company from Kazakhstan bought 75 % of the shares for 2.7 billion Euros. It has important capacity of processing or gas station sales.

In the last period, the main refineries (with a processing capacity overcoming 35 million tons per year) carried out their work, in general, in Ploieşti or in the area, among the most important being[2]:

- ***Petrobrazi*** Ploieşti and ***Arpechim*** Piteşti (***Petrom Group***)
- ***Petromidia*** (***Rompetrol Group***)
- ***Petrotel*** Ploieşti (***Lukoil Group***)
- ***RAFO*** Oneşti (***Imperial Oil Group + Canyon Service***)
- ***Astra*** Ploieşti (Company ***Kreyton Ltd.*** and other)
- ***Vega*** Ploieşti (***Group Rompetrol***)
- ***Steaua Română*** Câmpina, ***Rafinăria Dărmăneşti*** (***Imperial Oil Group***) and ***Petrolsub*** Surplacu de Barcău (***Euro Trading Group***).

Regarding the distribution of fuels on the internal market, it belongs – according to the new information – to the following companies:

***OMV*** – approximately 28% (600 gas stations)
***LukOil*** – 25% (300 gas stations)
***Rompetrol*** – 18-20% (350 gas stations)
***MOL*** – 14% (119 gas stations).

Concluding, it imposes to return to the opinion of one of the acknowledged specialists mentioned often in our *History*, this being **Mihail Pizanty**, which was for decades the chief executor officer and guide of the famous global bulletin of the "black gold" (1900-1948), published in Romania, „Monitorul Petrolului Românesc/Moniteur du Pétrole Roumain", and which in 1933 reveled – in the most extensive and solid monograph which we owe to him – a situation entirely valid also in the present, and namely that "***today the oil is the vital nerve of the entire industrial life of the world [...] It is impossible to imagine our present existence without the petroleum***"[3].

Unquestionably, but, changing what it is to be changed, after approximately 80 years the data of the problem remained in essential lines the same ! Unless it somehow became worse ?...

***

As far as we are concerned, we state that, in the present, as many times in the past, the exceptional significance of the oil was illustrated – except for the effective role played in the contemporary economic life, where, until the discovery of another "ideal" fuel, it is proven indispensable –

[2] *Industria petrolului în România,* at http://ro.wikipedia.org./wiki/industria_petrolului.
[3] Mihail Pizanty, *Le pétrole en Roumanie,* Bucarest, Institut Roumain du Pétrole, 1933, p. 1.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

by the rich scientific literature published in the last decade[4], as well as, no less, than the abundance of material and information spread on the Internet. With the mentioning that some works we already included in the reference list of the present *History,* we believe that it is required to retain, in the end, the attention of the reader on some of the relevant contributions in the last period, as well as those given by the Romanian or foreign specialists: Gheorghe Ivănuş, Ion Ştefan Ştefănescu, Ştefan-Traian Mocuţa, Ştefan N. Stirimin and Mihai Pascu Coloja, *Istoria petrolului în România* (Bucureşti, Editura AGIP, 2004); Gh. Buzatu, *A History of Romanian Oil*, I-II (translation, Bucharest, Mica Valahie Publishing House, 2004-2006); Ion Alexandrescu and Gh. Buzatu, in vols. VIII-IX of *Istoria Românilor, 1918-1940* şi *1940-1947* (Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2003, 2008); Victor Axenciuc, *Evoluţia economică a României. Cercetări statistico-istorice, 1859-1947,* I, III (Bucureşti, Editura Academiei, 1992, 2000); N. Constantinescu (coordinator), *Istoria economică a României*, II, Bucureşti, Editura Economică, 2000; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu. Relaţiile germano-române, 1938-1944* (traducere, Bucureşti, Editura Humanitas, ediţiile 1994 şi 2007); Keith Hitchins, *România. 1866-1947*, third edition, (translation, Bucureşti, Editura Humanitas, 2003); Mihai Irimiea, *23 August 1944. Consecinţe economice* (Ploieşti, Editura Prahova, 2002); idem, *Sub semnul armistiţiului. 12 septembrie 1944-12 septembrie 1945. Documente* (Ploieşti, Editura Universităţii, 2004); idem, *Istoria economiei naţionale* (Ploieşti, Editura Universităţii, 2005); idem, *Petrolul în relaţiile economice ale României cu ţările europene (1857-1947)*(extras); Constantin Dobrescu, Mihai Rachieru, *Istoria Rafinăriei „Astra Română" reflectată în documente (1889-1948)* (Ploieşti, Editura Karmat Press, 1998); Constantin Dobrescu, *Istoricul Societăţii „Astra Română" (1880-1948)* (Ploieşti, Scrisul Prahovean – Ceraşu, 2002); Gavriil Preda, Ilie Manole, Eugen Stănescu, eds., *Festung Ploieşti,* I-II, Ploieşti, Editura Printeuro, 2003-2004; Eugen Stănescu, Gavriil Preda, Iulia Stănescu, *Războiul petrolului la Ploieşti,* Ploieşti, Editura Printeuro, 2003; Gh. Calcan, *Industria petrolieră din România în perioada interbelică* (Bucureşti, Editura Tehnică, 1997); René Sedillot, *Istoria petrolului*, (translation, Bucureşti, Editura Politică, 1979); Jacques de Launay, J. M. Charlier, *Istoria secretă a petrolului. 1859-1984* (traducere, prefaţă de Gh. Buzatu, Bucureşti, Editura Politică, Bucureşti, 1989); André Nouschi, *Petrolul şi relaţiile internaţionale din 1945 până în prezent* (translation, Iaşi, Institutul European, 2007); Valeri Paniuşkin, Mihail Zîgar, *Gazprom. Noua armă a Rusiei* (translation, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2008); Gabriel Stoian, *Petrolul românesc. Cronologie* (Ploieşti, Editura Milenium III, 2008); idem, *Bibliografia românească a petrolului* (Ploieşti, Bioedit, 2008); Paul Roberts, *Sfârşitul petrolului. În pragul unui dezastru* (translation, Bucureşti,

[4] See some of the references above (Footnote number 1).

Editura „Litera Internațional", 2008); „Buletinul" Universității de Petrol – Gaze din Ploiești, published at the anniversary of 60 years from the foundation of the prestigious institution and dedicated entirely to the history of issues of the oil (Ploiești, vol. XL, no. 1 bis/2008), and, entirely recent, Andy Stern, *Cine a câștigat războaiele petrolului?* (translation, București, Editura RAO International, 2009).

We intentionally left at the end the massive work published by Gheorghe Ivănuș (coordinator), Ion Ștefan Ștefănescu, Ștefan-Traian Mocuța, Niculae Napoleon Antonescu, Mihai Pascu Coloja, *Industria de petrol și gaze din România. Tradiție și perspective - Industry of oil and gas in Romania. Tradition and perspectives* (București, Editura AGIR, 2008, 818 p.). After an excellent *History of the Oil in Romania* (*Istorie a petrolului în România*), signed by Gheorghe Ivănuș, Ion Ștefan Ștefănescu, Ștefan-Traian Mocuța, Ștefan N. Stirimin and Mihai Pascu Coloja (București, Editura AGIP, 2004, 570 p.), synthesis work, which we also recommended in *Cuvântul înainte* (p. 9-10) as a „thorough book, dedicated to a fundamental issue and its multiple and profound implications in the close past and the contemporary world", most of the members of this group of authors, to which Prof. Niculae Napoleon Antonescu joined, offers us an ample and, obviously, complete monograph regarding the history, present state and perspectives of the industry of the "black gold" and gas' in Romania. Beneficiary of the support of a rich reference list (gathering 366 titles), investigations in internal archives or in the deposits of the Museum of Petroleum in Ploiești, the authors reconstruct with attention and accuracy, the twice millenary past of the "black gold", insisting – as it was natural – on the last 150 years which, undeniably, *signified history*, not only for the modern Romania, but also for the development of the petroleum and gas industry itself, after which, in 1857, three discoveries imposed our country on the global plan through the opening of the first processing plant (distillery) at Râfov/Ploiești, through the acknowledgment of Bucharest as the first city in the world illuminated with distilled petroleum and, none the least, through the enrolment of the local producers on the first place (with a quantity of 272 tones extracted) in the global statistics of the oil, before USA (1859), Russia (1863), Mexic (1901) or Iran (1913). It would be to add, as it results from the work, that, parallel to the birth and evolution of an industry proven to be fabulous and decisive for the destiny of the modern civilization, the its exceptional "pioneers" were imposed, Romanian and foreigners, as follows: Teodor Mehedințeanu, Edwin L. Drake, John D. Rockefeller, H. W. A. Deterding, Lazăr Edeleanu, colonel John Griffiths, C. Gulbenkian, Ion Basgan and many others. In a rigorous chronological order, the ten chapters of the monograph cover not only *all the major stages* including the origins, foundation, development, the extreme progress and the future chances of the petroleum and gas industry, but also the *major issues* (geology, drilling system or the extraction of the oil and gas deposits, the processing technology, depositing and transport, petro-chemistry,

the petroleum equipment, the business world, the educational and research system in the field etc.) which imposed themselves – entirely or gradually – for each of the evolutionary stage in the last century, at least. We appreciate that it is in the reader's usage to retain the titles of the monograph's division, without neglecting either the graphic spaces reserved to each of them, a fact full of significance in the case of a work of such dimension and scientific value: **1** – *Provocările petrolului (Challenges of the oil)*; **2** – *Din vremuri străvechi (From ancient times)*; **3** – *Trei premiere petroliere mondiale realizate în România (Three oil global premieres achieved in Romania)*; **4** – *Formarea şi afirmarea unei industrii, 1857-1916 (Foundation and affirmation of the industry, 1857-1916)*; **5** – *Primul război mondial şi petrolul românesc (The First World War and the Romanian oil)*; **6** – *Maturitatea unei industrii, 1920-1939 (The grow up of the industry, 1920-1939)*; **7** – *Petrolul românesc în cel de-al doilea război mondial (Romanian oil during the Second World War)*; **8** – *Petrolul românesc după cel de-al doilea război mondial (Romanian oil after the Second World War)*; **9** – *Petrolul românesc după 1990 (Romanian oil after 1990)*; **10** – *Quo vadis?* The work has the necessary and useful chronological scheme, as well as a vast reference list. We will not enter into details, because of reasons easy to understand, we will prefer to retain considerations from the last chapter, with reference to the present general anguish, regarding the exhaustion of the oil resources of the planet in the next 50 years (p. 779 and the following), a situation in which it is required – if we consider the determinant role of the liquid fuel and of the natural gases in the destiny of the contemporary civilization – a singular and precipitated question: *Quo vadis?*

This is why, in the stated context, we consider presenting a special relevance of the publishing of the book by Paul Roberts, *Sfârşitul petrolului. În pragul unui dezastru* (*The end of the oil. On the edge of a disaster*) already mentioned. The book by the American journalist Paul Roberts, originally published in 2004 and published for us on a massive scale, undoubtedly– if it were the case - certifies the magnitude and the precipitation of the debates with regard to a major issue of the present, and namely: has it started or do we find ourselves somehow on the edge of a disaster caused by the exhaustion of the petroleum ? Raised by over a century at the envied rank of "king" of the modern economy, of a true *nervum rerum* of the global evolution and, at the same time, of all international conflicts during the same period, the oil – known, not without any reason, *the black gold* of the contemporary world –, in its quality of fuel and exceptional raw material, once installed on the top of the pyramid, threatens, through the drain of the exploitable reserves, to determine (in the vision of Paul Robers and not only his !) ***a disaster*** ! In the circumstances presented, aggravated by present the financial-economic crisis, the alert became, how other, than extremely serious, even general, especially in the framework of economic globalization. The situation sufficient to understand ***why*** the problem of the petroleum

appeared, under all its aspects and in all ways, in the centre of the public opinion's attention, including, and, no less important, that of the historians.

The book by Paul Roberts, far from limiting itself to a chronological and systematic exposure, tents to a synthesis dedicated to the processes that occurred at the intersection of the XX$^{th}$ and XXI$^{th}$ century, the facts and persons comprised "in the scheme" populating more likely an *epic*, in the developing of which the author allows himself to intervene more often advancing among the most shocking points of view and conclusions. In this way, for the things to be as clear as possible, the history is not raped but forced to admit opinions not at all orthodox; therefore, the speech gains in vivacity, and the expected solutions and alarm signals launched become, for sure, much more efficient. In this framework, we retain a couple of examples. For example, Paul Roberts does not hide that „our (present) energetic economy reached its limits herself. Every year, the world demands more and more energy, without a terminus point that could be discerned. And, every year, it is more and more obvious the fact that the extraordinary machine can no longer function in the actual form [...] The belief in the industrial power, a secondary product of our global energetic economy during the largest part of the XX$^{th}$ century, has been slowly-slowly replaced by fear". How otherwise, since the petroleum reserves are in progressive decrease and the demand in continuous increase. At the question *What is to be done ?*, the author, without any trace of restraint, admits with sincerity: „I started to question myself if whether the glorious age of the petroleum is about to end. How long with the oil reserves last ? What would happen to our fantastic richness and to our wonderful life style if the production of petroleum would reach the limit, the reserves would become scarcer and the prices would increase ? Do the governments or the companies providing energy an insurance plan for a smooth and gradual passing to a new type of fuel or a new energetic technology ? Or would the exhaustion of the petroleum take us unaware, arousing waves of shock in the global economy and giving the start to a dangerous race for obtaining the last reserves of oil?" The fears expressed and materialized in such a warning are, of course, real, if they were to be confronted initially to the actual numbers, when 40 % of the energy's global market belong to the oil products, while only 26 % belong to the coal and 24 % to the natural gas. Therefore, if we would not admit that the energy economy is "faulty" and, thus, forced to be on the point of being improved, corrected, modified, if we wish, one pertinent conclusion imposes itself – namely that it arrived or it is being shaped *the end itself of the economy based on consumption of resources of the "black gold"*. This, of course, unless a **NEW BEGINNING** shapes itself ?!

What – we must admit – **delays the irrevocable end of any scientific investigation, including that of the present *History of the Oil*...**

*Translated by Irina Croitoru*

# BIBLIOGRAFIE

## I – BIBLIOGRAFII, GHIDURI, ISTORIOGRAFIE


1. ARHIVELE STATULUI DIN ROMÂNIA (DIRECŢIA GENERALĂ), *Ghidul microfilmelor,* I-III, Bucureşti, 1978-1979.
2. IDEM, *Îndrumător în Arhivele Centrale,* I/1-2, Bucureşti, 1971-1974; vol. I/l, ed. a II-a, Bucureşti, 1972.
3. BUZATU, Gh., *Românii în arhivele Kremlinului,* Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1996.
4. BUZATU, Gh., Gh. I. FLORESCU, *Al doilea război mondial şi România. O bibliografie,* Iaşi, Editura Academiei, 1981.
5. FĂNESCU, Mihail şi colab., *Bibliografia arhivisticii româneşti,* Bucureşti, 1969.
6. FICŞINESCU, Th., *Cu prilejul unei aniversări,* în M.P.R., nr. 8/1940. La 40 de ani de la apariţia „Monitorului Petrolului Român".
7. GEORGESCO, Jean, *La presse périodique en Roumanie,* Oradea, 1936.
8. HAGIU, D., *Contribuţia Institutului Geologic [Român] la dezvoltarea industriei de petrol din România,* în „Petrol şi Gaze", nos. 9-10/1957.
9. ISCU, Dr. ing. V., *La science du pétrole enseignee à l'Academie de Hautes Études Commerciales et Industrielles,* în M.P.R., număr special, 1937.
10. LUPU, Ing. P., Gh. OLTEANU, *Ingineri, geologi şi tehnicieni de seamă în industria petroliferă din România,* în „Petrol şi Gaze", nos. 9-10/1957.
11. MACOVEI, G., *Contribution roumaine à la connaissance du pétrole,* în M.P.R., nr. 15/1940, p. 841-845. Discurs de recepţie la Academia Română (25 mai 1940). Discursul de răspuns – prof. I. Simionescu, în M.P.R., nr. 11/1940, p. 645.
12. MANOLIU, Florin Em., *Bibliographie des travaux du Professeur M. Manoilesco,* Bucureşti, Editura Luceafărul, 1936.
13. MRAZEC, Prof. L., *Despre formarea zăcămintelor de petrol în România,* Bucureşti, Tip. Carol Göbl, 1907. Discurs de recepţie la Academia Română, cu un discurs de răspuns de Anghel Saligny (23 martie/5 aprilie 1907).
14. IDEM, *Raport anual asupra activităţii Institutului Geologic pe anul 1906-1907,* Bucureşti, Tip. Carol Göbl, 1908. Se publică legea pentru înfiinţarea Institutului Geologic al României din 28 februarie 1906. Despre antecedente: între anii 1882 şi 1889 a fiinţat un *Birou Geologic,* organizat şi condus de Gr. Ştefănescu, cu credite de la I. C. Brătianu; în 1892, un *Serviciu al Minelor,* creat de P. P. Carp, la care au lucrat

specialişti străini şi români (Th. Fuchs, W. Teisseyre, F. Toula, Sava Athanasiu, L. Mrazec, G. Murgoci, I. Simionescu ş.a.); *Comisiunea petrolului* (1903), constituită din C. Alimănişteanu, Vintilă I. C. Brătianu şi L. Mrazec).

15. IDEM, *Însemnări de la începutul celui de-al 40-lea an de existenţă a primei reviste române de petrol,* în M.P.R., nr. 9/1939; republicat, parţial, în idem, nr. 13/1940.
16. IDEM, *Dr. L. Edeleanu,* în M.P.R., nr. 8/1941.
17. MOCANU, Marin Radu, *Arhivele Naţionale şi societatea românească,* Bucureşti, Editura Ministerului de Interne, 1997.
18. NENIŢESCU, Costin D., *L'état actuel de nos connaissances sur l'origine du pétrole,* în M.P.R., nr. 4/1939.
19. PASCU, ŞTEFAN şi colab., eds., *Bibliografia istorică a României,* I, IV-VIII, Bucureşti, Editura Academiei, 1970-1996.
20. POENARU, Daniela, Cornel SÂRBU, *Istoriografia economică românească. Bibliografie selectivă (1944-1969),* Bucureşti, 1970 (Colecţia „Studii de istorie a gândirii economice", t. 10).
21. PREDA, M. D., *Dezvoltarea geologiei petrolului în România,* în „Petrol şi Gaze", nos. 9-10/1957.
22. RACHIERU, Mihai şi colab., *Îndrumător în Arhivele Statului judeţului Prahova,* Bucureşti, 1971.
23. RUSSIN, Ing. C, *Literatura tehnică în România în perioada Centenarului,* în „Petrol şi Gaze", Bucureşti, nos. 9-10/1957.
24. SANIELEVICI, Leon, *Presa petroliferă română în trecut şi în prezent,* în M.P.R., număr special, 1937.
25. SIMIONESCU, I., *Géologie et Paléontologie,* în *La vie scientifique en Roumanie,* I, Bucarest, 1937, p. 261-281.
26. TUFESCU, Victor, Ana TOSA, *Bibliografia geografică sumară a României,* Bucureşti, Monitorul Oficial/Imprimeriile Statului, 1947.
27. VIVIAN, James F., *Materials in the National Archives Relating to Rumania,* Washington, DC, The National Archives, 1970 (Colecţia Reference Information Paper, No. 46).

## II – ENCICLOPEDII, DICŢIONARE, ALBUME, ATLASE

1. *Enciclopedia României,* editori Dimitrie GUSTI, Constantin ORGHIDAN, Mircea VULCĂNESCU, Dan BOTTA, I-IV, Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1938-1943.

— Volumul III, *Economia naţională. Cadre şi producţie,* Bucureşti, 1939, VIII – 1180 p.

— Ştefan Chicoş, *Legislaţia minieră,* p. 119-128 (inclusiv bibliografia);

— I. G. Rarincescu, *Politica petrolului,* p. 204-210;

— Ion Veverca, *Naționalismul economic,* p. 275-286 (inclusiv bibliografia);
— Theodor Ficşinescu, Tudor Dobrescu, *Petrolul,* p. 617-650;
— C. I. Motaş, *Zăcămintele de gaz metan,* p. 651-672;
— Emilian A. Bratu, *Industria chimică,* p. 1010-1030;
— *Bibliografie industrială,* p. 1047-1052;
— *Tabele statistice generale,* p. 1054-1102.
— Volumul IV, *Economia națională. Circulație, distribuție, consum,* Bucureşti, 1943, 1081 p.
— Ion Veverca, M. D. Israil, *Politica comerțului exterior,* p. 357-361;
— Ion Veverca, Virgil Madgearu, Petre Constantinescu, *Politica comerțului exterior,* p. 435-455;
— C. C. Giurescu, M. Gr. Romaşcanu, N. Georgescu-Roegen, *Comerțul exterior,* p. 456-498;
— Roman Moldovan, *Formarea şi mişcarea capitalului,* p. 904-914;
— C. Verdeş, *Potențialul de război,* p. 973-996;
— *Tabele statistice,* p. 997-1028.

2. ACADEMIA ROMÂNO-AMERICANĂ DE STUDII ŞI ARTE, *Români în știința şi cultura occidentală,* Davis, 1992 (Colecția Enciclopedii, vol. 13).
3. ALBOTEANU, V., *Ideologie şi afaceri... A.B.C.-ul economiei naționale,* Bucureşti, 1939. „Noi trăim cu piciorul pe materii prime. Evident că reversul este destul de neplăcut. Aceasta deschide apetitul națiunilor care nu le au..." (p. 91-92). În contextul din 1939, „problema materiilor prime domina economicul actual, iar pentru noi, care nu ne putem plânge de lipsa materiilor prime, ea se pune totuşi cu aceeaşi tărie, în ce priveşte actuala lor estimatie şi, mai ales, în ce priveşte o justă şi cât mai economică consumație" (p. 93).
4. THE AMERICAN GEOGRAPHICAL SOCIETY OF NEW YORK, *World Geography of Petroleum,* Princeton, Princeton University Press, 1950.
5. THE AMERICAN INSTITUTE OF MINING AND METALLURGICAL ENGINEERS (Transactions of...), *Petroleum Development and Technology 1930,* New York, 1930.
6. THE ASIATIC PETROLEUM COMPANY LIMITED, *A Petroleum Handbook,* London, 1933.
7. BAUCHARD, Denis, *Pétrole: Penurie, obsession et réalités,* în „Encyclopaedia Universalis. Universalia", Paris, 1974, p. 81-88.
8. *** *Bucureştii şi bogățiile României,* Bucureşti, Editura de Propagandă „România", 1938. Dintre colaborări: *Câteva cuvinte despre petrolul românesc* (C. Osiceanu); *Economia națională românească* (Gh. N. Leon); *Despre economia energetică în România* (M. Sophian).
9. Department of Commerce [USA], *Rumania. An Economic Handbook,* Washington, GPO, 1924. Un capitol special despre petrol (p. 106-111): scurt istoric, situația industriei, investițiile americane, politica petrolieră

a Bucureştilor, problema naţionalizării subsolului în 1923.
10. *** *Economic Survey of Roumania,* London, 1929.
11. *** *The Economic Resources of Roumania,* Bucharest, 1928.
12. *** *The Economical Situation and Organization of Roumania in 1926,* f.l., f.a.
13. *** *Encyclopedie économique des Balkans (Wirtschafts-Enzyklopaedie des Balkans),* I, Beograd, 1938. Despre industria petrolului în România (p. 43-44).
14. FEDERALNAIA TORGOVLEA COMISSIIA [SUA], *Mejdunarodnîi neftianoi kartel,* Moskva, 1954. Ed. orig. – *The International Petroleum Cartel,* Washington, DC, 1952.
15. FORTER, Norman L., Demeter B. ROSTOVSKY, *The Roumanian Handbook,* London, Simpkin Marchall, Ltd., 1931. Cap. XVII – *Resursele minerale* (p. 168-182), inclusiv *petrolul* (p. 167 şi urm.).
16. FRANKEL, P. H., *Essential of Petroleum. A Key to Oil Economics,* London, Chapman and Hall, 1946.
17. GHINEA, Dan, *Enciclopedia Geografică a României,* I-III, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1996-1998.
18. GILLARD, Marcel, *La Roumanie nouvelle,* Paris, Librairie Félix Alean, 1922.
19. xxx *Guide de la Roumanie,* ed. a II-a, Bucureşti, 1940. Cap. 6 – Bogăţiile petrolifere şi industria „aurului negru" (p. 85 şi urm.).
20. GORDON, Will, *Roumania. Yesterday and Today,* London-New York, 1919.
21. IMPERIAL INSTITUTE MONOGRAPHS, *Petroleum,* Prepared Jointly with Petroleum Department, with the Cooperation of B. H. CRONSHAW, London, John Murray, 1921.
22. *** *International Petroleum Encyclopedia,* Petroleum Company Tulsa, Oklahoma, 1973.
23. INTERNATIONAL REFERENCE LIBRARY, *Politics and Political Parties in Rumania,* London, International Reference Library Publishing Co., 1936.
24. THE INSTITUTION OF PETROLEUM TECHNOLOGISTS, *Petroleum. Twenty Five Years Retrospect. 1910-1935,* London, Richard Clay and Sons, Ltd., [1935].
25. IONESCU, Şerban N., *Who Was Who in Twentieth România,* Boulder-New York, Columbia University Press, 1994.
26. ISCU, Dr. ing. Vasile, *Economia petrolului pentru parlamentarii, proprietarii şi concesionarii de terenuri petrolifere. Pentru industriaşii de petrol etc. Etc.,* Câmpina, Tip. M. S. Gheorghiu, 1922.
27. *** *Le langage pétrolier. Recueil des principaux termes et expressions usuels en France dans l'industrie du pétrole,* Paris, Gauthier Villars, 1964.
28. MADELIN, Henri, *La mytologie de l'or noir, în* „Encyclopaedia Universalis. Universalia", Paris, 1974, p. 89-94.
29. MAMINA, Ion, Ion BULEI, *Guverne şi guvernanţi. 1866-1916,* Bucureşti, Editura Silex, 1994.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

30. MAMINA, Ion, Ioan SCURTU, *Guverne şi guvernanţi. 1916-1938,* Bucureşti, Editura Silex, 1996.
31. MARINESCU, N. G., *Codul consolidărilor petrolifere,* Bucureşti, 1923.
32. MITZAKIS, Marcel, *The Oil Encyclopedia,* London, Chapman and Hall, Ltd., 1922. România (p. 418-424).
33. MOURRE, Michel, *Dictionnaire Encyclopédique d'Histoire,* I-VIII, Nouvelle édition, Paris, Bordas, 1993. Volumul III: *Exxon Corporation (Esso, Standard Oil Company),* p. 1764; volumul VI: *Pétrole* p. 3621-3627; volumul VII: *Royal Dutch-Shell* p. 4092.
34. Petrolul în Antichitate şi Evul Mediu; industria de petrol în secolul XIX: de la primul război mondial la cel de-al doilea; epoca 1945-1970; criza petrolieră din 1973 şi consecinţele sale. În războiul din 1939-1945, „căutarea petrolului a determinat unele din marile opţiuni strategice" – renunţarea lui Hitler la ofensiva asupra Moscovei pentru a se orienta către Baku; acţiunile din Africa de Nord; ofensiva japoneză către Indiile Olandeze (p. 3624). După 1945, expansiunea industrială a presupus cantităţi imense de produse petroliere, necesitate nu numai de automobile, aviaţie şi marină, ci şi de gama de subproduse apărute pe piaţă (produsele plastice, chimice şi farmaceutice, fibrele şi cauciucul sintetic etc.). În 1955, petrolul reprezenta 33% din consumul mondial de energie, în 1970 – 45%, iar în 1982 – 40%. O mare problemă, aceea a rezervelor mondiale de ţiţei – evaluate la aproximativ 121 miliarde tone în 1988, cea mai mare speranţă ţinând de descoperirile de zăcăminte sub mări şi oceane (p. 3624, 3627).
35. NEMETESCO, Georges P., *Le capitaliste et l'industrie pétrolière roumaine/ The Capitalist and the Roumanian Petroleum Industry,* Bucarest, Imprimeria Naţională [1927]. OFFICE COMMERCIAL FRANÇAIS EN ROUMANIE, *Notice sur la Grande Roumanie,* Paris, 1920.
36. *** *A Petroleum Handbook (Royal Dutch-Shell),* London, 1938.
37. *** *Petroleum Production Handbook,* I-II, New York-Toronto-London, Mc. Graw-Hill, 1962.
38. POPA, Marcel D., Horia C. MATEI, *Mică enciclopedie de istorie universală,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983.
39. POPA, Marcel D. şi colab., eds., *Dicţionar enciclopedic,* I-II, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1993-1996.
40. PREDESCU, Lucian, *Enciclopedia „Cugetarea",* Bucureşti, Editura Cugetarea – Georgescu Delafras, 1940.
41. *România. Atlas istorico-geografic,* Bucureşti, Editura Academiei, 1996.
42. ROMMENHOELLER, C. G., *La Grande Roumanie. La structure économique, sociale, financière, politique et particulièrement ses richesses,* La Haye, Martinus Nijhoff, 1926. Un studiu complet asupra României după terminarea primului război mondial (634 p.). Informaţii bogate despre istoria şi industria petrolului (p. 365-407).

B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

43. *** *Roumania. Handbooks Prepared under the Direction of the Historical Section of the Foreign Office,* London, 1920 (No. 23).
44.*** *La Roumanie en 1928,* în „La Roumanie Économique", nos. 1-4/1929.
45. THE ROYAL DUTCH-SHELL GROUP, *A Petroleum Handbook. Compiled by Members of...,* London, 1933.
46. SIMIONESCU, Ion, *România de eri,* ed. a II-a, Bucureşti, Tip. „Jockey-Club", 1922.
47. ŞTEFANESCU, I. şi colab., *Muzeul republican al petrolului Ploieşti (Album),* Ploieşti, 1966 (ed. nouă - 1980).

## III – IZVOARE

### A. ARHIVE

1. ARHIVELE NAŢIONALE ALE ROMÂNIEI, Bucureşti:
a) Fond CASA REGALĂ, 1918-1940;
b) Fonda CASA REGALĂ - MIHAI, 1940-1947;
c) Fond PREŞEDINŢIA CONSILIULUI DE MINIŞTRI, 1920-1945;
d) Fond MINISTERUL INDUSTRIEI ŞI COMERŢULUI, 1917-1925;
e) Fond MINISTERUL INDUSTRIEI, PETROLULUI ŞI CHIMIEI, 1942-1944;
f) Fond MINISTERUL PROPAGANDEI NAŢIONALE, 1944;
g) Fond MINISTERUL DE INTERNE, 1940-1944;
h) Fond SENAT, 1923-1926;
i) Fond ADUNAREA DEPUTAŢILOR, 1922-1924;
j) Fond C.C. al P.C.R., 1944-1948;
k) Fond Al. VAIDA-VOEVOD;

2. ARHIVELE NAŢIONALE ALE ROMÂNIEI, Fond MICROFILME (Bucureşti):
a) Fond Microfilme *Anglia* (rolele 439-441);
b) Fond Microfilme *Belgia* (rola 36);
c) Fond Microfilme *Franţa* (rola 23);
d) Fond Microfilme *Germania* (Bundesarchiv-Koblenz, rolele 9-10);
e) Fond Microfilme *SUA* (rolele 35, 49, 256, 258, 260, 409, 461-463, 478, 492, 498-499, 634, 653, 687).

3. ARHIVELE NAŢIONALE, FILIALA JUDEŢULUI PLOIEŞTI:
a) Fond Societatea „STEAUA ROMÂNĂ" (Serviciul terenuri, Campina, 1860-1930);
b) Idem (Serviciul contencios, 1906-1940);
c) Fond Societatea „ASTRA ROMÂNĂ" (1900-1948);
d) Idem (Rafinăria Ploieşti, 1896-1948);
e) Fond Societatea „CONCORDIA" (1917-1944);
f) Fond Societatea „CREDITUL MINIER" (1925-1948);

g)Fond Societatea „COLOMBIA" (1925-1948);

h) Fond Societatea „COLOMBIA" (Rafinăria „AQUILA FRANCO-ROMÂNĂ", 1921-1948).

4. ARHIVELE MINISTERULUI AFACERILOR EXTERNE AL ROMÂNIEI, Bucureşti:

a)Fond CONVENȚII;

b)Fond 71/1920-1944 (DOSARE SPECIALE);

c)Fond 71/1914 E/2 PETROL;

d)Fond 71/1914 DESPĂGUBIRI;

e)Fond 71/PRESA *(Anglia, Belgia, Franța, Germania, Olanda, S. U. A.);*

f) Fond Conferința de pace (1946).

5. BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE, Bucureşti:

a) Arhiva PALATULUI REGAL:

- Pachet LXXIV/Varia 11: „Proiect de lege asupra minelor din cariere" (1874), cu referiri la păcură şi toate speciile de „bitumuri" din mine (art. 2).

6. BIBLIOTECA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI, Bucureşti:

a) Fond AL. SAINT-GEORGES.

7. ARHIVELE MILITARE ROMÂNE, Bucureşti, Piteşti:

a) Fond 951, Cabinetul Militar

I. Antonescu, 1942-1944, poziția 26.

8. THE UNITED STATES OF AMERICA, THE NATIONAL ARCHIVES AND RECORD SERVICES (Washington, DC).

a) Record Group 59, GENERAL RECORDS OF THE DEPARTMENT OF STATE:

- *Decimal File 1910-1929;*
- *Decimal File 1930-1939;*
- *Decimal File 1940-1944, European War 39.*

b)Record Group 18, USA JOINT CHIEFS OF STAFF;

c)Record Group 43.

9. THE USA, THE LIBRARY OF CONGRESS, MANUSCRIPT DIVISION, Washington, DC:

a) *Woodrow Wilson Papers;*

b) *W. S. Culberston Papers.*

10. THE USA, F. D. ROOSEVELT LIBRARY, Hyde Park, New York:

a) Official File, Petroleum Coordinator for War, 1941-1945 (H. ICKES);

b)MAP ROOM PAPERS:

- Fond WAR DEPARTMENT;
- Fond JIC, WEEKLY SUMMARY;
- Fond ONI, WEEKLY SUMMARY.

11. THE USA, THE HOOVER INSTITUTION ON WAR, REVOLUTION, AND PEACE. HOOVER INSTITUTION ARCHIVES, Stanford University, Palo Alto, California:

a) Fond N. TITULESCU, *Diary and Correspondence* (Boxes nos. 1-16);

BCU "CAROL I" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

b) Fond C. VIŞOIANU;
c) Fond I. G. DUCA;
d) Fond G. I. DUCA;
e) Fond N. PETRESCU-COMNEN;
f) Fond Al Doilea Război Mondial (diverse).
12. GREAT BRITAIN, PUBLIC RECORD OFFICE, London, Kew:
- Fonduri diverse (îndeosebi: *Foreign Office, War Department, Cabinet).*
13. ROSSISKAIA FEDERAŢIIA, MOSKVA:
a) OSOBÎI ARHIV (Arhiva Specială), Moskva;
b) GOSUDARSTVENNÎI ARHIV ROSSISKOI FEDERAŢII (Arhiva de Stat a Federaţiei Ruse), Moskva;
c) ŢENTRALNÎI GOSUDARSTVENNÎI ARHIV SOVETSKOI ARMII (Arhiva Centrală de Stat a Armatei Roşii), Moskva;
d) ARHIV VNEŞNEI POLITIKI SSSR (Arhiva Politicii Externe a URSS), Moskva.

**B. LEGI, REGULAMENTE, DECRETE-LEGI, DECRETE-REGALE, JURNALE ALE CONSILIULUI DE MINIŞTRI**

1. CONSILIUL LEGISLATIV, *Repertoriul analitic al legilor în vigoare. 1943,* Bucureşti, Imprimeria Centrală, 1943.
2. INSTITUTUL GEOLOGIC AL ROMÂNIEI, *Legiuirile miniere vechi şi noi ale României,* VII/1, *Legiuirile din Vechiul Regat până la 4 iulie 1924,* adunate şi rânduite de George Stoian şi Vasile Gheorghiade, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Eminescu" S.A., 1925.
3. IDEM, *Legiuirile miniere vechi şi noi ale României,* X, *Legiuiri diverse,* I – *Legiuiri excepţionale;* II – *Legiuri economice,* adunate şi rânduite de George Stoian şi Vasile Gheorghiade, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Eminescu" S.A., 1925.
4. IDEM, *Legiuirile miniere vechi şi noi ale României,* XI/1, *Dezbaterile parlamentare la legea minelor din 1895,* adunate şi rânduite de George Stoian şi Vasile Gheorghiade, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Eminescu" S.A., 1925.
5. IDEM, *Legiuirile miniere vechi şi noi ale României,* XI/3, *Desbaterile parlamentare la: a) Constituţiunea din 1923 şi b) Legea minelor din 1924,* adunate şi rânduite de George Stoian şi Vasile Gheorghiade, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Eminescu" S.A., 1925.
6. *** *Proiectul legii minelor,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1924.
7. ANAGNOSTE, Gogu G., *Legislaţia minieră şi petroliferă română,* Ploieşti, Tip. „Aurora", 1924.
8. CONSTANTINESCU, Tancred şi alţii, *Legea minelor cu expunerea de motive,* Bucureşti, Imprimeria Statului, 1924.
9. FRIEDMAN, Hugo, *Decretele-legi privitoare la industrie, mine şi petrol,* Ploieşti, Tip. „Lumina", 1920.

BCU "ALEXANDRU IOAN CUZA" UNIVERSITY LIBRARY

10. HÂRJESCU, C., Gr. OGHINA, *Legea minelor din 27 martie 1929 (expunere de motive, cuvântări, dezbateri etc.)*, Bucureşti, 1929.
11. MARINESCU, N. G., *Codul consolidărilor petrolifere*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1923.
12. ROSETTI, Avocat D. R., *Legi, regulamente, decrete şi indicii alfabetice privitoare la mine şi petrol (Lois, reglements, decrets et indexes alphabétiques concernant les mines et le pétrole)*, Bucureşti, Tip. Göbl [1905].
13. IDEM, *Legea Minelor din 1924 (Studiu asupra recunoaşterii şi validării drepturilor câştigate. Dispoziţiunile referitoare la drepturile de proprietate şi concesiune minieră şi petroliferă)*, Ploieşti, Editura Cartea Românească, 1924.
14. SCÂNTEIE, V., *Decrete şi decizii publicate în „Monitorul Oficial" până la ocupaţiunea germană (de la 7 iulie 1916 şi până la 20 noiembrie 1916) şi ordonanţe care completează, modifică sau abrogă unele din aceste decrete şi decizii, publicate în „Foaia de ordonanţe" până la 16 noiembrie 1917*, Bucureşti, Editura I. Brănişteanu, 1917.
15. STOIAN, George, Vasile GHEORGHIADE, *Les anciennes et nouvelles legislations minières de Roumanie. Loi des mines de 1924*, Bucarest, 1925.
16. TONCESCU, V. şi colab., *Colecţiune de legi şi regulamente, 1918-1919*, Bucureşti, Tip. I. C. Văcărescu, 1920.
17. VASILESCU-NOTTARA, I., *Legea minelor, publicată sub îngrijirea d-lui...*, Bucureşti, 1929.
18. ZAMFIRESCU, George, Const. ZAMFIRESCU, *Legea minelor adnotată*, Bucureşti, Imprimeria de Artă Richard Sergies, 1927. Legea minelor din 1924 era „o operă minuţios studiată şi bine alcătuită atât din punct de vedere tehnic, cât şi din punct de vedere juridic" (p. III).
19. *** *Legea minelor. Observaţiuni asupra proiectului*, Bucureşti. Institutul de Arte Grafice „Eminescu" S.A., 1924. Memoriu întocmit de *societăţile petroliere cu capital străin* adresat Ministerului Industriei şi Comerţului al României.
20. *** *Memoriul societăţilor miniere-petrolifere cu capital naţional cu privire la proiectul Legii Minelor*, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Carmen Sylva", 1924.
21. Asociaţia Inginerilor şi Technicianilor din Industria Minieră, *Memoriu cu privire la proiectul noii legi a minelor*, Bucureşti, Tip. „Cartea Medicală", 1924.
22. *** *Legea minelor din 1937*, în C. Hamangiu, Gh. Alexianu, C. St. Stoicescu, *Codul General al României (Codurile, legile şi regulamentele în vigoare). 1856-1937*, vol. XXV/I, 1937, Bucureşti, Imprimeria Centrală, 1938, p. 614-709.
23. *** *Legea petrolului din 1942*, în C. Hamangiu, *Codul General al României*, XXX/III, *Coduri, legi, decrete-legi şi regulamente. 1942*, Bucureşti/Editura Monitorul Oficial, 1942, p. 2486-2553.

24. *** *Regulament pentru instituirea concesiunilor în regiunile petrolifere prevăzute de articolul 183 din Legea Minelor,* în „Monitorul Oficial", nr. 252/15 noiembrie 1924.
25. *** *Loi pour la modification de quelques articles de la Loi des Mines du 28 mars 1929,* în M.P.R., nr. 7/1937, p. 471-514 (text în limba franceză); text în limba engleză, în M.P.R., nos. 8, 9, 10/1937.

## C. COLECȚIA MONITORULUI OFICIAL"

*** „Monitorul Oficial", partea I, anii 1908, 1917-1920, 1923-1924, 1929, 1937, 1942.

*** „Monitorul Oficial", partea a III-a (Dezbaterile parlamentare):

- *Adunarea Deputaților,* anii 1920-1921, 1922-1923, 1923-1924, 1928-1929.
- *Senatul,* anii 1922-1923, 1923-1924, 1928-1929.

## D. COLECȚII ȘI VOLUME DE DOCUMENTE, TRATATE, ACORDURI, DIVERSE PUBLICAȚII CU CARACTER OFICIAL SAU OFICIOS

1. Colecții oficiale

*** *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945,* Baden-Baden – Bonn – Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 1950. S-au publicat mai multe serii: B *(1925-1933),* C *(1933-1937),* D *(1937-1941)* și E *(1941-1945).* Seriile C (vols. I-XIII/2, 1950-1970) și E (vols. I-VIII, 1969-1979) au fost editate integral. Unele serii au fost tipărite și în limbile engleză (cf. *Documents on German Foreign Policy 1918-1945,* Series C, *1933-1937;* Series D, *1937-1941* (13 volume, 1949-1964, vol. 14 – indice, 1976) sau franceză (cf. *Les Archives secrètes de la Wilhelmstrasse,* vols. I-IX/2, *1937-iunie 1940).* Editori: diverse colective de istorici, pentru început sub egida unei comisii cvadripartite (anglo-franco-americano-vest-germane), apoi integral germană.

Pentru ajunul și prima etapă a celui de-al doilea război mondial, această colecție de documente, alături de cele britanică, franceză, americană și italiană (vezi, mai jos), este indispensabilă pentru studierea relațiilor româno-germane. Relevăm în context declarația lui Hermann Göring făcută în cursul întrevederii cu Mihai Antonescu din Berlin, 26 noiembrie 1941: Petrolul reprezintă, după jertfa de sânge, **„cea mai de preț contribuție pe care România o poate pune în slujba cauzei comune** [a Axei Berlin-Roma-Tokyo]" (vol. XIII).

*** *Documents on British Foreign Policy, 1919-1939,* London, His Majesty's Stationery Office, 1946. Se publică în serii: I - *1919-1924;* I A - *1925-1929;* II - *1929-1938;* III - *1938-1939* (9 volume; vol. 10 – indice). Editori: diverși istorici (Sir L. Woodward, Rohan Butler, W. N. Medlicott ș.a.), sub egida Great Britain, Foreign Office (Historical Section).

În seria I (vol. I, II, IV, VI, XIII, XXIV, XXVI): diverse informații despre România și problema petrolului (primele șase volume privesc

Conferința de pace de la Paris din 1919-1920). Volumele XXIV (1983) și XXVI (1985) acoperă Europa Centrală și Balcanii în 1922-1924: demersuri în legătură cu legea minelor din 1924 – raport H. Dering către Curzon (București, 17 martie 1924), demersuri pentru obținerea unei concesiuni de terenuri petrolifere ale statului român (XXIV, p. 172-174); H. Dering către MacDonald (raport din 5 august 1924) despre situația generală din România (XXVI, p. 290-291).

*** *Documents on British Foreign Policy Overseas,* London, HMSO, 1984. Se publică în serii: I -*1945-1950;* II - *1950-1955.* S-au editat mai multe volume: 7 (seria I) și 4 (seria II). Editori diverși (Rohan Butler, Roger Bullen, M. E. Perry ș.a.), sub egida Great Britain, Foreign and Commonwealth Office.

După cum se observă, dintre documentele editate lipsește seria acoperind perioada celui de-al doilea război mondial (1939-1945). Demnă de interes vasta lucrare oficială a lui Sir Llewellyn Woodward, întocmită pe baza documentelor *Foreign Office-ului: British Foreign Policy in the Second World War,* I-V, London, HMSO, 1970-1976.

*** *Documents diplomatiques français, 1933-1939,* Paris, Imprimerie Nationale, 1963 – Se publică în două serii: I - *1932-1938;* II - *1938-1939* (18 volume tipărite între 1963 și 1985). Editor: Ministère des Relations Extérieures (France), Commission de Publications des Documents Relatifs aux Origines de la Guerre 1939-1945.

*** *I Documenti diplomatici italiani,* Roma, Libreria dello Stato, 1952. Pentru epoca interbelică cât și pentru perioada cuprinsă între anii 1939 și 1945 a se vedea seriile: VI *(1918-1922),* VII *(1922-1935),* VIII *(1935-1939)* și I *(1939-1943).* Editor: Ministero degli Affari Esteri (Italia), Commissione per la Publicazione dei Documenti Diplomatice.

*** *Dokumentî vneșnei politiki SSSR,* Moskva, Izdatelstvo Mejdunarodnîh Otnoșeniia, 1957. Documentele publicate până în prezent acoperă perioada 1917-1940, editându-se în genere câte un volum/două pentru fiecare an: I *(1917-1918),* XXI *(1938),* XXII *(1939)* și XXII *(1940).* Volumele sunt pregătite de colective de istorici, sub egida Ministerstvo Inostranîh Del Rossiiskoi Federații (anterior SSSR).

*** *Papers Relating to the Foreign Policy of the United States* [din 1932 – *Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers],* Washington, Government Printing Office, 1942. Se publică tematic și pe ani: Conferința de pace din *1919* (13 volume) sau anii *1939* (5 volume), *1940* (5 volume), *1941* (7 volume), *1942* (7 volume), *1943* (6 volume), *1944* (7 volume), *1945* (9 volume), *1946* (10 volume, din care volumele 3-4 despre Conferința de pace de la Paris din *1946), 1947* (volumul 3 despre Europa de Est și URSS). Editor: United States of America, Department of State.

*** *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht (Wehrmacht-führungsstab),* I-IV, editori Percy Ernst Schramm, Hans-Adolf Jacobsen, Andreas Hillgruber, Walter Hubatsch, Frankfurt am Main, Graefe

Verlag fur Wehrwesen, 1965; ediția 1982 – în 8 volume.

Un document fundamental pentru studiul istoriei militare al celui de-al doilea război mondial – *Jurnalul de război* al Comandamentului Suprem al Wehrmachtului (OKW), Direcția operativă, cu numeroase directive și sinteze anexate (în total, peste 6 300 p.). Referiri la rolul și locul României (inclusiv petrolul) în război.

## 2. DIVERSE


1. ANCEL, Jean, ed., *Documents Concerning the fale of Romanian Jewry during the Holocaust,* IX, *German-Romanian Relations, 1936-1944,* New York, The Beate Klarsfeld Foundation, 1980.
2. ANTONESCU, Mareşal Ion, *îndemnuri româneşti,* Bucureşti, Editura Dacia Perennis, 1941.
3. IDEM, *Un A.B.C. al anticomunismului românesc,* I, ediție Gh. Buzatu, Iaşi, Editura Moldova, 1992.
4. IDEM, *Istoria mă va judeca. Scrieri inedite,* ediție C. Hlihor, Bucureşti, Editura Academiei de înalte Studii Militare, 1993.
5. IDEM, *Epistolarul Infernului,* ediție M. Pelin, Bucureşti, Editura Viitorul Românesc, 1993.
6. IDEM, *Memoriu depus Onor. Tribunalului Poporului la 15.V.1946,* în „Revista Istorică", Bucureşti, nos. 7-8/1993, p. 757-769.
7. *** *Antonescu, Mareşalul României şi războaele de reîntregire,* I-IV, editor Iosif Constantin Drăgan, Veneția, Editura Nagard, 1986-1990.
8. *** *Mareşalul Antonescu în fața istoriei,* I-II, ediție Gh. Buzatu şi colab., Iaşi, Editura B.A.I., 1990.
9. *** *România cu şi fără Antonescu,* ediție Gh. Buzatu, Iaşi, Editura Moldova, 1991.
10. *** *Antonescu-Hitler. Corespondență şi întâlniri inedite (1940-1944),* I-II, ediție Vasile Arimia şi colab., Bucureşti, Editura Cozia, 1991.
11. ANTONESCU, Mihai, *«Dacă vrei să câştigi războiul, trebuie să pregăteşti pacea»,* ediție Ion Ardeleanu, Cluj-Napoca, 1991.
12. AXENCIUC, Victor, *Evoluția economică a României. Cercetări statistico-istorice (1859-1947),* I, *Industria,* Bucureşti, Editura Academiei, 1992.
13. BRĂTIANU, Maria G., *Roumanie 1938-1940 vue de France. Recherches dans les archives françaises,* Paris, 1996.
14. BUZATU, Gh., *Românii în arhivele Kremlinului,* Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1996.
15. BUZATU, Gh., Mircea CHIRIȚOIU, eds., *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete, 1944-1989,* I-II, Bucureşti, Editura Paidea, 1998.
16. CALAFETEANU, Ion, ed., *Iuliu Maniu-Ion Antonescu. Opinii şi confruntări politice, 1940-1944,* Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1994.

17. CIUCĂ, Marcel-Dumitru, ed., *Procesul Mareşalului Antonescu. Documente,* I-III, Bucureşti, Editura Saeculum I.O./Editura Europa Nova, 1995-1998.
18. CIUCĂ, Marcel-Dumitru şi colab., eds., *Stenogramele şedinţelor Consiliului de Miniştri. Guvernarea Ion Antonescu,* I, *septembrie-decembrie 1940,* Bucureşti, Arhivele Naţionale, 1997.
19. DAŞCOVICI, N., *Drepturile şi interesele României în texte de drept internaţional public,* Iaşi, Tip. A. Ţerek, 1936.
20. DOBRINESCU, V. F. şi colab., *Plata şi răsplata istoriei,* I-IV, Iaşi-Focşani-Piteşti, 1994-1997. Studii şi documente despre Mareşalul Ion Antonescu.
21. GAFENCU, Grigore şi colab., *La Roumanie devant la Conférence de la Paix,* I-II, Paris, 1946.
22. GRENVILLE, J. A. S., *The Major International Treaties 1914-1973. A History and Guide with Textx,* London, 1974.
23. HILLGRUBER, Andreas, Hrsgb., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler,* I, *1939-1941;* II, *1941-1944,* Frankfurt am Main, Bernard und Graefe Verlag für Wehrwesen, 1966-1970.
24. Idem, ed., *Les entretiens secrets de Hitler. Septembre 1939-Décembre 1941,* Paris, Fayard, 1969 (vezi ediţia germană, completă).
25. HITLER, Adolf, *Directives de Guerre,* Paris, Arthaud, 1965.
26. KIMBALL, Warren F., ed., *Churchill and Roosevelt. The Complete Correspondence,* I-III, Princeton, Princeton University Press, 1987.
27. MAMINA, Ion, ed., *Consilii de Coroană,* Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997.
28. MAVRODIN, Teodor, *Mareşalul Antonescu întemniţat la Moscova,* Piteşti, Editura Carminis, 1998.
29. TUDOR, Alina, Şerban PAVELESCU, *Mareşalul Ion Antonescu: Alte interogatorii,* în „Magazin Istoric", nr. 10/1997.
30. VLAD, Radu-Dan, ed., *Evenimentele din ianuarie 1941 în arhivele germane şi române,* Bucureşti, Editura Majadahonda, 1998.

## 3. PUBLICAŢII OFICIALE ŞI OFICIOASE

1. BANCA NAŢIONALĂ A ROMÂNIEI, Biblioteca monetară, economică şi financiară, *Contribuţiuni la problema materiilor prime în România,* II, *Petrolul, coloranţii, cauciucul, masele plastice şi răşinele naturale,* Bucureşti, 1939.
2. BUREAU D'ÉTUDES DE LA BANQUE MARMOROSCH, BLANK ET CO., *Banca Marmorosch, Blank et Co., S.A. (1848-1923),* Bucureşti, Cultura Naţională, 1923.
3. IDEM, *Les forces économiques de la Roumanie en 1927,* Bucarest,

Cultura Națională, f.a.
4. IDEM, *Les forces économiques de la Roumanie en 1929,* Bucureşti, Cultura Națională, 1929.
5. *** *The Economical situation and organization of Roumania in 1926,* Bucureşti, 1926.
6. INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN, *Noua Constituție a României. 23 prelegeri publice organizate de...,* Bucureşti, Cultura Națională, 1922. Vezi şi ed. a II-a: *Constituția din 1923 în dezbaterea contemporanilor,* Bucureşti, Editura Humanitas, 1990.
7. IDEM, *Doctrinele partidelor politice. 19 prelegeri publice organizate de...,* Bucureşti, Cultura Națională, 1924.
8. IDEM, *Politica externă a României. 19 prelegeri publice organizate de...,* Bucureşti, Cultura Națională, 1925.
9. *** *Aperçu sur la situation actuelle de la Roumanie et programme d'avenir dans le cadre des nouvelles lois économiques. Mémoire présenté par les Ministres des Finances et du Commerce de Roumanie. Août 1924,* Bucureşti, Imprimeriile Independența, 1924.
10. [ROMÂNIA], PREŞEDINȚIA CONSILIULUI DE MINIŞTRI, *Activitatea Corpurilor Legiuitoare şi a Guvernului de la ianuarie 1922 până la 27 martie 1926. Dare de seamă înfățişată de D-l Ion I. C. BRĂTIANU,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1926. Lucrare fundamentală privind activitatea guvernului I. I. C. Brătianu din 1922-1926. Pentru problema petrolului, prezintă interes capitolele despre *Politica economică* (p. 213-245). Se relevă că toate legile economice ale epocii „au fost întocmite pe temeiul principiilor care au inspirat întotdeauna PNL, chemând să participe la viața economică a țării factorii naționali în primul rând, pentru a putea asigura astfel neatârnarea noastră economică" (p. XII).
11. [ROMÂNIA], MINISTERUL INDUSTRIEI ŞI COMERȚULUI, *Industria petrolului din România în 1908,* Bucureşti, Tip. Curții Regale F. Göbl Fii, 1909. Colaborări: G. Munteanu-Murgoci, L. Mrazec, V. Puşcariu, L. Edeleanu, C. Hălăceanu, G. Murgoci şi C. Osiceanu (industria petrolului, p. 63-258), V. Toroceanu (capitalurile investite în petrol, p. 279-296), M. T. Djuvara (comerțul petrolului, p. 299-343 şi importanța petrolului pentru economia României, p. 348-353).
12. MINISTÈRE DE L'INDUSTRIE ET DU COMMERCE. DIRECTION GÉNÉRALE DE L'INDUSTRIE (OFFICE DES ÉTUDES ET ENQUÊTES), *La Roumanie économique 1921,* Bucarest, Imprimerie de la Cour Royale F. Goebl Fils, 1921.
13. MINISTÈRE DE L'INDUSTRIE ET DU COMMERCE, *Les mines et le pétrole en Roumanie,* Bucarest, Imprimerie Socec et Co. S.A., f.a.
14. *** *La Roumanie économique,* Bucarest, 1925.
15. [ROMÂNIA], MINISTERUL ECONOMIEI NAȚIONALE, *Industria românească. Situația şi înfăptuirile realizate sub 10 ani de domnie ai*

*Majestății Sale Regelui Carol II,* București, Institutul de Arte Grafice „Lupta" N. Stroilă, 1940.

16. ROYAUME DE ROUMANIE. MINISTÈRE DE L'INDUSTRIE ET DU COMMERCE, Direction Générale des Mines, *Les mines et le pétrole en Roumanie. (Aperçu général sur le regime minier. Situation de l'industrie du pétrole. Industrie minière métallique),* Bucarest, Imprimerie Socec et Co. S.A., f.a.
17. [ROMÂNIA], MINISTERUL REGAL AL AFACERILOR STRĂINE, *Convenția de Armistițiu între Guvernul Român pe de o parte și Guvernele Uniunii Sovietice, Regatului Unit și Statelor Unite ale Americii pe de altă parte,* București, 1944.
18. [BRĂTIANU, Vintilă I. C., Tancred CONSTANTINESCU], *Aperçu sur la situation actuelle de la Roumanie et programme d'avenir dans le cadre des nouvelles lois économiques. (Mémoire présente par les Ministres des Finances et du Commerce de Roumanie. Août 1924),* Bucarest, Imprimeriile Independența, 1924. Argumente pentru o colaborare a capitalurilor române și străine la exploatarea bogățiilor naturale, inclusiv a petrolului, asigurându-se și participarea statului, „necesară și de dorit" (p. 15).
19. DIRECȚIA GENERALĂ A INDUSTRIEI, Oficiul de studii și anchete, *Câteva orientări în problemele industriale,* București, Tip. „Lupta", 1920. Conferințe susținute de M. Manoilescu, Al. Topliceanu, C. Petrescu.
20. UNION DES CHAMBRES DE COMMERCE ET D'INDUSTRIE, *Aperçu général sur l'industrie du pétrole roumain,* în „La Roumanie Économique", nos. 8-9/1927.
21. ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE, *Buletinul deciziunilor pronunțate în anul 1925,* Chișinău, vols. LXII/1-3, Regia „Monitorul Oficial", 1930-1931.
22. INSTITUTUL GEOLOGIC AL ROMÂNIEI, *Dări de seamă ale ședințelor,* vol. XII-XIII, București, Institutul de Arte Grafice „Lupta" N. Stroilă, 1930.
23. ASOCIAȚIA INGINERILOR ȘI TEHNICIENILOR DIN INDUSTRIA MINIERĂ (România), *Comunicări științifice și technice prezentate la Congresul din iunie 1931 referitoare la „Petrol",* București, Tip. „Moderna", 1931. Comunicări prezentate de: prof. G. Macovei (originea petrolului în Carpații Orientali, p. 5-23); E. Dimitriu (problemele zăcămintelor de petrol, p. 24-41); A. Drăgulescu (activitatea de foraj în România, p. 42-60); D. Filipescu (metodele de extracție în România, p. 61-74); D. Rallet (exploatarea gazelor, p. 75-86); G. Albescu (posibilitățile actuale de prelucrarea țițeiului, p. 87-93); V. Patriciu (inventarierea zăcămintelor, p. 103-107); V. Huch (transportul țițeiului, p. 108-116); L. Eisinger (fabricarea și utilizarea gazolinei, p. 148-154) ș.a.
24. *** *Rezultatele „colaborării" economice cu Germania și ale participării noastre la războiul hitlerist,* București, 1945.

## 4. DIVERSE PUBLICAȚII


1. Asociațiunea Generală a proprietarilor şi concesionarilor de terenuri petrolifere, *Memoriul adresat Ministerului Industriei şi Comerțului,* Ploieşti, Institutul de Arte Grafice „Progresul", 1925.
2. *** *Institutul Social Român după zece ani de lucru. 1918-1928,* Bucureşti, 1929.
3. Bibliothèque de Droit Contemporain sous la direction de H. LEVY-UHLMANN et B. MIRKINE-GUETZEVITCH, *La vie juridique des peuples,* IV, *Roumanie,* Paris, Delgrave, 1933. Colaborări: G. Alexianu, M. Antonescu, J. G. Cohen, C. Georgescu, I. V. Gruia, P. P. Negulescu, V. V. Pella, C. G. Rarincescu ş.a.
4. BOAMBĂ, I., *Banca Marmorosch, Blank et Co. SA. (1848-1923),* redactat de un comitet sub preşedinția d-lui..., Bucureşti, Cultura Națională, 1923.
5. *** *Memoriul societăților miniere-petrolifere cu capital național cu privire la proiectul legii minelor,* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Carmen Sylva", 1924.
6. PARTIDUL NAȚIONAL-LIBERAL, Cercul de Studii, nr. 1, *Reforma agrară,* ed. a II-a, Iaşi, Tip. „Dacia", 1918.
7. IDEM, *Reforma agrară,* Iaşi, Tip. „Dacia", 1918.
8. *** *Istoricul Partidului Național Liberal,* Chişinău, Tip. „România Nouă", 1918.
9. IDEM, *Către provinciile desrobite. Manifest-program al PNL. Tălmăcirea lui,* Bucureşti, Imprimeriile Independența, 1920.
10. PNL, Cercul de Studii, *Ante-proiect de Constituție întocmit de... cu o expunere de principii de D. IOANIȚESCU,* Bucureşti, 1921.
11. *** *Istoricul Partidului Național-Liberal de la 1848 şi până astăzi,* Bucureşti, Imprimeriile Independența, 1923.
12. PNL, *Ce-a făcut PNL de la întemeierea lui şi până astăzi. 1848-1927,* Bucureşti, Imprimeriile Independența, f.a.
13. PNL, Cercul de Studii, Secțiunea Economică, *Naționalismul economic în doctrina partidelor politice în România. Rezultatele politicei economice de la 1859 până la 1930,* Bucureşti, Imprimeriile Independența, 1930. Explicitarea politicii „prin noi înşine", de apărare şi promovare a intereselor naționale, nicidecum orientare de „şovinism şi xenofobie" (p. 3-4). Îndeosebi după 1918, legislația economică a fost „în concordanță cu interesele naționale", împotriva „poftelor străinilor acaparatori" (p. 65).
14. Partidul Național-Liberal, *Politica industrială. (Studii şi rapoarte alcătuite de secțiile economice ale Cercului Central de Studii PNL),* Bucureşti, Imprimeriile Independența, 1933. Materiale elaborate în spiritul politicii „prin noi înşine". Printre conferențiari, I. G. Duca şi C. (Dinu) I. C. Brătianu. Se reafirma respingerea perceperii eronate a

politicii „prin noi înşine" = xenofobie. PNL a urmărit, în fapt, numai „lupta legitimă pentru primarea elementului românesc şi a interesului românesc" (Al. Topliceanu, p. 64). Problemele industriei petroliere (Ing. Al. Teodorescu, p. 183-212).

15. Partidul Naţional [Iuliu Maniu], *Din viaţa politică a României. Ce este Partidul Naţional?,* Timişoara, Editura Organizaţiei Judeţene din Timiş-Torontal, 1925.
16. Partidul Ţărănesc din Prahova [Organizaţia din], *Chestiunea subsolului petrolifer. (Răspuns la proiectul general de program al PT, ce urmează a fi prezentat Congresului general de la Iaşi din 26-28 noiembrie 1922,* Ploieşti, Tip. „Progresul", 1922.
17. PNŢ - Iaşi (Cercul de Studii al...), *Pentru biruinţa ţărănismului,* Iaşi, Tip. „Brawo", 1934.
18. PNŢ, Biblioteca de educaţie cetăţenească, *O dată istorică. Zece ani de la fuziunea partidelor naţional şi ţărănesc. 1926-1936,* Bucureşti, Tip. „Bucovina", 1936.
19. *** *Anteproiect de Constituţie întocmit de Secţia de studii a Partidului ţărănesc, cu o expunere de motive de C. Stere,* Bucureşti, Tip. „Viaţa Românească", 1922.
20. Partidul Naţional [N. Iorga], *Programul şi congresul Partidului de la 5 februarie 1928,* Vălenii de Munte, Aşezământul „Datina Românească", 1928.
21. Liga Poporului [Al. Averescu], *Programul Ligii Poporului,* Târgovişte, Tip. „Viitorul", 1920.
22. Partidul Poporului, *Revizuirea programului. Expunere de motive,* Bucureşti, Atelierele „Poporul", 1922.
23. Partidul Poporului, *Studiu asupra situaţiei ţării în martie 1920, ianuarie 1922 şi aprilie 1926,* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Poporul", 1927.
24. Pubblicazioni dell'Istituto per l'Europa Orientale, Roma, *Studi sulla România,* Napoli, R. Ricciardi Editore, MCMXXII.
25. *** *Roumania. A Quarterly Review,* October 1929, New York.
26. Société des Nations [Genève], *Quel serait le caractère d'une nouvelle guerre,* Paris, 1932 (Anchetă realizată cu colaborarea lui F. DELAISI, G. HOSONGO, Max de MONTEGELAS ş.a.)
27. Société des Nations [Genève], *Memorandum sur les balances des paiements et sur les balances du commerce extérieur (1910-1925),* II, Genève, 1925.
28. Societe of Friendes of Roumania, *Roumania. Statistics and Review of Development,* New York, Series I-IV/1925; 1-111/1926.

## E. MEMORII, JURNALE, AMINTIRI

1. ARGETOIANU, Constantin, *Îndrumări politice,* Bucureşti, 1924.
2. IDEM, *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri,* I-XI,

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ediție Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1991-1998.
3. BARBUL, Gheorghe, *Memorial Antonescu. Al treilea om al Axei,* ediție integrală de V. F. Dobrinescu, Iași, Institutul European, 1992. Ed. orig. - vol. I, Paris, 1950.
4. BOSSY, Raoul, *Amintiri din viața diplomatică (1918-1940),* I-II, ediție Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1993.
5. CANTACUZINO, Sabina, *Din viața familiei I. C. Brătianu. Războiul, 1914-1919,* București, Editura Universul, 1937.
6. CAROL II, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice,* I-III, ediție de Marcel-Dumitru Ciucă și colab., București, Editura Silex, 1995-1996.
7. IDEM, *Însemnări zilnice,* I-II, ediție Viorica Moisuc și N. Rauș, București, Editura Scripta, 1995-1997.
8. IDEM, *În zodia Satanei. Reflexiuni asupra politicii internaționale,* ediție Jipa Rotaru, București, Editura Universitaria, 1994.
9. CĂLINESCU, Armand, *Însemnări politice. 1916-1939,* ediție Al. Gh. Savu, București, Editura Humanitas, 1990.
10. CIOBANU, Mircea, *Convorbiri cu Mihai I al României,* București, Editura Humanitas, 1991.
11. CONSTANTINESCU, Ion, *Din însemnările unui fost reporter parlamentar. Camera Deputaților. 1919-1939 (Note și memorii),* București, Editura Politică, 1973.
12. COSMA, Neagu, *Cupola. Securitatea văzută din interior. Pagini de memorii,* București, Editura Globus, 1994.
13. CRETZIANU, Alexandru, *Ocazie pierdută,* ediție V. F. Dobrinescu, Iași, Institutul European, 1995. Ed. orig. – London, 1957.
14. IDEM, *Relapse into Bondage: Political Memoirs of a Romanian Diplomat, 1918-1947,* ed. by Sherman David Spector, Iași-Oxford-Portland, The Center for Romanian Studies, 1998.
15. DABIJA DELA MOTRU, Colonel I., *Spre prăpastie,* Turnu Severin, Institutul de Arte Grafice „Ramuri", 1923.
16. DANIELOPOL, Dumitru G., *Jurnal parizian. Documente confidențiale,* ediție V. F. Dobrinescu, N. Niculescu, Iași, Institutul European, 1995.
17. DRĂGHICI, P. *Repriviri politice (1918-1944),* Sibiu, Tip. „Progresul", 1945.
18. DUCA, George I., *Cronica unui român în veacul XX,* I-III, München, Ion Dumitru Verlag, 1983.
19. DUCA, I. G., *Memorii,* I-III, München, Ion Dumitru, Verlag, 1981.
20. GAFENCU, Gr., *Preliminaires de la Guerre à l'Est. De l'accord de Moscou (21 Août 1939) aux hostilités en Russie (22 Juin 1941),* Fribourg, W. Egloff, 1944. Ediție în limba română - București, Editura Globus, 1996.
21. IDEM, *Însemnări politice. 1929-1939,* ediție Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1991.
22. IDEM, *Derniers jours del'Europe. Un voyage diplomatique en 1939,* Fribourg - Paris, Egloff, 1946. Ediție în limba română - București,

Editura Militară, 1992.
23. IDEM, *Misiune la Moscova. 1940-1941,* ediție I. Calafeteanu şi colab., Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1995.
24. GHEORGHE, Ion, *Un dictator nefericit: Mareşalul Antonescu (Calea României spre statul satelit),* ediție Stelian Neagoe, Bucureşti, Editura Machiavelli, 1996. Ed. orig. - Heidelberg, 1952.
25. GOGA, Octavian,... *Aceiaşi luptă: Budapesta-Bucureşti,* Bucureşti, Editura Universul, 1930.
26. IORGA, N., *Memorii,* I-VII, Bucureşti, Editura Națională „Ciornei", f.a.
27. IDEM, *Cine sunt liberalii,* Bucureşti, Tip. „Universul", 1922.
28. IDEM, *Supt trei regi,* Bucureşti, 1932.
29. MAGHERESCU, George, *Adevărul despre Mareşalul Antonescu,* I-III, Bucureşti, Editura Păunescu, 1991.
30. MARGHILOMAN, Alexandru, *Note politice (1897-1924),* III-IV, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Eminescu", S.A., 1927.
31. MATEI, Radu I., *Aspecte parlamentare. 1934-1935,* Bucureşti, Tip. I. C. Văcărescu, 1935.
32. MEHEDINȚI, S., *Anale politice. Contribuție la istoria Regenței (1927-1928),* I, Bucureşti, Socec, 1929.
33. MIHAI I AL ROMÂNIEI, *O domnie întreruptă. Conversații cu...,* ediție Philippe Vignie Desplaces, Bucureşti, Editura Litera, 1995. Ed. orig. - Paris, 1992.
34. PAPACOSTEA, Alex., *România politică. Doctrină, idei, figuri. 1907-1925,* Bucureşti, Tip. „Bucovina", 1932.
35. PAUL AL ROMÂNIEI, *Carol al II-lea, rege al României,* Bucureşti, Editura Holding Reporter, 1991. Ed. orig. - London, 1988.
36. PĂTRĂŞCANU, Lucrețiu, *Sub trei dictaturi,* Bucureşti, Editura Forum, 1945.
37. PÂSLARU, George Gh., *1918-1940. România, aşa cum a fost,* Bucureşti, Editura Muguri, 1940.
38. PETRESCU, Corvin M., *Alb şi negru (Caleidoscop politic),* Bucureşti, Tipografiile Române Unite, 1925.
39. ROSETII, Radu, *Pagini de jurnal,* ediție Cristian Popişteanu şi colab., Bucureşti, Editura Adevărul, 1993.
40. SLĂVESCU, Victor, *Note şi însemnări zilnice,* I-II, ediție Georgeta Penelea-Filitti, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1996 (Colecția „Biblioteca Băncii Naționale", nr. 17-18).
41. STURDZA, Mihail, *România şi sfârşitul Europei. Amintiri din țara pierdută,* Alba Iulia-Paris, Editura Fronde, 1994. Ed. orig. - Boston-Los Angeles, 1968.
42. TĂTĂRESCU, Gh., *Evacuarea Basarabiei şi a Bucovinei de Nord,* Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1940.
43. IDEM, *Mărturii pentru istorie,* ediție Sanda Tătărescu-Negropontes, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1996.

44. THEODORIAN-CARADA, M., *Efimeridele. Însemnări şi amintiri (1908-1928),* Săbăoani-Roman, Tip. Serafica, 1937.
45. TILEA, V. V., *Acţiunea diplomatică a României (nov. 1919-mart. 1920),* Sibiu, Tip. Poporului, 1925.
46. VAIDA-VOEVOD, Alexandru, *Memorii,* II-III, ediţie Alexandru Şerban, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995-1997.
47. ZANE, Gh., *Memorii (1939-1974),* ediţie Al. Bârlădeanu şi colab., Bucureşti, Editura Expert, 1997.

*

48. BEREJKOV, Valentin, *În umbra lui Stalin,* Bucureşti, Editura Lider, 1997. Ed. orig. - New York, 1994.
49. BIRIUZOV, S. S., *Sovetskii soldat na Balkanah,* Moskva, Voenizdat, 1963.
50. CADOGAN, A., *The Diaries of Sir Alexander Cadogan, 1938-1945,* London, 1971.
51. CHURCHILL, Winston S., *La crise mondiale,* III, Paris, Payot, 1930.
52. IDEM, *Mémoires sur la Deuxième Guerre mondiale,* I-VI, Paris, Pion, 1948-1954.
53. CIANO, Galeazzo, *Diario. 1939-1943,* Roma, Rizzoli, 1947. Vezi şi ediţia în limba engleză: *The Ciano Diaries. 1939-1943,* ed. by Hugh Gibson, Garden City, New York, Doubleday and Co., Inc., 1946.
54. CIUEV, Felix, *Sto sorok besed s Molotovîm. Iz dnevnika...,* Moskva, Terra, 1991.
55. DOENITZ, Grand-Amiral, *Dix ans et vingt jours,* Paris, Pion, 1959.
56. DUGAN, James, Carroll STEWART, *Ploeşti. The Great Ground-Air Battle of 1 August 1943,* New York, Random House, 1962.
57. HAGEN, W., *Die geheime Front,* Linz-Wien, 1950.
58. HALDER, F., *Voennîi dnevnik,* II, Moskva, Voennoe Izdatelstvo, 1969. Ed. orig. - Stuttgart, 1962.
59. HJTLER, Adolf, *Mein Kampf,* traducere, Bucureşti, Editura Pacifica, 1993.
60. ICKES, Harold L., *The Secret Diary of..,* III, New York, Simon and Schuster, 1954. Numeroase referiri la România, la rolul petrolului românesc în războiul Germaniei.
61. LUDENDORFF, Erich von, *Amintiri din război,* I-II, Bucureşti, 1919-1920.
62. MALINOVSKI, R. I., ed., *Iassko-kişinevskiie Cannae,* Moskva, Nauka, 1964.
63. NEUBACHER, Hermann, *Sonderauftrag Südost 1940-45. Bericht eines fliegende Diplomaten,* Göttingen-Berlin-Frankfurt am Main, Musterschmidt Verlag, 1957.
64. PORTER, Ivor, *Operation 'Autonomous'. With S.O.E. in Wartime România,* London, Chatto & Windus, 1989. Ed. în limba română - Bucureşti, Editura Humanitas, 1991.
65. PROST, Henri, *Destin de la Roumanie (1918-1954),* Paris, Éditions Berger-Levrault, 1954.
66. RIBBENTROP, Joachim von, *De Londres à Moscou. Mémoires,* Paris,

B. Grasset, Editeur, 1954.
67. SALADIN, Eugène, *Souvenir respectueux du personnel de L'„Aquila Franco-Română" à son directeur général Mr.... A l'occasion du 20-ème anniversaire de la creation dela Société,* Bucarest, Imprimerie „Tiparul Românesc", 1926.
68. SCHMIDT, Paul Otto, *Hitler's Interpreter,* London, Heinemann, 1951.
69. SCOPPA, Renato Bova, *Colloqui con due dittatori,* Roma, Ruffolo, 1949.
70. SCHUYLER, C. V. R., *Misiune dificilă. Jurnal (28 ianuarie 1945-20 septembrie 1946),* ediție Alexandru Osca și Mircea Chiriţoiu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997.
71. STEED, Henry Wickham, *Trente années de vie politique en Europe. Mes souvenirs. 1914-1922,* II, Paris, Pion, 1927.
72. WOLFF, Leon, *Low Level Mission,* New York, Arno Press, 1972.

## IV - BIOGRAFII

1. ANTIM, St., *Studii şi portrete,* Craiova, Editura Ramuri, 1936.
2. BRĂTIANU, *Acţiunea politică şi militară a României în 1919 în lumina corespondenţei diplomatice a lui I. I. C. Brătianu,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1939.
3. *** *Viaţa şi opera lui Vintilă I. C. Brătianu,* Bucureşti, 1936.
4. *** *Cine a fost Armand Călinescu. Mărturii,* Bucureşti, Editura Presa Națională, 1992.
5. CHIVARAN, V. G., E. G. TIMIŞ, *I. G. Duca - illustre européen, grand patriote et homme.* Bucarest, Institutul „Eminesco", 1934.
6. CIOROIU, Mircea Ştefan, *O viaţă de prestigiu: Alex. Averescu, Mareşal al României,* Bucureşti, Tip. „Universul", 1938.
7. COSTIAN, M. I., *Regele Carol II şi partidele politice,* Bucureşti, Tip. „Lupta", 1933.
8. DIAMANDI, Sterie, *Galeria oamenilor politici,* Bucureşti, Editura Gesa, 1991. Ed. orig. - Bucureşti, 1935.
9. DM., B., *D., Mareşal Averescu şi economia ţării,* Bucureşti, „Rotativa" SAR, Institut de Arte Grafice, 1938.
10. GHIAŢĂ, Petre L., *Oameni şi fapte,* Bucureşti, Editura Ideia, 1938.
11. IDEM, *Generaţia tânără. Introducere la istoria unei generaţii,* ed. I, Bucureşti, Editura Ideia, 1939. Rolul celor care au intrat „definitiv în domeniul creaţiei cu nimb istoric" (p. 61-62): I. C. Brătianu, Spiru Haret, N. Filipescu, Take Ionescu, I. I. C. Brătianu, N. Iorga, Al. Averescu, Vintilă Brătianu, I. G. Duca, Octavian Goga ş.a. Despre politica „prin noi înşine", lansată de Vintilă Brătianu, iar, în 1939, mai actuală ca oricând, ea semnificând: „Prin propriile noastre puteri, cu forţele spirituale şi materiale româneşti, să ne apărăm singuri fiinţa naţională şi

integritatea ca stat" (p. 67-68).
12. IDEM, *Ionel Brătianu,* Bucureşti, Editura Clujana, 1946 (Colecţia „Biblioteca Ideia", nr. 14).

A dominat viaţa politică a României în perioada 1907-1927, fiind preocupat îndeosebi de independenţa naţională şi libertăţile cetăţeneşti. A fost, în fapt, „ctitorul" României Mari. Linia de forţă a activităţii imbatabilului lider al PNL: „Zelos de suveranitatea României, s-a străduit din răsputeri să stăvilească amestecul nociv al străinătăţii în politica internă, îngrădind infiltraţia economică prea adâncă a capitalurilor, chiar când acestea erau furnizate de ţările a căror alianţă o preţuia folositoare intereselor româneşti" (p. 7).
13. *** *Virgil N. Madgearu,* Bucureşti, 1942. Contribuţii de I. Răducanu şi M. Vulcănescu.
14. NICOLAESCU, Dem. I., *Vintilă Brătianu (Culegere de articole şi discursuri privitoare la viaţa şi opera sa),* Ploieşti, Editura Organizaţiei PNL din Prahova, 1931.

Dintre cronicile presei, prilejuite de decesul liderului PNL în 1931, de reţinut sunt aprecierile cotidianului „Universul", potrivit căruia Vintilă Brătianu a fost „cel mai activ muncitor în serviciul patriei, cel mai înverşunat apărător al bogăţiilor ţării, cel mai resemnat sclav al datoriei, exemplu de-a pururi admirabil de patriot şi acţiune continuă şi fecundă" (p. 17). În şedinţa Camerei din 23 decembrie 1930, I. G. Duca declarase că Vintilă I. C. Brătianu „s-a trudit să ridice neamul său pe toate tărâmurile, pe cel politic, pe cel social şi pe cel economic" (p. 26). După opinia reprezentantului opoziţiei, Mihai Popovici, „naţionalismul lui Vintilă Brătianu... era un torent gata să sfarme orice întâlnea în cale şi care după credinţa lui ar fi putut să ameninţe, fie chiar şi în aparenţă, construcţia măreaţă a statului naţional şi independent" (p. 45).
15. PAUKEROW, Leonard, *Domnule Maniu, acum, ori niciodată!...,* Bucureşti, Atelierele „Adevărul", 1929.
16. SELTEN, Gheorghe, *Viaţa şi opera lui I. G. Duca,* Bucureşti, Atelierele „Curierul Judiciar" S.A., 1935.
17. TOTU, Ion, *Vintilă Brătianu,* Bucureşti, Editura Clujana, 1946 (Colecţia „Biblioteca Ideia", nr. 17).

În epocă, Vintilă I. C. Brătianu a fost vehement atacat, în ţară şi în străinătate, mai ales pentru „concepţia sa dârză de ridicare a burgheziei româneşti, în care el vedea singurul suport solid al întregului edificiu naţional. *„Prin noi înşine",* lozinca lui politică, a fost în mod fals prezentată lumii ca o formulă şovină, când, în realitate, era o formulă de întărire a sentimentelor de încredere şi mândrie în propriile-i forţe, pe care ţinea s-o insufle românilor..." (p. 4). În politica promovată, Vintilă Brătianu, desigur, a exagerat, a greşit; dar „interesat personal n-a fost niciodată" (p. 13-14).
18. IDEM, *Iuliu Maniu,* ed. a II-a, Bucureşti, Editura Clujana, 1946 (Colecţia „Biblioteca Ideia").
19. TEODORESCU, Alex. I., *Ion C. Brătianu şi fiii săi Ionel şi Vintilă*

*(Două conferințe),* Bucureşti, Imprimeriile Independența, 1938.
20. Vintilă I. C. Brătianu a acționat pentru afirmarea inițiativei naționale în economie (p. 41), fiind comparabil, prin eforturi şi rezultate, cu Colbert pentru Franța, cu Cromwell pentru Anglia şi cu Liszt pentru Germania (p. 43).
21. TOPLICEANU, Al., *Portrete,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1935.
22. TRONCOTĂ, Cristian, *Mihail Moruzov şi Serviciul Secret de Informații al Armatei Române. Studii şi documente,* ediția I, Bucureşti, Editura I.N.I., 1996.
23. IDEM, *Eugen Cristescu. Asul serviciilor secrete româneşti. Memorii, mărturii, documente,* Bucureşti, Editura Roza Vânturilor, 1994.
24. VIZANTI, Panait, *Alexandru Marghiloman,* în *Omagiu lui Al. Marghiloman,* Bucureşti, MCMXXIV.
25. XENI, C., *Take Ionescu. 1858-1922,* ed. a III-a, Bucureşti, Tip. „Universul", 1933.

*

26. COLVIN, Jan, *Chief of Intelligence,* London, Gollancz, 1951. Activitatea amiralului W. Canaris, ca şef al spionajului militar german (1935-1944) şi aliat secret al Londrei în anii războiului.
27. COURAN, R., *John D. Rockefeller, roi des pétroles,* Paris, Payot, 1934.
28. HART, B. H. Liddell, *Reputations,* Paris, Payot, 1931.
29. MARTIN, William, *Les hommes d'etat pendant la guerre,* Paris, Éditions des Horizons de France, 1929. I. I. C. Brătianu (p. 173 şi urm.).
30. QUINLAN, Paul D., *The Playboy King: Carol II of România,* Westport-London, Greenwood Press, 1995.
31. RENOUVIN, Pierre, *Theodore Roosevelt,* în *La politique d'expansion imperialiste,* Paris, PUF, 1949.
32. ROSKILL, Stephen, *Hankey. Man of Secrets,* I-III, Collins, 1970. Ultimul volum priveşte activitatea lui Sir Maurice Hankey îndeosebi din anii celui de-al doilea război mondial, interesul său pentru blocarea accesului produselor petroliere în Germania, activitatea aşa-numitului *Committee on Preventing Oil from Reaching Germany* (octombrie 1939-august 1940), p. 433 şi urm.
33. SPECTOR, David Sherman, *Rumania at the Paris Peace Conference (A Study of the Diplomacy of I. I. C. Brătianu),* New York, Bookman Associates, Inc., 1962.
34. STATTON, D. H., *Splattered with Oil: W. G. McAdoo and the 1924 Democratic Presidential Nomination,* în „Southwestern Social Science Review", Austin, vol. 44, nr. 1/1963.
35. TOLF, Robert W., *The Russian Rockefellers: The Saga of the Nobel Family and the Russian Oil Industry,* Stanford, Hoover Institution Press, 1976.
36. WINKLER, J. K., *John D. Rockefeller,* Paris, Gallimard, 1933.

BCU CLUJ / UNIVERSITY LIBRARY

# V - PRESA

## A. PUBLICAȚII ROMÂNEȘTI

### 1. GENERAL

* „ADEVĂRUL", ziar independent, București, 1919-1929, 1933-1937.
* „ANALELE BĂNCILOR", revistă lunară pentru finanțe și comerțul de bancă în România, București, 1919-1929.
* „ANALELE ECONOMICE ȘI STATISTICE", fondate de I. N. Angelescu, G. N. Leon, Victor Slăvescu, Iași, 1918; București, 1919-1940.
* „ARGUS", organ zilnic al comerțului, industriei și finanței, București, 1919-1929.
* „BULETINUL ASOCIAȚIEI GENERALE A INDUSTRIAȘILOR DIN ROMÂNIA", București, 1919-1929.
* „BULETINUL INSTITUTULUI ECONOMIC ROMÂNESC", editat de Gheron Netta, București, 1922-1929.
* „CORESPONDENȚA ECONOMICĂ", buletin oficial al Ministerului Industriei și Comerțului, București, 1919-1929.
* „DEMOCRAȚIA", revistă a Cercului de Studii al PNL, București, 1913-1916; Iași, 1918; București, 1919-1929.
* „DREPTATEA", organ al PNȚ, București, octombrie 1927-aprilie 1929.
* „IMPORT-EXPORT", revistă economică lunară, București, 1923-1929.
* „INFORMAȚIUNI ECONOMICE", editate de Asociațiunea Băncilor Române și de Institutul Economic Românesc, București, an. IV/1926-an. VII/1929.
* „INDEPENDENȚA ECONOMICĂ", revistă bilunară editată de Virgil Madgearu și I. Răducanu, Iași, 1918; București, 1919-1928.
* „INFORMAȚIUNI ECONOMICE", București, 1926-1929.
* „ÎNDREPTAREA", organ al Partidului Poporului, București, ianuarie-iunie 1924.
* „NEAMUL ROMÂNESC", editor N. Iorga, București-Iași, 1906-1940.
* „UNIVERSUL", ziar independent, București, 1923-1924, 1935-1944.
* „REVISTA ECONOMICĂ", organ financiar-economic, Cluj, 1919-1929.
* „REVISTA VREMII, POLITICE, LITERARE ȘI ECONOMICE", editată de Grigore Gafencu și Solomon Șerbescu, București, 1921-1924.
* „LA ROUMANIE ÉCONOMIQUE", organ al Uniunii Camerelor de Comerț și Industrie, București, 1926-1929.
* „LA ROUMANIE NOUVELLE", editată de Jean Th. Florescu, București, 1925-1929.
* „VIITORUL", ziar de dimineață, organ al PNL, București, 1919-1929.

BCU/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

## 2. PUBLICAȚII PETROLIERE

* „ANALELE MINELOR DIN ROMÂNIA", București, 1918-1929.
* „ANUARUL INSTITUTULUI GEOLOGIC AL ROMÂNIEI", București, 1907-1915, 1921-1940.
* „BULETINUL INSTITUTULUI ROMÂN DE ENERGIE", București, 1933-1940.
* INSTITUTUL ROMÂN DE ENERGIE, *Buletinul bibliografic,* vol. I, fasciculele 1-2, București, 1936-1940.
* „MINIERA", revistă minieră, petroliferă, industrială, editată de Gh. Antoniu, București, 1926-1940.
* „MONITORUL PETROLULUI ROMÂN"/„MONITEUR DU PÉTROLE ROUMAIN", București, 1900-1946. Colaboratori: I. N. Angelescu, C. Argetoianu, Vintilă Brătianu, John Cadmann, Clark Percy, H. Coandă, A. Corteanu, H. Deterding, C. Hălăceanu, G. Macovei, Virgil Madgearu, M. Manoilescu, L. Mrazec, M. Pizanty, Al. Topliceanu, D. Perieţeanu ş.a. Despre măsura în care M.P.R. a reflectat în paginile sale problemele industriei române de ţiţei între 1918 şi 1941, vezi, mai jos, Gheorghe Calcan, *Industria petrolieră din România în perioada interbelică. Confruntări şi opţiuni în cercurile de specialişti,* Bucureşti, Editura Tehnică, 1997.

Dintre materialele apărute de-a lungul anilor, fără semnătură, reţinem pe cele privind:

—*Industria română de petrol în anii/anul...* 1916-1919, I-II (nos. 2-3/1920; 1920, I-III (nos. 1-3/1921); 1921, I-VI (nos. 1-6/1922); 1923, I-VIII (nos. 1-8/1924); 1924, I-VII nos. 1-7/1925); 1925, I-VIII (nos. 1-8/1926); 1926, I-IX (nos. 1-8 şi 19/1927); 1927, I-IX (nos. 1-9/1928); 1928, I-VII (nos. 1-7/1929), 1930 (nr. 2/1931).

—Despre industria română de petrol în perioada 1916-1918, nr. 1/15 iulie 1919; nr. 2/1 august 1919.

—*Istoricul Societăţii „Steaua Română",* I-II, nos. 21-22/1920.

—*Petrolul în politica internaţională,* nr. 24/1920.

—*Capitalul naţional şi politica noastră de petrol,* nr. 10/1920.

—*Statul şi industria de petrol,* nr. 3/1921.

—*Soluţionarea problemei terenurilor petrolifere ale Statului,* nr. 1/1922.

—*Noul guvern* [PNL] şi *petrolul,* nr. 3/1921.

—*Guvernul şi chestia proprietăţii subsolului,* nr. 4/1922.

—*Guvernul şi petrolul,* nr. 4/1922.

—*Regimul proprietăţii subsolului şi al concesiunilor petrolifere,* nr. 5/1922.

—*Reflexiuni asupra politicei petrolului,* nr. 7/1922.

—*Petrolul şi politica internaţională la conferinţa de la Genova,* nr. 8/1922.

—*Petrolul la Genova,* nr. 9/1922.

—*Chestiunea petrolului la Genova,* nr. 10/1922.

—*Exproprierea subsolului,* nr. 13/1922.

—*Naționalizarea subsolului,* nr. 14/1922.

—*Naționalizarea subsolului și regimul minier actual,* nr. 16/1922.

—*Politica Partidului Liberal în chestiunea petrolului,* nr. 17/1922.

—*În chestiunea noului regim al petrolului,* nr. 18/1922.

—*Naționalizarea petrolului (înscrierea principiului în noua Constituție),* nr. 22/1922.

—*Constituția din 1923 și problema naționalizării subsolului,* nos. 24/1922, 5-9/1923.

—Pregătirea, adoptarea și aplicarea legii minelor din *1924* (nos. 5-7, 12-16, 23/1924).

—Memoriile remise Ministerului Industriei și Comerțului al României în legătură cu noua lege a minelor de către societățile cu capital național (nr. 13/1924, p. 1010-1020) și cu capital străin (nr. 12/1924, p. 931-950).

—*Ministrul de finanțe, politica petrolului și sindicatul „OPQ",* nr. 5/1925.

—*Politica și terenurile petrolifere ale Statului,* nr. 5/1925.

—*Valorificarea terenurilor petrolifere ale Statului,* nr. 8/1925.

—*Chestiunea exportului de păcură,* nr. 9/1925.

—*Istoricul chestiunii distrugerilor din 1916 (Actele și documentele oficiale),* nr. 24/1925.

—*Noul guvern* [Al. Averescu] *și industria de petrol,* nr. 8/1926.

—*Rezolvarea problemei despăgubirilor pentru distrugerile din ordin,* nr. 24/1926.

—*Chestiunea comercializării conductelor Statului,* nr. 3/1927.

—*Dificultățile din industria de petrol,* nr. 7/1927.

—*Reflecții asupra conferinței d-lui Vintilă I. C. Brătianu,* nr. 9/1927, p. 813-816 (vezi și nr. 8/1927, p. 781-784). Conferința susținută la Institutul Economic Român (15 aprilie 1927), pe tema: *Politica de Stat a petrolului...* (vezi la Vintilă I. C. Brătianu). Din comentarii: Vintilă Brătianu era de fapt autorul legii minelor din 1924 și a expus rezultatele (p. 813). Legea consacra un principiu - „petrolul trebuie să rămână al României" (p. 815).

—*Modificarea legii minelor,* nr. 11/1927. Proiect de revizuire a unor articole (p. 249, 255-256).

—*Dificultățile industriei noastre de petrol (Reducerea fiscalității se impune),* nr. 10/1927.

—*Noul guvern* [I. I. C. Brătianu] *și industria de petrol,* nr. 13/1927.

—*Conflictul „Standard Oil" - „Royal-Dutch",* nr. 16/1927.

—*Situația mondială a petrolului,* nr. 17/1927.

—*Evenimente din țările producătoare și consumatoare de petrol din America,* nr. 19/1927.

—*Noul președinte al Consiliului de Miniștri* [Vintilă I. C. Brătianu], nr. 23/1927. Noul premier era autorul legii minelor din 1924: întreaga politică petrolieră a d-lui Vintilă Brătianu era inspirată de o imensă grijă de interesele superioare și generale ale țării, mai ales de grija de a asigura

acesteia independența economică" (p. 2406).

—*Suprafața terenurilor petrolifere concesionate și în exploatare la sfârșitul anului 1926,* nr. 24/1927.

—*Majorarea rentabilității industriei noastre de petrol,* nr. 1/1928.

—*Războiul petrolului,* nr. 3/1928. Implicarea României în conflictul Royal Dutch-Shell - Standard Oil Company (p. 254-255).

—*Războiul petrolului,* nr. 10/1928.

—*Prețurile țițeiului și ale produselor petrolifere în anul 1927,* nr. 13/ 1928.

—*Către sfârșitul războiului petrolului,* nr. 14/1928.

—*Conferința mondială pentru restrângerea producției de petrol,* nr. 15/1928.

—*Situația financiară a societăților anonime după ultimele bilanțuri încheiate,* nr. 21/1928.

—*Noul guvern* [Iuliu Maniu], nr. 22/1928.

—*Capitalul străin și legea minelor,* nr. 1/1929.

—*Reforma legii minelor,* nr. 2/1929. Prima reuniune a Comisiei parlamentare pentru întocmirea proiectului PNȚ al noii legi miniere. Din discursul lui Virgil Madgearu: legea minelor din 1924 a fost adoptată și aplicată „în spiritul naționalismului economic agresiv" (p. 105-106); asigurări că guvernul Iuliu Maniu va renunța la „acest regim fals de naționalism" (p. 106).

—*Împrumutul extern și stabilizarea leului,* nr. 4/1929.

—*Revizuirea legii minelor,* nr. 4/1929.

—*Industriașii petrolului și modificarea legii minelor,* nr. 5/1929.

—*Principiile conducătoare în modificarea legii minelor (Economia noului proiect de lege),* nr. 6/1929. Se asigura egalitatea de tratament a capitalurilor străine cu cel național, egalitate „impusă de legea generală a interdependenței economice dintre popoare, precum și de nevoia asigurării valorificării bogățiilor naționale prin intrarea noastră în angrenajul pieței mondiale" (p. 458).

—*Noua lege a minelor,* nr. 8/1929.

—*Variația prețurilor la produsele petrolifere în perioada 1923-1928,* nr. 10/1929.

—*Declarația d-lui V. Madgearu la Senat,* nr. 14/1929.

—*Situația financiară a societăților anonime după ultimele bilanțuri publicate,* nr. 22/1929.

—*Sir Henry Deterding despre criza petrolului român (Interviu special acordat „Monitorului Petrolului"),* nr. 4/1931.

—*Statistica societăților anonime acționând în industria petroliferă (Societățile străine interesate în petrolul românesc),* nr. 3/1932.

—*Capitalurile societăților anonime de petrol în România,* nr. 2/1933.

—*Capitalurile și rentabilitatea societăților anonime de petrol,* nr. 3/1934.

—*Consumul petrolifer în țările europene și mediteraneene în perioada 1923-1933,* nr. 19/1934.

—*„Banca Românească" a împlinit 25 de ani de existență,* nr. 4/1936.

—*Conferința parlamentară internațională de comerț și probleme petrolifere,* nr. 19/1936.

A avut loc la București analiza aspectelor problemei mondiale - *Industria de petrol și modificarea legii minelor,* nr. 4/1937.

—*Considerațiuni asupra noii legi a minelor,* nr. 7/1937.

—*Loi pour la modification de quelques articles de la Loi des Mines du 29 mars 1929,* nr. 7/1937, p. 471-514 (vezi & *Legi...).*

—*Les effets de la nouvelles Loi des Mines de Roumanie,* nr. 11/1937. Un studiu critic al lui Leon Wenger.

—*Producția de țiței a României, pe șantiere, între anii 1857-1936,* nr. 17/1937.

—*Producția mondială de țiței în anul 1936,* nr. 19/1937.

—*Capitalurile investite, rezumatul cifrelor din bilanțuri și rentabilitatea industriei petrolifere,* nr. 4/1938.

—*Consumul mondial al produselor petrolifere în 1938,* nr. 6/1939.

—*Exportul petrolifer al României în anul 1938,* nr. 7/1939.

—*Punctul de vedere unitar al industriei petrolifere în proiectul noii legiferări miniere,* nr. 8/1939.

—*Mișcarea petrolului,* nr. 8/1939.

—*III-e Congrès Mondial du Pétrole. Berlin 1940,* nr. 9/1939.

—*Planul economic cincinal,* nr. 13/1939.

—*Mișcarea petrolului,* nr. 15/1939.

—*Balanța comercială a României și comerțul exterior mondial.*

—*Participația industriei petrolifere în exportul românesc,* nr. 16/1939.

—*Sgomotul armelor a înlocuit acțiunea diplomaților,* nr. 18/1939.

—*Mișcarea petrolului,* nr. 18/1939.

—*Producția mondială de țiței a anului 1938,* nr. 19/1939.

—*Statistica personalului din industria petroliferă,* nr. 20/1939.

—*Tonajul flotei mondiale în 1939,* nr. 21/1939.

—*Contributions au problème des matières premières en Roumanie,* nr. 21/1939.

—*L'application du nouveau regime du commerce extérieur,* nr. 21/1939.

—*Mișcarea petrolului,* nr. 21/1939.

—*Activitatea industriei petrolifere din România în cursul perioadei ianuarie-septembrie 1939,* nr. 22/1939.

—*Producția și circulația mondială a autovehiculelor,* nr. 23/1939.

—*Mișcarea petrolului,* nr. 23/1939.

—*Le programme de gouvernement du cabinet Tatarescu,* nr. 23/1939.

—*Conjunctura favorabilă a Bursei acțiunilor petrolifere,* nr. 24/1939.

—*Exportul produselor petrolifere din România în anul 1939,* nr. 5/1940.

—*L'activité de la „Standard Oil Company" (New Jersey). Progrès réalisés de 1929-1938,* nr. 6/1940.

—*Capitalurile investite în industria petroliferă,* nr. 7/1940.

—*Mişcarea petrolului,* nr. 8/1940.

—*Mişcarea petrolului,* nr. 9/1940.

—*Le Guerre et le pétrole,* nr. 10/1940.

—*Un deceniu de la Restaurație,* nr. 11/1940. Atenția acordată de Carol II industriei de petrol, rolului ei în economia națională drept „coloană de sprijin atât în timp de pace cât şi în timp de război".

—*Mişcarea petrolului,* nr. 11/1940.

—*Consumul mondial al produselor petrolifere în 1939,* nr. 12/1940.

—*Le deuil de la Roumanie,* nr. 14/1940.

—*A nos lecteurs,* nr. 16/1940.

Cuvânt al ing. Barbu C. Negoescu, la instalarea sa în funcția de director al „Monitorului Petrolului Român", în locul lui M. Pizanty.

—*Le pétrole dans la guerre mondiale,* nr. 17/1940.

—*Mişcarea petrolului,* nr. 20/1940.

—*L'adhésion de la Roumanie au Pacte Tripartite,* nr. 23/1940.

—*Producția mondială de țiței în anul 1940,* nr. 24/1940.

—*Prețurile țițeiului în anul 1940,* nr. 1/1941.

—*L'industrie du pétrole en 1940,* nr. 1/1941.

- *Le reconstruction de la Roumanie avec l'aide financière et technique de l'Allemagne,* nr. 1/1941.

—*Prețurile derivatelor petrolifere la export în cursul anului 1940,* nr. 1/1941.

—*Desființarea comisarilor de românizare,* nr. 3/1941.

—*Exportul petrolifer al României în anul 1940,* nr. 5/1941.

—*Le combustible liquide au Japon,* nr. 5/1941.

—*Un communiqué du Chef de l'État relatif à la politique économique de la Roumanie,* nr. 6/1941.

—*Doleanțele industriei petrolifere,* nr. 7/1941.

—*Noua orientare a Statului [român] în materie de petrol,* nr. 8/1941.

—*Les conduites de pétrole,* nr. 10/1941.

—*O personalitate* [Ion Marinescu] *din industria petroliferă în fruntea Ministerului Economiei Naționale,* nr. 11/1941.

—*Mişcarea petrolului,* nr. 13/1941.

—*Mişcarea petrolului,* nr. 14/1941.

—*Expunerea domnului Secretar General Preda asupra necesității sporirii producției petrolifere şi asupra regimului minier al petrolului şi gazelor, I, nr. 15/1941.*

—*L'activité de l'industrie pétroliere de la Roumanie au I-er semestre de 1941 et pendant la période 1932-1941,* nos. 16-17/1941.

—*L'action de l'État pour le redressement de l'industrie et la roumanisations de la vie économique,* nos. 16-17/1941.

—*Petrolul românesc în noua Europă,* nos. 16-17/1941. Intervenția dr.

Hermann Neubacher, ministrul plenipotențiar al Germaniei la București pentru problemele economice în România.

—*Noile directive ale economiei românești,* nr. 19/1941. Recentele declarații ale lui Mihai A. Antonescu, vicepreşedintele Consiliului de Miniştri şi ministrul Afacerilor Străine: „... Opera de românizare [...] nu este numai o stare de spirit, o atitudine de conştiință, nici evocarea măreață sau modestă şi sobră a unui trecut de lupte grele. Românizarea este o acțiune realistă, pe care trebuie să o întreprindem cu metodă şi seriozitate mai ales pe planul economic" (p. 806).

—*Le nouveau régime des droits d'exportation sur les produits pétrolièrs,* nr. 21/1941.

—*Starea de război cu Anglia,* nos. 22-23/1941. Declarația din 7 decembrie 1941 a Mareşalului Ion Antonescu.

- *Importanța zăcămintelor din Caucaz în industria de petrol a URSS,* nr. 24/1941. „Monitorul Petrolului Român" a publicat, cu regularitate, materiale acoperind rubrici deosebit de interesante şi din care, cu titlul de exemplu, vom reține:

- *Cronica financiară,* nos. 12/1927, p. 1196; 13/1927, p. 1318-1319; 19/1928, p. 1817; 7/1929, p. 605.

—*Acte de constituire* ale societăților petroliere: „Câmpurile Petrolifere Băicoi" (nr. 24/1920, p. 853-856); „Creditul Minier" (nr. 1/1919, p. 26-27); „Steaua Română (British) Limited" (nr. 22/1920, p. 776) etc.

—*Rapoarte ale Consiliilor de Administrație ale societăților petroliere din România:* „Aquila Franco-Română" 1927 (10/1927, p. 921-923); „Astra Română" 1927 (9/1927, p. 817-821); „Astra Română" 1927 (11/1928, p. 987 şi urm.); „Astra Română" 1928 (10/1929, p. 805 şi urm.); „Steaua Română" 1924 (13/1925, p. 1075 şi urm.); „Steaua Română" 1926 (14/1927, p. 1377 şi urm.); „Steaua Română" 1927 (11/1928, p. 981 şi urm.); „Steaua Română" 1928 (11/1929, p. 903 şi urm.); „Redeventza" 1927 (14/1928, p. 1228-1230); „Omnium Internationale des Pétroles" 1927 (14/1928, p. 1321-1323); „Creditul Minier" 1927 (14/1928, p. 1301 şi urm.); „Creditul Minier" 1926 (13/1927, p. 1253 şi urm.); „Creditul Minier" 1928 (13/1929, p. 1127 şi urm.); „Colombia" 1924 (14/1925, p. 1164 şi urm.); „Royal Dutch-Shell" 1924, partea privind afacerile din România - „Astra Română" (13/1925, p. 1129); idem 1926 (13/1927, p. 1337-1338) etc.

—*Bilanțurile societăților petroliere,* cu indicarea profiturilor şi pierderilor, a activelor şi pasivelor: „Astra Română" 1920 (12/1921, p. 576); idem 1921 (12/1922, p. 676); idem 1924 (9/1925, p. 706-708); idem 1936 (13/1937, p. 1021); „Steaua Română" 1920 (12/1921, p. 579); idem 1921 (13/1922, p. 740); idem 1922 (14/1922, p. 810); idem 1924 (12/1925, p. 987); idem 1936 (10/1937, p. 819); „IRDP" 1921 (11/1922, p. 611); idem 1924 (9/1925, p. 736-737); idem 1927 (12/1928, p. 1113); idem 1936 (12/1937, p. 946); „Petrol Block" 1920/1921 (11/1922, p. 612); idem 1936 (13/1937, p. 1040); „Colombia" 1921 (11/1922, p. 605); idem 1924 (10/1925, p. 809);

idem 1936 (13/1937, p. 1032); „Creditul Minier" 1921 (7/1922, p. 378); idem 1924 (7/1925, p. 524); idem 1927 (12/1928, p. 1091); idem 1936 (10/1937, p. 793); „Orion" 1920/1921 (24/1921, p. 1239; idem 1921/1922 (23/1922, p. 1419); idem 1924 (8/1925, p. 630); „România Petroliferă" 1920/1921 (12/1921; 13/1921); idem 1922 (12/1922, p. 678); idem 1924 (12/1925, p. 995); „Concordia" 1920 (13/1921, p. 635); idem 1921 (11/1922, p. 608); idem 1936 (8/1937, p. 594); „Petrolul Românesc" 1921 (13/1922, p. 739); „Aquila Franco-Română" 1921/1922 (11/1922, p. 613); „Româno-Americană" 1921 (11/1922, p. 614); idem 1924 (7/1925, p. 536); idem 1926 (8/1927, p. 716); idem 1936 (10/1937, p. 806); „Redeventza" 1924 (12/1925, p. 1021); idem 1936 (13/1937, p. 1050); „Steaua Română (British) Limited" 1935-1936 (2/1937, p. 101); „Royal Dutch-Shell" 1936 (13/1937, p. 1039);

— *Anteproiecte de legi, legi, decrete şi decrete-legi, regulamente de aplicare, memorii ale societăţilor petroliere:* – 6/1925, p. 453-456 (memoriul „Asociaţiei Generale a Petroliştilor" pe marginea noii legi a minelor prezentat Ministerului Industriei şi Comerţului al României); 10/1928, p. 887-900 (regulamentul pentru recunoaşterea şi validarea drepturilor miniere câştigate, la legea minelor din 1924); 4/1927, p. 324-325 (anteproiectul regulamentului de administraţie şi poliţie minieră, la legea minelor din 1924); 6 şi 7/1927 (anteproiectul de poliţie minieră); 6/1929, p. 461-523 (anteproiectul legii minelor din 1929); 7/1929, p. 627-628 (memoriu prezentat de „Asociaţia generală a proprietarilor şi concesionarilor de terenuri petrolifere" senatorilor şi deputaţilor) etc.

— *Mişcarea petrolului:* ştiri din domeniile politico-diplomatic, militar, financiar-economic, juridic etc.

* „PETROL", buletin săptămânal, Bucureşti, 1929-1930.
* „PETROLUL", organ independent de luptă profesională al Asociaţiei depozitarilor de petrol din România Mare, Bucureşti, an. I, nr. 1/16 iulie 1935 - an. III, nr. 27/1 iunie 1938.
* „PETROL ŞI GAZE", Bucureşti, an. 1/1950 - an. 23/1972.
* „ROMÂNIA PETROLIFERĂ"/„LA ROUMANIE PÉTROLIFÈRE", ziar naţional pentru apărarea industriei petrolifere şi economia ţării (director: Pierre Solomon), Bucureşti, 1919-1929.

## B. PUBLICAŢII STRĂINE

* „THE NEAR EAST", London, 1924.
* „THE NEAR EAST AND INDIA", London, 1928-1929.
* „ROUMANIA. STATISTICS AND REVIEW OF DEVELOPMENT", Edited by Society of Friend of Roumania, New York, 1925-1926.
* „ROUMANIA" (A Quarterly Review), New York, 1929.
* „THE NEW YORK TIMES", 1919-1929, 1939-1945.

* „THE TIMES", London, 1919-1929, 1939-1945.
* „L'EXPRES", Paris, 3-9 aprilie 1978, p. 74-75.
* „LE FIGARO", Paris, 7-8 iulie 1979, p. 2; 9 iulie 1979, p. 1, 3; 17 iulie 1979, p. 1, 4; 22 iulie 1979, p. 8; 27 iulie 1979, p. 1, 4.
* „LE MONDE", Paris, 4 august 1979, p. 1; 7 august 1979, p. 8; 8 august 1979, p. 19.
* „NATIONAL GEOGRAPHIC", Washington DC, November 1975.
  - William S. Ellis, *România: Maverick on a Tightrope,* p. 688-714.
* „NEWSWEEK" (The International Newsmagazine), New York, June 18, 1979.
* „LE NOUVEL OBSERVATEUR", Paris, nr. 698/1978, p. 54, 58.
* „LE POINT", Paris, nr. 351/1979 (număr special); nr. 354/1979, p. 34-35; nr. 357/1979, p. 31-35; nr. 359/1979, p. 38-39. Declarația președintelui SUA, Carter: „Fiecare litru de benzină economisit înseamnă libertatea cucerită" (nr. 357/1979, p. 31).
* „TEMPS NOUVEAUX", Moscou, nr. 16/1973.
  - Rouben Andreassian, *La crise énergétique et le pétrole proche-oriental,* p. 23-26. Criza consumului de petrol la nivel mondial. Statele occidentale, URSS și țările producătoare din Orientul Apropiat. Nivelul producției în 1970-1972 (în milioane tone) al principalelor țări: SUA (475/471); URSS (353/394); Arabia Saudită (176/285); Iran (192/254); Venezuela (193/167); Kuweit (138/152); Libia (162/198); Nigeria (53/89); Canada (62/87); Irak (76/67); Indonezia (45/54); România (13/14) ș.a.

## VI - SINTEZE, MONOGAFII, STUDII ŞI ARTICOLE

### A. LUCRĂRI GENERALE

1. ADAMOIU, I., *Puterea economică a României,* Cluj, Institutul de Arte Grafice „Adevărul", 1930.
2. ALEXANDRESCU, Ion, *Economia României în primii ani postbelici (1945-1947),* București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.
3. ANAGNOSTE, Gogu G., *Legislația minieră și petroliferă română,* Ploiești, Tip. „Aurora", 1924.
4. ANASTASIU, Oreste A., *Comparație între impozitul pe venit din România și cel din străinătate,* București, Editura Cartea Românească, 1930.
5. IDEM, *Formele principale ale evasiunei fiscale,* București, Editura Cartea Românească, 1932.
6. ANESCU, V., *Efortul economic al poporului român în războiul antihitlerist,* ed. a II-a, București, Editura Militară, 1974.
7. ANGELESCU, Dr. I. N., *Puterea economică și puterea politică,* București, Tip. Dim. C. Ionescu, 1916.

8. IDEM, *Puterea economică a României,* Bucureşti, Tip. Dim. C. Ionescu, 1919.
9. IDEM, *Îndrumări în politica economică şi financiară a României,* Bucureşti, Tip. Dim. C. Ionescu, 1920.
10. IDEM, *Politica economică a României în conflict cu politica economică imperialistă,* în „Analele Statistice şi Economice", nos. 7-8/1923.
11. IDEM, *L'accroissement de la production et son influence sur les variations du change en Roumanie,* Bucarest, Imprimerie Branisteano, 1924.
12. IDEM, *Tehnica stabilizării leului,* în *Stabilizarea monetară în Europa şi consecinţele ei economice,* Bucureşti, 1928.
13. IDEM, *Capitalul străin,* în „Generaţia Unirii", nr. 6/1929.
14. IDEM, *Les finances publiques roumaines dans les dernières 20 ans,* Bucarest, 1930.
15. ANGELESCO, N. C., *L'expérience monetaire roumaine, 1914-1927,* Paris, 1928.
16. ANTIM, St., *Capitalul mobiliar (Studiu social),* Craiova, Institutul de Editură Samitca S.A., 1921.
17. ANTIPA, Gr., *L'occupation ennemie de la Roumanie,* Paris, 1929.
18. ARCADIAN, N. P., *Industrializarea României. Studiu evolutiv-istoric, economic şi juridic,* Bucureşti, 1936.
19. IDEM, *Legislaţia industrială a României din ultimii douăzeci de ani (1916-1936),* cu o *Prefaţă* de Victor Slăvescu, Bucureşti, 1937.
20. IDEM, *Protecţia şi încurajarea economică a elementului românesc,* Bucureşti, Tip. „Bucovina", 1939.
21. ARAPU, Ing. I. R., *Anteproiect pentru alimentarea Municipiului Bucureşti cu gaz de sonde,* Bucureşti, 1935.
22. ARNĂUTU, Nicolae I., *12 invazii ruseşti în România,* Bucureşti, Editura Saeculum I.O./Editura Vestala, 1996.
23. ARSENESCU, Valeriu, *Subsolul şi respectarea drepturilor anterior câştigate sub regimul nouei Legi a Minelor,* Bucureşti, Editura Tipografiei „Curierul Judiciar", 1925.
24. ARSENOVICI, T., *La stabilisation monnetaire en Roumanie,* Paris, 1930.
25. ATANASIU, Victor şi colab., *România în primul război mondial,* Bucureşti, Editura Militară, 1979.
26. AVERESCO, General Al., *La crise politique et ses causes,* Bucarest, Imprimerie „Îndreptarea", 1927.
27. AXENCIUC, V., *Les monopoles dans l'industrie de la Roumanie,* în „Revue Roumaine d'Histoire", Bucureşti, nr. 1/1965.
28. BACIU, Nicolae, *Yalta şi crucificarea României,* Roma, Editura Europa, 1983.
29. IDEM, *Agonia României. 1944-1948. Dosarele secrete acuză,* Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1990.
30. BANCIU, Angela, *Istoria vieţii constituţionale din România (1866-1991),* Bucureşti, Editura Şansa, 1996.
31. BANCIU, Axente Sever, *Aspectul economic al războiului actual (Potenţialul*

*economic al marilor puteri),* Bucureşti, Editura Universul, 1941.
32. IDEM, *Importanţa mondială a materiilor prime,* Bucureşti, Editura Universul, 1942 (Colecţia „Studii şi orientări internaţionale"). Bătălia pentru petrol (p. 55 şi urm.); importanţa şi rezervele „aurului negru" (p. 58-75). Concluzie: „... Bătălia petrolului rămâne încă deschisă între beligeranţi şi în acest război [1939-1945] atât pentru cucerirea de terenuri petrolifere cât şi pentru împiedicarea transporturilor pe oceane" (p. 75).
33. IDEM, *Materiile prime în ultimul război,* în „Almanahul economic 1947", Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1947.
34. BASILESCO, N., *La Roumanie dans la guerre et dans la paix,* I-II, Paris, Librairie Felix Alean, 1919.
35. BĂDULESCU, Victor, *Curs de politică economică,* ed. a III-a, Bucureşti, 1945.
36. IDEM, *Tratat de politică comercială. Comerţ exterior şi schimburi internaţionale,* Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1945.
37. BĂLĂCESCU, Atanasie C., *Partidul Naţional în faţa nevoilor vremii,* Bucureşti, 1931.
38. BERARIU, C, *Noua Constituţie a României. Reflexiuni şi anteproiect,* Cernăuţi, 1922 (extras din „Arhiva pentru drept şi politică").
39. BERINDEY, A., *La situation économique et financière de la Roumanie sous l'occupation,* Paris, Ed. Duchemin, 1921.
40. BIBIRI-STURIA, Dr. Marcel, *Germania în România. Eri - Azi - Mâine,* Bucureşti, Stabilementul de Arte Grafice „Energiea", 1916.
41. BITOLEANU, Ion, *Din istoria modernă a României. 1922-1926,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981.
42. BLANK, Aristide, *Contribuţiuni la rezolvarea crizei economice,* Bucureşti, Cultura Naţională, 1922. Autorul propune concesii în folosul capitalurilor americane şi britanice, inclusiv în domeniul petrolului, căci există „riscul" ca ele să fie investite în alte zone (Mesopotamia, Canada etc). De asemenea, din cauza ostilităţii faţă de capitalurile străine, „vom avea de îndurat multe şi vom trece prin lungi şi dureroase încercări" (p. 39).
43. IDEM, *Economice,* I, Bucureşti, Editura Adevărul S.A., 1932. Autorul combate legislaţia economică liberală postbelică.
44. BOGDAN, Constanţa, Adrian PLATON, *Capitalul străin în societăţile anonime din România în perioada interbelică. Cu referire specială la anii 1934-1938,* Bucureşti, Editura Academiei, 1981.
45. BOZGA, Vasile şi colab., *Istoria economiei naţionale,* Bucureşti, Academia de Studii Economice, 1996.
46. BRĂTIANU, Constantin I. C, *La situation économique de la Roumanie,* Bucarest, Imprimeriile Independenţa, 1932.
47. BRĂTIANU, G. I., *Roumanie et Hongrie. Considérations démographiques et économiques,* ed. a II-a, Bucarest, Editura Dacia, 1942.

48. BRĂTIANU, Vintilă I. C., *Note asupra viitoarelor nevoi economice şi financiare ale României,* Iaşi, 1917. Un capitol special despre petrol şi energie (p. 14-15), faptul că, în războiul în desfăşurare, „aurul negru" va avea o mare însemnătate pentru aviaţie, flotă, mijloacele auto etc. Pentru Germania, petrolul românesc prezenta o importanţă „capitală". România trebuia să tindă a nu deveni „un nou Mexic", unde se confruntau toate statele mari pentru supremaţie, ci, dimpotrivă, să-şi apere interesele, fapt care, în materie de petrol, „nu se poate face decât printr-o politică de stat, care să asigure neatârnarea izvorului de energie al industriei noastre" (p. 14).
49. IDEM, *Politica de Stat a lemnului,* Bucureşti, Tip. „Gutenberg", 1922. Necesitatea intervenţiei statului pentru salvarea unei bogăţii latente dar reale (p. 9), cunoscut fiind că „lemnul ca şi petrolul devine un produs din ce în ce mai rar în regiunile noastre" (p. 9-10).
50. IDEM, *Rolul Cercului de Studii al unui partid de guvernământ,* Bucureşti, Imprimeriile Independenţa, 1926.
51. IDEM, *Asupra stabilizării monetei româneşti,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1928.
52. IDEM, *Memoriul d-lui... prezentat Comitetului Central al P. N. L. în şedinţa din 30 septembrie 1930,* Bucureşti, 1930.
53. BRĂTIANU, Vintilă I. C, Gr. DIMITRESCU, Constant GEORGESCU, *Reforma financiară. Discursuri,* Bucureşti, Imprimeriile Independenţa, 1923.
54. BUŞILĂ, C. D., *Problema energiei în România,* în „Buletinul AGIR", nr. 10/1922.
55. IDEM, *Industria românească în decurs de 50 ani (1881-1931),* Bucureşti, 1931.
56. IDEM, *Politica economică,* Bucureşti, 1932. Interpelare la Cameră (26 martie 1932).
57. BUZATU, Gh., *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* I-II, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1988-1995.
58. IDEM, *România şi războiul mondial din 1939-1945,* Iaşi, Centrul de Istorie şi Civilizaţie Europeană, 1995.
59. IDEM, ed., *Actul de la 23 august 1944 în context internaţional. Studii şi documente,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1984.
60. CAMPUS, Eliza, *Din politica externă a României. 1913-1947,* Bucureşti, Editura Politică, 1980.
61. IDEM, *Mica înţelegere,* ed. a II-a, Bucureşti, Editura Academiei, 1997.
62. IDEM, *Înţelegerea Balcanică,* Bucureşti, Editura Academiei, 1971.
63. CĂLINESCU, Armand M., *Le change roumain. Sa dépréciations depuis la guerre et son rétablissement,* Paris, Jouve et C-ie Éditeurs, 1921.
64. IDEM, *Discursuri parlamentare. 1926-1933,* Bucureşti, Imprimeria Centrală, 1933.

65. CĂZAN, Gh. şi colab., eds., *Marea conflagraţie a secolului XX. Al doilea război mondial,* ed. a II-a, Bucureşti, Editura Politică, 1974.
66. CEAUŞESCU, Ilie şi colab., eds., *România în anii celui de-al doilea război mondial,* I-III, Bucureşti, Editura Militară, 1989.
67. IDEM, ed., *Istoria militară a poporului român,* VI, Bucureşti, Editura Militară, 1989.
68. CENGHER, Dr. I., *Problema capitalului străin în România legionară,* Bucureşti, Tiparul Românesc, 1941. Se subliniază „primejdiile pe care le prezintă capitalul străin şi amestecul altor ţări în politica internă şi externă a ţării noastre" (p. 4). Autorul respinge ofertele de colaborare ale capitalurilor anglo-franco-americane, dar le acceptă pe acelea ale celor germane, care ar veni în cu totul alte condiţii *(ibidem).*
69. CERCHEZ, Dr. Ştefan, *Exposé de la situation économique de la Roumanie à la fin de l'année 1925,* în „La Roumanie Économique", nos. 6-7/1927.
70. CHICOŞ, Dr. Ştefan, *Politica exportului şi producţiunea naţională,* Bucureşti, Tip. „Curierul Judiciar", 1925.
71. IDEM, *Les richesses minières de la Roumanie,* în „La Roumanie Économique", nos. 3-4/1926.
72. CHIRNOAGĂ, General Platon, *Istoria politică şi militară a războiului României contra Rusiei sovietice. 22 iunie 1941-23 august 1944,* ediţia a III-a, Iaşi, Editura Fides, 1997.
73. CIACHIR, Nicolae, *Marile Puteri şi România (1856-1947),* Bucureşti, Editura Albatros, 1996.
74. CIORANESCU, Georges şi colab., *Aspects des relations russo-roumaines,* I, Paris, Minard, 1967.
75. CIORBEA, Valentin, *Portul Constanţa. 1896-1996,* Constanţa, Editura Fundaţiei Andrei Şaguna, 1996.
76. CIORBEA, Valentin, Carmen ATANASIU, *Flota maritimă comercială română. Un secol de istorie modernă (1895-1995),* Constanţa, Editura Fundaţiei Andrei Şaguna, 1995.
77. CIUPERCĂ, I., *Opoziţie şi putere în România anilor 1922-1928,* Iaşi, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", 1994.
78. CIUREA, Emil, *Le Traité de Paix avec la Roumanie du 10 Février 1947,* Paris, Éditions A. Pedone, 1954.
79. CLIPA, N., Gh. IACOB, *Idei şi fapte din istoria economică a României,* Bacău, Editura Plumb, 1994.
80. CODRESCU, F., *Participarea capitalurilor străine în industria românească,* Bucureşti, Editura Excelsior, 1941.
81. COHEN, Avocat Iosif G., *Despre naţionalitatea societăţilor comerciale în România şi despre coexistenţa grupurilor de acţionari şi a votului plural în societăţile anonime,* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Bucovina", 1925.
82. COMNENE, N. P., *Anarchie, dictature or organisation internaţionale?,*



BCU ALBA IULIA UNIVERSITY LIBRARY

Genève, Éditions P. F. Perret-Gentil, 1946.
83. CONSTANTINESCU, M., *Naționalismul economic și doctrina partidelor politice în România,* București, 1930.
84. IDEM, *Producerea și folosirea energiei în România. Dezvoltarea lor rațională,* București, 1942. Propuneri pentru constituirea unui Institut al Petrolului, care să coopereze cu Institutul Român de Energie (p. 79).
85. CONSTANTINESCU, N., *Capitaliștii străini nu cunosc adevărul,* în „Democrația", nr. 2/1928.
86. IDEM, *Capitalul străin în economia națională,* în „Democrația", nr. 12/1928.
87. CONSTANTINESCU, N. N., ed., *România's Economic History. From the Beginnings to World War II,* București, Editura Academiei, 1994.
88. CONSTANTINESCU, N. N. și colab., *Situația clasei muncitoare din România, 1914-1944,* București, Editura Politică, 1966.
89. CONSTANTINESCU, P., *Comerțul exterior și politica valutară, în Aspecte ale economiei românești,* București, 1939, p. 213-261.
90. IDEM, *Creditul,* în *Aspecte ale economiei românești,* București, 1939, p. 305-341.
91. CONSTANTINESCU, Tancred, *La politique des richesses naturelles de la Roumanie,* în „L'Illustration Économique et Financière", Paris, supliment din 7 februarie 1925.
92. CONSTANTINIU, Florin, *O istorie sinceră a poporului român,* București, Editura Univers Enciclopedic, 1997.
93. IDEM, *Între Hitler și Stalin. România și pactul Ribbentrop-Molotov,* București, Editura Danubius, 1991.
94. IDEM, *De la războiul fierbinte la războiul rece,* București, Editura Corint, 1998.
95. IDEM, *Doi ori doi fac șaisprezece. A început „războiul rece" în România?,* București, Eurosong and Book, 1997.
96. CONSTANTINIU, Florin, Alesandru DUȚU, Mihai RETEGAN, *România în război, 1941-1945. Un destin în istorie,* București, Editura Militară, 1995.
97. CORTEANU, Andrei, *Schițe politice și economice,* București, Cultura Națională, 1924. Potrivit autorului, PNL era „partidul marii burghezii: Banca, Industria și Creditul. El nu poate vedea altfel existența și fericirea României decât prin asigurarea dominațiunii lui și prin protecția bazei lui în economie" (p. 7-8). Adversar al politicii economice liberale, autorul susține, cu referire la problema petrolului, că „Statul și prin Stat liberalii caută să devină stăpânii surselor de energie și de bogăție ale țării, să acapareze petrolul, căderile de apă, căile de comunicație pe uscat și pe apă, pădurile, minele, comerțul extern și creditul [...] „Prin noi înșine", lozinca liberală, este un fel de „noii me tangere", un „zid chinezesc" (p. 51).
98. CREANGA, Dr. G. D., *O situație primejdioasă. Cinci ani de politică economică și financiară în România Mare,* București, Institutul de Arte Grafice „Poporul", [1924].

99. CRETZIANU, AL, ed., *Captive Rumania: A Decade of Soviet Rule, 1945-1955,* New York, Praeger/London, Thomas and Hudson, 1956.
100. CUDALBU, Teodor, *Scăderile morale ale partidelor politice de astăzi,* Bucureşti, Tip. „Bucovina", 1935.
101. DAFINESCU, Traian, Ion BOAȚĂ, *Istoria serviciilor logistice ale armatei române,* Bucureşti, Editura Militară, 1990.
102. DANDARA, Livia, *România în vâltoarea anului 1939,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1985.
103. DEMIAN, Gheorghe I., *Probleme economice internaţionale (1920-1934),* Timişoara, Tip. „Drapelul", 1935.
104. DIAMAND-MENTOR, B., *Independenţa economică - garanţia independenţei politice,* Bucureşti, Editura Îndreptarea, 1927.
105. DOBRINESCU, V. F., *România şi organizarea postbelică a lumii,* Bucureşti, Editura Academiei, 1988.
106. IDEM, *România şi sistemul tratatelor de pace de la Paris (1919-1923),* Iaşi, Institutul European, 1993.
107. DOBRINESCU, V. F., Ion PĂTROIU, *Anglia şi România între anii 1939-1947,* Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1992.
108. DOBRINESCU, V. F., Doru TOMPEA, *România şi cele două Conferinţe de Pace de la Paris (1919-1920 şi 1946-1947). Un studiu comparativ,* Focşani, Editura Neuron, 1996.
109. DOBROVICI, Gh. M., *Istoricul dezvoltării economice şi financiare a României şi împrumuturile contractate. 1823-1933,* Bucureşti, Tip. „Universul", 1934.
110. IDEM, *Evoluţia economică şi financiară a României în perioada 1934-1943,* Bucureşti, f.a. [1944].
111. DRĂGHICESCU, D., *Evoluţia ideilor liberale şi un Apel către tineretul liberal, către tinerimea cultă şi către socialiştii şi lucrătorii din România Mare,* Bucureşti, Imprimeriile Independenţa, 1921.
112. IDEM, *Partide politice şi clase sociale,* Bucureşti, 1922.
113. DUCA, I. G., *P.N.L. - partid industrial (O nouă legendă),* în „Democraţia", nr. 4/1927.
114. IDEM, *Doctrina liberală,* în *Doctrinele partidelor politice,* Bucureşti, Cultura Naţională, 1924.
115. DUŢU, Alesandru, ed., *România de la război la pace, 1939-1947. Semnificaţii politico-militare. Studii,* Bucureşti, Editura Vasile Cârlova, 1997.
116. *** *Economic Survey of Roumania,* Reprinted from „The Economist", London [1928].
117. EDELEANU, L., *Das rumänische Erdöl,* Bucureşti, 1907.
118. EFTIMIU, Victor, *Liberalii...,* f.l. [1929].
119. EMINESCU, Mihai, *Chestiunea evreiască,* ediţie D. Vatamaniuc, Bucureşti, Editura Vestala, 1998.

120. IDEM, *Sens, timp şi devenire istorică,* I-II, ediţie Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Ştefan Lemny, I. Saizu, Iaşi, Editura Universităţii, 1988-1990.
121. ENE, Dr. Ernest, *Datoria publică a României în raport cu stabilizarea leului,* în *Stabilizarea monetară în Europa şi consecinţele ei economice,* Bucureşti, 1928.
122. ENESCU, Ion, *Politica externă a României în perioada 1944-1947,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1979.
123. FĂTU, Mihai, *Consens pentru salvarea naţională (septembrie 1940-august 1944),* Bucureşti, Editura Ministerului de Interne, 1996.
124. FERDINAND I, *Cuvântări de..., Regele României (1889-1926),* adunate şi publicate de Nae Al. VASILESCU, Brăila, Tip. Românească, 1931.
125. *** *Flota mondială de comerţ în anul 1936,* în M.P.R., nr. 5/1937.
126. FOCŞENEANU, Eleodor, *Istoria constituţională a României (1959-1991),* ed. a II-a, Bucureşti, Editura Humanitas, 1998.
127. GANE, Al., *Les solutions économiques roumaines. La commercialisation des entreprises d'État,* Paris, Jouve et C-ie, Éditeurs, 1924.
128. GANE, Al.-Virgil P., *Consiliul Legislativ şi noţiunea de oportunitate în legislaţiunea economică,* în *Consiliul Legislativ. Zece ani de activitate. 1926-1936,* Bucureşti, Institutul Luceafărul, 1936, p. 251-256.
129. GANE, G., *Les richesses nationales de la Roumanie et leur industrialisation,* Bucarest, 1924.
130. GARTENBERG, S. D., *Monografia societăţilor cotate la bursă,* Bucureşti, 1929.
131. GEORGESCU, Constant, *Românizarea economiei naţionale,* Bucureşti, Editura Dacia Traiană, 1942 (extras din „Buletinul Academiei de Ştiinţe Morale şi Politice" 1941/1942). Doctrina naţionalismului economic „purcede de la premisa că fiecare naţiune constituie o entitate autonomă, cu alte cuvinte că fiecare naţiune alcătuieşte un organism economic, de sine stătător, având interese specifice" (p. 3). La noi, Vintilă I. C. Brătianu a fost cel mai vajnic doctrinar şi înfăptuitor al naţionalismului economic, el acţionând pentru „aşezarea economică şi financiară a României pe baza naţionale" (p. 19). Autorul împărtăşeşte opinia lui D. P. Marţian expusă în *Proprietate şi naţionalitate* (1866), în sensul că: Naţiunea trebuie cu indignare să decline puternic un ajutor al capitalurilor străine, să prefere a fi de cinci ori mai săracă, dar proprietara pământului şi stapânitoarea vieţii economice, pentru ca aceste capitaluri vor aduce străinilor excedente, întreprinzătorii străini vor profita de întreprinderi, exploatatorii străini vor exploata pentru sine şi în interesul lor, iar românii nu se vor alege cu nimic" (p. 12).
132. GEORGESCU, P. L, Sp. SĂULESCU, *Care va fi caracterul unui nou război,* Bucureşti, 1933.
133. GEORGESCU, Titu, *Sur la cinquième colonne hitleriénne en Roumanie,* în „Revue d'Histoire de la Deuxième Guerre Mondiale", Paris, nr. 70/1968.

134.IDEM, *România între Yalta şi Malta,* Bucureşti, Editura Şansa, 1993.
135.GEORGESCU, Vlad, *Istoria Românilor. De la origini până în zilele noastre,* ed. a III-a, Bucureşti, Editura Humanitas, 1992.
136.GEORGIADE, Al., *La legislation minière,* Bucureşti, Tip. „Gutenberg" S.A., 1921.
137.GEORGIANU, Dr. Ilie I., *Factorii economici ai României în anul 1921-1922,* Bucureşti, Tip. Curţii Regale F. Göbl Fii, 1923.
138.IDEM, *România sub ocupaţiunea duşmană,* II, *Exploatarea economică a ţării. Organizaţia şi activitatea Statului Major Economic,* Bucureşti, Tip. „Cultura Neamului Românesc", 1920.
139.GHENĂDESCU, N., *Politica economică,* Bucureşti, Editura Revistei „Pagini Agrare şi Sociale", 1926.
140.GIURESCU, Constantin C., *Istoria Românilor,* III/2, Bucureşti, 1946.
141.GIURGEA, Gabriel, *Situaţia României de după război,* Bucureşti, 1926.
142.GRIGOROVICI, Lucian, *Consideraţiuni asupra capitalismului românesc,* Bucureşti, Tip. „Presa" D. Andreescu, 1946. După 1918, impunerea capitalului naţional. România - „verigă" a finanţei internaţionale şi, lucru demn de relevat, *„cu* noi şi nu simplu *peste* noi" (p. 12).
143.HÂCIU, Anastase N., *Evreii în Ţările Româneşti,* cu o *Prefaţă* de Prof. S. Mehedinţi, membru al Academiei Române, Bucureşti, Tiparul Cartea Românească S.A., 1943.
144.HILT, Virgil, *România economică,* ed. I, Bucureşti, Cultura Românească, 1933.
145.HLIHOR, CONSTANTIN, *Armata Roşie în România. Adversar - aliat - ocupant, 1940-1948,* I, Bucureşti, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1996.
146.HOISESCU, Ing. C., *Contribuţii parlamentare. Sesiunea 1928/29,* Bucureşti, Imprimeriile Statului, 1929.
147.HRISTESCU, Al., D. POPESCU, *Potenţialul de război,* Bucureşti, 1936.
148.IACOB, Gh., *Economia României (1859-1939). Fapte, legi, idei,* Iaşi, Editura Fundaţiei „Axis", 1996.
149.IACOB, Gh., Luminiţa IACOB, *România de la Cuza Vodă la Carol al II-lea. Modernizare - Europenism,* I-II, Iaşi, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", 1995.
150.IANCULESCO, A., *La Roumanie nouvelle et ses richesses minières,* Paris, 1928.
151.IOACHIM, Dr. V. M., *Politica de izolare economică a statelor europene. Funcţiunea capitalului străin în economia naţională,* Bucureşti, Tip. F. Göbl Fii S.A., 1935. Autorul combate politica de „naţionalism mercantilist" (p. 4); înţelege orientarea lui Vintilă I. C. Brătianu, căci a întărit capitalul naţional şi a fost îndeplinită cu sinceritate (p. 31).
152.IOANIŢESCU, D. R., *În slujba socialului, (De la noembrie 1933 la noembrie 1938),* Bucureşti, Tip. A-B-C, 1938.

153.IONESCU, Ghiță, *Communism in Rumania, 1944-1962,* London-New York, Oxford University Press, 1964. Ed. în limba română - Bucureşti, Editura Litera, 1994.
154.IONESCU, Nic. E., *Legislația minieră română. Dreptul şi procedura minieră de explorare,* Bucureşti, Atelierele Grafice Socec et Ci-e, S.A., 1930.
155.IDEM, *Anul 1938: Bilanțul dreptului minier şi al valorificării subsolului minier al statului,* în M.P.R., nr. 1/1939.
156.IDEM, *Probleme şi soluțiuni în legătură cu valorificarea perimetrelor petrolifere ale Statului, conform art. 187 din Legea Minelor,* în M.P.R., nr. 21/1940.
157.IDEM, *La situation politique de la Roumanie d'après sa Constitution,* în „L'Année Politique Française et Étrangère", Paris, fasc. 1/1926, p. 31-44.
158.IDEM, *Şcoală şi industrie. Două conferințe,* Vălenii de Munte, Tip. „Datina Românească", 1927.
159.IDEM, *Istoria Românilor,* X, Bucureşti, 1939.
160.IORGANDA, Avocat George, *Cercetări asupra încurajării industriei naționale (Studiu politico-economic),* Râmnicu Sărat, Tip. Națională, 1929.
161.IOVANELLI, Marcele Felicia, *Industria românească. 1934-1938,* Bucureşti, Editura Academiei, 1975.
162.*** *Istoria economiei naționale a României,* I, Bucureşti, Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, 1961.
163.IVAN, Marcela, *Evoluția partidelor noastre politice în cifre şi grafice. 1919-1932,* Sibiu, Editura Krafft şi Drotleff, 1933.
164.IVANCIU, Nicolae-Văleanu, ed., *Istoria doctrinelor economice,* Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1970.
165.IVĂNESCU, Ion, *Monopolurile,* în *Aspecte ale economiei româneşti,* Bucureşti, 1939.
166. JITIANU, General I., *Forțele morale şi materiale în război,* Bucureşti, 1928.
167.KIRIȚESCU, Const. I., *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919,* ed. a II-a, vol. III, Bucureşti, Cartea Românească, f.a.
168.IDEM, *România în al doilea război mondial,* I-II, ediție Gh. Buzatu, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1995.
169.KIRIȚESCU, Costin C, *Sistemul bănesc al leului şi precursorii lui,* I-III, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997.
170.LACHE, Ştefan, Gh. ȚUȚUI, *România şi Conferința de Pace de la Paris din 1946,* Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1978. Ed. în limba franceză - Bucureşti, Editura Academiei, 1987.
171.LEON, Dr. G. N., *Politica minieră în diferite state şi raporturile ei cu politica minieră din România,* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Eminescu", 1915.
172.IDEM, *În preajma României Mari,* în „Generația Unirii", nr. 3/1929.
173.IDEM, *Restaurarea economică şi financiară,* în „Generația Unirii", nr. 8/1929.

174.IDEM, *Economie politică şi politica economică,* Bucureşti, 1943.
175.LIVIAN, Marcel, *L'Entente Balkanique et l'après guerre actuelle,* Paris, Librairie Generale de Droit et de Jurisprudence, 1940.
176.LUPU, M. A., coordonator, *Istoria economiei naţionale a României,* Bucureşti, Editura Didactica şi Pedagogică, 1974.
177.LUPU, Dr. Nicolas, *La Roumanie nouvelle et ses problèmes vitaux,* Paris, Imprimerie Paul Dupont, 1919.
178.MADGEARU, Virgil N., *Criza de guvernare,* Bucureşti, 1921.
179.IDEM, *Ţărănismul,* Bucureşti, f.a. [1922].
180.IDEM, *Dictatura economică sau democraţie economică? (Trei discursuri parlamentare cu o introducere),* Bucureşti, Tip. „Reforma Socială", 1925. Discursuri rostite la legile fundamentale privind comercializarea, energia şi minele. Dezacord, expus în *Introducere,* faţă de programul economic din 1924 al guvernului PNL care avea „un caracter naţionalist agresiv, îngrădind participarea capitalului străin în anume formule de „colaborare", care ar însemna în ultimă analiză o aservire a unor trusturi internaţionale unor trusturi naţionale în formaţiune" (p. V). Din intervenţia la dezbaterea legii minelor, reţinem aprecierea că, de la sfârşitul veacului XIX, cărbunele şi petrolul au fost „materia inflamabilă în politica internaţională" (p. 142-143).
181.IDEM, *Regimul dictaturii laşe (Un discurs parlamentar),* Bucureşti, Tiparul Românesc, 1926.
182.IDEM, *Turtucaia economică (Patru discursuri parlamentare şi un cuvânt de încheiere),* Bucureşti, Editura Dreptatea, 1928.
183.IDEM, *La situation politique en Roumanie. Rapport presenté à l'Assemblée d'Alba Julia, le 6 Mai 1928 et les résolutions du Congrès et de l'Assemblée d'Alba Julia,* Paris, Les Impression H.-M. Boutin [1928].
184.IDEM, *Bazele nouei politici economice,* Bucureşti, Atelierele Grafice Socec and Co. S.A., 1929. Cuvântări în Parlament, inclusiv la votarea legii minelor din 1929 (p. 65-87). Politica economică a PNL din perioada 1918-1928 dusese la „ruina naţională" (p. 66). După marele război din 1914-1918, petrolul a fost un „măr de discordie", nu numai economică, ci şi politică (p. 79). Guvernele Brătianu urmăriseră doar „monopolul de partid asupra industriei miniere" (p. 86), în vreme ce noul guvern PNŢ se proclama contra „naţionalismului de faţadă, greşit, care ne-a dus la situaţia de îngenunchere economică". În încheiere, oratorul declara în numele guvernului Iuliu Maniu: „... Suntem mândri... că contribuim cu toată tăria la dărâmarea dictaturii şi omnipotenţei" de până atunci a PNL (p. 87).
185.IDEM, *Doi ani de guvernare,* Bucureşti, 1931.
186.IDEM, *Agrarianism, capitalism, imperialism. Contribuţiuni la studiul evoluţiei sociale româneşti,* Bucureşti, 1936.
187.IDEM, *Românizarea vieţii economice şi utilizarea tineretului în statul naţional-ţărănesc,* Bucureşti, Tip. „Bucovina", 1937.

188.IDEM, *Evoluția economiei românești după războiul mondial.* București, 1940. Ediția a II-a, București, Editura Științifică, 1995.
189.IDEM, *Curs de economie politică,* București, Institutul de Cercetări Economice, 1944 (anexe).
190.MAIOR, Iosif, *Problema românizării economiei naționale,* București, Editura Lumina Românească, [1940].
191.MANIU, Dr, Iuliu, *Discursul-expozeu rostit de... în Congresul Partidului Național ținut la 24 aprilie 1920 la Alba Iulia,* Orăștie, Tip. „Libertatea", 1920.
192.MANOILESCU, Mihail, *Politica producției naționale,* București, Cultura Națională, 1923. Un capitol special despre *Refacerea economică prin exploatarea intensivă a petrolului românesc* (p. 129-158).
193.IDEM, *Rostul și destinul burgheziei românești,* ed. a II-a, ediție Leonard Oprea, București, Editura Athena, 1997. Ediția întâi - București, 1942.
194.MANOLE, Ilie, ed., *Societatea și Armata în Europa secolului XX,* I, București [1995].
195.MANOLIU, Florin Em., *La reconstruction économique et financière de la Roumanie et les partis politiques,* Paris, Gamber, 1931.
196.MARCU, C. V., *Apărarea națională din punct de vedere economico-financiar,* București, 1938.
197.METIANU, Ing. Traian I., *Considerațiuni generale asupra regimului minier în România,* București, Tip. „Lupta" N. Stroilă, 1926.
198.MIRONESCU, George G., *Privire generală asupra crizei economice și financiare,* București, Editura Tipografiile Române Unite, S.A., 1932.
199.MOCANU, Gh. I., *Pacostea națională. Câteva dovezi de cinstea, competința și patriotismul Partidului Liberal colectate pentru edificarea opiniei publice,* Ploiești, Tip. „Rapid" D. Miricescu, 1929.
200.MORĂRESCU, Stan, *Partidul țărănesc ca factor de ordine și progres,* București, 1923.
201.MORUZI, Nicolae, *Consiliul Legislativ și încercările de legislație minieră din ultimii 10 ani,* în *Consiliul Legislativ. Zece ani de activitate. 1926-1936,* București, Institutul Luceafărul, 1936, p. 321-333.
202.MOTĂȘ, Ing. C. I., *Probleme de actualitate. Valorificarea subsolului de gaz metan din Ardeal,* București, Imprimeriile Independența, 1931.
203.IDEM, *Istoricul, programul și realizările societăților de gaz metan,* București, Editura Cartea Românească, 1934.
204.MURGESCU, Costin, *Mersul ideilor economice la români,* I-II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987-1990.
205.MUȘAT, Mircea, *Drama României Mari,* București, Editura Fundației România Mare, 1992.
206.MUȘAT, Mircea, Ion ARDELEANU, *România după Marea Unire,* II/1-2, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986-1988.
207.NANU, Frederic C., *Politica externă a României. 1919-1933,* ediție

V. F. Dobrinescu, Iaşi, Institutul European, 1993.
208.NEAGU, Cosma şi colab., *Fapte din umbră,* I-IV, Bucureşti, Editura Politică, 1975-1983.
209.NEDELGU, Florea, *De la restauraţie la dictatura regală,* Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1981.
210.NEDICI, Dr. Gheorghe, *Chestiuni economice, financiare şi sociale de ardentă actualitate,* Sibiu, Tip. W. Krafft, 1919.
211.NEGULESCU, N., *Scurtă privire asupra operei de guvernământ a PNL de la 1922-1926 (Conferinţă ţinută la Cercul de Studii al PNL din Constanţa în ziua de 26 noiembrie 1926),* Constanţa, f.a.
212.NETTA, Gheron, *Regimul bancar în Europa,* Bucureşti, Editura Cartea Românească [1927].
213.NICORESCO, Paul, *La Roumanie nouvelle,* Bucarest, 1924.
214.NIRI, A., *Istoricul unui tratat înrobitor (Tratatul economic româno-german din martie 1939),* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1965.
215.OLTEANU, Constantin, *Coaliţii politico-militare. Privire istorică,* Bucureşti, Editura Fundaţiei „România de Mâine", 1996.
216.OROMOLU, M., *Raporturile noastre cu Germania,* în „Generaţia Unirii", nr. 4/1929.
217.PAPACOSTEA, Cezar, *Între doctrinele şi practica politică a partidelor,* Bucureşti, Imprimeria Statului, 1926.
218.PAŞCANU, Mihail, *Politica naţionalistă în marile întreprinderi,* Bucureşti, Cultura Naţională, 1927.
219.PAVEL, Ing. dr. Dorin, *Capacitatea energetică a României,* Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1931.
220.PAVEL, Prof. dr. ing. D., Ing. E. BODEA, *Power Resources of Roumania. Their Development and Utilization,* Washington, 1936.
221.PĂTROIU, Ion, V. F. DOBRINESCU, *România şi Anglia în anii '30,* Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1997.
222.PELIN, Mihai, *Culisele spionajului românesc. DIE. 1955-1980,* Bucureşti, Editura Evenimentul Românesc, 1997.
223.PETRESCU, Corvin M., *Opera Partidului Naţional-Liberal. 1925,* Bucureşti, Tipografiile Române Unite, S.A., 1925.
224.PETRIC, Aron, *Trăsăturile generale ale dezvoltării României în primul deceniu postbelic,* I-II, în „Cumidava", vols. II şi III, Braşov, 1968-1969.
225.PLATON, Alexandru-Florin, *Geneza burgheziei în Principatele Române (A doua jumătate a secolului al XVIII-lea - prima jumătate a secolului al XIX-lea). Preliminariile unei istorii,* Iaşi, Editura Universităţii „AI. I. Cuza", 1997.
226.PLĂTĂREANU, M., *Politica economică şi socială a României în trecut şi în cadrul legislaţiei actuale,* Bucureşti, 1936.
227.POPA VERES, M., *Geneza şi morfologia vieţii economice româneşti,* Bucureşti, 1938.

228. POPESCO, G., *Le relevèment économique de la Roumanie,* Paris, 1922.
229. POPESCU-BOTENI, Stelian, *Relații între România și SUA până în 1914,* Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980.
230. POPOVICI, Ioan I., *Formarea capitalului în România,* Iași, Cultura Românească, 1931.
231. PROTOPOPESCU, V. V., *La Bourse et le mouvement des cours pendant les vingt dernières années (1919-1939),* București, 1941.
232. PUIA, Ilie, *Relațiile economice externe ale României în perioada interbelică,* București, Editura Academiei, 1982.
233. PUIA, Ilie și colab., *Istoria economiei naționale,* Constanța, Editura Fundației Andrei Șaguna, 1993.
234. PUȘCAȘ, Vasile, Vasile VESA, eds., *Dezvoltare și modernizare în România interbelică. 1919-1939,* București, Editura Politică, 1988.
235. *** *Les questions roumaines du temps présent,* cu o *Prefață* de Raymond Poincare, Paris, Librairie Felix Alean, 1921.
236. RĂDULESCU-FURTUNA, C., *Țara Românească, noile partide și marele Partid național-liberal,* București, Imprimeriile Independența, 1933.
237. RANGHEȚ, Boris, *Relațiile româno-americane în perioada primului război mondial. 1916-1920,* Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1975.
238. RĂRINCESCU, Ing. Ion G., *Electrificarea României,* București, Imprimeria Națională, 1930.
239. IDEM, *Regimul energiei în România,* București, Imprimeria Națională, 1936.
240. IDEM, *Priviri retrospective în politica energiei,* București, 1943 (extras).
241. RĂDULESCU-MOTRU, C., *Românismul, Catehismul unei noi spiritualități,* București, Editura Fundațiilor, 1936.
242. RĂȚOI, Tudor, *Din modernizarea României interbelice. Legislația socială a muncii,* Iași, Editura Antheros, 1998.
243. *** *Le régime du commerce extérieur en Roumanie,* Bucarest, Imprimerie „Curierul Judiciar", 1935.
244. RETEGAN, Mihai, *În balanța forțelor. Alianțe militare românești interbelice,* București, Editura Șansa, 1997.
245. *** *Rezultatele politicii bugetare a guvernului liberal din anii 1922-23 și 1928,* București, 1929.
246. ROCERIC, Dr. Ioan A., *Lupta pentru înlocuirea materiilor prime coloniale cu surogate și materii sintetice,* București, Editura Cartea Românească, 1940.
247. ROMAN, Viorel, *Rumänien im Spannungsfeld der Grossmächte,* I-III, Meckenheim-Merl, Dr. Dieter Falk Verlag, 1987-1991.
248. *** *România și revizuirea tratatelor,* București, 1934.
249. ROTARU, Florin, ed., *Basarabia noastră,* București, Editura Semne, 1996.
250. ROTARU, Jipa și colab., eds., *Armata Română în al doilea război mondial/Romanian Army in World War II,* București, Editura Meridiane, 1995.

251.RUSENESCU, Mihail, Ioan SAIZU, *Viața politică în România. 1922-1928,* Bucureşti, Editura Politică, 1979.

252.SAVIN, T., *Capitalul străin în România,* Bucureşti, Editura Eminescu, 1947. Evoluția situației în industria petrolieră (p. 38 şi urm.) Deşi a acționat cu predilecție în ramurile cele mai productive şi s-a străduit să aservească țara, capitalul străin a avut „o contribuție importantă la dezvoltarea economică a României. Capitalul străin a înlesnit, alături de factorii interni, întărirea structurii economiei capitaliste, contribuind la dezvoltarea comerțului, a căilor de comunicație, a industriei în România" (p. 45).

253.IDEM, *Economia românească sub jugul imperialismului german,* Bucureşti, Editura Scânteia, 1946.

254.SAVU, Al. Gh., *Dictatura regală (1938-1940),* Bucureşti, Editura Politică, 1970.

255.IDEM, *Sistemul partidelor politice din România. 1919-1940,* Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1976.

256.SCAFEŞ, Cornel şi colab., *Armata Română, 1941-1945,* Bucureşti, Editura RAI, 1996.

257.SCĂRLĂTESCU, Victor, *Libertate economică şi intervenționism de stat,* în *Aspecte ale economiei româneşti,* Bucureşti, 1939, p. 616-635.

258.IDEM, *Aperçu sur la Roumanie économique et sur la ville de Bucarest,* Bucarest, Tip. F. Göbl, 1931.

259.SCURTU, Ioan, *Contribuții privind viața politică din România. Evoluția formei de guvernământ în istoria modernă şi contemporană,* Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1988.

260.IDEM, *Ion I. C. Brătianu. Activitatea politică,* Bucureşti, Editura Museion, 1992.

261.IDEM, *Istoria Partidului Național-Țărănesc,* ed. a II-a, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1994.

262.IDEM, *Istoria României în anii 1918-1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură,* Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1996.

263.SCURTU, Traian I., *Întreprinderile româneşti şi organizarea noastră bancară până la legiferarea comerțului de bancă din 1934,* Bucureşti, Tip. F. Göbl Fii S.A., 1938.

264.SEVERIN, E., *Izvoare actuale de energie,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1929,

265.IDEM, *Izvoare actuale de energie,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1943. După autor, „izvorul energiilor" era soarele, urmat de cărbuni şi de petrol, aceşti doi combustibili fiind „în strânsă legătură cu viața însăşi" (p. 6). Un capitol special despre petrol (p. 15 şi urm.), al cărui „adevărat triumf [...] începe în 1910 cu dezvoltarea motoarelor cu explozie..." Capitalul românesc investit în industria de țiței atingea 2 miliarde de lei, din care majoritatea (1,5 miliarde lei) aparținea celor două societăți „Creditul Minier" şi „IRDP" (p. 22).



BCU "LUCIAN BLAGA" UNIVERSITY LIBRARY

266. SIMION, Aurică, *Dictatul de la Viena,* ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Albatros, 1996.
267. IDEM, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940-ianuarie 1941,* Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976
268. IDEM, *Preludii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944,* Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1979.
269. SLĂVESCU, Victor, *Marea finanța din România în vreme de război. Băncile comerciale, 1914-1919,* București, Editura Cartea Românească, 1920.
270. IDEM, *Organizația de credit a României,* București, Editura Cartea Românească, 1922.
271. IDEM, *Société Nationale de Credit Industriel,* în „L'Illustration Économique et Financière. La Roumanie", Supplement au Numéro du 7 Février 1925.
272. IDEM, *Aprecieri și perspective economice,* în „Generația Unirii", nr. 11/1930.
273. SOLACOLU, Barbu, *România, Planul Young și Conferința de la Haga,* în „Generația Unirii", nr. 8/1929.
274. IDEM, *Considerațiuni asupra concentrației bancare,* București, Editura Cartea Românească, 1930.
275. SONEA, Emilia, Gavrilă SONEA, *Viața economică și politică a României. 1933-1938,* București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.
276. STANCIU, George, *Agonisirea la români. Cercetări asupra evoluției spiritului de economie la poporul român,* București, Editura Cartea Românească, 1940.
277. STANCIU, Ion, *Aliați fără alianță. România-SUA, 1914-1920,* București, Editura Albatros, 1992.
278. IDEM, *În umbra Europei. Relațiile României cu Statele Unite în anii 1919-1939,* București, Editura Silex, 1996.
279. STERIAN, Paul, *Idealul panromânesc și dezvoltarea economică a țării,* București, Imprimeria Centrală, 1938. Adepții naționalismului economic (D. P. Marțian, I. Ionescu de la Brad, P. S. Aurelian) și făptuitorii unei economii naționale (Eugen Costinescu, E. Carada, Vintilă I. C. Brătianu ș.a.). În 1935-1936, produsele petroliere cu predilecție exportate, faptul micșorează valoarea lui (p. 99).
280. STROE, George, *Solidaritatea economică. Tendințele politicei comerciale internaționale,* București, Editura Cartea Românească, 1933.
281. ȘERBĂNESCU, D. G. R., *Ciel rouge sur la Roumanie,* Paris, Sipuco, 1952.
282. ȘIȘCANU, Ion, *Raptul Basarabiei. 1940,* Chișinău, Editura Universitas, 1992.
283. ȘOIMARU, Tudor, *Istoria vieții publice din România. 1928-1938,* București, f.a.
284. ȘUTA, Ion, *România la cumpăna istoriei. August '44,* București, Editura Științifică, 1991.
285. TALPEȘ, Ioan, *Diplomație și apărare. Coordonate ale politicii externe românești, 1933-1940,* București, Editura Științifică și Enciclopedică,

1988.
286.TAŞCĂ, G., *Probleme economice şi financiare,* Bucureşti, Editura Tipografiile Române Unite S.A., 1927.
287.IDEM, *Directivele politicei externe a României: Axele Paris-Londra şi Roma-Berlin,* Bucureşti, 1938. „... A vâsli şi în dreapta şi în stânga, după cum bate vântul, şi a nu te fixa nicăieri, este o politică care are însemnate avantaje, câtă vreme nu izbucneşte nici un conflict [...] Nu este altă cale de urmat decât calea politicii noastre tradiţionale şi adică: alianţa cu Franţa şi Anglia. Sprijin pe Mica Înţelegere, solidară şi întărită şi cu o puternică coeziune. în legătură cu Înţelegerea Balcanică. Toate acestea în cadrul Societăţii Naţiunilor. Această politică tradiţională este nu numai singura posibilă de urmat, dar ea este cea mai bună, cea mai sigură şi aceea care ne pune la adăpost de o sumă de primejdii şi care ne asigură integritatea noastră teritorială" (p. 12, 24-25).
288.TATOS, Ioan I., *Structura producţiei şi a comerţului mondial în perioada de criză 1929-1935,* Bucureşti, Editura Independenţa Economică, 1937.
289.TĂNĂSESCU, I., *Sistemele de organizare a proprietăţii miniere şi politica minieră în diferite state,* Bucureşti, 1916.
290.TĂSLĂUANU, Octavian C, *Producţia. Un program economic (Epoca guvernului Averescu. 1920),* Cluj, Editura Ardealul, 1924.
291.IDEM, *Politica economică a României - 1930. Contribuţiuni la rezolvarea crizei,* I-III, Bucureşti, Editura Socec et Co., 1931.
292.TEODORESCU, Dr. I., *Les sociétés par actions en Roumanie à la fin de l'année 1925,* în „La Roumanie Économique", nr. 2/1926.
293.IDEM, *L'évolution de l'exploitation des richesses minière de la Roumanie pendant la période 1919-27,* în „La Roumanie Économique", nos. 7-8/1928.
294.IDEM, *Comerţul exterior al României în ultimii trei ani (1932-1934),* în „Analele Economice şi Statistice", nos. 4-6/1935.
295.TODOSIA, M., Gh. DOBRE, *Dezvoltarea industriei româneşti în perioada 1918-1944,* extras, Bucureşti, Editura Academiei, 1978.
296.TOROCEANU, V., *L'application de la loi sur les mines,* extras, Bucureşti, Editura Cartea Medicală, 1924.
297.TRANCU-IAŞI, Gr. L., *Noui orientări economice,* Bucureşti, Editura Tipografiile Române Unite S.A., 1927.
298.IDEM, *Colaborarea capitalului străin,* Bucureşti, 1923.
299.TRANCU-IAŞI, Gr., G. STROE, *Le commerce interieur et exterieur de la Roumanie en 1926,* Bucarest, Imprimerie Luceafărul S.A., fa.
300.TRANCO-IAŞI, Dr. Gr., Georges STROE, *La Roumanie au travail,* Bucarest, Imprimerie Luceafărul S.A., 1927.
301.TRANCU-IAŞI, Gr., G. STROE, *Aspecte comerciale. Comerţul românesc şi comerţul internaţional în 1928-1929,* Bucureşti, Tip. I. C. Văcărescu, 1930.
302.TRIFU, I., R. POLYZU, *Anuarul general al societăţilor anonime pe acţiuni din România,* Bucureşti, 1928.

303. TUFESCU, Victor, *România. Natură. Om. Economie,* Bucureşti, 1974.
304. ŢĂRUŞANU, Inginer-chimist Radu, *Industria chimică în România,* Bucureşti, Editura Tipografiile Române Unite S.A., 1935.
305. VÂNTU, I. G., *Proprietatea zăcămintelor miniere în România,* extras, Bucureşti, Institutul Mârvan, 1938.
306. VEVERCA, I., *Industria,* în *Aspecte ale economiei româneşti,* Bucureşti, 1939, p. 133-164.
307. IDEM, *Economia energetică,* în *Aspecte ale economiei româneşti,* Bucureşti, 1939, p. 165-174.
308. VIJOLI, Aurel, *Cercetări asupra capitalului financiar în ţara noastră,* Bucureşti, 1949 (cu anexe).
309. WATTS, Larry L., *O Casandră a României. Ion Antonescu şi lupta pentru reformă, 1918-1941,* Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1994. Ed. orig. - Boulder/New York, 1993.
310. XENOPOL, Nicolas, *La richesse de la Roumanie,* Bucarest, Ateliers Graphiques Socec et Co. S.A., 1916.
311. ZAHARIA, Gh. şi colab., *România în anii revoluţiei democrat-populare, 1944-1947,* Bucureşti, Editura Politică, 1971.
312. ZAHARIA, Gh. şi colab., *România contemporană,* Bucureşti, Editura Politică, 1988.
313. ZAMFIRESCU, C. C., *Însemnări economice,* Craiova, Editura Ramuri, f.a.
314. ZANE, G., *Burghezia română şi marxismul,* Iaşi, Institutul de Arte Grafice şi Editura „Viaţa Românească" S.A., 1927 (extras).
315. IDEM, *Industria din România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Despre stadiile premergătoare industriei mecanizate,* Bucureşti, Editura Academiei, 1970.
316. ZELETIN, Şt., *„Prin noi înşine..." (Istoria unui principiu),* în „Viaţa Românească", an. XXI, nr. 1/1929, Iaşi, p. 114-119. „... „Prin noi înşine" este un îndreptar politic, care trece dincolo de limitele unui partid sau ale unei generaţii, spre a caracteriza aspiraţiile unei întregi faze istorice de evoluţie..." (p. 114) „Niciodată în decursul dezvoltării statelor moderne afluxul de capital şi experienţa străină n-a fost o primejdie, dimpotrivă, totdeauna a fost o binecuvântare pentru ţară care a ştiut să le atragă... Aşadar n-am înmormântat politica de independenţă naţională [la 1928] fiindcă nu puteam înmormânta ceea ce n-am avut. Am înmormântat un exclusivism de coterie, care a sucombat sub grelele lovituri ale faptelor, prin propria sa anomalie. Abia acum ne îndrumăm, în adevăratul înţeles istoric, spre o politică „prin noi înşine": o politică de creaţie de valori prin forţele noastre naţionale" (p. 119).
317. IDEM, *Burghezia română. Origina şi rolul ei istoric,* Bucureşti, Cultura Naţională, 1925.
318. IDEM, *Neoliberalismul. Studii asupra istoriei şi politicei burgheziei române,* Bucureşti, Editura Revistei „Pagini Agrare şi Sociale", 1927.

319. ZOTTA, Const. Gr. C., N. TULCEANU, *Partidele politice din România. Istoricul şi programele lor,* Bucureşti, Tip. „Revistei Geniului", 1934.

*

320. ASTER, Sydney, *1939. The Making of the Second World War,* London, A. Deutsch, 1973.

321. BASDEVANT, Denise, *Terres Roumaines. Contre vents et marées,* Paris, Les Éditions de l'Epargne, 1961.

322. BARAM, Phillip J., *The Department of State in the Middle East. 1919-1945,* University of Pennsylvania Press, 1978.

323. BARKER, Elisabeth, *British Foreign Policy în South east Europe in the Second World War,* London, Macmillan, 1976.

324. BAUER, Eddy, ed., *The History of World War II,* Leicester, Galley Press, 1984.

325. BAUMONT, Maurice, *La Faillite de la Paix,* I-II, Paris, PUF, 1967-1968.

326. IDEM, *Les origines de la Deuxième Guerre mondiale,* Paris, Payot, 1969.

327. BAUMONT, M., R. ISAY, H. GERMAIN-MARTIN, *L'Europe de 1900 à 1914,* Paris, Éditions Sirey, 1966.

328. BOWMAN, I., *Le monde nouveau,* Paris, Payot, 1928.

329. BROWN, John Calvin, *Punctul de vedere al unui american asupra problemelor economice din România* [Bucureşti], Societatea „Amicii SUA", f.a. [probabil 1932].

330. BROWN, J. F., *Eastern Europe and Communist Rule,* Durham-London, Duke University Press, 1988.

331. CALVOCORESSI, Peter, Guy WINT, *Total War: Causes and Courses ofthe Second World War,* London -New York, 1972.

332. CARTIER, Raymond, *La Seconde Guerre mondiale,* I-II, Paris, Larousse-Paris Match, 1965-1966.

333. CHAMBON, Guy, *Grands problèmes économiques contemporains,* ed. a III-a, Paris, Dalloz, 1980.

334. CLARK, Charles Upson, *United Roumania,* New York, Dodd, Mead and Co., 1932.

335. CLAUDE, Henri, *Nouvel avant-guerre?,* I, *Nature et conditions de l'expansion économique americaine au cours des 30 dernières années,* Paris, Éditions OCIA, 1947.

336. COLLOTI, E. ş.a., *L'Italia nell'Europa durante la Seconda Guerra mondiale,* Milano, f.a.

337. CRAMPTON, R. J., *Eastern Europe in the Twentieth Century,* London-New York, Routledge, 1994.

338. CULBERSTON, William Smith, *International Economic Policies. A Survey ofthe Economics of Diplomacy,* New York-London, D. Appleton and Company, 1925.

339. DALLEK, Robert, *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, 1932-1945,* Oxford-Toronto-New York-Melbourne, Oxford University

Press, 1981.
340. DANEVA-MICHOVA, Chr., *La Grande Bretagne et l'expansion économique de l'Allemagne hitlerienne en Bulgarie après l'Anschluss et Munich,* în „Études Balkaniques", Sofia, nr. 2/1972.
341. DELAISI, Francis, *Războiul care vine,* Iaşi, Editura Cartea Românească, 1921.
342. DELETANT, Dennis, Maurice PEARTON, *România Observed. Studies în Contemporary Romanian History,* Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1998.
343. DONOVAN, John, ed., *U.S. and Soviet Policy in the Middle East, 1945-56,* New York, Facts on File, Inc., 1972.
344. DURANDIN, Catherine, *Istoria Românilor,* Iaşi, Institutul European, 1998. Ed. orig. - Paris, 1995.
345. DUROSELLE, Jean-Baptiste, *Histoire diplomatique de 1919 à nos jours,* ed. a V-a, Paris, Dalloz, 1971.
346. IDEM, *Toute empire perira. Théorie des relations internationales,* Paris, A. Colin, 1992.
347. EICHHOLTZ, D., *Geschichte der deutschen Kriegswirtschaft 1939-1945,* 1, *1939-1941,* Berlin, 1969.
348. ERICKSON, John, *The Road to Stalingrad,* I, *Stalin's War with germany,* New York, Harper and Row, 1975.
349. IDEM, *The Road to Berlin,* I, *Stalin's War with Germany,* New York, Harper and Row, 1983.
350. FAMCHON, Yves, Maurice LERUTH, *L'Allemagne et le Moyen-Orient,* Paris, Éditions des Relations Internationales, 1957.
351. FAUGERES, G. Peytavi de, *Roumanie - Terre Latine...,* Paris, Éditions de la Revue Mondiale, 1929.
352. FISCHER, Fritz, *Griff nach der Weltmacht. Die Krie gszielpolitik des kaiserlich Deutschland 1914/18,* ed. a IV-a, Dusseldorf, Droste Verlag, 1971.
353. FISCHER-GALAŢI, Stephen, *România în secolul al XX-lea,* Iaşi, Institutul European, 1998. Ed. orig. - New York, Ediţii 1970, 1991.
354. FONTAINE, André, *Istoria războiului rece,* I, *1917-1950,* Bucureşti, Editura Militară, 1992.
355. FRANCK, Louis, *La politique économique des États-Unis,* Paris, Éditions Sirey, 1966.
356. FRANCK, Nicolette, *O înfrângere în victorie. Cum a devenit România, din Regat, Republică Populară (1944-1947),* Bucureşti, Editura Humanitas, 1992. Ed. orig. - Paris/Bruxelles, 1977.
357. FREIDEL, Frank, *Les États-Unis d'Amerique au XX-e siècle,* Paris, Éditions Sirey, 1966.
358. FULLERTON, W. Morton, *Les grands problèmes de la politique mondiale,* Paris, Librairie Chapelot, 1916.
359. FUNDERBURK, David B., *Politica Marii Britanii faţă de România (1938-1940). Studiu asupra strategiei economice şi politice,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983.

360.GADDIS, John L., *The United States and the Grigins of the Cold War, 1941-1947,* New York-London, Columbia University Press, 1972.
361.IDEM, *The Long Peace. Inquires into the History of the Cold Peace,* New York, Oxford University Press, 1987.
362.GELLARD, Marcel, *La Roumanie nouvelle,* Paris, Alean, 1922.
363.GRATZ, Gustav, Richard SCULLER, *The Economic Policy of Austria-Hungary during the War. Its External Relations,* New Haven, Yale University Press, 1928.
364.GRECIKO, A. A., D. F. USTINOV, eds., *Istoriia vtoroi mirovoi voinî, 1939-1945,* 12 vols., Moskva, Voenizdat, 1973-1980.
365.GROSSE, Dr. Franz, *Germania şi sud-estul Europei,* Bucureşti, Institutul Grafic „Editura", S.A.R., 1940.
366.HANCOCK, W. K., ed., *History of the Second World War. United Kingdom Civil Series: Statistical Digest of the War. Prepared in the Central Statistical Office,* London-Neudeln, HMSO/Kraus Reprint, 1975. Ed. orig. - London, 1951.
367.HARRINGTON, Joseph F., Bruce COURTNEY, *Tweaking the Nose of the Russians. Fifty Years of American-Romanian Relations, 1940-1990,* New York, Columbia University Press, 1991.
368.HART, Sir Basil Liddell, *History of the Second World War,* London, Cassell, 1970.
369.HAUSER, Henri, *Les méthodes allemandes d'expansion économiques,* ed. a III-a, Paris, Collin, 1916.
370.HEGEMANN, Margot, *Einige Dokumente zur „Deutschen Heeresmission in Rumänien" (1940-1941),* în „Jahrbuch fur Geschichte Osteuropas", vol. 5, Berlin, 1961.
371. HEILPERIN, Michael A., *Le nationalisme économique,* Paris, Payot, 1963.
372.HILDEBRAND, Klaus, *The Foreign Policy of the Third Reich,* London, B. T. Batsford Ltd., 1973.
373.HILLGRUBER, Andreas, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu. Relaţiile germano-române, 1938-1944,* ediţie Stelian Neagoe, Bucureşti, Editura Humanitas, 1984. Ed. orig. - Wiesbaden, Ediţii 1954, 1965.
374.IDEM, *Hitlers Strategie. Politik und Kriegsfiihrung 1940-1941,* Frankfurt am Main, 1965.
375.HITCHINS, Keith, *România. 1866-1947,* Bucureşti, Editura Humanitas, 1996. Ed. orig. -Oxford, 1994.
376.IRVING, David, *Hitler's War,* New York, Avon Books, 1990.
377.JOUVENEL, Bertrand de, *D'une guerre à l'autre. La decomposition de l'Europe liberale (Octobre 1925-Janvier 1932),* II, Paris, Pion, 1941.
378.JIGNEA, K. L., *Podgotovka i zakliucenie mirnîh dogovor s Bolgariei, Vengriei i Rumîniei posle vtoroi mirovoi voinî,* Chişinău, Editura Ştiinţa, 1981.
379.KISSEL, Hans, *Die Katastrophe in Rumänien 1944,* Darmstadt, Wehr

und Wissen Veriagsgeselschaft MBH, 1964.
380. KOVRIG, Bennett, *The Myth of Liberation. East-Central Europe in US Diplomacy and Politics since 1941,* Baltimore-London, 1973.
381. LABARTHE, Andr, *La France devant la guerre. La balance des forces,* Paris, Éditions Bernard Grasset, 1939. Războiul viitor va fi un *război total,* presupunând antrenarea tuturor factorilor economici, morali etc. (p. 32). Petrolul a devenit „alimentul esențial al motoarelor termice și, în consecință, unul din nervii esențiali ai armatelor modeme" (p. 169).
382. LAUFENBURGER, Henry, *L'intervention de l'État en matière économique,* Paris, 1939.
383. LAUNAY, Jacques de, *Mari decizii ale celui de-al doilea război mondial,* I-II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988. Ed. orig. - Paris, 1974.
384. LAVERGNE, Bernard, *Le problème de la repartition internaționale des matières premières, vu par un économiste,* în „L'Année Politique Française et Étrangère", fasc. 3/1926-1927.
385. LEBEDEV, N. I., *Rumtniia v godî vtoroi mirovoi voinî,* Moskva, IMO, 1961.
386. IDEM, *Krahfașizma v Rumînii,* Moskva, Nauka, 1976.
387. LEMONON, E., *La Nouvelle Europe Centrale et son bilan économique. 1919-1930,* Paris, Alean, 1930. Despre România (p. 175-212).
388. LENCZOWSKI, George, *The Middle East în World Affairs,* ed. a II-a, Ithaca-New York, Corneli University Press, 1956.
389. LEWINSOHN, Richard, *A la conquite de la richesse,* Paris, Payot, 1928. În ultimii ani, bătălia anglo-americană pentru petrol - extrem de înverșunată: „Nu este o luptă, precum odinioară, pentru asigurarea debușeelor, ci pentru cucerirea zonelor de producție. Și acest lucru prezintă astăzi o importanță politică tot mai mare, căci natura a repartizat petrolul - spre deosebire de cărbune - în țările slabe și având o importanță politică intrinsecă secundară: în Persia, în Mesopotamia, în coloniile olandeze, în America Centrală, în America de Sud, în *România.* Marile Puteri pot să aibă aici toate *atu*-urile, fără ca diversele state să le poată opune o rezistență serioasă" (p. 35).
390. IDEM, *Histoire de la Crise. 1929-1934,* Paris, Payot, 1934.
391. LUKACS, John A., *The Great Powers and eastern Europe,* New York, American Books Co., 1953.
392. MARCOTTE, V. A., *L'Italie dans le monde,* Bruxelles, 1941.
393. MARGUERAT, Philippe, *L'Allemagne et la Roumanie à l'automne 1938: Économie et diplomație,* în „Relations Internationales", Paris, nr. 1/1974.
394. MASTNY, Vojtech, *Russia's Road to the Cold War,* New York, Columbia University Press, 1979.
395. MAURETTE, Fernand, *Les grands marches des matières premières,* Paris, Librairie Armand Colin, 1922. Reeditare - 1930. Despre petrol (p. 170-188).
396. IDEM, *Le problème de la repartition internaționale des matières*

*premières, vu par un géographe,* în „L'Année Politique Française et Étrangère", fasc. 3/1926-1927.
397.MEDLICOTT, W. N., *Contemporary England. 1914-1964,* London, Longmans, Green and Co. Ltd., 1967.
398.IDEM, *History of the Second World War. United Kingdom Civil Series: The Economic Blockade,* I-II, London-Neudeln, HMSO/Kraus Reprint, 1978. Ed. orig. - London, 1952-1959. Organizarea *blocadei economice* a Germaniei de către Marea Britanie, 1939-iunie 1941; România (I, p. 250-259), acțiuni pentru blocarea petrolului spre folosința celui de-al III-lea Reich; lovituri decisive date Germaniei la „călcâiul lui Achile: - oțelul suedez și petrolul românesc, 1943-1944 (II, p. 386).
399.MESAROVIC, M., Eduard PESTEL, *Omenirea la răspântie. Al doilea raport către Clubul de la Roma,* București, Editura Politică, 1975.
400.MICHEL, Henri, *La Seconde Guerre mondiale,* I-II, Paris, PUF, 1968-1969.
401.IDEM, *La Drôle de guerre,* Paris, Hachette, 1971.
402.MILWARD, A. S., *The German Economy at War,* London, 1965.
403.MITRANY, David, *The Land and the Peasant in Rumania (The War and Agrarian Reform. 1917-21),* New Haven, Yale University Press, 1930.
404.IDEM, *The Effect of the War in Southeastern Europe,* New Haven, Yale University Press, 1936.
405.MOLONY, Brigadier C. J. C, Captain F. C. FLYN ș.a, *The Mediterranean and Middles East,* V, *The Campaign in Sicily, 1943* and *The Campaign in Italy. 3rd September 1943 to 31st March 1944,* London, HMSO, 1973.
406.MOULTON, Harold G., Leo PASWOLSKY, *War Debts and World Prosperity,* Washington, The Brooking Institution, 1932.
407.MOURIN, Maxime, *Le drame des états satellites de l'Axe, de 1939 à 1945,* Paris, Payot, 1957.
408.MUZET, Alphonse, *Le monde balkanique,* Paris, Flammarion, 1917.
409.NEARING, Scott, Joseph FREEMAN, *Dollar Diplomacy. A Study in American Imperialism,* New York, B. W. Huebsch and The Viking Press, MXMXXV.
410.NEKRICI, A. M., *Vneșneaia politika Anglii. 1939-1941 gg,* Moskva, Izdatelstvo Akademii Nauk SSSR, 1963.
411.PACKER, Edwin, *Fiasco italien en Grece ou les deboires d'un dictateur,* în „Historia-Magazine", Paris, nr. 13/1968.
412.PASVOLSKY, Leo, *Economic Nationalism of the Danubian States,* London, George Allen & Unwin, Ltd., 1928.
413.PATMORE, Derek, *Invitation to Roumania,* London, Macmillan and Co. Ltd., 1939.
414.PEYRET, Henry, *Lupta pentru alimentele vitale,* București, Editura Contemporană, 1943. Ed. orig. - Paris, 1942.
415.IDEM, *La bataille des trusts,* ed. a III-a, Paris, PUF, 1954 (Colecția „Que sais-je?").

416.PHILIP, Andre, *Histoire des faits économiques et sociaux de 1800 à nos jours,* Paris, Éditions Montaigne, 1963.
417.PICAVET, Camille-Georges, *L'Europe politique de 1919 à 1929,* Paris, Librairie Felix Alean, 1931.
418.POSPELOV, P. N., ed., *Istoriia Velikoi Otecestvennoi voinî Sovetskogo Soiuza, 1941-1945,* 6 vols., Moskva, Voenizdat, 1960-1965.
419.POSSONY, Ştefan Th, *L'économie de la guerre totale,* Paris, Librairie de Medicis, 1939.
420.PROST, Henri, *La Roumanie et la Seconde Guerre mondiale,* în „Revue d'Histoire de la Deuxième Guerre Mondiale", Paris, nr. 6/1952.
421.QUINLAN, Paul D., *Clash over România. British and American Policies towards România: 1938-1947,* Los Angeles, A. R. A., 1977. Ed. în limba română - Iaşi, 1996.
422.IDEM, ed., *The United States and România. American-Romanian Relations during the Twentieth Century,* Woodland Hills, 1988.
423.RAYNAUD, Barthelemy, *La vie économique internationale,* Paris, Sirey, 1926.
424.RENOUVIN, Pierre, Jean-Baptiste DUROSELLE, *Introduction à l'histoire des relations internationales,* Paris, Librairie Armand Colin, 1964.
425.RISTELHUEBER, Rene, *Histoire des peuples balkaniques,* Paris, Librairie Artheme Fayard, 1950. Vezi şi ed. engleză, adăugită, de S. D. Spector.
426.ROBERTS, Henry L., *Rumania. Politicul History of an Agrarian State,* New York, Archon Books, 1951.
427.ROUCEK, Joseph S., *Contemporary Roumania and Her Problems. A Stduy in Modern Naţionalism,* California, Stanford University Press - London, Humphrey Milford, 1932.
428.ROPKE, Wilhelm, *L'économie mondial aux XIX-e et XX-e siècles,* Genève-Paris, Librairie E. Droz et Librairie Minard, 1959.
429.ROTSCHILD, Joseph, *East Central Europe between the Two World Wars,* Seattle -London, University of Washington Press, 1977.
430.SETON-WATSON, Hugh, *Eastern Europe between the Wars. 1918-1941,* ed. a II-a, Cambridge, University Press, 1946.
431.SIKORSKY, General W., *Războiul modern. Caracterul. Problemele,* Bucureşti, Tip. „Cuvântul Românesc" [1938].
432.SINEY, Marion C, *The Allied Blockade of Germany 1914-1916,* Ann Arbor, The University of Michigan Press, 1957.
433.TEMPERLEY, H. W. V., ed., *A History ofthe Peace Conference of Paris,* I-VI, London, Henry Frowde - Hodderand Stoughton, 1920-1924.
434.TOYNBEE, Arnold, Veronica M. TOYNBEE, eds., *The Initial Triumph of the Axis,* London - New York-Toronto, Oxford University Press, 1958. Colecţia *Survey of International Affairs, 1939-1946.*
435.TOYNBEE, Arnold, Veronica M. TOYNBEE, eds., *Hitler's Europe,* London-New York-Toronto, Oxford University Press, 1954. Colecţia



BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

*Survey of International Affairs, 1939-1946.*
436. TOYNBEE, Arnold, Veronica M. TOYNBEE, eds., *The Realignment of Europe,* London-New York-Toronto, Oxford University Press, 1955. Colecția *Survey of International Affairs, 1939-1946.*
437. [U.S. ARMY AIR FORCES, Office of Air Force History], *The Army Air Forces in World War II,* II, Chicago, 1949. Episodul Ploiești, 1 august 1943 (p. 477 și urm.).
438. IDEM, *The Army Air Forces in World War II,* III, Chicago, 1951. Premisele debarcării aliate în Normandia - bombardarea zonelor petrolifere pe vechiul continent (p. 172 și urm.).
439. VIALLATE, Achille, *L'imperialisme économique et les relations internationales pendant le dernier demi-siècle (1870-1920),* Paris, Librairie Armand Colin, 1923.
440. IDEM, *Le monde économique. 1918-1927,* Paris, Les Presses Modernes, 1928.
441. WEBSTER, Sir Charles, Noble FRANKLAND, *The Strategic Air Offensive against Germany. 1939-1945,* 1/1-3, *Preparation;* II/4, *Endeavour,* HI/5, *Victory; W, Annexes and Appendices,* London, HMSO, 1961. Anul 1940: activitatea Comitetelor Lloyd și Hankey - reducerea cantităților de produse petroliere românești livrate Germaniei (I); bazele economice ale atacurilor aeriene combinate (II, p. 214 și urm.); Ploiești (p. 221); bombardarea zonelor petrolifere românești de către 75 *Air Force,* victoria Aliaților împotriva Germaniei prin loviturile aplicate zonelor petrolifere (III, p. 225).
442. WEILL-RAYNAL, Etienne, *Les reparations allemandes et la France,* I-II, Paris, Nouvelles Éditions Latines, 1947.
443. WILSON, John Hoff, *American Business and Foreign Policy, 1920-1933,* Boston, Beacon Press, 1971.
444. WOLFF, Robert L., *The Balkans in Our Times,* Cambridge, 1974.
445. WOODWARD, Sir Llewellyn, *British Foreign Policy in the Second World Wars,* 5 vols., London, HMSO, 1970-1976.
446. ZIEMKE, Earl F., *Stalingrad to Berlin: The German Defeat in the East,* Washington, 1968.

## B. - LUCRĂRI SPECIALE

1. *** *Acestea erau garanțiile anglo-franceze. Planurile de distrugeri ale Aliaților în regiunea petroliferă română și pe Dunăre,* București, Institutul Grafic „Arta" [1940].
2. ALIMANIȘTEANU, C, *Rolul elementului românesc în exploatarea bogățiilor noastre petrolifere,* București, Institutul de Arte Grafice și Editură „Minerva", 1900. Studiile autorului s-au aflat la originea și la baza politicii naționale de stat în domeniul petrolului, promovată și

aplicată ulterior de guvernările PNL. El a pornit de la importanța câștigată de petrol, care, de pe atunci, se anunța că avea să decidă „izbânda conflagrațiunilor viitoare" (p. 5).

3. IDEM, *Gestiunea concedării terenurilor petrolifere de pe proprietățile Statului și a conductelor pentru transportul petrolului,* București, Institutul de Arte Grafice și Editura „Minerva", 1900. Distincție între naționalismul exacerbat și „adevăratele interese naționale". Profesie de credință: „... Eu nu văd înălțarea și propășirea neamului meu decât în colaborarea sinceră, metodică, cinstită și bine chibzuită a elementului românesc cu elemente străine mai culte, mai experimentate și mai avute decât noi" (p. 4-5). Despre naționalismul economic propovăduit de PNL: „... Nu înseamnă zid chinezesc ori un străinofobism incurabil, ci [...] e vorba de căutarea și chibzuirea unor tranzacțiuni cinstite și de bună credință, prin care beneficiile să fie repartizate în proporție cu importanța fiecăruia din factorii [capitalurile române și străine] ce vor interveni în crearea de bogății noi și, deci, orice spoliațiuni de o parte și de alta să fie înlăturate" (p. 6).
4. IDEM, *Necesitatea de a se încuraja de către statul român anumite industrii,* București, Artele Graficei. V. Socec, 1904.
5. IDEM, *Patruzeci de ani în industria petrolului din România. 1866-1906,* în „Convorbiri Literare", nos. 3-5/1906, p. 441-457.
6. ALIMĂNIȘTEANU, Inginer Virgil, *Capitalurile străine în industria petrolului,* în „Neamul Românesc", Iași, nr. 261 din 23.IX.1917.
7. ANASTASIU, Oreste A., *Contribuțiunile directe ale societăților anonime și în special ale celor petrolifere,* București, Editura Cartea Românească, 1929.
8. IDEM, *Fraude fiscale în materie de petrol,* în „Analele Economice și Statistice", nos. 10-12/1935.
9. ANTONIU, Gh., *Industria română de petrol în anul 1931,* în „Miniera", nr. 1/1932.
10. APOSTOL, Mihai, Florica DUMITRICA, *Despre începutul prelucrării petrolului în Muntenia,* în „Revista Arhivelor", București, nr. 2/1967.
11. ARGETOIANU, C, *În marginea legei minelor,* în „Săptămâna Politică", an. I, nr. 6/24 martie 1929.
12. *** *L'Association des industries du pétroles de Roumanie,* în M.P.R., număr special, 1937.
13. BĂDULESCU, Victor, *Petrolul român și politica materiilor prime,* în M.P.R., număr special, 1937.
14. BANCIU, Axente Sever, *Aspectul economic al războiului actual (Potențialul economic al marilor puteri),* București, Editura Universul, 1941. Războiul în desfășurare era unul al imperialismelor tradiționale; era „vechea luptă dintre marile puteri pentru stăpânirea bogățiilor lumii" (p. 7). Însăși metodele de luptă erau predominant **economice** iar nu **strategice** (blocada Germaniei, scufundarea flotei britanice, bombardarea centrelor

mari industriale etc.) (p. 5). Germania dispunea de cărbuni, dar era în penurie cronică de **cauciuc** şi **petrol** (p. 13).

15. IDEM, *Războiul imperialismelor,* Bucureşti, Editura Universul, 1943 (Colecţia „Studii şi orientări internaţionale"). Pe plan economic, războiul mondial, în plină desfăşurare, era „lupta acelora ce n-au, împotriva acelora ce au prea mult şi nu vor să cedeze nimic" (p. 7). Războiul se purta îndeosebi pentru **materiile prime** şi pentru cucerirea de **pieţe de desfacere** (p. 14-15). Autorul nu se îndoia că anterior „politica expansionistă a marilor puteri [...] a dus la războiul imperialist de astăzi" (p. 16). Interesele Germaniei în sud-estul Europei (p. 57 şi urm.)
16. IDEM, *Din istoria industriei româneşti: Petrolul/Historical Data on the Romanian Industry: Petroleum,* Bucureşti, Editura Tehnică, 1981.
17. BASGAN, Dr.-ing. Ion, *Politica petrolului în funcţie de situaţia explorărilor şi problema combustibilului,* Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1935.
18. IDEM, *Petrolul şi gazele naturale în România,* Bucureşti, Institutul Român de Energie, 1940.
19. IDEM, *Principiile politicii economice în legislaţia petroliferă din România (I), Problema apei în Dobrogea (II),* Bucureşti, Imprimeria CFR [probabil 1944]. În domeniul legislaţiei petroliere a României au predominat, de regulă, în ultimele decenii, interesele momentane, conjuncturale ale statului, în consecinţă fiind ignorate „interesele de durată ale neamului". Aşadar, legislaţia petroliferă a „constituit totdeauna un obiect de discuţie atât în interiorul ţării cât şi în afară" (p. 3). Legea minelor din 1924, „care a dat posibilitatea de conlucrare între capitalul străin şi capitalul naţional, a stârnit totuşi o puternică agitaţie şi o adevărată campanie condusă de anumite interese ale marii finanţe internaţionale în contra guvernului român" (p. 5). Legile miniere din 1929 şi 1937 nu au satisfăcut nici aşteptările economiei naţionale şi nici interesele capitalurilor străine (p. 6), ele constituind un vădit regres pentru promovarea capitalului naţional *(ibidem).* Legea minelor promulgată prin decretul-lege din 17 iulie 1942, deşi insista pentru observarea intereselor naţionale, pornea de la principiul sporirii producţiei de petrol a României *(ibidem).*
20. IDEM, *Raportul economic al Secţiei petrolului,* Bucureşti, 1939.
21. BONCU, Constantin M., *Primul regulament privitor la extracţia ţiţeiului în România. Un document inedit,* în „Petrol şi Gaze", nr. 6/1970.
22. IDEM, *Obţinerea petrolului lampant. Primele „fabrici de gaz",* în „Petrol şi Gaze", nr. 2/1972.
23. IDEM, *Contribuţii la istoria petrolului românesc,* Bucureşti, Editura Academiei, 1971.
24. BOTEZ, Al. Adrian, *Piaţa petrolului în Palestina,* Ierusalim, 1934 (manuscris, 17 pag. dact., Biblioteca Institutului de Istorie „A. D. Xenopol" din Iaşi).

25. IDEM, *Le pétrole roumain sur le marche palestinien en 1935-1936,* în M.P.R., nr. 10/1937.
26. BRĂNIŞTEANU, B., *Petrolul ca factor politic internaţional,* în M.P.R., nr. special, 1937.
27. BRĂTIANU, Vintilă I. C, *Scrieri şi cuvântări,* I, *1899-1906; II, 1907-1911;* III, *1912-1914,* Bucureşti, Imprimeriile Independenţa, 1937-1938-1940. Reuneşte lucrări şi intervenţii de referinţă ale teoreticianului şi practicianului politicii „prin noi înşine" în domeniul economiei naţionale, în general, al petrolului, îndeosebi. În colecţie, studii care au fundamentat la începutul veacului necesitatea unei politici de stat în materie de petrol: problema petrolului şi capitalurile străine (intervenţie în Cameră, la 3 decembrie 1903), problema concesiunii terenurilor petrolifere ale statului, starea de astăzi [din 1905] a industriei de ţiţei, „prin noi înşine" (3/16 mai 1905 etc, volumul I); Congresul Internaţional şi industria română de petrol (1907, volumul II); studiul ce a fundamentat orientarea PNL şi, apoi, a României în domeniul petrolului - *Politica de Stat în industria petrolului,* în colaborare cu ing. C. Hălăceanu (1911, volumul II, p. 299-438). Demonstraţii riguroase pentru intervenţia statului (p. 414), iar, finalmente, pentru încurajarea capitalului naţional: trebuie să convingem că „rolul lor economic şi naţional în această direcţiune este covârşitor şi, ca o dată cu o răsplătire strălucită a riscurilor şi sforţărilor lor, vor ajuta în chipul cel mai frumos opera de emancipare spre care nădăjduim cu toţii" *(ibidem).*
28. IDEM, *Pacea de robire,* Bucureşti, Imprimeriile Independenţa, 1919.
29. IDEM, *Petrolul şi politica de stat,* Bucureşti, Imprimeriile Independenţa, 1919.
30. IDEM, *Cooperarea cu capitalurile streine. Memoriul prezentat străinătăţii de d-l..., ministrul finanţelor,* în „Democraţia", nr. 9/1924. Proiectul legii minelor din 1924 „a fost obiectul unor studii foarte aprofundate. S-a ţinut seama de toate criticele îndreptăţite, ceea ce explica deosebirile foarte simţitoare între primul proiect şi legea votată, care asigură, credem noi, într-un spirit foarte larg, respectul drepturilor dobândite" (p. 11).
31. IDEM, *La politique d'État du pétrole en Roumanie à la suite de la nouvelle Constitution et de la Loi des Mines,* Bucarest, Editura Cartea Românească, 1927. Originalul studiului, datat 12 aprilie 1923, în româneşte *Petrolul. Politica de Stat în legătură cu noua Constituţie şi punerea în valoare a bogăţiilor naţionale,* în A.N.R., fond Casa Regală, dosar 5/1923 (text incomplet). Îndemn la realizarea unei cooperări între statul român, capitalul naţional şi cele străine pentru exploatarea petrolului în limitele legii minelor din 1924 (p. 16).
32. BRESTOIU, Horia, *Acţiuni secrete în România. În preajma şi la începutul celui de-al doilea război mondial,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1973.
33. IDEM, *Impact la paralela 45°. Incursiune în culisele bătăliei pentru*

*petrolul românesc,* Iaşi, Editura Junimea, 1986.
34. IDEM, *O istorie mai puţin obişnuită. În culisele frontului secret,* Bucureşti, Editura Politică, 1987.
35. IDEM, *Memoria frontului secret. Tranşee ale luptei nevăzute din România în anii celui de-al doilea război mondial,* vol. I, Bucureşti, Editura Globus, 1991.
36. BUŞILĂ, Constantin D., *Problema energiei în România (Note cu privire la stabilirea unei politici a izvoarelor de energie),* I-V; în M.P.R., nos. 20-24/1922. În prezent [1922], „problema energiei se discută în toate ţările, se fac studii şi proiecte pentru sistematizarea şi raţionala utilizare a surselor de energie, se vorbeşte în toate părţile de electrificări generale" (I, p. 1201).
37. IDEM, *Le pétrole comme facteur d'énergie,* în M.P.R., număr special, 1937.
38. IDEM, *Inginerii în industria de petrol,* în M.P.R., nr. 23/1938.
39. BUZATU, Gh., *Problema petrolului românesc şi naţionalizarea subsolului minier în 1923,* în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A. D. Xenopol»" Iaşi, t. V/1968.
40. IDEM, *Unele aspecte privind lupta pentru petrolul românesc (Legea Minelor din 1924),* în „Anuarul...", t. VI/1969.
41. IDEM, *Problema petrolului românesc la Conferinţa păcii de la Paris din 1919, în* „Anuarul...", t. VII/1970.
42. IDEM, *Le problème du pétrole dans les negociations financières de la Roumanie pour la conclusion de l'emprunt extérieur de stabilisation de 1929,* în „Revue Roumaine d'Histoire", Bucarest, no. 2/1972, p. 303-323.
43. IDEM, *Rezultatele aplicării legii minelor din 1924 în industria petrolului din România,* în „Anuarul...", t. XII/1975.
44. IDEM, *Originile politicii petroliere a României,* în „Cercetări Istorice", Iaşi, serie nouă, 1.1/1977.
45. Vezi şi *Origins of România's Oil Policy,* în Stephen Fischer-Galaţi şi colab., eds., *România between East and West. Historical Essays in Memory of Constantin C. Giurescu,* Boulder/New York, 1982, p. 259-268.
46. IDEM, *The Place of Oil Problem within the Evolution of Romanian-British Relations (1880-1929),* în „Anuarul...", t. XV/1978.
47. IDEM, *România şi trusturile petroliere internaţionale până la 1929,* Iaşi, Editura Junimea, 1981.
48. IDEM, *Petrolul - o dimensiune a relaţiilor externe ale României în perioada 1918-1924. Lupta împotriva penetraţiei monopolurilor străine,* în „Revista de Istorie", Bucureşti, nr. 1/1982, p. 5-33. „Prin desprinderea în 1917 a Rusei Sovietice de sistemul capitalist, România a ajuns pe primul loc în Europa între posesorii şi producătorii de ţiţei în rândul statelor capitaliste. Se înţelege de ce, la 3 mai 1920, surprinzând starea reală de lucruri, Alfred Nutling, de la Consulatul General al SUA în Marea Britanie, informa Washingtonul că cheia „foamei" de petrol în

Europa se afla, cu siguranță, în România..." (p. 5).
49. CALCAN, Gheorghe, *Industria petrolieră din România în perioada interbelică. Confruntări și opțiuni în cercurile de specialiști,* București, Editura Tehnică, 1997.
50. *** *Les capitaux investis et le rendement de l'industrie pétrolifère,* în M.P.R., nr. 4/1937.
51. CARP, Ing. P., *Carburants-combustions,* în M.P.R., număr special, 1937.
52. CASIMIR, Dr. Emil, *Benzine naturale de avion obținute din țițeiuri românești,* în M.P.R., număr special, 1937.
53. CEBUC, A., *Contribuții la istoricul iluminatului din Capitală până în anul 1900,* în „Materiale de istorie și muzeografie", București, vol. 11/1965.
54. CERCHEZ, Vasile Th., *Une importante anniversaire pour l'industrie pétrolifère: 1857-1937,* în M.P.R., 23/1937.
55. IDEM, *Privire generală asupra rafinăriilor de petrol din România,* I-V, în M.P.R., nos. 16, 17, 18,20,21/1939.
56. IDEM, *Pétrole au bout d'une année de guerre,* în M.P.R., nr. 17/1940.
57. CHERAMIDOGLU, C, *Traficul petrolier în portul Constanța în anii 1939-1944,* în „Anuar", vol. VII, Ploiești, 1995.
58. CHICOȘ, Dr. Ștefan, *Les richesses minières de la Roumanie,* Bucarest, Edition Ing. I. Lupașcu [1925].
59. COHEN, Avocat Joseph G., *Regimul minier și petrolifer din România,* I-III, în M.P.R., nos. 5, 6 și 7/1926.
60. CONSTANTINESCU, Ing. Gh., dr. I. PRODROM, *Industria de petrol în România până la primul război mondial,* în „Petrol și Gaze", București, nos. 9-10/1957.
61. CONSTANTINESCO, M. N., *Importanța României în comerțul mondial de petrol, în* M.P.R., număr special, 1937.
62. IDEM, *Expunere asupra petrolului,* București, Editura Adevărul S.A., 1939.
63. IDEM, *Importanța europeană a petrolului românesc,* București, Imprimeria CFR-Filaret, 1943. Rolul în genere al produselor petroliere în economia modernă; fără URSS, Europa este săracă în zăcăminte de țiței. Ea a produs, între 1857 și 1940, doar 3,36% din producția mondială, în raport cu America de Nord (68,84%), URSS (12,01%), America de Sud (8,48%), Asia (4,37%), Oceania (2,79%), Africa (0,15%) (p. 3). Cu atât mai important era rolul României, căci: „Printre țările europene, România poseda rezervele de petrol (țiței) cele mai însemnate, rezerve ce dimpreună cu cele posibile ating după aprecierile actuale aproape 2/3 din rezervele cunoscute ale continentului nostru" *(ibidem).* În 1942, aproximativ 25% din capitalurile investite în industria de țiței erau românești (p. 8). După 1918, legislația română în materie de petrol a servit ca model și pentru numeroase alte țări, iar grație, îndeosebi, lui Vintilă I. C. Brătianu între 1918 și 1929 s-au adoptat măsuri care au păstrat

„caracterul de relativă independență industriei române de petrol" (p. 9).

64. CONSTANTINESCU, NICOLAE, *Chestiunea petrolului. Naționalizarea și reorganizarea exploatării și industriei petrolului,* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Eminescu", 1919.
65. CONSTANTINESCU, O., *Contribuția capitalului străin în industria petroliferă românească,* cu o *Prefață* de Virgil Madgearu, Bucureşti, 1937. Spre deosebire de legea din 1924, regimul minier din 1929 „așează politica petrolieră de stat pe adevăratele ei baze" (p. 103). „...în privința românizării industriei petroliere, problema care se pune nu stă în mijloacele prin care se poate înfăptui, ci în faptul dacă ele își vor atinge scopul, căci într-un stat agrar, cu capitaluri mobiliare sărace, cu o industrie în fază de organizare și a cărei dezvoltare se face integrându-se în cadrul nevoilor economiei naționale, nu se poate duce o politică egoistă față de capitalul necesar industriei petroliere [...] Românizarea industriei petroliere constituie imperativul național pe care orice român îl vrea înfăptuit, însă politica de stat nu poate urmări această românizare, desconsiderând puterea de contribuție a capitalului național" (p. 169). Informații privind repartiția capitalurilor în industria de țiței (după investițiile din 1929): străin - 53,5% (5,7 miliarde lei); mixt - 31,1% (3,3 miliarde lei); românesc - 15,4% (1,6 miliarde lei) (p. 155).
66. [CONSTANTINESCU TANCRED], *Petrolul,* Bucureşti, Imprimeriile Independența, 1921. Comentând lucrarea lui Fr. Delaisi, *Le pétrole* (vezi), Tancred Constantinescu, în fapt, viitorul autor al legii minelor din 1924, insista ca România să-și asigure independența economică și politică, care excludea concesionarea petrolului factorilor străini; pledoarie pentru apelul la muncă și capital autohton în realizarea prosperității României Mari, printr-o „colaborare echitabilă" cu capitalurile străine (p. 18).
67. CONSTANTINESCU-BORDENI, N., *La nouvelle loi des mines du point de vue des instances de jugement,* în M.P.R., număr special, 1937.
68. *** *La contribution de l'industrie du pétrole à la balance du commerce extérieur,* în M.P.R., nr, 8/1937.
69. CORPACIU, Dr. Valentina, *Aufbau und Entwicklung der rumänîschen Erdölindustrie vom Jahre 1857 bis 1933,* Berlin, Buch-und Kunstdruckerei Wilhelm Postberg, Bottrop i. W., 1934.
70. CORCIOVA, Ştefan, *Greaua situație a industriei noastre petrolifere (Sugestii în vederea ameliorării ei),* în M.P.R., nr. 17/1927.
71. CORODEANU, N., *Legea Minelor,* în „Import-Export", nos. 8-9-10/1924.
72. CROUTZIOU, Constantin, *L'importance du pétrole dans la vie économique,* Paris, Librairie Sociale et économique, 1941. Petrolul - materie primă „indispensabilă pentru orice popor doritor să-și salvgardeze independența economică și națională" (p. 3). În operațiunile în curs de desfășurare, el se impusese deja ca „nerv al războiului", rolul lui fiind primordial în evenimentele ce aveau să urmeze (p. 3, 28). Cu referire la

războiul civil spaniol din 1936-1939, autorul conchide că „victoria, în războiul modern, este aceea a petrolului, baza armatei motorizate, asupra eroismului şi a forţei fizice" (p. 34). Se reaminteşte declaraţia preşedintelui SUA, C. Coolidge: „Războiul fără petrol este un război pierdut" (p. 37).

73. CUCU ST[AROSTESCU], N, *Petroleul, derivatele şi aplicaţiunile lui,* Bucureşti, Tip C. Göbl, 1881.
74. DAMASCHIN, Ing. de mine G. H., *Problema combustibilului şi politica de stat. (Le problème du combustible et la politique d'État),* Bucureşti, Tip. „Cartea Medicală", 1924.
75. IDEM, *Recunoaşterea şi validarea drepturilor câştigate,* în M.P.R., nr. 23/1926.
76. IDEM, *Contribuţiuni la studiul combustibilului mineral în cadrul problemei energiei. Principiile unei politici de stat în materie de combustibil mineral,* I-II, Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1933. Studiu fundamental consacrat istoriei politicii petroliere a României, problemelor prezentului şi viitorului. Rostul lui Vintilă I. C. Brătianu şi a consilierilor săi apropiaţi (T. Constantinescu, L. Mrazec, ing. I. Tănăsescu) în afirmarea şi promovarea unei politici petroliere în cadrul problemei integrale a energiei (I, p. 5). Despre Vintilă I. C. Brătianu, rezultă clar că a fost, la noi, cel dintâi care a avansat „un concept complet şi viguros de politică de stat în materie de petrol" (I, p. 6). Problemele epocii, 1924-1933 (vol. II).
77. IDEM, *Petrolul şi drepturile câştigate,* Bucureşti, 1937. În domeniul politicii petrolului, Vintilă I. C. Brătianu „a fost mentorul Ţării Româneşti, oricâţi adversari ar avea" (p. 78).
78. DĂNĂILA, N., *La composition chimique des pétroles roumains d'après les régions et les étages géologiques,* în M.P.R., număr special, 1937.
79. DANIELOPOL, G. G., *Cestiunea petrolului şi regimul proprietăţii,* în „Democraţia", nr. 1/1913.
80. DAŞCOVICI, N., *Directivele politicii mondiale de petrol în raport cu bogăţia noastră petroliferă,* în „Import-Export", nr. 2/1923.
81. IDEM, *Însemnătatea căii Dunării pentru comerţul de combustibili lichizi,* în M.P.R., număr special, 1937.
82. DEDULESCU, Dr. D., *Factorul economic ca determinant al războiului şi al păcii,* f.l., 1925.
83. *** *Le développement de l'industrie du pétrole en Roumanie et la participation de la Direction der Disconto-Gessellschaft et S. Bleichroder a ce developpement,* Bucarest, Imprimerie Gutenberg JosephGöbl, 1907.
84. DIMITRESCU, Avocat Gh. D,, *Drepturile câştigate, în* M.P.R., nr. 3/1937.
85. DINOPOL, Inginer civil de mine A. L., *Industria de petrol a României şi Politica de Stat,* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „îndreptarea", 1933. Conferinţă ţinută la Cercul de Studii al Partidului Ţărănesc dr. N.

Lupu: „... [Petrolul] constituie astăzi unul din elementele indispensabile ale existenței noastre, unul din factorii esențiali ai dezvoltării economice, ai independenței economice a unei națiuni" (p. 5).
86. DINU, I., *Le pétrole roumain,* în „L'Illustration Économique et Financière", Paris, supliment din 7 februarie 1933.
87. DISSESCU, C, *Legea minelor,* Bucureşti, 1895.
88. DOBRESCU, T., *Industria prelucrării țițeiului în ultimii 50 de ani, 1881-1931,* în „Buletinul Societății Politehnice", nr. 12/1931.
89. IDEM, *Industria mondială de petrol în concurență pe piața europeană şi în bazinul mediteranian,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1933.
90. IDEM, *Les essences roumaines,* în M.P.R., număr special, 1937.
91. IDEM, *Industria rafinajului în România în perioada 1930-1938,* Bucureşti, 1940.
92. DRĂGULĂNESCU, Inginer Andrei, *Exploatarea rațională a petrolului. (Economia gazelor, conservarea presiunei, refacerea presiunei). Miliarde pierdute sau miliarde câştigate,* în „Analele Economice şi Statistice", nos. 10-12/1935.
93. IDEM, *Industria de petrol sub influența crizei,* în *Aspectele crizei româneşti în cadrul crizei mondiale,* Bucureşti, Tip. „Bucovina", 1937, p. 259-274.
94. DRĂGULESCU, C, *Petrolul în economie şi politica internațională,* Cluj, Tip. „Editura de Ziare", 1930.
95. DUMITRESCU, Ing. Florian G., *Perimetrele acordate de stat pentru explorarea şi exploatarea petrolului,* în M.P.R., nr. 18/1933.
96. IDEM, *Rezultatele obținute pe perimetrele acordate în baza legii minelor din 1929,* în M.P.R., nr. 21/1935.
97. IDEM, *Rezultatele lucrărilor de explorare pe terenurile Statului,* în M.P.R., nr. special, 1937.
98. IDEM, *Criza producției de țiței în România,* în M.P.R., nr. 24/1937.
99. DUMITRU, I., *A 61-a aniversare a industriei de gaz metan din România,* în „Petrol şi Gaze", nr. 11/1970.
100. DUȚU, Alesandru, Florin CONSTANTINIU, *Raidul american asupra Ploieştiului din 1 august 1943. Mărturie inedită,* în „Revista Istorică", Bucureşti, nos. 7-8/1991.
101. E., C, *La nouvelle Loi sur les mines,* în „La Roumanie Économique", nos. 1-4/1929.
102. ENE, Dr. Emest, *Puncte de reper în afirmarea politicei pozitive a Statului în materie de petrol,* în M.P.R., număr special, 1937.
103. ENGERAND, Louis, *Les pétroles de Roumanie,* în manuscris (BCS din Bucureşti, fond Al. Saint-Georges, pachet XCVII/3, 70 pag. dact., datând, probabil, din 1918).
104. *** *L'exportation des produits pétrolifères en 1936,* în M.P.R., nr. 6/1937.
105. FICŞINESCU, Th., *Participarea statelor la exploatarea bogățiilor*

*petrolifere,* în M.P.R., nr. 12/1921.
106. IDEM, *Legislația minieră în România,* I-II, în M.P.R., nos. 20 şi 21/1925.
107. IDEM, *Congresul mondial de petrol din Paris,* în M.P.R., număr special, 1937.
108. IDEM, *Pentru cât timp mai are petrol Țara Românească?,* Bucureşti, Institutul Român de Energie, 1937.
109. IDEM, *Evaluarea rezervelor noastre de petrol,* în M.P.R., nr. 8/1939.
110. FILIPESCU, Ing. D., *Situația actuală a industriei române de petrol şi posibilitățile ei de dezvoltare în viitor,* Bucureşti, 1937. S-a publicat şi în limba franceză: *La situation actuelle de l'industrie roumaine du pétrole et les possibilités de developpment de l'avenir,* în M.P.R., nr. 11/1937.
111. FISCHER, Ing. E., *Méthodes modernes dans l'exploitation du pétrole,* în M.P.R., număr special, 1937.
112. FLORESCU, Mihail, *Industria chimică şi petrochimică din România,* Bucureşti, Editura Tehnică, 1972.
113. GANE, Al., *Le régime minier roumain et la nationalisation du sous-sol,* Jouve et C-ie, Editeurs, Paris, 1924.
114. GANE, Ing. G., *Probleme noui în industria petrolului,* I-II, în M.P.R., nos. 3-4/1924. „Petrolul a ajuns astăzi unul din factorii principali ai dezvoltării economice a unei țări şi, cu drept cuvânt, cel puțin prima jumătate a secolului actual va putea fi numita epoca petrolului" (I, p. 183).
115. IDEM, *Les solutions économiques roumains. La commercialisation des entreprises d'État,* Paris, Jouve et C-ie, Editeurs, 1924.
116. IDEM, *Problema petrolului în România,* Bucureşti, Tip. F. Göbl Fii S.A., 1938.
117. Petrolul - cel mai important generator de energie al epocii (p. 9). Pledoarie pentru o politică de stat în materie de combustibili lichizi, pentru crearea unui organism corespunzător - „Oficiul Național al Petrolului" (p. 97).
118. IDEM, *Procedées modernes de traitement du pétrole en Roumanie pour sa meilleure valorification,* Bucarest, 1938.
119. IDEM, *Carburanții de petrol pentru avioane,* Bucureşti, Tip. F. Göbl Fii S.A., 1939.
120. Conferință la „Cercul Aeronautic" din Bucureşti (17 mai 1939): Rolul aviației în economie şi în timp de război. Secolul XX = „secolul petrolului", față de cel precedent - „secolul electricității" (p. 5).
121. GANITZKI, Ing. I., *Originele industriei petrolului,* în „Miniera", nr. 12/1932.
122. IDEM, *Les estimations des réserves mondiales du pétroles brut,* în M.P.R., număr special, 1937.
123. IDEM, *La chronique de l'industrie pétrolifère en l'URSS,* în M.P.R., nos. 3, 4, 8, 12, 18, 21, 23/1937.
124. GARTENBERG, Simon D., *Monografia societăților cotate la bursă,* cu o *Prefață* de prof. dr. N. N. Stoika, Bucureşti, Tip. F. Göbl Fii S.A., 1929.
125. GEORGIAN, Dr. Ilie, *Legile de îndrumare economică, în* „Analele

Statistice şi Economice", nos. 7-8/1924.
126. GHECIU, Basile, *La politique du pétrole en France,* Paris, Jouve et C-ie, Editeurs, 1921.
127. GHEORGHE, Eugen, *Petrolul în politica lumii,* Bucureşti, Editura de Stat, 1950.
128. GHEORGHIU, Şerban, *Exportul produselor petrolifere româneşti,* în M.P.R., număr special, 1937.
129. GIGURTU, Ing. I. P., *Le pétrole,* în M.P.R., nr. 9/1938.
130. GONCEARIU, C., *Câteva ştiri despre exploatarea petrolului în fostul judeţ Putna, la mijlocul secolului al XIX-lea,* în „Revista Arhivelor", Bucureşti, nr. 2/1967.
131. HĂLĂCEANU, C., *Petrolul şi interesele noastre naţionale,* în „Democraţia", nr. 2/1913. Autorul, colaborator prestigios al lui Vintilă I. C. Brătianu în elaborarea unui program naţional în industria petrolului, insistă, în spiritul politicii „prin noi înşine": „... Capitalul străin [...] dovedeşte în fiecare zi că rămâne străin de toate interesele şi de toate aspiraţiile ţării noastre" (p. 74).
132. IDEM, *Generatorii de energie şi interesele naţionale legate de ei, în* „Democraţia", nr. 3/1913. Conferinţă la Cercul de Studii al PNL (24 aprilie 1913): Se expune un program ce a fost aplicat după primul război mondial, în 1922-1928: „Ca program de realizat în viitor trebuie ca să se distingă proprietatea solului de a subsolului şi să se facă exploatarea pe perimetre mari, de către naţionali, sub controlul direct al statului. România trebuie să-şi păstreze petrolul, cu atât mai mult cu cât luptele viitoare se vor da pentru depozitele de combustibil" (p. 128).
133. IDEM, *Criza combustibilului lichid,* în „Democraţia", nr. 2/1914.
134. IDEM, *Pacea de la Bucureşti şi chestiunea petrolului,* Bucureşti, Imprimeriile Independenţa, 1919.
135. IDEM, *Punerea în valoare a zăcămintelor de petrol de pe proprietăţile statului,* Bucureşti, Atelierele „Poporul", 1922.
136. IDEM, *Naţionalizarea subsolului,* Bucureşti, Stabiliment de Arte Grafice Ţăranu et Co., 1923.
137. IANCOVICI, *D., La paix de Bucarest (7 mai 1918),* Paris, Payot, 1918.
138. IANULESCU, Ing. L. A., *Industria petroliferă din România (Aspecte şi consideraţiuni),* în M.P.R., nr. 12/1924.
139. IDEM, *Industria de petrol din România la începutul anului 1928,* în M.P.R., nr. 9/1928.
140. IAROSLAVICI, Ing. Jacques, *Chestia capitalului străin,* în M.P.R., nr. 12/1924.
141. *** *Industria petrolului în România în 1908,* Bucureşti, Tip. F. Göbl Fii, 1909.
142. *** *Influenţa economică a Germaniei în România,* Bucureşti, 1915.

143. *** *Industria de petrol a României în ultimii trei ani şi starea ei actuală,* în M.P.R., nr. 1/1919.
144. *** *L'industrie pétrolifère des États-Unis en 1936,* în M.P.R., nr. 20/1937.
145. IONESCU, Ing. Dan, ing. I. IVĂNESCU, *Evoluţia industriei de petrol din România după primul război mondial şi până astăzi,* în „Petrol şi Gaze", Bucureşti, nos. 9-10/1957.
146. IONESCU, Avocat Nic. E., *Anul 1938: Bilanţul dreptului minier şi al valorificării subsolului minier al statului,* în M.P.R., nr. 1/1939.
147. IDEM, *În pragul unui nou regim minier,* în M.P.R., nr. 5/1938.
148. IDEM, *Bilanţul dreptului minier şi al valorificării subsolului petrolifer al statului în 1940,* I-II, în M.P.R., nos. 1, 3/1941.
149. IDEM, *Modificări aduse până în prezent legii minelor din 24 martie 1937,* I-II, în M.P.R., nos. 5, 6/1941.
150. IDEM, *Observaţiuni şi propuneri în legătură cu punerea în posesie asupra concesiunilor de exploatare petroliferă,* în M.P.R., nr. 9/1941.
151. IDEM, *Privire generală asupra regimurilor miniere aplicate între anii 1923-1941,* în M.P.R., nos. 16-17/1941.
152. IONESCU, Ing. Stelian, *Asupra concesiunei „Standard Oil Company" în România,* Bucureşti, Tip „Gutenberg", 1900.
153. IONESCU-BUJOR, Dr. D., *Legea minelor din 1928/29 împotriva capitalului naţional,* Bucureşti, Editura Universul, 1929.
154. IORGOVICI, Ing. D., *Politica petrolului,* în M.P.R., nr. 12/1939.
155. IRESCU, Mircea, G. D. DIMITRESCU, *Petrolul şi Legea Minelor,* Ploieşti, 1929.
156. IRIMESCU, Radu, *Contribuţia aeronauticii la dezvoltarea industriei de petrol din România,* în M.P.R., număr special, 1937.
157. ISCU, Vasile, *Războaele mondiale ale petrolului între marile organisaţiuni de petrol de la înfiinţarea lui „Europäische Petroleum Union" şi până la Războiul Mondial din iulie 1914, al Popoarelor,* Câmpina, Tip. George I. Gologan, 1915.
158. IDEM, *Industria şi comerţul petrolului,* Câmpina, 1916.
159. IDEM, *Rolul capitalurilor străine în naţionalizarea industriei petrolului în România,* Bucureşti, Institutul de Editură „Reforma Socială", f.a.
160. IDEM, *Naţionalizarea subsolului,* I-II, nos. 24/1922 şi 1/1923.
161. IDEM, *Secătuirea zăcămintelor de ţiţei şi viitorul industriei petrolului în România,* Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1937.
162. JANCULESCU, L. Al., *Contribuţiuni la reorganizarea industriei de petrol,* Bucureşti, 1933.
163. KIRIŢESCU, Costin C, *Sistemul bănesc al leului şi precursorii lui,* I-III, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997.
164. LAZARESCU, N., *La nouvelle loi minière en Roumanie du 4 Juillet 1924,* Paris, 1927.
165. LEAHU, Gr., *Evoluţia consumului mondial de petrol şi gaze naturale,*

în „Petrol şi Gaze", nr. 1/1972.
166. *** *Legea Minelor în comisia industrială a Camerei Deputaţilor,* în M.P.R., nr. 1/1936.
167. Alte materiale pe tema *modificării legii minelor* în 1937, în M.P.R., nr. 2/1937; nr. 6/1937; nr. 7/1937. Textul complet al noii legi, în idem, nr. 7/1937, p. 471-514.
168. LEON, Gh. N., *Politica economică a P.N.L.,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1932.
169. IDEM, *Consideraţii asupra politicii naţionale a petrolului,* în M.P.R., nr. 10/1935.
170. IDEM, *Consideraţuni privitoare la politica naţională a petrolului,* în „Analele Economice şi Statistice", nos. 1-3/1935.
171. IDEM, *Petrolul românesc şi politica de stat,* Bucureşti, Tip „Bucovina", 1938.
172. LEON, Dr. Nicolae, *Die rumänische Petroleumwirtschaft unter besonderer Berucksichtung des Bergbaugesetzes („Nationalisierungsgesetzes") vom 4. Juli 1924,* Bukarest, Buchdruckerei Bucovina, 1927.
173. LEŢEA, Ion, *Geografia petrolului pe glob,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1974.
174. MACARIE, Georgeta, *„Prin noi înşine" - Conţinut şi formă (Primul deceniu interbelic),* în „Buletinul Institutului Politehnic din Iaşi", Seria Ştiinţe social-economice, t. XIX, fasc. 3-4/1973.
175. MACAROVICI, Nea, *Petrolul,* Iaşi, Institutul de Arte Grafice „Tătăraşi", 1935 (extras).
176. MACOVEI, Prof. G., *Rezervele noastre de petrol şi politica de explorări,* în „Analele Economice şi Statistice", nos. 10-12/1935.
177. IDEM, *Nos réserves de pétroles et la politique d'explorations,* în M.P.R., nr. 3/1936.
178. IDEM, *Posibilităţile geologice de desvoltare ale industriei de petrol din România,* în M.P.R., număr special, 1937.
179. IDEM, *Din perspectivele industriei noastre de petrol,* Bucureşti, Institutul Român de Energie, 1937.
180. IDEM, *Les gisements de Pétrole. Geologie, statistique, économie,* cu o *Prefaţă* de Charles Jacob, membre de l'Institut de France, Paris, Masson et C-ie, Editeurs, 1938. Un studiu global, exhaustiv al problemei pe glob (502 p. + 222 ilustraţii). Petrolul - generatorul de energie esenţial al epocii moderne (p. 2). Caracteristicile chimice şi fizice ale petrolurilor, bituminele naturale, formarea zăcămintelor de ţiţei, petrolul în lume (p. 181-467), regiunile petrolifere - Europa, inclusiv *ROMÂNIA* (p. 249-292), Asia, Africa, America de Nord, America de Sud, Oceania, producţia şi rezervele mondiale.
181. IDEM, *Profesorul G. Ţiţeica* (I); *Contribuţiunea românească la cunoaşterea petrolului* (II), Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1940.

*Contribuțiunea...* a constituit discursul de recepție al autorului la Academia Română (25 mai 1940), cu un răspuns al prof. I. Simionescu. în esență, aportul românesc la dezvoltarea exploatării petrolului, contribuțiile tehnice și ale cercetării științifice (Grigore Cobălcescu, Virgil Tacit, I. Tănăsescu, P. Poni, Lazăr Edeleanu, L. Mrazec, C. Alimănișteanu, G. Macovei, G. Murgoci, S. Athanasiu. La 1903 s-a creat „Comisiunea de Petrol", succedată în 1906 de Institutul Geologic al României (director - L. Mrazec, iar, din 1931, prof. G. Macovei).

182. MANOLIU, Ing. Al., *Ploieștiul, capitala petroliferă a României,* în M.P.R., număr special, 1937.
183. MANOLIU, Florin M., *La reconstruction économique et financière de la Roumanie el les partis politiques,* Paris, J. Gamber, 1931. Monografie de referință, susținută ca teză de doctorat la Facultatea de Drept a Universității din Paris (noiembrie 1931).
184. MARGULIES, D.B., *Refacerea industriei de petrol a României,* în M.P.R., nr. 5/1921.
185. MARIAN, Emil, *Desvoltarea debușeurilor petrolifere ale României,* în M.P.R., număr special, 1937.
186. MARINESCU, Ion, *Le problème des explorations en pétrole et la nouvelle loi de mines,* în M.P.R., număr special, 1937.
187. MARINESCU, Avocat N. G., *Observațiuni cu privire la aplicarea Legii Minelor (Validarea drepturilor câștigate),* în M.P.R., nr. 5/1925.
188. MICLESCU, Ion, *Căile ferate și industria de petrol,* în „Analele Economice și Statistice", nos. 10-12/1935.
189. IDEM, *Industria de petrol și transportul în România,* în M.P.R., număr special, 1937.
190. MIHAI, S., *Caracterul și urmările legii minelor din 1924,* în „Studii privind istoria economică a României", I, București, Editura Academiei, 1960.
191. MIRCEA, Const. R., Gr. FILITI, *Petroleul. Studiu științific și economic,* București, Tip. Thoma Basilescu, 1898.
192. MOISUC, Viorica, *Diplomația României și problema apărării suveranității și independenței naționale în perioada martie 1938-mai 1940,* București, Editura Academiei, 1971.
193. IDEM, *Premisele izolării politice a României, 1919-1940,* București, Editura Humanitas, 1991.
194. MOLDO VAN, Leonte, *Reforma agrară. Păreri asupra anteproiectelor PNL și asupra decretului-lege de expropriere,* Brăila, Tip. „Expresul", 1919.
195. MORUZI, I. N., *Le régime juridique du sous-sol minier en Roumanie (Loi de mines de 1924),* Paris, Jouve et C-ie, Editeurs, 1924.
196. IDEM, *Carte deschisă pentru fisc. „Unirea", Societate Anonimă Română de Petrol. Legătura cu Societatea „Phoenix Oil and Transport*

*Company Ltd." din Londra. Evaziunea fiscală,* Bucureşti, Tip. „Universul", 1935.

197. MOTAŞ, Dr. ing. Constantin I., *Istoricul, programul şi realizările Societăţii de gaz metan,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1934.
198. IDEM, *Importanţa gazului metan în cadrul avuţiei miniere a României,* în M.P.R., număr special, 1937.
199. MOTEANU, Dr. Constantin, *Consideraţiuni asupra utilizării elementului românesc în industria de petrol,* în „Analele Economice şi Statistice", nos. 10-12/1935.
200. MRAZEC, L., *Despre formarea zăcămintelor de petrol în România,* Bucureşti, Tip. Carol Göbl, 1907. Discurs de recepţie la Academia Română, cu un răspuns de A. Saligny (23 martie/5 aprilie 1907). Referinţe la cercetările anterioare în domeniu: Grigore Cobălcescu, cu un discurs de recepţie la Academia Română despre *Originea şi zăcămintele petrolului în general şi particular în Carpaţi* (20 martie 1887), francezul Coquand (1867), dr. W. Teisseyre şi C. Bourqui (1900), dr. Sava Athanasiu (1901), L. Mrazec şi W. Teisseyre (1902), L. Mrazec (1903, 1905, 1906), Sava Athanasiu, L. Mrazec, G. Murgoci şi W. Teisseyre (1904), L. Edeleanu şi I. Tănăsescu (1903).
201. IDEM, *L'industrie du pétrole en Roumanie. Les gisements du pétrole,* Bucarest, 1912.
202. IDEM, *L'industrie du pétrole en Roumanie,* Gotha, 1917.
203. IDEM, *Vindustrie du pétrole en Roumanie et l'exportation des derives du pétrole,* Bucarest, 1928.
204. IDEM, *Situaţia industriei de petrol în România în legătură cu exportul derivatelor de petrol,* Bucureşti, Imprimeriile Independenţa, 1928.
205. IDEM, *Quelques remarques sur une politique du combustible en Roumanie,* Bucarest, 1934.
206. IDEM, *Statul şi politica naţională a petrolului,* în „Analele Economice şi Statistice", nos. 10-12/1935, p. 182-192. „A da o icoană reală a rolului petrolului în cadrul civilizaţiunii noastre actuale, fie chiar în linii mari şi foarte generale, însemnează de fapt a intra în toate domeniile activităţii omeneşti şi a atinge anumite năzuinţe ale statelor. Această constatare precizează net importanţa petrolului în viaţa lor. Nici un alt mineral, nici aurul, nici fierul, nici chiar cărbunele nu au putut să cucerească poziţia proeminentă ce ocupă astăzi petrolul în economia minieră şi în genere în viaţa economică şi politică a popoarelor" (p. 182).
207. IDEM, *Rezervele şi politica petroliferă a României (Opiniile d-lui profesor...),* în M.P.R., nr. 13/1935.
208. IDEM, *Le problème geologique du pétrole en Roumanie, en 1907 et en 1937,* în M.P.R., număr special, 1937.
209. IDEM, *Problema petrolului în România faţă de problema mondială din 1915,* cu o *Prefaţă* de prof. G. MACOVEI, Bucureşti, 1940. Un memoriu

redactat de autor în 1915, pe când era director al Institutului Geologic al României. Principiile expuse atunci în ceea ce privea exploatarea rațională, asigurarea libertății economice reale a țării și introducerea unui monopol de stat al petrolului au fost împărtășite de Vintilă I. C. Brătianu, ele aflându-și concretizarea în întronarea „marelui principiu" al naționalizării subsolului la 1923 (p. 8-9). Publicat și în M.P.R., în limba franceză (I-II, nos. 23, 24/1940, p. 1225-1230, 1267-1272).

210. MURGESCU, Costin și colab., *Contribuții la istoria capitalului străin în România,* I, București, Editura Academiei, 1960.
211. NASTA, Liviu P., *Legea minelor la noi și în alte țări,* în „Import-Export", nos. 8-9-10/1924.
212. NEGOESCU, Vladimir, *Războiul Sfânt,* în M.P.R., nr. 14/1941.
213. NICOLAESCU, Ing. Dorin, *Valorificarea petrolului românesc și nevoia creării unei Burse,* în „Analele Economice și Statistice", nos. 10-12/1935.
214. IDEM, *Care sunt principiile care trebuesc să stea la baza unui regim minier,* în M.P.R., nr. 14/1941.
215. NICOROVICI, V., *Marele arc petrolifer,* București, 1961.
216. OLTEANU, Ștefan, *Cercetări cu privire la producția minieră din Moldova și Țara Românească (Secolele X-XVII),* în „Studii. Revista de Istorie", București, nr. 5/1966.
217. OSICEANU, Constantin, *Munca românească în industria de petrol/Le travail roumain dans l'industrie du pétrole,* Bucarest, Imprimerie Gutenberg, S.A., 1920.
218. IDEM, *Aperçu général sur la politique du pétrole,* București, Tip. „Cartea Medicală", 1931.
219. IDEM, *Bref aperçu sur la politique du pétrole,* în M.P.R., nr. 13/1931.
220. IDEM, *Combustibilul lichid mondial și considerațiuni generale asupra industriei de petrol din România,* ed. a II-a, București, Tip. „Modernă", 1936.
221. IDEM, *Industria de petrol a României în 1937,* București, Imprimeria Națională, 1937.
222. IDEM, *Posibilitățile de cooperare pe plan internațional pentru conservarea zăcămintelor de țiței,* în M.P.R., număr special, 1937.
223. PATRICIU, Dr. Valeriu, *Rezervele sigure, probabile și posibile ale României după cunoștințele actuale,* în M.P.R., număr special, 1937.
224. IDEM, *Probleme fundamentale pentru viitorul industriei noastre de petrol,* București, 1937. Industria „aurului negru" a căpătat o însemnătate „covârșitoare pentru economia națională și bugetul statului... Problemele ce se pun în legătură cu industria petrolului sunt extrem de variate și se întrepătrund cu cele mai diferite domenii de specialitate. Soluțiile ce se dau acestor probleme se impune să fie bine cumpănite, iar consecințele acestor soluții trebuie să fie clar prevăzute până în cele mai mici amănunte și în toate direcțiile" (p. 3). Demonstrații pentru o nouă lege

a minelor (p. 89).
225. IDEM, *Ideile conducătoare şi inovaţiunile cuprinse în anteproiectul de lege a minelor întocmit de „Asociaţia Industriaşilor de Petrol din România", în* M.P.R., nr. 14/1939.
226. PERIEŢEANU, Inginer Dan, *Întrebuinţarea păcurii drept combustibil,* Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1931.
227. PHILIPPESCO, O., *Industrie du pétrole en Roumanie,* Liège, Imprimerie Moderne, 1920.
228. PIZANTY, Mihail, *Situaţia actuală a industriei române de petrol,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1928.
229. IDEM, *Probleme actuale ale industriei române de petrol. O privire generală asupra situaţiei economice, statistice şi juridice,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1929.
230. IDEM, *Petroleum in Roumania,* Bucureşti, Editura Cultura Naţională, 1930.
231. IDEM, *Le pétrole en Roumanie,* cu o *Introducere* de N. Iorga, Bucarest, Ateliers Graphiques „Eminesco" S.A., 1931.
232. IDEM, *L'attivitá industriale petrolifera in Romania,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1931.
233. IDEM, *Debuşeele petrolifere ale României,* Văleni, 1931.
234. IDEM, *Le pétrole en Roumanie. Aperçu général sur la situation économique, géologique, juridique ainsi que sur les perfectionnements dans le domaine de l'exploitation et du raffinage,* Édition complete, Bucarest, Institut Roumain du Pétrole, 1933.
235. IDEM, *Debuşeurile petrolifere ale României,* în M.P.R., nr. 1/1933.
236. IDEM, *Le pétrole en Roumanie et à l'étranger,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1934.
237. IDEM, *Petrolul în statele balcanice,* Bucureşti, 1934.
238. IDEM, *La situation de la Roumanie dans le commerce mondial du pétrole,* Bucureşti, 1937. Ed. în limba română - 1936.
239. IDEM, *La standardisation des méthodes de calcul des statistiques pétrolières, în* M.P.R., număr special, 1937.
240. IDEM, *L'industrie du raffinage en Roumanie. Bref expose d'ordre économique et statistique,* Bucureşti, 1937.
241. IDEM, *Aria exploatării petrolifere în România,* cu o *Prefaţă* de Prof. N. Iorga, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1938.
242. IDEM, *Industria rafinajului în România,* Bucureşti, 1938. Vezi şi ed. franceză - 1939.
243. IDEM, *La vitalité de l'industrie pétrolifère roumaine,* Bucarest, Editura Cartea Românească, 1939.
244. IDEM, *La balance commerciale de la Roumanie et le commerce exterieur mondial. Participation de l'industrie pétrolifère à l'exportation roumaine,* Bucureşti, 1939.
245. IDEM, *Situation du personnel dans l'industrie du pétrole,* Bucureşti,

1939 (extras din M.P.R.).
246. IDEM, *Le tonnage de la flotte mondiale. Situation des navires de commerce, des navires-citernes et des bateaux de guerre,* Bucureşti, 1939 (extras din M.P.R.).
247. IDEM, *Privire retrospectivă asupra industriei petrolifere în perioada 1930-1939,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1940.
248. IDEM, *Aperçu général sur l'industrie pétroliere de Roumanie,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1940. Petrolul - baza comerţului extern al României (p. 25). Situaţia principalelor societăţi petroliere la 1939-1940 (p. 9 şi urm.), în ordine: Astra Română, Concordia, Steaua Română, **Româno-Americană, Unirea, Creditul Minier, IRDP, Distribuţia, Petrol-Block, Colombia, Prahova, Redevenţa, Petrolul Românesc, Roumano-Belge de Petrole şi Sospiro.**
249. IDEM, *Consideraţiuni preliminare asupra sondajelor de explorare efectuate în România în perioada 1900-1947,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1947.
250. IDEM, *Istoricul industriei petrolifere din România,* Bucureşti, 1947.
251. POP, Valer, *Consideraţiuni în preajma Congresului mondial de petrol,* în M.P.R., număr special, 1937.
252. POPA, Ing. Ion Şerban, *Produse petrolifere în timp de război,* în M.P.R., nr. 21/1936.
253. POPESCU, E., *Legile de „naţionalizare" în perioada guvernării liberale (1922-1928),* în „Studii şi referate privind istoria României", II, Bucureşti, 1954.
254. POPESCU, George, *Redevenţele de petrol ale Statului (Consideraţiuni şi date statistice), în* „Analele Economice şi Statistice", nos. 10-12/1935.
255. IDEM, *La valorification des redevances de l'État,* în M.P.R., număr special, 1937.
256. POPOVICI, Valerian, *Începuturile exploatării capitaliste a petrolului în Moldova,* în „Studii şi materiale de istorie modernă", I, Bucureşti, 1957.
257. POPOVICI, Vasile, *Rentabilitatea industriilor de petrol în anii 1941 şi 1940, comparativ cu anii precedenţi,* în M.P.R., nr. 13/1941.
258. PREDA, Eugen, *Miza petrolului în vâltoarea războiului,* Bucureşti, Editura Militară, 1983.
259. *** *Privire retrospectivă asupra industriei petroliere în perioada 1930-1939,* Bucureşti, 1940.
260. *** *Producţia mondială de ţiţei şi evaluarea rezervelor conţinute în zăcăminte,* în M.P.R., nr. 13/1934.
261. *** *Producţia, forajul principalelor societăţi şi calităţile ţiţeiurilor în anul 1936, în* M.P.R., nr. 10/1937.
262. *** *La production mondiale de pétrole brut en 1936,* în M.P.R., nr. 19/1937.
263. PUŞCARIU, Valeriu, *Problèmes fondamentaux pour l'avenir de notre industrie du pétrole,* în M.P.R., nos. 6, 7/1937.

264. RABISCHON, Ing. Armand, *Cucerirea petrolului în România de către fântânarii moşneni (1550-1854) şi mica burghezie autohtonă (1854-1896),* I-II, în M.P.R., nos. 22 şi 23/1925.
265. RACOVICEANU, S., V. COSTAKE, *Corespondenţa Consulatului SUA în România. 1858-1906,* în „Revista Arhivelor", Bucureşti, nr. 2/1967.
266. RARINCESCU, I. G., *„Drepturile câştigate" în materie de ţiţei şi bitumine, potrivit legii minelor din 24 martie 1937,* în M.P.R., număr special, 1937.
267. IDEM, *Imperativele economiei şi apărării naţionale în politica petrolului din România,* Bucureşti, Institutul Român de Energie, 1938.
268. IDEM, *Politica petrolului,* în *Enciclopedia României,* III, Bucureşti, 1943.
269. RAVAS, Gh., *Din istoria petrolului românesc,* Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1955.
270. RĂDULESCU, N., *Exploatările de petrol şi cărbuni din România în perioada 1940-44* [Bucureşti], Tip. Al. Popescu, 1946.
271. *** *Rezervele mondiale de ţiţei,* în M.P.R., nr. 6/1933.
272. SAIN, Martin, *Posibilităţile de expansiune a exportului nostru petrolifer în ţările mai îndepărtate,* în M.P.R., număr special, 1937.
273. SAIZU, I., *Contradicţii între partidele burgheze din România în domeniul politicii economice (1922-1928),* în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A. D. Xenopol»", Iaşi, t. VIII/1971.
274. IDEM, *Opinii din perioada 1922-1928 privitoare la dezvoltarea economiei naţionale,* în „Anuarul...", t. IX/1972.
275. IDEM, *Politica economică a României între 1922 si 1928,* Bucureşti, Editura Academiei, 1982.
276. IDEM, *Modernizarea României contemporane (Perioada interbelică). Pas şi impas,* Bucureşti, Editura Academiei, 1991.
277. SĂULESCU, M, *Legea minelor,* Bucureşti, 1895.
278. SCARLĂTESCU, Dr. Victor, *Mişcarea valorilor petrolifere la Bursa din Bucureşti între 1929 şi 1934,* în M.P.R., nr. 23/1934.
279. SCHWARTZ, Dr. F., *Situaţia actuală a industriei rafinajului în România,* în M.P.R., nr. 18/1929.
280. SCURTU, Avocat Traian, *Monopolizarea desfacerii produselor petrolifere,* în „Analele Economice şi Statistice", nos. 1-3/1935.
281. SERDARU, George Stef., *Le pétrole roumain. Aperçu historique, économique, politique et legislatif. Chiffres, interpretations. 1825-1920. Nationalisation ou participation des capitaux etran-geres?,* Paris, Jouve et C-ie, Editeurs, 1921.
282. IDEM, *Le nouveau régime minier en Roumanie. Étude économique, financière et juridique,* Paris, Jouve et C-ie, Éditeurs, 1931.
283. SERGESCU, Ing. Barbu, *Rolul tehnicienilor români în aplicarea metodelor perfecţionate de lucru în şantiere, în* M.P.R., număr special, 1937.
284. SEVERIN, Emil, *Izvoare actuale de energie,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1929.

285. IDEM, *Petrolul. Studiu fizic, chimic, geologic, technologic şi economic,* Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1931. Un capitol din lucrare, *Petrolul şi economia naţională* (p. 603-610), aparţine inginerului M. N. Constantinescu.
286. SIMIONESCU, Ion, *Petrolul,* ed. a IV-a, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Eminescu", 1923.
287. IDEM, *Ţara noastră. Natură. Oameni. Muncă,* ed. a II-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Carol II", 1938 (cap. XXV - *Bogăţiile subsolului).*
288. SLĂVESCU, Victor, *Industria petroliferă în cadrul industriei naţionale,* în M.P.R., număr special, 1937.
289. SOLACOLU, Barbu, *Modificarea Legii Minelor (O constatare),* în „Săptămâna Politică", seria II, an. I, nr. 7/1929, p. 6-8.
290. STERE, C, *Naţionalizarea industriei de petrol,* Bucureşti, Imprimeria Statului, 1921.
291. STURDZA, D., *Petrolul românesc,* Bucureşti, Tip. „Voinţa Naţională", 1904.
292. IDEM, *Cestiunea petroleului în România,* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl", 1905.
293. IDEM, *Cestiunea petroleului în România,* Bucureşti, Imprimeria Statului, 1906.
294. SUCIU, Paul Horia, *L'Italia e il petrolio romeno (Studio di politica economica),* cu o *Prefaţă* de Luigi Luzzatti, Roma, Citta di Castello, 1923.
295. ŞANDRU, D., *Despre pătrunderea imperialismului italian în economia statelor balcanice şi a României între anii 1924-1926,* în „Studii şi Cercetări Ştiinţifice", Iaşi, Istorie, t. XIII/1962, fasc. 1.
296. ŞANDRU, D., I. SAIZU, *Cu privire la acapararea petrolului românesc de către Germania hitleristă (1940-1944),* în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A.D. Xenopol»", t. II Iaşi/1965.
297. ŞTEFĂNESCU, Gogu, *Petrolul nostru,* Bucureşti, Tip. „Universul", 1921.
298. TĂNĂSESCU, I., V. TACIT, *Exploatarea petrolului în România,* Bucureşti Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl", 1907.
299. TEODOREANU, Al., *Sisteme vechi de extracţie, sisteme noi,* în M.P.R., număr special, 1937.
300. TEODORESCU, Dr. Ion, *Capitalul investit în industria petrolului,* în „Analele Economice şi Statistice", nos. 10-12/1935.
301. TEODORESCO, M. I., *La production minière de la Roumanie dans Ies dix dernières années,* Bucureşti, 1930.
302. TOADER, Ing. Nicolae, *Industria petrolieră în plină dezvoltare,* în „Petrol şi Gaze", nr. 8/1969.
303. TONCESCU, Pascal, *Politica naţională a petrolului,* Bucureşti, Tip. „Cartea de Aur", 1934.
304. IDEM, *Importanţa conductelor în industria petrolului,* în „Analele Economice şi Statistice", nos. 10-12/1935.

305. TOPLICEANU, Alexandru, *Bogățiile României şi capitalul străin,* în „Democrația", nos. 7-8/1927.
306. IDEM, *Trusturile străine şi petrolul românesc (O punere la punct),* în „Democrația", nr. 9/1927.
307. IDEM, *Trusturile petrolifere străine şi împrumutul României,* în „Democrația", nr. 10/1928.
308. IDEM, *Lupta pentru petrol. Trusturile internaționale şi politica României,* Bucureşti, 1929.
309. IDEM, *Străinii în viața noastră economică,* Bucureşti, 1934.
310. TOROCEANO, Virgile, *Les gisements pétrolifères de la Roumanie,* cu o *Introducere* de L. Mrazec, Bucarest, Tip. I.V.Socec, 1905.
311. IDEM, *L'application de la Loi sur les Mines,* Bucarest, Imprimeria „Cartea Medicală", 1924 (extras).
312. TOROCEANU, C., *Petrolul. Transporturile prin conductă. 1930,* Bucureşti, Imprimeria Centrală, f.a.
313. IDEM, *Conductele de petrol ale Statului (Evoluția lor şi realizările posibile astăzi, în raport cu dezvoltarea industriei petrolifere),* în M.P.R., nr. 11/1929.
314. TRANCU-IASSY, Gr., *Le pétrole dans l'histoire du commerce roumain,* în M.P.R., număr special, 1937.
315. ȚÂNȚĂREANU, Aurel, *Necesitatea măsurilor de raționalizare în şantierele petrolifere,* în M.P.R., număr special, 1937.
316. IDEM, *Intensificarea prospecțiunilor geofizice şi a explorărilor în România,* în M.P.R., nr. 7/1939.
317. UDREA, Traian, *La politique extérieure de la dictature legionnaire antonescienne (Septembre 1940-Janvier 1941),* în „Revue Roumaine d'Histoire", Bucarest, nr. 6/1971.
318. VĂLEANU, General G., *L'influence du pétrole sur les operations de guerre,* în M.P.R., nr. 13/1937.
319. VÂNTU, I. G., *Proprietatea zăcămintelor miniere în România,* Bucureşti, Institutul „Mârvan", 1938.
320. VERZEA, Avocat Ion Al., *Comasarea terenurilor petrolifere,* în M.P.R., nr. 6/1933.
321. VIESPESCU, V.D., *Petrolul. Studiu economic,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1931.
322. ZENTLER, Micu S., *Distribuirea produselor de petrol în România,* în M.P.R., număr 24/1931.
323. IDEM, *Consumul şi distribuirea produselor de petrol din România,* în M.P.R., nr. special, 1937.
324. ZMIEURANU, Ing. Gr. R., *Contribuții la istoricul petrolului în România,* Bucureşti, Tip. „Cartea Medicală", 1931.
325. ZOTTA, Ing. Paul, *Contribuțiuni la o nouă interpretare a regimului fiscal al petrolului în România,* în „Analele Economice şi Statistice",

nos. 10-12/1935.
326. IDEM, *Contributions to Some Problems of the Roumanian Oil Distribution,* Bungay (Suffolk), Richard Clay and Sons, Ltd., 1936.

*

327. ALLARD, Paul, *Les plans secrets de G. Q. G. pendant la Guerre,* Paris, 1941.
328. ALIMENTI, Cesare, *Ilpetrolio nell'economia mondiale,* Torino, Giulio Einaudi, Editore, 1939.
329. ANDREASIN, R. N., A. I. ELIANOV, *Blijnîi vostok. Neft i nezavisimosti,* Moskva, Izdatelstvo Vostocinoi Literaturî, 1961.
330. ANNINOS, Elie G., *Der wirtschaftliche Einfluss Deutschlands auf die Petroleum. Industrie Rumäniens und ihre Bedeutung fur die Internationale Wirtschaft,* Giessen, 1923.
331. APOSTOL, P., A. MICHELSON, *La lutte pour le pétrole et la Russie,* Paris, Payot, 1922.
332. ARON, A., *L'exploitation du pétrole en Roumanie,* Paris, 1905.
333. ASZODY, Jănos, *Ego Viz (Istoria petrolului),* Bukarest, Tudomanyo Konyvkiado, 1959.
334. AUDEMAR, J., *Les maîtres de la mer, de la houille et du pétrole. L'imperialisme anglo-saxon,* Paris, Nouvelle Librairie Naţionale, 1923.
335. AYMARD, Camille, *La conquête du pétrole,* Paris, Flammarion, 1930.
336. BARROWS, G., *International Petroleum Industry,* I-II, New York, International Petroleum Institute, 1965-1968.
337. BAUCHARD, D., *Le jeu mondial des pétrolières,* Paris, Éditions du Seuil, 1970.
338. BAUMIER, I., *Les maîtres du pétrole,* Paris, Julliard, 1969.
339. BEATON, K., *Enterprise in Oil. A History of Shell in the United States,* Ney York, Appleton-Century-Crofts, 1957.
340. BERENGER, HENRY, *Le pétrole et la France,* Paris, Flammarion, 1920.
341. IDEM, *Le pétrole et la France,* Paris, Flammarion, 1920.
342. BERREBY, Jean-Jacques, *Histoire mondiale du pétrole,* Paris, Éditions du Pont Royal, 1961. Una dintre lucrările standard, pe plan mondial, consacrate problemei istoriei generale a petrolului: „El a fost Dumnezeu înainte ca civilizaţia noastră să-l consacre ca *rege"* (p. 9). Primul război mondial s-a purtat *pentru petrol* şi a fost câştigat *de petrol* (p. 184). În consecinţă, „mai mult decât primul război mondial, războiul din 1939-1945 a depins de petrol, a cărui importanţă a fost esenţială" (p. 207). În perspectiva creşterii importanţei energiei nucleare, petrolul rămâne indispensabil pentru civilizaţia modernă; în ansamblu, „secolul XX va rămâne, orice s-ar mai întâmpla, Secolul Petrolului. El a dat ritmul lui frenetic civilizaţiei moderne, a răsturnat obiceiuri sociale, a creat nevoi noi şi a transformat politica şi relaţiile internaţionale" (p. 259).
343. IDEM, *Le pétrole dans la strategie mondiale,* Paris, Casterman, 1974.

„Nici o materie primă n-a provocat vreodată atâtea convulsiuni precum petrolul, supranumit *aurul negru* de către primii pionieri americani. Niciuna n-a provocat atâtea războaie şi lupte secrete şi n-a câştigat atâtea bătălii. Mai de curând, petrolul a devenit un element major al politicii internaționale, în virtutea dispersării sale inegale pe planetă. Țări mici, fără nici un fel de putere politică sau militară, dispun de rezerve enorme, în vreme ce o mare parte a principalelor puteri industriale sunt lipsite. O asemenea situație era la rigoare tolerabilă atunci când petrolul nu reprezenta decât 10-15% din consumul de energie al marilor puteri. Dar, astăzi, proporția consumului depăşeşte 50% şi cea mai mare parte a țărilor au devenit tributare pentru asigurarea dezvoltării lor economice şi pentru viața lor cotidiană. Avântul industrial fără precedent din ultimul sfert de veac n-a fost posibil decât de existența petrolului abundent şi la un preț convenabil. Petrolul împuținat şi scump în viitorul sfert de secol ar putea pune în discuție bazele înseşi ale creşterii economice [a statelor]" (p. 11).

344. BEY, Essad, *L'Epopée du pétrole,* Paris, Payot, 1934.
345. BIHEL, Andre, *Les problèmes économique des pétroles et L'État,* Paris, Les Presses Modernes, 1938.
346. BLOCH, Edmond, *1919-1939. Le pétrole mène le jeu...,* Paris, G. Durassie et C-ie, Éditeurs, 1961.
347. BOLTON, R. P., *Cooperation in the Development of the Roumanian Oil Fields,* în M.P.R., număr special, 1937.
348. BROOKS, Michael, *Neft i vneşnaia politika,* Moskva, 1949.
349. BRUNET, R., R. SAUTEREY, H. GUILLARD, *Le pétrole,* Chambery, Éditions Scolaires, 1956.
350. BUCCIANTI, O., *I grandi problemi: Il petrolio,* Firenze, Ruffilli, 1929.
351. BUTTERWORTH, W. E., *Black Gold. The Story of Oil,* New York, Four Winds Press, 1975.
352. CAROE, Olaf, *Welles of Power. The Oilfields of South-Western Asia,* London, Macmillan &Co. Ltd., 1951.
353. CHAMPDOR, Albert, *La guerre du pétrole,* Bruxelles, 1933, în „L'Eglantine" Publication mensuelle, an. II-e, nos. 7-8/Juillet et Aout 1933.
354. CHARDONNET, J., *La course au pétrole,* Paris, Éditions du Chêne, 1945.
355. CESARI, Carlo, *Storia del gas,* Milano, Garzanti, 1942.
356. CLARK, J. Stanl.ey, *The Oil Century: From the Drake Well to the Conservation Era,* Norman, University of Oklahoma Press, 1958.
357. CLARK, Percy R., *Moyens perfectionnes pour la production en Roumanie des cables en acier speciaux pour l'industrie pétrolifère,* în M.P.R., număr special, 1937.
358. COLOMER, Felix, Charles LORDIER, *Combustibles industriels,* Paris, Dunod Editeur, 1921.
359. DALEMONT, Etienne, *Le pétrole,* Paris, PUF, 1950 (Colecția „Que sais-je?").

360. DAMOUGEOT-PERRON, G., *La Standard Oil Company (1870-1925),* Paris, Éditions Jean Budry, 1925.
361. DELAISI, Francis, *Le pétrole,* Paris, Payot, 1921.
362. DE NOVO, John A., *The Movement for an Aggressive American Oil Policy Abroad, 1918-1920,* în „The American Historical Review", vol. LXI, no. 4/July 1956.
363. IDEM, *American Interests and Policies in the Middle East. 1900-1939,* Minneapolis, The University of Minnesota Press, 1968. Ed. orig. - 1963.
364. DEUTSCH, Henry, *Le pétrole et ses applications,* Paris, Ancienne Maison Quatin, f.a. [probabil 1890].
365. DEVAUX-CHARBONNEL, Jean, *L'intervention des États dans la recherche et dans l'exploitation des gisements de pétrole,* Thèse pour le Doctorat en Droit, Paris, Universite de Paris, Faculte de Droit, 1951.
366. DONOVAN, John, editor, *U.S. and Soviet Policy in the Middle East, 1945-56,* New York, 1972.
367. DUPONT, Philippe, *La politique du pétrole et la legislation minière,* Lille, Imprimerie Douriez-Bataille, 1938.
368. DURAND, Daniel, *La politique pétrolière internaţionale,* ed. a II-a, Paris, PUF, 1962 (Colecţia „Que sais-je?").
369. DUROCHER, G., *La houille et le pétrole,* Paris, Éditions de Science et Vie, 1926.
370. ELWELL-SUTTON, L. P., *Iranskaia neft. K istorii „politiki sili",* Moskva, 1956. Ed. orig. -London,1955.
371. ENGLER, R., *The Politics of Oil. A Study of Private Power and Democratic Directions,* New York, Macmillan, 1961.
372. FAURE, Edgar, *Le pétrole dans la paix et dans la guerre,* Paris, Éditions de la Nouvelle Revue Critique, 1939.
373. FEVRE, G. Le, *Sa Majeste le Pétrole,* Paris, Hachette, 1950.
374. FILHOL, J., *Legislation mondiale du pétrole,* cu o *Prefaţă* de Louis Pineau, Paris, Librairie du Recueil, Sirey, 1929. Un studiu clasic în materie, util şi în prezent. În *Prefaţă,* Louis Pineau, analizând politica Mexicului şi a altor state latino-americane de naţionalizare, află că: „Această tendinţă de naţionalizare a zăcămintelor petrolifere se remarcă, de altfel, din ce în ce mai mult în toate ţările lumii, iar explicaţia este foarte simplă pentru cine cunoaşte cât de puţin puterea şi ambiţiile marilor trusturi" (p. VI). Legislaţia petrolieră în SUA (p. 3-11), Mexic (p. 13-22), Panama, Costa Rica, San Salvador, Guatemala, Venezuela, Colombia, Ecuador, Peru, Bolivia, Chile, Argentina, Uruguay, Paraguay, Brazilia (p. 23-87), Germania (p. 89-93), Spania (p. 95-97), Italia (p. 99-102), *ROMÂNIA* (p. 103-114), Polonia (p. 115-117), URSS (p. 121-122), Imperiul Britanic (p. 123-151), Franţa şi colonii (p. 165-176).
375. FILHOL, J., Ch. BIHOREAU, *Le pétrole. Son industrie, son commerce, son role dans la politique des peuples,* Paris, Les Éditions Pittoresques, 1929.

376. FISCHER, Louis, *L'imperialisme du pétrole,* ed. a III-a, Paris, Les Éditions Rieder, MCMXXVIII.
377. FLANDRIN, J., J. CHAPELLE, *Le pétrole. Géologie, prospections, exploitation pétrolière dans le monde,* Paris, Éditions Techniques, 1961,
378. FONTAINE, Pierre, *La guerre occulte du pétrole,* Paris, Éditions Dervy, 1949.
379. IDEM, *La nouvelle course au pétrole,* Paris, Les Sept Couleurs, 1957.
380. IDEM, *Le pétrole du Moyen Orient et les trusts,* Paris, Les Sept Couleurs, 1960.
381. FONVIELLE, W. de, *Le pétrole,* Paris, Hachette et C-ie, 1888.
382. FORBIN, V., *Le pétrole dans le monde,* Paris, Payot, 1946.
383. FOX, A. F., *The World of Oil,* Oxford - London - Edinburgh - Paris - Frankfurt, Pergamon Press/New York, The Macmillan Co., 1964.
384. FRIEDWALD, E. M., *Oil and the War,* London - Toronto, William Heinemann Ltd., 1941.
385. FURSENKO, A. A., *Neftianîe tresîî i mirovaia politika 1880-1918 gg,* Moskva, Izdatelstvo Nauka, 1965.
386. GEORGE, P., *Production et consommation du pétrole dans le monde,* Paris, CDU, 1953.
387. GERRETSON, Dr. F. C, *History of the Royal Dutch,* I-IV, Leiden, E. J. Brill, 1953-1957.
388. GIARRATANA, A., *La politique autarchique de l'Italie en matière de pétrole,* în M.P.R., nr. 23/1937.
389. GORALSKI, Robert, Russell W. FREEBURG, *Oil and War. How the Deadly Strugglefor Fuel in World War II Meant Victoy or Defeat,* New York, W. Morrow and Co., Inc, 1987.
390. GRAMSCH, Otto, *Der deutsche Anteil an der rumänishen Olwirtschaft,* în M.P.R./Rumänischer Erdol-Anzeiger, număr special în limba germană (1941). S-a publicat şi în limba română, în idem, nr. 18/1941.
391. GREGOIRE, J. A., *Vivre sans pétrole,* Paris, Flammarion, 1979.
392. GROSSE, Dr. Franz, *Germania şi sud-estul Europei,* Bucureşti, Institutul Grafic „Editura" S.A.R., f.a. [1940].
393. HAASE, Dr. Friedrich, *Die Erdolinteressen der Deutschen Bank und der Direktion der Disconto-Geselhchaft in Rumänien,* Berlin, Verlag fur Fachtliteratur G.m.b.H., 1922.
394. HAMILTON, Charles V., *Americans and Oil in the Middle East,* Houston, Gulf Publishers Co., 1962.
395. HARTSHORN, J. E., *Oil Companies and Governments,* London, Faber & Faber, 1962.
396. HEMY, G. W., *The Rumanian Oil Industry,* Washington, Joseph Crosfield and Sons, Ltd., 1964.
397. HIDY, R. W., M. E. HIDY, G. S. GIBB, E. H. KNOWLTON, H. M. LARSON, *History of the Standard Oil Company,* I-III, New York,

1955-1972 (R. W. Hidy, M. E. Hidy - vol. I; G. S. Gibb, E. H. Knowlton - vol. II; H. M. Larson, E. H. Knowlton - vol. III).
398. HIRST, D., *Oil and Public Opinion in the Middle East,* New York-Washington, Frederick A. Praeger, 1966.
399. HOFFMANN, Karl, *Ölpolitik und angelsächsischer Imperialismus,* Berlin, Ring-Verlag, 1927.
400. ISE, John, *The United States Oil Policy,* New Haven Yale University Press, MCMXXVIII.
401. JAUCH, L., *Le pétrole et son industrie,* Paris, Augustin Challamel, Editeur, 1921.
402. JEUNE, A.-L., *La politique française du pétrole,* Paris, SAPP, 1930.
403. JORDAN, CONSTANTIN, *The Rumanian Oil Industry,* New York, University Press, 1955.
404. JOUAN, R., *Le pétrole, roi du monde,* Paris, Payot, 1949.
405. KAMNITZER, Heinz, *Ol und Aussenpolitik,* Berlin, Allgemeiner Deutscher Verlag, 1949.
406. KARLIAGHIN, I. D., *Neftianaia promîşlennost Rumînii,* Moskva, 1958.
407. KENT, Marian, *Oil and Empire: British Policy and Mesopotamian Oil, 1900-1920,* New York, Barnes and Noble, 1976.
408. KESSLER, J. B. A., *Research and the Petroleum Industry,* în M.P.R., număr special, 1937.
409. IDEM, *L'industrie du pétrole et la crise mondiale,* în M.P.R., nr. 10/1935.
410. LAUNAY, Jacques de, *23 august 1944: o cotitură hotărâtoare pentru sfârşitul războiului,* în „Magazin Istoric", nr. 12/1977.
411. LAUNAY, Jacques de, Jean-Michel CHARLIER, *Istoria secretă a petrolului. 1859-1984,* cu o *Prefață* de Gh. Buzatu, Bucureşti, Editura Politică, 1989. Ed. orig.: Paris, 1985.
412. LEPOUTRE, Jean, *Le pétrole, facteur économique mondial,* Liege, Imprimerie Nationales des Mutiles, 1923.
413. LEVEQUE, M., *Le pétrole et la guerre,* Paris, Nouvelles Éditions Debresse, 1958.
414. LISICIKIN, S. M., *Neftianaia promîşlennost stran narodnoi demokratii,* Moskva, 1960.
415. LONGRIGG, St. H., *Oil in the Midlle East. Its Discovery and Development,* ed. a II-a, London - New York - Toronto, Oxford University Pree, 1961.
416. MADELIN, H., *Pétrole et politique en Mediteranee Occidentale,* Paris, Colin, 1973.
417. MARGUERAT, Philippe, *Le III-e Reich et le pétrole roumain, 1938-1940. Contribution à l'étude de la pénétration économique allemande dans les Balkans à la veille et au debut de la Seconde Guerre mondiale,* Leiden - Genève, A. W. Sijthohh, 1977.
418. IDEM, *Banque et investissement industriei. Paribas, le pétrole roumain et la politique française, 1919-1939,* Genève - Paris, Droz, 1987.

419. MARTCHENKO, M., *Le pétrole, maître du monde,* Paris, La Revue Pétrolifère, 1929.
420. MASTERSON, Capt. Thomas, *The Distribution of Petroleum Products în Europe,* în M.P.R., număr special, 1937.
421. MERCIER, M., *Le politique française du pétrole,* în M.P.R., număr special, 1937.
422. MIKDASHI, Zuhayr, *A Financial Analysis of Middle eastern Oil Concession: 1901-65,* New York-Washington-London, Frederick A. Praeger, 1966.
423. IDEM, *Transnațional Oil. Issites, Policies and Perspective,* London, Frances Pinter Publishers, 1986.
424. MONTAGUE, G. H., *The Rise and Progress of the Standard Oil Company,* New York - London, Harper and Brothers, 1903.
425. MONTI, Mario, *Il mercato mondiale del petrolio dal 1900 ad oggi,* Roma, Industria Tipografica Română, 1922 (extras).
426. MOSLEY, L., *Power Play. The Tumultuous World of Middle East Oil. 1890-1973,* London, Weidenfeld and Bicolson, 1973.
427. NEUBACHER, H., *Petrolul românesc în noua Europa,* în M.P.R., nos. 16-17/1941.
428. NEWBY, Leroy W., *Target Ploesti. View from a Bombsight,* Novato (California), Presidio Press, 1983.
429. NOVO, JOHN A. DE, *The Movement for an Aggressive American Oil Policy Abroad, 1918-1920,* în „The American Historical Journal", vol. LXI, nr. 4/1956.
430. O'CONNOR, Harvey, *L'empire du pètrole,* Paris, Éditions du Seuil, 1958.
431. ODELL, Peter R., *Oil and World Power,* ed. a V-a, Harmondsworth, Penguin Books Ltd., 1980.
432. PAGE, Louis Le, *L'Imperialisme du pétrole. Avec les trusts ou avec la France?,* Paris, Nouvelle Librairie Națională, MCMXXI.
433. PAYRILHE, R. B. DE LA, *Le marche mondial du pétrole,* Paris, 1937.
434. PAYTON-SMITH, D. J., *A Study of War-time Policy and Administration,* London, HMSO, 1971.
435. PEARTON, Maurice, *Oil and the Romanian State,* Oxford, At the Clarendon Press, 1971.
436. PEYRET, Henry, *La bataille des trusts,* Paris, PUF, 1954 (Colecția „Que sais-je?").
437. POMARET, Charles, *La politique française des combustibles liquides,* cu o *Prefață* de Henry Berenger, Paris, Éditions de la Vie Universitaire, 1923.
438. RITTER, Hugo, *Kampfum Oil in Mexico,* Leipzig, W. Goldmann, 1942.
439. ROBERTS, W. G., *The Quest for Oil,* London, Methuen, 1975.
440. RONDOT, Jean, *La Compagnie Française des Pétroles du franc-or au pétrole-franc,* Paris, Pion, 1962.
441. ROUME, J., *Le pétrole, un monde secret,* Paris, Hachette, 1965.

442. SAMPSON, Anthony, *The Seven Sisters. The Great Oil Companies and the World They Maded,* New York, Viking Press, 1975.
443. SARKIS, Nicolas, *Le pétrole facteur d'integration et de croissance économique,* Paris, Librairie Generale de Droit et de Jurisprudence, 1962.
444. SCHMJTZ, Pierre M. Edmond, *L'épopée du pétrole,* Paris, R. Pichon et R. Durand-Auzias, 1947.
445. SEDILLOT, René, *Istoria petrolului,* Bucureşti, Editura Politică, 1979. Ed. orig. - Paris, 1974.
446. SEGALLE, Leo, *Die englischen Erdolinteressen in Rumänien,* Berlin-Wien, Verlag fur Fachliteratur, 1933.
447. SHWADRAN, Benjamin, *The Middle East, Oil and the Great Powers,* New York, F. Praeger, 1955. Reeditare - Boulder/London, 1985.
448. SOLBERG, Carl, *Oil Power. The Rise and Imminent Fall of an American Empire,* Bergen-field/New Jersey, New American Library/Education, 1977.
449. SPIES, Georg, *Die rumänische Petroleum Industrie und ihre Bedeutung in der Weltwirschaft,* Bukarest, 1917.
450. STERN, Otto, *La mise en valeur des gaz par l'industrie du pétrole en Roumanie,* în M.P.R., număr special, 1937.
451. STIVERS, William, *Supremacy and Oil. Iraq, Turkey, and the Anglo-American World Order, 1918-1930,* Ithaca-London, Corneli University Press, 1982.
452. SWEETMAN, John, *Ploesti Oil Strike,* New York, Ballantine Books, 1974 (Colecţia „Ballantine's Illustrated Histoy of the Violent Century", book no. 30).
453. TARBELL, Ida M., *The History of the Standard Oil Company,* I-II, New York, Macmilan, 1925.
454. TEILHAC, E., *L'évolution juridique des trusts et sa portée,* Paris, Librairie Felix Alean, 1927.
455. THOMPSON, A. Beeby, *Méthodes modernes dans l'exploitation du pétrole,* în M.P.R., număr special, 1937.
456. TRAMERYE, Pierre L'Espagnol de la, *La lutte mondiale pour le pétrole,* ed. a III-a, Paris, Éditions de la Vie Universitaire, 1923.
457. VANKU, MILAN, *La guerre du pétrole. L'attitude du Nicolas Titulesco dans la guerre froide entre la Roumanie et les puissances totalitaires (1935-1936),* în *Nicolae Titulescu. Precurseur de l'unite européene,* Bucureşti, Editura Academiei, 1993.
458. VENN, F., *Oil Diplomacy in the Twentieth Century,* London, Macmillan, 1986 (Colecţia „The Making of the 20th Century").
459. WARD, Edward, *Le pétrole dans le monde. Ses hommes et ses techniques,* Paris, Payot, 1960.
460. WEISS, H., *Le pétrole,* Paris, Éditions du Seuil, 1960.
461. WENGER, Leon, *Les effets de la nouvelle Loi des Mines en Roumanie,* în M.P.R., nr. 11/1937.

BCU BUCHAREST UNIVERSITY LIBRARY

462. WHITNEY, Simon N., *Antitrust Policies. American Experience în Twenty Industries,* I-II, New York, The Twentieth Century Fund, Inc., 1958.
463. Situația în domeniul industriei petroliere (vol. I, p. 95-187).
464. WILLE, H. H., *Die Golden Woge. Erdol-Geschichte und Geschichte-einer Weltmacht,* Berlin, Neues Leben, 1960.
465. WIRTH, Frederik, *Deutsche Arbeit und deutsches Kapital in der rumänischen Erdolindustrie,* Erkelenz, 1927.
466. ZISCHKA, Antoine, *La guerre secrete pour le pétrole,* Paris, Payot, 1933.
467. Vezi şi ed. în limba română - *Războiul petrolului,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1942.
468. IDEM, *Știința distruge monopolurile,* ed. a II-a, Bucureşti, Editura Gorjan, 1942.

## C. - DIVERSE

1. COMITÉ PROFESSIONNEL DU PÉTROLE (France), *Pétrole 73. Éléments statistiques, activités de l'industrie pétrolière,* Paris, 1974.
2. CONGRÈS INTERNATIONAL DU PÉTROLE. III-E SESSION, L. MRAZEC et W. TEISSEYRE, *Esquisse tectonique de la Roumanie* (I); *Stratigraphie des regions pétrolifères de la Roumanie et des contrées avoisinantes* (II); *Esquisse tectonique des Subcarpathes de la Vallée de la Prahova* (III), Bucarest, Tip. Carol Göbl [1907].
3. MACOVEI, G., *Structura scoarței terestre şi erele geologice,* Bucureşti, Imprimeriile Statului, 1944.
4. MORARIU, Tiberiu, *Condițiile fizico-geografice şi resursele naturale ale R.P.R.,* Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1964.
5. RABISCHON, Ing. Armand, *Rezervele petrolifere ale României,* în M.P.R., nr. 19/1925.
6. IDEM, *Genèse de la Terre Roumaine. Poème géologique,* în M.P.R., nr. 17/1939.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

# ANEXE

## 1.

*2 iunie 1924 – Nota nr. 98 prezentată de Legația Marii Britanii la București Ministerului Regal al Afacerilor Străine al României (în original, în limba engleză; traducere oficială în limba franceză; fragmente).*

Monsieur le Ministre[5],

Votre Excellence a déjà été saisie du fait que le Gouvernement de Sa Majesté Britannique a montré le plus vif intérêt en ce qui concerne la nouvelle loi des mines qu'il croit savoir que le Gouvernement Royal Roumain aurant l'intention de présenter au parlement. Le projet préliminaires de cette loi, que j'avais déjà eu l'occasion de porter à la connaissance de mon Gouvernement, a été, d'après les assurances que j'eu l'honneur de reçevoir personnellement de Votre Excellence, quelque peu modifié afin de reconcilier les intérêts étrangers de pétrole en Roumanie, qui en seraient affectées, surtout en ce qui concerne leurs droits acquis du sous-sol.

Le Gouvernement de Sa Majesté Britannique n'a cependant chargé d'adresser au Governement Royal une représentation de plus amicales, pour faire observer que plusieurs clauses du projet de loi, d'après le texte préliminaire, paraitraient contenir des prévisions qui porteraient sériuesement atteinte au capital étranger placé en Roumanie, ce qui tendrait a confirmer l'opinion des gens de commerce à l'étranger que le Gouvernement Roumain, quoiqu'ésperant tirer profit de l'introduction du capital étranger dans son pays, ne serait néanmoins pas disposer à traiter les participants étrangers avec cette justice impartiale sans laquelle le cours du capital éntranger serait inevitablement arrêté [...]

H. G. DERING

(Arhiva M.A.E. al României, București, fond 71/ /1920-1944, Dosare speciale, vol. 63, ff. 122-123).

[5] I. G. Duca, ministrul Afacerilor Străine al României.



BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

## 2.

*4 iunie 1924 – Nota nr. 69 a Legației Franței din București către Ministerul Regal al Afacerilor Străine al României (text original, în limba franceză).*

Monsieur le Ministre[6],

Lors de la récente visite de Votre Excellence à Paris, S. E. M. Poincaré[7] a attiré son attention sur les inquiétudes que provoquait chez les représentants des sociétés françaises ayant des exploitations pétrolifères en Roumanie la loi nouvelles preparée par le Gouvernement Roumain au sujet du régime des mines. Si cette Legation n'a pas entretenu plus tot Votre Excellence de cette question c'est que, d'après les déclarations faites au mois de mars dernier par M. le Ministre du Commerce de Roumanie[8] aux représentants de l'industrie pétrolifère, ceux-ci avaient cru pouvoir compter que le projet de loi ne viendrait pas en discussion avant la session d'automne et que les intéressées seraient admis à présenter leurs observations sur le texte definitif du projet avant qu'il fut soumis au Parlement. Cet espoir a été reçu, puisque d'après les informations que je reçois, la nouveau texte du projet de loi a été déjà deposé sur le bureau du Sénat et que le Gouvernement parait devoir en presser l'adoption de façon à ce que la loi soit votée avant la fin de la présente session.

Je me plais à constater que sur certains points importants, le texte primitif du projet de la loi a été heureusement modifié dans la nouvelle rédaction. Il ne me parait pas cependant que ces modifications soient encore de nature à calmer les préoccupations légitimes des industriels et des capitalistes français. Sans être actuellement en mesure de discuter les points de détail et sans vouloir intervenir en quoi que ce soit dans la rédaction d'une loi roumaine, je crois devoir en conséquence signaler à Votre Exellence que la loi en préparation semble de nature à porter un serieux prejudice à des intérêts français dont l'importance est considerable. Il y a lieu de redouter que certaines dispositions, notamment celles de Partide 33, ne soient de nature à donner l'impression que le Gouvernment Roumain n'est pas disposé à assurer aux capitaux étrangers l'employant en Roumanie les garanties sur lesquelles ils peuvent équitablement compter et que de cette façon ces capitaux ne soient detournées de plus en plus de toutes les entreprises roumaines. D'autre parte un examen attentif du texte de certains articles du projet de loi, donnera, je n'en doute pas, à Votre Excellence l'impression que leurs dispositions ne sont pas completement d'accord avec ce principe du respect des droits acquis que le Gouvernment Roumain s'est déclaré à plusieurs reprises et de la façon la plus formelle resolu à maintenir intact.

---

[6] Idem.

[7] Raymond Poincare, președintele Republicii Franceze.

[8] Tancred Constantinescu.

H. DE MANNEVILLE
(Arhiva M.A.E. al României, Bucureşti, fond 71/
/1920-1944, Dosare speciale, vol. 63, f. 125).

## 3.

*24 iunie 1924 – Telegramă cifrată adresată de Foreign Office ministrului britanic la Bucureşti.*

*NO DISTRIBUTION*
Cypher telegram to Sir H. Dering (Bucharest)

Foreign Office, 24th June, 1924. 5.00 p.m.
No. 43
Your telegrams Nos. 57 and 58 (of June 18th and 22nd Rumanian Mining Law).

It is regrettable that you did not realise sooner thet M. Bratianu qould rush the law through the Chamber, and that when you did realise it you confined yourself to verbal protests to M. Duca. It had for long been clear that latter is a mere dummy, and you should therefore have joined with your colleagues in entering energetic protest in writing, and not trusted to merely oral conversations.

If law passes Chamber to-day british Companies may well feel with some justification that their interests have not been protected with sufficient energy.

(Great Britain, Public Record Office, London, Kew,
Foreign Office - 371/9970, f. 26).

## 4.

*25 iunie 1924 – Telegrama nr. 330 adresată de ministrul britanic la Bucureşti, Herbert Dering, lui James Ramsay MacDonald.*

British Legation,
Bucharest
June 25th, 1924

No. 330
Sir,

With reference to my despatch No. 316 of the 20th instant respecting the Roumanian Mininig Bill, I have received from the United States Minister the substance, embodied in the enclosed Memorandum drawn up for the information of his colleagues, of his verbal representations to Monsieur Duca on the 21st instant concerning the Bill. It will be observed that Mr. Jay's

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

observations, which followed closely on those made by Comte de Manneville and myself, were forcible and to the point. His remark respecting the irrelevance of Monsieur Duca's argument in regard to existing British Mining Law was inspired by the previous conversations whice I had had with my colleague, and will I hope have had its effects.

Mr. Guest of the Astra-Romana, whom I saw again yesterday, informed me that according to his information, the Minister for Foreign Affairs, who had appeared in his attitude to the foreign oil Companies to be as uncompromising as Messieurs Vintilă Brătianu or Tancred Constantinescu had since been conseiderably impressed by the simultaneous verbal remonstrances again made by my colleagues and myself. I may however that hee did not give me the same impression at the time and that if some effect has been creted on Monsieur Duca it must have been in consequence of subsequent reflection.

Meanwile the written reply from him to the Notes adressed to the Roumanian Government (see my despatches Nos. 275 and 285 of the 2nd and 6th instant respectively) has been received by myself and the two colleagues above-mentioned. I have the honour to transmit copy herewith, having already telegraphed the substance today for the information of His Majesty's Government. Comparison with the Note sent to Comte de Maneville shows it to be identic, even to the reference to British Mining laws. It will be recollected that Monsieur Duca stated to me that he would get the material for this reply from the Minister of Commerce & Industry.

As there seems to be every reason to apprehend that the Bill, which is in its third day's discussion in the Chamber of Deputies today, will be passed without amendments with would really satisfy the foreign oil interests I have just despatched a further and urgent Note to the Minister for Foreign Affairs, copy of which I enclose herewith, based on the urgent despatch No. 305 of the 20th instant received by yesterday's messenger.

I should state that Comte de Manneville and the Roumanian chairman of an oil Company connected with the Phoenix Company group both stated their opinion this morning, which I regret I am inclined to share, that the general discussion of the Bill in the Chamber may even end today. The session of Parliament is at present timed to end tomorrow the 26th instant, though I shall not be surprised to hear it again been prolonged for another week, as other Bills are still on its programme for this session.

I have had no further time to consult the oil experts since your despatch, but had a long conversation on the subject of the Bill only yesterday with Mr. Guest and I am in possession of his view that the Bill as it stand is unsatisfactory. Therefore I have taken action at once and have communicated copies of my last Note of today to my French and American colleagues.

Monsieur Zanescu, the Chairman of the Roumanian Company to whom I refer above, brought for my inspection this morning proof, which he had mentioned to me yesterday, of the manner in which Monsieur Tancred

Constantinescu is endeavouring to hoodwink the British public on the subject of the Mining Law. This consists in copies of two telegrams received and despatched respectively yesterday.

The first, from Reuter's Agency in London zo the telegraphic Agence Rador of Bucharest, runs: –

Please telegraph urgent today 200 to 300 words stating if Mining Law passed by Senate on Sunday is substantially identic with original Bill or if in consequence of interview test month between (Sir) Edward Maneville and Messrs Bratianu and Constantinescu important amendments were introduced, reulating utilisation of foreign capital invested in petroleum industry in Roumania.

My visitor stated that the Agence Rador, in making enquiries in order to reply, was referred to the Minister of Commerce who wrote the following reply with his own hand: –

Law as voted by Senate provides that installations situated on lands under concessions from the States or from private owners before the promulgation of the law remain the property of the concessionnaires. Only installations established on conceded State land after the promulation of the law are affected by Article 98.

Under the heading of acquired rights have been included every provision which will preserve all right of existing Companies.

The prospector has the exclusive right of obtaining concessions. Finally all modifications found suitable for improving the law will be introduced in the Chamber. Those communicated by (Sir) Edward Manville have been embodied in the law.

Monsieur Zanescu declared to me an to Comte de Man[ne]ville to whom I introduced him, that the statement was misleading as to the test paragraph, which he believed to be a deliberate falsehood in regard to the point made by Sir Edward Manville. Personally I mistrust the whole of Monsieur Constantinescu's statement.

I notice that in the „Independence Roumaine", which is the only Government organ in the Frence language and which foreign Missions may be expected to understand, the account of the opening discussion on the Mining Law is cut down, probably by design, to a platry five lines. Fortunately I am able to read Roumanian sufficiently to gather from the opposition „Universul" that a prominent Transylvanian member openedby criticising in some detail the measure which he said represented no precisee economic or juridical system. Its provisions were moreover calculated to discourage capital and initiative both in prospecting and exploitaion. Foreign capital, so greatly needed, would thereby be choked off. It would have been better to welcome it instead of turning the back on it.

Next day a Liberal deputy took up the thread, going into the history of petroleum mining in Roumania, which began in 1900. He made some criticisme

of the rate of taxation for prospectinf and drillind, which he considered excessive.

He asked that an amendment should be introduced to permit of appeal against a decision withdrawing permanent rights of exploitation. The Minister of Commerce replied that an article would be added in this sense.

The same member then objected to the consolidation (comasării) of small plots imposed by the Bill.

The Minister explained that consolidation was in the interest of the State, in order to obtain larger areas, which would allow the establishment of shafts at reasonable distances one from the another.

This explanation satisfied the membr who delcared he would vote for the Bill.

Doctor Pistiner (Transylvanian-Tsaranist) criticised the system of nationalisation which only had on object – to confiscate enterprise and subject the workers to an intolerable regime. The Government had shown themselves incapable as administrators. There was no capital in the country to work enterprises satisfactorilym vide in the case of the Reshitza Company.

At this moment there were only 12 members on the floor of the Chamber, but the President decided that the session should continue, and Doctor Pistiner continued his speech, which is however hardly worth reporting. The Chamber the adjourned at 7 until 9.30 p.m.

Monsieur Ioanitescu (National People's party-Averescu) also attacked the principle of the Bill. It prohibited Roumanian companies from establishing refineries, and confined its object to a monopoly of transport for the State. Acquired rights were not sufficiently secured to the proprietor, and room was left for arbitrary action and surprises. There were in the Bill a number of complicated formulas whereby the rights of concessionnaires could be lost. Consolidation was both unconstitutionaland impossible of application. Proprietor and concessionnaire should be able to dispose of their rights as they wished.

Monsieur Tancred Constantinescu agreed with the speaker and stated that he accepted an amendment in this sense.

The session adjourned at midnight, and the debate was resumed today.

Nothing of consequence was said during the afternoon discussion. One Averescan member accused the Government of wishing to establish a national trust in petroleum, to which all the other interests of State would be subservient, stating that the Bill contained provisions which would favour the interests of certain Companies, which ought to be withdrawn.

In the evening a Tsaranist deputy, continually interrupted by Liberal members, declaredthat the Bill would hinder mining industry: it was especially disastrous for small owners of mines. After further criticism by another Tsaranist deputy the general discussion was closed, and the reporter of the Bill and Minister of Commerce & Industry announced that the Bill would be taken into consideration, following which the discussion there of article

by article would commencee tomorrow, the 26th instant.

I have further the honour to report that the neww Dutch Minister, Monsieur de Nagell, has now colled upon me and stated that, acting on instructions of his Government he had made a verbal protest to the Minister for Foreign Affairs in association with the action taken in regard to the Mining Law by his British, American and French colleagues. Monsieur Duca replied that it was unnecessary for him to write a Note on the subject which would takee time, and that Monsieur de Nagell would receive the same identic reply which had been sent to the other three Ministers. Perhaps to save time he could procure a copy from one of his colleagues.

I hav accordingly givern a copy of Monsieur Duca's Note to Monsieur de Nagell and furthermore informed him of the last Note (No. 119) despatched by me to the Minister for Foreign Affairs contradicting his assertions respecting the mining regulations in the British Empire. I also subsequently informed my Belgian colleague similarly, My Netherlands coleague stated he had previously seen Mr. Guet and been placed in possession of all the factc relating to the Bill, and has consequently impressed on Monsieur Duca the lamentable effect in Holland which the passage of the measure would produce.

I have the honour to be,
Witht he highest respect,
Sir,
Your most obedient, humble servant,

HERBERT DERING

*The Right Honourable,*
*James Ramsay MacDonald, M.P., P.C.,*
*Etc. Etc. Etc.*
*LONDON*

(Great Britain, Public Record Office, London, Kew, Foreign Office - 371/9970, ff. 116-122).

## 5.

*27 iunie 1924 – Telegrama nr. 334 adresată de Herbert Dering, ministrul Marii Britanii la Bucureşti, Foreign Office-ului.*

*Confidențial*
No. 334

British Legation,
BUCHAREST
June 27th, 1924

Sir,

With reference to my despatch No. 330 of the 25th instant, respecting the new Mining Law in Roumania, my American colleague informed me yesterday that he also had despatched, after perusinf the copy of my Note of the 25th instant to the Roumanian Government, a riposte to Monsieur Duca's

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

identic Note of the 24th instant. I am enabled by the courtesy of Mr. Jay to enclose herewith a copy of his reply. He drew my attention to his remarks on the subjuect of oil exploitation by American Companies in various parts of the British Empire, which are useful in supporting the refutation on Monsiuer Duca's and Monsieur Constantinescu's assertions.

It will have been observed that I had omitted in my Note to Monsieur Duca any reference to the fact that his erroneous information on this point issued in France and America respectively, preferring to substitute „in foreign countries" in order that I could communicate a copy to my colleagues without any reference which might be wounding to their susceptibilities. Mr. Jay's last Note had evidently also been founded on further material from the Romano-Americana Company.

His point on the subject of the undeveloped lands held by that Company is good, and, as Mr. Guest informed me yesterday, can be supplied to all the reserve lands held by oil companies in Roumania. There is no evidence that oil will necessarily be found in allthe aress mentioned by Monsieur Duca. Much of it may be and probably is unproductive of that mineral. Mr. Jay also produces in chapter and verse valuable corroboration, over Monsieur Tancred Constantinescu's own signature in 1919, of the affirmation that American capital had been invited to Roumania for investment.

I learnt yesterday that the King's Private Secretary is showing an active interest in acquaiting himself with all arguments against the new Mining Bill. He had himself invested most of his savings in oil company's shares and will be affected seriously if the interests of those Companies suffer in consequence of the Law. He works daily with His Majesty. On good authority I also gather that the Queen too is being kept informed of all the representations against the Bill made by the foreign Ministers whose countries are affected, so that her influence may possibly be exerted in a suitable quarter. My informant wentso far as to state that according to his information a formula was being sought at Court whereby refusal to sign the Bill if voted might be signified, if not approved by His Majesty. The information came, I would state in strict confidence, through General Coanda, a former Primer Minister and lately President of the Senate, who sees the King very frequently just now. He is of the Averescan party.

All this, although hardly authoritative, leadsto the belief that an uneasy feeling has been successfully spread about, which, although I fear it is not likely to lead to the rejection of the Bill by Parliament, might possibly bring about some amendments during the discussions by section in the Chamber. I am not however very sanguine. Mr. Guest stated yesterday that he had heard it was intended to reduce the amount of required percentage of Roumanian capital in nationaliosed Companies from 55 to 25%. I am equally sceptical as to this possibilit. Even in this case the undesirable nationalisation principle would still be maintained. In the opposition press, particularly the „Adevărul" and „Universul", a number of signe articles by lawyers of standing

and others, with detalied reasoning, are appearing frequently and condemn the Mining Bill very freely. I am aware of the source from which most of these have drawn their inspiration.

I have the honour to be,
Witht he highest respect,
Sir,
Your most obedient, humble servant,

HERBERT DERING
(Great Britain, Public Record Office, London, Kew,
Foreign Office - 371/9970, ff. 129-131).

## 6.

*30 iunie 1924 – Telegrama nr. 34 266 expediată de I. G. Duca, ministrul de externe al României, legațiilor române din: Paris, Londra, Roma, Washington, Bruxelles şi Berna.*

Legea minelor a fost votată. Deşi majoritatea societăților existente au dat aprobarea lor, mă aştept ca unele cercuri petroliere foarte influente şi de ale căror pretenții nu s-a ținut seamă să înceapă o campanie în contra noastră şi să prezinte legea cu totul sub altă lumină decât cea reală. Aşa fiind, Va rog să luați măsuri pentru a împiedica această campanie şi spre a o dejuca.

(Arhiva M.A.E. al României, Bucureşti, fond 71/
/920-1944, Dosare speciale, vol. 63, f. 155).

## 7.

*1 iulie 1924 – Raport al lui Herbert Dering destinat Foreign Office-ului.*
***NO DISTRIBUTION***

Decode.

Sir H. Dering (Bucharest)
D. 1.00 p.m. July Ist 1924
R. 9.00 a.m. July 2nd l924
No. 63 (R).
My despatch No. 341.

Senate passed Mining Bill late on June 28th as amended in Chamber. It now awaits Royal assent.

Final text with marked amendments leaves by private messenger to-day. Amongst amendments are two of minor value satisfactory to British



BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

companies made in article 34 confirming rights of an explorer over perimiter which he is examining and article 77 safeguarding immediate future of existing technical employees. Otherwise no important change.

Parliament has adjourned.

(Great Britain, Public Record Office, London, Kew, Foreign Office - 371/9970, f. 136).

## 8.

*11 iulie 1924 – Telegrama nr. 378 expediată de Herbert Dering Foreign Office-ului.*

British Legation, BUCHAREST

No. 378 July 11th, 1924

Sir,

With reference to my despatch No. 360 of the 4th instant in regard to the new Roumanian Mining Law, I have the honour to report that the opposition press in pursuance of their attacks on the Liberal Government have been using as a weapon thee well known dissatisfaction with that measure of the British, American, French, Belgian and Dutch Governments.

The „Dimineața" and „Adevărul" of yesterday (morning and evening editions ot the same paper) went so far as to announce that Mr. Jay the United States Minister, was to be recalled by his Government to show their dissatisfaction with the proceedings of the Roumanian Government, when a Charge d'Affaires would be left in Bucharest, and that a similar step would probably be taken by His Majesty's and the French Governments. The „Adevărul" hovewer was bound to admit that a reporter sent to the United State Legation had returned with the information that nothin was known there of such a suggestion.

This morning's „Universul" published a somewhat similar statement, dated London July 10th, of which I give herewith the substance: –

„It is announced from Washington that the United States Government will recall their Minister from Bucharest as a sign of protest against the confiscation of petroliferous lands belonging to American Companies. In consequence of a new Law the Standard Oil Company which has invested twenty millions dollars in oil enterprise in Roumania cannot rent any new lands unless 60% of their shares are in Roumanian hands.

„As Roumanian have not the necessary capital the Government will benefit by 60% ot the 150 million dollars estimed as the English, French, Belgian and Danish (? Dutch) capital invested in Roumanian petroleum lands.

„These sums will be used for the political aims of three brothers Bratinau, dictators of Roumania. The Roumanian Government have also not recognised the claims of the Baldwin Locomotive Company. Therefore the United States Government have renewed their protest and threatened to recall

their Minister from Bucharest.

„A decisive reply is awaited from the Roumanian Government, which will surely be in the negative, unless the Bratianus who have brought the country tu ruin take the opoortunity of resigninsg. It is likewise announced that France and England will recall their Minister from Bucharest".

An editorial footnote adds: – „Government would do well to deal with this matter and inform people abroad of the exact contents of the Mining Law which, however much it may be in opposition to the interests of foreign capital, does not correspond at all to the assertions of the above telegram as regards the confiscation of foreign property".

When the French Minister and I were at the Foreign Office yesterday, the Secretary-General who is in sole charge during the week or ten day's absence of Monsieur Duca in Prague, referred to the statement of the „Dimineața", which he qualified as ridiculous. He stated the he was having a notice inserted in the Government press organ „Viitorul" pointing out that it was improper for the press to send reporters to trouble foreign Legations with ridiculous enquiries, answers to which could be obtained just as satisfactorily from the Press Bureau of the Ministry for Foreign Affairs.

Before entering the Foreign Office I had referred to these press assertions in conversation with Comte de Manneville, who agreed that it was a manoeuvre of internal politics. I observed that there was however no doubt that the proceedings of the Roumanian Government in connection with the Minig Law had given all our Governments concerned most serious cause for dissatisfaction. My colleague replied that his own Government seemed „very calm about it".

I have the honour to be,
Witht the highest respect,
Sir,
Your most obedient, humble servant,

HERBERT DERING

(Great Britain, Public Record Office, London, Kew, Foreign Office - 371/9970, ff. 309-311).

## 9.

*23 martie 1939 – Tratat asupra promovării raporturilor economice între Regatul României şi Reichul German.*

**Articolul 1** – în vederea colaborării dintre Părțile Contractante va fi întocmit, ca o completare a actualei reglementări a schimburilor economice româno-germane, un plan economic pe mai mulți ani care va menține ca principiu de bază echilibrarea schimburilor reciproce.

Planul economic, pe de o parte, va ține socoteală de cerințele de import

german, iar, pe de alta, de posibilitățile de dezvoltare ale producțiunii române, de necesitățile interne române şi de nevoile schimbului economic al României cu alte țări.

Planul se va extinde îndeosebi asupra:

1 a) Dezvoltării şi orientării producției agricole române. În acest scop, după un prealabil schimb de experiențe al organelor competente ale ambelor părți, se va proceda şi la cultura de noi produse agricole, precum şi la intensificarea celor ce sunt de pe acum cultivate, mai ales a furajelor, oleaginoaselor şi plantelor textile;

b) Dezvoltării industriilor agricole existente şi înființării de noi industrii agricole şi de instalațiuni de prelucrare.

2 a) Dezvoltării economiei româneşti silvice şi a lemnului;

b) Creării de exploatări şi industrii forestiere întrucât vor apărea necesare în raport cu cele de la punctul 2 a.

3 a) Livrării de maşini şi de instalațiuni pentru exploatările miniere în România;

b) Fundării de societăți mixte româno-germane pentru deschiderea şi valorificarea calcopiritei din Dobrogea, minereurilor de crom din Banat, minereurilor de mangan din regiunea Vatra Dornei-Broşteni.

De asemenea, va fi examinată valorificarea zăcămintelor de bauxită şi eventual crearea unei industrii de aluminiu.

4. Fundării unei societăți mixte româno-germane, care se va ocupa cu exploatarea petrolului şi cu executarea unui program de foraj şi prelucrare a țițeiului.

5. Colaborării pe teren industrial.

6. Creării de zone libere în care se vor instala întreprinderi industriale şi comerciale, şi construirii, în aceste zone libere, de antrepozite şi instalațiuni de transbordare pentru navigația germană.

7. Livrării de armament şi echipament pentru armata, marina, aviația română şi industria de armament.

8. Dezvoltării căilor de comunicație şi a mijloacelor de transport, a rețelei de drumuri şi a căilor de apă.

9. Construirii de instalații de utilitate publică.

10. Conlucrării dintre băncile române şi germane, în interesul ambelor țări, îndeosebi pentru finanțarea diverselor afaceri.

**Articolul 2** – Cu executarea acestui tratat vor fi însărcinate comisiunile guvernamentale stabilite prin art. 32 al Tratatului de stabilire, comerț şi navigație din 23 martie 1935, dintre Guvernul Regal Român şi Reichul German.

**Articolul 3** – Cele două comisiuni guvernamentale îşi vor comunica de fiecare dată intențiile lor în legătură cu acest tratat. Ele vor decide asupra executării diverselor proiecte.

Ambele guverne vor acorda sprijinul necesar organizațiunilor şi firmelor care se vor ocupa cu pregătirea şi executarea proiectelor prevăzute la art. 1

şi vor uşura desăvârşirea proiectelor aprobate de Comisiunile guvernamentale prin acordarea autorizaţiunilor care sunt necesare conform legii.

**Articolul 4** – Plăţile de efectuat de către Germania în România şi invers, pentru executarea acestui tratat, se fac conform actualelor dispoziţiuni generale ale Acordului de plăţi româno-german. Comisiunile guvernamentale pot stabili ca un procent al contravalorii livrărilor stipulate la art. 1, cifrele 7-9, sau din contravaloarea celorlalte livrări de mărfuri, să fie întrebuinţat pentru participări de capitaluri şi finanţări pentru proiectele prevăzute la art. 1.

**Articolul 5** – Prezentul tratat va fi ratificat. El intră în vigoare o lună după schimbul documentelor de ratificare, care se va face la Berlin, cât mai curând posibil. Părţile Contractante îl vor aplica provizoriu, chiar de la data semnării.

Tratatul rămâne în vigoare până la 31 decembrie 1944. Dacă nu este denunţat un an înainte de această dată, se prelungeşte pe timp nedefinit. El poate, în acest caz, să fie denunţat oricând, cu respectarea unui termen de preaviz de un an, la sfârşitul fiecărui trimestru calendaristic.

Semnat la Bucureşti, în text român şi german, fiecare în câte două exemplare, la 23 martie 1939.

(„Monitorul Oficial" din 2 iunie 1939).

## 10.

*16 decembrie 1939 – R. Hoare, ministrul Marii Britanii la Bucureşti, prezintă Lordului Halifax raportul ataşatului militar britanic Macnab privind distrugerile petroliere programate în România „în caz de război".*

BRITISH LEGATION
BUCHAREST
MOST SECRET 16th December, 1939

My Lord,

With reference to Your Lordship's telegram No. 754 of 8th December, I have the honour to transmit herewith a despatch from Colonel Macnab, Military Attache to this Legation, on the progress of the general demolition scheme for use in the event of war. It is, I think, clear that the Roumanian General Staff have made good use of the advice which we have given them.

I have the honour to be, with the highest respect,

My Lord,

Your Lordship's most obedient, humble Servant,

R. HOARE

The Right Honourable
The Viscount Halifax, K.G., G. C. S. I.
etc. etc. etc.

---

Office of the Military Attaché,
British Legation,
Bucharest,
Despatch No. 16/39 15th December, 1939.
Sir,

I have the honour to report that I visited Colonel Leonida, Chief of the Operations Bureau of the General Staff, yesterday to convey to him the contents of Foreign Office telegram No. 754 of 8th December, 1939, containing a decision to send certain explosives to Roumania as soon as possible. At the same time I took the opportunity to speak to him on certain other points connected

(a) with the War Office plan for demolitions in time of war, which I had handed personally to the Chief of the General Staff in August, and
(b) with the plan for the destruction of the oil wells.

The following points are more in the nature of confirmation of previous requests than a description of anything particularly new, but have the merit of being a useful check on the progress made.

2. *Destruction of Communications.*

There is now a good general plan covering the Northern and Western frontiers in an advances state of preparation. I offered the help of our experts but this was declined with thanks together with his appreciation of our help in the original plan. Work on the Northern frontier is naturally the most important consideration and Colonel Leonida explained the situation as follows. There is a forward or frontier zone in which every main bridge, cutting or other suitable obstacle, has been prepared for demolition. The explosives necessary are in unit dumps ready to hand; all localities are guarded day and night and authority to put plans into execution has been delegated to divisional commanders. Time required was a manixum of 4-5 hours; engineer parties are already detailed for the work. Further in rear a wide belt, corresponding to the main defensive position had been selected; all main bridges were being prepared at the moment and by the end of the year nothing will be required except final insertion of the explosives, which are at present held in corps depots and would require 24-48 hours. He assured me that the Inspector General of Engineers had reported that the forward zone was ready and that the rear zone was well advanced.

I asked him whether he wished for any of our special delay action switches and stressed the advantages of these and essential part they would play in any scheme of demolotions, particularly in a country where rail Communications were so poor. He agreed to speak to the following day and who stated that he would like them and that I should be informed of the exact number required.

I am satisfied that this question has been studied and that our original scheme was of undoubted value since at the time it was handed in little or no work had been initiated to cope with the problem.



BCU SIBIU UNIVERSITY LIBRARY

3. *Cooperation with the Roumanian Navy.*

I asked what arrangements had been made to carry out the suggestions contained in my original memorandum for the destruction of various installations at all ports on the Danube, blocking of the channel, etc. and what was the meaning of the excavations now proceeding at Orşova and Bazias. I mentioned the possibility of German armed motor boats. He said he was not sure what had been done by the Navy but that he would get the Chief of the General Staff to investigate. His own department were preparing to mine the river at certain places and had arranged to instal four batteries of heavy guns along the river bank with certain other similar batteries on wheels ready to be sent anywhere with the special object of stopping traffic on the river. The excavations at Bazias and Orşova were part of this scheme and were included in the demolitions scheme also.

4. *British Army Lorries Required for Use in Emergency.*

I have already both verbally and in writing emphasised to General Dumitrescu, of the Armaments Directorate, and to Major Radulescu, who is responsible for the oilfields destruction scheme, the necessity for having the 23 lorries at my disposal now and always, since when last heard of they were at Rasnov, near Braşov. Colonel Leonida admitted considerable difficulties due to the obstinacy of the Transport Service, but assured me that they had left Rasnov and that as far as he knew they ere now either in Bucharest or Ploesti. He promised me that they were entirely at my disposal in the event of war, and that the explosives sent from Egypt at the same time as the lorries had been brought down and stored at Campina.

5. Finally, after thanking me for the explosives, he asked urgently for 300 wagon loads of barbed say 3000 tone. The Chief of the General Staff repeated this request today and stated that the defensive works now under construction demanded more than their own factories could supply. I promised to forward his request.

I think the arrengements made by the Roumanian General Staff are satisfactory, and in any case I have the greatest confidence in the energy and ability of Colonel Leonida who can be trusted to fulfil his promises.

I have the honour to be,

Sir,

Your most obedient, humble Servant,

(ss) Macnab

Lieutenant-Colonel,

Military Attache

(Great Britain, Public Record Office, London, Kew, Foreign Office - 371/23852, ff. 189-193).

## 11.

*5 aprilie 1940 – Convorbirea secretarului de stat adjunct al SUA, Sumner Welles, cu Radu Irimescu, ministrul României la Washington (Memorandum, fragmente).*

DEPARTMENT OF STATE
Memorandum of Conversation
Date: April 5, 1940
Subject: **Situation in the Balkans; ex-President Moscicki.**

Participants: **Mr. Radu Irimescu, Minister of Rumania;**
**The Under Secretary, Mr. Welles.**
Copies to: S.

The Rumanian Minister called to see me today. The Minister expressed the belief that there was no immediate threat to the peace of the Balkans and that Germany had reached the decision that it was mote to the interest of germany to maintain the **status quo** and peace in the Balkans than to undertake any military adventure in that region, since so long as the Balkans countries remained at peace, Germany could obtain oil and agricultural requirements which could not be obtained if the situation changed during the course of the present hostilities. The Minister said he was convinced that Italy would maintain the same position and he believed that whil Russia had not in the slightest degree modified her desire of obtaining political jurisdiction as far as the Straits, he did not think that Russia would move in that direction for the time being.

The Minister spoke at some length of the difficulties Rumania was experiencing at the hands of Great Britain, and explained that the oil which Germany was obtaining from Rumania was neither in quality nor in quantity of any vital importance to Germany in the prosecution of the war. He states that it was his belief that „when Germany cracked up" it would be because of her inability to obtain sufficent stocks of lubricating oil, molybdenum, vanadium, and nickel. He said that with the exception of a small amount of nickel which Germany could obtain from Russia, none of the materials mentioned couldbe obtained by Germany. He said that no lubricating oil use in aviation could be obtained by Germany from either Russian or Rumanian sources. He further stated that large supplies of oil were now being obtained by Russia from Venezuela through Vladivistok and that the oil so obtained by Russia was being used in Siberia, thus making it possible for Russia to supply Germany with oil from Baku which would otherwise be needed in Siberia.

[...]

(National Archives of the USA, Washington, Record Group 59 – Department of State, Decimal File 1940-44, Box No. 2 113).

## 12.

*13 aprilie 1940 – Telegramă nr. 1 353 a ministrului SUA la Bucureşti, F. M. Gunther, adresată lui Cordell Huli, secretarul Departamentului de Stat.*

LEGATION OF THE
UNITED STATES OF AMERICA
No. 1 353 Bucharest, April 13, 1940
Subject: **Attempted British Sabotage on the Danube.**

The Honourable
The Secretary of States,
Washington.

Sir:

I have the honor to refer to my telegram No. 118, April 10, 7 p.m., and subsequent telegrams concerning the recent attempted British sabotage on the Danube, and to summarize briefly such information as is now available concerning the incident. Complete details are perhaps still lacking, such as just which British official here was in charge of the matter, since both Rumanian and British sources are anxious to minimize the affair, whilethe majority of rumors emanating from German and un official Rumanian sources are more remarkable for their imaginative quality than for their accuracy. It is however believed that the following outline reasonably approximates the facts.

Late in March, a British vessel of the mouths of the Danube transferred to a river barge under British flag, the „Termonde", a foce about 72 men, apparently both army and navy personnel; about 40 tons of high explosivev; several machine guns and a quantity of small arms, with ammunition; several pneumatic drills; and a quantity of canned beef ond other canned food. Less credible accounts also include in the shipment 15 field pieces, anti-aircraft guns, naval mines, and large quantities of hydraulic cement. There actually were some field pieces. The barge was joined by seven other empty barges, and proceeded un to Giurgiu, having made a false customs declaration at Sulina: according to one account, only the tinned beef covering the arms and explosives was declared, whilea reliable version states that a declaration was also made of „automobile parts" consigned to Hungary.

The barges had been tied up for several days at Giurgiu, presumable waiting for the high water to subside at the Iron Gates; and it seems clear that thus far the expedition had enjoyed the connivance of minor Rumanian customs and port officials. According to the German version, the German succeeded in outbriring one official, who informed the German Legation in Bucharest. In any case, it is clear that the german Legation made forceful representations, insisting that the barges be thoroughly searched, and on April 5

BCU CLUJ / BABEŞ-BOLYAI UNIVERSITY LIBRARY

a special officer was sent to seize the vessel. The arms and explosives were confiscated and brought to Bucharest in some 20 army trucks. The disposition of the British personnel is still not accurately known, but the most credible accounts indicate that they were not placed under formal arrest; that some have already left Rumania via Constantza; and that others are still in the country. According to the German version, the men, although in disguise, carried authentic passports indicating their identity; the Rumanian Government obviously feels that trouble can best be avoided by getting them out of the country as quickly as possible. The only account of theincidentwhich has been permitted to appear in the Rumanian press is a short statement that the „Termonde" was seized at Giurgiu for false customs declaration, and the merchandise confiscated under the customs law.

Although early versions of the incident alleged that the expedition was designed for sabotage against the oil wells, this seems highly doubtful, since all oil companies normally have considerable stocks of explosives on hand for seismic exploration, and could arrange foprsabotaging the wells by much less conspicous means than a large river expedition. It seems clear that destruction in some form of the dykeş and retaining walls at the Iron Gates was contemplated; these works make navigation of the Iron gates possible at periods of unusually high or low water, and their destruction would probably render that section of the river useless for shipments to germany during three months of low water usually occurring in late summer or early autumn. The presence of machine guns and drills indicates that a thorough job of destruction was contemplated, and that the expedition was prepared to hold off the guards by force until it was accomplished.

In view of the vital importance of the Danube to germany, and the physical impossibility of effecting largeshipments from the area by rail only, the success of the expedition might have justified the risk of German intervention in the Balkans. Its failure, however, leaves the British in the unenviable status both of having bungled the attempt and having violated Rumanian neutrality in the process. Under Article 25 of the Statute of the Danube, signed in 1921 by Great Britain, the policing of the river is entrusted to the riparian states. Under Article 23, the riparian states may require captains to declare whether transit cargo violates any local prohibitions and in case of fraudulent transport, the offenders are estopped from appealing to the free transit provisions of the Statute. It is embarrassing, to say the least, for Great Britain, a signatory of the treaty, with representatives on the International Commission, to have its armed forces caught in an attemp to destroy the river works constructed by the Commission and prepared to use force against the police of the raparian states in order to effect the destruction.

Rumanian officials deny any concrete demand for immediate policing of the Danube by Germany, and their prompt action in this case, together with the concentration of attention on hostilities in Scandinavia, may postpone

this issue for some time. The German Minister has, however, informed the Rumanians that his Government must „consider seriously" the possibility of such policing; and it seems clear that the various riparian states will increse guards and protective measures to a degree that will make any subsequent attempts at sabotage almost impossible. The port of Giurgiu is now pratically under military law, and persons without through tickets to Bulgaria or ligitimate business at the port are denied access.

With reference to the credible reports that British agents have also been attempting to impede navigation on the Danube by hiring away pilots at high prices, I am now informed that Yugoslavia is impressing the men back into service, and it is suppose that Rumania will follow suit.

Respectfully yours,
Franklin Mott Gunther
711/881
FMG: AWE/is
t.
[copy to London]

(National Archives of the USA, Washington, Record Group 59 – Department of State, Decimal File 1940-44, Box No. 2 115).

## 13.

*21 mai 1940 – Telegramă expediată de ministrul SUA la Bucureşti, Franklin Mott Gunther, secretarului de stat Cordell Hull.*

TELEGRAM RECEIVED
This telegram must be closely paraphrased before being communicated to anyone.
Secretary of State,
Washington.
221, May 21, noon.

Bucharest
FROM Dated May 21, 1940
Rec[eived] 5:30 p.m.

Rumanian oil shipments to Greater Germany during March were 49,000 tons of which 24,000 was gasoline. Statistics as to route of shipments are still incomplete but rail shipments were apparently smaller than in Febmary, possibly indicating retention of tank cars in Germany in preparation for the present drive.

Total exports during March were 298,000 tons of which 122,000 to England.

KLP GUNTHER

(National Archives of the USA, Washington, Record Group 59 – Department of State, Decimal File 1940-44, Box No. 2 115A).



BCU IAŞI - CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

## 14.

*27 mai 1940 – Pactul petrolului semnat la Bucureşti de reprezentanţii României şi Germaniei.*

Guvernul German şi Guvernul Regal Român au convenit următoarele:

**Articolul 1** – Ţinând seama de importanţa deosebită ce prezintă pentru ambele ţări furniturile reciproce de armament şi produse petroliere, plata acestor produse se va face conform normelor prevăzute prin acordul pentru reglementarea plăţilor între Imperiul German şi Regatul României din 24 mai 1935 şi convenţiile adiţionale la acel acord, însă prin compensare reciprocă directă, prin conturi speciale, conform dispoziţiunilor prezentului acord.

**Articolul 2** – Acest schimb se va face în baza unui raport fix de valori dintre furniturile de armament şi produse petroliere, în aşa fel ca produselor petroliere române să [li] se acorde un adaos la preţul antebelic (iulie-august 1939), în timp ce preţurile furniturilor de armament german se stabilesc la jumătatea dinainte de război. Prin aceasta se obţine ca armamentul, independent de situaţia pieţei petrolului, să aibă o egală contravaloare în produse petroliere.

**Articolul 3** – Raportul de valori asupra căruia au căzut de acord însărcinatul special pentru afaceri economice pe lângă Legaţia Germană din Bucureşti şi Ministerul Regal Român al Armamentului a fost stabilit prin *aide-mémoire-ul* din 6 martie [1940] şi în elegerile adiţionale de astăzi.

Conform acestei stabiliri, compensarea se va face în aşa fel ca produsele petroliere destinate Germaniei şi Protectoratului Boemiei şi Moraviei să fie cumpărate la preţuri zilnice, iar pe urmă să se aplice preţurilor furniturilor de armament din Germania şi Protectorat acele adaosuri de compensare care vor fi necesare pentru a asigura – la preţurile zilnice respective ale produselor petroliere – raportul de valori.

Convenţia provizorie din 6 martie se abrogă pe data intrării în vigoare a prezentului acord. Furniturilor şi contrafurniturilor prevăzute prin acea convenţie li se vor aplica dispoziţiile prezentului acord.

*Aide-mémoire-ul* alăturat ca anexă la convenţia provizorie sus-menţionată din 6 martie 1940 rămâne însă în vigoare şi formează o parte din prezentul acord.

**Articolul 4** – Dispoziţiunile prezentului acord se aplică tuturor contractelor noi de furnituri de armament.

Aceste furnituri vor fi trecute pe lista anexată prezentului acord ca anexă II[9]. Contractele asupra căror executare s-a căzut de acord vor fi trecute în momentul semnării pe această listă. Completarea ei se va face la viitoarele furnituri de armament ce mai urmează a fi încheiate, de la caz la caz. Diferitele contracte de furnituri vor fi alăturate acestei liste ca anexă.

Furniturile de armament, pentru care se va stabili că nu vor intra

[9] Nu se publică nici una dintre anexele menţionate.

în prevederile prezentului acord, vor fi lichidate în conformitate cu dispoziţiunile clearingului germano-român.

**Articolul 5** – Plăţile Guvernului Român pentru furniturile de armament se vor face în măsura sumelor necesare pentru cumpărăturile germane de produse petroliere române. Pe de altă parte, furniturile de armament germane se vor face în măsura care justifică preţurile de plată ridicate.

Cuantumul sumelor de lei ce – în conformitate cu acest acord – urmează a fi destinate cumpărării de produse petroliere va fi comunicat în prealabil, săptămânal, de către însărcinatul special pentru afaceri economice pe lângă Legaţia Germană din Bucureşti, Casei Autonome de Finanţare şi Amortizare (C.A.F.A.), care va plăti sumele respective. Este bine înţeles că nu vor putea fi evitate, în practic, eventuale prestaţiuni anticipate dintr-o parte şi din cealaltă.

**Articolul 6** – Produsele petroliere furnizate în baza acestui acord vor fi raportate asupra cantităţilor stabilite prin protocolul din 31 decembrie 1939.

Repartizarea pe diferitele categorii se face principial în acelaşi raport ca în anul 1939.

**Articolul 7** – Prezentul acord intră în vigoare în ziua semnării şi se va aplica, respectiv, cu începere de la 1 martie 1940. El poate fi denunţat cu preaviz de trei luni la sfârşitul fiecărui trimestru calendaristic, însă nu înainte de 31 martie 1941.

În cadrul ieşirii din vigoare a acestui acord, Guvernul German este îndreptăţit să ceară pentru scadenţele din furniturile de armament, conform anexei II, executarea plăţilor restante şi după încetarea valabilităţii acestui acord, conform cu dispoziţiunile acordului de faţă.

(Arh. MAE, fond Germania-România, 1940, dosar 82).

## 15.

*29 iunie 1940 – Notă a lui I. Gigurtu privind discuţiile cu W. Fabricius, ministrul Germaniei la Bucureşti.*

*MINISTERUL LUCRĂRILOR PUBLICE ŞI AL COMUNICAŢIILOR.*
*CABINETUL MINISTRULUI.*

Nr. 11

29.VI, ora 10 1/2

Convorbire cu Dl. Fabricius după ce am vorbit cu Dl. Prim-Ministru.

I-am comunicat că am vorbit cu Dl. Prim-Ministru. Părerea mea [este] că trebuie să ne apropiem definitiv de *Axă,* motivul [fiind] că dat dovadă că mergem alături de ea, supunându-ne voinţei ei ferm exprimate să nu opunem rezistenţă şi să primim ultimatumul URSS, pentru a evita războiul în sud-estul Europei care ar face jocul Marii Britanii.

Dl. Prim-Ministru mi-a spus că este absolut de acord cu această părere,



B.C.U. M. EMINESCU IAŞI

care este şi a lui, însă nu cunoaşte intenţiunile Germaniei, deoarece nu am primit nici un răspuns la propunerile noastre ferme.

Dl. Fabricius a întrebat: ar fi bine să mă informez. I-am răspuns: cred că da.

Am formulat împreună telegrama confidenţială direct [adresată] dlui von Ribbentrop, cu conţinutul şi esenţa [propunerilor], părerea ce i-am exprimat şi teama mea că guvernul nu face pasul necesar, nefiind sigur de cum va fi primită propunerea.

(Jean Ancel, ed., *Documents Concerning the Fate of Romanian Jewry during the Holocaust, IX, Romanian-German Relations, 1936-1944,* New York, Publications of the Beate Klarsfeld Foundation, 1980, p. 97).

## 16.

*16 iulie 1940 – Mesaj al premierului român I. Gigurtu adresat lui Hermann Göring, mareşal al Marelui Reich German.*

Mult stimate Domnule Mareşal,

În septembrie anul trecut, când am avut onoarea de a fi primit de Dvoastră, nu gândeam că voi ocupa înalta demnitate de azi, pe care am preluat-o azi prin încrederea acordată de Majestatea Sa Regele, în aceste ceasuri grele.

Aceasta a avut însă avantajul că am putut exprima gândurile mele liber, fără responsabilitatea oficială de azi. Astfel a fost posibil să cunoaşteţi de pe atunci convingerea mea personală asupra felului şi importanţei legăturilor dintre Germania şi România.

Aceste legături sunt conduse de factori naturali aşa de puternici încât ele rămân în fond cu totul independente de influenţele sau simpatiile oamenilor conducători temporari.

Aceşti factori se impun şi de data aceasta, cu toate greşelile şi întârzierile trecutului, căci:

— pe de o parte schimbul natural de mărfuri între Germania şi România şi

— pe de altă parte vecinătatea comună cu imensa ţară rusească sunt fapte pe care nimeni şi niciodată nu se pot suprima din lume.

Aşi dori să folosesc azi încă o dată faptul şi avantajul de vechi şi fidel prieten al aproprierii germano-române, pentru a vă vorbi deschis, mult stimate Domnule Mareşal, la începutul acestei scrisori, ca român şi nu ca ministru, comunicându-vă următoarele: După greaua rană, pe care ţara noastră a primit-o prin dureroasa pierdere a Basarabiei, îmi rămâne numai o singură mângâiere: amintirea asigurării pe care Dvoastra mi-aţi dat-o anul trecut: că ruşii nu vor putea ataca România atâta timp cât rămân prietenii Germaniei.

Această declaraţie este pentru mine şi pentru noi toţi speranţă în viitor.

Dacă îmi este permis acuma de a vorbi în actuala mea demnitate de Preşedinte de Consiliu, cred că este de datoria mea de a vă exprima

mulțumirile mele pentru frumoasele cuvinte pe care ni le-ați remis prin Generalul Rozin, atât mie personal cât și țării noastre, și de a vă asigura că, atât eu cât și Guvernul meu, vom căuta la orice ocazie să refacem prin muncă pozitivă și capacitate constructivă vechea încredere dintre popoarele noastre, reclădind cele mai bune și puternice legături dintre țările noastre.

Dorinței Dvoastra, remisă nouă prin Generalul Rozin, de a intensifica livrarea uleiurilor minerale spre Germania se va răspunde din partea noastră cu toate sforțările.

După cum vă va fi raportat prietenul meu, Dr. Neubacher, suntem dispuși – în ceea ce privește cantitatea – să dublăm livrările. Ca mijloace de transport s-au pus la dispoziție – cu toate tensiunile la granițele noastre – 3 000 cisterne.

Ministerul Comunicațiilor, Comisarul Guvernului pentru Petrol și Generalul Rozin sunt autorizați și însărcinați de mine de a satisface dorințele Dvoastra și de a coordona legăturile în așa fel cu serviciile Dvoastra executante, încât să se țină perfect seama de necesitățile de război în Germania, bineînțeles în raport cu putințele noastre.

Aceleași străduințe se vor depune acum pentru livrările de cereale și mai târziu – la toamnă – și pentru noile însămânțări. Vă rog numai a-mi transmite pe orice cale și la timp gândurile și dorințele Dvoastră.

Situația la Răsărit ne sileşte de a reface și întări puterea noastră militară cu cea mai mare grabă. Suntem decişi să înlăturăm cu totul lipsurile existente în înarmarea noastră și în instruirea și inițierea nouă, și nu ne vom da în lături de la nici un sacrificiu pentru a ajunge acest scop.

Pentru această refacere însă necesităm sprijinul Dvoastră.

De aceea, mult stimate Domnule Mareșal, vă rugăm a ne acorda acest sprijin, în sensul amical și binevoitor ce știm cu toții că conduc gândurile Dvoastră pentru România – mulțumindu-vă și exprimându-vă totodată recunoștința noastră.

Cele mai mari lipsuri în înarmarea noastră găsesc în următoarele domenii:

— Aviația (situația o cunoaște precis Dl. Colonel Gerstenberg);
— Apărarea anti-aeriană;
— Motorizare;
— Anti-tancuri;
— Tancuri.

Majestatea Sa Regele și-a exprimat dorința să începem cu două divizii de tancuri.

Industria noastră de armament are multe lipsuri în înzestrarea ei cu mașini.

Unde situația de război nu permite livrarea armatelor germane, am fi dispuși de a primi armament complet din noua pradă de război, cu rugămintea însă de a instrui în vreme trupa și de a ne asigura în același timp și aprovizionarea cu muniții.

L-am însărcinat pe Generalul Rozin de a raporta asupra detaliilor necesare.

Majestatea Sa Regele este de părere că ar fi necesară în România

o misiune militară germană. Aceasta ar demonstra funcționarea armelor și mijloacelor noi de război (arma aeriană, tancurile și așa mai departe) și coordonarea lor în luptă. În același timp ar instrui și trupa, ținând seama și de ultimele experiențe câștigate în război.

Pentru sprijinul Dvoastră personal, mult stimate Domnule Mareșal, cunoscut ca foarte eficace și apreciat, România vă rămâne foarte îndatorată.

În vederea obținerii unei legături imediate și directe cu Dvoastră cu privire la chestiunile militare, precum și pentru a lua cunoștință de dorințele și gândurile Dvoastră – și pentru transmiterea lor pe calea cea mai rapidă și neîntârziată – l-am însărcinat pe Generalul Rozin să se țină la dispoziția Dvoastră, urmând directivele primite.

[...]

Domnului Mareșal Göring

BERLIN

(Jean Ancel, ed., *Documents Concerning the Fate of Romanian Jewry during the Holocaust,* IX, *Romanian-German Relations, 1936-1944,* New York, Publications of the Beate Klarsfeld Foundation, 1980, p. 104-106).

## 17.

*8 august 1940 – Răspunsul lui Hermann Göring la mesajul premierului I. Gigurtu.*

Reichsmareschallul

Marele Reich German Berlin, 8 august 1940

Excelență!

Înainte de toate cer iertare dacă ajung abia azi să răspund la scrisoarea Domniei Voastre din 16 iulie 1940. Am trebuit însă să tot amân răspunsul, deoarece abia acuma am putut vorbi cu Generalul Rozin. Am avut până acuma foarte mult de lucru cu chestiuni militare.

Mă bucur că România s-a îndreptat acum către Germania și sper că această direcție va rămânea dreaptă și neschimbată, pentru ca trecutul să poată fi uitat cât mai repede. Astăzi nu pot fi decât foarte succint, deoarece tot restul l-am spus Generalului Rozin într-o convorbire amănunțită. Aș vrea numai să explic în rezumat că sunt cu plăcere gata să susțin și să realizez cererile României, pentru ca livrările mai mari de petrol să poată fi compensate. Limita realizării dorințelor Domniei Voastre se află acolo unde propriile noastre interese de Putere beligerantă ne silesc să ne gândim în primul rând la înarmarea noastră. Pentru rest, se va avea o grijă deosebită pentru România. Vă rog să aveți de asemenea în vedere că o înarmare completă nu se poate realiza imediat, oricâtă grabă s-ar pune, ci trebuie făcută treptat, așa încât cred că în general vom putea totuși obține rezultate reciproce destul de favorabile.

În privința chestiunilor politice nu aș vrea să spun nimic astăzi, dat fiind că între timp ele au fost clarificate direct în convorbirea Excelenței Voastre

cu Führerul. Înțeleg perfect situația Domniei Voastre dificilă. Am totuși speranța că România va ieși întărită din punct de vedere intern. Puterea unei națiuni stă mai puțin în kilometrii pătrați ai suprafeței țării și în numărul locuitorilor, decât în concentrarea propriei puteri naționale și în limitarea țelurilor politice posibile.

Cu cele mai bune urări pentru viitorul țării Domniei Voastre,
sunt al Domniei Voastre devotat

(SS) GÖRING.

(Jean Ancel, ed., *Documents Concerning the Fate of Romanian Jewry during the Holocaust, IX, Romanian-German Relations, 1936-1944,* New York, Publications of the Beate Klarsfeld Foundation, 1980, p. 113).

## 18.

*75 octombrie 1940 – Telegramă cifrată expediată de premierul Ion Antonescu Legației României din Berlin, pentru Valer Pop*[10].

Romanoleg
Berlin
TELEGRAMĂ CIFRATĂ
No. 65 550 din 15 octombrie 1940

Pentru Domnul Ministru Valer Pop.

Primit raportul. Luat dispoziții pentru buna orientare a Comisiunii de anchetă.

Pentru orientarea Dv. comunic:

1/. Relativ la relațiile cu Germania: suntem gata la o colaborare politică, economică și militară cât mai strânsă. Socotesc foarte bună soluția dată ca Dl. Neubacher să fie înglobat formal în Legația germană de aci și de a fi însărcinat cu coordonarea activității diferiților experți. În modul acesta va fi unitate de acțiune, ceea ce va aduce foloase pentru ambele părți.

Avem nevoie de experți pentru problemele agricole, monetare și pentru dezvoltarea sistemului de comunicații.

În curând voi fi în măsură a indica categoria și numărul lor.

2/. în ce privește Ungaria:

Dorim: a/ executarea cu loialitate, de ambele părți, a arbitrajului de la Viena; b/ încetarea imediată a prigoanei, a atrocităților și a expulzărilor; c/ reprimirea refugiaților, autorităților, intelectualilor și coloniștilor expulzați din teritoriul cedat, repunerea lor în drepturi și despăgubiri; d/ statut pentru minoritatea română. Bazele statutului v-au fost date; e/ Ungaria să admită reîntoarcerea în Ungaria a maghiarilor originari din regiunile cedate.

[10] Telegrama răspundea memoriului transmis Generalului I. Antonescu (Berlin, 14 octombrie 1940).

Noi avem atât de grele probleme de rezolvat, probleme provocate de cedările masive de teritorii, încât nu putem, fără a lua riscuri grave, sociale şi economice, a păstra în teritoriul nostru elemente care nu ne aparţin şi care au casele şi proprietăţile lor în Ungaria. Admitem reciprocitatea în ce priveşte dezideratele exprimate mai sus.

Semnat: GENERAL ANTONESCU
Sturdza
65 550

(Jean Ancel, ed., *Documents Concerning the Fale of Romanian Jewry during the Holocaust,* IX, *Romanian-German Relations, 1936-1944,* New York, Publications of the Beate Klarsfeld Foundation, 1980, p. 129).

## 19.

*17 ianuarie 1941 – Raport privind situaţia exporturilor petroliere româneşti în anul 1940.*

British Legation,
Bucharest.
Enclosure to
M.O.M. No. 90. 17th January, 1941.

ROUMANIAN PETROLEUM EXPORTS TO GERMANY AND ITALY DURING 1940.

It is now possible to estimate with considerable degree of accuracy 1940 exports to Germany and Italy. In the following figures I have taken the „Moniteur du Petrole" statistics up to end November 1940 and have added my own estimates for the month of December, which are likely to be reasonably accurate:

1. *Petroleum Exports to Greater Germany*

| | 1940<br>Tons | 1939<br>Tons |
|---|---|---|
| January/September | 923,186 | 1,030,682 |
| October | 201,233 | 83,713 |
| November | 181,180 | 88,818 |
| December | 117,000 | 81,923 |
| | *1,422,599* | *1,285,136* |

The increase in exports to Germany in 1940, as compared with 1939 is, therefore, only *137,463 tons.* This result can be regarded as satisfactory, if one takes into account the collapse of the British and French buying policies following on the fall of France, the entry of Italy into the war, and finally the adherence by Roumania to the Axis.

2. *Petroleum Exports to Italy including Albania*

| | 1940 | 1939 |
|---|---|---|
| | Tons | Tons |
| January/September | 250,323 | 472,338 |
| October | 29,962 | 66,055 |
| November | 35,112 | 63,262 |
| December | 30,500 | 35,105 |
| | *345,897* | *636,760* |

There has, therefore, been a drop in exports to Italy in 1940, as compared with 1939 of *290,863 tons.* This drop is, of course, due to the closing of all Mediterranean exports to Italy following on the entry of that country into the war and the inabilty of Italy to make up the deficiency by increased overland and Danubian shipments.

If Italy realises anything like her programme of increased deliveries of Roumanian oil during 1941, she should again reach a level of 6/800,000 tons this year.

3. *Germani Roumanian Quota Agreement*

It will be recalled that the Quota Agreement covered the 12 month starting October 1st, 1939. Actual total deliveries of petroleum to Germany during this period were as follows (figures taken from the „Moniteur du Pétrole"): –

| | | Tons |
|---|---|---|
| October | 1939 | 83,713 |
| November | „ | 88,818 |
| December | „ | 81,923 |
| January/September | 1940 | 923,186 |
| *1,177,640* | | |
| This compares with a maximum quota figure of 130,000x12 | | *1,560,000* |
| Actual deliveries, therefore, fell short of the quota by | | *382,360 tons* |

This result can, perhaps, also regarded as not unsatisfactory in the circumstances.

We must unfortunately be prepared for considerable increase in petroleum deliveries to Germany and Italy in 1941. I have already in my despatch M.O.M. No. 71 of November 29th estimated total supplies to Greater Germany this year at 3,000,000 tons. This would represent slightly more than twice the deliveries in 1940, and it is to be hoped that ways and means will be found of hampering transport sufficiently to prevent the realisation of the German plans.

E. A. BERTHOUD

(Great Britain, Public Record Office, London, Kew, Foreign Office - 371/30001, ff. 68-69).

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

## 20.

*1 februarie 1941 – Raport privind apărarea antiaeriană a zonei petrolifere Ploieşti.*

British Legation,
Bucharest.
Enclosure to
M.O.M. No. 94 Ist February, 1941.

ANTI-AIRCRAFT DEFENCES AT THE PLOESTI REFINERIES

The German military authorities in the Ploesti area have been zery busy in recent weeks preparing the anti-aircraft defence of the refineries.

As a first step the refineries were requested to remova all wooden material from the refinery area. Work is now in progress to segregate the tanks by the construction of brick walls 2 metre high around each tank. The thickness of these walls is said from one source to be that of two bricks, and from another to be 70 cms. The effect of these walls is, of course, to protect tha tanks from lateral damage from exploding bombs and to limit the damage by any one bomb to one tank.

It appears, in addition, that special protective walls are being built aroun the different sections of the refineries themselves, in order to limit the damage as in the case of tanks. These walls will be higher or lower according to the height of the equipment to be protected. Furthermore, special safety valves and arrangements are being installed for automatic closing of refinery cricuits and diminution of the risk of fire, in the case of any section being hit by a bomb.

For a company such as Unirea the cost of this walling will amount to no less than Lei 60,000,000. Furthermore, there is a shortage of bricks, so that it is likely to take a number of weeks before the work is complete.

As regards A.A. guns, it appears that the general rule is to provinde two batteries of four guns each for every refinery. In the case of Concordia for example, there is one A.A. gun within the refinery precincts and two batteries of four guns each around the periphery. Of these two batteries one belongs to the Roumanian army and ist equipped with Vickers guns, whilst the other is German.

I might add in conclusion that I have heard from a usually reliable source thet the Germans are organising what might be described as refineries on wheels to the number of two or three. This may sound incredible, but the idea as I understand it is to set up simple mobile refining units sufficient for the straight distillation of oil and the manufacture there from of rudimentary products such as unrefined benzine, which might be sufficient for military purposes. The equipment is, of course, designed as a precautionary measure in case the existing refineris are damaged by aerial bombardment.

In discussions with the General Staff the oil industry have been asked to study the cost of shifting one or other ot the refineries awaz from the Ploesti area, to relieve the congestion there. The refineries are also studying their requirements of spare parts to take the place of materials destrozed by bombing.

All the above goes to showhow seriously the question of the air defence of Ploesti are being studied and the necessity to take aerial action against these refineries before the protective measures have developed too far. Apart from the refineries themselves, there is no doubt that every effort will be made as in Germany to spread the stocks of oil throughout the country ar far as possible, so as to limit risks in any one place. At the present moment the large stocks at the oilfield at Ploesti, at Giurgiu and at Constanta provide splendid targets.

E. A. BERTHOUD
(Great Britain, Public Record Office, London, Kew,
Foreign Office - 371/30001, ff. 30-31).

## 21.

*1 februarie 1941 – Studiul „Situația petrolului românesc", întocmit la Legația Marii Britanii din București (în original, în limba engleză).*

British Legation,
Bucharest.
Enclosure to
M.O.M. No. 95. 1st February, 1941.
ROUMANIAN PETROLEUM SITUATION

*Refining Programme*

As mentiond inmy message to the Petroleum Department of January 28th (reference Bucharest telegram to F. O. No. 177), there have recently been meetings to establish the forward refining programme for the petroleum industry as a whole. The figures laid down in agreement with the Ministry of National Economy are as follows:

| | | |
|---|---|---|
| February | 450,000 | tons |
| March | 500,000 | „ |
| from April | 550,000 | „ |

From information received since the above telegram was drafted it apperas that, as from July 1st, the refining throughout is to be increased to no less than 600,000 tons.

Total Roumanian exports to all destinations cannot at the present time greatly exceed 100,000 tons per month, whilst inland consumption is perhaps running at 100/120,000 tons a month. In addition, we must take into account the requirements of the German army, who in recent weeks have purchased a total of no less than 60,000 tons, of which 40,000 tons of 66 octane benzine

and 20,000 tons of gas oil. It is therefore clear that if the Danure remains frozen, the February refining programme of 450,000 tons will involve a further increase in stocks.

*Roumanian Petroleum Stocks*

I am informed by a reliable source that present stocks throughout Roumania amont to 1,500,000 tons, to which must be added 450,000 tons of crude oil at fields, making a total of no less than 1,950,000 tons. When I was laste able to report stock figures, they were running at a level of around 1,300,000 tons. There has, therefore, been a great increase.

As mentioned in my telegram, in order to tuilise black oil storage, considerable quantities of crude are being stored as such. The white products' tankage is, of course, blocked up with recent surplus benzine production, little of which hasso far been transferred to Constanta. I estimate benzine stocks throughout Roumania at no less than 500,000 tons.

In spire of the big refining programme set out above, the German state that they will be able to start reducing Roumanian stocks of oil as from May or June. This is the reason for which they are encouraging an increased crude oil production now as they wich to have large stocks available to supplement their export programme.

*Exports*

The Germans are now talking in terms of exports of 400,000 tons per month as from May 1st, but I do not know whether this include the Italian figures. Thus, as recently reported by telegram, the Germans are negotiating with the Italians in Rome, with a view to co-ordinating their oil purchase policy. This is likely to mean that in future the Germans will also purchase Roumanian oil on behalf of the Italians. Having in mind the desire of the Germans to supply also Zugoslov requirements and their existing arrangements to ship oil to Bulgaria, it seems as if the Germans intended to control the whole of the Roumanian exports themselves and to allocate the oil out to the different countries.

*Crude Oil Production*

Production is now running at the rate of 450,000 tons per month, which is equivalent to 1,500 cars per day. This compares with a figure of 1,350 cars per day a few weeks ago and shows that production has been considerably increased. In view of the present low level of exports, the only reason for this can be the desire to dispose of additional stocks for the time when German liftings are likely to exceed available export surpluses.

E. A. BERTHOUD

(Great Britain, Public Record Office, London, Kew, Foreign Office - 371/30001, ff. 33-34).

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

## 22.

*8 aprilie 1941 – Gladwyn Jebb către General maior Sir H. L. Ismay despre bombardarea terenurilor petrolifere româneşti.*

COPY

SC/1935/44.a. 8th April, 1941.

*Secret and Personal*

So far as I remember, the question of bombing the Roumanian oilfield depended to a great extent on the attitude of the Greeks, who would not permit it to take place from their aerodroms, except in the event of their being at a state of war with Germany, a situation which has now arisen.

Presumbly all our bombers in Northern Greece are now actively engaged in bombing German communications and could not be spared for other purposes; but I suppose that the destruction of the refineries is still a desirable objective. From our own point of view its importance remains as great as ever.

Perhaps you will let me know some time whether you think that any further telegram to the C-in-C. is called for?

(SGN.) GLADWYN JEBB Major General Sir H. L. Ismay, K.C.B., D.S.C.,
Offices of the War Cabinet,
Great George Street, S. W. 1.

(Great Britain, Public Record Office, London, Kew, Foreign Office - 371/30001, f. 50).

## 23.

*9 aprilie 1941 – General maior Sir H. L. Ismay către Gladwyn Jebb, Ministerul Economiei de Război.*

COPY OFFICES OF THE WAR CABINET,
GREAT GEORGES STREET,

S.W.l.

MOST SECRET

9th April, 1941.

My dear Gladwyn,

Many thanks for your No. SC/1935/44.a. of the 8th April.

I raised the question of bombing the Roumanian oil fileds at the Chiefs of Staff this morning. There was general agreement that they were a most desirable objective, but that in view of the very large number of even more urgent calls on our exigous bomber force, there could be no question of pressing the Commander-in-Chief to go for them at the present time.

Yours ever,

(SGN.) H. L. ISMAY

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

H. M. G. Jebb, Esq.,
Ministry of Economic Warfare.

(Great Britain, Public Record Office, London, Kew, Foreign Office - 371/30001, f. 49).

## 24.

*10 aprilie 1941 – Telegramă cifrată de la Ambasada Marii Britanii la Washington, D.C. către Foreign Office.*

[Cypher]. DISTRIBUTION B.
From: UNITED STATES OF AMERICA
FROM WASHINGTON TO FOREIGN OFFICE.
Viscount Halifax.
No. 1588 D. 10.15 p.m., 10th April, 1941.
10th April, 1941 R. 4.25 p.m., 11th April, 1941.
Received at Foreign Office from
Ministry of Aircraft Production.
My telegram No. 1089.

State Department have shown us report received from United States Legation in Bucharest containing detailed figures of Roumanian oil exports during January. This report was repeated to United States Embassy in Istanbul in accordance with the arrengements made and had presumbly been made available to His Majesty's Embassy there who in turn may have forwarded it to you. Please instruct me if you wich to cable full details of this report and of future similar report from here. These will in any case be forwarded by bag. The report puts total exports at 108,323 tons of which exports to Germany amonted to 66,904 and exports to Italy 32,222. Official who showed us the report observed that we might like to remind the British authorities that the iron gates are in Yugoslav territory and should be destroyed.

(Great Britain, Public Record Office, London, Kew, Foreign Office - 371/30001, f. 39).

## 25.

*14 iunie 1941 – Ambasada Marii Britanii din Washington transmite Foreign Office-ului copia unui raport al ministrului american la Bucureşti, F. M. Gunther.*

BRITISH EMBASSY,
WASHINGTON, D.C.
CONFIDENȚIAL
June 14th, 1941.
Dear Nichols,

With referens to our telegrams Nos. 2296 and 1735, I enclose the full version of the report from Bucharest dated 17th May about Rumanian oil supplies. It is, of course, essential that the origin of the report should not be revealed.



BCU "LUCIAN BLAGA" UNIVERSITY LIBRARY

Yours ever,

(ss) INDESCIFRABIL

P. N. Nichols, Esq.,
Southern Department,
Foreign Office,
London, S.W.1.

STRICTLY CONFIDENȚIAL

I have benn reliable informed that the Danube River, beginning March 27th, was closed to Axis shipping about six weeks. The German vessles apparently ceased to enterthe Yugoslav section of the Danube immediately after the overthorw of the Cvetkovic Government and river traffic between Rumania and places up the river was not resumed until the second week in May. This was due to sabotage comitted by the Yugoslavs which consisted of the sinking of barges laden with stone beneath the bridges which were blown up subsequently and blocked the river effectively. At the present time traffic up the Danube is almost normal. From ten to fifteen empty tankers, coming from Germany are arriving daily at Giurgiu.

Traffic from Rumania by rail through Hungary was little disturbed by the Yugoslav campaign but I have no reliable statistics for that period. No further increase of rail traffic was possible to compensate for the stoppage of the Danube as the Rumanian railway lines to Hungary have for several month been used to capacity. It is presumed that some rail traffic which would normally be destined for Germany was diverted to Italy to compensate for the blocking of the normal routes through Yugoslavia through Italy. Probably this diversion will continue for some time as there are reports here that much time will be required to repaird the damaged Yugoslav railway tunnels and bridges.

The completion of the pipe line between Giurgiu and Ploesti has been delazed and it is not expected to function before July Ist. Due to pumping difficulties which cannot be rectified before next year it is not believed that this pipe line will operate at more than halh capacity.

The probable total oil stocks is one and a half million tons both at refineries and export points; and this is very high and amounts to almost storage capacity. Because of storage problem several refineries are now running below capacity but it is expected thatthis will soon be recitfied by the completion of the strategic depots which the Rumanian Army ordered last summer.

It is confidentially predicted in local German circles that shipments to Italy will soon be possible by deep water but there have not yet been any actual loadings at Constantza for Italy. Recently the Germans oredered considerable quantities of marine diesel oil for immediate delivery at Constantza. This will probably be for mosquito craft or submarines.

This message has been repeated to the Embassy in Turkey.

GUNTHER

(Great Britain, Public Record Office, London, Kew, Foreign Office - 371/30001, ff. 155-157).

## 26.

*24 iunie 1941 – Lordul Hankey către Mareşalul Aerului al Marii Britanii, Sir Charles Portal.*

MOST SECRET 24th June, 1941.

Hitler's attack on Russia opens up the possibility of an attack by Soviet bombers on the Roumanian oil fields. From Odessa to Ploesti is only about 250 miles, and Giurgiu on the Danube is not much further.

If anything is to be done however, it ought to be done soon because the Germans move fast, and before long the Russians may not have the means or may be driven too far back.

I have spoken to my colleagues on the German Oil Committee, and all agree with me that sucessful action against the Roumanian oil fields might be very helpful at the present time. I fancy that you have already all the necessary information.

If the idea appeals to you and to the Chiefs of Staff and/or the Defence Committee, if you think it necessary to consult them, I should imagine that the best and quickest approach to the Russians would be through your own channels (Air Attaches, etc.).

One of my colleagues suggests that the Russians might be bettereith some technical assistance, evenby navigatorsm as they are probably very inferior to us in that respect. He agreed, however, that time is so important that we ought not to wait till such technical assistance was forthcoming. I put the idea to you, hiweverm as a possibility for the near future.

I am standing Mr. R. A. Butler, a member of the German Oil Committe, to make that there is no Foreign Office objection to the general proposal contained in this letter.

I am sending a copy of this letter to Ismay.

(SGN.) HANKEY

Air Chief Marshal Sir Charles Portal,
KCB, DSO, MC.

(Great Britain, Public Record Office, London, Kew, Foreign Office - 371/30001, f. 165).

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

## 27.

*25 iunie 1941 – Hugh Dalton către Lordul Hankey.*

*Most Secret*
*Immediate*
25th June, 1941.

Thank you for your letter of yesterday and enclosure. Vickers and Turner have already discussed fully, with the Directorate of Operations the possibility of attacking Roumanian oil targets, and I understand that the R. A. F.[11] are making arrangements to give the Russians, as quickly as possible, the benefit of our knowledge of these targets and suggestions for dealing with them. Some of these targets are regarded as operationally impossible for the Russians, but they should be able to do something about Ploesti, Constantza and Bucharest. I was interested to see in the paper today that they are reported to have bombed Constantza already.

The possibility of their being given technical or either assistance is also being examined.

I also enclose a note prepared for my by one of my officers on certainfurther steps which have been taken to deprive the Germans of Russian oil[12].

I am sending a copy of this letter and enclosure to Geoffrey Lloyd and Butler.

(SGN.) HUGH DALTON

The
Right Honourable
Lord Hankey, G.B.C.,
G.C.M.O., G.C.V.O.

(Great Britain, Public Record Office, London, Kew, Foreign Office - 371/30001, f. 166).

## 28.

*25 iunie 1941 – Ambasada Marii Britanii la Washington către Foreign Office (Departamentul America).*

BRITISH EMBASSY
WASHINGTON, D.C.
June 25th, 1941.
Dear Department,

We enclose full details referred to our telegram No. 2890 of the 21st June on Rumanian oil exports during the month of April as supplied to the State department by the United States Minister in Bucharest.

The oil shown as having been exported to Germany „via Constantza" isfor German use in the Balkans, and is probably largely stored in Constantza.

[11] Forțele Aeriene Britanice.
[12] Nu se publică.



BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

We assume you will send a copy of this to the Ministry of Economic Warfare.

Yours ever,

CHANCERY.

American Department,
Foreign Office,
London, S.W.1.

GREATER GERMANY: via Giurgiu – gasoline 25,640, kerosene 12,767, gas oil 18,918, fuel oil 7,579, crude 9,161; by rail – gasoline 75,874, kerosene 4,954, gas oil 2,297, crude 566, other products 926; via Constantza gasoline 36,088, kerosene 5,431, gas oil 5,491, fuel oil 300. Total to Germany 206,111.

ITALY: via Giurgiu – gasoline 345, kerosene 914, gas oil 6,061, gas oil 21,686, fuel oil 1,873, crude 4,063, other[13] 1,624. Total to Italy 46,610.

Totales of all products to other countries as follows: Yugoslavia 918; Bulgaria 3,799; Hungary 110; Switzerland 13,334; Sweden 266; Turkey 6,899; bunker 433.

Total exports 278,480.

(Great Britain, Public Record Office, London, Kew, Foreign Office - 371/30001, ff. 173-174).

## 29.

*7 iulie 1941 – Ambasada Marii Britanii la Washington către Foreign Office, Southern Department.*

BRITISH EMBASSY,
WASHINGTON, D.C.
July 7th, 1941.

Dear Nichols,

With further reference to our telegram No. 2735, I enclosed the paraphrase of a telegram from the United States Minister at Bucharest dated June 27th containing information about some of the items in which the State Department had been told that we were interested.

I am sending a copy of this letter[14] and its enclosureto the Ministry of Economic Warfare. In this connection we wonder whether it would not be more logical for us to address Communications about the Roumanian oil

[13] Apparent omission.

[14] În textul original s-a consemnat cu cerneală: „with P.S.", care avea următorul conținut: **P.S. According to a report from the U.S. Legation at Bucharest dated June 30th „German buyers are only asking for gasoline for delivery in tank cars at Ploiești to be neglect of the Giurgiu run".**

situation direct to the Ministry of Economic Warfare, who are the Department most interested. We await your instructions on this point as also your comments on the working of the arrangement for communicating reports to our Embassy at Angora, for which we asked in our telegram under reference.

Yours ever,

A. RUMBOLDT

J. W. Nichols, Esq.,
Southern Department,
Foreign Office,
London, S.W.l.

**MEMORANDUM**

June 30th, 1941

*Following from U.S. Minister, Bucharest, June 27th.*

Roumanian refineries runs of crude oil from January 1st till April 30th 1941 were 1,609,000 tons, as against 1,902,000 tons in 1940.

2. New drilling was 18,000 metres same period, as against 21,000 metres same period 1940.

3. There has been very little exploration of new oil fields owing to restrictions put upon new drilling by existing Roumanin laws.

In the above period only proven fields were explored.

4. The Germans controlled Continental Company has imported 10 heavy duty rigs withwhich it is expected deep exploration will be madeon account of Astra Romana.

5. The Astra Romana is increasing its drilling on the Piscuri field (which produces, according the U.S. Minister, the best aviation gasolineand lubrificating oil in Roumania.)

6. The reduction of crude output and drilling has also been due partly to the inabilityof the Axis to listthe country's potențial production, with the result that there has been a large increase in stocks of petroleum products in store, particularly benzine.

7. On April 30th 1941, total stocks at refineries were 859,000 tons, as compared with 560,000 tons on April 30th 1940.

8. Refineries in Roumania have been cutting down their runs owing to lack if starrage space.

9. On June 18th a decree was passed in Roumania which cut bus and truck traffice by 50%. Henceforth there will be no pleasure driving allowed and civilians will be rationed according to the proof which they can furnish of their need for petrol, i.e. doctors will got more than shop keepers.

The decree has also been passed to conserve existing stocks of motor car tyres and motor car spare partes, none of which are in plentiful supply.

10. In the period January to May 30th 1941, the total sale of petroleum



BCU "LUCIAN BLAGA" UNIVERSITY LIBRARY

products to the German Army in Roumania were 37,000 tons benzine, 13,000 tons gas oil.

11. There is little information in Roumania about the oil position in Axis countries and in Axis occupied countries, save that „civilian shortage" are acute.

12. Italy has been interested in Roumania obtaining only diesel and fuel oils. Germany has been interested in obtaining principally diesel oils and kerosene.

The output of the Roumanian refineries in period January to April 30th 1941 was as follows:

| | |
|---|---|
| Gasoline | 415,000 tons |
| (118,000 tons from cracking) | |
| Kerosene | 223,000 tons |
| Gas oii | 256,000 tons |
| Fuel oii | 412,000 tons |
| Others | 55,000 tons |

13. The ISPDABA octane plant built by Creditul Minier to produce 6,000 tons of octane gas on universal oil products licence was not working on June 27th, due to the departure of Kirkoven (which incidentally was arranged by to State Department), and to the inability of the local techniciens to operate the plant in his absence.

The total aviation gas output of Roumania is estimated at 50,000 tons per annum by ethylizing 73 octane crude to 88 octane.

14. The ethylizing of gasoline for German aviation is concentrated in „the petrol block refinery" SIC.

The total crude capacity of Roumania was estimated at 10,900,000 tons (which is double the present rate). The total cracking capacity at 2,141,000 tons.

15. Despite the broadcasts by the B.B.C. to the contrary, up until June 27th very little damage had been done by Russian bombing. No bombs had been dropped at Ploesti. At Constantza one tank in the installation at the harbour was burnt out. One empty Americano-Romano tank was hit. On the other hand the damage to the civilian part of the town was so great that all normal trade activity was stopped and no shipments of oil were being made.

16. Oil shipments to Giurgiu were reduce all through the Spring owing to military activity on the railways. Since the outbreak of the war shipments have ceased owing to the requisitioning of tank cars for use in Moldavia.

17. The Ploesti-Giurgiu pipe line will start pomping at capacity rate come time between July 15th and August 1st 1941.

(Great Britain, Public Record Office, London, Kew, Foreign Office - 371/30001, ff. 178-180).

BCU "LUCIAN BLAGA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

## 30.

*8 iulie 1941 – Lordul Hankey către Philip Nichols.*

WHITEHALL
FROM THE
CHANCELLOR OF THE
DUCHY OF LANCASTER
55, Whitehall,
S.W.1.
SECRET
8th July, 1941.

Dear Nichols,

I am much obliged for your confidential letter (R. 6476/122/37) of the 4th July, enclosing a copy of a strictly confidential report about Roumanian oil supplies.

This seems to conform pretty closely to the information we have already received, but I note from what you say that the source is a very reliable one.

I am glad to see that the Russians are bombarding Constantza, Sullina and Giurgiu. Immediately Russia came into the war I wrote to the C.S.A. and asked him to take such steps as he could to stimulate such action.

Yours sincerely,

HANKEY

P.B.B. Nichols, Esq., MC.,
FOREIGN OFFICE.

(Great Britain, Public Record Office, London, Kew, Foreign Office - 371/30001, f. 196).

## 31.

*9 iulie 1941 — Robert Brook către Peier Loxley.*

Ministry of Economic Warfare,
Berkeley Square House,
Berkeley Square, W.1.
Telephone
Grosvenor 4060 9th July, 1941

Dear Loxley,

Sweet-Escott mentioned to you yesterday that, subject to your agreement, he would like you to ask the Americans for certain information relating to Rumania. He has now formulated his questions for the Americans to put to their representative in Bucharest.

(1) The present condition of the Danube at the Iron Gates, and particularly whether normal traffic is now possible, i.e. whether barges loaded to capacity

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

can proceed through the narrows without abnormal delays.

(2) The results of the Russian bombardment of Ploesti and Constantza, with special reference to the refineries.

Thank you for undertaking to pass on these queries.

Yours sincerely,

ROBERT BROOK

Peter Loxley, Esq.,
Foreign Office, S.W.1.

(Great Britain, Public Record Office, London, Kew, Foreign Office - 371/30001, f. 197).

## 32.

*23 iulie 1941 – Ambasada Marii Britanii din Washington, D.C. către Foreign Office.*

[Cypher] SPECIAL [FIXIT]

FROM WASHINGTON TO FOREIGN OFFICE

Viscount Halifax

| | | |
|---|---|---|
| No: 3457 | D. 4.32 a.m. | 24th July, 1941 |
| 23rd July, 1941 | R. 12.40 p.m. | 24th July, 1941 |

Your telegram No. 4011.

1. Unless we hear to the contrary we shall assume that you wich us to continue to supply you with all information received from the State department regarding the oil position in Roumania even though much information may also reach you from His Majesty's Embassy at Angora. It seems more important to make sure that all available information reaches you than to try to avoid duplication.

2. Our telegraphic reports on this subject will in future all be embodied in Ministry of Economic Warfare's section of daily „Medal" telegram to Joint Intelligence Committee in common with other reports on economic conditions in enemy dominated territory. Details which are not suitable for telegraphing will be sent by bag direct to Ministry of Economic Warfare (see Rumbold's letter to Nichols of July 7th). Please confirm that the arrangement is satisfactory.

3. Paragraph 2 of your telegram under reference. Information on point (B) was forwarded in Medal telegram No. 21 of July 17th. We hope to send you information on point (A) very shortly and further information on point (B) as it becomes available.

(Great Britain, Public Record Office, London, Kew, Foreign Office - 371/30001, f. 202).

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

## 33.

*17 septembrie 1941 – Raport asupra avantajelor acordate Germaniei prin acordurile comerciale şi de plăţi în primii doi ani ai războiului (septembrie 1939-septembrie 1941).*

### INTRODUCERE

Din septembrie 1939 relaţiile comerciale între România şi Germania au devenit din ce în ce mai strânse. Numeroasele acorduri care au fost încheiate de la acea dată până astăzi tindeau spre o reglementare cât mai adâncă a raporturilor economice între cele două ţări, acordând Germaniei de fiecare dată avantaje economice *care întreceau cu mult în importanţă tot ce a consimţit România vreodată unei ţări amice.* De altfel, în negocierile care s-au purtat în ultimul an, România, cu un larg spirit de înţelegere, a încercat *să satisfacă toate dorinţele Germaniei,* făcând de cele mai multe ori, şi mai ales în problemele mari şi esenţiale, sacrificii cu totul neobişnuite, chiar şi în raporturile economice cele mai amicale, căci în urma acestor sacrificii economia românească a luptat şi luptă cu greutăţi necunoscute până acum.

Nu toate avantajele acordate Germaniei pot fi exprimate în cifre. Totuşi, vom încerca să arătăm care sunt pierderile aproximative ale României, exportând aproape toate cerealele, sale în Germania, de asemenea şi pierderile Statului Român la exporturile de produse petroliere.

La aceasta se mai adaugă câştigul germanilor în detrimentul României, prin plata datoriilor Statului Român, rezultate din preluarea bunurilor repatriaţilor germani din Bucovina de Sud şi Dobrogea.

Sunt însă alte avantaje care nu pot fi evaluate în cifre, cu o importanţă şi cu o repercusiune cu mult mai mare asupra economiei româneşti, decât pierderile care se pot evalua. Amintim aci libertatea de cumpărare a trupelor germane în România, constituind un dezavantaj enorm pentru economia românească, fără însă a putea evalua aceste pierderi. Sau cum să se evalueze rezultatele dezastruoase ale finanţării de către România a exporturilor spre Germania?

În expunerea de mai jos se încearcă a enumera avantajele acordate Germaniei în ultimii doi ani, atât în mod direct, prin schimburile de mărfuri (export, import) şi plăţi, în constituirile de societăţi, în repatrierea germanilor din Bucovina de Sud, precum şi în mod indirect, prin acordurile încheiate cu alte ţări.

### A. *AVANTAJE ACORDATE ÎN MOD DIRECT GERMANIEI*

I. Avantaje în schimbul de mărfuri.

1. La exportul românesc în Germania.

a. Exportul de produse petroliere.

Produsele petroliere româneşti sunt exportate în Germania la preţ antebelic. Aceasta însemnează că din preţul-plafon importatorul german

nu plăteşte decât aşa-numitul preţ de bază, care este circa 50% din preţul-plafon. Diferenţa de 50% reprezintă drepturile pe care Statul Român ar trebui să le încaseze din exportul produselor petroliere. Prin acordurile în vigoare însă, pentru ca germanii să aibă petrolul la preţ antebelic, *Statul Român renunţă la încasarea drepturilor sale.*

La un export de produse petroliere în valoare de 240 milioane RM[15], cifră prevăzută în Acordul din 4 decembrie 1940 şi care se va realiza (până la 1 septembrie 1941 intraseră deja în clearing 192 milioane RM, iar acum valoarea exportului lunar se ridică la circa 40 milioane RM), *Statul Român pierde cca 240 Rm., adică 50% din preţul-plafon.*

Ca un contra-avantaj pentru exporturile de produse petroliere la preţ antebelic, Germania s-a obligat să ne livreze, la rândul ei, armamentul la preţul antebelic.

România exportă însă produse petroliere *în valoare cu mult mai mare ca aceea a armamentului importat.* Din informaţiile primite de la Direcţiunea Mişcării Fondurilor a Ministerului Finanţelor, pe întreg anul convenţional, adică de la 1 octombrie 1940 până la 30 septembrie 1941, România a plătit circa 150 milioane RM pentru armament. În consecinţă, valoarea exportului produselor petroliere româneşti întrece [pe] aceea a armamentului german importat cu circa 90 milioane RM adică cu circa 5,4 miliarde lei.

Pentru economia românească rezultă deci următoarele pierderi:

— Produsele petroliere în valoarea diferenţei de circa 90 milioane RM (5,4 miliarde lei) se exportă la preţul de bază, deci antebelic;

— La această diferenţă de 90 milioane RM, Statul Român nu poate încasa drepturile sale, adică pierde circa 90 milioane RM, adică lei 5,4 miliarde lei;

— Cu acest petrol exportat la preţul de bază şi la care Statul Român a pierdut drepturile sale cumpărăm mărfuri germane al căror preţ este cu 50-150% mai ridicate decât cel antebelic.

Ceea ce este însă mai grav este că, din informaţiile pe care le posedăm, de la înzestrarea Armatei, cu toate că germanii s-au angajat prin scrisoarea din 28 octombrie 1940, anexă la Acordul din 1 octombrie 1940, de a ne livra material de război la preţul antebelic, totuşi – de cele mai multe ori – nu-şi respectă angajamentul luat.

Astfel, România pierde sume enorme prin faptul că vinde petrolul la preţ antebelic şi că, de foarte multe ori, cumpără armamentul la preţul zilei.

Produsele petroliere exportate în Germania la preţ antebelic sunt re-exportate de această ţară în multe alte ţări: Olanda, Belgia, Norvegia, Guvernământul General[16], Serbia, Grecia, Croaţia, Danemarca, Finlanda, Franţa neocupată.

[15] Mărci germane.
[16] Polonia.

De aci rezultă următoarele dezavantaje pentru România:

— Diferența de preț pe care ar putea-o realiza economia românească o obține, în acest fel, economia germană;

— Dacă am vinde produsele noastre petroliere în țările mai sus-amintite, am putea obține materii prime interesante pentru economia românească.

Situația exporturilor de produse petroliere în Germania, în perioada 1 oct. 1940-10 aug. 1941

| Cantități | Valori | Risturnă |
|---|---|---|
| tone | tone | tone |
| 2 025 362 | 181 074 497 | 7 108 124 313 |

Situația exporturilor de produse petroliere în Germania, în perioada 1 aprilie 1940-1 octombrie 1940[17]

| Cantități | Valori | Risturnă |
|---|---|---|
| tone | tone | tone |
| cca 671 546 | cca 108 000 000 | cca 1,7 miliarde |

b. Produse agricole.

[...]

II. Avantaje în schimbul de plăți.

a. Prin urcările de curs ale mărcii germane.

În decembrie 1939 cursul mărcii s-a urcat de la 41,50 lei = 1 RM la 50 lei, iar în decembrie 1940 de la 50 lei la 60 lei. Deci într-un interval de timp de un an marca s-a urcat cu 33%.

De fiecare dată Statul Român şi, în general, economia românească a avut de suportat pierderi grele.

Urcarea cursului mărcii, hotărâte în decembrie 1940, s-a produs într-un moment politic nefavorabil noii orientări politice a României şi a fost absolut nejustificată economiceşte:

— Urcarea cursului mărcii s-a hotărât foarte puțin timp după schimbarea politicii externe a României. România nu s-a aşteptat ca, după alăturarea ei Puterilor Axei, Germania să ceară urcarea cursului mărcii;

— Prin urcarea cursului mărcii se încurajează şi mai mult exportul în Germania şi îngre[un]ează într-un mod foarte simțitor importul din acea țară. *Rezultatul este că am ajuns să avem un sold activ de 230 milioane RM/circa 14 miliarde lei.*

— Prin urcarea cursului mărcii deviza românească a fost subestimată

[17] În original se află această Notă: Cu toate că în perioada 1.IV.1940-1.X.1940 nu a existat sistemul risturnelor, totuşi, prin mecanismul întrebuințat rezultatul este acelaşi. Situația este dată de la 1 aprilie 1940, pentru că atunci a intrat în vigoare Acordul Neubacher-Slăvescu. Până atunci exporturile de petrol se făceau la prețul pieței.



BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

nu numai în raporturile de schimb cu Germania, dar şi în raporturile cu alte ţări, ex. Bulgaria: leva în raporturi directe 1,63 lei, leva prin RM = 1,86; Ungaria: pengo în raporturi directe 27, azi 35 lei.

România a cedat însă în faţa argumentelor germane, care toate tindeau a ne demonstra că trebuie să facem acest sacrificiu pentru a contribui astfel la crearea de către Germania a unei noi ordini economice europene.

b. Prin depăşirea plafonului pentru decontarea exportului.

Prin Acordul din 29 mai 1941 s-a ridicat plafonul până la care B.N.R. decontează pe exportatorii români fără intrările corespunzătoare de RM ce rezultă din exporturile din Germania la 60-100 milioane RM.

Împrejurările au fost însă de aşa natură încât şi plafonul de 100 milioane RM a fost depăşit a doua zi după încheierea Acordului.

Astăzi, soldul descoperit decontat este de 230 milioane RM, deci plafonul este depăşit cu 130 milioane RM.

[...]

## CONCLUZIE

Din cele arătate la avantajele acordate Germaniei în schimbul de mărfuri şi plăţi, se poate vedea că România a mers atât de departe în acordarea avantajelor pentru Germania încât, în urma repercusiunilor acestora, economia românească a ajuns într-o situaţie din cele mai dificile.

Majoritatea neajunsurilor economice cu care se luptă România îşi găsesc originea în înţelegerea largă a acestei ţări pe care o are, din cauza prieteniei sale sincere, faţă de Germania. Am văzut că dezechilibrarea sistemului de preţuri interne româneşti, ceea ce face ca Statul să nu mai poată avea controlul pieţei, se datoreşte exclusiv:

— Urcării cursului mărcii;

— Importului de mărfuri germane la preţuri care s-au urcat cu 50-150% din toamna anului 1939 până astăzi;

— Cumpărărilor libere ale armatei germane;

— Emisiunii suplimentare a B.N.R.-ului pentru finanţarea exportului în Germania.

III. Avantaje acordate Germaniei la constituirile de societăţi şi la admiterea de participări germane la societăţile deja existente.

România a admis, putem spune, constituirea tuturor societăţilor cerute de germani, precum şi participările de capitaluri germane la societăţile româneşti deja existente sau chiar trecerea în întregime a unor societăţi româneşti în mâini germane.

În intervalul de timp de la 1 august 1940 până la 15 august 1941 au fost înscrise în registrele Camerei de Comerţ din Bucureşti 67 de firme sociale germane sau cu participaţiuni de capital german şi 115 firme individuale germane.

La prima categorie totalul capitalului social se ridică la sume de lei 436 384 925, din care 100 915 000 lei formează participația germană, adică un procent de 24%.

La a doua categorie, capitalul, în valoare de lei 39 390 000, este în întregime german.

*Menționăm că aceste firme şi cifre nu cuprind participațiunea germană sau cumpărările germane de societăți petroliere şi de societăți de industrie grea din România (ex. Concordia, Petrol-Bloc, IRDP, Malaxa, Reşița), precum nici marile societăți de transporturi* (Carmen, Intercontinentala, Schenker et Co. etc.).

[...]

**17 septembrie 1941.**

(Jean Ancel, ed., *Documents Concerning the Fate of Romanian Jewry during the Holocaust,* IX, *Romanian-German Relations, 1936-1944,* New York, Publications of the Beate Klarsfeld Foundation, 1980, p. 197-213).

## 34.

*30 septembrie 1941 – Notă asupra convorbirii avute de D-l Mihai Antonescu, Președintele Consiliului de Miniştri, cu D-l von Killinger, Ministrul Germaniei, la Președinția Consiliului de Miniştri (fragmente).*

[...]

I-am expus D-lui Ministru von Killinger, de asemenea, greutățile noastre economice.

I-am arătat că contul de 15 miliarde în favoarea României, al clearingului germano-român, va fi mărit considerabil prin cele 18 miliarde pe care le cere armata germană în următoarele şase luni [explicate] prin necesitățile de import german din România, care numai pentru petrol şi cereale vor însemna încă circa 14 miliarde în aceeaşi perioadă.

O emisiune de 60 miliarde pentru acoperirea acestor nevoi în afară de emisiunea noastră ar aduce o catastrofă financiară şi economică, inflație, răsturnarea bugetului, mărirea impozitelor, dezechilibrarea vieții economice şi toate consecințele sociale care poate duce la o adevărată anarhie în țara noastră.

I-am atras atenția D-lui Ministru von Killinger că Mareşalul Antonescu are o mare răspundere istorică şi că tot ceea ce a făcut până azi este să sprijine Neamul Românesc şi nu ca să-şi răstoarne bazele de ordine şi de echilibru economic.

I-am adăugat că, în ce mă priveşte, am făcut toate sforțările ca colaborarea (sic!) germano-română pe plan economic să dea rezultatele cele mai bune, dar că consider că (sic!) am ajuns la limita maximă a contribuției noastre.

[...]

(Jean Ancel, ed., *Documents Concerning the Fate of Romanian Jewry during the Holocaust,* IX, *Romanian-German Relations, 1936-1944,* New York, Publications of the Beate Klarsfeld Foundation, 1980, p. 233).

## 35.

*10 noiembrie 1941 – Notă asupra convorbirii avută de Dl. Mihai Antonescu, Vicepreşedintele Consiliului de Miniştri, cu Dl. Ministru von Killinger şi cu Dl. Dr. Steltzer, la Preşedinţia Consiliului de Miniştri.*

[...]

Dl. Mareşal Antonescu a făgăduit să facă totul, fiind angajat în lupte, dar firește Dl. Mareşal Antonescu înțelege să apere şi drepturile țării noastre.

Iar eu personal consider momentul actual ca un moment de adevărată încercare şi că România n-ar putea să facă pas înainte fără soluționarea problemelor economice sau a obținerii unor garanții sau compensații politice, fiindcă aceasta ar însemna că Guvernul Românesc lucrează descoperit.

L-am întrebat pe Dl. von Killinger, care cunoaşte starea de spirit din România şi riscurile noastre economice, dacă împărtăşeşte punctul nostru de vedere.

I-am amintit D-lui von Killinger că, din convorbirea pe care a avut-o Dl. Killinger cu Dl. Mareşal Antonescu şi cu experții armatei, Dl. General Keitel şi Dl. General Haufe, ca şi cu ataşații economici ai Legației germane, a rezultat că ne cer alte 16 miliarde pentru armata germană, care, adăugate la cele 18 miliarde neacoperite până azi, pe lângă 20 miliarde care vor fi necesare pentru exportul de grâu şi de petrol, toate acestea ne vor crea astfel de dificultăți că în realitate, acoperindu-le, am lucra şi împotriva Germaniei, nu numai împotriva regimului Mareşalului Antonescu.

Dl. von Killinger mi-a împărtăşit aceeaşi convingere şi m-a asigurat că va atrage atenția asupra nevoii unei soluții.

(Jean Ancel, ed., *Documents Concerning the Fale of Romanian Jewry during the Holocaust*, IX, *Romanian-German Relations, 1936-1944*, New York, Publications of the Beate Klarsfeld Foundation, 1980, p. 249).

## 36.

*75 noiembrie 1941 – Notă dictată de Mihai Antonescu asupra convorbirii sale şi a Mareşalului I. Antonescu cu H. Neubacher.*

### CONVORBIRE CU DL. MINISTRU NEUBACHER

Dl. Ministru Neubacher, întors de la Mareşalul Göring, i-a făcut o vizită D-lui Mareşal Antonescu pentru a ne cere, în vederea susținerii eforturilor războiului, să organizăm un plan de producție a petrolului, pentru a mări capacitatea de producție şi a limita, dacă este posibil, unele nevoi de consum intern; pentru a modifica legea minelor, ca să înlesnim o exportare mai amplă şi pentru a întocmi un plan comun germano-român în materie de petrol.

Mareşalul Antonescu a cerut propuneri concrete, atrăgând atenția că trebuie să i se dea conducte pentru a folosi gazul metan şi a reduce consumația de păcura şi a ni se da cărbuni pentru a-i folosi în locul păcurii pentru combustibil şi alte nevoi românești.

Arătând că înțelege situația grea expusă de D-l Neubacher, mai ales

în ce priveşte flota italiană, care nu se poate mişca fără păcură, D-l Mareşal Antonescu este de părere că nici nu poate impune unele jertfe fără o metodă; iar eu am adăugat D-lui Neubacher că totul este legat de negocieri economice şi că trebuie să discutăm chestiunea într-un cadru mai general.

Dictat mie la Predeal în ziua
de 16 noiembrie 1941, de Dl. Prof. M. Antonescu.

(ss) INDESCIFRABIL

(Jean Ancel, ed., *Documents Concerning the Fate of Romanian Jewry during the Holocaust,* IX, *Romanian-German Relations, 1936-1944,* New York, Publications of the Beate Klarsfeld Foundation, 1980, p. 251).

## 37.

*20 noiembrie 1941 – Notă asupra unor declaraţii publice ale ministrului Manfred von Killinger.*

În ziua de 19 noiembrie a.c, la orele 11 dimineaţa, Baronul von Killinger a convocat pe ziariştii germani din Bucureşti, cărora le-a făcut declaraţiuni socotite senzaţionale în cercurile de presă nemţeşti.

Iată punctele principale ale acestor declaraţii:

1. Greutăţile războiului sporesc [...] Soldatul sovietic luptă cu furie. El este un adversar serios. De aceea, trebuiesc făcute toate sacrificiile spre a câştiga războiul împotriva Sovietelor. Noi jertfe şi noi eforturi se impun tuturor germanilor.

2. Faţă de acest stadiu al războiului, se înţelege că şi situaţia economică este precară şi poate deveni şi mai precară. Ne trebuiesc multe şi în special ne trebuie petrol. De aceea, interese superioare ale Reichului cer să facem concesiuni importante României şi Mareşalului.

3. Mareşalul a avut o atitudine bravă şi leală. El are mari şanse pe lângă noi. Mareşalul „are un număr bun la Führer". (Expresie populară germană care arată trecerea de care se bucură cineva pe lângă o persoană sus-pusă). Noi trebuie să ţinem seamă de poziţia specială a Mareşalului pe lângă Führer.

4. Ştiu că se spune despre Mişu Antonescu că face un joc dublu. Cred că este o prostie. El este prea compromis în politică alături de noi, pentru a mai putea face un asemenea joc dublu.

Mi-aţi spus şi ştiu că a scris o carte împotriva noastră. Dar ce importanţă au toate acestea faţă de interesele supreme ale Reichului. Führerul are încredere în Mareşal, iar Mişu Antonescu este omul de încredere al Mareşalului. Mareşalul are dreptul să-şi aleagă colaboratorii pe care îi socoate potriviţi.

[...]

(Jean Ancei, ed., *Documents Concerning the Fate of Romanian Jewry during the Holocaust,* IX, *Romanian-German Relations, 1936-1944,* New York, Publications of the Beate Klarsfeld Foundation, 1980, p. 253).

## 38.

*26 noiembrie 1941 – Notă asupra convorbirii lui M. Antonescu cu Mareşalul Hermann Göring.*

Berlin, 26 noiembrie 1941.

CONVORBIRE CU REICHSMAREŞALUL GÖRING.

Reichsmareşalul Göring m-a invitat la un ceai la care au participat şefii delegaţiilor de la Berlin[18].

În timpul ceaiului, Reichsmareşalul a făcut o expunere asupra situaţiei frontului de Răsărit şi, în special, a frontului din Africa.

Având intenţia la un moment dat să mă retrag, pentru că aveam oră fixată la D-l Ministru von Ribbentrop (Reichsmareşalul Göring a aflat de acest lucru prin Directorul Protocolului, Ministrul Dörnberg), a venit la mine şi mi-a spus: trebuie să rămânem singuri, doresc să am o lungă convorbire cu Dvs. Vă rog să aşteptaţi. Voi aranja ca D-l von Ribbentrop să vă aştepte după aceea.

Câteva minute mai târziu, Reichsmareşalul Göring a făcut să plece pe toţi invitaţii şi m-a reţinut într-o convorbire de două ore şi 20 minute.

Reichsmareşalul a început prin a-mi arăta situaţia militară a Germaniei, evocând scurt şi în termeni plini de laudă lupta armatei române şi contribuţia Mareşalului Antonescu.

Mareşalul Antonescu mi-a arătat apoi cât de grave sunt nevoile armatei germane, în special pentru petrol, păcură şi celelalte derivate şi m-a rugat să facem toate sforţările pentru a-i ajuta, asigurându-mă de toată înţelegerea Germaniei şi că Germania nu va uita jertfa României.

I-am arătat Reichsmareşalului Göring, într-o lungă expunere, care este situaţia economică a României, sforţările pe care le-au făcut Mareşalul Antonescu şi Guvernul său pentru a menţine ordinea economică şi primejdia pe care o are România de a intra într-o stare de dezechilibru şi inflaţie determinată aproape exclusiv de nevoile Germaniei la noi.

I-am arătat că inflaţia poate avea consecinţe foarte grave şi de ordin social şi politic şi i-am cerut Reichsmareşalului Göring ca să intervină pentru a i se da României aur şi devize în acoperirea finanţărilor germane trecute şi a celor viitoare; de asemenea, pentru a ni se da armamentul necesar fără de care Guvernul ar primejdui interesele României; materiile prime pentru industria noastră metalurgică şi de război, precum şi toate maşinile şi materialele necesare agriculturii româneşti.

I-am expus Reichsmareşalului toată situaţia agriculturii noastre şi nevoia de a organiza producţia românească şi de a mări capacitatea de producţie la hectar, printr-o industrializare agrară.

De asemenea, i-am arătat Reichsmareşalului Göring că toate sforţările

[18] M. Antonescu se deplasase la Berlin pentru a semna aderarea României la **Pactul Anticomintern.**

noastre în petrol au putut să servească foarte mult Germaniei, dar au epuizat o mare parte din rezervele noastre, astfel că România cere Germaniei angajamentul ca, după terminarea războiului, petrolul românesc să rămână ca o rezervă permanentă (ceea ce D-l Mareşal Antonescu a expus Führerului şi Reichsmaresalului la München), iar Germania să se oblige, dacă va avea petrol în Rusia, să dea României în aceleaşi condiţiuni în care a primit petrolul românesc.

Reichsmareşalul Göring mi-a făgăduit acest lucru.

I-am vorbit Reichsmaresalului Göring despre necesitatea de a ni se pune la dispoziţie conducte pentru industria de gaz metan şi gaz de sonde şi cărbunii necesari substituirii combustibilului lichid, dacă Germania ne cere să reducem consumaţia de păcură şi petrol.

I-am arătat Reichsmaresalului Göring că trupele germane din România sunt nefolositoare şi reprezintă o cheltuială prea mare, astfel că consider necesar ca ele să fie suprimate sau, în orice caz, simţitor reduse.

Toate aceste probleme le-am atacat, prezentând Reichsmaresalului Göring toate datele concrete care figurează la dosarul negocierilor mele de la Berlin.

După aceea, am expus Reichsmaresalului Göring problemele politice ale României tocmai în legătură cu contribuţia noastră de război.

I-am arătat Reichsmaresalului Göring că graniţa din 1940, graniţa arbitrajului de la Viena, este intolerabilă.

Că ea a fost o graniţă pe care Germania şi Italia o puteau justifica, atunci când urmăreau să bareze o invazie rusă şi să-şi asigure stăpânirea petrolului, dar ea rămâne o gravă injustiţie, mai ales acum când aceste împrejurări au trecut.

Reichsmareşalul mi-a răspuns la absolut toate chestiunile mele, în aceeaşi ordine în care le pusesem.

A admis să se dea României aur şi devize pentru acoperire, spunând: ştim ce este inflaţia. Inflaţia trebuie evitată în România.

Reichsmareşalul consideră însă că, pentru unităţile de artilerie anti-aeriană, este necesar să lase încă trupe germane în România, pentru că pregătirea lor specială va fi de mare ajutor României, Reichsmareşalul, ostenindu-se chiar să-mi explice cât de greu este să formezi unităţi anti-aeriene şi, chiar dacă noi am putea să le facem, aceasta ar cere timp, astfel că până atunci este folositor României, în primul rând să aibă aceste unităţi în România spre a evita orice fel de atacuri, în special în zona petroliferă şi pe coasta Mării Negre.

Acelaşi lucru pentru unităţile de marină.

Dictat mie de D-l Profesor
Mihai Antonescu
în ziua de 1 decembrie
anul 1941.

(ss) INDESCIFRABIL.

(Jean Ancei, ed., *Documents Concerning the Fate of Romanian Jewry during the Holocaust,* IX, *Romanian-German Relaiions, 1936-1944,* New York, Publications of the Beate Klarsfeld Foundation, 1980, p. 257-266).

## 39.

*26 noiembrie 1941 – Notă dictată de Mihai Antonescu asupra convorbirii sale cu Joachim von Ribbentrop.*

Berlin, 26 noiembrie 1941.

ÎNTREVEDERE CU D-L MINISTRU VON RIBBENTROP.

Am început expunerea mea, arătând pe larg D-lui Ministru von Ribbentrop toate greutățile noastre economice pe care le-a creat Germania României, în afară de jertfele pe care România le-a făcut în folosul Germaniei.

I-am expus, ca şi Reichsmareşalului, grava situație financiară şi economică a României, amenințată de inflație şi de dezordine; necesitatea de a primi imediat aur şi devize, materii prime şi maşini agricole, armament şi acordul pentru stabilirea unei colaborări ordonate şi evitarea oricăror neregularități în operațiunile economice.

Am examinat apoi cu D-l von Ribbentrop fiecare din aceste cereri pe rând.

În ce priveşte cererea de aur, după ce s-a consultat cu colaboratorii săi, a venit să-mi spună că va fi foarte greu să dea trei vagoane de aur, cu argumentul că Germania nu dispune de trei vagoane de aur, dar că se vor face sforțări pentru a ni se da cât mai mult.

În ce priveşte materiile prime şi armamentul, Reichsmareşalul[19] ne va da tot concursul; de asemenea, D-sa va vorbi Führerului şi va sprijini pe lângă organele militare cererea noastră.

În ce priveşte celelalte articole, D-sa s-a declarat de acord, rămânând ca să se precizeze cotele de către organele noastre tehnice.

[...]

Dictat mie de D-l Prof.
Mihai Antonescu
în ziua de 1 decembrie
anul 1941.

(ss) INDESCIFRABIL.

(Jean Ancel, ed., *Documents Concerning the Fate of Romanian Jewry during the Holocaust,* IX, *Romanian-German Relations, 1936-1944,* New York, Publications of the Beate Klarsfeld Foundation, 1980, p. 270).

[19] Eroare: Reichsministrul!



BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

## 40.

*28 noiembrie 1941 – Notă dictată de Mihai Antonescu asupra convorbirii sale cu Adolf Hitler (fragmente).*

Berlin, 27[28] noiembriel941

Audiență la Führerul cancelar a d-lui profesor Mihai Antonescu, vicepreşedintele Consiliului de Miniştri

Führerul Cancelar m-a primit într-o audiență de o oră şi jumătate.

Contrar obiceiului său în asemenea ocaziuni, Führerul Cancelar mi-a dat cuvântul să expun eu cel dintâi dorința noastră.

I-am arătat Führerului situația financiară şi economică a României;

I-am arătat soluțiile pe care le-am propus;

I-am vorbit de necesitatea de a ne pune la dispoziție aur şi devize imediat, fără de care exporturile române spre Germania nu pot fi îndeplinite;

De necesitatea reducerii efectivelor germane din România, spre a reduce finanțarea lor;

De o reglementare precisă a schimburilor ca şi a operațiilor economice germane în România, pentru ca aceasta să se efectueze în ordine şi fără a agrava situația economică şi financiară a României.

[...]

(Jean Ancel, ed., *Documents Concerning the Fate of Romanian Jewry during the Holocaust,* IX, *Romanian-German Relations, 1936-1944,* New York, Publications of the Beate Klarsfeld Foundation, 1980, p. 277).

## 41.

*28 noiembrie 1941 – Fragmente din minuta întrevederii Adolf Hitler – Mihai Antonescu, întocmită de Paul Schmidt, translatorul personal al Führerului.*

Berlin, le 3 decembre 1941.

Antonescu commença par transmettre au Führer les salutations sincères du marechal roumain, qui regrettait vivement de ne pas pouvoir participer a l'acte solennel de prorogation et de l'elargissement du pact antikomintern à Berlin, et de ne pas pouvoir s'entrenir avec le Führer à cette occasion. L'absence du roi de Roumanie[20], necessite sa presence dans le pays. C'est la première occasion, depuis le debut de la campagne de Russie, qu'ait le gouvernment roumain d'exprimer au Führer par son intermediare sa vive gratitude pour la direction geniale de la campagne de Russie. Tout le peuple roumain se trouve derrière l'Allemagne dans cette lutte, non seulement pour

[20] La 26 noiembrie 1941, Regele Mihai I a plecat cu Regina-Mamă spre Florența, iar, la trecerea lor prin Berlin, au fost primiți, la 28 noiembrie 1941, de Adolf Hitler. Nu s-a păstrat minuta întrevederii (nota lui Andreas Hillgruber).



BUCHAREST CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

defendre sondroit et ses intérêts mais parce qu'il a, de tout temps, adopte une attitude d'antislavisme et d'antijudaïsme, et qu'elle n'a pas encore oublié les malheurs qui ont lui été infliges par ses adversaires.

Après le gouvernment Carol, le maréchal a de nouveau affermi le moral du peuple roumain, et l'organisation de son armee. Mais sans l'armee allemande, le peuple roumain n'aurait jamais pu regagner les territoires perdus. II reconnait pleinement ceci, et n'oubliera jamais le role de l'Allemagne.

II [Antonescu] a fait part au maréchal du Reich [Göring] et au ministre des Affaires étrangères du Reich [von Ribbentrop] de la ferme volonté de la Roumanie d'augmenter sa production de pétrole et d'en diminuer la consommation, afin de pouvoir livrer un maximum de cette importante matière première a l'Allemagne. Par ailleurs, il a également assure aux deux personnes susnommées, lor de son entretien avec elles, que la Roumanie accroitra et exporterea vers l'Allemagne les excédents agricole roumains.

Antonescu donna des chiffres détailles concernant les précédentes livraisons roumaines de petrole a l'Allemagne, et se plaignit, comme il l'avait fait lors de son entretien avec le marechal et le ministre des Affaires étrangères du Reich, des difficultes de financement nées, pour l'Etat roumain, du stationnement des troupes allemandes sur territoare roumain. II le priait, cette fois-ci encore, sans se lances dans les détails, de faire reduire l'importance des troupes allemandes. Pour le reste il rappela encore brièvement les difficultes financières qui se presentait à la Roumanie par la suite de l'avance sur les exportations.

Puis il vint a parler des rapports avec la Hongrie [...]

Le Führer repondit qu'il constatait à travers les déclarations d'Antonescu que la Roumanie s'était placée, en pleine connaissance de cause aux cotes de l'Allemagne, de l'Italie et de ses alliés, dans le combat pour la destinée de l'Europe. Si l'Allemagne et ses alliés succombaient, cela signifierait la fin de la civilisation européenne [...] D'un autre côte, le Führer pria Antonescu de veiller a ce que la Roumanie garantisse coûte que coûte les livraisons des matières premières et de produits alimentaires nécessaires. II estime que la guerre durerait tout au plus encore deux ans. Leningrad tomberait en hiver, de même que Moscou. Dans quelques jours, Sebastopol serait entre nos mains. Dans l'espace de ces deux ans, la Roumanie ne sera en aucun cas totalement essoufflée. Par ailleurs, elle devra aussi fournir, dans la mesure de ses possibilites, une aide sur le plan des céréales, car la lutte est finalement une chose commune.

Concernant la personnalité d'Antonescu, la Führer fit observer qu'il s'etait pronoce en sa faveur en un moment determiné. II avait pris confiance en lui des qu'il l'avait vu pour la première fois, et reconnu en lui le chef fanatiquement national d'un peuple. II s'etait personnellement pris d'amitie pour lui.

Pour se résumer, le Führer demanda que la Roumanie voulut voir en lui un ami sincère, souhaitant une Roumanie forte, capable de monter

une garde efficace à l'est pur assurer à l'Europe, dont la civilisation a été crée en commun par les Germains et les Roumains, une securité entière face à ses ennemis.

(Andreas Hillgruber, ed., *Les entretiens secrets de Hitler. Septembre 1939-Decembre 1941,* Paris, Fayard, 1969, p. 676-680).

## 42.

*7 decembrie 1941 – Declarația Mareşalului Ion Antonescu cu prilejul intervenției stării de război între Marea Britanie şi România.*

Marea Britanie ne-a declarat război.

Starea de război a început duminică, la ora 12.

Declarația de război nu are nici un temei.

Regret ca atât de puțin s-a înțeles zbuciumul şi tragedia în care de secole se bate bravul şi necontenit încercatul şi nedrept lovitul popor român, care a luptat şi va lupta întotdeauna pentru a-şi apăra ființa si dreptul său la viață, la libertate, la linişte şi la unire, apărând civilizația şi împlinind o misiune de jertfă în Carpați şi Dunăre.

Marea Britanie nu a mai cunoscut de secole tragedia şi umilința ocupației străine.

Noi am trecut de două mii de ani, nu numai în cursul veacurilor, dar şi în cursul aceluiaşi veac, din luptă în luptă, din ocupație în ocupație, din umilință în umilință, din tragedie în tragedie.

Marea Britanie se bate de secole pentru a cuceri, noi ne batem pentru a ne apăra.

În această luptă aspră şi neegală, am fost de multe ori înfrânți, am îngenuncheat, dar niciodată n-am cedat şi n-am renunțat.

Azi, ca şi în trecut, avem credința în izbânda noastră, în dreptatea noastră; şi lăsăm conştiinței universale şi istoriei să judece şi să ne judece.

România primeşte această provocare având credința nezdruncinată că, luptând împotriva comunismului, ea slujeşte nu numai crezul național, drept de conservare şi onoare al poporului român, dar slujeşte ca şi în trecut – prin lupta şi jertfa ei – civilizația însăşi, de care Marea Britanie nu poate fi străină.

*7 decembrie 1941*

MAREŞAL ANTONESCU

(„Monitorul Petrolului Român/Moniteur du Pétrole Roumain", nos. 22-23/1941, p. 921).

## 43.

*17 ianuarie 1942 – Scrisoarea adresată de dr. Carl Clodius, şeful Departamentului Economic din cadrul Ministerului Afacerilor Externe din Berlin, Preşedintele Comisiunii Guvernamentale Germane, lui Mihai Antonescu, ministrul Afacerilor Străine al României şi vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri.*

Preşedintele Comisiunii
Guvernamentale Germane — 17 ianuarie 1942

Domnule Preşedinte,

Am onoarea a vă confirma primirea scrisorii Dvs. din ziua de astăzi, cu următorul conținut:

**„Pentru a satisface necesitățile de petrol, în vederea ducerii în comun a războiului, necesitate în continuă urcare în timpul din urmă, Guvernul Român a consimțit la o exploatare sporită ne-economică a izvoarelor de petrol şi a determinat industria de petrol românească să facă sacrificii importante de caracter economic privat.**

**Având în vedere această situație de fapt, Guvernul Român crede a fi îndreptățit de a adresa Guvernului German rugămintea pentru cedarea în mod gratuit a materialelor amintite în lista anexată[21]. O parte din ele s-ar întrebuința pentru încurajarea exploatărilor de gaz prin care s-ar putea obține o economie în consumul de petrol; cealaltă parte din aceste materiale ar pune Guvernul Român în situația de a dispune să se facă noi forări în scopul ridicării producției petroliere".**

Guvernul German va examina în curând condițiunile şi posibilitățile unei executări practice a acestei propuneri şi va comunica Guvernului Român rezultatul examinării sale.

Guvernul German roagă din nou Guvernul Român, în legătură cu aceasta, să îngrijească ca noua legea a minelor, a cărei intrare în vigoare, după părerea germană, este o condiție esențială pentru creşterea producției de petrol românească, să fie de data aceasta cât de curând posibil publicată.

Binevoiți a primi, Domnule Preşedinte, asigurarea înaltei mele stime.

(ss) CLODIUS

(Jean Ancel, ed., *Documents Concerning the Fate of Romanian Jewry during the Holocaust,* IX, *Romanian-German Relations, 1936-1944,* New York, Publications of the Beate Klarsfeld Foundation, 1980, p. 333).

[21] Nu se publică.



BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

## 44.

*Mai 1942 – Scrisoarea Mareşalului Ion Antonescu destinată lui Hermann Göring, ca răspuns la mesajul acestuia din 6 mai 1942 (proiect).*

Domnule Mareşal,

Prin scrisoarea Dvs. din 6 mai îmi cereţi sprijinul în asigurarea aprovizionării cu cărbuni a armatelor aliate în vederea operaţiunilor din vara şi toamna acestui an.

Am fost fericit să văd că Dvs. apreciaţi că România face totul pentru a asigura câştigarea războiului şi vă asigur că şi în viitor vom continua cu eforturi înmulţite până la totala dobândire a victoriei.

În domeniul carburanţilor exploatăm fără nici un menajament toate rezervele cunoscute ale ţării noastre, am impus restrângeri maxime consumului intern şi schimbăm sistemul instalaţiilor calorice din ţară pentru a răspunde cererilor ce ni se fac.

Am chiar satisfacţiunea să vă anunţ că răspundem aproape în întregime la cifrele lunare ce mi-aţi arătat în recenta Dvs. scrisoare.

Cifra totală de 320 000 tone lunar ce ne este cerută cuprinde şi 75 000 tone ce se vor economisi la calea ferată. Cum operaţiunea de modificare a încălzirii locomotivelor noastre este abia începută şi realizarea ei depinde numai de livrările germane de cărbuni, conducte şi instalaţii de alimentarea locomotivelor, ea nu intră în calculul nostru.

Din cele 245 000 tone ce rămâne să livrăm, acoperim în mod sigur circa 238 000 tone; nu reuşim să corespundem exact la repartiţia lor pe categorii, dar diferenţele pot fi în mare parte corectate.

Putem livra în medie teoretică lunar până la 1 octombrie a.c:

| | | | |
|---|---|---|---|
| 105 000 | tone | benzină | auto; |
| 6 320 | „ | „ | aviaţie; |
| 105 800 | „ | „ | ulei gazos, petrol şi păcură; |
| 40 000 | „ | „ | ulei de uns (lubrifiant). |

Total: 264 900 tone

Din care 237 820 tone pentru Germania şi Italia şi circa 27 000 tone pentru Bulgaria, Croaţia, Slovacia, Finlanda şi Franţa.

O modificare în cantităţile livrabile în folosul benzinei de aviaţie poate fi obţinută prin etilarea benzinei.

Trebuie remarcat că cifrele de mai sus reprezintă tot, absolut tot, disponibilul nostru şi cuprinde şi restanţele de produse petroliere netransportate la timp din cauza îngheţului şi a inundaţiilor, precum şi 2 000 tone de benzină de aviaţie neridicate, din stocul de 4 000 tone cedat astă iarnă din aprovizionările aviaţiei noastre.

Dacă vom primi din Germania cărbunii ceruţi, conductele pentru gazul



BCU RESEARCH LIBRARY

de sonde şi gazul metan, vom putea economisi încă circa 16 000 tone lunar din consumaţia internă, destinându-le exportului.

Punerea în aplicare chiar în această lună a noii legi a minelor va da noi posibilităţi de exploatare şi explorare a petrolului şi de la ea pot fi aşteptate încă noi sporiri a livrărilor de combustibil în folosul operaţiunilor, ce alături de Germania şi aliaţi purtăm pentru o nouă şi dreaptă viaţă a lumii.

Faţă însă de aceste eforturi şi de sacrificiile noastre, permiteţi-mi vă rog, Domnule Mareşal, să vă arăt unele din greutăţile cu care luptăm, pe care nu le condiţionăm de satisfacerea cererilor de petrol ce ni se fac, dar care prin sprijinul Dvs. ar putea reduce apăsările de ordin militar, economic şi chiar social şi politic, ce purtăm pe umerii noştri.

Preţurile la care livrăm produsele noastre petroliere Germaniei sunt preţuri de sacrificiu şi cu totul disproporţionate faţă de cele mondiale.

Din calculele noastre rezultă că între 1 octombrie 1940 şi 1 mai 1942 am exportat spre Germania 3 965 550 tone pierzând la această cantitate 15 miliarde lei prin reducerea preţului plafon şi 20 miliarde lei faţă de preţul monitor plătit de celelalte ţări.

Germania a mai primit o risturnă din taxele cuvenite statului român, care numai de la l.X.1940-1.III.1942 totalizează 15 miliarde, 200 milioane lei.

În schimbul acestei risturne România trebuia să primească armamentul din Germania la preţul din 1939. Preţurile acestea au fost respectate şi plusul de preţ plătit se ridică la 16 miliarde, 200 milioane, majoraţiile mergând uneori până la 218%.

Numai pentru lovituri 75/97 încărcătură normală am plătit în plus circa 1 800 000 000 lei.

În plus la materialele industriei de petrol şi la maşinile agricole, ce importăm, sporul în mărci este de 100% şi în lei de peste 200%, în timp ce la petrolul nostru s-au produs urcări de numai 27% în mediu.

Pe de altă parte pierderile noastre vin şi din neregu[la]ritatea schimburilor:

Am importat material de război de 12,8 miliarde şi am export petrol de 21,5 miliarde, chiar şi pe preţul redus plătit de Germania.

Întregul export al României şi întreaga ei putere de plată fiind absorbite de Germania, trebuia să ni se dea în schimb material de război, fabricat sau în materii prime şi textile, necesare purtării războiului şi consumului intern.

Materialul automobil şi de transmisiuni comandate sau promise nu ni se mai livrează, la cauciuc sunt mari lipsuri şi întârzieri, la materialele feroase absenţa exportului german, care ajunge uneori la 100% din angajamente, ameninţă cu închiderea peste câteva luni a unora din fabricile de armament, muniţii şi unelte agricole.

La livrarea maşinilor agricole, a metalelor neferoase a comenzilor de cale ferată se constată întârzieri importante, iar la textile din 3 000 [tone] celofibră nu s-a primit nimic. În sfârşit, nelivrarea către Franţa a 26 000 tone produse petrolifere, predate Germaniei în acest scop, întârzie executarea

şi livrarea comenzilor noastre de armament din acea ţară.

V-am transmis prin delegaţii Dvs. toate date privitoare la lipsurile noastre, iar Ministrul Afacerilor Străine a remis Excelenţei Sale Ministrului von Ribbentrop o notă asupra nevoilor noastre.

Vă rog, ţinând seamă de jertfele ce fac, şi pe care vi le expun sumar mai sus, să interveniţi ca să ni se livreze tot materialul cerut si să ni se înlesnească schimbul şi tranzitul cu ţările din care ne putem completa nevoile noastre de armament şi muniţii.

Aşa ne vom face datoria de a lupta cu toată convingerea şi puterile noastre, păstrându-ne tot potenţialul ce-l reclamă marea noastră luptă.

Vă rog să primiţi, Domnule Mareşal, încredinţarea deosebitei mele stime.

(Jean Ancei, ed., *Documents Concerning the Fote of Romanian Jewry during the Holocaust,* IX, *Romanian-German Relaîions, 1936-1944,* New York, Publications of the Beate Klarsfeld Foundation, 1980, p. 398-400).

## 45.

*16 iulie 1942 – Raportul ministrului Economiei Naţionale al României Ion C. Marinescu la Legea petrolului (Legea nr. 511), promulgată prin decretul-lege nr. 2 017 publicat în „Monitorul Oficial", nr. 164 din 17 iulie 1942.*

Începând cu veacul al XVII-lea, de când se cunosc exploatări de ţiţei în Principatele Române şi până în timpurile de astăzi, regimul de exploatare al zăcămintelor de ţiţei şi gaze nu a suferit schimbări decât într-o măsură foarte redusă şi, în special, în ceea ce priveşte completarea măsurilor de poliţie minieră, determinată de dezvoltarea continuă a acestei industrii.

În schimb, raporturile dintre exploatatorii de ţiţei şi proprietarii terenurilor, precum şi atribuirea, de către Stat, a drepturilor de explorare şi exploatare au suferit modificări importante cu fiecare legiuire, inclusiv cu ultima, din 1937.

Ţinând socoteala de caracteristicile zăcămintelor de ţiţei, de studiile făcute asupra lor şi, în special, de rezultatele obţinute în ultimii 50 de ani în industria extractivă a ţiţeiului şi a gazelor, atât în ţară, cât şi în străinătate, am socotit că se impune o schimbare radicală în felul de explorare şi de exploatare a ţiţeiului, pe de o parte, în scopul de a recupera o cât mai mare cantitate din ţiţeiul aflat în zăcăminte, până aproape de completa lor epuizare, iar, pe de altă parte, spre a asigura drepturile asupra ţiţeiului şi gazelor deţinătorilor, cărora ele le-au fost atribuite de către legiuitor.

Spre a avea în vedere necesitatea de a se face o nouă legiuire pentru valorificarea zăcămintelor de ţiţei şi gaze, vom examina în cele ce urmează următoarele chestiuni:

I. Regimul exploatării ţiţeiului în legiuirile trecute.

II. Rezultatele aplicării dispoziţiunilor acelor legi.

Vom trece apoi la expunerea soluțiilor propuse prin capitolele:
III. Principiile și avantajele noului proiect de lege.
IV. Dispoziținni diverse.

## I

## Regimul exploatării țițeiului în legiurile trecute

### A) Obiceiul pământului

Începuturile exploatărilor de țiței în România se pierd în negura vremurilor. Din hrisoavele găsite și din relatările diferiților călători care au trecut prin România se poate afirma că, în secolul al XVII[-lea], exploatările de țiței erau de ajuns de înaintate, fiindcă se citează numeroase localități din țară în care extracțiunea acestui mineral, prin puțuri, forma o industrie minieră de primă însemnătate.

Puțurile de exploatare aveau la început adâncimi mici, de 20-30 metri, însă, mai târziu, s-au săpat puțuri care au atins și chiar au depășit 100 de stânjeni adâncime.

Sunt demne de amintit nu numai măiestria cu care erau săpate și consolidate aceste puțuri, care au fost folosite de mai multe generații în șir, dar și ingeniozitatea luminatului fundului lor care se făcea reflectând prin oglinzi lumina soarelui și, mai ales, aerisirea puțurilor, care se făcea, pentru cele puțin adânci, prin mișcarea ritmică, în gura lor, a unor vârfuri de brad, iar mai târziu, pentru cele adânci, prin vârtelnițe de mână.

Numeroase zapise și acte de zestre din acele timpuri vechi vorbesc de stăpânirea puțurilor de țiței de către cete de moșneni sau tovărășii restrânse de țărani.

Astfel de exploatări erau răspândite în toată regiunea colinară dintre Valea Dâmboviței și Valea Bistriței din Moldova și dădea o producție de țiței destul de importantă, din care o parte era trecută chiar la vecini.

Astfel se explică de ce în statistica mondială a petrolului România apare ca cea dintâi țară din lume, înscrisă cu 275 tone producție, încă din anul 1856 [1857], pe când alte țări producătoare de țiței apar, în acea statistică, ceva mai târziu: Statele Unite și Italia în 1860, Polonia în 1874 etc.

În anul 1856 s-a instalat de către Teodor Mehedințeanu prima rafinărie de țiței la Râfov, lângă Ploiești, și, la 1857, Bucureștiul a fost primul oraș din Europa iluminat cu petrol.

Urmează apoi crearea diverselor societăți cu care industria de petrol continuă să progreseze în România și să țină pasul cu marile industrii mondiale.

La baza multora din marile întreprinderi petroliere de azi stau munca și îndrăzneala micilor exploatatori români din epocă: Grigore Monteoru, Stănculescu, Matache Mateescu, Marin Mehedințeanu, Iancu Grigorescu, Câmpeanu, Sfetescu, Rucăreanu, Toma, Alecu Scorțeanu și alții.

Apariținnile la zi ale țițeiului au înlesnit descoperirea și exploatarea lui, în special în regiunile colinare; răspândirea și vânzarea lui, în diferitele

regiuni ale țării, se făceau prin așa-numiții „găzari", care, și astăzi, sunt agentul de desfacere a produselor petroliere în regiunile greu accesibile.

În acele vremuri vechi, țițeiul extras servea, exclusiv, la unsul căruțelor, la luminatul curților boierești și ca leac pentru diferite boli ale oamenilor și animalelor domestice.

În tot acel decurs de vreme, care a ținut până la începutul veacului al XIX-lea, raporturile dintre proprietari – printre care, fără nici o distincțiune, se îngloba și Statul – și dintre exploatatorii de petrol au fost reglementate printr-un obicei al pământului, uneori întărit prin hrisov domnesc.

În Moldova, de exemplu, potrivit acestui vechi obicei, oricine putea săpa puțuri de petrol pe orice proprietate, cu obligațiunea de a plăti proprietarului o dijmă de o treime din produsul extras, având însă dreptul de a lua, gratuit, din acea proprietate, nuiele pentru îngrădirea puțului, de a folosi, fără plată, drumurile până la puțuri, de a pășuna caii necesari exploatărilor și de a ocupa locul necesar pentru depozitarea țițeiului scos din pământ.

Din timpuri foarte vechi și în ambele Principate Române, s-a recunoscut deci importanța valorificării țițeiului și, chiar de la început, s-a făcut o separație între sol și subsol și s-au reglementat – aproape întotdeauna fără scripte – raporturile dintre proprietarii suprafeței și exploatatorii de țiței. De abia spre finele secolului al XIX-lea se trece la reglementarea acestor raporturi prin legi.

Dăm mai jos, pe scurt, care au fost aceste legi și principiile lor:

*Legea minelor din 1895*

A fost o lege mai mult de poliție minieră. Dreptul de exploatare al țițeiului era lăsat proprietarului suprafeței, așa că dispozițiunile cuprinse în ea nu reprezintă, în politica petrolului, nici un progres față de vechiul obicei al pământului, ci, din contră, prin suprimarea dreptului pe care îl avea oricine de a căuta țiței chiar pe locul altuia, reprezintă un regres în încurajarea exploatatorilor de petrol.

*Legea minelor din 1924*

Constituția din 28 martie 1923, stabilind prin dispozițiunile art. 19 că bogățiile miniere din subsolul țării aparțin Statului, legiuitorul din 1924 a socotit oportun să rezerve exploatarea subsolului numai întreprinderilor românești.

Prin articolele 32 și 33 din acea lege, toate întreprinderile de exploatări miniere erau obligate să se naționalizeze în termen de zece ani de la apariția ei.

În lipsa însă a altor avantaje deosebite care să atragă capitalurile române și creditele necesare în industria de petrol nu s-a creat, pe urma acestei legi, timp de cinci ani, decât două societăți noi petroliere: *Regala Română de Petrol,* cu 100 milioane lei capital – azi lichidată – și *Româno-Africana,* cu 600 milioane lei capital, azi în faliment.

Totuși, datorită prevederilor legii și faptului că, în acel moment, Statul

poseda şi a împărţit întinse terenuri cu o valoare de producţie importantă, unele din întreprinderile petroliere româneşti au ajuns, în scurtă vreme, la o stare de înflorire destul de interesantă.

Această perioadă de înflorire a fost însă de scurtă vreme, căci a fost lovită, în special, de criza economică dintre anii 1928-1932.

Dispoziţiunile din legea minelor din anul 1924 privitoare la naţionalizarea subsolului au avut, ca urmare, o rezervă din partea capitalului străin faţă de exploatările de petrol din România.

În aceeaşi epocă s-a produs de asemenea şi lupta de concurenţă între trusturile anglo-olandeze şi cele americane, la care s-a adăugat şi Rusia Sovietică, accentuându-se criza preţurilor de petrol.

Toate acestea întâmplări, după cum se observă în expunerea de motive a legii minelor din 1929, au condus la înlăturarea petrolului românesc de pe unele din pieţele sale naturale de desfacere, ca: Cehoslovacia, Bulgaria, Turcia, Egipt etc.

Ele au influenţat, de asemenea, activitatea şi situaţia întreprinderilor petroliere române.

*Legea minelor din 1929*

Spre a îndrepta neajunsurile rezultate pentru industria de petrol din încercarea de totală naţionalizare a subsolului prevăzută de legea minelor din 1924 şi spre a se trezi interesul capitalului străin în exploatările de petrol din România, s-a făcut, în 1929, modificarea legii minelor, renunţându-se la ideea naţionalizării obligatorii cuprinsă în articolele 32 şi 33 din legea minelor din 1924.

Cu această ocazie s-a hotărât:

a) Suprimarea naţionalizării acţiunilor;

b) Darea spre exploatare a terenurilor aparţinând Statului prin licitaţie publică. Spre a evita însă acapararea tuturor acestor terenuri de către întreprinderile cu capitaluri puternice, s-a introdus dispoziţiunea ca, la trei perimetre, unul să se acorde, prin bună învoială, societăţilor lipsite de rezerve;

c) Crearea de rezerve de durată, fie în cuprinsul câmpurilor vechi de exploatare, fie în câmpurile noi descoperite prin sonde de explorare obligatorie;

d) Plata de redevenţă progresivă calculată separat pentru fiecare sondă.

*Legea minelor din 1937*

Legea minelor din 1937 a modificat din nou regimul concesionarii terenurilor Statului, rezervându-se de astă dată din proprietăţile Statului declarate cunoscute petrolifere pe baza explorărilor o cotă pentru societăţile cu capital românesc.

Ea intervine în plus, prin dispoziţiuni speciale, pentru intensificarea lucrărilor de explorare, fie prin sonde izolate, fie prin perimetre, fie ţinuturi miniere.

Scăderea rezervelor de terenuri prin neexecutarea unor explorări serioase atrăsese atenția asupra lipsei continue, din toate legile anterioare, a unei preocupări stăruitoare pentru organizarea și stimularea unei acțiuni de explorare.

Totuși, nici aceasta lege nu a constituit baza unei acțiuni hotărâtoare în această direcțiune, întrucât, în afară de acordarea de terenuri pentru explorare, nu a prevăzut pentru exploratori și încurajări suficiente care să-i atragă și să-i încurajeze la explorări.

Cu excepția ținuturilor unde s-a prevăzut să se dea exploratorilor până la 2 500 ha din terenurile dovedite petrolifere, în celelalte feluri de explorări suprafața găsită petroliferă ce se acordă exploratorilor rămâne tot la cote mici, iar în privința redevențelor legea a menținut vechiul sistem al redevențelor proporționale și progresive, care a luat întreprinderilor petroliere posibilitatea de a compensa, prin producția unor sonde mai bune, pierderile din sondele fără rezultate sau cu rezultate slabe.

## II

### Rezultatul aplicării dispozițiunilor legilor precedente

Din examinarea sumară a activității industriei noastre petroliere până astăzi, se vede ca ea a lucrat sub influența legilor trecute, cu o continuă sporirea a producției, până la 1936, când a atins maximum de 8 703 497 tone țiței și apoi a mers tot așa de continuu în scădere, până în 1941, când a ajuns numai la 5 485 000 tone.

Aceasta scădere indică o serioasă consumare a terenurilor recunoscute petrolifere.

Cu toate că bugetul Statului și balanța comercială a țării s-au sprijinit, în cea mai mare parte, pe țiței, Statul nu a tras concluziunile necesare. El s-a mărginit, în această materie, aproape numai la o politică de fiscalitate pentru că a considerat țițeiul ca pe o sursă bună și nelimitată de venituri. A încasat regulat taxele, redevențele și impozitele de tot felul pe care le-a impus și a folosit, în cheltuieli improductive, contravaloarea unei bogății care nici nu se mai reface și nici nu este fără sfârșit.

Întreprinderile petroliere n-au încetat să atragă atenția asupra acestor situații și să prezinte memorii guvernelor de pe vremuri. Totuși, nu s-a putut obține pornirea acțiunii de încurajare la explorarea de care avem nevoie.

Cu excepția a 2-3 întreprinderi care au executat câteva sondaje în regiuni mai îndepărtate toate întreprinderile petroliere și-au limitat activitatea lor de explorare și exploatare în județele Prahova și Dâmbovița, unde se aflau zăcăminte foarte bogate, cu o mare producție pe unitatea de suprafață și susceptibilă de a fi exploatată repede și cu beneficii importante. Chiar explorările executate în aceste regiuni au avut în aproape totalitatea lor mai mult un caracter de extindere pe aceleași structuri pe care se aflau vechile șantiere de petrol, în timp ce regiunile posibil petrolifere din Oltenia, Muntenia de vest și de est și Moldova au rămas în aceeași stare în care se găseau înainte de războiul trecut.

Totuşi aceste regiuni sunt socotite ca pline de interes şi proba cea mai evidentă este faptul că numeroase întreprinderi petroliere au luat în concesiune de la particulari terenuri întinse acolo, fără însă să-şi fi luat şi obligaţiuni de lucru sau, chiar dacă şi le-au luat, nu le-au executat, preferând să plătească sume importante pentru amânarea lor.

Lipsa unei încurajări speciale din partea Statului pentru explorarea regiunilor îndepărtate şi pentru asigurarea viitorului industriei petroliere ne lasă astăzi cu trei sferturi din regiunile ţării, posibil petrolifere, complet neexplorate.

Exploatarea ţiţeiului şi a gazelor a rămas de asemenea dirijată de vechile principii. Nu s-a făcut nici o distincţie între aceste substanţe minerale fluide şi celelalte minerale şi minereuri solide din subsol. Ambele categorii au continuat să fie tratate din punctul de vedere al explorării, al acordării concesiunilor şi al exploatării lor, după criterii aproape identice.

Or, este cunoscut că zăcămintele fluide sunt dinamice, în timp ce zăcămintele solide sunt statice.

Minereurile de tot felul care constituiesc zăcămintele statice sunt legate de rocile în care ele s-au format şi exploatatorul le găseşte în permanenţă pe locul lor de formare.

Ţiţeiul şi gazele, care constituiesc zăcăminte dinamice, nu sunt fixate permanent de rocile în care s-au format, ci se deplasează şi se îngrămădesc, formând zăcăminte numai pe anumite structuri geologice, care reprezintă zone de rezistentă minimă ale scoarţei. Fiind fluide, ţiţeiul şi gazele se menţin acolo datorită unui echilibru dinamic între numeroasele forţe care le fixează în acel zăcământ şi rămân pe locul lor numai atâta vreme cât acest echilibru dinamic se menţine. De îndată ce echilibrul dintre forţe este distrus, fie din cauze naturale, fie prin intervenţia exploatatorului, ţiţeiul şi gazele se deplasează.

Aceste principii nu sunt noi. Nu s-a făcut însă nimic sau aproape nimic pentru instituirea unui regim de exploatarea ţiţeiului şi gazelor bazat pe caracteristicile acestora.

Am rămas inutil la regimul exploatărilor de perimetre mici în care întreprinderile se întreceau în punerea sondelor pentru apărarea hotarelor.

Din aceeaşi nesocotire a însuşirilor ţiţeiului şi gazelor, legiuirile trecute au prevăzut crearea de rezerve de durată pe structuri pe care se găseau sonde în exploatare, făcând iluzorie valoarea acestor zise rezerve.

Consideraţiunile de mai sus ne-au determinat să despărţim dispoziţiile relative la petrol de celelalte dispoziţiuni din legea minelor să facem o lege specială a petrolului.

## III

### Principiile şi avantajele noului proiect de lege

În faţa acestor constatări am socotit că această situaţie nu poate să mai dăinuiască fără consecinţe grele pentru economia şi apărarea noastră naţională şi că suntem obligaţi să pornim la executarea unui program întins

de lucrări de explorare în regiuni cât mai variate de pe tot cuprinsul zonelor posibil petrolifere ale țării şi după un regim potrivit naturii şi prezentării în zăcăminte a țițeiului şi a gazelor.

Constatăm însă că la o asemenea acțiune care cere sacrificii şi impune riscuri din ce în ce mai mari Statul trebuie să vină hotărât cu încurajări şi compensații serioase în ajutorul şi pentru stimularea exploratorilor.

Preocuparea proiectului de lege are la bază întărirea vieții economice naționale prin asigurarea viitorului industriei petroliere. El a fost supus, sub formă mai redusă a unui anteproiect, celor interesați [...]

## IV

**Dispoziţiuni diverse**

(C. Hamangiu, *Codul general al României. Legi uzuale,* vol. XXX/3, *1942,* Bucureşti, Editura Monitorul Oficial, p. 2553-2570).

## 46.

*14 septembrie 1942 – Scrisoarea Mareşalului Ion Antonescu adresată feldmareşalului Wilhelm Keitel.*

Proiect de răspuns Mareşalului Keitel,
dictat de mine şi corectat.
M. A[ntonescu]
Bucureşti, 11[14] septembrie 1942

Excelență,

Am cercetat toate posibilitățile industriei noastre de petrol şi ale transporturilor şi exportului nostru.

Vă asigur că guvernul meu şi armata au făcut totul pentru ca să poată asigura maximum de producție şi export.

Apelul pe care l-ați făcut în trecut, ca şi cererile pe care ni le-a adresat atât Excelența Sa Führerul cât şi Reichsmaresalul Göring şi Dl von Ribbentrop le-am considerat întotdeauna ca pe propriile noastre nevoi, ținând seama de necesitatea sprijinirii, prin toate mijloacele, a unui război în care România este atât de mult angajată.

În acest spirit şi după ce am cercetat încă o dată posibilitățile noastre pe septembrie şi octombrie am adăugat la cotele de export pe aceste două luni încă 50 000 tone (15 000 tone țiței, 10 000 tone păcură, 25 000 tone motorină, petrol lampant şi weitzspirt), astfel că exportul pe acest interval va fi menținut la 300 000 tone.

Vă rog să țineți seama că pe lunile iulie şi august noi am dat 660 000 tone petrol şi derivate, pe lângă 7 000 tone benzină octanică din rezerva aviației, 20 000 tone din depozitele armatei şi 400 tone motorină din depozitele marinei.

Toate acestea pe lângă plusul de 9 000 tone benzină de aviație, care fusese livrată în luna mai, şi pe lângă 14 500 tone benzină de aviație livrată

în lunile premergătoare.

Vă rog să credeți, Excelență, că această contribuție nouă reprezintă un sacrificiu.

Când în luna august, cu toate că depăşisem cu 60 000 tone cotele la care ne angajasem, am consimțit totuşi să dăm rezervele armatei şi o parte din necesarul producției şi transporturilor interne, d-lor miniştri von Killinger şi Neubacher, cărora le-am comunicat acceptarea, le pusesem condiția ca pe luna septembrie cotele noastre de export să fie reduse cu cel puțin 30 la sută față de cota lunară, pentru a ne putea face aprovizionarea în vederea iernii – care paralizează la noi transporturile –, şi reface – cel puțin simbolic – unele rezerve ale armatei pe care le înstrăinasem (le cedasem) în favoarea dv.

Față de apelul pe care Excelența Voastră mi-l face, prin scrisoarea din 30 august, şi ținând seama de stăruitoarele insistențe ale Excelenței Sale, d-lui ministru Funk[22], cu prilejul vizitei sale la București, am trecut totuşi peste această condițiune şi cum veți constata nu numai că n-am redus cotele normale pe septembrie şi octombrie cu 30 la sută, aşa cum fusese convenit, dar am adăugat 50 000 tone peste aceste cote.

Acest lucru însemnează că guvernul român nu va putea să facă nici o rezervă de aprovizionare şi nici o asigurare a transporturilor de iarnă, iar armata rămâne cu stocurile ei serios atinse, prin livrările anterioare nerecuperate.

Pentru că îmi dau seama de necesitățile războiului şi pentru că urmărim să facem şi pe plan economic toate sforțările, ca şi în trecut, vom studia în cursul acestor luni posibilitățile, ca să putem exporta şi pe luna noiembrie o cotă importantă, şi nu să oprim aproape exportul, în această lună, aşa cum în mod normal ar cere nevoile noastre de transporturi, aprovizionarea industriei şi a armatei. Aceasta impunând cele mai mari jertfe consumului intern, mergând la o revizuire şi o comprimare a condițiunilor de transport şi reducerea producției industriale.

Mai mult decât atâta, Excelență, nu cred că se poate face.

Excelența Voastră ştie, desigur, că România a exportat 6 436 298 tone petrol din septembrie 1940 în septembrie 1942 Germaniei şi aliaților săi, din care 4 940 256 tone Germaniei şi 1 397 824 tone Italiei.

Regret că cererile noastre şi ordinele date de Excelența sa, Mareşalul Göring, încă de anul trecut, n-au putut să ducă la livrarea conductelor necesare gazului de sondă şi gazului metan care, puse în funcționare, ar fi putut să reducă în parte consumația industriei noastre şi în special a industriilor de electrificare etc. ale Capitalei, înlesnindu-ne astfel să majorăm cotele de export.

Regret, de asemenea, că deşi se făcuse angajamentul de a ni se da 50 000 tone de cărbuni în noiembrie 1941 şi aceeaşi cotă lunară pentru a substitui combustibilul lichid al căilor noastre ferate, totuşi cantitățile predate au fost foarte reduse.

[22] Walter Funk, ministrul Muncii al Reichului nazist.

Excelența Voastră cred că va putea constata astfel că nu numai contingentul minim pentru Italia de 60 000 tone păcură nu va fi micşorat, dar că contribuțiile date în afară de păcură şi chiar exporturile de păcură din aceste luni ne dau liniştea de a considera că România şi-a făcut din plin datoria de a sprijini războiul prin exporturile sale.

Vă rog să exprimați Excelenței Sale, Führerului, o dată cu mulțumirile mele sincere pentru salutările pe care ați avut gentilețea să mi le transmiteți, şi expresiunea sentimentelor mele credincioase.

Vă mulțumesc în acelaşi timp pentru cuvintele bune cu care judecați fapta de arme a ostaşilor români care luptă de la marea Neagră în Caucaz şi în fața Stalingradului.

Primiți, vă rog, Excelență, încredințarea sentimentelor mele cele mai cordiale.

Al Domniei Voastre,
Ion Antonescu,
Mareşal al României

Dictată mie de d-l profesor Mihai Antonescu, azi 11 [14] septembrie 1942.
COL. RADU DAVIDESCU
(Iosif Constantin Drăgan, ed., *Antonescu – Mareşalul României şi războaiele de reîntregire,* III, Veneția – Cannaregio, Editura Nagard, 1989, p. 267-268).

## 47.

*29 octombrie 1942 – Telegrama feldmareşalului Wilhelm Keitel adresată Mareşalului Ion Antonescu (fragmente).*

Domnule Mareşal,

În numele Führerului, apelez la Excelența Voastră şi solicit intervenția Dvs. personală pentru extrema grăbire a livrărilor de păcură, necesară conducerii războiului în Mediterana, către marina de război italiană. Situația din Africa este extrem de precară din cauza lipselor de aprovizionare. Îndeplinirea proviziilor este posibilă numai prin cantitățile necesare de păcură [...]

Cu stimă camaraderească, devotatul Dv.
KEITEL, GENERALFELDMAREŞAL[23].
(Arhivele Naționale Bucureşti, fond *Microfilme SUA,* rola 39, cadrul 1 796 405).

[23] Wilhelm Keitel va reveni adesea în problema aprovizionării Axei cu produse petroliere, inclusiv la 28 iunie 1944 (cf. A.N.R., fond Ministerul Industriei Petrolului, dosar 1/1942, f. 26).



BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

## 48.

*9 ianuarie 1943 – Fragmente din memorandumul prezentat de Mareşalul Ion Antonescu lui Adolf Hitler.*

I

Mareşalul Antonescu şi Guvernul Regal Român îşi fac din nou datoria de a supune Excelenţei Sale Führerului Adolf Hitler – la capătul unui nou an de colaborare germano-română şi contribuţiune pentru războiul împotriva comunismului – situaţia militară, economică şi financiară a României, problemele de prezent şi viitor, precum şi răspunderile ce au în faţa istoriei.

Prin înfăţişarea situaţiei drepturilor şi răspunderilor României, făcută de d-l Mareşal Antonescu cu prilejul vizitelor sale la Berlin şi la Marele Cartier General al Excelenţei Sale Führerul Adolf Hitler;

prin notele şi acţiunea diplomatică dezvoltate în 1940-1942 de Ministrul Afacerilor Străine al Regatului şi în special prin *Nota-memorandum* din septembrie 1941 şi prin *Memorandumul* din 11 februarie 1942;

în sfârşit, cu prilejul vizitei făcute de vicepreşedintele Consiliului de Miniştri al României la 22 şi 23 septembrie 1942 la Marele Cartier General al Excelenţei Sale Führerul şi Excelenţa Sa d-l ministru von Ribbentrop, s-a arătat:

1. Că România participă la războiul din Răsărit împotriva bolşevismului şi slavismului, război care i-a desrobit pământurile nedrept ocupate prin agresiunea sovietică şi care a devenit propriul sau război;

2. Că România are propriile sale probleme naţionale şi răspunderi în faţa istoriei, pentru apărarea drepturilor sale teritoriale şi politice;

3. Că, dornică să contribuie la lupta din Răsărit, România are datoria să ceară garanţii asupra securităţii sale, ca şi pentru realizarea propriilor sale aspiraţii şi drepturi asupra românilor din afară de graniţele ţării, supuşi unui regim aspru şi nedrept;

4. Că contribuţia (sic!) sa la războiul din Răsărit urmează să fie legată atât de propriile sale scopuri naţionale cât şi de paralelismul forţelor militare ale vecinilor şi de contribuţia acestora la războiul împotriva bolşevismului;

5. Că România, continuând lupta împotriva URSS-ului până la ultima jertfă, rămâne descoperită între vecini care au un potenţial militar mult superior şi care şi-au sporit considerabil teritoriul naţional, adică:

a) România nu trebuie să fie expusă la un atac din partea vecinilor săi, în timpul războiului din Răsărit, umplându-se de umilinţă şi adăugând o nedreptate nouă, peste cea suferită în 1940.

b) România, sleindu-şi puterile militare, nu-şi mai poate realiza aspiraţiile naţionale decât cu concursul Marei Germanii, a cărei luptă împotriva bolşevismului a sprijinit-o leal, în toată măsura puterilor sale, cu convingerea că se va înţelege scopul real şi final al luptei noastre.

c) Mareşalul Antonescu şi guvernul regal român nu-şi pot lua în faţa istoriei răspunderea gravă că, trecând neamul prin atâtea riscuri şi primejdii, după ce l-au ridicat la înălţimea unei lupte eroice, să primească o situaţie de umilire la pace şi în reorganizarea de mâine a continentului, lăsând Regatul lipsit de orice putere militară la sfârşitul ostilităţilor, mai ales între vecinii care au conservat-o.

Cu prilejul discuţiilor purtate de Mareşalul Antonescu şi de vicepreşedintele Consiliului de Miniştri s-au dat asigurări României.

Iar cererea şi folosirea participării armatei române la războiul din Răsărit, după ce prin memorandumul din 11 februarie 1942 Mareşalul Antonescu şi guvernul regal român au arătat leal că pun forţele româneşti în slujba marei cauze comune, în condiţiile arătate în acel memorandum, au însemnat pentru conducătorul responsabil al destinelor româneşti şi pentru guvernul României certitudinea că situaţia României este înţeleasă şi garanţiile cerute stau la temelia raporturilor dintre Marele Reich German şi România.

II

Încrezător în cuvântul leal al Excelenţei Sale Führerul Adolf Hitler, în acţiunea diplomatică şi lămuririle date de d-l ministru von Ribbentrop, neamul românesc şi-a respectat cuvântul.

Pierderile suferite de poporul român în acest război sunt foarte mari: 286 000 (morţi, dispăruţi, invalizi şi improprii pentru front).

Numărul celor scoşi din front: (răniţi etc.) este de 370 206 şi anume:

12 750 ofiţeri scoşi din front; din aceştia 9 718 definitiv pierduţi (morţi, dispăruţi, invalizi, neîntrebuinţabili).

8 093 subofiţeri scoşi din front; din aceştia: 6 365 definitiv pierduţi (morţi dispăruţi, invalizi, neîntrebuinţabili).

349 363 trupa, din care 270 249 definitiv pierduţi (morţi, dispăruţi, invalizi neîntrebuinţabili).

România a avut în permanenţă angajate de la 1940 şi până azi pentru front circa 32 de divizii, adică întreg potenţialul său militar.

De asemenea, România a angajat armament şi material variind între valoarea a 35-40 de divizii; şi a pierdut definitiv material şi armament de valoarea a 25 de divizii.

Graficele alăturate acestui memorandum[24] înfăţişează pierderile româneşti şi situaţia gravă a armatei române.

În aceeaşi vreme, România a respectat angajamentele sale economice.

România a dat **Axei** între 1940-1942 un export de 8 285 185 tone de petrol, din care Germaniei singure i-a dat 6 315 252 tone petrol.

Comerţul său exterior este azi aproape exclusiv al **Axei** şi în majoritate

[24] Nu se publică.

[al] Germaniei.

Graficele cuprinzând tablouri sinoptice şi o notă asupra contribuţiei economice[25] – pe lângă notele remise anterior şi acelea depuse la Marele Cartier General [german] de către vicepreşedintele Consiliului de Miniştri la 22 septembrie 1942 – arată ca România:

Nu numai că şi-a ameninţat cu epuizarea rezervele sale de petrol, printr-o producţie intensivă;

Nu numai că a finanţat pentru Germania acest export ajungând la inflaţie;

Dar a şi suferit pierderi de peste 35 miliarde de lei prin aceste livrări de petrol la preţurile antebelice, nici măcar la preţurile prevăzute de **Oil-Pakt.**

Guvernul Regal Român solicită o examinare amănunţită a acestei situaţii şi înţelegerea jertfei sale economice.

De asemenea, România, deşi nu avea iniţial decât obligaţiunea de a da circa 100 milioane lei lunar pentru Misiunea Militară Germană şi aceasta numai pe timpul mărginit al folosirii ei – a fost totuşi silită, prin cereri succesive începute în faza premergătoare războiului cu Rusia să finanţeze cu 35 miliarde lei nevoile armatei germane intrate pe teritoriul său. Şi aceasta fără nici o convenţie sau garanţie – care de doi ani se discută.

Din această cauză s-a provocat o stare de inflaţie gravă în România.

În sfârşit, România şi-a respectat până la maximul puterilor sale, exporturile de animale, cereale şi alte articole de export, contul de clearing germano-român ajungând azi să acuze un sold creditor pentru România de peste 500 milioane RM (peste 30 miliarde lei).

În aceeaşi vreme exporturile germane spre România au scăzut = şi au fost făcute pe un preţ ridicat – deşi 87% din comerţul exterior al României spre Germania este format de petrol, care a rămas fixat pe preţul dinainte de 1940, cu neînsemnate adăugiri conform **Oil-Paktului.**

România a primit numai materii prime, care, cele mai multe, au intrat în fabricarea de armament, armament care a mers pe câmpul de bătălie şi s-a pierdut.

În afară de aceste pierderi datorită războiului care trec de 250 miliarde lei, România a pierdut peste 35 miliarde lei din executarea **Oil-Paktului,** prin nerespectarea condiţiilor acestuia de către Germania în privinţa preţurilor armamentului şi a volumului livrărilor.

Deşi fusese convenit că armamentul livrat României după 1 ianuarie 1942 şi destinat exclusiv Rusiei să fie trecut într-un cont aparte, care urma să fie lichidat la sfârşitul războiului, dar nu în sarcina României, totuşi s-au cerut României bonuri de tezaur de garanţie care au fost transformate în negociabile, iar în planul de echilibrare al balanţei comerciale se propune introducerea anuităţilor pentru aceste împrumuturi, ceea ce nesocoteşte principiile anterior stabilite pentru creditele de armament.

[25] Nu se publică.

România,

Continuând să intensifice producția de petrol numai în interesul german şi al războiului;

Să vândă petrol pe un preț redus;

Să finanțeze atât producția cât şi exporturile de petrol german [în Germania];

Să finanțeze nevoile militare germane de circa 6 miliarde anual, pe lângă circa 1 miliard şi jumătate lei cereri noi pentru unitățile aviației (recent formulate);

Şi, continuând, în acelaşi timp, să nu primească decât armament, foarte puține mărfuri, o cantitate redusă de aur, devize şi participațiuni şi, în loc de mărfuri care să-i înlesnească absorbirea monedei de pe piață, numai materii prime de fier, merge sigur la o gravă criză economică a producției, iar inflația în care a intrat, datorită finanțării nevoilor germane, amenință cu dezechilibru întregul aparat al statului şi ordinea ei socială.

Graficele şi memorandumul economic si financiar alăturate[26] dovedesc această primejdie.

Mareşalul Antonescu şi Guvernul Regal Român au nestrămutata convingere că aceasta situație poate fi înțeleasă; că România trebuie să fie ajutată şi că, la lealitatea contribuției sale şi la cuvântul respectiv, trebuie să urmeze înțelegerea Führerului şi sprijinul Marelui Reich German, prin examinarea serioasă a situației sale economice şi financiare.

## IV[27]

Mareşalul Antonescu şi Guvernul Regal Român roagă pe Excelența Sa Führerul Adolf Hitler şi pe Excelența Sa d-l von Ribbentrop să examineze întregul material documentar militar, economic şi financiar al României [...]

c) Mareşalul Antonescu şi Guvernul Regal Român, depunând note separate asupra situației economice şi financiare, solicită tot sprijinul pentru ca starea de epuizare economică şi de inflație a României să nu ducă la o agravare şi pentru ca raporturile româno-germane sa fie puse pe baze sănătoase şi precis stabilite [...]

(Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ştefan Lache, *Antonescu-Hitler. Corespondență şi întâlniri inedite, 1940-1944,* II, Bucureşti, Editura Cozia, 1991, p.9-19).

[26] Nu se publică.

[27] Paragraful III priveşte exclusiv diferendul cu Ungaria.



BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

## 49.

*11 ianuarie 1943 – Protocol semnat de miniştrii de externe ai Germaniei şi României privind raporturile economice şi financiare între cele două ţări.*

Între Guvernul German şi Guvernul Român se stabilesc următoarele:

1. Cu începere de la data semnării acestui protocol se va plăti numai 1/2 din preţul de cumpărare a fiecărei comenzi, făcută pe baza condiţiunilor stipulate în convenţia de credit din 17 ianuarie 1942 şi 17 august 1942, privind furnizarea de material de război de către Germania României. Jumătatea a doua a preţului de cumpărare se va trece într-un cont de credit pe care guvernul german îl va deschide în favoarea Guvernului Român fără dobânzi. Asupra lichidării acestui credit se va hotărî după terminarea războiului.

Guvernul German declară că regularea plăţilor ce urmează să fie făcute încă după terminarea războiului de către români din creditele stabilite prin convenţia din 17 ianuarie 1942 şi 17 august 1942, precum şi din creditul nou stabilit prin prezentul protocol, să fie efectuate în condiţiunile cele mai largi.

2. Guvernul German va dispune imediat ca Banca Reichului German să vândă Băncii Naţionale a României, de acoperire pentru notele emise ca o consecinţă a finanţării intereselor germane, 30 tone de aur (în valoare de circa 84 milioane RM).

3. Guvernul German va dispune ca Banca Reichului să vândă Băncii Naţionale a României 43 milioane de franci elveţieni în timp de şase luni, plătibile în rate lunare pentru a împiedica vânzarea către Elveţia a unor articole de export necesare Germaniei pentru nevoi de război române comandate în Elveţia.

Guvernul German se declară de acord să sprijine din punct de vedere al transporturilor şi în cadrul posibilităţilor tehnice transporturile suplimentare româneşti pentru Elveţia şi Suedia pentru a înlesni în acest mod Guvernului Român procurarea de devize libere.

Condiţiunea premergătoare pentru aceasta este ca contingentele stabilite între Germania şi România pentru exportul către Germania să fie împlinite la timp şi pe deplin proporţionale.

4. Guvernul German este de acord ca soldul vechi să fie asigurat prin încheierea de contracte de cumpărare ferme la preţurile de astăzi şi sub garanţia Reichului şi care urmează să fie lichidate cel mai târziu după terminarea războiului.

5. Germania livrează României în cursul anului contractual 520 000 tone fier fără de fierul conţinut în materialul de război care în acelaşi interval va întrece cantitatea de 100 000 tone.

6. Guvernul Român va îngriji prin măsuri administrative şi la nevoie chiar stabilite prin legi ca exportul de produse petroliere spre Germania şi Italia în cursul anului 1943 să fie sporit la 4 milioane tone prin restrângerea

consumului intern românesc şi prin sporirea producţiei.

Guvernul German va colabora la aceasta prin sfaturi tehnice precum şi prin livrări de materiale necesare sporirii producţiei pentru schimbarea instalaţiunilor cu păcură prin acelea cu cărbuni sau gaz, socotind conţinutul de fier al acestor materiale necesare în contingentul de fier stabilit.

7. România va livra în decursul anului contractual cel puţin 15 000 tone turte oleaginoase, precum şi 90 000 tone seminţe oleaginoase.

8. Guvernul Român va avea grijă ca Banca Naţională a României să ia măsuri până la 30 septembrie 1943 ca, în cadrul condiţiunilor stabilite prin convenţia din 17 ianuarie 1942 şi 17 august 1942, şi întrucât aceasta va fi necesar pentru desfăşurarea nestingherită a efectuării plăţilor în cadrul angajamentelor schimbului de plăţi germano-român şi în cadrul planului de plată stabilit pentru anul contractual în curs şi pentru ultimul quartal al anului 1943, să se execute operaţiile necesare după un plan de plată ce va trebui stabilit de comun acord, la timp, înaintea date de 30 septembrie 1943.

Restanţele cauzate începând de la 1 octombrie 1943 prin suspendarea plăţilor vor fi achitate cât de curând.

9. Guvernul Român va avea grijă ca să se achite pentru nevoile armatei germane din România în cursul anului contractual în rate lunare adecvate suma de 525 milioane lei, în cadrul aranjamentului schimbului de plăţi.

În consecinţă, va fi achitată cât mai curând suma rezultată din diferenţa plăţilor efectuate în intervalul de timp de la 1 octombrie la 31 decembrie 1942 şi sumei de 1 500 milioane lei.

Guvernul Român va îngriji, de asemenea, ca sumele necesare pentru trupele de apărare aeriene de întărire al căror număr a fost stabilit între cele două guverne şi care se vor ridica conform prevederilor făcute la circa 675 milioane lei să fie plătite pentru totdeauna la cererea armatei germane în cadrul aranjamentului schimbului de plăţi fără alte condiţiuni.

Făcute la Marele Cartier al Führerului la 11 ianuarie 1943.

MIHAI ANTONESCU RIBBENTROP

(Iosif Constantin Drăgan, ed., *Antonescu – Mareşalul României şi războaele de reîntregire,* III, Veneţia – Cannaregio, Editura Nagard, 1989, p. 347-348).

## 50.

*13 aprilie 1943 – Minuta întrevederii*

*Mareşal Ion Antonescu – Joachim von Ribbentrop (fragmente).*

În continuarea întrevederii dintre Führer şi Antonescu[28], RAM[29] a avut un schimb de păreri cu Antonescu cu privire la problema livrărilor româneşti de petrol pentru războiul comun şi problema recrutării pentru unităţile armate SS.

RAM aduse aminte că în tratativele duse cu Antonescu la Marele Cartier

[28] Castelul Klessheim (Salzburg), 13 aprilie 1943.

[29] Ministrul Afacerilor Externe german.

General al Führerului România ar fi asigurat Germaniei o cantitate de 4 milioane tone petrol pentru anul acesta. Aci nu ar fi vorba cumva de problema cum ar putea obține Germania cât mai mult petrol pentru sine, ci mai curând de faptul că are extrem de urgentă nevoie de acest petrol pentru războiul comun. După cum Antonescu însuşi trebuie să ştie, nevoile n-au scăzut nicidecum, ci au mai crescut. De aceea, el (RAM) a discutat aceasta chestiune cu experții şi a aflat că posibilitatea de a primi într-adevăr 4 milioane tone de la România depinde în esență de o restrângere a consumului intern românesc. Este greu să se descopere posibilități pentru ridicarea mai departe a producției prin noi foraje sau alte măsuri. Şi trecerea de la combustibilul lichid (petrol) la cărbune este realizată numai într-o măsură limitată şi în raport cu livrările de cărbune german. Germania ar face în această privință tot ce-i stă în putință. Aceasta însă n-ar fi suficient pentru a ajunge livrarea celor 4 milioane tone pe care Germania a contat de acum ferm. Ar rămâne, deci, numai restrângerea nevoilor interne româneşti.

După câte a aflat, e pe cale să se alcătuiască un plan pentru aceasta restrângere. El (RAM) ştie că pentru Antonescu nu ar fi uşor să ia măsuri radicale pe acest tărâm, deoarece România este o țară a petrolului şi industria ei este construită deci în mare măsură pe folosirea petrolului. El vrea însă să-l roage pe Antonescu să acorde atenția sa deosebită restrângerii consumului intern şi exprimă, totodată, recunoştința sa pentru poziția amicală şi prevenitoare pe care a avut-o generalul Dobre[30] în această problemă. Este vorba acum despre elaborarea unui plan care să prevadă o restrângere maximă a consumului intern fără ca prin aceasta să fie tulburată producția de război a României. Propunerea experților germani tinde la efectuarea unei reduceri de 30%. Însă Mareşalul nu şi-a dat încă aprobarea pentru această reducere. RAM subliniază că n-ar avea rost să se ocupe de amănunte, deoarece cifrele corespunzătoare nu sunt momentan la dispoziție şi ar fi mai bine ca reglementarea problemelor de detaliu să fie lăsată experților.

Consider însă că un lucru trebuie spus: este necesar să se treacă la restrângerea cu 30% pentru a asigura nevoile pentru operațiunile din Tunisia şi pentru flota italiană, ca şi pentru viitoarele lovituri împotriva Rusiei Sovietice. Este vorba de o problemă extrem de urgentă care nu poate fi soluționată în cadrul unei reduceri de consum normale, care n-ar supăra pe nimeni.

L-ar ruga, deci, pe Mareşalul Antonescu să reexamineze încă o dată indicațiile sale către experții români şi, reducând la maximum necesitățile industriei româneşti, să-şi dea asentimentul pentru restrângerea cu 30% a consumului intern, pentru ca, pe cât posibil, să îndeplinească livrarea promisă Germaniei de 4 milioane de tone. În situația de astăzi este important ca trupele combatante în Răsărit şi de pe celelalte fronturi să fie aprovizionate

[30] Gh. Dobre, ministrul înzestrării Armatei şi Producției de Război, cu începere de la 16 septembrie 1942.

corespunzător nevoilor lor chiar cu riscul de a jertfi ramuri ale economiei, neimportante pentru război şi de a trebui să se ia unele măsuri de ajutorare a muncitorilor din aceste ramuri.

În încheiere, RAM a mai arătat că la ultima întâlnire cu Führerul, la Marele Cartier German, acesta s-a declarat gata să acorde României concesii în domeniile banilor şi al oţelului şi pentru motivul că consideră livrările de petrol extrem de importante şi, încrezător în făgăduiala României, contează acum ferm pe livrarea a 4 milioane de tone. În aceste împrejurări, el (RAM) s-ar simţi foarte îndatorat lui Antonescu dacă acesta ar putea consimţi la o restrângere radicală a consumului intern românesc. Acesta ar urma să se extindă numai peste 1-2 ani, deoarece războiul va fi atunci câştigat şi sigur că va merita sacrificiul trecător.

În cursul convorbirii, RAM îi atrase atenţia lui Antonescu asupra eforturilor pe care le face Germania în cadrul războiului. Total femeile ar lucra în industrie şi chiar copiii de 15 ani ar fi folosiţi la apărarea antiaeriană. S-ar închide magazine şi fabrici, ca şi tot ce nu este neapărat necesar războiului. Astfel, lucrează tot poporul pentru război. Ştie că este necesar şi că această muncă va renta. Dacă el (RAM) îşi permite încă o dată îndemnul ca Antonescu să consimtă la restrângerea radicală, el exprimă această rugăminte în cadrul războiului total şi ar saluta cu însufleţire un efort maxim al României.

În răspunsul său, Antonescu aduse aminte că la semnarea acordului la Cartierul General al Führerului el a indicat livrarea a 4 milioane tone drept „aproape imposibilă". El a fost aproape sigur că livrarea acestei cantităţi nu va putea fi îndeplinită, însă cu scopul de a depune un efort extrem, l-a înlocuit pe fostul ministru al economiei, un economist [31], printr-un [32], generalul Dobre, care face tot ce-i omeneşte posibil pentru asigurarea acestei livrări. Dar el ar fi considerabil frânat de cifrele de extracţie în scădere. Pe de alta parte, mai întâi ar trebui pregătite măsuri în cadrul războiului total, aşa cum s-a făcut în Germania.

România a pus la dispoziţia lui Neubacher ultimele ei rezerve de petrol şi acum e nevoită să trăiască de pe o zi pe alta. Dacă cumva rafinăriile vor fi bombardate, atunci România va fi obligată să închidă ramuri industriale importante. Aceasta ar fi o dovadă de bunăvoinţă pe care a demonstrat-o în îndeplinirea obligaţiilor sale de livrare.

RAM răspunde că el e încredinţat de bunăvoinţa României şi ar fi ultimul care n-ar recunoaşte eforturile extraordinare pe care le-a făcut ţara pe acest tărâm. Însă când va începe ofensiva în Răsărit şi vor avea loc lupte în alte părţi, despre care deocamdată încă nu se ştie nimic şi, în special, se vor depune eforturi în Marea Mediterană, pentru care Germania are, de asemenea, planuri, atunci fiecare tonă, fiecare navă şi fiecare coloană motorizată care,

[31] Aşa în original.
[32] Aşa în original.

din lipsă de benzină, de pildă, n-ar putea intra în luptă, ar însemna un extraordinar dezavantaj militar. Este mai bine de luat asupra sa dificultăți în patrie şi de sistat producția diferitelor ramuri decât să nu fie executată vreo operațiune terestră sau aeriană din cauza lipsei de benzină. În ce priveşte restrângerea consumului intern, ambasadorul Neubacher n-a fost prea bucuros despre schimbul de păreri avut recent cu Antonescu, fiindcă el vede posibilitatea unei economii de 800 000 tone numai printr-o reducere cu 30% a consumului intern.

Antonescu răspunse că aceste păreri ale lui Neubacher ar fi destul de teoretice. Sistări mai mari nu s-ar putea face, deoarece totalitatea industriei lucrează pentru război. El l-a invitat pe Neubacher să-i dea numele unor întreprinderi care ar putea fi oprite în scopul economizării de petrol, ca prin aceasta să nu lezeze producția de război. Neubacher i-a indicat numai o fabrică de hârtie.

Dobre are, în orice caz, indicații precise să oprească, fără cruțare, toate întreprinderile mai mici şi neimportante.

La o întrebare a RAM-ului care ar fi principalii consumatori de petrol, Antonescu răspunse că aceştia ar fi industria de război, căile ferate, armata şi încălzirea centrală din oraşe, care se ridică însă numai la 100 000 tone. În curând va fi realizată adaptarea căilor ferate.

RAM răspunse că el nu dispune de cifre exacte şi a vrut numai să roage ca Dobre să primească dispoziții – ceea ce pare că s-a şi întâmplat – ca în planurile de restrângere să meargă până la limita extremă a posibilului.

Referitor la adaptarea la cărbune, RAM repetă asigurarea sa că partea germană va face tot ce se poate în limita posibilului pentru a remedia aici livrări de cărbune.

De altfel, în urma tratativelor duse la Cartierul General al Führerului, Wehrmachtul contează pe 4 milioane tone. Un minus s-ar simți în mod foarte neplăcut. De aceea, îl roagă pe Antonescu, deşi ştie că acesta nu poate livra mai mult decât există, să facă totuşi tot ce-i omeneşte posibil pentru a se apropia cât mai mult de cifrele consimțite. În caz contrar, ar putea interveni o situație serioasă în planul de consum al Wehrmachtului, ceea ce ar dăuna mersului războiului comun. Dobre şi Neubacher ar trebui să alcătuiască planurile lor nu după considerente normale, ci în raport cu cerințele războiului total.

Antonescu şi-a exprimat încrederea că Dobre va face într-adevăr absolut tot posibilul şi, în afară de aceasta, arăta că el (Antonescu) i-a permis lui Neubacher să se intereseze personal în România de posibilitățile de economisire şi să le indice Mareşalului. El i-a deschis aci aceleaşi posibilități ca şi odinioară în legătură cu găsirea, de rezerve ascunse.

În încheierea acestui punct, RAM arată că, pentru realizarea livrărilor consimțite, nu trebuie dat îndărăt nici de la o sistare spoliatoare [...][33].

[33] Probleme abordate în continuare nu s-au referit la petrol.

În continuare, Antonescu se plânge de majorarea cu 30-75% a preţurilor de export germane care a fost hotărâtă de Germania sub motiv că şi preţurile petrolului românesc s-au majorat. Aceasta s-a făcut la dorinţa germanilor şi constituie o împovărare a României, întrucât trebuie să preia antefinanţarea în lei a livrărilor de petrol. RAM răspunse că mai târziu, cândva, aceste sume vor fi doar restituite României şi, deci, nu ar reprezenta o împovărare şi făgăduindu-i, de altfel, o examinare a problemei cu experţii germani şi informarea lui Antonescu în urma acesteia. Cu aceasta s-a încheiat convorbirea care a durat o oră.

(ss) SCHMIDT

Salzburg, 14 aprilie 1943.

(Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ştefan Lache, *Antonescu-Hitler. Corespondenţă şi întâlniri inedite, 1940-1944,* II, Bucureşti, Editura Cozia, 1991, p. 84-88,91).

## 51.

*Septembrie 1943 – Fragmente din memorandumul prezentat de Mareşalul Ion Antonescu lui Adolf Hitler.*

1. România este ţara care a plătit greu în 1940 criza europeană, fără să fi avut vreo atitudine potrivnică faţă de Germania sau chiar faţă de Rusia.

România şi-a pierdut teritorii – asupra cărora are un necontestat drept istoric, biologic şi de liberă determinare – numai pentru ca împrejurările crizei din 1940 au făcut-o tampon în ciocnirea de interese şi tendinţe politice de atunci.

Rusia, folosind criza din 1939-40, încerca – aşa cum urmăreşte de trei secole – să pătrundă în Europa, după cum a folosit crizele turce din veacul trecut sau ciocnirile dintre Prusia şi Franţa, pentru ca să surpe sistemul european şi să pătrundă în Balcani.

La fel, în 1940, Rusia, împotriva tuturor convenţiilor internaţionale, a dreptului de liberă determinare a poporului basarabean şi a legilor de echilibru şi de conservare ale Europei, pătrunde în România, pentru ca de aci să spargă întregul sistem european şi să lovească în spate Germania.

Poporul român, care de veacuri a suferit în Carpaţi pentru apărarea existenţei lui şi a instituţiilor civilizaţiilor creştine şi europene;

Poporul român, care, dacă n-ar fi fost aci în Carpaţi de veacuri, ar fi trebuit să fie inventat pentru că el este singurul element de întrerupere a masei slave, a continuităţii geografice din slavii din răsărit şi neo-slavii din Europa Centrală şi Balcani;

Poporul român, care mărturiseşte, prin prezenţa lui în Carpaţi, de veacuri, că este un popor vital războinic, demn de legat indisolubil de instituţiile lui – fiindcă altfel ar fi fost demult desfiinţat de slavi, care au cotropit toate pământurile înconjurătoare –;

Poporul român, aliat natural nu numai al sistemului european, care era

ameninţat de Rusia, dar aliat natural al Germaniei, care, cum o arată Excelenţa Sa Führerul în *Mein Kampf,* este creat de natură pentru ca să reziste puhoiului asiatic; în loc să fie întărit în 1940, **în loc să fie consolidat în graniţele lui si substanţa lui etnică să fie înţeleasă şi sprijinită, iar nu redusă;**

**Poporul român a fost grav lovit în 1940**[34]**.**

S-a făcut astfel jocul Rusiei împotriva istoriei europene şi a istoriei germane; şi, mai grav, popoare înconjurătoare, din care unul, popor slav chiar, au fost încurajate să lovească şi în sud teritoriul românesc, fără ca să se vadă că pământul României este pământ al Europei şi că slăbirea României înseamnează slăbirea sistemului european şi a însăşi intereselor Germaniei.

2. Dacă din punct de vedere militar actul de la Viena şi toleranţa Germaniei în 1940 în faţa revendicărilor injuste ale vecinilor – Rusia, Ungaria şi Bulgaria – se putea explica, azi Guvernul Regal Român are datoria să atragă atenţia Excelenţei Sale Führerul Adolf Hitler asupra adevăratelor situaţii şi a comandamentelor istoriei, care au început să-şi arate prezenţa în realitatea politică şi militară.

a) În 1940, Germania avea nevoie să-şi asigure furnizarea petrolului românesc pe care se rezema acţiunea sa militară; sistemul politic de atunci [din Românial nu constituia o garanţie pentru Germania că nu va pierde acest petrol, fie în împrejurări internaţionale, fie în împrejurări interne, pentru că regimul Regelui Carol al II-lea era compromis şi din punct de vedere intern şi din punct de vedere internaţional, faţă de toţi şi faţă de conştiinţa românească însăşi.

b) În al doilea rând, Germania îşi pregătea de pe atunci acţiunea sa în Balcani, pentru că, urmărind să supravegheze Strâmtorile [Mării Negre] şi neavând certitudinea asupra regimului politic din Balcani, era preocupat la acea dată să taie eventualele legături ale Rusiei cu Suezul şi Anglia; sau, în orice caz, să stăpânească iniţiativele în sectorul balcanic european.

c) În sfârşit, Germania, temându-se totuşi de o invazie rusă, faţă de gravele experienţe din 1939-1940 şi de mărturisirile domnului Molotov[35] asupra scopurilor expansioniste ale Rusiei, trebuia să-şi asigure versantul vestic al Carpaţilor împotriva oricărei încercări de invazie rusă.

În asemenea împrejurări a luat naştere Actul de la Viena, care:

a) prin coridorul secuiesc cobora spre petrolul românesc;

b) crea condiţii de pătrundere şi dominare în Balcani prin prăbuşirea sistemului român;

c) asigura versantul de apărare al Carpaţilor; adică împlinea cele trei obiective militare urmărite atunci de Germania.

Actul de la Viena apare, deci, ca un act de război şi nu de pace.

Este un act de obiective militare trecătoare, şi nu de baze politice şi teritoriale statornice [...]

---

[34] Subliniat în original.

[35] În noiembrie 1940, în cursul vizitei sale la Berlin.

Actul de la Viena este născut sub presiunea agresiunii ruse şi a înţelegerii ruso-ungare de atunci, care ameninţa cu prăbuşirea întreg sud-estul.

Germania, angajată în Occident, neputând deschide un al doilea front la acea dată împotriva Rusiei, a trebuit să primească cererile ruse ca o soluţie trecătoare şi cererile Ungariei ca o necesitate pentru a evita conflictul româno-ungar, care ar fi târât după el intervenţiunea inevitabilă a Rusiei [...][36].

(Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ştefan Lache, *Antonescu-Hitler. Corespondenţă şi întâlniri inedite, 1940-1944,* II, Bucureşti, Editura Cozia, 1991, p. 106-109).

## 52.

*15 decembrie 1943 – Fragmente din scrisoarea adresată de Adolf Hitler Mareşalului Ion Antonescu*[37].

[...] Vă rog, Domnule Mareşal, în acest ceas decisiv al unui adevărat punct crucial pentru popoare, în care nu momentele economice trebuie puse înaintea istoriei, şi în care zarurile au fost aruncate hotărând asupra vieţii, fiinţei sau dispariţiei unor mari rase pentru o cultură chemată a dăinui de acum înainte mai mult de două milenii, să binevoiţi a decide ca şi România să considere numai din acest punct de vedere orice măsură pe care a adoptat-o şi pe care va trebui s-o adopte.

Într-adevăr, Domnule Mareşal, pentru că războiul din Răsărit este foarte aspru şi foarte greu, să recunoaştem ce ne aşteaptă pe toţi dacă această luptă nu ar fi câştigată. De aceea, ea trebuie câştigată! Dar aceasta este cu putinţă numai dacă noi renunţăm la orice punct de vedere care ne abate atenţia şi ne dedicăm unei singure idei: ce poate întări forţa noastră şi ce poate fi de ajutor soldaţilor noştri? Fiecare tonă de petrol care va putea fi economisită în România va reprezenta un sprijin pentru războiul purtat de Germania, deci pentru viitorul nostru comun. Căci ea nu ia calea Germaniei pentru a se irosi acolo ci pune în mişcare diviziile noastre de tancuri, serviciile noastre de întărire, folosind astfel frontului la luptă. Iar fiecare tonă de cereale care zace undeva într-o şură fără a aduce foloase este o crimă împotriva luptei comune. Pentru că în acest caz ea sare în ajutor să prindă

[36] În continuare, aprecieri despre esenţa dictatului de la Viena (un act care „a fost născut mort"), despre reîntregirea Basarabiei şi nordului Bucovinei, despre inacţiunea Ungariei în cadrul Axei şi despre jertfele României alături de **Axă.**

[37] Documentul reprezenta o replică la scrisoarea Mareşalului Antonescu din 15 noiembrie 1943 (apud *Antonescu-Hitler...,* II, p. 122-128). Conducătorul statului român îşi exprimase insatisfacţie pentru faptul că refacerea şi crearea de noi unităţi româneşti nu se desfaşuraseră corespunzător, datorită „minimului de armament" ce nu sosise din Germania; deşi – se sublinia – „în această vreme noi am exportat imense cantităţi de petrol, ameninţând nu numai producţia, dar înseşi rezervele româneşti" *(ibidem,* p. 124).

putere pe oamenii care trebuie să muncească sau asigură hrana soldaților, iar în celălalt caz se iroseşte [...].

Când însă vom sfârşi victorioşi această luptă – şi aşa va trebui să fie – atunci, Domnule Mareşal, sunt încredințat că toate celelalte probleme care se resimt astăzi ca importante sau împovărătoare îşi vor găsi cu uşurință rezolvarea. O Românie victorioasă împreună cu Germania în Răsărit va putea fi liniştită că nimic nu-i va ameninţa existenţa europeană. Ea va fi atunci îndeajuns de puternică pentru a-şi apăra prin propriile ei forţe interesele ei naţionale. O Românie care însă ar fi învinsă în această luptă alături de Germania oricum nu ar mai avea de ce să se gândească la revendicările ei naţionale şi de altă natură, fie ele îndreptăţite sau nefondate. Într-un asemenea caz, România ar înceta să existe la fel de bine ca şi oricare alt stat naţional european. Iată de ce, încheind, Vă exprim încă o dată, Domnule Mareşal, rugămintea să ajutaţi cu toate mijloacele de care poate dispune România – militare, economice, dar şi politice – pentru ca noi să putem asigura acestei lupte comune un sfârşit victorios.

Naţiunea germană şi economia germană vor depune toate eforturile pentru a-l face posibil. Poporul german va lua asupra sa orice suferinţă şi orice primejdie, iar eu însumi nu sunt stăpânit, zi şi noapte, decât de un singur gând: încheierea victorioasă a acestui război.

Va voi comunica, Domnule Mareşal, peste câteva zile mai detaliat concepţia mea asupra situaţiei politice şi militare.

Cu salutări cordiale, în numele solidarităţii camaradereşti,

AL DV. ADOLF HITLER

(Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ştefan Lache, *Antonescu-Hitler. Corespondenţă şi întâlniri inedite, 1940-1944,* II, Bucureşti, Editura Cozia, 1991, p. 135-136).

## 53.

*5 august 1944 – Fragmente din minuta ultimei întrevederi Adolf Hitler – Ion Antonescu.*

[...] Referitor la Frontul de Răsărit, el (Führerul) poate sublinia că Germania însuşi nu are decât un singur interes, acela de a stabiliza Frontul de Răsărit, făcând totul şi luptând până la extrem pentru a realiza acest lucru.

În ce priveşte apărarea României împotriva atacurilor aeriene, aceasta nu poate fi realizată decât în cadrul măsurilor generale de siguranţă. Prestări speciale în acest domeniu pentru România nu se pot acorda.

În legătură cu ultimul punct, acela al apărării antiaeriene, Antonescu a subliniat că rafinăriile de petrol şi căile ferate au cea mai urgentă nevoie de apărare, citând în sensul afirmaţiilor sale date cu privire la pagubele suferite. Asupra transportului de petrol exercită o influenţă foarte defavorabilă

şi faptul că prin atacurile aeriene nu sunt distruse numai vagoanele-cisternă, ci şi conductele petroliere.

Cu aceasta, discuţia s-a îndreptat din nou asupra cauzelor apărării antiaeriene insuficiente în România. Führerul a menţionat din nou că chiar România nu a fost dispusă, la timpul său, să pună la dispoziţie sumele necesare, subliniind în această ordine de idei că este înjositor şi insuportabil pentru conducătorul unei ţări ca Germania să afle mereu de la generalii săi că pentru nevoile armatei germane nu se găsesc sumele de lei necesare. În fond, Germania nici nu ar fi trebuit să intervină în favoarea României, ci ar fi putut să se înţeleagă cu Molotov pe seama acestei ţări. În România nu trebuie să se pună accentul numai pe considerente pur economice, ci trebuie să se ţină seamă numai de faptul că războiul trebuie câştigat cu orice preţ; în cazul în care el este pierdut, sunt pierdute şi moneda românească şi rezervele de aur româneşti şi rezervele petrolifere, precum şi toate celelalte pe care apărătorii poate prea grijulii ai intereselor româneşti le-au pus deoparte cu menajamente. Dacă însă războiul este câştigat, tensiunile provocat de decontări, care, produse acum, vor putea fi înlăturate fără greutate [...]

Marele Carier General al Führerului
la7-VIII-1944

(SS) SCHMIDT

(Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ştefan Lache, *Anionescu-Hiller. Corespondenţă şi întâlniri inedite, 1940-1944,* II, Bucureşti, Editura Cozia, 1991, p. 192-193).

## 54.

*[21 noiembrie 1944] – Raport secret privind situaţia carburanţilor în România.*

MINISTERUL DE RĂZBOI COPIE
Direcţia Superioară a Motomecanizării

**NOTĂ INFORMATIVĂ**
cu situaţia carburanţilor la data de 21 noiembrie 1944

Ministerul Economiei Naţionale în acord cu Comandamentul Sovietic fixează lunar cotele de produse petroliere.

Ordinea de urgenţă a livrării produselor a fost fixată astfel:

— Cota de carburanţi destinată consumului trupelor sovietice de pe front;

— Cota de carburanţi destinată consumului intern (Armata Română şi populaţia civilă);

— Cota de carburanţi destinată exportului.

În luna octombrie şi în prima jumătate a lunii noiembrie, această ordine de urgenţă a fost oarecum respectată; începând însă din ziua de 17 noiembrie 1944,



BCU BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

cota ce revenea consumului intern – privind toate produsele petroliere – a fost blocată, iar produsele repartizate pentru front şi export.

În această situaţie nu s-au mai putut ridica carburanţi din bazinul petrolifer nici pentru depozitele alimentate de Societatea **Distribuţia** şi nici pentru nevoile unităţilor române din interior.

Ministerul Economiei Naţionale a intervenit prin Comisia Interministerială de control şi aplicare a Armistiţiului, pentru a se ridica această blocare şi a elibera de urgenţă produsele petroliere necesare atât Armatei cât şi populaţiei civile. Răspunsul încă nu a fost primit.

Până la ridicarea blocării singura soluţie ar fi aprovizionarea unităţilor din depozitele de rezervă subterane.

Acestea sunt înseşi ele ocupate de gărzi sovietice, care nu permit distribuiri de carburanţi unităţilor române. Numai două din aceste depozite, şi anume: Mărunţişu, judeţul Buzău şi Furnicoşi, judeţul Muscel, sunt libere.

Accesul la depozitul Mărunţişu este însă foarte greu, având două poduri rupte, iar la depozitul Furnicoşi se găseşte numai benzină, depozitul nefiind construit ca să primească şi alte produse.

Pentru ca aprovizionarea cu carburanţi să reintre în normal este nevoie a se interveni insistent la Comandamentul Sovietic de resort, spre a se obţine:

— Să se ridice gărzile sovietice de la depozitele subterane ale armatei sau să se permită şi alimentarea unităţilor române. (S-a cerut aceasta de Direcţia Motomecanizării în repetate rânduri prin Marele Stat Major, Secţia a 4-a).

— Să se ridice blocarea produselor petroliere din rafinării.

Dacă nu se va putea obţine nici unul din dezideratele de mai sus, autovehiculele, atât cele de pe front, cât şi cele din interior, aparţinând Armatei Române nu vor mai putea circula după data de 1 decembrie 1944, iar până la acea dată numai cele ale unităţilor care posedă mici rezerve de carburanţi.

DIRECTORUL SUPERIOR AL MOTOMECANIZĂRII,
General (ss) AUREL NICOLAESCU
p. conformitate
D. ARDELEANU

(Arhivele Militare Române, Bucureşti, fond Comisia Română de Aplicare a Armistiţiului, dosar 129, f. 463).

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

## 55.

*1 august 1945 – Extrase din minuta americană a reuniunii şefilor celor trei Mari Puteri învingătoare în al doilea război mondial (Potsdam).*

TWELFTH PLENARY MEETING, WEEDNSDAY, AUGUST 1, 1945, 4 P.M.

PRESENT

| NITED STATES | UNITED KINGDOM | SOVIET UNION |
|---|---|---|
| President Truman | Primi Minister Attlee | Generalissime Stalin |
| Secretary Byrnes | Foreign Secretary Bevin | Foreign Commissar Molotov |
| Mr. Davies | Sir Alexander Cadogan | Mr. Vyshinsky |
| Mr. Cohen | Major Birse | Mr. Golunsky |
| Mr. Thompson | | Mr. Maisky |

**United States Delegation Working Paper**

THOMPSON MINUTES

TOP SECRET

MR. BYRNES said they had taken up manyquestions in the Foreign Ministers meeting. He thought it wouldbe helpful to take them up one at a time.

1. GERMANA REPARATIONS

MR. BYRNES read the report of the drafting committee on the protocol on Germana repartions. He said the question was wether the Big Tree had yesterday reached agreement on reparations when the Soviet delegate had said that he would not press the Soviet claim to 30 persent of the German gold, foreign assets, and shares.

MR. STALIN inquired what was meant by the expression „western zones" in the document.

THE PRESIDENT said it meant the zones occupied by France, Great Britain, and the United States.

MR. STALIN suggested that they might reach agreement along the following liner. The Russians would not claim the gold which their Allies had found in Germany. With regard to sharea and foreign investments, perhaps the demarcation line between the Soviet and western zones of occupation should be taken as the dividing line and everything west of that linewouldgo to the Allies ane everything east of that line to the Russians.

THE PRESIDENT inquired if he meant a line running from the Balticto

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

the Adriatic.

STALIN replied in the affirmative and said that with respect to foreign investments, all investments in Europe west of this line would go to the Allies and all investments in Eastern Europe to the Russians. He said for example German investments in Rumania and Hungary would fall to the Russians.

MR. BEVIN asked if German investments in other countries would be theirs.

MR. STALIN replid that they would and mentioned France, Belgium, and America sa examples.

MR. BEVIN said he agreed and asked if Greece would belong to Britain.

MR. STALIN said the only questions related to Austria and Yugoslavia. Austria was divided into three zones. Yugoslavia wes partly in the Russian zone. What should theu do with investments there.

MR. BEVIN suggested that they be given to them.

MR. STALIN asked if he wanted Austria too.

MR. BEVIN replied that he did not.

MR. STALIN suggested that the Allies take Yugoslavia and Austria would be divided into zones.

MR. BYRNES asked what Stalin had to say with respect to the shares of German Corporation that had been included in Stalin's proposal yesterday but later withdrawn.

MR. STALIN said that the shares of enterprises located in the American zone would belong to the Americans.

MR. BYRNES said that he understood from this that the Russians would make no claim to shares of enterprises located in the American zones.

MR. STALIN replied that he would not.

MR. BYRNES pointed out that yesterday Stalin asked for 30 percent of German foreign assets. What percent dis he now ask of these assets.

MR. STALIN said he did not know but it would be very small as most of them were west of the demarcation line.

MR. BEVIN said he understood that yesterday the Soviet Government had renounced all claim to foreign assets.

MR. ST ALIN replied that they were speaking ot the western zone of Europe and not the eastern zone. They had yesterday asked for 30 persent of the foreign asstes in the west. This had been withdrawn but the Allies should also renounce those in the east.

MR. BEVIN said the understood the Russians had renounced all claim to German foreign assets yesterday.

MR. STALIN said not those in Rumania, Bulgaria, Finland, and Hungary.

.....



BCU CLUJ / BABEŞ-BOLYAI UNIVERSITY LIBRARY

8. ALLIED OIL EQUIPMENT IN RUMANIA

MR. BEVIN said that the Foreign Ministers had agreed that there should be two bilateral commissions, on British-Soviet and one United States-Soviet, to meet within ten days in Rumania to examine the documents and facts in connection with this question.

It was agreed that these commissions would be accorded all necessary facilities to perform their task in Rumania.

The decision of the Foreign Ministers was approved[38].

.....

*(Foreign Relaîions of the United States. Diplomatic Papers. The Conference of Berlin (The Potsdam Conference). 1945,* II, Washington, GPO, 1960, p. 566-568, 574).

## 56.

*4 aprilie 1946 – Proces-verbal al interogatorului luat de reprezentanții NKVD, la Moscova, Mareşalului Ion Antonescu.*

**Întrebare**: Pe ce bază s-au constituit relațiile economice dintre Germania şi România în perioada războiului împotriva Uniunii Sovietice?

**Răspuns**: În perioada războiului Germaniei şi României împotriva Uniunii Sovietice petrolul extras din România era transportat în principal în Germania şi, parțial, în Italia, Turcia şi Bulgaria.

În total, în România în această perioadă se extrăgeau anual 4 400 000 tone de petrol, din care se trimiteau în Germania 3 000 000 tone. Întreaga industrie petrolieră a României se află în mâinile societăților petroliere engleze, americane, belgiene şi franceze.

În acest fel, s-a întâmplat ca producătorii englezi, americani de petrol îi asigurau Germaniei petrolul.

Trebuie spus că România, neținând seamă de insistența nemților de a confisca proprietatea* societăților petroliere engleze şi americane, a lăsat această proprietate neatinsă, păstrându-i pe vechii directori generali numiți încă înainte de război şi a renunțat la dreptul său de a-i numi pe proprii săi

[38] În acest sens, propunerea a fost inserată în *Protocolul* lucrărilor Conferinței semnat de cei Trei Mari – I. V. Stalin, H. Truman şi C. R. Attlee (cf. *FRUS. 1945,* II, *The Conference of Berlin,* p. 1496), mai precis: „XIV. *Oil equipment in Rumania.* The Conference agreed to set up two bilateral commissions of experts, one to be composed of United Kingdom and Soviet Members, and one to be composed ot United States and Soviet Members, to investigate the facts and examine the documents, as a basis for the settlement of question arising from the removal of oil equipment from Rumania. It was further agreed that these experts shall begin their work within ten days, on the spot".

comisari pentru controlul activității firmelor.

Livrările de petrol românesc Germaniei s-au efectuat în conformitate cu convenția economică existentă încă înainte de venirea mea la putere[39].

În noiembrie 1940, la prima mea întâlnire cu Hitler, între noi a fost încheiată o noua convenție economică[40], conform căreia nemții livrau României avioane marca *Messerschmidt 109,* tancuri, tractoare, artilerie antiaeriană şi antitanc, automate şi alt armament, primind din România petrol, benzină şi pâine.

În afară de aceasta, în primăvara anului 1941, la întâlnirea de la Viena cu Göring[41], am convenit verbal cu el ca România să se străduiască să mărească livrările de petrol şi, în locul acestora, să primească de la nemți echipament petrolier.

Această convenție purta un caracter general şi ulterior a fost dezvoltată şi concretizată prin tratative între ministrul român al industriei petroliere, Dimitriuc, şi reprezentanții nemți în România, Fischer[42] şi [Hermann] Neubacher. Nu ştiu dacă în această convenție au fost întocmite ceva documente.

În decursul anilor 1942-1944, nemții au adus în România prăjini de sapă şi conducte de tubaj şi alt echipament petrolier, utilizat la lucrările de exploatare în industria petrolieră; de asemenea au livrat echipament pentru conductele magistrale Ploieşti-Bucureşti, Transilvania-Bucureşti. Echipamentul petrolier german a fost distribuit între firmele petroliere aflate în România, conform unui plan special, care a fost elaborat de către Ministerul Industriei Petrolului al României cu participarea reprezentanților acestor firme şi a reprezentat o parte din convențiile economice anuale germano-române.

Totodată, în anul 1943 nemții au adus la Galați echipamentul unei uzine de prelucrare a petrolului care, la început, a fost dusă în Caucazul de Nord, iar apoi, o dată cu retragerea, a fost evacuată în România.

În afară de aceasta, în schimbul petrolului nemții livrau în România minereu de fier extras de ei la Krivoi Rog.

În acelaşi timp, Hitler personal, Ribbentrop şi ambasadorul german în România, Killinger, în cursul întâlnirilor cu reprezentanții guvernului român, au subliniat de multe ori că livrările de petrol românesc către Germania sunt plătite prin eforturile trupelor germane pe frontul sovieto-german.

Astfel, în ianuarie 1942[43], Hitler, primindu-mă la Cartierul său General din Prusia Orientală şi având în vedere spusele românilor cu privire la faptul că nu primesc o compensație suficientă pentru petrolul lor, mi-a făcut o observație şi mi-a recomandat în problema petrolului să țin seama de faptul că Germania plăteşte petrolul românesc prin soldații săi care luptă pentru

[39] Convenția din 23 martie 1939.
[40] În fond, imediat după aceea, la 4 decembrie 1940.
[41] Martie 1941.
[42] Necunoscut.
[43] Corect: la 11 februarie 1942.

interesele României. Procesul-verbal a fost scris conform spuselor mele, a fost citit de mine.

ANTONESCU

A interogat: ofițerul de contrainformații – lt.-col. Sokolov

Translator militar: lt. Znamerovski

Originalul procesului-verbal al interogatoriului a fost trimis la Ministerul Afacerilor Externe al URSS.

(Teodor Mavrodin, *Mareşalul Antonescu întemniţat la Moscova,* Piteşti, Editura Carminis, 1998, p. 180-182.
Vezi şi Alina Tudor, Şerban Pavelescu, eds., *Mareşalul Antonescu: Alte interogatorii,* în „Magazin Istoric", nr. 10/1997, p. 29-30).

## 57.

*5 octombrie 1949 – Fragmente din raportul SR-12 privind situația României înaintat de CIA. președintelui Statelor Unite, Harry S. Truman.*

Capitolul II/Situația economică

b. Industria

b. 1.1. Țițeiul

Industria petrolieră românească, care este a doua în Europa după URSS, este importantă, atât ca o potențială sursă de aprovizionare pentru URSS în cazul unui război, precum şi ca reazem pentru economia românească. Oricum, de la terminarea celui de-al doilea război mondial, această industrie s-a aflat într-un permanent declin, ca urmare a exploatării exagerate, deposedării masive de echipament modern şi de piese de schimb şi a instruirii inadecvate în vederea exploatării şi dezvoltării. Cu toate că este un surplus de capacitate de rafinare pentru distilarea directă, capacitatea de prelucrare a carburanților octanici este insuficientă față de necesar. În 1948, producția planificată la benzina pentru aviație a fost de 60 000 tone metrice, din care cu siguranță s-a exportat şi în URSS. Producția de petrol nerafinat a fost într-un continuu declin şi în 1947 a fost mai puțin de jumătate decât producția din anul de vârf 1936. Este deosebit de îndoielnic că naționalizarea firmelor exploatatoare de țiței din iunie 1948 va ajuta în vreun fel la redresarea economiei. Ajutorul străin sub formă de echipament şi piese de schimb pentru forare şi rafinare este absolut necesar redresării. Nici țările satelit ale URSS şi nici țările din vest nu sunt dispuse să ofere un asemenea ajutor.

În caz de război, importanța strategică a României ar consta mai ales în poziția ei, decât în cantitățile pe care le poate furniza. S-a estimat că țările satelit pot aproviziona URSS doar cu 3 până la 4 milioane tone metrice de țiței, din care România nu reprezintă mai mult de 2,5 milioane. Capacitatea relativ mare de rafinare existentă în România ar fi, de asemenea, importantă în producerea de produse petroliere.

În ciuda abundenței petrolului disponibil, acesta şi produsele din petrol

reprezentau înainte de război doar 25% din consumul intern de combustibil. Producția română de petrol a oferit întotdeauna un surplus mare pentru export. Din 1936 până în 1940, exporturile anuale de petrol nerafinat şi de produse au atins o medie de 4,9 milioane de tone. În 1946, surplusul pentru export scăzuse la aproximativ 2,3 milioane de tone. Din acest total, 17,7 milioane de tone erau programate pentru livrarea către URSS ca reparație de război şi 276 000 tone pentru livrarea ca urmare a convenției comerciale româno-sovietice. Livrările pentru întreținerea trupelor de ocupație erau de 94 800 tone, conform raportului. Restul (229 000 tone) era angajat în convenții comerciale cu Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia, Bulgaria şi Ungaria. O nouă scădere a producției de țiței nerafinat a redus exporturile în 1947 la 1,85 milioane de tone, din care URSS absorbea 1,75 milioane de tone. Totuşi, se estimează că, în 1948, 2,15 milioane de tone de țiței brut şi produse petroliere vor fi exportate, din care URSS va prelua 1,47 milioane de tone. Cu toate că Uniunea Sovietică a scutit România de 50% din reparațiile datorate, încă în iunie 1948, situația exportului de țiței probabil că nu se va schimba prea mult. Este probabil ca acea cantitate de țiței şi produse petroliere, livrată pe baza convenției comerciale româno-sovietice, să fie aproape aceeaşi cu cea luată de URSS ca reparație.

Totalul rezervelor cunoscute şi al celor probabile aflate în solul României este de aproximativ 67 milioane tone metrice. Însă politica URSS de a stoarce industria pentru a preveni cereri imediate de reparație se oglindeşte în consumarea prematură a rezervelor pentru industrie. În plus, echipamentul de foraj şi de rafinare nu este doar vechi, ci, ca urmare a proastei întreținere, are nevoie de reparații capitale. România are nevoie urgentă de echipament nou şi de piese de schimb, dar restricțiile actuale fac importurile din vest practic imposibile, iar URSS şi celelalte state-satelit nu sunt capabile să acopere aceste necesități. Nedescoperirea şi nedezvoltarea de câmpuri noi, din cauza instruirii neadecvate de explorare şi dezvoltare, reprezintă un alt obstacol pentru menținerea producției chiar şi la nivelul actual. Exploatarea unor terenuri încă neproductive în zona Banatului din vestul României şi politica pe termen scurt a guvernului, de supraexploatare a terenurilor deja existente, vor aduce probabil o îmbunătățire temporară în producția anuală. De la producția din anul de vârf 1936, când s-au scos 1 704 000 tone metrice[44], a urmat un declin aproape continuu până la aproape 3 850 000 tone în 1947. În 1948, producția a crescut la 4 200 000, înregistrând o creştere cu 10% față de 1947. Se aşteaptă ca extracțiile din 1949 să atingă 4 750 000 tone.

98% din capacitatea de rafinare a României este concentrată în jurul terenurilor petrolifere de la Ploieşti. Capacitatea de rafinare întrece cu mult producția de țiței. În 1942, existau posibilități de rafinare cam pentru 11 milioane de tone, care era aproape dublu față de cantitatea extrasă. În 1944 în timpul ocupației sovietice, capacitatea țării de a rafina țițeiul a fost redusă la

[44] Eroare. În realitate: 8 676 000 tone (vezi cap. IX).

aproximativ 5 200 000 tone. Cauzele au fost stricăciunile provocate de bombe, imposibilitatea de a obține în vreme de război echipamentul tehnic atât de necesar şi faptul de a nu ține pasul cu dezvoltarea tehnică din străinătate. Se crede că în 1947 cantitatea rafinată a fost de 1 488 000 tone metrice pentru consumul domestic şi 1 846 000 pentru export, cu estimări de 1 363 000 şi, respectiv, 2 150 000 pentru 1948.

Înainte de al doilea război mondial, industria petrolieră se baza în cea mai mare parte pe calea ferată pentru transport. Mai puțin de 20% din producția de țiței era transportată spre graniță prin conducte şi o altă cantitate redusă cu şlepul. Probabil că situația actuală nu este mult schimbată. Calea ferată este încă principalul mijloc de transport. Cele mai importante porturi pentru export, Constanța şi Giurgiu, sunt dotate cu rezervoare de stocare cu o capacitatea de 650 000, respectiv de 32 500 tone. În România există trei trasee de conducte: (1) de la Ploieşti la Constanța, cel mai important port pentru exportul de țiței; (2) de la Ploieşti la Giurgiu, punct portuar de tranzit pentru transportul pe Dunăre, înspre vest şi (3) de la Ploieşti la porturile dunărene Galați şi Reni. Conducta Ploieşti-Galați-Reni a fost extinsă, conform raportului, până la Odessa la începutul anului 1946 şi s-au făcut ramificații până la Constanța şi Făurei.

Industria petrolieră românească s-a dezvoltat în mare parte cu capital străin şi sub conducere străină. Înainte de război, englezii erau cei mai puternici investitori străini, urmați de americani, francezi, belgieni şi italieni. Din 1940 şi până la armistițiu, industria petrolieră românească a funcționat în mare parte în beneficiul Germaniei. URSS, după ce a confiscat proprietățile petrolifere printr-o interpretare „liberală" a ceea ce constituia pradă de război şi fostele bunuri ale inamicilor, a folosit aceste achiziții ca pe o bază „legală" pentru a constitui compania de petrol sovieto-română Sovrompetrol. URSS şi guvernul României au subminat firmele petroliere englezeşti şi americane, forțându-le să producă exclusiv pentru reparații şi la prețuri sub cost. Aceasta îi împiedică să exporte în țări care ar putea achiziționa în monedă stabilă sau care ar fi capabile să furnizeze instalații necesare pentru menținerea în funcțiune a dotării existente. În plus, românii i-au obligat să concedieze oameni-cheie pentru a numi persoane mai potrivite din punct de vedere politic. Conform cu legea naționalizării din 11 iunie 1948, toate companiile petroliere sunt transferate la stat. Numai acele acțiuni care sunt încă în mâinile românilor sau ale acționarilor străini vor fi naționalizate. Bunurile nemțeşti, româneşti si altele, obținute de Uniunea Sovietică ca urmare a Tratatului de Pace, sunt scutite.

Principiul compensării este susținut doar aparent. Legea prevede Fondul Industriei Naționalizate, care trebuie să emită titluri proprietarilor pentru ca aceştia să fie recompensați din profitul întreprinderii. Dacă nu este profit, nu se vor face plăți către fostul proprietar.

(Thomas S. Blanton, *Ce ştia preşedintele Truman despre România. Un raport al serviciilor secrete americane. 1949*, Bucureşti, Fundația Academică Civică, 1997, p. 50-53).

Peter Heylin (Heylyn) a trăit în perioada 1599-1662,
fiind, potrivit *Wikipedia,* un cunoscut autor polemic,
teologic şi istoric britanic,
care a publicat între altele *Microcosmous* (1621) şi *Cosmography* (1657).
*Cosmographia* (ediția 1673), reunind datele cunoscute în epocă
privind geografia țărilor şi continentelor,
are în atenție, după cum rezultă din subtitlu,
şi ***Dacia*** (cartea a II-a, p. 166 şi urm.),
iar, în context, ***Valachia*** (p. 171 şi urm.),
unde autorul a identificat ca o curiozitate fabricarea lumânărilor din bitum
spre deosebire de cele "uzuale" din ceară (p. 171, coloana II).
Informațiile despre *Cosmographie* (ediția 1673)
şi ilustrațiile corespunzătoare ne-au fost transmise
cu deosebită bunăvoință de dl. Ing. Constantin Cucu.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

# COSMOGRAPHY,

## The Second Book,

CONTAINING THE

# CHOROGRAPHY

AND

# HISTORY

OF

*Belgium, Germany, Denmark, Swetbland, Russia, Poland, Hungary, Sclavonia, Dacia,* and *Greece,* with the *Isles* thereof.

---

By *PETER HEYLIN.*

---

TACIT. HIST. LIB. 4.

*Humanarum rerum possessionem* Trans-alpinis *gentibus portendi,* Druidæ *canebant.*

SENEC. de Consolat. ad ALBINUM.

*Quotidie aliquid in hoc magno Orbe mutatur; Novæ Urbium fundamenta jaciuntur, nova Gentium nomina extinctis nominibus prioribus, oriuntur.*

---

*LONDON,*

Printed by *J. Macock,* for *Philip Chetwind* and *Anne Seile,* MDCLXXIII.

other Countreys) had their several Princes succeeding one another in a regular way. Their Religion was Gentilism at the first. For being originally Heathens, they worshipped such Gods as others of the Gentiles did; *Jessa* for *Jupiter*, *Lada* for *Mars*, *Marzana* for *Ceres*, *Ziewona* for *Venus*, and *Nia* for *Pluto*. They had also a Goddess called *Pogoda*, to whom they prayed for Fair weather and a temperate Air. To their Children they used to give no Name till they began to grow great, and then they conducted them to the Temple of their Gods, where they cut off their first Hair, and offered it as a Pledge of their future Service; at which Solemnity they called together their Friends and Kinsfolk to make merry, with Banquets, Dancing, Singing, and all kind of Sports; offering in Sacrifice an Hog, and Wine mixed with Honey, somewhat like Metheglin.

The Gospel was first generally received amongst them by the Preaching of *Cirill* and *Methodius*, two right godly men, who had before converted the *Georgians* and *Circassians*, two great *Asian* Nations; employed therein by the Patriarch of *Constantinople*, with good Success as to the Work, and with no small Honour and advantage to those Patriarchs also. The Eastern *Sclaves*, inhabiting those parts of this Country which lie next to *Greece*, and all the *Dacian* Provinces, except *Transylvania*, being of the Communion of the Church of *Greece*; but privileged to officiate all Divine Services in their natural Language. The rest, as they became subject to the power of the Kings of *Hungary* and the *German* Emperours, submitted by degrees to the Pope of *Rome*, who by this means did reap where they never sowed.

But to return unto the Story. The *Sclaves*, thus settled in this Country, (since called *Sclavonia*,) continued absolute Masters of it, under the Title of *Kings of Croatia* and *Dalmatia*, till the year 970; when growing unsufferable by their frequent Piracies, and having ravished or surprized a company of *Venetian* Ladies, they forced that State (as the *Albanians* did the *Romans*) to make War upon them: which ended in the Loss of *Lesina* and *Curzola*, two of their best Islands, and almost all the Sea-Towns on the Coast of the *Adriatick*, possessed for the most part since that time by the State of *Venice*: a Tribute also of a hundred Barrels of Wine, and a Present to the Duke of 3000 Coney-skins, being laid upon them; *Peter Urseolo*, being then Duke of *Venice*, and *Muscimir* King of the *Sclavonians*. Afterwards *Zelomirus*, the last King, dying without Issue, bequeathed the Kingdom to his Wife, and she as freely to her Brother *Uladislaus*, King of *Hungary*, surnamed the Saint; the Right hereof accruing by this means to the Kings of *Hungary*, but the Possession of a great part of it remaining to the State of *Venice*: the cause of much War and Bloodshed betwixt those Princes, till the *Turk* came to part the Fray, and got the greatest part for himself by their Disagreements. Betwixt these three *Sclavonia* at this time doth stand thus divided: the *Venetians* possess the greatest part of the Islands, and all the Sea-coasts from the River *Arsia* to the Bay of *Cattaro*, (the City and Commonwealth of *Ragusi* excepted only;) the House of *Austria*, in Right of the Crown of *Hungary*, the Inland parts of *Windischland* and *Croatia*; and the *Turks* (who first set footing here in the Reign of *Mahomet* the second) the whole Kingdom of *Bosnia*, the Patronage of *Ragusi*, some Towns in *Windischland* and *Croatia*, and all the residue of *Dalmatia*, from the Bay of *Cattaro* to *Albania*.

The Arms of *Sclavonia* were *Argent*, a Cardinal's Hat, the Strings pendant, and platted in a True-love Knot, meeting in the Base, *Gules*.

There are in *Sclavonia*

Archbishops 4. Bishops 26.

And thus much for *SCLAVONIA*.

# OF DACIA.

DACIA is bounded on the East with the *Euxine* Sea and some part of *Thrace*, on the West with *Hungary* and *Sclavonia*, on the North with *Podolia* and some other Members of the Realm of *Poland*, on the South with the rest of *Thrace* and *Macedon*. So called from the *Daci*, who here first inhabited, in the Scriptures known by the name of *Dacæ*; who coming, when first known to the *Romans*, an obscure people, willingly giving themselves to Service in hope of Gain, occasioned the *Romans* in their Comedies and common Speech to call a Shepherd or Servant by the name of *Davus*.

It lieth on both sides of the *Danow*, fronting all along the Upper and the Lower *Hungary*, and some part of *Sclavonia*; extended from the 7th Climate to the 10th, so that the longest Summers Day in the most Northern parts thereof is near 17 hours, and in the most Southern 15 hours, 3 quarters.

By this account, with reference to the other Limits before laid down, it differeth much in Situation and Dimensions from the ancient *Dacia* described by *Ptolemy*: that lying wholly on the North-side of the *Danow*, but taking in so much of the Upper *Hungary* as lieth on the East-side of *Tibiscus*; this comprehending all the rest of the ancient *Dacia*, with both the *Mæsia's* and *Dardania*, and, in a word, the whole *Dacian* Diocese in the largest extent thereof, the Province of *Prævalitana* excepted only; which, though a Member of this Diocese, was no part of *Dacia*, but rather of *Macedon* or *Albania*. For the clearer understanding whereof, we may please to know, that *Dacia* properly so called was situate on the North-side of *Danubius*, as before was said, extending as far Westward as the River *Tibiscus*, where it bordered on the *Jazyges Metanastæ*; inhabited by a mighty and valiant People, who many times, especially when the Frost did favour them, passed over the River, and infested the *Roman* Provinces. And though repelled and made tributary

[illegible] of *Zamoiski*, Chancellour of *Poland*; and then unto *Rodolphus*, Emperour of *Germany*; and finally unto the *Turk*, as before it was. And though the *Polanders* have since made use of some opportunities in imposing Vaivods on this Country, in despite of the *Turks*; yet was it commonly to their own Loss, [illegible] and in the end drew the whole Power of the *Turks* upon themselves in the Reign of *Osman*; they have since forborn medling in the Affairs of this Province, but leaving them entirely to the *Turks* disposing, who receive hence some yearly Tribute, but have not hitherto obtained the entire Possession of it, so long since aimed at by those Tyrants.

### 3. *VALACHIA.*

VALACHIA is bounded on the East with *Moldavia*, and a Branch of the *Ister*, or *Danubius* bending towards the North; on the West with *Rascia*, on the North with *Transilvania* and some part of *Moldavia*, and on the South with the *Danubius* wholly, by which it is parted from *Servia* and *Bulgaria*. First called *Flaccia* from one *Flaccus* a Noble Roman, who, on the Conquest hereof in the time of *Trajan*, brought hither an *Italian* Colony; afterwards by corruption *Vlachia*, and at last *Valachia*.

But the name of *Flaccia* or *Vlachia* was at first of more large extent than it is at present, comprehending all *Moldavia* also; divided in these times by a Ridge of Mountains into *Cisalpina*, and *Transalpina*, the name of *Moldavia* being afterwards appropriated to the one, and that of *Valachia* properly and specially so called unto the other. The people of both, in token of their first Extraction, speak a corrupt *Latin* or *Italian* Language; but in Matters of Religion follow the Dictates of the *Greek* Church, and obey the Patriarch of *Constantinople*, under whom all Ecclesiastical Affairs are governed by one Archbishop, and two Bishops. In other things they partake generally of the Rudeness and Barbarity of those Nations, which have since subdued them; being a rough-hewn people, hardly civilized, ignorant for the most part of Letters and all Liberal Sciences, not weaned perfectly (in so long time of their profession of Christianity) from the Superstitions of the Gentiles, swearing by *Jupiter* and *Venus*, marrying and unmarrying at their pleasures, much given to Magical Charms and Incantations, and burying with their Dead both Cloaths and Victuals, for their Relief in that long Journey to the other World.

It is in length 500, in breadth 120 miles. The Country is for the most part plain and very fertile, affording store of Cattel, a breed of excellent Horses, Iron-mines, Salt-pits, and all Provisions necessary to the life of man. Some Vines they also have, and not few Mines of Gold and Silver, more than for fear of the *Turks*, and other ill Neighbours they dare discover. They are begirt about with woody Mountains, which afford them Fewel; and very well watered with the Rivers of 1. *Pruth*, called anciently *Hierasus*. 2. *Sereius*. 3. *Fulmics*. 4. *Telta*. 5 *Aluta*, all of them falling into 6. the *Danow*, which in this Province, at the Influx of *Fulmius*, takes the name of *Ister*. Yet is it not (at the present) very populous, the Spoils and Fertility hereof considered, by reason of the ill neighbourhood of the *Tartars*, *Turks*, and *Polonian Cossacks*: their late long Wars against these Nations and the *Danes* having much decreased their former numbers, with which they so abounded in the times foregoing, that the *Vaivod* of this Country, in the year 1473. was able upon little warning to bring 70000. men into the Field for present Service.

Places of most note herein are, 1. *Galacz*, on the Influx of the River *Pruth*, or *Hierasus*, into the *Danubius*: the waters of which River is so unwholsome, that it causeth the Body to swell. 2. *Trescovia*, not far from which they dig a bituminous earth, so refined and pure, that usually they make Candles of it instead of Wax. 3. *Prailaba*, by some called *Braila*, the Town of most Trade in all this Country, situate on the *Danow*, and defended with a very strong Castle, fortified by Art and Nature, and furnished with a strong Garrison of *Turks*, as the Key of this Province, opening the Door unto the rest. The Town was quite cruelly destroyed and razed to the ground, with an incredible Slaughter of the Inhabitants of all Sexes and Ages, for the space of four dayes together, by *John* the Vaivod of *Moldavia*, spoken of before, at his first revolting from the *Turks*; but the Castle, in regard of the great strength of it, was scarce attempted by him. 4. *Teina*, a Fortress of great strength, but in the hands of the *Turks* also. 5. *Zarnas*, corruptly for *San-Georgio*, seated on the *Danow*, with an Arm whereof the Castle of it is encompassed, garrisoned by the *Turks*, and by them held to be so strong, and so safe a place, that at the taking of it by *Sigismund* the Prince of *Transilvania*, *Anno* 1596, there were found in it 59 great pieces of Ordnance, with such store of Arms and Ammunition as might well have served for a whole Kingdom. 6. *Tergovista*, or *Tervis*, sometimes the chief City of the Province, and the ordinary Residence of the Vaivod, till the taking of it by the *Turks*; once beautified with a fair and famous Monastery, by the *Turks* converted into a Fortress, environed with deep Trenches, strong Bulwarks upon every quarter, and great store of Ordnance; but many times lost and got again, according to the changes and chance of War. 7. *Bucaresta*, about 2 days journey from *Tergovista*, seated on the *Danow*, remarkable for two Bridges built near unto it. The one was of Boats, (the laying whereof took up no less then a whole months time) for the transporting of the Army of *Sinan Bassa* against *Sigismund* Prince of *Transylvania* before mentioned, and broken down by the said *Bassa* in his Flight, having been worsted in all places by the *Transylvanian*. The other was the work of the Emperour *Trajan*, in his War against *Decebalus* King of *Dacia*, built all of Stone, and laid on Piles and Arches of a wonderful greatness, 24 Piles or Pillars whereof are yet remaining, to the great admiration of all beholders. 8. *Cebienu*, of old called *Lycostomas*, in vain besieged by the Forces of *Mahomet* the Great, coming in person to subdue this petit Province. 9. *Zarmizegethusa*, the Seat-royal of *Decebalus* King of *Dacia*, taken and destroyed by *Trajan* in his War against him, who, causing it to be repaired and more beautified then formerly, gave it the Privileges of *Rome*, and the name of *Ulpia Trajana*, which it retained as long as *Dacia* was a Province of the *Roman* Empire; now a small Village called *Varast*. Some stones have been digged up hereabouts with this Inscription, *COLONIA. ULPIA. TRAJANA. AUG. DACIA. ZARMIS.* which clearly shew as well the Dignity and esteem as the Antiquity of the place, before *Trajan*'s times.

This Province, as the rest of *Dacia* on that side of the *Danow*, after the coming in of the *Selaves* and *Russes* was under Princes of their own, whom they called (as those of *Transylvania* and *Moldavia* did) by the name of *Vaivods*. Protected by the *Hungarian* Kings they lived long in Peace; till, sensible of the approaching Danger which the Conquest of most part of *Servia* and *Bulgaria* by the *Turks* was like to bring them, the Vaivod of it in the time of *Bajazet* the First passed over the *Danow* with his Forces; and having done great Spoil to the *Turkish* Territories, returned again unto his Country. Rather provoked then weakened with which Invasion, *Bajazet* comes into *Valachia*, overcomes the Vaivod in a pitched Field, compelling him to sue for Peace, and

to

It is in length 500, in breadth 120 miles. The Countrey is for the most part plain and very fertile, affording store of Cattel, a breed of excellent Horses, Iron-mines, Salt-pits, and all Provisions necessary to the life of man. Some Vines they also have, and not few Mines of Gold and Silver, more then for fear of the *Turks*, and other ill Neighbours they dare discover. They are begirt about with woody Mountains, which afford them Fewel; and very well watered with the Rivers of 1. *Pruth*, called anciently *Hierasus*. 2. *Stertius*. 3. *Fulmina*. 4. *Teltz*. 5 *Aluta*, all of them falling into 6. the *Danow*, which in this Province, at the Influx of *Fulmina*, takes the name of *Ister*. Yet is it not (at the present) very populous, the Spaciousness and Fertility hereof considered, by reason of the ill neighbourhood of the *Tartars*, *Turks*, and *Polonian Cosacks*: their late long Wars against those Nations and the *Dutch* having much decreased their former numbers, with which they so abounded in the times foregoing, that the Vaivod of this Countrey, in the year 1473. was able upon little warning to bring 70000 men into the Field for present Service.

Places of most note herein are, 1. *Galacz*, on the Influx of the River *Pruth*, or *Hierasus*, into the *Danubius*, the

water of which River is so unwholsome, that it causeth the Body to swell. 2. *Trescortum*, not far from which they dig a Bituminous earth, so refined and pure, that usually they make Candles of it instead of Wax. 3. *Prailaka*, by some called *Brailovia*, the Town of most Trade in all this Countrey, situate on the *Danow*, and defended with a very strong Castle, fortified by Art and Nature, and furnished with a strong Garrison of *Turks*, as the Key of this Province, opening the Door unto the rest. The Town was most cruelly destroyed and rased to the ground, with an incredible Slaughter of the Inhabitants of all Sexes and Ages, for the space of four dayes together, by *John* the Vaivod of *Moldavia*, spoken of before, at his first revolting from the *Turks*: but the Castle, in regard of the great strength of it, was scarce attempted by him. 4. *Teina*, a Fortress of great strength, but in the hands of the *Turks* also. 5. *Zorza*, corruptly for *San-Georgio*, seated on the *Danow*, with an Arm whereof the Castle of it is encompassed; garrisoned by the *Turks*, and by them held to be so strong and so safe a place, that at the taking of it by *Sigismund* the Prince of *Transylvania*, *Anno* 1596, there were found in it 39 great pieces of Ordnance, with such store of Arms and Ammunition as might well have served for a whole Kingdom. 6. *Tergovista*, or *Tervis*, sometimes the chief City of the Province, and the ordinary Residence of the Vaivod, till the taking of it by the *Turks*: once beautified with a fair and famous Monastery, by the *Turks* converted into a Fortress, environed with deep Trenches, strong Bulwarks

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

EDITAT CU SPRIJINUL AUTORITĂȚII
NAȚIONALE PENTRU CERCETARE ŞTIINȚIFICĂ

Cunoscut şi utilizat încă din Antichitate, **petrolul** deține de peste o sută de ani un rol şi un loc inconfundabile, oricum cele dintâi ca factor determinant, în domenii atât de variate şi decisive, precum - economie, politică şi război, ştiință şi cultură, raporturi sociale ori internaționale etc.

Drept pentru care în răstimp s-a afirmat şi confirmat categoric că **PETROLUL ESTE REGELE**! Adagiul, de circulație internațională, s-a impus cum spuneam în urmă cu mai mult de un secol, pentru ca ulterior, mai precis după războaiele mondiale din 1914-1918 şi 1939-1945, să probeze că, de fiecare dată în bătăliile decisive, Marile Puteri învingătoare (SUA, Marea Britanie, Franța, iar, în 1945, URSS şi China) – dacă şi-au atins țelurile – au făcut-o, după cum s-a recunoscut oficial, avansând „***pe valuri de petrol***"!

De peste un veac, aşadar, populația planetei cunoaşte şi admite că petrolul, folosit în prima ordine drept combustibil, apoi drept materie primă, s-a impus drept un ***nervum rerum*** al economiei moderne, astfel încât supradenumirea de *aur negru* s-a dovedit, mai mult decât o recunoaştere, o consacrare definitivă şi totală care, deja, nu mai are nevoie de nici un efort pentru a-i promova în vreun fel ... „imaginea" ...

**GH. BUZATU**

ISBN 973-152-159-3
9 789731 521596

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY